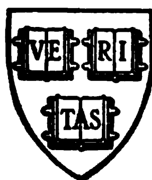
VE
RI
TAS

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ,
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

»Ταῦτα πόνει,
»ταῦτ' ἐκμελέτα,
»τούτων χρὴ ἐρᾷν Σε.
(ΠΥΘΑΓ.)

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Α΄.] ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1878.] ΑΡΙΘ. 1.

Συνδρομὴ ἐτησία προπληρωτέα ἐκ Δραχ. 3 νέων.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ.

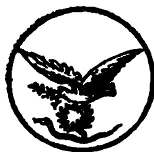

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Δ. καὶ Σ. ΙΑΣΕΜΙΔΟΥ.

10 — Ὁδὸς Βορρέως, οἰκία Πύρλα ἰατροῦ — 10.

1878

Φοῖβος λέγεται τὸ τοῦ ἡλίου φῶς, τὸ τὴν φύσιν ζωογονοῦν καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων διάνοιαν διαφωτίζον πρὸς διάγνωσιν τῶν ἐνόντων καὶ πρόγνωσιν τῶν μελλόντων.

Ὅστις βούλεται τὸν «Φοῖβον» ἔχειν, ὀφείλει πέμψαι πρὸς τὸν ἐκδότην τὴν συνδρομήν του ἅμα τῇ λήψει τοῦ φύλλου τούτου ἢ εἰς χαρτόσημον ἢ γραμματόσημον.

Ὅστις δ᾽ οὐ βούλεται, ἐπιστρεψάτω παρακαλεῖται τὸ φύλλον τοῦτο.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

« Μετὰ σεῦ, μακαρ' ὑγίεια,
« τέθαλε πάντα, καὶ λάμπει χαρίτων ἔαρ,
« σέθεν δὲ χωρὶς οὔτις εὐδαίμων.» ('Αρίφ.)

Ἄνευ ὑγιείας οὔτε πόλις εὐδοκιμεῖ, οὔτε οἰκογένεια εὐδαιμονεῖ. Ἡ ὑγίεια εἶνε ἡ μήτηρ τῆς ὀργανικῆς φύσεως. Ὁ ἄνθρωπος ἄνευ ταύτης οὐδενὸς ἀγαθοῦ ἀπολαμβάνει. Καὶ τὰ πλούτη καὶ ἡ δόξα καὶ αἱ τιμαὶ καὶ πᾶν ἀγαθὸν ἄχρηστά τε καὶ ἀτερπῆ εἰσίν. Οἰκογένεια, στερουμένη ὑγιείας διαρκὲς βασανιστήριον ὑλικῶς τε καὶ ἠθικῶς ὑπάρχει.

Καὶ ἄρχοντες λοιπὸν καὶ οἰκοδεσπόται, καὶ πάντες οἱ περὶ τῶν ἄλλων προνοοῦντες, καὶ ἕκαστος προσωπικῶς ὀφείλει καλῶς γνωρίζειν ὁποῖά εἰσιν τὰ συντελοῦντα πρὸς *προφύλαξιν*, *διατήρησιν* καὶ *ἀνάκτησιν* τῆς πολυτίμου ὑγιείας, καὶ πῶς δύναταί τις τούτοις ποιεῖν χρῆσιν.

Ἡ μὲν *προφύλαξις* τῆς ὑγιείας γίνεται διὰ τῆς ἀποφυγῆς τῶν εἰς ταύτην ἐπιβλαβῶν κατὰ ποσὸν, ποιὸν, καὶ ἰδιότητα τῶν τροφῶν, ποτῶν, ἀέρος, θερμότητος, ψυχρότητος, ὑγρασίας, μολυσμάτων μιασμάτων, κλπ. Ἡ τοιαύτη προφύλαξις καθίσταται ἐνίοτε ἀδύνατος γενέσθαι ὑπὸ τῆς δυνάμεως ἑνὸς ἢ ὀλίγων ἀνθρώπων, ταύτην μόνη ἡ ἐξουσία κοινωνίας δύναται καὶ ὀφείλει ἐκτελεῖν. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον μέλημα πάσης πατρικῆς ἐξουσίας ἐστὶ τὸ προφυλάττειν τὴν ὑγίειαν πάντων ὁμοῦ τῶν πολιτῶν. Τὸ τοιοῦτον ἔργον ἀποτελεῖ τὴν *δημοσίαν ὑγίειαν*.

Ἡ δὲ *διατήρησις* τῆς ὑγιείας γίνεται διὰ τῆς παρ' ἑκάστου διατηρήσεως τῶν κανόνων τῆς διαιτητικῆς, οἵτινες ἐκπορεύονται ἐκ τῆς *ὑγιεινῆς*. Ἡ δὲ ὑγιεινὴ μόνον *κανόνας* ἔχει καὶ οὐχὶ *νόμους*· διότι εἰς μὲν τοὺς νόμους ὑπάρχει ἐφαρμογὴ ἐπίσης τοῖς πᾶσιν ἄνευ ἐξαιρέσεως· εἰς δὲ τοὺς κανόνας ὑπάρχουσιν ἐξαιρέσεις· διότι τὰ τῆς ὑγιεινῆς οὐχὶ ἀκριβῶς ἐπίσης τοῖς πᾶσιν ἐφαρμόζονται· διαφέρει γὰρ ἄνθρωπος ἀνθρώπῳ καθ' ἡλικίαν, γένος, κρᾶσιν, ἰδιοσυγκρασίαν, κατὰ κλίμα, κλπ. περὶ ὧν λέξομεν ἀκολούθως.

Ἡ δὲ *ἀνάκτησις* τῆς ἀπολεσθείσης ὑγιείας, ἤτοι ἡ θεραπεία νόσου· διότι ἀπώλεια ὑγιείας *νόσον* σημαίνει· γίνεται διὰ τῆς *ἄρσεως* καὶ τῆς *καταστροφῆς* τῶν αἰτίων τῆς βλάβης τῆς ὑγιείας, ἅπερ τὴν *θεραπείαν* ἀποτελοῦσι. Καὶ ἡ μὲν ἄρσις γίνεται διὰ τῆς ὑγιεινῆς, διόπερ καὶ *Ὑγιεινὴ θεραπευτικὴ* καλεῖται. Ἡ δὲ

καταστροφὴ τῶν αἰτίων τῆς νόσου γίνεται διὰ φαρμάκων, διόπερ καὶ *φαρμακευτικὴ θεραπευτικὴ* ὀνομάζεται π. χ. μεταβαίνει τις εἰς ἑλώδη τόπον, καὶ νοσεῖ ἐξ ἑλώδους διαλείποντος πυρετοῦ. Πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ὑγιείας γίνεται καὶ ἡ ὑγιεινὴ καὶ ἡ φαρμακευτικὴ θεραπευτική. Ἡ μὲν ὑγιεινὴ θεραπευτικὴ ἀποτελεῖται ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ κλίματος διὰ τῆς μεταβάσεως εἰς τόπον μὴ ἑλώδη, ἔχοντα καθαρὸν ἀέρα· ἡ δὲ φαρμακευτικὴ θεραπευτικὴ γίνεται διὰ τῆς χρήσεως τῶν ἀντιπυρετικῶν φαρμάκων πρὸς καταστροφὴν τοῦ ἐν τῷ αἵματι μιάσματος.

Ἡ τῆς ὑγιείας λοιπὸν προφύλαξις, διατήρησις καὶ ἀνάκτησις εἶνε τὸ κυριώτερον μέλημα καὶ τὸ πολυτιμώτερον ἔργον παντὸς ἀνθρώπου· διότι πρόκειται περὶ τῆς ἀγλαοδώρου ὑγιείας, τοῦ πολυτιμοτάτου καὶ τερπνοτάτου παρ' ἀνθρώποις πράγματος.

Τὸ ἔργον τοῦτο ἀποτελεῖ ἰδίαν ἐπιστήμην, τὴν ὁποίαν οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν θείαν ἱερὰν, εἶνε αὕτη ἡ *Ἰατρική*, ἥτις ὡς ἕπεται ἐκ τῶ προρρηθέντων, διαιρεῖται εἰς δύο κυριωτέρους κλάδους εἰς *Ὑγιεινὴν* καὶ εἰς *Νοσολογίαν*.

Τὴν ἐπιστήμην ταύτην, ἥτις τὸ πάλαι ἐλέγετο *τέχνη*, κατεῖχε καὶ ἐπηγγέλλετο ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὡς προνομιοῦχος μία μόνη τάξις ἀνθρώπων, παρὰ τῶν ὁποίων αἱ τῆς ἰατρικῆς ἀλήθειαι περιεβάλλοντο διὰ περικαλλύμματος ἰδίου ὑποδεικνυόμεναι ἀπόρρητοι, καὶ μυστηριώδεις. Ἀλλ' ἡ ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ κοινωνικὴ ἀνάπτυξις καταργεῖ πλέον τὸ ἀπόρρητον καὶ μυστηριῶδες καὶ πάντα νοσφισμὸν τῆς ἐπιστήμης. Παρῆλθεν ἡ ἐποχὴ τῶν μυστηρίων καὶ τῶν ἀπορρήτων τῶν ἐπιστημῶν. Ἡ μεγίστη ἀνάπτυξις τῆς τυπογραφίας, δι'ἧς πολυπλασιάζονται τὰ βιβλία, καὶ τοῖς πᾶσιν εὐπόριστος ἡ ἀνάγνωσις καθίσταται ἡ πληθὺς τῶν ἐφημερίδων, ἡ μεγίστη διευκόλυνσις τῆς συγκοινωνίας καὶ τῆς εὐκόλου διακοινώσεως τῶν ἰδεῶν καὶ γνώσεων, πάντα ταῦτα καταργοῦσι τὸν νοφισμὸν τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων. Ἡ τοῦ αἰῶνος τούτου νοερὰ ἀνάπτυξις ἀπαιτεῖ ὅπως αἱ στοιχειωδέστεραι τῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων μεταδίδωνται εἰς ἁπάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας. Διὰ τοῦτο ἐν Εὐρώπῃ ἐγένοντο διάφοροι ἐγκυκλοπαιδεῖαι περὶ πάσης ἐπιστήμης πρὸς χρῆσιν ἑκάστου.

Ἡ Ἰατρικὴ Ἐπιστήμη εἶνε λογικὴ, καὶ οὐχὶ χρησμοὶ, καὶ μυστήρια· ἡ δὲ λογικὴ ἀπαιτεῖ ὅπως ἕκαστος πρὶν μάθῃ τὰ μακρὰν ἐκτὸς ἑαυτοῦ πράγματα, νὰ γνωρίζῃ τὰ ἐγγὺς καὶ τὰ ἐν ἑαυτῷ, ἵνα μὴ συμβαίνῃ τὸ διηγούμενον, ὅτι σοφός τις θεωρῶν τοὺς ἀστέρας ἐνέπεσεν εἰς λάκκον· γραῖα δέ τις ἰδοῦσα τοῦτον πεσόντα εἶπεν ἐὰν τὰ ἐμπρός Σου μὴ βλέπῃς, πῶς δύνασαι ἰδεῖν τὰ

πορρωτέρω ; Τὸν δὲ Σωκράτην κατηγόρουν ὅτι περιορῶν τὰ ἐν ἑαυτῷ «ζητεῖ τὰ μετέωρα καὶ τὰ ὑπὸ γῆς» «Πλατ. ἀπολ. Σωκρ. Χ).

Καὶ ὅμως οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων, ἐνίοτε δὲ καὶ μεταξὺ αὐτῶν τῶν γραμματισμένων, ἐπισυμβαίνει νἀγνοῶσι καὶ αὐτὴν τὴν θέσιν τῶν διαφόρων ὀργάνων τοῦ ἑαυτῶν σώματος, ἤτοι τὴν θέσιν τῆς καρδίας, τοῦ σπληνός, τοῦ ἥπατος, τοῦ στομάχου, κλπ. καὶ αὐτὴν τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἰδιότητα τῶν καθ' ἑκάστην λαμβανομένων πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτῶν ζωῆς καὶ ὑγιείας, οἷον τροφῶν, ποτῶν, καὶ παντὸς ἐνδιαφέροντος τὴν τοῦ σώματος κατάστασιν.

Ἡ τοιαύτη ἄγνοια κατάδηλος καὶ εἰς αὐτὰ τ' ἀριστουργήματα τῆς τέχνης ἐγένετο. Εἰς ἅπαντα τὰ ἀγάλματα τοῦ Προμηθέως καὶ εἰς αὐτὰς τὰς εἰκόνας αὐτοῦ, καθ' ἃ παρίσταται καρφωμένος ἐπὶ τοῦ ὄρους Καυκάσου, καὶ τὸ ἧπαρ αὐτοῦ κατατρώγει ἀενάως ἀετός, τὸ ἧπαρ παρίσταται κείμενον ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χώρας τῆς κοιλίας, ἔνθα καὶ ὁ ἀετὸς κεῖται κατατρώγων τοῦτο· ἐνῷ τὸ ἧπαρ κεῖται ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς κοιλίας, ἤτοι ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὑποχονδρίου, εἰς δὲ τὸ ἀριστερὸν κεῖται ὁ σπλήν.

Τὸ μᾶλλον λοιπὸν χρησιμώτερον καὶ κοινωφελέστερον ἔργον ἔσεται ἡ πρὸς ὅλους διδασκαλία, καὶ ἡ πρὸς ἕκαστον μετάδοσις τῶν πρακτικωτέρων γνώσεων περὶ τῆς δυνάμεως καὶ ἰδιότητος παντὸς συντελοῦντος πρὸς τὴν ὑγίειαν, καὶ εὐεξίαν τοῦ ἀνθρώπου καὶ σωματικῶς καὶ νοερῶς· διότι ἀμφότερα ἐν ἁρμονίᾳ συνυπάρχοντα ἀποτελοῦσι τὸν κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ ὑγιᾶ ἄνθρωπον.

Τὴν ἰδέαν ταύτην εἴχομεν πρὸς πραγματοποίησιν ἀπὸ τοῦ **1848**, ἣν ἐξεφράσαμεν ἐν τῷ προλόγῳ τῆς περὶ τοῦ *Καφὲ* πραγματείας ἡμῶν. Ταύτην ἐν μέρει ἐπραγματοποιήσαμεν ἐκδόντες τὸ **1864** τὴν Συνέκδημον Ὑγιεινήν. Τὸ δὲ **1868** πρὸς συμπλήρωσιν προεκηρύξαμεν τὴν ἔκδοσιν ἰδίας συγγραφῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον, *Συνέκδημος Ἰατρική*, ἤτοι *Οἰκογενειακὴ πρακτικὴ Ἰατρικὴ πρὸς γνῶσιν περὶ τοῦ τί χρὴ ποιεῖν ἐν ἐλλείψει Ἰατροῦ*. Ἐπὶ τῆς ἀγγελίας ταύτης ὁ συντάκτης τῆς τότε ἐκδιδομένης ἐφημερίδος «Θεατής», ὁ ἀείμνηστος Νικολαΐδης ὁ Λεβαδειεύς, εἷς τῶν πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος, καὶ καθηγητὴς γενόμενος τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου, ἔγραψε τὰς κρίσεις ἑαυτοῦ ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. **33** τῆς **26** 7βρίου **1868** φύλλῳ λέγων τάδε.

Συνέκδημος Ἰατρικὴ ὑπὸ τοῦ Ἰατροῦ κ. Ι. Πύρλα.

«Μεταξὺ τῆς γεννήσεως καὶ τοῦ θανάτου ἐκτείνεται ἡ ζωὴ ὡς »στάδιον μεταξὺ ἀφετηρίας καὶ ὕσπληγγος, ἀλλὰ ποτὲ μὲν σύν»τομον καὶ τραχὺ, ποτὲ δὲ ἐκτεταμένον καὶ ὁμαλόν. Διότι τινὲς »μόλις ἀρξάμενοι νὰ κινῶνται εἰς αὐτὸ πίπτουσι κατὰ γῆς ἄφαν»τοι, ἄλλοι δὲ προχωροῦσι μέχρι τινὸς ἀσθμαίνοντες καὶ ἐναγώ»νιοι, πολλοὶ δὲ οὕτως εἰπεῖν, βαδίζουσιν ὡς συρόμενοι καὶ ὀλι»σθαίνοντες πίπτουσι πολλάκις καὶ πάλιν ἀνίστανται, μόλις δὲ »ὀλίγοι μόνον καταντῶσιν εὐτυχεῖς ἐντελῶς καὶ ἀνεπηρέαστοι »εἰς τὴν ἄκραν. Τῷ ὄντι ἀποθνήσκουσι μὲν οἱ πλεῖστοι τῶν γεν»νωμένων ἀνθρώπων καὶ βρέφη, ἢ καταντῶσι μέχρι τῆς ἐφηβι»κῆς ἡλικίας· οἱ πλεῖστοι δὲ τελευτῶσι περὶ τὰ 40 καὶ 60, μό»λις δὲ ἑκατοστημόριον περὶ τὰ 80 ἢ 90, τὰ δὲ ἑκατὸν ἔτη »σπανίως ὑπερβαίνει εἷς ἴσως ἐκ τῶν 1000.

»Ἀλλὰ διατί ἆρά γε τοσαύτη διαφορά; Ἐπειδὴ τὴν ὑγείαν »ἀποτελοῦσι δύο ἐν ταὐτῷ στοιχεῖα, ἡ εὐκρασία τοῦ σώματος »κατὰ φύσιν, καὶ ἡ ἀπάθεια τῆς ψυχῆς κατὰ τύχην. Πόσον δυ»σκόλως ὅμως εὑρίσκομεν τὸν αἴσιον τοῦτον συνδυασμόν! Πόσον »ὀλίγον γνωρίζουσι νὰ διατηρήσωσι τὰ χαρίσματα τῆς φύσεως »καὶ πραγματικῶς ἐξ αὐτῶν νὰ ὠφεληθῶσιν. Οἱ πλεῖστοι! Φεῦ! »διαφθείρουσι τὴν ὑγιείαν διὰ παντοίων καταχρήσεων, καθὼς οἱ »ἄσωτοι σκορπίζουσι τὸν κληρονομικὸν, ἢ ἐπίκτητον πλοῦτον, »εἰς ἀνοησίας· ἄλλοι κυριεύονται ὑπὸ ψυχικῶν παθῶν, οἷον τοῦ »φθόνου (πάθους ὅλως ἑλληνικοῦ), τῆς κενοδοξίας τῆς λύπης »καὶ ἄλλων τοιούτων, ἐξ ὧν καταστρέφεται ἡ ὑγεία καὶ ἑπο»μένως συντέμνεται ἡ ζωή.

»Πολλάκις δυνάμεθα νὰ προλάβωμεν πολλὰς νόσους, ἢ τοὐ»λάχιστον νὰ μετριάσωμεν αὐτάς· ἄλλοτε δὲ ἤδη πάσχοντες »νὰ μεταχειριζώμεθα τοὺς ἁρμοδιωτάτους τρόπους πρὸς ταχί»στην ὅσον ἐνδέχεται θεραπείαν· ἀλλ' ἔχομεν ἀνάγκην τινῶν »γνώσεων, ὁποίας σπανίως ἀπαντῶμεν ἐκ πείρας. Εὐχῆς λοι»πὸν ἔργον, ἂν πάσας αὐτὰς καὶ ἄλλας τοιαύτας περιεῖχε βι»βλίον σύντομον καὶ σαφῶς ἐκφραζόμενον.

»Ἀγαθῇ τύχῃ τοιοῦτό τι ἀπεφάσισε νὰ συντάξῃ πρὸς ὠφέ»λειαν τῶν ὁμογενῶν αὐτοῦ ὁ ἰατρὸς κ. Ι. Πύρλας, ἀκάματος »καὶ ποικίλος πάντοτε περὶ τὸ γράφειν, ὡς ἔχων τὴν θεωρίαν »ἡνωμένην μετὰ τῆς πράξεως, ἐγκρατὴς δὲ οὐ μόνον τῆς νεω»τέρας, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀρχαίας ἰατρικῆς, πρᾶγμα λίαν σπάνιον »ἐν Ἑλλάδι. Τὴν ἔκδοσιν λοιπὸν τοιούτου συγγράμματος θεω–

»ροῦμεν ὡς ἀληθῆ πρὸς τὸ ἔθνος εὐεργεσίαν, ἀναγκαῖον δὲ πρὸς »πᾶσαν οἰκογένειαν καὶ πρὸς πάντα ἄνθρωπον. Διότι ἀναπλη»ροῖ ἐνίοτε τὰς ἰατρικὰς ἐπισκέψεις, πάντοτε ὅμως συμπληροῖ »αὐτὰς μετὰ μεγάλης ὠφελείας, διδάσκων τί συμφέρει νὰ πρά»ξωμεν καὶ ἐνεργήσωμεν, Τοιαῦτα βιβλία ἐκδίδονται συχνάκις »ἐν Εὐρώπῃ. Ὅθεν οὐδέποτε Ἄγγλος περιηγητὴς ἐξέρχεται »τῆς πατρίδος, ἢ ὑπάγει εἰς τὴν ἐξοχὴν, μὴ φέρων συνέκδη»μον τοιαύτην Ἰατρικήν· οὔτε ἐν ταῖς πόλεσιν οἰκογένεια »ὑπάρχει μὴ συμβουλευομένη τοιοῦτον ὁδηγὸν κατὰ πᾶσαν πε»ρίστασιν.»

Τὴν μετάδοσιν λοιπὸν εἰς πάσας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας τῶν κυριωτέρων γνώσεων τῆς Πρακτικῆς Ἰατρικῆς προτιθέμενοι, δημοσιεύομεν ἤδη τὴν *ἐπιμήνιον* ταύτην συγγραφὴν, ὑπὸ τὸν τίτλον *Φοῖβος*, δι' ἧς θέλομεν ἐργασθῇ ὅπως ἕκαστος ἐνδιαφερόμενος περὶ τῆς πολυτιμωτάτου ἑαυτοῦ ὑγιείας ἀποκτήσῃ δι' ἀνέτου, εὐπορίστου καὶ τερπνῆς ἀναγνώσεως ἰδέας καὶ προσηκούσας γνώσεις, ἵνα γνωρίζῃ ποῖα ὠφέλημα καὶ ποῖα ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ὑγίειάν εἰσι, και πῶς καὶ πότε χρῆσις τούτων γίνεται, καὶ τί δύναται νὰ πράττῃ πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ὑγιείας ἐν ἐλλείψει ἰατροῦ, ὅταν αὕτη πάθῃ, καὶ ἐπέλθῃ βλάβη ἢ νόσος.

Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἕκαστον φυλλάδιον θέλει διαλαμβάνει, 1) Περὶ τῆς δημοσίας ὑγιείας. 2) Περὶ τῆς οἰκογενειακῆς ὑγιεινῆς. 3) Περὶ θεραπευτικῆς ὑγιεινῆς. 4) Περὶ τῆς προχείρου πρακτικῆς ἰατρικῆς ἐν ἐλλείψει ἰατροῦ, ἤτοι πρακτικὴν νοσολογίαν καὶ θεραπευτικὴν, φαρμακολογίαν καὶ φαρμακοποιΐαν, καὶ διαφόρους ἐπιβοηθατικὰς σκευασίας, οἷον προπαρασκευὴν καταπλασμάτων, σιναπισμῶν, κλυσμάτων, λουτρῶν, κλπ. καὶ 5) διαφόρους μυρεψικὰς σκευασίας, χάριν οἰκιακῆς οἰκονομίας. Πάντα δυνάμενα ἐν τῇ οἰκίᾳ καὶ εὐχερῶς καὶ ὀλιγοδαπάνως νὰ ἐκτελῶνται.

Ἀθήνησι τῇ 1 Δεκεμβρίου, 1878.

Ι. Π. ΠΥΡΛΑΣ.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Ἡ πεῖρα ἀπέδειξεν ὅτι τὰ κυριώτερα στοιχεῖα τῆς διατηρήσεως τῆς ὑγιείας ἀνθρώπου εὖ καὶ καλῶς ἔχοντος, καὶ μηδόλως καταχρωμένου τὰς δυνάμεις αὐτοῦ, εἰσὶν ὁ πρὸς ἀναπνοὴν καθαρὸς καὶ ἀνανεούμενος ἀὴρ, ἡ καλὴ ποιότης τῶν πρὸς τροφὴν φαγητῶν καὶ ποτῶν, τὸ ἀβλαβὲς τῶν ἔργων τῆς ἀπασχολήσεως κλπ. Ἀτυχῶς πάντων τούτων ὁμοῦ οὐ τυγχάνουσι πάντες. Αἱ διάφοραι βιωτικαὶ ἀνάγκαι ὑποχρεοῦσι πολλοὺς ἐν γνώσει τῆς στερήσεως καθαροῦ ἀέρος νὰ διαμένωσι, χάριν ἀπολαυῆς τῶν πρὸς τὸ ζῆν, ἐν ἀκαθάρτῳ ἀέρι. Ὁ γεωργὸς πολλάκις καλλιεργεῖ ἑλώδεις ἀγροὺς, ἔνθα ὁ ἀὴρ εἶνε μιασματώδης, ἄλλος κατοικεῖ ἐν οἰκίᾳ κακῶς ἀεριζομένῃ καὶ ἡλιαζομένῃ, παρὰ ὁδὸν στενὴν καὶ ἀκάθαρτον κλπ. Τὴν ἀποφυγὴν τῶν τοιούτων ἐπιβλαβῶν τῇ ὑγείᾳ ἀδυνατεῖ ἐξ ἀνάγκης ὁ ἰδιώτης νὰ πράξῃ. Ἡ κυβέρνησις ὅμως, ἤτοι, ἡ ἐξουσία τοῦ τόπου, ὑποχρεοῦται νὰ ἐκτελῇ ὅ,τι μόνος ὁ ἰδιώτης ἀδυνατεῖ· διότι ὁ σκοπὸς τῆς κυβερνήσεως κυρίως ἐστὶ τὸ ἐξασφαλίζειν τὸ εὖ καὶ καλῶς ἔχειν τῶν πολιτῶν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κυρίως προσφέρονται οἱ φόροι, καὶ πᾶσα θυσία τῆς ἀπολύτου ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ δὲ κυβέρνησις εἶναι ὑπόχρεος καὶ ἔχει καθῆκον εἰς τὸ φροντίζειν ἐπιμελῶς διὰ παντὸς τρόπου πρὸς τὴν ἄρσιν παντὸς ἐπιβλαβοῦς τῇ δημοσίᾳ ὑγιείᾳ.

Ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς παρ' ἅπασι τοῖς πεπολιτισμένοις ἔθνεσιν ἡ ὑγιεινὴ κατάστασις τῶν πόλεων καὶ χωρίων ὑπῆρξε τὸ πρῶτον καὶ κυριώτερον μέλημα τῶν κυβερνήσεων. Ἰδίως ὅμως κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τὰ τῆς δημοσίου ὑγιείας ἀνεπτύχθησαν πολύ. Αἱ πόλεις ἄλλοτε εἶχον στενὰς ὁδοὺς οὐχὶ εὐθυγράμμους οἰκίας ὑψηλὰς, ἐχούσας πολλὰ πατώματα, οὕτως ὁ ἀὴρ τῶν ὁδῶν διετηρεῖτο ἀκάθαρτος, μὴ εὐχερῶς ἀνανεούμενος, οὔτε αἱ ὁδοὶ ἡλιάζοντο. Ἐκ τῆς τοιαύτης καταστάσεως συνέβαινον νόσοι ἐνδημικαὶ καὶ ἐπιδημικαὶ βαρύταται, ὁ δὲ πληθυσμὸς λίαν βραδέως ηὔξανεν. Ἤδη ὅμως αἱ ἔχουσαι πόλεις εὐρείας καὶ εὐθείας ὁδοὺς, οἰκίας οὐ πλέον τῶν διπάτων, ἀέρα εὐκόλως ἀνανεούμενον καὶ ἥλιον προσβάλλοντα τὰς ὁδοὺς καὶ τὰς οἰκίας, ἀπολαμβάνουσιν ὑγιείας μεγίστης, καὶ ὁ πληθυσμὸς μεγάλως αὔξεται, πρὸς ὃν δὲν ἀρκεῖ μόνον ἡ τοιαύτη κατάστασις τῶν πόλεων καὶ χωρίων, πρέπει νὰ συνυπάρχῃ καὶ ἡ καλὴ ποιότης τῶν ἐδεσμάτων καὶ ποτῶν, καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις παντὸς ἐπιτηδεύματος καὶ ἄλλου αἰτίου συντελοῦντος πρὸς μολυσμὸν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος. Διὰ τοῦτο ἐπενοήθησαν τὰ ὑγιεινὰ Συμβούλια, ὧν ὁ προορισμὸς

εἶνε ἡ πρόνοια περὶ τῶν εἰς τὴν δημοσίαν ὑγίειαν συντελούντων.

Τὸ σύστημα τοῦτο ἐπενοήθη κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, καὶ μεγάλως συνετέλεσε πρὸς τὸν σκοπόν.

Τὸ πρῶτον ἐν Γαλλίᾳ συστηθὲν συμβούλιον *δημοσίας ὑγιείας* ἐγένετο τὸ 1802 ἐν Παρισίοις ὑπὸ τὸν τίτλον, *Συμβούλιον τῆς Ὑγιεινῆς*.

Κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο εἰς τὴν ἐξέτασιν τῶν ποτῶν, τῆς ἐπιζωοτίας, τῶν καταστημάτων, καὶ τῶν ἐργοστασίων· ἀλλὰ τὸ 1822 ἐπεξετάνθη ἡ δικαιοδοσία αὐτοῦ πρὸς ἅπασαν τὴν δημοσίαν ὑγίειαν. Τὰ δὲ λαμπρὰ ἀποτελέσματα τοῦ συμβουλίου τούτου ἐπὶ τῆς δημοσίας ὑγιείας τῶν Παρισίων ἐπήνεγκον τὴν ἐπέκτασιν αὐτοῦ καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας. Ὅθεν τὸ 1848 συνέστησαν *Συμβούλια ἐπαρχιακὰ τῆς δημοσίας ὑγιείας*.

Ἀντικείμενα τῶν σωματείων τούτων εἰσὶν ἡ ἐξέτασις προτάσεων ὑποβαλλομένων παρὰ τῆς διοικητικῆς ἀρχῆς περὶ τῆς δημοσίας ὑγιείας· ἤτοι περὶ ὑγιεινοῦς ἀποκαταστάσεως τόπων καὶ κατοικιῶν· περὶ τῶν ληπτέων μέτρων πρὸς προφύλαξιν, καὶ ἐξάλειψιν τῶν ἐνδημικῶν, ἐπιδημικῶν καὶ μεταδοτικῶν νόσων· περὶ ἐπιζωοτίδων, καὶ περὶ πάσης νόσου τῶν κτηνῶν· περὶ ἐνισχύσεως τοῦ ἐμβολιασμοῦ· περὶ ἀναλόγου ἰατρικῆς βοηθείας τῶν κατοίκων, καὶ περὶ τῶν τρόπων τῆς βελτιώσεως τῆς ὑγιείας τῶν βιομηχάνων καὶ γεωργῶν· περὶ ὑγιεινῆς καταστάσεως τῶν καταστημάτων βιομηχανίας, σχολείων, σωφρονιστηρίων, στρατώνων, φυλακῶν, κλπ. περὶ τῆς ὑγιεινῆς τῶν ἐκθέτων βρεφῶν· περὶ τῆς ποιότητος τῶν ποτῶν καὶ τροφῶν, καρυκευμάτων καὶ φαρμάκων τοῦ ἐμπορίου· περὶ τῆς βελτιώσεως τῶν αὐτοφυῶν λουτρῶν (μεταλλικῶν ὑδάτων) τοῦ δημοσίου, τῶν δημοτικῶν καὶ τῶν ἰδιωτικῶν, καὶ περὶ τοῦ τρόπου τοῦ καταστῆσαι ταῦτα εὐπόριστα εἰς τοὺς πτωχούς· περὶ τῶν μεγάλων ἔργων πρὸς δημοσίαν ὠφέλειαν, οἷον οἰκοδομῆς μεγάλων κτιρίων, σχολείων, φυλακῶν, στρατώνων, λιμένων, διορύγων, δεξαμενῶν, κρινῶν, ἀγορῶν, ὁδῶν, ὑπονόμων, κοιμητηρίων· περὶ τῆς συλλογῆς καὶ ἐναποθέσεως τῶν ἀκαθαρσιῶν τῶν ὁδῶν, κλπ.

Τὰ Συμβούλια ταῦτα συντάττουσιν ἐκθέσεις περὶ τῆς θνησιμότητος τῶν αἰτιῶν καὶ τῆς τοπογραφίας, περὶ τῆς στατιστικῆς πρὸς ἄλλας χώρας ὡς πρὸς τὴν δημοσίαν ὑγίειαν κλπ.

Τὰ ἐπαρχιακὰ ταῦτα συμβούλια ἔχουσι κέντρον τὰ νομαρχιακά.

Μέλη ἑκάστου τοιούτου ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου τῆς δημο-

σία; ὑγιείας ἐκλέγονται μεταξὺ τῶν ἰατρῶν, φαρμακοποιῶν, ἢ χυμικῶν, κτηνιατρῶν καὶ ἐπιστημοτέρων γεωπόνων, ἐμπορων, βιομηχάνων, καί τινων ἄλλων σπουδαίων, δυναμένων ἐπιφέρειν γνώμας περὶ ὑγιεινῆς, μηχανικῶν καὶ ἀρχιτεκτόνων. Διορίζονται ἐπὶ τέσσαρα ἔτη. Ἕκαστον συμβούλιον ἔχει πρόεδρον, ἀντιπρόεδρον, καὶ γραμματέα· συνεδριάζει τοὐλάχιστον ἅπαξ κατὰ τριμηνίαν. Ἡ δὲ διοικητικὴ ἀρχὴ ἔχουσα τοῦτο ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψίν της δύναται συγκαλεῖν καὶ ἐκτάκτως.

Παρ' ἡμῖν ὁ νόμος περὶ πόλεων καὶ κωμῶν τὸ ὑγιεινὸν μέρος ἀναθέτει εἰς τοὺς μηχανικοὺς καὶ ἀρχιτέκτονας, καὶ εἰς τὴν ἀστυνομίαν τῆς δημοσίας ὑγιείας, ὅπερ οὐδόλως μέχρι τοῦδε ἐπραγματοποιήθη, οὔτε πραγματοποιηθήσεται, ἐν ὅσῳ δὲν καταρτισθῶσιν ὑγιεινὰ Συμβούλια, καὶ δεν ὑπάρξωσι διοικητικοὶ ὑπάλληλοι ἐπιμόνως καὶ ἀνεπηρεάστως ἐκτελοῦντες τὰ προσήκοντα.

Περὶ τῆς ἐπιδημικῆς νόσου τῶν βοῶν.

Ἡ νῦν ἐπικρατοῦσα ἐπὶ τῶν βοῶν ἐπιδημικὴ νόσος θεωρεῖται ὡς πρωτοφανὴς παρ' ἡμῖν, τὴν ὁποίαν καλοῦσι *τύφον*, καὶ ἐκ τῆς ὁποίας πολλὰ ὑπέφερον πολλοὶ γεωργοί, ζωέμποροι, καὶ κρεοπῶλαι.

Ἡ νόσος αὕτη τῶν βοῶν δὲν εἶνε πρωτοφανής. Ὑπῆρχε γνωστὴ ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, καὶ καλεῖται ἑλληνιστὶ *κραῦρος*.

Οἱ Βόες οἱ ἀγελαῖοι, κατ' Ἀριστοτέλην, ὑπόκεινται εἰς δύο νόσους εἰς τὴν *ποδάγραν*, καὶ εἰς τὸν *κραῦρον*.

Ἐκ τῆς ποδάγρας ἐξοιδοῦνται οἱ πόδες, χωρὶς ν' ἀποβάλωσι τὰς ὁπλὰς, (τοὺς ὄνυχας), καὶ οὐδόλως ἀποθνήσκουσι. Θεραπεύονται, ἐὰν τὰ κέρατα ἀλείφωνται μετὰ θερμῆς πίσσης. Ὅταν δὲ οἱ βόες κραυρῶσιν ἔχουσι τὴν ἀναπνοὴν ταχεῖαν καὶ πυκνὴν, κατέχονται ὑπὸ πυρετοῦ, ὡς οἱ ἄνθρωποι, καὶ οὐ δύνανται τρώγειν· καταπίπτουσι τὰ ὦτα· οὕτω ταχέως ἀποθνήσκουσιν. Ἐν νεκροψίᾳ ὑπάρχει ὁ πνεύμων σαπρός. Παρ' ἡμῖν ἤδη ἄδηλον ἂν ἐγένετο προσήκουσα νεκροψία ἐπὶ τῶν θνησκόντων βοῶν, καὶ ἂν σαφῶς διεγνώσθη ἡ νῦν καταστρέφουσα τοὺς βόας αὕτη νόσος. Τὸ αἴτιον ἀποδοτέον εἰς τὴν στέρησιν κτηνιατρῶν πρὸς τὰ τῆς δημοσίας ὑγιείας. Εἶναι λοιπὸν ἐπάναγκες ἵνα προσκληθῇ ἐξ Εὐρώπης ἐπιστήμων κτηνιατρὸς, μέχρις οὗ ἡ κυβέρνησις παράξη τὰ μέσα πρὸς ἀποστολὴν νέων ἵνα ἐκπαιδευθῶσιν εἰς τὴν κτηνιατρικήν. Οἱ τοιοῦτοι νέοι δέον ὅπως ὦσιν

ἐκ τῶν ἀναγορευομένων διδακτόρων ἰατρῶν τοῦ Ἐθν. Πανεπιστημίου.

Β'. ΟΙΚΟΓΕΝΙΑΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Εἰς ποίους ὠφελεῖ καὶ εἰς ποίους δὲν ὠφελεῖ ἡ φλανέλλα.

Κατὰ γενικὸν κανόνα. Ἡ φλανέλλα ὠφελεῖ εἰς τοὺς ἔχοντας τὸ δέρμα ψυχρόν· τοιοῦτοι εἰσὶν οἱ λυμφατικοὶ, καὶ ἀδυνάτου καταστάσεως, οἱ ἀναρρωνύοντες, οἱ γέροντες, οἱ χοιραδικοὶ, οἱ χλωρωτικοὶ, καὶ ἐν γένει εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ νόσων, προελθουσῶν ἐκ τῆς διακοπῆς τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, ὡς εἰσὶν οἱ πάσχοντες ἐκ ρευματισμῶν, νευραλγιῶν, καὶ καταρροϊκῶν νόσων. Ὠφελεῖ προσέτι καὶ εἰς τοὺς διαμένοντας ἐν τόπῳ ὑγρῷ καὶ ψυχρῷ καὶ εἰς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ χρονίων διαλειπόντων πυρετῶν· εἰς τοὺς παθόντας ἐκ κοιλιακῆς φλογιστικῆς νόσου· οὗτοι πρέπει νὰ ἔχωσι ἐπιμήκη φλανέλλαν καλύπτουσαν τὴν κοιλίαν, ἥτις παρ' αὐτοῖς εὐκόλως προσβάλλεται ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς ὑγρασίας· οἱ δὲ ἀναρρωνύοντες ἐκ τῆς νόσου κοκκίνης καὶ ἀστρακιᾶς, ὠφελοῦνται ἔχοντες ὅλον τὸ σῶμα ἐν φλανέλλᾳ. Καὶ οἱ ἔχοντες ἀδύνατον τὸ στῆθος πρέπει νὰ φορῶσι φλανέλλαν, καλῶς καλύπτουσαν τοῦτο. Ἐν γένει ἡ φλανέλλα ὠφελεῖ εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνάγκην ἐρεθισμοῦ τοῦ δέρματος.

Εἰς τοὺς ἔχοντας ὅμως δέρμα θερμὸν, καὶ τοιοῦτοί εἰσιν οἱ αἱματώδεις καὶ οἱ πληθωρικοὶ, καὶ εἰς τοὺς ἐξανθηματικοὺς καθίσταται καὶ ἐπιβλαβής· δὲν ὠφελεῖ εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν, ὅταν τὰ παιδία μὴ ὦσι καχεκτικά.

Ὅσοι φοροῦσι φλανέλλαν πρέπει συνεχῶς νὰ ἀλλάζωσι ταύτην, τοὐλάχιστον ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος· διότι ἡ ἄδηλος διαπνοὴ κοραίνει ταύτην ἐξ ὑλῶν τινῶν, αἵτινες εὑρισκόμεναι εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ δέρματος, ἐπιφέρουσι κνισμοὺς, ἐρεθισμοὺς, ἐξανθήματα, κλπ. ταῦτα ἐπισυμβαίνουσι ἰδίως εἰς τοὺς συνεχῶς ἱδροῦντας. Ὁ χυμικὸς Θενάρδος ἐξετάσας φλανέλλαν, φορεθεῖσαν ἐπὶ 60 ἡμέρας, εὗρεν ὅτι ἡ λαῖρα (ἄζα) αὐτῆς συνίστατο ἐκ χλωροποτασσίου καὶ χλωροσοδίου, ὀξικοῦ ὀξέος, φωσφορικῆς τιτάνου, μορίου σιδήρου καὶ ζωϊκῶν ὑλῶν.

Περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν καστάνων.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν βαλάνους, κατὰ Γαληνὸν καὶ Διοσκορίδην, οὐ μόνον τοὺς καρποὺς τῆς δρυὸς, τοῦ πρίνου, καὶ τῶν ὁμοίων δένδρων, ἀλλὰ καὶ τὰ κάστανα καὶ αὐτοὺς τοὺς φοίνικας. Ἱστοροῦντες δὲ ὅτι Ἀρκάδες ἐτρέφοντο βαλάνοις, ἠννόουν τὴν ἐκ καστάνων τροφὴν, ἐξ ὧν καὶ ἤδη ἐπαρχίαι τινὲς τῆς Γαλλίας τρέφονται, ὡς εἰσὶν ἡ Ἀβέρνη, ἡ Κηβένη κλπ.

Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι δύο εἰδῶν κάστανα, τὰ κρητικὰ λεγόμενα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι ὀλίγα στέμφυλα, καὶ τὰ ἐντόπια ἢ κοινὰ κάστανα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι πολλὰ στέμφυλα, περιελισσόμενα ἐντὸς τοῦ καρποῦ· τρώγουσι ταῦτα ὀπτὰ ἢ βραστά· ὡς ἐπιδόρπια, ὀπτὰ χρῶνται πάντες σχεδὸν καί αὐτοὶ οἱ ἁβροτράπεζοι. Τρωγόμενα ὀπτὰ μετὰ σταφίδων ἀποτελοῦσιν εὐχάριστον γεῦσιν, καὶ καθίστανται εὐπεπτότερα.

Εἰσὶ μετρίως θρεπτικά· ἐμπεριέχουσι μέγα ποσὸν ἀμύλου, ὀλίγον σεμίδαλι, καὶ ὀλίγον ποσὸν ζαχάρου, τὸ ὁποῖον ἀναφαίνεται ὅταν ὦσι ὀπτὰ ἢ βραστά· ἔτι μᾶλλον ἔχουσι σάκχαρον τὰ κρητικὰ τῶν κοινῶν. Εἰσὶ δύσπεπτα, καὶ ἀπαιτεῖται δυνατὸς στόμαχος, παράγουσι φύσας· καθίστανται κατά τι εὔπεπτα τρωγόμενα μετὰ ἅλατος καὶ θρύμβης. Βλάπτουσι τὰς ὑστερικὰς γυναῖκας, τοὺς χολερικοὺς, τοὺς ἐμφρακτικοὺς, τοὺς φυσώδεις καὶ τοὺς ἔχοντας ἀδύνατον στόμαχον· ἀναρμόδιά εἰσιν εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ τῆς καρδίας, καὶ εἰς τοὺς ἀσθματικούς· ἐπιφέρουσι δυσκοιλιότητα. Οἱ κατοικοῦντες παρ' ἡμῖν εἰς ὑγροὺς τόπους, οἷοι εἰσὶν οἱ παραποτάμιοι καὶ παραλίμνιοι, μεγάλως βλάπτονται ἐκ τῆς βρώσεως τούτων.

Τὰ τῆς κατωτέρας ποιότητος κάστανα χρήσιμά εἰσι πρὸς τροφὴν τῶν οἰκοσίτων κτηνῶν. Τὰ δὲ πρὸς τροφὴν ἐν Εὐρώπῃ διατηροῦνται ἀποξηραινόμενα, ἢ μεταποιούμενα εἰς ἀμυλώδη κατάστασιν. Τινὲς μετεχειρίσθησαν ταῦτα πεφριγμένα ἀντὶ τοῦ καφέ· ἀλλ' οὐδεμίαν ἰδιότητα τοῦ καφὲ ἔχουσιν.

Ὅπου ὑπάρχουσι πολλαὶ καστανέαι, ἐν ὥρᾳ ἀνθίσεως, διαχύνουσι καὶ χοραίνουσι τὴν ἀτμοσφαῖραν ἐκ τῆς γύρεως τῶν ἀνθέων, ἐξ ἧς ἐπιγίγνεται ὀφθαλμία ἐνδημικὴ εἰς τοὺς διαμένοντας ἐν τοιαύτῃ ἀτμοσφαίρᾳ· ἀνθίζει δὲ κατὰ τὸν Μάϊον καὶ Ἰούνιον.

Ἡ καλλιέργεια τῆς Καστανέας δι' ἐμβολιασμοῦ ἀτυχῶς οὐ μεγάλας προόδους ἐποίησεν ἐν Ἑλλάδι, ἐν ᾧ ὤφειλον καὶ ἰδιῶται καὶ δάμαρχοι καὶ οἱ ἁρμόδιοι ὑπάλληλοι νὰ ἐνθαρρύνωσι

ταύτην ἵνα μὴ εἰσάγωνται ἐξ Ἰταλίας, Κρήτης, καὶ ἀλλαχοῦ κάστανα, καὶ ἐξέρχωνται χρήματα, καθ' ὅσον ἐν Ἑλλάδι τὸ δένδρον τοῦτο πολλαχοῦ εὐδοκιμεῖ, καὶ εἶνε ἐκ τῶν μᾶλλον προσοδοφόρων, καὶ ἐλαχίστης καλλιεργείας χρήζει.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Πρὸς θεραπείαν νόσου οὐ μόνον τὰ φάρμακα συντελοῦσιν, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς ὑγιεινῆς παραγγέλματα συμβάλλουσιν· ἐνίοτε μάλιστα ἡ ἐκ τούτων ὠφέλεια γίνεται χρησιμωτέρα. Διὰ τοῦτο καὶ σύστημά τι ἰατρῶν θεωρεῖ ὅτι θεραπεία νόσων δύναται γενέσθαι διὰ μόνης τῆς ὑγιεινῆς ἄνευ φαρμάκων. Ἐν γένει ὅμως δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι διὰ τῆς προσηκούσης χρήσεως τῶν τῆς ὑγιεινῆς παραγγελμάτων δύναται ἀναχαιτῆσαι τὴν πρόοδον τῆς νόσου, ἢ καταστῆσαι ταύτην ἠπειοτέραν.

Ὑγιεινὴ καλεῖται ἡ τέχνη τοῦ διατηρεῖν καὶ προφυλάττειν τὴν ὑγιείαν. Αὕτη θεωρεῖ τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ ὑγιεῖ καταστάσει αὐτοῦ. Διδάσκει τὰ χρήσιμα πρὸς τὸ διατηρεῖν καὶ προφυλάττειν τὴν ὑγίειαν, καὶ ὑποδεικνύει τὰ ἐπιβλαβῆ, τὰ ὁποῖα ἕκαστος ὀφείλει ἀποφεύγειν· ἐν ἄλλαις λέξεσι, κύριος σκοπὸς τῆς *ὑγιεινῆς* ἐστι τὸ προλαμβάνειν καὶ ἀποφεύγειν τὴν νόσον, ἤτοι τὸ μὴ νοσεῖν, ἑπομένως τὸ μὴ ἀποθνήσκειν ἐκ νόσου, ἀλλ' ἐκ γήρατος.

Διὰ τῆς γνώσεως τῶν εἰς τὴν ὑγιείαν ἐπιβλαβῶν, ἐξ ὧν ἐπέρχεται ἡ νόσος, ἡ ὑγιεινὴ χρησιμεύει, ὡς ἐρρέθη, καὶ πρὸς τὴν θεραπείαν νόσων· διότι ὑποδεικνύει τὰ αἴτια, ἐξ ὧν βλάπτεται καὶ παράγεται ἡ νόσος, καὶ τὰ ὁποῖα ἐν ὅσῳ ἐνυπάρχουσιν, ἡ νόσος ἐξακολουθεῖ· ἡ ἄρσις λοιπὸν τούτων, καὶ ἡ ἐφαρμογὴ τῶν τῆς ὑγιεινῆς διαταγμάτων ἐπιφέρουσι τὴν θεραπείαν καὶ τὴν ἀνάκτησιν τῆς ὑγιείας.

Ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ὑγίειάν εἰσι πάντα τὰ τῆς ὑγιεινῆς κακῶς χρώμενα ἢ κακῶς δρῶντα ἐπ' αὐτῆς παρὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς, ὡς ἐστὶν ἡ κατάχρησις τῶν τροφῶν καὶ ποτῶν, τῶν κόπων, τῶν ἐργασιῶν, καὶ ἄλλων· ἡ ἀπροφυλαξία ἐκ τοῦ ψύχους, τῆς θερμότητος, τῆς ὑγρασίας, τοῦ ἀκαθάρτου ἀέρος, αἱ ἠθικαὶ ὑπερβολαί, κλπ.

Ἀλλὰ πάντα τὰ τῆς ὑγιεινῆς παραγγέλματα εἰσὶν ἀνεφάρμοστα ἐπίσης πρὸς ἕκαστον ἄνθρωπον· διότι διαφέρει ἄνθρωπος ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἡλικίαν, γένος, κράσιν, ἰδιοσυγκρασίαν,

ἐπάγγελμα, κατὰ τὸ κλίμα καὶ τλπ. Ἑπομένως καὶ πρὸς θεραπείαν νόσων ἀνεφάρμοστά εἰσιν ἐπίσης πάντα τὰ τῆς ὑγιεινῆς παραγγέλματα. Ἀνάγκη λοιπὸν ὅπως τροποποιῶνται καὶ διαφόρως ἐφαρμόζωνται κατὰ τὰς ῥηθείσας περιπτώσεις. Τούτων ἕνεκεν θέλομεν πραγματευθῇ ἐν τῷ κεφαλαίῳ τούτῳ τῆς παρούσης συγγραφῆς τὴν ἐφαρμογὴν τῆς ὑγιεινῆς θεραπευτικῆς κατὰ τὰς ἡλικίας, γένη, κράσεις, ἰδιοσυγκρασίας, ἐπαγγέλματα, κλπ. καθ' ἃ γνωστὸν γενήσεται καὶ εἰς τίνας εἰδικώτερον νόσους ὑπόκειται ἑκάστη τῶν ῥηθεισῶν περιπτώσεων, καὶ πῶς διὰ τῆς ὑγιεινῆς αἴρονται τὰ αἴτια, ἐφαρμοζομένων τῶν προσηκόντων παραγγελμάτων αὐτῆς.

Ἀρξόμεθα λοιπὸν ἐκ τῆς ὑγιεινῆς θεραπευτικῆς καθ' ἡλικίας.

Περὶ τοῦ τί δεῖ ποιεῖν ἐν τοκετῷ.

Πολλάκις συμβαίνει εἰς ἐπίτοκον γυναῖκα νὰ φανῶσιν αἴφνης οἱ πρὸς τοκετὸν πόνοι, καὶ γείνῃ ὁ τοκετὸς πρὶν προσέλθῃ ἡ μαία ἢ ὁ ἰατρός. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει νὰ γνωρίζῃ ὁ τὴν τίκτουσαν περιποιούμενος τί δύναται ποιῆσαι.

Πρὶν χυθῶσι τὰ ὑγρά, ἡ γυνὴ δύναται νὰ μένῃ εἰς οἵαν δήποτε θέσιν εὐχαριστεῖται. Μετὰ δὲ τὴν τῶν ὑγρῶν χύσιν, ἀφ' οὗ οἱ πόνοι καταστεθῶσιν ἰσχυροὶ καὶ συχνοί, ὅπερ σημαίνει προσεχῆ τοκετόν, πρέπει νὰ τεθῇ ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ τοκετοῦ. Ἐὰν διψᾷ δοτέον ὀλίγον ὕδωρ χλιαρόν, καὶ ἐὰν ἡ ἔξοδος βραδύνῃ, διότι οἱ πόνοι εἰσὶ νωθροί, δοτέον πρὸς πόσιν ὀλίγον οἶνον μέλανα θερμόν, ἔνθα ἐζεματίσθησαν ἀρωματικαὶ ὗλαι, οἷον κανέλλα, γαρούφαλα, μοσχοπίπερον κλπ. μετὰ σακχάρου. Καλὸν ἐστὶν ἐὰν προηγουμένως ἐγένατο καθαρκτικὸν κλύσμα πρὸς ἐκκένωσιν τῶν ἐντέρων.

Περίθαλψις τοῦ νεογνοῦ.

Ἅμα τὸ βρέφος ἐξέλθῃ τῆς μήτρας θέσον αὐτὸ μεταξὺ τῶν μηρῶν τῆς μητρός, καὶ ἐγγύτερον ὅσον τὸ δυνατὸν ἵνα μὴ συμβῇ ἕλξις τοῦ λώρου· διότι ὁ τανυσμὸς τούτου ἐπιφέρει ἐνίοτε βλάβας· ἐὰν τὸ νεογνὸν ἔχῃ καλῶς κόψον αὐτὸν ἀμέσως διὰ ψαλίδος εἰς ἀπόστασιν 5 ἢ δακτύλων ὑπὲρ τὸν ὀμφαλόν, καὶ δέσον.

Τὸ δέσιμον δὲ αὐτοῦ γίνεται διὰ συνθέτων νημάτων μαλλίνων, ἢ δι' ἄλλων κηρωμένων, οὐχὶ πολὺ σφιγκτὰ ὑπὲρ τὸν ὀμφαλὸν ἕνα ἢ δύο δακτύλους, γιγνομένων δύο ἢ τριῶν γύ-

ρων, ὧν ὁ μὲν πρῶτος ἐκτελεῖται διὰ μονοῦ κόμβου, ὁ δὲ τελευταῖος διὰ διπλοῦ.

Ὑπάρχουσιν ὅμως περιστάσεις, καθ' ἃς ὁ λῶρος δὲν πρέπει νὰ δεθῇ ἀμέσως· εἰσὶν αὗται. Ἐὰν τὸ νεογνὸν, ἦνε πολὺ ἐρυθρὸν, καὶ ἐπαπειλῆται ἐξ ἀποπληξίας, ἄφες νὰ ῥεύσῃ ὀλίγον αἷμα, καὶ εἶτα δέσον. Ἐὰν τὸ νεογνὸν, μένῃ ἄφωνον, θέσον προσεκτικῶς τὸν δάκτυλον ἐντὸς τοῦ στόματος καὶ ἔξαξον τὰς βλενώδεις ὕλας, οἵτινες φράττουσι τὸν λάρυγκα καὶ ἐμποδίζουσι τὴν ἀναπνοὴν, εἶτα κόψον τὸν λῶρον. Ἐὰν ὅμως, ἅμα ἐξέλθῃ τῆς μήτρας, ἦνε ἄφωνον, ὠχρὸν, ἢ μέλαν· ἔχῃ σάρκας χαλαρὰς καὶ εὔκαμπτα τὰ μέλη, ἡ ἀναπνοὴ μενῃ ἀφανὴς, καὶ φαίνεται νεκρὸν, ἀλλ' οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας καὶ τοῦ λώρου ἐξακολουθοῦσι, μὴν ἀπελπίζου· πολλάκις ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἀνεφάνη ἡ ζωή. Μὴ κόπτε τότε τὸν λῶρον, ἐὰν τὸ ἀκόλουθον εἰσέτι μένῃ ἐν τῇ μήτρᾳ, μηδὲ τάνυσον αὐτόν· ἀλλὰ θέσον τὸ νεογνὸν πλαγίως, ἀνυψωμένην ἔχον τὴν κεφαλὴν, καὶ κάλυψον τὸ σῶμα διὰ καλύμματος μαλλίνου ἵνα μὴ περιψυχθῇ. Ἐὰν ὅμως τὸ ἀκόλουθον πέσῃ, καὶ παύσωσιν οἱ παλμοὶ τοῦ λώρου, κόψον αὐτὸν, καὶ απομάκρυνον τὸ νεογνὸν πέραν τῆς μητρὸς, καὶ ἀμέσως πράξον τάδε. Σπεῦδον προκαλέσαι ὡς τάχιστα τὴν ἀναπνοήν. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον θέσον τὸ νεογνὸν ἐπὶ τῶν ποδῶν σου, ἢ ἐπὶ στρωμνῆς, καὶ διὰ τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς ἀπὸ τοῦ ἄνω μέρους τοῦ θώρακος μέχρι τοῦ προκαρδίου (χουλιαρίου τῆς καρδιας) ποίησον ἐλαφρὰν πίεσιν ἐπὶ τοῦ στήθους, καὶ εἶτα αἴφνης ἀνύψωσον τὴν χεῖρα, ἵνα οὕτως αἴφνης διασταλῇ ὁ θώραξ, καὶ γείνῃ κίνησις ἀναπνοῆς, δι' ἧς ὁ ἀὴρ εἰσέρχεται εἰς τοὺς πνεύμονας, καὶ ἀναφαίνεται αὕτη.

Πίεσις ἐπὶ τοῦ στήθους.

Ἐὰν ἡ μέθοδος αὕτη ἀποτύχῃ, ἐμφύσησον ἀέρα εἰς τὸ στόμα τοῦ

νεογνοῦ διὰ τοῦ στόματός σου μετρίως· διότι ἡ ὑπερβολὴ ἐπιφέρει βλάβας· ἢ ἐμφύσησον εἰς τὸ στόμα αὐτοῦ διὰ σωλῆνος ἐκ πτεροῦ, ἢ μικροῦ καλάμου. Τοῦτο δύνασαι πράττειν καὶ εἰς τοὺς ῥώθωνας. Ἐὰν καὶ τοῦτο ἀποτύχῃ, γαργάλισον τοὺς ῥώθωνας διὰ πτεροῦ ἢ διὰ τριχῶν ἵνα ἐπέλθῃ πταρμός.

Ἐμφύσησις ἐκ στόματος εἰς στόμα.

Ταυταχρόνως, ἐὰν τὸ δέρμα ᾖ ψυχρὸν, διαθέρμανον τοῦτο διὰ θερμῶν σπαργάνων, ἢ τρίβε ἐλαφρῶς τοὺς πόδας, τοὺς μηρούς, τὰς ὠμοπλάτας διὰ ὑφάσματος θερμοῦ, ἐμβρεγμένου ἐν οἴνῳ. Πάντα ταῦτα γενέσθωσαν μετὰ προσοχῆς, ἀταραξίας καὶ ἡσυχίας. Καλυφθέντος ἐξ ἀπροσεξίας τοῦ προσώπου τοῦ νεογνοῦ διὰ ὑφάσματος, ἐπῆλθεν ἐκ τούτου πνίξις. Ἔχε δὲ τὸ νεογνὸν πάντοτε κεκαλυμμένον σπαργάνῳ, διότι εὐκόλως περιψύχεται.

Ἐὰν πάντα ταῦτα μὴ φέρωσιν ἀποτέλεσμα, ἔμβαψον τὸ νεογνὸν μέχρι τῶν μασχαλῶν ἐν χλιαρῷ λουτρῷ, ἔνθα πρόσθες καὶ ὀλίγον οἶνον. Πάντα τὰ ῥηθέντα ἐπαναλάμβανε διαδοχικῶς καὶ ἐπιμόνως, ποίει δὲ ἐν τῷ μεταξὺ καὶ διαλύψεις.

Ἐὰν τὸ τεχθὲν ἐγεννήθη ἀπόπληκτον, ὅπερ γίνεται φανερὸν ὅταν τὸ νεογνὸν μένῃ ἀκίνητον καὶ ἄφωνον, ἔχῃ ὄψιν μέλαιναν πελιδνὴν ἐξοιδημένην, καὶ τὸ δέρμα ἐρυθρόν, κόψον ἀμέσως τὸν λῶρον, καὶ ἄφες ῥεῦσαι αἷμα· εἶτα δέσας τὸν λῶρον ἐπίθεσον ὄπισθεν τῶν ὤτων δύο ἢ τρεῖς μικρὰς βδέλλας· ἐὰν τὸ ἐκ τοῦ λώρου ῥεῦσαν αἷμα ἦνε ἀνεπαρκὲς, ἔμβαψον τὸ νεογνὸν ἐν χλιαρῷ λουτρῷ, ἔνθα πρόσθες καὶ ὀλίγον οἶνον· συνάμα δὲ ἔντριβε καὶ τὰς ὠμοπλάτας.

Ἐὰν δὲ τὸ νεογνὸν ἔχῃ μὲν καλῶς· ἀλλὰ τὸ δέρμα αὐτοῦ εἶνε κεχρισμένον ἐκ λιπώδους χρίσματος, ἀφαίρεσον τοῦτο διὰ πλύσεως τοῦ σώματος μετὰ ὕδατος χλιαροῦ, ἔνθα διάλυσον κρόκον ὠοῦ· διότι ἐὰν ἡ ὕλη αὕτη μένῃ ἐπὶ πολὺ ἐπὶ τοῦ σώματος, γίνεται διὰ τῆς ἐπαφῆς τοῦ ἀέρος, δριμεῖα, καὶ παράγει ἐρεθισμούς, οἵτινες ἐνίοτε καθίστανται ἐπικίνδυνοι.

Τὸ νεογνὸν θέσον τὸ ταχύτερον πρὸς ἀνάπαυσιν ἵνα κοιμηθῇ· διότι ὁ ὕπνος εἶναι ἡ πρώτη ἀναζωπύρωσις τῆς ζωῆς.

Διατήρει τὴν κοίτην του ἐν ἀνάγκῃ θερμὴν διὰ ὑποθήκης ἀγγείου πλήρους θερμοῦ ὕδατος περιτετυλιγμένου ὀθονίῳ παλαιῷ. Θέσον τὸ νεογνὸν οὐχὶ ὕπτιον (ἀνάσκελα), ἀλλ' ὀλίγον πλαγίως ἵνα διευκολύνηται ἡ ἐκ τοῦ στόματός του ἔξοδος τῶν βλεννωδῶν ὑλῶν, καὶ διευκολύνηται ἡ εἰσπνοὴ τοῦ ἀέρος. Θέσον αὐτὸ μακρὰν τοῦ ζωηροῦ φωτός, καὶ τοῦ ῥεύματος ἀέρος, ἀλλ' ἐν καθαρῷ ἀέρι.

Τὸν λῶρον συνεχῶς ἀναθεώρει μήπως ἐξ ἀνεπιδεξίου δεσμοῦ συμβῇ αἱμορραγία, ἐξ ἧς ἐνίοτε ἐπῆλθον ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Ἐὰν παρατηρῇς ὅτι τὸ νεογνὸν καθίσταται ψυχρὸν καὶ ἀναπνέῃ ἀτόνως σπεῦσον πρὸς ἀναθεώρησιν τοῦ λώρου.

Τὸν λῶρον διατήρει περιτετυλιγμένον διὰ ὀθονίου λεπτοῦ και μαλακοῦ, ὃν διατήρει ἀκίνητον δι' ἐπιδέσμου λεπτοῦ καὶ μαλακοῦ ἐκ μάκτρου (μανδυλλίου) περιβάλλοντος τὴν κοιλίαν. Ἡ τοιαύτη περιποίησις εἶνε ἀναγκαία, ὅταν τὸ νεογνὸν δὲν περισφίγγεται διὰ *κειρίας* (φασκίας), ἵνα μὴ συμβῇ ὀμφαλοκήλη.

Ὅταν ἐνδύῃς τὸ νεογνόν, ἔνδυε τοῦτο ἐπιδεξίως καὶ ταχέως· διότι εὐχερῶς περιψύχεται, καὶ εὐκόλως βλάπτεται ἐξ ἀνεπιτηδείου ἐνδύματος.

Ἔχε πάντοτε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κεκαλυμμένην διὰ θερμοῦ καλύμματος, σκουφίας, ἐχούσης ἐντὸς βάμβακα· διότι τὸ κρανίον τοῦ βρέφους εὑρίσκεται οὐχὶ καθ' ὁλοκληρίαν ὀστεοποιημένον, καὶ εὐκόλως περιψύχεται, καὶ ἐπιγίγνεται καταρροή.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ.

Ὅταν ἔν τινι οἰκίᾳ ἀσθενήσῃ τις, ἀποβλέπει ἀμέσως πρὸς βοήθειάν του, καὶ πρὸς ἀνακούφησίν του εἰς τὸν περιποιούμενον αὐτόν, ὅστις εἶνε ἡ μήτηρ, ἡ σύζυγος, ἡ ἀδελφή, κλπ. παρ' αὐτῶν αἰτεῖ τὴν πρώτην βοήθειαν, καὶ τὴν περιποίησιν

πρὸς ἀνακούφισιν, καὶ προφύλαξιν ὅπως μὴ γείνῃ βαρυτέρα ἡ νόσος. Κατόπιν ἐπιζητεῖ ἰατρὸν ὅπως ἀσφαλέστερον ἐπιτευχθῇ ἡ θεραπεία καὶ ἡ ἐκ τῆς νόσου ἀπαλλαγή. Τὸν ἰατρὸν ὁ πάσχων ἀναμένει μετὰ πόθου ἀνεκφράστου ὡς σωτῆρα, ὡς ἄγγελον τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν πόνων του καὶ τῶν δεινῶν του. Ἡ βραδύτης της ἐλεύσεως τοῦ ἰατροῦ, καὶ ἔτι μᾶλλον ἡ μὴ εὕρεσις τούτου ἐπαυξάνει τὴν ἀνησυχίαν τοῦ πάσχοντος, ἐπαυξάνει τὰς ὑποψίας περὶ τῆς προόδου τῆς νόσου καὶ τοῦ ὀλεθρίου ἀποτελέσματος, καὶ διαταράττει αὐτόν. Ἀλλ' ὁ ἰατρὸς ἐνίοτε δὲν ἔρχεται ταχέως, δὲν τυγχάνει ἐλεύθερος ὅπως ἅμα τῇ προσκλήσει ἔλθῃ, δὲν εὑρίσκεται παρὼν κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς ζητήσεως, καὶ ἐνίοτε δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ πόλει, λείπει μακράν.

Τί λοιπὸν ποιητέον; ὁ ἀσθενὴς ἔχει τὴν προσοχήν του, καὶ τὴν προσδοκίαν του εἰς τὴν ταχίστην παρουσιαν τοῦ ἰατροῦ· διότι ἀγνοεῖ τί ποιῆσαι πρὸς θεραπείαν καὶ πρὸς ἀνακουφισιν τῶν δεινῶν του· ὁ περιποιούμενος αὐτὸν ὡσαύτως ἀνησυχεῖ, ἀδημονεῖ, ποθεῖ νὰ δώσῃ βοήθειαν τῷ πάσχοντι, τῷ ἀνησυχοῦντι, τῷ ὑποφέροντι· ἀλλ' ἀγνοεῖ καὶ δὲν τολμᾷ οὐδὲν ποιῆσαι, φοβούμενος μὴ βλάψῃ ἀντὶ νὰ ὠφελήσῃ. Ἡ τοιαύτη θέσις, ἡ τοιαύτη περίπτωσις, εἶνε φρικτή, παρέχει ταλαιπωρίαν τρομερὰν μετ' ἀδημονίας.

Πόσον λοιπὸν πολύτιμον, πόσον ἐπωφελὴς εἶνε γνῶσις τῶν θεραπευτικῶν μέσων ἐν τῇ ἐνάρξει τῆς νόσου κατὰ τῶν πρώτων συμπτωμάτων, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε παρίστανται διαταρακτικά!

Ἡ δεινότης τῆς τοιαύτης περιστάσεως ἀνάγεται κατὰ μέγα μέρος ἰδίως εἰς τὰς μητέρας, ἢ εἰς τὰς συζύγους. Ἡ μήτηρ, ἢ ἡ σύζυγος ἐν τῇ οἰκίᾳ εἶνε τὸ κέντρον καὶ ἡ καταφυγὴ παντὸς πάσχοντος· εἰς ταύτην ἕκαστος ἀποτείνεται· ἐκ ταύτης ἀπαιτεῖ πᾶσαν βοήθειαν καὶ παρηγορίαν καὶ περιποίησιν. Ἡ μήτηρ ἔχει τὸ μέγα φίλτρον, τὴν μεγάλην συμπάθειαν πρὸς τὸ πάσχον τέκνον, καὶ αὕτη παρέχει καὶ αἰσθάνεται μέγα ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ὑγιείας ἑκάστου. Τὸ νοσοῦν τέκνον, ἅμα ἀσθενήσῃ, *μητέρα* φωνάζει, τὴν μητέρα ἐπικαλεῖται· τὸ νήπιον πρὸς ταύτην συμπαθῶς στρέφει τὰ βλέμματά του, πρὸς ταύτην τείνει τὰς χεῖράς του, ὡς ἂν αἰτῇ τὴν σωτηρίαν του· αὕτη εἶνε ἡ καταφυγὴ τῶν πόνων του.

Ἡ μήτηρ λοιπὸν εἶνε ἡ ψυχὴ τῆς οἰκίας. Εὐθύνεται λοιπὸν οὐ μόνον διὰ τὴν οἰκονομίαν καὶ διοίκησιν τῆς οἰκίας· ἀλλὰ καὶ διὰ τὴν σωτηρίαν τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ἀνάγκη ἡ μήτηρ νὰ

διατηρῆται ὅσον οἷόν τε ἀτάραχος τὸν νοῦν, νὰ ἔχῃ καρδίαν γενναίαν καὶ γνῶσιν παντὸς δυνατοῦ μέσου πρακτικοῦ πρὸς ἀνακούφισιν καὶ πρὸς θεραπείαν κατὰ τῶν πρώτων συμπτωμάτων τῆς νόσου, καὶ πρὸς ἐκτέλεσιν κατόπιν καὶ βοήθειαν πάσης ἰατρικῆς θεραπείας· διότι ὁ ἰατρὸς ἄνευ καλῶν καὶ προσεκτικῶν ἐκτελεστῶν τῶν θεραπευτικῶν ἐντολῶν οὐδὲν δύναται ἀσφαλῶς κατορθῶσαι.

Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐκθέσομεν ἐν συνόψει καὶ ὅσον οἷόν τε καταληπτικώτερον θεραπευτικὰ μέσα νόσων τινῶν, τὰ ὁποῖα ἕκαστος δύναται νὰ μεταχειρισθῇ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἑκάστης νόσου, καὶ ἐν ἀπουσίᾳ ἰατροῦ.

Γενικὸς κανών. Πάντοτε ὁσάκις νόσος τις ἀναφαίνεται ἐπὶ ἑνὸς μέρους ἢ ὀργάνου τοῦ σώματος εἴτε ὁ πάσχων εἶνε νήπιον, ἢ νέος, ἢ γέρων, εὔρωστος ἢ ἀδύνατος, ἄρρεν ἢ θῆλυ, πρέπει νὰ γείνῃ χρῆσις τῶν ἀντιπερισπαστικῶν εἰς μέρη μακρὰν τοῦ πάσχοντος ὀργάνου. Ταυτοχρόνως νὰ γείνῃ χρῆσις προχείρων καὶ εὐχρήστων φαρμάκων πρὸς τὴν τοπικὴν ἐλάττωσιν τῆς παθήσεως, π. χ.

Ἔστω ἡ τρομερὰ νόσος τῶν παίδων, ἡ ἄγχη ἢ *διφθερίτις* καλουμένη, ἥτις ἐπιφέρει ἅμα προοδεύσῃ λεύκανσιν τῶν ὀπισθίων μερῶν τοῦ στόματος ἕνεκεν ὀλεθρίας ψευδομεμβράνης, παραγομένης ἐκ τῆς νόσου. Ἅμα λοιπὸν τὸ παιδίον ὑποφέρῃ ἀπὸ τὸν λαιμόν του, τοῦ ὁποίου τὸ πέρας ἄδηλον, μεταχειρίσθητι σιναπισμοὺς εἰς τοὺς μηρούς, εἰς τὰς κνῆμας καὶ εἰς τὸ πέλμα τῶν ποδῶν ἀλληλοδιαδόχως, ἄφες τούτους νὰ ἐνεργήσωσι μέχρις ἐρυθριάσεως καὶ πόνου· διότι γίνεται ἀντιπερισπασμὸς καὶ ἐλάττωσις τῆς φλογώσεω, τοῦ λαιμοῦ. Καὶ ἐὰν ὁ ἰατρὸς ἔτι μᾶλλον βραδύνῃ νὰ ἔλθῃ, μεταχειρίσθητι καὶ ἄλλα ἰατρικά. Μεταχειρίσθητι ἓν ἐμετικὸν ἔστω καὶ μικρὸν τὸ παιδίον. Μὴ ἐνδώσῃς εἰς τὴν ἄρνησιν καὶ ἐπιμονὴν τοῦ νοσοῦντος εἰς τὸ νὰ μὴ θέλῃ νὰ πίῃ τὸ ἰατρικόν· ἔσο ἐπίμονος καὶ οἰκονόμει τὸν σκοπόν.

Λάβε ἐν ποτήριον ὕδατος καθαροῦ πηγαίου ἕως δραμ. 100 καὶ ἐὰν ὁ πάσχων ἦνε μικρὸν παιδίον, πρόσθεσον ἕνα κόκκον ἐμετικοῦ (ἐμετικῆς τρυγός). Ἐὰν δὲ ἦνε μεγαλείτερον ἕως 10 ἐτῶν δύνασαι νὰ προσθέσῃς καὶ δύο κόκκους ἐμετικοῦ. Τὸ ῥευστὸν τοῦτο δὲν ἔχει οὔτε ὀσμὴν οὔτε γεῦσιν· οὕτω διδεις κατὰ πέντε λεπτὰ ὥρας, ἀπὸ ἓν κοχλιάριον σούπας, ἕως οὗ ἀρχίσῃ νὰ ἐμῇ καλῶς· μετὰ ταῦτα, ἀφ' οὗ παύσῃ ὁ ἐμετός, ἐξακολούθει πάλιν νὰ δίδῃς τὸ ἰατρικὸν κατὰ ἓν τέταρτον ὥρας,

καὶ ἐὰν ἔρχηται ἐμετός, βράδυνον, καὶ δίδε κατὰ μίαν ἢ κατὰ δύο ὥρας.

Μὴ νομίσῃς ὅτι τὸ τοιοῦτον ἰατρικὸν δύναται ποτὲ νὰ βλάψῃ· τοὐναντίον μάλιστα, πάντοτε ὠφελεῖ· διότι διά τοῦ ἐμετοῦ ἀποσπῶνται ἐκ τοῦ λαιμοῦ τὰ φλέγματα, καὶ αἱ ψευδομεμβρανώδεις ἐκκρίσεις, αἵτινες ἀρχίζουσι νὰ παράγωνται ἐκ τῆς νόσου. Προσέτι αἱ ἐκ τοῦ ἰατρικοῦ ἐπιγιγνόμεναι ναυτιάσεις, ἐπιφέρουσι σπασμωδικὰς κινήσεις τοῦ λαιμοῦ, αἵτινες ἐμποδίζουσιν ἢ καὶ βραδύνουσι τὸν σχηματισμὸν τῶν ψευδῶν μεμβρανῶν, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ ἐπικίνδυνον τῆς νόσου. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τῆς φλογώσεως τοῦ λαιμοῦ συντελεῖ μεγάλως.

Ἐὰν τὸ παιδίον δὲν ἐξῆλθεν πρὸς ἐκκένωσιν, ποίησον συνάμα ἓν κλῦσμα διὰ διαλύσεως ἅλατος κοινοῦ καὶ ὀλίγου ἐλαίου. Ἐὰν δὲν δέχηται τὸ κλῦσμα, διότι φύσει τὰ παιδία δυστροποῦσι πρὸς τοῦτο, κατασκεύασον ὑπόθεμα ἐκ κιτρίνου κηροῦ εἰς σχῆμα ἐπίμηκες, τοῦ ὁποίου τὸ ἄκρον ζύμωσον μετὰ κόκκου ἅλατος, καὶ ἐπαλείψας ἐλαίῳ, θέσον ἐν τῷ πρωκτῷ. Διὰ τοῦ τρόπου τούτου προκαλεῖται ταχεῖα ἐκκένωσις,

Ἐὰν διψᾷ δὸς πίνειν σομάδαν οὐχὶ ψυχράν· διατήρει τοὺς πόδας θερμοὺς διὰ ὑποθεμάτων θερμῶν, φιάλης ὕδατος, ἢ κεράμου θερμοῦ, περιτετυλιγμένου διὰ παλαιοῦ τινος ὑφάσματος.

Κατάποσις ξένων σωμάτων.

Τί ποιητέον ὅταν παιδίον καταπίῃ ξένον σῶμα;

Τὰ τεκνία συνήθως ἔχουσι τὴν ἕξιν ὅπως θέτωσιν ἐντὸς τοῦ στόματος σώματα σκληρὰ, ἅπερ ἔχουσιν ἀνὰ χεῖρας, οἷον σφερίδια, βελώνας, καρφίτσας, νομίσματα, κλπ. ἐνίοτε ἐξ ἀπροσεξίας κατέρχονται ταῦτα ἐντὸς τοῦ λαιμοῦ, εἰς τὸν φάρυγγα ἢ εἰς τὸν λάρυγγα, καὶ πολλὰ δεινὰ ἀποτελέσματα συμβαίνουσι. Και εἰ μὲν τὸ ξένον σῶμα εἰσῆλθεν εἰς τὸν λάρυγγα, ἔνθα γίνεται ἡ ἀναπνοὴ, ἐνδέχεται νὰ ἐπέλθῃ πνιγμὸς (ἀσφυξία) καὶ θάνατος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶνε ἀνάγκη νὰ προκληθῇ βὴξ, δι' ἧς δύναται νὰ ἐξωσθῇ τὸ ξένον σῶμα, καὶ ἐξέλθῃ· ἡ βὴξ ἐνίοτε δὲν ἔρχεται, οὔτε προκαλεῖται· τί οὖν ποιητέον; Νὰ προκληθῇ ἐμετός; τοῦτο εἶνε ἀλυσιτελές· διότι ὁ ἐμετὸς ἐπενεργεῖ ἐπὶ τοῦ φάρυγγος καὶ οὐχὶ ἐπὶ τοῦ λάρυγγος, ἐκτὸς ἂν συμβῇ συνάμα νὰ γείνῃ καὶ βήξ. Τὸ μόνον εἶνε τόδε, κρέμασον τὸ παιδίον κάτω τὴν κεφαλὴν, καὶ ἀνατίναξον τὸ σῶμα

αὐτοῦ, καθάπερ τινάζεται φιάλη πρὸς ἐξαγωγὴν ἐξ αὐτῆς σώματός τινος· Πρέπει ὅμως ἡ πρᾶξις αὕτη νὰ γείνῃ ταχέως καὶ ἐπιδεξίως, χωρὶς ἐπὶ πολὺ νὰ διαρκέσῃ· διότι ἐνδέχεται νὰ ἐπισυμβῇ συμφόρησις αἵματος εἰς τὴν κεφαλήν.—

Ἐὰν ὅμως τὸ εἰσχωρῆσαν σῶμα ἦνε ὀξυτενές, βελόνη, καρφίτσα κλπ. καὶ ἐπεκάθισεν ἐντὸς τοῦ φάρυγγος, πρέπει τότε ν' ἀφαιρεθῇ τοῦτο διὰ τοῦ δακτύλου, ἢ δι' ἐργαλείου τινός, εἰσαγωμένου ἐντὸς τοῦ φάρυγγος· καὶ ἐὰν τὸ παιδίον δὲν ἀνοίγῃ τὸ στόμα, κλεῖσον τοὺς ῥώθωνας αὐτοῦ, καὶ τότε ἀνοίγει τὸ στόμα, διότι ἀναγκάζεται πρὸς ἀναπνοήν. Πρόσεξε, μὴ πιέζῃς τὸν θώρακα, ἢ τὸν στόμαχον, ἢ τὴν κοιλίαν, ἐὰν τὸ σῶμα ἦ ὀξυτενές, διότι ἐπιγίγνεται μείζων βλάβη.

Ἐὰν ὅμως ἦνε στρογγύλον ἢ ἀκανόνιστον, καὶ σταθῇ ἐντὸς τοῦ οἰσοφάγου, τότε ἀνάγκη νὰ ἐξαχθῇ· εἴσαξον τὸν δάκτυλον ἐντὸς τοῦ στόματος, καὶ προκάλεσον ἐμετόν, ψαύων διὰ τοῦ δακτύλου, ἢ διὰ πτεροῦ μετ' ἐλαίου ἠλοιμμένου τὴν σταφυλίτιδα, ἵνα διὰ τοῦ ἐμετοῦ διεξέλθῃ· ἐὰν ὅμως ἐμμένῃ τὸ ξένον σῶμα ἐντός, καὶ παρέλθῃ καιρὸς πολύς, τότε προτιμητέον τὴν ὤθησιν αὐτοῦ εἰς τὸν στόμαχον διὰ πόσεως ἢ βρώσεως, ἢ καὶ διὰ εἰσαγωγῆς ἐργαλείου ἢ λαμπάδος ἐκ κηροῦ κλπ. Ἡ δὲ φύσις ἅμα τὸ ξένον σῶμα ἔλθῃ εἰς τὸν στόμαχον, τὸ ἐξωθεῖ διὰ τῆς ἕδρας, ἄνευ οὐδενὸς σπουδαίου ἀποτελέσματος. Δίδε τροφὴν μαλακὴν ἐπί τινας ἡμέρας ὅπως μὴ ἐρεθισθῶσιν ἐξ αὐτοῦ ὅ τε στόμαχος καὶ τὰ ἔντερα· συνάμα δὲ δὸς καὶ ἐλαιῶδες καθαρκτικὸν ἵνα διευκολυνθῇ διὰ τῶν ἐντέρων ἡ διάβασις τοῦ ξένου σώματος, καὶ ἐπιταχυνθῇ ἡ ἔξοδος.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΟΠΟΙΪΑ.

Οἰκιακὴ φαρμακαποθήκη.

Ἐν ἑκάστῃ οἰκίᾳ εἶνε ἀνάγκη νὰ διατηρῶνται ἐντὸς ἑρμαρίου τὰ ἑξῆς φάρμακα καὶ ἄλλα τινὰ εἴδη, τὰ ὁποῖα χρησιμεύουσι προχείρως εἰς ἐκτάτους καὶ αἰφνιδίας περιστάσεις·

1) Ἄνθη ἀκτῆς (ἄνθη κουφοξυλέας, σαμβούκου). 2) Ἄνθη χαμαιμήλων. 3) Ἄνθη μαλάχης. 4) Ἄνθη φιλύρας (τιλίου). 5) Σιναπόσπορος. 6) Λινόσπορος. 7) Γλυκάννισον. 8) Κόμμι ἀραβικόν. 9) Θειϊκὴ μαγνησία (ἅλας τῆς ἀγγλιτέρας). 10) Ἀν-

θρακικὴ μαγνησία (μαγνέζι). 11) Δισανθρακικὴ σόδα. 12) Τρυγικὸν ὀξύ. 13) Λαούδανον τοῦ Σίδεναμ. 14) Θειϊκὸς αἰθὴρ (λικουρανόδινον). 15) Ἀμμωνία ὑγρά. 16) Βάλσαμον τῶν πληγῶν. 17) Κινίνη. 18) Ἔμπλαστρον διαχύλου (τσερότον). 19) Βαμβάκιον. 20) Ξαντόν.

Σὺν τούτοις πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἐν ἑκάστῃ οἰκίᾳ καὶ ἓν κλυστήριον διὰ μεγάλους, καὶ ἓν διὰ μικρούς, ἐὰν ὦσι μικροί. Καὶ μία ἢ δύο σικύαι (βεντοῦζαι).

Ἔχε προσέτι ἓν μικρὸν ἰγδίον ὑάλινον ἢ πορφύρινον. Μίαν μικρὰν ζυγαρίαν. Ἓν μικρὸν μέτρον διὰ τὰ ὑγρά. Βάρη ἴδια δὲν εἶνε ἀνάγκη νὰ ὦσι· διότι τὰ χάλκινα νομίσματα χρησιμεύουσι καὶ ὡς βάρη· ἐπειδὴ τὸ βάρος ἑνὸς λεπτοῦ ἰσοδυναμεῖ μὲ ἓν γραμμάριον γαλλικόν· 3 καὶ 1/5 γραμμάρια ἀποτελοῦσιν ἓν δράμι. 1000 γραμμ. ἢ 100, δεκάραι ἀποτελοῦσι Δρ. 312, ὥστε 1280 γραμμάρια ἰσοδυναμοῦν μὲ μίαν ὀκάν, ἤτοι τὸ βάρος 128 δεκάρων ἀποτελεῖ βάρος μιᾶς ὀκᾶς.

Ὁδηγίαι πρὸς διατήρησιν καὶ χρῆσιν τῶν ῥηθέντων φαρμάκων.

Ἕκαστον εἶδος διατήρει, εἰ δυνατόν, ἐντὸς ὑελίνου ἀγγείου πωματισμένου. Τὰ μὲν στερεᾶς καταστάσεως θέσον ἐν ἀγγείῳ ἔχοντι εὐρὺ στόμιον. Τὰ δὲ ὑγρὰ ἐν ἀγγείῳ ἔχοντι στενὸν στόμιον καὶ καλῶς πωματισμένον.

Τὰ ἄνθη σύλλεγε ἐγκαίρως ὅταν ὦσιν ὥριμα, καὶ ἀποξήρανε ταῦτα ἐν τόπῳ ξηρῷ καὶ σκιερῷ, καὶ ταχέως· διότι τὸ φῶς καὶ μάλιστα ἡ τοῦ ἡλίου προσβολή, βλάπτει τὴν δύναμιν αὐτῶν· ἐπειδὴ ἐξατμίζεται τὸ ἄρωμα· ἡ δὲ ὑγρασία σήπει καὶ ἀλλοιόνει ταῦτα.

Προτίμα τὰ φυόμενα βότανα εἰς ξηροὺς καὶ εὐηλίους τόπους· διότι ταῦτά εἰσι βελτίωνα τῶν φυομένων εἰς ὑγροὺς καὶ σκιερούς. Ὡσαύτως τὰ τῶν ὀρέων βότανα εἰσὶν ἰσχυρότερα τῶν πεδινῶν.

Ἓν καὶ τὸ αὐτὸ βότανον συνήθως ἔχει τὴν αὐτὴν ἰδιότητα καθ' ὅλα τὰ μέρη αὐτοῦ, ὑπὸ διάφορον ὅμως δύναμιν· ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ βότανα, τῶν ὁποίων ἕκαστον μέρος αὐτῶν ἔχει ἰδίαν ἰδιότητα, π. χ. τοῦ ῥόδου τὰ μὲν πέταλλα χλωρὰ εἰσὶν εὐκοίλια· οἱ δὲ κάλυκες στυπτικοί, καὶ ὠφελοῦσι κατὰ τῆς χρονίας διαρροίας.

Ἓν καὶ τὸ αὐτὸ βότανον ἔχει διάφορον κατά τι δύναμιν,

καί τινα ὅλως ἀλλοίαν κατὰ τὰ διάφορα κλίματα, ὡς περὶ τούτου λέξομεν, ὅταν διαλάβωμεν περὶ κλιμάτων.

Ὑπάρχουσι φάρμακα ἀσυμβίβαστα πρὸς ἄλληλα, καὶ ἄλλα, ἅπερ ὁμοῦ εὑρισκόμενα ἐπαυξάνουσι τὴν δύναμίν των· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει ἄνευ γνώσεως τῶν ἰδιοτήτων τούτων νὰ ἑνοῦνται δύο ἢ πλείονα φάρμακα· διότι ἐὰν ὦσιν ἀσυμβίβαστα καταστρέφουσιν ἀμοιβαίως τὰς δυνάμεις των καὶ ἀνωφελῆ καθίστανται· π. χ. ὁ φλοιὸς τῆς κίνας δὲν πρέπει νὰ ἑνοῦται μετὰ τοῦ στίμεος (ἀντιμονίου), κ. λ. π.

Τὰ ἐν τοῖς βοτάνοις τυχὸν ὑπάρχοντα ζωΰφια καταστρέφουσι τὴν δύναμιν αὐτῶν, καὶ ἐνίοτε καὶ ἐπιβλαβῆ καθίστανται.

Τὰ φυτικὰ βότανα δίδονται ὑπὸ ἔγχυμα (ζεμάτισμα) μετὰ ὕδατος· ὑπὸ ἀφέψημα (βρασμένα)· ὑπὸ βάμμα (τεντοῦρα) ἐν οἰνοπνεύματι ἢ ἐν οἴνῳ· ὑπὸ κόνεις. διηρημένα εἰς μέρη· ὑπὸ καταπότια (χάπια), κλπ. Πάντα ταῦτα δύνανται διὰ καταλλήλου ὁδηγίας νὰ κατασκευάζωνται ἐν τῇ οἰκίᾳ, περὶ ὧν κατόπιν λέξομεν.

Ἐὰν λοιπὸν τὰ ῥηθέντα ὑπάρχωσιν ἐν τῇ οἰκίᾳ. καὶ ἔχῃ ἕκαστος γνῶσιν τῆς χρήσεως αὐτῶν, δύναται εὐχερῶς ἐν ἐκτάκτῳ ἀνάγκῃ ἢ ἐν ἐλλείψει ἰατροῦ ἢ φαρμακοποιοῦ, νὰ λαμβάνῃ φάρμακα προχείρως, καὶ νὰ προετοιμάζῃ καλῶς τὰ ἐπιβοηθητικὰ λεγόμενα, οἷά εἰσιν καταπλάσματα, κλύσματα, κλπ. περὶ ὧν λέξομεν ἀκολούθως, καὶ οὕτω δύναται νὰ προλαμβάνῃ προχείρως διάφορα ἔκτακτα συμβεβηκότα κατὰ τῆς ὑγιείας. Θέλει δὲ συνάμα οἰκονομεῖ καὶ οὐ σμικρὰς δαπάνας πρὸς φάρμακα καὶ ἰατρόν.

Ἕκαστον φάρμακον δίδεται ὑπὸ δόσιν τινά, ἤτοι ὑπὸ ποσὸν ὡρισμένον, καὶ λαμβανόμενον ἢ ὅλον διὰ μιᾶς, ἢ τμηματικῶς κατὰ χρόνον ὡρισμένον. Ἡ δόσις ἑκάστου ἰατρικοῦ δίδεται ἀναλόγως τῇ ἡλικίᾳ. Ἀπὸ ἐτῶν 20 μέχρις 60 εἶνε ἡ αὐτὴ δόσις, καὶ λαμβάνεται ὡς μονάς. Κάτω τῶν 20 ἐτῶν ἐλαττοῦται ἀναλόγως· π. χ. ἐν ἡλικίᾳ ἑνὸς ἔτους δίδεται τὸ δωδέκατον· δύο ἐτῶν τὸ ὄγδοον· τριῶν ἐτῶν τὸ ἕκτον· 5 καὶ 6 τὸ τέταρτον· 7 ἕως 10 τὸ τρίτον· 10 μέχρι 14 τὸ ἥμισυ· 14 μέχρις 20 τὰ δύο τρίτα, ἀπὸ 20 μέχρις 60 ὁλόκληρον τὴν δόσιν. Πέραν τούτου ἐλαττοῦται ἀναλόγως. Ἡ δόσις αὔξεται ἢ ἐλαττοῦται καὶ κατὰ τὴν τοῦ σώματος κατάστασιν, τὴν ἀδυναμίαν ἢ τὴν δύναμιν, κατὰ τὴν κρᾶσιν, ἰδιοσυγκρασίαν καὶ ἕξιν, γένος

κλπ. εἰς τὰς γυναῖκας εἶνε μικροτέρα κατὰ ἓν τρίτον, ὡσαύτως καὶ εἰς τοὺς ἀδυνάτους καὶ ἀναῤῥωνύοντας κλπ.

Κατὰ γενικὸν κανόνα πᾶσα δόσις παντός φαρμάκου δίδεται ἐν ἡλικίᾳ κάτω τῶν 20 ἐτῶν τῇ προσθήκῃ ἑνὸς εἰκοστοῦ κατ' ἔτος· π. χ. Ἐὰν δόσις τῆς κινήνης ἦνε 20 κόκκοι, δοτέον ἐν ἡλικίᾳ ἑνὸς ἔτους ἕνα κόκκον, ἐν ἡλικίᾳ 2 ἐτῶν δύο κόκκους· τριῶν τρεῖς κόκκους, καὶ καθ' ἑξῆς.

Ὁ προσδιορισμὸς λοιπὸν τῆς δόσεως παντὸς φαρμάκου εἶνε τὸ σημαντικὸν ἔργον, καὶ ἀπαιτεῖ καὶ μάθησιν, καὶ πεῖραν, καὶ μνήμην καὶ κρίσιν ἰδίαν· διότι ἐκτὸς τῶν ῥηθεισῶν διαφορῶν, ἓν καὶ τὸ αὐτὸ φάρμακον ὑπὸ διάφορον δόσιν διδόμενον ἐπιφέρει ὅλως διάφορα ἀποτελέσματα, π. χ. τὰ χαμαίμηλα εἰς δόσιν μετρίαν εἰσὶ τονικὰ τοῦ στομάχου, ἀντιπυρετικά, ἐμμηναγωγά, κλπ. εἰς δόσιν μεγάλην εἰσὶν ἐμετικά. Τὸ νίτρον εἰς μικρὰν δόσιν εἶνε διουρητικόν, εἰς μεγάλην καθαρτικόν. Οὕτως ἔχει καὶ ἡ θειϊκὴ σόδα, ἡ δακτυλῖτις κλπ.

ΠΑΧΥΜΥΡΟΝ (ΠΟΜΑΔΑ)

πρὸς κατάπαυσιν τῆς πιτυριάσεως τῆς κόμης, πρὸς θεραπείαν τῆς τριχοῤῥοίας, καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τριχῶν.

Λάβε κηροῦ λευκοῦ καθαροῦ, βουτύρου κακάου, καὶ σπέρματος κήτους ἀνὰ δρ. 2, Ἐλαίου ἀμυγδάλων δρ. 12 ἐὰν ἦ θέρος· 18 ἐὰν χειμών. Θέσον πάντα ὁμοῦ ἐντὸς μικροῦ ἀγγείου πηλίνου ἢ μεταλλίνου καθαροῦ, καὶ θέρμανον δι' ἐλαφροῦ πυρὸς, ἕως οὗ συντακῶσι πάντα, ἀνακινῶν αὐτὰ διὰ κοχλιαρίου. Ἔκβαλον τοῦ πυρὸς, καὶ ἄφες νὰ ψυχρανθῇ τὸ μίγμα, εἶτα θέσον τοῦτο ἐντὸς ἰγδίου ὑαλίνου ἢ πηλίνου, καὶ ἀνακίνει διὰ τοῦ ὑπέρου (γουδοχερίου), μέχρις οὗ γείνῃ ἀλοιφὴ λευκὴ ἀφράτη. Εἶτα πρόσθες Καλομέλιτος δραχ. μίαν, καὶ πάλιν ἀνακίνει καλῶς ὅπως ἀναμιχθῇ τοῦτο μετὰ τῆς ἀλοιφῆς. Ἀφαίρεσον ταύτην ἐκ τοῦ ἰγδίου, καὶ θέσας ἐντὸς ἀγγείου ὑελίνου ἢ πηλίνου, χρῆθι. Ἂν θέλῃς νὰ ἔχῃς καὶ εὐώδη ὀσμὴν, πρόσθες ἐν τῷ ἀνακεινεῖν καὶ δέκα στάγματα ἐλαίου λεβαντίδος ἢ δύο στάγματα ἐλαίου γαρουφάλου ἢ ῥόδων.

Κατὰ πᾶσαν πρωΐαν, ὅταν κτενίζεσαι, λάβε ἐκ τούτου ποσὸν ὅσον ὄγκος ἐρεβίνθου, καὶ ἐπάλειψον τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς, καὶ διὰ τῆς ψήκτρας (βούρτσας) διεσκόρπισον ταύτην εἰς τὴν κόμην. Τὸ παχύμυρον τοῦτο ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἐμποδίζῃ καὶ τὴν λεύκανσιν τῶν τριχῶν.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ φρ. 3. Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν 3,50 προπληρωτέας.

ΕΤΟΣ Α΄.—Ἐν Ἀθήναις 1 Ἰανουαρίου 1879.—Ἀρ. 2.

Α΄. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Ἡ ὑγίεια καὶ ἡ εὐεξία εἶνε ἡ μήτηρ τῆς ἠθικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναπτύξεως τοῦ ἀνθρώπου· εἶνε ἡ πηγὴ τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, αὕτη τελειοποιεῖ τὸν ἄνθρωπον καὶ καθίστησιν αὐτὸν κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. Ὁ μὲν Θεος εἶνε τέλειος, ἡ δὲ ὑγίεια ἐστὶ τὸ πρῶτον συστατικὸν τῆς τελειότητος. Ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος ἔχει πάσας τὰς σωματικὰς δυνάμεις καλῶς λειτουργούσας, καὶ ὀργώσας πρὸς ἐργασίαν, τὸν δὲ νοῦν ζωηρὸν καὶ γόνιμον, νοῦς ὑγιὴς ἐν σώματι ὑγιεῖ. Ὁ αἰσθανόμενος καλῶς ἐχούσας τὰς δυνάμεις του καθίσταται φαίδιμος, ἀξιοπρεπὴς, καὶ γενναιόφρων, αἰσθάνεται τὴν θέσιν του μεταξὺ τῶν ἄλλων, καὶ διατηρεῖ προσηκόντως ταύτην· φύσει ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος ἐπαιρόμενος εἰς τὰς δυνάμεις του ποθεῖ τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ ἐλευθερίαν, καὶ θέλει νὰ ὑπηκῶσιν εἰς αὐτὸν οἱ ἄλλοι, ζηλεύει τοὺς ἰσοδυνάμους καὶ τοὺς ὑπερέχοντας.

Ὁ δὲ καχεκτικὸς καὶ νοσηρὸς, ἔχων τὰς σωματικὰς δυνάμεις κακῶς λειτουργούσας καὶ χαλαρωμένας, ἀποφεύγει τὴν ἐργασίαν, καὶ καθίσταται πονηρὸς καὶ φυγόπονος· τὸν νοῦν ἔχει νωθρὸν, τὴν διάνοιαν ἐπισκοτισμένην καὶ περιωρισμένην εἰς μικρὰ

ἀντικείμενα, συντελοῦντα μόνον πρὸς τὴν συντήρησιν τῆς ὑπάρξεώς του. Ἔχει τὸν πόθον τῆς ἀπολαύσεως τῆς γλυκυτάτης ὑγιείας. Εἶναι πάντοτε σκυθρωπὸς, μελαγχολικὸς, φιλύποπτος, καὶ πρὸς πάντα σχεδὸν ἀμφίβολος. Ἀποστερεῖται τοῦ αἰσθήματος τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐλευθερίας, καὶ εὐχαριστεῖται εἰς τὴν ὑποταγὴν καὶ δουλείαν. Μισεῖ ὅμως ἐγκαρδίως τοὺς ἀνωτέρους καὶ ἄρχοντας, ὡς ὁ δοῦλος ἐχθρὸν τοῖς δεσπόταις, καὶ δυσανασχετεῖ διὰ τὴν ἀδυναμίαν του. Ἐν γένει ὁ μὲν ὑγιὴς εἶνε φιλελεύθερος ὁ δὲ νοσηρὸς δουλικός.

Τὸ ἐλεύθερον λοιπὸν πολίτευμα ἀπαιτεῖ πολίτας ὑγιεῖς καὶ εὐέκτας. Τὸ δουλικὸν πολίτευμα ἀπαιτεῖ πολίτας νοσηροὺς καὶ καχεκτικούς. Τοῦτο ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἦτο γνωστὸν, καὶ διὰ τοῦτο οἱ βάρβαροι τύραννοι καὶ δεσπόται μεταχειρίζονται πᾶν ὅ,τι συντελεῖ πρὸς τὴν καχεξίαν καὶ νοσηρότητα τῶν κατοίκων. Διατηροῦσι τὰ ἕλη, τὰς λίμνας, τὰς πόλεις ἀφήνουσιν ἐχούσας στενὰς καὶ ἀκανονίστους ὁδοὺς, κακῶς φωτιζομένας καὶ ἡλιαζομένας, ἀκαθάρτους καὶ ὑγράς. Τὰς τοῦ λαοῦ τροφὰς κακῆς ποιότητος, τὰ σώματα αὐτῶν ῥυπαρὰ καὶ κακῶς ἐνδεδυμένα· οἱ οὕτω διάγοντες ἔχουσιν οὐχὶ προσηκόντως ἀνεπτυγμένα τὰ σώματα· διότι ἡ καθ' ὕψος ἀνάπτυξις τοῦ σώματος γίνεται τόσον ταχυτέρα, ὅσον ὁ τόπος εἶνε ὑγιέστερος καὶ εὐτυχέστερος, καὶ ἐν τῇ νεότητι ὑπάρχουσιν ὀλιγότεραι στερήσεις. Ἄλλοι δεσποτικοὶ μὲν ἄρχοντες, ἀλλὰ πεπολιτισμένοι, ἀποφεύγοντες κατά τι τὴν τοιαύτην ἀθλίαν κατάστασιν τοῦ τόπου καὶ τῶν κατοίκων, χάριν φαινομένου πολιτισμοῦ καταφεύγουσιν εἰς ἄλλα μέσα, καθιστῶντα ὡσαύτως τοὺς κατοίκους καχεκτικοὺς καὶ νοσηρούς· εἰσάγουσι καὶ ἐνθαρρύνουσι λανθανόντως τὴν τρυφὴν καὶ τὴν πολυτέλειαν, δι' ὧν ἡ ὑγίεια παραβλάπτεται καὶ καθίστησι τοὺς κατοίκους καχεκτικοὺς, νοσηροὺς καὶ ἐκνευρισμένους, τὸν νοῦν ἔχοντας περιωρισμένον πρὸς πορισμὸν μέσων ὑλικῶν διὰ παντὸς τρόπου, ἵνα ἐπαρκῶσιν εἰς τὰς μεγάλας ἀνάγκας· διότι ἡ αὔξησις τῶν ἀναγκῶν καὶ τῶν ὑποχρεώσεων καθίστησι τὸν ἄνθρωπον ταπεινὸν καὶ δουλικὸν, οὐδὲν ἠθικὸν ἀναγνωρίζοντα, οὐδόλως διακρίνοντα τὴν ἀρετὴν ἐκ τῆς κακίας, τὴν τιμὴν ἐκ τῆς ἀτιμίας, τὸ κακὸν ἐκ τοῦ καλοῦ· οἱ τοιοῦτοι ἀπασχολοῦσι τὴν διάνοιάν των πρὸς κορεσμὸν τῶν ἀναγκῶν των, μηδόλως σκεπτόμενοι περὶ πολιτείας καὶ ἐλευθερίας.

Οἱ ἄρχοντες λοιπὸν ἐλευθέρων πολιτῶν, οἱ ὑπὲρ τῆς ἀληθοῦς

εὐημερίας τῶν ἄλλων προνοοῦντες ὡς κυριώτερον μέλημα αὐτῶν πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν δημοσίαν ὑγίειαν. Ἡ δημοσία ὑγίεια ἐγκαθίσταται διὰ τῆς ἀποκαταστάσεως ὑγιεινῆς τῆς χώρας, καὶ διὰ τῆς ἐνισχύσεως τῶν σωματικῶν δυνάμεων τῶν πολιτῶν διά τε τροφῶν καὶ γυμνασίων, καὶ πάσης ἠθικῆς ἀναπτύξεως.

Πᾶσα πόλις, πᾶς τόπος καθίσταται ὑγιὴς ὅταν δὲν ἔχῃ ἕλη, τέλματα, λίμνας, καὶ κακῶς ἔχοντας ποταμούς. Ἡ ἐλευθέριος λοιπὸν καὶ πατρικὴ κυβέρνησις ὀφείλει ἵνα φροντίζῃ καὶ μεριμνᾷ περὶ τούτων, ἤτοι περὶ ἀποκαταστάσεως τῆς χώρας ὑγιεινῆς, συνάμα δὲ νὰ διατηρῇ καὶ τὰ σώματα τῶν πολιτῶν ἐν ὑγιείᾳ καὶ εὐεξίᾳ, ὅπως οἱ κάτοικοι ὄντες ὑγιεῖς καὶ εὔεκται δύνανται δραστηρίως νὰ ἐργάζωνται κατὰ γεωργίαν, τέχνας καὶ βιομηχανίαν, τὰ ὁποῖα τρέφονται διὰ τῆς τοῦ σώματος καὶ τοῦ νοὸς εὐεξίας. Ἄλλως τί ὠφελοῦσιν αἱ ἐκτεταμέναι καὶ εὔφοροι γαῖαι, ἐὰν οἱ κάτοικοι μὴ δύνανται νὰ ἐργασθῶσι, καχεκτικοὶ ὄντες; Τί ὠφελοῦσι τὰ σχολεῖα πρὸς ἠθικὴν καὶ νοερὰν ἀνάπτυξιν, ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ὑγίεια, καὶ εὐεξία; Τί ὠφελοῦσιν οἱ φιλελεύθεροι νόμοι, ὅταν οἱ κάτοικοι δὲν δύνανται ἐκ τούτων νὰ ὠφεληθῶσι; Καταστήσατε ἐν πρώτοις ὑγιᾶ τὴν χώραν καὶ τοὺς κατοίκους αὐτῆς, καὶ εἶτα πράξατε τ' ἄλλα· οὕτως ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἔπραττον πάντες οἱ πατρικοὶ ἄρχοντες. Χάριν συντομίας παραλείπομεν τὴν ἔκθεσιν παραδειγμάτων.

Τριάκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη παρῆλθον, ἀφ' ἧς ἡ μικρὰ αὕτη Ἑλλὰς ἀπέκτησεν ἐλευθέριον συνταγματικὸν πολίτευμα, καὶ εἰσέτι οὐδέποτε ἐδόθη προσήκουσα προσοχὴ παρὰ τῶν κυβερνώντων περὶ τῆς ἐγκαταστάσεως τῆς δημοσίας ὑγιείας. Πάντες φροντίζουσιν ὑπὲρ τῆς εὐτυχίας τοῦ λαοῦ, ἐπινοοῦσι νόμους πρὸς ἀσφάλειαν τῆς τάξεως, τῆς ἐργασίας, τῶν φόρων κλπ. χωρὶς ποτὲ νὰ σκεφθῶσι περὶ τῆς βάσεως καὶ τοῦ κυριωτέρου, τῆς ἑδραιώσεως τῆς δημοσίας ὑγιείας.

Τριάκοντα καὶ τέσσαρα ἔτη παρῆλθον κοινοβουλευτικοῦ ἐλευθερωτάτου πολιτεύματος, καὶ εἰσέτι διατηροῦνται αἱ τόσαι λίμναι ἀξήραντοι, αἱ ὁποῖαι τοὺς μὲν περικτίονας καθιστῶσι καχεκτικοὺς καὶ νοσηρούς, τὰς δὲ γαίας διατηροῦσιν ἀκαλλιεργήτους, καὶ ἄνευ προσόδων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν. Οὔτε οἱ ποταμοὶ οὐδαμοῦ περιεφράχθησαν προσηκόντως κατὰ τὰ χείλη αὐτῶν, ὅπως μὴ πλημμυροῦντες καθιστῶσι τὰς γαίας τελματώδεις· οὔτε

περὶ δενδροφυτείας ἐγένετο οὐδέν· οὔτε περὶ διατηρήσεως καὶ ἀναπλάσεως δασῶν ποτὲ ἐπράχθη ἄξιόν τι λόγου.

Ἡ δημοσία ὑγίεια ἀπαιτεῖ ἄνευ πλέον ἀναβολῆς τὴν ἔντονον προσοχὴν καὶ ἐργασίαν τῆς ἐξουσίας πρὸς τὴν διὰ πάσης θυσίας ἀποξήρανσιν τῶν λιμνῶν καὶ ἑλωδῶν τόπων, πρὸς ἐνίσχυσιν τῆς δασονομίας, καὶ πάσης δενδροφυτείας καταλλήλου εἰς ἕκαστον τόπον. Οὐδεὶς σχεδὸν τῶν ἀρχόντων ἐπέστησεν ἰδίαν μελέτην περὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῆς ὑγιείας τῶν πολιτῶν, οὐ μόνον διὰ τῆς ὑγιεινῆς τοῦ τόπου καὶ τῶν τροφῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ σωματικῆς γυμνάσεως.

Ἡ σωμασκία μεγάλως συντελεῖ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δυνάμεων καὶ πρὸς εὐεξίαν.

Ἡ κυριωτέρα καὶ χρησιμωτέρα σωμασκία εἶνε ἡ *ὁπλασκία*.

Ἡ κυβέρνησις ὀφείλει νὰ εἰσάξῃ πανταχοῦ τὴν ὁπλασκίαν, ἥτις γίνεται διὰ τῆς εἰς τὰ στρατιωτικὰ ἐκγυμνάσεως τῶν πολιτῶν. Ἡ σωμασκία ἦτον μισητή, καὶ ἀπέφευγον ταύτην ἐν Εὐρώπῃ μέχρις ἐσχάτων πάντοτε τὰ τυραννικὰ κράτη, τὰ προτιθέμενα τὴν διατήρησιν καχεκτικῶν κατοίκων. Εἶνε λοιπὸν ἔγκλημα εἰς συνταγματικὰς κυβερνήσεις ἡ ἀμέλεια τῆς ὁπλασκίας.

Τὰ τῆς ὁπλασκίας πλεονεκτήματα εἰσὶ μεγάλα· τοὺς μὲν πολίτας διατηρεῖ εὐέκτας, ἐργατικούς, καὶ νοήμονας· τὴν δὲ πατρίδα περιφανῆ καὶ ἀξιοπρεπῆ ἐνώπιον τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν αὐτῆς.

Β'. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Περὶ τῆς κράμβης.

Κράμβαι ἢ κοινότερον κραμβολάχανα καλοῦνται εἴδη τινὰ κηπουρικῶν ἢ ἡμέρων λαχάνων, τῶν ὁποίων παρ' ἡμῖν εἰσὶν εὔχρηστα τὰ καλούμενα *κοκκινολάχανα* (γουλία), *αἱ σφαιροκράμβαι* (μάππαι), καὶ αἱ *ἀνθοκράμβαι* (κουνουπίδια). Πάντα τὰ εἴδη ταῦτα τῶν λαχάνων εἰσὶ δύσπεπτα, καὶ μᾶλλον ἀνεκτὰ τὸν χειμῶνα ἐν ὥρᾳ ψύχους. Ἀπαιτοῦσι πρὸς πέψιν στόμαχον ἰσχυρόν, καὶ τοιοῦτος καθίσταται ὁ στόμαχος ἐν ὥρᾳ ψύχους, καὶ ὅταν τις ἐργάζηται σωματικῶς· βραδύνουσιν ἐν τῇ πέψει, καὶ μένουσιν ἐν τῷ στομάχῳ περὶ τὰς ἑπτὰ ὥρας· διότι φύσει παράγουσιν ἀέρια, τὰ ὁποῖα εὑρισκόμενα ἐν τῷ στομάχῳ διαστέλλουσι καὶ

φουσκόνουσι ταῦτα, ὁ ὁποῖος ἐκ τῆς διαστολῆς ταύτης χαλαροῦται, καὶ δυσχερῶς κινεῖται πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς λειτουργίας τῆς πέψεως. Διὰ τοῦτο γίνεται χαλάρωσις τῶν κινητικῶν δυνάμεων τοῦ σώματος μετὰ κοπώσεως. Ἐὰν τὰ ἀέρια εὑρίσκωνται εἰς τὰ ἔντερα, γίνεται ἐξόγκωσις τῆς κοιλίας καὶ παραγωγὴ φυσῶν.

Ἔτι μᾶλλον δυσπεψίαν παράγουσι τὰ φύλλα τῆς σφαιροκράμβης τρωγόμενα μετὰ κατακρεουργημένου (κιμὰ) κρέατος εἰς δολμάδας· διότι σὺν τῷ λαχάνῳ προστίθενται ἐν τῷ στομάχῳ καὶ τεμάχια κρέατος μὴ μασημένου καλῶς, ἐπειδὴ εὐκόλως διαφεύγει τὸ μάσσημα τὸ κατακρεουργημένον κρέας. Πᾶσα δὲ τροφὴ καὶ μάλιστα τὸ κρέας, ἐὰν μὴ ᾖ καλῶς μασσημένη καὶ ἡνωμένη μετὰ τῆς σιέλου δυσχερῶς χωνεύεται.

Ἡ δυσπεψία τῶν λαχάνων προέρχεται καὶ ἐκ τῆς ἐνυπάρξεως ἐν αὐτοῖς ἰνῶν σκληρῶν, αἵτινες μένουσιν ἀδιάλυτοι ἐν τῷ στομάχῳ, καὶ ἐξέρχονται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἄπεπτοι.

Τί λοιπὸν ποιητέον πρὸς ἐλάττωσιν τῆς δυσπεψίας τῶν λαχάνων;

Α΄. Νὰ τρώγωνται ἐν ὥρα ψύχους, τὸν χειμῶνα, ὅτε ὁ στόμαχος καθίσταται ἰσχυρότερος.

Β΄. Νὰ προστίθενται ἐν αὐτοῖς καρυκεύματα, τὰ ὁποῖα φύσει τονίζουσι τὸν στόμαχον, καὶ ἐμποδίζουσι τὴν παραγωγὴν ἀερίων. Τὰ ἁρμοδιώτερα καρυκεύματα πρὸς τὰ λάχανα εἶσιν τὸ ἄφθονον πέπερι (πιπέρι), καὶ ἐὰν ἡ βρῶσις γίνεται μεγάλη προτιμητέον τὴν κοκκίνην πιπερίαν· ἡ προσθήκη λεμονίου, καὶ ἡ πόσις οἴνου ζωηροῦ. Ὅλα σχεδὸν τὰ ἀρωματικὰ εἶσι τονικὰ τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, καὶ αὐξάνουσι τὴν ἀπορροφητικὴν δύναμιν αὐτῶν, ἀποδιώκουσι τὰ ἀέρια, διότι συστέλλουσι τὸν στόμαχον καὶ ἐμποδίζουσι τὴν παραγωγὴν νέων ἀερίων. Ἐν γένει οἱ ἔχοντες ἀδύνατον στόμαχον πρέπει ν' ἀπέχωσι τῆς βρώσεως τῶν κραμβῶν. Ὡσαύτως καὶ οἱ ἀναρρωνύοντες, καὶ οἱ συνήθως ὑποκείμενοι εἰς παραγωγὴν ἀερίων ἐν τοῖς ἐντέροις.

Ἡ κράμβη πρέπει προηγουμένως πρὶν βράση νὰ ξενερίζηται, ὡς γίνεται καὶ πρὸς τὰ ὄσπρια, καὶ μάλιστα ὅταν τρώγηται ὡς σαλάτα· δηλαδὴ νὰ τίθηται, ἀφ' οὗ κοπῇ, ἐντὸς ψυχροῦ ὕδατος ἐπί τινα καιρὸν καὶ εἶτα νὰ προπαρασκευάζηται. Οἱ ἀρχαῖοι, ὡς καὶ οἱ νεώτεροι, ἀποδίδουσι μεγάλας καὶ σημαντικὰς ἰδιότητας εἰς τὰς κράμβας, περὶ ὧν εἰς τὸ ἑπόμενον θέλομεν διαλάβει.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Νηπιακὴ ἡλικία.

Ἐν τῇ μικρᾷ ἡλικίᾳ δύο ἰδίως αἴτια ἐπιφέρουσι νόσον. Ἡ ἀνεπάρκεια τῆς θερμότητος, καὶ ἡ κακὴ τάξις τῆς τροφῆς. Ὅσον μικροτέρας ἡλικίας εἶνε τὸ βρέφος τόσον ταχύτερον περιψύχεται καὶ νοσεῖ. Ὅθεν τὸ νεογνὸν ἅμα γεννηθῇ ἐπικινδύνως προσβάλλεται ἐκ τοῦ ψύχους. Ἅμα λοιπὸν ἀναπνεύσῃ καὶ φωνήσῃ, περικάλυψον τὸ σῶμα ὑφάσματι μαλλίνῳ, καὶ ἀφ' οὗ κοπῇ ὁ λῶρος καὶ δεθῇ, περιτύλιξον καλῶς τὸ σῶμα καὶ μετάφερε τὸ νεογνὸν εἰς θάλαμον ἔχοντα καθαρὸν ἀέρα· διότι ἡ εἰσπνοὴ καθαροῦ ἀέρος ζωογονεῖ τὰς δυνάμεις τοῦ νεογνοῦ. Διατήρει αὐτὸ μεμονωμένον, ἐμποδίζων τὴν παρὰ πολλῶν ἐπιθεώρησιν αὐτοῦ. Ἡ θερμοκρασία τοῦ θαλάμου ἔστω μετρία, διότι οὔτε τὸ πολὺ ψῦχος, οὔτε τὴν μεγάλην θερμότητα ἀνέχεται. Ἡ θερμοκρασία τῆς ἀτμοσφαίρας ἔστω 24ο περίπου βαθμ. ἑκατοβ.

Τινὲς συμβουλεύουσι μετὰ τὴν γέννησιν τὴν χρῆσιν ψυχρῶν λουτρῶν πρὸς ἐνδυνάμωσιν, καὶ τὴν ἔκθεσιν αὐτοῦ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ἅμα τῇ γεννήσει. Τὸ τοιοῦτον ἀντιβαίνει εἰς τὴν φύσιν· διότι καὶ εἰς αὐτὴν τὴν μεγάλην ἡλικίαν ἡ αἰφνιδία μετάβασις ἐκ θερμοῦ εἰς ψυχρὸν εἶνε ἐπισφαλής, πολὺ μᾶλλον εἰς τὸ βρέφος.

Ἐπειδὴ ἡ καθαριότης μεγάλως συντελεῖ πρὸς ὑγίειαν, καὶ προφύλαξιν ἐξ ἐξανθημάτων, εἰς ἃ ὑπόκεινται τὰ νήπια, καλὸν ἐστὶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἢ δευτέρας ἡμέρας νὰ γείνηται λουτρὸν ἓν καθ' ἑβδομάδα χλιαρόν. Πρέπει ὅμως τὸ σῶμα μετὰ τὴν ἔξοδον ἐκ τοῦ λουτροῦ νὰ σπογγίζηται διὰ θερμοῦ ὑφάσματος βαμβακεροῦ καλῶς καὶ ταχέως ἐγγὺς τοῦ πυρὸς, ἐὰν ᾖ χειμὼν ὅπως μὴ περιψυχθῇ.

Ὁ θάλαμος ἔνθα μένει τὸ βρέφος δέον ὅπως ᾖ εὐρύχωρος καὶ εὐάερος. Ἡ συνήθεια, ἣν ἔχουσι παρ' ἡμῖν νὰ διατηρῶσι τὸ βρέφος παρὰ τὴν μητέρα καὶ ἐντὸς αὐλαίας (κουρτίνας) εἶνε ἐπιβλαβὴς τῇ ὑγιείᾳ· διότι ὁ ἀναπνεόμενος ἀὴρ δυσκόλως ἀνανεοῦται· ἡ δὲ εἰσπνοὴ ἀκαθάρτου καὶ μεμολυσμένου ἀέρος εἶνε πάντοτε ἐπιβλαβὴς καὶ εἰς τὸ νήπιον καὶ εἰς τὴν λεχώ· ἐκτὸς τούτου τὸ νήπιον παρὰ τὴν λεχὼ κείμενον, εἰσπνέει καὶ τὰς ἐκ ταύτης ἐκπεμπομένας διὰ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς ἀτμώδεις ὕλας, αἵτινες εἰσὶ μιασματικαὶ καὶ ἐπιβλαβεῖς, καὶ ἐξ ὧν ἐνίοτε καθί-

σταται καχεκτικὸν καὶ νοσηρὸν τὸ παιδίον. Πάντοτε ἐὰν διαρκῶς κοιμᾶται παιδίον πλησίον ἄλλου καὶ μάλιστα ἡλικιωμένου (γέροντος), καθίσταται καχεκτικόν. Ἐν γένει εἰπεῖν τὰ νήπια πρέπει νὰ μένωσιν ἐν θαλάμῳ, ἔνθα οὐ διαμένωσι πολλοὶ ἄνθρωποι ἢ ζῶα. Διὰ τοῦτο εἰς τὰ νοσοκομεῖα ἀποθνήσκουσι περισσότερα παιδία παρὰ εἰς τὰς ἰδίας οἰκίας· διότι ἐν τῷ νοσοκομείῳ διαμένουσι πολλοὶ ἐν τῷ αὐτῷ θαλάμῳ, ἐξ ὧν ταχέως διαφθείρεται καὶ μιαίνεται ὁ ἀήρ, ὅστις τοιοῦτος ὤν, ἀναπνεόμενος ἐπιφέρει καχεξίας καὶ δυσκρασίας, ἐξ ὧν ὀλίγον ἀντέχει ἡ ζωὴ κατὰ τῆς νόσου.

Περὶ σπαργάνων.

Ἐκ παναρχαιοτάτης ἐποχῆς οἱ Ἕλληνες ἅμα τῇ γεννήσει τοῦ παιδός, ἀφ' οὗ καθαρίσωσιν αὐτὸ διὰ πλύσεως, ἀμέσως περιτυλίσσουν ἐν σπαργάνοις, ἅπερ ἀποτελοῦνται ἐξ ὑφασμάτων καθαρῶν λευκῶν, τριῶν ἢ τεσσάρων, τῶν ὁποίων τὸ ἔξωθεν εἶναι μέγα, καὶ συσφίγγουσι μετρίως διὰ κειρίας (φασκίας), διατηροῦντες τὰς χεῖρας τοῦ βρέφους ἐντὸς καθέτως. Οὕτως ποιοῦσιν εἰσέτι παρ' ἡμῖν· περιτυλίσσουσι τὸ βρέφος κειρίᾳ μέχρις ὤμων, τὴν δὲ κεφαλὴν ἐπικαλύπτουσι σπαργάνῳ, ὅταν ἐκθέτωσι τοῦτο ἐν ἀτμοσφαίρᾳ ἐκτὸς τοῦ θαλάμου τῆς διαμονῆς. Ὁ σκοπὸς τῆς σπαργανώσεως εἶνε πρὸς τὴν προφύλαξιν ἐκ τῆς ἔξωθεν περιψύξεως, καὶ πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτῆς καὶ ἀμεταβλήτου ζωϊκῆς θερμότητος, ἥτις μεγάλως συντελεῖ πρὸς τὴν ὑγιείαν τοῦ βρέφους, διότι ἐὰν αἱ χεῖρες ὦσιν ἐλεύθεραι, εὐκολώτερον ὑπόκειται αὐτὸ εἰς περιψύξεις τοῦ θώρακος, αἵτινες εἰσὶ λίαν ἐπικίνδυνοι εἰς τὰ βρέφη.

Ὅτι μὲν οἱ ἀρχαῖοι οὕτως διετήρουν τὰ βρέφη ἐν σπαργάνοις δῆλον γίνεται καὶ ἐξ αναγλύφων ἀρχαίων, ἐφ' οἷς παρίστανται βρέφη σπαργανωμένα. Ἀλλὰ καὶ ἡ μυθολογία ἐπιβεβαιεῖ τοῦτο λέγουσα ὅτι ἡ Ῥέα ἵνα μὴ ὁ Κρόνος καταφάγῃ τὸν Δία, ἐσπαργάνωσε λίθον, καὶ ἔδωκεν αὐτῷ καὶ κατέπιε. Μόνον παρ' Ἕλλησιν οἱ Σπαρτιᾶται κατὰ νόμον τοῦ Λυκούργου ἀπέφευγον τὸ σπαργάνωμα, καὶ ἄφηναν ἐλεύθερον τὸ τοῦ νηπίου σῶμα, ὅπως ἐθίζεται ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ὡς νῦν πράττουσιν οἱ Εὐρωπαῖοι.

Ὅπως δήποτε εἴτε τὸ βρέφος περιτυλίσσεται διὰ κειρίας εἴτε μή, πάντοτε πρέπει νὰ εὑρίσκηται ἐν σπαργάνοις χάριν διευκο-

λύκαβας τῆς καθαριότητος. Ἀλλὰ τὰ σπάργανα πρέπει νὰ ὦσι πολὺ καθαρά, νὰ πλύνωνται ἐγκαίρως καὶ καλῶς, καὶ καλῶς νὰ στεγνώνωσιν ἵνα μὴ ἔχωσιν ὑγρασίαν· διότι ἡ ὑγρασία μεγάλως βλάπτει τὰ βρέφη· διὰ τοῦτο πρέπει τὰ σπάργανα πάντοτε νὰ θερμαίνωνται καλῶς ἵνα ὦσι καὶ θερμὰ καὶ ἄνευ ὑγρασίας· διότι ὅταν ταῦτα ἔχωσιν ὑγρασίαν, ἐπιφέρουσιν εἰς τὰ βρέφη ἐντεραλγίας, καὶ πολλοὺς κλαυθμηρισμούς. Διὰ ταῦτα τὰ βρέφη ὑπόκεινται εἰς ἐντεραλγίας καὶ κλαυθμηρίζουσιν ἐν καιρῷ πανσελήνου, ὡς τοῦτο καὶ ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, διότι κατὰ ταύτην ἡ ἀτμοσφαῖρα εἶνε ὑγρὰ καὶ ψυχρά.

Διατηρεῖται συνήθεια παρ' ἡμῖν ἐκ θεωρουμένης προλήψεως τὸ μὴ ἀφήνειν τὰ σπάργανα ἐκτεθειμένα ἐν ὑπαίθρῳ μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου· διότι λέγουσιν αἱ γυναῖκες ὅτι προσβάλλωνται ἐκ τῶν νηρεΐδων (νεράϊδων, θεαινῶν οὐσῶν τῶν ὑδάτων). Ὑπὸ τὴν πρόληψιν ταύτην διατηρεῖται ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς κατὰ παράδοσιν ὑγιεινὴ συμβουλή, ἐν ἀληθείᾳ πρὸς τὸ συλλέγειν τὰ ἐν ὑπαίθρῳ σπάργανα πρὸ τῆς δύσεως τοῦ ἡλίου, διότι κατὰ τὴν φυσικὴν καὶ μετεωρολογίαν ὀλίγον πρὸ τῆς δύσεως τοῦ Ἡλίου καὶ μετὰ ταύτην, αἰθρίας οὔσης τῆς ἀτμοσφαίρας, καταπίπτει ψεκάς, ἥτις καθυγραίνει τὰ σώματα καὶ μάλιστα τὰ ὑδραγωγά. Ἐὰν λοιπὸν μένωσιν ἐκτεθειμένα ἐν ὑπαίθρῳ σπάργανα ἐν ὥρᾳ τοιαύτης δύσεως τοῦ Ἡλίου, ταῦτα ἔσονται κεκορεσμένα ὑγρασίας, καὶ ἐὰν διὰ τούτων σπαργανωθῇ τὸ βρέφος, θέλει ὑποστῇ ἐντεραλγίας, κλαυθμηρισμούς, καὶ ἄλλας βλάβας.

Ὅταν τὰ βρέφη ὑφίστανται τοιαύτας ἐντεραλγίας, προερχομένας ἐξ ἀναπτύξεως ἐν τοῖς ἐντέροις ἀερίων, ὠφελοῦνται καὶ θεραπεύονται διὰ τῆς χρήσεως λουτροῦ χλιαροῦ, ἔχοντος καὶ χαμαίμηλα, διὰ τῆς δόσεως μικροῦ ποσοῦ μαγνησίας κεκαυμένης καὶ διδομένης μετὰ γάλακτος ἐν κοχλιαρίῳ ἢ μετὰ γλυκανίσου, διὰ τῆς πόσεως ἐγχύματος ἀρωμάτων, ἡδυόσμου, γλυκανίσου, χαμαιμήλων, τριχρώμου βιολέτας (βιολέτα τρικολόρα) διὰ ἐπιθεμάτων ἐπὶ τῆς κοιλίας χαμαιμήλων κτ.λπ.

Καὶ ἡ θρησκεία ἡμῶν ἐπιμαρτυρεῖ τὸ ἀρχαιόθεν σπαργάνωμα τῶν βρεφῶν. Οἱ ζωγράφοι τῶν ἱερῶν εἰκόνων ζωγραφίζουσι τὸν ἅγιον ἰατρὸν Στυλιανόν, τὸν προστάτην τῶν ἐγκύων καὶ τὸν ἰατρὸν τῶν βρεφῶν, φέροντα ἐν ἀγκάλαις βρέφος σπαργανωμένον ὡς τὰ νῦν.

Δ'. ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ κατάρρου ἐν γένει.

Πρὶν ὁμιλήσωμεν περὶ τοῦ συχνοῦ τούτου πάθους, τὸ ὁποῖον ὀλίγοι ἀποφεύγουσιν ἐντὸς ἑκάστου ἔτους, εἶνε ἐπάναγκες νὰ περιγράψωμεν ὅσον οἷόν τε ἁπλούστερα τὴν θέσιν τῆς ῥινός, τοῦ στόματος, τοῦ φάρυγγος, τοῦ οἰσοφάγου, τοῦ λάρυγγος κλπ., ὅπως ἕκαστος ἔχῃ γνῶσιν τῶν κυριωτέρων μερῶν τοῦ σώματος· διότι εἶνε παράλογον ἕκαστος νὰ ποθῇ νὰ μανθάνῃ τὰ ἐκτὸς καὶ μακρὰν ἑαυτοῦ, τὰ δὲ ἐν αὐτοῦ νὰ παραμελῇ καὶ ν' ἀγνοῇ.

Παραθέτομεν ξυλογράφημα, ἔνθα παρίσταται ἡ κεφαλὴ καὶ ὁ λαιμὸς τοῦ ἀνθρώπου δίχα διεσχισμένα ἐκ τῶν ἔμπροσθεν πρὸς τὰ ὀπίσθεν, ἵνα φαίνηται τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῶν.

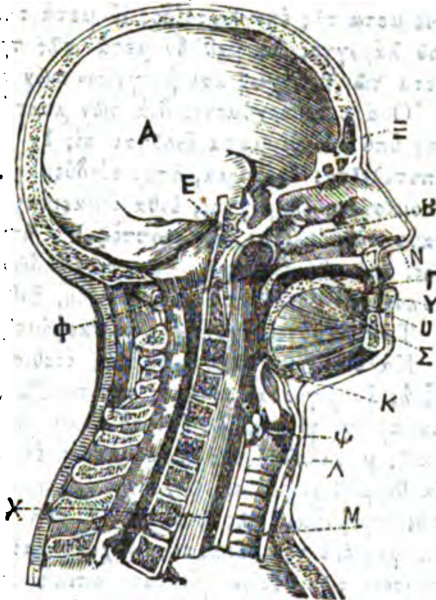

Ὁ ἄνθρωπος ζῇ διὰ τῆς εἰσπνοῆς καθαροῦ ἀέρος καὶ διὰ τῆς βρώσεως καταλλήλων τροφῶν. Ὁ μὲν ἀὴρ εἰσέρχεται ἐντὸς εἰς τοὺς πνεύμονας· αἱ δὲ τροφαὶ εἰσέρχονται εἰς τὸν στόμαχον. Ἡ εἴσοδος τοῦ ἀέρος γίνεται διὰ τριῶν ὀπῶν, ἤτοι διὰ τῶν δύο μυκτήρων (ῥωθώνων) N καὶ διὰ τοῦ στόματος Γ, ἡ δὲ τῶν τροφῶν μόνον διὰ τοῦ στόματος. Αἱ ὀπαὶ αὗται εἰσὶ τὸ μεθόριον τῆς ἑνώσεως τοῦ ἐξωτερικοῦ δέρματος μετὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ, τὸ ὁποῖον περικαλύπτει τὰς ἐσωτερικὰς ἐπιφανείας τῶν πνευμόνων, τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, καὶ ἔχει ἐπιφάνειαν ὅλως διάφορον τοῦ ἐξωτερικοῦ δέρματος· διότι αὕτη διατηρεῖται πάντοτε ὑγρὰ καὶ μαλακή, ἐπειδὴ ἐκκρί-

νει ὕλην βλεννώδη, διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζεται τὸ ἐσωτερικὸν τοῦτο δέρμα **βλενομεμβράνη**.

Οἱ **μυκτῆρες** (ῥώθωνες) εἰσὶ δύο, ἐντὸς αὐτῶν ὑπάρχει κοιλότης Β, ἥτις ἀνατομικῶς καλεῖται **κοιλία τῆς ῥινός**. Ἡ ἐπιφάνειά ταύτης συνέχεται μετὰ τῆς βλενομεμβράνης τῶν ὀφθαλμῶν διὰ τῶν στομίων τοῦ **σωλῆνος τῶν δακρύων**, συνέχεται μετὰ τῆς κοιλότητος τοῦ ὠτικοῦ τυμπάνου διὰ τοῦ στομίου τῶν **σαλπίγγων τοῦ Εὐσταχίου** Ε· συνέχεται προσέτι μετὰ τῆς ἀνωτέρας μετωπικῆς κοιλότητος Ξ· κάτωθι δὲ συνέχεται μετὰ τοῦ ὑπερωΐου ἱστοῦ, ἔνθα κεῖται ἡ σταφυλὶς (γαργαρεών) Σ μετὰ τοῦ φάρυγγος Φ μετὰ τῶν ἀμυγδαλῶν, αἵτινες κεῖνται μεταξὺ τῶν πτυχῶν τοῦ ὑπερωΐου· μετὰ τοῦ **ὑπερώου** (οὐρανίσκου) Ω· μετὰ τῆς γλώσσης Δ, καὶ ἐν γένει μετὰ τοῦ στόματος. Διὰ δὲ τοῦ φάρυγγος συνέχεται μετὰ τοῦ οἰσοφάγου Χ, καὶ δι' αὐτοῦ μετὰ τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων. Συνέχεται ὡσαύτως μετὰ τῆς ἐπιγλωττίδος Κ μετὰ τῆς γλωττίδος Ψ, καὶ μετὰ τοῦ λάρυγγος Λ, μεθ' ὃν μετὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας Μ, καὶ μετὰ τῶν βρόγχων καὶ βρογχίων τῶν πνευμόνων.

Ὁ ἀὴρ εἰσερχόμενος διὰ τῶν μυκτήρων καὶ διὰ τοῦ στόματος ὑπὸ δύο ῥεύματα ἑνοῦται εἰς ἓν ἐντὸς τοῦ φάρυγγος Φ καὶ ἀποτελεῖται ἓν ῥεῦμα, ὅπερ εἰσδύει εἰς τοὺς πνεύμονας διὰ τοῦ στομίου τοῦ λάρυγγος, ἔνθα ἐπίκειται ἡ **ἐπιγλωττὶς** Κ, ὑπὸ ταύτην ὑπόκειται ἡ **γλωττὶς** Ψ, ἥτις ἐστὶ τὸ ὄργανον τῆς φωνῆς, καὶ φθάνει μέχρι τῶν τριχοειδῶν βρογχίων. Τὸ Α. παρίστησι τὴν κοιλότητα τοῦ κρανίου, ἔνθα κεῖται ὁ ἐγκέφαλος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων φέρε σκεψόμεθα πῶς γίνεται ὁ κατάρρους.

Καλεῖται **κατάρρους** πᾶς ἐρεθισμὸς τῆς βλενομεμβράνης, ἐξ ἧς ἐπιγίγνεται αὔξησις τῆς συνήθους βλεννώδους ἐκκρίσεως. Ὁ κατάρρους γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ τῆς αἰφνηδίας ἀτμοσφαιρικῆς μεταβολῆς τῆς θερμότητος· ἐκ τῆς αἰφνηδίας μεταβάσεως ἐκ θερμοῦ χώρου εἰς ψυχρόν· ἐκ προσβολῆς ῥεύματος ἀέρος· ἐκ τῆς περιψύξεως τῆς κεφαλῆς ἢ τῶν ποδῶν· καὶ ἰδίως ἐκ τῆς ἐπαφῆς ἐπὶ τοῦ δέρματος ψύχρας καὶ ὑγρασίας· διότι ἐξ ὅλων τούτων τῶν αἰτίων γίνεται τοπικὴ ἐπίσχεσις τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, ἥτις ἅμα ἐμποδισθῇ, ἀμέσως ἡ περιττὴ ὕλη ταύτης, ἥτις ἔμελλε ν' ἀποβληθῇ διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος, μεταφέρεται παρὰ τῆς φύσεως εἰς ἐπιφάνειαν τοῦ ἐσωτερικοῦ δέρματος πρὸς ἀποβολήν, διότι οὐδὲν περιττὸν ἀνέχεται ἡ φύσις ἐν τῷ σώματι·

ἡ δὲ προσπάθεια τῆς φύσεως πρὸς τὴν οὕτω ἀποβολὴν τῆς περιττῆς ταύτης ὕλης διὰ τῶν πόρων τοῦ ἐσωτερικοῦ δέρματος προκαλεῖ μείζονα ἔκκρισιν βλένης, ἵνα μετὰ ταύτης συναποβληθῇ ἡ περιττὴ ὕλη. Ἵνα δὲ γείνῃ μείζων ἔκκρισις πρέπει νὰ συσσωρευθῇ περισσότερον αἷμα, ἡ δὲ συσσώρευσις περισσοτέρου αἵματος ἐπιφέρει αὔξησιν τῆς θερμότητος καὶ ἐξόγκωσιν, ἅπερ ἀποτελοῦσι τὸν ἐρεθισμὸν, καὶ ὑπὸ μείζονα βαθμὸν τὴν φλόγωσιν.

Τί λοιπὸν ποιητέον πρὸς προφύλαξιν καὶ ἀποφυγὴν κατάρρου; Ἀπαιτεῖται ἀποφυγὴ τῶν ῥηθέντων παραγωγικῶν αἰτίων. Μὴ ἐκτίθεσαι λοιπὸν, ὅταν ἦναι ὁμίχλη. Μὴ ἵστασαι ἐπὶ δαπέδου ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ, ὡς εἰσὶ τὰ λιθοστρώματα· διότι οἱ λίθοι καὶ μάλιστα τὰ μάρμαρα διατηροῦσι πάντοτε ὑγρασίαν μετὰ ψυχρότητος, μὴ ἵστασαι ἐπὶ ῥεύματος ἀέρος, μὴ μετάβαινε ἐκ θερμότητος αἴφνης εἰς ψυχρὸν μέρος. κλπ.

Τί δὲ ποιητέον πρὸς θεραπείαν;

Κανὼν γενικός· ἐπανάφερε ὡς τάχιστα τὴν διακοπεῖσαν ἄδηλον διαπνοὴν, ἀπόφευγε συνάμα καὶ τὰ αἴτια τῆς διακοπῆς ταύτης, καὶ προκάλει ταύτην διὰ τῆς τέχνης. Ὅθεν διατήρει θερμὴν τὴν κεφαλὴν καὶ τοὺς πόδας καὶ ὅλον τὸ σῶμα διὰ καταλλήλων ἐνδυμάτων ἢ καλυμμάτων· ποίησον ποδόλουτρον εἰς τοὺς πόδας· συναπισμοὺς ἢ θερμὰ ὑποθέματα ἐπὶ τοῦ κοίλου τῶν ποδῶν. Πίε θερμαντικὰ καὶ ἱδρωτικὰ ποτὰ, οἷον θερμὸν ποτὸν τσαΐου, φιλύρας, ἢ ἀκτῆς ἀνθέων κλπ. ἵνα διὰ τῶν μέσων τούτων εὐρυνθῶσιν οἱ τοῦ δέρματος πόροι, αὐξήσῃ ἡ ἄδηλος διαπνοὴ καὶ ἀποβληθῇ ὡς τάχιστα διὰ ταύτης ἡ περιττὴ ὕλη, ἡ ἐξερχομένη παρὰ φύσιν διὰ τῶν πόρων τῆς βλενομεμβράνης. Ποίησον συνάμα ἐπαλοιφὰς δι' ἀλοιφῆς συνισταμένης ἐξ ἐλαίου κοινοῦ μέρη 5 καὶ ἑνὸς ἀμμωνίας ὑγρᾶς τὰ ὁποῖα ἔχεις ἐν τῇ φαρμακοθήκῃ σου, ἀνάμιξον ἀμφότερα καλῶς καὶ ἀποτελεῖται ὑγρὰ ἀλοιφή.

Τὸ εἰδικώτερον ἰατρικὸν πρὸς ἐσωτερικὴν χρῆσιν κατὰ τοῦ κατάρρου εἶνε τὸ διαφορετικὸν στίμμι, καὶ ἡ ἐμετικὴ τρὺξ, ἀμφότερα ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί. Τὸ διαφορετικὸν στίμμι δίδεται μεμιγμένον μετὰ 1 κόκκου ὀπίου, ἢ μετὰ 10 σταγμάτων λαυδάνου, καὶ μετὰ ὀλίγου σακχάρου εἰς ξηρία (κόνεις) κατὰ τὸν ἑξῆς τρόπον.

Λάβε διαφορετικοῦ ἀντιμονίου (στίμμεος) καὶ σακχάρου κόνεως ἀνὰ δραχ. 1. ἔνσταξον λαυδάνου τοῦ Σίνδεναμ στάγματα 10, ἀνάμιξον ἐντὸς ἰγδίου, καὶ διαίρεσον εἰς δέκα ἴσα μέρη ἐντὸς τεμαχίων χαρτίου, καὶ χρῆθι ἀπὸ μίαν κόνιν κατὰ πᾶσαν

ὥραν ἐντὸς κοχλιαρίου ὕδατος. Ἡ δόσις αὕτη εἶνε διὰ ὥριμον ἡλικίαν. Ἐλαττοῦται ἀναλόγως μὲ τὴν μικροτέραν ἡλικίαν. ὡς ἀνεφέραμεν ἐν σελ. 23 τοῦ Α'. φυλλαδίου.

Τὴν δὲ ἐμετικὴν τρύγα (τάρταρον ἐμετικὸν) δίδεις οὕτω.

Λάβε ἐκ τοῦ φαρμακείου ἐμετικῆς τρυγὸς 1 κόκκον, θέσον ἐντὸς δρ. 50 ὕδατος, καὶ ἀνακίνησον διὰ κοχλιαρίου ἵνα διαλυθῇ, καὶ δίδε κατὰ πέντε λεπτὰ ὥρας ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα, ἐὰν θέλῃς νὰ προκαλέσῃς ἐμετὸν, ὅστις πρέπει νὰ γείνῃ ὅταν ὑπάρχῃ ἀμυγδαλῖτις (λαιμὸς), καὶ εἶνε ὑπόφια ὑπάρξεως διφθερίτου, ὡς ἐλέχθη ἐν τῷ Α'. φυλλαδίῳ σελ. 19. Ἐὰν ὅμως ὑπάρχῃ κατάῤῥους τῶν βρόγχων, ἢ καὶ τῆς ῥινὸς πυρετώδης ἰσχυρὸς δίδε τὸ ῥηθὲν ἰατρικὸν κατὰ ὥραν ἀνὰ μίαν κουταλίαν, ἀφ' οὗ προσθέσῃς καὶ 10 στάγματα λαυδάνου ἵνα μὴ προκληθῇ ἐμετός· διότι οὕτως ἐνεργεῖ ἐσωτερικῶς πρὸς διάλυσιν τῆς πλεοναζούσης ἰνικῆς ἐν τῷ αἵματι. Τὸ δὲ ὄπιον ἐλαττόνει τὴν ἐσωτερικὴν ἔκκρισιν τῆς βλένης.

Ἡ χρῆσις τῶν ἰατρικῶν τούτων δύναται γενέσθαι ἀμέσως ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ κατάρρου, ἢ καὶ μετὰ τὴν πρώτην ἡμέραν καὶ ἀκολούθως.

Πάντες σχεδὸν οἱ κατάρροες κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀρχίζουσι μετὰ ἐλαφροῦ τινος ῥίγους, εἶτα ἐπιγίγνεται ἐρεθισμὸς τοπικὸς καὶ ἐρυθρότης τῶν θηλῶν τῆς βλενομεμβράνης, θερμότης, μικρὸν οἴδημα, καὶ ἐπαύξησις τῆς ἐκκρίσεως. Πάντα ἄγουσιν ἐπαυξάνοντα μέχρι τῆς τετάρτης ἡμέρας, ὅτε γίνεται ἡ κρίσις· μετὰ ταῦτα ἄρχεται ἡ ἐλάττωσις, ἡ δὲ λύσις γίνεται τὴν ἑβδόμην ἡμέραν. Ἐὰν ὁ ἐρεθισμὸς ἦνε πολὺ ἐλαφρὸς, ἐπαισθητὸς πυρετὸς δὲν ὑπάρχει, ἡ δὲ κρίσις γίνεται καὶ τὴν δευτέραν ἡμέραν. Ἐὰν ὅμως ὁ ἐρεθισμὸς ἦνε μέγας καὶ καταληφθῶσιν ἐκ τούτου βαθύτερον αἱ θηλαὶ τῆς βλενομεμβράνης καὶ αὐτὸ τὸ παρέγχυμα αὐτῆς, τότε γίνεται φλόγωσις· διότι συσσωρεύεται περισσότερον αἷμα. Τοῦτο συμβαίνει συνήθως ὅταν ἡ κρίσις μὴ γείνῃ τὴν τετάρτην ἡμέραν. Ἡ φλόγωσις συνοδεύεται μετὰ πυρετοῦ κατὰ τὸν βαθμὸν αὐτῆς.

Ἰδιάζων φυσιολογικὸς χαρακτὴρ τῆς φλογώσεως τῆς βλενομεμβράνης ἐστὶν ἡ ἐπαύξησις τῆς ἰνικῆς τοῦ αἵματος. Ἐκ δὲ τούτου παράγεται ὁ ἐπίπαγος ἐν φλεβοτομίᾳ, καὶ εἰδικώτερον ἡ ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ψευδομεμβράνη, ὅταν ἀποτελεῖται ἡ διφθερῖτις.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

1) *Ἄνθος ἀκτῆς (κουφοξυλίας).*

Τὰ ἄνθη τῆς ἀκτῆς χλωρὰ ἔχουσιν ὀσμὴν ἀρωματικὴν βαρεῖαν· ξηρὰ ἔχουσι μικροτέραν· καλοῦνται κοινῶς σαμπούκον. Εἶνε χρησιμώτερα πρὸς ἰατρικὴν οἰκιακὴν χρῆσιν. Ἡ χρῆσις τούτων γίνεται ξηρῶν ὄντων· Τὸ ἔγχυμα τούτων (τὰ ζεματιστὰ ἐν ὕδατι) πινόμενον μετὰ σακχάρου θερμὸν ὑπὸ δόσιν κυαθίσκου (κουπακίου) εἶνε ἐλαφρὸν διεγερτικὸν, καὶ καλὸν ἱδρωτικόν. Ψυχρὸν ἢ χλιαρὸν ὠφελεῖ ὡς ἀντιφλογιστικὸν πρὸς γαργάραν, ὡς ἐπίθεμα διὰ πανίου ἐμβρεγμένου ἐν αὐτῷ βοηθεῖ κατὰ φλεγμονῶν, κατὰ ἐρυσιπέλατος (ἀνεμοπύρου) κατὰ τῆς ὀφθαλμίας, κλπ. Προστεθέντα τὰ ἄνθη ταῦτα ὑπὸ μικρὰν ποσότητα ἐντὸς οἴνου παρέχουσιν αὐτῷ ὀσμὴν μοσχάτου. Ἐὰν μῆλα τεθῶσι ἐντὸς κάδου μεταξὺ δύο στρωμάτων ξηρῶν ἀνθέων ἀκτῆς, προσαποκτῶσιν ὀσμὴν μοσχάτου.

Περὶ ἀκτῆς

Ἡ ἀκτὴ εἶνε δένδρον μετρίου μεγέθους, εἶνε χρησιμώτατον εἰς τὰς οἰκογενείας, καὶ ἑκάστη οἰκία καλὸν ἐστὶ τὸ ἔχειν μίαν ἀκτὴν ἐν τῇ αὐλῇ. Ὅταν ἀνθῇ διαχέει ὀσμὴν, ἥτις καταστρέφει πολλὰ ἀτμοσφαιρικὰ ζωΰφια, ἐν οἷς καὶ τοὺς κώνωπας ἀποδιώκει. Πάντα τὰ μέρη τοῦ φυτοῦ τούτου εἰσὶ χρήσιμα· οὐ μόνον δηλαδὴ τ' ἄνθη, ἀλλὰ καὶ τὰ φύλλα καὶ ὁ ὀπὸς τοῦ φλοιοῦ, καὶ τὸ ξύλον.

Ὁ Διοσκορίδης ἀναφέρει ἁπλῶς ταύτην. Ὁ δὲ Γαληνὸς λέγει μόνον ὅτι εἶνε μετρίως διαφορετική· διακρίνει δύο εἴδη· *ἀκτὴν, καὶ χαμαιάκτην.*

Τὰ *φύλλα* τῆς ἀκτῆς ἔχουσιν ἰδιότητα καθαρτικήν. Ὁ Ἱπποκράτης συσταίνει ταῦτα ὡς τοιοῦτα τρωγόμενα, λέγων «*Ἢν δὲ μὴ ὑποχωρέῃ, κράμβας ἐσθιέτω, καὶ τὸν χυλὸν ῥοφανέτω· ἢν δὲ μὴ, τῆς ἀκτῆς τῶν φύλλων τὸν αὐτὸν τρόπον*» (περὶ νούσων).

Ὑπὸ ἔμβρεγμα (ζεματισμένα) χλωρὰ κατὰ δράμια 8 ἕως 12· ἐντὸς ὕδατος 80 δραμίων, ἢ ἐντὸς γάλακτος. ἀφ' οὗ στραγγισθῶσι, καὶ τὸ ὑγρὸν γλυκανθῇ μετὰ σακχάρου, παρέχουσιν ἐξαίρετον οἰκιακὸν καθάρσιον, πινόμενον ὅλον ἢ εἰς δύο δόσεις ἐντὸς ἡμισείας ὥρας. Ἡ τοιαύτη ἐνέργεια διαρκεῖ 8 ἕως 10 ὥρας.

Ὁ δὲ δεύτερος *φλοιὸς* τῶν κλάδων, ἤτοι ὁ μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν τῆς ἐπιδερμίδος φλοιὸς, ἔχει μείζονα καθαρτικὴν δύναμιν ἢ τὰ φύλλα· ἔχει ὀσμὴν βαρεῖαν ὡς τὰ φύλλα, καὶ γεῦσιν δυσάρε-

στον, καὶ μάλιστα ὅταν ἦνε πρόσφατος· δίδεται ὑπὸ δόσιν δραμίων 2 ἕως 8 ὑπὸ ἀφέψημα (βραστὸν) ἐν ὕδατι δρ. 100 ἕως οὗ μείνῃ δρ. 80· πίνεται δὲ μετὰ σακχάρου διὰ μιᾶς ἢ εἰς δύο δόσεις ἐντὸς ἡμισείας ὥρας. Ἐνίοτε περισσότερον ποσὸν ἐπιφέρει ἐμετὸν, ὅπερ ἀντίκειται πρὸς τὸν καθαρτικὸν σκοπόν. Δίδεται καὶ πεπιεσμένος ἐντὸς λευκοῦ οἴνου, ἔνθα μένει ἐπὶ 24 ὥρας ὑπὸ δόσιν φλοιοῦ 15 ἕως 20 δρ ἐντὸς 100 δρ. οἴνου· πίνεται κατὰ τέταρτον ὥρας ἕνα ῥακοπότηρον.

Τὸ ἐκ τοῦ φλοιοῦ τῆς ἀκτῆς καθάρσιον εἶνε ὑδραγωγὸν ἐξαίρετον, ἐλαφρὸν, ἤπιον, καὶ εὐχερῶς κατασκευαζόμενον πρὸς οἰκογενειακὴν χρῆσιν. Τὸν φλοιὸν τοῦτον ὡς καθαρτικὸν μετεχειρίσθησαν διάφοροι ἐπίσημοι ἰατροὶ ὁ Σίνδεναμ, ὁ Βοεῤῥάβος καὶ ἄλλοι.

Ὁ ξηρὸς φλοιὸς εἶνε ἄοσμος καὶ ἄγευστος, καὶ ἀποστερεῖται τῶν καθαρτικῶν ἰδιοτήτων.

Ὁ Μαρτῖνος Σόλων μετεχειρίσθη ὡς καθαρτικὸν καὶ ὑδραγωγὸν κατὰ τοῦ ἀσκίτου τὸν ὀπὸν τῆς ῥίζης τῆς ἀκτῆς ὑπὸ δόσιν δρ. 4. μέχρι 16. βρασμένον ἐντὸς 80. δραμ. ὕδατος. Ἐπιφέρει ἀφοδεύσεις ὑδαρεῖς εὐκόλως, διαρκούσας μέχρι 10. ὡρῶν.

Μετ' ἐπιτυχίας καὶ ἡμεῖς ἐποιησάμεθα χρῆσιν τοῦ δευτέρου φλοιοῦ τῶν κλάδων τῆς ἀκτῆς ὡς ὑδραγωγὸν κατὰ ὑδρομητρίας (ἱδρωπικίας τῆς μήτρας) καὶ κατὰ τοῦ ἀσκίτου· ἀπαιτεῖται προσοχὴ εἰς τὴν χρῆσιν, ὅπως μὴ ἐπέλθῃ ἐμετός.

Τὰ *σφαίρια* τοῦ καρποῦ τῆς ἀκτῆς ἔχουσι χρῶμα ἐρυθρὸν μέλαν· ὥριμα ὄντα ἔχουσι γεῦσιν γλυκεῖαν· βραζόμενα μετὰ ὕδατος μέχρις οὗ διαῤῥαγῶσι, καὶ ἐκθλιβόμενα, παρέχουσι χυλὸν, ὅστις ἐξατμιζόμενος διὰ ἐλαφροῦ πυρὸς, ἕως οὗ τὸ ὑγρὸν λάβῃ σύστασιν μέλιτος, καὶ ἑνούμενος μετὰ λειοτετριμένου σακχάρου ὑπὸ ἀναλογίαν 1. πρὸς 16. ἀποτελεῖ ὡραῖον ἐκχύλισμα χρήσιμον ὑπὸ δόσιν ἑνὸς δραμ. μέχρι δύο ὡς ἱδρωτικόν· ὠφελεῖ κατὰ τῆς *συφιλίδος*, καὶ τῶν ἐξανθημάτων καὶ κατὰ τῶν *χρονίων ῥευματισμῶν*· ὑπὸ δὲ δόσιν δρ. 4 μέχρις 8 εἶνε ἐξαίρετον καθαρτικόν. Ἡ σκευασία αὕτη διατηρεῖται ἐπὶ πολὺ ἐντὸς ἀγγείου ὑαλίνου ἢ πηλίνου, καὶ δύναται νὰ χρησιμεύσῃ πρὸς οἰκιακὰς ἰατρικὰς χρήσεις.

Ὁ ὀπὸς τῶν ὡρίμων σφαιρίων τῆς ἀκτῆς χρησιμεύει καὶ πρὸς ἄλλας ἀνάγκας· βάφει τὰ λινὰ ὑφάσματα ὑπὸ ὡραῖον χρῶμα πρασινωπὸν, ἀφ' οὗ προηγουμένως ταῦτα ἐμβαφῶσιν ἐν διαλύσει στυπτηρίας. Προστιθέμενος ἐν λευκῷ οἴνῳ βάφει τοῦτον ἐρυθρόν.

Ὁ ὀπὸς οὗτος ἑψθόμενος μετὰ ἀρκετοῦ σακχάρου ἀποτελεῖ ἐξαίρετον γλυκὸν τοῦ κουταλίου, ἀρωματιζόμενος μετὰ ὀλίγου ποσοῦ ἀνθέων ἀκτῆς.

Τεθεὶς πρὸς ζύμωσιν μετὰ μαγίας ζύθου παρέχει ποτὸν, τὸ ὁποῖον ἀποσταλλαζόμενον ἀποτελεῖ εὔγευστον ῥακί.

Τὸ δὲ ξύλον τῆς παλαιᾶς ἀκτῆς χρησιμεύει πρὸς ἔργα τῶν λεπτουργῶν.

Ἡ ἀκτὴ εὐδοκιμεῖ φυομένη εἰς πᾶσαν γῆν· φυτεύεται διὰ τῶν σπόρων αὐτῆς, διὰ τῶν κλάδων, καὶ διὰ τῶν ῥιζῶν. Πολλαχοῦ χρησιμεύει πρὸς περίφραξιν ἀγρῶν, κήπων, ἀμπέλων κλπ. πολυπλασιάζεται εὐκόλως.

Ἡ χαμαιάκτης φύεται ἐπὶ τῶν ὁδῶν καὶ ἀγρῶν. Ἡ ῥίζα ταύτης ἔχει μείζονα δύναμιν καθαρτικήν.

ϛ'. ΜΥΡΕΨΙΚΑ.

Παχύμυρον κοσμητικὸν (καλούμενον κοινῶς Κολκρέμ)

τελειοποιημένον.

Λάβε ἐλαίου γλυκαμυγδάλων	δρ.	16
σπέρματος κήτους	»	1
βουτύρου κακάου	»	1
κηροῦ λευκοῦ	»	2
ἄνθος ψευδαργύρου (ὀξείδιον ψευδαργ.)	»	1
ὕδατος ῥόδων ἀπεσταλαγμένου	»	6

ἀνάμιξον τὰ 4 πρῶτα καὶ θέσον ἐντὸς ἀγγείου πηλίνου, κειμένου ἐντὸς ὕδατος βράζοντος ἵνα τακῶσι διὰ τῆς θερμότητος αὐτοῦ· διότι ἡ μεγάλη θερμότης βλάπτει, καὶ ἀνακίνει μέχρις οὗ ἅπαντα τακῶσι καὶ ἀναμιχθῶσιν· ἔξαξον ἐκ τῆς θερμότητος καὶ ἄφες ἵνα ψυχρανθῇ· εἶτα θέσον τὸ μῖγμα ἐντὸς ὑαλίνου ἰγδίου, καὶ προσθέσας τὸ ἄνθος τοῦ ψευδαργύρου ἀνακίνει διὰ τοῦ ὑπέρου μέχρις οὗ ἀναμιχθῇ· εἶτα πρόσθες κατ' ὀλίγον τὸ ῥοδόσταγμα καὶ ἀνακίνει διαρκῶς, μέχρις οὗ καλῶς λευκανθῇ καὶ ἀφρώδες καταστασθῇ. Θέσον ἐντὸς ἀγγείων ὑαλίνων ἢ πορφυρῶν καὶ τήρησον.

Πρὸς χρῆσιν διὰ μικροῦ ποσοῦ ἐπάλειψον τὸ δέρμα καταλλήλως. Εἶναι ἐξαίρετον κοσμητικόν. Τρέφει καὶ μαλακύνει τὸ δέρμα, λευκαίνει αὐτὸ, καὶ καταστρέφει τὰς ῥυτίδας, αἵτινες προέρχονται ἐκ τῆς ξηρότητος τοῦ δέρματος.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ

Πῶς κατασκευάζεται τὸ ἔγχυμα καὶ ἔμβρεγμα.

Ἔγχυμα καλεῖται ὅταν ἐν βράζοντι ὕδατι προστεθῇ ὕλη φυτικὴ καὶ ζεματισθῇ καὶ ἐξαχθῇ ἀμέσως ἐκ τοῦ πυρὸς καὶ καλυφθῇ τὸ στόμιον τοῦ ἀγγείου, καὶ μετά τινα λεπτὰ ὥρας, πρὶν ἐντελῶς ψυχρανθῇ, διυλισθῇ (στραγγιχθῇ), καὶ οὕτω θερμὸν ἔτι ὂν ποθῇ. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον παρασκευάζονται ὅλαι αἱ φυτικαὶ ὕλαι, αἱ ἔχουσαι ὀσμάς· διότι ἐὰν αὗται βράσωσιν, ἐξατμίζεται τὸ ἐν αὐταῖς πτητικὸν ἔλαιον, τὸ ὁποῖον παρέχει τὴν ὀσμὴν καὶ ἀποβάλλουσι τὴν ἰδιότητά των.

Ἔμβρεγμα λέγεται ὅταν φυτικὴ ὕλη τεθῇ πρώτη ἐν ἀγγείῳ, καὶ ἐπ' αὐτῆς ἐπιχυθῇ βράζον ὕδωρ, καὶ εἶτα πωματισθῇ καλῶς καὶ μείνῃ οὕτως μέχρις οὗ ψυχρανθῇ καὶ λάβῃ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος· εἶτα διυλισθῇ πρὸς χρῆσιν. Πᾶν ἔμβρεγμα ἀποκτᾷ διάφορον ἰδιότητα ἐὰν ἢ θερμὸν διυλισθῇ ἢ ἅμα ψυχρανθῇ, ἢ παρέλθωσι πρὶν διυλισθῇ πολλαὶ ὧραι. Κατὰ τὴν πρώτην περίπτωσιν διαλύονται ἐν τῷ ὕδατι τὰ μᾶλλον εὐδιάλυτα συστατικὰ τοῦ βοτάνου. Κατὰ τὴν δευτέραν διαλύονται περισσότερα· καὶ κατὰ τὴν τρίτην ἔτι περισσότερα. Τὸ τοιοῦτον ἔμβρεγμα καλεῖται φαρμακευτικῶς *μούσκευμα*· ἕκαστος λοιπὸν βαθμὸς ἐμβρέγματος παρέχει καὶ διάφορον ἰδιότητα εἰς τὸ βότανον· π. χ. τὸ τεῖ (τσάϊ), ἐὰν μετά τινα λεπτὰ ὥρας διυλισθῇ καὶ ποθῇ μετὰ σακχάρου εἶνε στομαχικὸν καὶ ἱδρωτικόν. Ἐὰν μείνῃ περισσότερον ἐν τῷ ὕδατι καὶ βραδέως διυλισθῇ, καθίσταται στυπτικόν, καὶ κακόγευστον.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΠΥΡΛΑ

ΕΤΟΣ Α'.—Ἐν Ἀθήναις 1 Φεβρουαρίου 1879.—Ἀρ. 3.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ

Περὶ γονιμότητος τῶν ἀνθρώπων.

Εἰς τὰ καλῶς εὐνομούμενα κράτη, ὡς καὶ εἰς πᾶσαν καλῶς ἔχουσαν κοινωνίαν, ἡ αὔξησις τοῦ πληθυσμοῦ εἶνε ἐκ τῶν κυριωτέρων μελημάτων πάσης Κυβερνήσεως, καὶ παντὸς προνοοῦντος περὶ τῆς κοινῆς προόδου· διότι ὁ πληθυσμὸς συντελεῖ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς γεωργίας, τοῦ ἐμπορίου, τῶν τεχνῶν, καὶ τῆς βιομηχανίας· Ὁ πληθυσμὸς μετὰ τῆς κοινωνικῆς εὐεξίας καθίςησι τὴν Πατρίδα σεβαστὴν ἐνώπιον τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν αὐτῆς.

Τὰ πρὸς αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ συντελοῦντα εἰσὶ Α'. πολίτευμα ἐξασφαλίζον τὴν προσωπικὴν ἀσφάλειαν τῶν κατοίκων. Β'. Ἐνίσχυσις τῶν συντελούντων πρὸς τὸν κατάλληλον γάμον εἰς παραγωγὴν πολλῶν καὶ ὑγιῶν τέκνων. καὶ Γ'. Ἐλάττωσις τῆς θνησιμότητος. Τὸ Α'. ἀνάγεται εἰς τὴν πολιτικὴν καὶ διαφεύγει τὸ κράτος τῆς ὑγιεινῆς. Τὸ δὲ Β'. καὶ τὸ Γ'. ἀνάγονται εἰς τὴν δημοσίαν ὑγίειαν.

Περὶ γάμου.

Τὰ ἀρχαῖα ἑλληνικὰ πολιτεύματα εἶχον ὡς κυριώτερον σκοπὸν τοῦ γάμου τὴν παιδοποιΐαν. Ὁ γάμος τότε ἐπεβάλλετο, καὶ πολλοὶ νόμοι ὑπῆρχον πρὸς τοῦτον (ἴδε Συνέκδημον Ἰατροδικαςικὴν Τ. Γ' σελ. 6.)· ἐπὶ δὲ τῶν προικοσυμφώνων ἐπέγραφον «ἐπ' ἀρότρῳ παίδων ἄγομαι γαμετήν» ἤτοι νυμφεύομαι διὰ νὰ γεννήσω τέκνα.

Καὶ εἰς τοὺς Ῥωμαίους ἐπὶ δημοκρατίας αὐτῶν τοιοῦ ος ἦτον ὁ γάμος. Ὅταν ὅμως ἐπῆλθεν ὁ δεσποτισμὸς καὶ ἡ αὐτοκρατορικὴ μοναρχία, ὁ γάμος δὲν εἶχε τὸν σκοπὸν τῆς τεκνοποιΐας, ἀλλ᾽ἁπλῆν συμβίωσιν (ἴδε Συνέκδημ. ὑγιεινὴν ἐκδ. Β' σελ. 560.) καὶ πρὸς τοιοῦτον σκοπὸν καὶ νῦν οἱ πολιτικοὶ νόμοι θεωροῦσι τὸν γάμον· διότι εἰσέτι ἡ Εὐρώπη διέπεται ὑπὸ τῶν αὐτοκρατορικῶν νόμων τῶν Ῥωμαίων, καί τοι πολιτεύεται ἐπὶ τὸ φιλελεύθερον.

Ἡ δημοσία ὅμως ὑγιεινὴ ἐξετάζει τὸν γάμον ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τῆς αὐξήσεως τοῦ πληθυσμοῦ. Ἵνα ὁ γάμος ἐκπληρῇ τὸν ῥηθέντα προορισμὸν πρέπει ἐξ αὐτοῦ νὰ παράγωνται τέκνα πολλά, ὑγιᾶ καὶ μακρόβια. Ἵνα δὲ ταῦτα ἐκπληρῶνται πρέπει νὰ γείνηται ὑπὸ ὅρους τινάς.

Τὰ πρόϊμα συνοικέσια παράγουσι τέκνα ἀμφιβόλου μακροβιότητος, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ὡς ἐπὶ πολὺ μικρὸν ἀνάστημα. Εἰς τοῦτο ἀποδίδεται ἡ σμίκρυνσις τοῦ ἀναστήματος πολλῶν ἐθνῶν κατόπιν μεγάλων καταστροφῶν ἐκ πολέμων ἢ ἐξ ἐπιδημιῶν· εἰς τοιαύτας περιπτώσεις ἡ φύσις ἐπιβάλλει τὴν ἀνάγκην ἵνα ἐκτελῶνται οἱ γάμοι προΐμως πρὸς ταχυτέραν παραγωγὴν τέκνων καὶ ἐπαύξησιν τοῦ πληθυσμοῦ. Τοιαύτην ἐλάττωσιν τοῦ ἀναστήματος ὑπέστη ἐν τῇ συγχρόνῳ ἐποχῇ τὸ γαλλικὸν ἔθνος κατὰ τὰς ἐποχὰς τῆς τρομερᾶς δημοκρατίας καὶ τῆς πρώτης Ναπολεοντίου αὐτοκρατορίας. Τοιαύτην ἐλάττωσιν ὑπέστη καὶ τὸ ῥωμαϊκὸν καὶ τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος κατὰ τὰς τότε καταστρεπτικὰς ἐποχάς.

Ἡ φύσις ποθεῖ ὅπως διατηρῆται πάντοτε πληθυσμός· ἐκ τούτου φύσει ὁ ἄνθρωπος ἀνεπαισθήτως φέρεται πρὸς συμπλήρωσιν τῆς στερήσεως, ἥτις ἀνάγεται οὐ μόνον εἰς τὴν στέρησιν τοῦ πληθυσμοῦ ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν στέρησιν πολλῆς ἐργασίας διὰ πολλῶν χειρῶν πρὸς παραγωγὴν ἀφθονωτέρων τῶν πρὸς τὸ ζῆν· διότι ὅπου πολλοὶ ἐργάζονται ἐν μιᾷ οἰκίᾳ, ἐκεῖ τὰ τοῦ ζῆν ἐπαρκῶς καὶ ἀφθόνως ἔχουσιν· ὅπου δὲ ὀλίγοι ἐκεῖ ὑπάρχει ἡ ἀνεπάρκεια καὶ πτωχία.

Ἐκ τῆς φυσικῆς ταύτης ἀρχῆς ἕπεται ὅτι ὅπου οἱ κάτοικοι εὐζωοῦσι καὶ ἔχουσιν καλῶς τὰ πρὸς τὸ ζῆν, ἐκεῖ οἱ γάμοι εἰσὶν ὀλιγώτεροι. Διὰ τοῦτο, ἐν ᾧ ἡ εὐζωΐα συμβάλλει πρὸς τὴν αὔξησιν τοῦ πληθυσμοῦ διὰ τῆς διατηρήσεως τῆς ὑγιείας, ἀντίκειται ἀφ᾽ ἑτέρου εἰς τοῦτο διὰ τὴν ἐν τῇ εὐζωΐᾳ ἀποφυγὴν τοῦ γάμου, ἤτοι τῆς παραγωγῆς τέκνων, διότι ὅπου οἱ ἄνθρωποι ζῶσι καλῶς, καὶ εὐκολύνονται τὰ πρὸς συμπλήρωσιν τῶν ἀναγκῶν των, ἐκεῖ γίνεται ἀποφυγὴ τοῦ γάμου· διότι οὗτος δεσμεύει κατὰ πολὺ τὴν προσωπικὴν ἐλευθερίαν, καὶ ἐπιβάλλει αὔξησιν

τῶν ἀναγκῶν καὶ ὑποχρεώσεις οὐ σμικράς· ὅσον δὲ ὁ ἄνθρωπος αὐξάνει τὰς ὑποχρεώσεις καὶ ἀνάγκας του, τόσον κακοδαιμονέστερος καθίσταται. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἡ εὐζωΐα ἀποκαθισταίνουσα τοὺς ἀνθρώπους εὐεκτικοὺς καὶ πολυσάρκους ἀποκαθίστησι κατ' Ἀριστοτέλην ἀγονωτέρους, ὡς γίνονται οἱ παχεῖς ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἀγονώτεροι τῶν μὴ παχέων. Ἐκ τούτων ἕπεται καὶ παρ' ἡμῖν ὅσον οἱ κάτοικοι μᾶλλον εὐζῶσι, τόσον ὀλιγώτερον ἔρχονται εἰς γάμον. Ἡ μετριότης λοιπὸν εἶνε ὁ φίλος τῆς φύσεως.

Πᾶν συνοικέσιον, μὴ στεῖρον, παράγει πάντοτε πολλὰ τέκνα ὅταν ὁ μὲν ἀνὴρ ἔχῃ ἡλικίαν κάτω τῶν 33 ἐτῶν ἡ δὲ γυνὴ ἄνω τῶν 25.

Ὅταν ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἡλικία ὑπερβαίνῃ τὸ 33 ἔτος· καὶ ἡ τῆς γυναικὸς ἦνε κάτω τοῦ 25, ὁ ἀριθμὸς τῶν τέκνων ἐλαττοῦται. Ὡς τις λοιπὸν θέλει νὰ νυμφευθῇ διὰ ν' ἀποκτήσῃ πολλὰ τέκνα, πρέπει νὰ πράξῃ τοῦτο πρὸ τῆς ἡλικίας τοῦ 33 ἔτους, καὶ νὰ λάβῃ σύζυγον ἄνω τοῦ 25 ἔτους τῆς ἡλικίας. Ἔτι περισσότερα τέκνα ἀποκτᾷ ὅταν ἐντὸς τῶν ὅρων τούτων τῆς ἡλικίας ὁ ἀνὴρ λάβῃ σύζυγον ἔχουσαν ἡλικίαν ἴσην ἢ ὀλίγον μικροτέραν αὐτοῦ. Ἡ διαφορὰ ὅμως τοῦ κλίματος ἐπιφέρει διαφοράς τινας. Ἐν γένει ὅμως ἡ μείζων γονιμότης τῆς γυναικὸς εἶνε περὶ τὸ 25 ἔτος.

Πᾶσα γυνὴ κατὰ μέσον ὅρον παράγει 15 τέκνα, ὑπολογιζομένου τοῦ χρόνου τῆς ἐγκυμοσύνης καὶ τοῦ θηλασμοῦ εἰς 18 μῆνας. Ὅθεν ἐὰν γυνή τις ἄρξηται τίκτειν ἀπὸ τοῦ 15 ἔτους τῆς ἡλικίας ὡς ἐπὶ πολὺ καταπαύει κατὰ τὸ 40 ἔτος. (ἴδε Συνέκδημ. Ἰατροδικαστικὴν Τ. Γ' σελ. 14) Ἡ δὲ ἀρξαμένη τίκτειν κατὰ τὸ 25 καταπαύει τὸ 50· ὅτε συνήθως καταπαύουσι καὶ τὰ ἔμμηνα.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ τῶν Βρυξελλῶν Κετελέτου ἡ μᾶλλον γόνιμος ἡλικία καὶ εἰς τὸν ἄνδρα καὶ εἰς τὴν γυναῖκα εἶνε ἡ τοῦ 25 ἔτους μέχρι τοῦ 30, διὰ τοῦτο οἱ περισσότεροι τῶν ἀρρένων νυμφεύονται κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην. Κατὰ τὸ 25 ἔτος τὸ ἄρρεν ἐγκαταλείπει τὰς νεανικὰς θυελλώδεις διαθέσεις, καὶ ἄρχεται ἡ ἐπικράτησις τῶν τοῦ νοὸς δυνάμεων, αἱ δὲ πρὸς τὸ μέλλον καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν σκέψεις γίνονται σπουδαιότεραι. Κατὰ τὴν ἡλικίαν τοῦ 24 ἔτους φυσιολογικῶς παύει ἡ κατὰ ὕψος αὔξησις τοῦ σώματος, καὶ ἄρχεται κατ' ὀλίγον ἡ κατὰ πλάτος.

Οἱ γάμοι γίνονται σπανιώτεροι παρὰ τῶν ἀνδρῶν μετὰ τὸ 36 ἔτος τῆς ἡλικίας· παρὰ δὲ τῶν γυναικῶν γίνονται σπανίως μετὰ τὸ 40.

Β'. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ

Θεραπευτικαὶ ἰδιότητες τῶν κραμβολαχάνων.

Πολλὰ εἴδη τῶν λαχάνων, τὰ ὁποῖα μεταχειριζόμεθα πρὸς τροφήν, χρησιμεύουσι καὶ ὡς ἰατρικὰ ὑπὸ διάφορον τρόπον κατασκευαζόμενα π. χ. τὸν θρίδακα (μαρούλι) τρώγομεν ἐλευθέρως καὶ πολυτρόπως. Καὶ ὅμως ὁ ζωμὸς αὐτοῦ, καὶ μάλιστα ὁ τῶν σπόρων, πινόμενος καταπραΰνει τὴν βῆχα, καὶ ὕπνον ἐπιφέρει. Ὁ δὲ ἐκ τῆς ἐγχαράξεως τοῦ στελέχους αὐτῶν ἐκρέων γαλακτώδης χυμὸς ἀποξηρανθεὶς ἀποτελεῖ ἐξαίρετον φάρμακον πραϋντικόν, καλούμενον *θρυδάκιον* (Lactucarium), καὶ ὁ ὀπὸς αὐτοῦ παρέχει ὅμοιον ἄλλο φάρμακον καλούμενον *ἐκχύλισμα Θρίδακος*, τὸ ὁποῖον ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί.

Οὕτως ἔχουσι καὶ αἱ κράμβαι, ὁ ζωμὸς καὶ ὁ ὀπὸς αὐτῶν χρησιμεύει ὡς ἐξαίρετον φάρμακον κατὰ διαφόρων νόσων.

Αἱ Κράμβαι ἦσαν γνωσταὶ ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ἀναφέρονται ἐν τῇ Βατραχομυομαχίᾳ τοῦ Ὁμήρου. Φαίνεται δὲ ὅτι ἦτο τότε γνωστὸν τὸ εἶδος ἐκεῖνο τῶν κραμβῶν, τὸ ἔχον ἀναπεπταμένα φύλλα πλατέα, ὡς εἶσιν τὰ ἐνταῦθα καλούμενα *παραπούλια*, ἀλλαχοῦ *κραμβολάχανα*, *γούλια* κλπ. ἦσαν χρήσιμα οὐ μόνον ὡς τροφή, ἀλλὰ καὶ ὡς ἰατρικὸν κατὰ πολλῶν νόσων. Ὁ Πυθαγόρας, καὶ ὁ Χρύσιππος ὁ μαθητής του, ἀπέδιδον σημαντικὰς θεραπευτικὰς ἰδιότητας εἰς τὴν κράμβην· ἐθεωρεῖτο ὡς ἀλεξίκακον, δηλαδὴ ὅτι προφυλάττει τὸ σῶμα ἐκ πάσης νοσηρᾶς βλάβης. Ὁ Ἱπποκράτης λέγει ὅτι ὁ ζωμὸς αὐτῶν καθίστησι τὸ σῶμα εὔχυμον, θερμαίνει αὐτὸ καὶ διαχωρέει (εἶναι εὐκοίλιος)· τὸν ζωμὸν τοῦτον συσταίνει ὡς ἐλαφρὸν καθαρτικόν, ὡς ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ ἐλέχθη ἐν σελ. 27. Ὁ Κάτων θεωρεῖ τὴν κράμβην ὡς πανάκειαν καὶ προφυλακτικὴν κατὰ τῶν ἐπιδημιῶν. Ὁ Πλίνιος ἐξυμνεῖ τὰς ὠφελίμους ἰδιότητας ταύτης, καὶ τὴν θεωρεῖ ὡς ἰατρικὸν κατὰ τῆς ποδάγρας. Ὁ Γαληνὸς ὑπολαμβάνει ὅτι αὕτη θεραπεύει εἰδικώτερον τὴν λέπραν. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι εἶναι καὶ ἀντιμεθυστική. Ὠφελεῖ κατὰ τῆς ἀμαυρώσεως, κατὰ τῆς ἐξογκώσεως τοῦ σπληνός, ἐπομένως καὶ κατὰ τῶν χρονίων διαλειπόντων πυρετῶν, κατὰ τῆς ἀρθρίτιδος, κατὰ τῆς μελαγχολίας, κατὰ τῆς δυσεντερίας, κατὰ τοῦ τρόμου, κατὰ τῆς λιθιάσεως, κατὰ τοῦ στηθοκατάρρου, καὶ κατὰ τοῦ ἐξανθήματος τῶν παίδων, τοῦ καλουμένου *ἐμπυοφύτου*· τὰ ἐπωφελῆ ταῦτα ἀποτελέσματα γίνονται ὅταν ὁ πάσχων πίνῃ τὸν ζωμὸν τῆς κράμβης, ἀφ' οὗ προηγουμένως κατακοπεῖσα μείνῃ πρὸ τῆς

βράσεως ἐν ὕδατι, καὶ τὸ ὕδωρ τοῦτο ἀποβληθῇ. Ὅθεν καὶ ὡς φαγητὸν τρωγομένη εἶναι πάντοτε ἐπωφελής, ἀρκεῖ νὰ χωνεύηται καλῶς· διότι εἶναι φύσει δύσπεπτος, καὶ παράγει φύσας, ὡς ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ ἐξετέθη ἐν σελ. 29.

Τὰ φύλλα τῆς κράμβης ἔχουσι πρὸς ἐξωτερικὴν χρῆσιν ἀξιολόγους ἰδιότητας· ἐὰν ὀλίγον προθερμανθῶσι, καὶ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπιτεθῶσιν, ἐπαυξάνουσι τὴν ἄδηλον διαπνοήν, καὶ προκαλοῦσιν ἔκκρισιν ὀρροῦ, ὅπερ μεγάλως ὠφέλιμον πρὸς θεραπείαν πολλῶν νόσων· διὰ τοῦτο χρήσιμά εἰσιν τιθέμενα ἐπὶ ἐκδορίων ἐὰν μάλιστα προθερμαίνωνται· διότι ἐπαυξάνουσιν τὴν ἔκκρισιν τοῦ ὀρροῦ, πρὸς ὃν πεφύκασι τὰ ἐκδόρια. Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην, ἣν ἀναγνωρίζουσι καὶ οἱ ἐπισημότεροι τῶν νεωτέρων ἰατρῶν, ὁ Χαῖλιος, ὁ Οὐρελάνδος καὶ ἄλλοι, διορίζουσι ταῦτα κατὰ τοῦ ἐμπυοφύτου, καὶ τοῦ κνύου (κασίδας). Ἀλλὰ τὴν τοιαύτην χρῆσιν ἐν Ἑλλάδι ἔχει πατροπαράδοτον ὁ λαός, καὶ πάντοτε κατά τε τοῦ κνύου καὶ ἐμπυοφύτου κραμβολαχανόφυλλα μεταχειρίζονται ὡς ἐπιθέματα.

Ἐὰν ἐκ τῶν φύλλων ἀφαιρεθῶσιν αἱ ἐξέχουσαι ἶνες, καὶ θερμανθῶσι ταῦτα μέχρι μαρασμοῦ, καὶ ἐπιτεθῶσιν ὡς κατάπλασμα ἐπὶ τοῦ δέρματος ὠφελοῦσιν κατὰ τῆς πλευροδύνης (πόνου ἐπὶ τῶν πλευρῶν), κατὰ τῆς ἀρθρίτιδος, κατὰ τῶν ῥευματισμῶν, κατὰ τῶν φλογώσεων τῶν μαστῶν, καὶ κατὰ τῆς παραγωγῆς τοῦ γάλακτος. Ὅθεν ὅταν γυνὴ θέλῃ νὰ παύσῃ τὰ γάλατά της ἐπιθέτει ἐπὶ τῶν μαστῶν φύλλα κράμβης.

Τὸ δάκρυον τῆς κράμβης ἀπολαμβανόμενον δι' ἐγχαράξεως τοῦ στελέχους αὐτῆς ὠφελεῖ ἐπιτριβόμενον κατὰ τῶν κονδυλωμάτων ἀκροχορδόνων (μυρμηκιῶν), τὰ ὁποῖα ἐξαφανίζει ἐντὸς 5 ἡμερῶν.

Αἱ τοῦ φθινοπώρου καὶ τοῦ χειμῶνος κράμβαι εἰσὶν εὐπεπτότεραι τῶν ἐαρινῶν καὶ τῶν θερινῶν

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ τροφῆς καὶ νόσων τῶν νηπίων.

Μετὰ τὸν τοκετὸν 5 ἢ 6 ὥρας συνήθως δίδουσιν εἰς τὸν νεογνὸν σακχαροῦχον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς καθαρτικὸν πρὸς ἀποβολὴν ἐκ τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων ὕλης τινός, ἥτις καλεῖται μηκώνειον· ἀλλὰ καὶ τὸ πρῶτον γάλα τῆς λεχοῦς, τὸ καλούμενον κόλλεστρον, τὸ ὁποῖον ἔρχεται συνήθως μετὰ 24 ὥρας, χρησιμεύει ὡς καθαρτικὸν πρὸς ἀποβολὴν τοῦ μηκωνείου, κατόπιν δὲ καθίσταται θρεπτικόν.

Βρέφη τινὰ φύσει ἀπαιτοῦσι συνεχῶς θηλάζειν, ἀλλ' ἡ μήτηρ

κατὰ γενικὸν κανόνα ὀφείλει μὴ ὑπακούειν εἰς τοὺς κλαυθμηρισμοὺς τοῦ βρέφους.. Τὸ κατὰ δύο ὥρας θηλάζειν ἐν καιρῷ ἡμέρας, εἶνε ἀρκετὸν καὶ βραδύτερον ἐν καιρῷ νυκτός. Τετράκις ἢ πεντάκις τὴν ἡμέραν, καὶ δὶς τὴν νύκτα εἶναι συνήθως ἀρκετόν. Ἐν γένει καθ' ὅσον προβαίνει ἡ ἡλικία κατὰ τόσον βραδύτερον γενέσθω ὁ θηλασμός.

Ὅταν τὸ βρέφος θηλάζῃ ἄφες αὐτὸ χορτάσαι κατὰ τὴν βούλησίν του· διότι τὸ πρῶτον γάλα εἰς ἕκαστον θήλασμα εἶνε ὀλιγώτερον θρεπτικὸν τοῦ κατόπιν ἐρχομένου.

Ἡ θηλάζουσα μὴ ἔστω, ὅταν θηλάζῃ τὸ παιδίον, οὔτε πολὺ κοπιασμένη, οὔτε πολὺ ἱδρωμένη, οὔτε τεταραγμένη ἐκ θυμοῦ ἢ ἄλλης ἠθικῆς ταραχῆς· διότι καθ' ὅλας ταύτας τὰς περιπτώσεις τὸ γάλα γίνεται ἐπιβλαβὲς, καὶ ἐνίοτε δηλητηριῶδες. Τὸ θηλάσαν βρέφος τοιοῦτον γάλα καταλαμβάνεται ὑπὸ διαρροίας, ἐμετοῦ, ἐντεραλγίας, σπασμῶν, κλπ. Οὔτε ἀμέσως κατὰ τὸ φαγητὸν νὰ θηλάζῃ τὸ παιδίον· ἀλλ' ἀφ' οὗ παρέλθωσι δύο ὧραι.

Μετὰ τὸν τοκετὸν ἡ γνησία τροφὴ τοῦ βρέφους ἐστὶ τὸ γάλα τῆς μητρός· ὁ ἐκ τῶν μαστῶν τῆς μητρὸς θηλασμὸς μεγάλως ὠφελεῖ τὸ βρέφος, διότι ἡ θρεπτικὴ δύναμις εἶνε συνειθισμένη πρὸς τὸ τρέφειν αὐτὸ ἐκ τῆς σαρκὸς τῆς μητρός· ἐν μὲν τῇ μήτρᾳ τρέφεται ἐκ τοῦ αἵματος αὐτῆς· ἐκτὸς δὲ αὐτῆς ἐκ τοῦ γάλακτος, τοῦ παραγομένου ἐκ τοῦ αἵματος τῆς μητρὸς, καὶ ἐκκρινομένου διὰ τῶν μαστῶν τοὺς ὁποίους ἡ φύσις διὰ τὸν θηλασμὸν ἐδωρήσατο εἰς τὰς μητέρας. Ὁ θηλασμὸς ὠφελεῖ μεγάλως καὶ αὐτὰς τὰς μητέρας, διότι διὰ τοῦ γάλακτος καθαρίζεται τὸ αἷμα αὐτῶν, αἵτινες καθίστανται εὐχυμότεραι.

Ἐὰν ὅμως φύσει ἡ ἔκκρισις τοῦ γάλατος ἦνε ἀνεπαρκὴς, τότε ἀνάγκη θηλάζειν τὸ βρέφος καὶ ἄλλη γυνή. Ἐὰν δὲ ἡ μήτηρ ἔχῃ κακῶς τὴν ὑγίειαν, ὑφίσταται νευρικὰς ταραχὰς, αἵτινες αὐξονται διὰ τοῦ θηλασμοῦ, ἐὰν κατοικῇ εἰς οἰκίαν ἀκάθαρτον, ἔχουσαν ἀέρα μεμιασμένον, ἐὰν τρέφηται κακῶς καὶ ἀνεπαρκῶς, ἐὰν ἔχῃ ἔργον ῥυπαρὸν, κατέχηται ὑπὸ χρονίας νόσου, φθίσεω., χοιράδων, διαρροίας, κλπ. ὀφείλει ἀπέχειν τοῦ θηλάζειν τὸ βρέφος· διότι οὐ μόνον αὕτη χειροτερεύσει τὴν κατάστασίν της· ἀλλὰ καὶ τὸ τέκνον της καταστήσει νοσηρόν. Ἐν γένει εἰπεῖν ἡ θηλάζουσα τὸ βρέφος ἔστω ὑγιὴς καὶ εὐέκτης, καὶ καλῆς ποιότητος γάλα ἔχουσα, διότι συμβαίνει πολλάκις γυνὴ ἰσχνὴ καὶ μικροὺς μαστοὺς ἔχουσα παρέχειν γάλα θρεπτικώτατον· ἄλλη δὲ εὐτραφὴς ἔχει γάλα οὐχὶ θρεπτικόν· τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας.

Ἐνίοτε συμβαίνει οὔτε ἡ μήτηρ δύναται θηλάζειν τὸ τέκνον οὔτε θηλάστρια κατάλληλος δύναται εὑρεθῆναι. Τί ποιητέον ἐν

τοιαύτη περιπτώσει; Ἀνάγκη καταφυγῆς εἰς ἀλλότριον γάλα. Τὸ γάλα τῆς αἰγὸς δύναται ἀναπληρῶσαι τὸ τῆς τροφοῦ. Κατ' ἀρχὰς ἔστω ἀραιωμένον μετὰ καθαροῦ ὕδατος ἢ ἐγχύματος γλυκανίσου. Ἡ αἴξ ἔστω ἰσχυρὰ, χρώματος λευκοῦ ἢ ξανθοῦ, ἡλικίας μέσης, καὶ παρέχουσα γάλα ἄνευ μεγάλης ὀσμῆς. Τὸ γάλα τῆς αἰγὸς εἶνε μᾶλλον κατάλληλον ὅταν οἱ γονεῖς τοῦ βρέφους ὦσι χοιραδικῆς κράσεως.

Τίνι τρόπῳ δοτέον τὸ γάλα;

Τὸ διὰ μικροῦ κοχλιαρίου δίδειν αὐτὸ εἶνε καλὸν, τὸ δὲ διὰ τοῦ θηλαστῆρος (biberon) θεωρεῖται οὐχὶ κατάλληλον, πολλὰ ὅμως παιδία λίαν καλῶς ἐτράφησαν δι' αὐτοῦ. Τὸ γάλα τῆς αἰγὸς, καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου τὸ πρόβειον, καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου τὸ βόειον, δοτέον πάντοτε ὑδαρὲς ἀναλόγως τῆς πυκνότητος αὐτοῦ καὶ τῆς ἡλικίας τοῦ παιδίου· διότι ἐμπεριέχει περισσότερον τυρὸν καὶ βούτυρον, διὰ τοῦτο ἀναρμόδιόν ἐστι διδόμενον εἰς πολὺ μικρὰ βρέφη. Κατὰ δὲ τὸν 6 ἢ 7 μῆνα δύναται νὰ δοθῇ καὶ ἀμιγὲς τὸ βόειον γάλα.

Ὠφελεῖ περισσότερον τὸ γάλα ὅταν δίδεται ἀμέσως ἐκ τοῦ μαστοῦ· ὅσον παλαιότερον εἶνε, τόσον ἀνωφελέστερον εἶνε.

Καλόν ἐστιν, ἐὰν τὸ βρέφος ἦνε ὑγιὲς, τὸ συνειθίζειν τοῦτο μετὰ 50 ἢ 60 ἡμέρας ἀπὸ τῆς γεννήσεώς του τρώγειν τροφὰς ὑγρὰς, ἁπαλὰς, κατ' ὀλίγον διδομένας, καὶ προπαρασκευαζομένας διὰ σεμιδάλεος, ἢ τετριμμένου ὀρυζίου μετὰ σακχάρου, κατόπιν μετὰ ἐλαφροῦ ζωμοῦ κρέατος, δοτέον δὲ καὶ καφὲ μετὰ ἄρτου. Ἡ τροφὴ αὕτη εἶνε ἀρεστὴ εἰς τὰ νήπια, καὶ ὠφελιμωτάτη ὡσαύτως· διότι καὶ θρεπτική ἐστι καὶ τὰς ἐγκεφαλικὰς δυνάμεις ἐνισχύει.

Δοτέον κατ' ἀρχὰς τροφὴν πολλάκις καθ' ἡμέραν· διότι ἡ θρέψις ἐν τῇ μικρᾷ ἡλικίᾳ γίνεται ζωηρὰ, καὶ μέγα ποσὸν τροφῆς καταναλίσκεται· διότι καὶ τὸ ὅλον σῶμα αὔξεται καὶ τὰ ὄργανα αὐτοῦ κατ' ὄγκον ὁσημέραι αὔξονται. Κατ' ἀρχὰς, ὡς ἐρρέθη, τὸ πεντάκις τῆς ἡμέρας εἶνε ἀρκετόν. Προϊούσης δὲ τῆς ἡλικίας, δοτέον ἀραιότερον τροφήν· τὸ δίδειν τὴν νύκτα τρώγειν εἶνε ἐπιβλαβές. Πάντοτε γενέσθω προσοχὴ εἰς τὴν τροφὴν ἐν καιρῷ ἀπογαλακτισμοῦ· ἔστω αὕτη ἐλαφρὰ καὶ θρεπτικὴ ἐκ γάλακτος, καὶ χυλοῦ ἐξ ὀρυζίου, σεμιδάλεος μετὰ σακχάρου, καὶ ζωμοῦ κρέατος, καφὲ μετὰ ἄρτου, μαλακοῦ ὠοῦ κλπ. διότι ἡ δυσπεψία εἶνε ἐπικίνδυνος, καὶ προδιαθέτει εἰς φλογώσεις τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος. Ἡ δυσπεψία εἶνε ἔτι μᾶλλον ἐπικίνδυνος ἐν καιρῷ ὀδοντοφυΐας.

Κατὰ τὸν ἕβδομον μῆνα ἐὰν τὸ νήπιον ἦνε ὑγιὲς, καὶ ἐὰν ἡ

ὀδοντοφυΐα δὲν ἤρξατο, δύναται ν' ἀπογαλακτισθῇ· ἐὰν ὅμως ἤρχισε τότε τὸ θήλασμα πρέπει νὰ ἐξακολουθῇ μέχρι τέλους ταύτης.

Ἡ ἀπογαλάκτωσις γενέσθω κατ' ὀλίγον· κατὰ πρῶτον παῦσον τὴν νύκτα, καὶ ἔπειτα κατ' ὀλίγον τὴν ἡμέραν, καὶ αὔξησον τὰς ἄλλας ῥηθείσας τροφάς· ἐν γένει ὁ ἀπογαλακτισμὸς γενέσθω ἅμα τὸ παιδίον χωνεύῃ καλῶς τὰς στερεὰς τροφάς.

Οὔτε ἡ μήτηρ οὔτε ἡ τροφὸς πρέπει νὰ κοιμῶνται ἔχουσαι πλησίον των ἐν τῇ αὐτῇ στρωμνῇ τὸ παιδίον· διότι δὲν πρέπει ν' ἀναπνέῃ τοῦτο τὸν ἀέρα, τὸν ἔχοντα τοὺς ἀτμοὺς τοὺς ἐκ τῆς ἐκπνοῆς καὶ ἐκ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς αὐτῶν· διότι βλάπτεται τὴν ὑγίειαν, καὶ καθίσταται καχεκτικόν. Οὔτε ἐν τῷ αὐτῷ θαλάμῳ πρέπει νὰ κοιμῶνται πολλοὶ ἄνθρωποι· διότι διαφθείρεται ὁ πρὸς ἀναπνοὴν τοῦ νηπίου ἀήρ, τὸ ὁποῖον ὑπὲρ πάντα ἄλλον ἔχει ἀνάγκην καθαροῦ ἀέρος.

Ἡ δυσκοιλιότης τοῦ νηπίου εἶνε ἐπιβλαβής· πρέπει νὰ γείνηται φροντὶς ὅπως ἡ θηλάζουσα τρώγῃ τροφὰς εὐκοιλίους, ἢ νὰ προσφέρηται εἰς τὸ παιδίον κατὰ καιρὸν ὀλίγον σιρόπιον ῥεβεντίου, ἢ μάννας, διότι ἄλλως ἡ δυσκοιλιότης παράγει ἀέρια εἰς τὰ ἔντερα, καὶ ἐπιγίγνονται κλαυθμηρισμοί.

Δ'. ΝΟΣΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Πρὶν διαλάβωμεν περὶ βηχὸς καὶ ἄλλων καταρροϊκῶν νόσων τοῦ πνεύμονος, ἐκθέτομεν ξυλογράφημα εἰκόνος τῶν πνευμόνων ὧν ὁ μὲν ἀριστερὸς παρίσταται σῶος, ὁ δὲ δεξιὸς ἐστερημένος τοῦ παρεγχύματος, καὶ μόνον ἔχων τοὺς βρόγχους καὶ τὰ βρόγχια.

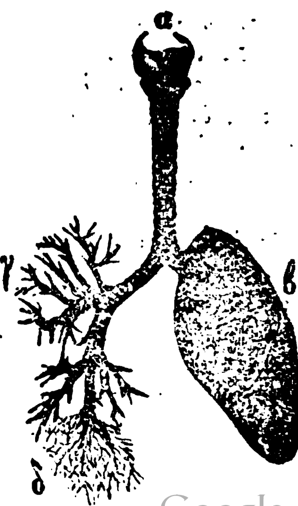

Τὸ β εἶνε ὁ σῶος πνεύμων, τὸ α ἡ τραχεῖα ἀρτηρία, ἔχουσα ἐπὶ τοῦ ἄνω ἄκρου τὸν λάρυγγα· ἐπὶ δὲ τοῦ κάτω ἄκρου διαιρεῖται εἰς δύο βρόγχους, ὧν ὁ εἷς λήγει εἰς τὸν ἕνα πνεύμονα καὶ ὁ ἄλλος εἰς τὸν ἄλλον. Τὸ γ παρίστησι τὴν διακλάδωσιν τοῦ βρόγχου, τὸ δ τὰς λεπτὰς διακλαδώσεις αὐτῶν ἀποτελούσας τὰ βρόγχια· ὁμοιάζουσιν αἱ τῶν βρόγχων διακλαδώσεις πρὸς τὰς τοῦ δένδρου, ὅπερ ἔχει κορμόν, κλάδους, παρακλάδια κλπ.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΗΧΟΣ.

Πῶς γίνεται ἡ βήξ ;

Ἡ βλενομεμβράνη τοῦ λάρυγγος, τῆς τραχείας ἀρτηρίας, καὶ τῶν βρόγχων τῶν πνευμόνων εἶνε πολὺ εὐαίσθητος, καὶ οὐδὲν ξένον σῶμα στερεὸν ἢ ἀέριον ἀσύνηθες δέχεται εἰς ἐπαφήν. Ἡ φύσις λοιπὸν ἅμα τοιοῦτον σῶμα εὑρεθῇ ἐπὶ τῆς ῥηθείσης βλενομεμβράνης ἐργάζεται πρὸς βιαίαν ἀποβολὴν αὐτοῦ. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον γίνεται πλειοτέρα ἔκκρισις ἐκ τῆς βλενομεμβράνης ἵνα μετὰ ταύτης παρασυρθῇ τὸ ξένον σῶμα. Ἀλλὰ τὸ πλεονάζον ποσὸν τῆς βλένης εἶνε καὶ τοῦτο ξένον σῶμα, καὶ προσέτι φράττει τοὺς βρόγχους, καὶ ἐμποδίζει τὴν ἐλευθέραν εἴσοδον τοῦ ἀέρος πρὸς ἀναπνοήν. Ἡ φύσις τότε προκαλεῖ σπασμωδικὴν κίνησιν τῶν μυῶν τοῦ στήθους καὶ τῆς κάτω κοιλίας, δι' ἧς βιαίως συστέλλεται ὁ πνεύμων, καὶ ἐξωθεῖται ἡ βλένα, καὶ οὕτως ἀποτελεῖται ἡ βήξ, ἥτις ἀποβάλλει βιαίως τὴν περιττὴν ταύτην ὕλην, ἡ ὁποία καλεῖται *φλέγμα.* Γίνεται δὲ καὶ ξηρὰ βήξ, ἄνευ φλέγματος, ὅταν ὁ ἐρεθισμὸς περιορίζηται μόνον ἐπὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας: ἥτις κοινῶς καλεῖται *χαρίντσαφλας*, καὶ ὅταν ἡ βλενομεμβράνη τῶν πνευμόνων ἦνε πολὺ εὐαίσθητος ἕνεκεν ἐρεθισμοῦ, καὶ δὲν ἀνέχηται οὔτε τὴν ἐπαφὴν ψυχροῦ ἀέρος οὔτε τοὺς δριμεῖς ἀτμοὺς τοῦ στομάχου. Γίνεται καὶ σπασμωδικὴ βήξ, ὅτε ὁ πάσχων βήχῃ διαρκῶς μέχρις οὗ ἐπὶ τέλους ἐξέλθῃ φλέγμα. Τοιαύτη βὴξ ὑπάρχει εἰς τὸν κοκίτην, εἰς τὸ νευρικὸν ἄσθμα, εἰς τὸ τέλος τοῦ γρίπου κλπ.

Πῶς θεραπεύεται ἡ βήξ ;

Ἡ λογικὴ κελεύει νὰ ἐμποδισθῇ καὶ ν' ἀφαιρεθῇ τὸ αἴτιον, τὸ παράγον τὴν βῆχα, δηλαδὴ ἡ παρουσία ἐπὶ τῆς βλενομεμβράνης ξένης καὶ μὴ ἀνεκτῆς ὕλης κλπ. Ἡ ὕλη αὕτη δύναται νὰ εἰσαχθῇ ἢ ἀμέσως μετὰ τοῦ εἰσπνεομένου ἀέρος, ὡς ἐστὶν ὁ κονιορτὸς, ὁ καπνὸς, ἀτμοὶ ἐρεθιστικοὶ ἀμμωνίας, ἀτμοὶ δριμεῖς ἐξερχόμενοι ἐκ τοῦ στομάχου καὶ εἰσαγόμενοι μετὰ τοῦ εἰσπνεομένου ἀέρος εἰς τοὺς πνεύμονας, κλπ. ἢ ἐμμέσως διὰ τοῦ αἵματος, ὅταν ἐμποδισθῇ ἡ ἄδηλος διαπνοὴ, ὡς γίνεται ἐκ περιψύξεως, ὡς προερρέθη ἐν σελίδι 35.

Ὑπάρχει, ὡς προερρέθη, δύο εἰδῶν βὴξ καταρροϊκὴ καὶ μὴ καταρροϊκή. Ἡ καταρροϊκὴ γίνεται μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ κατάρρου τῆς ῥινὸς, ὅταν ὁ ἐρεθισμὸς τῆς βλενομεμβράνης τῆς ῥινὸς

διαδωθῇ εἰς τοὺς βρόγχους, καὶ γείνῃ καὶ ἐν αὐτοῖς περισσοτέρα τοῦ δέοντος ἔκκρισις βλένης. Ἡ τοιαύτη βὴξ γίνεται τόσον σφοδροτέρα ὅσον ἡ βλένα γίνεται πυκνοτέρα, διότι δυσχερῶς ἀπωθεῖται ἐκτὸς τῶν βρόγχων. Συνήθως ἡ καταρροϊκὴ βὴξ ἄρχεται μετὰ 24 ἢ 48 ὥρας μετὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ῥινοκατάρρου, ἐὰν οὗτος δὲν διαλυθῇ πρὶν μεταδωθῇ ὁ ἐρεθισμὸς τῆς βλενομεμβράνης εἰς τοὺς πνεύμονας.

Ἡ μὴ καταρροϊκὴ βὴξ ἀνάγεται εἰς ἄλλας βλάβας τῶν πνευμόνων, καὶ χρῄζει Ἰατροῦ ἐπίσκεψιν.

Τί λοιπὸν ποιητέον πρὸς θεραπείαν τῆς καταρροϊκῆς βηχός;

Ἐμπόδισον τὴν εἰς τοὺς βρόγχους εἰσαγωγὴν ξένης καὶ μὴ ἀνεκτῆς ὕλης, ἡ ὁποία προξενεῖ ἐρεθισμόν. Ἀπόφευγε τὴν εἰσπνοὴν ξένων καὶ μὴ ἀνεκτῶν ἀτμῶν, καπνοῦ κλπ. Ἐὰν προέρχηται ἐκ δριμέων ἀτμῶν τοῦ στομάχου, μὴ τρῶγε λιπαρά, ταριχευτά, ὄξυνα, μὴ πίνε οἶνον, ῥακὶ κλπ. διότι πάντα ταῦτα ἐκπέμπουσιν ἀτμοὺς δριμεῖς.

Ἐὰν προέρχηται ἐξ ἐπισχέσεως τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, ἐπανάφερον ὡς τάχιστα ταύτην, ὅπως ἐλέχθη ἐν σελ. 35· πίνε ποτὰ παράγοντα πραϋντικοὺς ἀτμούς, οἷον ἀφέψημα ῥίζης ἀλθαίας, ἀνθέων μαλάχης, διαλύσεως κόμμεος, κλπ.

Ἐὰν προέρχηται ἐκ νευρικῆς αἰτίας ὡς ἐστὶν ἡ σπασμωδικὴ καὶ ξηρὰ βήξ, ἡ διαρκοῦσα ἐπί τινα χρόνον, χρῆθι ἐν πρώτοις τὰ προχειρότερα, ἅπερ εἰσὶ τάδε. Περίσφυγξον τὸν μεταξὺ καρποῦ καὶ μετακαρπίου χῶρον διὰ τῶν δακτύλων τῆς ἄλλης χειρὸς τοῦ ἀντίχειρος καὶ τοῦ δείκτου, ἢ διὰ ταινίας ἰσχυρῶς.

Ποίησον ὅπως ἐπιφέρῃς ἀντιπερισπασμὸν μακράν. Ἐπίθεσον συνασπισμοὺς ἐπὶ τοῦ ποδοκοίλου, ἐπὶ τῶν κνημῶν· ποίησον ποδόλουτρον· πίε ποτὰ θερμὰ ἱδρωτικά, ἄνθος κουφοξυλέας (ἀκτῆς) τσάϊ κλπ.

Ἐνίοτε τὰ μέσα ταῦτα κατὰ τῆς βηχὸς εἰσὶν ἀνεπαρκῆ, καὶ ἡ βὴξ ἐπιμένει· τότε τὴν δευτέραν ἢ μᾶλλον τὴν τρίτην πρὸς τὴν τετάρτην ἡμέραν κατέφυγε εἰς φάρμακα.

Ἐν τῇ οἰκιακῇ φαρμακαποθήκῃ Σου ἔχεις λαύδανον καὶ θειϊκὸν αἰθέρα (λικουρανόδινον). Λάβε τεμάχιον σακχάρου καὶ ἔνσταξον 10 στάγματα λαυδάνου, καὶ ἄλλα τόσα τοῦ αἰθέρος, καὶ φάγε τοῦτο, ὅταν πρόκηται νὰ ἔλθῃ ἡ βήξ, ἥτις ἐὰν δὲν κατευνασθῇ, ἐπανέλαβε τοῦτο μετὰ ἡμίσειαν ὥραν.

Πῶς τοῦτο ἐπιφέρει τὴν θεραπείαν;

Τὸ λαύδανον γίνεται ἐκ τοῦ ὀπίου (ἀφχιονίου)· τὸ ὄπιον ληφθὲν ὑπὸ μικρὰν δόσιν, ἐξ ἡμίσεως κόκου μέχρις ἑνός, ἐπιφέρει φύσει ἐλάττωσιν τῆς ἐκκρίσεως καὶ αὔξησιν τῆς ἀπορροφήσεως τῆς βλενομεμβράνης, αὔξησιν δὲ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς. Ὅθεν ἐλαττόνει τὴν ὑπερέκκρισιν τῆς βλένας, ἐξ ἧς προτελεῖται ἡ βὴξ καὶ αὔξει τὴν ἀπορρόφησιν, καὶ συνάμα κατευνάζει καὶ τὴν εὐαισθησίαν τῶν νευρῶν, ἐξ ἧς ἐκ παραμικρᾶς αἰτίας γίνεται ἡ βήξ. Τὸ ὄπιον λοιπὸν εἶνε σημαντικὸν ἰατρικὸν κατὰ τῆς βηχὸς καὶ κατὰ πάσης ὑπερβαλλούσης ἐκκρίσεως τῆς βλανομεμβράνης τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων, καὶ τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος· διότι πάντα ταῦτα καλύπτονται, ὡς προερρέθη, ἐσωτερικῶς ἐκ τῆς βλενομεμβράνης. Ὅθεν ὠφελεῖ τὸ λαύδανον καὶ κατὰ τῆς διαρροίας, καὶ κατὰ τῶν πόνων τῆς κοιλίας, οἵτινες προέρχονται ἐκ τῆς ἐκκρίσεως ἐντὸς τῶν ἐντέρων ἀερίων, ξένων καὶ τούτων ὅλων καὶ περιττῶν διεγείρει προσέτι τὰ νεῦρα, ἅπερ καθίστανται χαλαρωμένα ἕνεκεν τῆς παραγωγῆς τῶν ἀερίων ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἐν τοῖς ἐντέροις, ἐξ ἧς οἱ πόνοι γίνονται. Ἡ δὲ προσθήκη τοῦ αἰθέρος συντελεῖ πρὸς οὐδετέρωσιν τῆς ναρκωτικῆς ἰδιότητος τοῦ ὀπίου. Προσέτι ὁ αἰθὴρ διεγείρει καὶ οὗτος τὰ χαλαρωμένα νεῦρα καὶ ἐξωθεῖ τὰ ἐν τῷ στομάχῳ καὶ τοῖς ἐντέροις ἀέρια.

Γνωστὸν δ' ἔστω ὅτι τὸ ὄπιον καὶ ὁ αἰθὴρ ὑπὸ μικρὰν δόσιν εἶσὶν διεγερτικὰ τῶν νεύρων, ὑπὸ μείζονά εἰσιν πραϋντικὰ καὶ ὑπὸ μεγίστην χαλαρωτικά· ἀπαιτεῖται λοιπὸν προσοχὴ εἰς τὴν χρῆσιν.

Ὠφελεῖ κατὰ τῆς βηχὸς καὶ ἡ ἐν τῷ στόματι διατήρησις τεμαχίου κόμμεος ἀραβικοῦ (γόμμας) ἢ ἐκχυλίσματος γλυκυρρίζης (γιάμπολης), ἵνα διὰ τοῦ σιέλου ἐμβρέχηται ἡ βλενομεμβράνη.

Μεγάλως συντελοῦσι πρὸς θεραπείαν τῆς βηχὸς αἱ σικύαι (βεντοῦζαι) ἐπὶ τῶν ὠμοπλατῶν, καὶ τὸ ἀτελὲς ἐκδόριον· τὸ ὁποῖον γίνεται, ἀφ' οὗ τεθῇ ἡ πάστη τοῦ ἐκδορίου ἐπὶ τῆς σαρκός, καὶ σχηματισθῇ φλύκταινα, διατρυπᾶται ἐπὶ τοῦ κάτω ἄκρου πρὸς χύσιν τοῦ ἐν αὐτῇ ὀρροῦ, καὶ χωρὶς ν' ἀφαιρεθῇ ἡ ἐπιδερμίς, ἐπιτεθῇ τεμάχιον διαχύλου ἐμπλάστρου (τσιρότου), καὶ οὕτως ἀφεθῇ.

Ἡ χρῆσις ἱδρωτικῶν πολὺ ὠφελεῖ· ὡσαύτως καὶ ποδόλουτρον, γινόμενον τὸ ἑσπέρας ἢ καὶ χλιαρὸν λουτρόν.

Κατὰ τῆς σπασμωδικῆς βηχὸς κάλεσον ἰατρόν.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ χαμαιμήλων ἢ ἀνθεμίδος.

Οἱ πλείονες τῶν ἀνθρώπων περιορῶσι τὰ περὶ αὐτούς, καίτοι πολλάκις εἰσὶ χρήσιμα καὶ ὠφέλιμα, καὶ ἐπιζητοῦσι τὰ ξένα, καὶ ἀπώτερα. Τοῦτο βεβαίως προέρχεται ἐκ φυσικῆς ὁρμῆς, ἐξ ἧς ὁ ἄνθρωπος κορέννυται ἀπολαμβάνων αὐτὰ ἔστω καὶ ἄριστα καὶ τερπνότατα ἂν ὦσι, καὶ ἐπιζητεῖ τὰ ἀπώτερα καὶ νεοφανέστερα. Παραλείποντες ἄλλα παραδείγματα, περιοριζόμεθα μόνον εἰς τὰ τῆς Ἰατρικῆς. Ἅμα εἰς κοινωνίαν τινὰ παρουσιασθῇ νέος ἰατρὸς, καὶ μάλιστα φέρον τίτλον τινὰ ἢ ἀξίωμα, ἀμέσως προστρέχουσι πρὸς τοῦτον οἱ πλείονες, περιορῶντες τοὺς ἐνυπάρχοντας, τοὺς ὁποίους ἐκ τοῦ ἐγγὺς γνωρίζουσιν. Οὕτως συμβαίνει καὶ ἐπὶ φαρμάκων. Περιορῶσι τὰ ἐγχώρια. τὰ γνωστὰ καὶ δεδοκιμασμένα πρὸ αἰώνων, καὶ ἅμα γνωσθῇ ξένον φάρμακον, ἀμέσως πρὸς τοῦτο πάντες τρέχουσι, δαπανῶσιν ἀδρῶς, καὶ λίαν προθύμως μεταχειρίζονται τοῦτο. Οὕτως συμβαίνει καὶ πρὸς τὰ χαμαίμηλα, καὶ ἄλλα ἐγχώρια φάρμακα.

Τὰ χαμαίμηλα ἦσαν γνωστὰ ἐξ ἀρχαίας ἐποχῆς, ἀπελάμβανον ἰατρικῶς σημαντικὴν δύναμιν πρὸς θεραπείαν νόσων. Οἱ ἀρχαῖοι σοφώτατοι, κατὰ Γαληνόν, Αἰγύπτιοι ἐθεώρουν τὰ χαμαίμηλα ὡς ἀντιπυρετικὰ κατὰ παντὸς πυρετοῦ, ἰδίως δὲ κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ καὶ μάλιστα τοῦ χρονίου καὶ ἐμφρακτικοῦ. Διὰ ταῦτα εἶχον ἀφιερώσει τὸ βότανον τοῦτο εἰς τὸν Ἥλιον, τὸν Ἀπόλλωνα τῶν Ἑλλήνων, τὸν Ἰατρὸν ἰδίως τῶν μιασματικῶν καὶ μολυντικῶν νόσων.

Ὁ Γαληνὸς θεωρεῖ τὰ χαμαίμηλα ὡς ἱδρωτικὰ καὶ χαλαρωτικά· «*αἴρησί τε καὶ χαλᾷ τὰ τεταμένα, καὶ μάλιστα τὰ μετρίως σκληρὰ, καὶ ἀραιοῖ τὰ πεπυκνωμένα*» λέγει προσέτι ὅτι εἰσὶ «*πραϋντικὰ τῶν ἀλγημάτων*» δηλαδὴ καταπραΰνουν τοὺς πόνους καὶ ἔχουσι δύναμιν διαλυτικήν· ἀλλὰ τίνας πόνους; τοὺς πόνους τῆς κοιλίας, τοὺς προερχομένους ἐξ ἀερίων. Παραδέδεται προσέτι ὅτι ταῦτα εἰσὶ καὶ ἀντιπυρετικὰ ἰδίως κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, τοῦ προερχομένου ἐξ ἐξογκώσεως τοῦ ἥπατος ἢ τοῦ σπληνὸς, ὅστις θεραπεύεται ὅταν ταῦτα δίδωνται μετὰ τὸ τέλος τοῦ παροξυσμοῦ.

Κατὰ τὴν ἔννοιαν ταύτην τοῦ Ἕλληνος Ἰατροῦ καὶ τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων τὰ χαμαίμηλα διαλύουσι τὰς ἐμφράξεις, τὰς προερχομένας ἐκ τοῦ ἑλώδους διαλείποντος πυρετοῦ, καὶ καταστρέφουσι τὸ μίασμα αὐτοῦ, ἑπομένως θεραπεύουσιν αὐτόν.

Ὁ Διοσκορίδης, Ἕλλην ἰατρός, λέγει ὅτι τὰ χαμαίμηλα θετικῶς θεραπεύουσι τὸν διαλείποντα πυρετόν, προσθέτει ὅμως καὶ ἄλλας ἰδιότητας αὐτῶν θεραπευτικάς· θεωρεῖ ταῦτα ἔχοντα δύναμιν λεπτυντικήν, ἤτοι διαλυτικήν. Ἐπιφέρουσι τὰ καταμήνια, λαμβανόμενα ὑπὸ ἔμβρεγμα ἢ τιθέμενα ἐντὸς θερμοῦ ὕδατος ὡς λουτρὸν τῶν κάτω μερῶν· ὠφελοῦσι κατὰ τῶν πόνων τῆς κοιλίας καὶ τῶν φυσῶν. Τὴν ἐμμηναγωγικὴν καὶ τὴν πραϋντικὴν ἰδιότητα τῶν χαμαιμήλων, κατὰ τῶν πόνων τῆς κοιλίας γνωρίζουσιν ἐκ παραδόσεως πάντες σχεδὸν ἐν Ἑλλάδι, καὶ πρὸς ταῦτα χρῶνται τὰ χαμαίμηλα.

Λέγει προσέτι ὁ Διοσκορίδης ὅτι ταῦτα ἐξαλείφουσι τὸν ἴκτερον (τὴν χρυσήν), καὶ θεραπεύουσι τοὺς ἠπατικούς: πάντα ταῦτα συμφωνοῦσι μὲ τὰς ἰδέας τοῦ Γαληνοῦ καὶ τῶν Αἰγυπτίων· προσθέτει δὲ ὁ Διοσκορίδης ὅτι ὠφελοῦσι καὶ θεραπεύουσι καὶ τὰ πάθη τῆς *κύστεως*, καὶ ὠφελοῦσι τοὺς *λιθιῶντας*. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐσωτερικῶς πίνουσι τὸ ἔμβρεγμα τούτων, ἐξωτερικῶς μεταχειρίζονται ὡς πυρία, λουτράσματα διὰ τοῦ ἀτμοῦ τοῦ μετ' αὐτῶν βράζοντος ὕδατος. Μασσώμενα τὰ χαμαίμηλα θεραπεύουσι τὰς *ἄφθας*. Πρὸς θεραπείαν δὲ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ ὁ Διοσκορίδης λέγει ὅτι πρέπει νὰ λαμβάνωνται τὰ χαμαίμηλα λειοτετριμένα, καὶ ζυμωμένα εἰς τροχίσκους (παστελλίας).

Τὰ χαμαίμηλα καὶ ἤδη θεωροῦνται ἰατρικῶς ὡς ἐξαίρετον μὲν ἰατρικόν, ἀλλὰ περιπεφρονημένον καὶ παρημελημένον ἕνεκεν τοῦ πνεύματος τοῦ νεωτερισμοῦ· εἰσὶ τονικὰ τοῦ στομάχου, καὶ διαλυτικὰ τῶν ἐν τῷ γαστροεντερικῷ σωλῆνι ἀερίων, ἑπομένως καταπραΰνουσι τοὺς πόνους τῆς κοιλίας, καὶ οὕτως ἐπαναφέρουσι τὴν τάξιν πρὸς τὴν εὐπεψίαν. Θεωροῦνται ἀντισπασμωδικὰ καὶ ἀνθυστερικά· εἰσὶν ἀνθελμινθικά, καὶ καταστρέφουσι τὰ μιάσματα· ὠφελοῦσι κατὰ τῆς γαγγραίνης ἐπιτιθέμενα ξηρά· ἐνισχύουσι τοὺς μῦς, ὅταν οὗτοι κατασταθῶσιν ἀδύνατοι καὶ ἐν ἀτροφίᾳ μετὰ τὴν πάθησιν ἐκ τοῦ ἀρθρίτου καὶ τῶν ῥευματισμῶν· πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον γίνεται χρῆσις καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς εἰς λουτρά, ἐντρίβας ἐλαίου αὐτῶν, πλύσεις πυρεία κλπ. Τὸ ἔμβρεγμα αὐτῶν ἐπιτιθέμενον ὠφελεῖ κατὰ τῆς *χοιραδικῆς ὀφθαλμίας*, κατὰ τοῦ ἐρυσιπέλατος, καὶ πρὸς ζωπύρωσιν τῶν ἀτονικῶν καὶ κακοήθων ἑλκῶν, ἅπερ πλύνονται δι' αὐτοῦ· εἰσὶν εὐκοίλια καὶ ὠφελοῦσι κατὰ τῆς *δυσεντερίας*, οὐχὶ ὅμως καὶ κατὰ τῆς *καταρροϊκῆς διαρροίας*· διότι πάντα τὰ καθαρκτικὰ καὶ μάλιστα τὰ ἁλατώδη ὠφελοῦσιν εἰς τὴν *δυσεντερίαν*· ἀλλὰ βλάπτουσιν εἰς τὴν *καταρροϊκὴν διάρροιαν*. Πινόμενα ὑπὸ μεγάλην δόσιν ἐπιφέρουσιν *ἐμετόν*· διὰ τοῦτο δίδεται τὸ ἔγχυμα αὐτῶν ὡς ἐπι-

βοηθητικὸν τῶν ἐμετικῶν. Ὅθεν εἰς μετρίαν δόσιν εἶσι *καθαρτικὰ* εἰς μεγάλην *ἐμετικά*.

Ὅσον ἰσχυροτέραν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν ἔχουσι, τόσον μείζονα θεραπευτικὴν δύναμιν ἔχουσιν.

Ἡ σημαντικωτέρα ὅμως θεραπευτικὴ δύναμις τῶν χαμαιμήλων εἶνε ἡ ἀντιπυρετική, δηλαδὴ ἡ πρὸς θεραπείαν τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ. Τὴν ἰδιότητα ταύτην παραδέχονται σχεδὸν πάντες οἱ σοφώτεροι καὶ πρακτικώτεροι εὐρωπαῖοι ἰατροί. Πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς κίνας καὶ τῆς κινίνης ἡ χρῆσις τῶν χαμαιμήλων ὡς ἀντιπυρετικῶν ἦτο μεγάλη.

Ὁ Μορτόν, ὅστις ἔζη καθ' ἣν ἐποχὴν ἀνεφάνη ἡ χρῆσις τῆς κίνας, λέγει ὅτι εἰς τοὺς χρονίους διαλείποντας πυρετοὺς ἐδοκίμασε καὶ εὗρεν ὅτι τὰ χαμαίμηλα θεραπεύουσιν ἀσφαλέστερον τῆς κίνας.

Ὁ Ὅφμαν ὡσαύτως ὑποστηρίζει τὴν τοιαύτην δύναμιν τῶν χαμαιμήλων, καὶ πολλοὶ ἄλλοι μεταγενέστεροι καὶ τῶν συγχρόνων ὑποστηρίζουσι ταῦτα· ἀλλὰ τίς δίδει ἀκρόασιν; Τὰ χαμαίμηλα εὑρίσκονται προχείρως, ἄνευ σημαντικῆς δαπάνης· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον οἱ ἄνθρωποι δὲν δίδουσιν ὑπόληψιν εἰς τὰ πρόχειρα καὶ εὔθηνά· προτιμῶσι καὶ ὑπολήπτονται ὅταν πολλὰ ἐξοδεύωσι, καὶ πολὺ ταλαιπωροῦνται πρὸς ἐπίτευξιν θεραπείας, διότι φύσει ὁ ἄνθρωπος ἀρέσκηται νὰ ἐπιδεικνύηται ὅτι διέτρεξε κίνδυνον καὶ ἰσώθη δυσχερῶς, ὑποστὰς δαπάνας μεγάλας εἰς ἰατροὺς καὶ ἰατρικά, εἰς ταλαιπωρίας ἰατρικὰς διὰ ἐκδορίων, βδελλῶν, κλπ., εἰς μεταβάσεις εἰς ἄλλους τόπους, εἰς ἄλλους ἰατρούς, εἰς ἄλλα λουτρά. κλπ., καὶ εἰς καταστροφὰς τοῦ βαλαντίου του. Ὁ φιλάνθρωπος ὅμως ἰατρός, ὁ ἀφιλοκερδής, ὁ ποθῶν θεραπεῦσαι τὸν νοσοῦντα ὀλιγοδαπάνως, ταχέως, εὐχρέστως καὶ ἀσφαλῶς, διότι τὰ τέσσαρα ταῦτα πρέπει νὰ ἐκπληροῖ ὁ ἐνάρετος ἰατρός, οὗτος συνεχῶς περιορᾶται, οἱ δὲ ἀσθενεῖς περιπίπτουσιν εἰς περιπετείας ἐνίοτε ἀνεπιδιορθώτους.

Ἡ χρῆσις ἐν γένει αὐτῶν γίνεται ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Κατὰ τῶν ἀλγηδόνων τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων καὶ τῶν φυσῶν αὐτῶν δίδεται ἐσωτερικῶς ὑπὸ ἔγχυσμα πρὸς πόσιν ἐξ ἑνὸς κυάθου μεγάλου· δίδεται δὲ καὶ τὸ ἔλαιον τῶν χαμαιμήλων ἐνσταζόμενον ἐντὸς κιάθου καφὲ κατὰ 3 ἢ 4 στάγματα μετὰ σακχάρου, ἐξωτερικῶς τίθενται ζεματισμένα ἐπὶ τῆς κοιλίας ὡς κατάπλασμα ἢ ὑπὸ κόνην πεπαλιζόμενα ἐπὶ τῆς κοιλίας ἠλειμμένης οὔσης ἐλαίῳ· εἰς δὲ τὰ μικρὰ παιδία γίνεται τῇ προσθήκῃ αὐτῶν καὶ λουτρὸν χλιαρόν.

Ὡς ἐμμηναγωγὰ δίδονται ὡσαύτως πρὸς πόσιν, καὶ ὡς πυρία

ἀτμώδη ἐπὶ τῆς ἕδρας. Ἡ πόσις γίνεται πρωῒ καὶ ἑσπέρας· τὸ πυρίον γίνεται τὸ ἑσπέρας μόνον. Ἡ καταλληλοτέρα σκευασία πρὸς ἐσωτερικὴν χρῆσιν ὡς ἐμμηναγωγῶν εἶνε αὕτη. Θέσον ἐντὸς χλιαροῦ ὕδατος δρ. 100 κεφαλὰς ἀνθέων χαμαιμήλων 15 ἕως 20 καὶ ἄφες νὰ ἐμβραχῶσιν 8 ἢ 10 ὥρας, εἶτε στράγγισον, καὶ φύλαξον εἰς φιάλην· πρὸς χρῆσιν λάβε μετὰ σακχάρου πρωῒ καὶ ἑσπέραν ἀνὰ ἕνα κύαθον (φλιζιάνι).

Περὶ πρωϊνῆς τροφῆς.

Ἐν τῷ ἑλληνικῷ κλίματι ὅσοι ἔχουσι καθεστηκυίαν ζωὴν καὶ ἐργάζονται νοερῶς δὲν πρέπει νὰ τρώγωσι τὴν πρωΐαν· διότι ἐπιγίγνεται ἔξαψις καὶ ἐπισκότησις τοῦ νοός. Ὅσοι δὲ ἐργάζονται σωματικῶς, οὗτοι πρέπει κάτι νὰ τρώγωσι, δηλαδὴ ὀλίγον ἄρτον ἐμβεβαμμένον ἐν ὀλίγῳ οἴνῳ, ἢ ἐν τῷ καφέ. Ὅσοι δὲ ὑγιεῖς ὄντες ἐκ συνηθείας τρώγουσι τὴν πρωΐαν, οὗτοι δὲν ὠφελοῦνται ὑγιεινῶς· διότι ὁ στόμαχος φύσει ἄρχεται τῆς λειτουργίας αὐτοῦ πρὸς τὴν μεσημβρίαν, διὰ τοῦτο καὶ ὁ μὴ συνειθίζων καὶ ὁ συνειθίζων τρώγειν τὴν πρωΐαν ἀμφότεροι ἐπίσης πεινῶσι τὴν μεσημβρίαν. Εἶνε λοιπὸν ματαία ἡ πρὸς τροφὴν πρωϊνὴ δαπάνη, καὶ ἀντιβαίνει εἰς τὴν οἰκονομίαν.

Οἱ καχεκτικοὶ ὅμως, οἱ ἀδύνατοι, οἱ ἀναρρωνύοντες καὶ τὰ παιδία ἔχουσιν ἀνάγκην τροφῆς πρωϊνῆς πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν δυνάμεών των. Παρ' ἡμῖν οἱ τοιοῦτοι συνειθίζουσι τρώγειν ὀπτὸν κρέας, ἄλλοι τρώγειν ὠά, ἄλλοι πίνειν τσοκολάταν, ἢ τσάϊον μετὰ βουτύρου, ἢ γάλακτος, ἄλλοι καφὲ μετὰ γάλακτος, ἔνθα ἐμβάπτουσι καὶ δίπυρον ἢ τεμάχιον ἄρτου. Εἰσὶν ὅμως τινές, οἵτινες οὐδὲν τούτων ἀνέχονται. Οἱ τοιοῦτοι, ὡς καὶ πᾶς ἄλλος, δύνανται νὰ μεταχειρίζωνται λίαν ἐπωφελῶς καὶ ἄνευ βλάβης τὸ καλούμενον

Γάλα τῆς ὄρνιθος,

τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται οὕτω πως. Δάρε ἕνα κρόκον ὠοῦ ὄρνιθος νεαροῦ μετὰ ποσοῦ τινος λειοτετριμμένου σακχάρου μέχρις οὗ καλῶς τὸ μίγμα λευκανθῇ. Εἶτα πρόσθες κατ' ὀλίγον ὕδωρ θερμόν, ἔνθα προηγουμένως ἐνεβράχησαν δύο ἢ τρία φύλλα πορτοκαλλέας ἢ λεμονέας, ἢ ἐν ἐλλείψει τούτων πρόσθες ὀλίγον ἀνθόνερον· τὸ ποσὸν τοῦ ὕδατος ἔστω ἐν ἑνὶ κρόκῳ 50 δρ. Οὕτως

γίνεται μίγμα γαλακτῶδες, εὔγευστον, εὔπεπτον, καὶ θρεπτικώτατον. Ἐν αὐτῷ δύναταί τις νὰ ἐμβάψῃ καὶ δίπυρον ἢ ἄρτον πρὸς βρῶσιν Εἶναι ὠφέλιμον εἰς τοὺς ὑφισταμένους δυσπεψίας, εἶναι δὲ μαλακτικὸν, καὶ πραϋντικὸν βηχός.

Χρίσμα πρὸς ἐξάλειψιν τῶν κηλίδων τοῦ προσώπου.

Λάβε βόρακος (βορικῆς σόδας)	δρ.	1.
ροδοσταγματος	»	6.
ἀνθονέρου	»	3.

μῖξον πρὸς διάλυσιν καὶ φύλαξον ἐν φιάλῃ πωματισμένῃ. Πρὸς χρῆσιν ἔμβρεξον τὰς κηλῖδας τρὶς ἢ τετράκις τῆς ἡμέρας, καὶ ἄφες νὰ ἐξατμισθῇ τὸ ὑγρὸν χωρὶς νὰ τὸ σπογγίσῃς. Ἐπανάλαβε τοῦτο ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας, καὶ αἱ κηλῖδες ἐξαφανίζονται.

Ρύμμα πρὸς ἐξάλειψιν τῶν λιγδῶν ἐκ τῶν ὑφασμάτων.

Λάβε ἐλαίου Τερεβινθίνης (ρακολάδου) καθαροῦ	δρ.	25
Οἰνοπνεύματος (σπίρτου ρακῆς)	»	3
Θειϊκοῦ αἰθέρος (λικορανοδίνου)	»	3

ἀνάμιξον πάντα ἐντὸς φιάλης, καὶ πωμάτισον καλῶς.

Ἔμβρεξον διὰ σπόγγου ἢ διὰ πανίου λευκοῦ τὴν κηλῖδα, καὶ ἔπειτα ἔντριψον ταύτην (σπόγγισον) ἐλαφρῶς διὰ ξηροῦ σπόγγου ἢ πανίου λεπτοῦ μέχρις οὗ ἀφαιρεθῇ τὸ ὑγρόν. Ἐὰν ἡ κηλὶς ἦνε παλαιά, διαθέρμανον ὀλίγον ταύτην. Οἱ ἐμπορευόμενοι τὰ ὕδατα ταῦτα προσθέτουσιν ὀλίγα στάγματα ἐλαίου λεβαντίδος (λεβάντας), ἵνα ἀλλοιώσωσι τὴν ὀσμὴν τῆς τερεβινθίνης, καὶ χρωματίζουσι τὸ ὑγρὸν ἵνα φαίνηται διάφορον, ἀλλὰ ταῦτα βλάπτουσι τὴν δύναμιν τοῦ ὑγροῦ τούτου.

Ἡ σκευασία αὕτη ὠφελεῖ καὶ κατὰ τῶν νευραλγιῶν καὶ τῶν ρευματισμῶν, ἐπαλειφομένη πρωῒ καὶ ἑσπέρας.

Ἄλλο ρύμμα πρὸς ἐξάλειψιν τῶν λιγδῶν ἐκ τῶν ὑφασμάτων

Λάβε ἀλισίβας διαυγοῦς ἐκ καθαρᾶς τέφρας μέρη 3· θειϊκοῦ αἰθέρος (λικορανοδίνου) μέρος 1· μῖξον καλῶς καὶ φύλαξον ἐντὸς φιάλης καλῶς πωματισμένης. Πρὸς χρῆσιν ἔμβρεξον πανίον λευκὸν, ἢ σπόγκον, καὶ ἔντριψον τὴν κηλῖδα.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ,

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ

ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ φράγκα 3. Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν 3,50 Προπληρωτέας

ΕΤΟΣ Α'.—Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Μαρτίου 1879.—Ἀριθ. 4.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Θνησιμότης.

Κατὰ τὰς στατιστικὰς παρατηρήσεις ἐν Εὐρώπῃ τὰ ἐν ὥρᾳ τοκετοῦ γεννώμενα νεκρὰ ὡς πρὸς τὰ ζῶντα ἀναλογοῦσιν ὡς 1 πρὸς 22. Ἡ ἀναλογία αὕτη μεταβάλλεται κατά τινας περιστάσεις. Ὁ Γάσπερ παρετήρησεν ὅτι γεννῶνται περισσότερα νεκρὰ εἰς τὰς πόλεις παρὰ εἰς τὰ χωρία. Τὸ αἴτιον ἀποδοτέον εἰς τὴν ἐν ταῖς πόλεσιν ἐπικράτησιν τῶν συφιλιδικῶν νόσων καὶ τῶν παρανόμων συλλήψεων.

Ἀποθνήσκουσι περισσότερα νήπια, ὅπου αἱ μητέρες ἀποφεύγουσι τὸ θηλάζειν αἱ ἴδιαι τὰ τέκνα των. Πᾶσα λοιπὸν μήτηρ ποθοῦσα τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς καὶ τῆς ὑγιείας τοῦ τέκνου της ὀφείλει αὐτή, ἡ ἰδία θηλάζειν αὐτό.

Εἶνε ἤδη ἀναντίρρητον ὅτι πρὸς τὴν ὑγίειαν καὶ ζωὴν τοῦ νηπίου τὸ γάλα τῆς μητρός, ἡ καθαριότης τοῦ σώματος, καὶ ἡ καθαριότης τοῦ ἀέρος εἰσὶν ἀναπόφευκτα. Ὅπου ταῦτα δὲν ὑπάρχουσιν, ἐκεῖ καὶ ἡ θνησιμότης τῶν νηπίων εἶνε μεγάλη. Διὰ ταῦτα τὸ τεχνητὸν θήλασμα τῶν ἐκθέτων νηπίων, καὶ ἡ συσσώρευσις πολλῶν ὁμοῦ ἐντὸς

τοῦ αὐτοῦ θαλάμου, ἔνθα καθίσταται ὁ ἀὴρ ἀκάθαρτος καὶ διεφθαρμένος, ἀμφότερα μεγάλην καταστροφὴν ἐπιφέρουσιν εἰς ταῦτα.

Ἡ σύστασις λοιπὸν καὶ ἡ ὕπαρξις βρεφοκομείων ἀντίκειται εἰς τὴν δημοσίαν ὑγίειαν. Τὰ βρεφοκομεῖα συντελοῦσι μᾶλλον εἰς τὴν θνησιμότητα τῶν ἀτυχῶν νηπίων, τὰ ὁποῖα συλλέγονται ἐν αὐτοῖς πρὸς διατροφὴν καὶ διατήρησιν. Εὐκτέον λοιπὸν ὅπως τὰ τοιαῦτα καταστήματα μὴ ὑπάρχωσιν· τὰ δὲ ἔκθετα διατηρητέα κατ' οἶκον παρὰ ἰδίων γυναικῶν θηλαστριῶν ἐπὶ μισθῷ, ὡς γίνεται παρὰ τοῖς δήμοις ἐκείνοις, παρ' οἷς δὲν ὑπάρχουσι *βρεφοκομεῖα*, ἅπερ κλητέον *βρεφοκτονεῖα*, καὶ εὐλόγως ὑγειονολόγος τις εἶπεν ὅτι πρέπει νὰ ἐπιγράφωνται ἐπὶ τῶν βρεφοκομείων τάδε: *«Ἐνταῦθα ἀποθνήσκουσι τὰ βρέφη δαπάνῃ τοῦ δημοσίου»*.

Ἐν γένει ὅμως ἀποθνήσκουσι τόσον περισσότερα παιδία ὅσον μικροτέρας ἡλικίας εἰσί. Τὸ ἓν τέταρτον ἢ τὸ ἓν πέμπτον τῶν βρεφῶν ἀποθνήσκει κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἡλικίας. Ἰδίως δὲ περισσότερα κατὰ τοὺς πρώτους τρεῖς μῆνας ἀπὸ τῆς γεννήσεως. Ὀλιγώτερα ἀπὸ τοῦ τρίτου μέχρι τοῦ ἕκτου μηνός· καὶ ἔτι ὀλιγώτερα ἀπὸ τοῦ ἕκτου μέχρι τοῦ ἐννάτου. Ἀπὸ τούτου δὲ μέχρι τοῦ δωδεκάτου μηνὸς οἱ θάνατοι αὔξονται· τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν ὀδοντοφυΐαν.

Μετὰ τὸ πρῶτον ἔτος ἡ θνησιμότης ἄγει ἐλαττουμένη μέχρι τῆς ἥβης. Μετὰ ταύτην αὔξεται μέχρι τοῦ 25 ἔτους. Μετὰ τοῦτο γίνεται ὀλιγωτέρα μέχρι τοῦ 60. Καὶ μετὰ τοῦτο γίνεται πολὺ ὀλιγωτέρα.

Κατὰ μέσον ὅρον ἐπὶ πληθυσμοῦ ἑνὸς ἑκατομμυρίου

ἤτοι	1,000,000
ἀποθνήσκουσιν ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τῆς ἥβης .	460,000
ἀπὸ ταύτης μέχρι τοῦ 60 ἔτους	605,000
ἀπὸ τούτου μέχρι τοῦ 100	135,000

Ἀποθνήσκουσι περισσότερα ἄρρενα ἢ θήλεα;

Ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ δεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας ἀποθνήσκουσι περισσότερα ἄρρενα ἢ θήλεα. Κατὰ δὲ τὴν ἐποχὴν τῆς ἥβης, ἤτοι ἀπὸ τοῦ 11 μέχρι τοῦ 16 ἔτους ἀποθνήσκουσι περισσότερα θήλεα· ἀπὸ δὲ τοῦ 16 μέχρι τοῦ 20 πλείονα ἄρρενα. Τὰ αἴτια δὲν πρέπει νὰ ἐκτεθῶσιν ἐνταῦθα. Ἀπὸ δὲ τοῦ 20 μέχρι τοῦ 35 ἀποθνήσκουσι περισσότερα θήλεα. Τὸ αἴτιον ἀποδοτέον εἰς τὴν ἐγκυμοσύνην, εἰς τὸν τοκετόν, κλπ. Μετὰ τὰ ἔτη ταῦτα καὶ μάλιστα μετὰ τὸ 40 μέχρι τοῦ 55 ἀποθνήσκουσι μᾶλλον ἄνδρες ἢ

γυναῖκες, καίτοι αὗται διέρχονται τὴν κριτικὴν ἡλικίαν τῆς παύσεως τῶν ἐμμήνων. Ἐν γένει ἀπὸ τοῦ 35 μέχρι τοῦ 70 ἀποθνήσκουσι περισσότεροι ἄνδρες.

Εἰσὶ περισσότεραι χῆραι ἢ χῆροι 150 πρὸς 100· διότι αἱ γυναῖκές εἰσιν ἐν γένει μακροβιώτεραι τῶν ἀνδρῶν, οἵτινες καὶ εἰς κινδύνους τῆς ζωῆς ὑπόκεινται περισσότερον τῶν γυναικῶν, ἐκτειθέμενοι εἰς ὁδοιπορίας καὶ ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῆς ἀτμοσφαίρας μᾶλλον τῶν γυναικῶν· ἀντέχουσι δὲ καὶ εἰς τὰς νόσους ὀλιγώτερον τῶν γυναικῶν· διότι φύσει ἡ ζωϊκὴ δύναμις εἶνε ἰσχυροτέρα εἰς τὸ θῆλυ.

Γεννῶνται περισσότερα ἄῤῥενα ἢ θήλεα;

Τὴν δημοσίαν ὑγίειαν ἐνδιαφέρει καὶ ἡ γνῶσις τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀῤῥένων ὡς πρὸς τὰ θήλεα. Τὸ θέμα τοῦτο εἶνε λίαν ἄξιον λόγου, καὶ πολλοὺς ἀπησχόλησις ἡ εὕρεσις τῶν αἰτίων. Οἱ μὲν ἀποδίδουσι τοῦτο εἰς τὸ κλῖμα, εἰς τὸ ὕδωρ. εἰς τὰς σωματικὰς δυνάμεις τῶν συζύγων κτλ. πάντα εἰσὶν ἐπισφαλῆ. Κατὰ τὴν δόξαν τινῶν τὸ μᾶλλον ἐπηρεάζον πρὸς τὴν διαφορὰν τῆς παραγωγῆς τοῦ γένους εἶνε ἡ ἡλικία, Ἐὰν οἱ σύζυγοι ἔχωσιν ἴσην ἡλικίαν ἢ ἡ γυνὴ ἔχῃ μείζονα ἡλικίαν τοῦ ἀνδρὸς, ὡς ἐπὶ πολὺ, γεννᾷ περισσότερα θήλεα τέκνα. Ὅσον δὲ ἡ τοῦ ἀνδρὸς ἡλικία εἶνε μείζων τῆς γυναικὺς τόσον περισσότερα ἄρρενα γεννῶνται· ἐν Εὐρώπῃ παρετήρησαν προσέτι ὅτι αἱ χῆραι γυναῖκες νυμφευόμεναι παράγουσι μᾶλλον θήλεα τέκνα.

Ἐν γένει κατὰ τὰς παρατηρήσεις τῶν Εὐρωπαίων γεννῶνται πάντοτε περισσότερα ἄρρενα, ἅπερ ἀναλογοῦσι 105 πρὸς 100 θήλεα. Ἐν τούτοις παρετηρήθη ὅτι ἔθνη τινὰ παράγουσι πλείονα θήλεα εἴς τινας χώρας. Οἱ ἐν Πρωσσίᾳ Ἑβραῖοι παράγουσιν 113 θήλεα πρὸς 100 ἄρρενα· τ' αὐτὸ σχεδὸν γίνεται καὶ εἰς ἄλλας χώρας μεταξὺ Ἑβραίων. Ἐν ᾧ μεταξὺ Χριστιανῶν γεννῶνται 100 θήλεα πρὸς 104 ἄρρενα. Ἡ πολυγαμία τῶν ἀνατολικῶν ἐθνῶν παράγει περισσότερα ἄρρενα. Ἐν γένει εἰς τὰς πόλεις γεννῶνται ὀλιγώτερα κατά τι ἄρρενα ἢ εἰς τὰ χωρία· ὡσαύτως ὀλιγώτερα ἄρρενα εἰς χώρας ἐμπορικὰς καὶ βιομηχανικὰς καὶ περισσότερα εἰς τὰς γεωργικάς.

Β' ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ

Περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν Πορτοκαλλίων.

Τὰ πορτοκάλλια εἰσὶ κατὰ πολλὰ χρήσιμα ὑγιεινῶς, καὶ ἔτι

μᾶλλον, ἐὰν ὡρίμαζον τὸ θέρος· ἀτυχῶς ὡριμάζουσι παρ' ἡμῖν τὸν χειμῶνα, ὅτε οὐ μεγάλη ἡ ἀνάγκη τῆς χρήσεως τούτων. Ὁ ὀπὸς αὐτῶν μετὰ ὕδατος καὶ ζαχχάρου λαμβανόμενος εἶνε δροσιστικὸς, καὶ κατευνάζει τὴν δίψαν· ὠφελεῖ ὡς δροσιστικὸν ποτὸν κατὰ πάσης νόσου φλογιστικῆς, ἀλλὰ πρέπει νὰ πίνηται κατὰ μικρὸν καὶ συνεχῶς· ὠφελεῖ εἰς τοὺς αἱματώδεις καὶ πληθωρικοὺς, εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ ψαμμιάσεως καὶ εἰς τούς ἀρθρητικούς. Τρωγόμενος ὁ καρπὸς εἶνε δροσιστικὸς, διευκολύνει τὴν πέψιν καὶ παρέχει βρῶσιν τερπνὴν καὶ εὐώδη· εἰς τοὺς ἔχοντας ὅμως στόμαχον ἀδύνατον βλάπτει· διότι αἱ μεμβρανώδεις ἶνες μένουσιν ἄπεπτοι, καὶ ἐξέρχονται σχεδὸν σῶαι· διόπερ οἱ νοσοῦντες καὶ οἱ ἀναρρωνύοντες πρέπει τρώγοντες τὴν ὀπώραν ταύτην ν' ἀπορρίπτωσι τὰ μεμβρανώδη μέρη. Εἰδικώτερον ἰατρικῶς δίδεται ὁ ὀπὸς οὗτος ἐκμυζόμενος ἄνευ τῶν περικαρπίων εἰς τοὺς ὑποφέροντας ἐκ πόνων καὶ φλογώσεων ἕνεκεν ἐντεροκύλης. Ἔν τισι χώραις τῆς Ἀφρικῆς ὁ ὀπὸς τοῦ πορτοκαλλίου εἶνε ἀντιφάρμακον κατὰ τοῦ ἰοῦ τῶν ὄφεων καὶ κατά τινων φλογιστικῶν ὀξέων καὶ κακοήθων ἑλκέων. Ὁ φλοιὸς τοῦ πορτοκαλλίου ἐμπεριέχει ἐντὸς κυστιδίων ἔλαιον πτητικὸν ἀρωματικόν· χλωρὸς μὲν ὀλίγος τρωγώμενος καταπαύει τὴν πύρωσιν (ἀνακαψήλαν) καὶ εὐκολύνει τὴν πέψιν, ὠφελεῖ δὲ καὶ κατὰ τῆς μέθης· ξηρὸς ὑπὸ ἔγχυμα παρέχει ποτὸν τονικόν· διὰ τοῦ τοιούτου φλοιοῦ κατασκευάζεται φαρμακευτικῶς καὶ σιράπιον. Ἀλλὰ καὶ ἐκ τοῦ ὀποῦ τοῦ καρποῦ γίνεται ὡσαύτως ἐξαίρετον σιράπιον τὸ ὁποῖον ὅμως οὐ πολὺ διατηρεῖται.

Τὰ φύλλα τῆς πορτοκαλλέας ὑπὸ ἔγχυμα 5 ἢ 6 τούτων ἐν ὕδατί κυάθου παρέχουσι πόσιν ἀντισπασμωδικὴν καὶ διαφορητικήν.

Τὰ δὲ ἄνθη ἀποσταλαχθέντα μετὰ ὕδατος παρέχουσιν ὡσαύτως τὸ ὕδωρ τῶν ἀνθέων αὐτῶν, ἤτοι τὸ *ἀνθόνερον*, τὸ ὁποῖον εἶναι καταπραϋντικὸν, χρησιμώτατον εἰς τὰς γυναῖκας, καὶ μάλιστα εἰς τὰς νευρικὰς ἢ ὑστερικάς. Δίδεται δὲ ἐξ 1 μέχρι 20 δραμίων.

Ἐκ τῶν ἀνθέων τῆς πορτοκαλλέας ἐξάγεται καὶ τὸ εὐῶδες ἔλαιον τὸ ὁποῖον γαλλιστὶ καλεῖται **neroli**· ἐξάγεται δὲ οὕτω πως.

Λάβε ἄνθη νεαρὰ, συνηλλεγμένα ὑπὸ αἴθριον καιρόν. Θέσον ταῦτα ἐντὸς λέβητος σταλακτῆρος, ὅστις καὶ λάμπιγξ καλεῖται (λαμπῖκον), ἐπίχυσον ὕδωρ κατ' ὀλίγον, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ διάστημα εἰς διάστημα ἐπίρριπτε καὶ ἅλας κοινόν. Ἐπίχυσον δὲ τόσον ὕδωρ ἕως οὗ καλυφθῶσι τ' ἄνθη ἐντελῶς. Εἶτα ἐπίθες τὸ κάλυμμα τοῦ λέβητος, καὶ φράξον καλῶς καὶ ἄρχισον διαθερμαίνειν αὐτὸν δι' ἐλαφροῦ πυρὸς, ὅπερ κατ' ὀλίγον αὔξησον, ἕως οὗ ἀρχίσῃ νὰ ῥέῃ τὸ ἀποσταλαζόμενον ἀρωματικὸν ὕδωρ διά τοῦ σωλῆνος τοῦ λαμπῖκος.

Σύλλεξον τοῦτο ἐντὸς φιάλης καὶ φύλαξον. Τὸ ὕδωρ τοῦτο ἔχει ἐν ἑαυτῷ καὶ τὸ ἔλαιον τῶν ἀνθέων, τὸ ὁποῖον κατ' ὀλίγον ἀνέρχεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος ὡς ἐλαφρότερον καὶ ἐπιπολάζει. Πρὸς ἀποχωρισμὸν φράξον τὸ στόμιον τῆς φιάλης διὰ τοῦ δακτύλου σου, καὶ ἀναποδογύρισον ταύτην· οὕτω τὸ ἔλαιον θέλει ἀναβῇ πρὸς τὴν ἄνω ἐπιφάνειαν· ἄνοιξον κατ' ὀλίγον τὸ στόμιον τῆς φιάλης, καὶ ἄφες νὰ ῥεύσῃ τὸ ὕδωρ εἰς ἄλλο ἀγγεῖον· ἅμα δὲ μείνῃ ἐντὸς τὸ ἔλαιον, ἀνάτρεψον πάλιν τὴν φιάλην, καὶ θέλεις ἔχει ἐν αὐτῇ καθαρὸν καὶ ὡραῖον εὔοσμον ἔλαιον. Οὕτως ἀπολαμβάνεις καὶ τὸ ῥηθὲν ἀνθόνερον, καὶ τὸ πτητικὸν συνάμα ἔλαιον τῶν πορτοκαλλίων. Τὸ ἔλαιον τοῦτο κατ'ἀρχὰς ἔχει χρῶμα πράσινον, ἀφ' οὗ ὅμως παρέλθωσιν ἡμέραι τινές, καθίσταται ἐρυθρωπόν.

Ἐὰν ἀντὶ τῶν ἀνθέων τεθῶσιν ἐν τῷ σταλακτῆρι μικρὰ ἄωρα πορτοκάλλια, καὶ ἀποσταλαχθῶσι κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον, ἀπολαμβάνεις ἔλαιον πτητικὸν ὡσαύτως εὔοσμον, καὶ πρὸς πολλὰ μυρεψικὰ προτιμότερον ὑπὸ τὸ ὄνομα γαλλιστὶ **Huile de petit grain.**

Καὶ ἀπὸ τοὺς φλοιοὺς (περικάρπια) τῶν πορτοκαλλίων, ὡς καὶ τῶν λεμονίων, ἐξάγεται κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἄλλο πορτοκαλλέλαιον, εὔοσμον καὶ τερπνόν.

Τὰ πορτοκάλλια εἶνε ἀμφίβολον ἂν ἦσαν γνωστὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Κατὰ τὴν γνώμην τινῶν ἦσαν γνωστὰ τοῖς τότε καὶ ἐκαλοῦντο *μῆλα χρυσᾶ* ἢ *μῆλα τῶν ἑσπερίδων*, τὰ ὁποῖα ὁ Ἡρακλῆς ἔφερεν ἐκ τῶν δυτικῶν μερῶν τῆς Ἀφρικῆς, λαβὼν ταῦτα ἐκ τῶν κήπων τῶν ἑσπερίδων, καὶ ἔδωκεν εἰς τὸν Εὐρυσθέα. Ἂν τὰ μῆλα ταῦτα ἦσαν πορτοκάλλια, ἢ πρόβατα, τοῦτο διαφιλονεικεῖται ὑπὸ τῶν φιλολόγων· διότι μῆλον καὶ τὸ πρόβατον καλεῖται ἑλληνιστί. Ἄλλοι λέγουσιν ὅτι πατρὶς τούτων εἶνε ἡ Κίνα, ἢ αἱ ἐντεῦθεν τοῦ Γάγγου Ἰνδίαι· ἐκεῖθεν μετηνέχθησαν εἰς Ἀραβίαν, εἶτα εἰς Παλαιστίνην, εἰς Αἴγυπτον καὶ εἰς τὰς δυτικὰς χώρας τῆς Ἀφρικῆς. Κατὰ δὲ τὸν μέσον αἰῶνα οἱ Ἄραβες μετέφερον εἰς Ἱσπανίαν καὶ Πορτογαλλίαν, ἐκεῖθεν κατὰ τὸν ἑνδέκατον αἰῶνα μετηνέχθησαν εἰς Σικελίαν καὶ Ἰταλίαν. Οἱ δὲ Σταυροφόροι ἔφερον ταῦτα εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἔνθα *πορτοκάλλια* ὠνομάσθησαν· διότι, ὡς λέγουσι, τὸ πρῶτον φυτὸν ἐκ Πορτογαλλίας μετηνέχθη.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις μετ' Ἀλέξανδρον ἦσαν γνωστὰ τὰ λεμόνια, ἅπερ κίτρια ἐκαλοῦντο· ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦτο, ὁ μὲν Ἀθήναιος ἐννοεῖ τὸ νῦν λεμόνιον, ὁ δὲ Γαληνὸς τὸ παρ' ἡμῖν ἰδίως *κίτρον*.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ περιθάλψεως τῶν νηπίων.

Ὁ θάλαμος, ἔνθα ἡ λεχὼ καὶ τὸ τέκνον διαμένουσιν, ἔστω εὐρύχωρος καὶ εὐάερος, καὶ θερμότητος μετρίας· διοτι ὁ ἀκάθαρτος ἀὴρ, ὡς προερρέθη, μεγάλως βλάπτει τὸ βρέφος καὶ ἐπιφέρει αὐτῷ κλαυθμη.ισμοὺς καὶ κακουχίας νοσηρὰς, ἰδίως βλάπτει τοῦ πνεύμονας καὶ προδιαθέτει αὐτὸ εἰς τὴν φθίσιν. Διὰ τοῦτο καθίστανται καχεκτικὰ καὶ νοσηρὰ ὅσα νήπια διατηροῦνται πλησίον τῆς μητρὸς ἐν τῇ αὐτῇ στρωμνῇ, ἢ κοιμῶνται διαρκῶς μετὰ γερόντων· διότι ἀναπνέουσι τὰς ἐκ τῶν σωμάτων αὐτῶν ἐκπεμπομένας μιασματώδεις ὕλας.

Ὁ θάλαμος ἔνθα διαμένει τὸ νήπιον ἔστω καλῶς φωτιζόμενος καὶ ἡλιαζόμενος. Μὴ ὅμως ἐκθετε τοῦτο αἴφνης εἰς ζωηρὸν φῶς ἀπὸ σκότους. Τὸ φῶς ἔστω ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ ὄχι πλαγίως· διότι ἐπιγίγνεται στραβισμός.

Ἀπόφευγε τοὺς ἰσχυροὺς θορύβους, διότι ἐκ τούτων βλάπτεται τὸ νευρικὸν σύστημα τῶν νηπίων.

Διατήρει τὸ νήπιον ἐν μεγάλῃ καθαριότητι· ἄλλαζε συνεχῶς τὰ ἐνδύματά του, καὶ συνεχῶς πλύνε τοὺς μηροὺς αὐτοῦ μετὰ χλιαροῦ ὕδατος πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐρεθισμῶν, Κατὰ δὲ τῶν παραγομένων ἐρεθισμῶν ἐπὶ τῶν μηρῶν χρῶ (μεταχειρίσθητι) κόνιν λυκοποδίου, ἢ κόλλαν τῶν ὑποκαμίσων, μεθ' ὧν πεπάλιζε τὰ πάσχοντα μέρη πρωῒ καὶ ἑσπέρας, ἀφ' οὗ τὰ νίπτεις μετὰ χλιαροῦ ἐγχύματος χαμαιμήλων.

Τὰ σπάργανα ἔστωσαν τὸ μὲν θέρος ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας, τὸν δὲ χειμῶνα μετρίως θερμὰ, καὶ πάντοτε ἄνευ ὑγρασίας καὶ μαλακὰ, ὡς προερρέθη ἐν σελ. 32. Ἡ κλίνη αὐτοῦ μὴ ἔστω κεκαλυμμένη διὰ παραπετασμάτων (κουρτίνας).

Ἄνευ μεγάλης ἀνάγκης μὴ φλεβοτόμει τὸ νήπιον, οὔτε βδέλλας ἐπίθετε· διότι τῶν νηπίων τὸ αἷμα εἶνε πολὺ ῥευστὸν, καὶ γίνεται ἐνίοτε θανατηφόρος αἱμορραγία. Διὰ τοῦτο ἡ χρῆσις τῶν σικυῶν (βεντουζῶν) εἶνε προτιμωτέρα πρὸς ἐξαγωγὴν αἵματος.

Τὸ χάραγμα (ἐντομὶς) τῶν νηπίων κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς γεννήσεως ὠφελεῖ, ὅταν ἡ μήτηρ εἶνε κακόχυμος· διότι ἀποικαθαίρει τὸ αἷμα,, καὶ ἀνανεοῦται καθαρότερον.

Ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος πρέπει νὰ λούηται τὸ παιδίον ἐν χλιαρῷ ὕδατι μετὰ ὀλίγων πιτύρων, ἔνθα νὰ μένῃ 5 ἕως 10 καὶ ἔτι πλέον λεπτὰ ὥρας κατὰ τὴν ἀνοχὴν αὐτοῦ καὶ τὴν ἕξιν.

Μετὰ τὴν ἐκ τοῦ ὕδατος ἔξοδον γενέσθω φροντὶς ὅπως τάχιστα σπογγίζηται διὰ ὑφάσματος μαλακοῦ βαμβακεροῦ θερμοῦ, νὰ ἐνδύηται ταχέως ὅπως μὴ κρυώσῃ, καὶ ἀμέσως νὰ τίθηται πρὸς ὕπνον· διὰ τοῦτο γενέσθω τὸ λουτρὸν τὸ ἑσπέρας. Τὸ τοιοῦτον λουτρὸν πολυτρόπως ὠφελεῖ· συντείνει πρὸς τὴν καθαριότητα τοῦ σώματος, φέρει ὕπνον ἥσυχον, αὔξει τὴν θρέψιν καὶ παχύνει, διευκολύνει τὴν ὀδοντοφυΐαν, καὶ ἐμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἀερίων ἐν τοῖς ἐντέροις, ἐξ ὧν γίνονται κακουχίαι καὶ κλαυθμηρισμοί. Πρέπει νὰ ἐμβυθίζηται ἐν τῷ ὕδατι μέχρι λαιμοῦ, ἡ δὲ κεφαλὴ νὰ μένῃ ἐκτός, καὶ νὰ μὴ βρέχηται μετὰ θερμοῦ ὕδατος. Μετὰ τὸ λουτρὸν πρέπει καὶ ἡ κεφαλὴ μετὰ προσοχῆς νὰ σπογγίζηται καλῶς ἵνα μὴ μένῃ ὑγρασία, ἥτις ἐνδέχεται νὰ βλάψῃ.

Τὸ παιδίον ὠφελεῖται ἐὰν καθ' ἑκάστην ἐντρίβηται τὸ σῶμά του διὰ τῆς χειρὸς ἐλαφρῶς ἰδίως τὰ νῶτα· διὰ τοῦτο ἡ φύσις παρέχει εἰς αὐτὸ τέρψιν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐντριβῆς. Ὅταν ἐντρίβωνται τὰ νῶτά του ἐλαφρῶς διὰ τῆς παλάμης τῆς χειρός, τὸ δὲ παιδίον ἐπεκτείνει τὸ σῶμα, γελᾷ καὶ εὐχαριστεῖται· διότι ζωογονεῖται ἡ εὐαισθησία του, καὶ αὔξεται ἡ ἄδηλος διαπνοή, καὶ καθίσταται ἁρμονία τῆς λειτουργίας τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος. Αἱ τοιαῦται ἐντριβαὶ δύνανται γενέσθαι καὶ διὰ ὑφάσματος καὶ φλανέλλας. Γενέσθωσαν τὴν πρωΐαν, ἐν θαλάμῳ μετρίως θερμῷ. Χρησιμώτατοί εἰσιν ἐν καιρῷ βροχερῷ καὶ ἐν τόποις φύσει ὑγροῖς.

Ὁ ὕπνος εἶνε λίαν ἐπωφελὴς εἰς τὸ νεογνόν, καὶ εἰς τὸ βρέφος ἐν γένει. Καθ' ὅσον ὅμως προβαίνει ἡ ἡλικία αὐτοῦ κατὰ τοσοῦτον ὁ ὕπνος ἐλαττοῦται, διότι ὅσον τὸ σῶμα ἀναπτύσσεται καὶ ἐνδυναμοῦται, τόσον περισσοτέρας κινήσεως ἔχει ἀνάγκην· διὰ τοῦτο ὅσον προβαίνει ἡ ἡλικία τοῦ νηπίου, τόσον εἶνε ἀνάγκη νὰ μένῃ ἐλεύθερον πρὸς τὰς κινήσεις τοῦ σώματος.

Ἄφες τὸ νήπιον ἐλεύθερον νὰ κινῆται ἐπὶ τάπητος ὅπως θέλει· ν' ἀνυψώνῃ τὰς χεῖρας, τοὺς πόδας, τὴν κεφαλήν, νὰ κάμπτῃ (λυγίζῃ) τὸ σῶμά του, νὰ πηδᾷ κλπ. Μὴ φοβοῦ, οὐδόλως βλάπτεται, ἀλλὰ μᾶλλον ὠφελεῖται.

Θέσις τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος ἐντὸς τοῦ θώρακος καὶ τῆς κοιλίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ἐν τῇ ὄπισθεν εἰκόνι, τῆς μὲν κοιλίας εἶναι ἀφῃρημένον τὸ

δέρμα μεθ' ὅλης τῆς ὑπ' αὐτὸ σαρκὸς ἵνα φαίνωνται τὰ σπλάγχνα

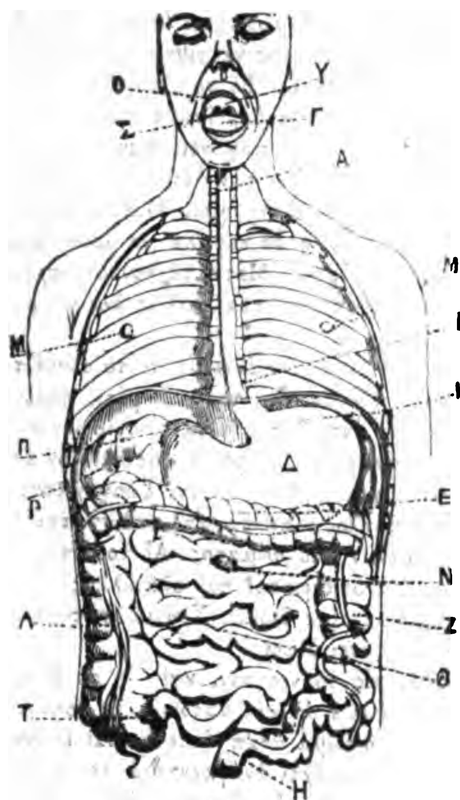

ὅπως κεῖνται· τοῦ δὲ θώρακος λείπει τὸ δέρμα καὶ ἡ ὑπ' αὐτὸ σὰρξ, καὶ τὸ στέρνον, ἤτοι τὸ ἐμπρόσθιον ὀστοῦν, τὸ ὁποῖον κεῖται μεταξὺ τῶν ἐμπροσθίων ἄκρων τῶν πλευρῶν, αἵτινες μένουσι καλύπτουσαι τοὺς πνεύμονας καὶ τὴν καρδίαν. Λείπει προσέτι καὶ ὁ λάρυγξ, ὅστις κεῖται ἔμπροσθεν τοῦ οἰσοφάγου.

Τὸ Σ. δεικνύει στόμα ἀνοικτόν· τὸ Ο τοὺς ὀδόντας· Υ τὸ ὑπερῷον· Γ ἡ γλῶσσα· ΑΒ ὁ οἰσοφάγος Κ ἡ καρδία τοῦ στομάχου· Π ὁ πυλωρός· Δ ὁ στόμαχος· Ρ τὸ δωδεκαδάκτυλον· Θ τὰ λεπτὰ ἔντερα· Τ τὸ τυφλὸν ἔντερον· Λ τὸ ἀνιὸν κῶλον· Ε τὸ ἐγκάρσιον κῶλον· Ζ τὸ κατιὸν κῶλον· Η. τὸ ὀρθὸν ἔντερον· Ν ἡ θέσις τοῦ ὀμφαλοῦ· Μ. Μ ἡ θέσις τῶν μαστῶν.

Δ'. ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΠΤΙΚΗ

Περὶ κατάρρου τῆς ῥινός, ἤτοι ῥινοκατάρρου.

Καλεῖται καὶ *κόρυζα*, καὶ *κατασταγμός*, κοινῶς *καταρροή*.

Ὁ ῥινοκατάρρους προέρχεται ἐξ αἰφνιδίας μεταβάσεως ἐκ θερμοῦ εἰς ψυχρόν· διὰ τοῦτο ἐπισυμβαίνουσι συχνότεροι κατάρροαὶ κατὰ τὰς ἐπισυμβαινούσας αἰφνιδίως μεταβολὰς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς θερμότητος, κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ ἔαρ, ἐκ περιψύξεως τῆς κεφαλῆς, τῶν ποδῶν, καὶ τῶν ὠμοπλατῶν, ἐκ ῥεύματος ἀέρος λεπτοτάτου

ἀνεπαισθήτου, ὡς γίνεται ὅταν διανέμῃ τις πλησίον παραθύρου ἢ θύρας, ἐξ ὧν γίνεται ῥεῦμα ἀέρος. Τινὲς δὲ εἰσὶ φύσει διατεθειμένοι εἰς τὸ ῥινοκατάρρουν καὶ ἐκ παραμικρᾶς περιψύξεως καταλαμβάνονται παρ' αὐτοῦ. Προέρχεται δὲ ἐνίοτε καὶ ἐξ ἀτμοσφαιρικῆς διαθέσεως.

Ἐὰν ὅμως ἡ αἰφνιδία περίψυξις γείνῃ ταχέως καὶ ταχέως ἐκλείψῃ, ὡς γίνεται εἰς τὰ ἐπιβρόχια λουτρά, οὐδόλως τότε παράγεται καταρροή· διότι ἡ αἴφνης τότε ἐπισχεθεῖσα διὰ τῆς περιψύξεως ἄδηλος διαπνοή, ἀμέσως καὶ ταχέως καὶ ἰσχυροτέρα ἐπανέρχεται. Ὅθεν ὅταν περιψυχθῇ ἡ κεφαλὴ ἢ οἱ πόδες ἢ αἱ ὠμοπλάται, διαλύονται τὰ τῆς περιψύξεως ἀποτελέσματα ἐὰν ταχέως διαθερμανθῶσι παντὶ τρόπῳ τὰ μέρη ταῦτα.

Συμπτώματα τοῦ ῥινοκατάῤῥου. Ἐν πρώτοις γίνεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ πταρμὸς ἐπανειλημμένος μετὰ ἐλαφρᾶς φρικιάσεως, τοῦτον διαδέχεται ἐρεθισμὸς τῶν ῥωθώνων μετὰ θερμότητος καὶ νυγμῶν τινων καὶ ἐκκρίσεως βλένης μυξώδους ὑδαροῦς. Ἐὰν ὁ ἐρεθισμὸς προχωρῇ καὶ ἐπεκτείνηται εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς ῥινός, ἐρεθίζεται ὅλη ἡ ἐσωτερικὴ ἐπιφάνεια, ἔνθα εὑρίσκεται τὸ στόμιον τοῦ τῶν δακρύων σωλῆνος, ἐξ οὗ ὁ ἐρεθισμὸς διαδίδεται μέχρι τοῦ ὑμένος τῶν ὀφθαλμῶν, ὅστις καλεῖται *ἐπιπεφυκὼς ὑμήν*, καὶ ἐρυθρότης αὐτῶν γίγνεται, καὶ δάκρυα περισσότερα ἐκκρίνονται· διότι ἐρεθίζονται καὶ οἱ τῶν δακρύων ἀδένες. Τὰ δὲ περιττὰ δάκρυα χύνονται διὰ τοῦ δακρυαγωγοῦ εἰς τὴν ῥίνα, καὶ ἐπαυξάνει ἡ ἐκ ταύτης ῥοή, τὸ δὲ περιπλέον τῶν δακρύων ὑπερεχειλίζον χύνεται ἐκτὸς τῶν ὀφθαλμῶν, οἵτινες οὕτω δακρύουσιν. Ἐὰν ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ ὁ ἐρεθισμὸς ᾖ μέγας, γίνεται *ὀφθαλμοκατάῤῥους*. ὅστις ὁμοιάζει πρὸς τὴν ἰδιοπαθῆ ὀφθαλμίαν.

Ὅταν ὁ ἐρεθισμὸς τῆς κοιλότητος τῆς ῥινὸς προχωρήσῃ πρὸς τὰ ἄνω (πρὸς τὸν μεσαῖον ῥινικὸν πόρον), διαδίδεται εἰς τὴν συνεχομένην ἐκεῖ μεμβράνην τῆς ἀνωτέρας μετωπικῆς κοιλότητος, οὔσαν ὑπεράνω τῆς ῥίζης τῆς ῥινὸς καὶ ὄπισθεν τῶν ὀφρύων, καὶ ἐπὶ τοῦ ἠθμοειδοῦς, τότε αἱ ἐκκρίσεις καθίστανται ἀφθονώτεραι ἕνεκα τῆς μείζονος ἐκτάσεως. Ἐκ δὲ τοῦ ἐρεθισμοῦ τῆς βλενομεμβράνης διερεθίζονται καὶ τὰ πρὸς ταύτην διακλαδούμενα νεῦρα· ἐκ τούτου ἐπιγίγνεται καρηβαρία, καὶ εἴς τινας κεφαλγία κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν καὶ προδιάθεσιν, ἐπεκτεινομένη μέχρι τῶν μηνίγκων καὶ ἐξαπτομένη παρὰ τῆς βηχός, πταρμοῦ, ἀπομίξεως καὶ πάσης προσπαθείας. (α)

(α) Γνωστὸν δ' ἔστω ὅτι ὅταν ἡ βλενομεμβράνη τῆς μετωπικῆς κοιλό-

Ἄλλοτε διαδίδεται διὰ τῆς συνεχομένης μεμβράνης εἰς τὰ καλούμενα ἄντρα τοῦ Ἰγμορίου, ἤτοι εἰς τὰς κοιλότητας τῆς ἄνω σιαγόνος, καὶ ἐπιγίγνονται διὰ τὸν αὐτὸν λόγον ἀλγηδόνες ἐντὸς τῆς ἄνω σιαγόνος καὶ ὀδονταλγίαι. Τὴν τοιαύτην κατάστασιν καλοῦσι κοινῶς *κατεβασιάν*. Αἱ ὀδονταλγίαι αὗται ὁμοιάζουσι τῇ ῥευματικῇ ὀδονταλγίᾳ.

Ἐπεκτεινόμενος ὁ ἐρεθισμὸς καθ' ὅλην τὴν κοιλότητα τῆς ῥινὸς καὶ προβαίνων πρὸς τὸν φάρυγγα, διαδίδεται εἰς τὴν ἐσωτερικὴν μεμβράνην τῆς κοιλότητος τοῦ ὠτὸς μέχρι τοῦ τυμπάνου διὰ τῶν σαλπίγγων τοῦ Εὐταθίου, αἵτινες στενούμεναι ἐκ τοῦ ἐξοιδήματος τοῦ ἐρεθισμοῦ, διαταράττουσι τὴν ἀκοήν, ἐπιφέρουσιν ἤχους, βομβισμοὺς κλπ. κατὰ πᾶσαν προσπάθειαν, καὶ αὐτὸ τὸ μάσσημα γίνεται ἐπώδυνον.

Ὁ περιωρισμένος ῥινοκατάρρους γίνεται συνήθως μόνον ἐπὶ τοῦ ἑνὸς μέρους τῆς ῥινός, εἰς τὸν δεξιὸν ἢ εἰς τὸν ἀριστερὸν ῥώθωνα, εἶτα κατευνασθεὶς ὁ ἐρεθισμὸς μεταβαίνει εἰς τὸ ἄλλο μέρος, ἀλλ' ἠπιώτερον, καὶ πάλιν ἐνίοτε ἐπανέρχεται ἔτι ἠπιώτερον, ἄχρις οὗ διαλυθῇ.

Ὅταν ὁ ἐρεθισμὸς ἦνε περιωρισμένος εἰς τὰ κάτω μέρη τῆς ῥινός, διαρκεῖ μόνον δύο ἡμέρας καὶ εἶτα παρακμάζει καὶ διαλύεται.

Ὅταν ὅμως διαδωθῇ εἰς ὅλας ἢ εἰς τὰς πλείστας τῶν ῥηθεισῶν χωρῶν, τότε ὁ ἐρεθισμὸς μεταβαίνει εἰς φλόγωσιν, διότι ὑπάρχει μεγάλη ἔντασις ἐρεθισμοῦ. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ παράγεται καὶ πυρετός. Ἡ βλενομεμβράνη τῆς κοιλότητος τῆς ῥινὸς ἐξοιδοῦται καὶ στενοῦται ἡ κοιλότης αὐτῆς, ἡ φωνὴ ἀλλοιοῦται, καὶ ἡ ἔκκρισις τῆς βλένης συμπυκνοῦται καὶ ἀποξηραίνεται· διόπερ διὰ τῆς ἀπομύξεως δυσχερῶς ἐξέρχονται αἱ μυξώδεις ὕλαι, ἡ ἀναπνοὴ διὰ τῶν ῥωθώνων γίνεται δυσχερῶς, ἢ καὶ διόλου, καὶ ὀσμὴν βαρεῖαν παρέχει.

Ἡ κατάστασις αὕτη διαρκεῖ μέχρι τῆς τρίτης πρὸς τὴν τετάρ-

τητος ὑποστῇ συμφορήσεις αἵματος· διότι καὶ ὁ ἐρεθισμὸς ταύτης συμφόρησιν ἐπιφέρει, πάντοτε ἐπιγίγνεται καρηβαρία ἢ καὶ κεφαλαλγία, ἕνεκα τοῦ δινρεθισμοῦ τῶν ἐκεῖ διακλαδώσεων τῶν νεύρων. Τοιοῦτον συμβαίνει καὶ ἐκ τῆς χρήσεως τοῦ ὀπίου, καὶ ἐκ τῆς πόσεως τοῦ οἴνου καὶ πάσης ἄλλης ὕλης ἐπενεγκούσης καὶ συμφόρησιν ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ δέρματος, ἐξ ἧς τοῦ μὲν αὔξεται ἡ ἀπορρόφησις, τοῦ δὲ ἡ ἐκπομπή, καὶ τ' ἀνάπαλιν. Οὐκ ὀρθῶς λοιπὸν δοξάζουσι τινὲς ὅτι τό τε ὄπιον καὶ ὁ οἶνος ἐπιφέρουσι συμφορήσεις εἰς τὸν ἐγκέφαλον κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τῆς ἐνεργείας αὐτῶν.

τὴν ἡμέραν, ὅτε ἀφιχθεῖσα ἐπὶ τῆς ἀκμῆς, ἀρχίζει κατ' ὀλίγον ἐλαττουμένη· αἱ ἐκκρίσεις τῆς ρινὸς ἀρχίζουσι νὰ γίνωνται μαλακώτεραι καὶ ἀφθονώτεραι, χρώματος κιτρινωποῦ· ἐν τῇ κοιλότητι τῆς ρινὸς σχηματίζονται ἐφελκίδες, αἵτινες ἐμφράττουσιν ἐνίοτε τὸν πόρον, καὶ ἐμποδίζουσι τὴν ἀναπνοὴν, καὶ δι' ἰσχυρᾶς ἀπομύξεως ἀποπέμπονται. Οὕτω βαθμηδὸν μέχρι τῆς 7 ἡμέρας διαλύεται ὁ κατάρρους, ὅταν ληφθῇ προσηκόντως καὶ ἐγκαίρως ἡ κατάλληλος προφύλαξις καὶ θεραπεία. Ἄλλως ἡ λύσις δύναται νὰ ἐπεκτανθῇ μέχρι τῆς 11 ἢ 14 ἡμέρας καὶ ἔτι μᾶλλον μέχρι πέντε ἑβδομάδων, ἢ καὶ εἰς χρονικότητα ν' ἀφιχθῇ.

Ὁ ρινοκατάρρους καὶ μάλιστα ὁ μετὰ φλογώσεως ὢν (ρινίτης)εἶνε μεταδοτικὸς διὰ τοῦ ἐκπνεομένου ἀέρος διὰ τῶν ρωθώνων· ὅταν ὑγιὴς εἰσπνεύσῃ τὸν ἐκπνεόμενον τοῦτον ἀέρα εἴτε συνομιλῶν ἀπέναντι, ἢ συγκοιμούμενος κατὰ πρόσωπον· διὰ τοῦτο ὁ ρινοκατάρρους συνήθως διαδίδεται μᾶλλον εἰς τοὺς βρόγχους, παρὰ εἰς τὰ ἄλλα μέρη· διότι τὸ διὰ τῶν ρωθώνων ρεῦμα ἀέρος διερχόμενον εἰσβάλλει εἰς τοὺς πνεύμονας χάριν τῆς ἀναπνοῆς. Προφυλάττου λοιπὸν εἰς τὸ μὴ συνομιλεῖν κατὰ πρόσωπον μετὰ πάσχοντος ὑπὸ ρινοκατάρρου.

Προέρχεται προσέτι κατάρρους καὶ ἐξ εἰσροφήσεως ἐρεθιστικῶν ὑλῶν, ταμπάκου. ἀμμωνίας, καὶ ἐκ τῶν πταρμικῶν λεγομένων, ἐξ ἀέρος ἔχοντος πολλὴν κονιορτὸν, ἐκ ψιλώσεως ἢ ἀποσπάσεως τῶν περὶ τοὺς μυκτῆρας τριχῶν, καὶ ἔκ τινων νόσων ὡς πρόδρομος αὐτῶν π. χ. ἐν τῇ εὐλογίᾳ, ἐν τῇ ἱλαρᾷ καὶ ἐν τῇ κοκκίνῃ. Ἀλλ' ὁ τοιοῦτος προδρομικὸς κατάρρους τῶν νόσων τούτων παρέχει συνάμα καὶ ἄλλα συμπτώματα, βῆχα, πόνον ἐν τῷ λαιμῷ καὶ πυρετόν. Καὶ εἰς μὲν τὴν ἱλαρὰν (ψαθολούριον) ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ τοιούτου κατάρρου ὁ φάρυγξ γίνεται ἐρυθρός· εἰς δὲ τὴν κοκκίνην (βέμπελην) συνυπάρχει καὶ ἐρυθρότης τῶν ὀφθαλμῶν πταρμὸς, βὴξ καὶ πυρετός.

Ὁ κατάρρους τῆς ρινὸς οὐδόλως ἐπικίνδυνός ἐστιν, εἶνε πάθος παρέχων κακουχίαν μᾶλλον παρὰ ἀσθένειαν, φέρει ὅμως ἀτονίαν τινὰ εἰς τοὺς πόδας καὶ κακοδιαθεσίαν.Μόνον εἰς τὰ θηλάζοντα βρέφη παρέχει κινδύνους καὶ ἐνίοτε ὄλεθρον,προερχόμενον οὐχὶ ἐκ τοῦ πάθους αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἀποτελέσματος τῆς ἐκκρίσεως τῶν βλενῶν. Εἰς τὰ βρέφη φύσει ἡ κοιλότης τῆς ρινὸς ὡς καὶ ὅλα τὰ ἀναπνευστικὰ ὄργανα ἀναλόγως ὡς πρὸς τὰς ἄλλας ἡλικίας εἰσὶ στενώτερα. Ὅθεν ἐν ρινοκατάρρῳ ἐπειδὴ ἐξοιδοῦται κατά τι ἡ βλενομεμβράνη ἕνεκεν ἐρεθισμοῦ, καὶ ἔτι μᾶλλον ἕνεκα φλογώσεως, ἕπεται ὅτι ἡ κοιλότης τῆς ρινὸς καθίσταται ἔτι μᾶλλον στενωτέρα. Τούτου ἕνεκεν ἐπειδὴ φύσει ἡ ἐκκρινομένη βλενώδης ἢ μυξώδης ὕλη ἐν τῇ

κοιλότητι τῆς ρινὸς ἕνεκα φλογώσεως πυκνοῦται, καὶ παράγει ἐνίοτε ἐφελκίδας, ἐμφραττούσας τὸν πόρον τῆς διόδου τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος. ὡς τοῦτο συμβαίνει ἐνίοτε καὶ εἰς ἠλικιωμένους, ὅταν πάσχωσιν ἐκ καταρροῆς, ἕπεται ὅτι ἡ ἔμφραξις αὕτη ἔσεται δεινοτέρα εἰς τὰ θηλάζοντα· διότι εἰς ταῦτα διακόπτεται ἐντελῶς ἡ διὰ τῶν ρωθώνων δίοδος τοῦ πρὸς ἀναπνοὴν ἀέρος, καὶ ἀναγκάζονται νὰ ἀναπνέωσι μόνον διὰ τοῦ στόματος. Ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ νὰ θηλάσωσι πρέπει νὰ κλείσωσιν ἐντελῶς τὸ στόμα, καὶ ν' ἀναπνέωσι διὰ τῶν ρωθώνων· τούτων δὲ μὴ ἐνεργούντων, ἕπεται ὅτι οὐδόλως πλέον δύνανται θηλᾶσαι, διότι στεροῦνται ἀναπνοῆς ἀέρος ἅμα κλείσωσι πρὸς θηλασμὸν τὸ στόμα. Ὅθεν ἐὰν ἐκ πείνης κλείωσι τὸ στόμα πρὸς θηλασμὸν, καταλαμβάνονται ἐκ πνιγμοῦ, ἡ ὄψις πελιδνοῦται καὶ ἐξοιδοῦται. Ἐὰν μὴ θηλάζωσι, καθίστανται ἄτονα, ἀζωπύρωτα, ὑφίστανται πόνους ἐκ πείνης, καὶ ἐπὶ τέλους ἀποθνήσκουσιν οὐχὶ ἐκ τοῦ κατάρρου αὐτοῦ· ἀλλ' ἐκ πείνης, μὴ δυνάμενα νὰ θηλώσωσιν· εὐτυχῶς αἱ τοιαῦται καταρροϊκαὶ παθήσεις εἰς τὰ βρέφη εἰσὶ σπάνιαι. Ἐν τούτοις ἡ μήτηρ ἢ ἡ θηλάστρια ὀφείλει ἅμα τῇ ἐμφανίσει κατάρρου εἰς τὸ βρέφος, ἀμέσως νὰ σπεύδῃ πρὸς τὴν ταχυτέραν θεραπείαν, καὶ μὴ ἀφίνῃ τὴν πρόοδον τῆς νόσου μέχρι φλογώσεως.

Ε' ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τοῦ τρόπου τῆς χρήσεως τῶν χαμαιμήλων

Κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ ὁ Διοσκορίδης λέγει ὅτι πρέπει νὰ δίδωνται ὑπὸ κόνιν λεπτοτάτην. Ὑπὸ τὴν τοιαύτην κατάστασιν ἔδιδον ταῦτα πάντες οἱ μετὰ τοῦτον ἰατροί. Ὁ Μορτὼν ἔδιδε ταῦτα ὑπὸ δόσιν 20 κόκκων μεμιγμένα μετὰ 10 κόκκων στίμμεως διαφορητικοῦ (ἀντιμονίου διαφορητικοῦ). Ὁ Ὄφμαν ὡσαύτως ὑπὸ κόνιν τὰ ἔδιδεν, ἀλλ' ὑπὸ δόσιν μείζονα ἐξ ἡμισείας μέχρι μιᾶς δραχμῆς, Περισσότερον ποσὸν διδόμενον εἶνε ἀνωφελές· διότι δὲν ἀπορροφᾶται ἐν τοῖς ἐντέροις, ἀλλ' ἐξέρχεται ἀμετάβλητον.

Ἄλλοι ἰατροὶ δίδουσι ταῦτα ὑπὸ ἔγχυμα· δηλαδὴ ἐν βράζοντι ὕδατι 50 δραμ. προσθέτουσιν 15 ἕως 20 κεφαλὰς χαμαιμήλων, ἀφίνουσι ταῦτα ἵνα ζεματισθῶσιν ἐπὶ 20 λεπτὰ ὥρας, καὶ πρὶν ψυχρανθῶσι στραγγίζουσι τὸ ὑγρόν, καὶ προσθέσαντες ἀρκετὸν ζάχαρον δίδουσι πρὸς πόσιν ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ρίγους. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἵνα ἐπέλθῃ ἡ ποθητὴ θεραπεία πρέπει μετὰ

τὸ τέλος τοῦ πυρετοῦ ἵνα λάβῃ ὁ πάσχων 20 ἢ 30 κόκκους λεπτοτάτης κόνεως χαμαιμήλων μετὰ ὀλίγου ὕδατος, ἢ εἰς καταπότια ζυμωθέντα μετὰ μέλιτος, τὰ ὁποῖα λαμβάνει κατ' ὀλίγον ἐντὸς 10 λεπτῶν τῆς ὥρας. Τὴν τοιαύτην χρῆσιν τῶν χαμαιμήλων κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ· ποίησον καθ' ἑκάστην ἐπὶ 7 ἡμέρας, δὶς κατὰ πάντα παροξυσμόν, κατὰ τὴν ἔναρξιν τοῦ ῥίγου καὶ κατὰ τὴν λῆξιν τοῦ πυρετοῦ. Καλόν ἐστιν ἡ χρῆσις νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πλείονας ἔτι ἡμέρας.

Ἄλλοι δίδουσι μόνον λεπτοτάτην κόνιν τῶν χαμαιμήλων ἐν τῇ ἐνάρξει τοῦ ῥίγους διὰ μιᾶς λαμβανομένην, καὶ ἡνωμένην μετὰ οἴνου ἢ μέλιτος. Τὴν δόσιν ταύτην ἐπαναλαμβάνουσι τρὶς ἢ τετράκις ἐν τῷ διαστήματι τοῦ πυρετοῦ.

Ἐὰν ὁ διαλείπων πυρετὸς ἐπέφερεν ἐμφράξεις καὶ ἐξογκώσεις τοῦ ἥπατος ἢ τοῦ σπληνός, δίδονται ὑπὸ τὴν *σκευασίαν τοῦ Σπρίγγλου* καλουμένην, ἥτις γίνεταί οὕτως.

Ἐντὸς δρ. 80 ὕδατος βράζοντος πρόσθες 15 γραμμάρια (ἤτοι ὅσον εἶνε τὸ βάρος τριῶν πεντάρων) ἀνθέων χαμαιμήλων, καὶ ἄφες νὰ μουσκεύσωσιν ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν· στράγγισον καὶ πρόσθες ῥακίου δρ. 16· διανθρακικῆς ποτάσσης δρ. 1 (ἔχουσι ταύτην οἱ φαρμακοποιοί) ἀνάμιξον, καὶ πίνε καθ' ἑκάστην ἀνὰ δύο συνάμα κοχλιάρια μεγάλα κατὰ τρεῖς ὥρας

Καὶ ὁ ὀπὸς τοῦ συντεθλασμένου καὶ πεπιεσμένου χλωροῦ ἄνθους χαμαιμήλων, λαμβανόμενος ἐν ὥρᾳ ῥίγους διαλείποντος πυρετοῦ ὑπὸ δόσιν 2 ἢ 3 κοχλιαρίων μικρῶν θεραπεύει τοῦτον.

Ὁ ἰατρὸς Ἀέτιος ἀναφέρει ὅτι τὸν διαλείποντα πυρετὸν ἰάτρευεν ὁ Αἰγύπτιος Νηχέψων διὰ τῆς ἐπαλοιφῆς τοῦ σώματος ἐκ τοῦ ἐλαίου τῶν χαμαιμήλων. Ἐπηλείφετο ὅλον τὸ σῶμα ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, μετὰ ταῦτα ἐκαλύπτετο μετρίως ὁ πάσχων ἵνα πολὺ ἱδρώσῃ· διότι τὸ πολὺ καὶ βαρέως καλύπτεσθαι οὐδόλως συντελεῖ πρὸς ἱδρῶτα.

Τὸ *ἔλαιον τῶν χαμαιμήλων* γίνεται οὕτω.

Λάβε ἐλαίου κοινοῦ μέρη 8, ἀνθέων ξηρῶν τετριμμένων χαμαιμήλων μέρος ἕν, ἀνάμιξον, καὶ ἄφες ἐπὶ 8 ἡμέρας, ἀνακινῶν τὸ μίγμα καθ' ἡμέραν, καὶ εἶτα στραγγίσας φύλαξον πρὸς χρῆσιν. Χάριν δὲ συντομίας διαθέρμαναν ἐλαφρῶς τὸ μίγμα ἐντὸς βράζοντος ὕδατος ἐπί τινας ὥρας, καὶ στραγγίσας φύλαξον ἐν φιάλῃ πωματισμένῃ. Ἡ τοιαύτη σκευασία εἶνε ἀνεπιτυχής.

Τὸ ἔλαιον τῶν χαμαιμήλων, τὸ ὁποῖον ὀφείλει ἑκάστη οἰκοδέσποινα νὰ ἔχῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ, ὠφελεῖ ἐπαλειφόμενον, ὡς ἐρρέθη, οὐ μόνον κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, ἀλλ' εἶναι καὶ διαλυτικὸν

καὶ μάλιστα ἐὰν ᾖ ἡνωμένον μετὰ καφουρᾶς, ὠφελεῖ εἰς τὰ κρυολογήματα κτλ.

Πρὸς τ' ἄλλα νοσήματα, τὰ ρηθέντα ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ, καθ' ὧν ἐνεργεῖ ὡς διαφορητικὸν καὶ διαλυτικὸν κατὰ Γαληνόν, «*ἄνίησί τε καὶ χαλᾷ τὰ τετάγαρα*» ἡ χρῆσις τῶν χαμαιμήλων γίνεται ὑπὸ ἔγχυμα μετὰ ζαχάρου πινόμενον θερμὸν ἢ ψυχρόν. Γίνεται χρῆσις πρός ταῦτα καὶ τοῦ ἀπεσταλαγμένου ὕδατος τῶν χαμαιμήλων, καὶ τοῦ πτητικοῦ ἐλαίου αὐτῶν, τὰ ὁποῖα οἱ ἀρχαῖοι ἀγνόουν.

Τὸ μὲν *ἀπεσταλαγμένον ὕδωρ* τῶν χαμαιμήλων γίνεται διὰ τοῦ λάμπικος, ἔνθα τίθενται χαμαίμηλα μετὰ ὕδατος, τὸ δὲ ἀπολαμβανόμενον ὕδωρ παρέχει ὀσμὴν τῶν χαμαιμήλων. Ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου ἀπολαμβάνεται τὸ πτητικὸν ἔλαιον τῶν χαμαιμήλων ὡς τὸ τῶν πορτοκαλλίων, περὶ ὧν ἐλέχθη ἐν σελ. 61.

Τὸ *πτητικὸν ἔλαιον τῶν χαμαιμήλων* ἔχει κατὰ πρῶτον χρῶμα κυανοῦν, κατόπιν δὲ τῇ ἐπαφῇ τοῦ ἀέρος καθίσταται κίτρινον. Διὰ τοῦ χρόνου κρυσταλλοῦται ἐν μέρει· τὰ δὲ κρύσταλλα ταῦτα θεωροῦνται ὡς καφουροῦχα. Ἐὰν 80 ὀκάδες χαμαιμήλων ἀποσταλλαχθῶσι παράγεται ἔλαιον πτητικὸν 13 δραμίων.

Τὸ μὲν ὕδωρ τοῦτο τῶν χαμαιμήλων ὑπὸ δόσιν δρ. 16 μετὰ ζαχάρου καὶ τῇ προσθήκῃ 10 ἕως 20 σταγμάτων θειϊκοῦ αἰθέρος εἶναι ἐξαίρετον διεγερτικὸν καὶ τονικόν.

Τὸ δὲ πτητικὸν ἔλαιον εἶναι ἀνθελμινθικόν, πινόμενον μετὰ τοῦ καφὲ ὑπὸ δόσιν 2 μέχρι 5 σταγμάτων, ὠφελεῖ καὶ κατὰ τῆς γαστραλγίας καὶ ἐντεραλγίας, προερχομένης ἐξ ἀτονίας τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος καὶ ἐκ παραγωγῆς ἀερίων.

Γίνεται ἐκ τῶν χαμαιμήλων καὶ οἶνος, ὅστις εἶναι ὠφέλιμος ὡς ποτὸν τονικόν, χωνευτικὸν καὶ ἀντιπυρετικόν, λαμβανόμενος ὑπὸ δόσιν ἑνὸς ρακοποτήρου ἢ ἑνὸς κοχλιαρίου μεγάλου. Κατασκευάζεται οὕτως. Λάβε ἓν μέρος τετριμμένων χαμαιμήλων καὶ 30 μέρη οἴνου λευκοῦ. Θὲς τὸ σύνολον ἐντὸς φιάλης καὶ διατήρησον ἐπὶ 10 ἡμέρας ἐν σκιερῷ τόπῳ, ἀνακινῶν ταύτην καθ' ἑκάστην· εἶτα στράγγισον καλῶς καὶ φύλαξον τὸν οἶνον πρὸς χρῆσιν ἀνὰ ἓν ρακοπότηρον πρωΐα καὶ ἑσπέρας

Χυμικῶς ἐξεταζόμενα τὰ χαμαίμηλα ἐμπεριέχουσι πικρὰν ὕλην εὐδιάλυτον ἐν τῷ ὕδατι, ἐλάχιστον ποσὸν κικκιδικῆς ὕλης, καὶ ἔλαιον πτητικόν, εἰς τὸ ὁποῖον ὀφείλονται κατὰ μέγα μέρος αἱ θεραπευτικαὶ ἰδιότητες τῶν χαμαιμήλων.

Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἄνθη, ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ κυρίως χαμαίμηλα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον

χρώμενα. Τοιαῦτα εἰσὶ τὰ *ἄνθη τοῦ λευκανθέμου* (**matricaria chamomila**).

Τῶν *ἀόσμων χαμαιμήλων*, καὶ *τῶν ὀζωδῶν χαμαιμήλων*, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ὀσμὴν δυσάρεστον καὶ γεῦσιν πικρὰν μὲν, ἀλλὰ δύναμιν ἰσχυρωτέραν τῶν κυρίως χαμαιμήλων, ἡ χρῆσις ἐσωτερικῶς διὰ το ὀζηρὸν εἶνε δυσχερής· διὰ τοῦτο χρηστέον ταῦτα ἐξωτερικῶς εἰς καταπλάσματα, πυρία, κλύσματα, λουτρὰ κτλ.

Οὔτε ἵπποι, οὔτε βόες, οὔτε χοῖροι, οὔτε πρόβατα, οὔτε αἶγες τρώγουσι ταῦτα. Αἱ δὲ μέλισσαι καὶ οἱ κώνωπες μεγάλως ἀποφεύγουσι τὴν ὀσμὴν αὐτῶν. Ἐὰν λοιπὸν ἐν τῷ θαλάμῳ Σου ὑπάρχωσι κώνωπες, διατήρει ἐν αὐτῷ ποσὸν τοιούτων χαμαιμήλων, ἢ κάπνιζε ἀφ' ἑσπέρας τοῦτον δι' αὐτῶν καὶ οἱ κώνωπες ἀφανίζονται. Ἡ καλουμένη κόνις πρὸς κάπνισμα κατὰ τῶν κωνώπων ἐκ τοιούτων χαμαιμήλων καὶ ἔκ τινων ἄλλων φυτῶν συνίσταται.

Χαμαίμηλα τῶν παιδιάδων. Ἔχουσι ταῦτα ὀσμὴν βαρεῖαν ἰσχυράν. Θεωροῦνται εἰδικώτερον ὡς ὠφέλιμα κατὰ τῆς χλωρώσεως τῶν νεανίδων.

Χαμαίμηλα βαφικά. Παρέχουσιν ἰδίως βαφικὴν ὕλην, καὶ χρησιμώτερά εἰσιν εἰς τὰς τέχνας.

ΚΑΤΑΣΚΕΥΗ ΤΟΥ ΟΙΝΟΥ ΤΗΣ ΚΙΝΑΣ

πρὸς οἰκιακικὴν χρῆσιν.

Λάβε.	Κίνας καλυσαΐας, ἢ βασιλικῆς	δρ.	100
	ἀληθοῦς ἀγγουστούρας	»	10
	χαμαιμήλων	»	16
	καφὲ πεφριγμένου	»	10
	Γλυκανίσου	»	5
	Οἰνοπνεύματος	»	300
	Οἴνου λευκοῦ παλαιοῦ ἄνευ ῥητίνης	»	1200

Λειότριψον πάσας τὰς στερεὰς ὕλας, καὶ θέσον ἐντὸς ὑελίνου ἀγγείου χωριτικότητος ὑπὲρ τὰς 4 ὀκάδας· πρόσθες τὸ οἰνόπνευμα, ἀνακίνησον, καὶ ἄφες ἐπὶ 24 ὥρ. τὸ μίγμα, μεθ' ὃ πρόσθες καὶ τὸν οἶνον, καὶ ἀνακίνει καθ' ἑκάστην ἐπὶ 15 ἡμέρας, εἶτα στράγγισον καλῶς καὶ διατήρησον τὸ ὑγρὸν ἐν φιάλῃ, καὶ χρῶ. Γνωστὸν ἔστω ὅτι ἐὰν μείνῃ τὸ σύνολον ἄνευ στραγγίσεως, ὁ οἶνος ἀλλοιοῦται καὶ ἐλαττόνει τὴν δύναμίν του. Ὁ οἶνος οὗτος, τὸν ὁποῖον ἐκάλεσα *ἀντικαχεκτικὸν*, ἐνδυναμόνει τὸ σῶμα καὶ τὸν στόμαχον, λαμβανό-

μένος κατὰ πρωΐαν ἀνὰ ἓν κοχλιάριον ἢ ἓν ῥακοπότηρον. Προφυλάττει δὲ καὶ ἐκ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, ἐάν τις διαμένῃ εἰς τόπον ἑλώδη ἢ πυρετώδη. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ λάμβανε ἀνὰ ἓν κοχλιάριον σούπας πρωΐαν νῆστις, καὶ ἑσπέρας ἐν ὥρᾳ ὕπνου. Θεραπεύει τὸν διαλείποντα χρόνιον πυρετὸν, καὶ τὰς ἐκ τούτου ἐμφράξεις, λαμβανόμενος κατὰ πρωΐαν ἀνὰ ἓν ῥακοπότηρον.

ΜΥΡΕΨΙΚΑ

Παρθενικὸν γάλα.

Λάβε βάμματος (τεντούρας) τῆς βενζόης (μοσχολιβάνου) δρ. 2
Ὕδατος τῶν ἀνθέων πορτοκαλλέας ἢ λεμονέας (ἀνθονέρου) ἢ ἁπλοῦ ὕδατος δρ. 50
Ἀνάμιξον καὶ φύλαξον ἐν φιάλῃ πωματισμένῃ.

Πρὸς χρῆσιν ἔμβρεξον σπόγγον ἢ πανίον λεπτὸν καὶ λευκὸν καὶ ἐπάλειψον τὸ πρόσωπον, τὸ ὁποῖον καθαρίζεται καὶ λειένεται.

Γάλα εὐανθὲς παρθενικόν.

Λάβε	βάμματος βενζόης	δρ.	4
»	βαλσάμου τῆς Μέκκας	»	4
»	ῥοδοσταλάγματος (ὕδατος ῥόδων)	»	60

ἀνάμιξον πάντα καὶ φύλαξον ἐν φιάλῃ πωματισμένῃ, καὶ χρῶ ὡς τ' ἀνωτέρω. Εἶνε ἐξαίρετον κοσμητικόν.

Κατασκευὴ τοῦ βάμματος τῆς βενζόης.

Λάβε	βενζόης καθαρᾶς λειοτετριμμένης	δρ.	1
»	οἰνοπνεύματος 36 βαθμῶν	»	10

ἀνάμιξον, καὶ ἄφες τὸ σύνολον ἐπὶ 8 ἡμέρας, ἀνακινῶν συνεχῶς αὐτὸ, στράγγισον. καὶ φύλαξον τὸ ὑγρὸν ἐντὸς φιάλης πωματισμένης.

Τὴν βενζόην, καὶ τὸ βάλσαμον τῆς Μέκκας εὑρίσκεις εἰς τὰ φαρμακοπωλεῖα.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ

ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΠΥΡΛΑ

ΕΤΟΣ Α'. —Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Ἀπριλίου 1879.— Ἀριθ. 5.

Α. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Ἐπήρεια τοῦ ἡμερονυκτίου ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ.

Γεννῶνται περισσότερα βρέφη τὴν νύκτα παρὰ τὴν ἡμέραν. Οἱ δὲ τοκετοὶ γίνονται μᾶλλον ἀβλαβεῖς καὶ ἀκίνδυνοι τὴν νύκτα παρὰ τὴν ἡμέραν. Τὸ αἴτιον εἶνε διότι φύσει ἡ νὺξ ἐπιφέρει χαλάρωσιν εἰς τὴν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος· ἰδίως γίνεται αὕτη εἰς τοὺς μῦς, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς τῆς ἑκουσίας κινήσεως.

Οἱ περισσότεροι τοκετοὶ γίνονται μετὰ τὸ μεσονύκτιον περὶ τὸν ὄρθρον (γλυκοχαράγματα)· διότι τότε τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔτι μᾶλλον χαλαροῦται. Διὰ τοῦτο γίνονται τότε καὶ οἱ γλυκύτεροι ὕπνοι καὶ οἱ πλείονες θάνατοι, διότι ὁ θάνατος εἶνε ἀδελφὸς τοῦ ὕπνου· ἐν γένει οἱ θάνατοι γίνονται περισσότεροι τὴν νύκτα ἢ τὴν ἡμέραν. Διὰ ταῦτα οἱ μετὰ τὸ μεσονύκτιον ἐγειρόμενοι ἐκ τοῦ ὕπνου ἔχουσι τὰ σώματα χαλαρωμένα, καὶ τὴν φωνὴν βαρεῖαν καὶ χαλαράν· διὰ τοῦτο καὶ οἱ μουσικοὶ ἦχοι τῆς ἐκκλησίας, ἥτις ἐγένετο τὸ πάλαι περὶ τὸν ὄρθρον, καὶ νῦν ἔτι πολλαχοῦ οὕτως γίνεται, εἶσὶ νωθροὶ καὶ βαρεῖς· διότι οἱ τῆς φωνῆς μῦς εἰσὶ χαλαρωμένοι.

Καὶ τῶν ὀξέων νόσων αἱ κρίσεις γίνονται πάντοτε μετὰ τὸ μεσονύκτιον περὶ τὴν δευτέραν ὥραν· κατὰ δὲ τὸν ὄρθρον καταπραύ-

νεται πᾶσα διατάραξις καὶ μάλιστα πυρετική, ὅταν μέλλῃ γενέσθαι αἰσία λύσις τῆς νόσου.

Ἐπήρεια τῶν ὡρῶν τοῦ ἔτους ἐπὶ τοῦ πληθυσμοῦ καὶ τῆς ὑγιείας.

Ἐν τῷ ἑλληνικῷ κλίματι αἱ περισσότεραι γεννήσεις γίνονται κατὰ τὸ φθινόπωρον· ἐν δὲ ἄλλοις τῆς Εὐρώπης τόποις κατὰ τὸν Κετελέτον γίνονται κατὰ τὸν χειμῶνα καὶ μάλιστα κατὰ τὸν Φεβρουάριον· ὀλιγώτεραι δὲ γίνονται κατὰ τὸν Ἰούνιον. Διὰ ταῦτα ἐν Ἑλλάδι ἀρχαιόθεν ἐθεωρεῖτο ὡς γονιμώτερος πρὸς συλλήψεις ὁ Ἰανουάριος μήν, καὶ οἱ γάμοι οἱ πλείονες τότε ἐξετελοῦντο.

Τὸν χειμῶνα ἀσθενοῦσιν ὀλιγώτεροι παρὰ τὸ θέρος, καὶ ὅμως ἀποθνήσκουσι περισσότεροι. Ἐνῷ τὸ θέρος ἀσθενοῦσι μὲν περισσότεροι ἀποθνήσκουσι δὲ ὀλιγότεροι. Ὁ σοφὸς Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι οἱ περισσότεροι θάνατοι γίνονται ἐν Ἑλλάδι, ἀφ' οὗ παρέλθωσιν ἑκατὸν ἡμέραι μετὰ τὰς ἰσημερίας, ἤτοι ἀποθνήσκουσι περισσότεροι μετὰ τὴν 20 Ἰουνίου καὶ μετὰ τὴν 20 Δεκεμβρίου· ἐν ἄλλαις λέξεσιν οἱ ὀλιγότεροι θάνατοι γίνονται ἀπὸ τοῦ Μαρτίου μέχρι τοῦ Ἰουνίου, καὶ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου.

Μόνον οἱ φθισικοὶ ἐν Ἑλλάδι ἀποθνήσκουσι μᾶλλον κατὰ τὴν φυλλόῤῥοιαν (κατὰ τὴν πτῶσιν τῶν φύλλων τῶν δένδρων), ἥτις γίνεται κατὰ τὸ φθινόπωρον, ἐν ᾧ εἰς τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης οἱ ῥηθέντες ἀποθνήσκουσι μᾶλλον κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἔαρος·

Αἱ τοῦ ἔτους ὧραι συντελοῦσι καὶ πρὸς παραγωγὴν ἰδίων νόσων. Ὁ θεῖος Ἱπποκράτης λέγει ὅτι γίνονται μὲν νόσοι πάντοτε καθ' ὅλον τὸ ἔτος· ἀλλ' εἴς τινας ὥρας τοῦ ἔτους γίνονται ἴδια νοσήματα καὶ νόσοι τινὲς μᾶλλον παροξύνονται.

Οἱ *διαλείποντες πυρετοὶ* γίνονται ἰσχυρότεροι κατὰ τὸ φθινόπωρονι ἐν ᾧ κατὰ τὸ ἔαρ εἰσὶν ἠπιώτεροι. Κατὰ τοῦτο καὶ κατὰ τὸ φθινόπωρον καὶ ἡ εὐλογία εἶνε ἠπιωτέρα. Ἡ φύσις κατὰ τὸ ἔαρ εὑρίσκεται εἰς ὀργασμὸν καὶ πολλὰ πάθη ἐξανθηματικὰ κατὰ τὸ ἔαρ ἐξάπτονται. Οἱ αναιμικοὶ ἔχουσι καλῶς κατὰ τὸ ἔαρ· οἱ δὲ αἱματώδεις ὑφίστανται ἐξάψεις· διὰ τοῦτο ἐπικρατεῖ πολλαχοῦ ἡ συνήθεια τοῦ φλεβοτομεῖσθαι κατὰ τὴν ἑορτὴν τοῦ ἁγίου Κωνσταντίνου.

Τὸν δὲ χειμῶνα οἱ διαλείποντες πυρετοὶ εἰσὶ δυσίατοι.

Οἱ ἀρθριτικοὶ προαισθάνονται τὰς τῆς ἀτμοσφαίρας μεταβολάς.

Β'. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Διὰ τί τὸν μὲν χειμῶνα τρώγομεν περισσοτέρας καὶ βαρυτέρας τροφὰς ἢ τὸ θέρος;

Γνωστὸν ἔστω ὅτι ὅπως ἐν ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ τόπῳ ὅσον μεταβαίνομεν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τοῦ θέρους πρὸς τὸν χειμῶνα, τόσον αὔξεται καὶ τὸ ψῦχος· οὕτως γίνεται καὶ ὅταν ἐκ τῶν μεσημβρινῶν κλιμάτων μεταβαίνομεν εἰς τὰ βόρεια. Παρόμοιον σχεδὸν ἐπισυμβαίνει καὶ ὅταν ἐκ τῆς ὑπωρείας, ἢ τῶν προπόδων, ὑψηλοῦ ὄρους ἀναβαίνομεν πρὸς τὴν κορυφὴν αὐτοῦ.

Κατὰ γενικὸν κανόνα ὅσον τὸ ψῦχος αὔξεται τόσον καὶ τροφὰς περισσοτέρας τρώγομεν, καὶ μᾶλλον θρεπτικωτέρας· οἱ βόρειοι τρώγουσι πολὺ περισσοτέρας τροφὰς σαρκώδεις παρ' ὅσας τρώγουσιν οἱ κάτοικοι τῶν θερμῶν κλιμάτων· ὡσαύτως τρώγουσιν περισσοτέρας οἱ ὀρεινοὶ παρ' ὅσας οἱ πεδινοί. Καὶ τὸν χειμῶνα ἐν ὥρᾳ ψύχους πάντες τρώγουσι περισσότερον ἢ τὸ θέρος.

Ταῦτα προέρχονται ἐκ φυσικοῦ ἀνταγωνισμοῦ τῆς ζωϊκῆς θερμότητος ἕνεκα τῆς ἀφαιρέσεως ταύτης ἐκ τοῦ σώματος παρὰ τοῦ περιβάλλοντος ψύχους.

Γνωστόν ἐστιν ὅτι ἡ ζωϊκὴ θερμότης εἶνε ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς· ἅμα αὕτη ἐκλείψῃ, παύει ἡ ζωή· ἐὰν αὐξήσῃ, ἢ ἐλαττωθῇ βλάπτει τὴν ὑγίειαν, καὶ νόσος ἐπιγίγνεται· ὁ φυσικὸς βαθμὸς τῆς ζωϊκῆς θερμότητος εἰς ἄνθρωπον ὑγιᾶ εἶνε 36° τοῦ ἑκατ. θερμομέτρου. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος ζῇ καὶ ὑπὸ πολὺ μικροτέραν, καὶ ὑπὸ πολὺ μεγαλειτέραν θερμότητα· ζῇ καὶ εἰς τοὺς μεγίστους καύσωνας τῆς διακεκαυμένης ζώνης, καὶ εἰς τὰ μεγάλα ψύχη τῆς κατεψυγμένης ζώνης. Καθ' ὅλας τὰς διαφορὰς ταύτας τοῦ ἐξωτερικοῦ ψύχους ἡ φύσις διατηρεῖ ἐν τῷ σώματι τοῦ ἀνθρώπου τὴν αὐτὴν ζωϊκὴν θερμότητα τῶν +36°.

Πῶς γίνεται ἡ διατήρησις τῆς αὐτῆς ζωϊκῆς θερμότητος;

Ἐντὸς τῶν πνευμόνων τοῦ ἀνθρώπου γίνεται παρὰ τῆς φύσεως ἐργασία ἀενάως χημική. Ὁ ἄνθρωπος ἀδιακόπως ἐντὸς ἑνὸς λεπτοῦ ὥρας ἐκτελεῖ περὶ τὰς 20 ἀναπνοάς, δηλαδὴ εἰσπνέει ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα εἰς τοὺς πνεύμονας αὐτοῦ, καὶ ἐκπνέει ὡσαύτως ἀέρα. Γίνεται ἐργασία ὡς ἡ τοῦ φυσεροῦ.

Τί συμβαίνει ἐν τῇ λειτουργίᾳ ταύτῃ;

Ὁ εἰσπνεόμενος ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ συνίσταται ἐκ δύο ἄλλων ἀε-

ρίων, ὧν τὸ ἓν καλεῖται *ὀξυγόνον* καὶ τὸ ἄλλο *ἄζωτον*. Ἐν τῷ αἵματι τοῦ ἀνθρώπου ὑπάρχουσιν ὗλαι συνιστάμεναι ἐξ *ἄνθρακος* καὶ *ὑδρογόνου*. Ἅμα τῇ εἰσπνοῇ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος εἰς τοὺς πνεύμονας, συναντῶνται ὅτε ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ καὶ αἱ τοῦ αἵματος ὗλαι αἱ ἐξ ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνου συνιστάμεναι· ἐκ τῆς συνεπαφῆς τῶν σωμάτων τούτων γίνεται χυμικὴ ἐργασία τῆς φύσεως, καὶ μέρος μὲν τοῦ ὀξυγόνου ἑνοῦται μετὰ τοῦ ἄνθρακος καὶ ἀποτελεῖται *ἀνθρακικὸν ὀξύ*, ἄλλο δὲ μέρος ἑνοῦται μετὰ τοῦ ὑδρογόνου καὶ ἀποτελεῖται *ὕδωρ ὑπὸ ἀτμούς*, διότι τὸ ὕδωρ συνίσταται χυμικῶς ἐξ ὑδρογόνου καὶ ὀξυγόνου. Οὕτως ἐν τοῖς πνεύμοσι παράγονται δύο νέα σώματα, τὸ *ἀνθρακικὸν ὀξὺ* καὶ οἱ *ἀτμοὶ ὕδατος*, τὰ ὁποῖα ἐξέρχονται διὰ τῆς ἐκπνοῆς, καὶ χάνονται εἰς τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἀέρα, καὶ ἀμέσως διὰ τῆς εἰσπνοῆς εἰσέρχεται ἄλλος ἀὴρ καθαρός, ὅστις ὡσαύτως παράγει ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἀτμοὺς ὕδατος, καὶ ἐκπνέεται, καὶ οὕτως ἀποτελεῖται ἡ *ἀναπνοή*, ἥτις συνίσταται ἐκ τῆς *εἰσπνοῆς* καὶ *ἐκπνοῆς*.

Ἡ τοιαύτη λοιπὸν ἐν τοῖς πνεύμοσιν ἕνωσις τοῦ ὀξυγόνου μετὰ τοῦ ἄνθρακος καὶ τοῦ ὑδρογόνου, ἥτις γίνεται ἐν μέρει καὶ ἐν τῇ κυκλοφορίᾳ τοῦ αἵματος, παράγει τὴν *ζωϊκὴν θερμότητα*, ὡς παράγεται ἡ κοινὴ θερμότης διὰ τῆς ἀναφλέξεως τῶν ἀνθράκων, τῶν ξύλων, τῶν λαμπάδων, καὶ πάσης φλεκτικῆς ὕλης· διότι πᾶσα φλέξις γίνεται ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος μετὰ τοῦ ἄνθρακος τοῦ φλεγομένου σώματος· ὥστε πᾶν σῶμα μὴ ἔχον ἄνθρακα οὐ φλέγεται. Ἐξαιρεῖται ἡ ἠλεκτρικὴ φλόξ.

Ἀλλὰ πῶς εὑρίσκεται ἀενάως τόσος ἄνθραξ καὶ ὑδρογόνον εἰς τὸ αἷμα;

Ἡ φύσις, ἡ μήτηρ καὶ τροφὸς πάντων, ὥρισε τὰς τροφάς. Αἱ τροφαὶ καὶ μάλιστα αἱ λιπαραί, αἱ ἀμυλώδεις καὶ αἱ οἰνοπνευματώδεις συνίστανται κυρίως ἐκ δύο συστατικῶν σωμάτων ἐξ *ὑδρογόνου*, καὶ *ἄνθρακος*, αἱ δὲ κρεατώδεις ἐκ τριῶν ἐξ *ὑδρογόνου*, *ἄνθρακος* καὶ *ἀζώτου*. Αἱ τροφαὶ εἰσαγόμεναι εἰς τὸν στόμαχον μεταβάλλονται διὰ φυσικῆς δυνάμεως ἐν πρώτοις εἰς χυλὸν κατάλληλον, καὶ εἶτα φέρονται εἰς τὸ αἷμα, καὶ διὰ τούτου εἰς τοὺς πνεύμονας, ἔνθα ὁ ἄνθραξ καὶ τὸ ὑδρογόνον τῶν ἐκ τούτων συνισταμένων σωμάτων ἑνοῦνται μετὰ τοῦ εἰσπνεομένου ὀξυγόνου ὡς ἐρρέθη, καὶ παράγουσι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ τὸ ὕδωρ, καὶ συνάμα καὶ τὴν ζωϊκὴν θερμότητα· αἱ δὲ ἄλλαι ὗλαι αἱ ἀζωτοῦχαι μεταφέρονται διὰ τοῦ αἵματος εἰς τὰ διάφορα ὄργανα τοῦ σώματος καὶ γίνεται ἡ

ἀντικατάστασις καὶ ἡ θρέψις τοῦ σώματος, περὶ ὧν ἄλλοτε θέλομεν διαλάβει.-Τρία λοιπὸν ἀποτελέσματα γίνονται εἰς τοὺς πνεύμονας ἐκ τῆς εἰσπνοῆς τοῦ ἀέρος, καὶ τῆς συνεπαφῆς αὐτοῦ μετὰ τοῦ αἵματος, παραγωγὴ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ὕδατος, καὶ ζωϊκῆς θερμότητος.

Ἡ θερμότης ποθεῖ νὰ ἰσοῤῥοπῇ μεταξὺ τῶν σωμάτων, ἵνα ὅλα ἔχωσι τὸν αὐτὸν βαθμὸν τῆς θερμότητος. Ποθεῖ ἡ θερμότης τὴν ἰσότητα! διὰ τοῦτο ἀποβάλλεται ταχέως καὶ τόσον μᾶλλον ἐκ σώματος θερμοῦ ὅσον τὰ περικείμενα εἰσὶν ψυχρότερα, ἢ ἄλλως τὰ ψυχρότερα περικείμενα σώματα ἀποῤῥοφῶσι τόσον μᾶλλον θερμότητα ἐκ τοῦ θερμοῦ σώματος, ὅσον μᾶλλον εἰσὶν ψυχρότερα.

Ἀλλ' ἡ φύσις, ἥτις εἶνε ἐχθρὰ τῆς ἰσότητος·(διότι οὐδέποτε εὑρίσκονται δύο πράγματα ἐντελῶς ἴσα), ἀπαιτεῖ ὅπως διατηρῆται ἐν τῷ ἀνθρώπῳ ὁ αὐτὸς βαθμὸς τῆς ζωϊκῆς θερμότητος, ἵνα ἀντέχῃ πάντοτε ὡς πρὸς τὰ περικείμενα ψυχρὰ σώματα. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ὑπαγορεύει ὅπως γίνεται χρῆσις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πλείονος ποσοῦ τροφῶν ὡς ὑπόκαυμα, ἵνα ὑπάρχῃ ἐν τῷ αἵματι πλεῖον ποσὸν ἄνθρακος· καὶ τόσον μᾶλλον ἡ φύσις ὑπαγορεύει τοῦτο, ὅσον ψυχρότερον εἶνε τὸ περιβάλλον. Οὕτως ἀενάως διὰ τοῦ ὑποκαύματος τῶν πολλῶν τροφῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐχουσῶν ἄνθρακα καὶ ὑδρογόνον παράγεται περισσοτέρα ζωϊκὴ θερμότης, (οὐχὶ δὲ καὶ μεγαλειτέρα), ἵνα ἐπαρκῇ εἰς τὴν ἀφαιρουμένην ἐκ τοῦ περιβάλλοντος ψυχροῦ.

Πρὸς οἰκονομίαν καὶ ἐμπόδισιν τῆς ταχείας καὶ μεγάλης ταύτης ἀποστερήσεως, καὶ πρὸς διατήρησιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος τῆς ζωϊκῆς θερμότητος τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, ὅταν τοῦτο εὑρίσκηται ἐντὸς ψυχροῦ χώρου, ὑπαγορεύει ἡ φύσις ἐπιβοηθητικῶς καὶ τὴν χρῆσιν καλυμμάτων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, δι' ὧν παρεμποδίζεται ἡ ἐπαφὴ τοῦ ψύχους ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἑπομένως παρεμποδίζεται καὶ ἡ ταχεῖα ἀφαίρεσις τῆς ζωϊκῆς θερμότητος. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον κυρίως χρησιμεύουσι τὰ ἐνδύματα, ἤτοι πρὸς διατήρησιν ἐπὶ τοῦ δέρματος τῆς ζωϊκῆς θερμότητος. Ὅθεν ὅσον ὀλιγότερον ταῦτα εἰσὶ θερμαγωγά, δηλαδὴ δυσκόλως θερμαίνονται ἢ ψυχραίνονται, τόσον καταλληλότερά εἰσι· διότι χρησιμεύουσιν ὡς ἀδιαπέραστος φραγμός.

Τὰ ἐνδύματα οὐδέποτε παράγουσι θερμότητα οὔτε ψυχρότητα, ἔχουσι δὲ μόνον τὴν ἰδιότητα νὰ διατηρῶσι τὴν θερμότητα, καὶ μὴ ἀφίνωσι ταύτην νὰ ἐκπέμπηται ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος.

Ὅταν ἐπὶ πολὺ διαμένῃ τις ἐντὸς ψυχροῦ διαστήματος, καὶ τὰ μᾶλλον διατηροῦντα τὴν θερμότητα τοῦ σώματος κατ' ὀλίγον ψύχονται καὶ ἀφαιρεῖται ἡ ζωϊκὴ θερμότης ἐκ τοῦ σώματος. Ἡ φύσις ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀπαιτεῖ τὴν παραγωγὴν περισσοτέρας

ποσότητος ζωϊκῆς θερμότητος, καὶ ἵνα γίνῃ αὕτη ἀνάγκη νὰ εἰσαχθῇ διὰ τῶν τροφῶν πλεῖον ποσὸν ἄνθρακος καὶ ὑδρογόνου. Πρέπει νὰ γίνηται ὅ,τι καὶ ἐν θερμάστρᾳ, ὅσον ὁ περὶ αὐτὴν χῶρος εἶνε ψυχρότερος, τόσον περισσότερα ξύλα καὶ ἄνθρακας πρέπει νὰ προστίθηνται πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτῆς θερμότητος.

Διὰ ταῦτα εἰς τὰ βόρεια κλίματα ἡ ὄρεξις πρὸς τὸ τρώγειν εἶνε μεγάλη, καὶ τὸ ποσὸν τῶν τροφῶν πολύ· ἐκεῖ καὶ ὁ εἰσπνεόμενος ἀὴρ εἶνε πυκνότερος τοῦ τῶν θερμῶν κλιμάτων· διότι συστέλλεται ἐκ τοῦ ψύχους, ἑπομένως καὶ ἐν ἑκάστῃ εἰσπνοῇ εἰσάγεται περισσότερον ὀξυγόνον. Τὸ πλεῖον τοῦτο ὀξυγόνον ἀπαιτεῖ καὶ πλείονα ἄνθρακα ἐν τοῖς πνεύμοσι πρὸς καῦσιν· ἰδοὺ λοιπὸν καὶ ἄλλη αἰτία τῆς πολυφαγίας τῶν κατοίκων τῶν βορείων, καὶ ἐν γένει τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, καὶ τόπων.

Κατὰ γενικὸν κανόνα ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ διατηρῇ ζωϊκὴν θερμότητα ὡς προελέχθη + 36°, αὕτη διατηρεῖται διὰ τῶν τροφῶν. Καὶ ὅσον τὸ περὶ τὸ σῶμα ψῦχος εἶνε μεῖζον, τόσον περισσοτέρας τροφῆς δεῖται τοῦτο πρὸς διατήρησιν τῆς ζωϊκῆς θερμότητος· ἐν γένει εἰπεῖν τρώγομεν περισσότερον καθ' ὅσον τὸ περὶ ἡμῶν ψῦχος εἶνε μεῖζον, καὶ ὁ εἰσπνεόμενος ἀὴρ πυκνότερος.

Τρώγομεν δηλαδὴ τὸν χειμῶνα περισσοτέρας σαρκώδεις τροφάς, καὶ ἀνεχόμεθα περισσότερον τὰς λιπαράς, καὶ τὴν πόσιν πλείονος ποσοῦ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν ἢ τὸ θέρος, ἵνα παράγηται περισσοτέρα ζωϊκὴ θερμότης, καὶ τὸ σῶμα γίνηται ἰσχυρότερον ἵνα δύναται ν' ἀντέχῃ εἰς τὸ ψῦχος· διότι ἡ κρεατώδης ὕλη παράγει ὀγκώδεις σάρκας, ἱκανὰς ν' ἀντέχωσι. Διὰ ταῦτα καὶ ὁ θεῖος Ἱπποκράτης κελεύει λέγων·

» Τοῦ μὲν χειμῶνος ἐσθίειν ὡς πλεῖστα, καὶ πίνειν ὡς ἐλάχιστα·
» εἶναι δὲ πόμα οἶνον ὡς ἀκρατέστερον. Τὰ δὲ σιτία ἄρτος, καὶ
» τὰ ὄψα ὀπτὰ πάντα.» Καὶ ἀλλαχοῦ ἐν ἀφορισμοῖς λέγει. «Θέ-
» ρεος καὶ φθινοπώρου σιτία δυσφορώτατα φέρουσι· χειμῶνος ῥῆϊ-
» στα, ἦρος δεύτερον».

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ κάτοικοι τῶν ὑπερβορείων κλιμάτων κατέχονται ὑπὸ φυσικῆς ἐπιθυμίας πρὸς βρῶσιν καὶ πόσιν ὑλῶν, ἐχουσῶν πολὺ ἄνθρακα καὶ ὑδρογόνον, καὶ τοιαῦται εἰσὶν ἰδίως αἱ λιπαραὶ καὶ αἱ πνευματώδεις ὕλαι. Διὰ τοῦτο τὸ ἔλαιον τῶν ἰχθύων, καὶ τὸ πάχος τῶν ζώων εἰσὶν αἱ μᾶλλον ποθηταὶ τροφαὶ τῶν Ἐσκιμώνων, τῶν Λαπώνων κλπ.

Τὸ 1815 ὅταν οἱ Ῥῶσσοι εἰσήλασαν εἰς Παρισίους, οἱ Γάλλοι ἐξεπλήττοντο ὁρῶντες τοὺς βορείους Ῥώσσους τρώγοντας τὰ ξυγκοκέρια, δι' ὧν τότε ἐφωτίζοντο αἱ οἰκίαι.

Πρὸς τὴν τοιαύτην πολυφαγίαν συντελοῦσι καὶ ἄλλα αἴτια, ἡ ἀκηδία, ἡ ἀπραξία, ἡ ἄγνοια, καὶ ἡ ζωώδης κατάστασις τινῶν βορείων λαῶν. Συντελεῖ προσέτι καὶ ἡ κακὴ ἕξις πρὸς τὴν πολυφαγίαν, ἐξ ἧς διαστέλλεται μεγάλως ὁ στόμαχος καὶ τὰ ἔντερα, καὶ καθίστανται εὐρύτερα, καὶ ἀπαιτοῦσι πλείονα ποσὰ τροφῶν.

Πάντες οἱ ὀλίγον ἠθικῶς ἀνεπτυγμένοι παρ' ἡμῖν, οἱ πτωχοί, οἱ χωρικοί, καὶ πολλοὶ τῶν ἐργατικῶν συνειθίζουσι νηπιόθεν εἰς τὴν πολυφαγίαν· διότι αἱ μητέρες νομίζουσιν ὅτι τὸ παιδίον διὰ τῆς πολυφαγίας ἐνισχύεται καὶ αὔξεται· οὕτω συνειθίζουσι νὰ τρώγωσι τὴν πρωίαν, τὴν μεσημβρίαν, τὴν δείλην καὶ τὸ ἑσπέρας ἀφθόνως, ὁ δὲ στόμαχος καὶ τὰ ἔντερα πάντοτε πλήρη ὄντα διαστέλλονται διαρκῶς, καὶ καθίστανται δυσοικονόμητα πρὸς πλήρωσιν ἐκ πολλῶν τροφῶν.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ θηλαστρίας.

Ἡ θηλάστρια ἔστω ἡλικίας 20 μέχρι 35 ἐτῶν, ὑγιὴς καὶ μετρίου πάχους, χροιᾶς μᾶλλον σιτόχρου παρὰ ξανθῆς· οὐδέποτε δὲ ἐρυθρῶν τριχῶν, ὀδόντας ἔχουσα λευκούς, καὶ οὖλα ὑγιᾶ, στόμα ἄνευ ἀποφορᾶς, μαστοὺς μετρίου μεγέθους, καὶ ἔχοντας κυανᾶς φλέβας, τὴν ῥάχιν μετρίαν, καὶ τὴν περὶ ταύτην ἄλω κυρτωμένην.
Ἄπεχε θηλαστρίας ἐχούσης ἐξανθήματα, ὀσμὴν τοῦ σώματος κακήν, λευκόῤῥοιαν, ἀδένας (ἐλαίας) τοῦ λαιμοῦ ἐξογκωμένους, καὶ οὔσης κράσεως μελαγχολικῆς καὶ ἰδιοτρόπου· διότι μεγάλως ἐπηρεάζει ὁ ἠθικὸς χαρακτὴρ αὐτῆς ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως τοῦ χαρακτῆρος τοῦ νηπίου (ἰδὲ Συνέκδημον ὑγιεινήν).

Ὁ θάλαμος τῆς θηλαστρίας, ἔνθα συνήθως αὕτη διαμένει, καὶ κοιμᾶται, ἔστω εὐρύχωρος, εὐήλιος, εὐάερος καὶ ἀνώγειος, καὶ ἀνατολικομεσημβρινός.

Ἡ τροφὴ αὐτῆς ἔστω καθαρὰ καὶ εὔπεπτος, οὐχὶ πολὺ φυτική· διότι ἡ λαχανώδης τροφὴ ἐπιφέρει πόνους τῆς κοιλίας τοῦ παιδίου, καὶ διάῤῥοιαν ἐνίοτε· ἐπειδὴ παράγονται ἀέρια εἰς τὰ ἔντερα.

Ἡ θηλάστρια πρέπει νὰ κινῆται μετρίως, νὰ ἐξέρχηται εἰς καθαρὸν ἀέρα· διότι ἡ νωθρὰ καὶ ὀκνηρὰ παρέχει γάλα οὐχὶ καλῆς ποιότητος.

Ἡ ἡλικία τοῦ γάλακτος αὐτῆς ἔστω ἀνάλογος τῆς ἡλικίας τοῦ θηλάζοντος παιδίου· γνωστὸν δ' ἔστω ὅτι ὅσον περισσότεροι μῆνες παρέρχονται ἀπὸ τοῦ τοκετοῦ, τόσον ὀλιγώτερον θρεπτικὸν καθίσταται τὸ γάλα· ὀλίγων λοιπὸν μηνῶν βρέφος, καὶ πολλῶν μηνῶν γάλα εἶνε ἀνάρμόδιον πρὸς καλὴν θρέψιν.

Ἡ ἐγκράτεια ἐκ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν παρέχει ὠφελιμώτερον γάλα· ἡ δὲ μὴ ἐγκράτεια ἐπιφέρει ἀλλοιώσεις εἰς τὴν ποιότητα καὶ ποσότητα τοῦ γάλακτος, ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπίσχεσιν αὐτοῦ.

Οὔτε ἡ παρουσία τῶν ἐμμήνων, οὔτε ἡ ἐγκυμοσύνη τῆς θηλαζούσης ἀντίκεινται εἰς τὸν θηλασμὸν καὶ τὴν ὑγίειαν τοῦ θηλάζοντος· ἀρκεῖ τὸ ὅτι αὔτη εἶνε ὑγιὴς καὶ παρέχει γάλα καλόν· Δύναται θηλάζειν βρέφος μέχρι τοῦ πέμπτου μηνὸς τῆς ἐγκυμοσύνης.

Ἡ καλὴ ἠθικὴ κατάστασις τῆς θηλαστρίας μεγάλως συντελεῖ πρὸς τὴν καλὴν ποιότητα τοῦ γάλακτος. Ἔστω πάντοτε, εἰ δυνατὸν, γηθόσυνος εὐδιάθετος, οὐδόλως συγχυζομένη ἢ στενοχωρουμένη, καὶ εὐχαριστημένη εἰς τὴν θέσιν της· οὐδόλως νοσταλγοῦσα οὔτε λυπουμένη, οὔτε ἀνησυχοῦσα· διὰ τοῦτο μὴ λάμβανε θηλάστριαν ἐρχομένην μακρόθεν ἐκ χωρίου παρὰ τὴν θέλησίν της· διότι τὸ γάλα ταύτης ἔσεται οὐχὶ καλῆς ποιότητος.

Κατὰ νεώτερα πειράματα τὸ γάλα τῆς ὄνου δύναται ἀντικαταστῆσαι τὸ γάλα τῆς γυναικός· διότι εἶνε τὸ εὐπεπτότερον πάντων τῶν ἄλλων γαλάκτων· διὰ τοῦτο μὴ ὑπαρχούσης θηλαστρίας προτιμητέον τὸ τῆς ὄνου γάλα, καὶ μάλιστα ἐὰν πάσχῃ ὁ στόμαχος τοῦ νηπίου, ὡς συμβαίνει ἐν καιρῷ ὀδοντοφυΐας.

Ἡ κάτωθι εἰκὼν παρίστησι τὴν φυσικὴν θέσιν τοῦ στομάχου Σ τοῦ σπληνὸς Γ τοῦ ἥπατος Η τὸ ὁποῖον ὅμως εἶνε ἀνεστραμμένον πρὸς τ' ἄνω ἵνα φανῇ ἡ κάτω ἐπιφάνεια αὐτοῦ, ἐπὶ τῆς ὁποίας κεῖται ἡ χολοδόχος κύστις Χ, ὁ ἀγωγὸς τῆς χολῆς Η, ὁ ὁποῖος ἄρχεται ἀπὸ τοῦ στομίου τῆς κύστεος καὶ ἀπολήγει κάτωθεν τοῦ πυλωροῦ Φ, ἐπὶ τοῦ δωδεκαδακτύλου ἐντέρου Δ. Πλησίον τοῦ ἀγωγοῦ τῆς χολῆς κεῖται ἡ φλὲψ τῶν πυλῶν Λ, ἥτις φέρει τὸ αἷμα εἰς τὸ ἧπαρ. Τὸ ἧπαρ κείμενον ἐπὶ τῆς φυσικῆς θέσεως καλύπτει μέρος τοῦ στομάχου τὸ πρὸς τὸν πυλωρὸν, καλύπτει προσέτι τὸ δωδεκαδάκτυλον, τὸ πάγκρεας, καὶ μέρος τοῦ ἐγκαρσίου κώλου Ε. Ὡσαύτως ἐν τῇ εἰκόνι ταύτῃ τὸ ἐγκάρσιον κῶλον Ε εὑρίσκεται ἀνεστραμμένον πρὸς τὰ κάτω, ἐν ᾧ φύσει ἐπίκειται ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ στομάχου, ὡς παρίσταται ἐν τῇ εἰκόνι τοῦ προηγουμένου φυλλαδίου, ἐν σελίδι 64.

Ὁ στόμαχος κεῖται φύσει ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κοιλίας, ἔνθα ὑπάρχει τὸ λεγόμενον χουλιάρι τῆς καρδίας καὶ κάτωθι τούτου, καὶ ἄνωθεν τοῦ ὀμφαλοῦ, καὶ ὀλίγον πρὸς τ' ἀριστερὰ τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Ἔχει σχῆμα ἀσκοῦ κυρτοῦ καὶ δύο ὀπάς· τὴν μίαν πρὸς τ' ἄνω καὶ πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ σώματος, ἥτις καλεῖται *καρδία* τοῦ στομάχου Κ, καὶ συνέχεται μετὰ τοῦ οἰσοφάγου, κεῖται δὲ

ὀλίγον πρὸς τὰ ἀριστερὰ τοῦ προκαρδίου (χουλιαρίου τῆς καρδίας), ὡς εἰς τὸ προηγηθὲν σχῆμα ἐῤῥέθη ἐν σελίδι 64· διὰ τῆς ὀπῆς ταύτης εἰσέρχονται αἱ τροφαὶ καὶ τὰ ποτὰ εἰς τὸν στόμαχον. Τὴν δὲ ἄλλην ὀπὴν ἔχει πρὸς τὸ ἄλλο ἄκρον αὐτοῦ, καὶ καλεῖται πυλωρός, κεῖται δὲ πρὸς τὰ δεξιά· διὰ ταύτης ἐξέρχονται αἱ τροφαὶ ἐκ τοῦ στομάχου, ἀφ' οὗ ἐν αὐτῷ χυλοποιηθῶσι, καὶ μεταβαίνουσιν εἰς τὰ ἔντερα. Ὁ πυλωρὸς εἶνε ἰσχυρός· ἐνίοτε ἐξογκοῦται ἄνευ ὀργανικῆς βλάβης, καὶ ἐπιγίγνονται δυσπεψίαι καὶ βλάβαι.

Τὸ ἧπαρ χρησιμεύει πρὸς τὴν κατασκευὴν τῆς χολῆς, ἥτις συλλέγεται ἐντὸς τῆς χολοδόχου κύστεως, καὶ ἐκ ταύτης ἐξέρχεται κατ' ὀλίγον, καὶ χύνεται διὰ τοῦ ἀγωγοῦ τῆς χολῆς ὀλίγον κάτωθι τοῦ πυλωροῦ, ἐπὶ τοῦ δωδεκαδακτύλου καλουμένου ἐντέρου.

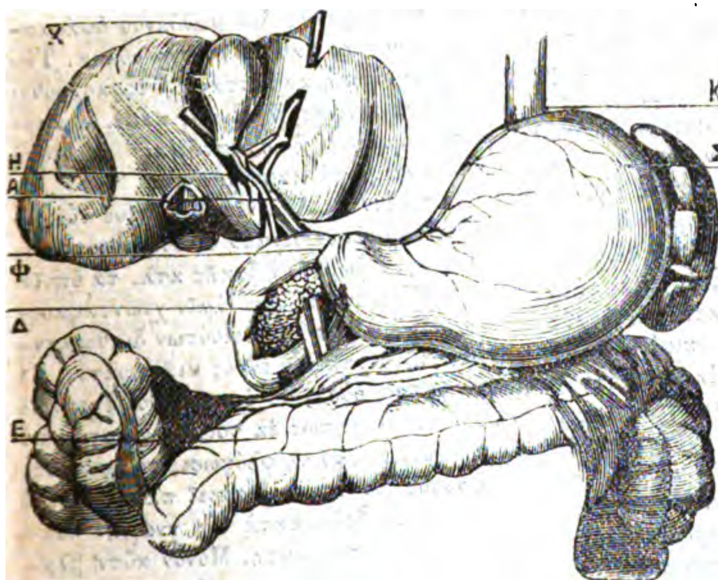

Δ'. ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τῆς θεραπείας τοῦ ῥινοκατάῤῥου.

Ὅταν ὁ ῥινοκατάῤῥους περιορίζηται εἰς ἁπλοῦν ἐρεθισμὸν τῆς ῥινικῆς βλενομεμβράνης οὐδὲν παρέχει ἄξιον λόγου πρὸς θεραπείαν· διότι αὐτομάτως διαλύεται ἐντὸς 48 ὡρῶν, ἀρκεῖ ἡ ἐπαλοιφὴ τῶν ῥωθώνων ἐσωτερικῶς διὰ τοῦ δακτύλου μετὰ ἐλαίου χλιαροῦ,

διὰ παχυμύρου τινός, καὶ ἡ διατήρησις τοῦ σώματος θερμοῦ· Συνήθως ὅμως ὁ ἁπλοῦς οὗτος ἐρεθισμὸς μετὰ 24 ὥρας μεταβαίνει εἰς φλογιστικὴν κατάστασιν, καθ' ἣν παράγεται θερμότης τῆς ῥινός, τῆς κεφαλῆς, τῶν ποδῶν καὶ μικρὰ ταχύτης τοῦ σφυγμοῦ. Κατὰ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ὠφελεῖ καὶ θεραπεύει ἡ διὰ τῶν ῥωθώνων εἰσρόφησις μικροῦ ποσοῦ κινίνης ἐπαναλαμβανομένη δὶς ἢ τρὶς τὴν ἡμέραν. Ἡ εἰσρόφησις αὕτη τῆς κινίνης ἐπιφέρει ἐντὸς τῆς ῥινὸς αἴσθημα καυστικότητος, ὅπερ σημαίνει καλὸν ἀποτέλεσμα. Ἐὰν ὅμως ἡ φλόγωσις προχωρῇ, καὶ ὁ κατάῤῥους λαμβάνῃ ἐπίτασιν, ποίησον ἀντιπερισπασμόν. Ποίησον τὸ ἑσπέρας θερμὸν ποδόλουτρον, μετὰ τοῦτο πίε θερμὸν ἱδρωτικὸν ποτόν, ἔγχυμα ἀνθέων ἀκτῆς, (σαμβούκου) τσαΐου, φιλύρας (τιλίου) κλπ. Τὴν δὲ νύκτα ἐπικάλυψον τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς διὰ μαλλίνου ὑφάσματος ἵνα διατηρῆται ἡ αὐτὴ θερμότης καθ' ὅλην τὴν νύκτα. Τὴν ἐπιοῦσαν, ἐὰν ἐπιμείνῃ ἡ φλογιστικὴ κατάστασις, ἐξακολούθει τὴν εἰσρόφησιν εἰς τοὺς ῥώθωνας κινίνης, ἢ κόνεως καφέ, ἢ ἀμύλου (νισιστὲ) ἢ ἀμύλου μετὰ κόμμεως ἢ στυπτηρίας (στίψεως) μικρὸν ποσόν, ἢ σακχάρου κόνεως μετὰ καφουρᾶς κλπ.

Ὁ ἰατρὸς τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος Λαεννὲκ ἐθεράπευε τὸν ῥινοκατάῤῥουν διὰ ποτῶν ἐπανειλημμένων θερμοῦ οἴνου, πουντσίου, ἤτοι ποτοῦ θερμοῦ ἱδρωτικοῦ μετὰ ῥωμίου ἢ ῥακῆς κτλ. τὰ ὁποῖα καὶ ἐξ ἀρχαίας ἐποχῆς καὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν χρῶνται κοινῶς κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ κατάῤῥου. Ἡ πόσις τοιούτων διαθερμαντικῶν ἐπιφέρει ἐνίοτε ταχυτάτην θεραπείαν ἐντὸς μιᾶς νυκτός. Ὁ Λαεννὲκ λέγει ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις οὐδὲν τὸ ἐπικίνδυνον ἔχει, καὶ ματαίως τινὲς ἰατροὶ ὑποπτεύονται μήπως ἐκ τοιούτων ποτῶν τὸ κακὸν αὐξήσῃ, καὶ ἐπέλθῃ πνευμονία, ἢ ἄλλη φλόγωσις τοῦ στήθους. Διὰ τῆς μεθόδου ταύτης ἡ νόσος οὐδέποτε διαρκεῖ πλέον τῶν 3 ἡμερῶν. Καὶ πυρετὸς ἂν ὑπάρχῃ σφοδρός, κατὰ τὴν γνώμην πολλῶν ἰατρῶν οὐδέποτε βλάπτει ἡ θεραπεία αὕτη. Μόνον αὕτη βλάπτει ὅταν συνυπάρχῃ καταβολὴ τῶν δυνάμεων μετὰ πόνων ἐπὶ τοῦ στήθους, ἢ ὑπάρχει βὴξ μετὰ πτυέλων αἱματωδῶν· διότι τότε ὑπάρχει οὐχὶ κατάῤῥους, ἀλλὰ πνευμονία ἢ πλευρίτης, ἢ ὅταν πάσχῃ ὁ στόμαχος ἢ τὰ ἔντερα ἢ ὑπάρχει διάῤῥοια φλογιστική.

Διατήρει τὸ σῶμα θερμὸν δι' ἐνδυμάτων, τοὺς πόδας θερμούς, καὶ μὴ ἐκτίθεσαι αἴφνης ἐκ θερμοῦ χώρου εἰς ψυχρόν.

Ἐν γένει διατήρει ἀμετάβλητον τὴν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος θερμότητα διὰ μαλλίνων ἐνδυμάτων, καὶ ποίησον περίπατον ἐὰν ὁ καιρὸς εἶνε εὐήλιος, ἢ ἄλλας κινήσεις τοῦ σώματος ὅπως αὐξήσῃ ἡ ἄδηλος διαπνοὴ τοῦ σώματος.

Τινὲς θεραπεύουσι τὸν ῥινοκατάῤῥουν διὰ τῆς εἰσροφήσεως εἰς τοὺς ῥώθωνας ψυχροῦ ὕδατος, καὶ τοῦτο ἐνίοτε θεραπεύει· ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὸ κλίμα ἡμῶν βλάπτει. Ἡ πίεσις τῶν πτερυγίων τῶν ῥωθώνων (τῶν ἄκρων πλευρῶν τῆς μύτης) ὠφελεῖ ἐμποδιζομένης τῆς εἰσόδου ψυχροῦ ἀέρος. Ἄλλοι ἐν Εὐρώπῃ χρῶνται ἐγχύσεις διὰ κλύσματος διαλύσεως θεϊκοῦ ψευδαργύρου 1 κόκκ. ἐν 8 δρ. ὕδατος· ἄλλοι τὸν καυτηριασμὸν διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου ἐν διαλύσει· ἄλλοι τὴν εἰσπνοὴν ἀτμῶν ὀξικοῦ ὀξέως, ταῦτα πάντα εἰσὶν ἐπίπονα· ἄλλοι τὴν εἰσπνοὴν τῆς ἀμμωνίας ὑγρᾶς, κλπ. Ὠφελεῖ ἐπιτιθέμενος σιναπισμὸς εὐρύχωρος κατ' ἀμφοτέρας τὰς ὠμοπλάτας μέχρις ὀσφύος. Τοῦτο ἰδίως ὠφελεῖ ὅταν ὁ κατάῤῥους προέλθῃ ἐκ περιψύξεως τῶν νώτων, ὅπερ συνήθως συμβαίνει· τότε αἰσθάνεται ὁ πάσχων καὶ βάρος τι ἐπὶ τῶν ὠμοπλατῶν· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὠφελεῖ καὶ διαλύει ἐνίοτε τὴν νόσον ἰσχυρὰ ἔντριψις ἀμμωνιούχου ἀλοιφῆς, ἥτις γίνεται ἐὰν ἐντὸς κυάθου (φλιζανίου) ἀναμίξῃς 6 δρ. ἐλαίου κοινοῦ μετὰ 1 δρ ἀμμωνίας ὑγρᾶς· ὠφελεῖ καὶ ἡ διὰ χαλκεύματος (σκανδαλέτου), ἔχοντος ἄνθρακας πεφλεγμένους, θέρμανσις τῶν νώτων· ὡσαύτως καὶ ἡ πίεσις τῶν ὠμοπλατῶν, ἣν κοινῶς χρῶνται, διὰ τῶν ποδῶν ἢ χειρῶν.

Ἐὰν ἡ φλόγωσις τῆς ῥινομεμβράνης διαδωθῇ εἰς τὸν λάρυγγα καὶ εἰς τοὺς βρόγχους, καὶ ἐπέλθῃ βὴξ, τότε ὁ ῥινοκατάῤῥους γίνεται βρογχίτης, περὶ οὗ κατόπιν λέξομεν.

Οἱ διατεθειμένοι εἰς συνεχεῖς κορύζας ἢ ῥινοκατάῤῥοας ἐχέτωσαν τοὺς πόδας θερμοὺς πάντοτε, καὶ φλανέλλαν διαρκῶς κατάσαρκα· ἀποφυγέτωσαν τὸ ἵστασθαι ἐπὶ μαρμάρων καὶ πετρῶν, καὶ ἐπὶ ῥεύματος ἀέρος ἔστω καὶ μικροτάτου.

Θεραπεία τοῦ ῥινοκατάῤῥου τῶν βρεφῶν.

Τὸν χειμῶνα ὅταν σηκώνῃ τις τὸ βρέφος ἐκ τῆς κλίνης τοῦ δέον νὰ τῷ καλύπτῃ τὸ πρόσωπον διὰ λεπτοῦ τινος ὑφάσματος, καὶ ἐν γένει μὴ ἐκθέτῃ τὸ βρέφος αἰφνιδίως εἰς διάφορον θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος· διότι εὐκόλως προσβάλλεται ἐκ κορύζης, ἥτις ἅμα φανῇ διατήρησον αὐτὸ διαρκῶς ἐν θαλάμῳ θερμῷ, καὶ ἐξακολούθησον πρακτικῶς τὸν θηλασμόν. Ἐὰν οἱ ῥώθωνες ἐμφράττωνται, ὡς ἐῤῥέθη ἐν σελ. 68, ἔγχυσον ἀφέψημα μαλάχης, ἢ γάλακτος ἐκ τοῦ μαστοῦ ἐντὸς τῶν ῥωθώνων, ἐπάλειψον διὰ ἐλαίου, ἢ λίπους, ἢ χυμήρου τὴν ῥῖνα καὶ τὸ πρόσωπον. Ἐὰν τὸ βρέφος δὲν δύναται θηλάσαι δῶσον γάλα διὰ κοχλιαρίου, ἢ τομάδαν, ἢ μαλακτικά. Ποίησον χλιαρὸν λουτρόν.

Ε′ ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Μαλάχη (μολόχα)

Τῆς μαλάχης χρῆσις γίνεται ἐν ἰατρικῇ τῶν ἀνθέων, ὑπὸ ἔγχυμα, ἤτοι ζεματιζομένων μετὰ ὕδατος, καὶ πινομένων μετὰ σακχάρου ὡς μαλακτικὸν καὶ πραϋντικὸν κατὰ ἐρεθισμῶν τῶν βρόγχων καὶ τῆς τραχείας ἀρτηρίας (λάρυγγος)· ἐξωτερικῶς τ' ἄνθη γίνονται κατάπλασμα μετὰ ψύχας ἄρτου ὡς μαλακτικά, καὶ ὠφέλιμα κατὰ φλογιστικῶν οἰδημάτων, κατὰ σκληρῶν ὄγκων, κατὰ φλογώσεων τοῦ στομάχου, κλπ. Καὶ τὰ φύλλα ταύτης χρησιμεύουσιν ὡσαύτως ὡς μαλακτικὰ καταπλάσματα, βραζόμενα μεθ' ὕδατος

Ὑπάρχει καὶ ἡ *μικρὰ μαλάχη* ἥτις χρησιμεύει πρὸς τροφὴν προσηκόντως μαγειρευομένη. Εἶνε δύσπεπτος, καὶ ἐξέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἄπεπτος· ἀτυχῶς οἱ πολλοὶ θεωροῦσι ταύτην ὡς εὔπεπτον, καὶ τὴν προσφέρουσιν εἰς τοὺς ἀσθενεῖς ὡς ἐλαφρὸν φαγητόν, ἐν ᾧ εἶνε τὸ δυσπεπτώτερον ὅλων, καὶ διαρκεῖ ἐν τῷ στομάχῳ περὶ τὰς ἑπτὰ ὥρας, ἐν ᾧ αἱ ἄλλαι τροφαὶ οὐ πλέον τῶν 5 ἢ 6 ὡρῶν μένουσι. Σημεῖον τῆς δυσπεψίας αὐτῶν ἐστὶν ἡ ἐπιγιγνομένη δίψα μετὰ τὴν βρῶσιν αὐτῶν· διότι ὅσα φαγητὰ ἐπιφέρουσι δίψαν, ταῦτα, εἰσὶ δύσπεπτα. Ἐν γένει πᾶσα τροφὴ ἔχουσα γλισχρὰν ἢ μυξώδη ὕλην εἶνε δύσπεπτος. Οὕτως ἔχουσι καὶ αἱ *μπάμιαι*. Τὰ τοιαῦτα φαγητὰ πρέπει ν' ἀποφεύγωσιν οἱ ὑποφέροντες κατὰ τὸν στόμαχον, οἱ ἀδύνατοι, καὶ οἱ ἀναῤῥωνύοντες.

Ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς οἱ τότε Ἕλληνες ὡς καὶ οἱ νῦν ποιοῦσι χρῆσιν τῶν φύλων τῆς μαλάχης πρὸς τροφὴν ὡς φαγητόν. διόπερ οἱ ἀρχαῖοι καὶ ἐκαλλιέργουν ταύτας ἐν τοῖς κήποις. Καὶ ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ τοιαύτη χρῆσις πρὸς φαγητὸν γίνεται τῆς μαλάχης. Τοιαύτην χρῆσιν ποιοῦσι καὶ οἱ Κινέζοι.

Ὁ Γαληνὸς θεωρεῖ τὴν ἀγρίαν μαλάχην ὡς διαφορητικὴν καὶ μελαντικήν, τὴν δὲ κηπευομένην ἔχουσαν ἀσθενεστέραν τὴν δύναμιν, καθ' ὅσον εἶνε ὑγροτέρα ὅταν φύηται εἰς ὑγροὺς τόπους.

Ἀλθαία ἢ δενδρομαλάχη (δενδρομολόχα).

Χρῆσις τοῦ φυτοῦ τούτου γίνεται τῶν ἀνθέων, τῶν φύλλων καὶ τῆς ῥίζης. Τὰ ἄνθη εἰσὶ χρήσιμα πρὸς μαλακτικὰ καταπλάσματα ἢ ὡς ποτὸν ἀποφλεγματικόν. Ἡ ῥίζα πρὸς ἐσωτερικὴν χρῆσιν ὡς μαλακτικὸν βραζομένη μετὰ ὕδατος, καὶ πινομένη μετὰ σακχάρου. γίνεται καὶ γαργάρα. Ἔχει ἄφθονον βλενώδη ὕλην. Ἡ χρῆσις τῶν

ζῶν τούτων εἶνε ποικίλη. Δι' αὐτῶν γίνεται σιρόπιον ἀλθέας· κυλίσκοι ἀλθαίας (bastilles) φύραμα (pâte) ἀλθαίας, κτλ. διὰ τῆς νεως τῆς ῥίζης ταύτης ἐπιπάσσουσι τὰ καταπότια, κλπ. Διὰ ν ἰνῶν τῆς ῥίζης ταύτης κατεσκεύασαν χάρτην, χορδὰς κλπ. ἰφύλλα εἰσὶ μαλακτικά, κατάπλασμα γιγνόμενα, ἢ ὑποκαπνισμοί. Ὁ Γαληνὸς συστείνει τὸ ἀφέψημα τῆς ἀλθαίας ὡς ἐπίθεμα τὰ τῶν φλεγμονῶν τῶν ὤτων.

Ὁ αὐτὸς καλεῖ τὴν ἀλθαίαν καὶ ἰβίσκον λέγει ὅτι ἡ ἀλθαία εἶ- ἡ ἀγρία μαλάχη, καὶ ἔχει δύναμιν διαφορητικὴν, χαλαστικὴν, λέγματον, πραϋντικὴν, καὶ πεπτικὴν φυμάτων δυσπέπτων. Τὸ ἐρμα ἔχει ὡσαύτως τὰς ἰδιότητας ταύτας ὡς καὶ τὰ φύλλα, λ' ἡ ῥίζα ὑπερέχει. Τὸ σπέρμα ἔχει ἰδίαν δύναμιν ἐπὶ τῶν νεῶν, διαλύει τοὺς ἐν νεφροῖς λίθους καὶ τοὺς διαιρεῖ. Πρὸς τὸν πὸν τοῦτον ποίησον τοὺς σπόρους ἔμβρεγμα, ὡς διελάβαμεν σελ. 40. Τῆς δὲ ῥίζης τὸ ἀφέψημα ὠφελεῖ κατὰ τῆς δυσενίας καὶ διαῤῥοίας, καὶ πρὸς ἀναγωγὴν αἵματος.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Ἀφέψημα τί ἐστί;

Ὅταν ὕλη τις φυτικὴ ἢ ζωϊκὴ βράσῃ μετὰ ὕδατος ἢ ἄλλου τιὑγροῦ καὶ στραγγισθῇ πρὸς χρῆσιν, καλεῖται τὸ ἐξαγόμενον ἀημα ἢ *δεκόκτον* (ἡ λέξις αὕτη ἀναφέρεται ὑπὸ τοῦ Πλουτάρ- διὰ τῆς ἐργασίας ταύτης διαλύονται ἐν τῷ ὕδατι ἅπασαι ἐν αἱ διαλυταὶ ὕλαι τῆς συστάσεως τῆς βραζομένης ὕλης. Ἀφέψημα γίνονται ὅλαι αἱ ὕλαι αἱ μὴ ἔχουσαι ὀσμήν. Κατὰ τὴν μην τοῦ Γουϊβούρτου πᾶσα ὕλη ὑπὸ ἀφέψημα παρέχει πρὸς διάν ἐν τῷ ὕδατι τόσα ποσὰ ὅσα παρέχει καὶ διὰ τοῦ ἐγχύματος ς ἐμβροχῆς. Ἀφέψημα πρέπει νὰ γίνωνται αἱ ὕλαι ἐκεῖναι, αἵ- ς παρέχουσι ζωμὸν, γλίσχρασμα (muccilago). Μόνον ἐξαιρεῖται σιώς τοῦ ἱεροξύλου (lignum guajaci), τὸ ὁποῖον δι' ἀφεψήματαρέχει ἐχύλισμα ἄφθονον μετὰ βαλσαμικῆς ὀσμῆς ἰσχυροτέτῆς τοῦ δι' ἐγχύματος. Πρὸς κατασκευὴν ἀφεψήματος λάβε ἓν ; τοῦ φαρμάκου πρὸς 12 ὕδατος, καὶ βράσον διαμετρίου πυρὸς ἐξατμισθῇ τὸ ἓν τρίτον, ἤτοι μείνει ἓν πρὸς 8 π.χ. λάβε 4 ας καὶ 50δρ. ὕδατος βράσον μέχρις οὗ μείνωσι δρ. 35 περίπου. ἔστω προσοχὴ ὅπως καὶ τ' ἀφέψημα καὶ τὸ ἔγχυμα μὴ γίαι συχνότερα τοῦ δέοντος· διότι οὐ μόνον ἀνωφελῆ καθίσταν-

ται, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβῆ ἐνίοτε· ὅθεν οὔτε ὁ καφὲς οὔτε τὸ τσαΐον γινόμενα βαρέα ἢ πυκνὰ ἐκπληροῦσι τὸν σκοπὸν τῆς χρήσεως.

Κατασκευὴ ἀφεψήματος τοῦ φλοιοῦ τῆς κίνας (Δεκόκτου τῆς κίνας).

Λάβε φλοιοῦ κίνας περουβιανῆς ἢ βασιλικῆς χονδροτετριμμένης δρ. 8· ὕδατος πηγαίου δρ. 100 βράσον ἄχρις οὗ μείνῃ 65 περίπου δρ. Πρόσθες πρὸς τὸ τέλος τῆς βράσεως ῥίζης νάρδου (βαλεριάνας) συντετριμμένης δρ. 1 Γλυκανίσου δραμ. 4 ἔξαξον ἀμέσως ἐκ τοῦ πυρὸς, καὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν στράγγισον καλῶς, καὶ πρόσθες σακχάρου δρ. 8 καὶ ἀνάμιξον καλῶς, καὶ θέσον ἐντὸς ἀγγείου ὑελίνου. Δίδε κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν μέγα κοχλιάριον.

Εἶνε ἐξαίρετον ἀντιπυρετικὸν, καὶ τονικόν· ὠφελεῖ εἰς τοὺς ἀναῤῥωνύοντας, εἰς τοὺς καχεκτικοὺς, εἰς τοὺς ἐνοχλουμένους ἐκ κρυφοῦ διαλείποντος πυρετοῦ· εἰς τὰς πασχούσας ἐκ χλωρώσεως. κλπ. Ἵνα ἐπέλθῃ ἐντελὲς ἀποτέλεσμα πρέπει καθ' ἡμέραν νὰ δίδηται ἓν τοιοῦτον ἀφέψημα ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας ἐπὶ τινας ἡμέρας.

Περὶ τοῦ πῶς δεῖ συντάττειν ἔκθεσιν νόσου πρὸς ἀποστολὴν εἰς ἰατρόν.

Πολλάκις παρίσταται ἀνάγκη συντάξεως ἰατρικῆς ἐκθέσεως πρὸς ἀπαίτησιν συμβουλῆς παρ' ἰατροῦ μακρὰν εὑρισκομένου τοῦ τόπου τοῦ ἀσθενοῦς. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἐκθέσεως δέον ὅπως διαφωτίζηται οὗτος ἵνα ἐπιφέρῃ διάγνωσιν καὶ διαταγὴν θεραπείας ὑπὲρ τοῦ ἀῤῥώστου· ἄλλως ἀτελὴς ἔκθεσις πρὸς οὐδὲν ὠφελεῖ. Ἡ τοιαύτη ἔκθεσις ἀνάγκη ὅπως ἐμπεριέχῃ ἀπαντήσεις εἰς τάςδε τὰς ἐρωτήσεις.

Ὁποίας ἡλικίας εἶναι ὁ νοσῶν; Πῶς ἔζη; ὁποῖον τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ; Εἶχεν ἄλλοτε ἀσθενήσει, καὶ ἀπὸ τί; Πόσος καιρὸς παρῆλθεν, ἀφ' ἧς νῦν ἠῤῥώστησε; Πῶς ἤρχισε ἡ νόσος; ὁποῖα συμπτώματα ἔχει ὁ ἄῤῥωστος, καὶ τί ἐγένετο πρὸς θεραπείαν. Ἐὰν ἤδη ὑφίσταται πυρετὸν ἰσχυρὸν ἢ ἐλαφρὸν πόσας σφύξεις ἔχει ἐν ἑνὶ δευτέρῳ λεπτῷ ὥρας; εἶναι ὁ σφυγμὸς μαλακὸς ἢ σκληρός; Ὁ ἀσθενὴς μένει πάντοτε ἐν τῇ κλίνῃ; ὑφίσταται βελτιώσεις ἐνίοτε, ἢ πάντοτε ἡ αὐτὴ κατάστασις διατηρεῖται, ἢ ἐνίοτε, χειροτερεύει, καὶ πότε; Ὑφίσταται περιοδικῶς ψῦχος; Αἰσθάνεται πόνον εἰς τὴν κεφαλὴν, ἀλλαχοῦ ἐπὶ τοῦ σώματος; Πῶς ἔχει τὴν γλῶσσαν; ἔχει δίψαν, γεῦσιν πικρὰν, ἀνορεξίαν, ἀηδίαν, ναυτίαν; εἶνε εὐκοίλιος ἢ οὔ, κα

πότε καὶ ποσάκις ἐξέρχεται; Τὸ οὖρον ἐξέρχεται εὐκόλως, συνεχῶς, καὶ ὁποῖον χρῶμα ἔχει, καὶ ἂν ἔχῃ πάντοτε τὸ αὐτὸ χρῶμα; Ἐὰν ἱδρώνῃ, ἐὰν βήχῃ, ἐὰν ἀποχρέμπτῃ καὶ ὁποῖαι εἰσὶν αἱ ἀποχρέμψεις; Ἂν κοιμᾶται, καὶ πόσον, καὶ ἂν ὁ ὕπνος ἦνε ἥσυχος, ἢ διακεκομμένος; Ἂν βλέπῃ ὄνειρα, ἂν παραλαλῇ. Ἀναπνέει τακτικῶς καὶ εὐκόλως; Ὁποίαν δίαιταν ἀκολουθεῖ; Ὁποῖα φάρμακα λαμβάνει, καὶ ὁποῖον τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν; Ἔπαθεν ἄλλοτε ἐκ τῆς αὐτῆς νόσου, καὶ πῶς ἐθεραπεύθη;

Ἐὰν ὁ ἄρρωστος ἦνε γυνὴ ἀνάγκη λεχθῆναι ἐὰν ἔχῃ τακτικῶς τὰ ἔμμηνά της· ἐὰν ἦνε ἔγκυος, καὶ πόσων μηνῶν, ὁποίας κράσεως, ἡλικίας, καὶ σωματικῆς καταστάσεως εἶνε;

Ἐὰν ᾖ μικρὸν παιδίον, ὁπόσην ἡλικίαν ἔχει; ὑφίσταται ὀδοντοφυΐαν, καὶ ὁποίους ὀδόντας ἔχει καὶ ποῖοι βλαστάνουν; Ἂν ὑφίσταται ἑλμινθίασιν, καὶ ἂν ἐξῆλθον ἕλμινθες μετὰ τῆς κόπρου. Ἂν ἡ κοιλία ἦνε ἐξογκωμένη, καὶ ἂν πονῇ διὰ τῆς πιέσεως ἢ ἄλλως; Κοιμᾶται ἥσυχα ἢ κατατεραγμένως; Ἔχει ἐξάνθημά τι καὶ ὁποῖον κλπ.

Ἐκτὸς τούτων ἐν τῇ ἐκθέσει δέον ὅπως γίνηται καὶ τοπικὴ περιγραφὴ τοῦ τοποθετημένου πάθους· ἐὰν π.χ. ὁ πάσχων ὑποφέρῃ μᾶλλον εἰς τὸ στῆθος, ἀνάγκη λεχθῆναι ποῦ αἰσθάνεται πόνον, ἐὰν βήχῃ πολὺ ἢ ὀλίγον, ὁποίας ποιότητος εἰσὶ τὰ φλέγματα, ἂν ἀναπνέῃ καλῶς, ἂν κοιμᾶται καὶ εἰς ἀμφότερα τὰ πλευρά· ἐπί τινος θέσεως ἀναπαύεται; κλπ. ἔχει ὄρεξιν πρὸς τὸ τρώγειν; ἔχει δίψαν; καὶ τί τρώγει, καὶ τί πίνει, καὶ πόσον.

ΜΥΡΕΨΙΚΑ

Περὶ ὀδοντοτριμμάτων.

Ἡ καθαριότης τῶν ὀδόντων συντελεῖ πρὸς τὴν διατήρησιν αὐτῶν ἀβλαβῶν, καὶ πρὸς καταστροφὴν τῆς κακῆς ὀσμῆς τοῦ στόματος. Καθαρίζονται οἱ ὀδόντες ὅταν κατὰ πᾶσαν πρωΐαν ἐντρίβωνται ἐλαφρῶς καὶ προσηκόντως διὰ ψήκτρας μικρᾶς φερούσης μικρὸν ποσὸν κόνεως, χρησίμου πρὸς καθαρισμὸν τῶν ὀδόντων, οἵτινες ταυτοχρόνως καὶ λευκοὶ καθίστανται.

Ὁ διὰ τῆς ψήκτρας καθαρισμὸς τῶν ὀδόντων ἐὰν μὴ πρεπόντως γίνεται, ἐνίοτε ἐπιφέρει βλάβας τῶν οὔλων. Ἡ ψήκτρα πρέπει νὰ ἦνε οὐχὶ σκληρά, νὰ κινῆται ἐπὶ μὲν τῶν κάτω ὀδόντων τῶν ἐμπροσθίων ἐκ τῶν κάτω πρὸς τ' ἄνω καὶ οὐχὶ ὁριζοντίως. Ἐπὶ δὲ τῶν ἄνω ἐκ τῶν ἄνω

πρὸς τὰ κάτω. Ὁριζοντίως δὲ νὰ φέρηται ἐπὶ τῶν τραπεζιτῶν. Μετὰ ταῦτα πλύνον τὸ στόμα διὰ ὕδατος ἐπανειλημμένως.

Καλὸν εἶνε ἐὰν μετὰ τὸ φαγητὸν πλύνηται τὸ στόμα πάντοτε ἐπανειλημμένως διὰ ὕδατος.

Τὸ προχειρότερον καὶ ἀβλαβέστερον ὀδοντότριμμα (σκόνη τῶν ὀδόντων) ὅπερ δύναται κατασκευασθῆναι προχείρως γίνεται οὕτω.

Κατασκευὴ ὀδοντοτρίμματος.

Λάβε ἄνθρακος ἐξ ἄρτου λελεπτοτριμμένου (εἰς χόνιν), σακχάρου λελεπτοτριμμένου καὶ Κινας ὡσαύτως ἀνὰ ἓν δράμιον. Μαγνησίας κεκαυμένης τέταρτον δραμίου ἀνάμιξον πάντα καλῶς, καὶ πρόσθες ἐλαίου ἡδυόσμου στάγματα πέντε, καὶ φύλαξον ἐντὸς πιξίδος (κουτίου) πρὸς χρῆσιν.

ΠΑΝΤΟΙΑ

Ὁ θεῖος Ἱπποκράτης εἰς τὴν πρὸς Δημήτριον τὸν Βασιλέα ἐπιστολήν του λέγει καὶ ταύτας τὰς συμβουλάς.

Πρέπει νὰ προσέχῃς ἵνα προπαρασκευάσῃς τὸ ζῆν εἰς τρόπον ὥστε τὰ ἐπισυμβαίνοντα ἀῤῥωστήματα νὰ μὴν δύνανται ν' αὐξάνωσι. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπαιτεῖται ἐπιμέλεια καὶ τάξις διαίτης. Μεταχειρίζου μηδεμίαν ὑπερβολὴν, μήτε εἰς φαγητά, μήτε εἰς ποτά, μήτε ὑπὲρ τὸ δέον ὕπνον, ἐὰν μάλιστα τὸ σῶμα ἦνε ἀγύμναστον. Ἀλλ' ἐπακολούθει τὰ γινόμενα σημεῖα ἐν τῷ σώματι, καὶ διατήρει τὰς διαθέσεις τοῦ σώματος, ὅπως οὕτω προφυλαχθῇς ἐκ τοῦ μέλλοντος ἐπισυμβῆναι ἀῤῥωστήματος καὶ ἐκ τῶν θεραπευτικῶν μέσων, καὶ οὕτω δύνασαι νὰ διατελῇς ἄνοσος (ὑγιής).

Ἡ εἰσαχθεῖσα συνήθεια πρὸς τὸ βρέχειν τὴν κεφαλὴν εἶνε ἐπικίνδυνον κατὰ τῆς ὑγιείας, διότι διατηρεῖται πάντοτε μετὰ ταῦτα ὑγρασία ἐπὶ τῶν τριχῶν· ἐὰν δὲ αἴφνης προσβληθῇ ἡ κεφαλὴ ἐκ ῥεύματος ἀέρος, ὅπερ ἐν Ἑλλάδι γίνεται συνεχῶς, ἐνδέχεται νὰ συμβῇ νευραλγία, ῥευματαλγία, βλάβη τῶν ὤτων, τῶν ὀφθαλμῶν, τῆς ῥινός, κ.λ.π. Τούτου ἕνεκεν αἱ κεφαλαλγίαι ἤδη εἰσὶν μᾶλλον συχναί, παρ' ὅσον ἦσαν πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς τῆς τοιαύτης συνηθείας, ἥτις ἤρξατο ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τῆς τῶν Βαυάρων ἐλεύσεως ἐν Ἑλλάδι. Κατόπιν διεξοδικώτερον.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ,
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Α'. | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΜΑΙΟΥ 1879. | ΑΡΙΘ. 6.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ τόπων.

Ἑκάστης κοινωνίας οἱ ἄνθρωποι παρέχουσιν ἴδιον τύπον τῆς χώρας, ἣν κατοικοῦσι· διότι ἡ φύσις τῆς γῆς, τὰ ὕδατα, ὁ ἀὴρ κτλ. πάσης χώρας διαμορφώνουσι τοὺς κατοίκους ὡς πρὸς τὰς κατοικίας, τὰ ἐνδύματα καὶ τὴν τροφήν. π. χ. Οἱ Μανιᾶται ἕνεκα τῆς ξηρᾶς, πετρώδους καὶ θερμῆς καταστάσεως τῆς χώρας αὐτῶν διάγουσι βίον ὅλως διάφορον τῶν κατοίκων τῆς Σπάρτης. Οἱ Λοιδωρικιῶται ἔχουσιν ὅλως διάφορον βίον τῶν πεδινῶν κατοίκων τῆς Ἀκαρνανίας. Οἱ κάτοικοι τῶν ἑλωδῶν τόπον ἔχουσι ὅλως διαφόρως πρὸς τοὺς ὀρεινούς.

Ἡ θνησιμότης γίνεται περισσοτέρα εἰς τοὺς πεδινοὺς καὶ ὀλιγωτέρα εἰς τοὺς ὀρεινούς· μάλιστα εἰς τοὺς ἑλώδεις πεδινοὺς εἶνε πολὺ περισσοτέρα.

Εἰς τὰς πόλεις γίνονται περισσότεραι συλλήψεις, καὶ ὀλιγώτεροι θάνατοι ἢ εἰς τὰ χωρία· τῇ διαφορᾷ, ὅτι ἐν τοῖς χωρίοις εἰσὶ περισσότερα παιδία καὶ γέροντες· ἐν ᾧ ἐν ταῖς πόλεσιν εἰσὶ περισσότεροι ἀκμαζούσης καὶ ἐφήβου ἡλικίας· διὰ τοῦτο εἰς τὰ χωρία ἡ θνησιμότης γίνεται μείζων εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς ἡλικίας. Νόσοι τινὲς εἰσὶ περισσότεραι εἰς τὰς πόλεις ἢ εἰς τὰ χωρία π. χ. τὸ ἆσθμα (φουσκοπνευμονία) ὑπάρχει διπλασίως συχνότερον εἰς τὰς πόλεις ἢ εἰς τὰ χωρία. Εἰς τὰς

πόλεις ἐπικρατοῦσι πολλαὶ νόσοι κατὰ τὰς ἡλικίας· ἀπὸ τοῦ 15 ἔτους μέχρι τοῦ 60 γίνονται αἱ νόσοι περισσότερον θανατηφόροι ἢ εἰς τὰ χωρία· τοιαῦται εἰσὶν ὁ τῦφος, ἡ φθίσις, ὁ ἡπατίτης ὁ ἐπιλόχιος πυρετός, οἱ ῥευματισμοί, καὶ ἡ μητροῤῥαγία.

Ὁ Βουρδάχης λέγει ὅτι, ἡ διάρκεια τῆς ζωῆς εἶνε μείζων εἰς τὰ χωρία, καὶ ὀλιγωτέρα εἰς τὰς μικρὰς πόλεις, καὶ ἔτι μᾶλλον ὀλιγωτέρα εἰς τὰς μεγάλας πόλεις.

Ἐν γένει παρετηρήθη, ὅτι εἰς τὰς πεπολιτισμένας πόλεις ἡ θνησιμότης ἐλαττοῦται καὶ ἐπικρατεῖ ἡ μέση ἡλικία. Τὸ αἴτιον ἀποδοτέον εἰς τὸν ἀνετώτερον βίον, καὶ εἰς τὰ μέσα τῆς θεραπείας.

Β' ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ θρησκευτικῆς νηστείας ὑπ' ἔποψιν ὑγιεινήν.

Ἡ θρησκεία κοινωνικῶς θεωρουμένη ἐμπεριέχει τὸ ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ὑγιείας ἑκάστου· διότι ἄνευ ὑγιείας οὐδὲν καλὸν δύναται γενέσθαι, οὔτε ἡ πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία ἐκτελεῖται, οὔτε τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ δύναταί τις διατηρεῖν· διὰ τοῦτο ἡ ὑγίεια εἶνε θεῖον δώρημα, καὶ τὸ πολυτιμώτερον πάντων τῶν ἀγαθῶν.

Αἱ θρησκευτικῶς παρ' ἡμῖν ἐπιβαλλόμεναι νηστεῖαι κυρίως πρὸς τοῦτον τὸν σκοπὸν ὡρίσθησαν, χάριν δηλαδὴ τῆς ὑγιείας, καὶ τοῦ κοινοῦ συμφέροντος.

Παρετηρήθη ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὅτι εἰς τὰ θερμὰ κλίματα ἡ συνεχὴς βρῶσις τοῦ κρέατος βλάπτει τὴν ὑγίειαν, πυκνόνει πολὺ τὸ αἷμα, φέρει συμφορήσεις, καὶ παράγει διαφόρους νόσους ἰδίως ἀρθρητικάς. Τὸν νοῦν ἐπισκοτίζει, καὶ τὰς ψυχικὰς διαθέσεις παρέχει θηριώδεις καὶ θρασείας. Ἡ δὲ συνεχὴς βρῶσις τῶν λιπαρῶν καὶ μάλιστα τοῦ πάχους ἐπιφέρει ἐξανθήματα τοῦ δέρματος, δυσπεψίας, διαῤῥοίας, καὶ ἐν γένει ἐρεθισμοὺς τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος· διότι ὅσον θερμότερον εἶνε τὸ κλίμα, ὡς προεῤῥέθη ἐν σελ. 78, τόσον αἱ κρεατώδεις τροφαὶ φύσει εἰσὶν ἀνάρμοστοι καὶ ἐπιβλαβεῖς· καὶ ἔτι μᾶλλον αἱ τροφαὶ αἱ ἐκ τῆς σαρκὸς τῶν πτηνῶν καὶ τῶν χερσαίων ζώων τῶν ἀγρίων, τὰ ὁποῖα τρώγουσι σεσηπυίας σάρκας ζώων, διὰ τοῦτο παρ' ἡμῖν ἡ θρησκεία ἀπαγορεύει τὴν βρῶσιν τούτων· διὰ τοῦτο τὸ πάλαι ἐν Ἰνδίαις καὶ ἐν Αἰγύπτῳ ἔνθα ἤκμαζεν ὁ πολιτισμός, ἀπηγορεύετο ἡ βρῶσις παντὸς κρέατος

εἴς τινας τάξεις τῶν ἀνθρώπων διαρκῶς, καὶ εἰς ἄλλας τάξεις διαλειπόντως κατ' ἐποχάς. Ἐν δὲ τῇ ἀρχαίᾳ Ἑλλάδι ἐπὶ εἰδωλολατρείας ἀπηγορεύετο ἡ κρεωφαγία κατὰ δέκα ἡμέρας ἅπαξ· ἡ δὲ νηστήσιμος ἡμέρα *δεκὰς* ἐκαλεῖτο· διότι καὶ ἐν τῷ κλίματι τῆς Ἑλλάδος ἡ ἀδιάλειπτος βρῶσις κρεατωδῶν τροφῶν βλάπτει τὴν ὑγίειαν. Μετὰ δὲ τὴν ἐγκατάστασιν τῆς χριστιανικῆς θρησκείας οἱ Ἀπόστολοι, οἵτινες ἦσαν οἱ θεμελιωταὶ ταύτης, ὥρισαν δύο ἡμέρας τῆς ἑβδομάδος τὴν Τετάρτην καὶ Παρασκευήν, καθ' ἃς ἀπηγόρευον τὴν βρῶσιν τοῦ κρέατος καὶ τῶν λιπαρῶν τροφῶν· διότι παρετηρήθη ὅτι διὰ τῆς τοιαύτης ἐφημέρου ἀποχῆς τῆς κρεωφαγίας διατηρεῖται ἡ ὑγίεια ἀβλαβεστέρα, καὶ τὸ σῶμα τρέφεται περισσότερον. Ἐπὶ τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς ἔτρωγον κατὰ τὴν τετάρτην καὶ παρασκευὴν ἅπαξ τῆς ἡμέρας οὐχὶ κρεατώδη, ἀλλὰ ξηροφαγίαν κατὰ τὴν 9 ὥραν· τὸ δὲ οἰκονομούμενον χρηματικὸν ποσὸν ἐκ τῆς τοιαύτης νηστείας προσέφερον εἰς τοὺς πτωχούς. Ἐνήστευον δὲ καὶ διαρκῆ νηστείαν ἐπὶ τεσσαράκοντα ἡμέρας ἀπέχοντες κρεοφαγίας, καθ' ἣν ἐποχὴν ἐνήστευσεν ἐν Ἰουδαίᾳ καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Ὑπῆρχον λοιπὸν κατ' ἀρχὰς μία μόνον διαρκὴς νηστεία ἡ μεγάλη *Τεσσαρακοστή*, καὶ ἐφήμερος νηστεία ἡ τῆς Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς.

Ἀλλὰ τίνας τροφὰς ἔτρωγον νηστεύοντες;

Τὴν μὲν Τετάρτην καὶ Παρασκευὴν ἔτρωγον ξηρὰν τροφὴν ἄνευ κρέατος ἅπαξ τῆς ἡμέρας καὶ ὀλίγην, ὅπως μὴ χορτάσωσι, καὶ γεμίσωσι πολὺ τὸν στόμαχον· ἂν τὸν τυρόν, τὰ ὠά, τὸ γάλα ἀπηγόρευον ἄδηλον. Τὸ κρέας καὶ τὸ λίπος εἶνε γνωστὸν ὅτι δὲν ἔτρωγον. Κατὰ δὲ τὴν μεγάλην τεσσαρακοστὴν ἀπεῖχον ὡσαύτως ἐκ τούτων καὶ ἐκ τῶν ὠῶν· διότι οὕτως ἐποίουν καὶ οἱ Ἑβραῖοι, παρ' ὧν ἐλήφθη ἡ τοιαύτη νηστεία. Ἐν ταύτῃ τῇ νηστείᾳ τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς ἡ ἀποχὴ ἐκ τῆς βρώσεως κρέατος καὶ ὠῶν ἔχει καὶ σκοπὸν ἀποβλέποντα τὴν δημοσίαν οἰκονομίαν. Κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς τεσσαρακοστῆς ταύτης γεννῶσι τὰ τῶν ποιμνίων ζῶα· ἐὰν ἐξακολουθῇ ἡ κρεωφαγία θέλει θυσιάζονται πρὸς βρῶσιν μυριάδες μικρᾶς ἡλικίας ἀμνῶν καὶ ἐριφίων, τῶν ὁποίων τὸ κρέας εἶνε ὀλίγον, καὶ ὀλίγον θρεπτικόν· ἐν ᾧ ὅταν ἡλικιωθῶσιν ἐπαρκοῦσι περισσότερον, καὶ κατὰ ποσὸν κρέατος καὶ κατὰ ποιόν· διότι τὸ ἡλικιωμένον κρέας εἶνε θρεπτικώτερον· διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ εἰδωλολατρείας τὸ πάλαι ἐν Ἑλλάδι ἀπηγορεύετο ἡ βρῶσις τῶν προβάτων πρὶν βλαστήσωσι τὰ κέρατα ἢ γεννήσωσι. Περὶ τούτου εἰς τὰς Ἀθήναις ὑπῆρχε καὶ ἴδιος νόμος τοῦ Σόλωνος λέγων·

«Μὴ σφάττειν πρόβατον ἄπεκτον ἢ ἄτοκον»

Καὶ αὐτοὶ οἱ Τοῦρκοι ἀπηγόρευον τὴν σφαγὴν τῶν ἀρνίων πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Ἐν ταύτῃ τῇ νηστείᾳ οἱ Ἑβραῖοι ἀπεῖχον τῆς βρώσεως καὶ τῶν ᾠῶν κατὰ μιμίμησιν τῶν Αἰγυπτίων, ἐξ ὧν παρέλαβον καὶ τὸν πολιτισμόν. Ἐν Αἰγύπτῳ ἀπηγορεύετο ἡ βρῶσις τῶν ᾠῶν κατὰ τὴν ἐαρινὴν ἰσημερίαν ἤτοι κατὰ τὸν Μάρτιον μῆνα· διότι ἔλεγον ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τὰ ᾠὰ ὑφίστανται ζύμωσίν τινα ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ὑγίειαν Τὸ ἀληθέστατον εἶνε, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην γίνεται ἡ ἐπώασις τῶν ᾠῶν καὶ ἡ παραγωγὴ τῶν ὀρνιθίων· ἡ δὲ ἀποχὴ ἐκ τῆς βρώσεως τῶν ᾠῶν ἐπιφέρει ἐπαύξησιν τοῦ πληθυσμοῦ τῶν ὀρνίθων, αἵτινες εἶνε χρησιμώτατοι πρὸς τροφὴν τῶν κατοίκων τῶν θερμῶν κλιμάτων· διότι τὸ κρέας τῶν ὀρνίθων εἶνε τὸ μᾶλλον εὐπεπτότερον, καὶ τὸ κατάλληλον εἰς τὰ θερμὰ κλίματα.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔκτοτε ἐπενοήθη ἡ βράσις νεαρῶν (φρέσκων) ᾠῶν πρὸ τῆς Μαρτίου ἰσημερίας, καὶ ἡ διατήρησις τούτων πρὸς βρῶσιν, τὰ ὁποῖα οἱ Χριστιανοὶ βάφουσιν ἐρυθρὰ πρὸς ἔκφρασιν χαρᾶς ἐπὶ τῇ ἀναστάσει τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Αἱ νῦν ὑπάρχουσαι νηστεῖαι τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, τῆς Θεοτόκου Παναγίας, καὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων ἐγένοντο μετά τινας αἰῶνας μετὰ Χριστόν, καὶ ἦσαν κατ' ἀρχὰς ἑπταήμεροι, ὡς τοῦτο λέγει ὁ Βαλσαμών, Πατριάρχης Ἀντιοχείας. Ἐν δὲ Μοναῖς ἐγένοντο αὗται διαρκέστεραι, καὶ ἐκεῖθεν μετηνέχθησαν εἰς τὰς πόλεις καὶ χωρία, διότι καὶ οἱ τῶν πόλεων ἱερεῖς ἐκ Μονῶν τότε ἤρχοντο.

Οἱ περὶ νηστειῶν γράψαντες εἰσὶν ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους, ὡς πρὸς τὴν νῦν ἐπικρατοῦσαν συνήθειαν, π. χ. ἡ ἐκ τοῦ τυπικοῦ Νικηφόρου τοῦ πατριάρχου γνώμη λέγει μετάθεσιν τῆς τοῦ Αὐγούστου νηστείας.

Ὁ δὲ Βαλσαμὼν ἐν ταῖς ἀποκρίσεσι, προσδιορίζων ἑπταημέρους τὰς νηστείας, πλὴν τῆς μεγάλης τεσσαρακοστῆς, ἀφίνει εἰς τὴν προαίρεσιν ἑκάστου.

Ὁ δὲ τῆς ἐν Γάγγρᾳ συνόδου δέκατος ἔννατος κανὼν ἀπροσδιορίστως καθυποβάλλει ἀναθέματι τὸν παραλύοντα τὰς εἰς τὸ κοινὸν παραδιδομένας νηστείας.

Ὅπως δήποτε καὶ ἂν ἔχῃ ὁ προσδιορισμὸς τῶν νηστειῶν, ἡ βάσις τῆς νηστείας ἐπὶ τῆς ἀποφυγῆς διαρκοῦς κρεωφαγίας, ὡς ἔχει ἡ Ἀποστολικὴ νηστεία, δὲν εἶνε παράλογος, οὔτε περιττή, ὡς τινὲς ἐπιπολαίως κρίνοντες δοξάζουσιν. Ἐκ τοὐναντίου εἶνε ἀναγκαιοτάτη εἰς τὸ ἑλληνικὸν κλίμα· διότι συντελεῖ εἰς τὴν ζωπύρωσιν τῆς ὑγιείας. Πρέπει ὅμως νὰ γείνηται προ-

τηκόντως, καὶ καὶ οὐχὶ ἐπιβούλως, καὶ σοφιστικῶς, ὡς συνήθως γίνεται. Οἱ πλεῖστοι ἀγνοοῦντες, ἢ μὴ θέλοντες ἐννοῆσαι τὸν σκοπὸν τῆς νηστείας, ἀπέχουσι μὲν σοφιστικῶς τῆς βρώσεως κρεάτων καὶ λιπαρῶν τροφῶν, καὶ ὠῶν κλπ. τρώγουσιν ὅμως πλησμονὴν ἄλλων τροφῶν καὶ ποικίλων, καὶ προκαλοῦσι πολυφαγίαν, καὶ ἀντὶ ὑγιείας βλάβας καὶ νόσους ἐπιφέρουσι. Τοιαύτη νηστεία εἶναι ἐμπαιγμὸς τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων καθεστώτων, καὶ ἀντιβαίνει εἰς τὸν ὑγιεινὸν σκοπὸν τῶν θρησκευτικῶν κανόνων.

Ἡ θρησκευτικὴ νηστεία ὠφελεῖ παρ' ἡμῖν πάντας ἀνεξαιρέτως;

Ἡ μὲν νηστεία τῆς Τετάρτης καὶ τῆς Παρασκευῆς γιγνομένη δι' ἀποχῆς κρεωφαγίας ὠφελεῖ εἰς πάντας. Ἡ δὲ γιγνομένη κατὰ τὰς πολυημέρους νηστείας, οἱ μὲν αὗται εἰσὶν ἑπταήμεροι ὡς λέγει ὁ Βαλσαμὼν, καὶ ὡς εἶχον ὁρισθῇ κατ' ἀρχάς, εἰσὶν ὠφέλιμοι ὑγιεινῶς εἰς τινας κράσεις, καὶ ἡλικίας· αἱ δὲ ἐκ πολλῶν ἑβδομάδων νηστεῖαι ἐν γένει εἰσὴν ἀνωφελεῖς τῇ ὑγιείᾳ.

Εἰς τίνας λοιπὸν ὠφελεῖ ἡ νηστεία;

Ἡ νηστεία γιγνομένη δι' ὀλιγοφαγίας καὶ ἀποχῆς κρεωφαγίας ὠφελεῖ εἰς τοὺς ἔχοντας ὑγρὰς σάρκας, τοὺς πολυσάρκους, καὶ τοὺς φυσκωνιῶντας (τοὺς πολὺ παχεῖς)· διότι τούτων ἐλαττώνει τὴν μεγάλην καὶ ὑπερβολικὴν θρέψιν· τῶν δὲ ἐχόντων μαλθακὰς τὰς σάρκας ἐλαττώνει τὰ ὑγρὰ τοῦ σώματος, ποιεῖ συμπαγεῖς τὰ σάρκας. Τοῦτο λέγει καὶ θεῖος ὁ Ἱπποκράτης.

»Τοῖς σώμασι τοῖσι ὑγρὰς τὰς σάρκας ἔχουσι δεῖ λιμὸν ἐμποιεῖν:
»λιμὸς γὰρ ξηραίνει τὰ σώματα.»

Τὰ παιδία οὐδόλως ἀντέχουσιν εἰς τὴν νηστείαν. Ἡ μέση ἡλικία μετρίως ἀντέχει· οἱ δὲ γέροντες πολὺ ἀντέχουσιν, ὡσαύτως καὶ οἱ νωθροί, καὶ οἱ καθεστηκυῖαν ζωὴν διάγοντες.

Περὶ τούτων καὶ ὁ θεῖος Ἱπποκράτης λέγει·

«Γέροντες εὐφορώτατα νηστείην φέρουσι,
»δεύτερον οἱ καθεστηκότες, ἥκιστα μειράκια.

Αἱ γυναῖκες ὑποφέρουσι τὴν νηστείαν εὐκολώτερα τῶν ἀνδρῶν. Ὀλιγώτερον ὅμως ὑποφέρουσι ταύτην οἱ νευρικοὶ καὶ οἱ εὐερέθιστοι.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ νηπίων

Περὶ τὸν [illegible] ἄρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἡ βλάστησις τῶν ὀδόντων. Ἐν πρώτοις βλαστάνουσι οἱ τέσσαρες ἐμπρόσθιοι ὀδόντες

καὶ ἐντὸς τῶν 24 μηνῶν βλαστάνουσιν, ἅπαντες ἀριθμούμενοι εἰς 20. Ἡ πρώτη βλάστησις τῶν ὀδόντων σπανίως γίνεται ἄνευ διαταράξεως τῆς ὑγιείας. Ὅταν τὸ νήπιον ὀδοντοφυῇ εὐχαριστεῖται δαγκάνειν πᾶν στερεὸν σῶμα, τὰ οὖλα εἰσὶν ἐξωκωμένα, τὸ στόμα θερμότερον τοῦ δέοντος, τὰ σίαλα ῥέουσιν ἀφθόνως, ὁ ὕπνος γίνεται τεταραγμένος, καὶ διατελεῖ ἀνήσυχον καὶ κακοδιάθετον. Εἰς πολλὰ ἐπισυμβαίνει διάρροια καὶ ἔμετος· τὸ γάλα ὀξινίζει ἐν τῷ στομάχῳ, καὶ συνυπάρχει ὑποδιαλείπων πυρετός.

Ἀλλὰ τὰ μᾶλλον ἐφίφοβα ἀποτελέσματά εἰσιν οἱ σπασμοὶ ἐν ὀδοντοφυΐᾳ, οἵτινες ὁτὲ μὲν εἰσὶν ἰδιοπαθεῖς, ὁτὲ δὲ ἀνάγονται εἰς πάθησιν τοῦ ἐκεφάλου ὑπό τινας ὅμως διαφοράς· οἱ ἰδιοπαθεῖς εἰσὶν ὀλίγον ἐπικίνδυνοι, ἴδιον χαρακτῆρα ἔχουσι τὴν ἀποβολὴν τῆς γνώσεως καὶ τὴν ἀκινησίαν, ἅπερ καταφοβίζουσι πολὺ τὰς μητέρας. Διὰ ταῦτα ἐν ἐλλείψει ἰατροῦ, ἢ ἐν βραδύτητι ἐλεύσεως, ποίησον τάδε· χαλάρωσον τὰ ἐνδύματα τοῦ νηπίου, ἀέρισον τὸν θάλαμον, καὶ ποίησον ἐντριβὰς καθ' ὅλον τὸ σῶμα, καὶ δῶσον ἐντὸς κοχλιαρίου ὕδατος δύο στάγματα λαυδάνου καὶ δύο ἢ τρία στάγματα θειϊκοῦ αἰθέρος, τὰ ὁποῖα ἔχεις εἰς τὴν φαρμακαποθήκην Σου· ἢ ποίησον χλιαρὸν λουτρόν· ἢ ἐπίθεσον ἐπὶ τῆς κοιλίας ἐπίθεμα χλιαρὸν ἐκ χαμαιμήλων· ὠφέλιμον ἐστὶ καὶ ἡ ἐπίθεσις ψυχροῦ ὕδατος ἐπὶ τοῦ μετώπου, καὶ ἐλαφροὶ συναπισμοὶ ἐπὶ τῶν κνημῶν.

Ἵνα μὴ ἀναφανῶσι πάλιν οἱ σπασμοί, ποίησον κατόπιν λουτρὸν χλιαρὸν μετὰ ἀνθέων φιλύρας. (ἄνθος φλαμπουρίας ἢ τίλιον).

Τινὲς πρὸς ἐπιτάχυνσιν τῆς βλαστήσεως τῆς ὀδοντοφυΐας, ὅταν οὖλα ὦσι πολὺ ἐξοιδημένα ποιοῦσιν σχάσεις τῶν οὔλων. Τὸ τοιοῦτον εἶνε ἀλυσιτελὲς καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνον.

Ἡ ἐντριβὴ τῶν οὔλων μετὰ μυέλοῦ λαγωοῦ εὐκολύνει τὴν βλάστησιν τῶν ὀδόντων. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον λάβε μυελὸν τῆς κεφαλῆς λαγωοῦ, καθάρισον αὐτὸν ἐκ τῶν μεμβρανῶν, καὶ θέσας ἐν ἰγδίῳ ὑαλίνῳ, ὅπερ ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί, πρόσθες μίαν κουταλίαν μεγάλην τετριμμένης ζαχάρου, καὶ μίαν μικρὰν κόνεως κανέλλας, καὶ ἀνακάτωσον καλῶς, καὶ φύλαξον ἐντὸς πηλίνου ἢ ὑαλίνου ἀγγείου. Διεξοδικώτερον περὶ ὀδοντοφυΐας ἴδε Συνεκ, ὑγιεινὴν ἐκδ. Β. σελ. 225.

Τὸ νήπιον εἶνε φύσει εὐαίσθητον καὶ νευρικὸν καὶ διαταράττεται καὶ τρομάζει εὐκόλως ἐκ τοῦ παραμικροῦ ἐκτάκτου φαινομένου. Διὰ ταῦτα φρόντιζε καὶ ἐπιμελοῦ ἵνα συνεθίζῃς

αὐτὸ κατ' ὀλίγον εἰς τὸ μὴ τρομάζειν εὐκόλως. Ταῦτα πρέπει νὰ ἐκτελῇ ἡ τροφὸς, ἡ ὑπηρέτις, καὶ ἡ μήτηρ αὐτή. Μὴ ἄφινε τὸ παιδίον μόνον εἰς βαθύτον σκότος· διότι ἐν τῷ σκότει ἡ φαντασία παρουσιάζει τὰ γεγονότα πολὺ μεγάλα· ὁ μικρότερος θόρυβος, ἢ ὁ ἐλάχιστος ἦχος ἐπιφέρει μεγάλας ἐντυπώσεις. Ἀπόφευγε λοιπὸν πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ ἐμποιήσῃ φόβον εἰς τὸ παιδίον· δίδαξον τοῦτο νὰ προφυλάττηται ἐκ τοῦ πυρὸς, τοῦ ὕδατος, τοῦ κρημνοῦ, καὶ ἔκ τινων ζώων ἐπιβλαβῶν.

Τὸ παιδίον φύσει εἶνε μιμητικόν· διότι φύσει ὁ ἄνθρωπος εἶνε μιμητικὸς, καὶ τὰ πλεῖστα μανθάνει ἐκ μιμήσεως. Τούτου ἕνεκεν ἀπόφευγε ἐνώπιον τοῦ παιδίου πᾶν κίνημα, πᾶσαν πρᾶξιν, πᾶν ἔργον, πᾶσαν λέξιν καὶ ὁμιλίαν ἀπρεπῆ καὶ ἀνάρμοστον· ἐνώπιον αὐτοῦ ἔσω προσεκτικὸς πρὸς πᾶν κίνημα, καὶ πᾶσαν ἰδέαν. Γνώριζε ὅτι τὸ παιδίον ὁμοιάζει ὡς ὁ εὔπλαστος κηρός· διὰ παραδειγμάτων καὶ τρόπων ὡς διδάσκαλος δύνασαι νὰ διαπλάσῃς ἠθικῶς αὐτὸ, καὶ νὰ τῷ ἐμπνεύσῃς τὰς πρώτας χρηστὰς καὶ ἐναρέτους ἐντυπώσεις. Πρόσεχε λοιπὸν ὅπως καὶ οἱ ὑπηρέται, καὶ πᾶς ἄλλος συναναστρεφόμενος μετὰ τοῦ παιδίου ὦσι χρηστοὶ τὰ ἤθη καὶ καλοὶ τοὺς τρόπους. Διὰ τῶν τοιούτων μέσων δύνασαι νὰ τροποποιήσῃς καὶ μεγάλως νὰ βελτιώνῃς τὴν κακὴν φύσιν τοῦ παιδίου, ἐὰν οὕτως πέφυκε· διότι φύσει τὰ μὲν καλὰ, τὰ δὲ κακὰ γεννῶνται.

Ὅταν τὸ νήπιον ἀρχίσῃ νὰ περιπατῇ ἄφες ἐλεύθερον νὰ κινῆται ὅσον θέλει· διότι ἡ μὲν κίνησις παρέχει ὑγίειαν καὶ εὐεξίαν, ὁ δὲ περιορισμὸς ἐπιφέρει καχεξίαν καὶ νόσον. Μὴ ἐνδύῃς τὸ παιδίον μὲ ἐσώβρακον, οὔτε μὲ κάλτια (κάλτσας), οὔτε μὲ ὑποδήματα, οὔτε μὲ φλανέλλαν· συνήθισε τοῦτο ὅσον οἷόν τε φέρειν ἐλαφρὰ φορέματα, καὶ ἄφες ἐντὸς τῆς οἰκίας περιπατεῖν ἀνυπόδητον, ξεσκούφοτον, ξεβράκωτον κλπ. Μόνον τήρει ταῦτα χάριν εὐκοσμίας, ὅταν ἐξέρχηται τῆς οἰκίας, καὶ ἐνώπιον ξένων. Συνήθιζε τὸ παιδίον ν' ἀντέχῃ εἰς τὸ ψῦχος καὶ εἰς τὴν θερμότητα, νὰ παίζῃ συνετὰ παιγνίδια καὶ ὑπὸ μὴ πολὺ καυστικὸν ἥλιον, καὶ ὑπὸ μὴ μεγάλον ψῦχος. Εἶνε καλὸν τὸ παιδίον νὰ φέρηται πρὸς περίπατον ἐκτὸς τῆς πόλεως εἰς τόπον ξηρὸν, καὶ ἔχοντα ὀλίγα δένδρα, ἀμπελῶνας μὴ ποτιστικοὺς, καὶ γῆν ἀρτίως καλλιεργημένην· διότι ἐκεῖ ὑπάρχει καθαρὸς καὶ ὑγιεινὸς ἀήρ, οὐδόλως ὠφελεῖ ἡ μεταβολὴ τοῦ ἀέρος ἀπὸ ἀπὸ θαλάμου εἰς θάλαμον, ἢ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς πόλεως, οὔτε ὁ ἐφ' ἁμάξης περίπατος.

Δ'. ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τοῦ φαρυγγίτου.

Πρὶν ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς συχνοτάτης, καὶ ἐνίοτε διαταρακτικῆς καὶ ἐπικινδύνου ταύτης νόσου, θεωροῦμεν εὔλογον ἵνα δώσωμεν ἰδέας τινὰς περὶ τοῦ τί ἐστὶν φάρυγξ.

Φάρυγξ καλεῖται τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ στόματος, τὸ ὁποῖον φαίνεται κατὰ μέγα μέρος διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ὅταν τις ἀνοίξῃ καλῶς τὸ στόμα. Διαχωρίζεται ἔμπροσθεν ἐκ τοῦ στόματος διὰ τοῦ ὑπερώου, καὶ τοῦ σταφυλίτου, καὶ ὄπισθεν συνέχεται μετὰ τοῦ οἰσοφάγου ἄνωθεν συνέχεται μετὰ τῆς κοιλότητος τῆς ῥινός· ἔμπροσθεν πρὸς τὰ πλάγια συνέχεται μετὰ τῶν ἀμυγδαλῶν, καὶ τοῦ στομίου τῶν ἀκουστικῶν σαλπίγγων τοῦ Εὐσταθίου καλουμένων, αἵτινές εἰσι σωλῆνες, δι' ὧν συγκοινωνεῖ ἡ ἔσω κοιλότης τῶν ὤτων μετὰ τοῦ φάρυγγος, κάτωθι συνέχεται μετὰ τῆς βάσεως τῆς γλώσσης, μετὰ τῆς ἐπιγλωττίδος καὶ μετὰ τοῦ στομίου τοῦ λάρυγγος, πάντα ταῦτα παρίστανται ἐν τῇ ἀπέναντι εἰκόνι.

Διὰ τοῦ Φάρυγγος εἰσέρχονται αἱ τροφαὶ εἰς τὸν οἰσοφάγον, ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἔκ τινος ἐντέρου ἀπολήγοντος εἰς τὸν στόμαχον. Διὰ τοῦ φάρυγγος εἰσέρχεται καὶ ὁ ἀὴρ εἰς τὸν λάρυγγα καὶ ἐκ τούτου εἰς τοὺς πνεύμονος πρὸς τὴν ἀναπνοήν.

Ὁ φάρυγξ ἐπικαλύπτεται διὰ βλενομεβράνης, ἥτις συνέχεται μετὰ τῆς ῥινός, τοῦ στόματος, τοῦ λάρυγγος, τοῦ οἰσοφάγου, τοῦ στομάχου καὶ ὅλων τῶν ἐντέρων.

Ἡ ἀπέναντι εἰκὼν παριστάνει τὸ πρόσωπον ἐσχισμένον κατὰ μέσον ἐκ τῶν ἐμπροσθίων πρὸς τὰ ὄπισθεν, ὥστε φαίνεται τὸ ἥμισυ μέρος πλαγίως. Τὸ Φ. παρίστησι τὸν φάρυγγα, ὅστις πρὸς τὰ ὄπισθεν γειτνιάζει μετὰ της σπονδυλικῆς στήλης, καὶ ἄνωθεν τῆς χώρας ταύτης ἐφάπτεται μετὰ μέρους τῆς βάσεως τοῦ κρανίου Σ. Τὸ Κ. δεικνύει τὴν συνέχειαν μετὰ τῆς κοιλίας τῆς Ζ ῥινός (μύτης)· τὸ δὲ σημεῖον Υ δεικνύει τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ ὑπερώου, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ στόμιον τῆς ῥινὸς Κ. Τὸ Α. ἡ ἀμυγδαλή. Β. τὸ στόμιον τῆς ἀκουστικῆς σάλπιγγος τοῦ Εὐσταθίου. Γ ἡ βάσις τῆς γλώσσης Ε. ἡ ἐπιγλωττίς. Δ. τὸ στόμιον τοῦ λάρυγγος· Η. τὸ ὀστοῦν τῆς ἄνω σιαγῶνος· Θ. οἱ ἄνω ὀδόντες. Ι. ἡ γλῶσσα. Λ. ὁ ὀστοῦν τῆς κάτω σιαγόνος, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου φαίνονται οἱ ὑπογλώσσιοι, καὶ ὑποσιαγώνιοι ἀδένες Τ. καὶ

M, οἵτινες ἔχουσιν ὀχετὸν, δι'οὗ ἐκκρίνεται ἡ σίαλος εἰς τὸ στόμα· N. τὸ ὑοειδὲς ὀστοῦν, ἐξ οὗ ἐξαρτῆται ὁ λάρυγξ Ξ. ὅστις κάτωθεν συνέχεται μετὰ τῆς τραχείας ἀρτηρίας O. ἔμπροσθεν τοῦ λάρυγγος κεῖται ὁ θυροειδὴς ἀδὴν Π. τὸ δὲ P. δεικνύει τὴν συνέχειαν τοῦ φάρυγγος.

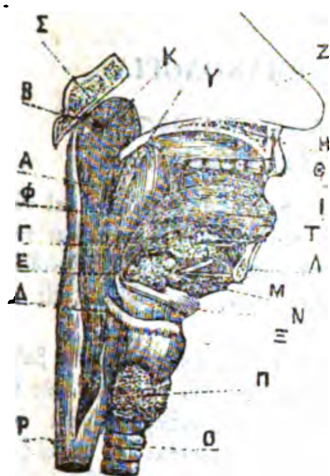

Τί ἐστὶ φαρυγγίτης;

Ἡ βλενομεμβράνη, ἥτις ἐπικαλύπτει τὸ ὄπισθεν μέρος τοῦ στόματος, τὸ ὁποῖον εἴπομεν ὅτι καλεῖται *φάρυγξ*, ἐνίοτε ἐρεθίζεται καὶ φλογίζεται, ὡς γίνεται εἰς τὸν ῥινοκατάῤῥουν. Ἡ τοιαύτη πάθησις τοῦ φάρυγγος καλεῖται *φαρυγγίτης*, ἢ *φαρυγγοκατάῤῥους*, ὡς ὁ ῥινοκατάῤῥους καλεῖται *ῥινίτης*.

Ὁ φάρυγξ, ὅστις, ὡς προελέχθη, ἐμπεριλαμβάνει διάφορα μέρη τοῦ στόματος, δὲν φλογίζεται ἐπίσης ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτάσεως αὐτοῦ· ἀλλὰ ὁτὲ μὲν ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων μερῶν, ἤτοι ἐπὶ τοῦ ὑπερωΐου, ἱστίου, καὶ τῆς σταυφυλίτιδος, ἐπὶ τῶν ἀμυγδαλῶν, ἢ ἐπὶ τῆς ἐπιγλωττίδος· ὁτὲ δὲ μόνον ἐπὶ τῶν ἀμυγδαλῶν, ἄλλοτε ἐπὶ τῆς ὀπισθίας χώρας, ἥτις φαίνεται ὅταν τὸ στόμα μένῃ ἀνοικτὸν, ἄλλοτε φλογίζεται κάτωθι πρὸς τὸ μέρος τοῦ οἰσοφάγου, τὸ καλούμενον κοινῶς *καταπίτης*, ὅτε οὐδὲν φαίνεται διὰ τῶν ὀφθαλμῶν. Ἄλλοτε περιορίζεται ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ λάρυγγος.

Τούτων ἕνεκεν κατὰ τὸ ὄνομα ἑκάστου μέρους τούτου λαμβάνει ὁ φαρυγγίτης καὶ ἴδιον ὄνομα.

Ὅταν ἡ φλόγωσις ὑπάρχῃ ἐπὶ τοῦ ὑπερωΐου καὶ ἐπὶ τῆς σταφυλίτιδος, καλεῖται *παρασυνάγχη*.

Ὅταν ἐπὶ τῶν ἀμυγδαλῶν, καλεῖται *ἀμηγδαλίτης*.

Ὅταν ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου τοῦ φάρυγγος, καλεῖται *συνάγχη*.

Ὅταν ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ φάρυγγος τοῦ ἀφανοῦς διὰ τῆς ὁράσεως, καλεῖττι *κυνάγχη* ἢ *ἄγχη* (angina), ἥτις διακρίνεται εἰς ἄγχην τῶν πεπτικῶν ὀργάνων, καὶ εἰς ἄγχην τῶν

ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Εἰς τὰ ἑπόμενα θέλομεν διαλάβει περὶ ἑνὸς ἑκάστου τούτων.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τῶν ἀνθέων τῆς φιλύρας, κοινῶς τίλιον ἢ ἄνθος τῆς φλαμουρίας καλούμενον.

Τὸ ἔγχυμα αὐτῶν εἶνε μετρίως ἀντισπασμωδικόν, καὶ δύναται ἀντικαταστῆσαι τὴν χρῆσιν τοῦ τσαΐου· διευκολύνει τὴν πέψιν τοῦ στομάχου, ὅταν μάλιστα αὕτη διακοπῇ ἐξ αἰφνιδίας ταραχῆς. Εἶνε ἐλαφρὸν ποτὸν ἱδρωτικόν, καὶ ὠφελεῖ εἰς τὰ κρυολογήματα.

Ὁ Ὄφμαν συσταίνει ταῦτα κατὰ τῆς ἐπιληψίας. Ὁ βαθμὸς τῆς δυνάμεως αὐτῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου τῆς ἀποξηράνσεως καὶ διατηρήσεως. Πρέπει ν' ἀποξηραίνωνται ταχέως καὶ ὑπὸ σκιερὸν τόπον, καὶ νὰ διατηρῶνται ἐν τόπῳ ξηρῷ καὶ περιτετυλιγμένα ἐν σάκκῳ χαρτίνῳ.

Περὶ τῶν ῥόδων, (τριανταφύλλων)

Τὰ ῥόδα ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἦσαν ἀρεστὰ καὶ χρησιμώτατα ὡς ὑγιεινὰ καὶ θεραπευτικά. Ἡ ὀσμὴ αὐτῶν εἶνε τερπνοτάτη καὶ ζωογονεῖ τὰς δυνάμεις. Τὰ πέταλλα (φύλλα τῶν ἀνθέων) ζεματισμένα ἐντὸς θερμοῦ ὕδατος χλωρὰ ὄντα καὶ μετὰ ζαχάρου πινόμενα, ἀποτελοῦσιν εὐκοίλιον καθάρσιον· ξηρὰ διατηρούμενα καλῶς κοὶ ἐμβρεχόμενα ἐντὸς καθαροῦ ὕδατος παρέχουσιν ὕδωρ ὠφέλιμον κατὰ τῆς ὀφθαλμίας ὡς ἀντιφλογιστικόν, Ἀλλ' οἱ κάλυκες (κεφαλαὶ τῶν ἀνθέων), βραζόμενοι παρέχουσι ποτὸν ὠφέλιμον κατὰ τῆς μὴ φλογιστικῆς καὶ παλαιᾶς διαῤῥοίας, ἰδίως δὲ τῶν παίδων.

Διὰ τῶν πετάλλων τῶν χλωρῶν καὶ τρυφερῶν κατασκευάζεται ἡ ῥοδοζάχαρη καλουμένη, ἥτις χρησιμεύει ὄχι μόνον ὡς γλυκὸν πρὸς πόσιν ὕδατος, καὶ πρὸς φιλόξενον προσφοράν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ὑγίειαν. Ἐπειδὴ τὰ πέταλλα ταῦτα ἐμπεριέχουσι μικρὸν ποσὸν σιδήρου, ὠφελοῦσιν εἰς τοὺς ἀναιμικοὺς καὶ εἰς τὰς χλωρωτικὰς νεάνιδας. Τινὲς τῶν ἀρχαίων καὶ νεωτέρων ἰατρῶν, θεωροῦσι ταῦτα ὠφέλιμα καὶ θεραπεύοντα τὴν φθίσιν. Ἐν γένει ὠφελοῦσι κατὰ τῆς λευκοῤῥοίας, κατὰ τῆς αἱμοπτυσίας, κατὰ τῶν νυκτερινῶν ἀφθόνων ἱδρώτων, κατὰ τοῦ χρονίου λαρυγγίτου, κατὰ τῆς χαλαρώσεως τοῦ σταφυλί-

του, κλπ. Οὕτως ἡ ῥοδοζάχαρη εἶνε προτιμητέα ὡς γλυκὸν πρὸ τοῦ ὕδατος λαμβανομένη κατὰ πᾶσαν πρωΐαν.

Τὸ δὲ ῥόδινον ἔλαιον καλούμενον, θεωρεῖται ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὡς καταστρέφον τὰ μιάσματα, ὡς ἀντισηπτικὸν, καὶ ὡς ὑγιεινὸν ἐπαλειφόμενον πρὸς ζωογόνησιν καὶ στερέωσιν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς, καὶ ὡς προφυλακτὸν κατὰ μιασμάτων. Ὁ Ὅμηρος λέγει, ὅτι ἵνα διατηρηθῇ τὸ πτῶμα τοῦ Πατρόκλου ἄσηπτον, ἡ Ἀφροδίτη ἤλειψεν αὐτὸ διὰ ῥοδίνου ἐλαίου.

Τὰ πρώϊμα τριαντάφυλλα, τὰ Ἀπριλίου λεγόμενα, ἔχουσι μεγαλειτέραν δύναμιν τῶν ὀψίμων.

Τὰ πέταλλα τούτων τιθέμενα ἐντὸς ὄξους ἐπὶ 15 ἡμέρας, καὶ ἐν τόπῳ σκιερῷ, καὶ εἶτα στραγγιζόμενα παραγουσι τὸ τ ρ ι α ν τ α φ υ λ ό ξ ε ι δ ο ν ἢ ῥοδόξειδον, χρησιμώτατον ὡς καρύκευμα τροφῶν, ὡς ἰατρικὸν ἀντιμιασματικὸν· καὶ ὀσφραινόμενον ὡς αναληπτικὸν τῶν δυνάμεων.

Τ ρ ι α ν τ ά φ υ λ λ ο ν εἶνε ὄνομα προσηγωρικὸν ἀποσιωπωμένου τοῦ κυρίου ὀνόματος ῥόδον, διότι τὰ ῥόδα διαφέρουσιν οὐ μόνον κατὰ τὸ χρῶμα, τὴν ὀσμὴν, τὸ μέγεθος, τὴν ὥραν τῆς ἀνθίσεως, κλπ., ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν πετάλλων, καθ' ὃν ἰδίως διακρίνονται τὰ ῥ ό δ α τ ρ ι α ν τ ά φ υ λ λ α, καὶ τὰ ῥ ό δ α ἑ κ α τ ό ν φ υ λ λ α. κλπ.

Ἔλαιον ῥόδινον ἢ μύρον ῥόδινον ἢ ῥοδόεν.

Λάβε ἐν φιάλῃ ἐλαίου κοινοῦ καθαροῦ μέρη ὀκτώ· θέρμανον ὀλίγον καὶ πρόσθες νεκρῶν καὶ εὐωδῶν πετάλων ῥόδων μέρος ἕν, ἀνακάτωσον ἵνα ἐμβραχῶσιν ὅλα ἐν τῷ ἐλαίῳ καὶ ἄφες ἐπὶ 24 ὥρας, θέτων τὴν φιάλην εἰς σκιερὰν θέσιν· στράγγισον διὰ πανίου, καὶ πρόσθες νέα πέταλα ῥόδων, καὶ πρᾶξον ὡς τὸ πρίν. Ἐπανάλαβε τοῦτο πεντάκις ἢ ἑξάκις, ἕως οὗ καλῶς κατασταθῇ εὐῶδες τὸ ἔλαιον. καὶ φύλαξον καλῶς πωματισμένον.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Ὕδωρ πίσσης, ἢ πισσασφάλτου (κατραμίου)·

Λάβε πίσσης ὑγρᾶς δρ. 100· πλύνε κατὰ πρῶτον ταύτην διὰ ψυχροῦ ὕδατος, ἵνα καθαρισθῇ ἐκ τῶν ἀκαθαρσιῶν. Κατόπιν θέσον ἐντὸς χύτρας μετὰ δεκαπλασίου ποσοῦ ὕδατος βροχείου,

καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου πηγαίου, καὶ διὰ ῥάβδου τινὸς ἀνακίνει δὶς ἢ τρὶς καθεκάστην. Ἀφ' οὗ δὲ παρέλθωσι 10 ἢ 15 ἡμέραι στράγγισον καλῶς, καὶ φύλαξον τὸ ὑγρὸν ἐντὸς φιάλης πωματισμένης. Πίνε πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ ἕνα μικρὸν κύαθον (φλιτσιάνι) μετὰ σακχάρου, ἢ μετὰ γάλακτος, ἢ μετὰ σιραπίου βαλσάμου Τολοῦ. Πρὸς ἐπιδιόρθωσιν τῆς μὴ εὐαρέστου ὀσμῆς τοῦ ὕδατος τούτου πρόσθεσον ὀλίγα στάγματα τοῦ πτητικοῦ ἐλαίου τῶν μοσχοκαρύων.

Ὠφελεῖ κατὰ τῶν χρονίων παθήσεων τοῦ πνεύμονος, ἤτοι τοῦ χρονίου βρογχίτου, κατὰ τῆς γεροντικῆς βηχός, κατὰ τῆς φθίσεως, κατὰ τῆς ξηρότητος τοῦ δέρματος, καὶ κατὰ τοῦ ἄσθματος. Κατὰ τῆς φθίσεως ὠφελοῦσιν ἔτι μᾶλλον οἱ ἀτμοὶ τῆς πίσσης ταύτης. Παράγονται οἱ ἀτμοὶ οὗτοι, ὅταν βράζῃ ἡ πίσσα διὰ μετρίου πυρός· διότι διὰ πολλοῦ πυρὸς συνεξατμίζονται καὶ ἀτμοὶ ἐμπυρευματικῶν ὑλῶν, τὰς ὁποίας ἐμπεριέχει ἡ πίσσα. Οἱ ἀτμοὶ οὗτοι εἰσπνεόμενοι ἐπιφέρουσι μᾶλλον ἐρεθισμὸν ἢ ὠφέλειαν.

Η'. ΠΕΡΙ ΜΥΡΕΨΙΚΗΣ

Φύσει ὁ ἄνθρωπος νηπιόθεν εὐχαριστεῖται εἰς τὸ ἀρέσκειν εἰς τοὺς ἄλλους. Τὸ ἀρέσκειν ὅμως γίνεται διττῶς, σωματικῶς καὶ ἠθικῶς· Σωματικῶς μὲν διὰ τῆς *φιλοκαλίας*, ἠθικῶς δὲ διὰ τῆς *χρηστοηθείας*, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ τοῦ φαιδροῦ καὶ χαροποιοῦ προσώπου, ἐκ μειλιχίου φωνῆς, ἐκ λεπτότητος τοῦ λόγου, ἐκ προσηκούσης στάσεως καὶ κινήσεως τοῦ σώματος, ἐκ τοῦ καλοῦ τρόπου τοῦ ἐκφράζεσθε καὶ ἀποτείνεσθαι πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ ἐκ τῆς ἐν γένει καλῆς συμπεριφορᾶς, κλπ. Πάντα ταῦτα ἀνάγονται εἰς τὴν χρηστοήθειαν, περὶ ἧς ἴδιον βιβλίον ἐδημοσιεύσαμεν τὸ 1872.

Ἡ δὲ *φιλοκαλία* ἀποτελεῖται ἐκ τῆς κοσμιότητος τοῦ σώματος καὶ τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἐκ τῆς καθαριότητος, καὶ οὐχὶ ἐκ τοῦ καλλωπισμοῦ καὶ τῆς πολυτελείας· διότι κατ' Ἰσοκράτην «φιλοκάλου μὲν ἐστὶ τὸ μεγαλοπρεπές, καλλωπιστοῦ δὲ τὸ περίεργον» (τὸ περιττόν)·

Ἡ φιλοκαλία εἶνε συστατικὸν πεπολιτισμένου ἀνθρώπου, ὅταν γίνηται μετὰ συνέσεως καὶ προσηκόντως· διότι πᾶς ἄνθρωπος κοινωνικὸς ὀφείλει νὰ παρίσταται ἐνώπιον ἄλλου φαιδρός, γηθόσυνος, καὶ εὐάρεστος· διότι φύσει ἕκαστος ἀγαπᾷ τὸ τερπνὸν καὶ ἀποφεύγει τὸ ἀτερπές. Ἐν ὅσῳ τὸ δυσάρεστον

δὲν ἐνδιαφέρει τὸν ἄλλον, εἶνε ἀπρεπὲς τὸ ἐκφράζειν τοῦτο, διότι οὐδεὶς εὐχαριστεῖται εἰς τὸ δυσαρεστεῖσθαι δωρεάν.

Ἡ φιλοκαλία ἀνάγεται πολὺ περισσότερον εἰς τὸ θῆλυ γένος ἢ εἰς τὸ ἄῤῥεν· διότι τὸ θῆλυ εἶνε φιλάρεσκον. Ἓν τῶν συστατικῶν τῆς φιλοκαλίας τῶν γυναικῶν ἐστιν καὶ τὸ διατηρεῖν τὸ δέρμα τοῦ προσώπου εὐανθές, εὔχρουν καὶ μαλακόν. Ἡ διατήρησις αὕτη γίνεται οὐ μόνον διὰ τῆς ὑγιεινῆς διαίτης, διὰ τῆς καθαριότητος διὰ τῆς ἀποφυγῆς τῆς μεγάλης προσβολῆς τοῦ Ἡλίου, τῆς ἀποφυγῆς τῶν θαλασσίων λουτρῶν· διότι ταῦτα τραχύνουσι τὸ δέρμα καὶ κακόχρους ποιοῦσι κλπ. ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς χρίσεως διαφόρων σκευασιῶν πρὸς ἐπαλοιφήν, καὶ χρίσιν τοῦ δέρματος. Ἡ τέχνη τοῦ κατασκευάζειν τὰ τοιαῦτα καλεῖται *Μυρεψική*, καὶ τὰ ἐκ ταύτης παραγόμενα *μυρεψικά*. Ἡ τέχνη αὕτη ἐπὶ τῆς παρακμαζούσης Ἑλλάδος μεγάλως ἐτελειοποιήθη καὶ ἤκμασε, καὶ ἤδη ἐν Εὐρώπῃ οὐ σμικρὰς ἀναπτύξεις ἐκ νέου ἔλαβεν. Ἡ δὲ ἀπόκτησις τῶν τοιούτων καταλλήλων μυρεψικῶν οὐ μόνον παρ' ἡμῖν δυσχερής ἐστιν ἀλλὰ καὶ πολυδάπανος καὶ ἐπιβλαβὴς ὡς ἐπὶ πολὺ τῇ ὑγιείᾳ· διότι χάριν κερδοσκοπίας, οἱ μυρεψοὶ ποιοῦσι χρῆσιν ὑλῶν τινων λίαν ἐπιβλαβῶν τῇ ὑγιείᾳ. Ἡ γνῶσις λοιπὸν καὶ ἡ διάκρισις τούτων, καὶ ἡ διδασκαλία τῆς κατασκευῆς τῶν καταλλήλων σκευασιῶν τῆς μυρεψικῆς ἀνάγεται εἰς τὴν ὑγιεινήν, καὶ εἰς τὴν οἰκιακὴν οἰκονομίαν, τὴν ὁποίαν ἕκαστος πρέπει νὰ ἔχῃ ὁδηγὸν εἰς τὰ τοῦ βίου του.

Χάριν λοιπὸν τούτων ἐδημοσιεύθησαν ἐν τοῖς προηγουμένοις φυλλαδίοις ἀβλαβεῖς τῇ ὑγιείᾳ μυρεψικαὶ σκευασίαι, θεραπεύουσαι τὰς τοῦ δέρματος βλάβας. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην θέλομε ἐξακολουθεῖ καὶ κατόπιν τὴν δημοσίευσιν διαφόρων τοιούτων σκευασιῶν, ἀπαγορεύοντες πᾶσαν ἄλλην μυρεψικὴν σκευασίαν, ἀποβλέπουσαν οὐχὶ τὴν ὑγιεινὴν τοῦ δέρματος, ἀλλὰ τὴν ἀλλοίωσιν τοῦ χρώματος, ὅπερ καὶ κακόζηλον εἶνε, καὶ ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν ὑγίειαν· διότι αἱ τοιαῦται σκευασίαι ἀποτελοῦνται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐξ ὑλῶν μεταλλικῶν ἐπιβλαβεστάτων.

Τοιαῦται σκευασίας ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὑπῆρχον ἐν χρήσει ὁ δὲ σοφὸς Θαλῆς ὁ Μιλήσιος ἐσυμβούλευε τὰς τότε γυναῖκας λέγων, «*Μὴ τὴν ὄψιν καλλώπιζου, ἀλλ' ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν ἴσθι καλῶς*». καὶ παροιμία ἀρχαία ὑπῆρχε διὰ τὰς τοιαύτας, λέγουσα.

«Προσωπεῖον ἔχεις, γύναι, οὐχὶ πρόσωπον»·

Τὰς πρὸς ἀλλοίωσιν τῆς χροιᾶς τοῦ δέρματος μυρεψικὰς σκευ-

σίας ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι *ψιμύθια* καὶ *φύκη* (α), τὰ ὁποῖα ἰδίως πρώρισται ἵνα καθιστῶσι τὸ δέρμα λευκότερον· εἶχον καὶ ἄλλας σκευασίας πρὸς τὸ μελανίζειν τὰς ὀφρύας καὶ τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς, πρὸς τὸ ἐρυθραίνειν τὰ μῆλα τοῦ προσώπου καὶ τὰ χείλει τοῦ στόματος, κλπ. περὶ ὧν κατόπιν ποιήσομεν ἴδιον λόγον.

Τὸ μὲν ψυμύθιον κατασκευάζεται ἐξ *ὀξικοῦ βολύβδου*, ὅστις κοινῶς καλεῖται *στουπέτσι*, τὸ ὁποῖον διὰ τοῦ χρόνου ἐπαλειφόμενον ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τοῦ στήθους ἐπιφέρειδηλητηριώδη ἀποτελέσματα, ἀποξηραίνει τὰς σάρκας, καὶ ἀλγηδόνας παράγει.

Τὸ δὲ φύκος κατασκευάζετο ἐκ τῆς τέφρας τῶν θαλασσίων φυκίων, καὶ ἀποτελεῖ ἀλοιφὴν καθιστῶσαν ὑπόλευκον τὸ δέρμα· ἀλλ' οὐδὲν δηλητηριῶδες ἢ ἐπιβλαβὲς παρέχει.

Τὸ λευκὸν ὅμως χρῶμα τοῦ δέρματος πάντοτε ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ μᾶλλον συστατικὸν κάλλους χρῶμα, καὶ πάντοτε ἐπεζητεῖτο παρὰ τῶν φιλαρέσκων γυναικῶν· διὰ τοῦτο ἐπεζητοῦντο καὶ σκευασίαι ἀβλαβεῖς ὑγιεινῶς. Τοιαύτας παρέσχεν ἡ χυμία κατὰ τὴν νέαν ἐποχὴν τῶν ἐπιστημῶν, ἥτις ἐπεννόησε διαφόρους σκευασίας, τῶν ὁποίων ὅμως τινὲς ἀποτελοῦνται ἐξ ὑλῶν δηλητηριωδῶν, ὡς εἰς εἰσὶν αἱ διὰ τοῦ ὑδραργύρου σκευασίαι, αἵτινες ἐπιχριόμεναι ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπιφέρουσι διαφόρους βλάβας· τὸ δέρμα χαλαροῦται καὶ ῥυτιδοῦται, οἱ ὀδόντες μελανίζουσι καὶ κατ' ὀλίγον φθείρονται· ὁ φάρυγξ ὑφίσταται χρόνιον ἐρεθισμόν, καὶ ἀποτελεῖται *στομακάκη* (βρωμόστομος), καθ' ἣν τὰ χνῶτα παρέχουσιν ἀηδεστάτην ἀποφοράν.

Αἱ μᾶλλον ἀβλαβεῖς σκευασίαι εἰσὶν αἱ συνιστάμεναι ἐκ τοῦ ὀξειδίου τοῦ ψευδαργύρου, καὶ ἐκ τοῦ ὑποξειδίου τοῦ βισμουθίου, ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ μελανίζῃ ἔνθα ὑπάρχει θειοῦχον ἀέριον, ὅπερ εὑρίσκεται εἰς τὸ Ἀναγκαῖον. Ἡ ἔχουσα γυνὴ ἐπὶ τοῦ προσώπου της τοιαύτην σκευασίαν ἐνδέχεται νὰ κατασταθῇ αἴφνης μελανή, ἐν ᾧ ἦτο λευκή.

Συνετῆς ὅμως καὶ ἔμφρονος γυναικὸς ἴδιον ἐστὶ τὸ ἀπο-

(α) Ἐκ τῆς λέξεως φύκος ἢ φύχιον διετηρήθη παρ' ἡμῖν λέξις φυκιασίδιον, ἢ φκιασίδιον. Ἐκ τῆς λέξεως φύκιον ἐγένετο τὸ ῥῆμα φυκιάνω, ἢ ἢ φκιάνω, ὅπερ σημαίνει εὐπρεπίζω καὶ κοινώτερον κατασκευάζω εὔμορφον. Ἐκ τοῦ φκιάνω γίνεται τὸ φτιάνω, ἢ φθιάνω, ἐξ οὗ καὶ τὸ ῥῆμα φκιάνομαι, ὅπερ λέγουσιν αἱ γυναῖκες ἀντὶ τοῦ καλλοπίζομαι πρόσωπον. Ἐκ τοῦ φυκιάνομαι ἐγένετο ἡ λέξις φυκίασις, ἐξ ἧς τὸ φυκιασίδιον, τὸ φυκιασιδόνω, κλπ.

φεύγειν πᾶσαν σκευασίαν μυρεψικὴν πρὸς λεύκανσιν τοῦ δέρματός της.

Ὁ Φοῖβος πρὸς οἰκονομίαν τῆς ἐμφύτου ταύτης ὁρμῆς τοῦ θήλεως γένους πρὸς τὸ καλλωπίζεσθαι δημοσιεύει διαφόρους σκευασίας χρησίμους ὑγιεινῶς οἰκογενειακῶς καὶ οἰκονομικῶς.

ΟΙΚΙΑΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Ἐν τῇ *Ἑστίᾳ* ἐδημοσιεύθη νέος τρόπος πρὸς πλύσιν τῶν λερῶν ἐνδυμάτων, ὅστις ἐδοκιμάσθη καὶ εὑρέθη πολὺ εὔκολος καὶ οἰκονομικός, καὶ ἐντὸς ὀλίγου χρόνου ἐκτελεῖται ὁλόκληρος πλύσις. Τούτου ἕνεκεν δημοσιεύομεν τελειοτέραν τὴν σκευασίαν ταύτην καὶ τὴν χρῆσιν αὐτῆς, ὡς οἰκονομοῦσαν καὶ χρόνον, καὶ δαπάνην, καὶ πᾶσα οἰκογένεια δύναται καθ' ἑβδομάδα νὰ ἐκτελῇ τὴν πλύσιν, ἄνευ ἐπαισθητῆς διαταράξεως τῆς οἰκιακῆς διαθέσεως.

Λάβε ὀκὰν μίαν σάπωνος, τὸν ὁποῖον διὰ μαχαίρας ποίησον ξύσματα ἵνα δύναται νὰ διαλυθῇ ταχέως ἐν τῷ ὕδατι.

Λάβε προσέτι ἐλαίου τερεβινθίνης (ῥακολάδου, ἢ λάδι τῆς τρεμουντίνας κοινῶς λεγόμενον, τὸ ὁποῖον πωλοῦσιν οἱ φαρμακοποιοί, καὶ χρωματοπῶλαι) κοχλιάρια μεγάλα τῆς σούπας τρία.

Λάβε ὕδατος βρύσεως καὶ εἰ δυνατὸν ὕδατος βροχῆς ὀκάδας 20. Θέσον τὸ ὕδωρ ἐντὸς λέβητος (καζανίου), καὶ θέρμανον μέχρι βράσεως. Ἀπόσυρε ἐκ τοῦ πυρὸς τὸν λέβητα, καὶ πρόσθες τὸν σάπωνα εἰς τὸ τερεβινθέλαιον, καὶ διὰ ῥάβδου ἀνακίνει πάντα, ἕως οὗ ὁ σάπων διαλυθῇ εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ τὸ τερεβινθέλαιον ἑνωθῇ, καὶ γείνῃ ἓν μίγμα.

Τὸ ὕδωρ τοῦτο ὡς εἶνε θερμὸν θέσον ἐντὸς πιθαρίου καθαροῦ χωρητικότητος ὀκάδων 50, καὶ ῥίψε ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ὕδατος τὰς λερὰ ἐνδύματα τὸ ἓν ἐπὶ τοῦ ἄλλου, καὶ τόσα ὥστε νὰ ὦσιν ὅλα βρεγμένα ἐκ τοῦ ὑγροῦ, Εἶτα πωμάτισον καλῶς τὸ στόμιον τοῦ πυθαρίου ἵνα μὴ ἐξέρχωνται ἀτμοί. Ἄφες οὕτω τὸ σύνολον ἐπὶ τρεῖς ὥρας, ἔπειτα ἀνοίξας τὸ πιθάριον ἔξαξον τὰ ἐνδύματα καὶ πέρασον αὐτὰ διὰ καθαροῦ ὕδατος, τὰ ὁποῖα οὕτως εἰσὶ καθαρώτατα.

Ἄλλος τρόπος.

Ἀφ' οὗ τεθῶσι τὰ ἐνδύματα ἐντὸς τῆς κόφας της μπουγάδας καὶ ἐπιστρωθῶσι διὰ ὑσφάσματος, πρόσθες ἐντὸς τοῦ ἀγγείου ἔνθα διαλύεις τὴν στάκτην μετὰ θερμοῦ ὕδατος ἵνα τὴν ἐπιχύσῃς ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων τῆς κόφας, τρία ἕως ἓξ κοχλιά-

ρια ἐλαίου τερεβινθίνης, ἀναλόγως πρὸς τὸ ποσὸν τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἀνακατόνων τὸ ὑγρὸν ἐπίχυσον οὕτως.

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Περὶ ἀγκινάρων (κινάρων)

Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην τοῦ ἔτους ὡς λαχανικὰ πρὸς κατασκευὴν φαγητοῦ παρ' ἡμῖν γίνεται χρῆσις καὶ τῶν κινάρων, περὶ ὧν ἕκαστος ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ κατὰ πόσον εἰσὶν χρήσιμοι καὶ ὠφέλιμοι.

Αἱ κινάραι μαγειρεύονται μετὰ τοῦ κρέατος, μόναι βρασταὶ μέθ' ὕδατος, καὶ τρωγόμεναι μετὰ τοῦ ἅλατος, λεμονίου, καὶ ἐλαίου.

Ἵνα γείνωσιν εὔγεστοι καθάρισον ταύτας, καὶ ἄφες ἐπὶ ὥραν ἐντὸς ὕδατος, ἔχοντος, ἅλας καὶ ὀπὸν (ζωμὸν) λεμονίου, ἔπετα πρόσθεσον ταύτας εἰς τὸ κρέας κατὰ τὴν τέχνην τῆς μαγειρικῆς Διὰ τοῦ τρόπου τούτου καταστρέφεται ἡ στυπτικὴ ἐκείνη ὕλη, ἐξ ἧς καθίστανται μελαναὶ μαγειρευόμενα, καὶ κάκόγευστοι.

Τρῶγε τὸ σαρκῶδες μέρος, τὸ ὁποῖον καθιστᾷ τὴν γεῦσιν εὐάρεστον, καὶ τερπνὴν τὴν πόσιν ὕδατος, ἢ οἴνου. Εἶνε ὀλίγον θρεπτικαί, ἀλλ' εὔπεπτοι καὶ χρήσιμοι εἰς τοὺς ἀναῤῥωνύοντας καὶ ἀδυνάτους, τρωγόμεναι μετὰ κρέατος, ἢ ἄνευ τούτου. Κατὰ τὸν Γαληνὸν οἱ ἀρχαῖοι ἐμαγείρευον ταύτας μετὰ ἐλαίου, ἅλμης, καὶ οἴνου, ἢ μόνον τηγανιτάς.

Αἱ πολὺ ὥριμοι εἰσὶν δύσπεπτοι, καὶ εἴς τινας ἐπιφέρουσιν ἀϋπνίαν.

Ὁ ὀπὸς τῶν φύλλων τῆς κινάρας συλλεγόμενος διὰ συθλίψεως καὶ πινόμενος ὑπὸ δόσιν ἡμίσεως ῥακοποτήρου ἐν ὥρᾳ ἐνάρξεως ῥίγους χρονίου διαλείποντος πυρετοῦ θεραπεύει τοῦτον. Ὁ δὲ ὀπὸς τῆς ῥίζης καὶ τοῦ στελέχους εἶνε διουρητικός.

Περὶ χλωρῶν κυάμων (κουκκίων)

Τὰ χλωρὰ λεγόμενα κουκκία χρησιμεύουσιν ὡς λαχανικὸν πρὸς μαγείρευμα εἴτε μετὰ κρέατος εἴτε μόνα 'Αλλ' εἶνε ὠφέλιμα ἢ ὄχι; Τοῦτο ἕκαστος ἐρωτᾷ νὰ μάθῃ.

Καλῶς ἀποκαθαιρόμενα ἐκ τῶν ἰνῶν αἵτινες εἰσὶν πέριξ τοῦ φλοιοῦ αὐτῶν, εἰσὶν ὀλίγον θρεπτικὰ τρωγόμενα μόνα· μετὰ κρέατος ὅμως εἰσὶ. θρεπτικώτερα· εὔπεπτα, καὶ παράγουσιν ὀλίγα ἀέρια.

Πρέπει ὅμως ἐν πρώτοις νὰ τεθῶσι ἐντὸς θερμοῦ ὕδατος, βράζοντος, καὶ μετ' ὀλίγον νὰ ἐξαχθῶσιν ἵνα μαρανθῶσι καὶ ἔπειτα νὰ τεθῶσιν εἰς τὴν χύτραν πρὸς μαγείρευμα.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ. ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Α'. | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 1 ΙΟΥΝΙΟΥ 1879. | ΑΡΙΘ. 7.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχμ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ κλιμάτων ὑπὸ ἔποψιν δημοσίου ὑγιείας.

Τὸ κλῖμα μεγάλως συντελεῖ πρὸς τὸν πληθυσμόν. Κατὰ τὰς στατιστικὰς τοῦ Κετελέτου εἰς τὰ βόρεια κλίματα τῆς Εὐρώπης ἀποθνήσκει 1 πρὸς 41· εἰς τὰ μεσαῖα κλίματα 1 πρὸς 40· εἰς δὲ τὰ μεσημβρινὰ 1 πρὸς 33.

Ἐν γένει ὅσον μεσημβρινώτερον εἶνε τὸ κλίμα, τόσον ἡ θνησιμότης εἶναι μείζων. Ὑπὸ τὸ πλάτος 10° μέχρι 20° μοιρῶν ἀποθνήσκουσιν 1 πρὸς 25· ἀπὸ 25° μέχρι 40° πλάτους ἀποθνήσκουσι 1 πρὸς 34· ἀπὸ 40° μέχρι 60° 1 πρὸς 43· καὶ ἀπὸ 60° μέχρι 70° 1 πρὸς 50. Γεννῶνται ὅμως περισσότεροι εἰς τὰ θερμὰ κλίματα.

Εἰς ὅσα κλίματα ἐπικρατοῦσιν ἄνεμοι μὴ διερχόμενοι ἐξ ἑλωδῶν χωρῶν, ἐκεῖ ἡ ὑγίεια εἶνε μεγαλειτέρα, καὶ ἡ θνησιμότης μικροτέρα.

Ποία ὅμως ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς πλείονος θνησιμότητος τῶν θερμοτέρων κλιμάτων; Τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν στέρησιν τοῦ πολιτισμοῦ· διότι οὗτος συντελεῖ πρὸς τὴν ἄρσιν τῶν αἰτίων τῶν ἐνδημικῶν καὶ ἐπιδημικῶν νόσων. Τὸ πάλαι τὰ μεσημβρινὰ κλίματα εἶχον πολυπληθεστάτους κατοίκους. Ἡ Αἴγυπτος, ἡ Βαβυλὼν, ἡ Φοινίκη, εἶχον μεγίστους πληθυσμούς· ἤδη ὅμως

ἔχουσι μικρούς· διότι τότε ὁ παρ' αὐτοῖς πολιτισμὸς ἦτο μέγας, νῦν ἐλάχιστος, καὶ βεβαίως ἐὰν ὑπῆρχεν εἰς τὰ θερμὰ κλίματα πολιτισμός, ὁ πληθυσμὸς αὐτῶν ἤθελε βαίνει ταχύτερος παρὰ εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα· διότι φύσει ὅσον θερμότερον εἶναι τὸ κλίμα, τόσον ἡ παραγωγὴ γίνεται μείζων. Ἐν Αἰγύπτῳ τὸ πάλαι αἱ γυναῖκες συνήθως ἔτεκον δίδυμα, τρίδυμα, καὶ τετράδυμα. Τοιαύτην γονιμότητα παρακολουθοῦσι καὶ αὐτὰ τὰ φυτά. Εἰς τὰς κατεψυγμένας ζώνας ἐλάχιστα φυτὰ ὑπάρχουσιν ἢ οὐδόλως, ὅσον δὲ ἐκεῖθεν προβαίνει τις πρὸς μεσημβρίαν, τόσον ἡ φύσις πολλαπλασιάζει τὰ φυτά, καὶ πρὸς τὰ πολὺ μεσημβρινὰ εἰσὶ πολυπληθέστερα καὶ χρησιμώτερα εἰς τοὺς κατοίκους. Ἡ αὐτὴ ἀναλογία ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ ζῶα.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ ἀσήπου διατηρήσεως τῶν ζωϊκῶν ὑλῶν.

Πρὸς σῆψιν τρία συστατικὰ ἀπαιτοῦνται· ὕδωρ, ἀὴρ, καὶ θερμότης. Ὅταν τὸ ἓν τούτων λείπῃ, σῆψις οὐ γίνεται. Ἐὰν λοιπὸν ἀφαιρεθῇ ἡ ὑγρασία ἔκ τινος ζωϊκῆς ὕλης σῆψις οὐ γίνεται. Ὁ Γαϊλουσὰκ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐκρέμασε κρέας ἐντὸς κώδωνος, καὶ ἐπὶ τοῦ δαπέδου αὐτοῦ ἔθεσεν ὕλην τινὰ λευκήν, καλουμένην χλωροῦχον τίτανον, ἥτις ἀκορέστως ἀπορροφᾷ τὴν ὑγρασίαν. Οὕτω τὸ κρέας διετηρήθη ἄσηπον ἐπὶ πολλοὺς μῆνας. Καὶ τοῦ ἅλατος καὶ τοῦ οἰνοπνεύματος ἡ ἀντισηπτικὴ ἰδιότης ἀποδίδεται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ἰδιότητα, ἣν ἔχουσιν αἱ ὕλαι αὗται εἰς τὸ ἀπορροφᾷν τὴν ὑγρασίαν τῆς σαρκός. Διὰ τοῦτο καὶ τὰ πτώματα κείμενα ὑπὸ ξηροτάτην γῆν οὐ σήπονται.

Ὁ συνήθης ἀὴρ συντελεῖ πρὸς σῆψιν· διότι ἐκτὸς τοῦ ὀξυγόνου ἐμπεριέχει καὶ μιασματικὰ μικροζωδάρια, ἐξ ὧν ἐκπηγάζει ἡ σῆψις· διὰ τοῦτο ὁ πολὺ ξηρὸς ἀήρ, ὅστις ἀποστερεῖται μικροζωδαρίων, οὐδόλως συντελεῖ πρὸς τὴν σῆψιν, διότι ταῦτα ἀποθνήσκουσιν ἐν τῇ μεγάλῃ ξηρασίᾳ. Ἐὰν ὁ ἀὴρ ἀνανεοῦται συνεχῶς, ἡ σῆψις βραδύνει· διότι ἀφαιρεῖ τὴν ὑγρασίαν τῆς σαρκός. Ὅθεν ῥεῦμα ἀέρος βραδύνει τὴν σῆψιν. Τὸ πρὸς βρῶσιν κρέας καὶ τὰ φαγητὰ ἐκτεθειμένα ὑπὸ ψυχρὸν ῥεῦμα ἀέρος, χωρὶς νὰ προσβάλλωνται ἐκ τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου ἢ τῆς σελήνης ἐπὶ πολὺ διατηροῦνται ἄσηπα· αὔξεται ἡ σῆψις, ὅταν ὁ

ἀὴρ ἔχῃ ὑγρασίαν, καὶ μένῃ ἀκίνητος· διότι ὑγρασία μετὰ τοῦ ὀξυγόνου αὔξει τὴν σῆψιν.

Ἡ πρὸς σῆψιν θερμότης ἁρμοδιωτέρα ἐστὶν ὅταν ἦνε $+15^0$ μέχρι $+20^0$ ἑκατοστ.

Ὁ ἠλεκτρισμὸς βραδύνει τὴν σῆψιν. Ἐὰν τεμάχιον κρέατος τεθῇ ἐπὶ πλακὸς ψευδαργύρου, καὶ ἄλλο τεμάχιον κρέατος τεθῇ ἐπὶ πλακὸς μὴ μεταλλίνου σώματος, ἡ σῆψις τοῦ κρέατος τοῦ ἐπικειμένου ἐπὶ τοῦ ψευδαργύρου γίνεται βραδυτέρα τοῦ ἄλλου· διότι διὰ τῆς ἐπαφῆς τοῦ κρέατος ἐπὶ τοῦ μετάλλου παράγεται ἠλεκτρισμὸς, καὶ ὁ μὲν θετικὸς μένει ἐπὶ τοῦ μετάλλου, ὁ δὲ ἀρνητικὸς ἐπὶ τοῦ κρέατος. Πολλάκις συνέβη νεοσφαγὲς κρέας νὰ τεθῇ ἐντὸς λοπάδος χαλκίνης κασσιτερωμένης, καὶ ἀμέσως τὸ κρέας νὰ σπαράττῃ ὡς ἂν κατείχετο ὑπὸ σπασμῶν. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ. Ὅθεν διατήρει τὰς σάρκας ἐντὸς ἀγγείου μεταλλίνου ἐκτεθειμένου ὑπὸ ῥεῦμα ἀέρος.

Αἱ ζωϊκαὶ ὕλαι ἐμβαπτόμεναι ἐν τῷ βράζοντι ὕδατι ἐπί τινα λεπτὰ ὥρας, καὶ εἶτα ἐξαγόμεναι οὐ ταχέως σήπονται.

Ὅταν λοιπὸν θέλῃς τὸ κρέας νὰ διατηρήσῃς ἐπί τινα καιρὸν ἄσηπον πρὸς βρῶσιν, βράσον τοῦτο ὀλίγον ἐντὸς ὕδατος, καὶ διατήρησον ἐντὸς ἀγγείου μεταλλίνου καλῶς γαννωμένου, ἄνευ ζωμοῦ ἢ ἄλλου ὑγροῦ.

Τὸ κρέας, οἱ ἰχθῦες, κλπ. διατηροῦνται ἄσηπα ἐπὶ πολὺ, ἐὰν τεθῶσιν ἐντὸς λίπους, βουτύρου, ἢ ἐλαίου. Πρέπει ὅμως προηγουμένως ν' ἀφαιρεθῶσιν ὅσον τὸ δυνατὸν τὰ ἐν αὐτοῖς ὑγρά· διότι ταῦτα ἐμπεριέχουσιν ὀξυγόνον. Διὰ τοῦτο πρέπει προηγουμένως νὰ κόπτωνται εἰς κομμάτια, καὶ νὰ θερμανθῶσιν ἢ τηγανισθῶσιν ἐλαφρῶς ἵνα ἀφαιρεθῶσιν τὰ ὑγρὰ αὐτῶν, καὶ ἀφ' οὗ κρυώσωσι νὰ τεθῶσιν ἐντὸς ἀγγείου πλήρους ἐλαίου ἢ λίπους.

Ἐν γένει ὅλαι αἱ τροφαὶ καὶ πᾶσα ζωϊκὴ ὕλη διατηροῦνται ἄσηποι ὅταν ἐμποδίζηται ἡ ἐπάφη αὐτῶν μετὰ τοῦ ἀέρος διότι οὗτος, ὡς καὶ τὸ ὕδωρ, ἔχουσιν ὀξυγόνον, τὸ ὁποῖον παράγει σῆψιν ὅταν συνυπάρχῃ καὶ ὑγρασία καὶ ἀνάλογος θερμότης.

Ὡσαύτως ἄσηποι αἱ τροφαὶ διατηροῦνται ἐντὸς μεγάλου ψύχους, ἤτοι ὅταν καλύπτωνται ἐντὸς πάγου· διὰ τοῦτο οἱ ἰχθυοπῶλαι διατηροῦσι τοὺς ἰχθῦς ἐντὸς πάγου.

Ἄσηπαι ζωϊκαὶ ὕλαι διατηροῦνται ἐντὸς τοῦ μέλιτος, ἢ τοῦ ζαχάρου· διότι ταῦτα στεροῦνται ὀξυγόνου.

Νεώτερα πειράματα ἐβεβαίωσαν ὅτι τὸ πρὸς βρῶσιν κρέας διατηρεῖται ἄσηπον, καὶ ἄνευ ἀποβολῆς τῆς θρεπτικῆς ἰδιότητος αὐτοῦ, ἐὰν παιπαλεσθῇ (πασπαλισθῇ) τὸ κρέας μετὰ κόνεως

βόρακος, ὅστις εἶνε ἡ ὕλη ἐκείνη, τὴν ὁποίαν πωλοῦσιν οἱ φαρμακοποιοὶ, καὶ αἱ γυναῖκες μεταχειρίζονται πρὸς τὸ καλὸ σιδέρωμα τῶν ὑποκαμίσων. Ἀρκεῖ ἥμισυ δράμιον βόρακος εἰς μίαν ὀκᾶν κρέατος. Δύναταί τις νὰ διαλύσῃ ἐν ὀλίγῳ ὕδατι ἓν δράμι βόρακος, καὶ νὰ ἐπαλείψῃ δι' αὐτοῦ κρέας βάρους ὀκᾶς.

Ἐξ ὅλων τῶν ῥηθέντων ἕπεται ὅτι ἵνα διατηρηθῇ κρέας ἢ φαγητὸν ἀμετάβλητον ἐπὶ ὥρας ἢ ἡμέρας, καὶ μὴ σαπίσῃ, μὴ λάβῃ ὀσμὴν ὀζηρὰν, πρέπει ἢ νὰ τεθῇ ἐν τῷ καπνοδόχῳ ἔνθεν διέρχεται ἀὴρ ξηρὸς ἐκ τῆς ἀναφλέξεως τοῦ πυρὸς, ἢ ὑπὸ ῥεῦμα ψυχροῦ ἀέρος, ἢ ἂν τὸ κρέας ἢ ὠμὸν νὰ τὸ ζεματήσῃ ὀλίγον. Ὅθεν τὸ μαγειρευμένον κρέας ἀντέχει περισσότερον τοῦ ὠμοῦ, καὶ μάλιστα ἐὰν τεθῇ ἐντὸς κασσιτερωμένου ἀγγείου ἀνοικτοῦ.

Μὴ θέτε φαγητὸν ἢ κρέας ἢ ἄλλην τροφὴν ἐντὸς θαλάμου ἔνθα κοιμῶνται ἄνθρωποι· διότι τάχιστα σήπεται. Τοῦτο προέρχεται ἐκ τοῦ ἀέρος τοῦ ἐξερχομένου ἐκ τῆς ἐκπνοῆς, ὅστις εἶνε μιασματικὸς καὶ πολὺ δηλητηριώδης, καταστρέφων τὴν ζωὴν, ὅταν ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ὀξυγόνου τῆς ἀτμοσφαίρας.

Ὁ Ἀριστοτέλης (προβλ, 25) λέγει ὅτι διατηροῦνται ἄσηπα τὰ κρέατα κλπ. ἐντὸς ἀσκῶν φυσηθέντων, ἤτοι φουσκομένων διὰ ἀέρος, τοῦ στόματος· ὡσαύτως καὶ ὅταν κεῖνται ἐντὸς ἀγγείου καλῶς περιπωματιζομένου. Ἀμφότερα ἔχουσιν ἀληθείας· διότι ὁ διὰ τοῦ φυσήματος ἀὴρ τοῦ στόματος δὲν ἔχει ὀξυγόνον. Ὅταν δὲ ἀγγεῖον ἦνε πλῆρες σαρκὸς, καὶ καλῶς περιπωματισθῇ, ἀὴρ ἱκανὸς δὲν ὑπάρχει ἐντὸς οὔτε εἰσέρχεται ἐντός. Διὰ ταῦτα οἱ Εὐρωπαῖοι καὶ ἰχθῦς καὶ κρέατα διατηροῦσιν ἐντὸς μεταλλίνων γανωμένων ἀγγείων, ἀφ' οὗ τὰς τροφὰς ταύτας βράσωσιν ὀλίγον, καὶ ἐντελῶς γεμίσωσι καὶ καλῶς περιπωματίσωσι τὸ ἀγγεῖον· διότι οὕτως ἐκπληροῦνται οἱ πλείονες τῶν ῥηθέντων ὅρων τῆς ἀσηπίας.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Χωσσιέρου καὶ τοῦ Ὀρφιλᾶ αἱ ζωϊκαὶ ὗλαι, ἐμβαπτόμεναι ἐν διαλύσει διχλωρούχου ὑδραργύρου, διατηροῦντα ἄσηποι· διότι ὁ διχλωροῦχος ὑδράργυρος ἑνούμενος μετὰ τῆς λευκωματικῆς ὕλης καὶ τῆς ἰνικῆς ἀποτελεῖ πρωτοχλωροῦχον ὑδράργυρον καὶ ὕλην τινα ζωϊκὴν, ἥτις εἶνε σκληρὰ, ἄσηπος, ἀμετάβλητος ἐν τῷ ἀέρι, καὶ ἀπρόβλητος ἐκ τῶν ἐντόμων· διὰ τοῦτο ἀνάγκη ἵνα ἀνανεοῦται ἡ διάλυσις. Οὕτω διατηροῦνται τὰ πτώματα ἄσηπα.

Ἡ χλωροῦχος σόδα (τὸ κοινὸν ἅλας) καὶ ἡ χλωροῦχος τίτανος ἀφαιροῦσι τὴν δυσωδίαν.

Ἡ ὀξικὴ ἀλουμίνη ἐγχυθεῖσα κατὰ ποσὰ ἐντὸς τῆς ἀορτῆς διατηρεῖ ἄσηπα τὰ πτώματα.

Οἱ ἀτμοὶ τοῦ χλωρίου ἀποσυνθέτουσι τὰ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ μιάσματα.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τοκετοῦ.

Ὅταν ἡ τίκτουσα κατέχηται ὑπὸ τῶν πόνων τοῦ τοκετοῦ, ἄφες ταύτην ποιεῖν ὅπως θέλῃ, καθέζεσθαι, περιπατεῖν κλπ. Ἅμα ὅμως διασταλῇ τὸ στόμιον τῆς μήτρας ἐντελῶς, κατάκλινον ταύτην καὶ μάλιστα ὅταν ᾖ πρωτότοκος. Συνέβη ἐνίοτε γυνὴ μὴ ἐγκαίρως κατακλιθεῖσα νὰ γεννήσῃ ὀρθία, τὸ βρέφος νὰ πέσῃ, καὶ νὰ ὑποφέρῃ, καὶ τὸ ἀκόλουθον νὰ ξεκολλήσῃ βιαίως, καὶ βαρεῖα αἱμορραγία νὰ ἐπισυμβῇ. Εἰς πολλὰς περιστάσεις ὁ ἐπὶ τοῦ σκαμνίου τοκετὸς εἶνε προτιμώτερος τοῦ ἐπὶ τῆς κλίνης, ὅταν μάλιστα ἦνε δυστοκία, καὶ ἀπαιτεῖται σύμπραξις χειρῶν.

Μετὰ τὴν ἔξοδον τοῦ νεογνοῦ ἡ μήτηρ εὑρίσκεται εἰσέτι κατεχομένη ἐκ τῶν πόνων, μέχρις οὗ πέσῃ καὶ τὸ ἀκόλουθον (τὸ ὕστερον), τὸ ὁποῖον ἐνίοτε πίπτει ἅμα ἐξέλθῃ τὸ νεογνόν· ἄλλοτε ὅμως βραδύνει. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ διὰ τῆς παλάμης ἐλαφρὰ ἐπιτριβὴ ἐπὶ τῆς κοιλίας τῆς τικτούσης ἐπιφέρει τ' ἀποτέλεσμα. Ἅμα δὲ πέσῃ τὸ ἀκόλουθον τίθεται κατὰ μέρος.

Ἅμα πέσῃ τὸ ἀκόλουθον καὶ ἡ μήτρα κενωθῇ τοῦ ὑγροῦ αἵματος, τεθήτω ἡ μήτηρ ἐπὶ στρωμνῆς· διότι ὅσον περισσότερον καιρὸν μένει ἡ γυνὴ ἐπὶ τῆς κλίνης τοῦ τοκετοῦ, τοσοῦτον μετὰ ταῦτα ὑφίσταται κακουχίας ἐπὶ τῶν ἐπιλοχίων. Ἡ τεκοῦσα μετὰ τὸν τοκετὸν μὴ μενέτω ὀρθία, οὔτε βαδιζέτω. Μετάφερον ταύτην ἐν χερσὶ ἐπὶ τῆς στρώμνῆς, ἥτις ἔστω καθαρά. Ἄλλαζε συνεχῶς τὰ τῆς κεφαλῆς καλύματα, ἐὰν μάλιστα ἵδρωσεν ἐν καιρῷ τοκετοῦ, καὶ διατήρει κεκαλυμμένην τὴν κεφαλήν· ἄλλαξον τὸ ὑποκάμισον, τὸ δὲ νέον ἔστω θερμὸν ὀλίγον καὶ ἄνευ ὑγρασίας. Ἐπικάλυψον τὸν λαιμὸν καὶ τοὺς ὤμους τῆς λεχοῦς, ἔνδυσον τὸν θώρακα διὰ ἐνδύματος καθαροῦ καὶ θερμοῦ ἀναλόγως τῆς ἀτμοσφαιρικῆς θερμότητος· ἐπὶ τῶν μαστῶν ἐπίθεσον μάκτρον (μανδύλλιον) ἢ βάμβακα· τὴν δὲ κοιλίαν περίσφιγξον μετρίως διὰ ζωστῆρος μαλακοῦ.

Δύο προσόψια ἐπιμήκη ἀρκοῦσι διὰ τὴν περίσφιγξιν τῆς κοιλίας· τὸ ἓν διπλωμένον τριγωνικῶς ἐφαρμόζεται καὶ περισφίγγει τὴν κάτω κοιλίαν, τὸ ἄλλο μακρύτερον καὶ διπλωμένον

ἐπιμήκως περισφίγγει τὴν ὑπόλοιπον κοιλίαν. Ἐπειδὴ ὁ τῆς μήτρας ὄγκος καθ' ἑκάστην ἐλαττοῦται, ἡ δὲ κοιλία χαλαροῦται, ὁ ἐπίδεσμος οὗτος χαλαροῦται καὶ μετατοπίζεται, ἀνάγκη λοιπὸν ν' ἀνανεοῦται καὶ νὰ συσφίγγεται καθ' ἑκάστην ἐκ νέου.

Μετὰ ταῦτα ἀποσπόγγισον ἐλαφρῶς διὰ σπόγγου καὶ λευκοῦ μαλακοῦ πανίου ἐμβρεγμένου διὰ χλιαροῦ ὕδατος ἢ δι' ἀφεψήματος μαλακτικῆς ὕλης τὰ λερωμένα μέρη ἐκ τοῦ αἵματος. Ἐπὶ δὲ τῶν γεννητικῶν μορίων ἐπιτεθήτω καθαρὸν καὶ στεγνὸν πανίον.

Περιποίησις καὶ δίαιτα τῆς λεχοῦς.

Ὁ θάλαμος τῆς λεχοῦς ἔστω μακρὰν ταραχῶν καὶ θορύβων, εὐρύχωρος, καθαρός, καλῶς ἀεριζόμενος, καὶ προσήλιος, ἵνα μὴ ὁ ἀὴρ μιαίνηται ἐκ τῆς ὀσμῆς τῶν λοχίων καὶ ἐκ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, καὶ ὁ θόρυβος ταράττῃ. Ἡ στρωμνὴ μὴ ἔστω οὔτε πολὺ μαλακὴ οὔτε πολὺ σκληρά. Ἡ κλίνη μὴ κείσθω πλησίον θύρας ἢ παραθύρου, οὔτε κεκαλυμμένη διὰ παραπετασμάτων, (κουρτίνων), τὰ ὁποῖα ἐμποδίζουσι τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἀέρος. Ἡ λεχὼ πρέπει νὰ διατηρῆται ἐν μεγίστῃ καθαριότητι· πάντοτε νὰ μὴ μένῃ ἄνευ ἀλλαγῆς τῶν ἐνδυμάτων πλέον τῆς ἑβδόμης ἡμέρας· ἀλλ' ἐν τῇ ἀλλαγῇ πρόσεχε μὴ κρυολογήσῃ.

Εἰς τὰ χωρία ἐν Ἑλλάδι συνηθίζουσι μετὰ τὸν τοκετὸν δίδειν εἰς τὴν λεχὼ ῥόφημα ἐκ ζωμοῦ ὄρνιθος, ἢ τὴν παπάραν λεγομένην, κατασκευαζομένην ἐκ κρομμύων τιγανισμένων μετὰ ἐλαίου καὶ ἄρτου, ὅπερ εἶνε δύσπεπτον, ἀλλ' ἔχει καί τινα εὔλογον χρῆσιν διὰ τὸ κρόμμυον. Εἰς δὲ τὰς πόλεις δίδουσιν ὀλίγον ζωμόν, καὶ ὀλίγον οἶνον μετὰ θερμοῦ ὕδατος· τοῦτο εἶνε εὐλογώτερον, ὡς παρέχον τόνωσίν τινα εἰς τὰ νεῦρα καὶ τοὺς μῦς, διότι ἐν τῷ ἀγῶνι τοῦ τοκετοῦ αἱ δυνάμεις καταβάλλονται. Κατόπιν δοτέον δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας, ῥόφημα ἐκ ζωμοῦ ὄρνιθος μετὰ φιδὲ ἢ ὀρυζίου, μέχρις οὗ ἔλθῃ ὁ πυρετὸς τοῦ γάλακτος, ὅστις ἔρχεται μετὰ 24 ἢ 48 ὥρας· ὡς ποτὸν δίδε χλιαρὸν ἔμβρεγμα γλυκανίσου. Ὁ πυρετὸς τοῦ γάλακτος διαρκεῖ ὀλίγας ὥρας μέχρις 24 ὡρῶν, μεθ' ἃς τὰ γάλακτα ἔρχονται ἀφθόνως.

Ὁ πυρετὸς τοῦ γάλακτος ἀπολήγει διὰ ἀφθόνου ἱδρῶτος, ὅστις πρέπει νὰ ἐνισχυθῇ διὰ τῆς ἀφθόνου πόσεως γλυκανίσου ἢ σομάδας χλιαρᾶς. Ἐὰν ἡ λεχὼ μὴ ἐξέλθῃ μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ γαλακτικοῦ πυρετοῦ δοτέον 16 ἢ 20 δρ. ἐλαίου γλυκῶν ἀμυγδάλων· διότι μεγάλως συντελεῖ ἡ μὴ δυσκοιλιότης τῆς λεχοῦς εἰς τὴν εὐεξίαν της. Γνωστὸν ἔστω ὅτι τὸ εὐκοίλιον καθάρσιον πρέπει νὰ δίδεται μετὰ τὸν πυρετὸν τοῦ γάλακτος.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ γάλακτος δοτέον καὶ τροφὴν πάντοτε ῥόφημα ἐκ ζωμοῦ ὄρνιθος, ὀλίγην σάρκα ὄρνιθος βραστῆς ἢ ὀπτῆς· ὀλίγον οἶνον ὑδαρῆ χλιαρὸν πάντοτε, καὶ ὡς ποτὸν χλιαρὸν ἔμβρεγμα γλυκανίσου. Ἐν Εὐρώπῃ δίδωσιν ἐλαφρὸν ἔμβρεγμα φιλύρας, χαμαιμήλων, φύλλων πορτοκαλλέας, ἡδυόσμου, ὑσώπου κλπ.

Ἡ λεχὼ δύναται νὰ καθήσῃ ὀλίγον μετὰ τὸν πυρετὸν τοῦ γάλακτος· οὐδέποτε νὰ καταβῇ ἐκ τῆς κλίνης, οὔτε ὀρθία νὰ ἵσταται, Εἰς πολλὰς ἐπῆλθεν ὁ θανατικὸς ἐπιλόχιος πυρετὸς διὰ τὴν ἀπροφυλαξίαν ταύτην. Ἐκ δὲ τῆς οἰκίας μὴ ἐξελθέτω πρὶν ἐντελῶς καταπαύσωσι τὰ ἐπιλόχια, ὅπερ γίνεται μετὰ παρέλευσιν συνήθως 40 ἡμερῶν. Ἡ πρώτη ἡμέρα τῆς ἐκ τῆς οἰκίας ἐξόδου ἔστω οὔτε ψυχρὰ οὔτε θερμὴ οὔτε βροχερά.

Τὰ ἐπιλόχια ἐνίοτε ἔρχονται ὀδυνηρῶς· τοῦτο διασκεδάζεται διὰ τῆς πόσεως τοῦ ἀμυγδαλελαίου καὶ γλυκανίσου καὶ τῆς διατηρήσεως θερμότητος μετρίας περὶ τὸ σῶμα.

Ἡ λεχὼ πρέπει νὰ μένῃ ἥσυχος, ἐπὶ 14 ἡμέρας καὶ ἀτάραχος· ἡ παρουσία πολλῶν, αἱ ὁμιλίαι, οἱ θόρυβοι, καὶ πᾶσα διατάραξις ἐνίοτε ἐπιφέρουσιν ἐπιλόχιον πυρετὸν θανατώδη. Διατήρει λοιπὸν τὴν λεχὼ προσεκτικῶς καθ' ὅλα τὰ ῥηθέντα, ἡ δὲ ἐπιτήρησις πρέπει νὰ γίνηται παρὰ γυναικὸς πεπειραμένης καὶ συνετῆς.

Δ΄. ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ παρασυνάγχης. (πόνου λαιμοῦ).

Ἐνίοτε ἐν ᾧ ἔχει τις καλῶς, αἴφνης αἰσθάνεται θερμότητα καὶ γαργάλισμα καὶ σύσφιγξιν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, κατόπιν γίνεται ἡ κατάποσις δυσκόλως, καὶ μάλιστα ὅταν θέλῃ νὰ πίῃ ὑγρὸν, ἐξωθεῖται τοῦτο πρὸς τ' ἄνω, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς κοιλότητος τῆς ῥινὸς καὶ παράγεται πταρμός· ἄλλοτε σταγόνες ὑγροῦ εἰσέρχονται εἰς τὸν λάρυγγα, καὶ ἀμέσως προξενεῖται βὴξ σπασμωδική. Ἡ τοιαύτη πάθησις καλεῖται *Παρασυνάγχη*, καὶ ἀποτελεῖται ἐκ φλογώσεως τοῦ *καταπίτου*. Ἐὰν θεωρηθῇ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν ὁ φάρυγξ, οὐδὲν φαίνεται φλογιστικόν· διότι ἡ φλόγωσις ὑπάρχει κάτωθεν τούτου, ἤτοι ἐπὶ τοῦ *στομίου* τοῦ *οἰσοφάγου*, τοῦ κοινῶς καλουμένου *καταπίτου*.

Ἐνίοτε ὅμως ἡ φλόγωσις αὕτη διαδίδεται καὶ ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων μερῶν τοῦ φάρυγγος, καὶ τότε τὸ ὑπερῷϊον ἱστίον καὶ ἡ σταφυλῖτις ἐξογκοῦνται, ἥτις μηκύνεται καὶ φθάνει μέχρι τῆς

βάσεως τῆς γλώσσης· παράγει ξηρασίαν τῶν μερῶν τούτων, διάθεσιν πρὸς κατάπωσιν, ναυτίαν, ἢ καὶ ἐμετὸν, ἡ φωνὴ καθίσταται βραχνὴ μετὰ ῥινοφωνίας. Θεωρούμενα τὰ μέρη ταῦτα διὰ τῶν ὀφθαλμῶν φαίνονται ἐρυθρὰ, ἐξογκωμένα καὶ ξηρά. Τῆς μικρᾶς ταύτης φλογώσεως συμμετέχουσιν καὶ αἱ παρακείμεναι ἀμυγδαλαὶ, αἵτινες μετά τινας ὥρας ἐξογκοῦται ὀλίγον. Τὴν ξηρασίαν τῶν μερῶν τούτων διαδέχεται ὑγρασία, ἅπερ ἐπικαλύπτονται ὑπὸ βλενώδους ὕλης, ἥτις ἀποπτυομένη ἐξέρχεται ὑπὸ κλωστάς. Κατόπιν ἡ βλενώδης αὕτη ὕλη συμπυκνοῦται καὶ ἀποτελεῖ στρῶμα ἐπὶ τῶν πασχόντων μερῶν λευκομέλαν, ἰδίως τοῦτο φαίνεται ἐπὶ τῶν ἀμυγδαλῶν. Τὰ χνῶτα εἶσιν ὀζηρὰ (βρωμερὰ), ἡ γεῦσις πικρὰ, καὶ ἡ γλῶσσα ἀκάθαρτος· ὑπάρχει ἀνορεξία πρὸς τὸ φαγητὸν, συνήθως συνυπάρχει καὶ πυρετὸς και δυσκοιλιότης, καὶ ἐνίοτε διάρροια, διότι ὁ ἐρεθισμὸς διαδίδεται διὰ τοῦ στομίου τοῦ οἰσοφάγου εἰς τὸν στόμαχον καὶ εἰς τὰ ἔντερα· διὰ τοῦτο καὶ δίψα ἐπιγίγνεται.

Ἐνίοτε ὁ ἐρεθισμὸς διαδίδεται ἐκ τῆς γλώσσης καὶ εἰς τοὺς ὑποκειμένους αὐτῇ σιαλοποιοὺς ἀδένας, οἵτινες τότε ἐκκρίνουσι περισσότερον σίελον, ἐξ οὗ γίνονται συνεχῆ πτύσματα.

Ἐνίοτε σχηματίζονται ἐπὶ τοῦ ὑπερωΐου ἱστοῦ, καὶ ἐπὶ τῆς σταφυλίτιδος μικρὰ ἀποστήματα, τὰ ὁποῖα κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν ὡριμάζουσι, καὶ διὰ τῆς πιέσεως διὰ τοῦ δακτύλου, ἢ καὶ διὰ μόνης τῆς βηχὸς διαρρηγνύονται, καὶ ἐξέρχεται μετὰ τῶν πτυέλων πυώδης ὕλη, ἥτις ἐνίοτε εἶνε αἱματόφυρτος.

Τὰ συμπτώματα ταῦτα διαρκοῦσι μέχρι τῆς τετάρτης ἡμέρας, μεθ' ἣν κατ' ὀλίγον διαλύονται, καὶ κατὰ τὴν ἑβδόμην, πάντα καταπαύουσιν, ἐὰν μὴ ἐπισυμβῇ ἄλλο τι ἔκτακτον.

Θεραπεία. Ὁ σκοπὸς ἐστὶν τῆς θεραπείας ἡ ἐλάττωσις τῆς ὁρμῆς τῶν συμπτωμάτων, καὶ ἡ ἀποφυγὴ ἄλλων βαρυτέρων ἀποτελεσμάτων.

Ἐὰν ἡ νόσος περιορίζηται μόνον ἐπὶ τοῦ οἰσοφάγου, ἀρκεῖ ἡ διατήρησις τῆς αὐτῆς πάντοτε θερμότητος ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ καὶ ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος, καὶ ἐπὶ τρεῖς ἢ τέσσαρας ἡμέρας ἡ πόσις μαλακτικῶν ποτῶν ἐκ ῥίζης δενδρομαλάχης, ἢ ἀνθέων μαλάχης, ἡ ἐπὶ τοῦ στόματος διατήρησις τεμαχίου ἀραβικοῦ κόμμεως ἵνα ἐμβρέχηται δι' αὐτοῦ μετὰ τῆς σιέλου ὁ φάρυξ ἡ διατήρησις τῆς θερμότητος τῶν ποδῶν· ἡ ἐκτέλεσις τὸ ἑσπέρας ποδολούτρου μετὰ σπόρων σινήπεως, ἡ βρῶσις εὐπέπτων τροφῶν, ὠῶν, γάλακτος κλπ., ἡ διατήρησις τῆς κεφαλῆς ἐν θερμότητι, ἡ μὴ πόσις πολὺ ψυχρῶν ποτῶν, ἡ πόσις σομά-

δας καὶ πορτοκαλλάδας χλιαρᾶς, καὶ ἡ θεραπεία γίνεται ἀσφαλής.

Ὅταν ὅμως ὁ ἐρεθισμὸς ἢ ἡ φλόγωσις διαδοθῇ καὶ εἰς τὸ ὑπερῷϊον ἱστίον καὶ εἰς τὴν σταφυλίτιδα, πρέπει σὺν τοῖς ῥηθέσι νὰ γίνωσι καὶ γαργάραι, αἵτινες εἰσὶν διαφόρων εἰδῶν, καὶ γίνονται κατὰ τοὺς ἀκολούθους τρόπους.

Α΄. Ποίησον ἔμβρεγμα ἄνθους ἀκτῆς (σαμβούκου) δρ. 100 πρόσθες ἓν δρ. στυπτηρίας (στύψης), καὶ ἓν κοχλιάριον μέλιτος· καὶ γαργάριζε κατὰ πᾶσαν ὥραν.

Β΄. Ἀντὶ στυπτηρίας πρόσθες ἓν κοχλιάριον ὄξους (ξυδίου).

Γ΄. Ποίησον ἔμβρεγμα φασκομηλέας (ἐλελιφάσκου), καὶ πρόσθες κοχλιάριον μέλιτος, καὶ γαργάριζε κατὰ πᾶσαν ὥραν.

Δ΄. Λάβε ἓν δρ. Ἰωδούχου Καλίου, τὸ ὁποῖον ἔχουσιν οἱ φαρμακοποὶ, καὶ διάλυσον τοῦτο ἐντὸς 25 δρ. ὕδατος πηγαίου, καὶ γαργάριζε τρεῖς φορὰς τὴν ἡμέραν, πρωΐαν, μεσημβρίαν καὶ ἑσπέραν.

Ἐξωτερικῶς ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ τὸ διὰ τῶν ἐλαιῶν κατάπλασμα, τὸ ὁποῖον κατασκευάζεται οὕτως.

Λάβε μαύρας ἐλαίας, πλύνε ταύτας διὰ ὕδατος ἵνα καθαρισθῶσι, καὶ θέσας ἐντὸς ἰγδίου κοπάνισον ταύτας, μετὰ τῶν πυρήνων ἕως οὗ γείνωσιν ὡς πολτὸς, εἶτα θέσον ἐντὸς ἀγγείου μεταλλίνου καὶ θέρμανον ὀλίγον ἐπὶ τοῦ πυρός. Εἶτα ἐπίστρωσον ταύτας ἐπὶ πανίου ἐκτάσεως παλάμης, ἐπίπασον (πασπάλισον) τετριμμένην ζάχαρην, καὶ ἐπιθέσας ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, διατήρησον οὕτω ἐπὶ 10 ὥρας.

Θεραπεία ταχυτέρα γίνεται καὶ μάλιστα ἐὰν συνυπάρχῃ καὶ πυρετὸς οὕτως. Λάβε δύω κόκκους ἐνστιμμίου τρυγὸς, ῥίψον τοῦτο ἐντὸς 50 δρ. ὕδατος πηγαίου, καὶ λάμβανε κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν μέγα κοχλιάριον. Ἐὰν ἔλθῃ ἐμετὸς λάμβανε τοῦτο κατὰ δύο ὥρας. Φάγε μίαν ὥραν μετὰ τὴν λῆξιν τοῦ ἰατρικοῦ τροφὴν ἐκ ῥοφήματος.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ Γλυκανίσου.

Τὸ ἔγχυμα αὐτοῦ εἶνε τονικὸν τοῦ στομάχου, ἐξαλείφει τὰς φύσας, καὶ ἐν γένει τὰ ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἐν τοῖς ἐντέροις ἀέρια. Ἑπομένως συντελεῖ θερμὸν μετὰ ζαχχάρου πινόμενον πρὸς κατάπαυσιν τῶν τῆς κοιλίας πόνων. Οἱ κόκκοι αὐτοῦ μασσώμενοι ὠφελοῦσι κατὰ τῆς δυσπεψίας.

Εἰς τὰς γυναῖκας εἶνε ἔτι μᾶλλον χρησιμώτερον. Εἶνε γαλακτογωγὸν καὶ παρέχει ἄφθονον και καλὸν γάλα πρὸς θηλασμόν. Ἐνεργεῖ ἐπὶ τῆς μήτρας, καὶ καταπαύει τὰς ἀλγηδόνας καὶ εὐκολύνει τὴν ῥεῦσιν τῶν τε ἐμμήνων καὶ λοχίων, διόπερ ὠφελιμωτάτη ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐστὶν εἰς τὰς λεχούσας, αἵτινες δέον ὅπως πίνωσιν ἀδιαλείπτως ἐκ τούτου ἐπὶ 14 ἡμέρας.

Τὸ γλυκάνισον μετὰ χαμαιμήλων πινόμενον ὑπὸ ἔγχυμα, ὠφελεῖ ἐν γένει πρὸς κατάπαυσιν τῶν πόνων τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων.

Προσθετόμενον ἐν τῷ ἄρτῳ εὐκολύνει τὴν πέψιν.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ καθαρσίων.

Καλοῦνται καθάρσιαι ὕλαι τινὲς, ἔχουσαι τὴν ἰδιότητα τοῦ ἐπαυξάνειν τὰς τῶν ἐντέρων ἐκκρίσεις, καὶ ἐπιφέρειν ἐκκενώσεις. Χρῆσις τούτων γίνεται κατὰ τῆς ἐπιμόνου δυσκοιλιότητος, κατὰ τῶν δυσχερῶν ἐκκενώσεων, αἵτινες ἐπισυμβαίνουσιν ἐξ ἰδιοπαθοῦς ἐρεθισμοῦ τοῦ στομάχου, καὶ ἔκ τινων παθῶν τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος. Δίδεται προσέτι καθάρσιον πρὸς ἀντιπερισπασμὸν εἰς γενικὰς παθήσεις ἐκ κρυολογήματος ἢ ἐκ μιασμάτων πρὸς ἐκκένωσιν ἐνυπαρχουσῶν περιττῶν ὑλῶν, ἢ δηλητηριωδῶν ὑλῶν ἐν τοῖς ἐντέροις, καὶ πρὸς παραγωγὴν ὑπερεκκρίσεως τῶν ἐντέρων κατὰ τῆς ὑδρωπικίας, κλπ.

Τὸ καθάρσιον λάμβανε πάντοτε τὴν πρωΐαν περὶ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου νῆστις· διότι οὕτως ἐνεργεῖ περισσότερον καὶ ἀσφαλέστερον. Ἐν γένει τὸ καθάρσιον λάμβανε νῆστις, καὶ πρὸ μεσημβρίας. Ἐὰν ἀναγκάζησαι λαβεῖν καθάρσιον μετὰ τὸ φαγητὸν, λάβε τοῦτο ἀφ' οὗ παρέλθωσιν ὧραι τρεῖς. Μὴ λάμβανε πρὸς τὸ ἑσπέρας καθάρσιον· διότι ὄχι μόνον ἕνεκεν φυσιολογικῶν αἰτίων δὲν ἐνεργεῖ καλῶς, ἀλλὰ καὶ διότι ὁ τὴν νύκτα ὑφιστάμενος τὰς τοῦ καθαρσίου ἐκκενώσεις ὑπόκειται εἰς κρυολόγημα, οὔσης φύσει ψυχροτέρας καὶ ὑγροτέρας τῆς νυκτὸς, καὶ διότι ἀποστερεῖται τοῦ τῆς νυκτὸς ὕπνου, καὶ τῆς ἀναπαύσεως· τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἡ ἐκ τούτων προερχομένη ταραχὴ καὶ χαλάρωσις τοῦ σώματος προστίθεται εἰς τὰ τῆς νόσου συμπτώματα, τὰ ὁποῖα οὕτως καθίστανται βαρύτερα καὶ διεστραμμένα, ὁ δὲ ἄπειρος ἰατρὸς ἐνδέχεται διαφόρως ὑπολαβεῖν ταῦτα πρὸς βλάβην τοῦ πάσχοντος.

Μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ καθαρσίου μὴ κοιμᾶσαι· διότι ἡ ἐνέρ-

γεια αὐτοῦ καὶ βραδύνει καὶ ἐλαττοῦται· ἐνίοτε δὲ οὔτε ἀποτέλεσμα φέρει. Μήτε πίνε ψυχρὸν ὕδωρ, μήτε λεμονάδαν, διότι ἐλαττοῦται καὶ ἐνίοτε παύει ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ. Ἐὰν θέλῃς ν' αὐξήσῃς τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ πίε ὀλίγον ὕδωρ ἀρωματισμένον, π. χ. Ἔμβεγμα φύλλων ἢ φλοιοῦ λεμονίου, πορτοκαλλίου, γλυκανίσου, κλπ. μετὰ ζαχάρου ἢ ἄνευ τούτου. Ἀπόφευγε τὰ ἔχοντα στυπτικὴν ὕλην. Ἐπιταχύνεται καὶ ἐπαυξάνει ἡ ἐνέργεια καθαρσίου, καὶ μάλιστα ἐὰν τὸ καθάρσιον ἀποτελῆται ἐξ ἅλατος μαγνησίας (ἅλας ἀγγλικὸν) θειϊκῆς σόδας, ἢ τρυγικῆς ποτάσσης (κρεμορίου), κλπ. ἐὰν πίῃς ὀλίγον οἶνον λευκὸν μετὰ ὕδατος· ἐπιταχύνεται προσέτι ἡ ἐνέργεια τοῦ καθαρσίου, ἐὰν ἐπιτεθῇ ἐπὶ τῆς κοιλίας χλιαρὸν μαλακτικὸν κατάπλασμα, ἢ ἐὰν γείνωνται ἐπὶ τῆς κοιλίας ξηραὶ ἐντριβαὶ διὰ τῆς παλάμης τῆς χειρός.

Ἐνίοτε τὰ κόπρανα ἕνεκεν πολυημέρου δυσκοιλιότητος εἰσὶ πολὺ σκληρά, τὸ δὲ καθάρσιον βραδύνει νὰ φέρῃ ἀποτέλεσμα, ὁ δὲ λαβὼν τοῦτο ὑποφέρει. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀφ' οὗ παρέλθωσι ὧραι μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ καθαρσίου, ποίησον κλῦσμα ἐκ κοινοῦ ἅλατος μετὰ ὀλίγου ἐλαίου, ἢ ἀφεψήματος μαλάχης, ἢ λινοσπόρου καὶ ὀλίγου ἅλατος.

Ὁ δὲ περιποιούμενος νοσοῦντα μὴ δότω καθάρσιον, Α'. ὅταν ὁ ἄῤῥωστος ἦνε πολὺ ἱδρωμένος, Β'. Ὅταν ὑφίσταται ῥίγος, ἢ αἱμοῤῥαγίαν, ἢ ἐμετὸν, ἢ διάῤῥοιαν· καὶ Γ'. ὅταν ἄρχεται ἡ ἀναφάνησις ἐξανθήματος.

Ὁ Ἱπποκράτης ἐν τῇ πρὸς τὸν Δημόκριτον ἐπιστολῇ του συμβουλεύει περὶ τῆς χρήσεως τῶν καθαρσίων τάδε.

«Μὴ δίδε καθάρσιον εἰς τοὺς ἀχρόους, δηλαδὴ εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἐρυθρότητα ἐπὶ τοῦ προσώπου, εἰς τοὺς ἔχοντας βραχνὴν τὴν φωνὴν εἰς τοὺς ἔχοντας τὸν σπλῆνα ἐξωγκωμένον· εἰς τοὺς ἀφαίμους (ἀναιμικούς)· εἰς τοὺς ὑποφέροντας ἐκ παραγωγῆς ἀερίων ἐν τοῖς ἐντέροις· εἰς τοὺς διψῶντας συνεχῶς· εἰς τοὺς ἔχοντας τὰ ὑποχόνδρια ἐξωγκωμένα· εἰς τοὺς ἔχοντας ξηρὰν βῆχα· εἰς τοὺς ἀποναρκωμένους ἢ ἔχοντας χαλαρὸν τὸ σῶμα· εἰς τοὺς ἔχοντας τὴν ὅρασιν ἀδύνατον· εἰς τοὺς αἰσθανομένους βοὴν τῶν ὤτων (τῶν αὐτίων)· εἰς τοὺς πάσχοντας ἐξ ἀκρατείας τῶν οὔρων· καὶ εἰς τοὺς πάσχοντας χρονίως ἐκ τοῦ ἥπατος.»

Ἐν ἑνὶ λόγῳ μὴ διδε καθάρσιον εἰς τοὺς καχεκτικοὺς ἕνεκα χρονίου διαλείποντος πυρετοῦ, ὅστις ἐπικρατεῖ εἰς πολλοὺς ἐν Ἑλλάδι. Προσέτι μὴ δίδε καθάρσιον εἰς τοὺς ὑποκειμένους συ-

νεχῶς εἰς εὐκοιλιότητα, εἰς τοὺς ὑποφέροντας ἐξ αἱμορροΐδων, καὶ εἰς τοὺς φθισικοὺς, (φυματώδεις), εἰς τούτους ἐν ἀνάγκῃ ὠφελεῖ μᾶλλον τὸ ἐμετικόν· κυρίως ὠφελεῖ τούτους ἡ δίαιτα.

Ὁ Ῥοστὰν θεωρεῖ ἐπισφαλῆ τὴν χρῆσιν τῶν καθαρσίων, ἥτις πρέπει νὰ γείνητε λέγει, σπανίως καὶ εἰς μεγάλας ἀνάγκας, ὡς ἐστὶν ὅταν ὑπάρχῃ πολυήμερος δυσκοιλιότης ἕνεκεν ἀτονίας τῶν ἐντέρων, καὶ ὅταν ἡ σκληρυνθεῖσα κόπρος μένουσα ἐν τοῖς ἐντέροις ἐρεθίζει μηχανικῶς τὰ νεῦρα, παράγει αέρια, φλόγωσιν, κλπ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶνε καλὸν νὰ προηγηθῇ κλῦσμα, καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ αὐτοῦ δοτέον καθάρσιον.

Ὁ δὲ Ἀντῖλλος λέγει, μὴ δίδε καθάρσιον εἰς τοὺς ὑποφέροντας συνεχῶς ὑπὸ ἐμετοῦ, ἢ ἐμοῦντας μαλακὰς ὕλας, μήτε εἰς τοὺς ἔχοντας ἀνορεξίαν πρὸς τὸ τρώγειν (εἰς τοὺς ἀποσίτους), μήτε εἰς τοὺς ὀλίγον κοιμωμένους, μήτε εἰς τοὺς αἰσθανομένους πόνους ἐπὶ τοῦ σώματος, μήτε εἰς τοὺς κατεχομένους ἐξ ἀτονίας, καὶ χαλαρότητος, μήτε εἰς τοὺς ὑποφέροντας ἐκ σκοτοδινίας, καὶ ἔχοντας τὰ βλέμματα βεβαρημένα.

Ὁ Ἱπποκράτης λέγει προσέτι καὶ προγνωστικὰ περὶ καθαρσίων. Ὅσοι ἔλαβον καθάρσιον καὶ δὲν διψῶσι, τὸ καθάρσιον θέλει ἐξακολουθήσει τὴν ἐνέργειάν του ἕως οὗ ἐπέλθῃ δίψα.

Ἐαν δὲ τὸ καθάρσιον ἐνεργήσῃ ὑπερβολικὰ, καὶ ἐν τῷ μεταξὺ ἐπέλθωσι σπασμοὶ ἢ λυγμὸς (λόξιγγας), τὸ ἀποτέλεσμα ἔσται κακόν.

Τὰ καθάρσια βλάπτουσιν εἰς τὸν τεταρταῖον διαλείποντα πυρετόν.

Ἡ παρακειμένη εἰκὼν παριστάνει τὴν κοιλίαν μετὰ τῶν διαιρέσεων, καὶ ὑποδιαιρέσεων αὐτῆς εἰς χώρας.

Ἐπὶ τῆς κοιλίας σημειοῦνται δύο γραμμαὶ ὁριζοντίαι, ὧν ἡ μία Α Α φέρεται ἀπὸ τὸ ἓν κάτω ἄκρον τοῦ θώρακος μέχρι τοῦ ἄλλου, ἅπερ καλοῦνται *ὑποχόνδρια*. Ἡ δὲ ἄλλη Β Β. φέρεται ἐκ τοῦ ἄνω ἄκρου τῆς λεκάνης, ὅπερ καλεῖται *Λαγὼν* ἢ *ἰξία*, κοινῶς *γκοφός*. μέχρι τοῦ ἄλλου ἄκρου αὐτῆς. Οὕτω διαιρεῖται ἡ κοιλία εἰς τρεῖς χώρας εἰς τὴν ὑπεράνω τῆς γραμμῆς Α Α. ἥτις καλεῖται *ἐπιγάστριον* Ε΄. Εἰς τὴν μεταξὺ τῶν γραμμῶν Α Α. καὶ Β Β. ἥτις καλεῖται *μεσογάστριον* Ε. καὶ εἰς τὴν ὑπὸ τὴν γραμμὴν Β Β. χώραν, ἥτις καλεῖται *ὑπογάστριον* Ζ. Ἑκάστη τούτων ὑποδιαιρεῖται εἰς τρία μέρη, τὰ ὁποῖα ὁρίζονται διὰ δύο ἄλλων γραμμῶν καθέτων ΓΓ. ΓΓ. φερομένων ἐκ τῆς εἰλεακῆς προσθίου ἀκάνθης, καὶ διευθυνομέ-

νων ἐπὶ τοῦ θώρακος πρὸς τὰ ἔμπροσθεν τῆς ῥάγας τῶν μαστῶν. Οὕτως τοῦ ἐπιγαςρίου τὸ μέσον ΓΝΝΓ ἔνθα κεῖται ὁ στόμαχος καλεῖται *προκάρδιον*, τὰ δὲ πλάγια καλοῦνται ὑποχόνδρια, ὧν τὸ ἓν ΞΝΓ εἶνε τὸ δεξιὸν ὑποχόνδριον, ἔνθα κεῖται τὸ ἧπαρ· τὸ δὲ ΓΝΠ. τὸ ἀριστερὸν ὑποχόνδριον ἔνθα κεῖται ὁ σπλὴν Ι. Τὸ μεσογάστριον, ὅπερ ἰδίως *κοιλία* καλεῖται, ἔνθα κεῖνται τὰ λεπτὰ καὶ τὰ παχέα ἔντερα καὶ ὁ ὀμφαλὸς καὶ οἱ νεφροί. Διαιρεῖται εἰς ὀμφαλικὴν χώραν ΝΝΚΛ καὶ εἰς τὴν δεξιὰν Κ΄ΛΝΞ καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν ΡΚΝΠ. εἰλεακὴν χώραν.

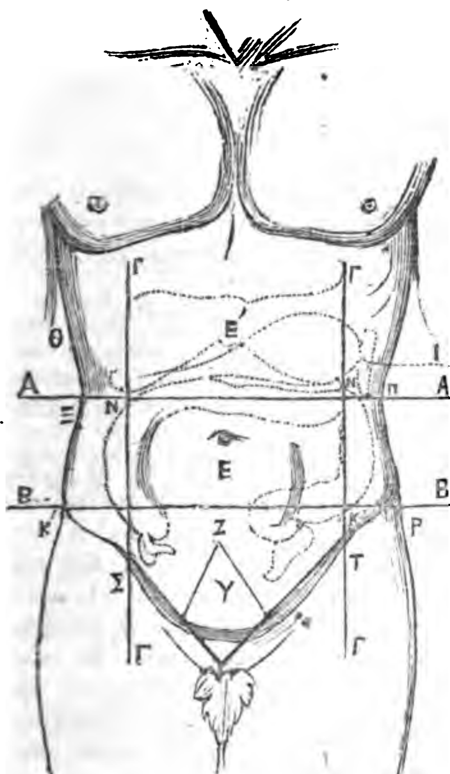

Τὸ δὲ ὑπογάστριον διαιρεῖται εἰς τὸ κυρίως ὀπυγάστριον ΣΤΓΓ. ὅπερ καὶ *κάτω κοιλία* καλεῖται, ἔνθα εὑρίσκεται ἡ κύστη, καὶ εἰς τὰς γυναῖκας καὶ ἡ μήτρα. Καὶ εἰς βουβωνικὰς χώρας δεξιὰν ΣΛΚ. ἀριστερὰν ΤΚΡ. ἔνθα εὑρίσκονται εἰς τὰς γυναῖκας αἱ ὠοθῆκαι.

Ἐπὶ τοῦ κατωτάτου μέρους τῆς κοιλίας εὑρίσκεται ἡ ἡβικὴ χῶρα Υ. καὶ ἡ κύστη.

Ἀνατεμικῶς ὅλη ἡ κοιλία καλεῖται *κάτω κοιλία*· διότι διακρίνονται τρεῖς μεγάλαι κοιλίαι ἢ κοιλότητες ἐν τῷ σώματι τοῦ ἀνθρώπου· ἡ τοῦ κρανίου, ἔνθα ὑπάρχει ὁ ἐγκέφαλος, καὶ καλεῖται *ἄνω κοιλία*· ἡ τοῦ θώρακος, ἔνθα ὑπάρχουσιν οἱ πνεύμονες καὶ ἡ καρδία, καὶ καλεῖται, *μέση κοιλία*· καὶ ἡ τῆς κοιλίας, ἥτις καλεῖται *κάτω κοιλία* καὶ ἔνθα ὑπάρχουσιν τὰ σπλάγχνα ἢ τὰ *ἔγκατα*. Ἡ κοιλία αὕτη καλεῖται καὶ *γαστήρ*.

Τὰ σπλάγχνα τοῦ χοίρου εἰσὶ τὰ μᾶλλον περισσότερον ὁμοιάζοντα πρὸς τὰ τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο τ' ἀσφαλέστερα φυσιολογικὰ πειράματα γείνονται εἰς χοῖρον μᾶλλον ἢ εἰς κύνα.

Περὶ κερασίων.

Τὰ κεράσιά εἰσιν εὐκοίλια, καὶ ἐν ὑπερβολῇ ἐπιφέρουσι διάρροιαν, καὶ μάλιστα τρωγόμενα μετὰ τῶν πυρίνων αὐτῶν (κουκκίων). Ξηρὰ ὅμως ἔχουσιν ἀντίθετον ἰδιότητα, εἰσὶ στυπτικὰ, καὶ εὔπεπτα.

Τὰ δὲ βύσσινα εἰσὶν δύσπεπτα, καὶ μόνον εἰς γλυκὸν κατασκευαζόμενα εἰσὶ χρήσιμα. Ὁ ὀπὸς αὐτῶν (ὁ ζωμὸς), μετὰ ζαχάρου παρέχει τὴν βυσσινάδαν, ἥτις εἶνε ποτὸν δροσιστικὸν διὰ τοὺς ὑγιεῖς. Μετὰ ὀλίγου κόμμεως ἀραβικοῦ ἡ βυσσινάδα εἶνε στυπτικὴ χρησίμη εἰς τὰς *διαρροίας* τῶν νηπίων.

Οἱ μίσχοὶ (νουραὶ) τῶν κερασίων βραζόμενοι ὡς τὸ τζάϊ παρέχουσι ποτὸν διουριτικόν. Ἀποσταλιζόμενοι μετὰ ὕδατος παρέχουσιν ὕδωρ ὠφέλιμον κατὰ τῆς ὀφθαλμίας.

Ἐκ τῶν κλάδων τοῦ κορμοῦ τῆς κεράσου ἐκκρέει ὕλη τις κομμιώδης, *μέλιγγρα* κοινῶς καλουμένη, ἥτις κατὰ τὸν Διοσκορίδην θεραπεύει τὴν χρονίαν βῆχα, καὶ τρωγομένη παρέχει εὔχροιαν, καὶ ὀξυδέρκειαν, καὶ ὄρεξιν. Ὅθεν ὠφελεῖ εἰς τοὺς ἔχοντας ἀδύνατον ὅρασιν· ὠφελεῖ δὲ καὶ τοὺς πάσχοντας ἐκ λιθιάσεως, μετὰ οἴνου πινομένη· ὁ καρπὸς ὅστις εὑρίσκεται ἐντὸς τοῦ πυρίνος, τὸ μύγδαλον τῶν κουκκουκίων κοινῶς καλούμενον, μετὰ οἴνου ὠφελεῖ κατά τε τῆς λιθιάσεως καὶ τῆς ψαμμιάσεως.

Ἐκ τοῦ κόμμεως τοῦ κεράσου ἐξάγεται χυμικῶς καὶ ὕλη τις ὁμοιάζουσα τῷ κηρῷ, ἥτις καλεῖται *κερασίνη*. Ταύτην μεταχειρίζονται οἱ κηροπλάσται πρὸς νόθευσιν τοῦ γνησίου κηροῦ. Ἐξάγεται αὕτη οὕτως. Συλλέγουσι τὸ κόμμι τὸ παραγόμενον ἐκ τῆς κεράσου, ἀμυγδαλέας, δαμασκηνέας κλπ. θέτουσι τοῦτο ἐν τῷ ὕδατι καὶ ἀφήνωσι νὰ διαλυθῇ τὸ διαλυτὸν μέρος τοῦ κόμμεως, ἀλλάζουσι τὸ ὕδωρ πολλάκις ἵνα γείνῃ ἐντελὴς ἡ διάλυσις, τὸ δὲ μένον μέρος ἀδιάλυτον εἶνε ἡ *κερασίνη*, ἥτις ὁμοιάζει μετὰ τοῦ κηροῦ.

Τὸ ξύλον τῆς κερασίας εἶνε χρήσιμον πρὸς τὴν ξυλουργίαν, ἰδίως τῆς ἀγρίας κεράσου χρησιμεύει πρὸς κατασκευὴν ἐπίπλων· ἔχει χρῶμα ὡς τὸ ἀκαζοῦ, στιλπνοῦται καλῶς· ἐὰν

ἐμβαφθῇ ἐπὶ 24 ὥρας ἐντὸς ὕδατος ἀσβέστου λαμβάνει χρῶμα ὑπέρυθρον ὡραῖον.

ΜΥΡΕΨΙΚΑ.

Μύρον ἰάσμινον, ἢ ἔλαιον τοῦ ἰασεμίου.

Ἡ εὐωδία τοῦ ἰασεμίου εἶνε τερπνὴ καὶ τονικὴ, καὶ διεγείρει τὰς δυνάμεις. Τὸ δὲ ἔλαιον αὐτῶν χρησιμεύει πρὸς ἐπαλοιφὴν τῆς κόμης (τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς) γίνεται οὕτω·

Θέσον ἐντὸς φιάλης ποσόν τι νεαρῶν ἀνθέων ἰάσμης (γιασεμίου), μόνον δηλαδὴ τὰ πέταλλα τῶν ἀνθέων, καὶ οὐχὶ τοὺς κάλυκας αὐτῶν, καὶ ἐπίχυσον ἔλαιον καθαρὸν ἀμυγδάλων, ἢ λεπτοκαρύων (φουντουκίων (α) τόσον ποσὸν, ὅσον ἀρκεῖ πρὸς κάλυψιν (σκέπασμα) τῶν ἀνθέων, καὶ πωμάτισον καλῶς, καὶ ἄφες ἐπὶ 10 ἡμέρας εἰς τόπον σκιερόν. Μετὰ ταῦτα στράγγισον καλῶς· θέσον τὸ ἔλαιον ἐν τῇ φιάλῃ, καὶ πρόσθες ἐκ νέου ἄλλο ποσὸν ἀνθέων ἰάσμης, καὶ ἄφες ἔτι ἐπὶ 10 ἡμέρας. Στράγγισον καὶ ἐπανάλαβε νέον ποσὸν ἀνθέων. Μετὰ παρέλευσιν 10 ἡμερῶν στράγγισον ἐντελέστερον διά χάρτου, καὶ φύλαξον ἐντὸς μικρῶν καὶ πλήρων φιαλῶν, πωματίσας καλῶς.

Μύρον ἢ ἔλαιον Κρίνινον.

Κρίνα καλοῦνται τὰ κοινῶς μανούσια λεγόμενα. Πρὸς κατασκευὴν τοῦ εὐώδους τούτου ἐλαίου· ποίησον ὥσπερ ἐγένετο πρὸς τὸ Ἰάσμινον ἔλαιον. Μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ μύρου τούτου εὑρίσκεται ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῆς φιάλης ποσόν τι ὕδατος, τὸ ὁποῖον πρέπει ν' ἀποχωρισθῇ. Ὅθεν ἀνάτρεψον τὴν φιάλην ἔχων τὸ στόμιον πωματισμένον διὰ τοῦ δακτύλου, ἄφες εἶτα νὰ ῥεύσῃ τὸ ὕδωρ, καὶ ἀμέσως ἀνάτρεψον αὖθις ταύτην. Τὸ ἔλαιον τοῦτο εἶνε μὲν τερπνὸν καὶ εὐῶδες ἀλλ' ἐπιφέρει εἰς τὰς νευρικὰς κράσεις καριβαρίαν καὶ ἐνίοτε κεφαλαλγίαν.

Κατὰ τὸν ῥηθέντα τρόπον κατασκευάζονται τὰ μύρα, ἢ τὰ ἀρωματισμένα ἔλαια, τῆς λεβάντας, τῶν ἴων, τῶν γαρουφάλων, τῆς μαντζουράνης ἢ σαμψύχου (orignnum majorana)· τοῦ βασιλικοῦ (ὠκύμου) (ocymun basilicum), καὶ πάσης ἀρωματικῆς ὕλης χλωρᾶς ἢ ξηρᾶς.

(α) Τὰ λεπτοκάρυα καλοῦνται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ κάρυα ποντικὰ, ἅπερ ἐκαλοῦντο κοινῶς ποντικὰ, ὑπενοουμένης τῆς λέξεως κάρυα, Ἰωνικῶς προφέρεται ἡ λέξις φουντικὰ, ἐξ ἧς ἡ λέξις φουντίκια, καὶ φουντούκια.

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Περὶ γυμνασίων.

Τὰ γυμνάσιά εἰσι καὶ ὠφέλιμα καὶ βλαβερὰ κατὰ τὸν τρόπον τῆς χρήσεως αὐτῶν. Διὰ τούτων γυμνάζονται ἢ μόνον οἱ πόδες, ἢ μόνον αἱ χεῖρες, καὶ ἀμφότεραι καὶ ὅλον τὸ σῶμα.

Τὰ διὰ τῶν σκελῶν γυμνάσια ὠφελοῦσιν εἰς τὴν κεφαλαλγίαν.

Τὰ διὰ τῶν χειρῶν γυμνάσια, οἷον χειρονομίαι, ἀκροχειρισμοί, δισκοβολίαι, ἁλτήρων χρῆσις, ὠφελοῦσιν εἰς τοὺς ἔχοντας ἀσθενῆ τὰ σκέλη.

Γύμναζε τὰ ὑγιᾶ μέρη ἵνα ἐνδυναμώσωσι τὰ πάσχοντα καὶ πόρρω ἀπέχοντα. Οὕτως ἔχει καὶ ἡ πολιτικὴ ὑγίεια τῆς κοινωνίας· ἐνίσχυσον, ὦ ἄρχων, τὴν τάξιν τῶν οἰκοκυραίων ἵνα ἔχῃ καλῶς ἡ κατωτέρα τάξις; ἥτις πάντοτε νοσηρῶς ἔχει πολιτικῶς.

Οἱ γέροντες δὲν πρέπει νὰ γυμνάζωσι τὰ ἀσθενῆ μέρη αὐτῶν.

Ὅσον νεώτερος ἢ ἄλλως ὅσον περισσότερον ἀπέχει τις τοῦ γήρατος, τόσον περισσότερον τὰ γυμνάσια ὠφελοῦσι τὰ ἀδύνατα μέρη αὐτῶν.

Ἡ μετριότης τοῦ γυμνασίου ὠφελεῖ. Ἡ ὑπερβολὴ βλάπτει. Πρέπει κατ' ὀλίγον νὰ προβαίνῃ τις κατ' ἀρχὰς εἰς τὸ γυμνάσιον, καὶ κατ' ὀλίγον νὰ ἐλαττώνῃ τοῦτο πρὸ τοῦ τέλους τοῦ γυμνασίου.

Περὶ ἐντρίψεων.

Αἱ ἐντρίψεις δία τῆς χειρὸς ἢ διὰ ὑφάσματος γιγνόμεναι καλῶ, εἰσὶν ὠφέλιμοι· ἀλλὰ πρέπει νὰ γίνωνται κατὰ τέχνην. Πρέπει νὰ ἐντρίβωνται περισσότερον τὰ ὑγιᾶ μέρη τοῦ σώματος, καὶ ὀλιγώτερον καὶ ἐλαφρότερον τὰ πάσχοντα καὶ τὰ ἀδύνατα.

Μὴ ἔντριβε τὰ πάσχοντα μέρη τοῦ σώματος, τὰ ὁποῖα ὑποφέρουσι περιοδικοὺς πόνους, πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῶν πόνων **2** ἢ **3** ὥρας· διότι οἱ πόνοι ἔρχονται ἰσχυρότεροι.

Περὶ διφθερίτου.

Ἐπαρατηρήθη ἐν Εὐρώπῃ ὅτι ἡ παιδεφθόρος αὕτη νόσος ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ οἰκόσιτα πτηνά, καὶ μάλιστα εἰς τὰς ὄρνιθας, ἐκ τῶν ὁποίων δύναται μεταδοθῆναι καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους διὰ τῆς βρώσεως τούτων. Παρ' ἡμῖν εἰσέτι οὐδεμία ἔρευνα ἢ παρατήρησις τοῦ τοιούτου ἐγίνετο.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Σ. Π. ΓΑΣΕΜΙΔΟΥ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ,

ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Α'.| ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΙΟΥΛΙΟΥ 1879.| ΑΡΙΘ. 8.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ κλίματος. (α)

Τὸ κλίμα ἔχει μεγίστην δύναμιν πρός τε τὴν διατήρησιν τῆς ὑγιείας καὶ πρὸς τὴν θεραπείαν τῶν νόσων· διότι καὶ φυτὰ καὶ ζῶα διαφέρουσι κατὰ τὰ διάφορα κλίματα. Τὸ φυτὸν, ὅπερ βλαστάνει λαμπρῶς εἴς τι κλίμα, εἰς ἄλλο ἔχει κακῶς, ἢ καὶ κατ' ὀλίγον μεταβάλλεται, καὶ ἐκφαυλίζεται. Τ' αὐτὸ ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ ζῶα. Τ' αὐτὸ ἀναφέρεται καὶ πρὸς τὸν ἄνθρωπον. Ὁ ἄνθρωπος διαφέρει κατὰ τὰ διάφορα κλίματα, καὶ σωματικῶς καὶ νοερῶς καὶ ψυχικῶς· διότι καὶ τροφαὶ, καὶ ποτὰ, καὶ πᾶσα ἄλλη δίαιτα, καὶ αἱ ὧραι τοῦ ἔτους, καὶ ἡ θερμοκρασία, καὶ ἡ ὑγρασία, καὶ ἡ ἔντασις τοῦ φωτὸς καὶ κλπ. διαφόρως ἔχουσιν ἐπὶ τῆς ὑγιείας κατὰ τὰ διάφορα κλίματα.

Ἕπεται ἐκ τούτων ὅτι καὶ αἱ νόσοι διαφόρως ἔχουσιν ὑπὸ τὰ διάφορα κλίματα. Ἑπομένως καὶ ἡ θεραπεία ἀνάγκη ὅπως γίνηται διάφορος· ὡσαύτως καὶ ἡ δόσις καὶ ἡ χρῆσις τῶν φαρμάκων. Ἕκαστος τόπος ἔχει τινὰς νόσους μᾶλλον ἐπικρατούσας, αἵτινες παρέχουσι καί τινα συμπτώματα ἀποτελοῦντα ἰδιάζοντα χαρακτῆρα.

(α) Ἰδὲ διεξοδικώτερον περὶ κλίματος κλπ. Συνέκδ. ὑγιεινὴν ἔκδ. Β'.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὅμως ὅλαι αἱ νόσοι καὶ ὅλα τὰ φάρμακα ἔχουσι τὰς ἰδιότητας αὐτῶν κοινὰς κατὰ πολλὰ ἐπίσης πανταχοῦ· διαφέρουσι μόνον αἱ μὲν νόσοι κατά τινας τύπους ἢ συμπτώματα, τὰ δὲ φάρμακα κατὰ τὰς δόσεις καὶ τὰς σκευασίας. Διὰ ταῦτα καὶ ἡ δόσις καὶ ὁ τρόπος τῆς χρήσεως τῶν ἰατρικῶν πρέπει νὰ γίνηται κατὰ τὸ κλίμα.

Ὅθεν καὶ ἡ θεραπευτικὴ διαφέρει κατὰ τὰ διάφορα κλίματα· ἄλλως πρέπει νὰ γίνηται ἡ θεραπεία ἐν Ἑλλάδι, ἄλλως ἐν Ἰταλίᾳ, ἐν Ἰσπανίᾳ, ἐν Γαλλίᾳ, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Γερμανίᾳ, ἐν Ῥωσσίᾳ καὶ ἐν βορειοτέροις τόποις κλπ. Διότι πᾶσα νόσος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τυγχάνει χαρακτῆρος ἰδίου κατὰ τὸ κλίμα, κατὰ τὸ εἶδος τῶν τροφῶν καὶ ποτῶν, τῆς διαίτης ἐν γένει καὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως.

Ὑπάρχουσι νόσοι ἄγνωστοι εἴς τινα κλίματα· ἐν τοῖς ὑπερβορείοις οὔτε ἀρθρῖται, οὔτε λιθιάσεις ὑπάρχουσι. Λέγεται δὲ ὅτι καὶ οἱ Κινέζοι οὐδόλως πάσχουσι ἐκ λιθιάσεως καὶ ποδάγρας, καὶ τοῦτο ἀποδίδεται εἰς τὴν πόσιν τοῦ τσαΐου. Ἡ φθίσις ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασιν ἐστὶ μᾶλλον διαδότιμος ἢ ἐν τοῖς ψυχροῖς. Ὁ τῶν ἰοβόλων θηρίων ἰὸς εἶνε θανατωδέστερος ἐν τοῖς θερμοῖς ἢ ἐν τοῖς ψυχροῖς κλίμασιν. Ὑπάρχουσι τόποι ἐν οἷς ἐπικρατεῖ ἑλμινθίασις, καθ' ἧς ἀπαιτεῖται ἰδία δόσις φαρμάκων· ἀλλαχοῦ ἐπικρατεῖ ἡ ἐντεροκήλη, ἀλλαχοῦ ἠπατικὰ νοσήματα, κλπ. Οἱ σπασμοὶ, εἰσὶ συνεχέστεροι ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασιν, ἢ ἐν τοῖς ψυχροῖς, διότι τὸ ψῦχος ἀμβλύνει τὴν ἐρεθιστικότητα τῶν νεύρων, ὡσαύτως καὶ τὸ σπειρόχωλον, ἡ λώβα καὶ ἄλλα ἐξανθηματικὰ πάθη.

Διὰ ταῦτα καὶ ἡ δύναμις καὶ ἡ ἰδιότης ἐνίων φυτῶν μεγάλως διαφέρει καὶ μεταβάλλεται κατὰ τὸ κλίμα ἔνθα φύονται. Τινὰ φυτὰ ὄντα δηλητηριώδη εἴς τι κλίμα, εἰς ἄλλο μεταφυτευόμενα καθίστανται ὅλως ἀβλαβῆ καὶ βρώσιμα.

Διὰ ταῦτα ἡ φύσις παρέχει καὶ ἴδια φάρμακα κατὰ τὸ κλίμα ἑκάστου τόπου, καθ' ὃ ἐπικρατοῦσι καὶ ἴδιοι νόσοι. Εἰς τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης διάφορα εἴδη κοχλιαρίων φυτῶν (cochleariae) θεραπεύουσι τὸ σκορβοῦτον, τὸ ὁποῖον εἶνε νόσος ἄγνωστος σχεδὸν εἰς τὰ θερμὰ κλίματα. Εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀμερικῆς τὸ Πολύγαλα Σένεγας χρῶνται κατὰ τοῦ ἰοῦ τοῦ κροταλίου ὄφεως, ἐν ᾧ παρ' ἡμῖν εἶνε φάρμακον τονικὸν ἀποχρεμπτικόν. Εἰς τὰς τροπικὰς χώρας χρῶνται τὸν ὀπὸν τοῦ λεμονίου καὶ τοῦ πορτοκαλλίου κατὰ τῶν ὀξέων νόσων, καὶ κακοήθων ἑλκῶν, ἐν ᾧ εἰς τὰ εὔκρατα κλίματα εἰσὶν αἱ ὀπῶραι αὗται χρησιμότατοι πρὸς ὑγιεινὴν χρῆσιν κλπ. Ἐν τῇ

Γουατιμάλη (Guatimala) χρῶνται τὰς ἐχῦρας (ἴβίσκους) πρὸς θεραπείαν τῆς λέπρας. Τὸ ἰνδικὸν κύπειρον (πιπερόρριζα) εἶνε ἐξαίρετον ἀντίδοτον ἐν Βρασιλλίᾳ κατὰ τοῦ δηλητηρίου τοῦ Γέκκου, ἐν ᾧ παρ' ἡμῖν εἶνε καρύκευμα. Ἐν Σχιοβάνῃ χρῶνται τὸ πετρέλαιον πρὸς θεραπείαν τῶν καταταγμάτων.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ τῆς ψυχρολουσίας τῆς κεφαλῆς. (α)

Οἱ ἄνθρωποι τῆς παρελθούσης γενεᾶς παρ' ἡμῖν, καθὼς καὶ οἱ πρόγονοι αὐτῶν, οὐδέποτε ἔβρεχον τὴν κεφαλὴν διὰ ψυχροῦ ὕδατος. Μετὰ δὲ τὴν ἔλευσιν τῶν γερμανῶν εἰς Ἑλλάδα εἰσήχθη ἡ ἕξις τοῦ κατὰ πᾶσαν πρωΐαν, ἐνίοτε δὲ καὶ δὶς καὶ τρὶς τῆς ἡμέρας λούειν τὴν κεφαλὴν διὰ ψυχροῦ ὕδατος, καὶ ὅσον οἷόν τε ψυχροτέρου. Ἡ τοιαύτη πρᾶξις γίνεται πρόξενος πολλῶν καὶ μεγάλων βλαβῶν εἰς τὴν ὑγιείαν. Προέρχεται ἐκ ταύτης πονοκέφαλος, βομβισμὸς τῶν ὤτων, νευραλγίαι τοῦ προσώπου, ὀδονταλγίαι, ὀφθαλμίαι, βλάβαι τῆς ῥινὸς, κλπ. Ἐκτὸς τούτων αἱ τρίχες ἐξασθενοῦσι, ξηραίνονται καὶ πίπτουσιν. Ἡ διάνοια τοῦ βρέχοντος τὴν κεφαλὴν πολὺ ψυχρῷ ὕδατι ἐπισκοτίζεται ἐπί τινας ὥρας, καὶ διατελεῖ οὐχὶ καλῶς ἔχουσα. Πῶς καὶ διατί ταῦτα ἐπισυμβαίνουσιν;

Διατί ἐπισκοτίζεται ἡ διάνοια;

Ὅσον ψυχρότερον εἶνε τὸ ὕδωρ, τὸ ἐκβρέχον τὴν κεφαλὴν, τόσον περισσότερον συστέλλονται καὶ συμμαζεύονται τὰ τοῦ αἵματος ἀγγεῖα, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται εἰς τὸ δέρμα, ἑπομένως τόσον περισσότερον αἷμα φεύγει ἐκ τῆς ἐπιφανείας καὶ συσσωρεύεται εἰς τὰ ἐνδότερα. Ἅμα δὲ παύσῃ ἡ ἐπαφὴ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος, καὶ σπογγισθῇ ἡ κεφαλὴ, ἡ φύσις ἐπιφέρει ἀντίδρασιν, δηλαδὴ τὰ ἀγγεῖα τοῦ αἵματος, τὰ ὁποῖα πρότερον συνεστάλησαν τῇ ἐπαφῇ τοῦ ψυχροῦ ὕδατος, ἀμέσως ἅμα παύσῃ αὕτη διαστέλλονται, εὐρύνονται, καὶ αἷμα περισσότερον τοῦ δέοντος συσσωρεύεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς κεφαλῆς· διὰ τοῦτο καὶ αἴσθησις θερμότητος γίνεται, καὶ ἐρυθρόσης· γίνεται δηλαδὴ συμφόρησις αἵματος ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας τῆς κεφαλῆς. Τούτου ἕνεκεν ἐπισκοτίζεται ἡ διάνοια, ὡς γίνεται ὅταν πίῃ τις οἶνον περισσότερον τοῦ δέοντος.

(α) Ἀπάντησις εἰς τοὺς ἀπαιτήσαντας συνδρομητὰς τοῦ «Φοίβου» γράψαι ἐκτενέστερον περὶ τοῦ θέματος τούτου.

Πῶς δὲ γίνονται αἱ ἄλλαι βλάβαι τῆς κεφαλῆς;

Ὅταν ἦνε βεβρεγμένη ἡ κόμη τῆς κεφαλῆς, ὅσον πολὺ καὶ ἂν σπογγισθῇ αὕτη, πάντοτε διατηρεῖται ὑγρασία· ἐὰν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει προσβληθῇ ἡ κεφαλὴ ἐκ ῥεύματος ἀέρος, καὶ τοιαῦτα ῥεύματα ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσι συνεχῶς, ἢ ἐὰν ἐξ ἀπροσεξίας σταθῇ τις εἰς ἀνοικτὸν παράθυρον ἢ εἰς μέρος ἔνθα γίνεται ῥεῦμα ἀέρος, τότε ἀμέσως γίνεται περίψυξις, τῆς ὁποίας τὰ ἀποτελέσματα εἰσὶ τὰ προῤῥηθέντα, τὰ ὁποῖα εἰς ὅλους δὲν συμβαίνουσιν ὅλα ὁμοῦ, ἀλλ' εἰς ἄλλους τὰ μὲν καὶ εἰς ἄλλους τὰ δὲ κλπ.

Ἐπὶ πλέον τῶν τριάκοντα ἐτῶν ποιήσας παρατηρήσεις εὗρον ὅτι σήμερον αἱ νευραλγίαι καὶ αἱ ἄλλαι βλάβαι τῆς κεφαλῆς, ὀφθαλμίαι, κωφώσεις, ὀδονταλγίαι κλπ. πληθύνονται, καὶ ἀρχικὴ αἰτία εἶνε ἡ ψυχρολουσία τῆς κεφαλῆς. Διόπερ πολλοὶ ἀφήσαντες τὴν τοιαύτην ἕξιν ἀπηλλάγησαν ἐκ τοιούτων βλαβῶν.

Τί λοιπὸν ποιητέον;

Ἀπόφευγε διὰ παντὸς τὸ βρέχειν τὴν κεφαλὴν δι' ὕδατος. Διατήρει ταύτην πάντοτε ξηρὰν ἄνευ ὑγρασίας· διὰ τοῦτο οὔτε τὴν κτέναν μὴ βρέχε. Διατήρει τὴν φυσικὴν θερμότητα ἀμετάβλητον· διότι τοῦτο ἡ φύσις ἀπαιτεῖ· διὰ τοῦτο φύονται τρίχες ἐπὶ τῆς κεφαλῆς περισσότεραι, καὶ πυκνότεραι καὶ μεγαλείτεραι ἵνα χρησιμεύωσιν ὡς κάλυμμα, καὶ ἐμποδίζωσι καὶ τὴν ἀποβολὴν πλέον τοῦ δέοντος τῆς ζωϊκῆς θερμότητος, καὶ τὴν προσβολὴν τῆς ἔξωθεν ἡλιακῆς θερμότητος. Διὰ τοῦτο οἱ φαλακροὶ καὶ οἱ ἀποστερούμενοι τῆς κόμης πρέπει νὰ φέρωσι κάλυμμα ἵνα ἐμποδίζηται ἡ περίψυξις. Διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι τῆς ἀνατολῆς καὶ ἰδίως οἱ μωαμεθανοί, εἰς τοὺς ὁποίους ἡ θρησκεία χάριν ὑγιεινῶν λόγων καθαριότητος ἐπιβάλλει τὸ ξυρίζειν συνεχῶς τὴν κόμην ἐν χρῷ, (τὸ ξυραφίζεσθαι καλῶς), ἀναπληροῦσι τὴν στέρησιν ταύτην διὰ καλύμματος *σαρίκας* παχυτάτης, τὸ ὁποῖον ἐν τῇ ἐλλείψει τῶν τριχῶν διατηρεῖ τὴν φυσικὴν ζωϊκὴν θερμότητα τῆς κεφαλῆς, καὶ ἐμποδίζει καὶ τὴν προσβολὴν τῆς ἡλιακῆς θερμότητος.

Παρ' ἡμῖν ἡ διατήρησις τῆς κόμης ὅσον τὸ δυνατὸν πυκνοτέρας καὶ μακρυτέρας εἶνε κατὰ πολλὰ ὠφέλιμος ὑγιεινῶς, ἀρκεῖ νὰ μὴ βαρύνεταί τις καθαρίζειν ταύτην κατὰ πᾶσαν πρωΐαν κτενιζόμενος ἔστω καὶ δι' ἀραιᾶς κτένης, καὶ κατόπιν καθαρίζειν τὴν κόμην διὰ ψήκτρας (βούρτσας). Ἡ μακρὰ κόμη προφυλάττει τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς κεφαλῆς καὶ τὸν αὐχένα

(ἔνθα εὑρίσκεται ἡ παρεγκεφαλὶς καὶ ὁ προμήκης μυελὸς), ἐκ τῶν προσβολῶν τῆς μεγάλης ἡλιακῆς θερμότητος, ἐξ ἧς προέρχονται βαρύτατα ἐγκεφαλικὰ νοσήματα· διὰ τοῦτο ἤδη οἱ στρατιῶται τῶν θερμῶν κλιμάτων μεταχειρίζονται πανίον καλύπτον τὸν αὐχένα ἐν ὥρᾳ μεγάλης θερμότητος.

Διὰ τῆς ἐμβροχῆς ὅμως τῆς κόμης ψυχρῷ ὕδατι, συμβαίνει καὶ ἄλλη βλάβη, αἱ ῥίζαι τῶν τριχῶν πάσχουσιν, αἱ δὲ τρίχες νοσοῦσι καὶ ξηραίνονται, καὶ εὐκόλως κόπτονται.

Ἵνα δὲ αἱ τρίχες διατηρῶνται λεῖαι καὶ μαλακαὶ καὶ εὐτραφεῖς δύναταί τις μεταχειρίζεσθαι κατὰ πᾶσαν πρωΐαν ἢ κατὰ δύο ἡμέρας ποσὸν παχυμύρου ὡς τὰ ἐκτεθέντα ἐν σελίδι 24 τοῦ Φοίβου, δι' οὗ καὶ ἡ πιτυρίασις ἐλαττοῦται, ἢ ὀλίγα στάγματα 5 ἕως 10 ἐλαίου κοινοῦ καθαροῦ ἢ γλυκομυγδάλων ἐπὶ τῆς κορυφῆς, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ αἱ τρίχες γίνονται εὐτραφέστεραι, καὶ ἐπίχρισμα λεπτὸν ἐκ τῆς λιπαρᾶς ὕλης γίνεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος τῆς κεφαλῆς, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει ὡς στρῶμα πρὸς διατήρησιν τῆς ζωϊκῆς θερμότητος, καὶ ἐμπόδισιν τῆς ἡλιακῆς προσβολῆς, ἵνα δὲ γίνηται καλῶς ἡ λιπαρὰ ἐπάλειψις, πρέπει ἡ χωρίστρα τῆς κόμης νὰ ἦνε ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς κεφαλῆς.

Μὴ βρέχε τὴν κόμην οὔτε μετὰ ὑδρελαίου, δηλαδὴ ὕδατος μετὰ ἐλαίου μεμιγμένου· διότι πάλιν ὑγρασία διατηρεῖται ἐπὶ τῶν τριχῶν καὶ αἱ βλάβαι γίνονται. Γνωστὸν δ' ἔστω ὅτι ἡ ἐπαλοιφὴ τοῦ ὑδρελαίου παράγει φθεῖρας (ψεῖρας) ἐπὶ τῆς κεφαλῆς.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Κονόνες περὶ διαγνώσεως καὶ προγνώσεως ἐν τοκετῷ καὶ μετὰ τοῦτον.

Ὁ σοφὸς Ἀριστοτέλης ἐν τῷ περὶ ζώων ἱστορίᾳ ἀθανάτῳ συγγράμματι αὐτοῦ, λέγει πολλὰ περὶ τοκετοῦ καὶ περὶ βρεφῶν, τὰ ὁποῖα οἱ μεταγενέστεροι οὐδόλως διαφιλονικοῦσιν, ἐκτὸς ὀλίγων τινῶν, τὰ ὁποῖα ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη ἀνέπτυξε σαφέστερον. Τούτων ἐκθέτομεν ἐνταῦθα τὰ κυριώτερα ὡς λίαν χρήσιμα τοῖς ἐνδιαφερομένοις.

Εἰς ὅσας γυναῖκας οἱ πόνοι γίνονται σφοδρότατοι περὶ τὴν κοιλίαν, αὗται τάχιστα τίκτουσιν (γεννῶσιν).

Εἰς ὅσας οἱ πόνοι περιορίζονται κατὰ τὴν ὀσφὺν (εἰς τὴν μέσην) αὗται δυσχερῶς τίκτουσιν.

Εἰς ὅσας οἱ πόνοι περιορίζονται ἐπὶ τοῦ ὑπογαστρίου αὗται τίκτουσι ταχέως.

Εἰς τὰ ἄῤῥενα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ αἱ ἰχῶρες (τὰ νερὰ) ἔχουσι χρῶμα ὑπώχρουν (κιτρινωπόν). Εἰς δὲ τὰ θήλεα ἔχουσι χρῶμα αἱματῶδες.

Οἱ τοῦ τοκετοῦ πόνοι γίνονται μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἰσχυροί, ἐν ᾧ εἰς τὰ ζῶα γίνονται ἐλαφρότεροι.

Οἱ πόνοι γίνονται ἰσχυρότεροι εἰς τὰς γυναῖκας ἐκείνας, αἵ ὁποῖαι διάγουσι βίον καθεστηκότα, καὶ οὐδόλως κινοῦνται, καὶ εἰς τὰς ἐχούσας στενὸν τὸ στῆθος.

Δυστοκοῦσι (δυσκόλως γεννῶσι) και ὅσαι δὲν δύνανται νὰ κρατήσωσι τὴν εἰσπνοήν.

Ἡ μαῖα πρέπει νὰ ἦνε πεπειραμένη, ἐπιτηδεία, καὶ νοήμων ἵνα πρὸς πάντα ἐπιτηδεύηται, ὡς καὶ εἰς τὸ δέσιμον τοῦ ὀμφαλοῦ τοῦ νεογνοῦ. Ἐὰν πέσῃ ταχέως τὸ ὕστερον πρέπει νὰ δέσῃ μὲ κλωστὴν μαλλίνην τὸν λῶρον, καὶ κόψῃ τοῦτον ἄνωθεν τοῦ δεσμοῦ (α). Ἐὰν δὲ λυθῇ τὸ ἅμμα (τὸ δέσιμον) γίνεται αἱμοῤῥαγία καὶ τὸ νεογνὸν ἀποθνήσκει. Ἐὰν ὅμως τὸ ὕστερον μὴ πέσῃ ταχέως (β), καὶ μείνῃ ἐντός, τὸ δὲ νεογνὸν εἶνε ἔξω, δέον τὸν λῶρον καὶ κῶψον αὐτὸν κατὰ τὰ ῥηθέντα.

Πολλάκις συνέβη νὰ γεννηθῇ τὸ νεογνὸν νεκροφανές, ὅταν μάλιστα ἦνε ἀδύνατον, ἐν δὲ τῷ λώρῳ τὸ αἷμα μένει ἐκτὸς καὶ πέριξ τοῦ ὀμφαλοῦ, καὶ δὲν εἰσέρχεται ἐντὸς τοῦ νεογνοῦ ἕνεκα τῆς ἀτονίας τῶν τοῦ λώρου ἀγγείων, ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἡ μαῖα ὀφείλει ν' ἀποθλίψῃ διὰ τῶν δακτύλων τὸν λῶρον πρὸς τὰ κάτω κινοῦσα τὴν χεῖρα ἵνα ὠθισθῇ ἐντὸς τοῦ νεογνοῦ τὸ αἷμα. Οὕτω τὸ παιδίον εὐθὺς ἀνέζησε· ὡς ἂν ἦτο πρότερον ἔξαιμον, δηλαδὴ ὡς ἂν εἶχε στερηθῇ πολὺ αἷμα.

(α) Πότε ὅμως εὐκρινῶς πρέπει νὰ κοπῇ ὁ λῶρος; Οἱ μὲν θέλουσιν ἵνα γίνηται τοῦτο ἀμέσως ἅμα τῇ ἐξόδῳ τοῦ νεογνοῦ. Οἱ δὲ ἀφ' οὗ παρέλθωσι 5 ἕως 10 λεπτὰ ὥρας, καθ' ὃν χρόνον συνήθως τὸ τεχθὲν φωνεῖ καὶ ἀναπνέει. Ἐν γένει δὲ ὁ λῶρος δὲν πρέπει νὰ κόπτηται πρὶν παύσῃ ἡ κυκλοφορία αὐτοῦ καὶ παρέλθωσι 1 ἢ 2 λεπτὰ ὥρας, Διὰ τοῦτο ἐὰν τὸ νεογνὸν κατέχηται ἐξ ἀπνοίας (ἀσφυξίας) πρέπει νὰ μὴ κόπτηται ὁ λῶρος, ἐν ὅσῳ ἐξακολουθεῖ ἡ κυκλοφορία τούτου, ἐννοεῖται ὅτι πρὸ τῆς τομῆς τοῦ λώρου πρέπει νὰ δεθῇ οὐ τόσκαλῶς.

β) Τὸ ὕστερον δὲν πίπτει πάντοτε ταχέως. Πότε δὲ πίπτει ταχέως καὶ πότε βραδέως; Κατὰ γενικὸν ὅρον ὅσον ὁ ὄγκος αὐτοῦ εἶνε μεγαλείτερος· διότι διαφέρει οὗτος κατὰ τὰς διαθέσεις τῆς μήτρας, τόσον εὐκολώτερον ἀποκολλᾶται, καὶ πίπτει· ἀλλὰ κατὰ τὴν πτῶσιν δυσχερέστερον ἐξέρχεται, ἐν ᾧ ὅσον μικρότερον εἶνε, τόσον δυσκολώτερα ἀποκολλᾶται· ἀλλὰ πίπτει καὶ εὐκόλως. Τὸ ἀκόλουθον γίνεται μικρότερον ὅταν ῥεύσῃ διὰ τοῦ λώρου τὸ αἷμα αὐτοῦ.

Φύσει ἐξέρχεται τῆς κοιλίας τῆς μητρὸς τὸ παιδίον διὰ τῆς κεφαλῆς, ἔχον τὰς χεῖρας παρατεταμένας (ἐκτεινομένας) παρὰ τας πλευράς. Ἅμα ἐξέλθῃ εὐθὺς φωνάζει, καὶ προσάγει (φέρει) τὰς χεῖρας πρὸς τὸ στόμα. Γίνονται ἐκκενώσεις παρ' ἄλλων μὲν ἀμέσως, παρ' ἄλλων δὲ βραδύτερον, πάντοτε ἐντὸς τῆς ἡμέρας· τὸ δὲ ποσὸν τοῦ περιττώματος τούτου εἶνε πολὺ περισσότερον ὡς πρὸς τὸ σῶμα τοῦ παιδός· τοῦτο καλεῖται *μηκώνιον*. Ἔχει χρῶμα αἱματῶδες καὶ μέλαν καὶ πισσῶδες. Μετὰ τὴν πρώτην ταύτην ἐκκένωσιν γίνονται τὰ περιττώματα γαλακτώδη. Τὸ νεογνὸν σπᾷ (βυζαίνει) ἀμέσως τὸν μαστόν. Πρὶν ἢ ἐξέλθῃ τὸ νεογνὸν ἐκ τῆς κοιλίας οὐδὲν φωνάζει, καὶ ἐὰν τύχῃ, δυστοκίας οὔσης, νὰ μένῃ ἡ κεφαλὴ ἐκτός, τὸ δὲ ἄλλο σῶμα ἐντός.

Ὑπάρχουσιν ὅμως διηγήματα παράδοξα περὶ τούτου καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων καὶ παρὰ τῶν νεωτέρων. Τινὲς δὲ τῶν νεωτέρων φυσιολόγων παραδέχονται ὅταν ἡ κεφαλὴ τοῦ βρέφους εὑρίσκεται ἐκτὸς καὶ τὸ σῶμα ἐντὸς τῆς μήτρας δύναται φωνῆσαι· περὶ τοῦ θέματος τούτου ἀνάγνωσον τὴν ἡμῶν Ἰατροδικαστικὴν Τ. Β. σελ. 341.

Ὅσαι γυναῖκες ἴδωσι τὰ καταμήνια πρὸ τοῦ τέλους τῶν ἐπιλοχίων, αὗται δυσκολώτερον ἀποβάλλουσιν.

Εἰς ὅσας τὰ ἐπιλόχια γίνονται ὀλιγώτερα, καὶ μὴ διαρκέσωσι τεσσαράκοντα ἡμέρας, αὗται καθίστανται ἰσχυραὶ καὶ συλλαμβάνουσι ταχύτερον.

Τὰ βρέφη πρὸ τῆς τεσσαρακοστῆς ἡμέρας ὅταν ὦσι ἔξυπνα οὔτε γελῶσιν οὔτε δακρύουσιν, οὔτε κτενιζόμενα πολλὰ αἰσθάνονται, τὸ πλεῖστον τοῦ χρόνου ἐν τῇ ἐποχῇ ταύτῃ κοιμῶνται. Κατόπιν ὅμως ὅσον ἡλικιοῦνται, τόσον περισσότερον καθίστανται ὀλιγόϋπνα. Μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἐν τῇ βρεφικῇ ἡλικίᾳ τὸ βρέγμα τῆς κεφαλῆς εἶναι μαλακὸν ἄνευ ὀστοῦ, καὶ κατόπιν ὀστεοῦται. Ὅταν δὲ ὀστεωθῇ τὸ βρέγμα, ὅπερ γίνεται περὶ τὸν ἕβδομον μῆνα, τότε ἄρχεται καὶ ἡ ὀδοντοφυΐα.

Μετὰ τὸν τοκετὸν καὶ μετὰ τὰ ἐπιλόχια τὸ γάλα πληθύνεται, καὶ εἴς τινας οὐ μόνον ῥέει κατὰ τὰς θηλάς, ἀλλὰ καὶ εἰς πολλὰ μέρη τοῦ μαστοῦ καὶ εἰς τὰς μασχάλας, ἔνθα διαμένουσι κατόπιν στραγγαλίδες (σφαιρίδια γαλακτικά, ὅμοια μετὰ τῶν γιγνομένων ἐκ ῥευματισμῶν), ὅταν μὴ ἐξέλθῃ τὸ ὑγρόν, καὶ σκληρυνθῇ. Ὅλος ὁ μαστὸς ἐστὶν σομφὸς (σπογγοειδής).

Τὰ καταμήνια ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔρχονται ἀφ' οὗ παύσωσι τὰ γάλατα. Εἰς τὰς ἐχούσας αἱμορροΐδας τὰ καταμήνια ἔρχονται κακῶς.

Θέσις τοῦ βρέφους ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρός.

Τὸ ΓΒΑ εἶνε ἡ σπονδυλικὴ στήλη ἡ (ῥάχις). Τὸ Β. εἶνε τὸ ἱερὸν ὀστοῦν, καὶ τὸ Α. ἡ οὐρά. ΑΕ. ὁ πόρος. ΕΝ. ἡ κοιλία, καὶ ἐντὸς αὐτῆς ἡ μήτρα, ἔνθα κεῖται τὸ βρέφος.

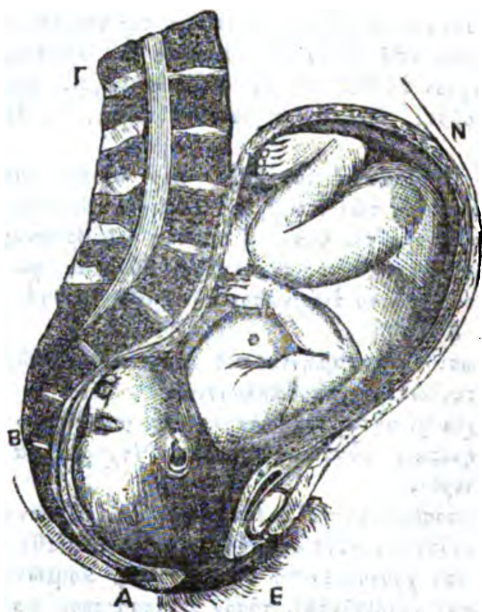

Ὁ χρόνος τῆς ἐγκυμοσύνης σπανίως εἶνε εἰς 9 μῆνας· συνήθως διαφέρει μεταξὺ 260 μέχρι 280 ἡμερῶν ἀπὸ τῆς συλλήψεως· ἐνίοτε ὑπερβαίνει τὰς 280 ἡμέρας· καὶ ἄλλοτε γεννᾶται τὸ βρέφος πρωΐμως κάτω τῶν 260 ἡμερῶν, καὶ ἄνω τῶν 180, ὀλιγότερον τῶν 180 ἡμερῶν λέγεται ἀποβολὴ ἢ ἔκτρωσις· διότι τὸ βρέφος δὲν εἶνε βιώσιμον.

Ὁ Ἄλλερ προσδιορίζει τὴν διάρκειαν τοῦ τοκετοῦ εἰς 100. λεπτὰ ὥρας. Ὁ Μορὼ εἰς ὥρας πέντε ἢ ἓξ ἐν ταῖς πόλεσι καὶ διὰ τὰς πρωτοτόκους 8 ἕως 10 ὥρας.

Ἡ φυσικωτέρα θέσις τοῦ βρέφους ἐν τῷ ἐξέρχεσθαι ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρὸς εἶνε ἡ παριστανομένη ἐν τῷ παρόντι σχήματι· δηλαδὴ τὸ νὰ εἶνε τὸ πρόσωπον ἐστραμμένον πρὸς τὰ ὄπισθεν τῆς μητρός, πρὸς τὴν ῥάχιν.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ.

Περὶ ἀμυγδαλίτου.

Ἐνίοτε ὁ πρὸς τὴν ἐμπροσθίαν χώραν τοῦ φάρυγγος ἐρεθισμὸς συγκεντροῦται ἰδίως ἐπὶ τῶν ἀμυγδαλῶν, αἵτινες ἐκ τοῦ ἐρεθισμοῦ ὑφίστανται φλόγωσιν, ἐξ ἧς ἡ βλενομεμβράνη αὐτῶν καθίσταται ἐρυθρὰ καὶ ἐξογκωμένη, παρέχουσιν ἐνίοτε ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν ψευδομεμβράνην λευκὴν ἀργυρόχρουν· πιεζομένη ἐλαφρῶς ἡ ἀμυγδαλὴ παρέχει ὑγρὸν κολλῶδες ὑπέρυθρον, πυῶδες, ἔχον ἀποφορὰν βαρεῖαν. Συνήθως ἡ τῶν ἀμυγδαλῶν φλόγωσις δὲν περιορίζεται μόνον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῶν, ἀλλὰ προχωρεῖ βαθύτερον εἰς τὸν κυψελώδη ἱστὸν τὸν ὑπὸ τὴν βλενομεμβράνην, τότε καὶ ὁ ἱστὸς τοῦ ἀδένος καὶ ὁ ἀδὴν αὐτὸς τῆς ἀμυγδαλῆς φλογίζεται σκληρύνεται, καὶ ἀποτελεῖται ἀπόστημα. Ἐν τῇ περιστάσει ταύτῃ ἡ φλόγωσις διαδίδεται καὶ εἰς τὰ παρακείμενα μέρη, εἰς τὸ ὑπερῷον καὶ εἰς τὴν ἐπιγλωττίδα. Ἡ δὲ φλόγωσις καθίσταται ὀξυτάτη.

Συμπτώματα. Κατ' ἀρχὰς ὁ πάσχων αἰσθάνεται θερμότητα καὶ ξηρότητα τοῦ λαιμοῦ, δυσχέρειαν ἐπώδυνον πρὸς κατάποσιν· κατ' ὀλίγον ταῦτα ἐπαυξάνουσι καὶ γίνεται αὔξησις τῆς σιέλου. Αἱ ἀμυγδαλαὶ ἐξογκοῦνται, ἡ κατάποσις γίνεται δυσχερὴς καὶ ἐπώδυνος, ἥτις γίνεται διὰ μορφασμῶν, καὶ κατόπιν καθίσταται σχεδὸν ἀδύνατος· τὸ καταπινόμενον ὑγρὸν δυσχερῶς διέρχηται, καὶ τυγχάνει σπασμωδικῆς ἀντιστάσεως, ἐξ ἧς ἐξωθεῖται διὰ τῶν ῥωθώνων, καὶ διὰ τοῦ στόματος. Ἐνίοτε ὁ ἐρεθισμὸς διαδίδεται καὶ ἐπὶ τοῦ λάρυγγος, τότε παράγεται καὶ βὴξ ἐπώδυνος καὶ δυσχερής, καὶ ἀποχρέμπονται φλεγματώδεις ὕλαι. Ὑπάρχει ῥινοφωνία, καὶ δυσχερὴς ἐκφώνησις διὰ τοῦ στόματος. Τὰ χνῶτα παρέχουσιν ἀποφοράν. Συνήθως ἡ μία τῶν ἀμυγδαλῶν εἶνε ἡ μᾶλλον ἐξοιδημένη, σπανίως ὑπάρχει ἡ μία, μόνον ἐξοιδημένη· ἐὰν καὶ τὸ ὑπερῷον ἦνε ἐξοιδημένον, ἐμφράττεται ὁ πόρος τοῦ στόματος, καὶ μικρά τις ὀπὴ μένει, καὶ αὕτη καλύπτεται ὑπὸ φλέγματος, καὶ δυσχερῶς διέρχηται ὁ πρὸς ἀναπνοὴν ἀήρ. Λίαν σπανίως συνέβη νὰ ἐμφραχθῇ ὁλοσχερῶς ὁ πόρος, καὶ νὰ ἐμποδισθῇ ὁ πρὸς ἀναπνοὴν ἀήρ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ θάνατος ἐπέρχεται ἐκ πνιγμοῦ (ἀσφυξίας) ἢ ἐκ συμφορήσεως αἵματος εἰς τὸν ἐγκέφαλον. Οὐ σπανίως ἡ ἐπιφάνεια τῶν ἀμυγδαλῶν καλύπτεται ἐκ λευκῆς ψευδομεμβράνης, ἢ ἐξ ἐπιχρίσματος βλενώδους ὕλης κιτρινωποῦ.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει ἡ διὰ τῆς ὁράσεως ἐξέτασις ἐσωτερικῶς καθίσταται δυσχερὴς ἢ καὶ ἀδύνατος· διότι αἱ σιαγῶνες δυσχερῶς ἀνοίγουσι· διότι οἱ ἐντὸς καὶ παρακείμενοι μῦς αὐτῶν εἰσὶν πεφλογισμένοι· ἡ φλόγωσις τούτων μεταδίδεται καὶ εἰς τοὺς ὑποσιαγωνίους ἀδένας ἢ γάγγλια, οἵτινες καθίστανται ἐξογκωμένοι καὶ ἐπώδυνοι. Ἐνίοτε ἡ φλόγωσις τῶν Ἀμυγδαλῶν διαδίδεται καὶ μέχρι τοῦ στομίου τῶν σαλπίγγων τοῦ Εὐσταθίου, καὶ τότε ἐπιγίγνεται καὶ βόμβος καὶ πόνοι τῶν ὤτων·

Μετὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τοῦ ἀμυγδαλίτου ἐπιγίγνεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ καὶ πυρετός, καὶ κακουχία· ἡ γλῶσσα γίνεται λευκή, ὑπάρχει ἀνορεξία, δίψα, καί τινα γαστρικὰ συμπτώματα· διότι ὁ ἐρεθισμὸς διαδίδεται καὶ εἰς τὸν γαστροεντερικὸν σωλῆνα. Εἴς τινας ἐπισυμβαίνει καὶ κεφαλαλγία καὶ σκοτοδίνη.

Πάντα ὁμοῦ τὰ συμπτώματα ταῦτα δὲν συνυπάρχουσιν εἰς πάντα πάσχοντα ἐξ ἀμυγδαλίτου, ἀλλὰ εἴς τινας ὀλίγα καὶ εἰς ἄλλους πλείονα. Καὶ ἡ ἔντασις τῶν συμπτωμάτων ὡσαύτως διαφέρει· διότι πάντα γίνονται κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, τὴν προδιάθεσιν τοῦ σώματος, καὶ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν διάθεσιν.

Τὰ ῥηθέντα συμπτώματα ἀρχίζουσιν ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας καὶ προχωροῦσι κατ' ὀλίγον, ὥστε ἀκμάζουσι κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν, ὅτε γίνεται ἡ κρίσις τῆς νόσου, μεθ' ἣν κατ' ὀλίγον ἄρχονται νὰ ἐλαττοῦνται, καὶ ἀπολήγουσι τὴν ἑβδόμην, ἢ τὸ βραδύτερον τὴν ἐνδεκάτην ἡμέραν.

Ἐὰν ἡ φλόγωσις ὑπάρχῃ ἐλαφρὰ περιοριζομένη μόνον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν ἀμυγδαλῶν, ἤτοι ἐπὶ τῆς βλενομεμβράνης αὐτῶν, ἡ λύσις τῆς νόσου γίνεται ἀνεπαισθήτως κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν τάξιν.

Ἐὰν ὅμως ἡ φλόγωσις διαδοθῇ, ὡς ἐλέχθη, καὶ ὑποκάτω τῆς βλενομεμβράνης ἐπὶ τοῦ κυψελώδους ἱστοῦ, τότε ἡ φλόγωσις τὴν τετάρτην ἡμέραν ἀπολήγει εἰς ἀπόστημα μικρὸν ἢ μέγα κατὰ τὴν ἔντασιν, τὸ ὁποῖον διαῤῥηγνύεται αὐτομάτως διὰ τῆς καταπόσεως, ἢ διὰ τῆς βηχός, καὶ ἐξέρχεται ὕλη πυρώδης αἱματόφυρτος· ἐνίοτε ἡ διάῤῥηξις τοῦ ἀποστήματος γίνεται καὶ διὰ πιέσεως τοῦ δακτύλου. Διὰ ταῦτα οἱ συνειθίζοντες νὰ *πατῶσι τὸν λαιμόν*, ὅπερ οὐ παράλογον, πρέπει νὰ πράττωσι τοῦτο τὴν τετάρτην ἡμέραν, ὅταν δηλαδὴ ὡριμάσῃ τὸ ἀπόστημα, καὶ οὐχὶ πρίν. διότι ἡ παράκαιρος πίεσις βλάπτει μᾶλλον, ἐρεθίζουσα τὴν φλόγωσιν.

Ἐνίοτε τὸ ῥηθὲν ἀπόστημα ἤνοιξεν αὐτομάτως ὄπισθεν ὑπὸ τὴν σιαγῶνα· ἄλλοτε τὸ πύον (ἔμπυον) διεχύθη εἰς τοὺς μεμ-

βρανώδεις ἱστοὺς μεταξὺ τῶν μυῶν, καὶ κατέβη μέχρι τοῦ στήθους ὑπὸ τὸ δέρμα. Σπανίως δὲ καὶ γάγγραινα συνέβη ἐπὶ τῶν ἀμυγδαλῶν.

Ὁ ἀμυγδαλίτης οὗτος ἐνίοτε καθίσταται χρόνιος· δηλαδὴ ἀφ' οὗ παρέλθῃ ἡ φλογιστικὴ ὀξεῖα κατάστασις, διατηρεῖται ἐρεθισμός τις, καὶ ἀποφορὰ τοῦ στόματος (στομακάκη), ἥτις γίνεται καταφανὴς πολὺ τὴν πρωΐαν, ὑπάρχει δὲ καὶ διατάραξις τῆς ἀκοῆς. Ὁ οὕτως ἔχων ὑφίσταται συνεχῶς ἐκ προδιαθέσεως ἀμυγδαλίτην, προερχόμενον ἐκ παραμικρᾶς αἰτίας περιψύξεως, στενοχωρίας, λύπης, κλπ.

Αἴτια. Προέρχεται ἐξ αἰφνηδίου κρυολογήματος (περιψύξεως), ἐκ στενοχωρίας, ἐκ λύπης, ἐκ καταπόσεως ψυχροῦ ποτοῦ· προσέτι εἶνε συμπτωματικὸς εἰς τὴν εὐλογίαν, κοκκίνην ἀστρακιὰν, καὶ εἰς τὰς παρωτίδας ἐξ ἀτμοσφαιρικῆς διαθέσεως, καθ' ἣν ἐπικρατεῖ ἐπιδημικῶς.

Θεραπεία. Ἡ ἀσφαλεστέρα καὶ ἡρωϊκωτέρα θεραπεία ἀποτελεῖται οὕτως. Τὴν πρώτην ἢ τὴν δευτέραν ἡμέραν λάβε ἕνα ἢ δύο κόκκους ἐνστυμίου Τρυγὸς (Τάρταρον Ἐμετικὸν) θέσον τούτους ἐντὸς 40. δραμ. ὕδατος ποσίμου· καὶ δῶσον ἵνα πίνῃ ὁ πάσχων κατὰ ἡμισεῖαν ὥραν ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα. Ἐὰν ἐπέλθῃ ἐμετὸς ἄφες ἐμέσαι, καὶ εἶτα δίδε τοῦτο κατὰ ὥραν ἢ κατὰ δύο ὥρας. Κατὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ἰατροῦ τούτου ὁ πάσχων μὴ πινέτω ὑγρὰ, οὔτε ὕδωρ, οὔτε σομάδαν, οὔτε ἄλλο τι. Ἐὰν βούληται φαγεῖν, δύναται φαγεῖν ὀλίγον ῥόφημα ἐκ ζωμοῦ κρέατος μετὰ ὀρυζίου ἢ φιδέ. Ἐὰν τὴν ἐπιοῦσαν ἐπιμένῃ ἡ νόσος, δῶσε πάλιν τ' αὐτὸ ἰατρικόν.

Ἄλλος τρόπος θεραπείας. Ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς νόσου διετήρει θερμὸν τὸ σῶμα καὶ τὴν κεφαλὴν, τὸ ἑσπέρας ποίησον ποδόλουτρον θερμότατον. Πίνε ποτὰ χλιαρὰ, σομάδαν, πορτοκαλλάδαν, κλπ. μαλακτικὰ ποτὰ ἐκ μαλάχης κλπ. Ποίησον γαργάραν ἐκ πτισάνης κριθῆς, στυπτηρίας, μέλιτος καὶ ὄξους, ἢ λάβε ἐκ τοῦ φαρμακοποιοῦ ἓν δράμι ὑδροϊωδικοῦ καλίου, τὸ ὁποῖον θέσον ἐντὸς 25 δρ. ὕδατος ἐντὸς φιάλης, καὶ γαργάλιζε πρωΐ, μεσημέρι καὶ ἑσπέρας. Ἔξωθεν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ἐπίθεσον τὸ δι' ἐλαιῶν κατάπλασμα, ὅπως ἐλέχθη ἐν σελ. 113.

Ἐὰν ὁ πάσχων ἦνε αἱματώδης καὶ κατέχηται ὑπὸ σφοδροῦ πυρετοῦ, βλεβοτόμησον ὀλίγον ἐπὶ τοῦ βραχίονος. Ὠφελεῖ καὶ ἡ ἐπίθεσις τῶν βδελλῶν ἐπὶ τῶν ἐξοιδημένων ἀδένων· ἀλλὰ τότε πρέπει ταὐτοχρόνως καὶ συνασπισμοὶ νὰ τεθῶσιν ἐπὶ τῶν ποδοκοίλων καὶ ἐπὶ τῶν κνημῶν ἵνα παντὶ τρόπῳ γείνῃ ἀντίδρασις ἄλλως αἱ βδέλλαι ἐνίοτε βλάπτουσι, διότι ἡ τοπι-

κὴ ἐξαγωγὴ αἵματος ἐκ τῶν μερῶν τούτων προκαλεῖ ἐνίοτε νέας συμφορήσεις.

Ὠφελεῖ μεγάλως καὶ ἡ ἐμφύσησις ἐπὶ τῶν πασχόντων μερῶν 2—5 κόκκων κινίνης, ἐπαναλαμβανομένης δὶς τῆς ἡμέρας, πρωῒ καὶ ἑσπέρας· ἐπίσης ὠφελεῖ καὶ ἐὰν τὸ ποσὸν τοῦτο, ἀναμιγὲν μεθ' ὕδατος ὀλίγου γαργαρισθῇ.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος *ἀμυγδαλίτου δευτεροπαθοῦς*, ὅστις προέρχεται ἐκ νευρικοῦ πάθους τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον καλεῖται *προσωπαλγία*, καὶ προέρχεται ἐκ κρυολογήματος τῆς κεφαλῆς, ἕνεκεν προσβολῆς ψυχροῦ ῥεύματος ἀέρος. Ἐν πρώτοις ἀναφαίνεται πόνος σφοδρὸς ἐπὶ τοῦ ἡμίσεως τοῦ προσώπου. Ὁ πόνος οὗτος διαδίδεται μέχρι τοῦ ὠτός, καὶ ὄπισθεν τούτου μέχρι τοῦ λαιμοῦ. Ἐπεκτείνεται ἐπὶ τοῦ μετώπου, ἐπὶ τῆς ἄνω σιαγῶνος καὶ ἐπὶ τῆς κάτω σιαγῶνος, ἐνίοτε καὶ αὐτοὶ οἱ ὀδόντες ἀλγοῦσιν, ἐξογκοῦται ὁ ὑποσιαγώνιος ἀδὴν καὶ ἡ ἀμυγδαλή, ἐξ ἧς ἡ κατάποσις γίνεται δυσχερής, καὶ ἡ γλῶσσα ἀκάθαρτος, καὶ ἀνορεξία πρὸς βρῶσιν ἐπικρατεῖ. Εἴς τινας ἐπιγίγνεται καὶ πυρετὸς καὶ παραλαλήματα, ἅπερ διαρκοῦσιν 24 ὥρας, ἐξάπτονται δὲ τὴν νύκτα.

Ταῦτα πάντα ἐπικρατοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τέσσαρας ἡμέρας· ἐνίοτε διὰ δραστηρίου θεραπείας διαλύονται ταχύτερον.

Ἡ θεραπεία συνίσταται εἰς τὴν χρῆσιν χλιαρῶν μαλακτικῶν καταπλασμάτων, ἀντιφλογιστικῶν χλιαρῶν ἐπιθεμάτων ἐξ ἐγχύματος ἀκτῆς (κουφεξυλέας) ἢ χαμαιμήλων· εἰς γαργάραν ἐξ ἑνὸς δραμ. Ὑδροϊωδικοῦ Καλίου (ὅπερ ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοὶ) διαλελυμένον εἰς 25 δρ. κοινοῦ ὕδατος ἢ ἐκ γαργάρας ἀποτελουμένης ἐκ πτισάνης κριθῆς δρ. 100. ἑνὸς κοχλιαρίου μέλιτος καὶ ἑνὸς ὄξους, ἢ ῥοδόξους. Ὁ γαργαρισμὸς γίνεται κατὰ ὥραν. Πόσις σουμάδας οὐχὶ ψυχρᾶς ἢ πορτοκαλλάδας, καὶ βρῶσις ζωμοῦ κρέατος ἔνθα διαλύεται εἷς κροκκὸς ᾠοῦ, ἢ αὐγολεϊμονον.

Πρέπει νὰ διατηρῆται ἡ κεφαλὴ καὶ ὅλον τὸ σῶμα μετρίως θερμή, δηλαδὴ εἰς τὴν φυσικὴν θερμότητα τοῦ σώματος. Ὠφελοῦσιν οἱ σιναπισμοὶ καὶ τὰ ποδόλουτρα κατὰ τὴν πρώτην καὶ δευτέραν ἡμέραν, βλάπτει ὁ σιναπισμὸς καὶ πᾶν ἐρεθιστικὸν ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέρους.

Οἱ πόνοι καταπραΰνονται καὶ κατ' ὀλίγου παύουσιν, ἐὰν ἐπαλείφηται ὑπὸ ποσότητα μέχρις ἐρεβίνθου τὸ πάσχον μέρος κατὰ ἓξ ὥρας δι' ἀλοιφῆς συνισταμένης ἐξ ἑνὸς κόκκου θειϊκῆς ἀτροπίνης, δύο κόκκων θειϊκῆς μορφίνης, καὶ ἑνὸς δραμίου ἀλοιφῆς σπέρματος κήτους.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ κόμμεως ἀραβικοῦ.

Ἡ ὕλη αὕτη παράγεται, ὡς παρ' ἡμῖν ἡ κοινῶς καλουμένη *μελίγκρα*, ἐκ τινος δένδρου τῆς Ἀραβίας. Τὴν ὕλην ταύτην ἐμπεριέχουσιν καὶ οἱ σπόροι τοῦ λινοσπόρου.

Διαφέρει πολὺ ἡ ὕλη αὕτη ἐκ τῶν ἄλλων κόμμεων· διότι αὕτη ἐμπεριέχει ἰδίαν ὕλην χυμικήν, καλουμένην *ἀραβίνην*, ἐν ᾧ τὸ κόμμι τῶν ἄλλων δένδρων ἐμπεριέχει *βασσορίνην*, και ἄλλων *κερασίνην*, περὶ ἧς εἴπωμεν ἐν σελ. 118.

Τὰ χυμικὰ συστατικὰ τῆς ὕλης ταύτης εἰσὶν σχεδὸν τὰ αὐτὰ μετὰ τοῦ ἀμύλου (νισεστέ)· διότι μόνον ἐμπεριέχει ὀλιγότερον ὀξυγόνον· διὰ τοῦτο τὸ ἀραβικὸν κόμμι χρησιμεύει εἴς τινας κατοίκους τῆς Ἀραβίας ὡς τροφή.

Ἰατρικῶς χρησιμεύει παρ' ἡμῖν ὡς δροσιστικὸν καὶ μαλακτικόν.

Μία δραχμὴ κόνεως τούτου διαλελυμένη ἐν ποτηρίῳ ὕδατος πηγαίου χρησιμεύει ὡς δροσισιστικὸν πρὸς κατεύνασιν τῆς δίψης καὶ μάλιστα τῶν μικρῶν παιδίων. 4 δραχμαὶ (δράμια) πρὸς 24 δραχμ. ὕδατος καὶ ὀλίγου ζαχάρου ἀποτελεῖ γλίσχρασμα, εἰς τὸ ὁποῖον ἐὰν προστεθῶσι δέκα στάγματα λαυδάνου καὶ ἄλλα τόσα θειϊκοῦ αἰθέρος, ἀποτελεῖται πόσις ἀσφαλὴς κατὰ τῆς διαρροίας. Ὁ ὡρίμου ἡλικίας λαμβάνει τοῦτο διὰ μιᾶς

Τὰ δὲ παιδία κατ' ὀλίγον κατὰ ἡμισείαν ὥραν ἀναλόγως τῇ ἡλικίᾳ· ἅμα ἐπέλθῃ εἰς αὐτὰ μικρά τις ὑπνωδία δέον ὅπως παύσῃ ἡ χρῆσις.

Τεμάχιον κόμμεος διατηρούμενον ἐν τῷ στόματι διαλύεται κατ' ὀλίγον εἰς τὴν σίελον, καὶ καταβαίνει ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ φάρρυγος, καὶ χρησιμεύει ὡς μαλακτικὸν κατὰ τῶν ἐρεθισμῶν ἢ φλογόσεων τῶν μερῶν τούτων. 4 δράμια τοῦ κόμμεος τούτου διαλυόμενον εἰς 40 δρ. λεμονάδας ἢ βυσσινάδας καὶ πινόμενον διὰ μιᾶς ἢ κατ' ὀλίγον ὠφελεῖ κατὰ τῆς διαρροίας· ἔτι μᾶλλον ὠφελεῖ καὶ κατ' αὐτῆς τῆς δυσεντερίας, ἐὰν ἐν τῇ τοιαύτῃ κομμεούχῳ λεμονάδᾳ ἐνστάξῃς καὶ 10 στάγματα τοῦ Λαυδάνου τοῦ Σίνδεναμ, τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι ἀσφαλέστερον.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ τῆς χρήσεως τῶν καθαρσίων.

Ἡ χρῆσις τῶν καθαρσίων εἶνε παναρχαιοτάτη. Ἡ μυθολογικὴ ἱστορία ἀναφέρει ὅτι ὁ Μελάμπους, ὅστις ἦτον ὁ σοφώ-

τερος τῆς ἐποχῆς του καὶ ἰατρὸς καὶ φιλόσοφος, ἐθεράπευσεν, ὡς ὁ Ἱπποκράτης ἀναφέρει ἐν τῇ πρὸς Κρατεύαν ἐπιστολῇ του, τὰς θυγατέρας τοῦ Προίτου διὰ καθαρσίων, καὶ ὁ Ἀντικυρεὺς ἐθεράπευσε τὸν Ἡρακλέα διὰ καθαρσίου. Ἀλλὰ τὸ τότε ἐπισημότερον καθάρσιον ἦτον ὁ Ἐλλέβορος (ἡ σκάρφη), ὅπερ εἶνε δραστήριον καθάρσιον, καὶ ἔχει τὴν ἰδιότητα οὐ μόνον ὡς καθάρσιον νὰ ἐνεργῇ, ἀλλὰ καὶ κατὰ πολλῶν νευρικῶν νόσων, ἰδίως κατὰ τῆς παραφροσύνης.

Τὰ καθάρσια πρῶτοι ἐπενόησαν οἱ Αἰγύπτιοι, ὁδηγηθέντες ἐκ βοτάνων τινῶν, τὰ ὁποῖα ζῶα τινὰ ἔτρωγον πρὸς καθάρσιον φυσικόν. Οἱ Κινέζοι ὅμως, καί τοι ἀρχαιότεροι τῶν Αἰγυπτίων δυσχερῶς ποιοῦσι χρῆσιν τῶν καθαρσίων. τὸ δὲ ῥεβέντι, ὅπερ ἐκεῖθεν ἐκπηγάζει μεταχειρίζονται ὡς τονικὸν τοῦ στομάχου.

Ἀγνοεῖται εὐκρινῶς ὁποία ὑπῆρχεν ἡ τῶν καθαρσίων χρῆσις πρὸ τῆς τοῦ Ἱπποκράτους ἐποχῆς. Ὁ Πατὴρ ὅμως οὗτος τῆς ἰατρικῆς χρῆσιν ἐποίει τῶν καθαρσίων οὐχὶ συστηματικῶς, ἀλλὰ κατὰ τὰς περιστάσεις· διὰ τοῦτο καὶ ὅρους τινὰς διέγραψε περὶ τούτων, περὶ ὧν ἐλέχθη ἐν σελ. 115.

Κατόπιν, ἀφ' οὗ ἡ Ἰατρικὴ ὑπέστη διάφορα *συστήματα* ὑπὸ τὸ ὄνομα *Σχολαί*, ὑπῆρξαν ἰατροὶ ἀποκρούοντες συστηματικῶς τὴν χρῆσιν τῶν καθαρσίων.

Ἡ τοῦ Χρυσίππου τοῦ Κνιδίου Σχολὴ κατέκρινε ταῦτα καὶ ἀπηγόρευσε καὶ τὴν φλεβοτομίαν κατήργησε· τὴν Σχολὴν ταύτην ὡς πρὸς τὴν ἀποφυγὴν τῆς φλεβοτομίας ἠκολούθησαν πολλοὶ ἄλλοι ἰατροὶ τῆς Πυθαγορίου Σχολῆς· διότι ὁ Πυθαγόρας ἐδόξαζεν ὅτι ἡ ψυχὴ κατοικεῖ ἐν τῷ αἵματι. Ὁ ἰατρὸς Ἐρασίστρατος κατεπολέμει τὴν χρῆσιν τῶν καθαρσίων, ἔδιδεν ὅμως ἐμετικά.

Ὁ Ἀσκληπιάδης ἀπεδοκίμαζε τὴν χρῆσιν τῶν καθαρτικῶν, τὰ ὁποῖα οἱ πρὸ αὐτοῦ πολὺ μετεχειρίζοντο.

Ὁ Κέλσος, ῥωμαῖος ἰατρός, ὅστις ἔγραψεν ἐν Ῥώμῃ, ἀπαγορεύει τὴν συχνὴν χρῆσιν τῶν καθαρσίων, τὴν ὁποίαν θεωρεῖ ἐπικίνδυνον. Καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἰατροὶ καὶ αὐτοὶ οἱ Ἄραβες τῆς Εὐρώπης ἰατροὶ εὗρον οὐχὶ ὠφέλιμον τὴν συνεχῆ χρῆσιν τῶν καθαρσίων.

Ἐπαρατηρήθη ὅτι ὅσον θερμότερον εἶνε τὸ κλῖμα τόσον ἐπιβλαβέστερά εἰσι τὰ καθαρτικά, καὶ μάλιστα τὰ δραστήρια. Πόσοι παρ' ἡμῖν δὲν ἐγένοντο θύματα τῆς ἀπροσέκτου χρήσεως τῶν καθαρσίων!

Κατὰ τὴν σύγχρονον ὅμως ταύτην ἐποχὴν παρέστη ἐν Παρισίοις ὁ ἰατρὸς Μ. Διχῶτος ὅστις διεκήρυξε σχολὴν θεραπευτικὴν διὰ τῆς χρήσεως τῶν καθαρσίων. Εἶνε ὁ πρῶτος συστη-

ματικὸς φίλος τῶν καθαρσίων, ὅστις ὑπεστήριξε τὴν διὰ καθαρσίων θεραπείαν ὅλων τῶν νόσων. Τὸ σύστημα τοῦτο πολλαχοῦ εὗρεν ὀπαδούς· διότι διὰ τῆς τεταγμένης καὶ τυπικῆς ταύτης μεθόδου τῶν καθαρσίων οἷα νῦν ἐστὶ τοῦ Χολωβάϊ, τὰ Γερμανικὰ Χάπια, τὰ Χάπια τοῦ ποτὲ Βάλβη παρ' ἡμῖν κλπ. ἡ πρακτικὴ ἐπιστήμη ἁπλοποιεῖται. καὶ ἡ ἀμάθεια παρίσταται μετημφιεσμένη εἰς ἐπιστήμην.

Ἀτυχῶς πολλοὶ συνειθίζουσιν ἀνεξετάστως καὶ ἐκ παραμικρᾶς αἰτίας νὰ λαμβάνωσι καθάρσια, καὶ οὕτω γίνονται αὐτοὶ οἱ ἴδιοι αἴτιοι βλάβης καὶ καταστροφῆς τῆς εὐεξίας καὶ ὑγιείας αὐτῶν. Τὸ καθάρσιον εἶνε ἰατρικὸν, τὸ δὲ ἰατρικὸν οὐδέποτε πρέπει νὰ λαμβάνῃ ὑγιὴς ἄνευ οὐσιώδους ἀνάγκης· διότι βλάπτει, ὡς βλάπτει καὶ ὅταν τις τρώγῃ δίχως νὰ πεινᾷ, καὶ πίνῃ δίχως νὰ διψᾷ.

Ἡ συνεχὴς καὶ ἄνευ εὐλόγου αἰτίας χρῆσις τῶν καθαρσίων ἀδυνατεῖ τὸν στόμαχον καὶ τὰ ἔντερα, τὰ ὁποῖα οὕτω συνειθίζουσιν ἄνευ καθαρσίων νὰ μὴν ἐπιφέρωσιν ἐκκενώσεις. Συμβαίνει εἰς τούτους ὅ,τι συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς οἰνοπότας. Ὁ οἰνοπότης χαλαροῦται κατὰ τὰ νεῦρα τόσον ὥστε κατέχεται ἐκ τρόμου τῶν χειρῶν, καὶ ἐὰν μὴ πίῃ ποσὸν ἀρκετὸν οἴνου δὲν καταπαύει ὁ τρόμος.

Ἡ συνεχὴς χρῆσις τῶν καθαρσίων διαταράττει τὴν πέψιν, αἱ τροφαὶ κακῶς χωνεύουσι, καὶ ἡ θρέψις γίνεται ἀτελής· ἡ ἄδηλος διαπνοὴ τοῦ σώματας γίνεται ἄτακτος, ἡ δὲ ἀταξία ταύτης μεγάλως βλάπτει τὴν ὑγίειαν.

Ἡ συνεχὴς χρῆσις τῶν καθαρσίων ἐπιφέρει καὶ ἄλλα σημαντικώτερα ἀποτελέσματα· ἐπιφέρει κωλικοπόνους, νευροπαθείας (νευραλγίας), καταῤῥοϊκὰς διαθέσεις, χαύνωσιν καὶ χαλάρωσιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων, ὠχρότητα. καὶ ἐπιταχύνει τὸ γῆρας.

Τινὲς νομίζουσιν ὅτι ὅταν τις κατέχηται ἐξ ἀνορεξίας, πρέπει νὰ λαμβάνῃ καθάρσιον. Ἡ ἰδέα αὕτη εἶναι σφαλερὰ, διότι καὶ τὸ καθάρσιον ἐπιφέρει κατόπιν ἀνορεξίαν· ἐπειδὴ παράγει ἐρεθισμὸν εἰς τὸν στόμαχον καὶ εἰς τὰ ἔντερα, καὶ τότε ἔρχεται ἡ ὄρεξις, ὅταν παύσῃ ὁ ἐρεθισμός. Ἡ νηστεία εἶνε ἀρκετὴ ὅπως θεραπεύσῃ τὰς τοιαύτας διαταράξεις τῆς ὀρέξεως, κλπ.

Ὁ ἱερὸς Ἱπποκράτης ἀπαγορεύει τὴν χρῆσιν τῶν καθαρσίων, ὅταν γίνεται ἄνευ εὐλόγου αἰτίας εἰς τοὺς ὑγιεινῶς καὶ εὐεκτικῶς ἔχοντας τὸ σῶμα. Ὅθεν ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς αὐτοῦ λέγει ὅτι

«Ὅσοι ἔχουσι τὰ σώματα ὑγιεινῶς εἶνε ἐπικίνδυνον τὸ λαμβάνειν καθάρσιον» καὶ ἀλλαχοῦ λέγει.

«Ὅσοι ὑγιεινῶς ἔχοντες τὰ σώματα, ἐὰν λάβωσι καθάρσιον

»χαλαροῦνται (ἐκλύονται). Καὶ αὐτοὶ οἱ εὔεκτοι, οἱ καθ' ὅλα »ὑγιεῖς, ἐπικινδύνως βλάπτονται ἐὰν ἐκ παραμικρᾶς *αἰτίας* »λαμβάνωσι καθάρσιον»

Ἐπιτρέπεται ἡ λῆψις καθαρσίου μόνον ὅταν ὑπάρχῃ δυσκοιλιότης συνοδευομένη μετὰ φουσκώματος τῆς κοιλίας καὶ βορβορυγμῶν, καὶ ὑπάρχῃ συνάμα σκοτοδινία, κεφαλόπονος, καὶ κακουχία ἐπὶ τῶν ἄνω μερῶν τοῦ σώματος· διότι ταῦτα τὰ συμπτώματα οὐ καταπαύουσιν οὔτε ἡ δίαιτα, οὔτε ἡ ἀνάπαυσις, ὡς τινὲς ὑπολαμβάνουσιν. **Ἐν οὐδεμιᾷ ἄλλῃ περιπτώσει ἄνευ ἰατρικῆς διαταγῆς μὴ λάμβανε καθάρσιον.**

Περὶ Μπαμίων.

Ἄδηλόν ἐστιν ἂν ἦσαν γνωσταὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους. Βέβαιον δὲ εἶνε ὅτι τοῖς βορείοις εὐρωπαίοις εἰσὶν ὡς ἐπὶ πολὺ ἄγνωστοι, καὶ ἄχρηστοι εἰς ὅσους ἱστορικῶς γνωρίζουσι ταύτας. Τὸ κηπουρικὸν τοῦτο λαχανικὸν τρώγουσιν οἱ μεσημβρινοὶ τῆς εὐρώπης, ἰδίως οἱ Ἕλληνες, τὸ ὁποῖον θεωροῦσιν ὡς ἐκλεκτὸν φαγητὸν καὶ εὔπεπτον· διὰ τοῦτο πολλαχοῦ καὶ εἰς τοὺς ἀναῤῥωνύοντας δίδουσιν μπαμίας ἢ μαλάχας ὡς τροφὴν, ὅπερ πεπλανημένον. Τὸ κηπουρικὸν τοῦτο ἐμπεριέχει πολλὴν φυτικὴν βλέναν (μῦκον, γλοιὸν), ἥτις εἶνε συγγενὴς τοῦ κόμμεος, καὶ ὀλίγον θρεπτική, καὶ εὑρίσκεται καὶ εἰς τὰς μαλάχας (μολόχας) κλπ. ἑνοῦται μετὰ τῶν ἐλαίων καὶ ἀποτελεῖ γαλάκτωμα· ἐν ᾧ ἡ ζωϊκὴ βλένα, ἥτις εὐκρίνεται ἐκ τῶν μεμβράνων δὲν ἑνοῦται οὔτε μετὰ τῶν ἐλαίων, οὔτε ἀποτελεῖ γαλάκτωμα.

Ἡ φυτικὴ βλένα εἶνε δύσεπτος. Αἱ μπάμιαι ἐμπεριέχουσι πολλὴν τοιαύτην, ἑπομένως εἰσὶν δύπεπτοι· διὰ τοῦτο ὅταν τις φάγῃ μπάμιας μετὰ δύο ἢ τρεῖς ὥρας κατέχεται ὑπὸ δίψης· ἡ δὲ μετὰ τὸ φαγητὸν διαρκὴς δίψα σημεῖον ἐστὶ δυσπεψίας· διὰ τοῦτο καὶ αἱ μαλάχαι δύσπεπται εἰσίν. Μαγειρεύονται μετὰ κρέατος καὶ μάλιστα ὄρνιθος ἢ ἀρνίου, καὶ μόναι μετὰ κρομμύου καὶ ἐλαίου, δ ι α γ ν ὶ λεγόμενον τὸ φαγητόν.

Γίνονται ὀλιγώτερον μυξώδεις ἐὰν σπογγισθῶσι καλῶς ἔξωθεν ἵν' ἀφαιρεθῇ τὸ ἐπ' αὐταῖς γνοῦδι, καὶ εἶτα ἐμβραχῶσι μετὰ ὄξους, καὶ τεθῶσιν ὀλίγον ὑπὸ τὸν ἥλιον. Τὸ ὄξος μεταβάλλει τὸν μῦκον εἰς ἄλλην ὕλην ὀξίνην, διὰ τοῦτο καὶ ἂν προσθέτῃς ντομάτας κατὰ πολὺ καταστρέφεται ἡ μυξώδης ὕλη, καὶ εὔγεστον καθίσταται τὸ φαγητόν.

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Σ. Π. ΙΑΣΕΜΙΔΟΥ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ,
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Α'.| ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1879.| ΑΡΙΘ. 9.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχμ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Ἐνέργεια τοῦ κλίματος ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Τί ἐστὶ κλίμα;

Κλίμα καλεῖται γεωγραφικῶς τὸ διάστημα τῆς γῆς, τὸ ὁποῖον ἐμπεριλαμβάνεται μεταξὺ τῶν ἐπὶ τῆς γῆς νοουμένων γεωγραφικῶν παραλλήλων κύκλων τροπικῶν καὶ πολικῶν. Ἡ μεταξὺ τῶν τροπικῶν ζώνη, καλεῖται *διακεκαυμένη*, καὶ παρέχει τὸ *θερμὸν κλίμα*. Ἑκάστη δὲ μεταξὺ τοῦ τροπικοῦ κύκλου καὶ τοῦ πολικοῦ καλεῖται εὔκρατος ζώνη καὶ παρέχει *εὔκρατον κλίμα*. Ἡ δὲ μεταξὺ τοῦ πολικοῦ καὶ τοῦ πόλου ζώνη καλεῖται *κατεψυγμένη*. καὶ παρέχει *κλίμα ψυχρότατον*. Οὕτως διακρίνονται τὰ γεωγραφικὰ κλίματα κατὰ τοὺς βαθμοὺς τῆς θερμότητος.

Κοινῶς ὅμως καλεῖται κλίμα τόπου τινὸς, καθ' ὅσον διαφέρει ὡς πρὸς ἄλλον τόπον παρακείμενον ἢ μεμακρυσμένον οὐ μόνον κατὰ τὴν θερμότητα καὶ τὸ ψῦχος, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰς ἀτμοσφαιρικὰς διαθέσεις κατὰ τὸ ποσὸν καὶ τὸ ποιὸν τῶν ὑδάτων, τῶν δένδρων, τῶν ὀρέων, τῶν ἀνέμων, τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἠλεκτρισμοῦ, τῆς ποιότητος τῆς γῆς κλπ. Πάντα ταῦτα

ἐπηρεάζουσι ἐπὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος τοῦ ἀνθρώπου, καὶ διαθέτουσι τοὺς κατοίκους ὑπὸ ἰδίαν κατάστασιν σωματικὴν καὶ πνευματικήν.

Τὰ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἀποτελέσματα τοῦ κλίματος δὲν γίνονται καταφανῆ εἰς τὸν ἐπ' ὀλίγον χρόνον διαμένοντα· ἀλλ' εἰς γεγεννημένους καὶ κατοικοῦντας ἐν αὐτῷ, οἵτινες διαδίδουσι κληρονομικῶς τὰς κλιματικὰς διαθέσεις ἑαυτῶν εἰς τὰ τέκνα των ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν. Διὰ τοῦτο ἀποκτῶσιν οἱ κάτοικοι διοφόρων κλιμάτων σημαντικὰς διαφορὰς κατὰ τὸ ἀνάστημα, τὸ χρῶμα, τὰ ἤθη, και τὰς νοερὰς καὶ ψυχικὰς διαθέσεις· λέγοντες τὰς διαφορὰς ταύτας δὲν ἐννοοῦμεν ὅτι πάντες ἀνεξαιρέτως οἱ κάτοικοι κλίματός τινος ἔχουσιν ἐπίσης· ἀλλ' οἱ πλείονες, οἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ χαρακτῆρα τῶν κατοίκων.

Τοιαῦται διαφοραὶ ὑπάρχουσιν οὐ μόνον μεταξὺ γειτονικῶν τόπων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ μεγάλης ἐκτάσεως χώρας, ἀποτελούσης *ἔθνος*. Οὕτω διαφέρουσι τὰ διάφορα ἔθνη κατὰ τὰ κλίματα καὶ πρὸς τὰ ἤθη, ἔθιμα, καὶ σωματικὰς καὶ ψυχικὰς καὶ νοερὰς διαθέσεις. Οὕτω διακρίεονται καὶ αἱ διάφοροι *φυλαί*, αἵτινες παρέχουσι χαρακτηριστικὰ πολὺ διακριτικά.

Οἱ Ἰνδοὶ ἔχουσι τοὺς πόδας καὶ τὰς χεῖρας μακρυτέρας καὶ ὀλιγώτερον μυώδεις ἢ οἱ Εὐρωπαῖοι. Διὰ τοῦτο τὰ ξίφη τῶν Ἰνδῶν ἔχουσι λαβὴν μικρὰν μὴ χωροῦσαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν χεῖρα τοῦ Ἄγγλου.

Οἱ τοῦ ἀνταρκτικοῦ ἡμισφαιρίου κάτοικοι εἰσὶ εὐμεγεθέστεροι τῶν ἐν τῷ ἀρκτικῷ οἰκούντων. Ἐν ἀμφοτέροις ὅμως τοῖς ἡμισφαιρίοις τῆς γῆς εἰς τὰ ψυχρότατα κλίματα εἰσὶν οἱ μᾶλλον μικρόσωμοι ἄνθρωποι τοιοῦτοί εἰσινοί Λάπωνες, οἱ Ἐσκειμῶοι. κλπ, Τὸ αὐτὸ ὑπάρχει καὶ εἰς τὰ θερμότατα κλίματα, τοιοῦτοι εἰσὶν οἱ Ὀτεντότοι.

Αἱ διάφοροι φυλαὶ τῇ βοηθείᾳ τοῦ κλίματος παρέχουσι διαφορὰς καὶ πρὸς τὴν διάρκειαν τῆς ζωῆς.

Θεωρεῖται ὡς μᾶλλον μακροβιωτέρα φυλὴ ἡ Καυκασία ὡς πρὸς τὴν *Μογγολικὴν* καὶ *Μαλαϊκήν*.

Οἱ Ἀσιανοί, οἱ Ἰνδοί, οἱ Ἄραβες, οἱ Πέρσαι καὶ οἱ Τοῦρκοι θεωροῦνται ὡς μακροβιώτεροι τῶν Εὐρωπαίων.

Ἐν γένει ὅμως ἡ μέση διάρκεια τῆς ζωῆς εἰς ὅλα σχεδὸν τὰ κλίματα εἶνε τὸ 70 μέχρι τοῦ 80 ἔτους.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ τῆς χρήσεως τῶν μαλλίνων ὑφασμάτων.

Τὰ μαλλία ἔχουσι τὴν ἰδιότητα ὅταν μέρος αὐτῶν θερμαίνηται, νὰ μὴ διαδίδωσι τὴν θερμότητα καὶ εἰς τ' ἄλλα μέρη αὐτῶν· ἐν ᾧ ὁ σίδηρος καὶ τ' ἄλλα μέταλλα, ὅταν θερμανθῇ τὸ ἓν ἄκρον αὐτῶν διαδίδεται ἡ θερμότης καὶ εἰς τὸ ἄλλο. Ἐὰν λοιπὸν ἔχωμεν μάλλινον ὕφασμα καὶ πυρώσωμεν τοῦτο ἐπὶ τῆς μιᾶς ἐπιφανείας, ἡ θερμότης δὲν διαδίδεται εὐκόλως καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης· ἀλλὰ διατηρεῖται ἐπί τινα καιρὸν ἐπ' αὐτῆς. Τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ διὰ τὴν ψυχρότητα· ἐὰν ψυχρανθῇ ἡ μία ἐπιφάνεια, ἡ ψυχρότης διατηρεῖται ἐπ' αὐτῆς καὶ δὲν διαδίδεται καὶ εἰς τὴν ἄλλην.

Ὅθεν ἐὰν διὰ μαλλίνου ὑφάσματος καλύψωμεν θερμὸν σῶμα, ἄρτον, φαγητὸν, ὠὰ, κλπ. ταῦτα διατηροῦνται θερμὰ ἐπὶ πολύ. Τὰ θερμὰ ὑποθέματα, φιάλαι πλήρεις θερμοῦ ὕδατος, κέραμοι κεκαυμένοι, τὰ ὁποῖα θέτομεν ὑπὸ τοὺς πόδας ἵνα θερμάνωμεν τούτους ἐν καιρῷ παθήσεως ἢ νόσου, πρέπει νὰ περιτυλίσσωμεν διὰ μαλλίνου ὑφάσματος.

Ὡσαύτως ἐὰν καλύψωμεν διὰ μαλλίνου ὑφάσματος καὶ πάγον, οὗτος διατηρεῖται ἐπὶ πολύ· διότι ἡ ἔξωθεν θερμότης θερμαίνουσα τὴν ἔξωθεν ἐπιφάνειαν τοῦ μαλλίνου ὑφάσματος δὲν διαδίδεται εὐκόλως εἰς τὴν κάτω ἐπιφάνειαν, ἥτις ἐφάπτεται τοῦ πάγου.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι ὁμοίαν τοιαύτην ἰδιότητα μὲ τὰ μεταλλία ἔχουσιν καὶ τὰ πτερὰ (πούπουλα), καὶ τὰ ἄχυρα, καὶ τὰ παρόμοια.

Ἐὰν λοιπὸν τὸ σῶμα ἀνθρώπου τινὸς δὲν παράγῃ ζωϊκὴν θερμότητα, τὸ σῶμα τοῦτο εὐκόλως αἰσθάνεται τὴν προσβολὴν τοῦ ψύχους· διότι τοῦτο ἀφαιρεῖ μέρος τῆς ζωϊκῆς θερμότητος. Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ χλωρωτικοὶ, οἱ ἀναῤῥωνύοντες, οἱ ὑποστάντες αἱμοῤῥαγίας, οἱ γέροντες, οἱ λυμφατικῆς κράσεως κλπ. ὁ τοιοῦτος ἄνθρωπος ὀφείλει ν' ἀποφύγῃ πᾶσαν ἀφαίρεσιν ζωϊκῆς θερμότητος ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος αὐτοῦ, γιγνομένην ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας· πρὸς ἀποφυγὴν λοιπὸν τῆς ἀφαιρέσεως καὶ τῆς ἀποβολῆς τῆς ζωϊκῆς θερμότητος ἀνάγκη ἵνα μεταχειρισθῇ ὕφασμα μάλλινον, δι' οὗ νὰ περικαλύψῃ τὸ σῶμα, καὶ οὕτω διατηρήσῃ ἀναφαίρετον τὴν ζωϊκὴν θερμότητα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας σώματος· διότι ἡ στέρησις ταύτης ἐπι-

φέρει νόσον. Τὸ τοιοῦτον μάλλινον ὕφασμα πρέπει νὰ ἦνε μαλακόν, ἵνα μὴ ἡ σκληρότης τῶν τριχῶν διερεθίζῃ τὸ δέρμα καὶ προκαλῇ κνισμοὺς καὶ κακουχίας ὑπερβαλλούσας. Τοιοῦτον εἶναι ἡ φλανέλλα. Αὕτη λοιπὸν ὠφελεῖ τοὺς ῥηθέντας οἵτινες ὀφείλουσιν ἵνα φέρωσι κατάσαρκα ταύτην.

Ἐὰν ὅμως τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου παράγῃ πολλὴν ζωϊκὴν θερμότητα, ὡς τὸ τοῦ αἱματώδους, ὅστις ἔχει ἀνάγκην ἀποβολῆς ταύτης· διότι ἡ μεγάλη θερμότης ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπιφέρει βλάβας, τότε ἡ χρῆσις τῆς φλανέλλας εἰς τὸν τοιοῦτον εἶναι ἐπιβλαβής· διότι ἐμποδίζει τὴν ἐκπομπὴν τῆς πλεοναζούσης θερμότητος, καὶ κρατεῖ ταύτην περιωρισμένην κατὰ πολὺ ποσὸν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, ἐκ δὲ τούτου προέρχονται ἐξάψεις, καὶ μεγίστη κακουχία. Εἰς τοὺς αἱματώδεις λοιπὸν ἡ φλανέλλα εἶνε καὶ ἀνωφελὴς καὶ ἐπιβλαβής.

Ἐὰν δὲ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου παράγῃ ὅσον πρέπει ποσὸν ζωϊκῆς θερμότητος, καὶ τοιοῦτοι εἰσὶν οἱ εὖ καὶ καλῶς ἔχοντες, ὁ τοιοῦτος οὐδεμίαν ἀνάγκην ἔχει οὔτε διατηρήσεως ζωϊκῆς θερμότητος ἐπὶ τοῦ σώματος, οὔτε ἐκπομπῆς πλεονάζοντος ποσοῦ αὐτῆς. Ἄρα εἰς τούτους ἡ φλανέλλα εἶνε ἄχρηστος καὶ ἀνωφελής, και μᾶλλον ἐπιβλαβής· διότι παρεμποδίζει τὴν τακτικὴν ἐκπομπὴν τῆς ζωϊκῆς θερμότητος ἐκ τοῦ σώματος.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ σώματος ψύχεται οὐ μόνον διὰ τῆς ἐλευθέρας ἐκπομπῆς τῆς ζωϊκῆς θερμότητος, ὅταν αὕτη δὲν ἐμποδίζηται διὰ τῆς καλύψεως αὐτοῦ διὰ μαλλίνου ὑφάσματος, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς καὶ μάλιστα διὰ τοῦ ἱδρῶτος· διότι ἡ ἐξάτμησις ἀφαιρεῖ μέγα ποσὸν ζωϊκῆς θερμότητος ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος· οἱ αἱματώδεις λοιπὸν καὶ οἱ εὔεκτοι οὐ μόνον φλανέλλαν δὲν πρέπει νὰ φορῶσιν, ἀλλὰ καὶ πλατέα καὶ ἐλαφρὰ φορέματα νὰ φέρωσιν ὅπως μὴ ἐμποδίζηται ἡ ἐλευθερία τῆς ἀδήλου διαπνοῆς.

Γνωστὸν ἔστω προσέτι ὅτι τὰ μικρὰ παιδία παράγουσι πολλὴν ζωϊκὴν θερμότητα, ἀλλὰ καὶ εὐκόλως περιψύχονται. Εἰς ταῦτα ὠφελεῖ ἡ φλανέλλα ἢ ὄχι;

Οἱ γέροντες ὀλίγην παράγουσι ζωϊκὴν θερμότητα. Εἰς τούτους καὶ ἡ δραστικότης τῆς φύσεως εἶναι μικρά. Εἰς τούτους χρήσιμος εἶνε ἡ φλανέλλα ἢ ὄχι;

Ἐκ τῶν ῥηθέντων δύνασαι ἐξαγαγεῖν τὸ συμπέρασμα.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ ἡλικιῶν.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου κυρίως διαιρεῖται εἰς δύο ἡλικίας, εἰς τὴν τῆς αὐξήσεως, καὶ εἰς τὴν τῆς μειώσεως τοῦ τε σώματος καὶ τῶν δυνάμεων αὐτοῦ. Τὸ ἄκρον τῆς αὐξήσεως καλεῖται *ἀκμή*, καὶ πέραν ταύτης καλεῖται *παρακμή*. Ἡ Ἀκμὴ γίνεται κατὰ τὸ 40 μέχρι τοῦ 50 ἔτους ἡλικίας· διότι εἰς ἄλλους γίνεται ταχυτέρα καὶ εἰς ἄλλους βραδυτέρα κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν ἑκάστου.

Ὁ Ἐρατοσθένης διαιρεῖ τὴν ἡλικίαν εἰς τρία Ἀκμάζουσαν, ἥτις ὁμοιάζει τῷ ἔαρι (τὴν ἄνοιξιν)· παρακμάζουσιν, ὁμοιάζουσαν τῷ θέρει· καὶ γῆρας, ὁμοιάζουσαν τῷ χειμῶνι. Τὴν διαίρεσιν ταύτην παραδέχεται καὶ ὁ Γαληνὸς ὑπὸ τὰ ὀνόματα *αὔξησες*, *ἀκμὴ* ἢ *στάσις*, καὶ *παρακμή*. Ἡ *αὔξησις* ἄρχεται ἐκ τῆς συλλήψεως καὶ λήγει κατὰ τὸ 25. ἔτος ἀπὸ τῆς γεννήσεως, κατὰ ταύτην γίνεται ἡ κατὰ μῆκος αὔξησις τοῦ σώματος. Ἡ *ἀκμὴ* ἢ ἡ *στάσις*, ἄρχεται ἐκ τοῦ 26. ἔτους, καὶ λήγει τὸ 40 ἢ 50. Κατὰ ταύτην γίνεται ἡ κατὰ πλάτος αὔξησις τοῦ σώματος, καὶ ἐνισχύονται τὰ στερεὰ μέρη αὐτοῦ. Ἡ δὲ παρακμὴ ἄρχεται ἐκ τοῦ 50 καὶ λήγει μέχρι ἐσχάτου γήρατος· κατὰ ταύτην γίνεται ἡ κατ' ὀλίγον ἐλάττωσις τῶν τοῦ σώματος δυνάμεων. Μόνον ὁ νοῦς διατηρεῖται ἀκμάζων, ἐὰν μὴ πάθῃ νοσηρῶς. Ἡ κατὰ πλάτος ὅμως αὔξησις τοῦ σώματος ἐξακολουθεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ μέχρι τοῦ 70 ἔτους, πέραν τούτου ἄρχεται ἡ ἐλάττωσις.

Ἡ αὔξησις τοῦ σώματος γίνεται κατ' ἀντίστροφον λόγον τῆς προόδου τῆς ἡλικίας, δηλ. ὅσον ἐγγύτερον εὑρίσκεται τῆς γεννήσεως, τόσον ἡ αὔξησις γίνεται μεγαλειτέρα, ὥστε κατὰ τὸ τρίτον καὶ ἥμισυ ἔτος ὁ ἄνθρωπος ἔχει τὸ ἥμισυ τοῦ ἐν ἀκμῇ ἀναστήματος.

Τὴν εἰς τρία διαίρεσιν τῆς ἡλικίας ἀναφέρει καὶ ἡ μυθολογία ὑπὸ διαφόρους ὅρους· εἰς νηπιακήν, μέσην καὶ γεροντικήν, ἣν τὸ ἐν Θήβαις τέρας, ἡ Σφίγξ, ἐπρότεινεν ὡς αἴνιγμα· «Τὸ πρωῒ τετράπουν, τὴν μεσημβρίαν δίπουν καὶ τὸ ἑσπέρας τρίπουν».

Ὁ Πυθαγόρας διαιρεῖ τὴν ἡλικίαν εἰς τέσσαρα. *Μικρὰ* ἡλικία, ἀρχομένη ἀπὸ τῆς γεννήσεως μέχρι τοῦ 20 ἔτους. *Νεότης* ἀρχομένη ἐκ τοῦ 21. καὶ λήγουσα εἰς τὸ 40. ὥριμος, ἀπὸ τοῦ 41. μέχρι τοῦ 60. καὶ γεροντικὴ ἀπὸ τοῦ 61. μέχρι τοῦ 80.

Πέραν τοῦ ὀγδοηκοστοῦ ὁ Πυθαγόρας πρὸς οὐδὲν ἐλογίζετο τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Παρωμοίαζεν ὁ Πυθαγόρας τὰς 4. ταύτας ἡλικίας πρὸς τὰς 4. ὥρας τοῦ ἔτους. Ἔαρ, θέρος, φθινόπωρον, καὶ χειμῶνα. Τὴν διαίρεσιν ταύτην παραδέχθησαν καὶ οἱ μετα-

γενέστεροι, οἵτινες παρωμοίαζον τὰς τέσσαρας ταύτας ἡλικίας πρὸς τὰ μέταλλα· τὴν μικρὰν ἡλικίαν ἐκάλουν *χρυσήν*, τὴν νεότητα *ἀργυρᾶν* τὴν ὥριμον *χαλκίνην*, καὶ τὴν γεροντικὴν *σιδηρᾶν*.

Ὁ Φλουρὰνς παραδέχεται τὴν διαίρεσιν τοῦ Πυθαγόρου, ὑποστηρίζων ταύτην φυσιολογικῶς· διότι κατ' αὐτὸν κατὰ τὸ 20 ἔτος ἔτος τῆς ἡλικίας παύει ἡ ἐπαύξησις κατὰ τὸ ὕψος τοῦ ἀναστήματος· διότι παύει ἡ ἀνάπτυξις τῶν ὀστέων. Ἀπὸ τοῦ 21. μέχρι τοῦ 40 τὸ σῶμα αὔξεται κατὰ πλάτος· διότι συσσωρεύεται μόνον πάχος πολύ. Ἀπὸ τοῦ 41. μέχρι τοῦ 60 ἐνισχύονται τὰ διάφορα ἐσωτερικὰ ὄργανα, ἤτοι ἐνισχύονται οἱ ἱστοὶ αὐτῶν, ἐξ ὧν ὁ διοργανισμὸς ἐνεργεῖ ἀσφαλέστερον καὶ ἰσχυρότερον. Ἡ τοιαύτη ἐνίσχυσις γίνεται μέχρι τοῦ 50. ἔτους. Μετὰ τοῦτο διατηρεῖται ἡ κατάστασις ἀμετάβλητος μέχρι τοῦ 65 ἢ τοῦ 70. Μετὰ τὰ ἔτη ταῦτα πάντα τὰ ὄργανα καὶ πᾶσαι αἱ δυνάμεις τοῦ σώματος ἐξασθενοῦσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον. Γενικώτερον ὑποδιαιρεῖ τὰς ἡλικίας ταύτας κατὰ δεκάδας καὶ ὁρίζει 8 ἡλικίας ἀνὰ 10 ἔτη μέχρι τῶν 80.

Ὁ Σόλων διακρίνει τὰς ἡλικίας ἀνὰ 7 ἔτη ἑκάστην, οὕτω λήγει ἡ ἡλικία τὸ 70 ἔτος.

Τὴν διαίρεσιν ταύτην τοῦ Σόλωνος παραδέχεται καὶ ὁ Λερετιέ. Οὗτος ὅμως ὁρίζει τὴν ζωὴν μέχρι τοῦ 81. Θεωρεῖ ὡς ὁ Ἐρατοσθένης τρεῖς μεγάλας περιόδους τῆς ζωῆς, *αὐξήσεως*, *ἀκμῆς* καὶ *παρακμῆς*· ὡς μονάδα τῶν ὁρίων ἑκάστης εἶνε ἡ τετραγωνικὴ ῥίζα τοῦ 81, ἤτοι ὁ ἀριθμὸς 9. Κατ' αὐτὸν δύο ἐπὶ 9 ἔτη ἤτοι 18 ἀποτελοῦσι τὴν ἡλικίαν τῆς *αὐξήσεως*· 5 ἐπὶ 9 ἤτοι 45, ἀποτελοῦσι τὴν ἀκμήν, καὶ 2 ἐπὶ 9 ἤτοι 18 ἔτη ἀποτελοῦσι τὴν παρακμήν.

Ὁ Ἐρατοσθένης ἀπέδιδε τὰς μεταβολὰς τοῦ σώματος κατὰ διαφόρους ἡλικίας, εἰς τὸ ὅτι τὸ τοῦ ἀνθρώπου σῶμα ἀνανεοῦται ὁσημέραι, ἀποβαλλομένης τῆς ὕλης αὐτοῦ καὶ ἀντικατασταινομένης διὰ νέας· τοῦτο ἐβεβαιώθη παρὰ τῶν νεωτέρων, οἵτινες ἀπέδειξαν ὅτι κατὰ 3 $^1/_2$ ἔτη τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ὁλοσχερῶς ἀνανεοῦται· ὑφίσταται καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὅ,τι καὶ ἡ Πάραλος τῶν Ἀθηναίων.

Ἄλλοι παραδέχονται 9. ἡλικίας· ἀλλὰ διακρίνουσιν ἑκάστην τούτων κατὰ τὰ διάφορα φυσιολογικὰ φαινόμενα ἐπὶ τοῦ σώματος. Ὁ Ἄλλε διαιρεῖ τὰς ἡλικίας εἰς 5· ὁ Δωβενὼ εἰς 6. καὶ ἄλλοι εἰς 7.

Κατὰ τὴν παρελθοῦσαν ἐποχὴν παρέστησαν τὰς ἡλικίας ὑπὸ τὴν διαίρεσιν τῶν 9 ὑπὸ τὴν διάφορον στάσιν καὶ στολήν, καὶ ὑπὸ τὰ διάφορα ζῶα κατὰ τὸν χαρακτῆρα ἑκάστης ἡλικίας ὡς δῆλον γίνεται ἐν τῇ παρατεθειμένῃ εἰκόνι.

Παράστασις τῶν ἡλικιῶν κατὰ τὰς σωματικὰς κλίσεις, καὶ κατὰ τὰς ζωώδεις διαθέσεις.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑ.

Περὶ Κυνάγχης.

Ὅταν ὁ ἐρεθισμὸς τῆς βλενομεμβράνης τοῦ φάρυγγος συγκεντρωθῇ περισσότερον ἐπὶ τοῦ *στομίου* τοῦ λάρυγγος, ἀποτελεῖται ἡ *Κυνάγχη*, ἥτις κατὰ τοὺς νεωτέρους καλεῖται *κατάρρους τοῦ λάρυγγος*, ἢ λαρυγγόρρους, καὶ ἐὰν ὁ ἐρεθισμὸς αὐξήσῃ καὶ γείνῃ φλόγωσις ἀποτελεῖται ὁ *λαρυγγίτης*.

Ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ λάρυγγος παρέχει ἐρυθρότητα τῆς βλενομεμβράνης αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπιγλωτίδος, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς ὁράσεως δὲν φαίνονται εὐκρινῶς· διότι κεῖνται πρὸς τὰ κάτω τοῦ φάρυγγος. Ὁ ἐρεθισμὸς ἐπιφέρει ἔκκρισιν περισσοτέρας βλένης, καὶ μικρὰν ἐξοίδησιν τῆς βλενομεμβράνης· διὰ τοῦτο γίνεται καί τις στένωσις τοῦ πόρου τοῦ λάρυγγος, ἥτις εἰς τὰ μικρὰ παιδία καθίσταται ἐπαισθητή· διότι φύσει ἐν τῇ μικρᾷ ἡλικίᾳ ὁ λάρυξ, ὡς καὶ αἱ κοιλότητες τῆς ῥινὸς εἰσὶ στενώτεραι τοῦ δέοντος. Εὐρύνονται δὲ διὰ τῆς προόδου τῆς ἡλικίας· διὰ τοῦτο εἰς τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν αἱ παθήσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων εἰσὶ δειναὶ και ἐπικίνδυνοι.

Ἐκ τούτων ἕπεται ὅτι ἐὰν τὸν ἐρεθισμὸν τοῦ λάρυγγος διαδεχθῇ φλόγωσις, ἐξ ἧς γίνεται μείζων ἡ ἐξοίδησις, εἰς τὰ παιδία τὸ πάθος ἔσεται μᾶλλον βαρύτερον καὶ ἐπικίνδυνον.

Συμπτώματα. Ὅταν ὑπάρχῃ ἡ τοιαύτη κυνάγχη, ἡ φωνὴ γίνεται βραχνή. Ὁ πάσχων αἰσθάνεται θερμότητα καὶ κνισμὸν ἐπὶ τοῦ λάρυγγος, νιγμοὺς (κεντήματα) ἐπὶ τῆς ἐπιγλωττίδος, ἐξ ὧν διεγείρεται βὴξ μετὰ πόνου, ἐξ οὗ γίνονται ἀποχρέμψεις φλέγματος λευκοῦ πηκτοῦ.

Ἡ τοιαύτη ἐρεθιστικὴ κατάστασις εἶνε ἐλαφρά, καὶ παρέρχεται ἐντὸς τριῶν ἡμερῶν διὰ ἐλαφρῶν θεραπευτικῶν μέσων. Κομμάτιον κόμμεως ἀραβικοῦ ἢ γλυκορρίζης διατηρούμενον ἐντὸς τοῦ στόματος, διὰ γαργάρας μαλακτικῆς ἐξ ἀφεψήματος μαλάχης ἢ γαργάρας, οἵας διελάβομεν εἰς τὸ περὶ παρασυνάγχης σελ. 111. Ποδόλουτρα πρὸς ἀντιπερισπασμόν, καὶ διατήρησις θερμότητος τοῦ λαιμοῦ. Ἐπίθεσις τοῦ διὰ τῶν ἐλαιῶν καταπλάσματος ἰδὲ σελ. 113. Πάντα ταῦτα συντελοῦσι πρὸς ταχεῖαν θεραπείαν.

Ἐνίοτε ὅμως, εἰς τὴν παιδικὴν ἡλικίαν τὸν κατάρρον τοῦτον τοῦ λάρυγγος διαδέχεται μετὰ ὥρας ἢ μετὰ ἡμέραν φλόγωσις, καὶ τότε τὰ ῥηθέντα συμπτώματα αὔξονται, καὶ ἄλλα νέα αἴφνης παρουσιάζονται.

Συνήθως τὴν νύκτα αἴφνης ἐπισυμβαίνει βὴξ ἰσχυρὰ καὶ ξηρὰ μετὰ ἤχου βραχνοῦ, ὁμοιάζοντος τῇ ὑλακτῇ (γαύγισμα) σκύλακος. Ἡ εἰσπνοὴ γίνεται ταχυτέρα καὶ θορυβώδης μετὰ ἤχου ἰδίας φύσεως συρίζοντος. Οἱ χαρακτῆρες τοῦ προσώπου μεταβάλλονται καὶ ὑποδεικνύουσιν ἀγωνίαν, σὸ χρῶμα αὐτοῦ γίνεται ὠχρὸν, τὰ χείλη τοῦ στόματος μελανίζουσιν, οἱ ὀφθαλμοὶ προέχουσι, τὸ δέρμα εἶναι θερμὸν, καὶ ὁ σφυγμὸς γίνεται ταχὺς καὶ μικρός.

Ἡ τοιαύτη διαταρακτικὴ κατάστασις πραΰνεται ἐνίοτε ἅμα γείνῃ βὴξ καὶ ἀποβολὴ φλεγμάτων. Ἀλλ' ἀμέσως διαδέχεται σφοδροτέρα κατάστασις μετ' ἀγωνίας. Ἐνίοτε ἡ καταπράϋνσις γίνεται διαρκὴς μέχρις ὥρας, ὅτε τὸ παιδίον ἀναλαμβάνει τὰς δυνάμεις του, καὶ φαίνεται εὐδιάθετον. Νέα ὅμως ἔφοδος τῆς νόσου ἐπιβαρύνει πάντα τὰ σομπτώματα, τὰ ὁποῖα πάλιν ἐνδέχεται νὰ καταπραϋνθῶσιν ἐπί τινα ὥραν, καὶ αὖθις βαρύτερα, ἢ ἐλαφρότερα νὰ ἐπέλθωσι κατὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς μάχης μεταξὺ νόσου καὶ φύσεως· καὶ εἰ μὲν ἡ νόσος ὑπερισχύσῃ ὁ θάνατος ἔρχεται ἐντὸς τῆς τετάρτης ἢ τῆς ἑβδόμης ἡμέρας ὁ πάσχων ἀποθνήσκει μᾶλλον ἐξ ἀπνοίας (ἀσφυξίας). Ἐαν δὲ ἡ φύσις μετὰ τῆς θεραπείας ἐπικρατήσῃ πάντα τὰ συμπτώματα κατ' ὀλίγον ἀφανίζονται, καὶ τὸ παιδίον ἀναλαμβάνει.

Τὰ *αἴτια* τῆς παραγωγῆς τῆς παιδοφθόρου ταύτης νόσου εἰσὶν ἡ προσβολὴ ὑγροῦ ψύχους· ἐνίοτε ἐπικρατοῦσιν ἐπιδημικῶς. Ἡ νόσος αὕτη προσβάλλει περισσότερον τ' ἄρρενα παρὰ τὰ θήλεα· ἐνίοτε προέρχεται καὶ ἐκ τῶν ἐπιδημικῶν ἐξανθηματικῶν νόσων, οἷον ἐκ τῆς εὐλογίας, κοκκίνης ἢ καὶ ἀστρακιᾶς.

Ἐν τοιαύτῃ ὥρᾳ ἰατρὸς δυσχερῶς παρίσταται. Τί λοιπὸν ποιητέον;

Ἡ *θεραπεία* κατὰ τὴν δεινὴν ταύτην κατάστασιν γίνεται πρὸς βοήθειαν τῆς φύσεως, καὶ πρὸς τὴν ἄμεσον καταστροφὴν τῆς νοσοποιοῦ ὕλης. Ἡ φλόγωσις ἐλαττοῦται διὰ τῶν ἀντιπερισπασμῶν, ἤτοι διὰ ποδολούτρων, συναπισμῶν ἐπὶ τοῦ ποδοκοίλου, διὰ καθαρσίου, ἐὰν ὑπάρχῃ δυσκοιλιότης, διὰ διατηρήσεως καὶ ἐνισχύσεως τῆς ζωϊκῆς θερμότητος, καὶ διὰ μαλακτικῶν ἐπιθυμάτων ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, ἰδίως τοῦ καταπλάσματος διὰ τῶν ἐλαιῶν, ἰδὲ σελ. 113.

Ἀλλὰ πρὸς ταῦτα δὲν πρέπει πολὺ νὰ ἐλπίζῃς, οὔτε νὰ ἐπαναπαύηται. Ἡ θεραπεία γίνεται ἡρωϊκὴ διὰ τῆς χρήσεως τῆς πόσεως τῆς ἐμετικῆς τρυγὸς (ἰδὲ σελ. 19, 36 καὶ 113) ἢ τῆς χρήσεως τοῦ διαφορητικοῦ στίμμεος (ἰδὲ σελ. 35)· ταυτοχρόνως ποίησον ἐμφυσήσεις ἐπὶ τοῦ λάρυγγος διὰ κινίνης κατὰ τρεῖς ἢ τέσσαρας ὥρας, ἢ διὰ κόνεος κεκαυμένης στυπτηρίας.

Εἰς τὴν τοιαύτην κυνάγχην, οὐδὲν ἄλλο ὑπάρχει παρὰ ἡ φλόγωσις καὶ ἡ ἐξοίδησις τῆς ἐπιγλωττίδος, καὶ τοῦ λάρυγγος, ἐξ ὧν ἐπιγίγνεται σπασμώδης κίνησις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Διὰ τοῦτο καὶ διαφόρως τὸ πάθος τοῦτο τῆς κυνάγχης ὀνομάζεται *ἆσθμα ὀξὺ σπασμαδικόν*. *Ἆσθμα τοῦ Μίλλερ*. *Πνιγηρὸς κατάρρους*. *Σπασμὸς τῆς ἐπιγλωττίδος* κλπ.

Ἔχει ὅμως πολλὴν τὴν ὁμοιότητα πρὸς τὸ ἄλλο εἶδος τοῦ λαρυγγίτου, τοῦ καλουμένου ψευδομεμβρανώδους, ἢ *διφθερίτου*, περὶ οὗ ἀκολούθως λέξομεν.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ ὀπίου (ἀφιονίου).

Τὸ ὄπιον γίνεται ἐκ τοῦ ὀποῦ φυτοῦ τινὸς καλουμένου *μήκων ὑπνοφόρος*, κοινῶς ἀφιονία. Οἱ κάλυκες αὐτῆς καλοῦνται *κώδεια* καὶ κοινῶς *ἀφιονοκέφαλα*, τὰ ὁποῖα ἐστὶ γνωστὸν ὅτι φέρουσιν ὕπνον· διὰ τοῦτο αἱ ἁπλαῖ γυναῖκες λειοτριβοῦσι ταῦτα ὑπὸ λεπτὴν κόνιν, τὰ ἑνοῦσι μετὰ σακχάρου, καὶ δίδουσι μικρὸν ποσὸν εἰς τὰ κλαυθμηρίζοντα νήπια πρὸς ὕπνον. Τὴν κόνιν ταύτην καὶ *ὕπνον* καλοῦσι.

Τὰ κώδεια ταῦτα ὑπὸ κόνιν πεπαλιζόμενα ἐπὶ καταπλάσματος ὠφελοῦσιν ὡς πραϋντικὰ τῶν πόνων, βραζόμενα μετὰ ὕδατος παρέχουσι ζωμὸν χρήσιμον πρὸς κλύσμα ὡς καταπραϋντικὸν κατὰ τῆς ἐντεραλγίας καὶ μητραλγίας. Πινόμενος ὑπὸ ἔμβρεγμα κατ' ὀλίγον ποσὸν καταπαύει τὴν βῆχα, καὶ φερει ὕπνον· πρὸς τὴν τοιαύτην χρῆσιν εἶνε προτιμώτεραι αἱ ἐρυθραὶ μήκωνες (παπαροῦνται), αἵτινες οὐδὲν ἐπικίνδυνον ἐπιφέρουσι καὶ ἂν ληφθῶσιν ὑπὸ μέγα ποσόν, ἐν ᾧ τὰ κώδεια ἐνδέχεται νὰ ἐπιφέρωσι δηλητηρίασιν, ἐὰν ληφθῶσι πλέον τοῦ δέοντος.

Το ὄπιον εἶνε πολύτιμον ἰατρικόν. Λαμβανόμενον ὑπὸ μικρὰν δόσιν ἐκ δεκάτου κόκκου καὶ πλέον ἐπιφέρει κατεύνασιν καὶ ὕπνον καὶ ὠφελεῖ κατὰ τῆς βηχὸς καὶ τῶν σπασμῶν· ὑπὸ δόσιν μείζονα ἐξ $^1/_4$ κόκκου μέχρι ἡμίσεως ἐπιφέρει τόνωσιν εἰς τοὺς μῦς, καὶ διεγείρει τὰ νεῦρα, ζωογονεῖ τὰς ἐγκεφαλικὰς δυνάμεις, ἐξάπτει τὴν φαντασίαν, τὸν ἐνθουσιασμὸν καὶ τὴν ἀνδρίαν· ὑπὸ μείζονα δόσιν ἐπιφέρει δηλητηριώδη ἀποτελέσματα, αὔξει τὴν τοῦ δέρματος θερμότητα, ἐπιγίγνεται κνισμός, ξηρασία τῆς γλώσσης, δίψα, αὔξει τὴν ἀπορροφητικὴν δύναμιν τῆς βλενομεμβράνης, καὶ καταργεῖ τὰς ἐκκρίσεις αὐτῆς (ἰδὲ σελ. 51.) Ὅθεν τῆς μὲν βλενομεμβράνης αὔξει τὴν

ἀποῤῥόφησιν, καὶ ξηραίνει αὐτὴν, τοῦ δὲ ἐξωτερικοῦ δέρματος αὔξει τὴν διαφόρησιν πρὸς τὴν ἐκπομπὴν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, ἐξ ἧς καὶ ἱδρὼς γίνεται. Διὰ ταῦτα καταργεῖ τὰς βλεννώδεις ἐκκρίσεις τῶν βρόγχων τῶν πνευμόνων, ἐξ ὧν προκαλεῖται βὴξ, καὶ εὐλόγως θεωρεῖται ὡς πραΰντικὸν τῆς βηχός. Εἰς δὲ τὰ ἔντερα καταργεῖ τὰς ὀῤῥώδεις καὶ βλεννώδεις ἐκκρίσεις, ἐξ ὧν γίνεται ἡ διάῤῥοια, καὶ θεωρεῖται ὡς στυπτικόν. Ἐπιφέρει δυσκοιλιότητα (ἴδε σελ. 51).

Μετά τινας ὥρας μετὰ τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα, ἐπιγίγνεται χαλάρωσις τῶν μυῶν καὶ τῶν νεύρων, καὶ ὕπνος.

Ὑπὸ μείζονα δόσιν ἐπιφέρει δηλητηριώδη ἀποτελέσματα, ἐπιγίγνεται σκοτοδινία, ἐμετὸς, τὸ δέρμα ψύχεται, καὶ περιβρέχεται ὑπὸ ψυχροῦ ἱδρῶτος, ταῦτα διαδέχεται κωματώδης κατάστασις, μεθ' ἣν, εἰ μὲν ἡ δόσις ἦνε οὐχὶ ὑπερβολικὴ, μετὰ **10 ἢ 11.** ὥρας καταπαύουσι καὶ διαλύονται πάντα, καὶ ἐγείρεται ὁ ταῦτα ὑποστὰς καλῶς ἔχων. Εἰ δὲ ἡ δόσις ἦνε ὑπερβάλλουσα, τὸν ὕπνον διαδέχεται ὁ αἰώνιος ὕπνος, ὁ θάνατος. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα γίνονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ λαμβάνοντος. Τινὲς οὔτε ἀνέχονται καὶ τὴν ἐλαχίστην δόσιν τοῦ ὀπίου, εἰς ἄλλους ὅλως διάφορα ἐπέρχονται ἀποτελέσματα. Τὸ ὄπιον ἐὰν προτίθεσαι δοῦναι ὡς τονικὸν δίδε ὑπὸ μικρὰς δόσεις καὶ συχνά. Ἐὰν ὡς ὑπνωτικὸν καὶ κατευναστικὸν πόνων, δίδε ὑπὸ δόσιν μεγάλην καὶ καὶ κατὰ μεγάλα διαστήματα.

Ὑπὸ τὰ ῥηθέντα συμπτώματα δῆλον γίνεται ὅτι τὸ ὄπιον ἐπιφέρει ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου μέθην, οἵαν φέρουσι τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ, οἶνος, ῥακὶ, ῥῶμι, ζῦθος. κλπ.

Ἡ τοιαύτη μεθυστικὴ ἐνέργεια τοῦ ὀπίου αὔξεται ἐὰν μετ' αὐτοῦ γείνῃ χρῆσις καὶ ὀλίγου οἴνου λευκοῦ, παλαιοῦ, ἰσχυροῦ. Ἐὰν ὅμως πωθῇ πολὺς οἶνος τότε ἡ δύναμις τοῦ ὀπίου καταστρέφεται καὶ οὐδὲν μέθης γίνεται οὔτε ἐκ τοῦ τούτου οὔτε ἐκ τοῦ οἴνου· ὅμοιον γίνεται καὶ πρὸς τὸ κώνειον.

Ἐκ τῆς τοιαύτης ἰδιότητος, ἣν ἀναφέρει ὁ Γαληνὸς, λαβὼν τὸ ἐνδόσιμον ὁ ἄγγλος ἰατρὸς Σίνδεναμ, κατεσκεύασε τὸ οἰνῶδες βάμμα τοῦ ὀπίου, τὸ λαουδάνον, ὅπερ γίνεται διὰ λευκοῦ καλοῦ οἴνου, καὶ δι' ἀρωμάτων κανέλλας καὶ κρόκου, ἅπερ συντελοῦσι πρὸς αὔξησιν τῆς δυνάμεως τοῦ ὀπίου.

Περὶ Λαουδάνου τοῦ Σίνδεναμ.

Ἡ πεῖρα ἐβεβαίωσέ με ὅτι τὸ βάμμα τοῦτο τοῦ Σίνδεναμ ἡνωμένον ἰσομερῶς μετὰ θειϊκοῦ αἰθέρος, ἀφαιρεῖ κατὰ πολὺ

τὴν ναρκωτικὴν ἰδιότητα καὶ διατηρεῖ τὰς ἀντισπασμωδικὰς, καὶ διεγερτικὰς ἰδιότητας τοῦ ὀπίου. Ἴδε σελ. 51, καὶ 66.

Ἀντὶ λοιπὸν τοῦ ὀπίου χρῆθι τὸ λαύδανον τοῦ Σίνδεναμ, ὑπὸ δύσιν ἀπὸ 10 μέχρις μέχρις 20 σταγμάτων μετὰ ἰσαρίθμων θειϊκοῦ αἰθέρος.

Χρῆσις τῆς σκευασίαςταύτης γίνεται πρὸς καταπραΰνσιν τῶν πόνων ἰδίως τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων,καὶ πρὸς θεραπείαν τῆς βηχὸς,δίδεται ἐσωτερικῶς ὑπὸ τὴν ῥηθεῖσαν δόσιν,καὶ ἐξωτερικῶς εἰς κατάπλασμα, ἐφ' ᾧ ἐπιστάζονται 20 ἕως 30. σταγῶνες λαυδάνου,δίδεται καὶ ὑπὸ κλῦσμα ὑπὸ δόσιν 10 ἕως 15. σταγμάτων μετὰ ἀφεψίματος μαλάχης ἢ λινοσπόρου, κλπ.

Προελέχθη ὅτι ὑπάρχουσιν ἰδιοσυγκρασίαι, αἵτινες ἀνέχονται εἰς μεγάλας δόσεις τὸ ὄπιον, καὶ ἄλλοι αἵτινες οὐδέποτε ἀνέχονται οὔτε τὸ ἑκατοστὸν τοῦ κόκκου, οὗτοι ὑφίστανται ταραχὰς, ἐξάψεις, ἐμέτους, στενοχωρίας, κλπ. Ἀνάγκη λοιπὸν ὁ χρώμενος τὰς σκευασίας τοῦ ὀπίου νὰ ἦνε πολὺ προσεκτικὸς εἰς τὴν δόσιν, καὶ ν' ἀρχίζῃ ἐκ μικροτάτης δόσεως, ἕως οὗ πεισθῇ περὶ τῆς ἀνεκτικότητος ἢ μὴ τοῦ λαμβάνοντος τὸ ἡρωϊκὸν τοῦτο φάρμακον.

Ἑκάστη οἰκογένεια πρέπει νὰ ἔχῃ ἐν τῇ φαρμακαποθήκῃ ποσόν τι λαουδάνου καὶ θειϊκοῦ Αἰθέρος.

Τὸ ὄπιον προστιθέμενον εἴς τινα φάρμακα ἐπαυξάνει τὴν δύναμιν αὐτῶν· τοιαῦτά εἰσι αἱ σκευασίαι τοῦ στίμμεος (ἀντιμονίου), ἴδε σελ. 156, τὸ ἔλαιον τῆς τερεβενθίνης, τὸ βάμμα τῶν κανθαρίδων, κλπ.

Τὸ ὄπιον, ἑνούμενον μετὰ τῆς ἀμμωνίας ἀποστερεῖται τῆς δηλητηριώδους ἰδιότητος αὐτοῦ. (διεξοδικώτερον ἴδε Συνέκδ. ἰατροδικαστικὴν Τ. Β'. σελ. 189).

ΣΤ. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ καθαρσίων.

Πᾶν καθάρσιον ἐπιφέρει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐρεθισμὸν ἐπὶ τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος. Προκαλεῖ ἐπαύξησιν ἐκκρίσεως τοῦ παγκρεατικοῦ χυμοῦ, τῆς χολῆς καὶ τῆς βλέννης τῶν ἐντέρων μετὰ ὀῤῥοῦ, τὰ ὁποῖα ἐξέρχονται μεμιγμένα μετὰ τῶν ἐν τοῖς ἐντέροις περιττωμάτων (κοπράνων). Πᾶσα δὲ ὑπὲρ τὸ δέον ἔκκρισις ἐπιφέρει ἀτονίαν εἰς τὸ σῶμα· διότι ἀφαιρεῖται ἐκ τοῦ διοργανισμοῦ ὕλη χρήσιμος πρὸς τὴν θρέψιν τοῦ σώματος. Τὸ καθάρσιον ἐπιφέρει περισσοτέραν ἔκκρισιν τῶν

ρηθεισῶν ὑλῶν,ἄρα τὸ καθάρσιον ἐπιφέρει ἀτονίαν εἰς τὸ σῶμα, ἥτις γίνεται μεγάλη ὅταν πολὺ ἐνεργῇ καὶ πολὺ ἐρεθίζῃ.

Ἐπειδὴ εἰς τὸν διοργανισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ὅταν ὑπάρχῃ ἐρεθισμὸς ἢ φλόγωσις ἐπί τινος ὀργάνου, ἐὰν ἐπιφέρωμεν νέον ἐρεθισμὸν ἢ φλόγωσιν ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἀντικαταστήσωμεν οὕτω τὴν νοσολογικὴν πάθησιν διὰ τῆς τεχνικῆς· ἡ νέα αὕτη φλόγωσις,ἥτις φύσει παρέρχεται ἐντὸς ὀλίγου· καταστρέφει τὴν πρώτην, τὴν νοσολογικὴν, διότι δὲν εἶνε νοσολογική· ἕπεται ἐκ τούτων ὅτι ἐπειδὴ τὸ καθάρσιον ἐπιφέρει ἐρεθισμὸν ἢ φλόγωσιν δύναται νὰ ἐξαλείψῃ τοῦτον ἢ ταύτην δι' ἀντικαταστάσεως, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ ταχεῖαν θεραπείαν. Ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει τὸ καθάρσιον νὰ μὴν ἐπιφέρῃ μεγάλην φλόγωσιν· διότι τότε αὕτη ἀποτελεῖ νόσον· ἐπειδὴ ἀπαιτεῖ πολλὰς ἡμέρας πρὸς θεραπείαν. Ὅθεν τὰ ἐλαφρὰ καθάρσια καὶ μάλιστα ἐκεῖνα, ἅτινα ἐπιφέρουσι ἐλαφρὸν ἐρεθισμὸν καὶ ταχέως παρερχόμενον, θεραπεύουσιν ἀντικαταστατικῶς τοὺς ἐρεθισμοὺς, καὶ τὰς ἐλαφρὰς φλογώσεις τῶν ἐντέρων, καὶ τοῦ στομάχου, καὶ ἄλλων ὀργάνων. Τοιαῦτά εἰσιν τὰ οὐδέτερα ἅλατα, τὰ ὁποῖα ἐπιφέρουσιν ἐλαφρὸν ἐρεθισμὸν, ἐπομένως ὀλίγην ἀνορεξίαν, καὶ ταχέως παρερχομένην.

Ὅταν λοιπὸν ἐν νόσῳ ὑπάρχῃ ἐρεθισμὸς τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος ἢ καὶ φλόγωσις, ὡς ἐστὶν ἐν τῷ γαστρικισμῷ, ἐν τῇ δυσεντερίᾳ, κλπ. τὸ καθάρσιον ὠφελεῖ καὶ θεραπεύει. Ἀλλὰ ποῖον καθάρσιον πρέπει νὰ ληφθῇ ; διότι τὰ εἴδη τῶν καθαρσίων εἰσὶ πολλὰ καὶ διάφορα. Ἐκ τῶν ῥηθέντων δῆλον γίνεται ὅτι ἐστὶ τὸ ἐξ οὐδετέρου ἅλατος.

Ὅλα τὰ καθάρσια διαιροῦνται εἰς τρεῖς τάξεις· εἰς *ὑπακτικὰ* (εὐκοίλια), εἰς *καθαρκτικὰ* καὶ εἰς *δραστήρια*.

Ὑπακτικὰ καθάρσια λέγονται ὅσα ἐνεργοῦσι χωρὶς νὰ ἐπιφέρωσι μεγάλον ἐρεθισμὸν ἢ φλόγωσιν ἐπὶ τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, καὶ τῶν ὁποίων ὁ ἐρεθισμὸς παρέρχεται ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν· τοιαῦτά εἰσι τὰ οὐδέτερα ἅλατα καλούμενα, τὰ ὁποῖα ἐπιφέρουσιν ἐκκενώσεις βραδέως μετὰ 4 ἢ 6. ὥρας χωρὶς νὰ διερεθίσωσι τὸν γαττροεντερικὸν σωλῆνα, οὔτε ἀνορεξίαν νὰ ἐπιφέρωσι. Τοιαῦτα εἰσὶν ἡ θειϊκὴ μαγνησία (ἅλας τῆς Ἀγγλιτέρας), ἡ θειϊκὴ σόδα, ἡ τρυγικὴ πότασσα (τὸ κρεμόρι), ἡ φωσφορικὴ σόδα, τὸ κοινὸν ἅλας, τὸ ῥεβέντι (ῥεοβάρβαρον) τὸ μέλι, ἡ μάννα, τὸ ταμαρίντι, ἡ κάσσια, τὸ ἔλαιον τῶν γλυκαμυγδάλων, κλπ. ταῦτα καὶ πολὺ ἂν ἐνεργήσωσιν οὐδὲν δυσάρεστον ἐπιφέρουσι.

Καθαρκτικὰ εἰσὶν ἡ σκαμμωνία, τὸ ὕδωρ τῆς ἀλόης, τὰ φύλλα τῆς σένης (σηναμικῆς), τὰ φύλλα καὶ ὁ φλοιὸς τῆς ἀκτῆς (κουφοξυλέας), τὸ ἔλαιον τοῦ κίκκεως, (ῥετσινολάδου) κλπ. τὰ ὁποῖα ἐπιφέρουσι διαρκέστερον ἐρεθισμὸν καὶ ἀνορεξίαν πρὸς βρῶσιν.

Δραστήριά εἰσιν, ἡ ἰαλάππη, ἡ κολοκύνθη, τὸ χρύσοπον (γόμμι Γούττας), ἡ ἀλόη εἰς μεγάλας δόσεις κλπ.

Ἕκαστον τῶν ῥηθέντων ἐν γένει καθαρσίων ἐνεργεῖ διαφόρως ἐπὶ τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος. Τὰ μὲν ἐνεργοῦσι ἐπὶ τῶν λεπτῶν ἐντέρων, καὶ τοιαῦτά εἰσι τὰ οὐδέτερα ἅλατα, καὶ ἡ σκαμμωνία. Τὰ δὲ ἐπὶ τῶν παχέων ἐντέρων· καὶ τοιαῦτά εἰσιν τὰ δραστήρια καθάρσια, τὰ ὁποῖα ὑπὸ μεγάλην δόσιν ἐπιφέρουσιν ὀλεθρίας φλογώσεις τῶν παχέων ἐντέρων, καὶ ἄλλα ἐφ' ὅλου τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος, ὡς εἰσὶ τὸ ῥεβέντι, τὸ ὕδωρ τῆς ἀλόης, τὰ φύλλα τῆς σένης μετὰ τοῦ καφὲ, τὸ καλόμελι, κλπ. Ἡ δὲ ἀλόη καὶ τὸ ῥεβέντι ἐνεργοῦσιν εἰδικώτερον πρὸς ἔκκρισιν τῆς χολῆς.

Τὰ μᾶλλον ἀνορεξίαν ἐπιφέροντα καθαρκτικά εἰσιν ἡ μάννα, τὸ καλομέλι, τὸ ἔλαιον τοῦ κίκκες, κλπ.

Τὰ μικρὰν ἀνορεξίαν πρὸς βρῶσιν ἐπιφέροντα εἰσὶν ἐν γένει τὰ ἐνεργοῦντα ἐπὶ τῶν παχέων ἐντέρων. Ὅθεν ἡ ἰαλάππη, ἡ ἀλόη, κλπ. οὐδεμίαν ταραχὴν ἐπὶ τοῦ στομάχου ἐπιφέρουσιν, ἑπομένως οὔτε ἀνορεξίαν πρὸς βρῶσιν, εἰς ταῦτα ἀνάγεται καὶ τὰ φύλλα τῆς σένης μετὰ τοῦ καφὲ, κλπ.

Μετὰ τὴν λῆψιν οἵου δήποτε καθαρσίου μὴ κοιμηθῇς πρὶν τελειώσῃ ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ, μήτε νὰ φάγῃς. μήτε νὰ πίῃς πρὸς κορεσμὸν δίψης· διότι τὸ ποθὲν ὕδωρ μένει ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἐπιφέρει ταραχὴν καὶ ἀνησυχίαν.

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Ὕδωρ σιδηροῦχον.

Ἡ χρῆσις τοῦ σιδήρου εἶνε ἀναπόφευκτος πρὸς θεραπείαν τῆς ἀναιμίας, ἥτις κατέστη ἰατρικὸς συρμὸς, καθ' ὃν ὅλαι σχεδὸν αἱ κυρίαι καὶ οἱ πλεῖστοι τῶν κυρίων κατὰ τὴν ἰδέαν συστήματός τινος ἰατρικοῦ εἰσὶν ἀναιμικοὶ, ἑπομένως ἀνάγκην ἔχουσι σιδήρου, τοῦ ὁποίου συνήθως γίνεται χρῆσις κατὰ διαφόρους εὐρωπαϊκὰς σκευασίας, ἐξ ὧν πολλαὶ ἐπιφέρουσιν ἐρεθισμοὺς εἰς τὸν στόμαχον, καὶ βλάβην μᾶλλον ἢ ὠφέλειαν.

Ἡ μᾶλλον ἀβλαβεστέρα καὶ οἰκονομικωτέρα, καὶ ἀσφαλεστέρα χρῆσις τοῦ σιδήρου εἶνε τὸ σιδηροῦχον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἕκαστος δύναται εὐχερῶς νὰ κατασκευάσῃ οὕτω πως.

Λάβε φιάλην ὑελίνην χωρητικότητος ὀκάδος. Γέμισον ταύτην ἐξ ὕδατος πηγαίου, ῥίψον ἐν αὐτῇ πέντε καρφία σιδηρὰ ἀφόρια τὸ μέγεθος, πατόκαρφα λεγόμενα, καὶ ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου πίνε πάντοτε ὁσάκις βούλεσαι νὰ πίνῃς ὕδωρ. Ὅταν δὲ τελειώσῃ τοῦτο, πρόσθες νέον ὕδωρ χωρὶς ν' ἀνανεώσῃς τὰ καρφία. Ἐὰν μετὰ τοῦ ὕδατος τούτου κατασκευασθῶσι δίπυρα, ἢ καὶ ἄρτος, ἡ ἰατρικὴ χρῆσις τοῦ σιδήρου γίνεται εὐχερεστέρα, ὅταν οἱ ἔχοντες ἀνάγκην σιδήρου τρώγωσι τοιοῦτον ἄρτον.

Ἡ χρῆσις τοῦ σιδηρούχου ὕδατος πρέπει νὰ γείνῃ ἐπὶ 26 ἡμέρας.

Τὸ ὕδωρ τοῦτο ὠφελεῖ κατὰ τῆς ἀναιμίας, κατὰ τῆς χλωρώσεως τῶν νεανίδων, καὶ κατὰ τῶν ὑποστάντων αἱμορραγίαν.

Μετ' αὐτοῦ τοῦ ὕδατος δύνασαι νὰ κατασκευάζῃς καὶ τὸν πρὸς πόσιν καφέν· καὶ ὅταν θέλῃς νὰ πίῃς οἶνον μετὰ ὕδατος ἐν καιρῷ φαγητοῦ, ἐκ τοῦ ὕδατος τούτου χρῆθι.

Ὑγιεινὴ ἐγκύου γυναικός.

Ἡ ἔγκυος πρέπει ν' ἀποφεύγῃ τοὺς μεγάλους θορύβους· διότι πολλάκις ἐκ τοιούτων θορύβων ἐγεννήθησαν κωφὰ τὰ νήπια. Κατὰ δὲ τὴν γνώμην τινῶν τὰ ἔμβρυα ἕνεκεν διαρκῶν θορύβων καθίστανται δύσμορφα, ἄσχημα, καὶ τερατώδη· διὰ τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ τέκνα τῶν γονέων, οἵτινες ἐργάζονται ἐν θορύβῳ καὶ κρότοις γεννῶνται βαρύκοα, καὶ ἄσχημα.

Εἶνε ὁμολογούμενον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ὅτι ἡ Σελήνη ἔχει σημαντικὴν ἐνέργειαν πρὸς τὴν εὐτοκίαν· ἐν πανσελήνῳ γίνεται ὁ τοκετὸς εὐκόλως, διότι κατὰ ταύτην τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου χαλαροῦται καὶ εὐκόλως διαστέλλονται οἱ σφυγκτῆρες· ἐπειδὴ φύσει ἐν πανσελήνῳ ἡ ἀτμοσφαίρα καθίσταται ὑγρὰ καὶ ψυχρὰ καὶ χαλαρὰ τὰ σώματα καθίστησι· διὰ τοῦτο καὶ οἱ Σπαρτιᾶται δὲν ἐξεστρατεύον, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μάχην δὲν συνετέλουν ἐν πανσελήνῳ.

Τὴν Σελήνην οἱ ἀρχαῖοι δὲν παρίστανον ὡς θεὰν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἄρτεμις, ἥτις ἐθεωρεῖτο ὡς προστάτις τοῦ τοκετοῦ, ἣν τότε ἐκάλουν Ἐλευθῶ, αἱ δὲ τίκτουσαι γυναῖκες ἐπεκαλοῦντο εἰς βοήθειαν τὴν Ἐλευθῶ. Καταστραφείσης τῆς εἰδωλολατρείας, ἡ ἐξ ἀληθείας ἐκπηγάζουσα πρόληψις τῆς ἐπὶ τοῦ τοκετοῦ ἐπηρείας τῆς Σελήνης διετηρήθη μετενεχθεῖσα εἰς τὸ συγγενὲς ὄνομα Ἐλευθέριος, ὅστις ἐμαρτύρησεν ὡς ἅγιος, μετὰ νηπίων τελειωθείς· καὶ ἀντὶ αἱ γυναῖκες νὰ ἐπικαλῶνται ἐν τοκετῷ τὴν Ἐλευθῶ, ἐπικαλοῦνται τὸν Ἅγιον Ἐλευθέριον, τὸν ὁποῖον ὅμως ὑπὸ

τοιαύτην ἰδιότητα οὐδόλως ἀναγνωρίζει ἡ θρησκεία ἡμῶν, οὔτε ὁ συναξαριστὴς ἀναφέρει τι περὶ τούτου.

Περὶ μελιτζάνων

Αἱ μελιτζάναι, τὰς ὁποίας οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν *Στρύχνους κηπευτικούς*, ἡμεῖς δὲ καλοῦμεν μελιτζάνας ἐκ τοῦ γαλλικοῦ ὀνόματος meringeanes, εἰσὶν ἐξαίρετον λαχανικὸν μαγειρευόμενον καλῶς. Πρέπει ἐν πρώτοις νὰ καθαρισθῶσιν ἐκ τοῦ μύσχου (τῶν οὐρῶν) καὶ νὰ σχισθῶσι καὶ ἁλατισθῶσι, καὶ μείνωσιν οὕτως ἐπὶ δύο ὥρας. Εἶτα νὰ πλυθῶσιν ἐν ψυχρῷ ὕδατι, ὅπως ἀφαιρεθῇ ὅλη τις δρυμεῖα, καὶ ἔπειτα νὰ προστεθῶσιν εἰς τὸ βράζον κρέας, ἢ ἄλλως νὰ κοπῶσιν εἰς τεμάχια καὶ νὰ ζεματισθῶσιν ἐντὸς βράζοντος ὕδατος· εἶτα νὰ ἐξαχθῶσι καὶ νὰ προστεθῶσιν ἐν τῷ βράζοντι κρέατι.

Ἐὰν ὦσι νεαραὶ καὶ τρυφεραὶ πρὶν ἔτι ὡριμάσωσιν εἰσὶν εὔγεστοι, καὶ εὔπεπτοι καὶ μετρίως θρεπτικαί· χρῆσις τούτων γίνεται εἰς τὰ μεσημβρινὰ κλίματα τῆς Εὐρώπης. Γίνονται εὐγευστότεραι ὅταν ἐπέλθῃ ψῦχος.

Οἱ ἀρχαῖοι ἔτρωγον ὡς καὶ ἡμεῖς τὸν στρῦχνον τοῦτον. Ὁ Ἱπποκράτης εἰς τὸ περὶ διαίτης λέγει ὅτι ὁ στρῦχνος ψύχει καὶ οὐκ ἐᾷ ἐξονειράσσειν. Ὁ Διοσκορίδης θεωρεῖ τοῦτον ὡς θρεπτικόν· Τὰ δὲ φύλλα τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ ὡς ἐπίθεμα ὠφελοῦσιν εἰς τὰ ἐρυσιπέλατα, καὶ εἰς τὸ ἐξάνθημα ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται *ἕρπης*, καὶ ὅταν φύεται ἐπὶ τοῦ βλεφάρου τῆς ἔσω κανθῆς τοῦ ὀφθαλμοῦ καλεῖται *αἰγίλωψ*· ὠφελοῦσι προσέτι καὶ εἰς τὴν κεφαλαλγίαν. Ὅθεν αἱ μελιτζάναι ὠφελοῦσι τρωγόμεναι οὐ μόνον πρὸς τροφήν, ἀλλὰ καὶ πρὸς θεραπείαν νόσων. Οἱ πάσχοντες ἐκ κεφαλαλγίας, καὶ οἱ ἐξανθηματικοὶ ὠφελοῦνται ἐκ τῆς βρώσεως τούτων.

Ἡ παραγωγὴ τῶν ἀερίων ἐν τοῖς ἐντέροις καὶ ἐν τῷ στομάχῳ προέρχεται ἐκ τῆς χαλαρώσεως τούτων. Ἡ δὲ χαλάρωσις αὕτη γίνεται ἐκ τῆς βρώσεως φυτικῶν τροφῶν, ἤτοι λαχανικῶν, ὀσπρίων, καὶ ἐξ ἐπιμόνου δυσκοιλιότητος, κτλ. συμβαίνει ἡ παραγωγὴ τῶν ἀερίων καὶ εἰς τὰς ὑστερικὰς γυναῖκας, καὶ ἐκ νευρικῶν ταραχῶν, ἢ ἐκ νοσολογικῶν αἰτίων ἐν καιρῷ νόσου.

Νευρικὰς ταραχάς, καὶ τὴν ἐξάλειψιν τῆς χαλαρώσεως τῶν ἐντέρων, καὶ τὴν παραγωγὴν τῶν ἀερίων πραΰνουσι καὶ θεραπεύουσι τὰ ἀρωματικὰ ποτὰ ἐκ χαμαιμήλων, ἐξ ἡδυόσμου, ἐκ γλυκανίσου, κλπ. ἢ ἐὰν εἰς ταῦτα προστεθῶσι 10 ἢ 20 στάγματα λαουδάνου τοῦ Σίνδεναμ καὶ ἰσάριθμα θειϊκοῦ αἰθέρος (λικορανόδινον), καὶ τὸ ποσὸν ληφθῇ εἰς δύο δόσεις, ἐὰν ἐντὸς ἡμισείας ὥρας μὴ ἐπέλθῃ θεραπεία.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Σ. Π. ΙΑΣΕΜΙΔΟΥ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ
ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ.

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΠΥΡΔΑ

ΕΤΟΣ Α'. | *Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Σεπτεμβίου 1879.* | *Ἀρ. 10.*

Ἐτησία συνδρομὴ φρ. 3. Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν 3,50 προπληρωτέας

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Ἐνέργεια τοῦ γεωγραφικοῦ κλίματος ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου

Ὅσον προβαίνομεν ἐκ τῶν βορείων κλιμάτων πρὸς τὰ μεσημβρινά, τόσον τὸ χρῶμα τοῦ σώματος τῶν κατοίκων καθίσταται μελαχροινώτερον· ἐν δὲ τῇ διακεκαυμένῃ ζώνῃ εἰσὶν ὑπομέλανες καὶ μέλανες· οὕτως ἔχουσιν οἱ ἄραβες, οἱ αἰθίοπες, οἱ νιγρῖται, κτλ.

Οἱ μὲν κάτοικοι τῶν ψυχρῶν κλιμάτων ἀναισθητοῦσιν ἐν τῷ ψύχει, καὶ μεγάλως ἀντέχουσιν εἰς τοῦτο· οἱ δὲ μεσημβρινοί, οἱ κάτοικοι τῆς διακεκαυμένης ζώνης, ἀναισθητοῦσιν εἰς τὴν ἡλιακὴν θερμότητα, καὶ μεγάλως ἀντέχουσιν· ὁ αἰθίωψ δὲν αἰσθάνεται πολὺ τὴν καῦσιν τῶν συγκεντρωμένων ἡλιακῶν ἀκτίνων διὰ ὑελίνου φακοῦ ἐπὶ τῆς χειρός, ἐν ᾧ ὁ εὐρωπαῖος καὶ μάλιστα ὁ κάτοικος τῶν βορείων κλιμάτων κατακαίεται ἀμέσως· μόνον ἡ προσβολὴ ἀκτίνων τινῶν τῆς ἡλιακῆς θερμότητος ἀρκεῖ ὅπως καύσῃ τὸ δέρμα αὐτοῦ. Ὁ Ὂρν ἐξετέλσε τοιοῦτον πείραμα ἐπὶ τοῦ δέρματος αὐτοῦ καὶ ἐπὶ αἰθίωπος. Τοῦτο παρίστησιν ἡ ὄπισθεν εἰκών.

Ὁ μὲν Αἰθίοψ μένει ἀναίσθητος ἐκ τῆς καύσεως τῶν διὰ τοῦ φακοῦ συγκεντρωμένων ἡλιακῶν ἀκτίνων· ὁ δὲ εὐρωπαῖος αἰσθάνεται δριμεῖς πόνους καὶ φωνάζει.

Ἡ ἀνάπτυξις τῶν μυῶν (κρεάτων) καὶ τοῦ πάχους εἶναι τοσοῦτον μείζων, καθ' ὅσον προβαίνομεν πρὸς τὴν κατεψυγμένην ζώνην· διὰ τοῦτο οἱ βόρειοι ἔχουσι μεγάλας σάρκας καὶ ἀντέχωσι περισσότερον εἰς τοὺς κόπους παρὰ οἱ τῶν θερμῶν κλιμάτων κάτοικοι. Διὰ τοῦτο οἱ ὑπερβόρειοι, Ἐσκιμῶοι, κλπ. εἰσὶν νωθροί, καὶ βαρεῖς τὸ σῶμα. Εἰς τὰ θερμὰ ὅμως κλίματα οἱ κάτοικοι εἰσὶ μᾶλλον ἰσχνοί, ἔχουσι μῦς οὐχὶ ὀγκώδεις, ἀλλ' ἰσχυρούς· ὁ Ἄραψ εἶνε ἰσχνός,

ἀλλ' εἶνε ἰσχυρός, καὶ δραστήριος· ἀντέχει ὅμως ὀλιγότερον εἰς τοὺς κόπους.

Τὰ νεῦρα τῶν κατοίκων τῶν ψυχρῶν κλιμάτων εἶνε ὀλίγον εὐαίσθητα, ἐν ᾧ τὰ τῶν θερμῶν εἰσὶ λίαν εὐαίσθητα· τὸ κέντημα ἀκάνθης εἰς τὸν κάτοικον τῶν θερμῶν κλιμάτων ἐπιφέρει πόνους δριμεῖς καὶ ἐνίοτε σπασμούς, καὶ τέτανον, ἐν ᾧ ὁ ὑπερβόρειος πατεῖ ἐπὶ τεμαχίων ὑέλου, κατακόπτεται, ἀλλ' ὀλίγον ὑποφέρει. Διὰ τοῦτο οἱ βόρειοι τέρπονται εἰς ἤχους τραχεῖς καὶ βαρεῖς διὰ σαλπίγγων καὶ ἄλλων ὁμοίων ὀργάνων· οἱ κάτοικοι ὅμως τῶν θερμῶν κλιμάτων τέρπονται μᾶλλον εἰς ἤχους λεπτοὺς καὶ ὀξεῖς, οἷοί εἰσιν οἱ τοῦ βιολίου, τοῦ αὐλοῦ, κλπ. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Κρῆτες καὶ οἱ Σπαρτιᾶται ἀντὶ σάλπιγγος κατὰ Πολύβιον, αὐλὸν καὶ ρυθμὸν εἰς τὸν πόλεμον εἰσήγαγον. Καὶ οἱ Αἰγύπτιοι, κατὰ Πλούταρχον, ἀπέφευγον ἐν μάχαις τὸν ἦχον τῆς σάλπιγγος, καὶ εἶχον αὐλούς. Ἐν γένει οἱ ἀρχαῖοι ὡς ἐκ τοῦ κλίματος ἐτέρποντο μᾶλλον εἰς τὰ εὔθυμα τῆς μουσικῆς καὶ ἀπέφευγον τὰ δύσθυμα καὶ τὰ μελαγχολικά. Τούτου ἕνεκεν ὅταν οἱ Ἀμφικτύονες προσέθηκαν εἰς τοὺς πιθηκοὺς ἀγῶνας, καὶ ἀγώνισμα μουσικῆς τὴν αὐλῳδίαν, συνηγωνίσθη τότε ὁ μουσικὸς ἀρκὰς Ἐχέμβροτος, ὅστις ἐβραβεύθη· ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ ἦχοι ἦσαν μελαγχολικοί· διότι ἡ αὐλῳδία ἀπετελεῖτο ἐξ αὐλῶν προσᾳδόντων τὰ σκυθρωπότατα, καὶ θρήνους κλπ. ἀμέσως κατέλυσαν τὸ τοιοῦτον ἀγώνισμα. Οἱ ἀρκάδες ὡμοίαζον τοῖς βορείοις ὡς ἐκ τοῦ ψυχροῦ κλίματος, καὶ ἠρέσκοντο εἰς βαρεῖς καὶ μελαγχολικοὺς ἤχους. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι οἱ κάτοικοι τῶν θερμῶν κλιμάτων εἰσὶ σοφώτεροι τῶν ἐν τοῖς ψυχροῖς· οὗτοι δὲ εἰσὶν ἀνδρεῖοι καὶ εὐέλπιδες.

Ὁ κάτοικος τῶν βορείων κλιμάτων ἔχει στόμαχον ἰσχυρόν· ὅσον τὸ ψῦχος εἶνε μεῖζον, τόσον περισσότερον ποσὸν ζωϊκῶν τροφῶν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖ τρώγει. Διὰ νὰ ζήσῃ καὶ ἔχῃ καλῶς πρέπει νὰ τρώγῃ καθ' ἑκάστην βόειον ἡμίψητον ὑπὲρ τὰς δύο ὀκάδας, νὰ πείνῃ μέγα ποσὸν ποτοῦ οἰνοπνευματώδους, οἴνου, ρούμης, ρακῆς κλπ. εἰς δὲ τὰ βορειότερα πρέπει νὰ πίνῃ καὶ λίπος ἰχθύος καὶ τρώγῃ πολὺ πάχος. Ἐν ᾧ ἐὰν ἐν θερμῷ κλίματι φάγῃ πολὺ λιπαρὸν φαγητὸν, ἢ κρέας ἡμίψητον, ὑφίσταται δυσπεψίας, διαρροίας, φλογώσεις, πυρετὸν, κλπ. Ὁ κάτοικος τῆς Ἀραβίας ζῇ καλῶς τρώγων φοίνικας (χουρμάδας) μόνον ἢ κόμι ἀραβικὸν, καὶ πίνων ὀλίγον ὕδωρ, ὡς ἐλέχθη ἐν σελ 78. Καὶ ὁ Ἕλλην ζῇ λιτώτερον τοῦ εὐρωπαίου ἕνεκεν τοῦ κλίματος.

Τὸ κλίμα ἐπηρεάζει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀναστήματος. Οἱ κάτοικοι τῶν

πολὺ ψυχρῶν καὶ πολὺ θερμῶν κλιμάτων ἔχουσιν ἀνάστημα μικρὸν, τοιοῦτοί εἰσιν οἱ Λάπωνες, οἱ Ἐσκιμῶοι τῶν ὑπερβορείων, καὶ οἱ Ὀτεντόται ἐν τῇ διακεκαυμένῃ ἐν οἷς ἀνάγονται οἱ πυγμαῖοι τοῦ Ὁμήρου. Ὡσαύτως εἰς τὰ βόρεια κλίματα, ἔνθα ἐπικρατεῖ ὁμίχλη, ὡς καὶ εἰς τὰ θερμὰ ἔνθα ἐπίσης ἐπικρατεῖ ὁμίχλη, οἱ ἄνθρωποι γίνονται εὐμεγέθεις (ὑψηλοὶ τὸ ἀνάστημα). Τοιοῦτοί εἰσιν οἱ ἄνω Γερμανοὶ, οἱ Νορβηγοὶ, κλπ. εἰς τὰ βόρεια· οἱ Παταγῶνες, οἱ Καραΐβεαι, κλπ. εἰς τὰ θερμά· τοιοῦτοι ἦσαν καὶ οἱ Λαιστρυγόνες τοῦ Ὁμήρου.

Καὶ ἡ κατασκευὴ τοῦ σώματος διαφέρει κατὰ τὰ διάφορα κλίματα. Τὸ κρανίον, τὰ ὦτα, καὶ τὰ χείλη τοῦ αἰθίοπος διαφέρουσιν ἐπαισθητῶς τῶν τοῦ κατοίκου τῶν εὐκράτων καὶ κατεψυγμένων ζωνῶν (ἰδὲ προκειμένην εἰκόνα). Τὰ σκέλη τοῦ αἰθίοπος εἶσὶ βλαισὰ ἢ ῥαιβὰ, (πρὸς τὰ ἔξω ἐστραμμένα)· οἱ ἀστράγαλοι ἀνυψωμένοι, καὶ ἡ πέζα (πατοῦνα τοῦ ποδὸς) πλατεῖα.

Τὸ κλῖμα ἐν γένει τὸ γεωγραφικὸν καὶ τὸ τοπικὸν μεγίστην ἔχει δύναμιν ἐπὶ τῶν σωματικῶν, ἐπὶ τῶν νοερῶν, καὶ ἐπὶ τῶν ψυχικῶν δυνάμεων τοῦ ἀνθρώπου. Φύσει εἰς κλίματά τινα εἰσὶν νωθροὶ καὶ δουλόφρονες καὶ ἀλλαχοῦ νοήμονες, δραστήριοι, καὶ φιλελεύθεροι. Ὁ Ἱπποκράτης πολλὰ διαλαμβάνει περὶ τούτου εἰς τὸ περὶ ἀέρων, ὑδάτων, καὶ τόπον ἀθάνατον σύγγραμμα αὐτοῦ. Ἐν γένει εἰπεῖν τὸ κλῖμα καθίστησι διαφόρους τοὺς ἀνθρώπους κατὰ τὸ χρῶμα, τὸ ἀνάστημα, τὸν χαρακτῆρα τοῦ σώματος, καὶ τοῦ πνεύματος, ὡς καὶ τὰς νόσους. Ὁ πολιτισμὸς ὅμως δύναται κατ' ὀλίγον νὰ διαμορφώσῃ πολλὰς κλιματικὰς διαθέσεις τοῦ ἀνθρώπου, καὶ καταστήσῃ τοῦτον κατὰ πολλὰ διάφορον· διότι ὁ πολιτισμὸς μεγάλην δύναμιν ἔχει εἰς τὴν διαμόρφωσιν τῆς σωματικῆς καταστάσεως, εἰς τὸν ἠθικὸν χαρακτῆρα, καὶ εἰς τὰς νοερὰς καὶ ψυχικὰς ἐν γένει δυνάμεις· ὅσον ὁ πολιτισμὸς εἶνε μικρότερος, τοσοῦτον οἱ κάτοικοι τοιαύτης χώρας εἰσὶν θρασύδειλοι καὶ ὀλιγώτερον ἀντέχουσιν εἰς τοὺς κόπους. Διὰ τοῦτο οἱ Εὐρωπαῖοι ὀλίγοι ὄντες κατανικῶσι πολυαρίθμους βαρβάρους ἔν τε Ἀσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ καὶ ἀλλαχοῦ.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ τῆς ἰδιότητος, τὴν ὁποίαν ἔχουσι τὰ μάλλινα ὑφάσματα εἰς τὸ διατηρεῖν τὴν ὑγρασίαν.

Φυσικὰ πᾶσα θρὶξ (τρίχα) ἔχει τὴν ἰδιότητα ν' ἀπορροφᾷ ὡς ὁ σπόγγος τὴν ὑγρασίαν, ὅταν εὑρίσκεται εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτῆς. Ἐὰν θρὶξ ζυγισθῇ ξηρὰ οὖσα, καὶ εἶτα τεθῇ ἐντὸς τοῦ ὕδατος, καὶ κατόπιν πάλιν ζυγισθῇ, βαρύνει πολὺ περισσότερον. Ἡ αὐτὴ θρὶξ εὑρισκομένη ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ἤτοι ἐν τῷ ἀέρι, θέλει ἀπορροφᾷ ὑγρασίαν ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας, ὅταν αὕτη ἔχῃ ἀτμοὺς ὕδατος. Ἐπαρατηρήθη ὅτι πᾶσα θρὶξ ὅσον περισσοτέραν ὑγρασίαν ἀπορροφᾷ, τόσον βραχυτέρα καὶ παχυτέρα (κοντοτέρα καὶ χονδροτέρα) γίνεται· ἐπὶ τῆς τοιαύτης ἰδιότητος τῶν τριχῶν, καὶ πολλῶν ζωϊκῶν καὶ φυτικῶν ὑλῶν βασιζομένη. ἡ ἐπιστήμη ἐπεννόησε τὰ *ὑγρόμετρα*, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνται ἐκ τριχὸς ἢ ἐκ χορδῆς ζωϊκῆς.

Τὸ μάλλινον ὕφασμα ἀποτελεῖται ἐκ τριχῶν ἐστριμμένων καὶ ὑφασμένων, ἄρα τὸ μάλλινον ὕφασμα ἔχει τὴν ἰδιότητα, ν' ἀπορροφᾷ τὴν ὑγρασίαν, καὶ νὰ διατηρῇ ταύτην ἐν ὅσῳ εὑρίσκεται μεταξὺ ἀτμώδους διαστήματος. Διὰ τοῦτο μάλλινα ὑφάσματα τὸν χειμῶνα, ἐπικρατοῦντος νοτίου καιροῦ, ὅσον στεγνὰ καὶ ἂν ὦσιν, ἐὰν πυρωθῶσι ἐκπέμπουσιν ἀτμοὺς ὕδατος· διότι διατηροῦσι τούτους φύσει κατὰ τὸ ποσὸν τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ὑγρασίας. Διὰ τοῦτο ἐὰν τὴν νύκτα, αἰθρίου ὄντος τοῦ οὐρανοῦ, ἐκτεθῶσιν ἐν ὑπαίθρῳ μαλλία ἢ ὑφάσματα μάλλινα, τὴν πρωΐαν ἔχουσι δρόσον πολλήν, ἥτις ἐὰν ὑπάρχῃ πολὺ ψῦχος, παγόνει καὶ φαίνεται περισσότερον τῶν περικειμένων σωμάτων. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει οὐδεὶς ποτε νὰ καλύπτῃ σιδηρᾶ σκεύη, καὶ μάλιστα μαχαιροπήρουνα διὰ μαλλίνου ὑφάσματος, διότι διατηρεῖ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ὑγρασίαν ἐν ἑαυτῷ, καὶ φέρει ταύτην εἰς ἐπαφὴν καὶ μετὰ τοῦ σιδήρου, ὅστις ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ σκωριάζῃ ἅμα εὑρίσκηται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς ὑγρασίας· ἐκ δὲ τούτου σκωριάζουσι καὶ καταστρέφονται τὰ σιδηρᾶ σκεύη. Ἵνα μὴ λοιπὸν σκωριάζωσι πρέπει νὰ καλύπτωνται μὲ σώματα μὴ πολὺ διατηροῦντα τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ὑγρασίαν, τοιαῦτά εἰσιν ὁ βάμβαξ, ὁ χάρτης, τὰ βαμβακερὰ πανία, κλπ.

Ὑπὸ τὴν ἰδιότητα ταύτην καὶ ἡ φλανέλλα οὖσα ἐκ λεπτῶν μαλλίων διατηρεῖ ἐν ἑαυτῇ ὑγρασίαν, καὶ μάλιστα τὴν ἐκπεμένην διὰ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς τοῦ σώματος. Φορεμένη λοιπὸν διατηρεῖ διαρ-

κῶς ἐπὶ τοῦ δέρματος λεπτὸν στρῶμα ὑγρὸν, τὸ ὁποῖον μαλακύνει τὴν ἐπιδερμίμα, καὶ εὐαισθητοτέραν καταστaίνει· διὰ τοῦτο οἱ φοροῦντες φλανέλλαν, ἐὰν συμπέσῃ νὰ προσβληθῶσιν ἐκ ρεύματος ψυχροῦ ἀέρος, ἐξ οὗ νὰ περιψυχθῇ καὶ ἡ ἐκτὸς καὶ ἡ ἐντὸς ἐπιφάνεια αὐτῆς ὀλίγον, ἀμέσως ὑφίστανται βλάβας κρυολογήλατος, οἷον ῥευματισμὸν, νευραλγίαν, καταρροὴν, καὶ ἔτι σπουδαιότερα νοσήματα βρογχικὰ, κλπ. (ἰδὲ περὶ φλανέλλας σελ. 11)· διότι ἡ ὑγρασία μετὰ ψύχους ἐπιφέρει ῥευματισμοὺς, νευραλγίας. καὶ ἄλλας νόσους.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤῼ.

Περὶ βρεφικῆς ἡλικίας.

Ἡ πρώτη τοῦ ἀνθρώπου ἡλικία ἄρχεται ἀπὸ τῆς γεννήσεως καὶ λήγει ἅμα λήξῃ ἡ πρώτη ὀδοντοφυΐα.

Ἅμα ἐξέλθῃ τὸ βρέφος ἐκ τῆς κοιλίας τῆς μητρὸς, καὶ ἀποχωρισθῇ ἐκ ταύτης, ἐν πρώτοις ἀνοίγει τοὺς ὀφθαλμοὺς, φωνάζει, καὶ τὰς χεῖρας φέρει πρὸς τὸ στόμα. Ταῦτά εἰσιν αἱ πρῶται πράξεις τοῦ ἀνθρώπου, ὅστις μετά τινα ἔτη μέλλει νὰ διορᾷ καὶ νὰ διερευνᾷ τὸ σύμπαν. Κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν ἄλλο πράττει παρὰ τὸ κοιμᾶσθαι καὶ ἐξυπνᾷν ἵνα τρώγῃ. Φωνάζει ὅταν πεινᾷ, ἢ αἰσθάνεται πόνους ἐν τοῖς ἐντέροις. Οἱ πόνοι οὗτοι προέρχονται ἐκ δυσπεψίας τοῦ γάλακτος ἐν τῷ στομάχῳ, τὸ ὁποῖον ὀξυνίζει, κόπτει, καὶ ὁ τυρὸς διέρχεται μετὰ τῶν ὀξέων εἰς τὰ ἔντερα, ἔνθα παράγονται ἀέρια, τὰ ὁποῖα διαστέλλουσι τὰ ἔντερα, καὶ ἐπιφέρουσι πόνους· τὰ δὲ κόπρανα τοῦ οὕτως ἔχοντος βρέφους ὄζουσιν ὄξυνα. Πρὸς θεραπείαν δίδε μικρὸν ποσὸν μαγνησίας ἐν κοχλιαρίῳ μικρῷ μετὰ γάλακτος· καὶ πρὸς μείζονα ἐπιτυχίαν δίδε καὶ μικρὸν ποσὸν ἐγχύματος γλυκανίσου ἢ χαμαιμήλων, ἢ ὀλίγον μοσχοκάρυον μετὰ γάλακτος, κλπ

Ὅλαι αἱ αἰσθήσεις ἐν τῇ πρώτῃ ἡλικίᾳ, ἡ ὅρασις, ἡ ἀκοὴ, ἡ γεῦσις, ἡ ἀφὴ εἰσὶν ἀτελέσταται, ἡ δὲ ὄσφρησις ὁλοτελῶς ἐκλείπει· κοιλίεται ὁ ἄνθρωπος ὡς χοιρίδιον ἐν τοῖς κοπράνοις αὐτοῦ, οὐδόλως αἰσθανόμενος ἀηδίαν ἐκεῖνος, ὅστις μετά τινα ἔτη καθίσταται λίαν εὐαίσθητος, καθαρὸς καὶ εὔοσμος· καθίσταται ἀρχηγὸς νέας πλάσεως,

πεπαιδευμένος, σοφὸς, ἄρχων, βασιλεὺς, αὐτοκράτωρ, τύραννος καὶ κύριος τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ὄντων.

Μετ' ὀλίγον τὸ βρέφος ἀρχίζει νὰ διακρίνῃ τὴν μητέρα του, πρὸς τὴν ὁποίαν στρέφει τὰ βλέμματά του μειδιῶν γηθοσύνως. Κατόπιν ἄρχεται νὰ προφέρῃ ἀνάρθρως τινὰς φωνὰς ἐκφραστικὰς κατά τι, ἐκεῖνος ὅστις μετά τινα ἔτη μέλλει νὰ κατασταθῇ δεινὸς καὶ εὔγλωττος ῥήτωρ τῆς ἐποχῆς του.

Μετ' ὀλίγον ἀρχίζουσι νὰ ἐνισχύωνται αἱ σωματικαὶ δυνάμεις, νὰ κινῇ πόδας καὶ χεῖρας καὶ νὰ ἕρπῃ ὡς ἑρπετὸν, καὶ νὰ κινῆται ὡς τετράποδον ζῶον, ἐκεῖνος ὅστις μέλλει ὡς ἀετὸς νὰ διατρέχῃ πεδιάδας καὶ ὄρη, καὶ νὰ τρέπῃ εἰς φυγὴν τοὺς ἐχθρούς του.

Κατόπιν ἄρχεται προφέρειν συλλαβὰς, καὶ ὑπομειδιᾷ ἡ αὐγὴ τῶν πρώτων ἀκτίνων τῆς διανοίας.

Ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ παρουσιάζεται ἡ βρεφοκτόνος ὀδοντοφυΐα, καθ' ἣν ἡ ἀνάπτυξις τοῦ σώματος καὶ τῆς διανοίας μένουσι στάσιμα.

Κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ὁ ἄνθρωπος εἶνε ὡς κτῆνος, μόνον εἰκόνα παρέχει ἀνθρώπου.

Ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ αἱ τῶν πνευμόνων παθήσεις δειναὶ καὶ μᾶλλον θανατηφόρον εἰσί· διότι φύσει αἱ κοιλότητες τῆς ῥινὸς, τοῦ στόματος, καὶ τοῦ λάρυγγος εἰσὶ πολὺ στενώτεραι παρ' ὅσον ἔπρεπε νὰ ὦσι παραβλητικῶς πρὸς τὰς ἄλλας ἡλικίας, καὶ πᾶς ἐρεθισμὸς, καὶ πᾶσα φλόγωσις αὐτῶν ἐπιφέρει μείζονας στενώσεις; ἐξ ὧν ἐμφράττονται οἱ πόροι, καὶ ἡ ζωὴ κινδυνεύει. Διὰ ταῦτα αἱ μητέρες ὀφείλουσιν, ὅταν τὸ βρέφος ὑφίσταται τοιαύτας παθήσεις, ἀμέσως νὰ καλῶσιν Ἰατρὸν τῆς πεποιθήσεώς των.

Τὰ χλιαρὰ λουτρὰ, γινόμενα ἅπαξ ἢ καὶ δὶς τῆς ἑβδομάδος, ὡς ἐρρέθη ἐν σελ. 62, πρέπει νὰ ἐξακολουθῶσιν ἀδιακόπως μέχρι τέλους τῆς ὀδοντοφυΐας· διότι ταῦτα προλαμβάνουσι πολλὰ νοσήματα, καὶ τὸ σῶμα ἐνισχύουσι, καὶ καθιστῶσιν ἱκανὸν ἵν' ἀντέχῃ εἰς νόσους.

Ἐν τῇ βρεφικῇ ἡλικίᾳ ἡ μήτηρ εἶνε ὁ πιστὸς φύλαξ τῆς ζωῆς τοῦ τέκνου της, αὕτη, καὶ μόνη αὕτη, εἶνε ὑπεύθυνος, καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὴν μητέρα ἡ φύσις ἐνέπνευσε τὸ μέγα ἐκεῖνο αἴσθημα τοῦ φίλτρου, ἐνώπιον τοῦ ὁποίου χάριν τῆς σωτηρίας τοῦ τέκνου της θυσιάζει καὶ αὐτὴν τὴν ζωήν της.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ τοῦ χρονίου λαρυγγίτου

Ἐνίοτε συμβαίνει διαρκὴς ἐρεθισμὸς, ἢ φλόγωσις ἐλαφρὰ τοῦ λάρυγγος, ἥτις διαρκεῖ ἐπὶ μῆνας καὶ ἔτη. Ὁ δὲ πάσχων ταλαιπωρεῖται πολλὰ ὑποπτευόμενος εἴτε ἐκ διηγημάτων εἴτε ἐξ ἰατρῶν διαφόρων. Πολλὰ δὲ πολλοὶ δωρεὰν ὑπέστησαν βάσανα.

Ὁ χρόνιος λαρυγγίτης συνήθως γίνεται ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ λάρυγγος ἐξανθήματος ἐρυθηματώδους, τὸ ὁποῖον κατὰ τὰς διαθέσεις τοῦ σώματος, καὶ τῆς ἀτοσφαίρας, ποτὲ μὲν ἐλαττοῦται, ποτὲ δὲ αὔξεται, καὶ εἰς ἀνησυχίας τὸν πάσχοντα ἐμβάλλει.

Τὰ αἴτια τοῦ τοιούτου λαρυγγίτου εἰσὶν διάφορα. Προέρχεται ἐκ περιψύξεως· ἐκ τῆς διατηρήσεως ἀνοικτοῦ τοῦ στόματος ἐν ὥρᾳ ὕπνου, ἐξ οὗ ἀποξηραίνεται ἡ βλενομεμβράνη αὐτοῦ, καὶ ἐνίοτε διερεθίζεται· ἐκ τῆς εἰσπνοῆς ψυχροῦ πνέοντος ἀνέμου· ἐκ τῆς καταχρήσεως τοῦ καπνίσματος· ἐκ τῆς πόσεως ἐρεθιστικῶν ποτῶν· ἐκ τῆς καταχρήσεως σκευασιῶν τοῦ ὑδραργύρου, οἷον καλομέλιτος κλπ. Εἰς δὲ τὰς γυναῖκας ἀποτελεῖται καὶ ἐκ τῆς χρήσεως φυκιασιδίου, ἐξ οὗ γίνεται *στομακάκη*. (Ἰδὲ σελίδα 102).

Ἡ ἄρσις τῶν αἰτίων, καὶ ἡ χρῆσις γαργάρων ἐξ ὑδροϊωδικοῦ καλίου ὑπὸ ἀναλογίαν ἑνὸς δραμίου πρὸς 25 δράμια ὕδατος πηγαίου, γιγνομένης τῆς γαργάρας τρὶς τὴν ἡμέραν, διαλύει τὴν πάθησιν· ὠφελοῦσι καὶ ἄλλαι γαργάραι, περὶ ὧν κατόπιν λέξομεν.

Γνωστὸν δ' ἔστω ὅτι ὁ χρόνιος λαρυγγίτης προσβάλλει πάντοτε τοὺς ἡλικιωμένους.

Αἱ πρὸς θεραπείαν γιγνόμεναι καυτηριάσεις ἐπὶ τοῦ χρονίου λαρυγγίτου εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὀλίγον ἐπωφελεῖς, καὶ μᾶλλον χρονίζουσι τὸ ἀρρώστημα.

Περὶ τοῦ χρονίου φαρυγγίτου.

Ὁ φάρυξ παρέχει χρῶμα ἐρυθρὸν ὑπομέλαν ἰδίως πρὸς τὰ ὀπίσθια, ἔνθα διακρίνονται καί τινα ἐρυθρὰ ἐξογκώματα· ὁ πάσχων αἰσθάνεται καῦσιν ἐντὸς τοῦ λαιμοῦ, ξηρασίαν, δυσχέρειαν πρὸς κατάποσιν,

ήτις γίνεται μετὰ πόνου, ἰδίως τὴν πρωίαν· ταῦτα πάντα ὁτὲ μὲν ἐπαυξάνουσιν, ὁτὲ δὲ ἐλαττοῦνται κατὰ τὴν δίαιταν καὶ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν κατάστασιν. Οἱ δὲ καπνίζοντες ἰδίως τὴν πρωίαν ὑφίστανται ξηρασίαν τοῦ φάρυγγος, φλέγματα πεπηγμένα, καὶ ἰσχυρὰν καὶ τραχεῖαν βῆχα πρὸς ἀπόχρεμψιν τούτων, ὅταν ὦσιν ἐπὶ τοῦ στομίου τοῦ λάρυγγος.

Ἡ θεραπεία γίνεται διὰ τῆς ἄρσεως τῶν αἰτίων, καὶ διὰ γαργάρων ὡς γίνεται καὶ κατὰ τοῦ χρονίου λαρυγγίτου.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Ἀντίδοτα κατὰ τῆς δηλητηριάσεως τοῦ ὀπίου.

Ἐνδέχεται νὰ συμβῇ ἐνίοτε ἕνεκεν ἀπροσέκτου χρήσεως τοῦ ὀπίου ἢ τοῦ Λαουδάνου, ἢ ἄλλων σκευασιῶν ἐχουσῶν ὄπιον, δηλητηρίασις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἰσχυρά. Τί ποιητέον ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει;

Τὰ πρῶτα συμπτώματα τῆς δηλητηριάσεως ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰσὶ κακουχία, σκοτοδίνη καὶ κεφαλαλγία εἰς τοὺς διατεθειμένους εἰς ταύτην, ὠχρότης τοῦ προσώπου, ἱδρὼς κρύος, ξηρασία τῆς γλώσσης, δίψα ψευδής, ἐμετός, καὶ ἐπὶ τέλους καταβολὴ τῶν δυνάμεων καὶ ὑπνωδία.

Ἀντίδοτα κατὰ τῆς δηλητηριάσεως ταύτης εἰσὶ τὰ στυπτικά, καὶ ἰδίως αἱ ὗλαι, αἱ ἐμπεριέχουσαι κηκιδικὴν ὕλην, Ποίησον λοιπὸν ἔμβρεγμα κηκίδων ἢ φλοιοῦ ροΐδων, ἢ λάβε 5 ἕως 10 κόκκους ταννίνης ἐντὸς 20 δρ. ὕδατος, καὶ δῶσον πίνειν.

Διατήρει συνάμα τὸν πάσχοντα ἔξυπνον, ἀναγκάζων κινεῖσθαι, καὶ ἐὰν κατέχηται ὑπὸ μεγάλης ὑπνωδίας (κώματος) κτύπα τοῦτον διὰ κνιῶν (τζικουνίδων).

Δίδε πρὸς πόσιν μέγα ποσὸν καφὲ πικρόν.

Ἡ εὐθαλλία (belladona) θεωρεῖται ὡς καλὸν ἀντιφάρμακον ὑπὸ δόσιν κόνεως ῥίζης 3 ἕως 5 κόκκων.

Μὴ πολὺ φοβοῦ, ὅταν διατηρῆται τακτικῶς ἡ ἀναπνοὴ καὶ ὁ σφυγμός.

Δίδε πίνειν λεμονάδας.

Τὸ ψυχρὸν ὕδωρ διὰ κλυσμάτων, διὰ καταιονήσεων, ἢ δι' ἐπιθέ-

σεων ἐπὶ τῆς κοιλίας, θεωρεῖται ὡς διαλύον τὴν δηλητηρίασιν· πινόμενον δὲ ὑπὸ μικρὸν ποσόν, δύναται μᾶλλον νὰ βλάψῃ· διότι διευκολύνει τὴν ἐν τῷ στομάχῳ ἀπορρόφησιν, τοῦ δηλητηρίου· ὑπὸ πολὺ ὅμως ποσὸν διαστέλλει τὸν στόμαχον, ἐμποδίζει τὴν ἀπορρόφησιν, καὶ εὐκολύνει τὸν ἐμετόν.

Ἐὰν ἡ δηλητηρίασις εἶνε πρόσφατος, χρῶ ἐμετικὸν ἵνα ἀποβληθῇ τὸ ἐν τῷ στομάχῳ ὑπάρχον δηλητήριον. Τὸ ταχύτερον ἐμετικὸν εἶνε ὁ θειϊκὸς χαλκὸς (γαλαζόπετρα) διάλυσον 5 κόκκους ταύτης εἰς 25 δρ. ὕδατος, καὶ δῶσον ἵνα πίῃ ὅλον. Ἐὰν ἀπὸ τῆς λήψεως τοῦ ὁποίου παρῆλθον ὧραι, καὶ τὸ δηλητήριον εὑρίσκηται εἰς τὰ ἔντερα, ποίησον καθαρτικὸν κλύσμα.

Ἐὰν ἡ κωματώδης κατάστασις εἶνε μεγάλη καὶ οὔτε κατάποσις φαρμάκου δύναται γενέσθαι, χρῶ τὸν ἠλεκτρογαλβανισμόν· θέσον τὸν ἕνα πόλον ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τὸν ἄλλον ἐπὶ τοῦ τραχήλου, καὶ ἐνίσχυσον τὸ ρεῦμα ἵνα ἐπέλθωσιν συνολκαί, ἢ θέσον τὸν ἕνα πόλον ἐπὶ τοῦ περιναίου καὶ τὸν ἄλλον ἐπὶ τοῦ αὐχένος.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ κατασκευῆς καθαρσίων.

Πολλαί εἰσιν αἱ ὕλαι, αἵτινες ἐπιφέρουσιν ἐνέργειαν καθαρτικὴν κατά διάφορα ἀποτελέσματα ὡς προελέχθη.

Ἡ χρῆσις ὅμως ἑκάστης τοιαύτης ὕλης γίνεται διαφόροις τρόποις, διότι ἑκάστη ἔχει διαφόρους ἰδιότητας.

Ἐπαρατηρήθη ὅτι τὰ οὐδέτερα ἅλατα, οἷά εἰσιν ἡ θειϊκὴ μαγνησία (ἅλας τῆς ἀγγλιτέρας), ἡ θειϊκὴ σόδα, ἡ φωσφορικὴ σόδα, κλπ. ἐὰν μείνωσιν ἐκτεθειμένα ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, καὶ ἀποβάλωσι τὸ λεγόμενον χυμικῶς κρυσταλλώσιμον ὕδωρ, καθίστανται ἐνεργητικώτερα. Τοιοῦτο συμβαίνει καὶ εἰς τὴν Κινίνην, αὕτη ἐνεργεῖ ἰσχυρότερα, ὅταν δὲν ἔχῃ κρυσταλλώσιμον ὕδωρ, τὸ ὁποῖον ἤδη ἡ χυμία ἐκατώρθωσε νὰ διατηρῇ ἐν τῇ κινίνῃ· ἐκ δὲ τούτου αὕτη ἔχει ἤδη μικροτέραν δύναμιν παρ' ὅσην εἶχε πρὸ πολλῶν ἐτῶν.

Ἐὰν εἰς καθάρσιον προστεθῇ ἀρωματικὴ ὕλη διεγερτική, ἡ δύναμις αὐτοῦ αὔξεται. Τοῦτο ἰδίως γίνεται εἰς τὰ οὐδέτερα ἅλατα. Ὡσαύτως καὶ ἡ προσθήκη πικρᾶς ὕλης οὐχὶ καὶ στυπτικῆς αὔξει τὴν δύναμιν· τοῦτο ἰδίως γίνεται εἰς τὰ δραστήρια καθάρσια.

Ἐν γένει ἡ προσθήκη ἀρωματικῆς διεγερτικῆς ὕλης καὶ πικρᾶς μὴ στυπτικῆς αὔξει τὴν δύναμιν τοῦ καθαρσίου. Διὰ τοῦτο ἡ προσθήκη καφὲ εἰς τὴν σένην (σιναμικὴν) αὔξει τὴν ἐνεργητικότητα ταύτης.

Ἐὰν ἑνωθῶσιν ὁμοῦ πολλαὶ καθαρτικαὶ ὕλαι ὑπὸ μικρὸν ποσὸν ἐπιφέρουσιν ἀσφαλεστέραν ἐνέργειαν καὶ ὀλιγοτέρας ταραχάς. Οὕτως γίνονται τὰ καθαρτικὰ καταπότια. Ὡσαύτως καὶ δύο ἢ τρία οὐδέτερα ἅλατα ὑπὸ μικροτέραν δόσιν ἡνωμένα ἐνεργοῦσιν περισσότερον· π. χ. ἡ θειϊκὴ μαγνησία μετὰ τῆς θειϊκῆς σόδας.

Ἡ ἕνωσις δύο ἢ τριῶν ἢ πλειόνων καθαρτικῶν διαφόρως ἐνεργούντων ἐπὶ τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος, δηλαδὴ τὸ ἓν νὰ ἐνεργῇ ἐπὶ τῶν λεπτῶν ἐντέρων, τὸ ἄλλο ἐπὶ τῶν παχέων, καὶ ἄλλο ἐφ' ὅλου τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος, ἐπιφέρει ἀγαθότερα ἀποτελέσματα καθαρτικά· διότι τὸ ἓν αὔξει τὰς περισταλτικὰς κινήσεις τῶν ἐντέρων, τὸ ἄλλο προκαλεῖ περισσοτέρας ἐκκρίσεις τῶν ἐντέρων, τὸ ἄλλο ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῶν παρακειμένων ὀργάνων, καὶ ἐπαυξάνουσιν αἱ ἐκκρίσεις τούτων, ὡς ἐστὶ τὸ ἧπαρ, καὶ τὸ πάγκρεας· τοιοῦτον καθάρσιον εἶνε τὸ ἀποτελούμενον ἐκ σένης, μάννας, καὶ θειϊκῆς σόδας.

Ἡ καθαρτικὴ ἐνέργεια τῆς Ἰαλάππης αὔξεται διὰ τῆς ἰπεκακουάνης. Καὶ τῆς θειϊκῆς μαγνησίας ὡς καὶ τῆς θειϊκῆς σόδας διὰ μικροῦ ποσοῦ ἐμετικῆς τρυγός.

Τὸ ῥεβέντι μετ' ἐγχύματος κολόμβου ἐνεργεῖ ἰσχυρότερον.

Τὰ καθαρτικὰ διευκολύνουσι τὴν ἐνέργειαν τῶν διουρητικῶν.

Τὰ ἀρωματικά, γλυκάνισον, κορίανον (κόλιαντρον) κλπ. ἐμποδίζουσι τὰς προερχομένας ἐντεραλγίας ἐκ τῆς σένης.

Τὰ δραστήρια καθάρσια συνήθως ἐπιφέρουσιν ἐντεραλγίας καὶ φλογώσεις· τοῦτο δὲν γίνεται ἐὰν προστεθῇ ἄλκαλι, ὡς ἐστὶ ὁ σάπων, ἢ τὸ ἐκχύλισμα τῆς χολῆς τοῦ βοὸς κλπ. π. χ. ἡ ἀλόη μετὰ σάπωνος ἢ μετὰ ἀλκάλεως ἐπιφέρει ὀλίγον ἐρεθισμὸν εἰς τὸν πρωκτόν.

Τινὰ δηλητηριώδη φάρμακα καθίστανται ὀλιγότερον ἐπιβλαβῆ, ἐὰν ἑνωθῶσι μετ' ἄλλου φαρμάκου· π. χ. διχλωροῦχος ὑδράργυρος (ἀρτσένιτο) μετὰ ἀφεψήματος ἱεροξύλου (guajaci) καθίσταται ὀλιγότερον ἐπικίνδυνος. Τὸ ὄπιον μετὰ τοῦ κόμμεως ἢ ἄλλου γλισχράσματος καὶ μετὰ αἰθέρος ἀποστερεῖται πολὺ τῆς ναρκωτικῆς δυνάμεώς του.

Αἱ σκευασίαι τοῦ στίμμεως (ἀντιμονίου) ἐὰν μὲν φέρωσιν ἐμμε-

τὸν καὶ ἐκκενώσεις ἐνεργοῦσιν ὡς διαφορητικαὶ (ἱδρωτικαὶ) καὶ διουρητικαί.

Τὸ ὄπιον προφυλάττει πολὺ τὸν στόμαχον ἐκ τῆς ἐπ' αὐτοῦ ἐνεργείας τῶν στιμμιούχων (ἀντιμονιούχων), ὅταν εἶνε ἡνωμένον μετ' αὐτῶν.

Τὰ ἀρωματικὰ τονικὰ μετὰ γλισχραμάτων καθαρτικῶν ἐνεργοῦσι καλῶς.

Τὸ καλόμελι μετὰ δακτυλίτιδος ἐπαυξάνει τὴν ἀπορρόφησιν· μετὰ σκύλλης γίνεται διουρητικόν.

Τὰ καθαρτικὰ μετὰ τῶν ἀντισπασμωδικῶν νάρδου (βαλεριάνης), αἰθέρος, κλπ. ὠφελοῦσιν κατὰ τῆς σπασμωδικῆς ἐντεραλγίας.

Τὰ καθαρτικὰ μετὰ τῶν τονικῶν ὠφελοῦσιν ἰδίως κατὰ τῆς ὑδρωπικίας καὶ τῆς στερήσεως τῶν ἐμμήνων.

Τὰ καθαρτικὰ μετὰ τοῦ σιδήρου, ὑδραργύρου, κλπ. καὶ ἀρωματικῆς ὕλης μεγάλως συντελοῦσι κατὰ τῆς ἐπιμόνου δυσκοιλιότητος, κατὰ τῆς σ[υ]φίλιδος, κλπ.

Ἡ ἰπεκακουάνη καὶ τὸ ὄπιον, καίπερ ὅλως διαφόρους ἐνεργείας ἔχουσι, καὶ ὅμως ὁμοῦ ἀποκτῶσι νέαν ἰδιότητα, γίνονται διαφορητικὰ (ἱδρωτικὰ) ἰσχυρὰ, καὶ ὠφελοῦσι κατὰ τῶν βρογχικῶν παθήσεων.

Τὸ ποιὸν καὶ τὸ ποσὸν τοῦ καθαρσίου πρέπει νὰ δίδηται κατὰ τὴν ἡλικίαν, κρᾶσιν, ἰδιοσυγκρασίαν καὶ σωματικὴν κατάστασιν.

ΙΑΤΡΙΚΟΝ ΠΡΟΣ ΘΕΡΑΠΕΙΑΝ

Τῶν ὑστερεσμῶν (νευρικὰ ἢ μητρικὰ τῶν γυναικῶν). (α)

Ὅλαι σχεδὸν αἱ γυναῖκες ἄλλαι περισσότερον καὶ ἄλλαι ὀλιγότερον ὅταν συγχισθῶσιν, ἢ ταραχθῶσιν, ἢ φοβηθῶσιν, ἢ σφόδρα λυπηθῶσιν, ἢ ζηλωτυπήσωσιν, αἴφνης κυριεύονται ὑπὸ νευρικῶν ταραχῶν, αἵτινες παρουσιάζουσι διάφορα συμπτώματα εἰς ἑκάστην γυναῖκα, τὰ πλεῖστα ὅμως ὁμοιάζουσιν εἰς ὅλας. Εἴς τινας δὲ λαμβάνουσιν ἦθος ἀποπληξίας ἢ ἡμιπληγίας.

Τὰ κοινότερα συμπτώματα εἰσὶ τάδε.

(α) Γράφομεν τὸ ἄρθρον τοῦτο κατ' ἀπαίτησιν πολλῶν κυριῶν ἐξ ἐπαρχιῶν καὶ ἐξ Ἀθηνῶν.

Ἐξογκοῦται τὸ ἐπιγάστριον καὶ ἡ κοιλία, ἕνεκεν ἀναπτύξεως, ἐν τοῖς ἐντέροις καὶ τῷ στομάχῳ ἀερίων, καὶ ἐπέρχεται στενοχωρία· ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ ἀναβαίνει κόμβος, ὅστις βασανίζει τὴν πάσχουσαν πνιγηρῶς, ἡ καρδία πάλλει ἰσχυρῶς· ἐπὶ τοῦ προσώπου γίνεται ἔξαψις, καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς κεφαλῆς, ψυχρότης, ἢ μυρμηκίασις, ἐπέρχονται ἐρευγμοί, παλμοί, λειποθυμία. Αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες εἰσὶν λελυμένα (κομμένα). Εἴς τινας ἐπιγίγνεται καὶ σπασμωδικὴ κατάστασις, καὶ ἀναισθησία διαφόρων τύπων· ὁ σφυγμὸς ὅμως διατηρεῖται καλῶς.

Τὰ πάντα φαίνονται τρομακτικὰ καὶ ἀπελπιστικά, ἡ δὲ βοήθεια τοῦ Ἰατροῦ θεωρεῖται ἀναγκαῖα· ἀλλὰ ποῦ Ἰατρὸς τόσον προχείρως καὶ αἰφνηδίως· δὲν εὑρίσκεται ἐν τῇ οἰκίᾳ του, οὔτε γνωρίζει τις ποῦ ὑπάρχει πρὸς πρόσκλησιν. Ἄλλοτε οὔτε ἔρχεται ἀμέσως· διότι εἶναι νύξ, εἶναι χειμών, εἶναι βροχή, εἶναι μέγα ψῦχος. Ἐν ἐξοχῇ δὲ οὔτε ὑπάρχει Ἰατρός. Τί ποιητέον λοιπὸν εἰς τὰς τοιαύτας περιστάσεις;

Πέμψον τάχιστα εἰς φαρμακοποιὸν ἵνα κατασκευάσῃ ἀμέσως τὸ κάτωθι ἰατρικόν.

Λάβε ὕδατος ἡδυόσμου.............	δράμ.	4
» » κίτρου........... ..	»	24
Σιραπίου ἁπλοῦ	»	4
Λαουδάνου Σίνδεναμ..............	σταγῶνας	30
Θειϊκοῦ Αἰθέρος (λικουρανοδίνου)......	»	30

Τὸ ἰατρικὸν τοῦτο δῶσον ἵνα πίῃ ἀμέσως κατὰ τὸ ἥμισυ, καὶ ἐὰν δὲν καταπαύσωσιν οἱ ὑστερισμοὶ μετὰ 15 λεπτὰ ὥρας, δῶσον καὶ τὸ ὑπόλοιπον. Εἶνε ἄριστον καὶ ἡρωϊκὸν φάρμακον.

Ἐὰν ὅμως ἦσαι εἰς ἐξοχήν, καὶ δὲν ὑπάρχῃ ἐγγὺς φαρμακοποιός, τότε μεταχειρίσθητι ἐπὶ τεμαχίου σακχάρεως 10—20 στάγματα Λαουδάνου τοῦ Σίνδεναμ μετὰ ἰσαρίθμων θειϊκοῦ αἰθέρος (λικουρανοδίνου. Ὀφείλεις τὰ φάρμακα ταῦτα νὰ φέρῃς πάντοτε μεθ' ἑαυτοῦ εἰς ἐξοχὴν ἢ εἰς ὁδοιπορίαν, ὡς καὶ ἄλλα τινὰ τῆς οἰκιακῆς φαρμακείας. Προχειρότερον ἰατρικόν, οὐχὶ ὅμως καὶ πολὺ ἀποτελεσματικὸν εἶνε ἡ πόσις ἀρωματικῶν, ἡδυόσμου, σαμψύχου (μαντσουράνας), κανέλλας, φύλλων πορτοκαλλέας ἢ λεμονέας ὑπὸ ἔγχυμα (ζεματισμένα). Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπισυμβαίνουσιν οἱ ὑστερισμοὶ κατὰ τὸ 15 μέχρι τοῦ 45 ἔτους τῆς ἡλικίας.

Ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι, διαγινώσκονται οἱ προερχόμενοι πνιγμοὶ τῶν ὑστερικῶν ὡς πρὸς τοὺς ἄλλους σπασμοὺς, ἐὰν διὰ τῶν δύο δακτύλων πιέσῃς (τσιμπίσῃς) τὸ δέρμα, καὶ ἐὰν ἡ πάσχουσα αἰσθάνηται, σημεῖον ὅτι εἰσὶν ὑστερικὰ, ἐὰν δὲ μὴ αἰσθάνηται εἰσὶ σπασμοὶ ἄλλης φύσεως.

ΠΑΝΤΟΙΑ

Περὶ σταφυλῶν.

Ἡ σταφυλὴ εἶνε ἡ εὐγενεστέρα ὀπώρα, καὶ πολυτρόπως ὠφέλιμός τοῖς ἀνθρώποις. Οὐχὶ μόνον ὡς ὀπώρα καὶ ὡς τροφὴ χρησιμεύει, ἀλλὰ καὶ ὁ ὀπὸς ταύτης διαφόρως προπαρασκευαζόμενος παρέχει πολλὰ ἐπωφελῆ. Ἐκ τοῦ ὀποῦ, ὅστις γλεῦκος ἢ σύρξ, καὶ κοινῶς μοῦστος καλεῖται, γίνεται τὸ ἕψημα (πετιμέζι), χρήσιμον παρὰ τοῖς Ἀσιανοῖς ἀντὶ μέλιτος πρὸς τροφὴν, καὶ πρὸς διάφορα ποτὰ, εἶνε εὐκοίλιον, καὶ θερμαντικόν· γίνεται προσέτι ἐκ τοῦ γλεύκους καὶ ὁ *οἶνος* ὁ τοσοῦτον χρήσιμος πρὸς τοὺς σωματικῶς ἐργαζομένους καὶ πρὸς τόνωσιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων· ὡσαύτως γίνεται καὶ τὸ *οἰνόπνευμα* (σπίρτο τοῦ καμινέτου), ἐξ οὗ γίνεται ἡ πρὸς πόσιν ῥακὴ, καὶ ἄλλα οἰνοπνευματώδη ποτά.

Ἡ λεγομένη σταφυλὴ τῆς τραπέζης διαφέρει τῆς προωρισμένης πρὸς παροχὴν γλεύκους (μούστου) καὶ πρὸς κατασκευὴν οἴνου. Ἡ τῆς τραπέζης σταφυλὴ, ἤτοι ἡ πρὸς βρῶσιν σταφυλὴ, πρέπει νὰ ἔχῃ ῥάγας μεγάλας, ἐχούσας λεπτὸν φλοιὸν, νὰ ὦσι σαρκώδεις, εὔγευστοι, καὶ ὥριμοι. Αἱ μὲν πολὺ ὥριμοι ἐπιφέρουσι δυσκοιλιότητα· αἱ δὲ ὀλίγον ὥριμοι ἐπιφέρουσιν εὐκοιλιότητα, καὶ τόσον μᾶλλον ὅσον περισσότερον ἄωροί εἰσιν· διὰ τοῦτο αἱ ὄμφακες (ἀγουρίδαις) τρωγόμεναι παράγουσι διάρροιαν, καὶ γαστρικὰς φλογώσεις.

Πᾶσα σταφυλὴ τρωγομένη ἅμα κοπῇ ἐκ τῆς ἀμπέλου, καὶ μάλιστα ὅταν ἔχῃ ὑγρασίαν ἐκ δρόσου, καθίσταται εὐκοίλιος, διὰ τοῦτο ὠφελιμοτέρα ἐστὶν ἐὰν κρεμασθῇ ὀλίγον πρὸς ἀποξήρανσιν ἐκ τῆς ὑγρασίας· ὡσαύτως μετὰ γιγάρτων (κουκκουκίων) καὶ τῶν στεμφύλων (τῶν φλοιῶν) τρωγομένη εἶνε εὐκοίλιος· ἄνευ τούτων εἶνε δυσκοίλιος· τοιαύτην ἰδιότητα ἔχει ἡ ἀγίγαρτος σταφὶς, Σουλτανίνα καλουμένη, ὅταν ἦνε πολὺ ὥριμος.

Ἡ τῆς ἀναδενδρίδος (κληματαριᾶς) σταφυλὴ εἶνε ὀλιγότερον γλυκεῖα, καὶ ἀκατάλληλος πρὸς παροχὴν γλεύκους καὶ πρὸς οἰνοποιίαν. Πᾶσα σταφυλὴ κατὰ μέσον ὅρον ἐμπεριέχει τὰ $^4/_5$ ὕδατος.

Ἡ σταφυλὴ εἶνε τόσον ὠφελιμωτέρα ὅσον περισσοτέραν ζαχαρώδη ὕλην ἐμπεριέχει. Ἡ ζαχαρώδης αὕτη ὕλη ἀποτελεῖται ἐκ δύο εἰδῶν ζαχάρου. Ἐκ ζάχάρου κρυσταλλωσίμου, καὶ ἐκ μὴ κρυσταλλωσίμου, *γλυκώζης* καλουμένης· ὑπάρχουσι σταφυλαί, αἵτινες ἔχουσιν ὑπερτεροῦν τὸ ποσὸν τῆς γλυκώζης, καὶ ἄλλαι ἔχουσαι τὸ τῆς κρυσταλλωσίμου ζαχχάρου. Αἱ τῆς τραπέζης σταφυλαὶ ἔχουσι πολλὴν γλυκώζαν· αἱ δὲ πρὸς οἰνοποιίαν ἔχουσι πλεονάζον τὸ κρυσταλλώσιμον ζάχαρον. Θρεπτικώτεραί εἰσιν αἱ τῆς τραπέζης σταφυλαί· διότι ἡ γλυκώζα εἶνε σχετικωτέρα μετὰ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου· διότι εὑρίσκεται εἰς τὸ ἧπαρ (συκώτιον) ἐν ὥρᾳ πέψεως, εἰς τὸ αἷμα, εἰς τὴν χολήν, εἰς τὸ λέμφος, εἰς τὸ γάλα, εἰς τὰ ὠά, καὶ εἰς τὰ οὖρα τῶν πασχόντων ἐκ διαβοήτου· ἐν τῷ διοργανισμῷ χρησιμεύει μεταβαλλομένη εἰς πάχος· διὰ τοῦτο οἱ τρώγοντες διαρκῶς πολλὰς καὶ ὡρίμους σταφυλὰς γίνονται εὐτραφέστεροι.

Αἱ σταφυλαὶ καθιστῶσι τὸ οὖρον ἀλκαλικόν, καταστρέφουσαι τὸ ἐν αὐτῷ οὐρέον καλούμενον. Διὰ τοῦτο εἰσὶν ὠφέλιμοι κατὰ τῆς ψαμμιάσεως, λιθιάσεως, καὶ τοῦ ἀρθρίτου, καὶ κατὰ τῶν ἐρεθισμῶν τοῦ προστάτου καὶ τῆς κύστεως.

Αἱ ἔγκυοι γυναῖκες, ὡς καὶ αἱ ἔχουσαι τὰ ἔμμηνα καὶ αἱ λευκοῤῥοϊκαί, δὲν πρέπει νὰ τρώγωσι πολλὰς σταφυλάς.

Αἱ ῥάγες τῶν τρυγημένων σταφυλῶν εἰσὶν γλυκύτεραι τῶν ἄρτι κοπεισῶν σταφυλῶν.

Διατηροῦνται καλῶς αἱ σταφυλαὶ ἐὰν καλυφθῶσι μετὰ τέφρας (στάκτης).

Αἱ καλαὶ καὶ ὥριμοι σταφυλαί, αἱ μὴ ἔχουσαι ὀξέα, εἰσὶ θρεπτικαί, εὐστόμαχοι, προκαλοῦσιν ὄρεξιν, καὶ ὠφέλιμοι καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς ἀσθενοῦντας.

Αἱ λευκαὶ σταφίδες εἰσὶν ἀποφλεγματικαί, καὶ ὠφελοῦσι τρωγόμεναι εἰς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ βηχός· εἰσὶ δὲ καὶ στυπτικαί. Αἱ δὲ μαῦραι σταφίδες, κορινθιακαὶ λεγόμεναι, εἰσὶ θερμαντικαὶ δυσκοίλιοι, χρήσιμοι καὶ ὠφέλιμοι εἰς ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ κλίματα.

Ταχτικαὶ καὶ ἔκτακτοι ἀτμοσφαιρικαὶ θερμότητες κατὰ διαφόρους τόπους καὶ διαφόρους ἐποχάς.

Ἐν σενεγάλῃ καὶ ἐν Γουαρδελούπῃ, φθάνει μέχρι + 47⁰ ἑκατοβάθμου θερμομέτρου. Ἐν Περσίᾳ + 51⁰. Ἐν Καλτούτᾳ καὶ ἐν τῇ κεντρικῇ Ἀμερικῇ + 40⁰. Ἐν Ἀφγαστὰν, ἐν Ἀβυσσινίᾳ, καὶ ἐν ἐρήμοις Ἀφρικῆς + 34⁰. Ἐν Ἑλλάδι + 32⁰. μέχρι 34⁰. Ἐν Καναδᾷ καὶ Νέᾳ Ὑόρκῃ + 31⁰, Ἐν Ἱσπανίᾳ, ἐν Ἰνδίαις, ἐν Ἀλγερίᾳ καὶ Κίνᾳ 30⁰. Ἐν Δανιμαρκίᾳ καὶ Πετρουπόλει, καὶ ἐν Γαλλίᾳ + 26⁰. Ἡ θερμοκρασία αὕτη λογίζεται ὑπὸ τὴν σκιὰν τιθεμένου τοῦ θερμομέτρου, εἶνε δὲ ὁ συνήθης ὅρος.

Ἄλλως ἐν ἐποχαῖς ἐκτάκτοις συμβαίνει πολὺ μείζων θερμότης, ἐξ ἧς ὄλεθροι ἐπιγίγνονται. Τοιαῦται ἐποχαὶ ἀναφέρονται πολλαὶ, ὧν αἱ σημαντικώτεραι κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ μεσαιῶνος, εἰσὶν αἱ ἀκόλουθοι. Τὸ 627 μ. Χ. ἡ τῆς ἀτμοσφαίρας θερμότης ἀπεξήρανε πηγὰς καὶ ποταμοὺς, ὥστε πολλοὶ ἀπέθανον τῆς δίψης. Τὸ 879, ὑπῆρξεν ἀδύνατος ἡ καλλιέργεια τῶν ἀγρῶν. Τὸ 993, τὰ ὄσπρια καὶ τὰ χόρτα ἐψήθησαν τοσοῦτον, ὡς ἂν εὑρίσκοντο ἐν κλιβάνῳ. Τὸ 1000, οἱ ποταμοὶ ἀπεξηράνθησαν, τὰ δὲ ἔνυδρα καὶ τὰ ζῶα ἐνεκρώθησαν, καὶ ἐκ τῆς σήψεως αὐτῶν ἐπῆλθον πολλαὶ ὀλέθριοι ἐπιδημίαι. Τὸ 1132, ἅπασα ἡ Εὐρώπη ἀπεξηράνθη, ὁ δὲ ποταμὸς Ῥῖνος εἰς πολλοὺς μῆνας κατέστη ἄνευ ὕδατος. Τὸ 1705, ὑπῆρχεν ἀδύνατος ἡ ἐκ τῆς οἰκίας ἔξοδος κατὰ τὴν μεσημβρίαν· ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐγένετο ὡς πεπυρακτωμένος κλίβανος. Τὸ 1779, μέγας ἀριθμὸς ἀνθρώπων ἐπνίγετο καθ' ὁδὸν, διότι ὁ ἀὴρ λίαν θερμὸς ὢν ἦτο πολὺ ἠραιωμένος, καὶ καθίστα δυσχερῆ τὴν ἀναπνοήν.

Γεννῶνται φύσει κακοὶ, ῥέποντες εἰς κακὰς πράξεις καὶ φύσει καλοὶ, τερπόμενοι ἐκ τοῦ καλοῦ. Ἡ ἀνατροφὴ τροποποιεῖ τὰς φυσικὰς διαθέσεις· οὐδέποτε ὅμως τὰς μεταβάλλει.

Τὸ μαλακτικώτερον πάχος εἶνε τὸ τοῦ λαγωοῦ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ,
ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ
ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ.

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΠΥΡΛΑ

ΕΤΟΣ Α'. | Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1879 | Ἀρ. 11.

Α.' ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ

Περὶ τοῦ Ἑλληνικοῦ κλίματος ἐν γένει.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι τὸ *ζωηρὸν ἡλιακὸν φῶς* ἐνεργεῖ πρὸς τὴν καλὴν κατασκευὴν τοῦ αἵματος (αἱματοποίησιν), καὶ πρὸς τὴν καλὴν θρέψιν τοῦ σώματος.

Ἡ ἡλιακὴ θερμότης ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἥπατος, ἐπαυξάνει τὴν ἔκκρισιν τῆς χολῆς, καὶ διερεθίζει τὰς δυνάμεις τοῦ ἐγκεφάλου.

Τὸ ψῦχος συντελεῖ πρὸς τὴν εὐπεψίαν καὶ εὐτάρκειαν.

Ἡ ξηρασία τῆς ἀτμοσφαίρας συντελεῖ εἰς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν μυῶν (τοῦ κρέατος) τοῦ ἀνθρώπου διευκολύνει τὴν ἄδηλον διαπνοήν· δηλαδὴ τὴν ἐξάτμισιν τῶν ὑγρῶν τοῦ σώματος διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος, καὶ συντελεῖ εἰς τὴν εὐαισθησίαν τῶν νεύρων.

Ἡ ὑγρασία τῆς ἀτμοσφαίρας χαλαρόνει τοὺς μῦς καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ σώματος, ἐμποδίζει τὴν ἄδηλον διαπνοήν, καὶ κατακρατεῖ τὰ ὑγρὰ ἐντὸς τοῦ σώματος, ἐπιφέρει πάχος, καὶ νωθρότητα τῶν νεύρων.

Ἡ ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου πίεσις τῆς ἀτμοσφαίρας ἐπηρεάζει ἐπὶ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων τοῦ δέρματος· καὶ ἐπὶ τῆς ἀναπνοῆς· δηλ. ὅσον τόπος τις κεῖται ὑψηλοτέρα ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, τόσον ἡ ἀτμοσφαῖρα ὀλιγώτερον πιέζει ἐπὶ τοῦ σώματος· ὅσον δὲ ὀλιγώτερον πιέζει, τόσον πυκνότερον γίνεται τὸ αἷμα, καὶ τόσον περισσότερον αἷμα συσσωρεύεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, καὶ τὸ δέρμα καθίσταται ἐρυθρότερον· ἡ δὲ ἀναπνοὴ γίνεται εὐρυτέρα, καὶ τὸ στῆθος εὐρύτερον· διότι ὁ ἀὴρ εἶνε ἀραιωμένος, καὶ πρέπει νὰ εἰσέλθῃ περισσότερον ποσὸν αὐτοῦ κατ' ὄγκον ἵνα εἰσέλθῃ ἀρκετὸν ὀξυγόνον εἰς τοὺς πνεύμονας,

Οἱ δὲ ἄνεμοι τροποποιοῦσι καὶ μεταβάλλουσι τὴν ἄδηλον διαπνοὴν καὶ τὰς δυνάμεις τοῦ σώματος.

Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἠλεκτρισμὸς ἐπηρεάζει ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος.

Τούτων οὕτως ἐχόντων, φέρε σκεψώμεθα ὁποῖόν ἐστι τὸ ἑλληνικὸν κλίμα, καὶ ὁποίαν ἐνέργειαν ἔχει ἐπὶ τῶν κατοίκων.

Ἡ χώρα τῆς Ἑλλάδος εἶνε κατὰ τὸ πλεῖον πετρώδης, ἀνώμαλος, ὀρεινὴ καὶ ξηρά. Τὰ συνεχῆ καὶ ὑψηλὰ αὐτῆς ὄρη, ἀποτελοῦσιν ὀροπέδια καὶ κοιλάδας. Πᾶσαι αὗται αἱ χῶραι σχεδὸν περιστεφανοῦνται ὑπὸ ὀρέων, καὶ ἔχουσι περιωρισμένον ὁρίζοντα. Αἱ παράλιοι χῶραι εἰσὶ κατὰ τὸ πλεῖστον πετρώδης, ἐνιαχοῦ δὲ ὑπάρχουσι πεδιάδες, ὧν τινὲς ἔχουσι παράλιον ἔκτασιν οὐ σμικράν· ἅπασαι δὲ περιορίζονται κατὰ ξηρὰν ὑπὸ ὑψηλῶν ὀρέων, δι' ὧν ἀποχωρίζονται ἐκ τῶν ὀροπεδίων. Ἐκτὸς τῶν παραλίων πεδιάδων, ἅπασαι αἱ μεσόγειοι χῶραι, αἵτινές εἰσιν ὀροπέδια καὶ κοιλάδες, διαφέρουσι πολὺ πρὸς ἀλλήλας, κατὰ τὴν πίεσιν τῆς ἀτμοσφαίρας.

Τὰ πλεῖστα τῶν ὀρέων εἰσὶ γυμνὰ δένδρων, ἄνυδρα, καὶ πάντα σχεδὸν τὰ ὀροπέδια καὶ αἱ πλεῖσται παράλιοι πεδιάδες στεροῦνται ποταμῶν. Ἐν γένει ἡ χώρα εἶνε ἄνυδρος καὶ ἄδενδρος κατὰ τὸ πλεῖστον· ἐπομένως ἐπικρατεῖ ξηρασία τῆς ἀτμοσφαίρας· διὰ τοῦτο ἐν Ἑλλάδι λίαν σπανίως συμβαίνουσι ῥαγδαιόταται βροχαὶ καὶ σίφωνες καὶ πλημμύραι. Βροχαὶ μέτριαι πίπτουσι τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα, ὀλίγαι τὸ ἔαρ, καὶ ἐλάχισται καὶ ἐνίοτε διόλου τὸ θέρος· καὶ εἰς αὐτὰς τὰς πολὺ ὀρεινὰς καὶ ὑψηλὰς χώρας σχεδὸν τ' αὐτὸ γίνεται. Διὰ τοῦτο ἐν τῷ ἑλληνικῷ κλίματι, καίτοι τοσοῦτον ἀνώμαλον χώραν ἔχοντι, ἐπικρατεῖ πανταχοῦ σχεδὸν ἡ αὐτὴ ἐν γένει ἀτμοσφαιρικὴ διάθεσις. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι ἡ ἀτμοσφαῖρα τῆς Ἀρκαδίας ἔχει τὴν αὐτὴν διάθεσιν πρὸς τὴν τῆς Ἀττικῆς. Καὶ

τῷ ὄντι παρετήρησα πολυετῶς ὅτι πᾶσα μεταβολὴ ἀτμοσφαίρας ἐν Τριπόλει, ἥτις κεῖται περὶ τοὺς 2,000 πόδας (630) μέτρα) ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἀντανακλᾷ καὶ ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαίρας Ἀθηνῶν· ὅταν ἐκεῖ βρέχῃ ῥαγδαίως, καὶ ἐν Ἀθήναις βρέχει ὀλίγον. Ὅταν ἐκεῖ ὁ οὐρανὸς ἦνε πολὺ νεφελώδης καὶ ἐν Ἀθήναις παρίστανται ἐν τῷ οὐρανῷ νέφη. Ὅταν ἀλλαχοῦ βρέξῃ καὶ ἐν Ἀθήναις ὁ καιρὸς ψυχροῦται καὶ νεφελοῦται.

Πανταχοῦ ὁ οὐρανὸς εἶνε ἐπίσης καθαρὸς, παρέχων τερπνὸν κυανοῦν χρῶμα, καὶ νύκτας διαυγεῖς. Πανταχοῦ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου εἶνε ζωηρὸν, καὶ ἡ ἡλιακὴ θερμότης ἀναλόγως τοῦ ὕψους τῶν ὀρεινῶν χωρῶν γίνεται ἡ αὐτή· εἰς τὰ παράλια ἡ μεγίστη θερμότης ἐν καιρῷ καυσώνων θέρους ἐν σκιᾷ εἶνε +32° μέχρι +34° βαθμῶν ἑκατοβάθμου θερμομέτρου· ὑπὸ δὲ τὸν ἥλιον φθάνει μέχρι +50°. Εἶνε δηλαδὴ τὸ θερμόμετρον κλῖμα τῆς Εὐρώπης· διότι εἶνε τὸ μεσημβρινώτερον αὐτῆς. Κατὰ μέγα μέρος συμπίπτει ἐπὶ τῆς αὐτῆς γεωγραφικῆς ζώνης μετὰ τοῦ μεσημβρινοῦ ἄκρου τῆς Ἰταλίας, μετὰ τῆς Σικελίας καὶ τῆς μεσημβρινῆς χώρας τῆς Ἰσπανίας.

Ἄνεμοι μόνιμοι καὶ διαρκεῖς πανταχοῦ ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχουσιν. Ἐνίοτε ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ δὶς καὶ τρὶς μεταβάλλεται ὁ ἄνεμος· διὰ τοῦτο ἡ ἀτμοσφαιρικὴ κατάστασις ἐν Ἑλλάδι εἶνε ἄστατος καὶ εὐμετάβλητος, τὸ δὲ *βαρόμετρον* συνήθως δὲν δύναται νὰ προμηνύῃ τὰς τοῦ καιροῦ μεταβολὰς, ὅπως γίνεται ἐν Εὐρώπῃ· διότι αἱ μεταβολαὶ τῶν καιρῶν ἀρχίζουσιν ἐκ τῶν ἀνωτάτων στρωμάτων καὶ βαθμηδὸν καὶ κατ' ὀλίγον διαδίδονται εἰς τὰ κατώτερα στρώματα, καὶ οὕτως μετὰ ὥρας 24 ἢ 48 φθάνουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς Γῆς· ἀλλὰ πρὶν ἡ μεταβολὴ φθάσῃ ἐπὶ τῆς Γῆς ἐν Ἑλλάδι, ἐπισυμβαίνει νέα μεταβολὴ καιροῦ ἐπὶ τῶν ἀνωτάτων στρωμάτων, ἥτις ἐπιδρᾷ ἐπὶ τοῦ βαρομέτρου, πρὶν ἔτι πραγματοποιηθῇ ἡ προμηνυθεῖσα.

Ἡ τοιαύτη κλιματικὴ κατάστασις τῆς Ἑλλάδος, δηλαδὴ τὸ ζωηρὸν ἡλιακὸν φῶς, ἡ θερμότης τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, ἡ καθαρότης καὶ ζωηρότης τοῦ οὐρανοῦ, ἡ ξηρασία τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ τῆς χώρας, τὸ εὐμετάβλητον τῶν ἀνέμων καὶ τοῦ καιροῦ, κλπ. διαθέτουσι διαφόρως καὶ τὰ σώματα ὑγιεινῶς καὶ τὰ πνεύματα τῶν κατοίκων ἠθικῶς.

Οἱ κάτοικοι τοῦ Ἑλληνικοῦ κλίματος ἔχουσι μέτριον ἀνάστημα, εἰσὶ μᾶλλον ἰσχνοὶ ἢ παχεῖς, ὑγιεῖς, ἔχουσι χρῶμα μᾶλλον μελαγχρινὸν, σιτόχροον, παρὰ λευκόν. Εἰσὶ δραστήριοι, ἀλλ' ἀψίκοροι,

ἀντέχουσιν εἰς τοὺς κόπους· εἰσὶν ὀλιγαρκεῖς καὶ μάλιστα εἰς τροφάς. Ὁ Ἕλλην στρατιώτης δύναται καλῶς διάγειν τρώγων ἄρτον, ἐλαίας ἢ τυρὸν, καὶ πίνειν ὕδωρ, τ' αὐτὸ ἔχει καὶ ὁ ἐργάτης. Ὁ Ἕλλην ἐν γένει εἶναι ζωηρὸς, νουνεχὴς, πολυμήχανος, νεωτεριστὴς, διότι εἶνε ἀψίκορος, φιλελεύθερος, ποθῶν τὴν ἀνεξαρτησίαν, φιλοδίκαιος καὶ φίλαρχος, δὲν ἀνέχεται τὴν ὑπεροχήν· ἕκαστος ποθεῖ ὑπερέχειν, ὁ ὑπηρέτης σκέπτεται ν' ἀποκατασταθῇ κύριος, ἄρχων, δήμαρχος, βουλευτὴς καὶ ὑπουργός· διὰ ταῦτα ἀνέκαθεν ὁ Ἕλλην μισεῖ τὴν αὐθαίρετον μοναρχίαν, καὶ θέλει τὴν ἰσονομίαν· θέλει ὅμως ἄρχοντα τῆς ἐκλογῆς του, ἀλλὰ δίκαιον, ἐνάρετον, προτιμῶντα καὶ ἐνισχύοντα τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν ἱκανότητα, θυσιάζοντα καὶ περιουσίαν καὶ ὑγίειαν. Ἐπιθυμεῖ γνωμοδοτεῖν εἰς τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων, ποθεῖ τὴν παρὰ τοῦ ἄρχοντος δικαιοσύνην, ἐνώπιον τῆς ὁποίας τυφλῶς ὑποτάσσεται. Διὰ τοῦτο τὸ φυσικώτερον πολίτευμα παρ' Ἕλλησιν εἶνε τὸ συνταγματικόν· ἀλλὰ τὸ γνήσιον συνταγματικὸν καὶ εἰλικρινῶς ἐφαρμοζόμενον· διότι ἐν τῷ συνταγματικῷ πολιτεύματι οἰκονομοῦνται ὅλαι αἱ ῥηθεῖσαι διαθέσεις τῶν κατοίκων· (ἰδὲ πραγματείαν περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἁρμοδίου πολιτεύματος).

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ τῆς ἐνεργείας τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ὑγρασίας ἐπὶ τῆς ὑγιείας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ τῆς ἀτμοσφαίρας ὑγρασία ἐπηρεάζει καὶ τὸν ἄνθρωπον, καὶ τὰ ζῶα καὶ τὰ φυτὰ, καὶ οὐ μόνον τὰ ζωὴν ἔχοντα ζῶα καὶ φυτὰ, ἀλλὰ καὶ τὰ νεκρὰ ζωϊκὰ καὶ φυτικὰ σώματα, τὰ ὁποῖα ὅταν ἀπορροφῶσιν ὑγρασίαν γίνονται ὀγκωδέστερα καὶ χαλαρώτερα, αὐξάνουσι δηλαδὴ καὶ κατὰ πλάτος καὶ κατὰ μῆκος. Τούτου ἕνεκα καὶ πᾶσα θρὶξ ὅσον περισσοτέραν ὑγρασίαν ἀπορροφᾷ τόσον χαλαροτέρα καὶ παχυτέρα (μακροτέρα καὶ χονδροτέρα γίνεται. Παραλείποντες ἤδη νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ τῶν φυτῶν καὶ τῶν νεκρῶν σωμάτων, λέγομεν μόνον περὶ τῶν ζώων ὅτι ταῦτα ἐπηρεάζει μεγάλως ἡ ὑγρα-

σία ἐπὶ τῆς διαφορήσεως (τῆς ἐξατμίσεως τῶν ὑγρῶν) τῆς γιγνομένης διὰ τῶν πνευμόνων καὶ διὰ τοῦ δέρματος.

Ἐλήφθησαν βάτραχοι, οἵτινες ἐζυγίσθησαν, καὶ ἐσημειώθη πόσον βάρος εἶχεν ἕκαστος· εἶτα ἐτέθησαν εἰς διαφόρους τόπους, ἔχοντας διάφορον ποσὸν ὑγρασίας, ἥτις ἐβεβαιώθη διὰ ὑγρομέτρου, ἔμειναν οὕτω μίαν ὥραν, καὶ ἔπειτα ἐζυγίσθησαν ἐκ νέου. Τὸ ἀποτέλεσμα ἦτον ὅτι εἶχον βάρος περισσότερον ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τῆς ὑγρασίας. Ὁ εἰς μεγάλην ὑγρασίαν τεθεὶς βάτραχος εἶχε βάρος περισσότερον, ὁ εἰς μικρὰν ὀλιγώτερον, καὶ καθ' ἑξῆς.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον τ' ἀποτελέσματα τῆς ὑγρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας εἶνε ἔτι μεγαλείτερα, διότι ἐξαρτᾶται αὕτη καὶ ἐκ τῶν τροφῶν καὶ ποτῶν καὶ ἐκ τῆς σωματικῆς καταστάσεως καὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς θερμότητος ἢ ψυχρότητος. Παραλείποντες χάριν συντομίας νὰ διαλάβωμεν περὶ τῶν ἄλλων, λέγομεν ἐν συντόμῳ τὰ κυριώτερα περὶ τῆς ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ὑγρασίας μετὰ θερμότητος, καὶ περὶ τῆς μετὰ ψυχρότητος.

Περὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ὑγρασίας μετὰ θερμότητος.

Ὁ ἀὴρ, ὅστις κυρίως ἀποτελεῖ τὴν ἀτμοσφαῖραν, ὅταν ἐμπεριέχῃ ὑγρασίαν, καὶ εἶνε θερμὸς, καθίσταται ἀραιότερος καὶ ἐλαφρότερος· διότι διὰ μὲν τῆς θερμότητος διαστέλλεται, διὰ δὲ τῆς ὑγρασίας, ἤτοι διὰ τῶν ἀτμῶν τοῦ ὕδατος ἀραιοῦται.

Ὁ ἀραιωμένος ἀὴρ ἐπηρεάζει εἰς τὴν ἀναπνοήν· γίνεται αὕτη εὐρυτέρα ἵνα εἰσέλθῃ εἰς τοὺς πνεύμονας τὸ προσῆκον ποσὸν τοῦ ὀξυγόνου πρὸς τὴν αἱμάτωσιν· ἐπιφέρει προσέτι ἐλάττωσιν τῆς διαφορήσεως, ἤτοι τῆς δι' ἀτμῶν ἐκπομπῆς τῶν ὑγρῶν τοῦ σώματος διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος καὶ πνευμόνων. Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἐπιφέρει φυσιολογικῶς διάφορα ἀποτελέσματα ἐπὶ τοῦ σώματος.

Ὁ θεῖος Ἱπποκράτης λέγει ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς αὐτοῦ ὅτι, ὅταν ὑπάρχῃ θερμὴ ὑγρασία ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, καὶ αὕτη ὑπάρχει ὅταν ἐπικρατῇ νότιος ἄνεμος, τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων χαλαροῦνται καὶ ὑγραίνονται, καὶ ἐπιγίγνονται βαρυηκοΐαι, καὶ καρηβαρίαι, καὶ θαμβώσεις τῶν ὀφθαλμῶν, καὶ δυσκινησίαι εἰς τὰ σώματα, καὶ εὐκοιλιότης. Ταῦτα σχολιαζόμενα παρὰ τῶν νεωτέρων ὑπονοοῦσιν ὅτι συνάμα ἐπισυμβαίνει ἀνορεξία, δυσπεψία, σφυγμὸς ἄτονος καὶ βραδύ-

τερος. Τὸ αἷμα κυκλοφορεῖ χαλεπῶς εἰς τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα τοῦ δέρματος, γίγνονται συμφορήσεις καὶ ὑπεραιμίαι ἀτονικαὶ τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος. Ἡ ἀναπνοὴ ἐκτελεῖται δυσχερῶς, τὸ δὲ αἷμα ὀλίγον ζωογονεῖται, καὶ δὲν ἀνανεοῦται καλῶς. Τὸ βάρος τοῦ σώματος αὔξεται. Ἡ δὲ αὔξησις αὕτη κατὰ τὰ πειράματα τοῦ Φοντάνα γίνεται καθ' ὥραν ἀνα 160 δράμια ὅταν μεταβαίνῃ τις ἀπὸ ξηρὸν εἰς ὑγρὸν χῶρον. Ὅλαι αἱ ἐκκρίσεις ἐλαττοῦνται, καὶ μόνον τὰ οὖρα αὔξονται, χωρὶς ὅμως ν' ἀναπληρῶσιν ἐντελῶς τὰς ἄλλας ἐκκρίσεις.

Ὁ ἀὴρ ὢν κεκορεσμένος ἀτμῶν δὲν δύναται νὰ χωρέσῃ τοὺς ἀτμοὺς τοὺς ἐκπεμπομένους διὰ τοῦ δέρματος· διὰ τοῦτο γίνεται ὑγρασία ἐπ' αὐτοῦ, καὶ ἱδρὼς ἐκ τῆς κατακρημνίσεως τῶν ἀτμῶν τοῦ δέρματος (τῆς ἀδήλου διαπνοῆς).

Τὸ δέρμα τοῦ σώματος καθίσταται ἐξοιδημένον (πεφυσκιασμένον, μπαφο.σκιασμένον)· διότι τὰ τοῦ σώματος ὑγρὰ μὴ ὅλα ἐκπεμπόμενα, συσσωρεύονται ἐν τοῖς ὑποδορίοις ἱστοῖς (ὑπὸ τὸ δέρμα). Τὸ δὲ σῶμα γίνεται παχύτερον, διότι φύσει ἡ ὑγρασία μετὰ θερμότητος παχύνει. Τὸ πάχος ὅμως τοῦτο μαλακύνει τοὺς μῦς (τὰ κρέατα), τοὺς λεπτύνει, καὶ ἐπιγίγνεται ἀτονία εἰς τὸ σῶμα, τὸ αἷμα ἐμπεριέχει πολλὰ ὑγρὰ, καὶ ἐπικρατεῖ ἀναιμική τις κατάστασις.

Διὰ τοῦτο τὰ ὑγιᾶ ζῶα, ἵνα παχύνωσι, τὰ φλεβοτομοῦσιν ἐπανειλημμένως, διότι, ἀφαιρουμένου τοῦ αἵματος, αὐξάνουσι τὰ ὑδατώδη ὑγρὰ αὐτοῦ. Καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον τ' αὐτὸ συμβαίνει; μία μετρία φλεβοτομία, ἅπαξ ἢ δὶς τοῦ ἔτους γιγνομένη, παχύνει τὸ σῶμα· ἀλλὰ συνάμα χαλαρόνει τὰς ζωικὰς δυνάμεις καὶ προδιαθέτει εἰς νόσον. Διὰ τοῦτο θεωροῦσιν ἐπωφελεῖς τὰς ἐπὶ τοῦ πρωκτοῦ ἐπιθέσεις βδελλῶν οἱ πάσχοντες ὑπὸ αἱμορροΐδων· διότι οὕτως ἀραιόνουσι τὸ αἷμά των καὶ καθίστανται εὐτραφέστεροι.

Ὁ ὑγρὸς καὶ θερμὸς ἀὴρ ἐπιφέρει ἀποτελέσματα καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας, ἐπιφέρει νωθρότητα νοὸς, καὶ δυσχέρειαν ἐνεργείας, ἅπερ συνυπάρχουσι μετὰ δυσπεψίας καὶ δυσκινησίας κλπ. τοῦ σώματος.

Ὁ τοιοῦτος ἀὴρ βλάπτει τὴ ὑγίειαν καὶ διὰ τῶν μιασμάτων, τὰ ὁποῖα διατηρεῖ ἐν ἑαυτῷ. Ἡ ὑγρασία μετὰ τῆς θερμότητος ἐπιταχύνει τὴν σῆψιν τῶν νεκρῶν σωμάτων, ἐκ τῆς σήψεως παράγονται μιάσματα. τὰ ὁποῖα ἀνίπτανται ἐν τῷ ἀέρι καὶ κορεννύουσι τοῦτον διὰ τῶν ἀτμῶν τοῦ ὕδατος· διότι οἱ τοῦ ὕδατος ἀτμοὶ εἰσὶ πάντοτε οἱ ἀγωγεῖς τῶν μιασμάτων. Κορεννύονται δὲ κατὰ τὸ μᾶλλον

καὶ ἧττον τὰ κατώτερα στρώματα τοῦ ἀέρος, τὰ πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς καὶ ἐγγὺς τῆς πηγῆς τῆς σήψεως.

Διὰ ταῦτα εἰς τὰς πόλεις ὅταν τὸ θέρος ἦνε ξηρὸν ἐπὶ πολὺν καιρὸν ἕνεκεν ἐλλείψεως βροχῆς, λειοτρίβονται διὰ τῶν πατημάτων ἀνθρώπων καὶ ζώων, καὶ διὰ τροχῶν ἁμαξῶν φυτικαὶ καὶ ζωϊκαὶ ὕλαι, αἱ ὁποῖαι ἀναμιγνύονται μετὰ τοῦ κονιορτοῦ· αὗται, ὅταν βρέξῃ μικρὰν βροχὴν, καὶ ὑπάρχῃ καὶ θερμότης, ἀμέσως σήπονται, καὶ τάχιστα μιάσματα παράγονται, νόσους προξενοῦντα· διὰ τοῦτο κατὰ τὰ πρωτοβρόχια γίνεται ἀποφορὰ ἐκ τῆς εἰσπνοῆς τῆς ἀτμοσφαίρας ἕνεκα τῶν παραχθέντων μιασμάτων, καὶ καλῶς ποιοῦσι κοινῶς κλείοντες τὰ παράθυρα τῶν οἰκιῶν καὶ ἀποφεύγοντες τὴν εἰσπνοὴν τούτων, φράττοντες τὴν ῥῖνα διὰ βαμβακεροῦ ὑφάσματος. Ἐὰν ὅμως πέσωσι ραγδαῖαι βροχαὶ, καὶ ταχέως παρασύρωσι τοὺς κονιορτοὺς τούτους, σῆψις οὐ γίνεται, οὔτε μιάσματα παράγονται. Διεξοδικώτερον περὶ ἀτμοσφαιρικῆς ὑγρασίας ἰδὲ Συνέκδημον ὑγιεινὴν ἐκδ. Β' σελ. 5.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ τῆς βρεφικῆς ἡλικίας.

Ἡ πρώτη αὕτη ἡλικία τοῦ ἀνθρώπου ἄρχεται ἀπὸ τῆς γεννήσεως καὶ λήγει μετὰ τοῦ τέλους τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας· εἶνε ἡ μᾶλλον ἐπισφαλὴς καὶ θανατηφόρος ἐποχή.

Πρὸ τῆς ἀναφανήσεως τῆς ὀδοντοφυΐας, ἥτις εἰς τὰ μὲν ἄρχεται συνήθως περὶ τὸν ἕκτον ἢ ἕβδομον μῆνα, εἰς τὰ δὲ πολὺ βραδύτερον, ἡ μήτηρ ὀφείλει νὰ προφυλάττῃ καλῶς τὴν ὑγίειαν τοῦ νηπίου καὶ νὰ μεταχειρίζηται πᾶσαν ὑγιεινὴν ἐργασίαν πρὸς προετοιμασίαν τοῦ βρέφους διὰ τὸν ἐπικίνδυνον ἀγῶνα τῆς ὀδοντοφυΐας, τὸν ὁποῖον ὀλίγα ἔχουσι τὴν τύχην νὰ διέλθωσιν ἐλαφρῶς.

Τὸ βρέφος πρὸ τῆς ὀδοντοφυΐας συνήθως ἀρχίζει νὰ ἐννοῇ ὅ,τι λέγει· ἄρχεται ἡ ἀνάπτυξις τοῦ λογικοῦ, οὗπερ ἐν πρώτοις ἡ μίμησις ἐπικρατεῖ, δι' ἧς τὸ βρέφος μανθάνει πλεῖστα ἐκ μιμήσεως. Τὸ πρὶν ἐπισφαλὲς αὐτοῦ βάδισμα ἀρχίζει νὰ γίνεται ἀσφαλέστερον· διότι τὸ σῶμα ἐνισχύεται· ἀποκτᾷ κινήσεις εὐκόλους, εὐκάμ-

πτους, καὶ ζωηρὰς, καὶ τὸ πᾶν εἶνε κίνησις, ἐν ὅσῳ εἶνε τὸ βρέφος ἔξυπνον. Αἱ κινήσεις αὗται εἶνε ἡ ὑγίεια καὶ ἡ ζωὴ τοῦ βρέφους· διὰ τούτων αὔξεται ἡ αἱματοποίησις. καὶ ἡ παραγωγὴ τῆς ζωϊκῆς θερμότητος ἰσχυρῶς διατηρεῖται, δι' ἧς γίνεται ἡ θρέψις τοῦ σώματος ταχυτέρα καὶ ζωηροτέρα, τὸ δὲ βρέφος καθίσταται ὑγιές.

Ὀφείλει λοιπὸν ἡ μήτηρ ν' ἀφήνῃ ἐλεύθερον τὸν καρπόν της εἰς τὸ κινεῖσθε ὅπως θέλῃ, καὶ μόνον νὰ προσέχῃ μὴ τοῦτο ποιεῖ ἐπιβλαβεῖς κινήσεις. Κάκιστα ποιοῦσιν αἱ περιορίζουσαι καὶ ἀπαγορεύουσαι τὰ τέκνα ἀπὸ τοῦ νὰ κινῶνται· διότι διὰ τῆς ἀκινησίας καθίστανται καχεκτικὰ, ραχητικὰ, καὶ ὑποκείμενα εἰς συνεχεῖς νόσους. προσβάλλονται εὐκόλως ἐκ τῶν μεταβολῶν τῆς ἀτμοσφαίρας, ἐκ τῶν τροφῶν, καὶ ἐκ τῶν περιψύξεων· διὰ τοῦτο ἀναγκάζονται πολλαὶ μητέρες νὰ ἐνδύωσι τὰ βρέφη διὰ φλανέλλας, καὶ ἄλλων βαρέων ἐνδυμάτων, ἐξ ὧν ἀντὶ ὠφελείας βλάβας προσθέτουσι· διότι ἡ ὑγίεια αὐτῶν καθίσταται ἔτι ἐπισφαλεστέρα.

Κατὰ ταύτην τὴν ὀδοντοφυΐαν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πάσχει ὅλος ὁ διοργανισμὸς τοῦ σώματος· ἰδίως δὲ ὑπιφέρουσι τρία ἐπίσημα ὄργανα, ὁ ἐγκέφαλος, οἱ πνεύμονες, καὶ ὁ γαστροεντερικὸς σώλήν. Πάντα ταῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον διερεθίζονται· ἀλλὰ τὸ ἓν τούτων πάσχει περισσότερον τῶν ἄλλων κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ βρέφους. Εἰς τὰ μὲν πάσχει περισσότερον ὁ ἐγκέφαλος καὶ ἐπικρατοῦσιν ἐγκεφαλικὰ συμπτώματα. Εἰς τὰ δὲ πάσχει μᾶλλον ὁ πνεύμων, καὶ ἐπικρατοῦσι πνευμονικὰ συμπτώματα, βροχίτης συνηθέστερον. Εἰς ἄλλα πάσχουσι μᾶλλον ὁ στόμαχος καὶ τὰ ἔντερα, καὶ παράγονται γαστρῖται, ἐντερῖται κλπ. Ὀλίγα βρέφη διέρχονται ἄνευ τοιούτων σπουδαίων νόσων τὴν ὀδοντοφυΐαν. Ἰδίως ὑποφέρουσιν ἐκ διαρροίας πολὺ κατὰ τὴν βλάστησιν τῶν κυνοδόντων·

Διὰ ταῦτα αἱ μητέρες ὀφείλουσιν ἅμα ἴδωσιν ὅτι τὸ νήπιον κατὰ τὸν 6 ἢ 7 μῆνα ὑποφέρει ἐξ ὀδοντοφυΐας νὰ μὴ παραμελῶσι. ἀλλ' ἀμέσως νὰ καλῶσιν ἰατρόν. Ὀφείλουσι προσέτι νὰ μεταχειρίζωνται καὶ πᾶν ἄλλο μέσον συντελοῦν πρὸς εὐκολίαν τῆς ὀδοντοφυΐας, καὶ πρὸς ἀποφυγὴν ἢ ἐλάττωσιν τῶν ρηθέντων νοσημάτων. Περὶ τούτων ἐλέχθη ἐν σελίδι 30, 44, 62, 94.

Πρὸς ταῦτα προσθέτομεν ἤδη καὶ τάδε.

Ὁ θεῖος Ἱπποκράτης, ὅστις ἔγραψε ἐν τῷ ἑλληνικῷ κλίματι λέγεις ὅτι τὰ βρέφη πρέπει νὰ ὑποβάλλωνται εἰς χλιαρὰ λουτρὰ διαρκοῦντα πολὺ, καὶ ἐπὶ ὅλους τοὺς μῆνας μέχρι τέλους ὀδοντοφυΐας, καὶ ὅτι πρέπει νὰ δίδωσιν οἱ γονεῖς νὰ πίνωσι ὑδαρῆ οἶνον

(κρασὶ νερωμένον) οὐχὶ ὅμως πολὺ ψυχρόν· διότι ὁ οἶνος ἐμποδίζει τὴν παραγωγὴν ἀερίων ἐν τῇ κοιλίᾳ, καὶ δὲν ἀφήνει ταύτην νὰ μετεωρισθῇ (φουσκώσῃ), διότι ὁ μετεωρισμὸς οὗτος προέρχεται συνήθως ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἀερίων ἐν τοῖς ἐντέροις· ἑπομένως προλαμβάνονται οἱ σπασμοί, οἵτινες, καὶ ἐὰν ἐπισυμβῶσιν, ἔρχονται ἐλαφροί. Προσέτι αὔξονται τὰ σώματα αὐτῶν, καὶ εὐχροώτερα γίνονται.

Τὰ λουτρὰ ταῦτα γενέτωσαν δι' ἁπλοῦ καθαροῦ ὕδατος δὶς τῆς ἑβδομάδος τὴν ἑσπέραν πάντοτε. Προσοχὴ ἔστω μὴ ὦσι πολὺ θερμὰ οὔτε ψυχρά· διότι βλάπτουσιν (ἴδε σελ. 30).

Ὁ αὐτὸς πατὴρ τῆς Ἰατρικῆς, ὁ Ἱπποκράτης, ὁρίζει καὶ τὰς νόσους, αἱ ὁποῖαι συμβαίνουσιν εἰς τὰ νεογνὰ καὶ εἰς τὰ βρέφη. Ἴδια λέγει νοσήματα εἰσὶν ἄφθαι, ἔμετοι, βῆχες, ἀγρυπνίαι, φόβοι, φλογώσεις ὀφθαλμοῦ, καὶ ὤτων ὑγρότητες (ῥοὴ ὕλης ἐκ τῶν ὤτων).

Κατὰ δὲ τὴν ὀδοντοφυΐαν λέγει γίνονται οὔλων ὀδαξησμοὶ (φαγοῦρα τῶν οὔλων), πυρετοί, σπασμοί, διάρροιαι, καὶ μάλιστα ὅταν ἀνάγωσι (βλαστάνουσι), τοὺς κυνόδοντας. Ταῦτα περισσότερον συμβαίνουσιν εἰς τὰ παχέα νήπια, καὶ εἰς τὰ ἔχοντα δυσκοιλιότητα.

Τὰ φύσει εὔτροφα (παχέα) παιδία δὲν τρώγουσι πολὺ γάλα ἀναλόγως τῆς σαρκὸς αὐτῶν.

Τὰ δὲ βορὰ (πολύφαγα) καίτοι τρώγουσι πολὺ γάλα, καὶ ὅμως οὐδόλως ἀναλόγως τρέφονται ἢ σαρκοῦνται

Ὅσα νήπια οὐροῦσι πολὺ ἐν καιρῷ τῶν μηνῶν, καθ' οὓς θηλάζουσιν, ὀλίγα ἐπιζῶσιν ἐπὶ ἔτος. Προσοχὴ λοιπὸν εἰς τὴν ὑγιείαν αὐτῶν.

Ὅσα εἰσὶν εὐκοίλια καὶ καλῶς χωνεύουσι, ταῦτα εἰσὶν ὑγιέστερα. Ὅσα ὅμως εἰσὶν ὀλίγον εὐκοίλια, τρώγουσιν ὅμως πολὺ γάλα, οὐ τρέφονται ἀναλόγως, ταῦτα εἰσὶν νοσηρᾶς καταστάσεως.

Ὅσα ἐμοῦσι πολὺ γαλακτώδες, ὑφίστανται δυσκοιλιότητα.

Ὅσα ἐν ὀδοντοφυΐᾳ εἰσὶν εὐκοίλια, ταῦτα ὀλίγον ὑπόκεινται εἰς σπασμούς· ὡσαύτως καὶ ὅσα ὑφίστανται ἐν ὀδοντοφυΐᾳ ὀξὺν πυρετόν, ὀλιγάκις ὑφίστανται σπασμόν.

Ὅσα ἐν ὀδοντοφυΐᾳ μένουσιν εὔτροφα, καὶ εἰσὶν ὑπναλέα (κοιμῶνται πολὺ) ταῦτα ἐνδέχεται νὰ καταληφθῶσιν ὑπὸ σπασμῶν.

Ὅσα ὀδοντοφυοῦσιν ἐν χειμῶνι, ὀλίγον ὑποφέρουσι, καὶ εὐκόλως ὀδοντοφυοῦσι.

Οὐ πάντα τὰ βρέφη τὰ ἐν ὀδοντοφυΐᾳ ὑποστάντα σπασμοὺς ἀποθνήσκουσι. (Ἰδὲ σελ. 94).

Ὅσα ἐν ᾧ ὀδοντοφυοῦσι κατέχονται καὶ ὑπὸ βηχός, εἰς ταῦτα

βραδέως φυτρόνουσιν οἱ ὀδόντες· ἡ δὲ ὀδοντοφυΐα διαρκεῖ πολλοὺς, μῆνας.

Ἐν καιρῷ βλαστήσεως (διακεντήσεως) τῶν ὀδόντων ἐπιγίγνεται εἰς τὰ νήπια περισσοτέρα ἰσχνότης.

Ὅσα νήπια ἀναλόγως τῇ τροφῇ αὐτῶν ἐκκοπρίζουσιν ὀλιγώτερον, οὐροῦσι δὲ περισσότερον, ταῦτα τρέφονται περισσότερον.

Ὅσα ὅμως οὐροῦσι περισσότερον, ἔχουσιν ὅμως καὶ ἐκκενώσεις συνεχεῖς καὶ ἀχωνεύτους, ταῦτα εἰσὶν ἐπίνοσα (ὑπόκεινται συχνὰ εἰς νόσους).

Ὅσα ἐν ᾧ θηλάζουσι παρεσθίουσι (χάφτουσι), ταῦτα ἀπογαλακτίζονται εὐκόλως.

Ὅσα ἔχουσιν ἐκκενώσεις αἱματώδεις καὶ ἀτάκτους, ἐὰν καταληφθῶσιν ὑπὸ πυρετοῦ, κατέχονται ὑπὸ ὑπνωδίας.

Ὅσα ἐν ᾧ θηλάζουσιν τρώγουσι πολὺ γάλα, ταῦτα συνήθως εἰσὶν ὑπνώδη.

Ὅσα ἐν ᾧ θηλάζουσι ὑφίστανται βῆχα, ταῦτα συνήθως ἔχουσι μείζονα τὴν σταφυλήν.

Ὅσα κατὰ τὸν θυλασμὸν (ἐν ὅσῳ τρώγουσι γάλα) εἰσὶν ἰσχνὰ, ταῦτα κατόπιν καθίστανται ἄτροφα, καὶ δυσκόλως ἀναλαμβάνουσι.

Σπασμοὶ νηπίων.

Τὰ πλεῖστα τῶν νηπίων ὡς ἐπὶ πολὺ ἐπιλαμβάνονται ἐκ σπασμῶν. Μᾶλλον ὑπόκεινται εἰς σπασμοὺς τὰ εὐτραφέστερα, καὶ τὰ τρεφόμενα διὰ γάλακτος πολλοῦ ἢ παχέως, ἢ θηλαζόμενα παρὰ εὐτραφοῦς γυναικός· ὡσαύτως καὶ ὅταν ἡ θηλάζουσα πίνῃ οἶνον μέλανα καὶ μὴ ὕδωρ, ἢ τρώγῃ φυτικὰς τροφὰς, ἢ ἔχει δυσκοιλιότητα.

Κατὰ τῶν ἐπισυμβαινόντων ἐρεθισμῶν τῶν μηρῶν πεπάλιζε, ἐκτὸς τῶν ἐν σελ. 62 ἀναφερομένων, καὶ κόνιν σεσηπότος ξύλου.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τοῦ Διφθερίτου.

Ὁ διφθερίτης δὲν εἶναι νέα νόσος, ὡς πολλοὶ δοξάζουσιν· ἀλλ' ὑπάρχει, ἀφ' ἧς ὑπῆρξε λαρυγγίτης· ἐπεκράτει τὸ πάλαι περισσότερον εἴς τινας χώρας, εἰς τὴν Συρίαν καὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον, καὶ διεκρίνετο ὑπὸ τὸ ὄνομα *συρικὰ ἕλκη, αἰγυπτιακὴ νόσος*. Κατὰ δὲ τὸν παρόντα αἰῶνα πρῶτος ὁ ἰατρὸς Βρετονὼ διεχώρισε ταύτην ἐκ τοῦ λαρυγγίτου ὑπὸ ἴδιον ὄνομα καλέσας *διφθερίτην* ἢ *διφθερῖτιδα*, τὴν ὁποίαν ἄλλοι ὠνόμασαν *ἄγχην ψευδομεβρανώδη*.

Ἐκλήθη *διφθερίτης*, διότι ἐνίοτε ἐν καιρῷ φαρυγγίτου παράγεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ φάρυγγος στρῶμα λευκὸν ὡς ἐπίπαγος (πέτσα) ὁμοιάζων μετὰ λευκοῦ δέρματος, τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι ὠνόμαζον διφθέραν ἢ μεμβράνην, καὶ ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἔγραφον, διότι τότε χάρτης δὲν ὑπῆρχε. Κοινῶς παρ' ἡμῖν ὀνομάζεται ἡ νόσος αὕτη *κακὸς λαιμός*, καὶ θεωρεῖται κολλητική, καὶ ἀπαγορεύουσι τὴν πόσιν διὰ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου, καὶ τὸ πλησιάζειν τὰ ἄλλα παιδία τὸ πάσχον· διότι τὰ παιδία μᾶλλον προσβάλλονται ἐκ τοῦ τοιούτου *λαιμοῦ*.

Ὁ τοιοῦτος διφθεροειδὴς ἢ ψευδομεμβρανώδης φαρυγγίτης διακρίνεται ὑπὸ δύο εἴδη. α'. Εἰς *διφθερίτην* τῶν ὀπισθίων μερῶν τοῦ φάρυγγος, ἐκτεινόμενον πρὸς τὸ βάθος τοῦ οἰσοφάγου καὶ ἄνωθεν μέχρι τῆς κοιλότητος τῆς ρινὸς καὶ μέχρι τῶν ἀμυγδαλῶν καὶ τῆς ἐπιγλωττίδος. Ὁ διφθερίτης οὗτος καλεῖται ἰδίως *ἄγχη, λαρυγγίτης πνιγηρός, κατάρρους πνιγηρός* (pseudo croup)· *κυνάγχη* παρ' ἡμῖν, περὶ ἧς ἐλέχθη ἐν σελίδι 144. Καὶ β'. εἰς *διφθερίτην* ἰδίως τοῦ λάρυγγος ἐκτεινόμενον κατὰ βάθος αὐτοῦ πρὸς τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν (καρίντσαφλαν) καὶ τοὺς βρόγχους.

Ὁ λαριγγικὸς οὗτος διφθερίτης, ὅστις γαλλιστὶ καλεῖται κροὺπ (croup), εἶνε ὁ τρομερώτερος καὶ μᾶλλον θανατηφόρος. Ἐπισυμβαίνει εἰς τὰ παιδία ἡλικίας ἐτῶν 2 μέχρις 8. Παρίσταται αἴφνης τὴν νύκτα. Ἐν πρώτοις τὸ παιδίον ἐξυπνᾷ μετὰ ρίγους κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐλαφροῦ, καὶ ἀμέσως ἐπέρχεται πυρετὸς καυστικός. Τὸ δέρμα εἶναι θερμότατον, ὁ σφυγμὸς εἶναι ταχὺς καὶ σκληρός, τὸ πρόσωπον ἐξοιδοῦται, καὶ ἡ γλῶσσα εἶναι λευκή· τὸ παιδίον εἶναι μελαγχολικόν, καὶ αἱ δυνάμεις του εἰσὶν καταβεβλημέναι, βήχει συνεχῶς μετὰ ἤχου βραχνοῦ, ἀναπνέει δυσχερῶς μετὰ δυσπνοίας καὶ

ἤχου συρίζοντος, παραγομένου κατὰ πᾶσαν εἰσπνοὴν, ἥτις γίνεται μετὰ πόνου. Τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου ὁτὲ μὲν γίνεται ἐρυθρὸν ὁτὲ δὲ ὠχρὸν ἐξ ὑπαμοιβῆς. Τὸ δυστυχὲς πάσχον ἀνησυχεῖ καὶ αἰσθάνεται κακουχίαν. Τὰ γνῶτα εἰσὶ μιασματώδη, καὶ ἡ εἰσπνοὴ τούτων ἐπιφέρει τὴν μετάδοσιν τῆς νόσου· διὰ τοῦτο πρέπει τὰ ὑγιᾶ παιδία ν' ἀποφεύγωσι τὴν προσέγγισιν εἰς τὸ πάσχον, καὶ οὔτε τὸν ἀέρα τῆς οἰκίας νὰ εἰσπνέωσι. Πολλάκις ἐν Εὐρώπῃ καὶ ὁ ἐξετάζων τὸν φάρυγγα ἰατρὸς, εἰσπνεύσας τὸν μιασματικὸν ἐκπνεόμενον ἀέρα ἔλαβε τὴν νόσον, καὶ ἀπέθανεν ἐκ ταύτης. Εὐτυχῶς λίαν σπανίως προσβάλλονται οἱ ἡλικιωμένοι. Ἐν Ἑλλάδι οὐδὲ παράδειγμα ὑπάρχει.

Ἡ θέα τοῦ πάσχοντος ἐκφάζει τρομερὰν ἀγωνίαν, καθ' ἣν φέρει τὰς χεῖρας ἐντὸς τοῦ στόματος, προσπαθῶν οὕτω ν' ἀφαιρέσῃ διὰ τῶν δακτύλων τὸ ἐμποδίζον τὴν ἀναπνοήν. Οἱ ὀφθαλμοὶ βαθύνονται. Ἐν τούτοις ἡ κατάποσις γίνεται καλῶς, ἡ διάνοια διατηρεῖται σῶα.

Τῆς τοιαύτης ἀγωνιώδους καταστάσεως γίνονται ὑφέσεις, τὰς ὁποίας διαδέχεται δεινότερος παροξυσμός. Ἐνίοτε ἐπιγίγνεται μετὰ βηχὸς καὶ ἐμετὸς, δι' οὗ ἐκβάλλονται τμήματα ψευδομεμβράνης. Ἐὰν θεωρηθῇ ὁ φάρυγξ, φαίνονται ἐπὶ τῶν ἀμυγδαλῶν, ἐπὶ τοῦ ὑπερωΐου καὶ ἐφ' ὅλου τοῦ φάρυγγος λευκοὶ ψευδομεμβράναι, αἵτινες πρὸς διφθέραν ὁμοιάζουσι, καὶ αἵτινες εἰσὶν σφόδρα προσκεκολλημέναι, καὶ δυσχερῶς ἀποσπῶνται.

Ὁ διφθερίτης οὗτος ἐνίοτε εἶνε ὀξύτατος. Τὸ παιδίον ἀποθνήσκει ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν· ἄλλοτε διαρκεῖ μέχρι πέντε ἡμερῶν.

Πῶς παρίσταται τὸ πάθος τοῦτο ἐπὶ τοῦ φάρυγγος;

Μόλις τὸ παιδίον εἴπῃ ὅτι πονεῖ ὁ λαιμὸς, καὶ ἀμέσως ὁ διφθερίτης παρουσιάζεται ἐπὶ τῶν ἀμυγδαλῶν, ἐπὶ τοῦ ὑπερωΐου καὶ ἐπὶ τοῦ ὀπισθίου φάρυγγος. Κατ' ἀρχὰς παρουσιάζονται πλάκες λευκαὶ, ἀπέχουσαι ἀπ' ἀλλήλων, κατόπιν αὔξονται καὶ ἑνοῦνται. Τοῦτο γίνεται ἐνίοτε τάχιστα, καὶ ἰδοὺ αἴφνης τὰ φρικώδη συμπτώματα τοῦ πνιγμοῦ τρομερὰ ἀναφαίνονται· διότι ἐξοιδοῦται (φουσκόνει) ὡς ἐρρέθη ἡ βλενομεμβράνη ὅλου τοῦ φάρυγγος, ἀναλόγως τῆς ἐξογκώσεως τῶν ἀμυγδαλῶν· ἐξογκοῦνται δὲ καὶ οἱ ὑποσιαγώνιοι ἀδένες.

Τὸ μᾶλλον λοιπὸν βεβαιότερον θανατηφόρον ἀποτέλεσμα τῆς παιδοκτόνου ταύτης νόσου προέρχεται ἐκ τῆς διαδόσεως τῆς παραγωγῆς τῶν διφθερικῶν πλασμάτων εἰς τὸν λάρυγγα εἰς τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν (καρίντζαφλον), καὶ εἰς τοὺς βρόγχους· διότι φράττονται τότε τὰ ἀναπνευτικὰ ὄργανα, καὶ τὸ πάσχον παιδίον ἀποθνή-

σκει ἐξ ἀσφυξίας (ἐκ πνιγμοῦ) ἐντὸς ὀλίγου χρόνου. Ἐν συνόλῳ εἰπεῖν.

Ὅταν ὁ τοῦ λάρυγγος διφθερίτης ἄρχεται, ὅλος ὁ διοργανισμὸς διαταράττεται, ἡ φύσις ἀνθίσταται ζωηρῶς κατὰ τῆς τρομακτικῆς νόσου καὶ τοῦ ἐκ ταύτης κινδύνου.

Ὁ πυρετὸς αἴφνης ἐρχόμενος καυστικὸς παρέχει τὸ κυριώτερον σύμπτωμα τοῦ τρομεροῦ τούτου πάθους. Οὐδεμία ἄλλη φλόγωσις τῆς βλενομεμβράνης τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ φάρυγγος παρέχει τόσον καυστικὸν πυρετόν.

Ὅταν λοιπὸν ἡ μήτηρ, ὁ πατὴρ, αἴφνης ἀκούωσιν ὅτι τὸ παιδίον βήχῃ μετὰ ἤχου συρίζοντος βραχνοῦ, ὅτι εἶνε ἀνήσυχον καὶ πνίγεται βῆχον, καὶ ἂν ἐπὶ τοῦ φάρυγγος οὐδὲν φαίνεται λευκὸν, λάβε τὴν χεῖρα τοῦ παιδίου καὶ παρατήρησον τὸν σφυγμὸν, καὶ ἐὰν οὗτος κτυπᾷ πολὺ ταχέως, καὶ ἰσχυρῶς, θέσον τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς καρδίας, ἐὰν καὶ ἡ καρδία κτυπᾷ ἰσχυρῶς καὶ ταχέως καὶ τὸ δέρμα εἶνε πολὺ θερμὸν, τότε ἀνησύχει, σπεῦσον καὶ κάλεσον ἰατρόν. Ἀλλ' ἐὰν οὗτος μὴ ἔλθῃ ἀμέσως, ἡ δὲ νόσος προχωρεῖ καταστρέφουσα τὴν ζωὴν, τί τότε ποιητέον; τοῦτο λέξομεν εἰς τὸ ἑπόμενον φύλλον.

Περὶ τοῦ τρόπου τῆς παρατηρήσεως τοῦ φάρυγγος.

Ἡ παρατήρησις τοῦ φάρυγγος γίνεται εὐκρινὴς διὰ τοῦ ἑξῆς τρόπου

Λάβε κοχλιάριον στιλπνὸν, καὶ ἀργυροῦν εἰ δυνατὸν, διὰ τῆς οὐρᾶς αὐτοῦ πίεσον τὴν γλῶσσαν ἐπὶ τοῦ μέσου, ἥτις τῇ ἐπαφῇ ξένου σώματος συστέλλεται καὶ ἀνυψοῦται· ἀλλὰ τῇ πιέσεις ταπεινοῦται· οὕτω τῷ στόμα ἀνοίγει καὶ δύνασαι νὰ παρατηρήσῃς ἐντὸς τοῦ φάραγγος. Τοῦτο γίνεται τὴν ἡμέραν Ἀλλὰ ὁ διφθερίτης συνήθως παρίσταται τὴν νύκτα· ἀνάγκη λοιπὸν νὰ ὑπάρχῃ λαμπὰς, ἥτις νὰ φωτίζῃ τὸν φάρυγγα· ἀλλὰ τὸ φῶς τῆς λαμπάδος προσβάλλον συνάμα ἐγγὺς τοὺς λφθαλμοὺς τοῦ ὁρῶντος ἐπιφέρει συστολὴν τῆς ἴριδος (κόρης τοῦ ὀφθαλμοῦ), ἐκ τῆς ὁποίας ἡ ὅρασις ἐμποδίζεται. Τί λοιπὸν ποιητέον; Πρέπει νὰ εὑρεθῇ τρόπος

ὅπως μὴ προσβάλλωνται οἱ ὀφθαλμοί, καὶ μὴ θαμβῶνται. Ἰδοὺ οὗτος.

Θεώρησις διὰ φλογὸς καὶ κοχλιαρίου, συγκεντροῦντος κατοπτρικῶς τὰς ἀκτῖνας τοῦ φωτὸς ἐντὸς τοῦ φάρυγγος.

Λάβε κοχλιάριον μέγα τοῦ ῥοφήματος στιλπνόν, καὶ προσκόλλησον τὴν οὐρὰν αὐτοῦ μετὰ τῆς λαμπάδος εἰς τρόπον ὥστε ἡ φλὸξ νὰ εὑρίσκηται ἀπέναντι τῆς κοιλότητος τοῦ κοχλιαρίου. καὶ διὰ ταινίας ἢ ῥάμματος δέσον ἀμφότερα ἵνα διατηρῆται ἡ φλὸξ ἐν τῇ αὐτῇ θέσει, ὡς φαίνεται ἐπὶ τῆς ἀνωτέρω εἰκόνος, καὶ οὕτως θέσον ὀλίγον κάτωθι τῶν ὀφθαλμῶν σου, ὥστε τὸ φῶς τῆς λαμπάδος νὰ

πίπτῃ ἐπὶ τοῦ φάρυγγος δίχως νὰ προσβάλλῃ πλέον τοὺς ὀφθαλμούς, διότι ἐμποδίζει τὰς ἀκτῖνας τὸ κοχλιάριον, τοῦ ὁποίου ἡ στιλπνὴ κοιλότης χρησιμεύει πρὸς μείζονα συγκέντρωσιν ἐντὸς τοῦ στόματος τῶν ἀκτίνων τοῦ φωτὸς, καὶ φωτισμὸς γίνεται λαμπρότερος.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Βλάβαι ἐκ τοῦ Βρωμιούχου καλίου.

Τὸ Βρωμιοῦχον Κάλι εἶνε νέον ἰατρικὸν καὶ ὠφελεῖ πρὸς θεραπείαν πολλῶν νευρικῶν νοσημάτων, ἰδίως δίδεται κατὰ τῆς ἐπιληψίας ὑπὸ δόσιν 20 μέχρι 40 κόκκων· ὠφελεῖ ἔτι μᾶλλον τὰ σπασματώδη νοσήματα, τὰ ὁμοιάζοντα τῇ ἐπιληψίᾳ, ὠφελεῖ κατὰ τῆς ἡμικρανίας, καὶ ἄλλων νευρικῶν νόσων.

Νεώτεραι ὅμως παρατηρήσεις ἐβεβαίωσαν ὅτι ἡ συνεχὴς χρῆσις αὐτοῦ ἐν ᾧ θεραπεύει τὸ πάθος, ἐπιφέρει νέον νόσημα. Ἐξασθενεῖ τὰς δυνάμεις τοῦ σώματος καὶ φέρει καταβολὴν αὐτῶν, ἰδίως τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, καὶ ἰσχνότητα. Καταστρέφει τὴν πρὸς φαγητὸν ὄρεξιν, τὸ δὲ χείριστον ὅτι κατὰ τῆς τοιαύτης ἀδυναμίας οὐδόλως ὠφελοῦσι τὰ τονικά.

Ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῶν ἐγκεφαλικῶν δυνάμεων, τὰς ὁποίας ἀδυνατίζει, καὶ ἐὰν ληφθῇ εἰς μεγάλας δόσεις ἐξασθενεῖ τὴν μνήμην. Ἐνεργεῖ ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τοῦ ραχητικοῦ μυελοῦ ἀπὸ τοῦ προμήκους.

Διὰ ταῦτα ἤδη ἀντικαθίσταται ἡ χρῆσις αὐτοῦ διὰ τοῦ βρωμιούχου ψευδαργύρου (τσίγκου), ὅστις ἐνεργεῖ φυσιολογικῶς ἐπὶ τοῦ ραχητικοῦ μυελοῦ, ὡς καὶ τὸ βρωμιοῦχον Κάλι, οὐχὶ δὲ ἐπιβλαβῶς ὡς τοῦτο.

Δίδεται ὁ βρωμιοῦχος ψευδάργυρος ὑπὸ μικρὰν δόσιν ἀνὰ 3 ἢ 5 κόκκους μέχρι ἑνὸς δραμίου κατὰ 24 ὥρας. Πάντοτε ἐνεργεῖ καλῶς ὑπὸ μικρὰν δόσιν.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Κατασκευὴ καθαρτικοῦ προχείρου καὶ οἰκονομικοῦ

Λάβε θειϊκῆς μαγνησίας (ἅλατος τῆς ἀγγλιτέρας) δράμ. 20
Ὕδατος πηγαίου (τῆς βρύσης) » 60
Ζαχάρου μίαν κουταλίαν ροφήματος (σούπας).
Ὀποῦ ἑνὸς λεμονίου μετρίου μεγέθους.

Διάλυσον τὸ ἅλας ἐν τῷ ὕδατι, καὶ πρόσθες τὸ ζάχαρον καὶ τὸν ὀπὸν τοῦ λεμονίου, καὶ ἀνακάτωσον καὶ καθάρισον.

Πίε τὴν πρωίαν εἰς δύο δόσεις. Τὸ ἥμισυ πρῶτον, καὶ τὸ ὑπόλοιπον μετὰ τέταρτον ἢ ἡμίσειαν ὥραν· ἢ πίε καὶ ὅλον ὁμοῦ· ἡ τάξις αὕτη γίνεται ἵνα μὴ τὸ ἐμέσῃς. Μετὰ 2 ἢ 3 ὥρας κατὰ τὴν διάθεσιν τοῦ σώματος ἄρχεται ἡ ἐνέργεια ἄνευ διαταράξεως.

Μὴ πῖνε ὕδωρ πρὸ τῆς πόσεως καὶ μετὰ τὴν πόσιν τοῦ καθαρσίου, ἔστω καὶ ἂν διψᾷς. Ἅμα ἀρχίσῃ ἡ ἐνέργεια, ἂν θέλῃς νὰ γείνῃ αὕτη μεγάλη, πίε ὀλίγον ὕδωρ ἀρωματικὸν ἢ μετὰ ὀλίγου οἴνου.

Τὸ καθάρσιον τοῦτο ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν λεπτῶν ἐντέρων, διὰ τοῦτο κατ' ἀρχὰς ἐξάγει ὑγρὰ μετὰ κοπράνων, ἔπειτα μόνον ὑγρὰ κιτρινωπά· ὅσον πολὺ καὶ ἂν ἐνεργήσῃ δὲν φέρει ταραχὴν οὔτε ἐρεθισμὸν οὔτε μεγάλην κόπωσιν οὔτε ἀνορεξίαν. Ἐπειδὴ ἐξάγει ὑγρὰ πολλὰ· ἐπιφέρει δίψαν, ἥτις παύει ἅμα λάβῃς ῥόφημα ἐκ ζωμοῦ κρέατος μετὰ ὀριζίου καὶ λεμονίου· τοῦτο λαμβάνεις ἀφ' οὗ ἐξέλθῃς 6 ἢ 7 φοράς.

Τὸ καθάρσιον τοῦτο ἐκπληροῖ καὶ τοὺς 4 ὅρους τῆς θεραπευτικῆς, οἵτινες εἰσὶν, ταχέως, ἀσφαλῶς, ὀλιγοδαπάνως, καὶ εὐαρέστως.

Ἐνεργεῖ ταχέως ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν· ὀλιγοδαπάνως διότι τὰ 20 δρ. ἅλατος μαγνησίας ἔχουσι μόνον 10 ἢ 20 λεπτά· τ' ἄλλα εἰσὶ μικρᾶς ἀξίας· ἔχει δὲ γεῦσιν οὐ πολὺ δυσάρεστον.

Περὶ τῆς ἐπικρατούσης ἐπιδημικῆς ὀφθαλμίας

Ἀπὸ τῆς β'. ἑβδομάδος τοῦ 7βρίου ε. ε. ἀφ' ἧς ἔβρεξε καὶ ὁ καιρὸς κατέστη δροσερὸς, ἀνεφάνη ὀφθαλμία, ἥτις καταλαμβάνει μᾶλλον τὰ παιδία, καὶ ὑπάρχει μεταδοτικὴ καὶ εἰς τοὺς μεγάλους.

Τὸ πάθος τοῦτο ἦτο ἐπόμενον ν' ἀναφανῇ· διότι ἐν Ἑλλάδι, ὅταν τὸ θέρος εἶνε ἄνυδρον, καὶ βόρειοι ἄνεμοι ἐπικρατοῦσι, κατὰ τὸ φθινόπωρον ἐπισυμβαίνουσιν ἐπιδημικῶς ὀφθαλμίαι. Τοῦτο λέγει ὁ θεῖος Ἱπποκράτης, καὶ τοῦτο συμβαίνει καὶ νῦν. Αἱ ὀφθαλμίαι αὗται γίνονται ἰδίως εἰς τοὺς ἔχοντας ξηρὰς τὰς σάρκας, καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς λυμφατικῆς κράσεως, οἵτινες ἔχουσιν ὑγρὰς τὰς σάρκας. κλπ. Θεραπεύεται συνήθως διὰ τῆς ἐπιθέσεως ὀθονίου (τεμαχίου λευκοῦ πανίου) ἐμβρεγμένου ἐντὸς μολυβδονέρου (ὕδατος μολυβδίνου), ὅπερ γίνεται οὕτω. Λάβε ὑποξικοῦ μολύβδου, ὃν ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί, δρ. 1, καὶ ὕδατος ποτίμου δρ. 25, ἀνακάτωσον πρὸς διάλυσιν.

Χρῆσις. Ἔμβρεξον ὀθόνιον (τεμάχιον πανίου) λινοῦ ἢ βαμβακεροῦ καὶ ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ. πρωίαν καὶ ἑσπέρας

ΕΚΔΟΣΙΣ Γ'.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ,
ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ
ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ.

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΠΥΡΛΑ

ΕΤΟΣ Α'. | *'Εν 'Αθήναις τῇ 1 Νοεμβρίου 1879* | *'Αριθ. 12.*

'Ετησία συνδρομὴ δραχμ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α.' ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ

Περὶ τῶν τοπικῶν κλιμάτων ἐν 'Ελλάδι.

Τὸ κλίμα ἑκάστου τόπου ἀποτελεῖται·

α'.) 'Εκ τῆς ἐπικρατούσης ὑγρασίας ἢ ξηρασίας.

β'. 'Εκ τῆς διαφόρου πιέσεως τῆς ἀτμοσφαίρας ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου.

γ'.) 'Εκ τῆς ἐντάσεως τῆς θερμότητος καὶ τοῦ φωτὸς 'Ηλίου.

δ'.) 'Εκ τῶν ἐπικρατούντων ἀνέμων.

ε'.) 'Εκ τῆς ποιότητος τῆς γῆς, τραχείας ἢ ἐπιπέδου, παχυγείου ἢ λεπτογείου, κλπ.

ς'.) 'Εκ τῶν ἐν αὐτῇ ὑδάτων πολλῶν ἢ ὀλίγων, ποταμῶν, λιμνῶν. τελμάτων, κλπ.

ζ'.) 'Εκ τοῦ ποσοῦ τῶν δασῶν καὶ τῶν εἰδῶν τῆς καλλιεργείας.

η'.) Ἐκ τῶν ἐμπεριεχομένων ἀερίων ἐν τῷ ἀέρι τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ἐκ τοῦ ποσοῦ τοῦ ἐν αὐτῇ ἠλεκτρισμοῦ.

Πάντα ταῦτα ἐπηρεάζουσιν ἐπὶ τῆς ποιότητος καὶ ποσότητος τῶν φυτῶν, τῶν ζώων, καὶ τῶν κατοίκων ἀνθρώπων, ἐφ' ὧν ἐνεργοῦσι καὶ σωματικῶς καὶ ἠθικῶς.

Ὅλαι σχεδὸν αἱ παράλιαι χῶραι τῆς Ἑλλάδος ἔχουσι τὴν αὐτὴν ἔντασιν τῆς θερμότητος καὶ τοῦ φωτὸς τοῦ ἡλίου· διαφέρουσιν ὅμως πρὸς ἀλλήλας κατὰ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ὑγρασίαν καὶ κατὰ τὰς ἰδιότητας τῶν ἀνέμων, κλπ.

Αἱ πετρώδεις παράλιαι πεδιάδες εἰσὶν ὀλιγώτερον ὑγραὶ τῶν γαιωδῶν, εἰς τὰς ὁποίας τὸν χειμῶνα τὸ ψῦχος γίνεται ἐπαισθητότερον· διότι ἡ ψυχρὰ ὑγρασία ἀφαιρεῖ ἐκ τοῦ σώματος τὴν ζωϊκὴν θερμότητα. Ὑγρότεραι παράλιαι πεδιάδες εἰσὶν αἱ ἔχουσαι ποταμούς, λίμνας ἢ τέλματα.

Ὅσαι νῆσοι κεῖνται πλησίον μεγάλης στερεᾶς ἢ ἠπείρου ἔχουσι δριμύτατον χειμῶνα τῶν κειμένων ἐν εὐρυτέρῳ πελάγει· διότι ἐκ τῆς στερεᾶς ἔρχονται πάντοτε ἄνεμοι παγετώδεις καὶ ψυχρότατοι.

Ὅσαι χῶραι παράλιαι κεῖνται πρὸς μεσημβρίαν ἐπὶ ὑψηλῶν θέσεων εἰσὶ θερμότεραι καὶ ξηρότεραι τῶν πρὸς ἄρκτον κειμένων· ὅθεν καὶ φυτὰ καὶ ἄνθρωποί εἰσιν ξηρότεροι καὶ ἰσχυρότεροι.

Ὅσαι κεῖνται πλησίον λιμνῶν καὶ ἑλῶν ἔχουσι θερμὴν ὑγρασίαν, καὶ τὰς ἐκ ταύτης βλάβας (ἰδὲ σελ. 166)

Ὅσαι κεῖνται ἐπὶ κοιλάδων ξηρῶν, ἄνευ ὑδάτων, εἰσὶ θερμαὶ καὶ ξηραί.

Ὅσαι κεῖνται ἐπὶ μεσημβρινῆς θέσεως ὄρους, παράλιαι οὖσαι, εἰς ταύτας οἱ μεσημβρινοὶ ἄνεμοί εἰσι θερμοὶ καὶ νοσηροί. Ὅσαι δὲν ἔχουσιν ἐγγὺς πρὸς βορρᾶν ὄρη εἰσὶν ὡσαύτως ἐπίνοσοι (νοσηροί)· διότι ὁ ἄνεμος βαρέας διαταράττει τὰ σώματα. Τοιοῦτός ἐστιν ὁ ἐν Πάτραις βορέας.

Ὡσαύτως καὶ αἱ πρὸς βορρᾶν κείμεναι κοιλάδες νοσηραί εἰσιν.

Ὅσαι παράλιοι χῶραι ἔχουσι γῆν λεπτὴν καὶ ξηρὰν εἰσὶ μᾶλλον ὑγιεινότεραι.

Εἰς πάντα σχεδὸν τὰ παράλια τῆς Στερεᾶς καὶ τῆς Πελοποννήσου τὰ προϊόντα τῆς Γῆς ὡριμάζουσι σχεδὸν κατὰ τὴν αὐτὴν ἐποχήν. Εἰς δὲ τὰ ὀροπέδια καὶ τὰς κοιλάδας, ἅπερ κεῖνται ἑκατοντάδας μέτρων ὑπεράνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, τὰ τῆς γῆς προϊόντα ὡριμάζουσι βραδύτερον ἀναλόγως τοῦ ὕψους· τοῦτο προέρ-

χεται ἐκ τῆς διαφορᾶς τῆς ἐπικρατούσης ψυχρότητος ἐν ἑκάστῳ τόπῳ. Ὅσον ὑψηλοτέρα κεῖται χώρα τις, τόσον ψυχρότερον κλίμα ἔχει. Ἀνὰ πᾶν ὕψος 150 μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης τὸ ψῦχος γίνεται μεγαλείτερον κατὰ ἕνα βαθμόν. Ὅθεν ὁ Παρθενὼν τῆς Ἀκροπόλεως, κείμενος ὑπὲρ τὴν θάλασσαν 178 μέτρα, ἔχει ἀτμοσφαῖραν ψυχροτέραν ὑπὲρ τὸν 1°. Ὁ Λυκαβητὸς ἔχων ὕψος 280 μέτρα, ἔχει ψῦχος ὑπὲρ τὸν 1 ½. Ὁ Ὑμητὸς ἔχει ὑπὲρ τὴν θαλασσαν 1028 μ. εἶνε ψυχρότερος κατὰ 6°. Ἡ πεδιὰς τοῦ ὀροπεδίου Τριπόλεως ἔχουσα ὕψος 630 μέτρων εἶνε ψυχροτέρα τῶν παραλίων σχεδὸν κατὰ 4°. Ὁ Ταΰγετος τῆς Σπάρτης ἔχων ὕψος 2409 μέτρα ὑπὲρ τὴν θάλασσαν εἶνε ψυχρότερος περὶ τοὺς 14°. Ἡ Σπάρτη κειμένη 224 μέτρα ὑπὲρ τὴν θαλασσαν, εἶνε ψυχροτέρα κατὰ ἕνα καὶ ἐπέκεινα βαθμὸν τοῦ Γυθείου καὶ τῶν Καλαμῶν. Ἡ Ἰθώμη τῆς Μεσσήνης ὑπέρκειται 802 μέτρα εἶνε ψυχροτέρα τῶν Καλαμῶν ὑπὲρ τοὺς 6°. Ἡ Ἀκροκόρινθος ὑπέρκειται 575 μέτρα εἶνε ψυχροτέρα περὶ τοὺς 4°. Ὁ Ἅγιος Νικόλαος τοῦ Πόρου ἔχει ὕψος 298, εἶνε ψυχρότερος σχεδὸν 2° τοῦ Πόρου. Ὁ Ἅγιος Ἠλίας τῆς Ὕδρας ὑπέρκειται 596 μέτρα εἶνε ψυχρότερος 4° τῆς Ὕδρας πόλεως.

Ἐκ τῆς τοιαύτης διαφορᾶς τοῦ ὕψους τῶν διαφόρων χωρῶν τῆς Ἑλλάδος ἐπιγίγνεται καὶ διάφορος πίεσις τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ διάφορος ποσότης τῶν συστατικῶν αὐτῆς ἀερίων. Διὰ τοῦτο τὰ γεωργικὰ προϊόντα οὐ μόνον ὡριμάζουσι βραδύτερον εἰς τὰ ὀρεινά, ἀλλὰ καὶ διαφέρουσι κατὰ τὴν ποιότητα αὐτῶν. Εἷς περιηγητὴς, λέγει. ὅτι μεταβὰς εἰς Καλάμας εὗρε θέρος, ἐλθὼν εἰς Σπάρτην εὗρεν ἔαρ καὶ εἰς Τρίπολιν εὗρε χειμῶνα. Οἱ δημητριακοὶ καρποὶ θερίζονται ἐν Ἄργει ἕνα μῆνα ταχύτερον τῆς Τριπόλεως, ταὐτὸ σχεδὸν γίνεται καὶ διὰ τ' ἄλλα προϊόντα. Πολλὰ δὲ δένδρα οὐδὲ εὐδοκιμοῦσιν ἐν Τριπόλει· τοιαῦτά εἰσιν ἡ ἐλαία, ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα, ἡ σταφὶς, κλπ.

Καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ζώων τὰ τοπικὰ κλίματα ἐπενεργοῦσιν.

Ὁ σοφὸς Ἀριστοτέλης πολλὰ περίεργα ἀναφέρει περὶ τούτου. Ἐν τῇ Κεφαλληνίᾳ, λέγει, ὅτι τέττιγες (τσιντσίριδες) δὲν ὑπάρχουσιν, ἐν ᾧ ἐκτὸς ταύτης ὑπάρχουσιν. Ἐν Βοιωτίᾳ περὶ τὸν Ὀρχομενὸν γίνονται πολλοὶ ἀσπάλακες (τυφλοπόντικοι), ἐν Λεβαδείᾳ οὔτε ὑπάρχουσιν, οὔτε εὐδοκιμοῦσιν. Ἐν Ἰθάκῃ δὲν εὐδοκιμοῦσιν οἱ λαγωοί. Ἂν ταῦτα καὶ ἐπὶ τῆς παρούσης ἐποχῆς ἔχωσιν οὕτως, ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν, μὴ ἐπισκεφθέντες τὰς χώρας ταύτας. Γνωρίζομεν δὲ ὅτι ἤδη διάφορα ζῶα διὰ τοῦ χρόνου μεταβάλλουσι τὰς ἰδιότητας αὐ-

τῶν, μετοικοῦντα εἰς ἄλλον τόπον διαφόρου κλίματος. Ἐν γένει τὰ ζῶα ἑκάστου τόπου παρέχουσι διαφοράς.

Παντὸς τόπου τὸ κλίμα γίνεται ψυχρότερον, ὅταν ὑπάρχωσι πολλὰ δάση μετὰ ὑγρασίας. Γίνεται δὲ θερμότερον καὶ ξηρότερον, καθ' ὅσον καταστρέφονται τὰ δάση καὶ ἐλαττοῦνται τὰ ὕδατα· διὰ τοῦτο ἐν Ἑλλάδι τὸ κλίμα ἄγει μεταβαλόμενον ὡς πρὸς τὴν ἔντασιν τῆς δριμύτητος τοῦ χειμῶνος· διότι ὁσημέραι τὰ δάση καταστρέφονται, καὶ ἀποξηραίνεται ὁ τόπος. Ἐν Τριπόλει κατὰ τὰ ἔτη τῆς ἱερᾶς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 συνήθως ὁ χειμὼν ἦτο τόσον δριμὺς ὥστε ἐσχηματίζοντο ἐκ τοῦ ψύχους κρύσταλλοι παμμεγέθεις ἐπὶ τῶν ῥευτῶν τῶν οἰκιῶν, καὶ χιὼν ἄφθονος ἔπιπτεν. Ἤδη δὲ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν τοιοῦτοι χειμῶνες οὐδέποτε συμβαίνουσιν ἐκτὸς λίαν ἐκτάκτως.

Πᾶσα χῶρα κατάφυτος καὶ σύνδεδρος οὖσα καθίσταται ὀλιγώτερον ὑγιεινή. Ἐὰν δὲ ἔχῃ καὶ πολλὰ ὕδατα γίνεται νοσώδης, καὶ μάλιστα παράλιος οὖσα· διότι ὁ ἀὴρ αὐτῆς οὐ καλῶς ἀνανεοῦται, οὔτε τὸ ζείδωρον φῶς τοῦ Ἡλίου καλῶς ἡλιάζει τοὺς κατοίκους, οὔτε διαθερμαίνει αὐτοὺς καλῶς.

Ἡ κατάφυτος χῶρα, καὶ κειμένη ἐπὶ ὑψηλοῦ λόφου εἶνε ὑγιεινοτέρα τῶν ταπεινοτέρων ὁμοίων χωρῶν· διότι ὁ ἀὴρ αὐτῆς εὐκόλως ἀνανεοῦται.

Αἱ τοιαῦται τοπικαὶ κλιματικαὶ καταστάσεις ἐπηρεάζουσι μεγάλως καὶ ἐπὶ τῶν κατοίκων καὶ σωματικῶς καὶ ἠθικῶς. Ἐντεῦθεν ἑκάστου τόπου ἐν Ἑλλάδι οἱ κάτοικοι ἔχουσιν ἴδιον χαρακτῆρα, ἐντεῦθεν παρήχθησαν τὸ πάλαι αἱ τοπικαὶ αὐτοδιοίκητοι πολιτεῖαι, ἐπικρατοῦντος τοῦ γενικοῦ κλιματικοῦ αἰσθήματος τοῦ Ἕλληνος (σελ. 164). Ὁ Ἱπποκράτης εἰς τὸ περὶ τόπων, ἀέρων καὶ ὑδάτων ἀθάνατον σύγγραμμά του, ὁ Ἀριστοτέλης εἰς τὴν Ἱστ. ζ. 8., ὁ Πολύβιος, καὶ ἄλλοι τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων ζωηρῶς ὑποστηρίζουσι ταῦτα.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ

Περὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ὑγρασίας μετὰ ψύχους

Ὁ ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς ἀὴρ καθίσταται πυκνότερος καὶ κατ' ὄγκον βαρύτερος τοῦ ὑγροῦ καὶ θερμοῦ. Ἀφαιρεῖ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος περισσότερον τὴν ζωϊκὴν θερμότητα· διότι οἱ ψυχροὶ ἀτμοὶ ἔχουσι μείζονα θερμαγωγικὴν δύναμιν τῶν θερμῶν ἀτμῶν. Διὰ τοῦτο, ὅταν τὸν χειμῶνα ὑπάρχῃ ψῦχος καὶ ὑγρασία, τὸ ψῦχος γίνεται ἐπαισθητότερον. Τοιοῦτον συμβαίνει εἰς τοὺς παραλίους καὶ πεδινοὺς τόπους, οἵτινες ἔχουσι ποταμούς, ἢ λιμνάζοντα ὕδατα, εἰς τὰς κοιλάδας ἔνθα τὰ ὕδατα δὲν ἔχουσι διεξόδους. Εἰς τοὺς τόπους τούτους τὸ ψῦχος καὶ τὸν χειμῶνα γίνεται ἐπαισθητότερον παρ' ὅσον γίνεται ἐπὶ τῶν ὀρεινῶν τόπων, καὶ λέγουσι κοινῶς ὅτι εἶνε *διαπεραστικόν*· οὕτως συμβαίνει καὶ ἐν ὁμίχλῃ, τὸ ψῦχος ἐν ταύτῃ γίνεται ἐπαισθητότερον.

Ἡ ψυχρὰ ὑγρασία καταργεῖ καὶ ἐμποδίζει τὴν ἄδηλον διαπνοήν, καὶ τὰ διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος ἐκπεμπόμενα ὑγρὰ ὑπὸ ἀτμώδη κατάστασιν μένουσιν ἐντὸς τοῦ διοργανισμοῦ, καὶ διαταράξεις τῆς ὑγιείας προξενοῦσιν. Ἡ φύσις θέλουσα ν' ἀποβάλῃ τὰς τοιαύτας περιττὰς ὕλας, ἐκβάλλει ταύτας διὰ τῶν ἐκκρίσεων τῆς τε βλενομεμβράνης καὶ τῶν οὔρων. Διὰ τοῦτο ἐπισυμβαίνουσιν ἐν καιρῷ ὑγρῷ καὶ ψυχρῷ καταρροαὶ τοῦ πνεύμονος καὶ τῆς ρινὸς καὶ φλογώσεις τοῦ φάρυγγος, καὶ τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος, ἐξ οὗ ἐπισυμβαίνουσι διάρροιαι καὶ ἐντεραλγίαι. Τὰ δὲ οὖρα γίνονται πολλά.

Ἕνεκα τῆς τοιαύτης διαταράξεως τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος ἐπέρχεται ἀνορεξία πρὸς τὸ τρώγειν, ἡ πέψις γίνεται βραδεῖα καὶ κοπιαστική, αἱ ἐκκενώσεις πολλαὶ καὶ ὑγραί, ἡ δὲ κυκλοφορία γίνεται βραδεῖα, καὶ ἐπιγίγνεται κατάπτωσις τῆς ἐνεργείας ὅλων τῶν ὀργάνων τῆς λειτουργίας τοῦ διοργανισμοῦ τοῦ σώματος. Ἡ τοῦ δέρματος θερμότης ἐλαττοῦται· διότι, ὡς προερρέθη, οἱ ψυχροὶ ἀτμοὶ ἀφαιροῦσι πολὺ τὴν ζωϊκὴν θερμότητα. αὔξεται δὲ ἡ ἀπορροφητικὴ ἐνέργεια τῶν πόρων τοῦ δέρματος· διὰ τοῦτο τὸ σῶμα καθίσταται βαρύτερον ἔτι περισσότερον παρ' ὅσον γίνεται, ὅταν ἡ ὑγρασία εἶνε ψυχρά. Τὰ δὲ μιάσματα εὐκολώτερον εἰσέρχονται εἰς τὸν διοργανισμόν. Ἕνεκα τῆς τοιαύτης διαταράξεως ἡ αἱματοποίησις γίγνεται ἀτελῶς. Τὸ αἷμα ἀραιοῦται καὶ ὁ ἄνθρωπος καθίσταται

ὕφαιμος (ἀναιμικός). Τὰ τῶν σπλάγχνων ὄργανα ἐξογκοῦνται ἐκ συμβαινόντων συμφορήσεων· ἐπιγίγνεται προδιάθεσις πρὸς ὑδρωπικίαν, πρὸς χοιραδικὴν καχεξίαν κλπ., αἱ δὲ τοιαῦται καχεξίαι ἐπιγιγνόμεναι καθίστανται κληρονομικαὶ εἰς τοὺς κατοίκους τόπων ὑγρῶν καὶ ψυχρῶν.

Ὑγρὸς καὶ ψυχρὸς ἀὴρ οὐ μόνον τὸν χειμῶνα ἐπισυμβαίνει, ἀλλὰ καὶ κατὰ πᾶσαν ὥραν τοῦ ἔτους, εἰς τόπους οὐδόλως καλῶς ἡλιαζομένους, οὔτε καλῶς φωτιζομένους ἐκ τοῦ ἡλιακοῦ φωτός. Τοιοῦτοι τόποι εἰσὶ τὰ ὑπόγεια καὶ αἱ σκιαζόμεναι οἰκίαι πρὸς μεσημβρίαν ἐκ βράχων ὄρους ἢ ἐκ δασῶν· αἱ κείμεναι μεταξὺ πολλῶν δένδρων, καὶ ἔχουσαι ποτιστικοὺς κήπους· αἱ κείμεναι πλησίον ποταμῶν, λιμνῶν, θαλάσσης κλπ. Ὑγρασία μετὰ ψύχους γίγνεται τὴν ἑσπέραν κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου, καὶ ἔτι μᾶλλον ὅταν δύσῃ οὗτος· διὰ τοῦτο αἱ γυναῖκες ὅταν τὰ σπάργανα τῶν βρεφῶν ἐκτεθῶσιν ἐν ὑπαίθρῳ ἵνα στεγνώσωσι, φροντίζουσι νὰ συλλέγωσι ταῦτα πρὸ τῆς δύσεως τοῦ Ἡλίου· διότι ἄλλως ἀπορροφοῦσιν ὑγρασίαν, καὶ τὸ βρέφος σπαργανιζόμενον διὰ ὑγρῶν σπαργάνων ὑφίσταται βλάβας κατὰ τὴν ὑγίειαν. Ἵνα ἐπιβάλληται ἡ φροντὶς αὕτη ἐξ ἀρχαίας ἐποχῆς λέγουσιν ὅτι βλάπτονται τὰ σπάργανα ἐκ τῶν νεραΐδων (νηρηΐδων ἴδε σελ. 32).

Ὡσαύτως γίνεται ὑγρασία μετὰ ψύχους περισσοτέρα τὴν πρωΐαν πρὸς τῆς ἀνατολῆς τοῦ Ἡλίου· διὰ τοῦτο τὸ ψῦχος γίνεται ἐπαισθητότερον κατὰ τὴν κονταυγήν.

Διὰ ταῦτα οἱ πρωινοὶ περίπατοι πρέπει νὰ γίνωνται μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ Ἡλίου, καὶ οἱ ἑσπερινοὶ πρὸ τῆς δύσεως αὐτοῦ.

Ὅπου ἡ γῆ εἶνε παχεῖα καὶ ὑγρὰ καὶ δένδρα ὑπάρχουσιν, ἐκεῖ ἡ ὑγρασία μετὰ ψύχους τὴν ἑσπέραν καὶ τὴν πρωΐαν εἶνε μεγάλη.

Ὡσαύτως ὑπάρχει ὑγρασία τὴν ἑσπέραν καὶ πρωΐαν καὶ ὅπου ἡ γῆ εἶνε ξηρὰ καὶ ἄδενδρος. Ἐὰν ὅμως ἐν ξηρᾷ χώρᾳ ὑπάρχωσι καὶ δένδρα τινά, ὑγρασία τοιαύτη δὲν ὑπάρχει· διότι οἱ τῆς ἀτμοσφαίρας ἀτμοὶ ἀπορροφοῦνται ἐκ τῶν δένδρων· ἡ δὲ τοιαύτη χώρα καθίσταται ὑγιεινοτέρα· τοιαύτη εἶνε ἡ τῶν Ἀθηνῶν.

Ὅσον περισσότερον τόπος τις κεῖται ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης, τόσον ὀλιγωτέρα ὑγρασία ὑπάρχει ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ· γίνεται ὅμως περισσότερον τὸ ψῦχος, ὡς προερρέθη ἐκ σελ. 179.

Ἐν γένει εἰπεῖν ἡ ὑγρασία μετὰ ψύχους εἶνε ἡ πηγὴ τῶν περιψύξεων (κρυολογημάτων), καὶ ἡ αἰτία πολλῶν νόσων· εἶνε ἡ μήτηρ τῶν

ρευματισμῶν καὶ τῶν νευραλγιῶν. Εἰς τοὺς διάγοντας ἐν τοιούτοις τόποις ὠφελεῖ ἡ χρῆσις τῆς φλανέλλας καὶ μαλλίνων ἐν γένει ἐνδυμάτων, τὰ ὁποῖα δέον ὅπως ἔχωσι χρῶμα ἐρυθρόν, διότι τοῦτο εἶνε θερμοποιόν. Διὰ τοῦτο τὸ πάλαι οἱ Σπαρτιᾶται ἐνεδύοντο ἐρυθρὰ ἐνδύματα· διότι ἡ Σπάρτη παρακειμένη παρὰ τὸν Εὐρώταν καὶ ἐγγὺς τοῦ Ταϋγέτου καὶ τῶν ἀφθόνων πηγῶν ὕδατος αὐτοῦ, καὶ ἔχουσα γαίας παχείας καὶ ποτιστικάς, εἶχε καὶ ἔχει ἀτμοσφαῖραν ὑγρὰν καὶ ψυχρὰν μάλιστα κατὰ τὴν ἑσπέραν καὶ πρωΐαν. Τοῦτο ἕνεκα καὶ τὰς ἐπιμόνους σωμασκίας καὶ τὴν ἰδίαν σπαρτιατικὴν δίαιταν ἔταξεν ὁ Λυκοῦργος, ὅπως διατηρῇ καὶ προφυλάττῃ τὰ σώματα αὐτῶν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπηρείας τῆς ἀτμοσφαίρας.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ τῆς βλαστήσεως τῶν ὀδόντων καὶ τῆς ποιότητος αὐτῶν.

Ὁμιλήσαντες ἐν τοῖς προηγουμένοις περὶ ὀδοντοφυΐας, καλὸν καὶ ἐπωφελές ἐστιν εἰπεῖν καί τινα περὶ βλαστήσεως, καὶ ποιότητος τῶν ὀδόντων· διότι εἶνε παράλογον ὁ λογικὸς ἄνθρωπος ὁ τὰ ἐκτὸς ἑαυτοῦ τοσοῦτον περιπαθῶς ἐπιθυμῶν γνωρίζειν, ν' ἀγνοῇ τὰ ἐν ἑαυτῷ, καὶ τὰ κατὰ πᾶσαν στιγμὴν ὄντα ἐνώπιόν του.

Οἱ ὀδόντες ἄρχονται νὰ σχηματίζωνται ἐντὸς τῶν οὔλων κατὰ τὸ τέλος τοῦ δευτέρου μηνὸς τῆς ἐγκυμοσύνης, ὅτε παρίστανται κατ' ἀρχὰς ὡς σφαιροειδῆ κυστύδια, τὰ ὁποῖα κατ' ὀλίγον διαμορφοῦνται, καὶ κατὰ τὸ τέλος τοῦ τρίτου μέχρι τοῦ ἕκτου μηνὸς τῆς ἐγκυμοσύνης ὀστεοποιοῦνται ἄνευ σχηματισμοῦ ῥιζῶν, αἵτινες ἄρχονται νὰ σχηματίζωνται μετὰ τὴν γέννησιν. Οἱ μὲν κοπτῆρες καὶ οἱ πρῶτοι τραπεζῖται ἀποκτῶσι ῥίζας κατὰ τὸν 3 μέχρι τοῦ 6 μηνός· οἱ δὲ κυνόδοντες κατὰ τὸν 5 μέχρι τοῦ 9 μηνός. Κατὰ δὲ

τὸ ἔτος τρίτον καὶ ἥμισυ οἱ δεύτεροι τραπεζῖται, καὶ κατὰ τὸ 10 ἔτος ὁ τελευταῖος ὀδούς.

Ἡ βλάστησις αὐτῶν ἄρχεται συνήθως κατὰ τὸν 6 μῆνα μέχρι τοῦ 10· ἐνίοτε γίνεται καὶ πρωιμώτερα καὶ ὀψιμώτερα,

Ἐν πρώτοις βλαστάνουσιν οἱ δύο ἐμπρόσθιοι κοπτῆρες ὀδόντες τῆς κάτω σιαγόνος, σπανίως δὲ βλαστάνουσι πρῶτοι οἱ ἄνω. Μετὰ 15 ἢ 20 ἡμέρας ἀναφαίνονται οἱ δύο ἄνω κοπτῆρες. Ἔπειτα βλαστάνουσι πάλιν ἐπὶ τῆς κάτω σιαγόνος οἱ δύο ἄλλοι πλάγιοι κοπτῆρες, καὶ κατόπιν ὡσαύτως οἱ δύο ἄνω ὁμώνυμοι.

Κατὰ δὲ τὸν 12 μέχρι τοῦ 15 μηνὸς βλαστάνουσιν οἱ 4 κυνόδοντες κατὰ πρῶτον οἱ δύο ἐπὶ τῆς κάτω σιαγόνος, καὶ ἔπειτα οἱ ἄλλοι ἐπὶ τῆς ἄνω. Μετὰ τούτους ἢ καὶ πρὸ τούτων βλαστάνουσι καὶ οἱ 8 γόμφιοι, ἢ πρῶτοι τραπεζῖται, ἀνὰ δύο ἐπὶ ἑκάστης πλευρᾶς τῶν σιαγόνων.

Οὕτως βλαστάνουσιν 20 ὀδόντες, οἵτινες καλοῦνται τοῦ *γάλακτος*, καὶ εἰσὶ πρόσκαιροι. Ἡ βλάστησις ὅλων τούτων συνήθως τελειώνει κατὰ τὸν 24 ἢ 30 μῆνα τῆς ἡλικίας. Εἰσὶν δηλ. ὡρισμένοι ἵνα πέσωσι καὶ ἀλλάξωσιν, ἀντικαθιστώμενοι δι' ἄλλων ὀδόντων μεγαλειτέρων καὶ ἰσχυροτέρων.

Μετὰ δὲ τὸ τέλος τοῦ 4 ἢ 5 ἔτους φύεται ἐπὶ ἑκάστης πλευρᾶς τῆς σιαγόνος ἀνὰ εἷς τραπεζίτης, ἤτοι τ. ὅλον 4, οἵτινες μένουσι διαρκεῖς καὶ δὲν ἀλλάζουσιν.

Ἡ δευτέρα βλάστησις τῶν ὀδόντων, ἤτοι ἡ κατάπτωσις τῶν τοῦ γάλακτος ὀδόντων καὶ ἡ ἀντικατάστασις δι' ἄλλων νέων γίνεται περὶ τὸ ἕβδομον ἔτος.

Πρὶν πέσωσι διαλύονται αἱ ῥίζαι αὐτῶν, καὶ κατ' ὀλίγον ἀπορροφῶνται· διὰ τοῦτο οἱ πίπτοντες πρῶτοι ὀδόντες ῥίζας οὐκ ἔχουσιν.

Κατὰ τὸ 9 πρὸς τὸ 10 ἔτος τῆς ἡλικίας βλαστάνει ἐπὶ ἑκάστης πλευρᾶς σιαγόνος ὁ πρῶτος μέγας τραπεζίτης καὶ κατόπιν καὶ ὁ δεύτερος. Κατὰ δὲ τὸ 18 μέχρι τοῦ 25 ἀναφαίνεται ὁ καλούμενος *σωφρονίτης*, ὅστις συνήθως συνοδεύεται μετὰ κεφαλαλγίας, καὶ ἄλλων διαταράξεων τῆς ὑγιείας.

Ὁ ὅλος ἀριθμὸς τῶν ὀδόντων εἶνε 32, οἱ 4 ἐμπρόσθιοι καλοῦνται *κοπτῆρες* ἢ τομεῖς, καὶ ἔχουσι μίαν μόνον ῥίζαν. Μετὰ τούτους ἔρχονται οἱ κυνόδοντες, ἀνὰ εἷς ἐπὶ ἑκάστου μέρους· ἕκαστος τούτων ἔχει ὡσαύτως μίαν ῥίζαν. Μετὰ τοὺς κυνόδοντας ἔρχονται οἱ δύο ἐφ' ἑκάστου μέρους γόμφιοι, ἢ μικροὶ τραπεζῖται καλούμενοι, οἵτι-

νες ἔχουσι διπλῆν ῥίζαν. Μετὰ τούτους ἔρχονται οἱ τρεῖς ἐφ' ἑκάστου μέρους μεγάλοι τραπεζῖται, οἵτινες ἐνίοτε ἔχουσι τριπλῆν ἢ τετραπλῆν ῥίζαν, σπανίως δὲ εἰσὶ μονόρριζοι.

Οἱ κοπτῆρες ἢ τομεῖς κόπτουσι τὰς τροφάς. Οἱ κυνόδοντες διασχίζουσι ταύτας. Οἱ δὲ τραπεζῖται τὰς συντρίβουσιν.

Οἱ ὀδόντες οὐκ εἰσιν ὀστᾶ, ἀλλὰ σώματα ἰδίου εἴδους·χυμικῶς ἀναλυόμενα δὲν παρέχουσι συστατικὰ οὔτε ὀστοῦ οὔτε κέρατος. Ὁ Ἀριστοτέλης θεωρεῖ τούτους ὡς ὀστᾶ, τῇ διαφορᾷ, λέγει, ὅτι οὗτοι οὐκ ἐστι δυνατὸν νὰ γλύφωνται (σκαλίζωνται) ὡς τ' ἄλλα ὀστᾶ. Ἡ εὐκρινὴς γνῶσις τούτων ἀνήκει εἰς τοὺς νεωτέρους.

Ἐπὶ ἑκάστου ὀδόντος διακρίνονται τρία μέρη ἐξωτερικῶς· (ἰδὲ παρακειμένην εἰκόνα). Τὸ ἐκτὸς τῶν οὔλων μέρος, ὅπερ καλεῖται *κορώνη* ἢ *στεφάνη* αα ϐϐ. καλύπτεται ὑπὸ ἐλάσματος σκληροῦ, ὑελώδους καὶ στιλπνοῦ, καλουμένου *σμάλτου*, καὶ ἀνθισταμένου κατὰ πάσης βλάϐης. Τὸ ἐντὸς τῶν οὔλων, ἡ *ῥίζα* καλουμένη γγ. δδ., καλύπτεται ὑπὸ ἐλάσματος πυκνοτέρου τῆς ὀστεώδους ὕλης τοῦ ὀδόντος, ὅλως διαφέροντος τοῦ σμάλτου. Καὶ τὸ μεταξὺ ῥίζης καὶ κορώνης, ὅπερ καλεῖται *λαιμὸς* τοῦ ὀδόντος εε.

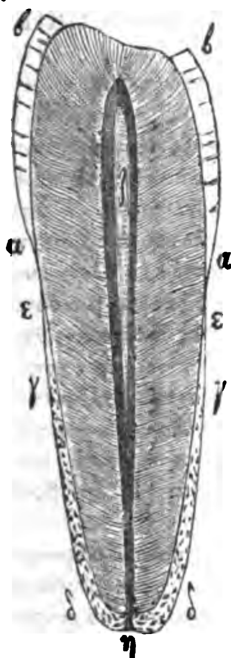

Ἐὰν ὀδοὺς διασχισθῇ ἐν τῷ μέσῳ καθέτως ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, ὡς παρίσταται ἐν τῇ παρακειμένῃ εἰκόνι, παρέχει τρεῖς διαφόροες ποιότητας. Ἐν τῷ μέσῳ ὑπάρχει ἡ καλουμένη κοιλία τοῦ ὀδόντος ζ. πέριξ ταύτης εἶνε ἡ ὀστεώδης ὕλη τοῦ ὀδόντος, ἥτις περικαλύπτεται ὑπὸ τοῦ σμάλτου καὶ τοῦ ἐλάσματος τῆς ῥίζης.

Ἡ κοιλία ζ εἶνε πλήρης πολτώδους ὕλης, κειμένης ἐντὸς θύλακος μὴ προσκεκολλημένης ἐπὶ τοῦ ὀστεώδους στρώματος τοῦ ὀδόντος. Ἡ ὕλη αὕτη εἶναι πλήρης ἀγγείων αἱματοφόρων καὶ νεύρων, τὰ ὁποῖα συνέχονται μετὰ τῶν *φατνίων* δι' ὀπῆς η, κειμένης ἐπὶ τοῦ ἄκρου τῆς ῥίζης ἑκάστου ὀδόντος· φάτνια λέγονται αἱ κοιλότητες ἔνθα ἐμφωλεύουσιν αἱ ῥίζαι τῶν ὀδόντων.

Ἡ κοινῶς λεγομένη *κουφάλα* (τερηδὼν) τοῦ ὀδόντος εἶνε ἡ κοιλία αὐτοῦ, ἥτις φαίνεται ὅταν καταστραφῇ τὸ σμάλτον καὶ ἡ ὀστώδης ὕδη, καὶ γείνῃ ὀπή, ὅπερ καλεῖται τερηδών, (κουφάλα) δι' ἧς ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τῆς κοιλίας ὁ ἀὴρ καὶ ἄλλη ὕλη. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ νεῦρα ἐρεθίζονται, καὶ παράγονται πόνοι, οἵτινες πραΰνονται διὰ τῶν ναρκωτικῶν ὑλῶν, εἰσαγομένων εἰς τὴν κοιλίαν, ἢ ὅταν καταστραφῶσι τὰ νεῦρα, ἢ φραχθῇ ἡ ὀπὴ καὶ παύσῃ ἡ ἐπαφὴ μετὰ τοῦ ἀέρος καὶ τῶν ἄλλων ξένων σωμάτων.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τῆς θεραπείας τοῦ διφθερίτου.

Ἐν μέσῳ τῆς τρομερᾶς ἀγωνίας τοῦ προσφιλοῦς τέκνου, τὸ ὁποῖον πρό τινων ὡρῶν ἦτο εὔθυμον καὶ γηθόσυνον, πάντες οἱ περὶ τὸν ἀσθενῆ κατέχονται ἐκ τοῦ πόθου τῆς σωτηρίας αὐτοῦ· ἡ ἀτυχὴς μήτηρ, ὁ πατὴρ ἐπικαλοῦνται τὴν βοήθειαν ἑκάστου πρὸς σωτηρίαν τοῦ τερπνοῦ δημιουργήματός των, ζητοῦσιν ἰατρὸν ἐν μέσῳ νυκτὸς, ἐν μέσῳ σκότους, ψύχους, βροχῆς κλπ. ἀλλ' ὁ ἰατρὸς βραδύνει, ἢ δὲν ὑπάρχει· ὁ δὲ μικρὸς καὶ ἀγαπητὸς ἄρρωστος ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν χειροτερεύει, τὰ βλέμματά του, ἡ φωνή του πρὸς τὴν μητέρα, πρὸς τὸν πατέρα ἀποτείνονται, ἐπικαλοῦντα βοήθειαν πρὸς σωτηρίαν. Τί λοιπὸν ποιητέον; ἡ πρόοδος τῆς νόσου εἶνε γοργὴ καὶ τρομακτική· ὁ θάνατος ἕλκει τὸ ἀγλαὸν παιδίον πρὸς τὸν τάφον· πᾶσα βραδύτης πρὸς θεραπείαν ὄλεθρον ἐπιφέρει. Πᾶσα βοήθεια εἶναι πολυτιμοτάτη. Τί λοιπὸν ποιητέον;

Ἅμα, ὡς προελέχθη, παρατηρήσῃς ὅτι τὸ παιδίον αἴφνης ἐξυπνᾷ τεταραγμένον, μετὰ δυσπνοίας σφυριζούσης, μετὰ βηχὸς βραχνοῦ καὶ ἠχηροῦ, μετὰ καυστικοῦ πυρετοῦ, σπεῦσον τάχιστα εἰς τὴν κατασκευὴν τοῦ ἰατρικοῦ τούτου.

Λάβε ἐμετικῆς τρυγὸς, (ἣν ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί), ...	κόκκον	1
Ὕδατος καθαροῦ βρύσεως	δρ.	50

Πρόσθες ἐὰν ἔχῃς καὶ 5 στάγματα λαυδάνου τοῦ Σύνδεναμ, ἀνά-

μιξον, καὶ δὸς ἵνα πίνῃ ὁ πάσχων ἀνὰ μίαν κωταλίαν μεγάλην συνεχῶς, ὡς λέγομεν ἐν σελίδι 19.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἰατρικοῦ τούτου λάβε 20 κόκκους βρωμιούχου Καλίου (promuretum potassii) τρίψον εἰς λεπτὴν κόνιν, καὶ λαβὼν διὰ χρωστῆρος (πινέλου) μέρος ταύτης, ἐπίθες ἐπὶ τῶν μερῶν, ἔνθα κεῖνται αἱ ψευδομεμβράναι, καὶ μάλιστα ἐκεῖ, ἔνθα ἐξεκολλήθησαν ἐκ τοῦ προηγουμένου ἐμετοῦ. Ἐπανέλαβε τοῦτο δὶς ἐντὸς ἡμισείας ὥρας, καὶ μετὰ παρέλευσιν ἑτέρας ἡμισείας ὥρας μεταχειρίσθητι πάλιν τὸ ἰατρικὸν τῆς ἐμετικῆς τρυγὸς κατὰ τὸν προηγούμενον τρόπον. Ἐὰν δὲ τὸ παιδίον ἄγῃ βελτιούμενον, δίδε τὸ φάρμακον τοῦτο βραδύτερον κατὰ ὥραν, ὥστε καὶ ἐμετὸς βραδύτερον νὰ ἔρχηται. Μετὰ τὴν χρῆσιν τούτου

Λάβε Ἰωδούχου ποτάσσης	κόκκους	10
Σεραπίου ἁπλοῦ, ἢ ἁπλοῦ ὕδατος	δραμ.	25

Ἀνάμιξον καλῶς.

Δίδε κατὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μικρὸν γλυκοῦ κατ' ὀλίγον, ἵνα καταπινόμενον ἐμβρέχηται ὁ φάρυγξ. Καλόν ἐστιν ἡ προσθήκη καὶ 5 σταγμάτων λαουδάνου Σύνδεναμ.

Οὕτω ταχέως ἐπέρχεται ἀσφαλὴς θεραπεία, καὶ τὸ πάσχον παιδίον ἀναλαμβάνει ταχέως τὰς δυνάμεις του.

Πάντα τὰ ῥηθέντα ἰατρικά, ἐὰν δὲν ἔχῃς ἐν τῇ οἰκίᾳ σου, δύνασαι νὰ λάβῃς ἐκ φαρμακοποιοῦ, καὶ κατασκευάσῃς σὺ αὐτός, ἢ καὶ ὁ φαρμακοποιός.

Τροφὴν δίδε μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῆς ἀγωνιώδους καταστάσεως ζωμὸν ὄρνιθος μετὰ πάστης (φιδὲ), ποτὸν δὲ χλιαρὰν σομάδαν, ἢ πορτοκολλάδαν ἢ λεμονάδαν.

Τινὲς τῶν ἰατρῶν μεταχειρίζονται καυτηριάσεις διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου, Ἡ μέθοδος αὕτη εἶνε ἐπισφαλής· διότι ἡ καυτηρίασις δὲν καταστρέφει ταχέως τὸν ὁρμὴν τῆς νόσου, οὔτε ἐλαττώνει ταχέως τὴν ἐξοίδησιν τῆς βλενομεμβράνης, ἐξ ἧς ἐπιγίγνεται θάνατος ἐκ πνίξεως. Διὰ τοῦτο ἐν τοιαύτῃ ἀπελπιστικῇ καταστάσει πνιγμοῦ τινὲς καταφεύγουσιν εἰς τὴν τραχειοτομίαν, ἵνα διευκολύνωσι τὴν εἰσπνοὴν ἀέρος· συνάμα δὲ χρῶνται διάφορα μέσα πρὸς κατεύνασιν τῆς ὁρμῆς τῆς νόσου· ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐγχείρισις παρέχει φρίκην εἰς τοὺς παρεστῶτας καὶ εἶνε ἐπισφαλής.

Οὔτε ἡ ἐπίθεσις βδελλῶν ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ, οὔτε ἡ φλεβοτομία ὠφελεῖ. Συμβοηθοῦσι δὲ τὴν θεραπείαν οἱ σιναπισμοὶ ἐπὶ τῶν ποδῶν καὶ λοιπὰ πρὸς πρόκλησιν ἀντιπερισπασμοῦ.

Ἄλλοι δίδουσιν ἐμετικὸν ἐξ ἰπεκακουάνης· τοῦτο ἐνεργεῖ μηχανικῶς πρὸς ἀποβολὴν τῶν διφθερικῶν μεμβρανῶν, ὅταν αὗται ἀποχωρίζονται. Ἡ ὁρμὴ ὅμως τῆς νόσου ἀπαιτεῖ ταχεῖαν καὶ ῥιζικὴν θεραπείαν, καὶ δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι ἡ ῥηθεῖσα εἶνε ἡ ἀσφαλεστέρα.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Θειϊκὸς αἰθήρ.

Κοινῶς καλεῖται *λικοραντόδινον*, τὸ ὁποῖον γνωστὸν ἔστω διαφέρει τοῦ θειϊκοῦ αἰθέρος· διὰ τοῦτο ἐμπεριέχει καὶ οἰνόπνευμα κατὰ ἴσον ποσόν, καὶ οὕτω γίνεται μικροτέρας δυνάμεως.

Διδόμενος ὑπὸ δόσιν 5 ἕως 10 σταγμάτων ἐπιφέρει στιγμιαίαν διέγερσιν τῶν δυνάμεων, ἣν διαδέχεται κανεύνασις μετὰ κηληθμοῦ (τέρψεως). Ὑπὸ δὲ μείζονα δόσιν ἡ διέγερσις γίνεται ζωηροτέρα, καὶ εἰς στόμαχον ἀδύνατον ἐνδέχεται ἐπενεγκεῖν καὶ ἐρεθισμόν· ἀβλαβῶς δίδεται μέχρι 30 σταγμάτων· ὑπὸ τοιαύτην δόσιν καταπαύει τοὺς ἐκ μέθης σπασμούς. Ἐν γένει εἰπεῖν ὁ θειϊκὸς αἰθὴρ εἶνε καταπραϋντικὸς τῆς νευρικῆς ταραχῆς, ἰδίως τῶν ὑστερικῶν γυναικῶν· δίδεται ὑπὸ στάγματα 6 μέχρις 10 ἐπὶ τεμαχίου ζακχάρεως. Πραΰνει τοὺς στομαχικοὺς σπασμούς, τοὺς προερχομένους ἐκ μεγάλης δυσπεψίας, καθ' ἣν ἀναπτύσσονται, ἐν αὐτῷ πολλὰ ἀέρια· κατευνάζει τὴν λυγμὸν (λόξιγκαν), ἐξαφανίζει τὰς φύσας τῶν ἐντέρων, ἑπομένως καταπαύει τὴν ἐνταραλγίαν, τὴν καρδιαλογίαν κλπ.

Χρῆσις γίνεται καὶ κατὰ τῶν νευραλγιῶν, καὶ ἰδίως κατὰ τῆς ἡμικρανίας καὶ κεφαλαλγίας· πρὸς ταύτην ἡ κεφαλὴ τοῦ πάσχοντος κλίνει πρὸς τὰ ὄπισθεν, ἐπὶ δὲ τοῦ μετώπου τίθεται ταινία ἐξ ὑφάσματος λεπτοῦ, ἐφ' οὗ ἐνσταλάσσεται αἰθὴρ σταλάγδην ἐπὶ τοῦ μετώπου. Ἡ ταχυτάτη ἐξάτμισις τοῦ ὑγροῦ τούτου ἐπιφέρει αἰφνηδίαν κατάψυξιν, ἐξ ἧς καταπαύει ὁ πόνος. Κατὰ δὲ τῆς ὀδονταλγίας ἐμβρέχεται μικρὸν τεμάχιον βάμβακος ἐξ αἰθέρος καὶ λαυδάνου Σίνδεναμ ἴσων μερῶν, καὶ ἐπιτίθεται ἐπὶ τοῦ ἀλγοῦντος.

Εἰσπνεόμενος καταπαύει τὴν λειποθυμίαν. καὶ τὸν ὑστερισμόν· ὑπὸ μέγα ποσὸν ἐπιφέρει ἀναισθησίαν ἐπικίνδυνον ἐνίοτε. Ἐν Ἰρλανδίᾳ καὶ Ἀγγλίᾳ πίνουσι τοῦτον ἀντὶ ῥακῆς ὑπὸ δόσιν 25 καὶ ἐπέκεινα δραμίων. Ἐν Ἑλλάδι ὅμως δύναται νὰ φονεύσῃ ἡ τοιαύτη δόσις.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Καθαρτικὸν διὰ σηναμικῆς.

Λ. φύλλων συναμικῆς ἄνευ τῶν ξυλαρίων, (μίσχων)	δράμ.	4
Θειικῆς σόδας, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοὶ	»	8
Μάννας	»	16
Βράζοντος ὕδατος	»	30

Ἀνάμιξον πάντα, καὶ ἄφες ἐπὶ ἓν τέταρτον ἢ ἡμίσειαν ὥραν, εἶτα στράγγισον καλῶς.

Πίε τὴν πρωίαν διὰ μιᾶς ὅλον, ἢ τὸ ἥμισυ καὶ τὸ ὑπόλοιπον μετὰ τέταρτον τῆς ὥρας. Μετά τινας ὥρας ἐνεργεῖ ἀταράχως, ἐξάγει ἀκαθαρσίας· διότι προκαλεῖ ἐκκρίσεις ἐξ ὅλου τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος καὶ χολῆς καὶ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ, καὶ ὀρρώδους ὕλης. Ἐπιφέρει δὲ κατόπιν ἀνορεξίαν πρὸς φαγητόν. Καλεῖται εὐρωπαϊστὶ *ἐκκοπρωτικὸν ὕδωρ τῆς Βιέννης* (aqua laxativa).

Περὶ γεωμήλων (μπατάτων).

Ἐγένοντο γνωστὰ ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ τοῦ Ι. Καποδιστρίου. Ἐμπεριέχουσι μέγα ποσὸν ἀμύλου. Ἐν τοῖς βορείοις κλίμασι γίνεται χρῆσις αὐτῶν ἀντὶ ἄρτου, ἐκ τοῦ ὁποίου τρώγουσιν ὀλίγον μέν, κρέας δὲ πολύ. Παρ' ἡμῖν γίνεται χρῆσις αὐτῶν μᾶλλον ὡς ὄσπρια παρὰ ὡς ἄρτος· τρώγονται βραστὰ ἢ ψητὰ μετὰ κρέατος. Οἱ ἀρχαῖοι

ἔτρωγον τὰ κολοκάσια ἀντὶ γεωμήλων, ἅπερ εἰσὶν τὰ ἐγχώρια γεώμηλα.

Μετὰ κρέατος ἐσθιόμενα εἰσὶ θρεπτικὰ, ἀλλὰ βαρυστόμαχα καὶ δύσπεπτα, ἁρμόδια μᾶλλον εἰς ἐργατικούς. Ὁ πόλτος αὐτῶν μετὰ γάλακτος ἀποτελεῖ τὸ ἔτνος (πουρὲ) καλούμενον, ὅπερ εἶνε εὐπεπτότερον. Ἀναρμόδιά εἰσιν εἰς τὰς ὑστερικὰς γυναῖκας.

Τρώγονται καὶ βραστὰ μετὰ ὕδατος ἐν εἴδει σαλάτας, ἀφοῦ ἀποκαθαρισθῶσι τοῦ φλοιοῦ αὐτῶν, κοπῶσιν εἰς φέτας, καὶ προστεθῇ ἅλας, ἔλαιον, πέπερι καὶ λεμόνιον. Μαγειρεύονται μετὰ κρέατος, καὶ ἄνευ τούτου μετὰ ἐλαίου. Τὰ μετὰ κρέατος βραστοῦ ἢ ψητοῦ καθίστανται θρεπτικώτερα. Εἰσὶν ὅμως πάντοτε δύσπεπτα, καὶ παράγουσιν ἀέρια καὶ πόνους,ὅταν τρώγωνται πολλά. Εὐπεπτώτερά εἰσιν ἐσθιόμενα τὸν χειμῶνα.

Ἐὰν τὰ γεώμηλα μὴ ὦσι καλῶς ὥριμα, ἢ εἰσὶ διατεθειμένα πρὸς σῆψιν, τρωγόμενα καθίστανται ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ὑγίειαν, ἐπιφέρουσι δυσπεψίαν, κακοχυμίαν, καὶ χοιραδικὰς διαθέσεις. Ἐν ἐλλείψει ἄρτου τὰ καλῆς ποιότητος γεώμηλα δύνανται ν' ἀναπληρώσωσι τοῦτον, τρωγόμενα βραστά.

Ὡς φάρμακον ὠφελοῦσι τὰ καλῆς ποιότητος γεώμηλα ἐξωτερικῶς εἰς κατάπλασμα κατὰ τῶν καυμάτων καὶ κατὰ τῶν ἐξανθημάτων.

Περὶ κουκουναρέων.

Ὀνομάζονται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις κωνάρια, ἢ κοκωνάρια καὶ πιτυΐδες. Ἐὰν ὦσιν πρόσφατα εἰσὶ τονικὰ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, εὐκολύνουσι τὴν πέψιν, καὶ συντελοῦσιν εἰς τὴν ἀφομοίωσιν τῶν τροφῶν· διὰ τοῦτο θεωροῦνται ὡς πολὺ θρεπτικὰ, καὶ ὅταν τις ἦνε εὔσαρκος λέγουσι κοινῶς ὅτι τρέφεται μὲ κουκουνάρια. Ἔχουσιν ἔλαιον πολὺ καὶ γλυκύτερον τοῦ τῶν ἀμυγδάλων· πρoσθετόμενα εἴς τινα φαγητὰ παρέχουσι γεῦσιν τερπνήν. Ἀπόφευγε τὰ πεπαλαιωμένα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι χρῶμα κιτρινωπὸν, ἐν ᾧ τὰ πρόσφατα καὶ καλὰ ἔχουσι χρῶμα λευκόν· διότι τὸ ἔλαιον αὐτῶν ταγγίζει εὐκόλως, καὶ τότε εἰσὶ δύσπεπτα καὶ ἐπιβλαβῆ.

Τὰ καλῆς ποιότητος κουκουνάρια καταπραΰνουσι τὴν βῆχα καὶ τοὺς ἐρεθισμοὺς τῶν βρόγχων. Ἡ δὲ εἰς τὰ φαγητὰ χρῆσις αὐτῶν καθίστησιν εὐπεπτώτερα καὶ θρεπτικώτερα ταῦτα.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ Α' ΤΟΜΩ ΤΟΥ ΦΟΙΒΟΥ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ
ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ
ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Β'. | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1879. | ΑΡΙΘ. 1.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχμ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ τοῦ ὑγιεινοῦ τοῦ Ἑλληνικοῦ κλίματος.

Τὰ διάφορα τοπικὰ κλίματα τῆς Ἑλλάδος παρέχουσι καὶ διάφορον ὑγιεινὴν κατάστασιν. Πάντα τὰ πεδινὰ παράλια τῆς Ἑλλάδος παρέχουσιν ἀέρα κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον μεμιασμένον ἐκ μιάσματος διαλείποντος πυρετοῦ. Ἰδίως ἐπικρατεῖ τοῦτο ὅπου ἡ γῆ εἶναι παχεῖα, ἢ ὑπάρχουσι ποταμοί, ἢ λιμνάζοντα ὕδατα ἢ ἡ καλιέργεια οὐ καλῶς προώδευσεν.

Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῶν ὀρσινῶν τόπων ὅπου ὑπάρχουσι μόνον ὕδατα ῥέοντα, ποτίζοντα κήπους, παρακειμένους παρὰ τὰς οἰκίας, ὑπάρχουσιν ἐνδημικῶς διαλείποντες πυρετοί. Οὕτω π.χ. ἐν τῷ χωρίῳ Μαγούλιανᾳ τῆς Γορτυνίας, τὸ ὁποῖον κεῖται ἐπὶ ὄρους ὑψηλοῦ περὶ τὰ 1000 μέτρα ὑπὲρ τὴν θάλασσαν, ἐπικρατοῦσι διαλείποντες πυρετοὶ οὐχὶ εἰς ἀνθρώπους, ἐρχομένους ἐκ τῶν παραχειμασίων παραλίων, ἀλλ' εἰς γυναῖκας καὶ παιδία, οὐδέποτε ἐξελθόντα τοῦ χωρίου· τὸ αὐτὸ γίνεται καὶ ἐν τοῖς ὀρεινοῖς τῆς Κυνουρίας χωρίοις, ἐν Ἁγίῳ Πέτρῳ, ἐν Καστανίτζῃ, ἐν Πλατάνῳ, ἐν Σιτένῃ, ἐν Κοσμᾷ κλπ.

Εἰς τὰ βόρεια ὅμως κλίματα, ὡς εἰσὶν ἐν Παρισίοις, ἐν Λονδίνῳ, ἐν Βερολίνῳ, ἐν Βιέννῃ, κλπ. καίτοι οἱ κάτοικοι ζῶσιν

ἐντὸς ὑγρασίας, μεταξὺ ποταμῶν, καὶ ὅμως ὁ διαλείπων πυρετός εἶναι σπάνιος· ἐκεῖ καί ἡ κινίνη ἐνεργεῖ πρὸς θεραπείαν ἀσφαλέστερον καὶ ὑπὸ μικροτέραν δόσιν· ἐν Ἑλλάδι ὅμως ἡ κινίνη ἐνεργεῖ ἐπισφαλῶς, καὶ ὑπὸ μείζονα δόσιν δίδεται.

Ἐν Ἑλλάδι ὁ ἐνδημικὸς διαλείπων πυρετός συνήθως δὲν ἐνοχλεῖ πολὺ τὸν ἐγκαταστημένον ἐν πυρετώδει τόπῳ. Ὅταν ὅμως οὗτος μεταβῇ εἰς τόπον ὑγιεινότερον καὶ ξηρόν, ἢ εἰς ὀρεινόν, ἀμέσως προσβάλλεται ὑπὸ τῆς θέρμης (διαλείποντος πυρετοῦ), ἥτις πολλάκις ἐπιμένει κατὰ τῆς χρήσεως τῆς κινίνης ἐπὶ πολὺν καιρόν. Οὕτω πάσχυυσιν οἱ ἐκ τῶν παραλίων μεταβαίνοντες εἰς Ἀθήνας, ὡς καὶ οἱ παραχειμάζοντες ποιμένες, ὅταν ἐπανέρχωνται εἰς τοὺς ὀρεινοὺς τόπους.

Ἐν Ἑλλάδι πᾶσα νόσος καὶ πᾶσα κακοδιαθεσία, ἐκτὸς ὀλίγων ἐξαιρέσεων, συνοδεύεται ὑπὸ διαλείποντος πυρετοῦ, ὑπούλου καὶ κεκρυμμένου, ὅστις εἰς μέν τοὺς προδιατεθειμένους ἄρχεται ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς νόσου· εἰς δὲ τοὺς μὴ διατεθειμένους ἀναφαίνεται πρὸς τὸ τέλος τῆς νόσου· διὰ τοῦτο ἐν Ἑλλάδι πᾶσα θεραπεία φλογιστικῆς ἢ μὴ νόσου γίνεται ἀσφαλεστέρα καί ταχυτέρα, ἐὰν ὁ ἰατρὸς φροντίζῃ ἵνα δίδῃ ἐξ ἀρχῆς ἀφέψημα κίνας ἰσχυρᾶς δόσεως. Τοῦτο ἰδίως πρέπει νὰ γίνηται ἐπανειλημμένως μετὰ τὴν λύσιν τῆς νόσου, καὶ ἐν ἀνάγκῃ δοτέον καὶ αὐτὴν τὴν κινίνην.

Ἡ τοιαύτη προνοητικὴ θεραπεία πρέπει νὰ γίνηται καὶ εἰς αὐτὰ τὰ πυρετώδη κρυολογήματα, καὶ εἰς τὰ ὑποφέροντα παιδία ὑπὸ ὀδοντοφυΐας, καὶ εἰς τὰς νευραλγίας, αἵτινες πολλάκις ἐθεραπεύθησαν διὰ μόνης τῆς κινίνης.

Ὅθεν ἐν ἐλλείψει ἰατροῦ κατὰ πᾶσαν νόσον ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει δίδε ἀφέψημα τῆς κίνας, περὶ τοῦ ὁποίου τῆς κατασκευῆς ἐλέχθη ἐν σελ. 86 ἔτους Α΄. Φοίβου.

Ἐν Ἑλλάδι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ νόσοι λαμβάνουσιν ἀτονικὸν ἦθος μετὰ διαταράξεως νευρικῆς. Τα τονικὰ καὶ διεγερτικὰ μετὰ τῶν κατὰ τῆς νόσου εἰδικῶν φαρμάκων μεγάλως συμβοηθοῦσι τὴν ἐπιτυχῆ θεραπείαν. Τὰ μᾶλλον εὐπαθέστερα ὄργανα εἰσὶν τὰ τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος.

Αἱ δὲ κρίσεις τῶν νόσων γίνονται ζωηρότεραι ἐν Ἑλλάδι, ἐν ᾧ ἐν τοῖς βορείοις λίαν ἐλαφρῶς· διὰ τοῦτο καὶ πολλοὶ τῶν ἰατρῶν ἐκεῖ οὐδόλως παραδέχονται ταύτας. Ἰατρὸς παρ' ἡμῖν καλῶς ἐξησκημένος, δύναται ἀκριβῶς νὰ προείπῃ τὴν ἡμέραν καὶ τὴν ὥραν τῆς κρίσεως πολλῶν νόσων. Αἱ κρίσεις αὗται γίνονται διὰ τῶν ἱδρώτων· ἐν Ἀγγλίᾳ καὶ Ὀλλανδίᾳ γίνονται

διὰ τῶν οὔρων, ἀλλαχοῦ διὰ ἐρυθήματος τοῦ δέρματος κλπ. τοῦτο σπανίως γίνεται ἐν Ἑλλάδι.

Ἐν Ἑλλάδι εἰς πολλὰς νόσους σωματικὰς ἐπηρεάζει ἡ Σελήνη. ἐν τοῖς βορείοις ὅμως κλίμασιν ἡ σελήνη ἐλάχιστα ἐπηρεάζει· τὸ αἴτιον λέξομεν ὅταν ὁμιλήσωμεν ἰδίως περὶ τῆς ἐπηρείας τῆς Σελήνης ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ἐν γένει τὰ χρόνια ἕλκη εὐρύνονται καὶ ἐκρέουσι περισσοτέραν ὕλην κατὰ τὴν πλήθουσαν Σελήνην (γέμισιν), καὶ συστέλλονται καὶ ξηρότερα γίνονται κατὰ τὴν φθίνουσαν. Τὰ σώματα τῶν ἀνθρώπων χαλαρῶς κατά τι ἔχουσι κατὰ τὴν πλήθουσαν σελήνην, καὶ τονικῶς κατὰ τὴν φθίνουσαν, διόπερ οἱ ἐμπειρικοὶ δίδουσι τὰ ἐνισχύοντα τὴν ἀποῤῥόφησιν, καὶ τὰ τονικὰ φάρμακα κατὰ τὴν φθίνουσαν σελήνην. Καὶ εἰς τὸν τοκετὸν ἐπηρεάζει ἡ Σελήνη, ὡς ἐλέχθη ἐν σελ. 151 ἔτους Α'. Φοίβου· εἰς νευρικὰς νόσους, κλπ. περὶ ὧν ἰδὲ Συνέκδημον ὑγιεινὴν ἔκδ. Β'. σελ. 30 καὶ 595.

Τὰ τραύματα θεραπεύονται ταχύτερον καὶ εὐκολώτερον ἐν Ἑλλάδι ἢ εἰς τὰ βόρεια κλίματα.

Ἡ σύφιλις ἐν Ἑλλάδι παρέχει πολὺ ἠπιώτερα συμπτώματα, ἢ ἐν τοῖς βορείοις κλίμασι, καὶ ταχύτερον καὶ ἀσφαλέστερον θεραπεύεται. Ἐν γένει πᾶσα θεραπεία ἐν Ἑλλάδι γίνεται ταχυτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα μεθοδικῶς καὶ κατὰ τὸ κλίμα ἐκτελουμένη.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ.

Περὶ τῆς χρήσεως τοῦ ὑποκαμίσου.

Τὸ ὑποκάμισον κατασκευάζεται ἐκ πανίου βαμβακεροῦ, φορεῖται κατάσαρκα, καὶ ἐπ' αὐτοῦ τ' ἄλλα ἐνδύματα. Ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ ἀπορροφᾷ εὐκόλως καὶ ταχέως τὴν ὑγρασίαν τοῦ δέρματος τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις παράγεται ἐκ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς καὶ ἐκ τοῦ ἱδρῶτος, ἀλλὰ καὶ ταχέως ν' ἀποπέμπῃ ταύτην, ἐν ᾧ τὰς ἰδιότητας ταύτας δὲν ἔχουσιν οὔτε τὰ μάλλινα, οὔτε τὰ μεταξωτὰ ὑφάσματα.

Ἐκ τῆς τοιαύτης ἰδιότητος τοῦ ὑποκαμίσου ἕπεται ὅτι τοῦτο εἶνε ὠφέλιμον κατὰ τὸ θέρος, ὅτε τὸν ἱδρῶτα ἀπορροφᾷ ταχέως καὶ ταχέως ἀποξηραίνεται, καὶ οὕτως διατηρεῖ τὸ δέρμα ἄνευ ὑγρασίας καὶ προφυλάττει ἐκ τῶν περιψύξεων. Προσέτι καὶ δροσερότητα παρέχει, διότι ἡ ταχεῖα ἐξάτμησις τῶν ὑγρῶν δροσερότητα παράγει.

Ὠφέλιμον λοιπὸν εἶνε καὶ εἰς τοὺς ἔχοντας θερμὸν πάντοτε τὸ δέρμα, ὡς εἰσιν οἱ αἱματώδεις καὶ οἱ εὐέκται.

Ὅσοι ὅμως ἔχουσι τὸ δέρμα ψυχρὸν, ὡς εἰσιν αἱ χλωρωτικαὶ, οἱ ἀναρρωννύοντες, οἱ ἀδύνατοι, οἱ λυμφατικοὶ, οἱ λαπαδαρὰς ἔχοντες τὰς σάρκας, οἱ μὴ ἱδροῦντες, οὗτοι ἔχουσιν ἀνάγκην ἐνδύματος οὐχὶ ἐκπέμποντος ταχέως τὴν ὑγρασίαν τοῦ δέρματος καὶ ἐκ τούτου δροσερότητα παράγοντος, ἀλλὰ βραδέως ἀπορροφῶντος ταύτην, καὶ βραδέως ἐκπέμποντος, καὶ οὕτω μὴ ἐλαττοῦντος τὴν τοῦ δέρματος θερμότητα, ἀλλὰ διατηροῦντος ταύτην. Τοιαύτην ἰδιότητα ἔχει ἡ φλανέλλα.

Ἐὰν ὅμως καὶ οὗτοι εὑρίσκωνται ἐν ὥρᾳ τοῦ ἔτους θερμῇ, καθ' ἣν ὑφίστανται μεγάλην τὴν ἄδηλον διαπνοὴν, καὶ ἔχουσι πολλοὺς ἱδρῶτας, ἀνάγκη τότε ἵνα μὴ ἐνδύωνται φλανέλλαν, ἀλλὰ ὑποκάμισον· διότι ἡ φλανέλλα διατηρεῖ ἐπὶ τοῦ δέρματος τὴν ὑγρασίαν, καὶ ἐκ παραμικρᾶς προσβολῆς ψυχροῦ ρεύματος ἀέρος ὑφίστανται περιψύξεις, νευραλγίας, ρευματισμοὺς κλπ.

Ἐὰν ὅμως εὑρίσκηταί τις ἐν τόπῳ ὑγρῷ καὶ ψυχρῷ, ἡ χρῆσις τῆς φλανέλλας εἶνε ὠφελιμωτάτη, διότι αὕτη ἐκ μαλλίων συνισταμένη δυσχερῶς ἀπορροφᾷ τὴν ἐκτὸς ὑγρασίαν καὶ ἐμποδίζει ταύτην νὰ προσβάλῃ τὸ δέρμα καὶ νὰ ψυχράνῃ αὐτὸ, ἐν ᾧ τὸ ὑποκάμισον, ἐπειδὴ ἀπορροφᾷ τὴν ὑγρασίαν εὐκόλως, φέρει ταύτην ταχέως εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ δέρματος καὶ περιψύχει τοῦτο.

Εἰς τοὺς φοροῦντας φλανέλλαν, τὸ ὑποκάμισον φορούμενον ἐπ' αὐτῆς, παρέχει ὠφέλειαν, διότι ἀπορροφᾷ κατ' ὀλίγον τὴν ὑγρασίαν, ἣν διατηρεῖ ἐν ἑαυτῇ ἡ φλανέλλα καὶ ἀποπέμπει ταχέως ταύτην, καὶ οὕτως ἐλαττόνει τὴν ἐπὶ τοῦ δέρματος πλεονάζουσαν ὑγρασίαν· ἀλλὰ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον τὸ ὑποκάμισον πρέπει νὰ μὴ ἦνε ἐκ πολὺ λεπτοῦ ὑφάσματος.

Τὸ ὑποκάμισον εἶνε ὠφέλιμον καὶ εἰς τοὺς ἐξανθηματικοὺς, διότι δὲν διερεθίζει τὸ δέρμα, ἐν ᾧ ἡ φλανέλλα ὡς συνισταμένη ἐκ μαλλίων διερεθίζει τοῦτο, καὶ νευρικὰς ταραχὰς προκαλεῖ· ὠφελεῖ λοιπὸν τὸ ὑποκάμισον καὶ τοὺς νευρικούς· διότι καὶ τούτων τὰ νεῦρα διερεθίζει ἡ φλανέλλα.

Οἱ ἀρχαῖοι ὑποκάμισον δὲν ἐφόρουν, διότι βαμβακερὰ ἐνδύματα δὲν εἶχον· ἐνεδύοντο κατάσαρκα μάλλινα, ἢ λινά. Ἡ χρῆσις αὐτοῦ ἐγένετο πρὸ 200 περίπου ἐτῶν, καὶ πανταχοῦ ταχέως διεδόθη· διότι ἡ πεῖρα ἐβεβαίωσεν, ὅτι τὸ ὑποκάμισον καὶ τὸ δέρμα διατηρεῖ ἄνευ ἐρεθισμῶν καὶ ἐξανθημάτων,

καὶ ἡ συχνὴ ἀλλαγὴ αὐτοῦ καθαρὸν διατηρεῖ τὸ σῶμα, καὶ συχνῶν λουτρῶν πρὸς καθαρισμὸν αὐτοῦ ἀνάγκη οὕτω δὲν ὑπάρχει.

Ἐκλήθη ὑποκάμισον ὡς φορούμενον ὑποκάτω τῆς καμιζόλας. Καμιζόλα λατινιστὶ ἐλέγετο ἔνδυμα μάλλινον ἢ μεταξωτόν, φορούμενον κατάσαρκα.

Γ΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Ἡλικία παιδική.

Αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς πρώτης ὀδοντοφυΐας καὶ λήγει κατὰ τὴν ἐποχήν, καθ' ἣν ἀλλάζουσιν οἱ ὀδόντες τοῦ γάλακτος, ἤτοι ἀπὸ τοῦ δευτέρου ἔτους μέχρι τοῦ ἑβδόμου περίπου, ὅτε γίνεται ἡ ῥηθεῖσα ἀντικατάστασις τῶν ὀδόντων. Ἡ ἡλικία αὕτη τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἡ σημαντικωτέρα. Κατὰ ταύτην ὁ ἄνθρωπος μανθάνει τὴν γλῶσσαν καὶ ἄλλας γλώσσας εὐχερῶς, καὶ ἀποκτᾷ τὰς πλείονας γνώσεις καὶ ἰδέας τοῦ βίου. Κατὰ ταύτην τὸ σῶμα μεγάλως αὔξεται, καὶ κατὰ τὸ ἔτος 3 $^1/_2$ ἀποκτᾷ τὸ ἥμισυ τοῦ ὅλου καὶ μέλλοντος ἀναστήματος ὡρίμου ἡλικίας.

Τὸ παιδίον κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην λαμβάνει τὰς πρώτας ἐντυπώσεις καὶ τὰς ἕξεις, ἅπερ διατηροῦνται κατὰ μέγα μέρος εἰς τὸν ὑπόλοιπον βίον. Οἱ γονεῖς πρέπει νὰ συνεθίζωσιν αὐτὸ εἰς ἐλαφρὰ ἐνδύματα, εἰς λιτὴν τροφὴν καὶ εἰς ἀνατροφὴν προσήκουσαν, οὐδέποτε ὅμως νὰ ἐμποδίζωσι τοῦτο τοῦ νὰ κινῆται καὶ νὰ παίζῃ συνετὰ παιγνίδια, διότι ἡ κίνησις τοῦ παιδίου εἶνε ὑγίεια.

Πρέπει ν' ἀφίνωσι τὸ παιδίον νὰ κοιμᾶται καὶ τὴν ἡμέραν, ἂν θέλῃ, ἀορίστως καὶ ἐπ' ὀλίγον μέχρι τοῦ τρίτου ἔτους. Μετὰ ταῦτα κατ' ὀλίγον νὰ παύσῃ ἐντελῶς ὁ τῆς ἡμέρας ὕπνος, ἀλλὰ τὴν ἑσπέραν πρέπει νὰ κοιμᾶται ἐνωρίς, διότι φύσει τὸ παιδίον δὲν ἀντέχει εἰς τὴν ἀϋπνίαν. Μόνον οἱ νεανίαι, καὶ οἱ ὡρίμου ἡλικίας, καὶ οἱ εὐέκται ἀντέχουσιν εἰς τὴν ἀϋπνίαν, ἄνευ βλάβης τῆς ὑγιείας.

Μὴ φόβιζε τὸ παιδίον εἰς τὸ σκότος ἢ καὶ ἄλλως, μήτε διὰ διηγημάτων καὶ μύθων τρομερῶν ἔμπνεε φόβον καὶ δειλίαν, μήτε τὴν φαντασίαν διερέθιζε διὰ διηγημάτων, ἢ θεατρικῶν παραστάσεων ἢ ἀναγνώσεων μυθιστορημάτων· κακῶς

πράττουσιν οἱ γονεῖς, οἱ φέροντες τὰ τέκνα των εἰς θεατρικὰς παραστάσεις, καὶ ἐπιτρέποντες ἀνάγνωσιν μυθιστορημάτων, καὶ μάλιστα εἰς τὰ κοράσια.

Μὴ ἀπασχόλει πολὺ τὸ παιδίον εἰς νοερὰς ἐργασίας, εἰς αὐστηρὰς διδασκαλίας καὶ ἀποστηθίσεις· διότι ὅσον βραδυτέρα γίνεται ἡ νοερὰ ἀνάπτυξις, τόσον ἀσφαλεστέρα εἶνε ἡ πρόοδος αὐτοῦ. Ἡ δὲ τακτικὴ ἔναρξις τῶν σπουδῶν ἔστω κατὰ τὸ τέλος τῆς ἡλικίας ταύτης, ἤτοι περὶ τὸ 7 ἔτος.'

Τὰ συνηθέστερα νοσήματα, τὰ ὁποῖα συμβαίνουσιν ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ, εἰσὶν ῥαχητικαὶ καὶ χοιραδικαὶ διαθέσεις ἐξογκώσεις τῶν τοῦ λαιμοῦ ἀδένων διφθερίτης, κοκίτης, φαρυγγίτης, ἰδίως ἀμυγδαλίτης (λαιμὸς), κλπ.

Ἐν γένει ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ ἀπαιτεῖται ὑγιεινὴ δίαιτα· τὸ παιδίον πρέπει νὰ κοιμᾶται εἰς θάλαμον εὐρύχωρον, εὐάερον καὶ εὐήλιον, καὶ ἄνευ ὑγρασίας. Νὰ ἐνδύηται μετρίως, καὶ εἰ δυνατὸν ἄνευ φλανέλλας, καὶ ν' ἀποφεύγῃ τὰς μεγάλας καὶ λεπτολόγους προφυλάξεις. Νὰ τρώγῃ ξηρὰς τροφὰς, οἵας ὁ στόμαχός του χωνεύει καλῶς.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τῆς θεραπείας τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ ἢ τῆς θέρμης.

Ἐπειδὴ κατὰ τὸ παρὸν ἔτος πολλαχοῦ ἐπικρατεῖ ὁ διαλείπων πυρετὸς, κατ' ἀπαίτησιν πολλῶν συνδρομητῶν ἐκθέτομεν ἐν συντόμῳ τὰ πρὸς θεραπείαν αὐτοῦ.

Ἐν Ἑλλάδι πάντοτε ἐπικρατεῖ ἰδίως ἐν τοῖς παραλίοις τόποις ὁ διαλείπων πυρετὸς, ὅστις παράγεται ἐκ μιασμάτων, ἐκπηγαζόντων ἐκ τόπων ὑγρῶν, ἢ παρακειμένων εἰς λίμνας, εἰς ποταμοὺς καὶ εἰς ἕλη.

Πολλαχοῦ ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατεῖ καὶ ἐπὶ ὀρεινῶν χωρίων, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἄφθονα ὕδατα, ποτίζοντα κήπους, ἢ παράκεινται εἰς λίμνας, ἢ ποταμοὺς, ἢ προσβάλλονται συνεχῶς ὑπὸ ἀνέμου διερχομένου διὰ ἑλωδῶν τόπων. Συνήθως ἐπικρατεῖ ὁ τριταῖος, ἐνίοτε εἶνε καὶ ὁ καθημερινός. Σπανίως ὑπάρχει τεταρταῖος. «Κρίνεται δὲ ὁ τριταῖος ἐν ἑπτὰ περιόδοισι ὡς ἐπὶ πολύ.» (Ἱππ.)

Ὅταν τις πάσχῃ πολὺν καιρὸν (χρονίως), ἡ χρῆσις τῆς κινίνης δὲν θεραπεύει τὸν τοιοῦτον πυρετὸν ἀσφαλῶς· μόνον δια-

κόπτει τοῦτον, ὅστις ἀναφαίνεται μετὰ ἑβδομάδας ἢ μετὰ μῆνας, ὅταν κρυολογήσῃ ὁ πάσχων, ἢ φάγῃ δύσπεπτα φαγητά, ἢ ὑποφέρῃ μεγάλας ἠθικὰς ταραχάς, ἢ μεταβῇ εἰς ἄλλον ὑγιεινότερον τόπον. Ὁ τοιοῦτος πυρετὸς ἐπιφέρει ἐξογκώσεις τοῦ σπληνός, καὶ εἴς τινας παραλίους τόπους ἐπιφέρει μᾶλλον ἐξογκώσεις τοῦ ἥπατος· ἄλλοτε οὐδὲν τούτων παράγει, παρὰ μόνον γαστρικὰς ταραχάς.

Εἰς τοὺς διαρκῶς διαμένοντας εἰς τοὺς παραλίους τόπους ὡς ἐπὶ πολὺ οὐδόλως ἀναφαίνεται διαλείπων πυρετός. Ἐὰν ὅμως κάτοικος τούτων μεταβῇ εἰς τόπον ὀρεινὸν ἢ ἀλλαχοῦ, ἔνθα ὁ διαλείπων πυρετὸς δὲν εἶνε ἐνδημικός, τότε ἀναφαίνεται οὗτος, καὶ ἐνίοτε ἐπιμένει, μὴ θεραπευόμενος εὐκόλως διὰ τῆς κινίνης· ἐπανελθόντος δὲ τοῦ πάσχοντος εἰς τὸν τόπον τῆς διαμονῆς, ὁ διαλείπων πυρετὸς διατηρεῖται πάλιν, καὶ κατ' ὀλίγον παύει.

Ὁ πάσχων ὑπὸ χρονίου διαλείποντος πυρετοῦ λαμβάνει ἰδίαν ὠχρὰν χροιάν, οἱ ὀφθαλμοὶ ἔχουσι χρῶμα ἀργυρῶδες, καὶ καλεῖται κοινῶς *ἄσπρη χρυσή*, ἔχει φωνὴν ἰδίας ποιότητος. Ἐπικρατεῖ ξηρὸς βήξ, χαλάρωσις καὶ ἐξόγκωσις τοῦ στομάχου, αἱ τροφαὶ βραδέως καὶ δυσχερῶς χωνεύουσι, τὰ ὑγρὰ βραδέως ἀπορροφοῦνται, καὶ κλυδασμὸς (κλουκούλισμα) διὰ κινήσεως ἀκούεται ἐν τῷ στομάχῳ, ὁ πάσχων αἰσθάνεται καταβολὴν τῶν δυνάμεων, ἥτις γίνεται μεγίστη μετὰ τὸ φαγητόν, τὰ γόνατά του εἶνε *κομμένα*, αἰσθάνεται *κομμάραν*, καὶ ἀδυνατεῖ νὰ περιπατῇ ἐλευθέρως· ἐναγωνίως ἀναβαίνει ἀνήφορον καὶ κλίμακα· αἰσθάνεται κούρασιν ἐπὶ τῆς ὀσφύος (τῆς μέσης), ἀσθμαίνει μετὰ ξηροῦ βηχός. Διάκειται πάντοτε μελαγχολικὸς καὶ δύσθυμος, ἀπαρεσκόμενος εἰς πᾶν εὐάρεστον. Ἡ διάνοια εἶνε ἐπεσκοτισμένη, νωθρά, καὶ εὐκόλως κορεννύεται εἰς ἀναγνώσεις καὶ μελέτας· τὸ δὲ νευρικὸν σύστημα εἶνε χαλαρωμένον. Ὁ σφυγμὸς διατελεῖ πάντοτε ἄτακτος, ὁτὲ μὲν βραδύτερος, ὁτὲ δὲ ταχύτερος· ἡ τοῦ σώματος θερμότης καὶ ἰδίως τῶν χειρῶν εἶνε διάφορος καὶ πάντοτε ἐπικρατεῖ λανθανόντως ὑποδιαλείπων πυρετός, ὅστις ἐνίοτε καθίσταται ἐπαισθητότερος, ἕνεκα παρεκτροπῆς διαίτης ἢ ἐκ κρυολογήματος. Τὸ αἷμα καθίσταται ἠραιωμένον ἐκ τῶν ἐρυθρῶν σφαιριδίων, διότι ταῦτα ἀποβάλλουσι τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα αὐτῶν, καὶ ἐλαττοῦνται κατὰ ποσόν. Γίνεται ἡ λεγομένη *λευχαιμία*.

Ὅταν ἀναφαίνεται καθαρὸς διαλείπων πυρετός, συνυπάρχουσι καὶ πόνοι τῆς ὀσφύος (τῆς μέσης).

Ἡ Κινίνη δυσχερῶς θεραπεύει, μᾶλλον, ὡς ἐρρέθη, χρησιμεύει πρὸς ἀποκατάστασιν μεγάλων διαλείψεων.

Πῶς λοιπὸν θεραπεύεται ἀσφαλῶς ὁ ἐν Ἑλλάδι διαλείπων πυρετός; ὅταν μάλιστα ἐπιφέρῃ καὶ ἐμφράξεις ἤτοι ἐξογκώσεις τοῦ ἥπατος, τοῦ σπληνὸς καὶ διαστολὴν τοῦ στομάχου;

Ἡ πολυχρόνιος πεῖρα ἡμῶν ἐπὶ διαφόρων τόπων τῆς Ἑλλάδος ἐβεβαίωσεν ὅτι, ἵνα ῥιζικῶς θεραπευθῇ ὁ χρόνιος διαλείπων πυρετός, εἴτε ἁπλοῦς εἶνε, εἴτε ἐμφράξεις ἐπέφερε, πρέπει νὰ ληφθῇ ἡ κινίνη ὑπὸ μικρὰν δόσιν ὑπὸ κόκκους 5 ἢ 6 καθ' ἡμέραν, ἡνωμένη μετὰ ἰσαρίθμων κόκκων θειϊκοῦ σιδήρου, τῇ προσθήκῃ σταγόνων τινῶν θειϊκοῦ ἀραιωμένου ὀξέος, διαλελυμένη ἐν τῷ ὕδατι κατὰ τὴν κάτωθι συνταγήν.

Λάβε Θειϊκῆς κινίνης ...... δραμ. 1
Θειϊκοῦ σιδήρου ...... δραμ. 1

Λειότριψον ἀμφότερα ἐντὸς ἰγδίου (γουδίου) ὑαλίνου ἢ πηλίνου, καὶ πρόσθες 20 χοχλιάρια μεγάλα ὕδατος καθαροῦ, πηγαίου, καὶ ἀνακάτωσον ἕως οὗ ἀναμιχθῶσι πάντα, εἶτα πρόσθες 5 ἢ 6 ἢ πλείονα στάγματα θειϊκοῦ ὀξέως ὑδαροῦς, μέχρις οὗ ἡ κινίνη διαλυθῇ, καὶ τὸ ὑγρὸν κατασταθῇ διαφανές. Εἶτα πρόσθες καὶ 20 στάγματα λαουδάνου Σίνδεναμ καὶ ἀνακάτωσον, καὶ φύλαξον ἐντὸς φιάλης.

Χρῆσις. Λάμβανε κατὰ πᾶσαν πρωΐαν ἅμα ἐξυπνήσῃς ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα πλῆρες, καὶ μετὰ τέταρτον ὥρας πίε τὸν καφὲν ἢ ὅ,τι συνηθίζεις λαμβάνειν. Κατὰ τὴν ἑσπέραν δύο ὥρας μετὰ τὸ φαγητὸν λάμβανε ὡσαύτως ἓν κοχλιάριον ὡς τὴν πρωΐαν. Οὕτω θέλει διαρκέσει ἡ χρῆσις ἐπὶ 10 ἡμέρας. Τὸ δ' ἀποτέλεσμα τῆς θεραπείας ἀναφαίνεται κατὰ τὴν τρίτην ἢ τὴν τετάρτην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ἰατρικοῦ. Εἶνε καλὸν νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ χρῆσις ἅπαξ ἢ καὶ δίς.

Ἐπιβοηθητικῶς ποίει πρωΐαν καὶ ἑσπέραν ἐλαφρὰς ἐντριβὰς διὰ οἰνοπνεύματος ἢ ῥακῆς μετὰ πεπέρεως ἐπὶ τοῦ σπληνός, ἥπατος καὶ στομάχου.

Τρῶγε κρέας βραστὸν ἢ ψητὸν μετὰ πολλοῦ ἅλατος καὶ ἀφθόνου πεπέρεως, ὅπερ πρόσθετε καὶ εἰς τὸ ῥόφημα (σοῦπαν)· πίνε ὀλίγον οἶνον ῥητινίτην καλῆς ποιότητος.

Ἄπεχε ἐκ τοῦ γάλακτος καὶ τῶν γαλακτερῶν τροφῶν, ἐκ τῶν ὀσπρίων καὶ τῶν λαχάνων καὶ μάλιστα τῶν κηπευτικῶν.

Διατήρει θερμὸν τὸ σῶμα, καὶ φόρει φλανέλλαν, τὴν ὁποίαν ἄλλαζε συνεχῶς.

Ὅταν ὁ πυρετὸς ἦνε φανερός, καὶ ἦνε γνωστὴ ἡ ὥρα τῆς

ἐνάρξεως τοῦ ῥίγους, ἄπεχε τροφῆς τοὐλάχιστον τρεῖς ὥρας πρὸ ταύτης. μηδὲ τρῶγε ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ὁ πυρετός.

Ἅμα ἀφανῇ τὸ ῥῖγος, καὶ ἐξακολουθήσῃ εἶτα ὁ πυρετὸς, διατήρει ἡσυχίαν ἐπὶ τῆς κλίνης· διότι ἐνδέχεται ἡ ἀπροφυλαξία αὕτη νὰ ἐπιφέρῃ ὀλέθρια ἀποτελέσματα· ἐπὶ τῆς κλίνης διατήρει τὸ σῶμα μετρίως συνεσταλμένον, καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας ἐν ὥρᾳ ῥίγους θέσον πυριάματα ἐκ κεκαυμένων κεράμων, ἢ ἐκ φιάλης πλήρους θερμοῦ ὕδατος.

Πολλάκις ἡ καλὴ χρῆσις τῆς κινίνης ἐπιφέρει ἀσφαλῆ θεραπείαν, μάλιστα κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς νόσου. Ἡ δόσις καθαρᾶς κινίνης εἶνε συνήθως 20 κόκκοι διῃρημένοι εἰς 4 ξηρία (κόνεις). Ἕκαστον λάμβανε κατὰ ἡμίσειαν ὥραν μετὰ ὕδατος ἐντὸς κοχλιαρίου· τὸ τελευταῖον ξηρίον λάβε μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ῥίγους, ὥστε ἄρχισον τρεῖς ὥρας πρὸ τῆς ἐνάρξεως. Τὴν ἐπιοῦσαν λάβε 15 κόκκους εἰς 3 ξηρία, τὴν τρίτην ἡμέραν 10 κόκκους εἰς 2 ξηρία, καὶ τὴν τετάρτην 5 μόνον κόκκους εἰς ἓν ξηρίον.

Ἡ κινίνη ἐνεργεῖ ἀσφαλέστερον λαμβανομένη ὑπὸ κόνιν καὶ οὐχὶ ὑπὸ καταπότια (χάπια). Πρὸς ἀποφυγὴν τῆς πικρότητος αὐτῆς ἀνάμιξον μετὰ ποσοῦ τετριμμένου καφὲ 5 κόκ. κινίνης πρὸς 20 καφέ.

Κοινῶς ὑπάρχουσι πολλοὶ τρόποι πρὸς θεραπείαν τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ ἄνευ κινίνης, οἵτινες καλῶς ἐπιτυγχάνουσι παρ' ἡμῖν· ἀλλ' ἡ χρῆσις αὐτῶν εἶνε παρημελημένη καὶ περιπεφρονημένη, διότι εἰσὶν οἰκεῖοι, οἱ δὲ ἄνθρωποι ὅσον ἐγγύτερος εἶνέ τις, τόσον ὀλιγώτερον τὸν ἐκτιμῶσιν. Οἱ κυριώτεροι τούτων εἰσὶν οὗτοι.

Α΄. Τὸ πέπερι εἰς κόνιν ὑπὸ δόσιν μέχρις ἡμίσεως ἢ ἑνὸς δραμίου μετὰ ῥακῆς ἢ ῥώμης, τὸ ὁποῖον πίνει ὁ πάσχων ἐν ὥρᾳ ῥίγους. Τινὲς τῶν Εὐρωπαίων δίδουσι κατὰ πᾶσαν πρωΐαν ἀνὰ 10 κόκκους πεπέρεως ἀκεραίου ἐπὶ 8 ἡμέρας. Ἡ τοιαύτη χρῆσις εἶνε ὅλως ἐπισφαλής· διότι τὸ πέπερι μένει ἀδιάλυτον ἐν τῷ στομάχῳ.

Β΄. Ὁ συναπόσπορος τετριμμένος ὑπὸ δόσιν ἡμίσεως ἢ δύο δραμ. μετὰ ῥακοποτήρου ῥακῆς ἢ ῥώμης, ἢ ὕδατος μόνον λαμβανόμενος ἐν ὥρᾳ ῥίγους θεραπεύει καλῶς.

Γ΄. Ἡ ἐπίθεσις σιναπισμοῦ ἐν ὥρᾳ ῥίγους ἐφ' ὅλης τῆς ῥάχεως.

Δ. Ἡ ἐπίθεσις τριῶν σικύων (βεντουζῶν κοπτῶν) ἐπὶ τοῦ

τραχήλου ἐπὶ τῆς θέσεως τῆς καλουμένης τρικόμπι, γιγνομένη ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ῥίγους.

Ε΄. Ἡ πόσις κριτίδος (τεπεσιρίου) τετριμμένης μετὰ ὄξους.

Ζ΄. Ἡ πόσις ὀποῦ (ζωμοῦ) φύλλων ἀγγινάρας ὑπὸ ποσὸν ἡμίσεως ῥακοποτήρου ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ῥίγους.

Η΄. Ἡ πόσις ὑδροχλωρικῆς ἀμμωνίας (νισιαντηρίου) ἥμισυ δράμι μετὰ ῥακοποτήρου ῥακῆς ἢ ῥώμης ἐν ὥρᾳ ῥίγους ἢ ὀλίγον πρὸ τούτου.

Θ΄. Ἡ πόσις ἀφεψήματος (α) τῶν κορυφῶν τῆς κοτίνου (ἀγρίας ἐλαίας), καὶ ἐν ἐλλείψει ἔστω καὶ τῆς ἡμέρου ἐλαίας. Λάμβανε ἐκ τούτου ἀνὰ ἕνα κύαθον (κουπάκι) τὸ πρωῒ καὶ τὴν ἑσπέραν.

Ι΄. Ἡ χρῆσις ποδολούτρου μετὰ σιναποσπόρου ὀλίγα λεπτὰ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ῥίγους.

Κ΄. Ἡ χρῆσις τῆς κόνεως τῶν χαμαιμήλων (ἰδὲ ἔτος Α΄ σελ. 68).

Λ΄. Ἡ χρῆσις τοῦ οἰνώδους βάμματος τοῦ φλοιοῦ τῆς Κίνας, κατασκευαζομένου κατὰ τὸν διαλαμβανόμενον τρόπον ἐν φυλλαδίῳ 4 ἔτους Α΄. σελ. 71.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον θεραπευτικὰ κατὰ τῆς ἐξογκώσεως τοῦ σπληνὸς ἕνεκα τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ τὰ *σπληνότηκτα* λεγόμενα φάρμακα καὶ ἰδίως τὴν κάπαριν, τὴν μυροβάλανον, τὸ πέπερι κλπ. Ἐθεράπευον δὲ τούτους καὶ δι' ἄλλων μεθόδων, δυσχερῶν ἤδη πρὸς ἐφαρμογήν.

Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα πολλὰ φάρμακα, τὰ ὁποῖα συσταίνουσι κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ. Τοιαῦτά εἰσι τάδε.

Στυπτηρία (στύψη), πικραμύγδαλα, Ἀγγουστοῦρα ἀληθής, Στίμμι (ἀντιμμόνιον), Ἀρσενικόν, Θεόβρωμα (ἀσσαφέτιδα), Ῥίζα Γέου (geum urbanum), Λύκιον (Catechu), Καφές, Καμφορά, Κασκαρίλλη, Κενταύριον μικρόν, Ἱερὰ ἀκάνθη, Κιχωρίου ῥίζα ἀγρίου (ῥαδίκι), Κυπάρισσος, Γαλβάνη, Σκορδίου πόα, Ἀγρία (ilex), Κίνον, Δαφνόκουκα, Στοιχὰς (λαβάνδα), Λείριον ἢ λίλιον, Ἱπποκαστάνου φλοιός, Μίνθα (ἡδύοσμος), Κηκίδες Ὄπιον, Ὀποπάναξ, Ἰτέας φλοιός, Ἕρπυλλον, Ἀψίνθιον (πελῖνος), Ὑπανθρακικὴ πότασσα, Ταννίνη, Τερεβινθίνη, Νάρδος, Θειϊκὴ μαγνησία, κλπ.

(α) Τί ἐστιν ἀφέψημα, καὶ πῶς γίνεται ἴδε σελ. 86 ἔτος Α΄ Φοίβου.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΟΛΟΓΙΑ

Περὶ Πεπέρεως.

Καθὼς γίνεται εἰς πᾶσαν κοινωνίαν οἱ οὔπω καλῶς ἀνεπτυγμένοι ἄνθρωποι νὰ παραβλέπωσι τοὺς ἐντοπίους καὶ γνωστοὺς Ἰατροὺς, καὶ νὰ ἐπιζητῶσι καὶ νὰ προτιμῶσι τοὺς ξένους καὶ ἀγνώστους εἰς τὸν τόπον των· οὕτω πράττοντες τοὺς μὲν ἐγχωρίους ἀποθαρρύνουσι, καὶ τὴν ἰατρικὴν ἠμελημένως ἐνεργοῦσι, καὶ ἐπιστήμην οὐ καλλιεργοῦσι· τοὺς δὲ ξένους δὲν ἔχουσιν ἐν ἀνάγκῃ. Οὕτω γίνεται καὶ πρός τινα πράγματα, τὰ ὁποῖα ἔχουσι πρὸ τῶν χειρῶν καὶ εἰσὶ χρησιμότατα καὶ ἐπωφελέστατα· ἀλλὰ παραβλέπουσι καὶ ἄχρηστα ἔχουσιν· ἐπιζητοῦσιν ὅμως ξένα μετὰ δαπάνης μεγάλης καὶ δυσχερείας, τὰ ὁποῖα ἐνίοτε οὔτε προσδοκώμενον ἀποτέλεσμα φέρουσι.

Τοιοῦτον συμβαίνει καὶ πρὸς τὴν χρῆσιν τοῦ πεπέρεως, ὡς καὶ ἄλλων τινῶν ὑλῶν, οἷον χαμαιμήλων, ἀνθέων ἀκτῆς, κλπ. περὶ ὧν ἐλέχθη ἐν τῷ Α'. τόμῳ τοῦ Φοίβου.

Τὸ πέπερι εἶναι πολυτιμωτάτη ὕλη καὶ χρησιμωτάτη ἐν τῷ ἑλληνικῷ κλίματι καὶ ὑγιεινῶς καὶ θεραπευτικῶς. Ὑγιεινῶς χρησιμεύει ὡς ἐξαίρετον καρύκευμα· διότι ἡ δρυμύτης καὶ τὸ κεντιστικὸν τῆς γεύσεως καὶ ἡ εὐάρεστος ὀσμὴ αὐτοῦ καθιστῶσιν εἴς τινας τροφὰς τὴν βρῶσιν εὐχάριστον. Ἐνισχύει τὸν στόμαχον, καὶ εὐκολύνει τὴν πέψιν τῶν τροφῶν· ὠφελεῖ λοιπὸν ἡ οὕπω χρῆσις τοῦ πεπέρεως εἰς τοὺς ὑποφέροντας ἐξ ἀτονίας τοῦ στομάχου καὶ ἐκ δυσπεψίας.

Κλάδος πεπερέας μετὰ σπόρων πεπέρεως.

Ὡς καρύκευμα ἁρμόζει εἰς ὅλα τὰ φαγητά· ἰδίως ὅμως εἰς

τὰ τρυφερὰ καὶ μικρᾶς ἡλικίας κρέατα, καὶ εἰς τὰ φαγητὰ τὰ ἔχοντα πολλὴν πηκτὴν, ὥς εἰσι τὰ ποδαράκια κλπ. Εἰς τὰ λαχανικὰ, ἰδίως εἰς τὰς κράμβας, δὲν ἰσχύει πολὺ ὡς καρύκευμα, ὅσον πολὺ καὶ ἂν προστεθῇ ἐκ τούτου προέρχεται καί τὸ κοινὸν ῥητόν.

«Ὅποιος ἔχῃ πολὺ πιπέρι, ῥίπτει καὶ εἰς τὰ λάχανα·» διὰ τοὺς περιττὰ ἐξοδεύοντας.

Εἰς τὰ λαχανικὰ ἁρμόζει ἡ κοκκίνη πιπερέα, περὶ ἧς κατόπιν λέξομεν.

Θεραπευτικῶς εἶναι μεγάλως καὶ κατὰ πολλὰ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον. Ὅπως καταλάβῃ ὁ ἀναγνώστης και πεισθῇ περὶ τούτου, πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὰς φυσιολογικὰς ἰδιότητας καὶ χυμικὰς ποιότητας αὐτοῦ.

Τὸ πέπερι ἔχει καυστικὴν ἰδιότητα ὡς φαίνεται εἰς τὴν γεῦσιν· ἐπιτεθὲν ἐπὶ τοῦ δέρματος ὡς θερμὸν κατάπλασμα ἐπιφέρει θερμότητα τοπικὴν, ἐρεθίζει, καὶ κοκκινίζει τὸ δέρμα, καὶ ἐὰν μείνῃ πολὺ, παράγει φλύκταινας καὶ πληγὰς, ὡς γίνεται καὶ διὰ τοῦ σιναπισμοῦ· διὰ τοῦτο προστιθέμενον εἰς τὸν σιναπισμὸν καθίστησι τοῦτον δυνατώτερον.

Λαμβανόμενον ἐσωτερικῶς ὑπὸ μέτριον ποσὸν ἐπιφέρει ἐσωτερικῶς ἐπὶ τοῦ στομάχου αἴσθησιν θερμότητος, τονίζει τὸν στόμαχον, καὶ διευκολύνει τὴν πέψιν, αὐξάνει τὴν ἀπορροφητικὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ἐλαττόνει τὴν ὕπαρξιν ἐν τῷ στομάχῳ πολλῶν ὑγρῶν, τὰ ὁποῖα χαλαροῦσι τοῦτον καὶ δυσπεψίαν φέρουσιν, ἐπιφέρει καὶ βοὴν τῶν ὤτων.

Ὑπὸ περισσότερον ποσὸν τονίζει ὅλα τὰ ὄργανα τοῦ σώματος· διεγείρει τὰς δυνάμεις, αὐξάνει τὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν δύναμιν τῆς καρδίας· ὅθεν ὠφελεῖ εἰς τοὺς ἔχοντας τὰς κινήσεις ταύτης βραδείας καὶ ἀτόνους. Εἶνε ἐμμηναγωγὸν καὶ διουρητικὸν, ὅταν ἐνυπάρχῃ γενικὴ ἢ τοπικὴ χαλάρωσις. Ἐὰν ὅμως ταῦτα προέρχωνται ἐκ φλογώσεως τῶν ὀργάνων, ἐὰν ὑπάρχῃ πυρετὸς φλογιστικὸς, ἄπεχε τῆς χρήσεως τοῦ πεπέρεως· διότι ἡ φλόγωσις ἐπαύξεται, καὶ βλάβη ἐπιγίγνεται.

Ἐνεργεῖ προσέτι καὶ ἐπὶ τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ δέρματος, ὡς ἐνεργεῖ τὸ ὄπιον ὑπὸ μετρίαν δόσιν (ἴδε ἔτος Α΄. σελ. 146), δῆλα δὴ αὐξάνει τὴν ἀπορροφητικὴν δύναμιν τῆς βλενομεμβράνης τῶν πνευμόνων καὶ τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος· ἑπομένως ἐμποδίζει τὴν μεγάλην ἔκκρισιν φλεγμάτων, κλπ. διὰ τοῦτο ὠφελεῖ κατὰ τῶν καταρροῶν, καὶ κατὰ τοῦ βηχὸς, τὸν ὁποῖον καταπραΰνει καὶ θεραπεύει, ἐὰν μάλι-

στα ἦνε ἡνωμένον μετὰ μικροῦ ποσοῦ ὀπίου· ὡσαύτως ὠφελεῖ καὶ κατὰ τῆς διαρροίας.

Ἐπὶ δὲ τοῦ ἐξωτερικοῦ δέρματος ἐξωθεῖ τὸ αἷμα πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν αὐτοῦ, καθίστησι τὰ τριχοειδῆ αὐτοῦ ἀγγεῖα εὐρύτερα καὶ πληρέστερα αἵματος, ἑπομένως ἐπιφέρει θερμότητα, ἐρυθρότητα, κνισμὸν, καὶ αὔξησιν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς. Ὅθεν ὠφελεῖ τοὺς λυμφατικοὺς, τοὺς ἀναρρωνύοντας, τοὺς ἀδυνάτους, τὰς χλωρωτικὰς, καὶ ἐν γένει τοὺς ἔχοντας τὸ δέρμα ἄτονον, ὠχρὸν, καὶ αἰσθανομένους πολὺ τὸ ψῦχος· διότι πάντες οὗτοι δὲν ἔχουσι ἀνάλογον αἷμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος. Ἀνωφελὲς δὲ καὶ ἐπιβλαβὲς εἶνε εἰς τοὺς αἱματώδεις, οἵτινες ἔχουσι τὸ δέρμα θερμὸν, καὶ εἰς τὰ παιδία, εἰς τοὺς ἐξανθηματικοὺς, εἰς τοὺς ὑποφέροντας ἐκ κνισμῶν, εἰς τὰς φλογώσεις τῶν πνευμόνων καὶ τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, κλπ.

Ὠφελεῖ λοιπὸν καὶ νοσολογικῶς ὁσάκις ἐκ νόσου τὸ αἷμα φεύγει ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος, καὶ συγκεντροῦται εἰς τὰ ἐντὸς, ὡς γίνεται ὅταν ὑπάρχῃ ῥῖγος ἕνεκα θέρμης (διαλείποντος πυρετοῦ). Ἐὰν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὀλίγον πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ ῥίγους ἢ ἐν τῇ ἐνάρξει αὐτοῦ ληφθῇ ποσόν τι πεπέρεως, τὸ ῥῖγος καταστρέφεται· διότι ἡ δύναμις αὐτοῦ πρὸς ἐξώθησιν τοῦ αἵματος εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ δέρματος, ἀνθίσταται κατὰ τῆς φορᾶς τούτου πρὸς τὰ ἐντὸς ἐκ τοῦ ῥίγους· καὶ οὕτω καταστρέφει τοῦτο, καὶ τῆς νόσου τὴν πρόοδον ἐμποδίζει, καὶ θεραπεύει ταύτην. Ἐκ τῆς τοιαύτης ἰδιότητος ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐγένετο χρῆσις τοῦ πεπέρεως κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, τὸν ὁποῖον ἀσφαλῶς θεραπεύει, ὅταν ληφθῇ προσηκόντως. Ἡ τοιαύτη χρῆσις διατηρεῖται εἰσέτι παρὰ τῷ λαῷ, ὅστις θεραπεύει τὸν διαλείποντα πυρετὸν διὰ τῆς λήψεως ἑνὸς δραμίου κόνεως πεπέρεως μετὰ ῥακοποτήρου ῥακῆς, ἢ ῥώμης, ὡς προερρέθη.

Σημεῖον τῆς ἀντιπυρετικῆς ἐνεργείας τοῦ πεπέρεως εἶναι ἡ παραγομένη βοὴ τῶν ὤτων μετὰ τὴν χρῆσιν αὐτοῦ, ἥτις ὁμοιάζει πρὸς ἐκείνην, ἣν ἐπιφέρει καὶ ἡ κινίνη.

Τὸ πέπερι θεωρούμενον κατὰ τὰ ῥηθέντα ἔχει τὴν ἰδιότητα τῆς *κινίνης*· διότι καὶ τὴν θέρμην κόπτει καὶ βοὴν τῶν ὤτων ἐπιφέρει· ἔχει δὲ καὶ τὴν ἰδιότητα τοῦ *ὀπίου*· διότι καταργεῖ τὰς ἐκρίσεις τῶν φλεγμάτων εἰς τοὺς βρόγχους, καὶ τὰς ὑπερεκκρίσεις τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, καὶ ἐπιφέρει ὡς τὸ ὄπιον συμφορήσεις ἐπὶ τοῦ δέρματος, καὶ ἐπαύξησιν τῆς

ἀδήλου διαπνοῆς· εἶναι δὲ καὶ τονικὸν καὶ διεγερτικὸν τοῦ νευρικοῦ συστήματος ληφθὲν ὑπὸ μετρίαν δόσιν καθάπερ καὶ τὸ ὄπιον.

Ἐὰν λοιπὸν τὸ πέπερι ἑνωθῇ μετὰ ἀναλόγου ποσοῦ κινίνης καὶ ὀπίου δύναται ἄριστα, ἀσφαλῶς καὶ ὀλιγοδαπάνως νὰ θριαμβεύσῃ κατὰ τοῦ μᾶλλον ἐπιμόνου καὶ διεστραμμένου διαλείποντος πυρετοῦ.

Διὰ ταῦτα ἡ χρῆσις τοῦ πεπέρεως εἶναι ἀναγκαία καὶ ὠφελιμωτάτη εἰς τὰ θερμὰ κλίματα, ἔνθα τὸ νευρικὸν σύστημα εἶνε χαλαρωμένον ἐκ τῆς θερμότητος τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ἔχει ἀνάγκην διεγερτικῶν, ὡς εἰσὶν πάντα τὰ ἀρώματα, διὰ τοῦτο πάντα τὰ ἀρώματα παράγονται ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασι. Διεγείρει τὴν λειτουργίαν τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, καὶ ἐμποδίζει τὴν παραγωγὴν ἀερίων ἐν αὐτοῖς, αὔξει τὴν ἐνέργειαν τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ παγκρέατος. Τονίζει τὸν χαλαρωθέντα σπλῆνα ἕνεκα χρονίων ἑλωδῶν πυρετῶν, ἐξ ὧν γίνεται ἐξόγκωσις αὐτοῦ, ὡς καὶ τοῦ ἥπατος. Διὰ ταῦτα καταστρέφει τὴν ἐξόγκωσιν τοῦ σπληνὸς, καὶ τοῦ ἥπατος, καὶ θεωρεῖται ὡς σπληνότικτον, ὡς εἰσὶν καὶ ἡ κάπαρις ἡ μυροβάλανος κλπ.

Ἐπαυξάνει τὴν ἔκκρισιν τῶν οὔρων, τονίζει τὴν κύστιν, καὶ τὸν προστάτην καὶ ὠφελεῖ εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ τούτων.

Ἡ Σχολὴ τοῦ Σαλέρνου ἔχει τόδε τὸ ἀξίωμα περὶ τοῦ πεπέρεως λατινιστὶ, ὅπερ καθ'-ἡμᾶς μεθερμηνευόμενον λέγει.

«Τὸ πέπερι τὸ μαῦρον τὰ φλέγματα τοῦ στήθους ταχέως »διαλύει, ὡς καὶ τὰ καθαρίζει· τὴν πέψιν βοηθεῖ· τὸ δὲ λευ»κὸν πεπέρι ὠφέλιμον ὑπάρχει κατὰ βηχὸς καὶ πόνου καὶ πά»θους τῆς καρδίας. Τὸ ῥῖγος καὶ τοὺς τρόμους τῆς θέρμης »προλαμβάνει». Οὐδὲν νεώτερον ἔχει παρ' ὅσα λέγουσι καὶ οἱ »ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἰατροί. (ἀκολουθεῖ)

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Καφὲς καθαρτικός.

Λάβε σένης (σηναμικῆς) φύλλα δρ. 6 ἕως 8 κατὰ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἀφαίρεσον τοὺς μίσχους (τὰ ξηλώδη μέρη)· καὶ θέσον ἐπὶ τοῦ πυρὸς ἀγγεῖον μετὰ ὕδατος ποσοῦ ἑνὸς μεγάλου κυάθου τοῦ τσαΐου (φλιτζανίου ἢ κουπακίου) καὶ ἄφες ν' ἀναβράσῃ. Πρόσθες τὰ φύλλα τῆς σένης, καὶ ἔκβαλλον ἐκ

τοῦ πυρὸς, καὶ ἄφες ἕως οὗ νὰ κρούσῃ τὸ ὑγρόν. Ἔπειτα στράγγισον, καὶ τὸ ὑγρὸν θέσον πάλιν ἐντὸς τοῦ ἀγγείου καὶ ἐπὶ τοῦ πυρὸς ἕως οὗ ἀναβράσῃ· πρόσθεσον ἀνάλογον ποσὸν ζαχάρου καὶ καφὲ ἵνα κατασκευάσῃς διὰ τοῦ ὑγροῦ τούτου καφὲν πρὸς πόσιν· κένωσον ἐν κυάθῳ, καὶ δὸς πρὸς πόσιν ὡς καφέν.

Εἶναι ἐξαίρετον καθαρτικὸν, ἀσφαλὲς καὶ ἀτάραχον οὐδόλως ἐπιφέρον κατόπιν ἀνορεξίαν. Πολὺ κατάλληλον εἶνε διὰ τὰ μικρὰ παιδία· ἀλλὰ τότε ἡ δόσις τῆς σηναμικῆς πρέπει νὰ ἦνε ἐκ δραμίων 3 ἢ 4.

ΜΥΡΕΨΙΚΑ.

Περὶ κόμης.

Αἱ τρίχες τῆς κεφαλὲς ὁμοῦ ὀνομάζονται κόμη, καὶ *κομωτὴς* ἢ κομμωτὴς καλεῖται ὁ εὐπρεπίζων κουρεὺς τὴν κόμην.

Ἡ κόμη εἶνε χρησιμωτάτη εἰς τὴν ὑγίειαν· διότι διατηρεῖ τὴν αὐτὴν θερμότητα τοῦ δέρματος, καὶ ἐμποδίζει τὴν προσβολὴν τοῦ ψύχους ἢ τῆς θερμότητος. Ἐὰν ἡ κόμη ἦνε ἀλειμμένη δι' ὀλίγης λιπαρᾶς ὕλης, οἷον ἐλαίου ἢ πάχους παρέχει τὰς τρίχας μαλακὰς καὶ εὐτραφεστέρας καὶ προφυλάττει ἔτι μᾶλλον τὸ δέρμα τῆς κεφαλῆς ἐκ τῆς προσβολῆς τοῦ ψύχους ἢ τῆς θερμότητος, ἅπερ βλάπτουσι τὴν ὑγίειαν, διότι ἐπιφέρουσι καταρροὰς, κεφαλγίας καὶ ἔτι δεινότερα ἀποτελέσματα. Διὰ ταῦτα θέλομεν δημοσιεύσει διαφόρους σκευασίας ἐλαίων ἢ παχυμύρων χρησίμων πρὸς τὴν στερέωσιν καὶ αὔξησιν τῶν τριχῶν τῆς κόμης, καὶ δυναμένων νὰ κατασκευάζωνται προχείρως ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Παχύμυρον.

Πρὸς στερέωσιν καὶ αὔξησιν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς.

Λάβε μυελοῦ (μελούδι) τῶν ὀστῶν τοῦ βοὸς	δρ. 30
πάχους βοὸς	» 15
ἔλαιον γλυκαμυγδάλων ἢ λεπτοκαρύων (φουντουκίων)	» 25

Ἕνωσον πάντα διὰ μετρίας θερμότητος ἐντὸς ἀγγείου πιλένου, εἰ δυνατόν· ἔκβαλον ἐκ τοῦ πυρὸς, καὶ ἀφ' οὗ ψυχρανθῇ

τὸ μίγμα, θέσον εἰς ἰγδίον πήλινον ἢ ὑάλινον καὶ ἀνακάτωσον, καὶ πρόσθες ἔλαιον περγαμότου δρ. 1, ἐλαίου γαρουφάλλων δρ. ἥμισυ, ἐλαίου κανέλλας δρ. 1/4, ἐλαίου μοσχοκαρύου δρ. 1/4, ἀνακάτωσον καλῶς πάντα μέχρις οὗ ἐντελῶς ἑνωθῶσι, καὶ θέσας εἰς ὑάλινα δοχεῖα, φύλαξον πρὸς χρῆσιν.

Κατὰ πᾶσαν πρωΐαν, ἀφ' οὗ κτενισθῇς, ἄλειψον τὴν κόμην διὰ ποσοῦ δύο ἐρεβίνθων, καὶ διὰ ψήκτρας (βούρτσας) στρῶσον τὰς τρίχας.

Διαιτητικὰ παραγγέλματα.

Πίνε καὶ τρῶγε μετρίως. Μέτριον εἶνε πᾶν ὅ,τι οὐ βλάπτει.

Διατήρει τρόπον τοῦ ζῆν μετὰ καθαριότητος, λιτὸν οὐχὶ τρυφηλόν.

Φωνὴ τῆς σαρκὸς τοῦ σώματος εἶνε τὸ μὴ πονεῖν, μὴ διψεῖν, μὴ ῥιγοῦν.

Πρόσεχε καλῶς καὶ ἐπιμελῶς ὅπως διὰ τῆς εὐταξίας τῆς διαίτης μὴ λαμβάνωσιν μηδεμίαν αὔξησιν τὰ ἀρρωστήματα.

Ὅταν αἰσθάνεσαι κακοδιαθεσίαν πρὸς ἀρρώστημα, ἀπόφευγε τὰς ὑπερβολὰς εἰς τὰς πράξεις σου, εἰς τὰς τροφὰς, εἰς τοὺς ὕπνους· ἀκολούθει θεραπευτικὰ μέση πρὸς προφύλαξιν κατὰ τῶν παρουσιαζομένων ἐν τῷ σώματι σημείων. Οὕτω θέλει διατελεῖς ἄνοσος πάντοτε. (Ἐκ τῶν τοῦ Ἱπποκράτους.)

Θεραπευτικὴ ἰδιότης τοῦ ἐλαίου τῶν πικραμυγδάλων.

Τὸ ἔλαιον τῶν πικραμυγδάλων, ἐξαγόμενον διὰ πιέσεως αὐτῶν, ὡς ἐξάγεται τὸ τῶν γλυκῶν ἀμυγδάλων, ἔχει σημαντικὰς ἰδιότητας θεραπευτικάς. Ἐσωτερικῶς λαμβανόμενον ὑπὸ δόσιν 5 ἕως 10 δραμίων προκαλεῖ τὰ οὖρα, ἐξάγει τοὺς λίθους τῶν νεφρῶν· ἐπιχεόμενον ἐντὸς τῶν ὤτων διαλύει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν βοὴν αὐτῶν, ἔτι μᾶλλον ἐνεργεῖ ἐὰν προστεθῶσι καί τινα στάγματα θειϊκοῦ αἰθέρος (λικορανοδίου) ἢ οἰνοπνεύματος. Ἐπαλειφόμενον ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐξαλείφει τὰς κηλίδας αὐτοῦ.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Σ. Π. ΙΑΣΕΜΙΔΟΥ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Β'. | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1880. | ΑΡΙΘ. 2.

'Ετησία συνδρομὴ δραχμ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Περὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κλίματος.

Ὁ πανδαμάτωρ χρόνος καὶ γῆν, καὶ ὄρη, καὶ ποταμούς, καὶ πεδιάδας καὶ προϊόντα καὶ τὰ τούτοις σχετικὰ ἀενάως μεταβάλλει. Αἱ δὲ μεταβολαὶ αὗται γίνονται ἐπαισθητότεραι εἰς τοὺς ὀρεινοὺς καὶ ἀνωμάλους τόπους.

Τίς ἀγνοεῖ ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τῆς γῆς δσημέραι μεταβάλλεται ἐδαφιαίως; Τὰ ἀρχαιότερα στρώματα καλύπτονται ὑπὸ τὴν γῆν, καὶ πάντα σχεδὸν τὰ ἐπὶ τῶν πεδιάδων ἀρχαῖα ἐρείπια ἤδη κεῖνται ὑπὸ σημαντικὸν βάθος ὑπὸ ταύτην. Πῶς γίνεται ἡ τοιαύτη ἐπαύξησις τοῦ βάθους;

Εἶνε ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς βεβαιωμένον ὅτι ἀενάως ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ εὑρίσκονται κονιορτοί, καὶ ὅτι οὗτοι ἀδιαλείπως κατακάθηνται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνεμοι παρασύρουσι κονιορτοὺς ἐπαισθητοὺς ἐκ τῶν ὀρέων εἰς τὰς πεδιάδας. Ἔτι μᾶλλον παρασύρουσι γῆν καὶ λίθους αἱ ἐπὶ τῶν ὀρέων βροχαί, ἐξ ὧν τὰ μὲν ὄρη ἀποστεροῦνται δσημέραι τῆς γῆς αὐτῶν, καὶ καθίστανται ἧττον γόνιμα, τῶν δὲ πεδιάδων τὸ ἔδαφος ἐπαυξάνει καὶ ἀνυψοῦται. Διὰ ταῦτα καὶ τὰ ὄρη διὰ τοῦ χρόνου ταπεινοῦνται, ὡς τοῦτο καὶ ὁ Αἰλιανὸς λέγει ἐν τῇ ποικίλῃ ἱστορίᾳ αὐτοῦ.

Τὰ ἐν Ἑλλάδι ὄρη ὁσημέραι ἀπογυμνοῦνται τῶν δασῶν αὐτῶν. Τὰ δὲ ἐπὶ τῶν πεδιάδων δένδρα ὑπάρχουσι πολὺ ὀλιγώτερα παρ' ὅσον ὑπῆρχον τὸ πάλαι. Ἡ τοιαύτη ἐλάττωσις τῶν δασῶν καὶ τῶν δένδρων ἐπιφέρει καὶ τὴν ἐλάττωσιν τῶν ὑδάτων. Ἤδη ὑπάρχει σημαντικὴ διαφορὰ εἰς τοὺς ἀρχαίους ποταμούς. Οἱ ὑπὸ τῶν συγγραφέων ἀναφερόμενοι τότε τοιοῦτοι, ἤδη εἰσὶν ῥύακες ἢ χείμαρροι. Ὁ Ὄφις ποταμὸς τῆς Μαντινείας εἶνε ῥύαξ τὸν χειμῶνα. Ὁ Λάδων τῆς Μεγαλοπόλεως εἶνε ἤδη χείμαρρος. Ὁ Ἰλισσὸς, καὶ Κηφισσὸς τῆς Ἀττικῆς εἰσὶν εἴδη ῥύακες, κλπ.

Ἡ τοιαύτη μεταβολὴ τῶν ὀρέων, τῶν πεδιάδων, τῶν δασῶν, τῶν δενδροφυτειῶν καὶ τῶν ὑδάτων, κλπ. ἐπέφερε μεταβολὴν καὶ ἐπὶ τοῦ κλίματος κατὰ τὴν ἀτμοσφαιρικὴν ὑγρασίαν, κατὰ τὴν θερμότητα, κατὰ τὰ προϊόντα, κλπ.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι τὸ ψῦχος τοῦ εὐρυχώρου ὀροπεδίου Τεγέας καὶ Μαντινείας, τοῦ νῦν Τριπόλεως, ἦτο πολὺ ἐπαισθητὸν καὶ διαπεραστικὸν, ὡς εἶνε καὶ ἐπὶ τῶν παραλίων κοιλάδων, αἵτινες ἔχουσι πάντοτε ὑγρασίαν· διότι, λέγει, ἐπὶ τοῦ ὀροπεδίου τότε ὑπῆρχεν ὑγρασία. Νῦν τὸ ὀροπέδιον τοῦτο ἔχει ὅλως διαφόρως, εἶνε ξηρὸν καὶ ἄνυδρον· διότι καὶ ὄρη και πεδιὰς εἰσὶ γυμνὰ δένδρων, ὁ δὲ ἥλιος καταξηραίνει τὴν χώραν.

Ὁ Παυσανίας καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἱστορικοὶ ἀναφέρουσιν ὅτι ὁ τόπος οὗτος ἦτο δασώδης, τὸ δὲ εὐρύχωρον δάσος τῆς Μαντινείας ἐκαλεῖτο Πέλαγος, ἔνθα καὶ ἐφονεύθη ὁ ἥρως Ἐπαμινώνδας. Ἤδη τὸ ὀροπέδιον τοῦτο ποτίζεται μόνον ἐκ τῶν ἀτμῶν τῆς ἀτμοσφαίρας, ἥτις τὴν νύκτα διαχύνει ἄφθονον δρόσον.

Αἱ παραλίαι πεδιάδες ἤδη ἐγένοντο διὰ τοῦ χρόνου μᾶλλον ἐκτεταμέναι· διότι οἱ αἰγιαλοὶ προβαίνουσι πρὸς τὰ ἐνδότερα τῆς θαλάσσης, εἴτε διότι αὔξονται αἱ γαιώδεις ὗλαι τῶν ἐπιφανειῶν, εἴτε διότι τὰ ὕδατα αὐτῆς τῆς θαλάσσης ἀλλοιοῦνται· ἡ ἐξέτασις τούτων ἀνάγεται εἰς ἄλλο θέμα.

Ὁ Στράβων, ὁ Πλίνιος καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς ἀναφέρουσιν ὅτι τὸ πάλαι ἐπεκράτει ἰδέα ὅτι μεταξὺ Ἀθηνῶν καὶ Πειραιῶς ὑπῆρχε θάλασσα, καὶ ὅτι κατ' ὀλίγον ἐγένετο ξηρά· διότι ὁ Κηφισσὸς καὶ οἱ χείμαρροι καταβιβάζοντες γῆν καὶ λίθους ἐπλήρωσαν τὸ μέρος τοῦτο, ὅπερ καὶ ἐπὶ Πελοποννησιακοῦ πολέμου ὑπῆρχεν ἑλῶδες καὶ ἁλμυρῶδες, διόπερ ἐκαλεῖτο '*Αλίπεδον*' ἦτο δὲ τόσον ἑλῶδες καὶ ὑγρὸν, ὥστε τὰ θεμέλια, κατὰ Πλούταρχον, τῶν μακρῶν τειχῶν δυσχερῶς ἐτέθησαν. Νῦν δὲ

ἡ πεδιὰς αὕτη ἀνυψώθη καὶ προέβη ἔτι μᾶλλον πρὸς τὴν θάλασσαν, ὥστε καὶ κατοικήσιμος κατέστη ὁ τόπος οὗτος, καὶ τερπνὸς πρὸς διασκέδασιν.

Αἱ τοιαῦται ἐδαφιαῖαι μεταβολαὶ ἐπενεργοῦσι καὶ ἐπὶ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς καταστάσεως, ἥτις κατὰ μέγα μέρος διαφόρως ἤδη ἔχει ἢ τὸ πάλαι. Ἤδη ἡ χώρα εἶνε ξηροτέρα, ὀλιγώτερον νεφελώδης καὶ ἡ θερμότης εἶνε ἐπαισθητοτέρα. Ὁ χειμὼν τότε ἦτο δριμύτερος καὶ τὸ θέρος ἧττον θερμόν, καὶ τοιοῦτο διετηρεῖτο ἐν ὅσῳ διετηροῦντο δάση ἐπὶ τῶν ὀρέων καὶ τῶν πεδιάδων. Ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἱεροῦ ἀγῶνος τοῦ 1821 ἐν Τριπόλει κατὰ πάντα χειμῶνα ἔπιπτεν ἄφθονος χιών, ἐπὶ δὲ τῶν ὑδρορροῶν (ῥευτῶν) τῶν οἰκιῶν ἐσχηματίζοντο μέγιστοι κρύσταλλοι· ἔκτοτε οἱ χειμῶνες κατ' ὀλίγον κατεστάθησαν ἠπιώτεροι, καθ' ὅσον ὁ πέλεκυς τοῦ ἀνθρακέως καὶ τὸ πῦρ τοῦ ποιμένος καταστρέφουσι τὰ δάση, καὶ αἱ πεδιάδες καὶ τὰ ὄρη καθίστανται γυμνότερα.

Αἱ τοιαῦται τοπικαὶ μεταβολαὶ ἐπενεργοῦσι καὶ ἐπὶ τοῦ ἰδίου κλίματος, μεταβάλλουσι τοῦτο ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τῶν δασῶν, τῶν ὑδάτων, τῆς καλλιεργείας, κλπ. Τούτου οὕτως ἔχοντος, ἕπεται ὅτι καὶ τὰ φυσικὰ προϊόντα, καὶ πολλὰ εἴδη ζώων δέον ὅπως ἔχωσι κατά τι διαφόρως νῦν τῶν τότε. Τοῦτο δύναταί τις ὑποδεῖξαι ἐκ πολλῶν περιγραφῶν περὶ τῶν ἰδιοτήτων τῶν φυτῶν. Πολλὰ βότανα τότε εἶχον διάφορον δύναμιν τῆς νῦν. Αἱ κράμβαι, ὡς περὶ τούτων ἐλέχθη Τ. Α. σελ. 28. εἶχον ἰδιότητας μηδόλως ἤδη παριστανομένας. Οἱ βολβοί, τὰ ῥάφανα, οἱ σίκυοι, τὰ πράσσα κλπ. ὡσαύτως. Ὁ ἐλλέβορος, ὁ μανδραγόρας ὡσαύτως καὶ ἄλλα, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν ζώων τοιαύτη διαφορὰ ἀναφαίνεται· οἱ Ἀρκαδικαὶ ἵπποι νῦν οὐδόλως εἰσὶν ὅσον οἱ ἀρχαῖοι ἐπίσημοι.

Ἡ τοιαύτη μεταβολὴ τοῦ κλίματος ἕπεται ὅτι καὶ ἐπὶ τῶν κατοίκων ἐπιδρᾷ καὶ σωματικῶς καὶ ἠθικῶς. Κατὰ τὸ ἀνάστημα δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι οἱ νῦν εἰσὶ κατά τι βραχύτεροι, ἀλλὰ κατὰ τὴν διάνοιαν ὡσαύτως ὑπάρχει διαφορά. Τὰ μεγάλα ἐκεῖνα αἰσθήματα ὑπὲρ Πατρίδος και τῆς ἀληθοῦς ἐλευθερίας ἔκτοτε οὐδόλως ὑπὸ τὸν τύπον ἐκεῖνον ἀνεφάνησαν. Τὸ πολιτικὸν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτί. Ἡ διαυγὴς ἐκείνη διάνοια οὐδέποτε ἀναφανήσεται. Οὔτε Ὅμηροι, οὔτε Ἀριστοτέλαι, οὔτε Πλάτωνες, οὔτε Πίνδαροι, οὔτε Ἀναξαγόραι, οὔτε οἱ περιλαμπεῖς ἄλλοι ἐκεῖνοι νόες θέλουσιν ἀνατείλει πλέον ἐπὶ τῆς γῆς. Ὁ ἀνθρώπινος νοῦς

ἤδη πλανᾶται εἰς χάος ἰδεῶν. Ὅπως διὰ τοῦ χρόνου ταπεινοῦνται τὰ ὄρη, οὕτως κατ' ὀλίγον ταπεινοῦται καὶ ἡ ὑψιπετὴς ἐκείνη διάνοια τῶν ἀρχαίων.

Πολλαὶ ὅμως ἄλλαι ἀτμοσφαιρικαὶ διαθέσεις διατηροῦνται ἀμετάβλητοι ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, τὸ εὐμετάβλητον τῆς ἀτμοσφαίρας, αἱ ἰδιότητες τῶν ἀνέμων, ἡ ἐπήρεια τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης ἐπὶ τῶν ἀνθρώπων, κλπ. πάντα ταῦτα ἐπηρεάζουσι τοὺς κατοίκους ἐπίσης, ὥσπερ καὶ τὸ πάλαι. Διὰ ταῦτα ἐπικρατοῦσι τ' αὐτὰ σχεδὸν αἰσθήματα πρός τινας διαθέσεις. Τὸ νεωτεριστικὸν καὶ εὐμετάβλητον τῶν ἀρχαίων, τὸ δραστήριον, τὸ ἐπιχειρηματικὸν, τὸ ἐπιδέξιον, τὸ μιμητικὸν καὶ ἀγχίνουν, καὶ πολλαὶ ἄλλαι ἠθικαὶ διαθέσεις ὑπάρχουσιν ἐπίσης, ὡς καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ τοῦ ἀέρος.

Ὁ ἀὴρ εἶνε ἡ πρώτη τροφὴ τῆς ζωῆς. Ἅμα ὁ ἄνθρωπος γεννηθῇ, κατὰ πρῶτον εἰσπνέει ἀέρα, καὶ τότε ἄρχεται ἡ ζωὴ, ἥτις διατηρεῖται κατόπιν διὰ τῆς ἀδιακόπου *εἰσπνοῆς* καὶ *ἐκπνοῆς*· ἀμφότεραι αὗται αἱ κινήσεις ἀποτελοῦσι τὴν *ἀναπνοήν*. Ἄνευ τῆς ἀναπνοῆς ἀέρος οὔτε ἐπὶ στιγμὴν δύναται νὰ ζήσῃ ὁ ἄνθρωπος, ἐν ᾧ ἐκ τῆς στερήσεως πάσης τροφῆς ζῇ ἐπὶ ἡμέρας. Διὰ τοῦτο ὁ Θεὸς διέχυσε πανταχοῦ ἐπὶ τῆς γῆς τὸν ἀέρα, ὅστις ὡς περικαλύπτων τὴν ἐπιφάνειαν ταύτης ἐκλήθη ὑπὸ τῶν νεωτέρων *ἀτμοσφαῖρα*.

Καὶ ὅμως οἱ πλεῖστοι τῶν ἀνθρώπων ἀγνοοῦσι τί ἐστὶν ἀὴρ, καὶ τίνι τρόπῳ δι' αὐτοῦ διατηρεῖται ἡ ζωή. Ταῦτα ἐν ὀλίγοις θέλομεν διδάξει.

Ὁ ἀὴρ εἶνε λεπτότατον σῶμα, ἀόρατον, ἄγευστον καὶ ἄχρωμον, ἔχει βάρος, καὶ βαρύνει περὶ τὰς 1000 φορὰς ὀλιγώτερον τοῦ ὕδατος ὑπὸ τὴν θερμοκρασίαν τῶν 16 βαθμῶν.

Ὁ ἀὴρ εἶνε σύνθετος ἐκ δύο ἄλλων ἀερίων, ὧν τὸ ἓν καλεῖται *ὀξυγόνον* καὶ τὸ ἄλλο *ἄζωτον*· 100 μέρη ἀέρος ἀποτελοῦνται ἐξ 21 μέρους ὀξυγόνου καὶ ἐξ 79 ἀζώτου.

Τὸ μὲν ὀξυγόνον χρησιμεύει ἰδίως πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς· διὰ τοῦτο ἐπωνομάσθη *ἀὴρ τῆς ζωῆς*· τὸ δὲ ἄζωτον εἶνε ἄχρηστον διὰ τῆς ἀναπνοῆς πρὸς τὴν ζωήν· διὰ τοῦτο καὶ *ἄζωτον*

ἐκλήθη. Χρησιμεύει ὅμως πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς διὰ τῶν τροφῶν. Πᾶσα τροφὴ μὴ ἐμπεριέχουσα καὶ ἄζωτον δὲν εἶνε θρεπτική. Οὕτως τὸ μὲν ὀξυγόνον διατηρεῖ τὴν ζωὴν διὰ τῆς ἀναπνοῆς, τὸ δὲ ἄζωτον διὰ τῶν τροφῶν.

Ἵνα ὑπάρχῃ καλὴ ὑγίεια καὶ εὐεξία, πρέπει ὁ ἀναπνεόμενος ἀὴρ νὰ διατηρῇ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν τοῦ ὀξυγόνου πρὸς τὸ ἄζωτον· δηλαδὴ νὰ εἰσέρχηται πάντοτε εἰς τοὺς πνεύμονας διὰ τῆς εἰσπνοῆς τὸ αὐτὸ ποσὸν τοῦ ὀξυγόνου ἀναλόγως πρὸς τὴν σωματικὴν κατάστασιν ἑκάστου· διότι διὰ τοῦ ὀξυγόνου ζωογονεῖται τὸ αἷμα, καὶ παράγεται εἰς τὸ σῶμα ἡ δύναμις τῆς θρέψεως. Ἐὰν ὁ εἰσπνεόμενος ὄγκος τοῦ ἀέρος ἔχῃ *ὀλιγώτερον* ἢ *περισσότερον* τοῦ δέοντος ὀξυγόνον, ἡ ὑγίεια βλάπτεται καὶ ἐν ὑπερβολῇ καταστρέφεται.

Πότε λοιπὸν δύναται τὸ ὀξυγόνον νὰ ἐλαττωθῇ, καὶ νὰ μὴ ὑπάρχῃ τὸ ἁρμόδιον ποσὸν ἐν εἰσπνοῇ πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγιείας καὶ τῆς ζωῆς;

Τρεῖς περιστάσεις ἐλαττοῦσι τὸ ἀνάλογον ποσὸν τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἀέρος. Α΄. ἡ διαρκὴς ἀναπνοὴ ἀνθρώπων καὶ ζώων ἐντὸς χώρου περιωρισμένου. Β΄. ἡ καῦσις ἀνθρακούχων σωμάτων. Γ. ἡ ἀραίωσις τοῦ ἀέρος.

Α΄. ἐλάτττωσις τοῦ ἀναλόγου ποσοῦ τοῦ ὀξυγόνου ἐν τῷ ἀέρι διὰ τῆς ἀναπνοῆς ἀνθρώπων καὶ ζώων.

Ὁ ἄνθρωπος, ὡς καὶ τὰ ἀναπνέοντα ζῶα, εἰσπνέων τὸν ἀέρα, ἀφαιρεῖ τὸ ὀξυγόνον, τὸ ὁποῖον διὰ μυστηριώδους δυνάμεως ἑνοῦται χυμικῶς μετὰ τοῦ ἄνθρακος, τοῦ εὑρισκομένου ἐντὸς τοῦ αἵματος, καὶ ἀποτελεῖ νέον ἀέριον, καλούμενον *ἀνθρακικὸν ὀξύ*, τὸ ὁποῖον ἐξέρχεται διὰ τῆς ἐκπνοῆς μετὰ τοῦ ἀζώτου, μετὰ τοῦ ὁποίου συνεξέρχονται καὶ ὑδατώδεις ἀτμοὶ καὶ μιασματικαὶ ὗλαι. Ὅσον δὲ ὀξυγόνον εἰσπνέεται τόσον ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἐκπνέεται. Τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὡς καὶ αἱ μιασματικαὶ ὗλαι, εἶνε ὀλέθριον εἰς τὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου. Ὅθεν ὁ ἐκπνεόμενος ἀὴρ ὁ ἔχων ἀνθρακικὸν ὀξὺ εἶνε ὅλως ἀλυσιτελὴς πρὸς τὴν ζωὴν, ἐπιφέρει θάνατον. Ὅθεν ὅσον περισσότερον ἀναπνέει τις ἀέρα μὴ ἀνανεούμενον, τόσον περισσότερον ἐλαττοῦται τὸ ὀξυγόνον, καὶ καθίσταται ὁ ἀὴρ ἐπιβλαβὴς εἰς τὴν ὑγίειαν, καὶ ἐν ὑπερβολῇ θανατηφόρος.

Β΄. ἐλάττωσις τοῦ ὀξυγόνου ἐκ τῆς καύσεως ἀνθρακούχων σωμάτων.

Τὸ πῦρ γίνεται καὶ διατηρεῖται διὰ τῆς καύσεως ἀνθρακού-

νας ΜΜ', καὶ ἀφ' οὗ ἐντὸς τούτων ζωογονηθῇ διὰ τῆς ἀναπνοῆς καὶ γείνῃ ἐρυθρὸν, ἐπανέρχεται διὰ τῶν πνευμονικῶν φλεβῶν Φ εἰς τὴν ἀνωτέραν ἀριστερὰν κοιλίαν τῆς καρδίας Α, ἐκ ταύτης μεταβαίνει εἰς τὴν ἀριστερὰν κατωτέραν κοιλίαν αὐτῆς Β', καὶ ἐκ ταύτης ἐξωθεῖται καὶ ἐξέρχεται διὰ τῆς ἀορτῆς Ο, ἐξ ἧς διακλαδοῦται εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, μέχρι τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων, καὶ παρέχει τὰς θρεπτικὰς ὕλας εἰς τὸ σῶμα.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Ἡλικία μειρακίου.

Ἡ ἡλικία αὕτη ἄρχεται ἀπὸ τῆς λήξεως τῆς δευτέρας ὀδοντοφυΐας, ἤτοι τῆς ἀλλαγῆς τῶν πρώτων ὀδόντων, καὶ λήγει εἰς τὴν ἔναρξιν τῆς ἥβης, ἥτις εἰς μὲν τὸ θῆλυ ἄρχεται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κατὰ τὸ **14**, εἰς δὲ τὸ ἄρρεν τὸ **16** ἔτος.

Κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην τὸ σῶμα αὔξεται κατὰ ὕψος καὶ σπανίως παχύνονται τὰ παιδία, λαμβάνει δὲ δύναμιν καὶ εὐκινησίαν. Ὁ στόμαχος καθίσταται ἰσχυρὸς, ἵνα δέχηται πλείονα τροφήν.

Ὁ νοῦς ἀναπτύσσεται καὶ ἐνισχύεται κατ'ὀλίγον, ἀλλὰ καὶ εὐκόλως ἐπισκοτίζεται· εὐκολύνεται εἰς γνώσεις πρακτικὰς, καὶ δυσκολεύεται εἰς θεωρίας· διὰ τοῦτο ἡ ἡλικία αὕτη εἶνε ἡ καταλληλοτέρα πρὸς ἐκμάθησιν γλωσσῶν, μουσικῆς, ἱστορίας κλπ.

Ἡ ἡλικία αὕτη ἀπαιτεῖ τροφὴν θρεπτικὴν καὶ τονικήν· διότι τὸ σῶμα ἀναπτυσσόμενον ἔχει ἀνάγκην πλείονος τροφῆς· διότι μένει ἐν τῷ σώματι περισσοτέρα ὕλη παρ' ὅση ἀποβάλλεται· διὰ τοῦτο ὅσα μειράκια κακῶς καὶ ἀνεπαρκῶς τρέφονται καθίστανται καχεκτικὰ, διατίθενται πρὸς χοιράδας, πρὸς ῥαχίτην, κλπ· Πρὸς ταῦτα συντελεῖ καὶ ἡ ὑπερβολὴ τῶν νοερῶν ἐργασιῶν· διὰ τοῦτο ἡ μάθησις πρέπει νὰ ἄρχηται ἐκ τοῦ ἑβδόμου ἔτους, καὶ κατ' ὀλίγον νὰ προβαίνῃ πρὸς πλείονας μελέτας. Πολλοὶ καταφορτώσαντες τὰ τῆς ἡλικίας ταύτης παιδία ἐξ ἀρχῆς μετὰ πολλῶν μαθημάτων, ἐκούρασαν τὸν νοῦν αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τέλους ἐξησθένησαν τὴν διάνοιαν.

Τὸ μειράκιον πρέπει νὰ κινῆται, νὰ παίζῃ συνετὰ παιγνίδια πρὸς σωμασκίαν, καὶ ν' ἀναπνέῃ καθαρὸν ἀέρα. Ὁ ὕπνος αὐτοῦ πρέπει νὰ διαρκῇ ἕως 8 ὥρας.

Κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην πρέπει νὰ γίνηται προσεκτικὴ ἀγωγὴ πρὸς ἠθικὴν μόρφωσιν· διότι αἱ πρῶται ἐντυπώσεις συνήθως μένουσιν ἀνεξάλειπτοι. Εἰς τὰ κοράσια ἰδίως πρέπει ν' ἀπαγορεύηται ἡ ἀνάγνωσις μυθιστορημάτων, τὰ ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐνσπείρουσι τοὺς πρώτους σπόρους τῆς ἠθικῆς διαφθορᾶς, ἐπιφέρουσι νευρικὰς ταραχὰς καὶ καθιστῶσι τὰς νέας ἰδιοτρόπους, ἰδιορρύθμους, καὶ ἀσυμβιβάστους. Πρέπει ν' ἀπαγορεύηται ἡ φοίτησις εἰς τὰ θέατρα, καὶ μάλιστα εἰς τ' ἄσεμνα.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τοῦ κοκίτου.

Καλεῖται καὶ κατάρρους σπασμωδικὸς, βὴξ σπασμωδικὸς βὴξ πνιγηρὸς, βὴξ κυανός.

Ὁ κοκίτης εἶνε νόσος ἰδίως τῶν μικρῶν παιδίων, εἶνε ἐπιδημικὸς καὶ μεταδοτικός.

Ἔχει δύο περιόδους, τὴν καταρροϊκὴν καὶ τὴν σπασμωδικήν· διότι ἀποτελεῖται ἐκ καταρρου τῶν βρόγχων, καὶ ἐκ σπασμωδικοῦ βηχὸς, ἀναφαινομένου διαλειπόντως.

Κατὰ μὲν τῆς καταρροῆς τῶν βρόγχων δίδε σκευασίας τοῦ στίμεως (ἀντιμονίου), ἤτοι τὸ διαφορητικὸν στίμι (oxydum alb. antimonii) ὑπὸ δόσιν κατὰ ὥραν ἀνὰ ἕνα κόκκον μέχρι 5 κ., ὅταν τὸ παιδίον ἔχῃ ἡλικίαν κάτω τῶν τριῶν ἐτῶν μετὰ ζαχάρου καὶ 1 στάγματος λαουδάνου. Ἐὰν τὸ παιδίον ἔχῃ ἡλικίαν πλέον τῶν τριῶν ἐτῶν, δὸς ἀντὶ τῆς ῥηθείσης σκευασίας, 1 κόκκον ἐμετικῆς τρυγὸς ἐντὸς 50 δρ. ὕδατος καὶ 5 σταγμάτων λαουδάνου, κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα. Μὴ δίδε τὴν ἐμετικὴν τρύγα εἰς τὰ νήπια· διότι ἐπιφέρει εἰς ταῦτα καταβολὴν τῶν δυνάμεων. Ἐὰν ὅμως τὸ πάσχον παιδίον ἔχῃ καταβολὴν μεγάλην τῶν δυνάμεων, καὶ πολλὰ φλέγματα, τὰ ὁποῖα πρέπει ὡς τάχιστα ν' ἀποβληθῶσιν ἐκ τῶν βρόγχων, δίδε σιράπιον ἰπεκακουάνης κατὰ τέταρτον ὥρας ἀνὰ μίαν κουταλίαν μέχρις οὗ ἐπιφέρῃ ἐμετόν. Εἰς τὰ παιδία ἡ ἰπεκακουάνη εἶνε κατὰ πολλὰ ὠφέλιμος· διότι αὐξεῖ καὶ τὴν διαφόρησιν, καὶ προκαλεῖ ἱδρῶτας, καὶ τὸν πυρετὸν πραΰνει ἄνευ ἐντερικῆς ταραχῆς. Ἐὰν ἡ ἰπεκακουάνη μὴ φέρῃ ἐμετὸν, πρὸς ἀποβολὴν τῶν φλεγμάτων διὰ τοῦ ἐμετοῦ, δὸς δύο κόκκους θειϊκοῦ χαλκοῦ διαλελυμένου ἐντὸς 10 δραμ. σεραπίου

ἁπλοῦ ἀνὰ μίαν μικρὰν κουταλίαν κατὰ 5 λεπτὰ τῆς ὥρας. Τοῦτο συσταίνει ὁ Τρουσσώ. Γνωστὸν δ' ἔστω ὅτι τὰ ἐμετικὰ πρέπει νὰ δίδωνται μᾶλλον τὸ ἑσπέρας, ἵνα κατὰ τὴν νύκτα οἱ πνεύμονες ὦσι κενώτεροι.

Κατὰ δὲ τῆς σπασμωδικῆς καταστάσεως, ὅταν ὑπάρχῃ εἰς ἔξαψιν ὁ σπασμωδικὸς βήξ, κάθησον τὸ πάσχον καὶ ἔχε τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ κεκλιμένην πρὸς τὰ ἐμπρός, ἵνα διευκολύνηται ἡ ἐξαγωγὴ τῶν βλενῶν ἐκ τοῦ στόματος, καὶ ἐν ἀνάγκῃ ἐξάγαγε ταύτας διὰ τοῦ δακτύλου ἐκ τοῦ στόματος, ἐὰν μὴ μόναι ἐξέρχωνται, ἵνα μὴ ἐπέλθῃ πνιγμός. Δῶσε κατὰ ὥραν ἀνὰ κοκ. 2 μέχρι 3, ὅταν τὸ παιδίον ἔχῃ ἡλικίαν οὐ πλέον τῶν 6 μηνῶν, ὀξειδίου ψευδαργύρου (ἄνθος ψευδαργύρου) μετὰ ὀλίγου ζαχάρου εἰς ξηρία (κόνεις) ἐντὸς κοχλιαρίου ὕδατος. Μέχρι δὲ ἡλικίας 10 ἐτῶν δίδε κατὰ ὥραν κόκ. 4 μέχρι 10. Τὸ ὀξείδιον τοῦτο τοῦ ψευδαργύρου δίδεται μεμιγμένον καὶ μετὰ κόνεως καραβίδων. Ἐὰν ἐπιφέρῃ ἐμετὸν ἢ διάρροιαν, μὴ δίδε τοῦτο.

Ὠφελεῖ πολὺ ὁ μόσχος ὑπὸ δόσιν 3 κόκκων ἐντὸς 16 δραμ. σιραπίου ἁπλοῦ κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν μικρὸν κοχλιάριον.

Πάντων τούτων τὸ μᾶλλον ὠφέλιμόν ἐστιν ἡ κοχινίλη (κρεμέζον) τὴν ὁποίαν δίδε κατὰ τὴν ἑξῆς συνταγήν.

Λάβε	κοχινίλλης	κοκ.	20
	ἀνθρακικῆς ποτάσσης	κοκ.	20
	Σιραπίου ἀλθαίας	δραμ.	25
	ὕδατος δαφνοκεράσου	σταγῶνας	10

Λειότριψον καλῶς τὴν κοχινίλλην ἐντὸς ἰγδίου ὑελίνου, πρόσθες τὴν ἀνθρ. πότασσαν καὶ ἀνάμιξον, εἶτα πρόσθες τὸ σιράπιον καὶ τὸ ὕδωρ δαφνοκεράσου καὶ ἀνάμιξον καλῶς.

Δίδε κατὰ δύο ὥρας ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα· ἐπανάλαβε τὴν συνταγὴν ἐπὶ 4 ἡμέρας.

Ὠφελεῖ ὡσαύτως καὶ ἡ κόνις τῶν κελύφων τῶν μικρῶν κοχλιῶν (σαλιγγάρων), οἵτινες εὑρίσκονται νεκροὶ ἐπὶ πετρῶν, ὑπὸ δόσιν 3 ἢ 4 κόκκων καθ' ὥραν.

Συσταίνουσι πολλοὶ ἰατροὶ τὸν *κρόκον* (σαφρᾶν) τῆς Ἀνατολῆς, τὸν ὁποῖον δίδουσιν ὑπὸ ἔγχυμα μετὰ τοῦ τευκρίου (α),

---

(α) Τεύκριον καλοῦσι τὴν λατινιστὶ βερονίκην καλουμένην, τὴν ὁποίαν κοινῶς λέγουσι τσάϊ ἐγχώριον· εἶνε βοτάνη ὀλίγον ἀρωματικὴ ἰξώδης, οὐδεμίαν ἰδιότητα ἔχουσα κοινὴν μετὰ τοῦ τσαΐου τῆς Κίνας. Ὁ Διοσκουρίδης τεύκριον ὀνομάζει ἄλλο εἶδος βοτάνης, ὅπερ συσταίνει κατὰ τοῦ σπληνός. Ὁ Πλίνιος ἀναφέρει πολλὰ εἴδη τευκρίου.

ἢ καὶ ἄνευ τούτου, καὶ ζαχάρου· ὠφελεῖ οὐ μόνον κατὰ τοῦ κοκίτου, ἀλλὰ καὶ κατὰ παντὸς βηχὸς σπασμωδικοῦ καὶ κατὰ πάσης δυσχερείας πρὸς τὴν ἀναπνοήν.

Τὸ *ἄνθος τοῦ θείου* ἐθεωρήθη ὡς εἰδικὸν ἀντιφάρμακον κατὰ τῆς νόσου ταύτης. Δίδοται ἀνὰ 10 κόκκους τὴν ἡμέραν εἰς 3 ξηρία ἐν ἡλικίᾳ 2 μέχρι 4 ἐτῶν· καὶ ἀπὸ κοκ. 10 μέχρι 20 εἰς τὰ μᾶλλον ἡλικιωμένα. Γνωστὸν ἔστω ὅτι τὸ ἄνθος τοῦ θείου ὑπὸ πλείονα δόσιν ἐπιφέρει εὐκοιλιότητα· ἐὰν λοιπὸν προκαλῇ ταύτην, παῦσον τὴν χρῆσιν· διότι ἐπιφέρει ἀδυναμίαν ἡ εὐκοιλιότης.

Ὁ *ὑπανθρακικὸς σίδηρος* συντελεῖ πρὸς πραΰνσιν καὶ συντόμευσιν τῆς νόσου, ὑποστηρίζει τὰς δυνάμεις, οὐδέποτε βλάπτει· εἰς ἡλικίαν 1 ἔτους δίδοται εἰς 3 κόκ. εἰς 3 ξηρία καθ' ἑκάστην· εἰς ἡλικίαν 2 ἐτῶν ἀνὰ 10 κόκκους· εἰς 3 ἐτῶν 15 ἤτοι κατὰ 5 κόκ. κατ' ἔτος· καὶ πᾶσα δόσις ἡμερησία ὑποδιαιρεῖται εἰς 3 ἢ 4 ξηρία, διδόμενα κατὰ 3 ὥρας ἕκαστον.

Τὸ φάσκον (*ἡ παραφυὰς τῆς δρυὸς*) ὑπὸ δόσιν κοκ. 10 μέχρις 15, τρεῖς καθ' ἡμέραν ἐπὶ 7 ἡμέρας.

Ὁ *Καφὲς* μετὰ ζαχάρου ἀρκετοῦ διδόμενος μετὰ τὸ φαγητὸν καὶ ἀκολούθως, κατὰ τὴν γνώμην τινῶν εὐρωπαίων Ἰατρῶν, θεραπεύει ἐντὸς 4 ἢ 5 ἡμερῶν. Ἐν τῇ χρήσει τοῦ καφὲ ἡ τροφὴ ἔστω τρυφερὸν κρέας ὀπτόν, ἀποχὴ ἐκ γάλακτος, ἀμυλωδῶν τροφῶν, γλυκυσμάτων, ὀπωρῶν κλπ.

Ἡ *Εὐθαλία* (βελλαδόνα) θεωρεῖται τὸ ἡρωϊκώτερον φάρμακον· πρέπει ὅμως νὰ γίνηται χρῆσις τῆς ῥίζης αὐτῆς ὑπὸ μεγάλην δόσιν. Πρέπει νὰ ἦνε καλῆς ποιότητος. Ἡ δόσις εἶνε ἀνὰ ἕνα κόκκον κατὰ μῆνα ἡλικίας· εἰς ἡλικίαν ἑνὸς μηνός, ἕνα κόκκον· δύο μηνῶν δύο κόκκους, καὶ καθ' ἑξῆς, ὥστε κατὰ τὴν ἡλικίαν πέντε ἐτῶν δοτέον 60 κόκκους καὶ πλέον οὔ. Ἑκάστη δόσις ὑποδιαιρεῖται εἰς 12 μέρη, ἢ ξηρία, ὧν ἕκαστον δίδοται ἐν μιᾷ ἡμέρᾳ· ὥστε ἡ χρῆσις τῆς ἀρχικῆς δόσεως διαρκέσει 12 ἡμέρας. Ἕκαστον ξηρίον ὑποδιαίρεσον εἰς 3 ἢ 4 ξηρία, ὧν ἕκαστον δίδεις κατὰ 3 ἢ 4 ὥρας· ἅπαντα ταῦτα νὰ ληφθῶσιν ἐντὸς τῆς ἡμέρας. Τὸ πλῆρες ἀποτέλεσμα τῆς θεραπείας φαίνεται μετὰ τὴν δωδεκάτην ἡμέραν· ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ ἐπέλθωσι διαταρακτικὰ συμπτώματα, ἤτοι διαστολὴ τῆς ἴριδος, ξηρότης τοῦ φάρυγγος, θάμβωσις, κλπ. ἡ χρῆσις πρέπει νὰ παύσῃ.

Ἐν καιρῷ παροξυσμῶν τοῦ κοκίτου ἐπέρχονται ἐνίοτε καὶ αἱμορραγίαι ῥινός, ὤτων, βλεφάρων, κλπ. Ἡ ἀνύψωσις τῶν

χειρῶν καταπαύει συνήθως τούτους· ἐνίοτε ἐπισυμβαίνουσι καὶ ἴδια σπασμωδικὰ συμπτώματα ὀλίγον διαρκοῦντα. Πρὸς ταῦτα κάλεσον Ἰατρόν.

Τὰ ξηρὰ φαγητά εἰσιν ὠφέλιμα.

Ἡ ἀλλαγὴ τῆς οἰκίας ἐνίοτε καταπραΰνει τὴν νόσον.

Διατήρει θερμότητα ἐπὶ ὅλου τοῦ σώματος. Προφύλαττε ἐκ τοῦ ψύχους καὶ τῆς ὑγρασίας.

Τὰ πρὸ τῶν 6 μηνῶν ἡλικίας νήπια σπανίως προσβάλλονται. Συνήθως πάσχουσι τὰ ἀπὸ τοῦ 1 μέχρι τῶν 7 ἐτῶν παιδία. Ὁ ἅπαξ προσβληθείς, οὐδέποτε προσβάλλεται καὶ ἐκ δευτέρου.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ πεπέρεως.

Τὸ πέπερι ἦτο γνωστὸν εἰς τοὺς ἀρχαίους, οἵτινες τὸ εἶχον καὶ ὡς καρύκευμα· ἀλλ' οὐχὶ πολὺ εὐγερῶς διὰ τὴν τότε σπάνιν αὐτοῦ. Εἶχον δὲ τοῦτο ὡς οὐσιῶδες φάρμακον καὶ ἀπετέλει μέρος συστατικὸν τῆς θηριακῆς κλπ. Ὁ Διοσκορίδης ἀναφέρει πάσας τὰς ἰδιότητας καὶ τὰς χρήσεις αὐτοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα οἱ νεώτεροι οὐδὲν ἐπρόσθεσαν, ἀλλὰ μόνον ἀνάπτυξιν ἐποίησαν· ἰδοὺ ἐν ὀλίγοις τί περὶ τούτου λέγει ὁ Διοσκορίδης «Τὸ πέπερι δύναμιν ἔχει θερμαντικήν, οὐρητικήν, πεπτικήν, »ἐπισπαστικήν, διαφορητικήν, καθαρίζει τὴν ὅρασιν. Ὠφελεῖ »κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, ἐὰν πίνηται (ἐν ὥρᾳ ῥίγους) »καὶ ἐπαλείφηται ἐπὶ τοῦ δέρματος· συντελεῖ πρὸς θεραπείαν »τῶν δαγκασθέντων ὑπὸ ὄφεων καὶ ἄλλων δηλητηριωδῶν ζώων. »Εἶνε ἐμμηναγωγόν· διότι προκαλεῖ συμφορήσεις εἰς τὴν μή»τραν, ἑπομένως εἶνε καὶ ἐκτρωτικόν· φαίνεται ὅτι ἐπιφέρει »καὶ στειρείαν· ἁρμόζει εἰς πάντα βῆχα (ὑπὸ μετρίαν δόσιν), »ὅταν οὗτος προέρχηται ἐξ ἐρεθισμοῦ τῶν βρόγχων· (οὐχὶ δὲ »καὶ ἐκ φλογώσεως)· ἐπαλειφόμενον ἐπὶ τοῦ στήθους μετὰ »μέλιτος. Διαλύει τοὺς στρόφους (τὰ κοψίματα τῆς κοιλίας). »Μετὰ σταφίδος τρωγόμενον εἶνε ἀποφλεγματικόν. Εἶνε ἀνώ»δυνον (καταπραΰνει πάντα πόνον) ἐπιφέρει ὄρεξιν πρὸς φαγη»τὸν καὶ ὕπνον, (τὸν ὁποῖον καὶ τὸ ὄπιον ἐπιφέρει). Εἶνε ὑγι»εινόν, συντελεῖ πρὸς εὐπεψίαν, ὅταν μάλιστα μιγνύηται μετὰ »τονικῶν βαμμάτων (τεντούρων)· λαμβανόμενον μετὰ πίσσης »θεραπεύει τὰς χοιράδας. Ἡ δὲ ῥίζα τοῦ φυτοῦ τοῦ πεπέρεως

»ταπεινοῖ τὸν σπλῆνα (καταστρέφει τὴν ἐξόγκωσιν τοῦ σπλη-»νός)· ἔκλεγε τὸ βαρύτατον καὶ πλῆρες, ὅπερ ἐστὶ μαῦρον, »πρόσφατον καὶ μὴ πιτυρῶδες οὔτε πολὺ ῥυτιδῶδες.»

Καταπαύει τὸν *λύγκα* (λόξιγκα) ἐὰν μασσηθῶσι 4 ἕως 5 κόκκοι αὐτοῦ.

Καταπαύει τὴν *ὀδονταλγίαν* (πόνους τῶν ὀδόντων), ἐὰν ἐντὸς τῆς κουφάλας ἐπιτεθῇ ἡ κόνις, ἢ μέρος κόκκου αὐτοῦ.

Ὡς ἰατρικὸν λοιπὸν τὸ πέπερι ἔχει μεγάλας καὶ σημαντικὰς ἰδιότητας, ἐπιφέρει ὄρεξιν, εὐπεψίαν, τόνον εἰς τὰ νεῦρα, θερμότητα εἰς τὸ δέρμα, καταπαύει τὸν βῆχα καὶ τὰ φλέγματα, θεραπεύει τὸν διαλείποντα πυρετόν, κλπ.

Τὸ πέπερι ἀγόραζε ἀκέραιον, καὶ ποίει κόνιν ἐν τῇ οἰκίᾳ, διότι τὸ τοῦ ἐμπορίου τετριμμένον εἶνε συνήθως νενοθευμένον διὰ κόνεως σπόρων σινάπεως, πυρέθρου, κλπ.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Κατασκευὴ διαφόρων καθαρτικῶν.

«Τὸ μὲν καθάρσιον ὠφελεῖ εἰς τοὺς ἔχοντας πόνους εἰς τὰ ὑποχόνδρια. Ἡ δὲ φλεβοτομία εἰς τοὺς ἔχοντας πόνους εἰς βραχίονας καὶ εἰς τὸ στῆθος.» (Γαληνός).

Ἡ ἐνέργεια τοῦ καθαρσίου καὶ τῆς φλεβοτομίας εἶνε ἀμοιβαίως σχετική.

Καθάρσιον εὐκοίλιον καὶ εὔγεστον δι' ἀναρρωνύοντας, καὶ κατεχομένους συνήθως ὑπὸ δυσκοιλιότητος

Λάβε βάμματος	Κανέλλας	δρ.	4	
»	καλάμου ἀρωματικοῦ	»	4	
»	ἀρωματικοῦ	»	4	
»	καρδαμόμου	»	4	
»	ἀλόης	»	4	
»	Ῥέου βαρβάρου	»	4	
Σιραπίου ῥεβεντίου (ῥέου βαρβάρου)		»	40	μίξον

Δόσις ἀνὰ ἓν κοχλιάριον ῥοφήματος τὴν πρωΐαν νήστης καὶ τὸ ἑσπέρας δύο ὥρας μετὰ τὸ φαγητόν.

Εἶνε οὐ μόνον εὐκοίλιον, ἐπιφέρον μίαν ἢ δύο ἐκκενώσεις ἀπόνως, ἀλλὰ καὶ τονικὸν τοῦ στομάχου.

Ἐὰν ἐπιφέρῃ πολλὴν εὐκοιλιότητα, λάμβανε ἀνὰ ἓν κοχλιάριον τὴν πρωΐαν, ὅταν ἔχῃς ἀνάγκην.

Περὶ πράσων.

Τὰ πράσα εἰσὶ κηπευτικὰ λαχανικὰ, φυόμενα τὸν χειμῶνα καὶ χρήσιμα πρὸς τροφὴν, τρώγονται μαγειρευμένα καὶ ὠμά.

Ὠμὰ κατὰ τὸν Ὀριβάσιον εἰσὶν εὐπεπτότερα, παρὰ μαγειρευμένα. Ὁ Ἱπποκράτης λέγει ὅτι καταπαύουσι τὴν ὀξυρεγμίαν (ξυνάδες τοῦ στομάχου), καὶ ὅτι εἶνε καλὸν νὰ τρώγωνται τελευταῖα τῶν ἄλλων φαγητῶν. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης ὅτι ἐσθιόμενα τὰ πράσα συντελοῦσι πρὸς εὐφωνίαν τοῦ ἀνθρώπου ὡς καὶ τοῦ πέρδικος.

Βραστὰ ἢ μαγειρευμένα μετὰ κρέατος ἀποτελοῦσι φαγητὸν εὔπεπτον καὶ θρεπτικόν· εὔγευστον γίνεται, ἐὰν τὰ πράσα μαγειρεύωνται μετὰ κρέατος συμμίκτου ἐκ προβείου ἢ αἰγείου καὶ χοιρείου. Ἀπαιτεῖται ὅμως προηγουμένως προετοιμασία, ἥτις γίνεται οὕτως· λάβε τὸ λευκὸν καὶ τρυφερὸν μέρος τῶν πράσων, κόψον εἰς τεμάχια, καὶ θὲς ταῦτα ἐντὸς βράζοντος ὕδατος, καὶ ἄφες νὰ μείνωσιν ἐκτὸς τοῦ πυρὸς 5 ἕως 10 λεπτὰ ὥρας, εἶτα στράγγισον τὸ ὕδωρ, καὶ χῦσον, τὰ δὲ πράσα θέσον ἐπὶ τριβλίου τρυπητοῦ, ὅπως ἐξατμισθῇ ἡ ὑγρασία αὐτῶν, καὶ εἶτα ῥίψον ἐντὸς χύτρας καὶ προσθέσας ὀλίγον ἔλαιον καλὸν ἀνακίνει, ἕως οὗ ὀλίγον ψηθῶσι· τοῦτο γίνεται ἵν' ἀφαιρεθῇ ἡ δυσάρεστος ὀσμὴ αὐτῶν, ὡς γίνεται καὶ πρὸς τὰ κρόμμυα, ἔπειτα πρόσθες ὀλίγον βούτυρον, καὶ ἀνακίνει μέχρις οὗ ἡ ἐπιφάνειά των ὀλίγον κοκκινίσῃ, κατόπιν πρόσθες ταῦτα ἐντὸς ἄλλης χύτρας, ἔνθα βράζει τὸ κρέας, καὶ ἄφες ἕως οὗ μαγειρευθῶσι.

Τινὲς κόπτουσι τὸ φαγητὸν ἐπὶ τέλους δι' αὐγολέμονον, δι' οὗ καθίσταται ὁ ζωμὸς λευκότερος καὶ θρεπτικώτερος, καὶ νοστιμώτερος.

Γίνονται καὶ ἄνευ κρέατος μετὰ ὀρυζίου, καὶ διαγνὶ, ἀλλ' ἀντὶ βουτύρου προσθέτουσιν οἱ νηστεύοντες ἔλαιον. Τὸ τοιοῦτον φαγητὸν καθίσταται βαρυστόμαχον εἰς τοὺς ἔχοντας εὐαίσθητον στόμαχον, καὶ οὐχὶ πολὺ ὠφέλιμον· διότι πάντα τὰ διὰ τοῦ ἐλαίου φαγητά εἰσι δύσπεπτα.

Τὰ πράσα εἶνε διουρητικὰ καὶ εὐκοίλια, καὶ ὠφελοῦσιν ἰδίως τοὺς πάσχοντας ὑπὸ δυσκοιλιότητος καὶ δυσουρίας, ὠφελοῦσι προσέτι τοὺς ὑποφέροντας ὑπὸ ὀξυρεγμίας καὶ πυρώσεως (ἀνακαυσίλας). Ὁ Ὀριβάσιος, λέγει ὅτι εἰσὶ καὶ ἐμμηναγωγὰ, ἐπο-

μένως ὠφελοῦσι τὰς γυναῖκας, τὰς στερουμένας τούτων, ἢ κακῶς ἐχούσας περὶ ταῦτα.

Ὁ Διοσκορίδης ὅμως θεωρεῖ τὰ πράσα ὡς κακόχυμα καὶ ὡς ἐπιφέροντα ἀμβλυωπίαν. Ὁ δὲ Γαληνὸς καὶ ὅτι εἰσὶν καὶ νοσοποιὰ, ὥς εἰσιν κατ' αὐτὸν καὶ τὰ κρόμμυα· εἶνε δὲ ἀμφίβολον ἂν τὰ τότε πράσα ἦσαν ἐντελῶς ὅμοια τῶν νῦν.

Παρὰ τῷ λαῷ ὁ ὀπὸς πράσου ὠφελεῖ ἐνσταζόμενος ἐντὸς ἀλγοῦντος ὠτὸς πρὸς κατάπαυσιν τῶν πόνων αὐτοῦ.

Τὰ πράσα ἔτρωγον πολὺ ἐπὶ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ἐπὶ Ὁμήρου ἐκαλλιεργοῦντο εἰς τοὺς κήπους, ἐξ ὧν ὠνομάσθησαν πρασιαί αἱ διαχωρισμέναι θέσεις αὐτῶν δι' αὐλάκων, αἵτινες νῦν καλοῦνται βραγίαι. Ἐκ τοῦ πράσου ἐκλήθη καὶ τὸ χρῶμα πράσινον.

Ὁ Διοσκορίδης καὶ ὁ Γαληνὸς ἀναφέρουσι καὶ ἄλλο εἶδος πράσου, τὸ ἀμπελόπρασον.

Περὶ μάλκης (χιονίστρας).

Ἡ Μάλκη, ἥτις καὶ χείμεθλον καλεῖται, ἀποτελεῖται ἐκ φλογώσεως τοῦ δέρματος καὶ τοῦ κυψελώδους ἱστοῦ τῶν δακτύλων τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν, καὶ τῶν ἄλλων μερῶν αὐτῶν.

Κατ' ἀρχὰς ἀναφαίνεται ἐλαφρά τις συσσώρευσις αἵματος ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐν περιωρισμένῃ ἐκτάσει, ἔνθα ὑπάρχει τότε ἐρυθρότης, ἐξοίδημα καὶ κνισμὸς μικρός. Μετὰ ταῦτα ἡ συσσώρευσις ἐπαυξάνει, ἐκτείνεται βαθύτερον, ὅτε παράγονται πόνοι καυστικοί. Ἐὰν δὲ ἔτι μᾶλλον προβῇ ἡ πάθησις, ἀναφαίνεται φλύκταινα, ἐμπεριέχουσα ὑγρὸν ὀρρῶδες, ὑπέρυθρον. Ταύτην διαδέχεται πληγὴ, ἥτις κατὰ τὴν ἔκτασιν τοῦ πάθους ἐνδέχεται νὰ ἦνε βαθεῖα μέχρι τενόντων, καὶ μέχρις ὀστῶν, ὅτε ἡ ἴασις γίνεται βραδέως, καὶ ἀπαιτεῖται ἰδιάζουσα θεραπεία.

Ἀναφαίνεται συνηθέστερον εἰς τὰς γυναῖκας καὶ εἰς τὰ παιδία, καὶ εἰς τοὺς ἔχοντας λεπτὴν καὶ λίαν εὐαίσθητον σωματικὴν κατάστασιν.

Οἱ ἐκ ταύτης πάσχοντες ὑφίστανται πόνους καυστικοὺς μετὰ ταρακτικοῦ κνισμοῦ, ἅπερ ἐπαυξάνουσιν ἰδίως τὸ ἑσπέρας ἐν τῇ κλίνῃ, ὅτε ἀρχίζῃ νὰ θερμαίνηται τὸ σῶμα. Ἐὰν μὲν εὑρίσκωνται εἰς τὰς χεῖρας, αὗται εἰσιν ἐξογκωμέναι, ἄσχημοι, ἐπώδυνοι κατὰ τὰς κινήσεις τῶν δακτύλων, οἵτινες δὲν δύνανται νὰ κλείωσιν, οὔτε πρὸς γραφὴν νὰ χρησιμεύωσιν. Ἐὰν δὲ εἰς τοὺς πόδας, ἐμποδίζουσι τὸ φόρεμα τῶν ὑποδηματίων

καὶ τὸ βάδισμα. Τὰ ἀποτελέσματα ταῦτα τοῦ πάθους δὲν ἐπιφέρουσι γενικὰς ταραχὰς εἰς τὸν διοργανισμόν· διότι καὶ ἡ ὄρεξις πρὸς τὸ τρώγειν, καὶ ἡ πέψις καλῶς ἔχουσι, καὶ ἐν γένει ἡ διάθεσις οὐδόλως διαταράττεται, διὸ καὶ σπανίως ὑπὸ τακτικὴν ἰατρικὴν ἐπίσκεψιν ὑποβάλλεται ὁ πάσχων.

Τὰ αἴτια τὰ παράγοντα τὰ χείμεθλα εἶνε ἰδίως αἰφνιδία μετάβασις ἐξ ὑγρασίας ψυχρᾶς εἰς θερμότητα καὶ τ' ἀνάπαλιν.

Πρὸς προφύλαξιν λοιπὸν σπόγγιζε καλῶς τὰς χεῖρας ὅταν νίπτῃς ταύτας, ἵνα μὴ μένῃ οὐδόλως ὑγρασία ἐπ' αὐτῶν· μὴ ἐμπόδιζε τὴν ἐκπομπὴν τῶν ἀτμῶν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, φορῶν πυκνὰ χειρόκτια· μὴ θέρμαινε αἴφνης τὰς χεῖρας, ψυχρὰς οὔσας, καὶ μάλιστα ὅταν ἔχωσιν ὑγρασίαν. Ὅθεν ὅταν εἰσέρχεσαι εἰς θάλαμον, ἔχων πολὺ ψυχρας τὰς χεῖρας, μὴ πλησίαζε ἀμέσως ἐπὶ τοῦ πυρός, ἀλλὰ τρίβε ξηρά, ἢ δι' ὑφάσματος ξηροῦ ταύτας ὅπως κατ' ὀλίγον θερμανθῶσιν· ὡσαύτως μὴ νίπτε τὰς χεῖρας διὰ θερμοῦ ὕδατος· διότι καθίστανται εὐαισθητότεραι εἰς τὸ ψῦχος καὶ εὐκολώτερον ψυχραίνονται ἐκτιθέμεναι εἰς αὐτό. Νίπτε πάντοτε τὰς χεῖρας διὰ ψυχροῦ ὕδατος.

Πρὸς θεραπείαν ὅσον τὸ δυνατὸν διατήρει τὴν αὐτὴν θερμότητα εἰς τὸ πάσχον μέρος· διότι ἡ μετάβασις ἐκ τοῦ ψύχους εἰς τὴν θερμότητα, καὶ τ' ἀντίστροφον ἐξάπτει τοὺς πόνους καὶ τοὺς κνισμούς. Ὅθεν φόρει πάντοτε τὰ αὐτὰ ἐνδύματα εἰς τοὺς πόδας, ἐὰν πάσχωσιν. Πολλὰ δὲ φάρμακα εἰς ἐπιθέματα ἀναφέρονται πρὸς θεραπείαν ταύτης, ἀλλ' οὐδὲν θετικῶς πάντας ὠφελεῖ. Συνήθως ὠφελοῦσι τὰ ψυχρὰ τοπικὰ λουτρὰ μετὰ σπόρου σινάπεως. Αἱ ἐντριβαὶ μετὰ ὕδατος ἔνθα ὑπάρχει διάλυσις κοινοῦ ἅλατος καὶ στυπτηρίας. Τὸ δὲ μᾶλλον ὠφέλιμον πρὸς θεραπείαν εἶναι ὁ θερμὸς ὀπὸς τῆς συκῆς, τὸν ὁποῖον ὁ πάσχων ἐντρίβει πρωΐ καὶ ἑσπέρας ἐπὶ τοῦ πονοῦντος.

Πρὸς χρῆσιν κόψον πλαγίως κλάδον συκῆς, θέρμανον ἐπὶ τοῦ πυρὸς τὸ παρὰ τὴν τομὴν μέρος αὐτοῦ, ἔνθεν ἐξωθεῖται ὁ ὀπός, καὶ συσσωρεύεται ἐπὶ τῆς πλαγίας τομῆς. Τὸν ὀπὸν τοῦτον, θερμὸν ὄντα, ἔντριψον ἐπὶ τῆς χιονίστρας, καὶ ἐπανάλαβε δὶς τὴν ἡμέραν. Τινὲς συσταίνουσι τὴν ἐπαλοιφὴν τοῦ πάχους τοῦ λαγωοῦ. Ὁ Ὀριβάσιος ὡς προφυλακτικὸν συσταίνει τὴν ἑξῆς ἀλοιφήν, συνισταμένην ἐκ λιβανωτίδος (δενδρολιβάνου) στυπτηρίας (στύψης) καὶ χοίρου πάχους.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Σ. Π. ΙΑΣΕΜΙΔΟΥ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Β΄. | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1880. | ΑΡΙΘ. 3.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχμ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α΄. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ τοῦ κλίματος τῶν Ἀθηνῶν.

Τὸ κλίμα τῆς τῶν Ἀθηνῶν πόλεως εἶναι τὸ ὑγιεινότερον ὅλων τῶν ἄλλων πόλεων τῆς Ἑλλάδος, καὶ δὲν σφάλλει τις ἐὰν εἴπῃ ὅτι ὑπερέχει καὶ ὅλων τῶν τῆς Εὐρώπης πόλεων ἴσως καὶ ὅλων τῶν τῆς οἰκουμένης.

Εἶνε εὔκραές, ἔχει ἀέρα καθαρὸν καὶ ξηρὸν οὐ μόνον τὴν ἡμέραν ἀλλὰ καὶ τὴν νύκτα. Εἰς τοῦτο συμβάλλει καὶ ἡ ποιότης τῆς γῆς, ἥτις ἀποῤῥοφᾷ τὴν ὑγρασίαν· καὶ ἡ ἐντὸς τῆς πόλεως μὴ ὕπαρξις πεπυκνωμένων, συσκίων, καὶ ἀφθόνως ποτιζομένων δένδρων καὶ κήπων, καὶ ὁ ἐπικρατῶν ἐν Ἀθήναις ἄνεμος Βορέας, ὅστις εἶναι ζείδωρος, καὶ εὐλόγως οἱ παλαιοὶ κάτοικοι ἐκάλουν *κηδεστὴν τῆς πόλεως*, καὶ ἐλάτρευον ὡς Θεόν· ὁ ἄνεμος οὗτος διέρχεται διὰ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων τοῦ Πάρνηθος διατρέχει τὴν πεδιάδα τῆς Ἀττικῆς, ἥτις εἶναι ξηρὰ καὶ ὀλίγον δενδρόφυτος καὶ φθάνει εἰς τὰς Ἀθήνας καθαρὸς καὶ ξηρός.

Οὐκ ὀλίγον συντελεῖ εἰς τὸ ὑγιεινὸν τῆς πόλεως καὶ ἡ μὴ ἄμεσος προσβολὴ ἐκ τῆς πνοῆς τῶν μεσημβρινῶν ἀνέμων, ἤτοι τῶν νοτίων, οἵτινες φύσει εἰσὶν ὑγροί, θερμοί, δυσώδεις, ἐπιταχύνοντες τὴν σῆψιν τῶν ζωϊκῶν σωμάτων, καὶ ἐν γένει εἰσὶ

χαλαρωτικοὶ καὶ νοσώδεις. Ἐν Ἀθήναις οἱ νότιοι ἄνεμοι καθίστανται ἔτι μᾶλλον νοσώδεις· διότι διερχόμενοι διὰ τῶν ἑλῶν τοῦ ἀρχαίου Φαλήρου συμπαρασύρουσιν ἑλώδη μιάσματα, καὶ ἐπιφέρουσι διαθέσεις πρὸς διαλείποντας πυρετούς.

Ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν κειμένη πρὸς βοῤῥᾶν τῆς Ἀκροπόλεως προφυλάττεται ἐκ τῆς ἀμέσου προσβολῆς τῶν ἀνέμων τούτων· διότι προασπίζεται ἔκ τε τῆς Ἀκροπόλεως καὶ ἐκ τῶν παρακειμένων λόφων. Διὰ τοῦτο τὰ πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀκροπόλεως ὡς ἀμέσως προσβαλλόμενα ἐκ τῶν ῥηθέντων ἀνέμων εἰσὶ νοσώδη πρὸς διαλείποντας πυρετούς,

Οὕτως ἔχουσιν τὰ ἀπὸ τοῦ στρατιωτικοῦ νοσοκομείου μέρη μέχρι τοῦ Βατραχονησίου, καὶ τῆς ἐκτεινομένης πλευρᾶς ὄπισθεν τοῦ Παλατιου, μέχρι τῆς Ριζαρίου Σχολῆς καὶ τοῦ Πτωχοκομείου· διὰ τοῦτο ἡ θέσις αὕτη καλεῖται κοινῶς *θερμασία*. Πάντα τὰ μέρη ταῦτα προσβάλλονται ὑπὸ ρεύματος ἀέρος διερχομένου διὰ τῶν φαληρικῶν ἑλῶν, καὶ αὐτὸς ὁ ἐμβάτης τοῦ θέρους ἐκεῖθεν διέρχεται. Πάντοτε σχεδὸν εἰς τὰ μέρη ταῦτα ἐπικρατεῖ τὴν πρωΐαν ὑγρασία, καὶ τὰ κρέατα ταχύτερον σήπονται. Εὐχῆς δ' ἔργον εἶναι νὰ μὴ ὑπῆρχον κατὰ τὰς θέσεις ταύτας δημόσια ἐνδιαιτήματα, οἷον τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον, ὁ νῦν στρατὼν τοῦ πυροβολικοῦ, ἡ Ῥιζάριος Σχολή, τὸ Πτωχοκομεῖον, τοῦ ὁποίου ἡ θνησιμότης κατ' ἀναλογίαν ὑπάρχει περισσοτέρα, ἀφ' ἧς μετεκομίσθη τὸ κατάστημα ἐκ τῆς κατὰ τὸν σιδηρόδρομον οἰκίας.

Διὰ ταῦτα μετεκομίσθη ἐπὶ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν, ἡ ἄλλως πόλις τοῦ *Θησέως* καλουμένη, ἐκ τῆς μεσημβρινῆς πλευρᾶς τῆς Ἀκροπόλεως εἰς τὸ βόρειον μέρος αὐτῆς, ἔνθα καὶ νῦν κεῖται· διότι ἐπὶ τῆς θέσεως ἐκείνης οἱ κάτοικοι ὑφίσταντο καχεξίας μιασματώδης ἕνεκα τῆς ἀμέσου προσβολῆς ἐκ τῶν νοτίων ἀνέμων, οἵτινες διήρχοντο διὰ τῶν φαληρικῶν ἑλῶν, τὰ ὁποῖα τότε ἦσαν περισσότερα καὶ μᾶλλον ἐκτεταμένα. Ἐὰν ἤδη ὑπῆρχον δενδρόφυτοι οἱ κατὰ τὴν εἴσοδον τῆς Ἀκροπόλεως λόφοι, ἤθελεν ἡ πόλις τῶν Ἀθηνῶν προφυλάττεσθαι ἔτι μᾶλλον ἐκ τῶν νοτίων ρευμάτων, καὶ ἔτι μᾶλλλον ἤθελεν εἶναι ἀβλαβὴς ἐκ τοῦ εἰσβάλλοντος ἐκεῖθεν νοτίου ἀνέμου.

Οἱ εἰς τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι ἐκτὸς τοῦ Βορείου εἰσὶν οἱ τοῦ Ζεφύρου, πνέοντες ἐκ δυσμῶν, (οἱ δυτικοὶ ἄνεμοι), ἤτοι ὁ κυρίως Ζέφυρος (πονέντης) καὶ ὁ Ζεφυρόλυψ (πονέντης γαρμπῆς), οἵτινες ἐν Ἀθήναις εἰσὶ πάντο-

τε δροσεροὶ καὶ ὑγιεινοί, ὡς διερχόμενοι τὴν θάλασσαν καὶ μικρὰν ἀπόστασιν ξηρᾶς δενδροφύτου· ὁ δ' ἐμβάτης τῶν Ἀθηνῶν συμπίπτει πρὸς τούτους.

Αἱ κυριώτεραι θέσεις τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν πρὸς τὴν πυρετώδη καχεξίαν εἰσὶν δύο. Ἡ ῥηθεῖσα θέσις πρὸς μεσημβρίαν τῆς Ἀκροπόλεως καὶ τ' ἀντίπεραν ταύτης· καὶ ἡ πέραν τοῦ Γερανίου, ἡ κάτωθι τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, καὶ τοῦ καταστήματος Χατσηκώστα· διότι τὰ μέρη ταῦτα προσβάλλει ῥεῦμα ἀέρος διερχόμενον διὰ τῆς πεδιάδος τῆς Ζέας τοῦ Πειραιῶς, ἥτις ὑπάρχει μᾶλλον ὑγρά, καὶ παραγωγὸς ἑλωδῶν μιασμάτων. Τὸ πάλαι τὸ μέρος τοῦτο τῆς πόλεως ὑπῆρχεν ὅλως ἀκατοίκοιτον· διότι ἦτο ἔτι μᾶλλον ταπεινότερον καὶ ὑγρότερον· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Πλάτων ἐκακολογεῖτο ὅτι συνέστησε τὴν Ἀκαδημίαν του ἐπὶ χώρας νοσώδους· ἀλλ' αὕτη ὑπῆρχεν ἐπὶ λόφου ὑψηλοῦ, οὐ πολὺ προσβαλλομένου ἐκ τῶν μιασμάτων.

Τότε ἡ παραλία τοῦ νέου νῦν Φαλήρου κατὰ τοὺς ἱστορικοὺς ὑπῆρχεν ἑλώδης καὶ ἄβατος μέχρι τῶν μακρῶν τοιχῶν, τὰ ὁποῖα καὶ δυσχερῶς ᾠκοδομήθησαν ἐπὶ τῶν μερῶν τούτων, ὡς ἐῤῥέθη ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ.

Διὰ ταῦτα δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι τὸ νῦν κλίμα τῶν Ἀθηνῶν εἶναι ὑγιεινότερον τοῦ παλαιοῦ.

Οὐδεὶς ἄνεμος ἐν Ἀθήναις, ἐκτὸς τοῦ Βορείου, διαρκεῖ ἐπὶ πολύ. Συνήθως ἐν μιᾷ καὶ τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ πνέουσι διαδοχικῶς δύο καὶ τρεῖς ἄνεμοι. Τοῦτο οὐκ ὀλίγον συμβάλλει πρὸς ὑγίειαν διότι οὐδεὶς ἐπιβλαβῶς δύναται νὰ ἐπικρατήσῃ καὶ βλάψῃ.

(ἀκολουθεῖ)

Β΄ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Πόσον ὀξυγόνον ἀέρος καταναλίσκεται καθ' ἑκάστην διὰ τὴν ζωὴν καὶ τὴν καῦσιν;

Δύο ἐπίσημοι φυσικοὶ ὑπελόγισαν πρὸς λύσιν τοῦ ζητήματος τούτου. Ὁ μὲν Φαραδαῆς ὑπελόγισε τὸ ποσὸν τοῦ εἰσπνεομένου καὶ κατανιλισκομένου ὀξυγόνου πρὸς τὴν ζωήν· ὁ δὲ Θόμψων τὸ ποσὸν τοῦ ἐκπνεομένου καὶ ἀχρήστου ἀέρος πρός ἀναπνοὴν καὶ πρὸς ζωήν.

Ὁ μὲν Φαραδαῆς εὗρεν ὅτι πᾶς ἄνθρωπος κατὰ μέσον ὅρον εἰσπνέει κατὰ πᾶσαν ἀναπνοὴν 655 κυβικὰ ἑκατοστάμετρα. ἐκ τούτου ἕπεται ὅτι ἐὰν ὅλοι οἱ τῆς γῆς κάτοικοι συμπο-

σοῦνται εἰς 900,000,000 καθ' ἑκάστην ἡμέραν καταστρέφουσιν οὗτοι διὰ τῆς ἀναπνοῆς 500,000,000 χιλιόγραμμα ὀξυγόνου, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ κατὰ βάρος πρὸς ὀκάδας 1,562,500. Ἄλλο τόσον ποσὸν καταστρέφουσι πάντα τὰ ἐπὶ τῆς γῆς ἀναπνέοντα ζῶα. Ἡ δὲ καῦσις ἐφ' ὅλης τῆς οἰκουμένης καταναλίσκει ὀξυγόνον 100,000,000 χιλιόγραμμα, ἤτοι ὀκάδας 312,500. Ὥςε τὸ ὅλον ποσὸν τοῦ καθ' ἑκάςην καταςρεφομένου ὀξυγόνου συμποσοῦται εἰς 3,437,500 ὀκάδας!!

Ὁ δὲ Θόμψων λαμβάνων ὡς βάσιν τὸ εἰσπνεόμενον ποσὸν ἀέρος κατὰ πᾶσαν ἀναπνοήν, ὅπερ ἐστὶν, ὡς ἐρρέθη, εἰς 656 κυβικὰ ἑκατοστόμετρα, τὸ δὲ ποσὸν τοῦτο ἐμπεριέχει τὸ πέμπτον περίπου ὀξυγόνοο, εὑρίσκει ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος καταναλίσκει τοῦτο καὶ ἐκπνέει ἴσον ποσοῦ ἀέρος ἀκαθάρτου, ἔχοντος ἴσον ποσὸν ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἀντὶ τοῦ ὀξυγόνου καὶ τὸ 1/10 ποσὸν μιασματικῶν ὑλῶν.

Ἐὰν ὑπολογίσωμεν μαθηματικῶς τὰ διδόμενα ταῦτα, εὑρίσκομεν ὅτι ἕκαστος ἄνθρωπος ἐκπνέει ἐν τῷ λεπτῷ τῆς ὥρας ἀκάθαρτον ἀέρα 13,000 κυβικὰ ἑκατοστόμετρα. Ἐν μιᾷ ὥρᾳ 786,100 κυβ. ἑκατοστ. ἤτοι 786 κυβικὰ δεκατόμετρα, ἐν δὲ 24 ὥρας τοῦ ἡμερονυκτίου ἐκπνέει ἄχρηστον ἀέρα 18,864 κυβικὰ δεκατόμετρα: Τὸ ποσὸν τοῦτο ἀποτελεῖται ἐξ ἀνθρακικοῦ ὀξέος καὶ κατὰ τὸ 1]10 ἐκ μιασμάτων ὑλῶν, καὶ ἔχει βάρος 24 χιλιόγραμμα, ἤτοι ὀκάδας 18. Εἰς τὸ ποσὸν τοῦτο πρέπει νὰ προστεθῇ καὶ τὸ ἀποβαλλόμενον ποσὸν μιασματικῶν ὑλῶν διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος, ὅπερ ἰσοδυναμεῖ εἰς 24 ὥρας πρὸς 2,500 χιλιόγραμμα, ἤτοι δύο περίπου ὀκάδας. Ὥστε πᾶς ἄνθρωπος ἀποβάλλει διὰ τῆς ἀναπνοῆς καὶ τῶν πόρων τοῦ δέρματος ἐν 24 ὥραις 20 ὀκάδας περιττῶν ὑλῶν ἀερίων.

Ἐὰν ὑπολογίσωμεν ὅτι καθ' ὅλην τὴν οἰκουμένην ἡ γῆ ἔχει κατοίκους περὶ τὰ 900,000,000 θέλομεν εὕρῃ ὅτι καθ' ἑκάστην ἐκπέμπεται ἀκάρθατος ἀὴρ περὶ τὰ 18,000,000,000 ὀκάδας. Ποσὸν καταπληκτικόν!

Ἐὰν δὲ ὑπολογίσωμεν ὅτι καὶ τὰ ζῶα ἐκπέμπουσι διὰ τῆς ἀναπνοῆς ἴσον καὶ περισσότερον ποσὸν ἀκαθάρτου ἀέρος· διότι τὰ γένη τῶν ζώων ὑπολογίζονται εἰς 150,000, ἕκαστον δὲ γένος ἔχει ἄτομα μυριάδας ἑκατομυρίων, τότε θέλομεν εὕρει ὅτι καθ' ἑκάστην ἐκπέμπεται εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν διὰ τῆς ἐκπνοῆς ἀκαθάρτου ἀέρος παμμέγιστον καὶ ἀκατανόητον μέγα ποσόν.

· Οὕτως δύναται ἕκαστος νὰ συμπεράνῃ ὅτι ὅλον τὸ πρὸς ζωὴν ὀξυγόνον ἤθελε καταστραφῆ ἐντὸς ὀλίγου, ἐπομένως καὶ ἄνθρωποι καὶ ζῶα ἔμελλον νὰ καταστραφῶσι. Καὶ ὅμως ἡ θεία πρόνοια οὐδεμία καταστοφὴ ἀφήνει νὰ γείνῃ.

Τί λοιπὸν γίνεται ; καὶ πῶς οἰκονομεῖται. Τοῦτο λέξομεν ἀκολούθως.

Γ΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τῆς ἡβικῆς ἡλικίας.

Ἄρχεται αὕτη ἀπὸ τῆς ἄρξεως τῆς ἥβης, καὶ λήγει κατὰ τὸ 29 ἔτος εἰς τὸ ἄρρεν, καὶ τὸ 24 εἰς τὸ θῆλυ· διότι κατὰ τὰς ἐποχὰς ταύτας παύει ἡ καθ' ὕψος αὔξησις τοῦ σώματος καὶ ἄρχεται κατ' ὀλίγον ἡ κατὰ πλάτος.

Ἡ ἡλικία αὕτη εἶνε ἡ μᾶλλον ἐπικίνδυνος, καὶ ἡ μᾶλλον ἀντέχουσα.Εἶνε ἐπιρρεπὴς εἰς ὑπερβολὰς, καὶ ἀπολαύσεις τέρψεων, διὰ τοῦτο καὶ τὰ μεγαλείτερα ἐλαττώματα ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ ἀποκτῶνται. Τὰ αἰσθήματα τῆς καρδίας συνήθως ἐπικρατοῦσι τῶν τοῦ νοὸς δυνάμεων, καὶ ἡ ὑγιεία καθίσταται ἐπισφαλὴς ἐκ τῶν ὁρμῶν καὶ περιφρονήσεων τῶν κινδύνων. Ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ ἐπικρατοῦσι τὰ στηθικὰ νοσήματα, τὰ ὁποῖα ἐνισχύονται ἐκ νεανικῶν καταχρήσεων, ὡσαύτως συχνότεραι ἐπισυμβαίνουσι καὶ νοεραὶ διαταράξεις ἕνεκεν ζωηρῶν ἐντυπώσεων ἐξ ἀποτυχίας πόθων. Αἱ συναναστροφαὶ ἔχουσι μεγάλην ἐπήρειαν ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ· διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται μεγάλη προσοχὴ πρὸς ταύτας.

Ἡ ἡλικία αὕτη εἶναι ἡ καταλληλοτέρα πρὸς μελέτας, καὶ ἐκμάθησιν ἐπιστημῶν. Διεξοδικώτερον ἰδὲ Συνέκδημον ὑγιεινὴν ἔκδ. Β΄. σελ. 598.

Πῶς γίνονται αἱ κινήσεις τῆς καρδίας ; Ποία δύναμις τὰς ἐνεργεῖ ;

Τὸ αἷμα, ὡς εἴπομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ, ἔρχεται διὰ τῶν φλεβῶν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τοῦ σώματος, συγκεντροῦται εἰς μίαν μεγάλην, τὴν κοίλην φλέβα, Γ, καὶ εἰσέρχεται εἰς τὴν ἀνωτέραν κοιλίαν τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς καρδίας· ἀλλὰ πῶς; τίνι τρόπῳ ; διὰ τίνος δυνάμεως εἰσέρχεται ; Ἰδοὺ πῶς. Ἐπὶ τοῦ στομίου, ἔνθα ἑνοῦται ἡ μεγάλη κοίλη φλὲψ ἡ ὁδηγοῦσα τὸ αἷμα εἰς καρδίαν, ὑπάρχει βαλβὶς, ἥτις ἀνοίγει

ὅταν τὸ αἷμα εἰσέρχηται εἰς τὴν ῥηθεῖσαν κοιλίαν τῆς καρδίας. Ἡ κοιλία αὕτη ἔχει αὐτοκίνητον δύναμιν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ὥρισεν, δι' ἧς συστέλλεται καὶ διαστέλλεται ἀδιακόπως. Ὅταν διαστέλλεται γίνεται εὐρυτέρα καὶ κενή· τὸ κενὸν

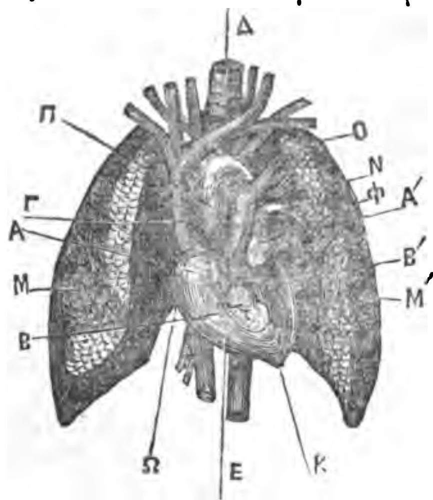

ἡ φύσις τὸ ἀποστρέφεται, καὶ σπεύδει τάχιστα νὰ τὸ γεμίσῃ· τὸ γεμίζει λοιπὸν ἐκ τοῦ αἵματος τοῦ ἐρχομένου διὰ τῆς ῥηθείσης κοίλης φλεβός· ἀνοίγει ἡ βαλβὶς, καὶ τὸ φλεβικὸν αἷμα εἰσέρχεται καὶ γεμίζει ταύτην ἐντελῶς, ἀμέσως αὕτη συςέλλεται καὶ ὠθεῖ καὶ πιέζει τὸ ἐν τῇ αἷμα. Τότε ἡ ῥηθεῖσα τῆς φλεβὸς βαλβὶς κλείει, καὶ δὲν ἀφήνει τὸ αἷμα νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν φλέβαν. Ἐκ τῆς πιέσεως ὅμως ἀνοίγει μία ἄλλη βαλβὶς, ἥτις εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ὀπῆς, δι' ἧς συγκοινωνεῖ ἡ ἀνωτέρα κοιλία μετὰ τῆς κατωτέρας κοιλίας, καὶ τὸ αἷμα εἰσέρχεται εἰς ταύτην, ἥτις διαστέλλεται, καὶ ἅμα γεμίσῃ ἀμέσως συστέλλεται καὶ ἐξωθεῖ κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον τῆς ἄνω κοιλίας τὸ ἐν ἑαυτῇ αἷμα, καὶ τὸ πέμπει διὰ τῆς πνευμονικῆς ἀρτηρίας εἰς τοὺς πνεύμονας. ΜΜ, οἵτινες ἵνα τὸ χωρέσωσι, διαστέλλονται διὰ τῆς εἰσπνοῆς τοῦ ἀέρος, καὶ ἀφ' οὗ ἐκεῖ διὰ μυστηριώδους δυνάμεως ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ὀξυγόνου, ὡς ἐρρέθη ἐν σελ. 21 προηγουμένου φύλλου, καὶ κατασταθῇ ἐρυθρότερον καὶ ζωογονηθῇ, ἐξωθεῖται ἐκ τῶν πνευμόνων διὰ τῆς ἐκπνοῆς αὐτῶν, καθ' ἣν οὗτοι συστέλλονται, καὶ ἔρχεται διὰ τῆς π.ευμονικῆς φλεβὸς Φ, εἰς τὴν ἀνωτέραν ἀριστερὰν κοιλίαν Α. Ἐκ ταύτης τὸ αἷμα μεταβαίνει εἰς τὴν κατωτέραν Β, ἀριστερὰν κοιλίαν καὶ ἐκ ταύτης μεταβαίνει εἰς τὴν ἀορτὴν Ο, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον τῶν ἄλλων κοιλιῶν. Διὰ τῆς ἀορτῆς διακλαδοῦται τὸ αἷμα καὶ ποτίζει πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς περιφερείας αὐτοῦ, καὶ ἐπανέρχεται διὰ

τῶν φλεβῶν εἰς τὴν καρδίαν, καὶ οὕτως ἀποτελεῖται ἡ *κυκλοφορία* τοῦ αἵματος.

Ὅστις γνωρίζει τὴν θεωρίαν τῆς καταθλιπτικῆς ὑδραντλίας, οὗτος δύναται εὐκολώτερον νὰ βαθύνῃ εἰς τὴν ἔννοιαν ταύτην· ὅστις ἐσπούδασε ὀλίγην φυσικὴν, οὗτος γνωρίζει τὴν θεωρίαν τῆς ὑδραντλίας, ἥτις συνέχεται μετὰ τῆς θεωρίας τοῦ κενοῦ. Ἀντὶ τοῦ πιέζοντος ἐμβόλου τῆς ὑδραντλίας, ἐν τῇ καρδίᾳ ὑπάρχουσιν αἱ αὐτόματοι συστολαὶ καὶ διαστολαὶ αὐτῆς.

Ἐννοεῖται ἤδη ὅτι ἡ ἀριστερὰ κοιλία τῆς καρδίας, ἵνα ἐξωθήσῃ τὸ αἷμα εἰς τὴν ἀορτὴν καὶ διασκορπίσῃ τοῦτο εἰς ὅλον τὸ σῶμα, ἀπαιτεῖται νὰ ἔχῃ μεγαλειτέραν δύναμιν τῶν ἄλλων κοιλιῶν· διὰ τοῦτο ὑπάρχει καὶ παχυτέρα καὶ τὸ κρέας αὐτῆς εἶναι πυκνότερον, καὶ αἱ κινήσεις αὐτῆς, ἤτοι αἱ συστολλαὶ, γίνονται ἰσχυρότεραι καὶ ἠχοῦσι περισσότερον καὶ ἀγωνίζεται τὸ μέρος τοῦτο περισσότερον, εἰς δὲ τὰ ἄλλα μέρη ὀλίγον ἀντιλαμβανόμεθα τὰς συστολὰς τῆς καρδίας, τὰς ὁποίας ὀνομάζομεν *παλμούς*· τόσον δὲ ἰσχυροὶ καὶ ζωηροὶ εἰσὶν οἱ παλμοὶ τοῦ μέρους τούτου τῆς καρδίας, ὥστε ὅλαι αἱ διακλαδούμεναι ἀρτηρίαι πρὸς τὴν περιφέρειαν τοῦ σώματος καὶ ἀλλαχοῦ λαμβάνουσι τὴν κίνησιν, ἣν ἔχουσι καὶ οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας· διὰ τοῦτο πιέζοντες ἐλαφρῶς διὰ τῶν δακτύλων τῆς χειρὸς ἀρτηρίαν τινὰ ἀντιλαμβανόμεθα τοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας, ἂν γίνωνται οὗτοι ταχέως ἢ βραδέως· οἱ παλμοὶ οὗτοι τῶν ἀρτηριῶν καλοῦνται *σφυγμοί*.

Ἄλλοτε θέλω σᾶς ὁμιλήσει περὶ τῶν νοσολογικῶν αἰτίων, ἐξ ὧν γίνεται ταχύτερος ἢ βραδύτερος ὁ σφυγμὸς, καὶ πόσους σφυγμοὺς πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος ἐντὸς ἑνὸς λεπτοῦ τῆς ὥρας.

Αἱ συστολαὶ καὶ αἱ διαστολαὶ ἑκάστης ἀνωτέρας καὶ τῆς κατωτέρας κοιλίας γίνονται ἀλληλοδιαδόχως· ὅταν ἡ ἀνωτέρα συστέλληται ἡ κατωτέρα διαστέλλεται. Αἱ συστολαὶ τῶν ἀνωτέρων κοιλιῶν γίνονται ταυτοχρόνως· ὡσαύτως καὶ αἱ τῶν κατωτέρω κοιλιῶν· διὰ τοῦτο ἀκροαζώμεθα δύο κρότους τῆς καρδίας.

Ὅταν αἱ κατώτεραι κοιλίαι συστέλλωνται, ὁ ὄγκος τῆς καρδίας σμικρύνεται κατὰ μῆκος ἐκ τῆς κορυφῆς πρὸς τὴν βάσιν αὐτῆς καὶ γίνεται κατὰ τὸ τρίτον μικρότερος· ἡ δὲ κορυφὴ προσκρούει ἐπὶ τοῦ θώρακος ὑπὸ τὸν μαστὸν, ἔνθα ἕκαστος αἰσθάνεται τοῦτο, ὅταν ἐπιθέσῃ τὴν παλάμην ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης· διότι ἡ καρδία συστελλομένη στρέφει τὴν

κορυφὴν πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ διαστελλομένη στρέφει ταύτην πρὸς ἀριστερά.

Οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας γίνονται ταχύτεροι μετὰ τὸ φαγητὸν, καὶ ἔτι μᾶλλον μετὰ κόπον καὶ ἀγῶνα· βραδύτεροι δὲ ἐν ὕπνῳ. Γίνονται ταχύτεροι καὶ κατὰ τὴν θέσιν τοῦ σώματος καὶ ἐν αἱμορραγίᾳ· ὁ ὄρθιος ἔχει ταχυτέρους, ὁ καθήμενος ὀλιγώτερον, ὁ κατακείμενος ἔτι μᾶλλον· ὡσαύτως γίνονται ταχύτεροι καὶ ἀναλόγως τῆς ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης διαμονῆς· ὁ ἔχων 70 σφυγμοὺς ἐν τῇ παραλίᾳ, εἰς εἰς ὕψος τόποο 1000 μέτρων ἔχει 75· εἰς ὕψος 1500 μέτρ. ἔχει 80 παλμοὺς καὶ οὕτω καθεξῆς.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Ἀπεψία, ἢ ἀσηκορία, ἢ ἄση.

Διαφέρει ἡ *ἀπεψία* ἀπὸ τῆς *δυσπεψίας*. Ἀπεψία λέγεται ὅταν αἴφνης διακοπῇ ἡ πέψις, καὶ αἱ τροφαὶ μένουσι ἄπεπτοι ἐν τῷ στομάχῳ. Δυσπεψία ὅταν πάντοτε μετὰ τὸ φαγητὸν γίνεται δυσχερῶς καὶ βραδέως ἡ πέψις, περὶ ἧς ἀκολούθως λέξομεν.

Συμβαίνει μετὰ 2 ἢ 3 ἢ 4 ἢ 5 ὥρας ἀπὸ τοῦ φαγητοῦ, αἴσθημα βάρους ἐπὶ τοῦ στομάχου, κόπωσις, καὶ πόνος ἐπὶ τοῦ ἐπιγαστρίου, κακουχία μεγάλη, ἐρευγμοὶ ὀζώδεις κεφαλαλγία εἴς τινας, καταβολὴ, ἐνίοτε λόγξιγγας, καὶ ἐπὶ τέλους ἐπέρχεται ἐμετὸς, καθ' ὃν ἐκβάλλονται αἱ τροφαὶ ἄπεπτοι, ἢ ὀλίγον ἠλλοιωμέναι, μεθ' ὃ ἐπέρχεται ἀνακούφισις. Εἴς τινας ὅμως ἐπιγίνονται πόνοι δρυμεῖς, βορβορυγμοὶ, ἡ κοιλία μετεωρίζεται, ἐξέρχονται βρωμώδεις φῦσαι ἐκ τῆς ἕδρας, καὶ ἐπὶ τέλους γίνονναι ἀφοδεύσεις ἄφθονοι μετὰ ὑλῶν ἡμιπέπτων χολωδῶν. Κατόπιν τὰ συμπτώματα κατ' ὀλίγον καταπαύουτι καὶ αἱ μείνασαι ἐν τῷ γαστροεντερικῷ σωλῆνι τροφαὶ κατ' ὀλίγον πέττονται, καὶ ὁ πάσχων αναλαμβάνει τὴν ὑγίειαν του.

Ἐνίοτε ὅμως ἐκ τῶν ῥηθέντων συμπτωμάτων ἐπιγίγνονται καὶ ἐγκεφαλικὰ ἀποτελέσματα, κῶμα ἐκ συμφορήσεως αἵματος. Εἰς δὲ τὰ παιδία ἐπιγίγνεται καὶ μετεωρισμὸς τῆς κοιλίας, ὅστις ἐπιφέρει καὶ σπασμούς. Σπανίως δὲ ἐπέρχεται θάνατος. Ἐνίοτε οὗτος ἐπῆλθεν ἐκ πνιγμοῦ ἐν καιρῷ ἐμετοῦ, εἰσελθουσῶν ὑλῶν ἐντὸς τοῦ λάρυγγος.

Ἡ διάρκεια τῆς νόσου ταύτης εἶνε βραχεῖα, καὶ ὁ παθὼν

ἀναλαμβάνει τὴν ὑγίειαν του ταχέως. Σπανίως συμβαίνει νὰ ἐξακολουθήσῃ ἐπί τινας ἡμέρας ἀνορεξία, δίψα, καὶ μικρὰ διάρροια.

Ἡ ἀπεψία βλάπτει τοὺς ἀναρρωνύοντας, καὶ τοὺς πάσχοντας ἐκ τοῦ στομάχου.

Τὰ παράγοντα αἴτια τὴν νόσον ταύτην εἰσὶν ἡ πολυφαγία, ἡ ταχεῖα βρῶσις καὶ τὸ μὴ καλῶς μάσσημα τῶν τροφῶν, ἡ βρῶσις δυσπέπτων τροφῶν, ἡ βρῶσις ἐκ νέου φαγητῶν πρὶν ἔτι τελεσθῇ ἡ πέψις τῶν προηγουμένων, ·ἡ πόσις πυλὺ ψυχρῶν ποτῶν ἐν ὥρᾳ πέψεως, ἡ μεγάλη ἠθικὴ ταραχὴ, καὶ ἡ περίψυξις τοῦ στομάχου.

Ἐν τῷ πάθει τούτῳ ὁ στόμαχος παύει λειτουργῶν, χαλαροῦται, καὶ ἀέρια ἀναπτύσσονται, τὰ ὁποῖα διαστέλλουσιν αὐτὸν καὶ ἔτι μᾶλλον χαλαροῦσι.

Τί λοιπὸν ποιητέον πρὸς θεραπείαν; Τόνισον, ἐνίσχυσον τὸν στόμαχον ἵνα ἀναλάβῃ κατά τι τὴν λειτουργίαν του. Ἐκκένωσον αὐτὸν τῶν τροφῶν, καὶ τόνισον ἔτι μᾶλυν ἵνα ἀναλάβῃ ἐντελῶς τὴν λειτουργίαν του.

Ἐν πρώτοις λοιπὸν δὸς πρὸς πόσιν θερμὸν ἀρωματικὸν ποτόν· διότι τὸ τοιοῦτον τονίζει τὸν στόμαχον. Τοιοῦτον ποτὸν γίνεται ἐκ τοῦ ἐγχύματος χαμαιμήλων, γλυκανίσου, ἡδυόσμου, φιλύρας, τείου, καφὲ, κλπ. ἔνθα πρὸς μείζονα ἐπίτασιν πρόσθες καὶ ποσόν τι ῥώμης ἢ ῥακῆς. Ἐὰν διὰ τούτων μὴ ἐπέλθῃ ἀποτέλεσμα, προκάλεσον ἐμετὸν πρὸς ἐκκένωσιν τοῦ στομάχου· θέσον τὸν δάκτυλον ἐπὶ τοῦ λάρυγγος, ἢ δὸς ἐμετικόν.

Ἐὰν μετὰ ταῦτα ἐπισυμβῶσι πόνοι, καὶ διάρροια, καὶ δίψα, δὸς πρὸς πόσιν ποτὰ ἐκ λεμονάδος, πορτοκαλλάδος ἢ ἀρωματικὸν ἔμβρεγμα ἡδυόσμου, γλυκανίσου, κλπ. Ἔνθα πρόσθες καὶ ὀλίγην ἀνθρακικὴν σόδαν, ἐὰν ἐπικρατῶσι τὰ ὀξέα ἐν τῷ στομάχῳ, ὅπερ δῆλον γίνεται, ὅταν ὄζουσιν ὀξύνου τὰ ἐμέσματα. Ἐπίθες ἐπὶ τοῦ στομάχου κατάπλασμα χλιαρὸν ἐκ χαμαιμήλων· διότι ἡ ἐπὶ τοῦ στομάχου θερμότης τονίζει αὐτὸν, καὶ ἐπιταχύνεται ἡ πέψις τῶν ἐν τῷ στομάχῳ μεινασῶν τροφῶν, καὶ καταπαύει ἡ παραγωγὴ ἀερίων, ἐξ ὧν γίνονται οἱ πόνοι· διότι ἐξ αὐτῶν διαστέλλεται ὁ στόμαχος καὶ τὰ ἔντερα, ἡ δὲ ὑπὲρ τὸ δέον διαστολὴ ἐπιφέρει τοὺς πόνους, κλπ. Ἐὰν ἐπιμένωσι τὰ ἐγκεφαλικὰ συμπτώματα μεταχειρίσθητι συναπισμοὺς ἐπὶ τῶν ποδῶν, καὶ ἐν ἀνάγκῃ καὶ φλεβοτομίαν. Πυρετὸς σπανίως ἐπισυμβαίνει· ἐὰν ὅμως ἐπισυμβῇ, σπεῦσον πρὸς πρόσκλησιν ἰατροῦ, καὶ μακρὰν ὄντος.

Ἐὰν ἀποτύχωσι τὰ ῥηθέντα, δὸς πρὸς πόσιν ἔγχυμα ἀρωματικὸν ἐξ ἡδυόσμου καὶ γλυκανίσου ψυχρὸν μετὰ ζαχάρου, ἔνθα πρόσθες ἀνὰ 15 στάγματα λαουδάνου καὶ ἰσάριθμα θειϊκοῦ αἰθέρος· ἡ πόσις γενέσθω ἀμέσως κατὰ τὸ ἥμισυ, καὶ μετὰ τέταρτον τὸ ὑπόλοιπον, ἐὰν οἱ πόνοι, τὰ ἀέρια, καὶ ἡ κακουχία μὴ παύσωσι.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Τρόποι τῆς χρήσεως τοῦ πεπέρεως.

Κατὰ τῆς χρονίας δυσπεψίας δίδεται ὡς τονικὸν τοῦ στομάχου ὑπὸ δύο καταστάσεις· ἡ ὑπὸ κόκκους ἀκεραίους τὸν ἀριθμὸν ἀνὰ 6 ἕως 7, τοὺς ὁποίους ὁ πάσχων καταπίνει ὡς καταπότια τὴν πρωΐαν νήστης, καὶ τὸ ἑσπέρας δύο ὥρας μετὰ τὸ φαγητόν· ἡ ὑπὸ ἔγχυμα ἢ ἔβρεγμα (περὶ δὲ κατασκευῆς ἐγχύματος ἰδὲ σελ. 40 Τόμ. Α.) καθ' ὃ προστίθεται ἓν δράμιον κόνεως πιπέρεως εἰς 50 δρ. βράζοντος ὕδατος. Ἀφ' οὗ ψυχρανθῇ καὶ στραγγισθῇ τὸ ὑγρὸν, πρόσθες ζάχαρον πρὸς γλύκανσιν καὶ λάμβανε κατὰ 3 ὥρας ἀνὰ ἓν χοχλιάριον μεγάλον. Ἡ χρῆσις γενέσθω ἐπὶ 4 ἡμέρας.

Ὠφελεῖ προσέτι καὶ κατὰ τῆς χαλαρώσεως καὶ ἀτονίας τοῦ στομάχου, ἥτις ἐπισυμβαίνει εἰς τὰ θερμὰ κλίματα ἐν καιρῷ μεγάλου καύσωνος, ὅτε τὸ νευρικὸν σύστημα χαυνοῦται καὶ ἐπὶ τοῦ προκαρδίου (χουλιαρίου τῆς καρδίας) ἀναφαίνεται αἴσθησις βάρους, ἡ δὲ πέψις γίνεται βραδεῖα· τὸ πέπερι διαλύει τὴν νευρικὴν ταύτην κατάστασιν, ἐὰν πρὸ τοῦ φαγητοῦ λαμβάνει ὁ πάσχων 6 ἕως 8 κόκους ἀκεραίου πεπέρεως, τοὺς ὁποίους καταπίνει ὡς καταπότια. Θεραπεύει δὲ καὶ τὸν *διαλείποντα πυρετὸν*, καθ' οὗ δίδεται ἀνὰ 10 κόκους ἀκεραίου (ἀτρίβου). Τὸ ποσὸν τοῦτο ἐπαναλαμβάνεται κατὰ τέταρτον ὥρας τρὶς ἢ τετράκις, ἤτοι τ' ὅλον 30 ἢ 40 κόκκους. Δίδεται καὶ ὑπὸ κόνιν ὑπὸ τὴν δόσιν 20 κόκους διὰ μιᾶς μετὰ ὀλίγου ὕδατος, ἢ ὀλίγοις ῥακῆς ἢ ῥώμης. Πάντοτε πρέπει νὰ δίδεται ἐν ὅσῳ διαρκεῖ τὸ ῥίγος, καὶ εἰ δυνανὸν ἐξ ἀρχῆς αὐτοῦ· ὑπὸ κόνιν ἐνεργεῖ ἰσχυρότερον. Ὁ Λισφράγκος βεβαιοῖ ὅτι ἐθαράπευσε διὰ μόνον τοῦ πεπέρεως 170 πάσχοντας ἐκ διαλείποντος πυρετοῦ. Καί ὅμως ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Εὐρώπης ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ πεπέρεως ὡς φάρμακον δὲν ἐγένετο εἰσέτι ἐπιμελῶς· διότι προτιμῶσιν εἰς τὰ κλίματα ἐκεῖνα τὴν κινίνην, ἣν παράγει ὁ τόπος των, καὶ θεω-

ροῦσι ταύτην ὡς ἡρωϊκότατον φάρμακον κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ. Κατὰ τοῦτο ἔχουσι δίκαιον, καὶ εἴθε καὶ οἱ Ἕλληνες ἐφρόνουν οὕτω πρὸς προτίμησιν τῶν ἐγχωρίων ἰατρικῶν· καθ' ὅσον ἐν τοῖς ψυχροῖς καὶ ὑγροῖς κλίμασιν ἔνθα καὶ ὁ διαλείπων πυρετὸς εἶναι σπάνιος, καὶ ἡ κινίνη εὐδοκιμεῖ καὶ ὑπὸ μικροτέραν δόσιν τῆς παρ' ἡμῖν διδομένης. Ἐν τῷ Ἑλληνικῷ ὅμως κλίματι, ἔνθα ἐπικρατοῦσιν οἱ ἑλώδεις πυρετοί, ἡ χρῆσις τῆς κινίνης πολλάκις ἀποτυγχάνει, καὶ μόνον ἐπιφέρει μικροτέρας διαλείψεις. Διὰ ταῦτα παρ' ἡμῖν πρέπει νὰ γίνηται χρῆσις ἐπιβοηθητικῶς τοὐλάχιστον καὶ ἄλλων φαρμακων πρὸς θεραπείαν τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ. Μεταξὺ τούτων εἶναι καὶ τὸ πέπερι, περὶ οὗ ἐλέχθη καὶ ἐν σελίδι 9, 13, 29. Ὠφελεῖ καὶ κατὰ τοῦ βηχὸς ὡς προερρέθη ἐν σελίδι 12, 29.

Καταπότια διὰ τοῦ πεπέρεως πρὸς θεραπείαν τοῦ βηχός.

Λάβε πεπέρεως λειοτριμμένου δρα. 1
ὀπίου (ἀφιονίου) κοκ. 2
μέλιτος ὀλιγίστου ἵνα ζυμωθῇ ἡ κόνις, καὶ γείνωσι καταπότια 16, τὰ ὁποῖα πεπάλισον διὰ μαγνησίας, καὶ θὲς ἐντὸς πυξίδος (κουτίου). Χρῆσις. Λάμβανε δύο πρωίαν νήστης, καὶ δύο τὸ ἑσπέρας δύο ὥρας μετὰ τὸ φαγητόν.

Ὠφελοῦσι καὶ θεραπεύουσι τὸν βῆχα καὶ ἰδίως τὸν χρόνιον, τὸν προερχόμενον ἐκ χρονίου ἐρεθισμοῦ, καὶ ἐξ εὐαισθησίας τῶν βρόγχων.

Καταπότια πρὸς θεραπείαν τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ.

Λάβε κόνεως πεπέρεως	κόκκους	60
» χαμαιμήλων	»	60
θειϊκῆς κινίνης	»	20
θειϊκοῦ σιδήρου	»	20
κρόκου ἀνατωλῆς	»	5

μέλιτος ὅσον ἀρκεῖ πρὸς μάζαν.

Ποίησον καταπότια 40, ἅπερ πεπάλισον διὰ μαγνησίας ἀνθρακικῆς.

Ὠφελοῦσι ἐπιτυχῶς κατὰ τοῦ χρονίου διαλείποντος πυρετοῦ. Λάμβανε ἀνὰ δύο τὴν πρωίαν πρὸ τῆς πόσεως ἢ βρώσεως, καὶ τὸ ἑσπέρας δύο ὥρας μετὰ τὸν δεῖπνον. Καὶ ἐὰν μὴ γείνῃ πλῆρες ἀποτέλεσμα, λάμβανε μετὰ 4 ἡμέρας ἀνὰ 3. Πρὸς ἀσφαλεστέραν θεραπείαν ἐπανάλαβε τὴν δόσιν. Θεραπεύει καὶ τὸν ἐφήμερον, καὶ τὸν τριταῖον καὶ τὸν τεταρταῖον,

καὶ τὸν ἑβδομαδιαῖον διαλείποντα πυρετὸν, ὅςτις ἀναφένεται ἐνίοτε ἐν Ἑλλάδι περὶ τὸ φθινόπωρον.

Πρόχειρα καταπότια κατὰ τοῦ χρονίου διαλείποντος πυρετοῦ.

Λάβε ἀνὰ ἓν δράμι λεπτῆς κόνεως χαμαιμήλων καὶ πεπέρεως, ἀνάμιξον ἀμφότερα ἐν ἰγδίῳ πρόσθες ὀλίγην μαγνησίαν θρακικὴν καὶ στάγματά τινα μέλιτος, καὶ ποίησον μάζαν, τὴν ὁποίαν διαίρεσον εἰς καταπότια, ὧν ἕκαστον νὰ ἔχῃ τὸ μέγεθος ἐρεβύνθου. Λάμβανε ἐκ τούτων ἀνὰ δύο πρωΐαν νήστης, καὶ ἑσπέρας δύο ὥρας μετὰ τὸ φαγητόν· ἐπανάλαβε τὴν δόσιν ἐν ἀνάγκῃ δὶς καὶ τρίς.

Βάμμα (τεντοῦρα) οἰνῶδες διὰ πεπέρεως.

Λάβε πεπέρεως χονδροτριμένου	δρ.	10.
οἴνου λευκοῦ ἄνευ ῥητίνης	»	80.

Θὲς ἀμφότερα ἐντὸς φιάλης. καὶ ἄφες ἐπὶ 10 ἡμέρας ἐν τόπῳ σκιερῷ, ἀνακινῶν καθ' ἑκάστην τὸ μίγμα. Μετὰ ταῦτα στράγγισον φύλαξον.

Λάμβανε πρωΐαν νήστης καὶ ἑσπέρας δύο ὥρας μετὰ τὸ φαγητόν ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα. Ὠφελεῖ ὡς τονικὸν τοῦ στομάχου, καὶ ὡς ἀντιπερατικόν.

Ἐξωτερικὴ χρῆσις τοῦ πεπέραως, Ἀλοιφὴ διὰ πεπέρεως.

Λάβε κόνεως λεπτῆς πεπέρεως	δρ.	1.
ἀξουγγίου χοίρου	»	4.

Ἀνάμιξον καλῶς, καὶ φύλαξον ἐντὸς ὑελίνου ἢ πιλίνου ἀγγείου. Χρησιμεύει πρός ἐπαλοιφὴν ἐπὶ τοῦ ἐπιγαστρίου κατὰ τῶν πάθῶν τοῦ στομάχου, καὶ ἀλλαχοῦ κατὰ τῶν πόνων. Ἐπιφέρει τοπικὸν ἐρεθισμὸν τοῦ δέρματος ἐν ἤδη συναπισμοῦ.

Ἡ κόνις τοῦ πεπέρεως προστεθημένη εἰς συναπισμὸν αὐξάνει τὴν δύναμιν αὐτοῦ.

Βάμμα οἰνοπνευματῶδες διὰ πεπέρεως.

Λάβε πεπέρεως χονδροτριμένου	δρ.	5.
οἰνοπνεύματος καλοῦ (σπίρτου τοῦ καμινέτου)	»	50.

Θὲς ἀμφότερα ἐντὸς φιάλης, καὶ ἄφες ἐπὶ 10 ἡμέρας ἐν σκιερᾷ θέσει ἀνακοινῶν ταῦτα καθ' ἑκάστην. εἶτα στράγγισον καὶ φύλαξον.

Ὠφελεῖ ὑπὸ δόσιν ἑνὸς κοχλιαρίου μεγάλου ἐντριβόμενον ἐπὶ τοῦ στομάχου καὶ ἐπὶ τῶν ὑποχονδρίων κατὰ τῆς δυσπεψίας, καὶ κατὰ τῶν βλαβῶν τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ σπληνός, αἱ ὁποῖαι προέρχονται ἐκ χρονίου διαλείποντος πυρετοῦ. Ὠφελεῖ καὶ κατὰ τῶν ρευματικῶν πόνων.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Κατασκευὴ διαφόρων προχείρων καθαρτικῶν.

Ἐκτὸς τῶν ρηθέντων ἐν σελίδι 175 καὶ 189 τοῦ Α΄. τόμου, καὶ 14 καὶ 30 τοῦ Β΄. τόμου προσθέτομεν ἤδη καί τινα ἄλλα πρόχειρα καθαρκτικά. Συνήθως κοινῶς ποιοῦσι χρῆσιν τοῦ ἐλαίου τοῦ κίκεος (ρετζινολάδου), τὸ ὁποῖον εἰς μὲν τὰ παιδία δίδεται ἀνὰ 4 ἢ 5 δραμ. ἁπλοῦν ἢ μετὰ ζαχάρου· εἰς δὲ τοὺς μεγάλους ἀνὰ 12 ἕως 16 δραμ. Τὸ καθαρτικὸν τοῦτο ἔχει γεῦσιν δυσάρεστον. Καταστρέφεται αὕτη ἐὰν πρὸ τῆς λήψεως πλύνῃς τὸ στόμα διὰ ρακῆς, ἢ ἐὰν τὸ ἀναμίξῃς μετὰ ὀλίγου ζωμοῦ βοείου κρέατος, ἢ μετὰ ποσοῦ τινος καφέ.

Ἔχει τὸ ἐλάττωμα τὸ ἔλαιον τοῦτο νὰ ἐπιφέρῃ κατόπιν ἀνορεξίαν.

Τὰ φύλλα τῆς ἀκτῆς (κουφοξυλέας) 5 ἢ 6 ζεματισμένα ὑπὸ ἔγχυμα μετὰ ζαχάρου εἰσὶν ἐξαίρετον εὐκοίλιον· καὶ τὰ χαμαίμηλα ὑπὸ ἔγχυμα εἰσὶν εὐκοίλια, καὶ ὁ ζωμὸς τῶν κραμβολαχάνων ὡσαύτως ὡς περὶ τούτων ἐλέχθη ἐν τῷ Α΄. τόμ. σελὶς 3 7, 52, 68.

Τοῦ καθαρτικοῦ ἡ ἐνέργεια διευκολύνεται καὶ ἐὰν ἐπιτεθῇ ἐπὶ τοῦ στομάχου, ἢ καὶ ἐφ' ὅλης τῆς κοιλίας χλιαρὸν μαλακτικὸν κατάπλασμα.

Ἡ πόσις τὴν πρωΐαν ποτηρίου ψυχροῦ ὕδατος μετὰ βρώσεως γλυκοῦ κυδωνίου ἢ *ροδοζαχάρου* εἰς τοὺς χολερικοὺς ἐπιφέρει ἐκκένωσιν.

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Περὶ χοιρείου κρέατος

Ὁ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς, ὁ θεῖος Ἱπποκράτης ὁ μελετήσας εὐκρινῶς τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος λέγει ὅτι τὸ χοιρινὸν κρέας εἶνε τὸ βέλτιστον (καλήτερον) ἁπάντων τῶν ἄλλων κρεάτων. Ἔτι ὠφελιμώτερον εἶναι τὸ κρέας τῶν μὴ πολὺ παχέων οὔτε πολὺ ἀπάχων, οὔτε πολὺ ἡλικιωμένων. Πρέπει νὰ τρώ-

γηται ὀπτὸν (ψητὸν) ἀλλὰ νὰ ἦνε καλῶς ὀπτὸν, διότι ἐὰν ἔξωθεν εἶναι περικαὲς καὶ ἔσωθεν ὠμὸν, ἤτοι (κακοψημένον) εἶνε κακὸν πρὸς βρῶσιν. Νὰ τρωγηται ἄνευ δέρματος καὶ ὑπόψυχρον. Τὸ τελευταῖον τοῦτο οὐ παραδέχεται ὁ Γαληνός, ὅστις θεωρεῖ ὅτι τὸ θερμὸν κρέας εἶνε πάντοτε εὐπεπτότερον τοῦ ψυχροῦ. Ἡ ἁρμοδειοτέρα ἐποχὴ τῶν χοιριδίων εἶνε τὸ φθινόπωρον.

Καί ὁ Γαληνὸς συμφωνεῖ καθ᾽ ὅλα μετὰ τοῦ Ἱπποκράτους· λέγει δὲ ὅτι τὸ χοίρειον κρέας παράγει καλοὺς χυμοὺς καὶ ἄριστον αἷμα «πάντων τῶν ἐδεσμάτων (τροφῶν) ἡ σὰρξ τῶν ὑῶν (χοιριδίων) ἐστὶ τροφιμωτάτη». Λέγει δὲ ὅτι τὸ κρέας τοῦ χοίρου ὁμοιάζει κατὰ τὴν γεῦσιν καὶ τὴν ὀσμὴν πρὸς τὸ τοῦ ἀνθρώπου· διότι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του ὑπῆρξαν πανδόχοι (ξενοδοχοι) οἵτινες ἐδολιεύοντο τὰ φαγητὰ διὰ τοῦ ἀνθρωπίνου κρέατος. Τὰ εὐνουχηθέντα χοιρίδια ἔχουσιν ἄμεινον (ἔτι καλειτέραν) σάρκα· ὡσαύτως καὶ τὰ τρεφόμενα ἀφθόνως ὡς εἰσὶν τὰ οἰκόσιτα (μανάρια).

Περὶ τῶν ἐν χοίροις χαλαζῶν.

Εἰς τὸ κρέας τῶν χοίρων ἐνίοτε εὑρίσκονται σφαιρίδιά τινα λευκὰ ὡς λίπος, ἀλλὰ σκληρὰ κατά τι, τὰ ὁποῖα καλοῦνται χάλαζαι καὶ παρὰ τῶν ἀρχαίων καὶ παρὰ τῶν νεωτέρων. Ὅταν τὸ κρέας τοῦ χοίρου ἔχῃ ὀλίγας χαλάζας εἶνε νόστιμον καὶ γλυκηρόν· ὅταν ἔχῃ πολλὰς καθίσταται πολὺ μαλακὸν καὶ ἄνοστον, καὶ ζωμὸν κακῆς γεύσεως παράγει.

Τὰς χαλάζας ταύτας διαλέγουσι καὶ τὰς ἀπορρίπτουσι πάντοτε ὡ ἀηδεῖς· τὸ δὲ κρέας τρώγουσιν ἀκολύτως. Χαλαζας δὲν ἔχουσι τὰ γαλαθηνὰ χοιρίδια (βοζακταρόνια), οὔτε οἱ τρεφόμενοι χοῖροι διὰ καθαρῶν τροφῶν. Αὗται γίνονται ὅταν ὁ χοῖρος τρέφηται ἐντὸς βορβορωδῶν ἀκαθαρσιῶν· διὰ τοῦτο ἐν Εὐρώπῃ οἱ χοῖροι ὑπόκεινται μεγάλως εἰς τὰς χαλάζας, ὧν ἔχουσι πλείστας, ἐν ᾧ παρ᾽ ἡμῖν σπανίως καὶ ὀλίγαι παριστανται· εὑρίσκονται δὲ περισσότεραι ἐπὶ τὸν τράχηλον, τὰς ὠμοπλάτας καὶ τὰ σκέλη, διὰ τοῦπο ὅταν ὁ χοῖρος ἔχει ταύτας πάντοτε κινεῖ τοὺς ὀπισθίους πόδας.

Αἱ χαλαζαι ἀποτελοῦνται ὑπὸ ζωϋφίων ἑλμινθοειδῶν, τὰ ὁποῖα γεννῶνται ἐντὸς τῶν κρεάτων τοῦ χοίρου, ὡς γεννῶνται εἰς τὰ σπλάγχνα αἱ ἕλμινθες, διὰ τοῦτο, ὡς ἡ παρατήρησις ἐβεβαίωνεν, οἱ τρώγοντες κρέας χοίρειον χαλαζοῦχον ὑπόκεινται συνήθως εἰς τὴν ἀπόκτησιν *ταινίας*. Διὰ τοῦτο

ὅσοι συνεχῶς τρώγουσι ἄλλαντα, τὰ ὁποῖα οἱ ἀλλαντοποιοὶ ἐν Εὐρώπῃ καὶ παρ' ἡμῖν κατασκευάζουσιν ἀδιακρίτως ἐκ παντὸς εἴδους χοιρείου κρέατος καὶ ἄλλου, πάσχουσιν ἐκ ταινίας. Τοῦτο ἡμεῖς εὐκρινῶς ἐβεβαιώθημεν.

Ἐὰν ὅμως τὸ χαλαζοῦχον κρέας βράσῃ καλῶ, ἢ ψηθῇ καλῶς, τὰ ἑλμινθοειδῆ ζωΰφια τῶν χαλαζῶν καταστρέφονται, καὶ ταινία δὲν παράγεται εἰς τὸν τρώγοντα τοιοῦτον κρέας. Οἱ μὴ λοιπὸν βουλόμενοι νὰ ἔχωσι ταινίαν ἀπεχέτωσαν τῆς βρώσεως χοιρείου κρέατος ὠμοῦ ὡς εἰσὶν τὰ ἄλλαντα παντὸς εἴδους καὶ τόπου. Ἐπισήμως οὔτε ἐν Εὐρώπῃ οὔτε παρ' ἡμῖν ἀπηγορεύθη ἡ βρῶσις τοῦ χαλαζούχου κρέατος· διότι δύναται ἕκαστος τρώγειν ἀβλαβῶς τὸ κρέας, ἀρκεῖ νὰ ἀπορρίπτῃ καλῶς τὰς χαλάζας, καὶ νὰ βράσῃ ἢ ψήσῃ καλῶς τοῦτο.

Διὰ τοῦ μικροσκοπίου οἱ νεώτεροι ἐξετάσαντες τὴν φύσιν τῶν χαλαζῶν τοῦ χοίρου εὗρον ὅτι αὗται ἀποτελοῦνται ἐκ κύστεως ἐχούσης λευκὸν ὑγρὸν ἔνθα ἐνδιαιτᾶται σκώληξ ἑλμινθώδης, καλούμενος *κυστόκερκος*. Τοιοῦτοι σκώληκες εἰσὶν, ἀλλὰ κατά τι διάφοροι, καὶ οἱ εὑρισκόμενοι ἐντὸς τῆς σαρκὸς τῶν αἰγῶν ὑπὸ τὸ δέρμα, οἵτινες κοινῶς καλοῦνται *Γυθοι* ἢ *ἴσθοι*· καθιστῶσιν ἄνοστον τὸ κρέας, καὶ εὐλόγως ἀπορρίπτουσι τούτους οἱ μαγειρεύοντες, καὶ ἀποφεύγουσι τὴν βρῶσιν τοιούτου κρέατος. Τὰ κυστόκερκα ταῦτα καὶ ἂν φαγωθῶσι, οὐ παράγουσι ταινίαν εἰς τὸν ἄνθρωπον.

Περὶ βορακίνων.

Τὸ βοράκινον φύεται εἰς τοὺς κήπους, ἔχει ὀσμὴν τερπνὴν ὡς τὴν τοῦ ἀώρου πέπονος. Οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον σημαντικὰς ἰδιότητας εἰς τὰ βοράκινα. Ἐθεώρουν ταῦτα ὡς ἐνδυναμόνοντα τὰς σωματικὰς δυνάμεις, καὶ ἐπέφερον χαρὰν, καὶ ὅτι ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τῆς καρδίας. Εἰσὶν διουρητικά· χυμικῶς ἐξεταζόμενα παρέχουσι νίτρον.

Τρώγονται ὠμὰ καὶ βραστά· ὠμὰ εἰς σαλάταν.

Βραστὰ μετὰ κρέατος διαχνίου, ἢ κατακρεοεργημένον (εἰς κιμὰν) μεθ' ὃ κατασκευάζονται τολμάδας, καὶ κόπτονται μετὰ αὐγολεμόνου. Εἰσὶν προτιμώτεροι καὶ εὐπεπτώτεροι οἱ διὰ βορακίνων τολμάδες ἢ οἱ διὰ σφαιροκραμβῶν (μαππῶν).

Περὶ τύλων (κάλων).

Οἱ τύλοι γίνονται ἐπὶ τῶν ποδῶν ἕνεκεν στενῶν ὑποδη-

μάτων· ὁ τύλος ὡς σῶμα σκληρὸν πιέζει ἐπὶ τοῦ ἐφαπτομένου αὐτῷ δέρματος, καὶ παράγεται ἐκ τούτου πόνος. Ὅταν ὑπάρχῃ ξηρασία ἀτμοσφαίρας τὸ ὑπόδημα γίνεται στενώτερον. διότι φύσει συστέλλονται τὰ δέρματα, καὶ οὕτω πιέζει ἔτι μᾶλλον ἐπὶ τοῦ τύλου. Ὅτε δὲ ὑπάρχῃ ὑγρασία ἐξογκοῦνται ὁ τύλος, καὶ τότε ὡσαύτως πιέζει ἔτι μᾶλλον τὸ δέρμα. καὶ πόνον παρέχει.

Τὸ μόνον μέσον πρὸς ἄρσιν τοῦ τύλου εἶναι ἡ μαλάκυνσις αὐτοῦ διὰ ποδολούτρου, καὶ ἡ ἀπόσπασις αὐτοῦ διὰ τοῦ ὄνυχος τοῦ δακτύλοο τῆς χειρός.

Μὴ κόπτε αὐτὸν διὰ μαχαιριδίου· διότι πολλάκις δεινὰ ἀποτελέσματα συνέβησεν ἐκ τῆς τραυματίσεως τῆς σαρκός, οὔτε καυτηρίαζε αὐτὸν διὰ ὀξέων, ἢ διὰ ποτάσσης καυστικῆς, ἢ νιτρ. ἀργύρου, κλπ. διότι καὶ διὰ τούτων δεινὰ συνέβησαν ἀποτελέσματα.

Ὑπάρχει καὶ μίγμα, ὅπερ εἴς τινας ὠφέλησε.

Λάβε τερεβενθίνης ὑγρᾶς δράμια 2

Χαλβάνης (galdanum) » 3 (ὅπερ ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί).

Ὄξους δριμέος » 10

Ἀνάμιξον ἅπαντα καλῶς, καὶ φύλαξον ἐντὸς ἀγγείου ὑαλίνου. Πρὸς χρῆσιν ἄλειψον μικρὸν τεμάχιον δέρματος ἐκ παλαιοῦ χειρακτίου ἢ ἄλλου τινος δέρματος μαλακοῦ, καὶ ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ τύλου· ἄφες οὕτως ἐπὶ δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας, μεθ' ἃς ὅταν ἀφαιρέσῃς τὸ δέρμα συναποσπᾶται καὶ ὁ τύλος ἐκ τοῦ δέρματος. Δοκιμαστέον.

Τὸ μᾶλλον ὠφέλιμόν ἐστι τὸ κάτωθι.

Λάβε ὄξος δρυμὶ, καὶ θέσον ἐν αὐτῷ μικρὸν κρόμμυον ὡς κοκκάριον, ἄφες ὁμοῦ ἐπὶ δύο ἡμέρας καὶ πλείονας, ἔκβαλε τὸ κρόμμυον, καὶ λαβὼν ἕνα τῶν χιτώνων αὐτοῦ (ἀμφιέσματος) ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ τύλου ἀφ' ἑσπέρας, καὶ διατήρησον μέχρι πρωΐας, ὅτε ὁ τύλος εὑρίσκεται ἐξωγκωμένος καὶ μαλακὸς, καὶ δι' ὄνυχος ἀποσπᾶται· τοῦτο πεπείραται (ἐδοκιμάσθη.

Ὁ Διοσκορίδης λέγει ὅτι ἡ τέφρα (στάκτη) τοῦ φλοιοῦ τῆς ἰτέας (ἐτιᾶς) ἐὰν ἑνωθῇ μετὰ ὄξους καὶ ἐπιτεθῇ ἐπὶ τύλου, ἐξάγει καὶ ἀφαιρεῖ τοῦτον. Δοκιμαστέον.

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Σ. Π. ΙΑΣΕΜΙΔΟΥ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3, προπληρωτέα; ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Β'.—Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Μαρτίου 1880.—ΑΡ. 4.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ

Περὶ τοῦ κλίματος τῶν Ἀθηνῶν.

Ὁ Ἥλιος προσβάλλων τὴν πόλιν τῶν Ἀθηνῶν ἀπὸ πρωΐας μέχρις ἑσπέρας, καὶ καθ' ὅλας τὰς ἡμέρας τοῦ ἔτους, ἐκτὸς δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν ὁλοσχερῶς ἐπινεφελίων, διαθερμαίνει ταύτην οὐχὶ ὑπερβαλόντως· διότι πάντοτε ἐν Ἀθήναις πνέει ἄνεμος, ἡ δὲ νηνεμία καὶ ἐν αὐτῷ τῷ θέρει σπανίως γίνεται ἐπί τινας ὥρας. Πρὸς τὸ μὴ πολὺ καυστικον τῆς πόλεως συντελεῖ καὶ ἡ μὴ ὕπαρξις ἐγγὺς τῆς πόλεως μεγάλων ὀρέων· ἐπειδὴ ὅπου πρὸς βορρᾶν πόλεώς τινος παράκειται ὄρος, ἐκεῖ καὶ ἡ θερμότης εἶνε καυστική, καὶ βλαπτικὴ ὑγιεινῶς καθίσταται. Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἐνισχύει τὸ ὑγιεινὸν τῆς πόλεως.

Ἡ φύσει ἐπικρατοῦσα ξηρὰ ἀτμοσφαῖρα, ὁ καθαρὸς οὐρανὸς καὶ μᾶλλον ἀνέφελος, οἱ ἐπικρατοῦντες βόρειοι ἄνεμοι καὶ ἀμιγεῖς μιασμάτων, ἡ μὴ ὕπαρξις δασῶν ἐπὶ τῶν περικυκλούντων ὀρέων τὴν τῆς Ἀττικῆς πεδιάδα, ἥτις καὶ μετρίως δενδρόφυτος ὑπάρχει, καθιστῶσι τὸ κλίμα τῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν τὸ ὑγιεινότερον καὶ τὸ τερπνότερον πάσης ἄλλης πόλεως. Πᾶσαι δὲ αἱ νόσοι, ὡς καὶ τὰ τραύματα ἐν Ἀθήναι, εἰσὶν ἠπιώτεραι καὶ εὐθεραπευτώτεραι. Οἱ ρευματι-

σμοί, αἱ νευραλγίαι εἰσὶν ὀλιγώτεραι καὶ ἠπιώτεραι ἢ ἀλλαχοῦ. Οἱ διαλείποντες πυρετοὶ οὐδόλως εὐδοκιμῶσιν ἐν Ἀθήναις. Ὅστις ἐν Ἀθήναις πάσχει ἐκ τούτου φέρει τὸ μίασμα ἐξ ἄλλης χώρας πυρετώδους, καὶ ἀπαλλάσεται καὶ ταχύτερον καὶ εὐκολώτερον διὰ καταλλήλου θεραπείας. Αἱ χοιραδικαὶ καχεξίαι καὶ τὰ ἐκ τούτων πάθη, ὁ ραχιτισμὸς καὶ αὐτὴ ἡ φθίσις ἐν Ἀθήναις εἰσὶν σπανιώτερα ἢ ἀλλαχοῦ. Ἡ ἑλμινθίασις σχεδὸν ἐν Ἀθήναις δὲν ὑπάρχει. Αἱ χοιραδικαὶ καχεξίαι, ὁ ραχιτισμός, καὶ αὐτὴ ἡ φθίσις ἐν Ἀθήναις εἶνε σπανιώτερα παρ' ὅσον τινὲς ὑπολαμβάνουσιν. Ἐπισυμβαίνουσι ταῦτα εἰς τοὺς κακῶς διαιτωμένους, εἴτε διαβιοῦντας ἐν οἰκίᾳ ὑγρᾷ, κακῶς ἀεριζομένῃ καὶ ἡλιαζομένῃ, εἴτε διάγοντας δίαιταν ἀναρμοδίαν τῷ κλίματι. Ἐπὶ Τουρκίας ἐν Τριπόλει, ἥτις ἦτον ἡ πρωυεύουσα τῆς Πελοποννήσου, καὶ εἶχε κατοίκους περὶ τὰς 50,000, οἱ ἰατροὶ ἔπεμπον τοὺς φθισικοὺς εἰς Ἀθήνας, ἣν τότε ἐκάλουν Ἀθήνα· διότι ἐθεωρεῖτο ἡ πόλις αὕτη ὡς ὑγιεστάτη, καὶ συντείνουσα πρὸς θεραπείαν.

Ὁ ἐν Ἀθήναις προσηκόντως διαιτώμενος, ἐν μέσῳ ὡραίου ὁρίζοντος, ἀτμοσφαίρας καθαρᾶς, ὑπὸ τὴν θέαν οὐρανοῦ ὡραίου κυανοῦ, πεδιάδος ἐστεμμένης διὰ διαφόρου μεγέθους καὶ σχήματος ὀρέων, θαλάσσης περιβρεχούσης μέρος τῆς πεδιάδος, ὑπὸ φῶς ζωηρόν, καὶ ἡλιακὴν θερμότητα τερπνήν, καθίσταται φαιδρός, εὐκίνητος, καὶ εὐμετάβλητος.

Διὰ τοῦτο ὁ ἐν Ἀθήναις βίος εἶνε εὐχάριστος, καὶ πολυτιμος διὰ τὴν ὑγίειαν. Ἂν τινὲς οὐ καλῶς ὑγιεινῶς ἔχουσι, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἀκαταλλήλου διαίτης. Τινὲς θέλοντες νὰ εὐρωπαΐσωσι· διότι φαντάζονται ὅτι παρίστανται ὡς μᾶλλον ἐξευγενισμένοι καὶ διαφέροντες τῶν ἄλλων, παρακολουθοῦσι δίαιταν τῶν ξένων κλιμάτων. Ἐνδύονται θερμότερον τοῦ δέοντος, προφυλάττονται πλέον τοῦ δέοντος ἐκ τῶν ἀτμοσφαιρικῶν μεταβολῶν, διατηροῦσιν οἰκίας κακῶς ἀεριζομένας, κακῶς ἡλιαζομένας καὶ φωτιζομένας κατὰ τὸν τρόπον τῶν βορείων κλιμάτων· ἔνθα ὁ ἐκεῖ βίος γίνεται ἐν μέσῳ ὁμίχλης, ὑγρασίας, σκοτεινῆς καὶ νεφελώδους ἀτμοσφαίρας· ἐν Ἑλλάδι ὅμως καὶ μάλιστα ἐν Ἀθήναις, ἔνθα ὡς ἐκ τῆς θερμοκρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας, τὰ μιάσματα λίαν ταχέως καὶ εὐχερῶς ἀναπτύσσονται, ἀπαιτεῖται διαρκὴς ἀνανέωσις τοῦ ἀέρος τῶν θαλάμων, διαρκὴς διαφωτισμὸς καὶ διαθέρμανσις διὰ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων· διότι τὸ ἡλιακὸν φῶς ἐν Ἑλλάδι εἶνε ὁ δοτὴρ τῆς ὑγιείας.

Διὰ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον αἱ οἰκοδομούμεναι ἐν Ἀθήναις οἰκίαι, καίτοι πολλαὶ τούτων εἰσὶν πολυτελεῖς, ἀποτυγχάνουσι πρὸς τὸ ὑγιές· διότι τινὲς πιθηκίζοντες μιμοῦνται τὰ σχέδια καὶ τὴν διασκευὴν τῶν οἰκιῶν τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, χωρὶς νὰ σκεφθῶσιν ὅτι τὸ κλίμα τῶν Ἀθηνῶν καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος ἀπαιτεῖ ἰδίαν διαρρύθμισιν. Ὁ θάλαμος τῆς κλίνης, ὁ θάλαμος τοῦ γραφείου, καὶ τῆς καθημερινῆς διαμονῆς πρέπει νὰ ὦσι προσήλια, εὐάερα, καὶ κείμενα, εἴ δυνατόν, ἀνατολικομεσημβρινῶς· διότι ὁ τῆς πρωΐας ἥλιος ταχέως διασκεδάζει καὶ καθαρίζει τὴν ἀτμοσφαῖραν. Ἡ κλίμαξ τῆς οἰκίας πρέπει νὰ ἦνε εὐάερος καὶ προσήλιος· διότι διὰ ταύτης εἰσέρχεται ἄφθονος ἀὴρ εἰς τὴν οἰκίαν. (διεξοδικώτερον ἰδὲ Συνεκδ. ὑγιεινὴν ἔκδ. Β. σελ. 115.

Ὁ ὕπνος ἐν Ἀθήναις πρέπει ν' ἀρχίζῃ τὸ ἑσπέρας περὶ τὴν 10 ἢ 11 ὥραν, καὶ ἡ ἔγερσις περὶ τὴν Ἀνατολήν.

Αἱ τροφαὶ πρέπει νὰ ἔχωσι ἰδίαν κατασκευὴν κατὰ τὸ κλίμα. Ἡ συνεχὴς κρεωφαγία οὐ καλῶς ἔχει ὑγιεινῶς.

Ἡ ξηροφαγία εἶνε ὑγιεστέρα τῆς ὑδαρᾶς τροφῆς. Ἡ συνεχὴς χρῆσις τοῦ ροφήματος (σούπας), τὴν ὁποίαν ὁ λεγόμενος εὐρωπαϊσμὸς εἰσήγαγεν ὡς συστατικὸν τῆς τραπέζης, δὲν εἶνε ἀναπόφευκτος· εἰς δὲ τὸ θῆλυ καὶ ἐπιβλαβής· διότι προδιαθέτει εἰς λευκόρροιαν, ὡς τοῦτο καὶ ὁ Ἀριστοτέλης λέγει.

Ἡ βρῶσις τοῦ βοείου κρέατος εἶνε χρησιμωτέρα εἰς τοὺς σωματικῶς ἐργαζομένους καὶ οὐχὶ εἰς τοὺς διάγοντας βίον ἄνετον· εἶνε τοῦτο κακόχυμον ἐν τῷ κλίματι τούτῳ, καὶ ἐνίοτε ἐπιφέρἰι κνισμοὺς εἰς τὸ δέρμα καὶ ἐξανθήματα. Τὸ ἁρμοδιώτερον κρέας εἶνε τὸ πρόβειον καὶ τὸ αἴγειον. Ἐκεῖνο τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος, τοῦτο τὸ φθινόπωρον καὶ τὸν χειμῶνα· ἔτι καταλληλότερον εἶνε τὸ ὀρνίθειον. Ἐν γένει ἡ βρῶσις τοῦ κρέατος ἔστω μετρία ἢ ὅσον τὸ δυνατὸν ὀλίγη, μεμιγμένη μετὰ φυτικῶν τροφῶν.

Ἡ βρῶσις ὀπτοῦ κρέατος, πόσις μετρίου ποσοῦ οἴνου ὑδαροῦς, ἡ βρῶσις σαλατικῶν, ἰδίως κολυμβάδων ἐν ἅλμῃ ἐλαίων πρασίνων, τὰ καρυκεύματα διὰ πεπέρεος, καππάρεος, κλπ. διὰ ὀλίγου τυροῦ καλῆς ποιότητος, ἀφθόνων ὀπωρῶν κατὰ τὴν ἀνοχὴν τοῦ στομάχου· ἡ λιτότης τῆς τραπέζης μὴ ἐχούσης πλέον τῶν δύο φαγητῶν, πάντα ταῦτα καὶ ἄλλα ἀποτελοῦσι τὴν κατὰ τὸ κλίμα δίαιταν.

Δὲν λέγει τις ὑπερβολὴν ὅτι ἐν Ἀθήναις ὅστις διάγει δίαι-

ταν λιτὴν καὶ προσήκουσαν ἀπολαμβάνει σιδηρᾶς ὑγιείας· ὅςτις δὲ ἔχει νοσηρῶς εἶνε σημεῖον ὅτι διατηρεῖ πιθηκίζων δίαιταν ξένου κλίματος, ἢ διαμένει ἐν οἰκίᾳ ἀκαταλλήλῳ.

Ἡ μακροβιότης ἐν Ἀθήναις εἶνε μεγάλη παραβλητικῶς πρὸς ἄλλας πόλεις, Συνεχῶς ἐνταῦθα εὑρίσκει τις γέροντας καὶ γραίας διάγοντας περὶ τὰ 100 ἔτη. Ἡ τοιαύτη μακροβιότης φαίνεται ὅτι ὑπῆρχε καὶ τὸ πάλαι· διότι πολλοὶ τῶν γλωστῶν ἀνδρῶν ἡ ἱστορία λέγει ὅτι ἀφίχθησαν εἰς βαθὺ γῆρας.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ

Περὶ τοῦ ἐν τῷ ἀέρι εὑρισκομένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος.

Βεβαίως ἕκαστος γνωρίζων ἐκ τῶν προηγουμένων ὅτι οἱ ἄνθρωποι, τὰ ζῶα, καὶ ἡ καῦσις τῶν ἀνθρακούχων ὑλῶν καταστρέφουσιν ἀδιακόπως μέγιστον ποσὸν ὀξυγόνου, δύναται νὰ ἐρωτήσῃ διὰ τί δὲν ἐκλείπει τὸ ζείδωρον τοῦτο ἀέριον; καὶ διὰ τί δὲν καταστρέφονται οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα ἐκ τοῦ πλεονασμοῦ τοῦ θανατηφόρου ἀνθρακικοῦ ὀξέος;

Ὁ Θεός, ὁ ποιήσας τὰ πάντα, ἐπρόβλεψε καὶ περὶ τούτου. Πρὸς ἀντικαταστασιν τοῦ καταστρεφομένου ὀξυγόνου ἀέρος, καὶ πρὸς ἀφαίρεσιν τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξεος ἐποίησε τὰ φυτά, τὰ ὁποῖα ἔχουσι ζωήν, γεννῶνται καὶ ταῦτα, καὶ ἀποθνήσκουσιν ὡς τὰ ζῶα· ἔχουσιν καὶ ταῦτα ἀναπνοὴν ὡς τὰ ζῶα, ἀναπνέουσι διὰ τῶν φύλλων καὶ τῶν φλοιῶν αὐτῶν, καὶ τὰ μὲν φύλλα εἰσὶν ὡς οἱ πνεύμονες τῶν ζώων, ὁ δὲ φλοιὸς ἐπέχει θέσιν εἰς ταῦτα ὡς τὸ δέρμα τῶν ζώων· εἰσὶ καὶ ταῦτα ζῶα, ἀλλ' ἀκίνητα.

Τὰ φυτὰ τὴν μὲν ἡμέραν τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἀπορροφοῦσι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ τοῦ ἀέρος, τὸ ὁποῖον ἀποσυνθέτουτι· κρατοῦσι πρὸς τροφήν των τὸν ἄνθρακα, καὶ ἐκπέμπουσι καθαρὸν τὸ ὀξυγόνον. Τὴν δὲ νύκτα, μὴ ὑπάρχοντος ἡλιακοῦ φωτός, δὲν πράττουσι τοῦτο· ἀλλὰ διὰ τῶν ριζῶν των, ἐν ᾧ ἐκμυζῶσιν (ἀπορροφοῦσιν) ἐκ τῆς γῆς ὕλας πρὸς τροφήν των μετὰ ἀρκετοῦ ὕδατος, συναπορροφοῦσι μετὰ τοῦ ὕδατος καὶ ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον πάντοτε εὑρίσκεται διαλελυμένον ἐν τῷ ὕδατι. Τοῦτο τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἐκπέμπουσι διὰ τῶν φύλλων καὶ τοῦ πρασίνου φλοιοῦ αὐτῶν. Τινὲς νομίζουσιν ὅτι τὰ φυτὰ παράγουσι τὴν νύκτα νέον ποσὸν ἀνθρσκικοῦ ὀξέος, τὸ ὁποῖον ἐκπέμπουσιν εἰς τὸν ἀέρα· ἀλλ'

ἐὰν εἶχε οὕτω, τότε πρὸς οὐδὲν συντελοῦσι τὰ φυτὰ πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ ὀξυγόνου· διότι μόνον τὸ ἑαυτῶν ἀνθρακικὸν ὀξὺ καθαρίζουσι· τὸ δὲ παραγόμενον ἐκ τῆς ἀναπνοῆς τῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων καὶ ἐκ τῆς καύσεως μένει ἐπαυξανόμενον καθ' ἑκάστην, καὶ τότε καὶ ζωὴ καὶ πῦρ οὐδόλως ἔμελλε νὰ ὑπάρξωσι.

Τὰ φυτὰ λοιπὸν εἰσπνέουσι τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ καὶ ἐκπνέουσι ὀξυγόνον. Ἵνα δὲ διατηρῆται ἡ ἀναλογία τῆς ποιότητος τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος πρέπει τὰ φυτὰ νὰ ἐκπνέωσι τόσον ὀξυγόνον, ὅσον ἐκπνέουσιν ἀνθρακικὸν ὀξὺ οἱ ἄνθρωποι καὶ τὰ ζῶα.

Ἀλλ' ἤδη παρίσταται ἄλλο ζήτημα. Μετὰ τοῦ ἐκπνεομένου ἀνθρακικοῦ ὀξέος συνεκπνέονται καὶ ἀέρια μιασματικὰ ἐχθρὰ τῆς ζωϊκῆς ὑπάρξεως, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὸ $^1/_{10}$ τοῦ ἐκπεμπομένου ἀέρος, καὶ τὰ ὁποῖα δὲν ἀπορροφῶνται ἐκ τῶν φυτῶν· διότι καὶ τούτων τὴν ζωὴν καταστρέφουσι. Τί γίνονται ταῦτα;

Γνωστὸν δ' ἔστω ὅτι αἱ μιασματικαὶ αὗται ὗλαι ἐκπέμπονται καὶ ἐκ τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐκ τῶν ζώων ἡνωμέναι μετὰ ἀτμῶν ὕδατος· (οὕτω γίνεται καὶ ἐκ τῶν φυτῶν, τὰ ὁποῖα ἀπορροφοῦσι τὸ ὕδωρ διὰ τῶν ριζῶν αὐτῶν, καὶ ἐκπέμπουσι τοῦτο διὰ τῶν φύλλων μετὰ τοῦ ἐκπεμπομένου τὴν ἡμέραν ὀξυγόνου, καὶ τὴν νύκτα μετὰ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, καὶ μετ' ἄλλων τινῶν ὀσμωδῶν ὑλῶν, αἵτινες εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐπιβλαβεῖς τῇ ὑγιείᾳ τῶν ἀνθρώπων.

Αἱ μιασματικαὶ αὗται ὗλαι δὲν εἰσὶν μόνον αἱ παραγόμεναι ἐκ τῆς ἐκπνοῆς καὶ ἐκ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, ἀλλὰ καὶ πολὺ πλείονες· διότι παράγονται καὶ ἐκ τῶν ἑλωδῶν τόπων, καὶ ἐκ τῆς σήψεως.

Τί λοιπὸν γίνονται αἱ ὗλαι αὗται;

Δοξάζουσι πολλοὶ ὅτι αἱ περιτταὶ αὗται ὗλαι ἐξέρχονται ἐκτὸς τῆς ἀτμοσφαίρας καὶ διαχύνονται εἰς τὸ χάος, διὰ τοῦτο λέγουσιν ὅτι ἡ γῆ κατ' ὀλίγον ἐλαττοῦται κατὰ τὸν ὄγκον. Ἡμεῖς ὅμως δοξάζομεν ὅτι αἱ ὗλαι αὗται καταστρέφονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, ὡς ἀποτελούμεναι ἐκ μικροζωδαρίων. Ἡ δὲ καταστροφὴ γίνεται διὰ τῆς μεταφορᾶς αὐτῶν διὰ τῶν ἀνέμων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης, ἧς οἱ ἀτμοὶ φύσει καταστρέφουσι τὰ μικρόσωμα ὀργανικὰ ὄντα τῆς ξηρᾶς καὶ τοῦ ἀέρος· διὰ τοῦτο ὁ τῆς θαλάσσης ἀὴρ εἶνε ὁ καθαρώτερος· καταστρέφονται προσέτι τὰ μιάσματα καὶ διὰ

τοῦ πάντοτε ὑπάρχοντος ἐπὶ τῆς γῆς πυρός. Οὐδὲν ἐκπέμπεται ἐκ τῆς γῆς, οὔτε προστίθεται ἔξωθεν οὐδέν· διότι κατ' ἀμφότερα ἤθελεν ἐπήλθη ταχύτης ἢ βραδύτης τῶν κινήσεων τῆς γῆς καὶ ἐπαισθητὴ ἀλλοίωσις ἐπὶ τῶν ἐπ' αὐτῇ ὄντων. Ὅ,τι δ' ἂν γίνεται μεταβολῆς ἔργον, γίνεται περιοριζόμενον ἐπὶ τοῦ παμμεγίστου ἐργαστηρίου τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ τῆς ὡρίμου ἡλικίας.

Ἄρχεται ἐκ τοῦ 30 ἔτους καὶ λήγει κατὰ τὸ 50 διὰ τὸ ἄρρεν, καὶ κατὰ τὸ 40 διὰ τὸ θῆλυ. Κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην πάντα τὰ ὄργανα τοῦ σώματος ἔχουσι πλήρη τὴν ἀνάπτυξιν, καὶ τὸ σῶμα ἀναπτυσσεται κατὰ πλάτος, καὶ αὔξεται κατὰ βάροος· τὸ ἀνάσνημα ὅμως μένει στάσιμον. Ἡ ἐνέργεια τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων καὶ τῶν πνευμόνων καὶ τῆς καρδίας γίνεται μεγάλη· διὰ ταῦτα ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου καὶ ἡ στάσις τοῦ σώματός εἰσι ζωηρά· τὸ σῶμα ἀντέχει εἰς τὰς κακουχίας· εἶνε ἡλικία τῆς ρώμης, καὶ τῆς ζωηρότητος τοῦ νοός. Ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς ἡλικίας ταύτης ἀπολήγουσιν αἱ σπουδαί, καὶ ὅλαι αἱ γνώσεις κατόπιν ἀναπτύσσονται καὶ τακτοποιοῦνται· εἶνε ἡλικία τῆς ἐνεργητικότητος. Ἡ φαντασία, ἡ μνήμη καὶ ἡ κρίσις εὑρίσκονται εἰς ὀργανισμόν· ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ ὁ ἄνθρωπος ποιεῖ προόδους ἠθικὰς καὶ ὑλικάς, ἀναβαίνει εἰς ἀξιώματα, ἀποκτᾷ περιουσίαν καὶ διαμορφόνει τὸ μέλλον του.

Κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην σπανιώτεραι εἰσὶν αἱ νόσοι, καὶ ὀλιγώτεροι οἱ θάνατοι· ἴδιον νόσημα εἰσὶν τὰ ἀρθρητικά, τὰ ὁποῖα ἀναφαίνονται μᾶλλον εἰς τοὺς κατοίκους τῶν πόλεων, καὶ εἰς τοὺς διάγοντας βίον καθεστηκότα.

Τὸ μέσον τῆς ἡλικίας ταύτης, ὅπερ ἐστὶ τὸ 40 ἔτος, εἶνε καὶ τὸ μέσον τῆς ὅλης ὡρισμένης ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου· εἶνε ἡ ἀκμὴ τῆς ὅλης ἡλικίας. Μετὰ τὸ 40 ἔτος ἄρχονται κατ' ὀλίγον δυνάμεις τινὲς σωματικαὶ ν' ἀποστερῶνται τῆς ζωηρότητος αὐτῶν.

Δ.' ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ δυσπεψίας.

Ἡ δυσπεψία εἶνε συγγενὴς τῆς ἀπεψίας (σελ. 40) διαφέρει

ταύτης καθ' ὅ,τι ἡ μὲν ἀπεψία εἶνε ἔκτακτος, καὶ πρόσκαιρος, καὶ ὀλίγοι δὲν ὑπέστησαν ταύτην ἐκτάκτως· ἡ δὲ δυσπεψία εἶνε συνεχὴς καὶ διαρκεῖ ἐπὶ πολύ, εἶνε νόσος χρονία, ὑφισταμένη ἐνίοτε διαλείψεις· δηλαδὴ θεραπεύεται καὶ πάλιν ἀναφύεται μετά τινα καιρόν.—Ἔχει δὲ τάδε τὰ συμπτώματα.

Εἴς τινας μετὰ τὸ φαγητὸν ἐπέρχεται χαλάρωσις τοῦ σώματος, βάρος ἐπὶ τοῦ στομάχου καὶ κακουχία, χάσμαι, πύρωσις, ἐρευγμοί, βορβορυγμοί, ὀξυνώσεις, ἢ ὀσμαὶ ἀηδεῖς, ναυτία, (ἀναγούλα), μετεωρισμὸς (φούσκωμα) ἐπὶ τοῦ ἐπιγαστρίου ἢ ἐφ' ὅλης τῆς κοιλίας, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς παραγωγῆς ἀερίων ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἐν τοῖς ἐντέροις, ἅτινα διαστέλλουσι ταῦτα, ἐκ δὲ τῆς διαστολῆς γίνονται πόνοι ἐπὶ τοῦ στομάχου καὶ ἐπὶ τῶν ἐντέρων, οἵτινες ἀνακουφίζονται ἅμα ἐπέλθωσιν ἐρευγμοί, ἢ ἐξέλθωσιν ἀέρια διὰ τῆς ἕδρας. Διὰ τοῦτο εἰς ὅσους γίνεται ἡ τοιαύτη ἐκπομπὴ τῶν ἀερίων συνεχῶς ἐν ὥρᾳ δυσπεψίας, δὲν ἐπισυμβαίνουσι εἰς τούτους πόνοι. Ἐπέρχεται δὲ καὶ σκουτοῦρα καὶ κεφαλαλγία εἰς τοὺς εἰς ταῦτα προδιατεθειμένους. Τινὲς ὑφίστανται γαστραλγίαν, ἐμετοὺς ὀξύνους μετὰ ἡμιπέπτων τροφῶν. Ἐν γένει ὁ στόμαχος ἐν τῇ δυσπεψίᾳ εἶνε χαλαρωμένος, καὶ δὲν ἀπορροφᾷ τὰ ἐν αὐτῷ ὑγρά, διόπερ καὶ κλυδασμοὶ (κλουκουκίσματα) συμβαίνουσιν· οἵτινες ἐπιγίγνονται μετὰ τὸ τέλος τῆς συνήθους πέψεως, ἤτοι μετὰ 6 7 ὥρας ἀπὸ τῆς βρώσεως. Ἐνίοτε ὁ στόμαχος ἀνέχεται καὶ χωνεύει ἐγκαίρως καὶ καλῶς τὰς μᾶλλος δυσπέπτους τροφάς, τὰς δὲ εὐπέπτους οὐ χωνεύει. Οἱ πλεῖστοι κατέχονται ὑπὸ δυσκοιλιότητος, εἴς τινας ἐπισυμβαίνει διαλειπόντως διάρροια, ἄλλοι ἔχουσι τὴν ὄρεξιν πρὸς τὸ τρώγειν ζωηράν.

Πυρετὸν τὸ πάθος τοῦτο δὲν ἐπιφέρει· ἐὰν ἐπέρχεται εἴς τινας, οὗτος ἀνάγεται εἰς προδιαθέσεις τοῦ πάσχοντος εἰς ὑποδιαλείποντας πυρετούς.

Μετὰ 7, ἢ 8 ἢ 9 ὥρας εἴς τινας αἱ τροφαὶ πέττονται (χωνεύονται), μεταβαίνουσιν εἰς τὰ ἔντερα, καὶ κατόπιν ἔχει καλῶς ὁ πάσχων, μέχρις οὗ πάλιν φάγῃ, ὅτε ἐκ νέου ἀναφαίνονται τ' αὐτὰ συμπτώματα· διὰ τοῦτο τινὲς τῶν ἰατρῶν ὠνόμασαν τὸ πάθος τοῦτο β ρ α δ υ π ε ψ ί α.

Πολλὰ αἴτια παράγουσι ταύτην· τὸ κλίμα, τὸ πότιμον ὕδωρ, ἡ ἀκατάλληλος δίαιτα, τὸ εἶδος τῶν τροφῶν, αἱ λιπαραὶ τροφαί, καὶ αἱ πολὺ ἐλαιώδεις, τὸ κεκαυμένον λίπος, ἔλοιον, βούτυρον, τὰ διὰ λιπαρῶν ὑλῶν γλυκίσματα, τὰ τι-

γανιτα φαγητά, ἡ συχνὴ βρῶσις λαχανικῶν, ἡ πολυφαγία, ἡ πολυποσία, ἡ βρῶσις ἀηδῶν φαγητῶν, αἱ ἠθικαὶ ταραχαί, αἱ μετὰ τὸ φαγητὸν ἰσχυραὶ κινήσεις, αἱ καταχρήσεις, αἵτινες εἰς τοὺς νέους εἰσὶν ἡ συχνοτέρα αἰτία κλπ. Ἅπαξ ἅμα ἐπέλθῃ δυσπεψία ἐπισυμβαίνει προδιάθεσις τοῦ στομάχου πρὸς ταύτην· διὰ τοῦτο εἶνε ἀνάγκη νὰ γείνηται ἐγκαίρως πᾶσα προφύλαξις ὅπως μὴ συνεχῶς ἐπισυμβαίνῃ· διότι ἐγκαθίσταται τὸ πάθος.

Ὁ τὸ πάθος τοῦτο ὑφιστάμενος, ἐὰν ἦνε μέτριον, ὑφίσταται μόνον κακουχίαν μετὰ τὸ φαγητὸν ἐν ὥρᾳ πέψεως· ἀλλ' ἡ θρέψις τοῦ σώματος καὶ ἡ ἐν γένει ὑγιεινὴ κατάστασις αὐτοῦ οὐδόλως βλάπτεται. Ἐὰν ὅμως ἦνε ἰσχυρὸν καὶ συνοδεύηται καθ' ἑκάστην μετὰ χαλαρώσεως, κακουχίας, ἐρευγμῶν, ὀσμῶν ὀξύνων ἢ ἀηδῶν, δυσκοιλιότητος, πολλῶν ἀερίων ἐν τῷ στομάχῳ, κλπ. τότε ἐπενεργεῖ καὶ ἐπὶ τοῦ μεγάλου συμπαθετικοῦ νεύρου, ἡ θρέψις γίνεται κακῶς, αἱ ψυχικαὶ διαθέσεις ἀλλοιοῦνται καὶ διαταράττονται, καὶ ὁ πάσχων καθίσταται ἰδιόρυθμος καὶ ὑποχονδριακός· εἴς τινας ἡ χροιὰ τοῦ προσώπου διατηρεῖται ὑγιῶς, καὶ ὁ πάσχων καθίσταται ἀπίστευτος ὅτι ὑποφέρει. Οἱ λέγοντες αὐτῷ ὅτι δὲν φαίνεται πάσχων ἐνοχλοῦσι καὶ λυποῦσι τοῦτον· ἴδιον χαρακτηριστικὸν τῆς νευροπαθείας ταύτης εἶνε ὅτι ὁ πάσχων ἀπαρέσκεται καὶ ἐκ τοῦ παραμικροῦ ἐνοχλεῖται καὶ μάλιστα ἐκ τῶν μᾶλλον ἐγγυτέρων καὶ προσφιλεστέρων αὐτῷ.

Ἡ τοιαύτη ὑποχονδριακὴ κατάστασις δὲν προέρχεται ὥσπερ πολλοὶ λέγουσιν ἐκ διαταράξεως τῶν ἐγκεφαλικῶν δυνάμεων, ἀλλ' ἐκ διαταράξεως τῶν ψυχικῶν, τῶν τῆς καρδίας, ἅπερ τότε ἐπικρατοῦσι τῶν τοῦ νοός.

Ὑπάρχει τριῶν εἰδῶν δυσπεψία· ἰδιοπαθὴς ἢ νευρική, ἑτεροπαθής, προερχομένη ἐκ βλάβης ἄλλου ὀργάνου, τοῦ ἥπατος, τοῦ σπληνός, τῶν ἐντέρων, κλπ. καὶ δυσπεψία τῶν γυναικῶν, ἥτις προέρχεται ἐκ βλάβης τῆς μήτρας.

Ἡ ἰδιοπαθὴς δυσπεψία δὲν ἐπιφέρει, ὡς ἐρρέθη σημαντικὴν ἀλλοίωσιν εἰς τὴν θρέψιν τοῦ σώματος, ἡ ἑτεροπαθὴς ἐπιφέρει μεγάλην· ὁ πάσχων ἰσχναίνει, καὶ παρίστανται καὶ ἄλλα νοσολογικὰ συμπτώματα· ἡ τῶν γυναικῶν οὐδεμίαν ἐπήρειαν ἔχει ἐπὶ τῆς θρέψεως, μόνον ἐπιφέρει βάρος ἐπὶ τοῦ στομάχου, ἀνορεξίαν, ἀέρια, κακοδιαθεσίαν, καταβολήν, ἐνίοτε κεφαλαλγίαν κλπ.

Ἡ ἰδιοπαθὴς δυσπεψία οὐδένα κίνδυνον ζωῆς παρέχει, μόνον βασανιστικὴν κατάστασιν, ἥτις πολυτρόπως θεραπεύεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον. Πλεῖσται εἰσὶν οἱ ἐξ ἰδιοπαθοῦς ἢ νευρικῆς δυσπεψίας πάσχοντες ἐπὶ πολλὰ ἔτη, καὶ ἀφιχθέντες εἰς βαθὺ γῆρας.

Ἡ δυσπεψία ἔχει ἰδίως πηγὴν τὸν ἐρεθισμὸν τοῦ πυλωροῦ, ἐξ οὗ προκαλοῦνται αἱ νευροπάθειαι αὐτοῦ.

Θεραπεία. Εἶνε δύο εἰδῶν, προφυλακτική, καὶ φαρμακευτική. Ἡ μὲν προφυλακτικὴ συνίσταται ἐκ τῆς ἀποχῆς τῶν αἰτίων, ἅπερ παράγουσι τὴν νόσον. Ὅθεν μὴ τρῶγε πολύ, ἀλλ' ὀλίγον ὥστε μετὰ τὸ φαγητὸν νὰ πεινᾷς. Μὴ τρῶγε συνεχῶς λιπαρὰ οὔτε γλυκὰ μετὰ λιπαρᾶς ὕλης κατεσκευασμένα· οὔτε τιγανητά, οὔτε πίνε οἶνον ἄνευ ὕδατος ἢ μᾶλλον ἄπεχε τούτου καὶ παντὸς οἰνοπνευματώδους ποτοῦ. Τρῶγε ὅ,τι χωνεύεις καλῶς· διότι τοῦτο καὶ τρέφει· ἀπόφευγε τὴν συχνὴν βρῶσιν λαχανικῶν καὶ φυτικῶν ὑλῶν, ἐὰν μάλιστα ὦσιν μαγειρευμένα ἄνευ κρέατος· διότι τὰ μετὰ ἐλαίου μαγειρευμένα εἰσὶ δύσπεπτα· ὡσαύτως καὶ τὰ γεώμηλα (πατάτας) καὶ τὰ μακαρόνια. Ἡ διασκέδασις, ἡ ἀλλαγὴ τοῦ τόπου καὶ τοῦ ὕδατος, πάντα συντελοῦσι πρὸς θεραπείαν, ὡσαύτως καὶ τὸ κυνήγιον.

Ἡ βρῶσις πρασίνων κολυμβάδων ἐλαιῶν, ραφανίδων, γογγυλίδων, κρομμύων, ρώκας· τὸ ἅλας, τὸ πέπερι εἰς τοὺς μὴ χολερικούς, (ἰδὲ σελ. 18, κλπ, ὠφελοῦσι.

Βλάπτει ἡ συνεχὴς βρῶσις ροφήματος (σούπας), ὡς καὶ ἡ χρῆσις πολὺ ὑγρῶν τροφῶν· ἡ βρῶσις ξηρῶν ὠφελεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, βλάπτει ἡ βρῶσις τῶν γαλακτερῶν μάλιστα εἰς τοὺς χολερικούς· Ἅπαξ ὑποστὰς δυσπεψιαν, διατήρει δίαιταν ἐπὶ τρεῖς κατόπιν ἡμέρας.

Ἡ δὲ φαρμακευτικὴ θεραπεία γίνεται οὕτω.

Ἐὰν ὑπάρχῃ πύρωσις, ἢ ὀξέα ἐν τῷ στομάχῳ, πίε ὀλίγον ὕδωρ μετὰ μικροῦ ποσοῦ διτανθρακικῆς σόδας, ἢ μαγνησίας.

Ἐὰν μὴ ὑπάρχῃ πύρωσις, πίε λεμονάδα, καὶ τρῶγε ὀπώρας ὑποξύνους.

Ἐὰν ὑπάρχωσιν ἀέρια ἐν τῷ στομάχῳ, πίε ἀρωματικὰ ποτὰ θερμὰ ἢ ψυχρά. Θερμὸν ἔμβρεγμα χαμαιμήλων μετὰ γλυκανίσου. Ἔμβρεγμα φύλλων πορτοκαλλέας ἢ λεμονέας, ἡδυόσμου, καφέ, καὶ τὰ παρόμοια, ἐὰν ὁ στόμαχος ἀνέχηται ταῦτα. Μεγάλως δὲ ὠφελεῖ ἡ χρῆσις τοῦ κάτωθι ἰατρικοῦ, ὅπερ κατασκευάζει ὁ φαρμακοποιός.

Κάβε	βάμματος κανέλλας	δράμ.	2
	,, καλάμου ἀρωματικοῦ	,,	2
	,, συνθέτου ἀρωματικοῦ	,,	2
	,, καστορέου	,,	2
	,, βανιλλίας	,,	1
	,, φωσφορικοῦ αἰθέρος	,,	1/2
	Σιραπίου φλοιῶν νεραντσίων	,,	40

μίξον καλῶς.

Λάμβανε τὴν πρωΐαν νήστης, ὡς καὶ τὸ ἑσπέρας δύο ὥρας μετὰ τὸ φαγητόν, ἀνὰ ἓν κοχλιάριον σούπας.

Ἐὰν ὑπάρχῃ πόνος ἐπὶ τοῦ στομάχου, λάβε τὴν ἐκ τοῦ λαουδάνου (λαυδάνου) πόσιν, περὶ ἧς ἴδε ἔτος Α'. σελ. 157

Ἐὰν ἡ δυσπεψία ἐπέλθῃ ἐκ πολυφαγίας, ἄριστον ἰατρικὸν εἶνε τὸ ἐμέσαι διὰ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν τῷ φάρυγγι τοῦ δακτύλου, ἐὰν ἔχῃς διάθεσιν πρὸς τὸ ἐμεῖν. (Ἰδὲ συνεκδ. ὑγιεινὴν ἔκδ. Β'. σελ. 130.)

Ὅταν ὑπάρχῃ καὶ ἡ νευρικὴ διατάραξις τοῦ μεγάλου συμπαθητικοῦ νεύρου, θεραπεύει ταύτην ἀσφαλῶς καὶ ταχέως ἐντὸς 20 ἡμερῶν ὁ ἠλεκτρισμὸς ἐφαρμοζόμενος ἐπὶ τῶν νευρικῶν κέντρων.

Συσταίνεται ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἡ κάτωθι σκευασία κατὰ τῆς ἰδιοπαθοῦς δυσπεψίας.

Λ.	Ὑπανθρακικοῦ σιδήρου	δρ.	4
	κόνεως γεντιανῆς	,,	4
	ἀλόης	,,	1

Ἐκχυλίσματος κίνας ὅσον ἀρκεῖ πρὸς κατασκευὴν 120 καταπίων. Χρῆσις. Λάμβανε κατὰ πᾶσαν πρωΐαν τὴν πρώτην ἡμέραν ἕν, τὴν δευτέραν δύο, τὴν τρίτην 3· οὕτω μέχρι τῆς 6 ἡμέρας 6 ἀνὰ δύο πρωΐ, μεσημβρίαν καὶ ἑσπέρας προ τοῦ φαγητοῦ. Ὠφελοῦσι καὶ κατὰ τῆς δυσπεψίας τῶν γυναικῶν. Ἐὰν ὁ πάσχων ὑφίσταται αἱμορροΐδας, πρέπει ν' ἀφαιρῆται ἐκ τῆς συνταγῆς ἡ ἀλόη.

Ὠφελεῖ κατὰ τῆς δυσπεψίας καὶ ἡ χρῆσις μυτωτοῦ (μουστάρδας) ἐν ὥρᾳ φαγητοῦ· ὠφελοῦσι πολὺ καὶ οἱ σπόροι τοῦ σινάπεως (σινασπόρου) λαμβανόμενοι πρὸ τοῦ φαγητοῦ σῶοι (ἀκέραιοι) ὑπὸ δόσιν ἑνὸς κοχλιαρίου μικροῦ, παράγουσιν εὐκοιλιότητα· ἁρμόζει ἰδίως εἰς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ δυσπεψίας ὑποχονδριακούς· ἀνωφελὴς δὲ καὶ ἐπιβλαβὴς καθίσταται εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ φλογιστικῆς βλάβης τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων.

Ἡ ἐντελὴς κινίνης μετὰ σιδήρου, καὶ φωσφορικοῦ ὀξέως πεπερίνης ὑπὸ πυκνὴν κατάστασιν ὑγράν, λαμβανομένη ἀνὰ 20 στάγματα πρωῒ καὶ ἑσπέρας θεραπεύει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀσφαλῶς. Ἡ σκευασία αὕτη καλεῖται σ τ ά γ μ α τ α ἀ ν τ ι κ α χ ε κ τ ι κ ά.

Ἡ πεψίνη ὑπὸ δόσιν 20 κόκκους θεωρεῖται ὑπό τινων εὐρωπαίων ὡς ἐπιτυχὲς φάρμακον.

Πολλοὶ ἐν Εὐρώπῃ μετεχειρίσθησαν πρὸς ριζικὴν θεραπείαν τῆς δυσπεψίας τὸ ὑ δ ρ ο χ λ ω ρ ι κ ὸ ν ὀ ξ ύ, ἤτοι τὸ ἄλλως ἁ λ ι κ ὸ ν ὀ ξ ὺ καλούμενον. Πρὸς χρῆσιν ἑνοῦται τοῦτο μετὰ οἴνου κίνας, ρεοβαρβάρου (ρεβεντίου), κολόμβου, κλπ. καὶ ἐν γένει μετὰ ὕλης τονικῆς, ἀρωματικῆς, καὶ σταγμάτων τινων λαουδάνου Σινδεναμ. Ἰδοὺ ἡ συνταγὴ τῆς χρήσεως.

Λ.	*οἴνου κίνας*	*δρ.*	*30*
	Σιραπίου διοκωδίου	*,,*	*10*
	Ὑδραχλωρικοῦ ὀξέος καθαροῦ	*στάγμ.*	*20*

μ. Χρῆσις. Ἀνὰ ἓν μέχρις 5 κοχλιαρίων μεγάλων καθ' ἡμέραν πρὸ ἑκάστου φαγητοῦ, τῇ προσθήκῃ μικροῦ ποσοῦ ψυχροῦ ὕδατος ὅπως μετριασθῇ ἐρεθισμός τις προερχόμενος ἐπὶ τοῦ φάρυγγος.

Ἡ Κασσία καὶ πάντα τὰ φυτικὰ πικρὰ ὠφελοῦσιν ἰδίως κατὰ τῆς δυσπεψίας τῶν ἐναρρωνυόντων ἐκ βαρείας νόσου.

Τὰ ἐμετικὰ κάρυα συσταίνονται ὡς ἀποτελεσματικά, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ πάθος συνοδεύηται μετὰ νευροπαθείας. Ἰδοὺ ἡ συνταγή.

Λ.	*κόνεως ἐμετικῶν κάρυων*	*κόκους*	*20 μέχρις 80*
	,, Κασσίας ξύλου	*,,*	*40*
	,, ἀνθρακικῆς μαγνησίας	*,,*	*10*

διαίρεσον εἰς 20 ξηρία· ἓν μετὰ πᾶν φαγητόν.

Τὸ δηλητηριῶδες τῶν ἐμετικῶν καρύων ἐμπόδισε τὴν παρ' ἡμῶν χρῆσιν τοιούτου φαρμάκου.

Περὶ τοῦ στομάχου.

Ὁ στόμαχος εἶνε ἓν τῶν κυριωτέρων ὀργάνων τῆς ζωῆς· ἰδίως προώρισται πρὸς τὴν ἐργασίαν τῆς πέψεως τῶν τροφῶν· κεῖται ἐπὶ τοῦ ἄνω μέρους τῆς κοιλίας, τοῦ καλουμένου ἐπιγαστρίου· (ἰδὲ εἰκόνα ἐπιγαστρίου ἐν σελ. 117 Φοίβου ἔτους Α'.) Εὑρίσκεται ὑποκάτω τοῦ διαφράγματος. Ἔχει σχῆμα

ἀσκοῦ κυρτοῦ,ὡς φαίνεται ἐν τῇ κάτωθι εἰκόνι,φέρει δύο ὀπάς. Ἡ μὲν μία κεῖται πρὸς τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ, 2, καὶ καλεῖται καρδία, ἥτις σηνέχεναι μετὰ τοῦ οἰσοφάγου, 1 ὅστις εἶνε σωλὴν χωνοειδής, πλατὺς πρὸς τὰ ἄνω τοῦ στόματος, καὶ ἄγει στενούμενος πρὸς τὰ κάτω, ἔνθα ἑνοῦται μετὰ τῆς καρδίας, 2, τοῦ στομάχου. Ἡ καρδία αὕτη κεῖται ἐπὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης ὡς καὶ ὅλος οἰσοφάγος, ἤτοι ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ στήθους,ὥστε τοῦ στομάχου ἓν περίπου τρίτον κεῖται πρός τ' ἀριστερά, καὶ τὰ δύο τρίτα πρὸς τὰ δεξιὰ κάτωθι καὶ ὄπισθεν τοῦ ἥπατος.

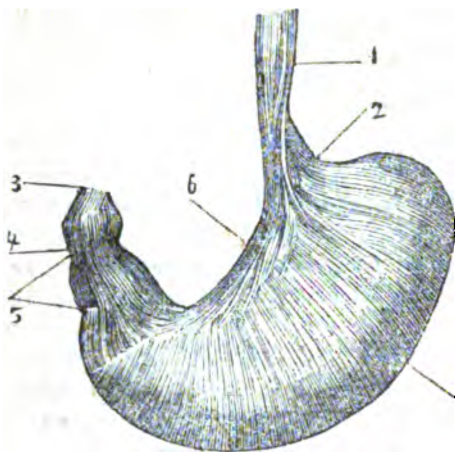

Ἡ δὲ ἄλλη ὀπή, 4, ὀνομάζεται πυλωρός, ὅστις συνέχεται μετὰ τοῦ δωδεκαδακτύλου ἐντέρου, 3, τὸ ὁποῖον συνέχεται μετὰ τῶν λεπτῶν ἐντέρων (ἰδὲ εἰκόνα ἐν σελίδι 64 καὶ 81 τοῦ Α'. ἔτους Φοίβου). Τὸ σημεῖον, 5, δεικνύει τὴν κοιλότητα τοῦ πυλωροῦ.

Ὁ στόμαχος ὑφίσταται πολλὰ πάθη· τὰ συχνότερα εἰσὶν ἀπεψία, δυσπεψία, πύρωσις, καρδιαλγία, γαστραλγία, δυσθερμασία τοῦ στομάχου. κλπ.

Ὅταν ὁ στόμαχος ἦνε γεμάτος, στρέφεται πρὸς τὰ ἔξω, ὥστε τὸ μικρὸν τόξον αὐτοῦ, 6, ἔρχεται πρὸς τὰ ὀπίσω, τὸ δὲ μέγα τόξον, 7, πρὸς τὰ ἐμπρός. Τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ στομάχου πρὸς τὰ δεξιὰ καλύπτεται ἀπὸ τὸν λοβὸν τοῦ ἥπατος. Πρὸς τ' ἀριστερὰ κεῖται προσηρμοσμένος ἐπὶ τῆς κάτω ἐπιφανείας ὁ σπλήν.

Περὶ τῶν διαθέσεων καὶ τῶν βλαβῶν τῆς καρδίας.

Ἡ καρδία εὑρίσκεται περικεκαλυμμένη ἐντὸς ἀσκοῦ, καλουμένου περικάρδιον, μετὰ τοῦ ὁποίου ἡ ἐπιφάνεια αὐτῆς δὲν εἶνε προσκεκολλημένη· ἀλλὰ μένει ἐλευθέρα ἵνα

ἐκτελῇ ἀνεμποδίστως τὰς κινήσεις αὐτῆς. Κρέμαται ὅμως ἐντὸς τοῦ στήθους, ἐξαρτωμένη ἐκ τῶν φλεβικῶν καὶ ἀρτηριακῶν ἀγγείων, ἵνα μὴ μεταβάλλῃ θέσιν (ἰδὲ εἰκόνα ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ). Τὸ περικάρδιον εἶνε προσκεκολλημένον ἐν μέρει εἰς τὸν πλευρικὸν ὑμένα, ἡ δὲ κορυφή του εἶνε προσκεκολλημένη εἰς τὸ διάφραγμα.

Ἡ καρδία ὑφίσταται πάθη ἐνίοτε νοσολογικά. Τὸ συνηθέστερον εἶνε οἱ νευρικοὶ παλμοί, οἵτινες εἰσὶν ἀκίνδυνοι καὶ εὐθεράπευτοι, ἀλλὰ συχνοὶ εἰς τὰς ὑστερικὰς γυναῖκας, εἰς τὰ χλωρωτικά κοράσια. καὶ εἰς τοὺς ἀναιμικοὺς ὡς ἐπὶ πολύ.

Ἄλλοτε γίνεται νοσολογικὴ βλάβη ἐντὸς τῆς καρδίας, καὶ τὸ πάθος λέγεται ἐνδοκαρδίτης, ὅστις ἐπιφέρει βλάβας εἰς τὰς βαλβίδας καὶ ἀταξίαν εἰς τὸν ρυθμὸν τῆς καρδίας, καὶ ἦχον διάφορον, καὶ ἄλλα συμπτώματα. Ἐπέρχεται συνήθως τὸ τοιοῦτον πάθος εἰς τοὺς πάσχοντας χρονίως ὑπὸ ἀρθριτικῶν ρευματισμῶν. Εἶνε ὅμως θεραπευτόν, ἐὰν ἐγκαίρως γείνῃ θεραπεία προσήκουσα. Ἡ ἀταξία τῶν ρυθμῶν τῆς καρδίας καὶ μάλιστα τοῦ σφυγμοῦ ἐπισυμβαίνει καὶ εἰς ἄλλας περιστάσεις χωρὶς νὰ πάσχῃ ἡ καρδία.

Γίνεται ἐνίοτε καὶ πάθος τοῦ περικαρδίου, ὁ περικαρδίτης λεγόμενος, ἐξ οὗ γίνεται ὁ ὑδροκαρδίτης· διότι διαχύνεται ὑγρὸν ἐντὸς τοῦ περικαρδίου, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δύναται νὰ θεραπευθῇ.

Ἡ καρδία, ἀναλόγως τοῦ σώματος ἑκάστου, ἔχει βάρος μεταξὺ δραμ. 65 μέχρι 80· ὁ δὲ ὄγκος αὐτῆς μεταβάλλεται κατὰ πᾶσαν στιγμὴν κατὰ τὰς ἠθικὰς καὶ νοσολογικὰς διαθέσεις τοῦ ἀνθρώπου· εἴς τινας ὑπάρχει κατά τι μᾶλλον ὀγκωδεστέρα, καὶ εἰς ἄλλους ὀλιγώτερον. Οἱ ἔχοντες μεγάλην καρδίαν καλοῦνται κοινῶς μεγαλόκαρδοι, εἰσὶν ὑπομονητικοί, καὶ γενναῖοι. Οἱ ἔχοντες μικρὰν καλοῦνται μικρόκαρδοι, καὶ εἰσὶν δειλοὶ καὶ ἀνυπόμονοι. Ἡ χαρά, ἡ φαιδρότης, καὶ ἡ εὐθυμία εὐρύνουσι τὴν καρδίαν· ἡ δὲ λύπη, καὶ ἡ μελαγχολία μικρύνουσι ταύτην. Ἐν τῇ χαρᾷ κοινῶς λέγουσιν ὅτι ἀνοίγουσι τὰ φύλλα τῆς καρδίας, ἐξογκοῦνται δηλαδὴ τά ὠτία· ἐν δὲ τῇ λύπῃ ὅτι κλείουσι ταῦτα.

Ὑπάρχουσι καὶ ὗλαι ἐπενεργοῦσαι εἰδικώτερον ἐπὶ τῆς καρδίας, δι' ὧν διαστέλλεται ἢ συστέλλεται· τοιαῦται εἰσὶν ἡ δακτυλῖτις, ἥτις βραδύνει τὰς κινήσεις αὐτῆς, τὸ πέπερι ὡσαύτως, τὸ βοράκινον (λαχανικὸν κηπευτικόν), περὶ οὗ ἐλέχθη ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ σελ. 47. Τὴν καρδίαν

διαστέλλει καὶ ὁ κρόκος σαφρά), ὅςτις καὶ εὐθυμίαν πρακαλεῖ ὡσαύτως τὰ δὲ σπαράγγια, τὸ βρωμοῦχον κάλι, κλπ. βραδύνουσι τοὺς παλμοὺς ταύτης.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τῆς πεπερίνης.

Τὸ πέπερι (πιπέρι) εἶνε καρπὸς θάμνου, ὁ ὁποῖος κατὰ πρῶτον ὑπῆρχεν ἐν Ἰνδίαις· ἤδη καλλιεργεῖται καὶ ἐν Ἀμερικῇ. Συλλέγεται πρὶν ἐντελῶς ὡριμάσῃ. Τὸ πάλαι ἦτο σπάνιον καρύκευμα, μᾶλλον χρῆσις αὐτοῦ ἐγένετο ὡς ἰατρικόν· ἤδη καλλιεργουμένης τῆς πεπερέας πολλαχοῦ, ἡ τιμὴ τοῦ καρποῦ αὐτῆς κατέστη μικρά, περὶ τὰς τρεῖς δραχ. ἡ ὀκά.

Διακρίνεται ὑπὸ δύο εἴδη πέπερι μαῦρον καὶ πέπερι λευκόν. Τὸ μὲν μαῦρον εἶνε τὸ κοινὸν πέπερι, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸν φλοιόν του, ὅςτις εἶνε μαῦρος, ἐρριτιδωμένος. Τὸ δὲ λευκὸν εἶνε τὸ αὐτὸ πέπερι· ἀλλὰ ἀπεστερημένον τοῦ φλοιοῦ αὐτοῦ· γίνεται οὕτως, ἐὰν ἐμβραχῇ ἐπί τινα καιρὸν ἐντὸς θαλασσίου ὕδατος, ἢ ἐμβραχῇ μετὰ βράζοντος ὕδατος καὶ εἶτα ἐκφλοιδωθῇ. Τὸ λευκὸν πέπερι εἶνε ἀδυνατώτερον τοῦ μαύρου· διότι ἐν τῷ ὕδατι ἀποστερεῖται τοῦ πρασίνου ἐλαίου αὐτοῦ, καὶ τοῦ φλοιοῦ, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἰδίαν δύναμιν.

Τὸ πέπερι χυμικῶς ἀναλυόμενον εὑρίσκεται ὅτι ἐμπεριέχει ἔλαιον δριμύ, ὀλίγον πτητικόν, τὸ ὁποῖον εἶνε κεντιστικόν, καυστικόν, καὶ ἀρωματικόν, ἐκ τούτου προέρχεται ἡ δρυμεῖα καὶ καυστικὴ ἰδιότης τοῦ πεπέρεως, καὶ ἄλλο πτητικὸν βαλσαμωτικόν, ἄμυλον, κικιδικὸν καὶ τρυγικὸν ὀξύ, ὕλας κομμιούχας χρωματισμένας, καὶ ὕλην ἰδίας φύσεως, ἥτις καλεῖται πεπερίνη, ἥτις εἶνε τὸ κυριώτερον συστατικὸν τοῦ πεπέρεως, ὡς εἶνε ἡ κινίνη πρὸς τὸ φλοιὸν τῆς κίνας.

Ἡ πεπερίνη εἶνε κρυσταλλώδης, ἔχει χρῶμα κιτρινωπόν, ὡς τὸ ἤλεκτρον, ὅταν ἦνε πολλὴ ὁμοῦ. Ἐὰν ἦνε ὀλίγη, ἔχει χρῶμα λευκόν· γεῦσιν οὐδεμίαν· ἐν τῷ ὕδατι μένει ἀδιάλυτος, καὶ ἐν τῷ αἰθέρι· διαλύεται ὅμως ἐν τῷ οἰνοπνεύματι καὶ ἐν τῷ ὀξικῷ ὀξύ. Διὰ τοῦ θειικοῦ ὀξέος λαμβάνει χρῶμα κιτρινοπράσινσν, καὶ κατόπιν κατ' ὀλίγον καθίσταται ἐρυθρόν. Διὰ τῶν χαρακτηριστικῶν τούτων δύναται ἕκαστος νὰ διακρίνῃ τὴν γνησιότητα τῆς περερίνης.

Ἡ ὕλη αὕτη ἐδοκιμάσθη ἰατρικῶς κατὰ τοῦ διαλείποντος

πυρετοῦ πρὸς ἀντικατάστασιν τῆς κινίνης· ἰδίως τοῦτο ἐγένετο ἐν Ἰταλίᾳ. Ὁ μᾶλλον ἐνασχοληθεὶς πρὸς τοῦτο εἶνε ὁ ἰατρὸς Δομένικος Μέλις, ὅςτις εὗρε ταύτην ἡρωϊκωτέραν τῆς κινίνης καὶ ὑπὸ δόσιν μικροτέραν· δίδεται ὑπὸ δόσιν 6 ἕως 8 κόκκων· ὁ Τρουσσῶ λέγει ὅτι ἡ δόσις δύναται νὰ γείνῃ μέχρι 1 ἢ 2 δραχμῶν ὑπὸ κόνιν ἢ καταπότια ἐντὸς 24 ὡρῶν λαμβανομένη. Ἀλλ' ἐν Γαλλίᾳ δὲν ἐγένετο προσήκουσα δοκιμὴ καὶ χρῆσις αὐτῆς. Ἡ χρῆσις τῆς πεπερίνης ἀντὶ τῆς κινίνης εἶνε προτιμητέα, καὶ διότι ἡ ἀξίατης εἶνε ἀνὰ λεπτὸν ὁ κόκκος.

Καὶ τὸ ἔλαιον τοῦ πεπέρεως, ὅπερ χυμικῶς ἀνακαλύπτεται, ἔχει ἀντιπυρετικὴν δύναμιν, ἀλλὰ μικροτέραν τῆς πεπερίνης.

Διὰ τοῦτο εἶνε προτιμητέα ἡ χρῆσις τῆς κόνεως τοῦ πεπέρεως ὡς ἰατρικόν, παρὰ ἡ τῆς πεπερίνης· διότι ἐν τῇ κόνει ταύτῃ ὑπάρχει καὶ τὸ ἔλαιον. Προτιμᾶται ὅμως ἡ πεπερίνη διότι στερεῖται δυσαρέστου γεύσεας, καὶ εὐκόλως λαμβάνεται· εἶνε δέ καὶ ἀξίας μικροτέρας τῆς κινίνης, καὶ διὰ τοῦτο προτιμᾶται αὐτῆς.

Περὶ μοσχοπεπέρεως.

Ὑπάρχει εἰς τὸ ἐμπόριον καὶ ἄλλο εἶδος πεπέρεως, νέον ἄγνωστον παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, καλούμενον κοινῶς μοσχοπίπερον ἢ τουρκιστὶ γενὶ μπαχάρι, ὅπερ μεθερμηνευόμενον σημαίνει νέον καρύκευμα. Οἱ κόκκοι του εἰσὶ μεγαλείτεροι τοῦ πεπέρεως ὀλιγότερον μελανοὶ πρὸς τὸ ξανθὸν κλίνοντες, ἀριτίδοτοι, εὔοσμοι καὶ ἀποστερούμενοι τῆς δριμύτητος τοῦ πεπέρεως. Οἱ Εὐρωπαῖοι ἀγνοοῦσι τοῦτο· διότι μόνον χρήσιμόν ἐστιν εἰς τοὺς ἀνατολικοὺς πρὸς χρῆσιν διαφόρων μελιπήκτων τονικῶν· ἀναμιγνυόμενον μετὰ τοῦ πεπέρεως παρέχει εὐώδη ὀσμήν, καὶ καθίστησι τονικώτερον τοῦτο. Προστιθέμενον εἰς τὰς κράμβας ἀφαιρεῖ τὴν βαρεῖαν αὐτῶν ὀσμήν.

Περὶ σελίνων.

Τὰ σέλινα παρέχουσιν ἰσχυραν ἀρωματικὴν ὕλην, ἥτις τονίζει τὸν στόμαχον, ἐὰν τὰ σέλινα ὦσι τρυφερὰ ἄνευ πολλῶν καὶ σκληρῶν ἰνῶν, διότι αὗται εἰσὶν δύσπεπτοι.

Ἵνα ὦσιν εὔπεπτα πρέπει πρὶν μαγειρευθῶσι νὰ κοπῶσι καὶ νὰ τριφθῶσι διὰ λεπτοῦ ἅλατος, καὶ εἶτα νὰ πλυθῶσι

δι' ὕδατος, ἢ νὰ ζεματισθῶσι, καὶ τὸ ὕδωρ ἀποβληθῇ· καὶ εἶτα νὰ προστεθῶσιν εἰς τὸ κρέας, Πρέπει νὰ ἐκλέγηται πρὸς μαγείρευμα ἡ κεφαλή, ἡ καρδία, καὶ τὸ λευκὸν μέρος αὐτῶν. Ἐὰν ὑπάρχωσιν ἶνες εἰς τὰ φύλλα, πρέπει ν' ἀφαιρῶνται. Τὸ φαγητὸν πρέπει νὰ κόπτηται δι' αὐγολεμόνου μετὰ μόνων τῶν κρόκων.

Εἰσὶ δύο εἰδῶν σέλινα· τὰ μὲν ἔχουσι κεφαλὰς μεγάλας καὶ βλαστάνουσι φύλλα τρυφερώτατα καὶ λευκά· τὸ εἶδος τοῦτο εἶνε εὔχρηστον ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ ἐν ἄλλαις εὐρωπαϊκαῖς χώραις. Τὰ δὲ εἰσὶν τραχέα καὶ ὡς ἄγρια, παρέχοντα μικροτάτην κεφαλὴν καὶ φύλλα πράσινα καὶ ἔχοντα σκληρὰς ἶνας, τὸ εἶδος ὑπάρχει παρ' ἡμῖν. Ἡ τοιαύτη διαφορὰ ἴσως προέρχεται ἐκ τῆς μὴ καλῶς παρ' ἡμῖν κηπευτικῆς καλλιεργείας τῶν σελίνων.

Τὰ σέλινα ἦσαν εὔχρηστα καὶ εἰς μεγάλην ὑπόληψιν τό πάλαι, καὶ φαίνεται ὅτι διέφερον τῶν νῦν· ἴσως ἦσαν ὅμοια μετὰ τῶν Εὐρωπαίων. Διὰ τῶν σελίνων εἰς τὰ ἴσθμια ἐστεφάνουν τοὺς νικῶντας· δι' αὐτῶν κατεσκεύαζον τοὺς στεφάνους, τοὺς ὁποίους ἔθετον ἐπὶ τῶν τάφων, ἐν ᾧ οἱ νῦν ποιοῦσι τούτους ἐξ ἀμαράντου, ἢ ἐξ ἀνθέων.

Οἱ ἀρχαῖοι ὑποληπτόμενοι ταῦτα εἶχον ἐπινοήσει καὶ διαφόρους τρόπους πρὸς καλλιέργειαν αὐτῶν.

Ἐὰν σκαφθῶσι πέριξ αἱ ῥίζαι βαθέως, καὶ ῥιφθῇ πέριξ αὐτῶν κριθὴ ὠμὴ ἢ πεφριγμένη (καβουρτισμένη), (Ἀριστ. πρ. Κ. 18) καὶ εἶτα ἐπιχωματισθῶσι, καὶ ποτισθῶσι προσηκόντως βλαστάνουσι σέλινα μεγάλα, καὶ κεφαλὰς μεγάλας ποιοῦσι. Γίνονται νοστιμώτερα, ἐὰν ποτίζωνται καὶ δι' ἁλμυροῦ ὕδατος.

Τὰ φύλλα τοῦ σελίνου ἐξωτερικῶς ἐπιτιθέμενα μόνα ἢ μετὰ πετροσελίνου (μακεδονησίου) ἐπὶ τῆς ἡβικῆς χώρας εἰσὶν οὐρητικά, καὶ ὠφελοῦσι κατὰ τῆς στραγγουρίας· ὡσαύτως καὶ ἐὰν ποθῇ ὁ ὀπὸς αὐτῶν· ὁ σπόρος αὐτῶν εἶνε ἐμμηναγωγός, αἱ δὲ κεφαλαὶ τῶν ῥιζῶν εἰσὶν εὐκοίλιοι.

Τὸ ψῦχος καὶ ἰδίως ὁ παγετὸς τοῦ χειμῶνος ποιεῖ νοστιμώτερα καὶ τρυφερώτερα τὰ σέλινα· διὰ τοῦτο ἐν Ἀρκαδίᾳ ταῦτα εἰσὶν εὐαρεστώτερα καὶ τρυφερώτατα.

Ὁ Ὅμηρος ἐπονομάζει σέλινον ἐλεόθρεπτον τὸ ἐν ἕλει φυόμενον ἕλειον, τὸ παρ' ἡμῖν νεροσέλινον καλούμενον, τὸ ὁποῖον ὠφελεῖ εἰς τοὺς στραγγουριῶντας. Ἡ δὲ στραγγουρία συμβαίνει εἰς τοὺς ἀργοῦντας ἀνθρώπους, καὶ ἵππους.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ,
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Β'. | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1880. | ΑΡΙΘ. 6.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ τῆς διαφορᾶς τῶν νόσων κατὰ τὰ διάφορα κλίματα.

Ὅπως διαφέρουσιν οἱ χαρακτῆρες καὶ αἱ σωματικαὶ διαθέσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν ζώων κατὰ τὰ διάφορα κλίματα, ὡς εἴπομεν εἰς προηγούμενα φύλλα τοῦ Φοίβου, οὕτως διαφέρουσι καὶ αἱ νόσοι κατὰ τοὺς χαρακτῆρας καὶ κατὰ τὴν θεραπείαν αὐτῶν.

Αἱ νόσοι πανταχοῦ ἔχουσι τὰ αὐτὰ κυριότερα συμπτώματα, τὸ ἦθος ὅμως ἑκάστης νόσου διαφέρει κατὰ τὰ διάφορα κλίματα, ἐνιαχοῦ δὲ οὔτε ἀναφαίνονταί τινες.

Ὁ διαλείπων πυρετὸς εἶνε ἄγνωστος ἐπὶ τοῦ Ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς ἐλπίδος. Ἡ φθίσις δὲν ὑπάρχει ἐν τῇ Ἰσλανδίᾳ καὶ ἐπὶ τῶν νήσων Φερόε. Ἡ πανώλης εἶνε ἄγνωστος ἐν τῇ Ἀμερικῇ. Ἡ νόσος θερμοκράνα (βεριβερι) ὑπάρχει μόνον εἰς τὰς ἀνατολικὰς Ἰνδίας· ἐν Λαπωνίᾳ εἰσὶν ἄγνωστοι οἱ ῥευματισμοί, ἡ λιθίασις καὶ αἱ νευραλγίαι.

Τὰ αὐτὰ ὑπάρχουσι καὶ κατὰ τὰ τοπικὰ κλίματα. Ὅλαι αἱ νόσοι δὲν εὐδοκιμοῦσιν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν τόπων. Ἐν Μεξικῷ ὑπὲρ τὸ ὕψος 1000 μέτρων ὑπὲρ τὴν θάλασσαν δὲν ὑπάρχει ὁ κίτρινος πυρετός. Ἐν Ἑλβετίᾳ ὡσαύτως ἐπὶ ὕψους 1000

μέτρων δὲν ὑπάρχει τὸ πάθος ἡ εὐήθεια καλουμένη (cretenisme), ὡς καὶ ἡ βρογχοκήλη.

Πολλαὶ νόσοι συνυπάρχουσιν ὅταν ἡ μία ἀναφαίνεται παρίσταται καὶ ἡ ἄλλη. Ὅπου ὑπάρχη τὸ πάθος εὐήθεια (Cretinisme), ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἡ βρόγχοκήλη. Ὅπου ὑπάρχει ὁ κίτρινος πυρετὸς ἐκεῖ καὶ ὁ διαλειπων. Ὅπου ὁ τυφοειδὴς ἐκεῖ καὶ ἡ φθίσις.

Ἄλλαι νόσοι εἰσὶν ἀσυμβίβαστοι μεταξύ των. Ὅπου ὑπάρχει ἡ μία, ἡ ἄλλη δὲν εὐδοκιμεῖ, ἡ μία ἀποκρούει τὴν ἄλλην. Ἡ φθίσις, ἡ διάῤῥοια καὶ ὁ τεταρταῖος πυρετὸς ἀποκρούουσι τὸν τύφον. Ἡ δαμαλὶς ἀποκρούει τὴν εὐλογίαν.

Διὰ ταῦτα ἐν Ἑλλάδι ὅπου ἐπικρατεῖ ὁ διαλείπων πυρετὸς ἐκεῖ σπανίως ὑπάρχει ἡ φθίσις καὶ ὁ τυφοειδὴς πυρετός· οἱ δὲ αἱμοπτύοντες ἐν Ἑλλάδι σπανιώτερον ἀνάγονται εἰς φυμάτωσιν τῶν πνευμόνων, καὶ ἀδίκως τινὲς ὡς τοιοῦτοι ὑπολαμβάνονται· Ὁ διαλείπων πυρετὸς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐν μὲν τοῖς παραλίοις τόποις ἐπιφέρει ἐξογκώσεις τοῦ ἥπατος, ἐν δὲ τοῖς ὀρεινοῖς ἐξογκώσεις τοῦ σπληνός.

Ὑπάρχουσι καὶ ὕλαι τινὲς, αἵτινες ἀποκρούουσι τὰ τῶν ἐπιδημιῶν μιάσματα ἢ μολύσματα. Ἐπαρατηρήθη ὅτι ἡ χολέρα οὐδόλως προσέβαλε τοὺς ἐργαζομένους τὸν ζωϊκὸν ἄνθρακα, τὸ θεῖον ἢ τὸν ὑδράργυρον. (ἰδὲ διεξοδικώτερον Συνεκδ. ὑγιεινὴν ἐκδ. Β. 15).

Ὁ Στόκες παρετήρησεν ὅτι ἐν τόπῳ ἑλώδει ἔνθα ἐπεκράτει ὁ διαλείπων πυρετὸς ἐξέλειπεν οὗτος ἅμα ἐσυστήθησαν ἐργοστάσια ἐξαγωγῆς χαλκοῦ, ἐξ οὗ διακοραίνεται ἡ ἀτμοσφαῖρα ἐξ ἀρσενικῶν ἀτμῶν. Ἡ εὐθαλλία συντείνει πρὸς προφύλαξιν ἐκ τῆς νόσου ἀστρακίας (scarlatina).

Καὶ νόσοι ἐπιδημικαὶ ἄλλαι ὑπῆρχον τὸ πάλαι νῦν ἐξέλειπον ἢ ὁσημέραι γηράσκουσι, και βαίνουσι πρὸς τὴν καταστροφήν των· διότι καὶ τὰ κλίματα ὁ χρόνος μεταβάλλει. Ὁ λοιμὸς τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἄλλαι νόσοι ἡ λεπρα, κλπ. ἤδη εἰσὶν ἄγνωστοι. Ἡ εὐλογία, ἡ βέμπελη, τὸ ψαθολοῦρι (ἀστρακιὰ) κλπ. ἄλλοτε ἦσαν τρομεραὶ, νῦν ἠπιώτατοι, καὶ αὐτὴ ἡ δαμαλὶς ἄγει ἀποστερουμένη τὴν ἀσφαλῆ προφύλαξιν ἐκ τῆς εὐλογίας.

Ὑπάρχουσι καὶ φυτὰ καὶ ζῶα, τὰ ὁποῖα ὑπῆρχον καὶ εὐδοκίμουν εἰς παλαιὰς ἐποχὰς, καὶ νῦν ἐξέλειπον, ἢ καί τινα ζῶα εισὶν ἐν τῷ ἐξαφανίζεσθαι ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς.

Ἐκ τῶν ῥηθέντων ἕπεται ὅτι πᾶσα νόσος παρέχει ἐκτὸς τῶν

κοινῶν χαρακτηριστικῶν συμπτωμάτων αὐτῆς, καὶ ἴδιον ἦθος κατὰ τὰ διάφορα κλίματα. Εἰς τὰ βόρεια αἱ φλογιστικαὶ νόσοι ἔχουσιν ἦθος σθενικόν, εἰς τὰ θερμὰ ἔχουσιν ἀσθενικὸν μετὰ νευρικῶν ἐρεθισμῶν· ἐκεῖ τὰ φθισικὰ νοσήματα βαίνουσι πρὸς ὄλεθρον ταχέως· ἐν τοῖς θερμοῖς βραδέως· τὰ νευρικὰ νοσήματα ἀνθίστανται εἰς τὰ θεραπευτικὰ φάρμακα περισσότερον τῶν ἐν θερμοῖς κλίμασι· εἰσὶν δὲ ὀλιγώτερα εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα. Ἡ θεραπεία τῶν τραυμάτων γίνεται δυσχερεστέρα εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα. Οἱ ἐκ τῶν θερμῶν εἰς τὰ βόρεια μεταβαίνοντες ἄνθρωποι ὡς καὶ τὰ ζῶα, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προσβάλλονται ἐκ τῆς φθίσεως.

Ἐν γένει πᾶσα νόσος, ἐκτὸς μικρῶν ἐξαιρέσεων, παρέχει ἦθος διάφορον κατὰ τὰ διάφορα κλίματα.

Β' ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Περὶ τῆς ἐπηρείας τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος ἀναπνεύσῃ ἀέρα, ἔχοντα ἀνθρακικὸν ὀξὺ κατὰ $^{1}/_{100}$, βλάπτεται τὴν ὑγίειαν. Ἐὰν ὁ ἀὴρ ἔχῃ 5 ἢ 6 % ἀρθρ. ὀξέος, σβεννύεται ἡ φλὸξ τοῦ κηροῦ· καὶ ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου παύει· ἐν τούτοις ἐργάται ἐργαζόμενοι ἐν βαθυτάτοις μεταλλείοις ἐπέζησαν ὑπὸ τοιοῦτον ἀέρα, ἀλλ' ἡ περίπτωσις αὕτη ἔχει αἰτίαν τὴν πυκνότητα τοῦ ἀέρος, ἐξ ἧς ὑπάρχει πλεῖον ὀξυγόνον ἐν τῷ εἰσπνεομένῳ ἀέρι, περὶ οὗ ἀκολούθως λέξομεν.

Τὰ ζῶα ὅμως δύνανται νὰ ζήσωσι καὶ ἐν ἀέρι ἔχοντι πολὺ περισσότερον ἀνθρακικὸν ὀξύ· π. χ. ὁ κύων ζῇ ἐπί τινα χρόνον ἐν ἀέρι ἔχοντι 30 % ἀνθρακικοῦ ὀξέος· ὁ τοιοῦτος ἀὴρ ἔχει ὀξυγόνον 16 %· ἐν γένει κατὰ κανόνα ὅσον ἡ ζωϊκὴ θερμότης ζώου εἶνε μικροτέρα τῆς τοῦ ἀνθρώπου, τόσον περισσότερον τοῦτο ἀντέχει εἰς τὸ ἀνθρακικὸν ὀξύ· διὰ τοῦτο τὰ ψυχρόαιμα ζῶα, ὡς εἰσὶν οἱ βάτραχοι, οἱ ὄφεις, κλπ. ἀντέχουσιν μεγάλως και ζῶσιν καὶ ἄνευ καθαροῦ ἀέρος.

Ὁ ἄνθρωπος ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ ἐκπέμπει πάντοτε τὸ αὐτὸ ποσὸν τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος.

Ὁ ὑγιὴς κατὰ κανόνα ἐξάγει ἐκ τῶν πνευμόνων διὰ τῆς ἀναπνοῆς τόσον ἀνθρακικὸν ὀξύ, ὅσον ποσὸν ὀξυγόνου εἰσ-

πνέει. Όταν όμως πάσχῃ ὑπὸ πυρετοῦ, ὁ κανὼν δὲν διατηρεῖται· διότι ἡ ἐντὸς τῶν πνευμόνων ἕνωσις τοῦ ὀξυγόνου μετὰ τοῦ ἐν τῷ αἵματι ἄνθρακος γίνεται ἐλλιπὴς καὶ οὐχὶ ὁλοσχερής. Ἡ καῦσις δηλαδὴ ἡ παραγομένη ἐκ τῆς χυμικῆς ἑνώσεως ἐν τοῖς πνεύμοσι τοῦ ὀξυγόνου μετὰ τοῦ ἄνθρακος τοῦ αἵματος γίνεται ἀτελής· ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης ἀτελείας δὲν μεταβάλλεται ὅλον τὸ ὀξυγόνον εἰς ἀνθρακικὸν ὀξύ· ἀλλὰ τὸ ὑπόλοιπον μέρος αὐτοῦ παράγει ἄλλο συγγενὲς ἀέριον, καλούμενον ὀξείδιον τοῦ ἄνθρακος· ἐκ τῆς τοιαύτης ἀτελοῦς καύσεως ἐν τοῖς πνεύμοσι παράγεται μεγαλειτέρα ζωϊκὴ θερμότης, ἥτις ὑπερβαίνει τὸν 36° ὅστις ἀποτελεῖ τὴν φυσικὴν ζωϊκὴν θερμότητα τοῦ ἀνθρώπου· ἡ ὑπέρβασις αὕτη γίνεται κατά 32 °/₀ ἢ κατ' ἄλλους 20 ἕως 25 °/₀.

Πῶς ἐκ τῆς ἀτελοῦς καύσεως αὐξάνει ἡ θερμότης;

Τὰ πράγματα ἀπέδειξαν ὅτι ἐκ ταύτης αὔξεται ἡ θερμότης, ἐν ᾧ κατὰ λογικὸν συμπέρασμα ἔπρεπε νὰ ἐλαττοῦται. Ἀπεδείχθη πειραματικῶς ὅτι 160 δράμια ξηρῶν ξύλων φλεγομένων παράγουσι θερμότητα 1,140°. Ἐὰν τὸ αὐτὸ ποσὸν τῶν ξύλων καίηται ἀτελῶς, παράγει θερμότητα 1,666°. Ἡ ἀτελὴς λοιπὸν καῦσις παράγει πλείονα θερμότητα. Ὅθεν καὶ ἐν πυρετῷ ἀνθρώπου ἐπειδὴ δὲν γίνεται ἐντελὴς ἡ ἐν τοῖς πνεύμοσι καῦσις ἡ παραγομένη ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ ὀξυγόνου τοῦ ἄνθρακος, ἕπεται ὅτι αὔξεται καὶ ἡ ζωϊκὴ θερμότης τοῦ πάσχοντος. Ὁ χυμικὸς Σενετὲρ ἀπέδειξεν ὅτι ἡ ἀτελὴς αὕτη καῦσις ἐν τοῖς πνεύμοσι δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς παραγωγὴν τοσαύτης ἐπαυξήσεως ἐν πυρετῷ ζωϊκῆς θερμότητος. Ἀποδίδει λοιπὸν ταύτην καὶ εἰς τὴν ἐν τοῖς πνεύμοσιν ἕνωσιν τοῦ ὀξυγόνου μετὰ τοῦ ὑδρογόνου, δι' οὗ χυμικῶς παράγεται μεγάλη θερμότης· διότι ἐν τοῖς πνεύμοσι παράγονται καὶ ἀτμοὶ ὕδατος· τὸ δὲ ὕδωρ συνίσταται ἐξ ὀξυγόνου καὶ ὑδρογόνου.

Ὅταν λοιπὸν ἐν τῷ αἵματι ὑπάρχῃ πολὺς ἄνθραξ, ὡς γίνεται μετὰ τὸ φαγητόν, τότε παράγεται μείζων θερμότης· διότι τὸ εἰσπνεόμενον ποσὸν τοῦ ὀξυγόνου εἶνε δυσανάλογον πρὸς τὸν πλεονάζοντα ἄνθρακα ἐν τῷ αἵματι· καὶ οὕτω γίνεται ἀνεπαρκὴς καὶ ἀτελὴς καῦσις τοῦ ἄνθρακος. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ ἐξ ὀργανικῆς βλάβης, ὅταν δὲν εἰσέρχηται εἰς τοὺς πνεύμονας ἀνάλογον ποσὸν ὀξυγόνου διὰ τῆς ἀναπνοῆς, ὡς γίνεται ὅταν στενοῦνται οἱ βρόγχοι ἐκ φλογώσεως μεγάλης τῶν βρόγχων ἐν βροχίτιδι, ἐν πνευμονίᾳ, ἐξ ἀδενοπαθείας κλπ. Διὰ

τοῦτο παράγεται· εἰς τὰς τοιαύτας νόσους πυρετὸς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧτον ἰσχυρός, ἀναλόγως δηλαδὴ τῆς εἰσπνοῆς ποσοῦ ὀξυγόνου.

Γ΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τῆς πρεσβυτικῆς ἡλικίας.

Ἄρχεται αὕτη ἐκ τοῦ 50 ἔτους καὶ λήγει εἰς τὸ 70. Ἐν ταύτῃ αἱ σωματικαὶ δυνάμεις ἀρχίζουσι νὰ ἐλαττοῦνται ἐπαισθητῶς, τὸ σῶμα εὐρύνεται, ἡ τρίχωσις λευκοῦται καὶ ἀραιοῦται, ἀλλὰ τὰ πεπτικὰ ὄργανα ἐνεργοῦσι καλῶς. Ἡ ζωηρότης τοῦ σώματος βαίνει ἐλαττουμένη, τὸ δέρμα βαθμηδὸν ἄρχεται νὰ ῥιτιδοῦται, καὶ μετὰ τὸ 60 ἔτος ἀποστερεῖται κατ' ὀλίγον τῆς ἐλαστικότητός του, ἀνυψούμενον ἐπὶ τοῦ ἀντιθέναρος τῆς χειρὸς διὰ τῶν δύο δακτύλων πιεζόμενον ἵσταται· τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα τοῦ δέρματος ἔχουσιν ἀτονωτέραν τὴν κυκλοφορίαν. Ἡ ὀστεοποίησις διαδίδεται κατ' ὀλίγον καὶ εἰς τοὺς χόνδρους, καὶ ἡ φωνὴ καθίσταται βαρυτέρα. Περὶ τὸ 70· ἡ χροιὰ τοῦ προσώπου καθίσταται μελανωτέρα, ἕνεκα δυσχεροῦς κινήσεως τοῦ αἵματος εἰς τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα τοῦ δέρματος.

Ἡ διάνοια ὅμως αὔξεται, καὶ βοηθουμένη ἐκ τῆς πείρας τῆς παρελθούσης ἡλικίας ἐνεργεῖ λογικώτερα καὶ σοβαρότερα. Ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην εἶνε ὅλως πνευματική, καὶ ὑπερέχουσα τῆς προηγουμένης· διὰ τοῦτο καὶ ὁ Σόλων ἐνομοθέτησε τὸ ἀγορεύειν ἐν τῇ συσκέψει τοῦ λαοῦ ἐν πρώτοις εἰς μόνους τοὺς γεγονότας ὑπὲρ τὸ 50 ἔτος. Τοὺς ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ ὄντας ἐπροτίμων ὡς ἀντιπροσώπους διὰ τὰς δημοσίας ὑποθέσεις ὡς ἐξάγεται ἐκ τῆς ὀνομασίας *πρέσβυς*.

Περὶ σφυγμοῦ.

Ἕκαστος ἄνθρωπος, λέγει ὁ θεῖος Ἱπποκράτης, ὀφείλει νὰ ἔχῃ γνώσεις ἰατρικῆς ἵνα δύναται καὶ τὴν ὑγιείαν του νὰ διατηρῇ καὶ προφυλάττῃ, καὶ τὴν πρόοδον τῆς νόσου νὰ προλαμβάνῃ.

Τὰ αὐτὰ σχεδὸν λέγει καὶ σοφὸς Δημόκριτος ἐν τῇ πρὸς τὸν Ἱπποκράτην ἐπιστολῇ του. Πρέπει, λέγει, πάντες οἱ ἄνθρωποι νὰ γνωρίζωσιν τὴν ἰατρικὴν τέχνην, ὦ Ἱππόκρατες· διότι τοῦτο εἶνε καλὸν ἅμα καὶ συμφέρον εἰς τὸν βίον κλπ.

Ἵνα ἕκαστος διακρίνῃ τὴν νοσηρὰν κατάστασιν ὡς πρὸς τὴν ὑγιεινὴν ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ ν' ἀριθμῇ τὸν σφυγμόν, διότι ἐκ τῆς ταχύτητος ἢ μὴ καὶ τῆς διαφόρου ποιότητος αὐτοῦ δύναται μεγάλως νὰ ὁδηγῆται εἰς τὴν κατάστασιν τῆς ὑγιείας καὶ τῆς νόσου. Ὁ σοφὸς Πλούταρχος εἰς τὰ ὑγιεινὰ παραγγέλματα αὐτοῦ λέγει ὅτι πρέπει ἕκαστος ἄνθρωπος νὰ γνωρίζῃ νὰ διακρίνῃ τὴν κατάστασιν τοῦ ἑαυτοῦ σφυγμοῦ.

Καὶ ὅμως ὀλίγοι εἰσὶν οἱ γνωρίζοντες νὰ διακρίνωσι τὸν σφυγμὸν ἂν ἦνε ταχύτερος τοῦ δέοντος ἢ μή. Ἂν ἕκαστος τὸ πάλαι μὴ ἐγνώριζε τοῦτο, ἠδύνατο περισσότερον τότε νὰ αἰτιολογηθῇ· διότι ἡ διάκρισις τοῦ σφυγμοῦ ἐκ μόνης τῆς ἀντιλήψεως διὰ τῶν δακτύλων ἦτο δυσχερὴς καὶ ἀπῄτει μεγάλην πεῖραν· ἤδη ὅμως ὑπάρχοντος τοῦ ὡρολογίου (διότι τότε δὲν ὑπῆρχον ὡρολόγια), ἡ ἐξέτασις τοῦ σφυγμοῦ εἶνε κανονισμένη καὶ εὐκατάληπτος· διότι ἀρκεῖ νὰ θέσῃς τοὺς δακτύλους τῆς μιᾶς χειρὸς ἐπὶ τῆς θέσεως τοῦ σφυγμοῦ, μετὰ δὲ τῆς ἄλλης νὰ ἔχῃς ὡρολόγιον, καὶ νὰ μετρήσῃς πόσοι σφυγμοὶ γίνονται ἐντὸς ἑνὸς λεπτοῦ τῆς ὥρας. Διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν σφυγμῶν, ὅστις γίνεται ἐντὸς ἑνὸς λεπτοῦ ὥρας εἶνε τὸ μέτρον τῆς ποσότητος τῶν σφυγμῶν. Ἡ δὲ ποιότης αὐτῶν ἐκτιμᾶται ἐκ τοῦ διαφόρου κτύπου τοῦ σφυγμοῦ ἐπὶ τῶν ἐπ' αὐτοῦ τιθεμένων δακτύλων.

Ὁ φυσικὸς σφυγμὸς δὲν εἶνε οὔτε ταχὺς οὔτε βραδύς, οὔτε ἄτακτος, οὔτε ἀκανόνιστος. Πρέπει νὰ κτυπᾷ 70 ἕως 80 ἐντὸς ἑνὸς λεπτοῦ τῆς ὥρας. Τὸ ποσὸν ὅμως τοῦτο δὲν ὑπάρχει τὸ αὐτὸ εἰς ὅλους τοὺς ὑγιεῖς ἀνθρώπους· διότι ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἡλικίας, τῆς ἰδιοσυγκρασίας, τοῦ γένους, τῆς ὥρας τοῦ ἔτους, τῆς ἡμέρας, τῆς πληρότητος ἢ κενότητος τοῦ στομάχου, τῆς ἠθικῆς καταστάσεως, καὶ λπ. Γίνεται συχνότερος μετὰ τὸ φαγητόν, μετὰ σωμασκίαν ἢ ἄλλην μεγάλην κίνησιν, ἐνίοτε δὲ μετὰ φλεβοτομίαν, ἢ αἱμοῤῥαγίαν, καὶ ὅταν εὑρίσκηταί τις ἐν θερμῷ χώρῳ. Εἰς τοὺς ἀναῤῥωνύοντας γίνεται ταχύτερος· ἐνίοτε δὲ γίνεται βραδύτερος.

Ἐν γένει ὁ σφυγμὸς γίνεται ταχύτερος ὅταν τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα τοῦ δέρματος ἔχωσιν εὔκολον τὴν κυκλοφορίαν. Γίνεται βραδύτερος, ὅταν γίνεται δυσχερῶς, ὡς συμβαίνει ἐν τῇ πρὸ τῆς συγκοπῆς ἐρχομένης ναυτίας, ἐν καιρῷ ὕπνου, ἐν γήρατι, κλπ.

Μεταβάλλεται ὁ σφυγμὸς σημαντικὰ ὅταν ὁ ἄνθρωπος νοσῇ. Διότι ἐν νόσῳ ὁ σφυγμὸς μεταβάλλεται οὐ μόνον κατὰ ποσόν,

ἀλλὰ καὶ κατὰ ποιόν, ἐκ δὲ τούτου διακρίνονται τὰ διάφορα εἴδη τῶν σφυγμῶν ἐν τῇ νοσολογίᾳ.

Ἐν πυρετῷ καὶ ἐν φλογώσει εἶνε ταχύτερος, ταχὺς δὲ καὶ ἄτονος ἐν καταβολῇ δυνάμεων, βραδὺς εἰς τὰς νευρικὰς παθήσεις.

Ὁ σφυγμὸς εἰς τὸ ἔμβρυον (ἐντὸς τῆς κοιλίας) ἔχει 150. Τ ῦ νεογνοῦ ἔχει 140 ἕως 130. Μετὰ ταῦτα μέχρι τοῦ τέλους τοῦ Α´ ἔτους ἔχει 130 ἕως 115. Κατὰ τὸ Β´ ἔτος 115 ἕως 100. Κατὰ τὸ Γ. 100 ἕως 90. Κατὰ τὸ 7. 90· ἕως 85· ἢ κατ' ἄλλους 95 ἕως 85. Κατὰ τὸ 14·· ἔτος 85 ἕως 80. Κατὰ τὴν ἀνδρικὴν ἡλικίαν 75 ἕως 70. Κατὰ δὲ τὸ 60 ἔχει 60. Εἰς τοὺς πολὺ γέροντας ἔχει 50. Ἐν γένει εἰπεῖν ταῦτα εἰσὶ τὰ συνήθη. Εἰς πάντας οὐδόλως διατηρεῖται ἡ τάξις αὕτη, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν σφυγμῶν ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας· τοῦ μεγάλου Ναπολέοντος Α´. οἱ σφυγμοὶ ἦσαν 60. Γυνή τις εἶχε 40 σφυγμοὺς καὶ ἐν πυρετῷ 60.

Εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν εἰσὶν ταχύτεροι, εἰς τὸ γῆρας βραδύτεροι. Εἰς τὰς γυναῖκας ταχύτεροι, εἰς τοὺς ἄνδρας βραδύτεροι. Εἰς τοὺς αἱματώδεις ταχύτεροι, καὶ εἰς τοὺς λεμφικοὺς βραδύτεροι. Πάντα δὲ τὰ περὶ ταχύτητος καὶ βραδύτητος τοῦ σφυγμοῦ ἐκτὸς τῆς νοσηρᾶς καταστάσεως εἰσὶν ἀνακριβῆ, καὶ δέονται εἰσέτι πολλῶν ἐρευνῶν κατὰ τὰ διάφορα κλίματα.

Ἐν συνόλῳ δὲ εἰπεῖν ἕκαστος ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ εὐκρινῶς τὴν ποσότητα καὶ ποιότητα τῶν σφυγμῶν του. Νὰ γνωρίζῃ δηλαδὴ πόσους σφυγμοὺς ἔχει ἐντὸς ἑνὸς λεπτοῦ τῆς ὥρας, ὅταν ἔχῃ καλῶς, καὶ εἰς πόσους φθάνει ὅταν ἔχῃ πυρετὸν, κλπ. ἵνα εἰδοποιῇ τὸν ἰατρὸν ἐγκαίρως, ἄλλως ἡ μὴ εὐκρινὴς γνῶσις τοῦ σφυγμοῦ δύναται νὰ ἐπιφέρῃ δεινὰ ἀποτελέσματα, μάλιστα εἰς πρωτόπειρον Ἰατρόν.

Ἰδοὺ πῶς ἀντιλαμβάνεσαι τὸν σφυγμόν.

Λάβε τὴν χεῖρα τοῦ προσώπου, τοῦ ὁποίου θέλεις νὰ ἐξετάσῃς τὸν σφυγμὸν, (ἰδὲ ὄπισθεν εἰκόνα) θέσον τοὺς 3 ἢ τοὺς 4 δακτύλους τῆς ἰδικῆς σου χειρὸς κατὰ σειρὰν καὶ ἐγγὺς πρὸς ἀλλήλους κάτωθι τοῦ ἀντίχειρος τοῦ μεγάλου δακτύλου) εἰς ἀπόστασιν ἐκ τούτου δύο περίπου δακτύλων καὶ πλησίον τοῦ ὀστοῦ, μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν τενόντων, ἔνθα ὑπάρχει μαλακὴ ἡ σάρξ, ὥστε αἱ ῥάγες τῶν δακτύλων νὰ πιέζωσι τὸ μέρος τοῦτο, καὶ ἵνα ἡ πίεσις αὕτη γίνηται σταθερωτέρα, θέσον τὸν

ἀντίχειρα ἐπὶ τῆς ἀντιθέτου θέσεως ἵνα οὕτως ὑποστηρίζηται ἡ χείρ. Οὕτω θέλεις αἰσθανθῇ κτύπους ἐπὶ τῶν ῥαγῶν τῆς

χειρός σου. Οἱ κτύποι οὗτοι εἶνε οἱ σφυγμοί. Ἐκ τῆς ταχύτητος ἢ βραδύτητος τούτων, καὶ ἐκ τῆς ποιότητος αὐτῶν, ἂν ὦσι μαλακοὶ ἢ σκληροί, λεπτοὶ ἢ παχεῖς, κλπ. γνωρίζεται ἡ κατάστασις τοῦ πάσχοντος.

Οἱ ἀρχαῖοι διέκρινον πολλὰ εἴδη σφυγμῶν, ἐκ τῶν ὁποίων διεγίνωσκον διαφόρους νόσους καὶ καταστάσεις τοῦ σώματος· Ὁ Γαληνός, ὅστις ἔγραψε πολλὰ βιβλία περὶ σφυγμῶν, καὶ τόσα πολλὰ ὅσα οὐδεὶς ἄλλος τῶν πρὸ αὐτοῦ καὶ μετ' αὐτὸν καὶ μέχρι τοῦδε, διακρίνει ὑπὲρ τὰ 60 εἴδη σφυγμῶν. Οἱ μεταγενέστεροι καὶ μάλιστα οἱ ἐπὶ τῆς συγχρόνου ἐποχῆς διακρίνουσι ὀλίγα εἴδη, ἅπερ εἰσὶ ταῦτα. Σφυγμός, νηματώδης, ἄνισος, ἀκανόνιστος, ἄτακτος, σκληρός, μαλακός, κλπ. Ὁ Βορδεὺς, ὅστις εἰδικώτερον ἐνησχολήθη εἰς τὰ περὶ σφυγμοῦ διακρίνει 10 εἴδη, τὰ ὁποῖα ὅμως σὺν τοῖς ἄλλοις ἀναφέρει περίπου καὶ ὁ Γαληνός.

Δ'. ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΚΗ.

Περὶ τῶν πόνων τοῦ στήθους, τοῦ στομάχου, καὶ τῶν ὑποχονδρίων,

Ἐνίοτε αἰφνηδίως ἐπισυμβαίνουσι πόνοι δριμεῖς ἐπὶ τοῦ θώρακος, δύσπνοια, καὶ κακουχία. Εἴς τινας οἱ πόνοι ἄρχονται ἐκ τοῦ στομάχου καὶ τῶν ὑποχονδρίων, καὶ ἐπεκτείνονται μέχρι τοῦ θώρακος.

Πολλὰ αἴτια ἐπιφέρουσι τοὺς πόνους τούτους. Ὅταν οὗτοι περιωρίζωνται ἐπὶ τοῦ θώρακος καὶ συνυπάρχῃ καὶ δύσπνοια καὶ κακουχία, σημεῖον ὅτι προέρχονται ἐκ συμφορήσεως αἵματος εἰς τοὺς πνεύμονας ἕνεκεν περιψύξεως τοῦ θώρακος, ἢ ἕνεκεν μεταστάσεως αἵματος εἰς τοὺς πνεύμονας· διότι ἔπαυ-

σεν αἰφνηδίως ἡ ῥοὴ αἵματος εἰς τὰ κάτω μέρη τοῦ σώματος, ὡς εἰσὶν αἱ αἱμοῤῥοΐδες εἰς τοὺς ἄνδρας, εἰς δὲ τὰς γυναῖκας τὰ ἔμμηνα, ὅταν ἔχωσι ταῦτα. Ὅταν οἱ πόνοι ἐκπηγάζωσιν ἐκ τῶν ὑποχονδρίων, σημαίνει ὅτι προέρχωνται ἐξ ἀναπτύξεως ἀερίων ἐντὸς τοῦ ἐγκαρσίου κώλου (παχέος ἐντέρου), τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται σχεδὸν ὑπὸ τὸ ἧπαρ, στόμαχον καὶ σπλῆνα. Ἡ δὲ αἰτία τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἀερίων τούτων εἶνε ποτὲ μὲν ἡ δυσκοιλιότης, διότι σήπονται τὰ κόπρανα ἐντὸς τοῦ κατιῶντος κώλου, καὶ ἀναπτύσονται ἀέρια, τὰ ὁποῖα φουσκόνουσι τὸ ἐγκάρσιον κῶλον, τὸ διαστέλλουσι, ἐκ δὲ τῆς διαστολῆς αὐτῶν γίνονται πόνοι, καὶ νευρικαὶ διαταράξεις· ποτὲ δὲ ἡ αἰφνηδία ἀνάπτυξις τῶν ἀερίων ἐν τοῖς ἐντέροις προέρχεται ἐξ αἰφνηδίας περιψύξεως τοπικῆς τῆς κοιλίας, ἐκ βρώσεως λαχανικῶν τροφῶν, ἐξ ἀπεψίας, ἐκ δυσπεψίας, ἐκ συγχίσεως καὶ ταραχῆς, κλπ.

Θεραπεία. Ὅταν οἱ πόνοι προέρχωνται ἐκ μεταστάσεως αἵματος καὶ συμφορήσεως ἐντὸς τοῦ θώρακος, θέσον συναπισμοὺς ἐπὶ τοῦ θώρακος, καὶ ἐπὶ τῶν πεζῶν (πατούσων) τῶν ποδῶν, ὑπὸ τὰς κνήμας, καὶ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας τῶν μηρῶν, διατήρει θερμότητα ἐπὶ τῶν ποδῶν. Ἐσωτερικῶς δῶσον πρὸς πόσιν τὸ ποτὸν, τὸ ὁποῖον ἀναφέρομεν ἐν σελίδι 41.

Ἐὰν ὁ πάσχων ἦ αἱματώδους καταστάσεως ποίησον μικρὰν φλεβοτομίαν τοῦ βραχίονος, δι' ἧς τάχιστα διαλύεται ἡ νόσος.

Ὅταν οἱ πόνοι προέρχωνται ἐκ δυσκοιλιότητος, ποίησον κλύσμα καθαρτικὸν διὰ διαλύσεως 12 δραμ. θειϊκῆς μαγνησίας (ἅλατος τῆς ἀγγλιτέρας) εἰς 50 δρ. ὕδατος· καὶ ἐὰν οἱ πόνοι ἐπιμένωσι δὼς πρὸς πόσιν ἔγχυμα ἀρωματικὸν θερμὸν ἐξ ἡδυόσμου, χαμαιμήλων, γλυκανίσου, ἢ κόντζι.

Ὅταν προέρχωνται ἐξ ἀπεψίας ἢ δυσπεψίας προκάλεσον διὰ τοῦ δακτύλου ἐμετὸν, καὶ ἀμέσως καταπαύουσιν οἱ πόνοι· (ἴδε σελ. 58) δῶτον πρὸς πόσιν τὸ ῥηθὲν ἀρωματικὸν ποτὸν ἢ τὸ ἔγχυμα, δι' ὧν γίνονται ἐρευγμοὶ, καὶ ἐξαγωγὴ ἀερίων. Ἔτι προχειρότερον φάρμακον εἶνε, ἐὰν ἐντὸς τοῦ ἀρωματικοῦ θερμοῦ ποτοῦ τρίψῃς ποσόν τι μοσχοκαρύου, ἢ φάγῃς ὀλίγον ἐκ τούτου.

Τὸ σῶμα πρέπει νὰ διατηρῆται θερμὸν ἵνα γίνηται καλῶς ἡ ἄδηλος διαπνοή. Μετὰ δὲ τὴν λύσιν τῆς νόσου ὁ πάσχων πρέπει νὰ διατηρήσῃ δίαιταν ἐπὶ ἡμέραν!

Τὸ πάθος τοῦτο δὲν φέρει πυρετὸν, ἐπιφέρει ὅμως ἐνίοτε ἀταξίαν τοῦ σφυγμοῦ.

Θεραπεία μάλκης (χιονίστρας).

Προφυλάττεταί τις ἐκ τῆς παραγωγῆς τούτων ἅμα τῇ ἐμφανίσει των, ἐὰν πλύνῃ τὰ μέρη ταῦτα δι' ἀρωματικῶν ὑγρῶν, οἷον διὰ τοῦ οἴνου, καὶ μάλιστα τοῦ ἀρωματικοῦ, τοῦ καμφορούχου οἰνοπνεύματος, ὅπερ ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοὶ, καὶ διὰ τοῦ ἁλατούχου ὕδατος (ἅλμης).

Προφυλάττεται προσέτι διὰ τῆς ἀποφυγῆς τῶν μαλακτικῶν, καὶ τῶν μαλλίνων χειροκτίων.

Ὅταν αἱ μάλκαι φανῶσιν καὶ προοδεύωσι καὶ ἐξογκοῦνται, ὠφελοῦσι καὶ τὰ ἀνωτέρω, ἀλλὰ τὰ χρησιμώτερα εἰσὶν τάδε. Τὸ βάμμα τῆς βενζόης (ἰδὲ Α. σελ. 72) τὸ ὕδωρ τῆς Κολονίας, τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ μετὰ πολλοῦ ὕδατος, κλπ·

Ὅταν κατασταθῶσιν ἐξογγωμέναι καὶ ἐπώδυναι ἐπίθεσον κατάπλασμα ἐξ ἀνθέων ἀκτῆς (κουφοξυλέας) ἐκ μελιλώτου (μοσχοτριφυλλίου) ἐμβρεγμένου μετὰ ὕδατος μολύβδου, κλπ.

Ἐάν ἔχωσι πληγὰς μεταχειρίσθητι τὴν ἀλλοιφὴν τοῦ στύρακος, ἣν ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί.

Μεταχειρίσθητι προσέτι καὶ τάδε.

Ἐκχυλίσματος μολύβδου καὶ οἰνοπνεύματος καφορούχου ἴσα μέρη· πλῦνον τὰς πληγὰς πρωΐ καὶ ἑσπέρας καὶ ἐὰν μὴ ὦσι πληγαὶ, κάλυπτε τὰ μέρη διὰ πανίων ἐμβρεγμένων.

Ὠφελεῖ κατὰ τῶν πληγωμένων καὶ μὴ μαλκῶν καὶ τόδε τὸ μίγμα.

Λ.	βάλσαμον τοῦ Περοῦ μέρη	5
	οἰνοπνεύματος	125
	διάλυσον, καὶ πρόσθες.	
	Ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος	4
	βάμμα βενζόης	15

Μῖξον. Ἔμβρεξον 3 ἢ 4 καθ' ἑκάστην τὰ πάσχοντα μέρη.

Θεραπεύει καὶ ἡ σκευασία αὕτη.

Λ.	Χλώριον ὑγρὸν μέρη	50
	ὕδατος πηγαίου	1000

Ἔμβρεξον πανίον καὶ ἐπίθεσον.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Καφὲς διὰ βαλάνων.

Ὑπάρχει σκευασία τις καλουμένη *καφὲς διὰ βαλάνων*,

τὸν ὁποῖον εὐλόγως πολλοὶ θεωροῦσιν ὡς ὠφέλιμον πρὸς διαφόρους νοσολογικὰς περιστάσεις.

Πρὶν εἴπωμεν πῶς κατασκευάζεται οὗτος, πρέπει νὰ διαλάβωμεν ἐν συντόμῳ τινὰ περὶ τῶν βαλάνων.

Βάλανοι λέγονται ἰδίως οἱ καρποὶ τῆς δρυός, τὴν ὁποίαν κοινῶς ὀνομάζουσι βελανιδίαν ἢ *δένδρον*.[1] Βάλανοι γίνονται καὶ ἐκ τοῦ πρίνου, καὶ ἐκ τῆς *ἡμέριδος*, τῆς καλουμένης γλυκοβαλάνου, ἐξ ὧν ἐτρέφοντο οἱ πανάρχαιοι πρὸ τῆς καλλιεργείας τοῦ σίτου. Ἀλλ' ἐνταῦθα ὁ λόγος ἔσται περὶ τῶν βαλάνων τῆς δρυός, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἰδίως ἐκάλουν *αἰγίλωπα*, καὶ τοὺς ὁποίους γρώμεθα ὡς ἰατρικόν.

Ἐὰν τοιοῦτοι βάλανοι τεθῶσιν ἐπὶ ἀνθρακιᾶς καὶ ψηθῶσιν, ἔχουσι γεῦσιν γλυκεῖαν ὑπόπικρον, στυπτικήν, καὶ δύνανται νὰ φαγωθῶσιν ἐν μεγίστῃ ἐλλείψει ἄρτου, ὡς πολλάκις ἐγένετο ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος. Ἐὰν ὅμως, ἀφ' οὗ ἀφαιρεθῇ τὸ ἀμφίεσμα αὐτῶν (ἡ λεπτὴ φλούδα των), καὶ φριχθῶσι (καβουρτισθῶσι), καὶ ἔπειτα ἀλεσθῶσιν ὡς ὁ καφές, καὶ ἡ κόνις αὐτῶν ἑνωθῇ μετὰ τῆς κόνεως τοῦ καφὲ ὑπὸ ἀναλογίαν 2 μέρη βαλάνων καὶ 1 μέρους καφέ, ἢ καὶ ἄνευ καφέ, καὶ κατασκευασθῇ καφὲς πρὸς πόσιν μετὰ ζαχάρου, ἀποτελεῖται οὕτω ποτὸν ὠφελιμώτατον εἰς τὰ χοιραδικὰ παιδία, εἰς τὰ ῥαχιτικά, εἰς τοὺς ἀναιμικοὺς καὶ χλωριτικούς, εἰς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ χρονίας διαρροίας, ὑπὸ χρονίου διαλείποντος πυρετοῦ, ὑπὸ αἱμορροΐδων, καὶ ἐν γένει εἰς πάντα καχεκτικόν, καὶ ἀδυνάτου καταστάσεως. Δύναται ὁ καφὲς οὗτος λαμβανόμενος κατὰ πᾶσαν πρωΐαν, ἢ πρωΐαν καὶ ἑσπέρας, νὰ ἀντικαταστήσῃ παρ' ἡμῖν τὸ ἔλαιον τοῦ ὀνίσκου (τῆς μουρούνας), τὸ ὁποῖον ἐνίοτε βλάπτει τὸν στόμαχον, καὶ προκαλεῖ ἐξανθήματα, ἀντὶ ὠφελείας.

Τινὲς τῶν ἰατρῶν τῆς Εὐρώπης προτιμῶσι τὰς βαλάνους τῆς ἡμέριδος (γλυκοβαλάνου). Ἀλλ' αὗται συνίστανται μόνον ἐξ ἀμύλου καὶ ζαχάρου καὶ ἐλάχιστον μέρος βυρσοδεψικῆς

---

1) Τὸ ὄνομα δένδρον εἶνε προσηγορικὸν πρὸς πᾶν φυτὸν, ἔχον κορμὸν ἢ μεγάλους κλάδους, καὶ παράγον ξύλον πρὸς χρῆσιν τῶν τεκτόνων· κοινῶς ὅμως καλεῖται ἰδίως δένδρον ἡ δρῦς· διότι παράγει ξύλον στερεὸν καὶ ἀνθιστάμενον εἰς τὴν φθοράν (σάπισμα), ἐκ δὲ τούτου εἶνε καὶ τὸ χρησιμώτατον. Οὕτως κοινῶς καλεῖται καὶ ὁ ἵππος ἄλογον, ὡς τὸ μᾶλλον ἄλογον ζῶον χρησιμώτατον εἰς τὸν ἄνθρωπον.

ὕλης, ἐν ᾧ αἱ τῆς αἰγίλωπος ἔχουσι ἀρκετὴν βυρσοδεψικὴν ὕλην (ταννίνην) καὶ κικιδικὸν ὀξύ, κλπ. τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦσι τὴν θεραπευτικὴν ἰδιότητα τῶν βαλάνων.

Ὁ φλοιὸς τῆς δρυὸς ὑπὸ κόνιν μεμιγμένος μετὰ ἴσου ποσοῦ κόνεως, χαμαιμήλων, καὶ γεντιανῆς ἀποτελεῖ τὴν καλουμένην *γαλλικὴν Kinan*, ἢ *γαλλικὸν ἀντιπυρετικόν*, ἄλλοτε χρησιμώτατον φάρμακον κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ.

Περὶ θριδάκων (μαρουλίων)

Θριδάκων (μαρουλίων) εἰσὶ πολλὰ εἴδη· ἐν γένει διακρίνονται εἰς πλατύφυλλα καὶ στενόφυλλα. Ἀμφότεροί εἰσιν εὔπεπτοι, εὐκοίλιοι καὶ διουρητικοί, ὀλίγον ναρκωτικοί, καὶ ὠφελοῦσι κατὰ τῶν ἐρεθισμῶν τῶν βρόγχων, βραδύνουσι τὴν κυκλοφορίαν, καὶ τοὺς νευρικοὺς παλμοὺς τῆς καρδίας, ἐλαττόνουσι τὴν μεγάλην θερμότητα τοῦ σώματος, ἐπιφέρουσι ἐλαφρὸν ὕπνον, κατευνάζουσι τὸ νευρικὸν σύστημα, καὶ πραΰνουσι τὰ ἠθικὰ πάθη, ὠφελοῦσι τὰς ὑστερικὰς γυναῖκας, καὶ εἶνε γαλακταγωγοί· ὠφέλιμοι εἰσὶν εἰς τοὺς αἱματώδεις, καὶ εἰς τοὺς ἔχοντας θερμὸν τὸ δέρμα. Ἰδίως ἔχει πλείονα δύναμιν ὁ πλατύφυλλος θρίδαξ, ὅστις τρωγόμενος συνεχῶς ἐξασθενεῖ τὴν παραγωγικὴν δύναμιν, διὰ τοῦτο αἱ γυναῖκες ἐκάλουν τὸ πάλαι τοῦτον *ἀστύτιδα*. Οἱ δὲ πυθαγόρειοι τὸν ὠνόμαζον *εὐνοῦχον*. Τὴν ἀλήθειαν ταύτην οἱ ἀρχαῖοι ἐξέφραζον καὶ ἀλληγορικῶς. Ἐμυθολόγουν ὅτι ἡ Ἀφροδίτη τὸν Ἄδωνιν, ὡς καὶ τὸν ἐρασθέντα αὐτὴν Φάωνα ἔκρυψεν ὑπὸ θριδακίνην.

Οἱ ἀρχαῖοι γενικῶς ὠνόμαζον τὸ κηπουρικὸν τοῦτο *θρύδακα* ἢ *θρυδακίνην*. Οἱ δὲ μεταγενέστεροι Ἕλληνες τοῦ μέσου αἰῶνος, ὁ Ἀκτουάριος, ὁ Νικόλαος μυρεψὸς καὶ ὁ Συμεὼν ὠνομάζουσιν αὐτὸ Μαϊούλιον ἐκ τοῦ λατινικοῦ majolium· εἶνε κηπευτικὸν λαχανικόν, τρεφόμενον ἐν γῇ παχείᾳ, ἰδίως ἐκ κόπρου ἀνθρώπου.

Τρώγονται οἱ θρίδακες καὶ ὠμοί, καὶ μαγειρευμένοι, ὠμοὶ μετὰ ἅλατος τρωγόμενοι μετὰ τὸ φαγητὸν ἐπιφέρουσιν εὐπεψίαν, κόπτουσι τὴν δίψαν, καὶ πραΰνουσι τὸν βῆχα. Προτιμώτεροί εἰσιν οἱ θερινοὶ τῶν ἐαρινῶν. Κατὰ τὸν Ἱπποκράτην ὁ θρίδαξ ἔχει τὰς ῥηθείσας ἰδιότητας πρὶν παράξῃ πολλὴν ὀπόν. Ἡ κεφαλὴ (τὸ γουλί) τοῦ θρίδακος ἔτι μᾶλλον κόπτει τὴν δίψαν. Κατ' Αἰλιανὸν οἱ νέοι βλαστοὶ τοῦ θρίδακος, ἀπο-

κοπέντων τῶν πρώτων, εἰσὶν γλυκεῖς, τ' αὐτὸ συμβαίνει καὶ εἰς τὰς κράμβας.

Ὅταν ὁ θρίδαξ ἦνε ὥριμος καὶ γαλακτώδης, ἐὰν διασχισθῇ ἐλαφρὰ ὁ φλοιὸς τοῦ στελέχου, ἐκρέει ὀπὸς γαλακτώδης πικρᾶς γεύσεως, ὅστις ἀποξηραινόμενος ἐπ' αὐτοῦ ἀποτελεῖ τὸ ἰατρικὸν τὸ καλούμενον θριδάκιον (Lactucarium), τὸ ὁποῖον εἶνε ἐξαίρετον ὑπνωτικὸν καὶ κατευναστικὸν τοῦ νευρικοῦ συστήματος, οὐδόλως προκαλοῦν ἐξάψεις ἐκ συμφορήσεων αἵματος ἐπὶ τῶν τριχοειδῶν ἀγγείων τοῦ δέρματος. Ἐκ τοὐναντίου ἐπιφέρει ψυχρότητα.

Οἱ σπόροι τοῦ Θρίδακος εἰσὶν κατευναστικοὶ καὶ πραϋντικοὶ τοῦ βηχός. Ὁ ζωμὸς τῶν θριδάκων ὠφελεῖ εἰς τὸν χρόνιον βῆχα καὶ ἰδίως εἰς τὸν βῆχα τῶν γερόντων.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Κατασκευὴ καθαρτικῶν δι' ἐξωτερικῆς χρήσεως.

Ὁ ἰατρὸς Σαβοναρόλης ἀναφέρει ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ ἐπίμονος δυσκοιλιότης δύναται νὰ καταπολεμηθῇ ἄνευ πόσεως καθαρτικοῦ, ἐὰν οἱ πόδες γυμνωθῶσι τὴν πρωΐαν μέχρι κνημῶν καὶ πατήσωσιν γυμνοὶ ἐπὶ πατώματος ψυχροῦ, ἢ ἐν τῇ κλίνῃ ἐκτεθῶσιν οἱ πόδες γυμνοὶ μέχρι κνημῶν καὶ ὑπὸ τὰς πέζας (πατούσας) τεθῇ ψυχρὸν σῶμα πλὰξ μαρμάρου, ἢ σιδήρου.

Κοινῶς εἶνε παραδεδεγμένον ὅτι ἐὰν ἐντριβῶσιν αἱ κνῆμαι διὰ σπόγγου ἐμβρεγμένου μετὰ ψυχροῦ ὕδατος, ἐπέρχεται εὐκολιότης καὶ οὖρα.

Ἐκκένωσις ἀντὶ καθαρτικοῦ εὐκοιλίου γίνεται καὶ ἐὰν ἐντὸς τῆς ἕδρας τεθῇ μίγμα στερεόν, ὅπερ καλεῖται *ὑπόθεμα*. Γίνεται οὕτω.

Ὑπόθεμα καθαρτικόν.

Λάβε ἓν κοχλιάριον μέλιτος καὶ ἡμίσειαν κουταλίαν ἅλατος τριμμένου, θέσον ἀναμίξας ταῦτα ἐντὸς τριβλίου (σαγανίου) διαθέρμανον μέχρις οὗ πίξῃ τὸ μίγμα εἰς μαλακὴν σύστασιν, καὶ ἐπίχυσον ἐπὶ πλακὸς ψυχρᾶς ἵνα ψυχρανθῇ, καὶ πλάσον κώνους λεπτοὺς ὡς πιράφιον. Ἡ εἰσαγωγὴ ἑνὸς τούτων ἐντὸς τῆς ἕδρας προκαλεῖ ἐκκένωσιν.

Ἄλλο.

Διὰ κιτρίνου κηροῦ ποίησον πιράφιον καὶ προσκόλλησον ἐπὶ

τῆς κορυφῆς του τεμάχιον ἅλατος, καὶ εἴσαξον τοῦτο ἐντὸς τῆς ἕδρας.

Ἄλλο.

Ποίησον πιράφιον διὰ σάπωνος καλῆς ποιότητος, ἄλειψον τοῦτον δι' ἐλαίου κοινοῦ καὶ εἴσαξον. Γνωστὸν ἔστω ὅτι ὁ σάπων ἐπιφέρει πόνον τινὰ ἐπὶ τῆς ἕδρας καὶ ἐνόχλησιν πρόσκαιρον· διότι ἐρεθίζει τὸ μέρος.

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Περὶ βαρυτάτων χειμώνων.

Κατὰ τὰ 1608 καὶ 1709 ἐν Παρισίοις τὸ θερμόμετρον (ἑκατόϐ.) κατέϐη ὑπὸ τὸ μηδὲν — 21°.

Τὸ 1776 ὅλοι οἱ ποταμοὶ τῆς Εὐρώπης ἐπάγωσαν· ἐν Παρισίοις ὁ οἶνος ἐπάγωσεν ἐν τοῖς κάδοις, οἵτινες διεῤῥάγησαν.

Τὸ 1778 πρὸς τὸ 1879· ὁ τῶν Παρισίων ποταμὸς Σικουάνας ἔμεινε παγωμένος ἐπὶ δύο μῆνας, τὸ δὲ ψῦχος ἀφίχθη εἰς —22°. Ἡ παράλιος θάλασσα τοῦ Ὠκεανοῦ ἐπάγωσε κατὰ πολλὰς λεύγας. Ἐν τῇ Σουηδίᾳ τὸ ψῦχος ἀφίχθη εἰς — 38°.

Τὸ 1794—1795. Τὸ ψῦχος ὑπῆρξεν μέγα ἐν Εὐρώπῃ. Ὁλόκληρον ἱππικὸν σῶμα Γάλλων ἐπάγωσε, καὶ κατεστράφη· ἐν Παρισίοις ἀφίχθη εἰς — 23°.

Τὸ 1812—1813. Εἶνε ἀξιομνημόνευτον διὰ τὴν ἐκ τοῦ ψύχους καταστροφὴν τῶν γαλλικῶν στρατῶν ἐν Ῥωσσίᾳ. Τὸ ψῦχος ἤρξατο δριμὺ ἀπὸ 1 9ϐρίου, ὅτε ἐν Παρισίοις τὸ θερμόμετρον κατέϐη —15° καὶ κατόπιν ἔφθασεν εἰς τὸν —37° τὸν δεκέμϐριον.

Τὸ 1829—1830· ὁ χειμὼν ὑπῆρξε πρώιμος καὶ διαρκής· ἐν Παρισίοις τὸ ψῦχος ἀφίχθη εἰς — 17° ὁ δὲ ποταμὸς δὶς τότε ἐπάγωσεν ἐπὶ 34 ἡμέρας· ἐν Πετρουπόλει ἦτον — 32°.

Τὸ 1840—41. Τὸ ψῦχος διήρκεσεν ἐν Παρισίοις 40 ἡμέρας, καὶ ἀφίχθη εἰς τοὺς — 14°.

Τὸ 1864— 5. Ὁ Ποταμὸς τῶν Παρισίων ἐπάγωσεν ἐκ τοῦ ψύχους.

Τὸ 1870—1. Ἐν Παρισίοις τὸ ψῦχος ἀφίχθη εἰς — 16°. Ἐγένετο δὲ δριμύτερον εἰς τὰ μεσημβρινὰ τῆς Γαλλίας ἢ εἰς τὰ βόρεια.

Τὸ μέγιστον ψῦχος ἀφίχθη ἐν Γαλλίᾳ εἰς — 31°. Ἐν Ὀλλανδίᾳ—24°. Ἐν Δανιμαρκίᾳ—35° ὡσαύτως καὶ ἐν Σουηδίᾳ

καὶ Νορβιγίᾳ. — ἐν Ῥωσσίᾳ —44°— ἐν Γερμανίᾳ — 35°. —ἐν Ἰταλίᾳ . . 17°— ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Ποτογαλλίᾳ. —12°

Βεβαιοῦται ὅτι εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀμερικῆς ἐν Φόρτ—Ρέλινση ἀφίχθη τὸ ψῦχος εἰς—57°.

Ὁ παρὼν χειμὼν τοῦ 1879—80. Εἶνε ἐκ τῶν σημαντικωτέρων. Ἐν Παρισίοις τὸ ψῦχος ἀφίχθη εἰς— 18°. Ἐν Ἑλλάδι τὸ ψῦχος ἐν Ἀθήναις εἰς —4°. ἐν μιᾷ δὲ πρωΐᾳ τῆς 20 δεκεμβρίου λ. ε. ἀφίχθη εἰς—7°.

Περὶ ψύχους χιόνος.

Τὸ ψῦχος μεταβάλλει τὸν ὄγκον τῶν νιφάδων τῆς χιόνος· ὅσον μεῖζον εἶνε τόσον αἱ νιφάδες καθίστανται μικρότεραι· εἰς τὰ πολικὰ κλίματα, ἔνθα τὸ ψῦχος συνήθως εἶνε—20° ἡ χιὼν πίπτει ὡς λεπτὴ κόνις. Τὸ τοιοῦτον συμβαίνει ἐνίοτε καὶ εἰς τὰ βόρεια κλίματα.

Κατὸ τὸ 1850, καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην ἔπεσε ἡ περισσοτέρα χιών. Ἐπὶ τοῦ ὄρους τοῦ Ἁγ. Βερνάρδου τῶν Ἄλπεων ἀνυψώθη 45 πόδας. Οἱ δὲ Μοναχοὶ ὅπως ἐξέλθωσι τῆς Μονῆς κατεσκεύασαν ὑποχιονίους ὑπονόμους.

Ἐν Σιβηρίᾳ γίνονται τρικυμίαι χιόνος, ἡ ἀτμοσφαίρα θολοῦται καὶ γίνεται σκοτεινή.

Πολλάκις ἐκ τῆς χιόνος κατεστράφησαν ὁδοιπόροι.

Ἐρώτησις. Ὁ ὑγιὴς εἶνε καὶ εὐέκτης;

Ἀπόκρισις. Οὐχί. Ὁ εὐέκτης εἶναι καὶ ὑγιής· ἀλλ' ὁ ὑγιὴς δύναται νὰ μὴ εἶνε εὐέκτης. Ἰδοὺ ὁ λόγος.

Ὑγίεια καλεῖται ἡ ἐναρμόνιος λειτουργία τῶν ὀργάνων τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Ἡ λειτουργία τούτων δύναται γενέσθαι ἐναρμονίως μέν, ἀλλὰ χαλαρῶς καὶ ἀτόνως, ἄνευ προσηκούσης ζωηρότητος. Ὅθεν ἡ ὑγιεία ὑπάρχει ὑπὸ δύο καταστάσεις· ὑπὸ χαλαρὰν λειτουργίαν τῶν ὀργάνων, καὶ ὑπὸ ζωηράν. Ἡ μὲν χαλαρὰ κατάστασις καλεῖται *καχεξία*, ἡ δὲ ζωηρὰ *εὐεξία*. Ὁ ὑγιὴς λοιπὸν δύναται ὑπάρχειν ἢ *καχέκτης* ἢ *εὐέκτης*, ἄρα ὁ εὐέκτης εἶνε καὶ ὑγιής· ἀλλ' ὁ ὑγιὴς δύναται νὰ μὴ εἶνε εὐέκτης.

Ἡ πλήρης λοιπὸν ὑγίεια δέον ὅπως συνοδεύηται μετὰ τῆς εὐεξίας· ἄλλως ὑπάρχει ἐλλειπής· π. χ. ὅταν τις ἔχῃ καλῶς

μὲν λειτουργοῦντα τὰ τῆς οἰκονομίας ὄργανα, ὑφίσταται ὅμως ἀτονίας εἰς τὸ βάδισμα, ἢ διαταράξεις τινὰς τῆς πέψεως, ἢ ὀξύνην, ἢ ἐρυγμοὺς, ἢ δυσθυμίαν ἢ μελαγχολίαν, ἢ νευρικὰς ταραχὰς καὶ τὰ παρόμοια, ἐργάζεται ὅμως καλῶς, ἐνασχολεῖται εἰς τὰς ὑποθέσεις του καλῶς, ὁ τοιοῦτος εἶνε καλὰ, εἶναι ὑγιής· ἀλλ' ὅμως οὐδόλως εἶναι εὐέκτης, εἶνε καχεκτικός· διότι ἡ τοιαύτη κατάστασις τῆς ὑγιείας του προέρχεται ἐκ χαλαρᾶς λειτουργίας τινῶν ὀργάνων.

Ἐρ. Πόθεν δὲ προέρχεται ἡ κατάστασις αὕτη τῶν χαλαρῶς λειτουργούντων ὀργάνων, ἤτοι τῆς καχεξίας;

Ἀπ. Ἀρχικὴ αἰτία πάντων εἶνε ἡ μὴ καλὴ λειτουργία τῆς ἀδήλου διαπνοῆς. Αὕτη δὲ γίνεται διὰ τῆς προσηκούσης διαστολῆς τῶν πόρων τοῦ δέρματος, δι' ὧν ἀεννάως ἀποβάλλονται ἐκ τοῦ σώματος ὗλαι περιτταί, αἵτινες ἐὰν μὴ προσηκόντως ἀποβάλλωνται ἐπιφέρουσι διαταράξεις εἰς διάφορα ὄργανα τῆς λειτουργίας. Διὰ τοῦτο ὁ σοφὸς Ἀριστοτέλης λέγει «ἡ τῶν πόρων εὔπνοια εὐχροὺς ποιεῖ (προβλ. 38). Ὁ δὲ Ἱπποκράτης θεωρεῖ τὴν τακτικὴν λειτουργίαν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κλίματι ὡς τὸν φύλακα τῆς ὑγιείας.

Ἵνα λοιπὸν ᾖ τις εὐέκτης ἀνάγκη ἔχειν καλῶς τὴν λειτουργίαν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς. Πᾶν λοιπὸν τὸ συμβάλλον πρὸς τὴν κατὰ φύσιν λειτουργίαν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς ἐπιφέρει εὐεξίαν, καὶ εἶνε εὐεκτικόν. Αἱ εὐρεῖαι ἀναπνοαὶ καθαροῦ ἀέρος, αἱ κατὰ μέτρον κινήσεις τοῦ σώματος, αἱ εὔπεπτοι καὶ κατάλληλοι τροφαὶ, τὸ καλὸν ὕδωρ, ἡ εὐδιαθεσία, κλπ. ἐνισχύουσι τὴν κατὰ φύσιν λειτουργίαν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄλλα μέσα, ἅπερ ἐπιφέρουσι τακτοποίησιν καὶ ἄμεσον ζωογόνησιν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς διὰ τῆς ἐπὶ τοῦ δέρματος δράσεως, ὅταν τὰ ῥηθέντα ἔσωθεν συμβάλλοντα μὴ συμπράττωσι. Ταῦτα εἰσὶν αἱ σωμασκίαι, τὰ λουτρὰ, τὰ ὁποῖα διαφόροις τρόποις γινόμενα ἐπιφέρουσι κατὰ τὰ διάφορα σώματα τακτοποίησιν καὶ ζωπύρωσιν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, αἱ ἠθικαὶ τέρψεις, χαρὰ, εὐθυμία, κλπ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ,
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Β'. | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 1 ΜΑΙΟΥ 1880. | ΑΡΙΘ. 6.

ἐτησία συνδρομὴ δραχμ. ν. 3 Προπληρωτέας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ τῆς διαφόρου ἐνεργείας τῶν ἰατρικῶν κατὰ διάφορα κλίματα.

Ὅλα τὰ φυτὰ δὲν φύονται, οὔτε φυόμενα εὐδοκιμοῦσιν εἰς ὅλα τὰ μέρη τῆς γῆς, ἤτοι εἰς ὅλα τὰ κλίματα. Ἡ καστανέα, ἡ ἔλατος εὐδοκιμοῦσιν εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα. Ἡ ἐλαία, ἡ πορτοκαλέα, ἡ λεμονέα, ἡ πίτυς (κουκουναρέα) καὶ ἄλλα εὐδοκιμοῦσι μᾶλλον εἰς τὰ συγκεκερασμένα κλίματα. Ὁ φοίνιξ (χουρμαδια), ἡ πεπερέα, ἡ καφέα κλπ. εὐδοκιμοῦσιν εἰς τὰ θερμὰ κλίματα. Οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ φυτῶν κηπουρικῶν καὶ ἄλλων βοτάνων. Ἡ κολοκύνθη, οἱ σίκυοι (ἀγγούρια), οἱ μηλαπέπονες (καρπούζια), καὶ ἄλλα διάφορα φυτὰ δὲν εὐδοκιμοῦσιν εἰς τὰ βόρεια κλίματα. Ἀλλ' οὔτε πάντα τὰ φυτὰ εὐδοκιμοῦσι πανταχοῦ ἐπὶ τῶν διαφόρων θέσεων ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ὄρους ὑψηλοῦ. Δύναταί τις νὰ παρατηρήσῃ ὅτι ἄλλα δένδρα καὶ φυτὰ εὐδοκιμοῦσιν εἰς τοὺς πρόποδας καὶ ὑπωρείας ἑνὸς ὑψηλοῦ ὄρους, ἄλλα εἰς τὸ μέσον τοῦ ὕψους αὐτοῦ, καὶ ἄλλα ὑπὲρ ἄνω· ἐπὶ δὲ τῆς κορυφῆς πολὺ ὑψηλοῦ ὄρους οὔτε φύονται φυτά.

Ἀλλὰ καὶ αὐτὰ τὰ λαχανικὰ, καὶ αὐτοὶ οἱ καρποὶ τῶν δένδρων διαφέρουσι κατὰ τὴν ποιότητα καὶ τὸ μέγεθος κατὰ τὰ διάφορα κλίματα. Ὅπου τὸ δένδρον καὶ τὸ φυτὸν εὐδοκιμεῖ, ἐκεῖ καὶ ἡ ποιότης αὐτοῦ καὶ τῶν καρπῶν αὐτοῦ εἶνε καλητέρα, καὶ ὠφελιμωτέρα· π. χ. τὰ κάστανα εἰς τὰ βόρεια τῆς Εὐρώπης εἰσὶν νοστιμώτερα καὶ θρεπτικώτερα τῶν παραγομένων εἰς τὰ παράλια τῶν συγκερασμένων κλιμάτων· καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ παραλίῳ τὰ κάστανα τῶν κειμένων καστανέων ἐπὶ ὑψηλοτέρων θέσεων εἰσὶ νοστιμώτερα τῶν ἐπὶ χαμηλοτέρων τόπων. Τ' αὐτὸ γίνεται καὶ ἐπὶ τῶν καρπῶν τῶν δένδρων καὶ φυτῶν τῶν θερμῶν κλιμάτων ὡς πρὸς τὰ ψυχρότερα κλίματα. Τὰ γεώμηλα τῶν ψυχρῶν κλιμάτων εἰσὶ νοστιμώτερα τῶν ἐν θερμοῖς κλίμασιν. Ὁ σῖτος τῶν θερμῶν κλιμάτων εἶνε θρεπτικώτερος τοῦ τῶν ψυχρῶν. Ἐκ τούτων ἕπεται ὅτι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ φυτὸν διαφέρει πρὸς τὴν ποιότητα αὐτοῦ κατὰ τὸ κλίμα ἔνθα φύεται, δηλαδὴ γίνεται διάφορον κατὰ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Ὅθεν καὶ πᾶν βότανον ὅπου καλῶς εὐδοκιμεῖ, ἐκεῖ εἶνε καὶ χρησιμώτερον καὶ ὠφελιμώτερον, διὰ τοῦτο καὶ ἡ ποιότης τοῦ καφὲ διαφέρει κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους ἔνθα καλλιεργεῖται, ὁ δὲ καλλίτερος εἶνε ἐκεῖ, ἔνθα τὸ φυτὸν τοῦτο φύεται αὐτομάτως καὶ εὐδοκιμεῖ καλῶς, ὡς εἰσὶν οἱ τόποι τῆς Ἀραβίας καὶ τῆς Ἀβυσινίας. Ὁ καφὲς τῶν μερῶν τούτων ὁ τῆς Μόκας λεγόμενος, εἶνε ὁ προτιμότερος πάντων τῶν ἄλλων μερῶν. Οὕτως ἔχει καὶ ὁ φλοιὸς τῆς Κίνας, καὶ πάντα τὰ βότανα τῆς Ἰατρικῆς. Οὕτως ἔχει καὶ κατὰ τὰ τοπικὰ κλίματα· π. χ. τὸ ὀρίγανον τῆς Ἀρκαδίας τὸ πάλαι καὶ νῦν εἶνε προτιμότερον τῶν ἄλλων μερῶν. Οἱ βολβοὶ τοῦ ὀροπεδίου τῆς Τριπόλεως ὑπερέχουσι τῶν ἄλλων μερῶν. Αἱ ἐρυθραὶ κράμβαι (κοκινολάχανα) τῆς Τεγέας διαφέρουσι πολὺ τῶν ἄλλων τόπων. Τὰ κρόμμυα, τὰ σκόροδα, τὰ πράσα, καὶ ἄλλα φυτὰ διαφέρουσι κατὰ τὰ διάφορα κλίματα τά τε γεωγραφικὰ καὶ τὰ τοπικά· θὰ ποντικὰ κάρυα (φουντούκια) τοῦ Ἁγίου ὄρους, τὸ μέλι τῆς Ἀττικῆς, τὰ κρόμμυα τῶν βατίκων, τὰ πράσα τοῦ Ἄργους, κλ. διαφέρουσι κατὰ τὴν ποιότητα τῶν ἄλλων τοπικῶν κλιμάτων, ἡ τοιαύτη διαφορὰ ὑπάρχει καὶ ἐφ' ὅλων τῶν βοτάνων. Ἕκαστον κλίμα, ἕκαστος τόπος, ἔχει ταῦτα διαφέροντα κατά τι κατὰ τὴν ποιότητα, ἑπομένως καὶ ἡ ἐνέργεια ἑκάστου βοτάνου διαφέρει κατά τι ἀπὸ τόπον εἰς τόπον καὶ ἀπὸ κλίμα εἰς κλίμα· διὰ τοῦτο ἓν καὶ τὸ αὐτὸ

βότανον ὅπου καλῶς εὐδοκιμεῖ, ἐκεῖ καὶ καλῶς ἐπιτυγχάνει πρὸς θεραπείαν νόσου· ἐν ᾧ εἰς ἄλλον τόπον εἰς ἄλλο κλίμα ἔνθα οὐ καλῶς εὐδοκιμεῖ, οὔτε καλῶς ἐπιτυγχάνει· πρὸς ἐπιτυχίαν ἐνίοτε εἶνε ἀνάγκη νὰ ἐπιβοηθηθῇ καὶ δι' ἄλλου ἰατρικοῦ.

Διαφέρει λοιπὸν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἡ δύναμις καὶ ἡ ἐνέργεια ἑκάστου ἰατρικοῦ κατὰ τὰ διάφορα κλίματα τὰ γεωγραφικὰ καὶ τὰ τοπικά. Ὅθεν κατὰ τὸ κλίμα πρέπει νὰ γίνεται χρῆσις παντὸς ἰατρικοῦ. Ὑπάρχουσι δὲ καὶ πολλὰ φυτά, τὰ ὁποῖα εἰς ἄλλους τόπους χρησιμεύουσιν ὡς τροφή, καὶ εἰς ἄλλους ὡς ἰατρικὸν π. χ. Ὁ λιχὴν εἰς τὰς κατεψυμένας ζώνας χρησιμεύει ὡς τροφή, παρ' ἡμῖν εἶνε ἰατρικόν· τὸ ἔλαιον τοῦ ὀνίσκου (τῆς μουρούνας) εἰς τὰ ὑπερβόρεια χρησιμεύει ὡς ποτόν, εἰς τὰ ἄλλα κλίματα εἶνε ἰατρικόν. Τὸ καλούμενον φυτὸν κοχλεάρια (Cochlearia) εἰς τὰ βόρεια μέρη φυόμενον θεραπεύει τὴν ἐκεῖ ἐπικρατοῦσαν ἐνδημικῶς νόσον Σκορβοῦτον, ἥτις εἶνε σχεδὸν ἄγνωστος παρ' ἡμῖν. Τὸ καλούμενον βότανον *πυλύγαλα* εἰς τὰ βόρεια τῆς Ἀμερικῆς χρησιμεύει ὡς ἀντίδοτον κατὰ τοῦ δηλητηρίου τοῦ ἰοῦ τοῦ ὄφεως Κροτάλου, καὶ ἀλλαχοῦ εἶνε ἀντιπυρετικόν. Ἐν ᾧ παρ' ἡμῖν τὸ φάρμακον τοῦτο εἶνε μόνον τονικὸν καὶ ἀποφλεγματικόν. Ὁ ὀπὸς τοῦ λεμονίου παρ' ἡμῖν χρησιμεύει ὡς δροσιστικὸν ποτόν, ὡς καρύκευμα εἰς τὰ φαγητὰ κλπ. Εἰς τὰ θερμότατα κλίματα χρησιμεύει ὡς ἰατρικὸν κατὰ τῶν ὀξέων ἕλκεων, κατὰ τῶν κακοήθων ἕλκεων, καὶ κατὰ τῶν δαγκασμάτων τῶν ὄφεων. Ὡσαύτως καὶ τὸ πορτοκάλλιον. Εἰς τὴν Γουατιμάλην μεταχειρίζονται πρὸς θεραπείαν τῆς λέπρας τὰς σάρκας τῆς σαύρας, παρ' ἡμῖν οὐδὲν ἀποτέλεσμα γίνεται. Ἐν τῇ Βρασιλλίᾳ τὸ ἰνδικὸν κύπειρον (Curcuma) εἶνε ἐξαίρετον ἀντίδοτον κατὰ τοῦ δηλητηρίου τοῦ Γέκκου. Ἐν Σχιρβάνῃ τὸ πετρέλαιον θεραπεύει τὰ τραύματα· παρ' ἡμῖν πάντα ταῦτα οὐδὲν ἐπιφέρουσιν. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ φυτὰ τὰ ὁποῖα διατηροῦσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον τὴν αὐτὴν ἰδιότητα, εἰς ὅλα τὰ κλίματα, ὡς ἐστὶν ὁ φλοιὸς τῆς Κίνας, ὅς τις πανταχοῦ εἶνε ἀντιπερετικός.

Ἀφ' οὗ λοιπὸν τὰ φυτὰ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον διαφέρουσι κατὰ τὰς ποιότητας καὶ ἰδιότητας, ἕπεται ὅτι καὶ κατὰ τὴν θεραπευτικὴν ἰδιότητα διαφέρουσι κατά τι κατὰ τὸ κλίμα ἔνθα φύονται. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην εἰσὶ προτιμητέα τὰ ἐγχώρια φάρμακα τῶν ξένων

Β′ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Περὶ ἀραιώσεως τοῦ ἀέρος.

Ὅσον ἀραιότερος εἶνε ὁ ἀήρ, τόσον ὀλιγότερον ὀξυγόνον ἔχει ὁ ὄγκος αὐτοῦ, ἐπομένως τόσον ὀλιγότερον τοῦ δέοντος ποσὸν εἰσέρχεται εἰς τοὺς πνεύμονας ὀξυγόνον, καὶ τόσον ὀλιγότερον ἀνθρακικὸν ὀξὺ παράγεται.

Ὁ ἀὴρ γίνεται ἀραιότερος καθ' ὅσον ἀνυψούμεθα εἰς τὰς κορυφὰς ὑψηλῶν ὀρέων, ἤτοι καθ' ὅσον ἀνυψούμεθα ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ· κατὰ τὸν αὐτὸν λόγον καὶ ἡ πίεσις τοῦ ἀέρος ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου ἐλαττοῦται.

Ἐὰν ὁ ἄνθρωπος εὑρίσκηται εἰς μέγα ὕψος καὶ διαρκῶς ἀναπνέῃ τοιοῦτον ἀραιωμένον ἀέρα, ἡ αἱματοποίησις (ἡ ζωογόνησις τοῦ αἵματος) δὲν γίνεται ὅσον ἁρμόζει· ἐκ τούτου κατ' ὀλίγον ἡ ὑγίεια βλάπτεται, καὶ γεννᾶται πάθος ἴδιον, τὸ ὁποῖον ὀνομάζεται *πάθος τῶν ὀρέων*, καὶ ἔχει ἴδια συμπτώματα, ἅπερ εἰσὶ τάδε: χαλάρωσις τῶν δυνάμεων τοῦ σώματος, κεφαλαλγία, ναυτία, καὶ αἱμορραγία. Ἡ θεραπεία γίνεται ἅμα ὁ πάσχων εἰσπνεύσῃ ἀέρα ἔχοντα ἀνάλογον ὀξυγόνον, δηλαδὴ καταβῇ εἰς πεδινώτερα μέρη.

Διὰ τί ταῦτα γίνονται; διότι ὅταν ὁ ἀὴρ ἦνε πολὺ ἀραιωμένος πᾶσα εἰσπνοὴ ἐμπεριέχει ὀλιγώτερον ὀξυγόνον παρ' ὅσον ἀπαιτεῖται πρὸς καῦσιν ὅλου τοῦ ἐν τοῖς πνεύμοσιν ἄνθρακος, ἐπομένως γίνεται ἀτελὴς ἡ ἐν τοῖς πνεύμοσι καῦσις, ἐξ ἧς μεγάλως ἤθελεν αὐξάνει ἡ ζωϊκὴ θερμότης τῶν ὑποβαλλομένων εἰς τοιοῦτον ἀέρα, ἐὰν μὴ ἡ θερμοκρασία τοῦ περιβάλλοντος ἀέρος ἠλαττοῦτο καθ' ὅσον ἀνυψούμεθα ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Παρετηρήθη ὅτι κατὰ 170 μέτρα ὕψους ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης ἡ ἀτμοσφαῖρα ψυχροῦται ἀνὰ ἕνα βαθμόν. Ὅθεν ἡ πεδιὰς τῆς Μαντινείας οὖσα 600 μέτρα ὑπὲρ τὴν θάλασσαν ἔχει ψῦχος περισσότερον τῶν παραλίων κατὰ 3° καὶ 1/2. Ὁ Λυκαβηττὸς τῶν Ἀθηνῶν ἔχων ὕψος 278 μέτρα ἔχει ψῦχος 1° 1/2 πλέον τῶν παραλίων. Ὁ Παρθενὼν ἔχει ὕψος 178 μέτρα· ἄρα ἔχει ψῦχος κατὰ ἕνα βαθμὸν πλέον τῶν παραλίων. Ὁ Ταΰγετος ἔχων ὕψος 2,500 μέτρα, ἔχει ψῦχος 15° περισσότερον τῶν παραλίων.

Τὸ θέρος ἐν ὥρᾳ καύσωνος ὅταν ἦνε νηνεμία, ὁ ἀὴρ εἶνε ἀραιωμένος, καὶ κατὰ πᾶσαν εἰσπνοὴν αὐτοῦ δὲν εἰσέρχεται ἀρκετὸν ὀξυγόνον εἰς τοὺς πνεύμονας· τούτου ἕνεκεν ἡ καῦσις γίνεται ἀτελής, καὶ ἡ θερμότης τοῦ σώματος αὔξεται κατά τε,

ἐπομένως καὶ ἡ αἱματοπαίησις οὐ προσηκόντως γίνεται· διὰ ταῦτα οἱ τῶν παραλίων κάτοικοι ὡς ἐπὶ πολὺ ἔχουσι χρείαν κατά τι ὠχράν.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τῆς γεροντικῆς ἡλικίας.

Ἄρχεται αὕτη ἀπὸ τοῦ 70 ἔτους καὶ λήγει εἰς τὸν φυσικὸν θάνατον. Κατὰ τὴν ἡλικίαν ταύτην ἐλαττοῦνται ἐπαισθητότερον ὅλαι σχεδὸν αἱ δυνάμεις τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος, καὶ προβαίνουσι ἐλαττούμεναι. Εἴς τινας τὸ γῆρας ἄρχεται ἀπὸ τοῦ 60 ἔτους καὶ εἰς ἄλλους ἀπὸ τοῦ 50. Ἐπιταχύνεται ἐκ διαφόρων αἰτίων· ἐξ ἰδιοσυγκρασίας, ἐκ μεγάλων ἠθικῶν ἐντυπώσεων καὶ ταραχῶν, ἐκ νεανικῶν καταχρήσεων, ἐκ πρωΐμου μέθης, ἐκ συνεχοῦς συφίλιδος, κλπ. Συντελεῖ καὶ τὸ κλίμα· εἰς τινας ἑλώδεις τόπους οἱ κάτοικοι γηράσκουσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κατὰ τὸ 50 ἔτος.

Αἱ ἐκ τῶν τέκνων παραγόμεναι λῦπαι οὐ μόνον τὸ γῆρας ἐπιταχύνουσιν· ἀλλὰ καὶ τὸ τέρμα τοῦ βίου ἐπιφέρουσι. Τὸ φίλτρον καταβάλλει τοὺς γονεῖς καὶ ἐπιταχύνει τὸ γῆρας καὶ αὐτὸν τὸν θάνατον φέρει. Ὁ Ὅμηρος ἐκφράζει ζωηρῶς τοῦτο διὰ τῆς μητρὸς τοῦ Ὀδυσσέως λεγούσης πρὸς τοῦτον τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου της·

«Σός τε πόθος, σά τε μήδεα, φαίδιμ' Ὀδυσσεῦ,
«σή τ' ἀγαναφροσύνη μελιηδέα θυμὸν ἀπηύρα» ἤτοι
ὁ πρὸς σὲ πόθος μου, αἱ δι' ἐσὲ ἀνησυχίαι μου, λαμπρὲ Ὀδυσσεῦ,
ἡ ἀνάμνησις τῶν καλῶν τρόπων σου, ταῦτα μοὶ ἀφήρεσαν τὴν ζωήν».

Βραδύνει τὸ γῆρας ὁ σώφρων βίος, ἡ ἀταραξία τῆς ψυχῆς, τὸ γηθόσυνον καὶ φαιδρὸν τῆς τοῦ προσώπου διαθέσεως, τὸ φιλοσοφεῖν ἐπὶ τῶν κοινωνικῶν περιπετειῶν, ἡ ἀνάπαυσις, ἥτις φύσει εἶνε φίλη τοῖς γέρουσιν, ὡς ἡ κίνησις εἶνε φίλη τοῖς νέοις. Τὸ φῶς τοῦ ἡλίου ὠφελεῖ τὸν γέροντα· διότι ἀναζωπυρεῖ τὰς σβεννυμένας δυνάμεις του.

Ἡ μετριότης πρὸς πάντα, καὶ ἰδίως εἰς τὰ φαγητά, εἶνε ἀναγκαιοτάτη. Αἱ τροφαὶ ἔστωσαν θρεπτικαί, εὔπεπτοι καὶ ἁπλαῖ· οἱ νεοσσοὶ τῶν περιστερῶν (τὰ πιτζούνια), οἱ πολὺ νεαροὶ ἰχθῦς, καὶ ἰδίως οἱ ἐρυθρῖνοι (λυθρίνια ἢ μερτζάνια), καὶ πᾶν τονικόν, ὠφελοῦσι τὸν γέροντα. Ὁ καφὲς, ὁ καλὸς οἶνος ὠσαύ-

τως ὠφελοῦσι· διὰ τοῦτο ὁ Ὅμηρος καλεῖ τὸν οἶνον γερούσιον.

Ὁ γέρων ὀφείλει νὰ οἰκονομῇ καὶ νὰ διατηρῇ προσεκτικῶς τὰς δυνάμεις του· ν' ἀπέχῃ πάσης ὑπερβολῆς, καὶ πρὸς ὕπνον, καὶ πρὸς ἐργασίαν, καὶ πρὸς πόσιν καὶ πρὸς βρῶσιν· οὐ μόνον ἡ πολυφαγία εἶνε ἐπιβλαβὴς καὶ ἐπικίνδυνος· ἀλλὰ καὶ ἡ νηστεία ἐπιφέρει καταβολὴν τῶν δυνάμεων καὶ δεινὰ ἀποτελέσματα. Ὀφείλει ν' ἀπέχῃ πάσης ἡδονῆς ἐξασθενούσης τὸ σῶμα, ἄλλως ἀμοιβὴν ἔχει τὸν θάνατον.

Ὡσαύτως αἱ πολὺ ζωηραὶ ἐντυπώσεις, καὶ αἱ μεγάλαι συγκινήσεις εἰσὶν ἐπικίνδυνοι εἰς τὸν γέροντα.

Ὁ γέρων δὲν παράγει ταχέως ζωϊκὴν θερμότητα· διὰ τοῦτο καὶ εὐκόλως καταψύχεται, καὶ δυσκόλως ἀναθερμαίνεται. Ἐν ᾧ τὰ μικρὰ παιδία εὐκόλως μὲν καταψύχονται, ἀλλὰ καὶ ταχέως ἀναθερμαίνονται. Διὰ τοῦτο ὁ γέρων πρέπει νὰ ἐνδύεται πάντοτε θερμῶς. Νὰ φορῇ φλανέλλαν, ἐκτὸς ἂν ἦνε αἱματώδους κράσεως. Νὰ μὴ ἐκτίθηται ἀπροφυλάκτως εἰς ψῦχος, εἰς ρεῦμα ἀέρος, κλπ. διότι τὰ κρυολογήμωτα εἰσὶν ἐπικίνδυνα εἰς τὸν γέροντα, οὔτε εἰς ψυχρὰ λουτρὰ νὰ ὑποβάλληται.

Τὸ σῶμα τοῦ γέροντος ὁσημέραι γίνεται τραχύτερον· διότι κατ' ὀλίγον τὰ μαλακὰ μεταβάλλονται εἰς στερεά, εἰς ὀστεώδη κατάστασιν· οἱ χόνδροι ἀποστεοῦνται· καὶ αὐτοὶ οἱ χόνδροι τοῦ λάρυγγος ἀποστεοῦνται, καθίστανται δυσκίνητοι· ἐκ τούτου καὶ ἡ φωνὴ τοῦ γέροντος ἀλλοιοῦται καὶ γίνεται αἰγώδης. Τὰ ὀστᾶ καθίστανται εὔθραυστα καὶ ἐκ μικρᾶς αἰτίας κατάγνυνται, καὶ πλέον δὲν συμφύονται. Ὁ σοφὸς Κοραῆς ἐν ἡλικίᾳ 82 ἐτῶν καταπεσὼν ἐκ τῆς καθέδρας κατέαξε τὸ μηρικὸν ὀστοῦν, καὶ ἀπέθανε· καὶ αὐταὶ αἱ ἀρτηρίαι καὶ αἱ φλέβες κατὰ μέρος ἀποστεοῦνται κατά τι· διὰ τοῦτο ἡ κυκλοφορία τοῦ αἵματος γίνεται βραδέως· εἰς δὲ τὰ τριχοειδῆ ἀγγεῖα τοῦ δέρματος τὸ αἷμα δυσχερῶς κυκλοφορεῖ, διὰ τοῦτο τοῦ γέροντος τὸ δέρμα καὶ μάλιστα τοῦ προσώπου λαμβάνει κατ' ὀλίγον στριχνώδη (μελιτσανώδη) χροιάν. Ἡ ὀσμὴ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς εἶνε βαρεῖα· αἱ δὲ αἰσθήσεις ὁσημέραι ἐξασθενοῦσι. Τὸ δέρμα ἀποστερεῖται τῆς ἐλαστικότητος αὐτοῦ· διὰ τῶν δύο δακτύλων λαμβανόμενον, καὶ ὀλίγον πιεζόμενον, διατηρεῖ ἐπί τινας στιγμὰς τὴν ἀνύψωσιν αὐτοῦ. Τὰ ὑγρὰ καὶ μαλακὰ ἐλαττούμενα καθιστῶσι κενὸν σαρκὸς τὸ δέρμα, ὅπερ γίνεται σῦφαρ (σουφρωμένον)· ἐν γένει ὅλον τὸ σῶμα τοῦ γέροντος καθίσταται ἀλλοῖον καὶ δυσανάλογον, δύσκαμπτον

καὶ δυσκίνητον; ἀποστερούμενον ἀνεπαισθήτως τῶν δυνάμεών του, καὶ καθ' Ὅμηρον

«γυῖα λέλυται, χαλεπὸν δὲ γῆρας ὀπάζει».

Ὁ γέρων δὲν δύναται πλέον νὰ ἵσταται στερεῶς ἐπὶ τῶν ποδῶν, μικρὰ ὤθησις καταῤῥίπτει τοῦτον· δὲν δύναται νὰ βαδίσῃ, νὰ τρέξῃ ζωηρῶς, δὲν δύναται εὐχερῶς νὰ κύπτῃ καὶ νὰ λαμβάνῃ πρᾶγμα. οὔτε τοὺς πόδας του νὰ κάμπτῃ ἐλευθέρως, οὔτε νὰ ἐνδύεται· ἔχει ἀνάγκην βοηθοῦ.

Οἱ γέροντες ὑποφέρουσι καλῶς τὴν νηστείαν· μετὰ τούτους, οἱ καθεστηκότες, ὀλίγον τὰ μειράκια, καὶ πολὺ ὀλίγον τὰ παιδία. Τὸ αἷμα τοῦ γέροντος ταχέως πήγνυται. Αἱ γυναῖκες γηράσκουσιν ταχύτερον.

Τὸ γῆρας μεταβάλλει πάσας σχεδὸν τὰς σωματικὰς καὶ τὰς ψυχικὰς διαθέσεις τοῦ ἀνθρώπου· τινὲς ψυχικῶς γίνονται σοφώτεροι καὶ ἄλλοι χειροτερεύουσιν. Ὁ Πολύβιος (β. XV. 37) λέγει ὅτι ὁ Ἀντίοχος πρωϊούσης τῆς ἡλικίας ὑποδεέστερος ἐγίγνετο. Ὅσον μᾶλλον αἱ σωματικαὶ δυνάμεις ἐξασθενοῦσι, τόσον καθίσταται ἀνεκτικώτερος ὁ γέρων καὶ ὀλιγώτερον θυμώδης, ἐὰν νέος τις ἦτο τοιοῦτος. Ἡ πολυχρόνιος πεῖρα, ἡνωμένη μὲ τῆς νοερᾶς ἀναπτύξεως, ἥτις εἰς τοὺς γέροντας γίνεται ἐμβριθεστέρα, καὶ ἡ ἐλάττωσις τῶν σωματικῶν δυνάμεων καθίστησι τὸν γέροντα σχεδὸν ἀδιάφορον πρὸς τὰς διασκεδάσεις καὶ τέρψεις. Ταῦτα δὲ καὶ τὸ δυσκίνητον τοῦ σώματος ἐμποδίζουσιν αὐτὸν τῆς συναναστροφῆς καὶ τῶν συνδιασκεδάσεων μετὰ τῶν νέων· οὔτε λοιπὸν μετὰ τῶν νέων δύναται διασκεδάσαι καὶ τέρπεσθαι, οὔτε μετὰ τῶν γερόντων· διότι γέρων γέροντα οὐκ ἀνέχεται. Ἡ ἀδυναμία τοῦ γέροντος ἐπιφέρει τὴν ἀνοχὴν πολλῶν ἀτόπων τῶν νεωτέρων, καὶ τὴν αἰτιολόγησιν αὐτῶν φιλοσοφικῶς. Ὁ πολυ γέρων καθίσταται ἐπαχθὴς εἰς ἑαυτὸν καὶ εἰς τοὺς ἄλλους· εἰς ἑαυτὸν ὡς μὴ δυνάμενος νὰ οἰκονομῇ μόνος τὰ χρήσιμα, ἀλλ' ἔχει ἀνάγκην βοηθείας καὶ τῶν ἐλαχίστων· εἰς τοὺς ἄλλους ὡς μὴ δυνάμενος χρησιμεῦσαι σωματικῶς αὐτοῖς, οὔτε περιποιηθῆναί τινα. Ὁ γέρων ἔχει τὴν φιλαυτίαν ὅπως οἱ πάντες ὑπακούωσιν εἰς τοὺς λόγους του, καὶ σέβωνται αὐτόν· ἀλλ' ἐπειδὴ δυσχερῶς τυγχάνει τούτων καὶ παρ' αὐτῶν τῶν οἰκίων των, καθίσταται ἰδιότροπος, ἀσυμβίβαστος καὶ φιλύποπτος· διότι οὐδὲν δύναται σωματικῶς νὰ προλάβῃ καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ. Ἐκ τούτου ὑφίσταται λύπας καὶ δυσαρεσκείας θεωρῶν ὅτι ἐμπαίζεται ἐνίοτε

καὶ παρ' αὐτῶν τῶν ὑπηρετῶν. Ἄχρηστος λοιπὸν ἐπὶ τέλους καθίσταται καὶ εἰς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους, πρὸς οὐδὲ μόνον δι' ἐργασίας νοερᾶς δύναται χρησιμεῦσαι. Οἱ ποθοῦντες λοιπὸν μακροβιότητα εἰς γῆρας βαθὺ, ἀγνοοῦσι τὶ ἐπιθυμοῦσι.

Σύνοδα νοσήματα εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν εἰσὶν τὰ προερχόμενα ἐκ τῶν ἀλλοιώσεων τῶν ἀγγείων τῆς κυκλοφορίας, τὸ ἄσθμα, αἱ χρόνιαι φλογώσεις, ἰδίως αἱ καταρροϊκαί.

Ἔχει ὅμως τὸ γῆρας καὶ πλεονέκτημα· ἔχει τὸν σεβασμὸν, καὶ τὴν ἀπαλλαγὴν ἔκ τινων νόσων, ἐκ νευραλγιῶν. ῥευματισμῶν, κλ. Ὁ Ἱπποκράτης λέγει ὅτι « οἱ γέροντες νοσοῦσιν ὀλιγότερον τῶν νέων· ὅσοι ὅμως ἔχουσι παλαιὰ νοσήματα, ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συναποθνήσκουσιν

Τὰ χλιαρὰ λουτρὰ, καὶ αἱ χειρομαλάξεις ὠφελοῦσι· διότι μαλακύνεται τὸ ἀποξυραινόμενον δέρμα, καὶ ἄλλα τ' ὄργανα.

Τὰ δὲ θαλάσσια λουτρὰ εἰσὶν οὐ μόνον ἐπιβλαβῆ, ἀλλὰ καὶ ἐπικίνδυνα· ἐπαυξάνουσι τὴν ἰσχνότητα, καὶ προκαλοῦσιν ἐνίοτε θανατηφόρους συμφορήσεις.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ Γαστραλγίας

Καλεῖται καὶ *νευραλγία τοῦ στομάχου*, *νευραλγία καρδιακὴ*, *καρδιαλγία*, (crampes d' estomac). κτλ.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν καρδιαλγίαν πάντα πόνον, κείμενον ἐπὶ τοῦ ἐπιγαστρίου, καὶ ἀπέδιδον ἰδίως εἰς πάθησιν τῆς καρδίας τοῦ στομάχου. (ἴδε. σελ. 60). Οἱ νεώτεροι ὀνομάζουσιν γαστραλγίαν ἰδίαν νευρικὴν πάθησιν (νευραλγίαν) τοῦ στομάχου ἄνευ ὀργανικῆς βλάβης, τῆς ὁποίας ὅμως τὰ συμπτώματα συνταυτίζονται μετὰ τῶν συμπτωμάτων τῆς δυςπεψίας, περὶ ὧν διελάβαμεν ἐν σελ. 54.

Ὡς ἰδιάζοντα διακριτικὰ συμπτώματα τῆς νευραλγίας θεωροῦνται πόνος ἰσχυρὸς ἐπὶ τοῦ στομάχου, βάρος ἐπ' αὐτοῦ, ναυτία, νυγμοί, δυςχέρεια εἰς τὸ ὀρθῶς ἵστασθαι ἐν ὥρᾳ πόνων, εἰςτὸ ἀναπνέειν, μεθ' ἃ, ἀφ' οὗ γίνωσιν ἐρευγμοί, ἐπέρχεται ὕφεσις καὶ παῦσις τῶν πόνων· εἴς τινας ἐπιγίγνονται ἔμετοὶ, ἐρευγμοί, ἔχοντες ὀσμὴν κλουβίου ᾠοῦ, ἢ ὀξίνην, πάντοτε γίνονται ἀέρια ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἐντὸς τοῦ ἐγκαρσίου

κώλου· εἰς ἄλλους γίνεται πύρωσις (ἀνακαυσίλα), ἐνίοτε ὁ μέγας πόνος ἐπιφέρει καὶ λειποθυμίαν. κλπ.

Ταῦτα πάντα καὶ ἄλλα τινὰ δὲν ὑπάρχουσιν ὁμοῦ εἰς πάντα πάσχοντα, ἀλλὰ τὰ πλείονα.

Προέρχονται ταῦτα εἰς τοὺς μὲν ὅταν ὁ στόμαχος ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἦνε κενός, εἰς τοὺς δὲ μίαν ἢ δύο συνήθως ὥρας μετὰ τὸ φαγητὸν, καὶ εἰς ἄλλους κατὰ τὸ τέλος τῆς πέψεως μετὰ 7 ἢ 8 ὥρας ἀπὸ τοῦ φαγητοῦ· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει σπανίως ἐπισυμβαίνουσι πόνοι, συμβαίνουσιν ὅμως τ' ἄλλα συμπτώματα.

Ἀλλὰ πάντα ταῦτα τὰ συπτώματα ἐπισυμβαίνουσι καὶ εἰς τὴν δυσπεψίαν, περὶ ἧς διελάβαμεν ἐν σελ. 54, καὶ δύναταί τις εὐλόγως εἰπεῖν ὅτι νευραλγία τοῦ στομάχου κυρίως δὲν ὑπάρχει· ἀλλὰ πάθησις νευρική, ἥτις παράγει τὴν δυσπεψίαν. Ἰδίως εἰς τὸ ἑλληνικὸν κλίμα καθαρὰ νευραλγία δὲν φαίνεται. Ἂν ποτε τινὲς συνεχῶς ὑποφέρωσιν ὑπὸ πόνων τοῦ στομάχου, εἴτε οὗτος εἶνε κενὸς, εἴτε πλήρης μετὰ τὸ φαγητὸν, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς ὀργανικὴν πάθησιν τοῦ στομάχου εἴτε τῆς καρδίας αὐτοῦ, εἴτε τοῦ πυλωροῦ, κλπ. ἀλλὰ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει, ἥτις εὐτυχῶς παρ' ἡμῖν εἶνε σπανιωτάτη, ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα ἴδια συμπτώματα ἰδίως πυρετικὴ διατάραξις, κλπ. μὴ ἀναγομένη εἰς διαλείποντα πυρετόν.

Διὰ ταῦτα οὔτε περὶ διαιτητικῆς, οὔτε περὶ φαρμακευτικῆς θεραπείας ποιοῦμεν ἴδιον λόγον ἐνταῦθα· διότι πάντα ἀνάγονται εἰς τὰ περὶ δυσπεψίας λεχθέντα. Μόνον προσθέτομέν τινα πρὸς πρόχειρον συμπλήρωσιν. Ἡ βρῶσις τῶν ἐρεβίνθων μετὰ ζωμοῦ κρέατος μαγειρευμένων ὠφελεῖ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ ὀξύνων καὶ πυρώσεως τοῦ στομάχου· οἱ τοιοῦτοι πρέπει ν' ἀπέχωσιν ἐκ τῆς πόσεως ῥακῆς, ῥώμης, καὶ ἄλλων οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ὡσαύτως ν' ἀπέχωσι καὶ τῆς πόσεως καὶ βρώσεων ὀξύνων.

Τὸ προχειρότερον ἰατρικὸν πρὸς κατεύνασιν τῶν πόνων, καὶ τῶν ἀερίων τοῦ στομάχου εἶνε ἡ λῆψις 15 σταγμάτων λαουδάνου τοῦ Σίδεναμ μετὰ 15 θειϊκοῦ αἰθέρος (λικουρανοδίνου) ἐπὶ τεμαχίου ζαχχάρου· ἐὰν δὲ μὴ ὑπάρχωσι ξυνίσματα, ὠφελεῖ ἡ πόσις θερμοῦ ποτοῦ ἀρωματικοῦ, τὸ πόντζι, κλπ.

Ἡ ῥιζικὴ θεραπεία ἰδίως γίγνεται διὰ τῆς ἐπὶ πολλὴν χρόνον καὶ διαλειπόντως χρήσεως τῶν ἀντικαχεκτικῶν σταγμάτων, (σελ. 59), καὶ ἔτι ταχύτερον ἐὰν γείνῃ συνάμα χρῆσις καὶ τοῦ ἠλεκρισμοῦ.

Ὠφελεῖ καὶ ἡ χρῆσις τῆς κάτωθι σκευασίας, ἣν συσταίνομεν.

Δάβε	κόνεως ῥεβεντίνου	δρ.	1
	κόνεως μοσχοκαρύου	»	1
	μαγνησίας κεκαυμένης	»	1
	ζαχάρου	»	1

μίξον καὶ διαίρεσον εἰς ἴσας κόνεις 10

Λάμβανε ἀνὰ μίαν τὴν πρωΐαν νῆστις, τὴν μεσημβρίαν μίαν ὥραν μετὰ τὸ φαγητόν, ὡσαύτως καὶ τὸ ἑσπέρας.

Ὁ ὕσωπος, βότανον φυόμενον παρ' ἡμῖν, εἶνε ἐκ τῶν μάλα ὠφελίμων κατά τε τῆς δυσπεψίας ἢ γαστραλγίας, καλεῖται κοινῶς χόρτον τῆς Παναγίας, ζωχαδόχορτον, κλπ. λάμβανε τοῦτο ὑπὸ ἔγχυμα πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ ἕνα κίαθον καφέ.

Τὸ μοσχοκάρυον τρωγόμενον, ἢ προσθετόμενον εἰς ποτὸν ἐγχύματος γλυκανίσου, ὠφελεῖ μεγάλως.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ τοῦ κρόκου.

Κοινῶς καλεῖται σαφρᾶς, ὅπερ εἶνε ὄνομα ἀραβικόν.

Ἦτο γνωστὸς ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, καὶ ἐτιμᾶτο ὡς ὡραῖον καὶ εὐῶδες ἄνθος, καὶ ἔχον τερπνὰς ἰδιότητας. Καθ' Ὅμηρον ὅταν ὁ Ζεὺς ἐνηγκαλίσθη τὴν σύζυγόν του Ἥραν, ἡ γῆ ἐβλάστησε τρυφερὰ χόρτα, λωτόν, ἄνθη κρόκου καὶ ὑακίνθου, ἐφ' ὧν ἐκοιμήθησαν καλὸν ὕπνον. Ἡ ὀσμὴ τοῦ κρόκου ὡς καὶ τοῦ ὑακίνθου προκαλεῖ τερπνὸν ὕπνον. Καὶ οἱ ἀτμοὶ αὐτοῦ εἰσπνεόμενοι ἐπιφέρουσιν εἰς τὰς ὑστερικὰς γυναῖκας ὑπνωδίαν καὶ εἶδος μέθης· ἐὰν δὲ διαρκῶς εἰσπνέῃ τις ἀτμοὺς κρόκου ἐπιγίγνονται διάφορα ἄλλα ἀποτελέσματα· ἐπέρχεται σαρδώνιος γέλως (ἴδε Συνεκδ. Ἰατροδικαστικὴν τόμος Β' σ. 238), παραφροσύνη, σπασμοί, κόμα, καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος κατὰ τὸ λέγειν τινῶν. Διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ κρόκος ἐντὸς θαλάμου ὕπνου. Τὸ μᾶλλον συνηθέστερον καὶ σημαντικώτερον ἀποτέλεσμα τῆς διαρκοῦς εἰσπνοῆς τῶν ἀτμῶν τοῦ κρόκου εἶνε ἡ παραγωγὴ ἀσυνήθους γηθοσύνης καὶ πολλοῦ γέλωτος. Διὰ τοῦτο ὑπῆρχε καὶ παροιμία διὰ τὸν πολὺ γέλωτα, ὅτι «*ἔζη διὰ τοῦ κρόκου*». Οἱ δὲ μαλαγχολικοὶ ἔφε-

ρον ἐπὶ τοῦ στομάχου σακκίδιον ἔχον κρόκον καὶ κάφουραν, ἢ ἔρριπτον εἰς τὸ ῥόφημα (σοῦπαν) ὀλίγον κρόκον.

Ἐκ τῆς τοιαύτης γηθοσύνης ἰδιότητος τοῦ κρόκου ἐκάλουν τοῦτον οἱ Ἄραβες *κῆπον γηθόσυνον*· ἐθεώρουν τοῦτον ὡς ἐνισχύοντα τοὺς πνεύμονας καὶ ὡς ὠφελιμώτατον πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγιείας καὶ πρὸς θεραπείαν νόσων· διὰ τοῦτο ἐκαλεῖτο ὑπὸ διάφορα ὀνόματα *ψυχὴ τῶν πνευμόνων· πανάκεια φυτική· φυτικὸς χρυσός· βασιλεὺς τῶν φυτῶν· ἄρωμα τῶν φιλοσόφων*.

Ὁ Βάκων λέγει ὅτι ὁ ἐνδυόμενος ἐχέσαρκον (ὑποκάμισον) ἐμβεβαμμένον διὰ τοῦ κρόκου καθίσταται *μακρόβιος*. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπὶ βασιλείας Ἐλισάβετ ὁ λαὸς ἔβαφε διὰ κρόκου τὰ ὑποκάμισά του· διότι ἐπεκράτει πεποίθησις ὅτι τὸ τοιοῦτον δύναται νὰ φορῇ τις ἐπὶ 6 ἑβδομάδας κατὰ συνέχειαν χωρὶς νὰ ἔχῃ φθεῖρας (*ψείρας*)· ἐθεωρεῖτο δηλαδὴ ὁ κρόκος καὶ ὡς φθειροκτόνος.

Ἐν συνόλῳ εἰπεῖν ὁ κρόκος ἐθεωρεῖτο ὡς πολυτιμότατον ἰατρικόν, ἀπεδίδοντο εἰς αὐτὸν σημαντικαὶ ἰδιότητες· τονίζει τὸν στόμαχον καὶ ὅλον τὸ σῶμα, ζωογονεῖ τὴν κυκλοφορίαν καὶ τὴν διάνοιαν, καταπραΰνει τὰ νεῦρα, ἐπιφέρει εὐφροσύνην, καὶ τὸ πρόσωπον καθίστησι γηθόσυνον καὶ εὔθυμον, καταστρέφει τὰ μιάσματα, διατηρεῖ τὴν ὑγίειαν, καὶ ἐπιφέρει μακροβιότητα. Εἶνε ἐμμηναγωγόν· διότι τονίζει τὴν μήτραν, καὶ ἀνθυστερικόν, διότι εἶνε ἀντισπασμωδικόν. Ὁ Διοσκορίδης λέγει ὅτι εἶνε ἀκραίπαλος, δηλαδὴ ἐμποδίζει τὴν ἐξ οἴνου μέθην.

Ὁ δὲ Γαληνὸς λέγει ὅτι εὐκολύνει τὴν πέψιν, καὶ τονίζει τὰ μόρια, ἐμποδίζει τὰς αἱμορραγίας τῆς μήτρας, ὑπὸ δὲ μεγάλην δόσιν ἐκμαίνει (ἐπιφέρει τρέλαν).

Διὰ ταῦτα οἱ ἀρχαῖοι ἰατροὶ ἐπρόσθετον κρόκον εἰς ὅλας τὰς ἰατρικὰς σκευασίας. Ἡ θηριακή, τὸ λαούδανον τοῦ Σίνδεναμ, καὶ ἄλλαι ἔχουσιν ἱκανὸν ποσὸν κρόκου.

Ὁ κρόκος φύεται εἰς τὰ μεσημβρινὰ τῆς Εὐρώπης καὶ Ἀσίας· διαφέρει δὲ κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους κατὰ τὴν ποιότητα. Ὁ τῆς μικρᾶς Ἀσίας κρόκος ἀνέκαθεν θεωρεῖται ὁ ἀμείνων (καλείτερος). Ὁ πρώτης ποιότητος ἦτο ὁ ἐκ Κωρύκου τῆς Κιλικίας· ὁ δευτέρας ὁ λυκιακὸς τοῦ Ὀλύμπου τῆς Μυσίας· ὁ τρίτος ὁ τῶν Αἰγῶν τῆς Αἰολίδος, καὶ ὁ τέταρτος ὁ κυρηναϊκὸς τῆς Ἀφρικῆς καὶ ὁ σικελικός. Γίνεται ἤδη καὶ συλλέγεται ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ εἰς τινας χώρας τῆς Ἑλλάδος.

Ὁ πρὸς ἰατρικὴν χρῆσιν ἄριστός ἐστιν ὁ πρόσφατος, εὔχρους, ὀλίγον ἔχων λευκόν, ὁλόκληρος, πλήρης, εὐώδης, μὴ ἄωρος. Πρέπει νὰ φυλάττηται ἐν σκοτεινῷ τόπῳ· διότι τὸ φῶς καταστρέφει τὰς ἰδιότητας αὐτοῦ.

Ὁ καλῆς ποιότητος κρόκος ἔχει διαφόρους ἰδιότητας φυσιολογικὰς ἀναλόγως τῆς δόσεως αὐτοῦ.

Ὑπὸ μικρὰν δόσιν εἶνε στομαχικός, ἤτοι τονικὸς τοῦ στομάχου, καὶ προκαλεῖ εὐπεψίαν, εἶνε ἀνθυστερικός, διεγερτικὸς τῶν νεύρων, ἐμμηναγωγός. Κατὰ δὲ τὸν Γαληνὸν εἶνε καὶ αἱμοστατικός· τοιαύτη δόσις εἶνε ἐξ ἑνὸς κόκκου μέχρι 5. Ὑπὸ τὴν δόσιν ταύτην προσθετόμενος εἰς τὰς τροφὰς ἐπιφέρει εὐπεψίαν, τόνον, εὐθυμίαν γηθόσυνον. Ἐν τῇ μεσημβρινῇ Γαλλίᾳ αἱ γυναῖκες πίνουσι συνήθως τὸ ἔγχυμα τοῦ κρόκου ὑπὸ δόσιν 1 δραμίου εἰς 100 δραμ. ὕδατος, εἰς τὸ ὁποῖον προσθέτουσι ζάχαριν. Τὸ ποτὸν τοῦτο πίνουσι κατ' ὀλίγον ἐφ' ὅλης τῆς ἡμέρας. Ἄλλοτε δὲ προσθέτουσι κρόκον καὶ ἐντὸς τοῦ τεΐου, ὁ ὁποῖος οὕτω ἀφαιρεῖ τὴν ἐνέργειαν τοῦ τεΐου ἐπὶ τῶν νεύρων. Ὅθεν καὶ εἰς ὅσους ὁ καφὲς ἐπιφέρει νευρικὰς ταραχάς, ἡ προσθήκη ποσοῦ τινὸς κρόκου οὐδετερόνει ταύτας, καὶ μένει ὁ καφὲς ἐνεργῶν πρὸς ζωογόνησιν τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ τοσαύτη πολύτιμος ἰδιότης τοῦ καφὲ ἐπαυξάνει καὶ διὰ τῆς προσθήκης τοῦ κρόκου· διότι καὶ οὗτος ζωπυρεῖ καὶ διεγείρει τὰς ἐγκεφαλικὰς δυνάμεις· διὰ τοῦτο ὑπὸ μεγάλην δόσιν φέρει μέθην καὶ παραφροσύνην ὡς τὴν ἐξ οἴνου μέθην.

Αἱ εὐχρηστότεραι σκευασίαι τοῦ κρόκου εἰσὶν αὗται.

Ὑπὸ κόνιν μετὰ ζαχάρου εἰς ξηρία.

Ὑπὸ ἔγχυμα (ζεματιστὸν ἐν ὕδατι) ἓν δράμιον εἰς 100 δρ. ὕδατος, ὠφελεῖ ἰδίως κατὰ τοῦ ἐπιμόνου σπασμωδικοῦ βηχός, κατὰ τοῦ κοκκύτου, καὶ κατὰ τῆς δυσπνοίας.

Ἐὰν εἰς τὸ ἔγχυμα τοῦτο προστεθῇ ἓν δράμι κανέλλας χονδροτριμμένης, καὶ δίδεται κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν φλιτζάνιον, ὠφελεῖ μεγάλως κατὰ τῶν πόνων τῶν ὀσφύων, τοὺς ὁποίους ὑποφέρουσι κατὰ τὰ ἔμμηνα αἱ γυναῖκες· ἔτι μᾶλλον ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ δίδεται καὶ ὀλίγον ἔλαιον γλυκαμυγδάλων.

Τὸ ἔγχυμα τοῦτο λαμβανόμενον ἀνὰ ἓν φλιτζάνιον πρωῒ καὶ ἑσπέρας ὠφελεῖ κατὰ τῆς χλωρώσεως καὶ τῆς ὑστερικῆς διαθέσεως.

Τὸ οἰνῶδες βάμμα τοῦ κρόκου γίνεται διὰ τῆς προσθέσεως 1 δραμίου κρόκου εἰς 20 δρ. οἴνου λευκοῦ γλυκέος παλαιοῦ ἄνευ ῥητίνης· ἀφ' οὗ μείνῃ τὸ μίγμα ἐπὶ 10 ἡμέρας, στράγ-

γισον καὶ φύλαξον εἰς σκοτεινὸν τόπον ἐν φιάλῃ καλῶς πωματισμένῃ. Λαμβανόμενον ὑπὸ δόσιν ἑνὸς κοχλιαρίου πρωῒ καὶ ἑσπέρας ὠφελεῖ κατὰ τοῦ κοκίτου καὶ τοῦ σπασμωδικοῦ βηχὸς, καὶ ἐν γένει εἶνε πραϋντικόν.

Φυτὸν κρόκος.

Τὸ οἰνοπνευματῶδες βάμμα γινόμενον τῇ ἑνώσει ἑνὸς δραμίου μετὰ 8 οἰνοπνεύματος, λαμβανόμενον ἐντὸς σεραπίου ὑπὸ δόσιν 30 σταγμάτων μέχρις 60 ὠφέλει ὡσαύτως κατὰ τὰ ῥηθέντα.

Περὶ ἡδυόσμου

Καλεῖται καὶ μίνθη, μίνθα, ἐξ οὗ τὸ λατινικὸν μέντα· τὰ φύλλα αὐτοῦ ὑπὸ ἔμβρεγμα μετὰ ὀλίγου ζαχάρου ὠφελοῦσι ὡς τονικὸν τοῦ στομάχου, ἐμποδίζουσι τὰ ἐν αὐτῷ ἀέρια, ἐμποδίζουσι τὸν ἐμετόν· ὠφελεῖ ἰδίως τὰς ὑστερικὰς γυναῖκας. Εἶνε ἀντιγαλακτικὸς, ἐπιτεθεὶς ἐπὶ τῶν μαστῶν πραΰνει τὴν περίτασιν καὶ σπάργωσιν (ἐξόγκωσιν ἐκ πολλοῦ γάλακτος) αὐτῶν. Εἶνε αἱμοστατικὸς, φυλάττει τὸ γάλα ἀτύρωτον. Προστιθέμενος γυναικὶ πρὸ τοῦ πλησιάζειν ἀσυλληψίαν ἐργάζεται. Ἐν φαγητῷ τονίζει τὸν στόμαχον καὶ εὐκολύνει τὴν πέμψιν· ἐμπεριέχει καφουράν.

Τὸ ἔλαιον τοῦ ἡδυόσμου ἐνσταζόμενον ὑπὸ 2 ἢ 3 στέγματα ἐπὶ τεμαχίου ζαχάρου καὶ τρωγόμενον τὴν πρωΐαν τονίζει τὸν στόμαχον καὶ εὐκολύνει τὴν πέψιν, ὠφελεῖ ἰδίως τοὺς

πάσχοντας ὑπὸ δυσπεψίας· ὑπὸ δόσιν 30 ἕως 60 σταγμάτων ὠφελεῖ κατὰ τῶν αἱμορροΐδων κλπ.

Ὁ Ἱπποκράτης λέγει ὅτι ἐὰν πολλάκις φάγῃ τις τὸν σπόρον τοῦ ἡδυόημου, καθίσταται ἰσχνός, καὶ χαλαρώνει τὸ νευρικὸν σύστημα, καὶ τὸ σῶμα ἀσθενὲς καὶ ἀδύνατον ποιεῖ. Ὁ δὲ Ἀριστοτέλης λέγει σχετικῶς πρὸς ταῦτα ὅτι ἡ μίνθη εἶνε ἀντισπερματική, καθίστησι τὸν ἄνθρωπον οὐχὶ ζωηρόν, ἄτολμον, δειλὸν καὶ ἄνανδρον πρὸς πόλεμον, ἐκ τούτου ὑπῆρχε καὶ παροιμία.

«μίνθη ἐν πολέμῳ μήτ' ἔσθιε, μήτε φύτευε»

Περί ζύθου (Μπίρας).

Τὸν Ζύθον ἐπενόησαν πρῶτοι οἱ Αἰγύπτιοι· διότι κατηργήθη ποτὲ ἡ πόσις οἴνου παρ' αὐτοῖς. Ἐκ τῆς Αἰγύπτου μετεδόθη εἰς τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐκ τούτων εἰς τὴν Εὐρώπην

Οἱ Ἰατροὶ τῆς ἀρχαιότητος εἶχον διαφόρους ἰδέας περὶ τῆς ὠφελείας ἢ βλάβης τοῦ ζύθου. Οἱ μὲν ἐδόξαζον ὅτι ἐπιφέρει βάρος εἰς τὸν στόμαχον καὶ βλάπτει τὴν ὑγίειαν· οἱ δὲ ὅτι εἶνε ἐξαίρετον ποτὸν πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγιείας. Ἡ Σχολὴ τοῦ Σαλέρνου ἐξέθετο ὡς ῥητὸν *«ὁ ζύθος εἶναι ἐξαίρετον ποτὸν ὅταν εἶναι διαφανὴς καὶ κατεσκευασμένος διὰ καλῆς κριθῆς, καὶ ἀρκετὰ παλαιός· ἐπιβλαβὴς ὅταν ἔχῃ γεῦσιν ὀξεῖνην.»*

Ὁ Ζύθος κατὰ πολὺ προγενεστέρας ἐποχὰς ἦτο εἰς χρῆσιν, ὅπου δὲν ὑπῆρχεν οἶνος· ὅπου δὲ ὁ οἶνος ἦτο ἄφθονος, ὁ ζύθος ἦτο ἄχρηστος, διότι ὁ οἶνος κεκραμένος μετὰ ὀλίγου ὕδατος· (διότι οὕτως ἔπινον καὶ οἱ ἀρχαῖοι τὸν οἶνον, διὰ τοῦτο καὶ κοινῶς ὀνομάζεται *κρασί*,) εἶνε ὠφελιμώτερος εἰς τὴν ὑγίειαν, τονίζει τὸν στόμαχον, ἐπιφέρει ἰσχὺν εἰς τὸ σῶμα, καὶ καθίστησι τὸν ἐργαζόμενον σωματικῶς ἀντέχοντα εἰς τοὺς κόπους, καταπαύει τὴν δίψαν. Διὰ τοῦτο εἶνε παράδοξος ἡ παρ' ἡμῖν ἤδη χρῆσις τοῦ ζύθου· τοῦτο ἀποδοτέον μᾶλλον εἰς τὸν πιθηκισμὸν πρὸς τὸ εὐρωπαΐζειν παρὰ εἰς τὴν ἐξ αὐτοῦ ὑγιεινὴν ὠφέλειαν.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Ἀπάντησις
πρὸς τὸν ἐρωτήσαντα δι' ἐπιστολῆς ἂν πρέπῃ λαμβάνειν καθάρσιον ὁσάκις εἶνε κακοδιάθετος.

Εἰς τὰς σελίδας 114, 133 καὶ 148 τοῦ Φοίβου Α'. ἔτους

ἐλέχθη διεξοδικῶς περὶ τῆς χρήσεως τῶν καθαρσίων. Νῦν δὲ πρὸς πλείονα εὐκρίνειαν προσθέτομεν καὶ τάδε.

Ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἡ χρῆσις καρθαρσίου φαίνεται ὅτι ἐγένετο κοινῶς ὅταν τις ἦτο κακοδιάθετος, ἢ ἐνόσει, ὡς νῦν ἐπικρατεῖ παρ' ἡμῖν παρὰ τῷ λαῷ, παρ' ᾧ θεωρεῖται ἐπάναγκες τὸ πρὸ ἄλλου φαρμάκου λαμβάνειν καθάρσιον. Ἡ ἰδέα αὕτη προέρχεται· διότι ἐδόξαζον ὅτι αἱ νόσοι προέρχονται ἐκ τῆς ἐνυπάρξεως ἐν τῷ σώματι ὑλῶν περιττῶν, κακοχύμων, ἐξ ὧν παράγονται οἱ νόσοι, ἑπομένως ἡ ἐκ τοῦ σώματος ἀποβολὴ τοιαύτης ὕλης προλαμβάνει τὴν νόσον ἢ καθίστησι ταύτην ἐλαφροτέραν. Διὰ τοῦτο καὶ καθάρσιον ἔκτοτε ἐκλήθη· διότι καθαρίζει τὸ σῶμα ἐκ τῶν κακοχύμων ὑλῶν· ὡς καλεῖται κάθαρσις καὶ τὰ τῶν γυναικῶν ἔμμηνα· διότι ἐδόξαζον καὶ δοξάζουσιν ὅτι διὰ τούτων καθαρίζεται τὸ σῶμα τῆς γυναικὸς ἐκ κακοχύμων ὑλῶν.

Ἡ ἰδέα τοῦ ὅτι αἱ νόσοι παράγονται ἐκ τῆς ἐνυπάρξεως ἐν τῷ σώματι κακοχύμων καὶ περιττῶν ὑλῶν, εἶνε ὀρθοτάτη καὶ ἐκφράζεται καὶ παρὰ Ἱπποκράτους, Γαληνοῦ, καὶ ἄλλων ἐπισήμων ἰατρῶν· ἀλλ' ἡ ἐξαγωγὴ ταύτης διὰ καθαρσίων εἶνε πεπλανημένη· διότι ναὶ μὲν ἐξάγει τὸ καθάρσιον περιττὰς ὕλας καὶ κακοχύμους· ἀλλὰ συνάμα ἐξάγει καὶ βλενώδεις ὕλας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πολλάς, αἵτινες χρησιμεύουσι πρὸς τροφὴν τοῦ σώματος, καὶ οὕτως ἀφαιρεῖται ποσὸν θρεπτικῆς ὕλης· διὰ τοῦτο μετὰ τὸ καθάρσιον ἐπιγίγνεται χαλάρωσις τῶν σωματικῶν δυνάμεων.

Μόνον χρῆσις καθαρσίου, καὶ τούτου ἐλαφροῦ, πρέπει νὰ γίνεται ὅταν ἐπικρατῇ δυσκοιλιότης πλέον τῶν 48 ὡρῶν· διότι τότε αἱ περιτταὶ ὕλαι (τὰ κόπρανα), μένουσαι πλέον τοῦ δέοντος ἐντὸς τοῦ ἐντέρου, σήπονται καὶ παράγουσιν ἀέρια, ἐξ ὧν ἐπέρχεται στενοχωρία, φούσκωμα, πόνοι τῆς κοιλίας κακουχία, εἴς τινας κεφαλαγλγία, σκοτοδίνη κλπ. ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ καθάρσιον εἶνε χρησιμώτατον·-διότι ἐξωθεῖ καὶ ἐκβάλλει τὰς ἐν τοῖς ἐντέροις περιττὰς ὕλας, αἵτινες ἐγένοντο αἰτία διαταράξεως τῆς ὑγιείας.

Τὸ τοιοῦτον καθάρσιον πρέπει νὰ εἶνε ἐλαφρὸν καὶ μᾶλλον τονικὸν παρὰ ἀτονικόν. Τοιοῦτον εὐκοίλιον καθάρσιον κατὰ τῆς δυσκοιλιότητος γίνεται διαφόροις τρόποις.

Α΄. Λάβε 20 κόκους ῥεβεντίου καλῆς ποιότητος εἰς τεμάχιον χονδροκοπάνισον, καὶ θέσας ἐπὶ πυρὸς 25 δράμια ὕδατος καθαροῦ ἄφες ν' ἀναβράσῃ, καὶ τότε ἐξαγαγὼν ἐκ τοῦ πυρὸς

πρόσθεσε τὰ ῥεῦέντι καὶ ἄφες ἐπὶ ὥρας μέχρις οὗ ψυχρανθῇ. Εἶτα στράγγισον καλῶς, καὶ προσθέσας ὀλίγον ζάχαρον πρὸς γλύκανσιν πίε ὅλον διὰ μιᾶς τὴν πρωΐαν· διὰ τοῦτο ἡ προπαρασκευὴ πρέπει νὰ γίνεται τὸ ἑσπέρας καὶ τὴν πρωΐαν τὸ στράγγισμα. Ἀκολούθως διεξοδικώτερον.

ΜΥΡΕΨΙΚΑ.

Παχύμυρον ἀθαρωτὸν (κολκρὲμ) πρὸς εὐτράφειαν τῆς κόμη, ἐμπόδισιν τῆς πτώσεως τῶν τριχῶν (τριχοῤῥοίας), καὶ ἐλάττωσιν τῆς πητυριάσεως.

Λάβε κηροῦ λευκοῦ	δρ. 1
κητοσπέρματος (σπερματζέτο ὅπερ ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί	δρ. 1
ἐλαίου γλυκαμυγδάλων	δρ. 2

Τῆξον ἅπαντα ἐν ἀγγείῳ διὰ μετρίου πυρὸς, καὶ ἐπίχυσον ἐντὸς ἰγδίου ὑελίνου ἢ πηλίνου, ἀνακάτωσον διὰ τοῦ ἰκέρου (γουδοχέρου) μέχρι ψυχράνσεως, καὶ πρόσθες κατ' ὀλίγον ὕδατος ῥόδων (τριανταφυλλονέρου) δρ. 4, ἢ ἀνθονέρου, καὶ βάμματος βαλσάμου τολοῦ, ὅπερ ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοὶ δρ. 1, καὶ ἐξακολουθεῖ ἀνακατόνων μέχρις οὗ τὸ μίγμα λευκανθῇ· εἶτα θέσον εἰς ὑάλινα ἢ πήλινα ἀγγεῖα, καὶ φύλαξον. Εἶνε νερουλόν, καὶ ἀφρῶδες.

Κατὰ πᾶσαν πρωΐαν ἢ κατὰ δύο ἡμέρας ἄλειψον τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς διὰ μικροῦ ποσοῦ, καὶ διὰ ψήκτρας (βούρτζας) στρῶσε τὴν κόμην (τὰς τρίχας τῆς κεφαλῆς).

Συμβουλὴ ὑγιεινὴ πρὸς τοὺς γράφοντας καὶ μελετῶντας.

Μὴ γράφε διαρκῶς πολὺ, μὴ διαρκῶς μελέτα· ἀλλὰ συχνὰ διάκοπτε μελέτας καὶ ἀναγνώσεις. Ἐν χρόνῳ τῆς διακοπῆς στρέφε τὸ πρόσωπόν σου, καὶ βλέπε ἀντικείμενα ἐκτὸς τοῦ παραθύρου, ῥίπτων καλῶς τὰ βλέμματα ἐφ' ὑψηλῶν πραγμάτων.

Ὅταν σπουδάζῃς θέμα τι, κάτει καὶ σημειώσεις, καὶ μένε ὡς σκεπτόμενος ἐπὶ ὀλίγην ὥραν.

Πρὸ ὅμως τῆς ἐνάρξεως σπουδῆς τε καὶ μελέτης ποίει περίπατον τινα ἐπὶ ὀλίγην ὥραν, καὶ πίε κύαθον καφὲ, ἢ τσάϊον ὀλίγον

Μὴ μένε μελετῶν πολὺ ἔμπρὸς τοῦ παραθύρου· διότι ἐνδεχόμενον νὰ βλάψῃς τὴν ὑγίειαν.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ,
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Β'. | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΙΟΥΝΙΟΥ 1880. | ΑΡΙΘ· 7.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ τῆς διαφορᾶς τῆς θεραπείας τῶν νόσων κατὰ τὰ διάφορα κλίματα.

Ἀφοῦ οἱ χαρακτῆρες τῶν ἀνθρώπων, καὶ τῶν ζώων, καὶ τῶν φυτῶν, καὶ τῶν νόσων, καὶ τῶν φαρμάκων, ὡς περὶ τούτων προελέχθη ἐν προηγουμένοις φύλλοις, σημαντικὰ διαφέρουσι κατὰ τὰ διάφορα κλίματα, ἕπεται ὅτι καὶ ἡ θεραπευτικὴ μέθοδος πολὺ διαφέρει, καὶ οὐ δυναταί τις θεραπεύειν πάντοτε τὰς νόσους εἰς διάφορον κλίμα διὰ τῆς αὐτῆς δόσεως, διὰ τῆς αὐτῆς χρήσεως καὶ διὰ τῶν αὐτῶν φαρμάκων.

Εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα ὁ γαστροεντερικὸς σωλὴν τοῦ ἀνθρώπου εἶνε ἰσχυρὸς, χωνεύει μεγάλα ποσὰ τροφῶν ἰσχυρῶν, τὰς ὁποίας ὁ στόμαχος τοῦ κατοίκου τῶν θερμῶν κλιμάτων δὲν ἀνέχεται· ἐκεῖ ἡ χρῆσις τῶν καθαρσίων εἶναι χρησιμωτάτη, καὶ τὸ καθάρσιον ἐνεργεῖ ὑπὸ μικρὰν δόσιν· διότι ὁ γαστροεντερικὸς σωλὴν ἔχει τόνον· παρ' ἡμῖν τὸ καθάρσιον πρέπει νὰ εἶνε ὑπὸ περισσότερον ποσὸν, καὶ ἡνωμένον μετὰ τονικοῦ ἀρωματικοῦ ἰατρικοῦ, ἵνα διεγερθῇ ὁ γαστροεντερικὸς σωλὴν, ὅστις ὡς ἐκ τοῦ κλίματος εἶνε μᾶλλον χαλαρός.

Τὸ καλόμελι, καὶ ὅλαι αἱ διὰ τοῦ ὑδραργύρου σκευασίαι ἐν τοῖς ψυχροῖς κλίμασι εἶνε ἀνεκτικώτεραι, καὶ δίδονται ὑπὸ μεί-

ζονα δόσιν· ἐν Ἑλλάδι ὅμως πολλάκις· καὶ ἡ μικρὰ δόσις ἐπέφερε δηλητηριώδη ἀποτελέσματα πτυαλισμοῦ κλπ.

Τὰ ἀντιμονιοῦχα φάρμακα ἐκεῖ δίδονται ὑπὸ μείζονα δόσιν· παρ' ἡμῖν καὶ μικρὰ δόσις ἐπιφέρει τ' ἀποτέλεσμα.

Τὸ ἀρσενικὸν ἐσωτερικῶς διδόμενον εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα εἶνε ἀνεκτικώτερον· εἰς τὰ θερμὰ ὅμως ἐνεργεῖ ὡς βραδὺ δηλητήριον, καὶ πολλοὺς δωρεὰν πέμπει εἰς ᾅδην, ὡς περὶ τούτου κατόπιν θέλομεν διαλάβει.

Ἡ θειϊκὴ κινίνη εἰς τὰ βόρεια κλίματα θεραπεύει τὸν διαλείποντα πυρετὸν ὑπὸ μικρὰν δόσιν· παρ' ἡμῖν πρέπει νὰ δίδηται διπλασία καὶ τριπλασία, καὶ πολλάκις οὐ θεραπεύει, ἀλλὰ μόνον διακόπτει τὸν διαλείποντα πυρετόν. (α)

Ἡ φλεβοτομία εἰς τὰ βόρεια κλίματα εἶνε μᾶλλον χρήσιμος, διότι ἐκεῖ αἱ φλογώσεις εἰσὶν ζωηραὶ καὶ ἡ αἱματοποίησις γίνεται εὐχερέστερον παρὰ εἰς τὰ θερμὰ κλίματα.

Παρ' ἡμῖν πᾶσα νόσος, πλὴν μικρῶν ἐξαιρέσεων, συνοδεύεται μετὰ κεκρυμμένου ὑποδιαλείποντος πυρετοῦ, ὅστις συμπλέκεται μετὰ τοῦ γνησίου πυρετοῦ τῆς νόσου, καὶ πολλάκις μεταμορφόνει τὸ ἦθος αὐτῆς. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ θεραπεία ἔσεται ὅλως διάφορος τῆς συνήθους, τῆς γιγνομένης εἰς ἄλλο κλίμα.

Ἡ χρῆσις τῶν ἐκδορίων, ἡ ἐπίθεσις τῶν βδελλῶν, τῶν σικυῶν κλπ. παρ' ἡμῖν πρέπει νὰ γίνηται ὑπὸ διάφορον τάξιν καὶ μέθοδον· διότι παρ' ἡμῖν αἱ κρίσεις τῶν ὀξέων νόσων γείνονται εὐκρινέστεραι καὶ θετικώτεραι κατὰ τεταγμένας ἡμέρας καὶ ὥρας.

Ἡ χρῆσις καὶ ἡ δόσις τῶν φαρμάκων παρ' ἡμῖν ἐπηρεάζεται καὶ ὑπὸ τῆς ἐπιρροίας τῆς Σελήνης· διότι αὕτη καὶ ἐπὶ τῶν νόσων ἐπενεργεῖ κατὰ τὰς φάσεις αὐτῆς, ὡς ἄλλοτε θέλομεν διαλάβει.

Δῆλον ἐκ τῶν ῥηθέντων γίνεται ὅτι πᾶσα θεραπεία νόσου πρέπει νὰ γίνηται κατὰ τὸ κλίμα ἑκάστου τόπου. Διὰ τοῦτο συμβαίνουσι παρ' ἡμῖν ἀποτυχίαι θεραπείας, καὶ πολλοὶ νοσοῦντες καταφεύγουσιν εἰς Εὐρώπην, ἐλπίζοντες τυχεῖν ἐκεῖ θεραπείας· ἀλλ' ἀπατῶνται οἱ πλείονες. Ὀλίγα πάθη τοῦ ἐλ-

(α) Κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἡ θειϊκὴ κινίνη πρέπει νὰ δίδηται εἰς ἔτι μείζονα ποσότητα· διότι δὲν ὑπάρχει πλέον ἐκείνη ἡ κινίνη τοῦ Πελλετιέρου ἡ γνησία καὶ ἄδολος. Ἡ νῦν εἶνε πάντοτε νοθευμένη χυμικῶς. Κατὰ μέσον ὅρον ὑπάρχει κινίνη 70 ἐπὶ τοῖς ἑκατόν.

λinitially κλίματος θεραπεύονται ἐκεῖ ἐπιτυχῶς. Πολλοὶ ἐπανέρχονται ἀθεράπευτοι, τινὲς δὲ βελτιωμένοι οὐχὶ ἐκ τῆς θεραπευτικῆς μεθόδου, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀλλαγῆς τοῦ κλίματος, ἄλλοι δὲ ἐγκατέλειπον ἐκεῖ τὰ ὀστᾶ.

Ἵνα παρ' ἡμῖν γείνῃ ἐπιτυχὴς θεραπεία πρέπει νὰ μορφωθῇ θεραπευτικὴ μέθοδος κατὰ τὸ κλίμα· ἵνα αὕτη μορφωθῇ πρέπει νὰ ὑπάρξῃ ζῶσα ἐπιστήμη ἐν Ἑλλάδι, καὶ ἵνα αὕτη ὑπάρξῃ πρέπει νὰ ἐνασχολῶνται οἱ διδάσκοντες ἰατρικὴν εἰς μελέτας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων, νὰ παραβάλλωσι τὰς ἰδέας ἐκείνων πρὸς τὰς τῶν νεωτέρων, νὰ ποιῶσι συνάμα ἰδίας παρατηρήσεις νοσολογικὰς καὶ θεραπευτικάς καὶ νὰ συλλέγωσι τὰς παρὰ τῷ λαῷ διεσπαρμένας διαφόρους θεραπευτικὰς γνώσεις. Διότι μεταξὺ τούτων εὑρίσκονται πολλαὶ ἄξιαι προσοχῆς, ὡς προερχόμεναι ἐκ διαδοχικῆς παραδόσεως ἐξ ἀρχαίας ἐποχῆς· ἵνα δὲ ποιῶσιν ἰδίας παρατηρήσεις καὶ ἐρεύνας, εἶνε ἀνάγκη νὰ περιηγηθῶσι τὰ διάφορα μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Τοιαῦτα μέχρι τοῦδε ἐλάχιστοι τὸν ἀριθμὸν εἰργάσθησαν, καὶ οὗτοι εἰσὶν οὐχὶ οἱ ἔγκλειστοι ἐν τῇ πιθηκιζούσῃ διδασκαλίᾳ, ἀλλ' οἱ ἔχοντες πεποίθησιν εἰς τὰς γνώσεις των, καὶ τὸ θάρρος τοῦ δημοσιεύειν ταύτας.

Αἱ ἐπιστῆμαι δὲν μορφόνονται, δὲν προοδεύουσιν αὐτομάτως ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ, ἀλλὰ διὰ τῆς ἐνισχύσεως καὶ ἐνθαρρύνσεως τῶν πεφυκότων πρὸς τὸ καλλιεργεῖν τὴν ἐπιστήμην· τὴν ἐνίσχυσιν καὶ ζωπύρωσιν τοῦ ζήλου παρέχουσιν οἱ ἄρχοντες πάσης κοινωνίας· διότι πᾶν τὸ τιμώμενον αὔξεται. Ὅταν ὅμως οὐδεμία διάκρισις γίνεται, ὅταν αἱ θέσεις δίδουσιν ἀξίαν εἰς τὸ πρόσωπον, καὶ οὐχὶ τὸ πρόσωπον εἰς τὴν θέσιν, πρόοδος ἐπιστημονική, ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη, οὐ δυνατὸν γενέσθαι· ἐν τοιαύτῃ καταστάσει οἱ ἐργάται τῆς ἐπιστήμης εἰσὶν ὡς ὁ ἥλιος ἐν ἡμέρᾳ ὁμιχλώδει.

Β'. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Περὶ τῆς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐνεργείας τῆς ὑπὲρ τὸ δέον πιέσεως τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος.

Ὅσον βαθύτερα ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς προβαίνει τις, τόσον ἡ τῆς ἀτμοσφαίρας πίεσις ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου γίνεται μείζων· τοιοῦτον γίνεται εἰς τοὺς ἐργαζομένους

ἐν τοῖς βαθυτάτοις μεταλλείοις. Ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας δὲ τῆς γῆς μεγάλη διαφορὰ πιέσεως ἀτμοσφαίρας δὲν ὑπάρχει, καὶ ὅμως καὶ αὐτὴ ἡ μικρὰ διαφορὰ αὐτῆς, ἥτις δεικνύεται διὰ τοῦ βαρομέτρου, ἐπηρεάζει ἐπὶ τῆς αἱματοποιήσεως καὶ ἐπὶ τῆς ἠθικῆς διαθέσεως ἑκάστου ἀνθρώπου, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν νοσούντων. Περὶ τούτων διεξοδικώτερον ἄλλοτε λέξομεν. Νῦν δὲ λέξομεν περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων μεγάλης πιέσεως ἀέρος.

Ὅταν ὁ ἄνθρωπος τεθῇ ἐντὸς χώρου, ἔχοντος πεπιεσμένον ἀέρα, ἡ ζωὴ αὐτοῦ καταστρέφεται. Ἀπεδείχθη πειραματικῶς ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἵνα ἔχῃ καλῶς πρέπει ν' ἀναπνέῃ τὸ ἀρκετὸν ποσὸν τοῦ ὀξυγόνου οὔτε ὀλιγώτερον, οὔτε περισσότερον τοῦ δέοντος. Τὸ μὲν ὀλιγώτερον ὀξυγόνον, προελέχθη, αὔξει τὴν ζωϊκὴν θερμότητα, καὶ πυρετὸν παράγει, καὶ ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν τόπων παράγει τὸ πάθος *τῶν ὀρέων*. Τὸ δὲ περισσότερον δηλητηριάζει καὶ καταστρέφει τὴν ζωήν. Ἀπεδείχθη πειραματικῶς ὅτι τὸ πολὺ ὀξυγόνον ἐν τοῖς πνεύμοσιν οὐ μόνον δὲν αὐξάνει τὴν καῦσιν, ἀλλὰ διακόπτει τὴν ἀποσύνθεσιν τοῦ ἀέρος, δὲν γίνεται προσήκουσα καῦσις ἐν τοῖς πνεύμοσι, καὶ παραλύει τούτους. Ἐβεβαιώθη πειραματικῶς ὅτι ἐὰν ὑπάρχῃ καθαρὸν ὀξυγόνον πεπυκνωμένον οὐ μόνον τὴν ζωὴν καταστρέφει, ἀλλὰ καὶ τὴν σῆψιν ἐμποδίζει· διότι καταστρέφει καὶ αὐτὰ τὰ ζωΰφια τῆς σήψεως. Τεμάχιον κρέατος τεθὲν ἐντὸς κώδωνος πλήρους πεπυκνωμένου ὀξυγόνου οὐ σήπεται, οὔτε ἀπορροφᾷ ὀξυγόνον· ὡσαύτως καὶ τὰ ἐν ζυμώσει σώματα ὑπὸ πεπυκνωμένον ὀξυγόνον παύουσι ζυμούμενα. Καὶ αὐτὰ τὰ φυτὰ κακῶς ἔχουσι, καὶ ἡ βλάστησις αὐτῶν μεγάλως βραδύνει. Ταῦτα πάντα γίνονται ὑπὸ τὴν τεχνικὴν συμπύκνωσιν τοῦ ἀέρος ἢ τοῦ ὀξυγόνου, γινομένης δὶς καὶ τρὶς καὶ πολλαπλασίως τῆς ἀτμοσφαιρικῆς πιέσεως.

Ὁ ἀτμοσφαιρικὸς ἀὴρ ὑπὸ πίεσιν 20 ἀτμοσφαιρῶν ἐπιφέρει δηλητηριώδη ἀποτελέσματα οἷα ἡ πίεσις καθαροῦ ὀξυγόνου 4 ἀτμοσφαιρῶν, διότι οὕτως σχεδὸν ἀναλογεῖ.

Τὰ ἀναπνέοντα ζῶα ἀέρα ὑπὸ πίεσιν 8 ἀτμοσφαιρῶν καθίστανται παραλυτικά, τὰ ὁποῖα ἅμα ἀναπνεύσωσι κοινὸν ἀέρα ἀποθνήσκουσι· τὸ αἷμα αὐτῶν ἐξετασθὲν εὑρέθη ἔχον ἐλεύθερον πολὺ ἄζωτον καὶ ὀλίγον ἀνθρακικὸν ὀξύ· τὸ ἄζωτον τοῦτο ὑπὸ μεγάλην πίεσιν τῆς ἀτμοσφαίρας διαλύεται ἐν τῷ αἵματι, ὑπὸ δὲ τὴν συνήθη ἐλευθεροῦται· ἐκ δὲ τούτου γίνεται ὁ θάνατος.

Ὁ μετρίως πεπιεσμένος ἀὴρ ὠφελεῖ εἰς τὸ ἐμφύσημα, εἰς τὸ

ἆσθμα, εἰς τὴν καρδιακὴν δύσπνοιαν, καὶ ὅταν ὁ πνεύμων ἦνε συνεσταλμένος ἐκ πλευρητικῆς διαχύσεως.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τῶν καθ' ἡλικίας νόσων.

Καθ' Ἱπποκράτην νόσοι ἰδιάζουσαι καθ' ἡλικίαν εἰσὶν εἰς τοὺς νέους μᾶλλον φθίσεις, εἰς τοὺς γέροντας μᾶλλον ἀποπληξίαι, εἰς τοὺς ἐφήβους συνεχέστερον πλευρῖται καὶ πνευμονίαι· εἰς δὲ τὰ νήπια σπανιώτατα αὗται ἐπισυμβαίνουσι.

Κατὰ τὴν βρεφικὴν ἡλικίαν τὸ αἷμα φέρεται πρὸς τὴν κεφαλήν· κατὰ τὴν ἀκμάζουσαν πρὸς τὸν θώρακα, καὶ κατὰ τὴν πρεσβυτικὴν πρὸς τὴν κοιλίαν. Διὰ τοῦτο οἱ μὲν πολὺ νέοι ὑπόκεινται εἰς ἐπιστάξεις καὶ εἰς ἐγκεφαλικὰς νόσους· οἱ δὲ ἀκμάζοντες εἰς αἱμόπτυσιν καὶ εἰς στηθικὰς νόσους· οἱ δὲ γέροντες εἰς αἱμορροΐδας. Ὅθεν τὰ ὀξέα νοσήματα κρίνονται εἰς μὲν τοὺς πολὺνέους δι' ἐπιστάξεων, εἰς δὲ τοὺς γέροντας δι' αἱμορροΐδων.

Αἱ ὀξεῖαι νόσοι εἰς μὲν τοὺς νέους, καὶ εἰς τοὺς εὐρώστους ἀποβαίνουσιν ἐπικινδυνωδέστεραι, εἰς δὲ τοὺς προβεβηκότας καὶ ἀδυνάτους θανατηφόροι. Ὁ Ἱπποκράτης λέγει (ἀφορ. Β. καὶ ς'.)

«Οἱ πρεσβύτεροι τῶν νέων τὰ μὲν πολλὰ νουσίουσι ἧττον, »ὅσα δὲ αὐτέοις χρόνια νουσήματα γένηται, τὰ πολλὰ ξυναποθνήσκει·» δηλαδὴ οἱ γέροντες ἀσθενοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον σπανιώτερον τῶν νέων. Ὅσα ὅμως νοσήματα συμβῶσιν εἰς αὐτούς, τὰ πλεῖστα τούτων μένουσιν ἀθεράπευτα, καὶ διατηροῦνται μέχρι θανάτου.

Ἡ ὑποχονδρία (ἤτοι αἱ διαταράξεις τοῦ συμπαθητικοῦ νευρικοῦ συστήματος), ἐπισυμβαίνει μᾶλλον μετὰ τὴν ἡβικὴν ἡλικίαν, καὶ προσβάλλει τοὺς ἀκμάζοντας μᾶλλον παρὰ τοὺς γέροντας, καὶ τοὺς παῖδας. Οὐδέποτε ἐπισυμβαίνει εἰς τοὺς εὐνούχους· φαίνεται ὅτι προκαλεῖ τὸ βασανιστικὸν τοῦτο πάθος ἡ παραγωγή· διὰ τοῦτο πολλοὶ τούτων νυμφευθέντες ἰάθησαν.

Τὰ θηλάζοντα βρέφη σπανίως προσβάλλονται ὑπὸ πνευμονίας· ὅταν ὅμως προσβληθῶσι θανατηφόρως ἔχουσι· διότι πνίγονται ἐκ τῶν φλεγμάτων, μὴ δυνάμενα ν' ἀποχρέμψωσι· σώζονται γὰρ οἱ ἀποχρέμπτοντες.

Πολλάκις ἡ πρόοδος τῆς ἡλικίας θεραπεύει νόσους. Οἱ πρὸ

τῆς ἡβικῆς ἡλικίας ὑφιστάμενοι ἐπιληψίαν, ἀπαλλάσσονται ταύτης ἅμα τῇ ἐμφανίσει τῆς ἥβης. Καὶ αἱ χοιράδες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀφανίζονται μετὰ τὴν πρόοδον τῆς ἡβικῆς ἡλικίας. Αἱ νευραλγίαι, οἱ ῥευματισμοὶ καὶ ἄλλα τινὰ παύουσι κατὰ τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν.

Ἡ φθίσις καθ' Ἱπποκράτην (ἀφορ. V. 9 Viii 7) γίνεται ἰδίως ἀπὸ τοῦ 18 ἔτους τῆς ἡλικίας μέχρι τοῦ 35.

Οἱ πυρετοὶ εἰς τοὺς γέροντας δὲν εἰσὶν πολὺ ὁρμητικοί.

Ὅσοι νέοι ὄντες εἰσὶν πάντοτε εὐκοίλιοι, οὗτοι γηράσκοντες ὑφίστανται δυσκοιλιότητα. Ὅσοι δὲ νέοι εἰσὶν δυσκοίλιοι, οὗτοι γηράσκοντες γίνονται εὐκοίλιοι.

Δ΄. ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ γαστραλγίας, καρδιαλγίας, ἐντεραλγίας, κωλικῆς διαθέσεως, κοψήματος, κοιλοπόνου.

Πάντα τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐμφαίνουσι πόνους ἐνυπάρχοντας ἐν τῷ στομάχῳ ἢ ἐν τοῖς ἐντέροις, καὶ ἐν γένει ἐν τῇ κοιλίᾳ.

Οἱ πόνοι οὗτοι προέρχονται ἐκ διαφόρων αἰτίων καὶ νόσων. Συνήθως προέρχονται ἐκ τῆς παραγωγῆς ἀερίων ἐν τοῖς ἐντέροις καὶ ἐν τῷ στομάχῳ. Τὰ ἀέρια ταῦτα διαστέλλουσι τὰ ἔντερα καὶ τὸν στόμαχον, ἐκ δὲ τῆς τοιαύτης διαστολῆς γίνονται πόνοι, οἵτινες ἐὰν ὦσι σφοδροὶ διαταράττουσι τὰ νεῦρα, ἐπιφέρουσι φωνάς, σπασμωδικὰς κινήσεις, λειποθυμίας, κλπ.

Τὰ δὲ αἴτια, τὰ ὁποῖα παράγουσι τὴν ἀνάπτυξιν ἀερίων εἰσὶ πολλά· συνήθως εἶνε ἡ δυσπεψία, ἥτις γίνεται ἐκ βρώσεως μεγάλης φυτικῶν τροφῶν, ἐκ περιψύξεως τῶν ποδῶν ἐν τῇ ἀρχῇ τῆς πέψεως, ἐκ χρυολογήματος τῆς κοιλίας, ἐκ βρώσεως δυσπέπτων πολλῶν τροφῶν, ἐκ πολυφαγίας. Παράγει ἀέρια καὶ ἡ συμφόρησις τοῦ ἥπατος, ἡ χρονία ἡπατίτις, καὶ ἄλλα τινὰ σπάνια πάθη τοῦ στομαχικοῦ πυλωροῦ καὶ τῶν ἐντέρων· ἄλλοτε γίνονται πόνοι ἐκτὸς τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, ἐπὶ τῶν νεφρῶν καὶ οὐροφόρων ὀργάνων. Οἱ πόνοι τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων γίνονται ὅταν γίνωνται ἀέρια ἐντὸς τοῦ ἐγκαρσίου κώλου ἢ παχέος ἐντέρου, τὸ ὁποῖον εὑρίσκεται ἐν μέρει ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ στομάχου, ὑπὸ τὸ ἧπαρ καὶ ὑπὸ τὸν σπλῆνα (ἴδε εἰκόνα ἐν σελ. 64 τοῦ Φοίβου Α΄. ἔτους). Ἡ πίεσις ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου ἐπαυξάνει τοὺς πόνους.

Τὰ ἀέρια, διαστέλλοντα πολὺ τὰ ἔντερα, χαλαροῦσι τὰ νεῦρα καὶ ἐλαττοῦσι τὴν ἀποῤῥοφητικὴν δύναμιν τῶν ἐντέρων· διότι δὲν ἔχουσι δύναμιν νὰ συστέλλωνται· διὰ τοῦτο καὶ τὰ εἰσαχθέντα ὑγρὰ εἰς τὸν στόμαχον καὶ αἱ τροφαί, καὶ τὰ παραχθέντα ἀέρια εἰς τὸν στόμαχον καὶ εἰς τὰ ἔντερα μένουσι ὡς ξένα σώματα οὐδόλως ἀποῤῥοφούμενα. Κατὰ τῆς τοιαύτης καταστάσεως ἀνάγκη ἵνα δοθῇ ὕλη τονίζουσα τὰ χαλαρωμένα νεῦρα καὶ ζωογονοῦσα τὴν ζωϊκὴν δύναμιν. Πάντα τὰ φυτικά, ἀρωματικὰ καὶ ἄλλαι φαρμακευτικαὶ σκευασίαι ἔχουσι τὴν ἰδιότητα τοῦ τονίζειν τὰ χαλαρωμένα νεῦρα καὶ ζωογονεῖν τὴν ζωϊκὴν δύναμιν.

Τί λοιπὸν ποιητέον πρὸς θεραπείαν;

Ἡ λογικὴ ἀπαιτεῖ, διότι ἡ ἰατρικὴ εἶνε λογική, ν' ἀφαιρεθῇ τὸ αἴτιον τὸ παράγον τοὺς πόνους· τὸ δὲ αἴτιον τοῦτο εἶνε ἡ ὕπαρξις ἀερίων. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀφαιρεθῶσι τὰ ἀέρια, καὶ προσέτι νὰ ἐμποδισθῇ πᾶσα νέα παραγωγὴ τούτων. Πρὸς ἐπίτευξιν πολλοὶ εἰσὶν οἱ πρὸς τοῦτο τρόποι.

Ἅμα παρουσιασθῶσι οἱ τοιοῦτοι πόνοι, πίε ποτὸν ἀρωματικὸν θερμὸν ἐξ ἐγχύματος χαμαιμήλων μετὰ γλυκανίσου, ἢ ἄλλων ἀρωματικῶν· ἐπάλειψον τὴν κοιλίαν διὰ θερμοῦ ἐλαίου.

Ἐὰν μὴ παύσῃ, δὸς πίνειν τὸ κάτωθι ἰατρικόν.

Λάβε	ὕδατος ὑδηδόσμου	δρ.	4.
	» κίτρου	»	24.
	Σιραπίου ἁπλοῦ	»	4.
	Ἐλαίου μοσχοκαρύου	»	1/4
	Λαυδάνου Σίδεναμ.	σταγμ.	20
	Θεϊκοῦ αἰθέρος	»	20

Λαβεῖν ἀμέσως τὸ ἥμισυ, καὶ ἐὰν μὴ παύσωσιν οἱ πόνοι ἐντὸς ἑνὸς τετάρτου ὥρας, πινέτω καὶ τὸ ὑπόλοιπον.

Ἐὰν καὶ διὰ τοῦ φαρμάκου τούτου μὴ διαλυθῶσιν ἐντελῶς οἱ πόνοι, ἀνάγκη νὰ ἐκκενωθῇ ὁ στόμαχος ἢ τὰ ἔντερα ἐκ τῶν ὑγρῶν καὶ ἐκ τῶν ἀερίων. Ἐὰν ὁ πάσχων ἐμῇ εὐκόλως, θέσον τὸν δάκτυλον ἐντὸς τοῦ στόματος βαθέως ὅπως ἐπέλθῃ ἐμετός. Τὰ ἐξερχόμενα ἐμάσματα ὄντα ὑγρὰ μετὰ ἐνυπαρχουσῶν τροφῶν ἐν τῷ στομάχῳ, παρέχουσιν ὀσμὴν ὀξίνην ἢ ὀζώδη. Οὕτως δὲ μετὰ τῶν ὑλῶν τούτων ἐξέρχονται καὶ τ' ἀέρια, καὶ ὁ στόμαχος ἀπαλλάττεται τοῦ αἰτίου, καὶ ταχέως καταπαύουσιν οἱ πόνοι.

Ἐὰν ἀναφαίνονται· διότι γίνεται παραγωγὴ ἀερίων ἐκ νέου

δόσον πίνειν τὴν ῥηθεῖσαν φαρμακευτικὴν πόσιν, ἢ προχειρότερον πιεῖν ἔγχυμα ἀρωματικόν.

Ἡ πόσις ποντζίου διαλύει τοὺς πόνους.

Ἐὰν μετὰ τὴν χρῆσιν τῆς ῥηθείσης του σκευῆς μὴ ἐπέλθῃ παῦσις τῶν πόνων ἀλλ' ἀναφαίνονται δρυμύτεροι, ἐπανάλαβε τὴν πόσιν ταύτην τῇ προσθήκῃ χλωροφορμίου σταγμ. 8. καὶ ἀφεύκτως οἱ πόνοι παύουσι.

Κοινῶς θεωρεῖται ὡς ἰατρικὸν παῦον τοὺς πόνους ἡ λῆψις τριῶν σταγόνων ἐλαίου ἐντὸς κυάθου (χοπακίου) καφέ, ἢ 5 ἕως 8 σταγμάτων ἐλαίου χαμαιμήλων ἢ γλυκανίσου.

Κατὰ τῶν πόνων τῶν προερχομένων ἐξ ἐντεροκήλης (σπασίματος), τῶν ἐκ τοῦ εἰλεοῦ, κλπ. κάλεσον Ἰατρόν.

Μετὰ τὴν κατάπαυσιν τῶνπόνων ὁ πάσχων πρέπει νὰ μένῃ ἥσυχος ἐν τῇ κλίνῃ ἐπί τινας ὥρας, καὶ νὰ φάγῃ μετά τινας ὥρας τροφὴν εὔπεπτον.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ ἀλόης.

Καλεῖται ἀλόη τὸ φυτὸν ἐκεῖνο, τοῦ ὁποίου εἶδός τι χρησιμεύει νῦν ἐν Ἀθήναις πρὸς καλλωπισμὸν τῶν περιοχῶν. Εἶνε ἀειθαλές, καὶ παράγει βλαστὸν ἐπιμήκη, φέροντα ἐπὶ τῆς κορυφῆς πολλὰ λευκὰ ἄνθη, ἐξ ὧν κατατάττεται βοτανικῶς εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν λιλίων. (ἰδὲ ἀπέναντι σχῆμα). Παρ' ἡμῖν φύεται εἰς τοὺς παραθαλασσίους τόπους· τὸ πάλαι, κατὰ Διοσκορίδην ἐφύετο μόνον εἰς τὰς νήσους, ἐν Ἄνδρῳ κλπ.

Ἐκ τῶν φύλλων τοῦ φυτοῦ τούτου ἐξάγεται εἰς τὰ θερμὰ κλίματα χύλισμα, ἤτοι ὕλη τις ῥητινώδης, ἥτις ἰατρικῶς καλεῖται *ἀλόη*, καὶ διακρίνεται ὑπὸ τρεῖς ποιότητας 1) Ἀλόη σοκοτορίνα στίλβουσα 2) ἡπατικὴ 3) ἱππική. Ἡ ἀρίστη εἶνε ἡ σοκοτορίνα.

Ἡ ἀλόη εἶνε χρησιμώτατον φάρμακον· ὑπὸ μικρὰν δόσιν ἐξ 1 μέχρι 5 κόκκων εἶνε τονικὸν τοῦ στομάχου, μὴ ἐπιφέρουσα ἐρεθισμὸν αὐτοῦ, ἐπιταχύνει τὴν ἔκκρισιν τῆς χολῆς καὶ ὠφελεῖ κατὰ τοῦ ἰκτέρου (τῆς χρυσῆς), ὃν ἀποκαθαίρει, εἶνε εὐκοίλιον, καὶ χρησιμεύει κατὰ τῆς δυσκοιλιότητος· ἡ δόσις αὕτη ἐὰν καθ' ἑκάστην ἐπαναλαμβάνηται, ἐπιφέρει συμφορήσεις ἐπὶ τοῦ ἀφεδρῶνος, ὡς καὶ ἐπὶ τῆς κύστεως, καὶ ἐπὶ τῆς μήτρας τῶν γυναικῶν· διὰ τοῦτο χρησιμεύει πρὸς πρόκλησιν αἱμοῤῥοϊ-

δων, καὶ πρὸς ῥοὴν τῶν ἐμμήνων ὡς ἐμμηναγωγόν. Βλάπτει λοιπὸν τοὺς ἔχοντας αἱμοῤῥοΐδας, καὶ τὰς ὑποκειμένας γυναῖκας εἰς μητροῤῥαγίας καὶ φλογώσεις τῆς μήτρας, ὡς καὶ τοὺς πάσχοντας ὑπὸ νοσημάτων τῆς κύστεως καὶ τοῦ προστάτου, ἤτοι τοὺς λιθιῶντας καὶ τοὺς ἐκ δυσουρίας ἢ στραγγουρίας πάσχοντας.

Τὸ φυτὸν

τῆς ἀλόης σοκοτορίνης, ἐχούσης τὸν καυλὸν κεκομμένον καὶ πλησίον κείμενον.

Ὠφελεῖ ὅμως κατὰ τῶν ἀναγωγῶν αἵματος (συμφορήσεων) τῆς κεφαλῆς καὶ τῶν πνευμόνων καὶ κατὰ τῆς αἱμοπτυσίας παντὸς εἴδους· διότι φέρει τὸ αἷμα πρὸς τὰ κάτω.

Εἶνε δὲ καὶ ἀνθελμινθική, καὶ ἐξάγει τοὺς ἕλμινθας (λεβίθας)· ἐπιβλαβὴς εἶνε εἰς τὰς γυναῖκας, τὰς διατρεχούσας τὴν κρίσιμον ἡλικίαν, καθ' ἣν παύουσι πλέον τὰ ἔμμηνα, διότι ἐπιφέρει εἰς ταύτας αἱμοῤῥαγίας τῆς μήτρας. Ὅθεν βλάπτει εἰς τὰς ἐγκύους.

Ὑπὸ δόσιν 5 μέχρις 20 κόκκων χρησιμεύει ὡς καθαρκτικὸν ἅπαξ ληφθέν· διότι ἡ συχνὴ ἐπανάληψις ἐπιφέρει φλογώσεις τοῦ πρωκτοῦ, τῆς κύστεως κλπ. ὡς καθαρκτικόν, ἐνεργεῖ βραδέως καὶ παράγει καὶ πόνους τῆς κοιλίας· πρέπει νὰ παρέλθωσιν 8 ἕως 10 ὧραι ἀπὸ τῆς λήψεως ὅπως ἐπέλθωσι κενώσεις· διὰ τοῦτο συνήθως δίδεται τὸ ἑσπέρας ἐν ὥρᾳ ὕπνου, ἡ δὲ ἐνέργεια γίνεται τὴν πρωΐαν. Ἡ πρὸς καθαρκτικὴν ἐνέργειαν δόσις ἀσφαλέστερον ὁρίζεται πειραματικῶς κατ' ὀλίγον κατὰ τὴν ἀνοχὴν τοῦ λαμβάνοντος· μιγεῖσα μετ' ἄλλων καθαρ-

σίων ποιεῖ ταῦτα ὀλιγώτερον κακοστόμαχα καὶ ἀσφαλέστερον ἐνεργοῦντα. Ὑπὸ δόσιν 20 ἕως 30 κόκκων ἅπαξ ληφθεῖσα θεωρεῖται κοινῶς θεραπεύουσα τὸν διαλείποντα πυρετὸν, τοῦτο καὶ ἡ ἐπιστήμη γνωρίζει. Ἡνωμένη μετὰ ἰατρικοῦ σάπωνος καθίσταται ὀλιγώτερον ἐρεθιστικὴ ἐπὶ τοῦ ἀφεδρῶνος.

Ἡ ἀλόη συνίσταται ἐκ δύο εἰδῶν ὑλῶν, ἡ μία εἶνε διαλυτὴ ἐν τῷ ὕδατι, ἡ ἄλλη ἐν τῷ οἰνοπνεύματι· ἀμφότεραι ἐν οἰνοπνεύματι. Ἡ ἐν τῷ ὕδατι διαλελυμένη εἶνε χρήσιμος πρὸς ὑγρὰν χρῆσιν τῆς ἀλόης μετὰ ὑδατίνων σκευασιῶν· οὕτως οἱ ἀρχαῖοι ἐχρῶντο τὴν ἀλόην. Συνήθως νῦν χρῆσις γίνεται τῆς ἀλόης διαλελυμένης ἐν τῷ οἰνοπνεύματι ὑπὸ κατάστασιν βάμματος, ἢ ὑπὸ κόνιν, μεθ' ἧς γίνονται καταπότια, οὕτω.

Ζύμωσον λεπτὴν κόνιν ἀλόης μετὰ ὀλίγου μέλιτος καὶ ποίησον καταπότια. Ἐκ τούτων ἓν ληφθὲν τὸ ἑσπέρας εἶνε ἀρκετὸν ὡς τονικὸν τοῦ στομάχου, ὡς ἐκκριτικὸν τῆς χολῆς, καὶ ὡς μικρὸν εὐκοίλιον· 2 μέχρι 4 ἅπαξ ληφθέντα ἐπιφέρουσι κάθαρσιν· ἐὰν θέλῃς νὰ βραδύνῃ περισσότερον ἡ καθαρκτικὴ ἐνέργεια αὐτῶν, περικάλυψον ταῦτα διὰ φύλλων χρυσοῦ ἢ ἀργύρου. Γίνονται καταπότια τῆς ἀλόης καὶ κατὰ τὴν κάτωθι σκευασίαν

Λάβε κόνεως ἀλόης	δραμ.	1.
κόνεως μοσχοκαρύου	κοκ.	15
κόνεως κανέλλας	»	5
Ἐκχυλίσματος κίνας	»	30.

μέλιτος ὅσον ἀρκεῖ πρὸς κατασκευὴν καταποτίων· παιπάλησον διὰ ἀνθρακικῆς μαγνησίας.

Λαμβάνειν τὸ ἑσπέρας ἐν ὥρᾳ δείπνου ἀνὰ ἓν καθ' ἑκάστην ἡμέραν. Εἰσὶν ὠφέλιμα ὡς τονικὰ τοῦ στομάχου, κατὰ τῆς συνήθους δυσκοιλιότητος, κατὰ τῶν πόνων τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων.

Τὸ δι' οἰνοπνεύματος βάμμα τῆς ἀλόης ἐνεργεῖ ὀλιγώτερον τοῦ δι' ὕδατος κατασκευαζομένου· ἕκαστον γίνεται διὰ τῆς προσθήκης κόνεως ἀλόης ἓν μέρος πρὸς 6 οἰνοπνεύματος ἢ ὕδατος· χρῆσις τούτων γίνεται ὅταν δίδεται ἡ ἀλόη ὑπὸ ὑγρὰν κατάστασιν μόνη ἢ ἡνωμένη μετ' ἄλλων σκευασιῶν ἀρωματικῶν, τῇ διαφορᾷ ὅτι τὸ δι' οἰνοπνεύματος βάμμα δὲν ἑνοῦται μετὰ ὑδατωδῶν ὑλῶν, διότι κατακρημνίζεται ἡ ῥητινώδης ὕλη ὡς ἀδιάλυτος ἐν τῷ ὕδατι.

Ἐξωτερικὴ χρῆσις τῆς ἀλόης γίνεται διὰ τοῦ βάμματος ταύτης τὸ ὁποῖον ἐπιτίθεται μετὰ βάμβακος ἐπὶ τῶν τραυμάτων, τὰ ὁποῖα ταχέως θεραπεύει ἄνευ πυώσεως ἐντὸς 4 ἡ-

μερῶν, ἀρκεῖ καθ' ἑκάστην νὰ προστίθηται βάμμα χωρὶς νὰ ἀφαιρῆται ὁ ἐπὶ τοῦ τραύματος βάμβαξ. Ἡ κόνις τῆς ἀλόης ἡνωμένη μετὰ θηριακῆς εἰς ἐπίμηκες ἔμπλαστρον, ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης, ὠφελεῖ κατὰ τὴν ἀναφάνισιν τοῦ ῥαχιτισμοῦ. Ὁ πολτὸς τῶν φύλλων τῆς ἀλόης ἐπιτιθέμενος ἐπὶ τῆς κοιλίας ὠφελεῖ πρὸς ἐξαγωγὴν τῶν ἑλμίνθων.

Ἡ λεπτὴ κόνις τῆς ἀλόης κατὰ Διοσκορίδην καταπλασσομένη ἐπὶ τῶν τραυμάτων συγκολλᾷ ταῦτα, ἐπουλεῖ ἕλκη· μετὰ γλυκοῦ οἴνου ἐπιτεθεῖσα θεραπεύει τὰς ῥαγάδας (τὰ σκασίματα) καὶ τὰ κονδυλώματα, ἐπουλεῖ τὰ πτερύγια τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἄλλα πάθη αὐτῶν· μετὰ ὄξους μιγεῖσα καὶ ἐπιχριομένη ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τῶν κροτάφων ὠφελεῖ κατὰ τῆς κεφαλαλγίας. Μετὰ οἴνου ἐπιχριομένη ὠφελεῖ κατὰ τῆς τριχοῤῥοίας. Μετὰ οἴνου καὶ μέλιτος ἁρμόζει εἰς ὅλα τὰ πάθη τοῦ στόματος.

Ἐν γένει οἱ νεώτεροι οὐδὲν ἐπρόσθεσαν πρὸς τὴν θεραπευτικὴν χρῆσιν τῆς ἀλόης.

Τὰ φύλλα τῆς ἀλόης κοινῶς χρησιμεύουσιν ὡς κατάπλασμα παιπαλημένα διὰ θείου πρὸς θεραπείαν τῶν ἡπατικῶν παθήσεων. Χρησιμεύουσι δὲ καὶ πρὸς βιομηχανίαν· ἐμπεριέχουσι πλείστας ἶνας κανονικοῦ πάχους, αἵτινες εἰσὶν συμπαγεῖς, καὶ ἀντέχουσιν ὡς νῆμα λινοῦ. Διὰ τούτων κατασκευάζονται ἐν Ἑπτανήσῳ τρίχαπτα (δαντέλαι) πολὺ ὡραῖα· δύνανται νὰ χρησιμεύσωσι καὶ πρὸς κατασκευὴν ὑφασμάτων καὶ διαφόρων ἄλλων εἰδῶν τῶν μεταξουργῶν. Ἀτυχῶς ἡ ἐπινοητικὴ βιομηχανία παρ' ἡμῖν εἰσέτι δὲν ἀνεπτύχθη προσηκόντως ὅπως χρησιμοποιήσῃ τὸ χρησιμώτατον τοῦτο προϊὸν τῶν παρ' ἡμῖν φύλλων τῆς ἀλόης.

Περὶ ἀγγουρίων.

Οἱ ἀρχαῖοι ἕλληνες ὠνόμαζον τὴν ὀπώραν ταύτην σίκυον καὶ σίκυν, σικυὸν, ἠδύγαιον· Οἱ δὲ ῥωμαῖοι ὠνόμαζον ἀγγούριον, ἐξ ὧν διετηρήθη παρ' ἡμῖν τὸ ὄνομα τοῦτο, καὶ ἐλησμονήθη ἐντελῶς τὸ ἀρχαῖον ἑλληνικόν.

Οἱ ἀρχαῖοι ὠρέγοντο πολὺ τοὺς σικυοὺς καὶ μεγάλως ἐτελειοποίησαν τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν. Ἐπὶ Ἀριστοτέλους ἦσαν περιπόθητοι. Εἶχον τότε ἐπινοήσει διαφόρους τρόπους ὅπως γίνωνται τρυφερώτεροι καὶ ἐπιμηκέστεροι, καὶ ὁ Ἀριστοφάνης λέγει ὅτι καὶ τὸν χειμῶνα εἶχον σικυοὺς οἱ Ἀθηναῖοι.

Ἐκ τῶν ἑλλήνων παρέλαβον καὶ οἱ ῥωμαῖοι τὴν ὄρεξιν πρὸς

τὸ τρώγειν τούτους, οἵτινες ἔτι μᾶλλον ἐτελειοποίησαν τὴν καλλιέργειαν αὐτῶν.

Ἔτρωγον οἱ τότε ὡς καὶ οἱ νῦν τὴν ὀπώραν ταύτην τρυφερὰν καὶ νεαρὰν πρὶν ὡριμάσῃ. Ἐπὶ Τιβερίου ἐν Ῥώμῃ, ἐπειδὴ ὁ αὐτοκράτωρ οὗτος ἐνοστιμεύετο καὶ ὑπερηγάπα τὰ ἀγγούρια, καὶ πάντοτε ἔτρωγε, κατὰ μίμησιν τοῦ αὐθέντου τούτου καὶ ὁ δουλόφρων τότε λαὸς τῆς Ῥώμης ἠγάπα νὰ τρώγῃ ἀγγούρια· διότι φύσει φιλεῖ τὸ ὑπήκοον μιμεῖσθαι τὸν ἄρχοντα· διὰ τοῦτο καὶ χειμῶνα καὶ καλοκαίρι ἐπωλοῦντο ἐν ταῖς ὁδοῖς ἀγγούρια τροφαντά· τὸν χειμῶνα ἐφύτευον ταῦτα ἐν ταλάροις (γάστρας), τὰ ὁποῖα ἐξέθετον πρὸς πώλησιν ἐν τῇ ἀγορᾷ.

Ἡ ὀπώρα αὕτη εἶνε εὔπεπτος, ὅταν ἦνε πολὺ νεαρά, καὶ ὄχι μαραμένη, ἀρκεῖ νὰ μασσᾶται καλῶς.

Ἡ εὐπεψία αὐτῆς προέρχεται ἐκ τοῦ ὀποῦ (ζωμοῦ) αὐτῆς, ὅστις φύσει εἶναι τονικὸς τοῦ στομάχου καὶ τῶν νεύρων. Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ ἄνθρωποι, οἵτινες φύσει ἕνεκεν ἰδιοσυγκρασίας δυσχερῶς χωνεύουσι ταύτην.

Ὁ ὀπὸς τοῦ σικύου ἔχει καὶ ἰατρικὰς ἰδιότητας. Ἐπιχριόμενος ἐπὶ τοῦ δέρματος καθαρίζει αὐτὸ ἔκ τινων ἐλαφρῶν ἐξανθημάτων καὶ τραχυτήτων τοῦ προσώπου. Διὰ τοῦτο ἐν Εὐρώπῃ γίνεται χρῆσις αὐτοῦ πρὸς κατασκευὴν παχυμύρου (πομάδας) πρὸς καθαρισμὸν τῶν κηλίδων τοῦ δέρματος. Τοιαύτην χρῆσιν ἐποίουν καὶ οἱ ἀρχαῖοι κατὰ τὸν Διοσκορίδην· ὠφελεῖ εἰς τὰ πάθη τῆς κύστεως· εἶνε δροσιστικὸς καὶ ἀντιφλογιστικός.

Ὁ σικυὸς τὸ (ἀγγούριον) πρέπει νὰ τρώγηται μετὰ τὸ φαγητόν· διότι εὐκολύνει τὴν πέψιν καὶ παύει τὴν δίψαν· ἀλλὰ καὶ σαλάτα μετὰ τοῦ κρέατος εἶναι καλός, καὶ εὐπεψίαν φέρει.

Ὅσοι σίκυοι φύονται εἰς βαλτώδεις τόπους εἰσὶν δύσπεπτοι, γεννῶσιν ἀέρια ἐν τῷ στομάχῳ, καὶ ἐνίοτε εἰς τοὺς προδιατεθειμένους ἐπιφέρουσι διαλείποντα πυρετόν. Ὅθεν οἱ φυόμενοι εἰς μὴ ἑλώδεις τόπους εἶνε οἱ προτιμητέοι.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ προχείρων εὐκοιλίων

Ἡ βρῶσις μετὰ τὸ φαγητὸν ὀλίγων δαμασκίνων, ἢ ἡ πόσις

ολίγου ζωμοῦ τούτων ἐπιφέρει ἀταράχως εὐκοιλιότητα.

Ἄλλο εὐκοίλιον

Λάβε φύλλων συναμικῆς δρ.	4
ὀποῦ ἑνὸς λεμονίου μεγάλου	
ὕδατος παγαίου δρ.	40

Ἄφες ἅπαντα ὁμοῦ ἀπὸ τὸ ἑσπέρας μέχρι πρωΐας ἐντὸς ὑελίνου ἀγγείου, στράγγισον, καὶ πρόσθες ζάχαριν πρὸς γλύκανσιν ἀρκετόν. Ἡ πόσις τούτου τὴν πρωΐαν ἀποτελεῖ εὐκοίλιον ἐξαίρετον ἰατρικόν.

Καὶ πάλιν ἐπαναλέγομεν μὴ εὐκόλως καὶ ἐκ παραμικρᾶς αἰτίας λάμβανε καθάρσιον. Γνωστὸν δ' ἔστω ὅτι οὔτε εἰς πάντα τὸ αὐτὸ καθάρσιον ὠφελεῖ· ἰδοὺ τί λέγει ὁ θεῖος Ἱπποκράτης περὶ τῆς χρήσεως τῶν καθαρσίων ἐν τοῖς ἀφορισμοῖς αὐτοῦ.

«Αἱ ἔγκυοι δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωσι καθάρσιον, καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ καὶ ἀνάγκη, οὔτε πρὸ τοῦ τετάρτου καὶ οὔτε μετὰ τὸν ἕβδομον μῆνα τῆς ἐγκυμοσύνης.»

Ἡ ὑπὲρ τὸ δέον ἐνέργεια καθαρσίου βλάπτει· μέχρι τὸ πολὺ ἑπτὰ ἐκκενώσεων εἶνε καλὸν τὸ καθάρσιον.

Κατὰ τὸ θέρος προτιμητέον τὸ ἐμετικὸν, κατὰ τὸν χειμῶνα τὸ καθαρτικόν.

Πρὸ τῶν κυνικῶν καυμάτων καὶ ἐν καιρῷ αὐτῶν τὸ καθάρσιον ἐπιφέρει ἀτονίαν.

Μὴ λάμβανε τὸ ρεβέντι εἰς κόνιν, διότι κατόπιν ἐπιφέρει δυσκοιλιότητα.

Κατὰ τῆς δυσκοιλιότητος, καὶ ὡς ἁπλοῦν καθαρτικὸν χρησιμεύει καὶ ἡ Σηναμικὴ, εἴτε ὁ ἐκ ταύτης καφὲς καθαρτικὸς (ἰδὲ σελ. 14), εἴτε ὑπὸ κατασκευὴν οἴνου καθαρτικοῦ, ὅστις γίνεται οὕτω.

Λάβε φύλλων σηναμικῆς δραμ.	10
ἄνευ τῶν μίσχων	
Κανέλλας τετριμμένης δραμ.	2
Οἴνου λευκοῦ ἄνευ ῥητίνης δρ.	150

Θὲς ἅπαντα ἐντὸς φιάλης, καὶ ἄφες ἐν σκιερῷ τόπῳ ἐπὶ 10 ἡμέρας, στράγγισον καὶ φύλαξον ἐν φιάλῃ καθαρᾷ· ἓν ρακοπότηρον σύνηθες πλῆρες ἐκ τοῦ καθαρτικοῦ τούτου οἴνου ληφθὲν τὴν πρωΐαν ἀρκεῖ πρὸς καταπολέμησιν τῆς δυσκοιλιότητος.

Εὐκοίλιον διὰ δαμασκήνων ἢ κοκκυμήλων.

Λάβε φύλλων σηναμικῆς δραμ.	6

Ὕδατος βράζοντος. » 100

Ἔμβρεξον ταῦτα ἐπί τινας ὥρας καὶ στράγγισον.

Διὰ τοῦ ὕδατος τούτου βράσον ποσὸν ἀρκετὸν δαμασκήνων ξηρῶν, πρόσθες ἀρκετὸν μέλι πρὸς γλύκανσιν, καὶ μεταχειρίσθητι.

Ὅσοι εἰσὶν ἰσχνοὶ καὶ εὐκόλως ἐμοῦσι, πρέπει νὰ λαμβάνωσι ὅταν ἔχωσιν ἀνάγκην ἐμετικὰ καὶ οὐχὶ καθαρτικά· τὸν δὲ χειμῶνα ν' ἀποφεύγωσι ταῦτα.

Ὅσοι ὅμως εἰσὶν μετρίως εὔσαρκοι καὶ δυσχερῶς ἐμοῦσι, πρέπει νὰ λαμβάνωσι καθαρτικόν· ἀλλὰ καὶ τοῦτο πρέπει ν' ἀποφεύγωσι κατὰ τὸ θέρος.

Οἱ στηθικοὶ δὲν πρέπει νὰ λαμβάνωσιν ἐμετικόν.

Οἱ μελαγχολικοὶ πρέπει νὰ λαμβάνωσι καθάρσια ἐπιφέροντα πολλὰς ἐκκενώσεις.

Ὅταν ὑπάρχῃ ὀξεῖα νόσος, καὶ τὸ σῶμα ἔχει ἀνάγκην πρὸς εὐκοιλιότητα, δίδε καθάρσιον αὐθημερόν· ἡ βραδύτης βλάπτει.

Ὅταν τις ἦνε ἀπύρετος· ἀλλ' ἔχει ἀνορεξίαν, πόνους ἐπὶ τοῦ προκαρδίου (χουλιαρίου τῆς καρδίας), σκοτοδίνην, καὶ πικρὰν τὴν γλῶσσαν σημαίνει ὅτι πρέπει νὰ λάβῃ ἐμετικόν.

Ὅταν αἰσθάνεταί τις πόνους ὑπεράνω τοῦ ἐπιγαστρίου, ἐὰν ἦνε ἀνάγκη νὰ λάβῃ καθαρτικόν, πρέπει νὰ προτιμήσῃ τὸ ἐμετικόν· ἐὰν δὲ οἱ πόνοι ὦσιν ἐπὶ τῆς κοιλίας, ληφθήτω καθάρσιον.

Ὅταν τις ἦνε ἀπύρετος, καὶ αἰσθάνηται πόνους τῶν ἐντέρων, καὶ βάρος εἰς τὰ γόνατα, καὶ πόνους εἰς τὴν μέσην (ὀσφὺς), οὗτος πρέπει νὰ λάβῃ καθάρσιον.

ΜΥΡΕΨΙΚΑ.

Παχύμυρον διὰ σικύων (ἀγγουρίων)

(Pommade des Concombres)

Οἱ Εὐρωπαῖοι κατασκευάζουσι ταύτην διὰ πάχους χοίρου· ἡμεῖς ὅμως συσταίνομεν ἀντὶ πάχους τὴν κατασκευὴν ἰδίου παχυμύρου ἔχουσαν οὕτω.

Λάβε κηροῦ λευκοῦ καθαροῦ, βουτύρου κακάου. καὶ σπέρματος κήτους ἀνὰ δρ. 2. ἐλαίου γλυκαμυγδάλου δρ. 16· θὲς πάντα ἐντὸς μικροῦ ἀγγείου πηλίνου ἢ μεταλλίνου καθαροῦ, καὶ θέρμανον δι' ἐλαφροῦ πυρὸς, ἕως οὗ συντακῶσι πάντα, ἀ-

νακινῶν αὐτὰ διὰ κοχλιαρίου. Ἔκβαλεν ἐκ τοῦ πυρὸς, καὶ ἄφες τὸ μίγμα ἵνα ψυχρανθῇ· εἶτα θὲς τοῦτο ἐντὸς ἰγδίου ὑαλίνου ἢ πηλίνου, καὶ ἀνακίνει διὰ τοῦ ὑπέρου (γουδοχερίου), μέχρις οὗ γείνῃ ἀλοιφὴ λευκή.

Λάβε σικύους τρυφερούς, καθάρισον ἐκ τοῦ πρασίνου φλοιοῦ, κόψον εἰς μικρὰ τεμάχια, θὲς ταῦτα ἐντὸς πανίου, καὶ πίεσον σφόδρα, ἕως οὗ ἐξαχθῇ ὁ ὀπὸς, τὸν ὁποῖον στράγγισον δὶς καὶ τρὶς ὅπως καλῶς καθαρισθῇ καὶ γείνῃ διαφανής. Πρὸς κατασκευὴν τοῦ περὶ οὗ ὁ λόγος παχυμύρου.

Λάβε ἐκ τῆς ῥηθείσης ἀλοιφῆς δράμια 25, καὶ ἐκ τοῦ ὀποῦ τῶν ἀγγουρίων δραμ. 15 ἀνάμιξον ἐντὸς τοῦ ἰγδίου ἀμφότερα, ἀνακατόνων διὰ τοῦ ὑπέρου, μέχρις οὗ ἀναμιχθῇ καλῶς ὁ ὀπὸς μετὰ τῆς ἀλοιφῆς· ἄφες τὸ μίγμα ἐπὶ 24 ὥρας, μεθ' ἃς στράγγισον τὸ μὴ ἑνωθὲν μετὰ τῆς ἀλοιφῆς ποσὸν ὑγρὸν, καὶ πρόσθες νέον ἴσον ποσὸν ὀποῦ τῶν ἀγγουρίων, καὶ πάλιν καλῶς ἀνακάτωσον, καὶ μετά τινας ὥρας στράγγισον τὸ περισσεύον ὑγρόν. Τοῦτο ἐπανάλαβε πολλάκις, μέχρις οὗ ἴδῃς ὅτι ἡ ἀλοιφὴ ἀπέκτησε καλῶς τὴν ὀσμὴν τῶν ἀγγουρίων. Θέσον τὴν ἀλοιφὴν ἐντὸς λευκοῦ πανίου, πίεσον ταύτην ἵνα ἀποχωρισθῇ ἐντελῶς ὁ μὴ ἑνωθεὶς ὀπός. Μετὰ ταῦτα θέσον τὸ οὕτως ἔχον παχύμυρον εἰς ἀγγεῖον ὑάλινον πλῆρες, καὶ διατήρει εἰς τόπον δροσερόν. Τινὲς προσθέτουσι μετὰ τὴν ἐντελῆ ἀποχώρησιν τοῦ ὑγροῦ καὶ 3 δρ. ἀμύλου καλοῦ, καὶ ἀναμιγνύουσι καλῶς ἐν ἰγδίῳ.

Τὸ παχύμυρον τοῦτο εἶνε ἐκ τῶν σημαντικωτέρων ἐν Εὐρώπῃ, καθαρίζει και δροσίζει τὸ δέρμα τοῦ προσώπου, καὶ ἀφαιρεῖ τὰς ἐπ' αὐτοῦ κηλίδας· ἐπαλείφεται τὸ πρόσωπον τὴν πρωΐαν ὑπὸ μικρὸν ποσὸν ὅπως διατηρῆται στιλπνόν.

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Τὸ γάλα τῆς ὄνου, καὶ τῆς αἰγός.

Τὸ ἐλαφρότερον καὶ προτιμότερον γάλα πρὸς θεραπευτικὴν χρῆσιν εἶνε τὸ τῆς ὄνου καὶ τῆς αἰγός. Ἐὰν ὁ ἀσθενὴς μεταχειρισθῇ ἐπὶ ἕνα κατὰ συνέχειαν μῆνα τὸ γάλα τοῦτο, καὶ διατηρῇ κατάλληλον δίαιταν, δύναται μεγάλως νὰ ὠφεληθῇ πάσχων ἐκ τῆς φθίσεως· κατὰ δὲ τὸν διϊσχυρισμὸν τινῶν ἐν Εὐρώπῃ ἰατρῶν καὶ νὰ θεραπευθῇ.

Τινὲς τῶν Ἰατρῶν θεωροῦσι τὸ γάλα τῆς ὄνου ἢ τῆς αἰ-

γὸς ἔτι ἐπωφελέστερον εἰς τοὺς φθισικοὺς, ἐὰν συνάμα ὁ λαμβάνων τοῦτο τρώγῃ καὶ κοχλίας τῶν ἀμπέλων, καὶ καραβίδας. Ἐπιβοηθεῖται ἡ θεραπεία αὕτη ἐὰν ὁ πάσχων εἰσπνέῃ καὶ ἀτμοὺς Τερεβινθίνης ἢ πίσσης.

—

Αἱ αἱμορροΐδες προκαλοῦνται μᾶλλον διὰ τοῦ ὑποθέματος τοῦ τρυγικοῦ ἀντιμονίου παρὰ διὰ τῆς ἀλόης.

—

Ἐὰν μετὰ τὸ φαγητὸν κατέχεσαι ὑπὸ χαλαρώσεως τοῦ σώματος, ἔχῃς δίψαν, καὶ δυσθυμίαν, σημεῖον ὅτι ἔφαγες τροφὴν δύσπεπτον· ἰδίως ἐπέρχονται ταῦτα ὅταν φάγῃς ἰχθῦς ἑώλους ἢ τάριχον κακῆς ποιότητος ἢ δύσπεπτον φαγητόν. Διαλύεται ἡ τοιαύτη κατάστασις μετὰ ὥρας ἀπὸ τῆς ὥρας τοῦ φαγητοῦ. Ἡ πόσις λεμονάδων ἐπιταχύνει τὴν λύσιν τῆς τοιαύτης καταστάσεως.

—

Ἐὰν κατέχησαι ὑπὸ δυσκοιλιότητος πλέον τῶν τριῶν ἡμερῶν, καὶ καταληφθῇς ὑπὸ κοιλοπόνου, μὴ πίῃς λαύδανον τοῦ Σίνδεναμ, οὔτε ἄλλην σκευασίαν ὀπίου, οὔτε τὴν κοιλίαν μὴ ἀλείψῃς μετ' ἀλοιφῆς ἐχούσης ὄπιον· διότι ἡ δυσκοιλιότης αὔξεται, ἡ κόπρος καθίσταται σκληροτάτη, καὶ δυσχερῶς τὰ καθαρτικὰ ἐνεργοῦσι. Ποίει κλύσμα μετὰ ἅλατος ἀγγλικοῦ καὶ ὕδατος ψυχροῦ, ἢ πίε καθάρσιον ἐλαφρὸν δι' αὐτοῦ, περὶ οὗ ἴδε σελ. 175 Τομ. Α.)

—

Ἰατρικὸν κατὰ τῶν τύλων.

Λάβε φύλλα κυσσοῦ, ἔμβρεξον ταῦτα ἐπὶ 24 ὥρας ἐντὸς ὄξους δριμέος· ἐπίθεσον ἓν ἢ δύο φύλλα τὸ ἑσπέρας ἐπὶ τοῦ τύλου, καὶ ἐπίδεσον καλῶς· ἐπανάλαβε τοῦτο ἐπί τινας ἡμέρας, καὶ ὁ τύλος ἀποχωρίζεται διὰ μόνης τῆς προσπαθείας τοῦ δακτύλου· δοκιμαστέον.

—

Τρόπος τοῦ καθιστᾶν τὰς κινάρας τρυφερὰς ὁλοσχερῶς.

Ἅμα ἀναφανῇ ἡ ἀγκινάρα περιτύλιξον αὐτὴν διὰ πανίου καὶ διὰ ἀχύρων ἵνα μὴ προσβάλληται ὑπὸ τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ ἀέρος. Οὕτως αὔξεται, ἐξογκοῦται, καὶ καθίσταται ὅλη τρυφερὰ καὶ βρώσιμος.

—

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ

ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ προπλ. φρ. 5. Διὰ τὸ ἐξωτ. 5,50 μετὰ τοῦ Παραφοίβου.

ΕΤΟΣ ΙΔ'.—Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Ἰουλίου 1880—Ἀριθ. 8.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ τοῦ ὑγιοῦς νοός.

Ὁ ἄνθρωπος κατὰ δύο δυνάμεις τοῦ νοὸς ὑπερέχει καὶ διαφέρει τῶν ζώων· κατὰ τὴν *δημιουργικὴν* καὶ κατὰ τὴν *προνοητικήν*, ἤγουν κατὰ τὸ διανοίᾳ προορᾷν Κατὰ τὰς δύο ταύτας νοητικὰς δυνάμεις ὁ ἄνθρωπος ἐγένετο κατὰ τὸν Μωϋσῆν κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεὸς ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν».

Ὅσον λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἔχει ταύτας μᾶλλον ἀναπτυγμένας, κατὰ τόσον περισσότερον ὑπερέχει τῶν ἀλόγων ζώων καὶ τελειότερος γίνεται, καὶ πρὸς τὸν Θεὸν πλησιάζει· τοῦτο εἶπε καὶ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς «ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι, ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν οὐρανοῖς τέλειός ἐστιν» (Ματθ. Ε.)

Ἐκ τοῦ μεγέθους τῶν δύο τούτων θείων δυνάμεων τοῦ νοὸς ἐκπηγάζει πᾶν ἀγαθόν· ἐκ δὲ τῆς σμικρότητος τούτων προέρχεται πᾶν κακόν.

Διὰ μὲν τῆς δημιουργικῆς δυνάμεως ὁ ἄνθρωπος ἐπινοεῖ ἐργαλεῖα μηχανάς, μεθόδους καὶ πᾶσαν ἐφεύρεσιν πρὸς εὐκολωτέραν καὶ μείζονα οἰκονομίαν τῶν ἀναγκῶν του, καὶ ἀπόλαυσιν τοῦ τερπνοῦ, ὅπερ ἐστὶ τὸ ἀγαθόν.

Διὰ δὲ τῆς προνοητικῆς ὁ ἄνθρωπος προβλέπει πρὸς τὰ μέλλοντα, καὶ πρὸς ἐπιτυχίαν διαθέτει τὰς ἄλλας δυνάμεις του.

Ὁ προνοητικὸς νοῦς ἀπαιτεῖ πλείονα ἀντίληψιν, ἀγχίνοιαν, ὀξυδέρκειαν, μνήμην καὶ κρίσιν βαθεῖαν.

Αἱ δύο αὗται δυνάμεις οὐδέποτε συνυπάρχουσιν ἐπίσης ἀ·επτυγμέναι εἰς πάντα ἄνθρωπον. Εἰς τοὺς μὲν πέφυκεν ἡ ὑπεροχὴ τῆς ἄλλης, ἤτοι τῆς προνοίας· εἰς ὅσους ἀμφότεραι εἰσὶν ἐπίσης καὶ μεγάλως ἀνεπτυγμέναι, οὗτοι εἰσὶν οἱ μεγάλοι νόες· εἰς μόνον ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς ἀνθρωπότητος ὑπῆρξε τοιοῦτος, οὗτός ἐστιν ὁ μέγας καὶ σοφὸς Ἀριστοτέλης, τοῦ ὁτοίου οὔτε ἀνώτερος οὔτε ἴσος δύναται πλέον γενέσθαι. Ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ δημιουργικὴ δύναμις, ἐκεῖ γίνονται οἱ ἐξέχοντες ἐπιστήμονες, τεχνῖται, βιομήχανοι κλπ Ὅπου δὲ ἐπικρατεῖ ἡ πρόνοια, ἐκεῖ ἀναφαίνονται κατὰ τὸ εἶδος τῆς διαθέσεως ἐπίσημοι πολιτικοί, στρατηγοί, εὐδόκιμοι εἰς μεχάλας επιχειρήσεις, καὶ βαθύπλουτοι ἐξ ἀτομικῆς ἐνεργείας, καὶ οὐχὶ ἐκ κληρονομίας ἢ ἄλλης τύχης. Διὰ τῆς προνοίας ὑπάρχοντος καὶ κόκκου τύχης, ὁ ἔμπορος καθίσταται βαθύπλουτος, διὰ ταύτης διαμορφόνονται καὶ κοινωνίαι, καὶ τὰ ἔθνη, καὶ ἀποκτῶσιν εὐημερίαν καὶ ἰσχύν.

Εἰς ὅσους ἡ προνοητικὴ δύναμις εἶνε μικρὰ ἢ ἐλλείπει σχεδὸν ὁλοσχερῶς, οὗτοι εἰσὶν πτωχοί, ἄποροι καὶ ἄθλιοι· διότι οὐ δύνανται προνοεῖν πρὸς τὸ κέρδος, οὔτε διατηρεῖν τοῦτο διὰ τῆς εὐλόγου οἰκονομίας, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ τῆς προνοίας. Ἐκτὸς τῶν ἐκ τῶν συμφορῶν τῆς τύχης περιπεσόντων εἰς πτωχείαν, πᾶς ἄλλος πτωχὸς πέφυκεν τοιοῦτος, διότι στερεῖται τῆς προνοητικῆς δυνάμεως. Γεννῶνται ἵνα ὦσι πτωχοί, γεννῶνται ἄλλοι ἵνα πλουτήσωσι, ἄλλοι ἵνα αναμορφώσωσι κοινωνίας καὶ ἔθνη ἄλλοι ἵνα ἀναπτύξωσιν ἐπιστήμας καὶ τέχνας κλπ.

Ὁ προνοητικὸς ἄνθρωπος πάντοτε γίνεται εὔπορος, ἔστω καὶ ἂν ἡ τύχη δὲν συμβάλλῃ πρὸς τὸν μέγα πλοῦτον· εἶνε ἐνάρετος, εἶνε φίλος τοῦ ἀγαθοῦ, φ:λος τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, καὶ πάσης ἀρετῆς. Ὁ δὲ μὴ προνοητικὸς εἶνε φαῦλος, κακὸς ὑποπίπτει εἰς εἰς σφάλματα καὶ ἐγκλήματα, καὶ καθίσοαται δυστυχής.

Ὁ σοφ ς Δημόκριτος ἦτο πλούσιος ἐκ πατρός· ἀλλ' ἀγαπῶν τὰς φιλοσοφικὰς ἀπασχολίας, ἐχάρισε τὴν περιουσίαν του εἰς τὸν ἀδελφόν του Δάμαστιν, καὶ περιωρίσθη εἰς τὴν λιτότιτα. Οἱ συμπολῖταί του Ἀβδηρῖται οἵτινες ἐστεροῦντο τῆς προσηκούσης προνοίας, ἐκατηγόρουν αὐτὸν ὡς ἀνίκανον νὰ πλουτίζῃ, καὶ ὅτι ὡς φιλόσοφος δὲν δύναται νὰ ἀποκτᾷ μεγάλην περιουσίαν. Ὁ

Δημόκριτος ἵνα τοῖς ἀποδείξῃ τὴν ἀπάτην των, καὶ ὅτι ἂν δὲν ἔχῃ πλοῦτον, τοῦτο προέρχεται διότι δὲν θέλει. Παρετήρησε κατὰ τὸ ἔαρ ἐκείνου τοῦ ἔτους φαινόμενα ἀστρονομικά, ἐξ ὧν προενόησεν ὅτι, ἐν ᾧ αἱ ἐλαῖαι ἐδείκνυον ἀφθονίαν, ἔμελλεν ὁ καρπὸς αὐτῶν κατὰ τὸ θέρος νὰ καταστραφῇ καὶ τὸ ἔλαιον νὰ ὑπερτιμηθῇ· οἱ Ἀβδηρῖται κύριον πόρον τοῦ ζῆν εἶχον τὴν ἐσοδείαν τοῦ ἐλαίου. Λέγει λοιπὸν τοῦ ἀδελφοῦ του νὰ ἀγοράσῃ ἅπαν τὸ ἐνυπάρχον ἔλαιον καὶ νὰ περιστοιχίσῃ καὶ τὸ μέλλον κατ' ἐντολήν του. Ὁ ἀδελφός του ἐκ σεβασμοῦ ἐξετέλεσε τὴν ἐντολὴν ταύτην. Οἱ δὲ Ἀβδηρῖται ἤρξαντο χλευάζειν τὴν ἀνοησίαν τοῦ Δημοκρίτου. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως χρόνου τινός, αἱ ἐλαῖαι, αἱ δεικνύουσαι τόσην ἀφθονίαν, κατεστάθησαν ἄφοροι, ἡ δὲ τιμὴ τοῦ ἐνυπάρχοντος ἐλαίου μεγάλως ἀνυψώθη, ὥστε κέρδη μέγιστα εἶχε πλέον ὁ Δημόκριτος. Τότε οἱ Ἀβδηρεῖται συνησθάνθησαν τὴν πλάνην των, καὶ ἤρξαντο νὰ παρακαλῶσι τὸν σοφὸν Δημόκριτον ἵνα φανῇ οἰκτίρμων. Ὅθεν συγκαλέσας εἰς συνάθροισιν ὅλους τοὺς συμπολίτας εἶπεν αὐτοῖς ὅτι ἔπραξε τὸ ἐμπόριον τοῦτο ἵνα δείξῃ ὅτι ὁ φιλόσοφος δύναται νὰ κερδίσῃ χρήματα καὶ νὰ γείνῃ πλούσιος· ἀλλὰ δὲν θέλει. Ὅθεν συγχωρεῖ αὐτούς, καὶ ἀφήνει τὰ κέρδη πρὸς ὠφέλειαν αὐτῶν.

Αἱ τοῦ νοὸς δυνάμεις ἐνοικοῦσιν ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ. Ὁ ὑγιὴς ἐγκέφαλος ἔχει καλῶς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἐνεργούσας τὰς δύο ταύτας δυνάμεις. Διὰ τοῦτο κοινῶς λεγουσι διὰ τὸν καλῶς καὶ προνοητικῶς σκεπτόμενον ὅτι εἶνε *γερὸ* (ὑγιηρὸν) *κεφάλι*, γερὸς (ὑγειηρὸς) νοῦς, *δυνατὸς* νοῦς, *νοῦς μέγας*.

Ὁ μέγας νοῦς εἶνε σπάνιος εἰς τὰς κοινωνίας καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ἔθνη. Δὲν παρίσταται πάντοτε κατὰ πᾶσαν ἐποχήν· ὡς τὰ δένδρα καὶ οἱ ἀγροὶ οὐ πάντοτε εὐφοροῦσιν ἀλλὰ κατὰ περιόδους, οὕτω καὶ οἱ μεγάλοι νόες, οἱ ὑγειηροὶ νόες, οὐ πάντοτε γεννῶνται· ὑπάρχουσι περίοδοι καὶ ἐποχαὶ ἄγονοι τοιούτων νοῶν, καὶ ἐποχαὶ γόνιμοι. Ὅταν αἱ ἐποχαὶ ὦσιν ἄγονοι τοιούτων νοῶν, αἱ κοινωνίαι καὶ τὰ ἔθνη καταπίπτουσιν, ὀπισθοδρομοῦσιν ὁτὲ μὲν ἠθικῶς ὁτὲ δὲ ὑλικῶς κατὰ τὸ ἐπικρατοῦν πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. Ἄλλοτε δὲ ὀπισθοδρομοῦσι καὶ κατ' ἀμφότερα.

Αἱ τοιαῦται κοινωνίαι εἰσὶν ἀτυχεῖς καὶ δυστυχοῦσι· διότι ἡ μικρὰ πρόνοια περιστρέφεται εἰς τὸ ἀτομικὸν συμφέρον, περιορουμένου τοῦ κοινοῦ συμφέροντος, ἐνώπιον τοῦ κοινοῦ ἀγαθοῦ, οὗ ἕνεκα πᾶσα κοινωνία συνέστηκε.

Ὁ βίος τῶν ἐθνῶν ἐπιμαρτυρεῖ τὰς ἀληθείας ταύτας.

Όταν αἱ ἐποχαί ὦσι γόνιμοι ὑγιηρῶν νοῶν, ἀναφαίνονται νόες μεγάλοι δημιουργικοί καὶ προνοητικοί. Αἱ κοινωνίαι καὶ τὰ ἔθνη ὡς ἀσπάραγοι ταχέως ἀναπτύσσονται· ἐκεῖ διακρίνεται καὶ τιμᾶται ἡ ἀρετὴ καὶ ἱκανότης, καὶ ἐνισχύονται καὶ ἐνθαρρύνονται ὅπου καὶ ἂν ὑπάρχουσιν εἴτε εἰς πλουσίους εἴτε εἰς πτωχούς. Αἱ ἐπιστήμαι, αἱ τέχναι, ἡ βιομηχανία καὶ τὸ ἐμπόριον ἁμιλλώμενα ἀναπτύσσονται. Ἡ ἐθνικὴ εὐημερία καὶ ἰσχὺς προοδεύουν, καὶ μετὰ τοῦ ἔθνους καὶ πάντες οἱ πρὸς τὴν προοδον πεφυκότες ἀναδεικνύονται, καὶ εὐημεροῦσι. Δόξα καὶ εὐτυχία διαλάμπει πανταχοῦ. Ἡ Ἑλλὰς ἐντὸς 200 ἐτῶν, ὑπαρξάντων μεγάλων νοων, ἀφίκετο εἰς τὸν κολωφῶνα τῆς δόξης κατ' ἐπιστήμας καὶ τέχνας, κατέστη ἰσχυροτάτη καὶ διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης. Οἱ Ῥωμαῖοι ἑνοὸς 70 ἐτῶν ἔχοντες μεγάλους νόας καθυπέταξαν τὴν τότε οἰκουμένην.

Ἅμα ἐπῆλθεν ἐποχὴ στερουμένη μεγάλων νοῶν, ἐπῆλθε καὶ ἡ κατάπτωσις καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ τῶν Ρωμαίων.

Β΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ

Περὶ ἀνέμων.

Ἐπὶ Ὁμήρου πάντες οἱ ἄνεμοι ἐμπεριελαμβάνοντο εἰς τὰ τέσσαρα τμήματα τοῦ ὁρίζοντος. Ἓν τμῆμα ἦτο τὸ ἐμπεριεχόμενον πρὸς ἀνατολὰς μεταξὺ τῶν δύο τροπικῶν κύκλων τῆς γῆς καὶ διεκρίνετο ὑπὸ ἓν ὄνομα *Εὖρος*. Ἄλλο τμῆμα ἦτο τὸ ἐμπεριεχόμενον πρὸς δυσμὰς μεταξὺ ὡσαύτως τῶν δύο τροπικῶν, καὶ ἐκαλεῖτο *Ζέφυρος*· ἕτερον ἦτο τὸ περιοριζόμενον μέρος τοῦ ὁρίζοντος πρὸς βορρᾶν πέραν τοῦ βορείου τροπικοῦ κύκλου, καὶ ἐκαλοῦντο πάντες οἱ ἐκεῖθεν πνέοντες ἄνεμοι *Βόρειοι* καὶ τέταρτον τὸν περιοριζόμενον πρὸς μεσημβρίαν μέρος πέραν τοῦ μεσημβρινοῦ τροπικοῦ καὶ ἐκαλοῦντο *Νότιοι*. Διὰ τοῦτο ὁ Ὅμηρος τὸν Ζέφυρον ὅτε μὲν τὸν λέγει *Λαῦρον*, *δυσαῆν* ἄλλοτε *αἴθριον* «*τὰ μὲν φύει ἄλλα δὲ πέσσει*» καὶ ἀλλαχοῦ λέγει ἐπαινετικῶς «αἰεὶ ζεφύροιο διαπνέουσιν αὖραι» διότι κατὰ τὸ σημεῖον τοῦ ὁρίζοντος ἔνθεν πνέει καθίσταται ὁτὲ μὲν ἐπωφελής, ὁτὲ δὲ βλαβερός. Καὶ ἐὰν μὲν πνέῃ πρὸς βορρᾶν τοῦ Ἰσημερινοῦ εἶνε δροσερότατοθ καὶ ζωογόνος· ἐὰν

δὲ πνέῃ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ Ἰσημερινοῦ, εἶνε θερμός, καυστικὸς καὶ ἐπιβλαβής.

Μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ὁμήρου διέκρινον 8 ἀνέμους, δηλαδὴ ὑποδιῄρεσαν τὸν ὁρίζοντα εἰς 8 ἴσα μέρη, καὶ ἴδιον ὄνομα ἑκάστῳ ἐδόθη, ὡς ἐμφαίνεται ἐπὶ τοῦ πύργου τοῦ Κυρίστου, τοῦ κοινῶς καλουμένου *Ναοῦ τοῦ Αἰόλου*. Ὁ ἐπὶ τοῦ Ὁμήρου εὖρος ὡρίσθη μεταξὺ τοῦ ἀπηλιώτου καὶ νότου· ὁ μεταξὺ τοῦ Νότου καὶ Ζεφύρου ἐκλήθη Λίψ, ὅστις ἐν Ἀθήναις ὠνομάζετο καὶ Σκίρων. Ὀλυμπίας καὶ Ἰάπιξ. Ὁ μεταξὺ Ζεφύρου καὶ Ἄρκτου ἐκλήθη Ἀργέστης· ὁ δὲ Βορέας ὠνομάσθη Ἀπαρκτίας. Ὁ δὲ μεταξὺ Ἀπαρκτίου καὶ Ἀπηλιώτου ἐκλήθη *Καικίας*.

Κατόπιν διεκρίθησαν 12 ἄνεμοι· εἶτα οἱ μὲν πλέοντες τὴν Μεσόγειον θάλασσαν ὑποδιῄρεσαν τοὺς 8 ἀνέμους εἰς 16· οἱ δὲ πλέοντες τὸν Ὠκεανὸν ὑποδιῄρεσαν εἰς 32.

Πρὸς εὐκρινεστέραν ἰδέαν παραθέτομεν εἰκόνα παριστάνουσαν τοὺς 8 ἀνέμους ὑπὸ τὰ ἀρχαῖα καὶ νεώτερα ὀνόματα.

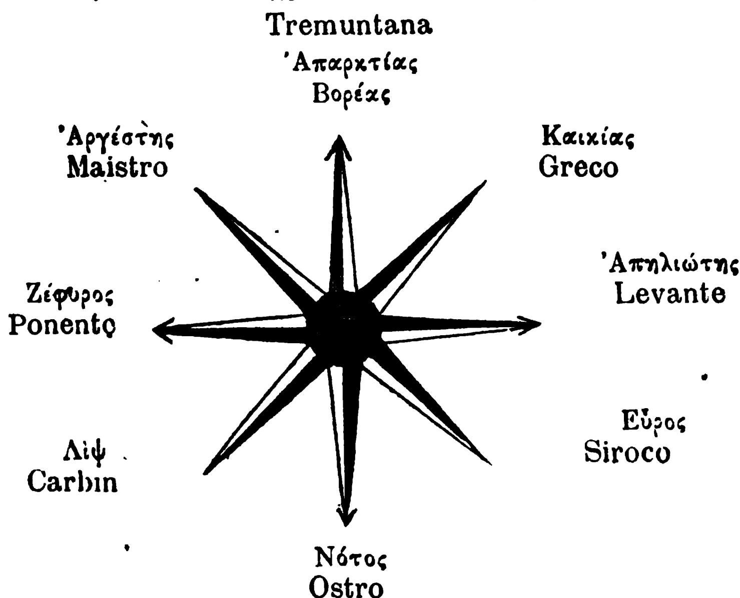

Περὶ ὠφελείας καὶ βλάβης τῶν ἀνέμων καθ' Ἱπποκράτην (π. διέτ. τὸ δεύτερον).

Ὅσοι ἄνεμοι ἔρχονται ἀπὸ θαλάσσης εἰσὶ κατά τι ξηρότεροι. Ὅσοι ἔρχονται ἀπὸ χιόνων, ἢ πάγων, ἢ λιμνῶν, ἢ ποταμῶν, πάντες εἰσὶν ψυχροὶ καὶ ὑγροί. Καὶ εἰ μὲν μὴ ὦσι πολὺ ψυχροὶ παρέχουσιν ὠφέλειαν καὶ εἰς τὰ ζῶα καὶ εἰς τὰ φυτά. Ἐὰν ὅμως ὦσι πολὺ ψυχροί, οἱ τοιοῦτοι ἄνεμοι ἐπιφέρουσι βλάβας εἰς τὴν ὑγίειαν· διότι παράγουσι μεγάλας μεταβολὰς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς θερμότητος καὶ ψυχρότητος, αἱ ὁποῖαι ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τῶν σωμάτων. Ταῦτα πάσχουσιν πρὸ πάντων ὅσοι κατοικοῦσιν ἐν χωρίοις παρακειμένοις εἰς μεγάλους ποταμούς, καὶ τὰ ὁποῖα εἰσὶν ἑλώδη καὶ θερμοῦ κλίματος.

Ὅσοι ὅμως τόποι δὲν εἰσὶν ἑλώδεις οὔτε ὑγροὶ ἐκ παρακειμένων ποταμῶν ἢ λιμνῶν, οὗτοι μεγάλως ὠφελοῦνται ἐκ τῶν ἀνέμων τῶν διερχομένων διὰ τόπων ψυχρῶν· διότι φέρουσιν ἀέρα καθαρὸν καὶ δροσερόν, καὶ ζωογονοῦσι τὰ ἐκ τῆς ἐγχωρίου θερμότητος χαλαρωμένα σώματα· τοιοῦτος ἐστὶν Ἐν Ἀθήναις ὁ Βορέας.

Ὅσοι ὅμως ἄνεμοι διέρχονται ἐκ τόπων ξηρῶν καὶ θερμῶν, καθίστανται ξηροὶ καὶ θερμοὶ καὶ βλάπτουσι τά τε ζῶα καὶ τὰ φυτά, διότι ἀπορροφοῦσι τὰ ὑγρὰ αὐτῶν καὶ ξηραίνουσι, καὶ καίουσι ταῦτα. Τοιοῦτος ἄεεμος εἶνε ὁ Λὶψ (λίβας).

Ὅσοι δὲ ἄνεμοι ἐκπορεύονται διὰ ξηρῶν ὀρέων καὶ ἀμέσως προσβάλλουσι τὰς πόλεις, οὗτοι οὐ μόνον ξηραίνουσι τὰ σώματα ἀλλὰ καὶ τὸν πρὸς ἀναπνοὴν ἀέρα διαταράττουσι καὶ ἐπίνοσα τὰ σώματα ἐμποιοῦσι.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ κράσεων (*).

Ἀντέχουσιν εἰς τὰς νόσους μᾶλλον οἱ ἰσχνοί, παρὰ οἱ ῥωμαλαῖοι, οἵτινες καὶ ῥαδίως καταβάλλονται. Πρὸς διατήρησιν ὑγιείας καὶ εὐεξίας ἀπαιτεῖται καὶ δύναμις τοῦ σώματος καὶ χρῆσις τῶν πρὸς ὑγίειαν ἀναλόγως τῆς κράσεως.

Διακρίνονται τέσσαρες ἀρχικαὶ κράσεις· αἱματώδης, νευρική, λεμφική, καὶ χολερική. Εἰσὶ δὲ συνήθως καὶ κράσεις σύμμικτοι.

(*) Διεξοδικώτερον ἰδὲ Συνέκδημον ὑγιεινὴν ἐκδ. Β'. σελ. 542.

Αἱματώδης κράσις.

Ἐπικρατοῦσιν ἐν ταύτῃ τῇ κράσει ἡ ζωηρότης τῆς κυκλοφορίας καὶ τῆς ἀναπνοῆς, ὁ θώραξ εἶναι εὐρύχωρος, ἡ πέψις γίνεται εὔκολος, ὅλαι αἱ λιτουργίαι τῆς οἰκονομίας ἐκτελοῦνται εὐκόλως· ἡ χροιὰ τοῦ δέρματος εἶναι ὑπέρυθρος· ἡ φυσιογνωμία ζωηρά, ὁ σφυγμὸς πλήρης, ἡ ζωϊκὴ θερμότης ἰσχυρά, τὸ αἷμα ἔχει πλεονάζοντα τὰ ἐρυθρὰ σφαιρίδια. Ὁ αἱματώδους κράσεως ἐν γένει εἶνε φαιδρός, περιποιητικὸς καὶ ζωηρός.

Ὁ αἱματώδης, ἐὰν ἐξασκῇ πολὺ τὰς κινήσεις τοῦ σώματος, αὐξει πολὺ τὰς δυνάμεις αὐτοῦ. Ὅσοι δὲ ἔχουσι ἀνεπτυγμένους τοὺς μῦς τοῦ σώματος λέγονται **μυώδους** κράσεως ἡ **ἀθλητικῆς.**

Ὁ τῆς αἱματώδους κράσεως ὑφίσταται ὀξείας νόσους· διὰ ταῦτα ἀπαιτεῖται τροφὴ ἁπλῆ καὶ δίαιτα λιτή· διότι ἡ πολὺ θρεπτικὴ εἶνε ἐπιβλαβής, ὡσαύτως τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ εἰσὶν ἀναρμόδια. Ἡ ὑπερβολὴ τῶν τροφῶν ἐπιφέρει γενικὴν διατάραξιν καὶ νόσον, χαλάρωσιν τοῦ σώματος, βόμβους τῶν ὤτων καὶ καυστικὴν θερμότητα Ἅμα τὰ συμπτώματα ταῦτα ἀναφαίνωνται, ἀνάγκη ἐλαττώσεως τῶν τροφῶν· ὁ οὕτως ἔχων πρέπει νὰ τρώγῃ λαχανώδεις τροφάς, ὀπώρας ὑποξίνους, ποτὰ ὑπόξινα. Νὰ διαμένῃ ἐν καθαρῷ ἀέρι, καὶ μάλιστα μετὰ τὸ φαγητόν, νὰ ἐργάζηται διὰ τῶν χειρῶν, καὶ πᾶσα ἐξάσκησις σωματικὴ ὠφέλιμός ἐστι. Ἡ θερμότης προδιαθέτει εἰς ὀλεθρίας συμφορήσεις. Ὅθεν ἡ φλανέλλα, τὰ πολὺ θερμὰ ἐνδύματα, τὰ θερμὰ λουτρὰ εἰσὶν ἐπικίνδυνα. Ἡ τακτικὴ ὅμως χρῆσις τῶν χλιαρῶν λουτρῶν εἶνε ἐπωφελεστάτη· διότι διευκολύνει τὰς ἐκκρίσεις. Ἀπόφευγε τὰς αἰφνιδίας μεταβολὰς τῆς θερμότητος, διότι καὶ ἡ μεγάλη θερμότης καὶ τὸ μέγα ψῦχος εἰσὶν ἐπίσης ἐπικίνδυνα.

Αἱ ζωηραὶ συγκινήσεις καὶ τὰ σφόδρα ἠθικὰ πάθη εἰσὶν ἐπικίνδυνα· ἀνάγκη λοιπὸν ἀποφυγῆς τούτων.

ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ κεφαλγίας καὶ ἡμικρανίας

Πολλοὶ εἰσὶν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ταύτης οἱ ὑποφέροντες περιοδικῶς καὶ ἀκανονίστως ὑπὸ πονοκεφάλου, ὅστις διαρκεῖ ἐπὶ ὥρας, καὶ αὖθις καταπαύει εἰς τοὺς μὲν ἅμα ἐπέλθῃ ὕπνος, εἰς

τοὺς δὲ ἅμα παρέλθωσιν 24 ἢ πλείονες ὧραι. Ἡ ἕδρα τῶν πόνων εἰς τοὺς πλείστους ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ μετώπου, ἰδίως ἐπὶ τοῦ ἡμίσεως· εἰς τοὺς μὲν εὑρίσκεται σημεῖον ἐπώδυνον ὑπὲρ τὸ μέσον τῶν ὀφρύων, εἰς ἄλλους ὑπὲρ τὴν ῥίζαν τῆς ῥινός, καὶ ἐν γένει κεῖται ἐπὶ τοῦ μετωπικοῦ κλάδου τοῦ τριδύμου νεύρου, τὸ ὁποῖον ἐκπηγάζει ἐκ τῶν ἔμπροσθ ων τοῦ ὠτός, καὶ κεῖται ὑπὸ τὸ δέρμα.

Ὅταν οἱ πόνοι ὦσιν ἰσχυροί, ἐπέρχονται νευρικαὶ ταραχαί, μελαγχολία, ὑπεραισθησία εἰς τοὺς θορύβους καὶ τὰς ὁμιλίας, ἀνορεξία, ναυτία, καὶ εἴς τινας καὶ ἐμετός.

Αἴτια.—Τὰ ἀρχικὰ αἴτια τῆς νόσου ταύτης εἰσὶν ἡ περίψυξις τῆς κεφαλῆς ἐκ ψυχροῦ ῥεύματος ἀέρος ἐξ ἐπιβροχῆς, μεθ' ἣν προσβάλλεται ἡ κεφαλὴ ὑπὸ ῥεύματος ἀέρος· εἰς πλείστους γίνεται ἐκ καθημερινῆς ἐπιβροχῆς τῆς κεφαλῆς, ἣν ποιῶσι κατ' ἐπείσακτον συνήθειαν. Εἴς τινας εἶνε κληρονομική, καὶ ἄρχεται πρωΐμως· ἐπέρχεται εἰς τὰς χλωρωτικὰς γυναῖκας καὶ ἰδίως εἰς τὰ χλωρωτικὰ κοράσια συνήθως περὶ τὴν περίοδον τῶν ἐμμήνων· εἰς τοὺς ἀναιμικούς, εἴς τινας ἑστερικὰς γυναῖκας, καὶ ἀποτελεῖ μέρος τῶν ὑστερισμῶν.

Θεραπεία. Ἵνα γείνῃ ἐντελὴς θεραπεία πάσης νόσου, πρέπει νὰ ἀφαιρεθῶσι τὰ αἴτια τὰ παράγοντα ἢ προκαλοῦντα τὴν νόσον, καὶ συνάμα νὰ δοθῶσι φάρμακα ἐξαλείφοντα ταύτην. Τοῦτο κελεύει ἡ λογική. Ἐὰν λοιπὸν προέρχηται ἐκ περιψύξεως, προφυλάττου ἐκ ταύτης· διατήρει θερμὴν τὴν κεφαλήν, ἀπόφευγε τὸν περίψυξιν τῶν ποδῶν σου· ὅθεν μὴ πάτα ἐπὶ πετρῶν καὶ μαρμάρων, καὶ ἐπὶ ὑγροῦ καὶ ψυχοῦ δαπέδου. Ἀπόφευγε τὰ κρυολογήματα, ἐὰν τὸ σῶμά σου εὐκόλως κρυολογῆται. Ὅθεν ἔσο μετρίως θερμὰ πάντοτε ἐνδεδυμένος, καὶ μὴ ἀπροσέκτως ἐκτίθεσαι εἰς ῥεῦμα ἀέρος.

Παῦσον τὴν παράλογον καὶ πάντοτε ἐπιβλαβῆ συνήθειαν τοῦ ἐπιβρέχειν τὴν κεφαλήν· εἰς πολλοὺς ἤρκεσεν ἡ ἀποχὴ ταύτης πρὸς ἐντελῆ θεραπείαν.

Ἐὰν ἦνε κληρονομικόν, τὸ αἴτιον ἔγκειται ἐρ τῇ φυσικῇ διαθέσει τοῦ σώματος, ἡ δὲ ἄρσις τούτου εἶνε ἀδύνατος. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἡ θεραπεία γίνεται διὰ φαρμάκων συντελούντων πρὸς ἐλάφρυνσιν τῶν πόνων.

Ἐὰν προέρχηται ἐξ ἀναιμίας ἢ ἐκ χλωρώσεως, ἡ θεραπεία γίνεται ὑγιεινῶς καὶ ἰατρικῶς διὰ τῆς ἀναπλάσεως τοῦ αἵματος· διότι ἐκ τῆς δυσαναλόγου καταστάσεως τῶν συστατικῶν αὐτοῦ γίνεται ἥ τε ἀναιμία καὶ ἡ χλώρωσις.

Ἐὰν ἐξ ὑστερισμοῦ, θεράπευσον τὸν ὑστερισμόν· (ἰδὲ Φοῖβον ἔτους Α΄. σελ. 156).

Δῆλον ἐκ τῶν ῥηθέντων γίνεται ὅτι οὐ δυνατὸν πάντοτε τὸ ἀφαιρεῖν τὰ αἴτια· διότι ταῦτα δὲν εἰσὶν πάντοτε ἀντιληπτά, ὡς εἰσὶν τὰ ἀέρια τὰ προκαλοῦντα τοὺς πόνους τῆς κολίας, περὶ ὧν ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ ἐλέχθη. Ἀνάγκη λοιπὸν ἡ θεραπεία γενέσθαι καὶ φαρμακευτικῶς.

Ἐὰν ὁ πάσχων ἦνε αἱματώδους κράσεως, ἀνάγκη ἀπέχειν τῆς κρεοφαγίας τῶν ἡλικιωμένων κτηνῶν, ἀπέχειν τῆς πόσεως, οἰνοπνευμάτων, καὶ παντὸς ἐπιφέροντος, αἷμα καὶ ἐξαψιν ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· ἐλαφρά τις φλεβοτομία δύναται ταχέως διαλῦσαι τὴν κεφαλαγίαν. Ἐὰν ἦνε ἀναιμικὸς καὶ χλωρωτικὸς τρώγειν κρέας ἡλικιωμένον, πίνειν, οἶνον ὑδαρῆ γενναῖον, περιπατεῖν εἰς καθαρὸν ἀέρα, καὶ πάντοτε κινεῖσθαι ἀναλόγως τῶν σωματικῶν δυνάμεων, ἀπέχεσθαι τῶν ὀξίνων, καὶ τῶν σαλατικῶν, καὶ τῆς πολὺ φυτικῆς τροφῆς.

Φαρμακευτικὴ θεραπεία. Ἐνίοτε τὰ ποδόλουτρα, οἱ συναπισμοὶ ἐπὶ τοῦ τραχήλου, οὐχὶ δὲ καὶ ἐπὶ τῆς ἀλγούσης θέσεως, ἀλλὰ μακρὰν ταύτης, ἐλαφρύνουν τοὺς πόνους καὶ συντομεύουσι τὴν διάρκειαν.

Ἐὰν δὲ διὰ φαρμάκων κατορθωθῇ ἡ ἐντελὴς παῦσις τῶν πόνων, καὶ γείνῃ αὕτη ἐπανειλημμένως, ἡ θεραπεία γίνεται ἀσφαλὴς καὶ ἄνευ ὑποτροπῆς. Τὰ πρὸς τοῦτο φάρμακα εἰσὶν καὶ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικά.

Ἐσωτερικῶς δὸς τὴν ἑξῆς πόσιν, ἣν ποιεῖ ὁ φαρμακοποιός.

Λάβε ὕδατος ἡδυόσμου	δρ.	4
» κίτρων	»	24
Σιραπίου ἁπλοῦ	»	4
βάμματος κρόκου	σταγμ.	30
Λαουδάνου τοῦ Σίδεναμ	»	30
θειϊκοῦ αἰθέρος	»	30

Μῖξον, καὶ πίε τὸ ἥμισυ διὰ μιᾶς, καὶ εἰ μὲν μετὰ ἡμίσειαν ὥραν οὐ παύσῃ, πίε καὶ τὸ ὑπόλοιπον.

Ἐξωτερικῶς μεταχειρίσθητι τάδε.

Λάβε αἰθέρος καφουρούχου	δρ.	10
Χλωροφορμίου	»	10
ἐλαίου τερεβινθίνης	»	1
ὑδροχλωρικῆς μορφίνης	κόκ.	3

Μῖξον κατὰ τέχνην.

Χρῆσις. Ἔμβρεξον ταινίαν πανίου λευκοῦ μαλακοῦ καὶ ἐπίθες ἐπὶ τοῦ ἀλγοῦντος, καὶ ἅμα στεγνώσῃ ἐπανέλαβε πολλάκις μέχρι καταπαύσεως τῶν πόνων.

Ἄλλο

Λάβε καφουρᾶς	δρ.	4
οἰνοπνεύματος	»	32
διάλυσον ἐν αὐτῷ τὴν καφοράν, καὶ πρόσθες		
ἀμμωνίας ὑγρᾶς	δρ.	4
ἐλαίου γλυκανίσου	»	1|2

Μῖξον, καὶ ἔμβρεξον ταινίαν ὀθονίου, καὶ ἐπίθες ἐπανειλημμένως ἐπὶ τοῦ μετώπου, συνάμα δὲ ὀσφράνθητι συνεχῶς τὸ ὑγρόν.

Ἡ ἀσφαλεστέρα καὶ μᾶλλον ἐπιτυχὴς θεραπεία γίνεται διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, συνοδευομένου μετὰ φαρμακευτικῶν σκευασιῶν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς συνάμα χρωμένων. Ἡ τοιαύτη θεραπεία γίνεταί ἐντὸς ἡμερῶν τινῶν.

Ἐνίοτε ἡ κεφαλαλγία συνδέεται μετὰ ὑποδιαλείποντος πυρετοῦ· τοῦτο συνήθως ὑπάρχει εἰς τοὺς διατεθειμένους πρὸς τοῦτον, καὶ ἰδίως εἰς τοὺς κατοίκους παραλίων χωρῶν ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἡ χρῆσις τῆς κινίνης θεραπεύει.

Κοινῶς θεραπεύουσι διὰ τῶν κάτωθι σκευασιῶν.

Ποιησον μάζαν ἐκ κόνεως συνάπεος καὶ ῥακῆς καὶ ἐπίθες ὡς συναπισμὸν παρὰ τῷ ἀλγοῦντι τόπῳ.

Ἄλλο. Βράσον φάσκον (βρύον, κοινῶς δενδρόφτερην, ἥτις φύεται ἐπὶ τῶν δρυῶν) μετὰ οἴνου, μέχρις οὗ κατασταθῇ πολτῶδες τὸ ὑγρόν, τὸ ὁποῖον ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ βρέγματος (ἄνωθεν τοῦ μετώπου), καὶ ἐπανέλαβε ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας.

Ε′. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων τῆς διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ θεραπείας.

Ἄρθρον 1.

Μεταξὺ τῶν ὀρυκτῶν δηλητηρίων τὸ δριμύτερον καὶ δραστηριώτερον ὑπάρχει τὸ καλούμενον *ἀρσενικόν*. Φονεύει οὐ μόνον τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλὰ καὶ πάντα σχεδὸν τὰ μαστοφόρα ζῶα

πάντα τὰ ἔντομα, καί αὐτὰ τὰ μικροσκοπικὰ μικροζωδάρια, ἅπερ διορῶνται μόνον διὰ τοῦ μικροσκοπίου, διὰ τοῦτο εἶνε καὶ ἀντισηπτικόν, καὶ χρησιμεύει πρὸς ταρίχευσιν ζώων καὶ πτηνῶν, διότι ἐν τῇ σήψει γεννωνται σμήνη μικροζωδαρίων· φονεύει τοὺς κοχλίας, τὰ ὀστρακοδέρματα, καὶ τὰ μαλάκια τῆς θαλάσσης, τὰς βδέλλας κλπ, διὰ τοῦτο αἱ ἐπιτιθέμεναι βδέλλαι εἰς λαμβάνοντα ὡς φάρμακον ἀρσενικὸν τάχιστα ἀποθνήσκουσιν. Ἀντέχουσιν ἀρκετὰ κατὰ τοῦ δηλητηρίου τούτου τὰ πτηνά, καὶ μεταξὺ τῶν μαστοφόρων ὁ ἵππος, ὁ ὁποῖος δύναται λαβεῖν μέχρι δύο δραμίων θειούχου *ἀρσενικοῦ* (ζερνικιου), τὸ ὁποῖον ἐπενεργεί ὡς φάρμακον κατά τοῦ ἄσθματος τῶν ἵππων, τοῦ καλουμένου τουρκιστὶ *τεκνεφέαι*· δίδεται ὑπὸ κόνιν πεπαλιζομένην ἐπὶ τῆς ταγῆς, ἢ ἐπὶ τῶν στάχεων τοῦ γρασιδίου· τοῦτὸ πεπειράμεθα ἐπὶ ἐντὸς τῶν ἵππων ἡμῶν, ὅστις ἔπαθεν ἐξ ἄσθματος· ἡ θεραπεία δὲν ἐγένετο μὲν ἐντελής· ἀλλὰ μεγάλως τὸ πάθος ἠλαττώθη· ἴσως ἐπετύγχανεν ἐὰν ἐξηκολούθη ἡ δόσις ἐπὶ πολύ· ἀλλ' ἡ ὑποψία μὴ ὅ ἵππος δηλητηριασθῇ, ἐπέφερε τὴν διακοπὴν τοῦ φαρμάκου, τοῦ ὁποίου τὴν τοιαύτην χρῆσ ν ἔμαθον παρ' ἀνατολίτου πεταλωτοῦ καὶ ἰατροῦ ἐμπειρικοῦ τῶν ἵππων· ὑπὸ μικρὰν δόσιν διδόμενον εἰς τὸν ἵπωον παχύνει τοῦτον, καλλύνει καὶ στιλπνὰς ποιεῖ τὰς τρίχας αὐτοῦ. Φονεύει προσέτι καὶ πάντα τὰ φυτά.

Διά τῆς ἕξεως οἱ ὑγιῶς ἔχοντες Οὔγγροι, ὡς λέγεται, συνηθίζουσι ν' ἀνέχωνται τὴν καθ' ἑκάστην χρῆσιν τοῦ ἀρσενικοῦ, λαμβάνοντες τοῦτο μέχρι ποσοῦ δύο κόκκων· διότι θεωροῦσιν ὡς παχυντικὸν καὶ καλλύνον τὸ δέρμα· γίνεται χρῆσις αὐτοῦ εἰς ὑγρὰν ἢ στερεὰν κατάστασιν, ἢ διὰ καπνίσματος, εἰσπνεομένου τοῦ καπνοῦ αὐτοῦ διὰ καπνοσύριγγος. Τοιαύτην χρῆσιν λέγεται ποιοῦσι καί τινες τῶν μεσογείων ἀσιανῶν, ἐξ ὧν κατάγονται καὶ οἱ Οὔγγροι. Φαίνεται ὅτι ἡ χρῆσις τούτου ἡνωμένου μετ' ἄλλων ὑλῶν δύναται διὰ τῆς ἕξεως νὰ συνοικειωθῇ μετὰ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μὴ ἐπιφέρῃ δηλητηρίασιν. Πολλοὶ τῶν ἀρχαίων ἀσιανῶν καὶ τῶν Ρωμαίων, παρ' οἷς ἐγένετο χρῆσις τῶν πρὸς δολοφονίαν δηλητηρίων καὶ παρ' οἷς ἦτο γνωστὸν τὸ δηλητήριον τοῦτο, διά τῆς ἕξεως καθίστανται ἀπρόσβλητοι· διὰ τοῦτο ὁ περίφημος βασιλεὺς τοῦ Πόντου ὁ Μηθριδάτης ὁ Εὐπάτωρ βουλόμενος δηλητηριασθῆναι ἵνα μὴ ὑποπέσῃ, νικηθείς, αἰχμάλωτος τῶν Ρωμαίων, καὶ λαβὼν πάντα τὰ τότε γνωστὰ δηλητήρια, μεθ' ὧν ἦτο συνοικειωμένος, καὶ μὴ δυνηθεὶς ἐπιτεῦξαι τοῦ πόθου αὐτοῦ, κατέφυγεν εἰς τὴν αὐτοχειρίαν τῇ βοηθείᾳ του ὑπηρέτου τρο διὰ ξί-

φους. Καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Αὐρήλιος Ἀντώνιος τοιαύτην εἶχε τὴν ἕξιν πρὸς τὰ δηλητήρια.

Εἰς τοὺς μὴ ὅμως συνηθισμένους εἰς τὴν τοιαύτην μεθοδικὴν χρῆσιν τοῦ *ἀρσενικοῦ* καὶ μάλιστα εἰς τὰ θερμὰ κλίματα· οὔτε εἶνε δυνατὴ ἡ τοιαύτη συνήθεια εἰς τὸ συνοικειωθῆναι μετὰ τοῦ τρομεροῦ τούτου ἐχθροῦ τῆς ζωϊκῆς ὑπάρξεως. Ἐπιφέρει εἰς τὸν ἄνθρωπον καὶ ὑπὸ ἐλαχίστην δόσιν λαμβανόμενον, ὀλέθρια ἀποτελέσματα, ἅπερ ἀναλόγως τῆς σωματικῆς καταστάσεως, καὶ ἰδίως τοῦ στομάχου τοῦ λαμβάνοντος, δύνανται παρουσιασθῆναι ταχέως ἢ βραδέως· διότι καὶ εἰς πάντα τὰ φάρμακα καὶ αὐτὴ ἡ τροφὴ καὶ αὐτὰ τὰ ποτὰ ἐνεργοῦσιν κατ' ὀλίγον ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τοῦ χρόνου ἐπιφέρουσι τ' ἀποτέλεσμα ὑπὸ τὸ αὐτὸ ποσὸν λαμβανόμενα· ἀναλόγως τῆς ἡλικίας, τοῦ γένους, τῆς κράσεως, τῆς ἰδιοσυγκρασίας, τῆς ἕξεως καὶ τοῦ κλίματος. Οὕτως καὶ τὸ ἀρσενικὸν καὶ κατ' ὀλίγον λαμβανόμενον ἐνεργεῖ κατὰ τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ **ἀρσενικὸν** ὑπὸ τὴν αὐτὴν δόσιν ἐνεργεί περισσότερον εἰς τὰ θερμὰ κλίματα, καὶ ὀλιγώτερον εἰς τὰ ψυχρά· διότι εἰς τὰ ψυχρὰ ὁ γαστροεντερικὸς σωλὴν εἶνε ἰσχυρότερος καὶ ἀνέχεται καὶ τροφὰς πολλὰς καὶ ποτὰ πολλὰ καὶ ἰσχυρά· διότι τῶν ἐκεῖ κατοίκων τὸ νευρικὸν σύστημα εἶνε νωθρὸν καὶ ὀλιγώτερον εὐαίσθητον παρὰ τὸ τῶν μεσημβρινῶν κατοίκων· διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἐκ τῶν θερμῶν κλιμάτων μεταβαίνοντες εἰς τὰς βορείας πόλεις τῆς Εὐρώπης πρὸς θεραπείαν νόσων, δυσχερῶς ὠφελοῦνται ἐκ τῆς μεθόδου τῆς θεραπείας ἐκείνων· ἐκτὸς τῶν χειρουργικῶν· διότι δὲν ἀνέχονται ταύτην τὰ σώματα τούτων, ἐνῷ οὗτοι μεταβαίνοντες εἰς τὰ θερμὰ ὠφελοῦνται.

Ἡ δηλητηριώδης δυναμις τοῦ ἀρσενικοῦ τόσον μεγάλη καὶ τρομερὰ εἶνε ὥστε πολλάκις ἐλάχιστον ποσὸν ἀτμῶν αὐτοῦ ἀρκεῖ εἰς εὐαίσθητον σῶμα ὡς ἐστι τῶν τρυφερῶν γυναικῶν, εἰς μικρὸν παιδίον καὶ εἴς τινας ἰδιοσυγκρασίας ἀνδρῶν ἐπενεγκεῖν δηλητηριώδη ἀποτελέσματα. Γυναῖκες ἐνδεδυμέναι φόρεμα ταρλατὰν βεβαμμένον ὡραῖον πράσινον δι' ἅλατος ἀρσενικοῦ (ἀρσενικοῦ χαλκοῦ) ὑπέστησαν συμπτώματα δηλητηδιάσεως καὶ πλήρη δηλητηρίασιν· δηλαδὴ ἐξάψεις, ναυτίας, ἐμέτους, κεφαλαλγίας, γαστραλγίαν, διάρροιαν κ.λ.π. διότι εἰσέπνεον ἀτμοός τινας ἀρσενικοῦ ἐκπεμπομένους ἐκ βαφῆς τοῦ ἐνδύματος. Καὶ ἐσχάτως ἔτι ἡ Ἐφημερὶς ὁ «Νέος Ἐλεόθερος τύπος», ἀναφέρει δηλητηρίασιν τοιαύτην. Νεᾶνις ἐφόρει συνεχῶς μεγαλαπρεπῆ ἐσθῆτα ἐκ μετάξης, τῆς ὁποίας τὸ χρῶμα ἐγένετο διὰ βαφῆς ἐξ ἀρσενικοῦ. Μετά τινας ἡμέρας ἠσθάνθη ἐν πρώτοις πόνους ἐπὶ

τοῦ δέρματος τοῦ λαιμοῦ, ἔνθα κομβία ἐρυθρὰ βαμμένα ἐφήπτοντο· κατόπιν ἀνεφάνησαν πάντα τὰ συμπτώματα τῆς διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ δηλητηριάσεως, ἐξ ὧν ἐκινδύνευεν ἡ ζωὴ τῆς πασχούσης.

Τοιαῦτα πάσχουσι καὶ αἱ ῥάπτουσαι τοιαῦτα φορέματα.

Ὁ πράσινος χάρτης, δι' οὗ ἐπιστρώνονται αἱ ἐπιφάνειαι τῶν τοίχων τῶν θαλάμων χρωματίζεταί δι' ἅλατος ἀρσενικοῦ. Ἐὰν διὰ τοιούτου χρώματος χάρτου ἐπιστρωθῶσιν οἱ τοῖχοι θαλάμου ἐκ τῆς βαφῆς ἀρσενικὸν ἐξατμίζεται κατ' ὀλίγον καὶ διακοραίνει τὸν ἀέρα τοῦ θαλάμου· ὅσοι ἀναπνέουσιν ἐν τῷ τοιούτῳ θαλάμῳ τὸν ἀέρα αὐτοῦ ἐπαρατηρήθη ὅτι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ὑφίστανται δηλητηριώδη τοῦ ἀρσενικοῦ συμπτώματα· ὑφίστανται κεφαλαλγίας, ἐξάψεις, πτυαλισμὸν, χαύνωσιν, ναυτίαν, διάρροιαν ἢ δυσκοιλιότητα, καὶ λπ. Χημικός τις ἀνέλυσε τοιοῦτον ἀέρα θαλάμου, τοῦ ὁποίου οἱ τοῖχοι ἦσαν ἐστρωμένοι διὰ χάρτου πρασίνης βαφῆς ἀρσενικοῦ πρὸ 30 ἐτῶν, καὶ πάλιν εὗρεν ἐν τῷ ἀέρι ἐκείνῳ ποσὸν ἀτμῶν ἀρσενικοῦ ὑπὸ κατάστασιν ἀρσενικούχου ὑδρογόνου.

Ποσάκις δὲν συνέβη προφανὴς καὶ θανατηφόρος δηλητηρίασις εἰς παιδία· διότι ἔφαγόν τινα κονφέτα χρωματισμένα διὰ πρασίνου χρώματος ἀρσενικοῦ; αὐτόπτης τοιαύτης δηλητηριάσεως δὶς ἐγενόμην.

Συνηθίζουσι χρωματίζειν ζάχαρην τετριμμένην διὰ διαφόρων χρωμάτων, δι' ἧς διαποικίλλουσιν τὰ κόλυβα, τὰ ὁποῖα ἐκθέτουσιν ἐπὶ δίσκου ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ πρὸς μνημόσυνον τῶν κεκοιμημένων· τινὲς χρωματίζουσι τὴν ζάχαρην ταύτην διὰ ἐλαχίστου ποσοῦ χρώματος πρασίνου προερχομένου ἐξ ἀρσενικοῦ. Τὰ τοιαῦτα κόλυβα ἐπέφερον φρικώδη δηλητηρίασιν εἰς τοὺς φαγόντας ἐκ τούτων. Ἐπεσκέφθην ὁλόκληρον οἰκογένειαν δηλητηριασθεῖσαν ἐκ τῆς βρώσεως τοιούτων κολύβων, ἐξ ὧν τινὲς ἐκινδύνευσαν πρὸς θάνατον.

Πολλὰ παιδία θέτοντα εἰς τὸ στόμα ἀθύρματα (παιγνίδια) χρωματισμένα διὰ χρώματος προερχομένου ἐξ ἀρσενικοῦ ὑπέστησαν δεινά συμπτώματα δηλητηριάσεως.

Δάκτυλος ἐφαπτόμενος τοιαύτης βαφῆς ἀρσενικοῦ. καὶ εἶτα ἐπιτεθέμενος ἐπὶ τρυφεροῦ δέρματος ἀνθρώπου, παράγει ἐρυθρότητα ἐξ ἐρεθισμοῦ τοῦ δέρματος. Ἐὰν συνεχῶς τοιοῦτον δάκτυλον θέτῃ τις εἰς ἐπαφὴν μετὰ ἀρσενικούχου ἐπιφανείας, καὶ ἐφάπτεται τῆς γλώσσης αὐτοῦ δύναται ὑποστῆναι δηλητηριώδη ἀποτελέσματα

Ἐὰν ἐλάχιστον ποσὸν ἀρσενικοῦ ἐπιτεθῇ ἐπὶ τῆς πληγῆς ἀπορροφᾶται ποσόν τι καὶ διοχετεύεται εἰς τὸν διοργανισμὸν ἐπιφέρον δηλητηριώδη ἀποτελέσματα. Ὁ ἰατρὸς Ρυὺξ ἀναφέρει τοιοῦτον θάνατον ἐπελθόντα μετὰ δύο ἡμέρας.

Τὸ ἀρσενικὸν εἶνε καυστικώτατον. Ἐὰν τεθῇ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπιφέρει ταχέως φλόγωσιν, ἐρυθρότητα, καὶ νεκρὰν καθίστησι τὴν σάρκα.

Διὰ σκευασίας ἀρσενικοῦ κατασκευάζονται οἱ πρὸς καταστροφὴὴν τῶν μυῶν χάρται. Ἐάν τις ἐπανειλημμένως μόνον ψαύσῃ ἕνα τούτων, καὶ οἱ δάκτυλοί του ἐφάπτονται τοῦ δέρματος τοῦ σώματός του, ἐνίοτε ἐπῆλθον ἐρεθισμοὶ καὶ κνισμοὶ σφοδροί. Τινὲς λέγουσιν ὅτι ἐὰν μυῖα δηλητηριασθεῖσα ἐξ ἀρσενικοῦ εἰσαχθεῖσα ἀπροσέκτως εἰς τὸν στόμαχον ἀνθρώπου, ἐπέρχονται δηλητηριώδη συμπτώματα.

Ζ΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ

Περὶ τῆς χρήσεως τῶν ἐμετικῶν.

Οὐδέποτε μηδεὶς λάβῃ ἐμετικὸν ἄνευ συνταγῆς ἰατροῦ· διότι τὸ ἐμετικὸν ἀκαταλλήλως ληφθὲν δύναται ἐπενεγκεῖν ὀλέθρια ἀποτελέσμαπα, ἐὰν μετὰ τὴν χρῆσιν τούτου ἐπέλθῃ ρῖγος καὶ πυρετός, αἱμόπτυσις ἢ αἱματέμεσις, διάρροια. ἐντεραλγία, λειποθυμία εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ καρδίας, σπασμοὶ κλπ.

Μὴ πίνε ἀμέσως μετὰ τὸ ἐμετικὸν ὕδωρ· ἀλλ' ἅμα ἄρξηται τὸ ἐμεῖν.

Μὴ δίδου ἐμετικὸν εἰς ἐγκύους, εἰς λεχούσας, ἢ ἐχούσας τὰ καταμήνια, ἢ εἰς ὑφιστταμένους, ἐπιστάξεις, αἱμοπτυσίαν, ἐντεροκήλην κλπ.

Καθ' Ἱπποκράτην (διαίτης Β΄) ὁ ἐμετὸς τὴν δυσκοιλιότητα παύει καὶ τὴν διάρροιαν καταπαύει κατ' ὀλίγον.

Ὅσοι δυσκόλως ἐμοῦσιν, οὗτοι ἐὰν θέλωσι νὰ ἐμέσωσι πρέπει πρὶν πίωσι τὸ ἐμετικὸν νὰ φάγωσι καὶ νὰ πίωσι περισσότερον τοῦ συνήθους καὶ νὰ ἀναπαυθῶσιν· ὅταν δὲ πίωσι τὸ ἐμετικὸν πρεπει νὰ κινῶντοι καὶ νὰ μὴ κοιμῶνται· τοῦτο ὑποδεικνύει ἡ ναυτιλία, καθ' ἣν τὰ σώματα ταράττει ἡ κίνησις τοῦ πλοίου. ἐὰν λοιπὸν βούλησαι νὰ ἐμέσῃς πολύ, περιπάτει.

Τὸ ἐμετικὸν εἶνε ἐπικίνδυνον εἰς τοὺς ὑγιεῖς.

Τὰ ἐμετικὰ πρέπει νὰ δίδωνται τὸν χειμῶνα καὶ τὸ φθινόπωρον· διότι ἡ ἐποχὴ αὕτη τοῦ ἔτους εἶνε φλεγματώδης, καὶ τὰ νοσήματα γίνονται μᾶλλον ἐπὶ τῶν ὀργάνων τοῦ θώρακος καὶ τῆς κεφαλῆς.

Εἴδη ἐμετικῶν.

Ἡ *ἐπεκακουάνα* εἰς κόνιν ὑπὸ δόσιν κοκ. 20 ἕως 25 εἰς τρία μέρη διηρημένη, ὧν ἕκαστον λάμβανε κατὰ διάστημα ¼ ὥρας καὶ πίνε χλιαρὸν ὕδωρ ἄφθονον.

Ἡ *ἐμετικὴ τρὺξ* ὑπὸ δόσιν 1 μέχρι 2 κόκκων ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος. Λάμβανε τὸ τρίτον κατὰ ἓν τέταρτον ὥρας καὶ πίνε χλιαρὸν ὕδωρ. Ἐὰν λαμβάνῃς κατὰ ὥραν ἓν κοχλιάριον ἐνεργεῖ ὡς καθαρτικόν. Εἶνε πολύτιμον ἰατρικὸν κατὰ τῶν ἐκ περιψύξεως προερχομένων νόσων.

Ὁ *θειϊκὸς χαλκὸς* (ἀλογόπετρα) ὑπὸ δόσιν κόκκων 2 ἕως 5 ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος ἐπιφέρει τάχιστα ἐμετόν, καὶ χρησιμεύει ὅταν θέλωμεν ἀμέσως νὰ ἔλθῃ ἐμετός.

Τὰ *χαμαίμηλα* ὑπὸ ἔγχυμα εἰς μέγα ποσόν· (ἰδὲ περὶ χαμαιμήλων. (Φοῖβον ἔτος Α΄ σελ. 52 καὶ 68).

ΠΑΝΤΟΙΑ

Περὶ πεπονίων.

Τὸ πεπόνιον, καλεῖται παρὰ τῶν ἀρχαίων συκυοπέπον, ἤτοι ἀγκούρι πολὺ ὥριμον· διότι ὁ μὲ σίκυος (τὸ ἀγγούριον) τρώγεται ἄωρος· ἡ δὲ ὀπώρα αὕτη, ἥτις κοινῶς τουρκιστὶ λέγεται *καούρι*, τρώγεται πολὺ ὥριμος.

Ὁ πέπων καλῆς ὢν ποιότητος, ὁ φυόμενος ἐν ξηρικοῖς τόποις, εἶνε εὔπεπτος καὶ διουρητικὸς καὶ ἐλαττώνει τὸν ἱδρῶτα· ἑπομένως ὠφελεῖ κατὰ τὸ θέρος τρωγόμενος, καθ' ὃ ἐπιγίγνονται πολλοὶ ἱδρῶτες. Ὁ δὲ φυόμενοις ἐν τόποις ἑλώδεσιν εἶνε βαρυστόμαχος, παράγει φύσας εἰς τὸν στόμαχον καὶ εἰς τὰ ἔντερα, καὶ πολὺς καὶ συνεχῶς τρωγόμενος ἐνδέχεται νὰ ἐπιφέρῃ καὶ διαλείποντα πυρετόν· διὰ τοῦτο ὁ οὕτως ἔχων πέπων πρέπει νὰ τρώγηται μετὰ πιπέρεως καὶ ἅλατος· διότι ταῦτα καταστρέφουσι τὰ ἑλώδη μιάσματα.

Ὁ καλὸς πέπων ἐμπεριέχει ὀπόν, ὅστις καθαρίζει τὸ αἷμα ἐκ τῶν ὅλων τῶν ἐπιβλαβῶν εἰς τὴν ὑγίειαν, ἐξ ὧν καὶ ἐξανθήματα γεννῶνται, καὶ χοιραδικαὶ καχεξίαι, καὶ ἄλλαι διαταράξεις εἰς τὴν ὑγιείαν παράγονται· διὰ τοῦτο ὠφελεῖ εἰς τοὺς ἐξανθηματικούς· ἐξωτερικῶς ὁ ὀπὸς αὐτοῦ ἐπαλειφόμενος ἐπὶ τοῦ δέρματος ἀφαιρεῖ τοὺς ῥύπους τοῦ προσώπου· ἤτοι φακοὺς (φακίδας), ἐφηλίδας, ἀλφοὺς (ἀσπράδας καὶ λοιπά.

Ὠφελεῖ προσέτι εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ τῶν νεφρῶν, ἐκ τῆς κύστεως, καὶ ἐν γένει ἐκ τῶν οὐροποιῶν ὀργάνων.

Οἱ σπόροι τοῦ πέπωνως (πάται) συντριβόμενοι ἐν ἰγδίῳ παρέχουσι γαλακτώδη πόλτόν, ὅστις μετὰ ὕδατος καὶ ζαχάρου ἀποτελεῖ ἐξαίρετον σομάδαν δροσιστικὴν καὶ ὠφέλιμον ἰδίως εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ τῶν οὐροποιῶν ὀργάνων.

Τὸ μελῶδες μέρος τοῦ πέπωνος, ὅπερ εὑρίσκεται μεταξὺ σπόρων καὶ σαρκὸς αὐτοῦ, τρωγόμενον ἐπιφέρει ἐρεθισμὸν εἰς τὴν γλῶσσαν, καὶ φλογίζει ἐνίοτε τὰ οὖλα.

Ὁ Γαληνὸς θέλει ὅπως μετὰ τὴν βρῶσιν τοῦ πέπωνος καὶ πάσης ὑπώρας πίνῃ ὁ γευόμενος καὶ ὀλίγον ἄκρατον οἶνον. Ἐκ τούτου ἐπεκράτησε καὶ τὸ ῥητόν, πέπων πάθος πέφυκεν ἄνευ ἀκράτου οἴνου, ὅπερ ἀβάσιμον· διότι καὶ ὁ πέπων χωνεύεται καλῶς, ὡς καὶ αἱ ἄλλαι ὀπῶραι, ἀρκεῖ νὰ μὴ τρώγῃ τις πολύ. διότι τὸ πολὺ δύσπεπτόν ἐστι.

Κατ' αὐτὰς ἡ ἀτμοσφαιρικὴ διάθεσις εἶνε πρὸς διάρροιαν, ἥτις θεραπεύεται κατὰ τὰ ἀναφερόμενα περὶ κόμεως ἀραβικοῦ ἐν σελ. 133 Φοίβου ἔτος Α'.

Καιρὸν γνῶθι, ὀξὺς γὰρ

Γνώριζε ὅτι ὁ καιρός, ἤτοι ὁ χρόνος, εἶνε πολύτιμος διότι ταχέως φεύγει διὰ τοῦτο πρέπει νὰ κάμῃς ὠφέλιμον χρῆσιν αὐτοῦ· Εἶνε πολύτιμος διότι δὲν πωλεῖται οὔτε ἀγοράζεται διὰ χρημάτων, διότι ἀφ' οὗ ἅπαξ ἔφυγε, δὲν ἐπανέρχεται πλέον, οὔτε ὁ αὐτὸς εὑρίσκεται.

ΕΚΔΟΣΙΣ ΤΡΙΤΗ

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ,
ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

ΕΚΔΟΣΙΣ Β'.

ΕΤΟΣ Β'. | ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1880. | ΑΡΙΘ. 9.

Τιμὴ ἐτησία διὰ τὸ ἐσωτερ. Δρ. ν. 3. Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν 3 ½

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ ἐπιδημικῶν νόσων.

Ἐπιδημία καλεῖται ὅταν νόσος ταὐτοχρόνως καὶ ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ προσβάλῃ μέγαν ἀριθμὸν προσώπων, καὶ προέρχεται ἐξ αἰτίων ἀναγομένων εἰς ἀτμοσφαιρικὴν διάθεσιν.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐδόξαζον ὅτι ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῶν ἐπιδημιῶν προέρχεται ὁτὲ μὲν ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας ὁτὲ δὲ ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων τῆς γῆς. Ὁ Ἀέτιος ὁρίζει καὶ τὰ σημεῖα τῆς τοιαύτης διαφορᾶς. Εἰ μὲν, λέγει, ἡ ἐπιδημία ἐκπηγάζῃ ἐκ τοῦ περιέχοντος ἡμᾶς ἀέρος, ἡ νόσος ἀναφαίνεται προηγουμένως ἐπὶ τῶν πτηνῶν· εἰ δὲ ἐκ τῶν τῆς γῆς ἀναθυμιάσεων ἀναφαίνεται ἐπὶ τῶν τετραπόδων ζώων. Οὕτως ἐγένετο καθ' Ὅμηρον ἡ λοιμικὴ νόσος ἐπὶ τῶν Ἑλλήνων τῶν πολιορκούντων τὴν Τρῳάδα, ἥτις προσέβαλλε κατὰ πρῶτον τοὺς ἡμιόνους καὶ τοὺς κύνας.

«Οὐρῆας μὲν πρῶτον ἐπώχετο καὶ κύνας ἀργούς.»

Τὴν ἀτμοσφαιρικὴν διάθεσιν πρὸς ἐπιδημίαν ἀποδίδουσιν εἰς ἔκτακτον ἐπήρειαν τῶν οὐρανίων σωμάτων, καὶ εἰς ἀναθυμιάσεις παοερχομένας ἐκ τῶν στρωμάτων τῆς γῆς.

Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι πᾶσα ἐπιδημία προέρχεται ἐκ τοῦ

πλεονασμοῦ τῆς ὑπάρξεως ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ μικροζωδαρίων ἀοράτων διὰ γυμνῶν ὀφθαλμῶν, ὁρατῶν διὰ τοῦ μικροσκοπίου, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς εἰσπνοῆς τοῦ ἀέρος εἰσέρχονται εἰς τὸ σῶμα,ἐπωάζονται, πολαπλασιάζονται. καὶ παράγουσι τὴν νόσον. Ἑκάστη δὲ νόσος ἔχει ἰδίας φύσεως μικροζωδάρια.

Πᾶσα ἐπιδημία εἶναι διαβατική, διαρκεῖ ἐπί τινα χρόνον καὶ καταπαύει. Νόσοι ἐπιδημικαὶ γίνονται οὐ μόνον νεοφανεῖς· ἀλλὰ καὶ γνωσταὶ καὶ ἐγχώριαι. Οὕτω ὑπάρχουσιν ἐπιδημίαι διαλλείποντος πυρετοῦ, τυφοειδοῦς πυρετοῦ, μηνυγγίτου, διφθερίτου, ἐρυσιπέλατος, διαῤῥοίας, δυσεντερίας, πνευμονίας κλπ. Οὕτως ἐπιδημικῶς ἤδη ἐπικρατεῖ ἐνταῦθα ἡ διάῤῥοια, ἥτις ἤρξατο παρέχειν σημεῖα δυσεντερικά.

Ἡ τοιαύτη διάθεσις τῆς ἀτμοσφαίρας πρὸς ἔκτακτον πολλαπλασιασμὸν τῶν νοσοποιῶν ἀοράτων μικροζωδαρίων ἀναφαίνεται καὶ πρὸς ὁρατὰ ζῶα. Ὑπάρχουσιν ἐποχαί, καθ' ἃς γεννῶνται πολλοὶ κώνωπες καὶ ἄλλα ζωΰφια, ἀκρίδες, κάμπαι σκώληκες κλπ. ὡσαύτως καὶ μείζονα ζῶα, ἀσπάλακες (τυφλοποντικοὶ) λαγωοὶ, ποντικοὶ, ὄφεις κλπ. Ὁ Ἀπόλλων ἐπωνομάσθη Σμινθεύς· διότι κατέστρεψε σμήνη ποντικῶν (μυῶν), οἵτινες τότε ἀνεφάνησαν εἰς τὴν Μυσίαν τῆς Ἀσίας, καὶ μεγίστας καταστροφὰς ἐπήνεγκον. Ἐν Σπάρτῃ ἀνεφάνησαν πάλαι ποτὲ σμήνη ὄφεων, οἵτινες ἐπήνεγκον μεγάλας καταστροφὰς, καὶ ἠναγκάσθησαν οἱ κάτοικοι νὰ τρώγωσιν ὄφεις· διόπερ καὶ *ὀφεοφάγοι* ἐκλήθησαν οἱ Σπαρτιᾶται.

Γίνονται ἐπιδημίαι καὶ ἐκ γνωστῶν αἰτίων ἐν καιρῷ αἱματηροῦ πολέμου. Τὸ χυνόμενον αἷμα καὶ τὰ ἄταφα πτώματα παράγουσιν ἐπιδημίαν τὸν *τύφον* τῶν στρατοπέδων· ἐν ταῖς πολιορκίαις ἕνεκεν τῆς μεγάλης συσσωρεύσεως πολλῶν ἀνθρώπων παραγόντων ἀκαθαρσίας καὶ συναναπνεόντων ἀέρα μεμιασμένον· ἐν ταῖς φυλακαῖς ἔνθα πολλοὶ ἐγκλείονται ἐν τῷ αὐτῷ θαλάμῳ κακῶς ἀεριζομένῳ,γίνεται ὁ *τύφος τῶν φυλακῶν*· ἐν τοῖς πλοίοις εἰς τὰ πληρώματα αὐτῶν, ὅταν οἱ ναῦται μὴ ἐξέρχωνται εἰς τὴν ξηρὰν πρὸς ἀναπνοὴν καθαροῦ ἀέρος, συμβαίνει παρ' αὐτοῖς δυσεντερία, τύφος κλπ.

Ὁ ἀὴρ τῶν μεγάλων πόλεων προδιαθέτει πρὸς ἐπιδημίας Α'. ἕνεκεν τῆς ἀναπνοῆς πολλῶν ἀνθρώπων καὶ ζώων, ἐξ ἧς ἐκπνέονται μεμιασμέναι ὗλαι Β'. ἕνεκεν τῆς ἐξατμίσεως διαφόρων ὑλῶν, καὶ Γ'. ἕνεκεν τῆς ὑπάρξεως πολὺ ὑψηλῶν οἰκιῶν, ὁδῶν σκολιῶν, καὶ στενῶν μὴ καλῶς φωτιζομένων ἐκ τοῦ Ἡ-

λίου, οὔτε διατηρουμένων καθαρῶν, οὔτε τοῦ ἀέρος καλῶς ἀνανεουμένου.

Αἱ ἐπιδημικαὶ νόσοι εἰσὶν ἰδιότροποι πρὸς τὴν θεραπείαν. Ἡ συνήθης θεραπεία π. χ. τῆς μὴ ἐπιδημικῆς διαῤῥοίας ἀποτυγχάνει ἢ μετρίως ἐπιτυγχάνει ὅταν ἡ νόσος ἐπικρατῇ ἐπιδημικῶς. Καὶ αὖθις ἡ ἐπιτυγχάνουσα θεραπεία εἰς μίαν περίοδον ἐπιδημίας, εἰς ἄλλην ἐπιδημίας τῆς αὐτῆς νόσου ἀποτυγχάνει. Τὸ ὕδωρ καὶ αἱ τροφαὶ καθίστανται ἐνίοτε λίαν ἐπιβλαβῆ· ἡ δὲ ἀλλαγὴ τούτων εἶναι ὠφέλιμος.

Διὰ τοῦτο κατὰ τὴν ἔναρξιν πάσης ἐπιδημίας ἡ θεραπεία ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀποτυγχάνει.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ

Περὶ τῶν ἀνέμων

Οἱ ὀκτὼ ῥηθέντες ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ ἄνεμοι ἐπενεργοῦσι διαφόρως ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπὶ τῶν ἐπι τῆς γῆς φυτῶν κλπ. καὶ ἐπιφέρουσι διάφορα ἀποτελέσματα. Χρήσιμον λοιπὸν καὶ ὠφέλιμον κατὰ πολλά ἐστὶ τὸ γνωρίζειν ἐκ ποίων σημείων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ μέλλει νὰ πνεύσῃ ἄνεμος, καὶ τίς ἔσεται, καὶ πόσον διαρκέσει κλπ. Περὶ τοῦ θέματος τούτου πλεῖστα ἔγραψαν οἱ ἀρχαῖοι, οἱ δὲ νεώτεροι ὀλίγα ἐπρόσθεσαν· διότι οὗτοι γράφουσιν ὑπὸ ὅλως διάφορον κλίμα.

Ἄνεμος συνήθως ἐπισυμβαίνει πρὸ τῶν ἐκλείψεων τοῦ Ἡλίου καὶ τῆς Σελήνης. Ὡσαύτως γίνονται ἄνεμοι καὶ κατὰ τὰς τροπὰς τοῦ Ἡλίου, ἤτοι περὶ τὰς 9 Ἰουνίου καὶ 11 Δεκεμβρίου.

Ὅταν παρατηρῇς εἰς τὸν οὐρανὸν ὅτι γίνονται διάττοντες ἀστέρες, δηλαδὴ ὡς κοινῶς λέγουσι κόπτεται τὸ ἄστρον, σημεῖόν ἐστιν ὅτι τὴν ἐπιοῦσαν ἢ τὴν ἐπομένην ταύτης ἡμέραν θέλει συμβῇ ἄνεμος, ὁ ὁποῖος θέλει πνέει κατὰ τὴν διεύθυνσιν τοῦ διάττοντος. Τὸ αἴτιον εἶναι διότι κατὰ πρῶτον ὁ ἄνεμος γίνεται ἐπὶ τῶν ἀνωτάτων στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ἐκεῖθεν κατ' ὀλίγον καταβαίνει μέχρι τῶν κατωτάτων στρωμάτων τῆς ἀτμοσφαίρας, ἤτοι μέχρι τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

Τὸν μὲν χειμῶνα ἀρχίζουσιν οἱ ἄνεμοι τὴν πρωΐαν καὶ μᾶλλον ἐξ Ἀνατολῶν· τὸ δὲ θέρος πνέουσι τὴν δείλην καὶ ἐκ δυσμῶν.

Ὁ ἐκνεφίας ἄνεμος, δηλαδὴ ὁ πνέων ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω, παύεται ταχέως, ἅμα βρέξῃ.

Ὅταν κατὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου δὲν ὑπάρχουσιν ἐκεῖ νέφη, σημεῖον ὅτι τὴν ἐπιοῦσαν ἔσεται γαλήνη· ἐὰν ὅμως ὑπάρχωσι, νέφη, ἢ καὶ ἄνεμος, σημεῖον ὅτι τὴν ἐπιοῦσαν ἔσεται κακὸς καιρός. Ἐὰν δύοντος τοῦ Ἡλίου ὑπάρχουσι στρώματα ὁριζόντια καὶ ἐν τῷ μεταξὺ εἶνε καθαρὸς ὁ οὐρανὸς, σημεῖον ὅτι τὴν ἐπιοῦσαν ἔσεται ἄνεμος ἐκεῖθεν πνέων.

Ἐν καιρῷ χειμῶνος ἐὰν ἴδῃς νέφος ἀναφαινόμενον ἐκ τῆς ξηρᾶς μὴ φοβηθῇς· ἐὰν ὅμως τοῦτο ἀναφαίνεται ἐκ τῆς θαλάσσης φοβοῦ· διότι κάκιστος ἔσται ὁ καιρός. Τὸ θέρος ὅμως ἐὰν τὸ νέφος ἔρχηται ἐκ τῆς ξηρᾶς καὶ εἶνε μαῦρον φοβοῦ τὸν κακὸν καιρόν.

Ἐν Ἑλλάδι ὁ Καικίας ἄνεμος εἶνε νεφελώδης· διότι ἔρχεται ἐκ τοῦ Εὐξείνου Πόντου.

Οἱ πνέοντες ἄνεμοι ἐξ Ἀνατολῶν εἰσὶ φαῦλοι κατὰ τῆς ὑγιείας.

Οἱ τοπικοὶ ἄνεμοι εἰσὶν νοσηρότεροι τῶν καθολικῶν· δηλαδὴ τῶν πνεόντων ἐκ τῶν ἄκρων τοῦ ὁρίζοντος.

Κατ' Ἀριστοτέλη ὅταν πνέῃ εὖρος (σιρόκος) φαίνονται τ' ἀντικείμενα μεγαλείτερα.

Ἕκαστος ἄνεμος κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους ἐπιφέρει καὶ διάφορα ἀποτελέσματα. Ὁ Βοῤῥέας ἐν Ἀθήναις εἶνε ἄριστος· ἐν Πάτραις καὶ ἐν Ναυπλίῳ κακός. Ὁ Ἑλλησποντίας, ἤτοι ὁ Καικίας ἐν τῇ Ἀττικῇ καὶ ἐν ταῖς νήσοις εἶνε βροχερὸς, ἐν ᾧ ἐν Ἑλλησπόντῳ βροχερὸς εἶνε ὁ Βοῤῥέας· ἐν δὲ τῇ Λέσβῳ (Μιτυλήνῃ) βροχερὸς εἶναι ὁ Νότος.

Ἐὰν ἄνεμός τις ἀρχίσῃ πνέειν ἀπὸ πρωΐας, θέλει διαρκέσει ἐφ' ὅλης τῆς ἡμέρας.

Συνήθως κατὰ τὴν μεσημβρίαν καὶ τὸ μεσονύκτιον γίνεται νηνεμία.

Οἱ θερμοὶ ἄνεμοι πνέουσι μεταξὺ χειμερινῆς ἀνατολῆς καὶ δύσεως. οὗτοι εἰσὶν οἱ νότιοι.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Νευρικὴ κρᾶσις.

Ἐν τῇ κράσει ταύτῃ ἐπικρατεῖ τὸ νευρικὸν σύστημα· αἱ δὲ

λειτουργίαι τῶν διαφόρων ὀργάνων γίνονται ἀκανονίστως. Χαρακτὴρ τῆς κράσεως ταύτης ἐστὶν ἡ ζωηρότης τῶν ἐσθήσεων, ἡ ταχύτης τῆς ἀντιλήψεως καὶ τῆς κρίσεως. Οἱ τῆς κράσεως ταύτης εἰσὶν ὡς ἐπὶ πολὺ ἰσχνοί. Εἰσὶν δέ τινες εὔσαρκοι· ἀλλ' οὗτοι συμμετέχουσι κατά τι καὶ τῆς αἱματώδους καὶ λεμφικῆς κράσεως· ἔχουσιν χρῶμα λευκὸν, ὄψιν ὠχρὰν, προσωπον εὐκίνητον, ὀφθαλμοὺς ἐκφραστικοὺς, σφυγμὸν ταχύν.

Ἡ πέψις γίνεται ἀκανονίοτως· τὸ αἷμα στερεῖται κατά τι ἐρυθρῶν σφαιριδίων· αἰσθάνονται ὡς ἐπὶ πολὺ ψυχρὰς τὰς χεῖρας καὶ τοὺς πόδας· οἱ δὲ ἐκ τοῦ στομάχου πάσχοντες ἔχουσι ταῦτα θερμά. Εἰσὶν ὅμως πολὺ εὐαίσθητοι. Αἱ κινήσεις γίνονται ὑπό τινας ἐντυπώσεις ὁρμητικαί. Ἡ δύναμις τῶν μυῶν ἐνίοτε αὔξεται στιγμαίως μεγάλως παρὰ τὸ προσῆκον.

Τὰς αἰσθήσεις ἔχουσι λεπτὰς, εὐερεθίστους καὶ τεινούσας εἰς τὰς ἡδονάς· ἔχουσι φαντασίαν ζωηράν. Τὸ παραμικρὸν ἐπιφέρει σύγκίνησιν, ἀνησυχίαν, τέρψιν, ἢ ἀπέχθειαν.

Αἱ νόσοι τῆς κράσεως ταύτης παρέχουσι συμπλοκὴν σιμπτωμάτων· κατὰ τὸ φαινόμενον βαίνουσιν ἀκανονίστως καὶ μᾶλλον διαλειπόντως.

Ἡ κράσις αὕτη προδιαθέτει εἰς νευραλγίας καὶ ἀλγηδόνας παντὸς ὀργάνου, γαστραλγίας, παλμοὺς καρδίας, νευροπαθείας, ὑποχονδρίαν, ὑστερισμοὺς, μονομανίαν, παραλογισμούς κλπ.

Εἰς τοὺς νευρικοὺς ὠφελεῖ ἡ κρεατώδης τροφὴ, οὐχὶ δὲ καὶ τὰ πνευματώδη ποτά· ὠφελοῦσι τὰ ἀρωματικὰ πρὸς κατάπαυσιν τῆς παραγωγῆς ἀερίων ἐν τοῖς ἐντέροις, εἰς ἅπερ ὑπόκεινται οἱ τῆς κράσεως ταύτης ἰδίως αἱ γυναῖκες.

Ὠφελεῖ εἰς τούτους ὁ περίπατος καὶ πᾶσα σωμασκία γενομένη μέχρι καμάτου. Τὰ ἀρωματικὰ λουτρὰ καὶ ἡ θερμότης ὠφελοῦσιν ὡσαύτως· ἀλλὰ ὀλίγον διαρκοῦντα.

Βλάπτουσι καὶ ἐπαυξάνουσι τὴν ὑπεραισθησίαν τῶν νεύρων αἱ μεγάλαι νοεραὶ ἀποσχολήσεις, αἱ λῦπαι, ἡ ὀργὴ, ἡ ζηλοτυπία, ἡ φιλοδοξία, ὁ ἔρως κλπ. Ἡ νοερὰ καὶ ψυχικὴ ἡσυχία εἶναι μεγάλως ὠφέλιμος.

Καθαρὰ ἡ κράσις αὕτη σπανιώτατα ὑπάρχει· συνήθως συνυπάρχει σύμμικτος μετὰ τῆς αἱματώδους καὶ λεμφικῆς, καὶ τότε ἀποτελεῖται ἐξαίρετος σύνθετος κράσις.

ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΟΝΙΚΑ

Πολλάκις παρίσταται ἀνάγκη χάριν περιεργείας τοῦ νὰ γνωρίσῃς ἐὰν εὑρεθὲν κρανίον ἐν τάφῳ ἢ ἀλλαχοῦ ἀνῆκεν εἰς ἄνθρωπον μεγαλόνοα ἢ μικρόνοα. Ἡ περίπτωσις αὕτη δύναται παρουσιασθῆναι καὶ ἐνώπιον δικαστηρίου πρὸς διάγνωσιν ἂν κρανίον ἀνήκῃ εἰς τοιοῦτον τινα ἄνθρωπον, καὶ ἐνώπιον ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν, κλπ.

Ἡ διάγνωσις αὕτη γίνεται διὰ δύο εὐθείων γραμμῶν, σχηματιζουσῶν γωνίαν οὕτω. Λάβε τὸ μᾶλλον ἐξέχον σημεῖον ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ μετώπου· τοῦτο συνήθως κεῖται μεταξὺ τῶν τόξων τῶν ὀφρύων. Ἔστω τοῦτο τὸ Α. (ἴδε ἀπέναντι σχήματα). Λάβε καὶ τὸ μέσον τοῦ ἄκρου τῆς ἄνω σιαγῶνος Β. φέρε διὰ τῶν δύο τούτων σημείων εὐθεῖαν γραμμὴν τὴν Δ. Ε. Λάβε τὸ ἄνω σημεῖον τοῦ ἀκουστικοῦ πόρου Ζ. καὶ τὸ κάτω ἄκρον τῆς ρινὸς Η. φέρε διὰ τῶν δύο τούτων σημείων εὐθεῖαν γραμμὴν Θ Γ. Αἱ γραμμαὶ Δ. Ε. καὶ Θ Γ ἀποτελοῦσι τὴν γωνίαν Θ. Η. Δ, ἥτις κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ κρανίου δύναται νὰ ἦναι πολὺ ἢ ὀλίγον ὀξεῖα, καὶ σπανίως ὀρθὴ γωνία.

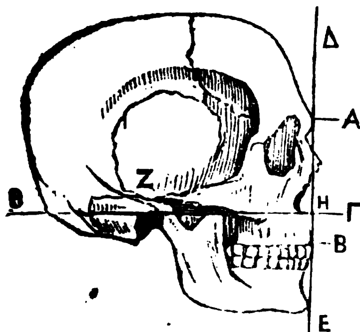

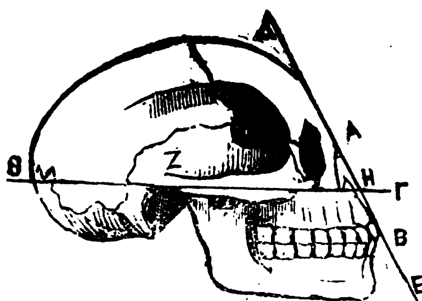

Ὅσον ἡ γωνία αὕτη εἶναι ὀξυτέρα (στενωτέρα), τόσον ὁ ἄνθρωπος τοῦ κρανίου ἐκείνου ἦτον μικρονοώτερος, καὶ ὅσον ἄγει πρὸς τὴν ὀρθὴν γωνίαν τόσον ἦτον πνευματωδέστερος.

Γνωστὸν δ' ἔστω ὅτι τοῦ μετώπου τὸ ἐξέχον σημεῖον εἶναι ἐνίοτε ἐπισφαλὲς· διότι ἡ ἔξω πλὰξ τοῦ μετωπικοῦ ὀστοῦ ἐνίοτε ἐξέχει περισσότερον τοῦ δέοντος· δηλαδὴ μεταξὺ τῶν δύο πλα-

κῶν τοῦ μετωπικοῦ ὀστοῦ ὑπάρχει διάστημα κενὸν ὁτὲ μὲν ὀλίγον, ὁτὲ δὲ πολύ.

Παρ' Εὐρωπαίοις ἡ *προσωπικὴ* αὕτη γωνία κατὰ μέσον ὅρον εἶναι 80⁰ μοιρῶν. Παρὰ τοῖς αἰθίοψι εἶναι 70⁰· παρὰ δὲ τοῖς ζώοις τοῖς μετὰ τὸν ἄνθρωπον ἐντελεστέροις ὡς εἰσίν οἱ πίθηκοι εἶναι 65ομέχρι 30⁰ κατὰ τὰ διάφορα εἴδη αὐτῶν. Ὅσον δὲ προβαίνομεν εἰς τ'ἀτελέστερα ζῶα, τόσον ἡ γωνία εἶνε μικροτέρα. Ἡ γαλὴ (γάτα) ἔχει γωνίαν 35⁰ ἕως 36ο.Ὁ κύων 26οἕως 30ο τὸ πρόβατον καὶ ἡ αἶξ 20⁰ ἕως 25ο. Ὁ βοῦς 16⁰ ἕως 17ο. Ὁ ἵππος καὶ ὁ χοῖρος 11⁰.

Εἰς ἑπόμενα φύλλα ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς προσωπικῆς γωνίας τῶν ζώντων.

Δ' ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ τῆς καταῤῥοϊκῆς διαῤῥοίας.

Αἴφνης ἐνίοτε καὶ ἐξ ἀπροόπτου αἰτίας συμβαίνει διάῤῥοια,ὁτὲ μὲν μετὰ πόνων ἐντὸς τῆς κοιλίας ὁτὲ δὲ ἄνευ τούτων. Αἱ ἐξερχόμεναι ὗλαι εἰσὶν ὑγραὶ κιτρινωπαὶ καὶ ἐνίοτε βλενώδεις. Σπανίως ἐπισυμβαίνουσι καὶ καύσεις ἢ ἐρεθισμοὶ ἐπὶ τῆς ἕδρας. Πυρετὸς οὐδέποτε γίνεται, οὔτε ἡ πρὸς τὸ τρώγειν ὄρεξις βλάπτεται. Σπανίως γεννᾶται ἀνορεξία καὶ δίψα. Ἡ κοιλία εἶναι τυμπανώδης ἔχουσα ἀέρια, ἐξ ὧν παράγονται βορβορυγμοί. Πάντοτε ὅμως μετὰ τὴν δοιάῤῥοιαν ἐπιγίγνεται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον κόπωσις καὶ χαλάρωσις τῶν τοῦ σώματος δυνάμεων.

Ὡς ἐπὶ πολὺ διαρκεῖ ἡ τοιαύτη διάῤῥοια ὀλίγας ἡμέρας· ἐνίοτε ὅμως ἐξακουλουθεῖ ἐπὶ ἑβδομάδας ποτὲ μὲν αὔξουσα, ποτὲ δὲ ἐλαττουμένη, καὶ ἄλλοτε διαδέχεται ταύτην προσωρινῶς δυσκοιλιότης.

Τὰ κυριότερα αἴτια τῆς παραγωγῆς τῆς νόσου ταύτης εἰσὶν ἡ αἰφνηδία διακοπὴ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, συνήθως ἕνεκεν αἰφνηδίας περιψύξεως ὅλου τοῦ σώματος,ἢ μέρους τούτου· ἡ προσβολὴ ρεύματος ἀέρος κατὰ τῆς κοιλίας· ἡ περίψυξις τῶν ποδῶν, ὅταν ἵσταταί τις ἐπὶ λίθων ἢ λιθοστρώτων ψυχρῶν καὶ ὑγρῶν· ἡ βρῶσις παχέων· ἡ πόσις πολὺ ψυχροῦ, τοῦ σώματος ὄντος ἱδρωμένου· ὁ αἰφνήδιος φόβος, ἡ μεγάλη ταραχὴ κλπ. διότι ἐξ ἑκάστου τούτων αἴφνης διακόπτεται ἡ ἄδηλος διαπνοή.

Τί λοιπὸν ποιητέον πρὸς θεραπείαν τῆς τοιαύτης διαῤῥοίας; Ἡ λογικὴ κελεύει τὴν ἐπαναφορὰν τῆς διακοπείσης ἀδήλου διαπνοῆς. Πᾶν λοιπὸν τὸ συντελοῦν πρὸς ταύτην θεραπεύει τὴν διάῤῥοιαν. Ποῖα δὲ εἰσὶν τὰ συντελοῦντα;

Ἡ διαθέρμανσις τοῦ σώματος, ἐὰν ἡ νόσος προῆλθεν ἐκ περιψύξεως ὅλου τοῦ σώματος. Ὅθεν ἐνδύματα θερμὰ, ἐντριβαὶ δι' ἀλοιφῆς ἀμμωνίας, διὰ ῥωμίου μετὰ πιπέρεως κλπ. Λουτρὸν θερμὸν, καὶ πᾶν ὅ,τι διαστέλει τοὺς πόρους τοῦ δέρματος καὶ αὐξάνει τὴν ἄδηλον διαπνοήν. Ἐσωτερικῶς δὲ ποτὰ θερμαντικὰ καὶ ἱδρωτικὰ, τὰ ὁποῖα ἐξωθοῦσι τὸ αἷμα πρὸς τὴν περιφέρειαν τοῦ δέρματος, διαθερμαίνουσι τοῦτο καὶ διαστέλλουσι τοὺς πόρους αὐτοῦ πρὸς ἐπαύξησιν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς. Τὰ θερμαντικὰ ποτὰ ταῦτα ἀποτελοῦνται ἐξ ἐμβρέγματος ἀρωματικῶν ἀνθέων, φύλλων, κλπ. ὡς εἰσὶν τὰ ἄνθη τῆς ἀκτῆς (σαμβοῦκον), τῆς φιλύρας, (τίλιον), τὰ φύλλα τοῦ τεΐου (τσαΐου) τῆς λεμονέας, πορτοκαλέας κλπ. ἐὰν δὲ εἰς τὸ θερμὸν τοῦτο ποτὸν προστεθῇ καὶ ὀλίγη ῥώμη, ἡ διαθέρμανσις γίνεται ἰσχυροτέρα, καὶ ἡ ἄδηλος διαπνοὴ ἐπαύξεται. Τὰ ποτὰ ταῦτα παρέχουσι καὶ ἄλλο ἀποτέλεσμα, τονίζουσι τὸν στόμαχον καὶ τὰ ἔντερα, ἐξωθοῦσι τὰ ἀναπτυσόμενα ἐν αὐτοῖς ἀέρια, καὶ ἐμποδίζουσι τὴν παραγωγὴν ἄλλων, διότι ὁ τυμπανισμὸς τῆς κοιλίας καὶ οἱ βορβορυγμοὶ προέρχονται ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐν τοῖς ἐντέροις ἀερίων, τὰ ὁποῖα παράγονται ἐν αὐτοῖς αὐτομάτως, τανύουσι τὰ ἔντερα διὰ τῆς διαστολῆς αὐτῶν, ἐκ δὲ τούτου ἐπιγίγνονται νευρικαὶ ταραχαὶ, πόνοι καὶ βορβοριγμοί, ἐξ ὧν καὶ ἡ διάῤῥοια αὔξεται· ἰδίως μεγάλως ὠφελεῖ καὶ θεραπεύει τὸ ἔμβρεγμα τοῦ ὀριγάνου, εἷς κύαθος (κουπάκιον) τούτου μετὰ ζαχάρου λαμβανόμενος πρωῒ καὶ ἑσπέρας. Ἐὰν προστεθῶσι καὶ 5 ἕως 10 στάγματα λαουδάνου τ' ἀποτελέσματα εἰσὶ μείζονα.

Ἐὰν ἡ διακοπὴ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς ἐγένετο ἐκ περιψύξεως τῶν ποδῶν, ποίησον ὡς τάχιστα ποδόλουτρον θερμὸν μετὰ συναποσπόρου, καὶ διατήρησον τοὺς πόδας πολὺ θερμοὺς ἐπὶ ὥρας. Χρῶ δὲ καὶ ἐκ τῶν ἄνω ῥηθέντων ἐσωτερικῶς ποτῶν, ἰδίως τὸ τοῦ ὀριγάνου.

Ἐὰν δὲ ἡ διάῤῥοια ἐξακολουθῇ, θέσον ἐπὶ τεμαχίου σακχάρεως 12 ἕως 15 στάγματα λαουδάνου τοῦ Σινδενὰμ καὶ ἰσάριθμα θειϊκοῦ αἰθέρος καὶ φάγε τοῦτο· διότι τὸ λαούδανον, ἢ μᾶλλον τὸ ὄπιον, αὔξει τὴν ἄδηλον διαπνοὴν καὶ ἐμποδίζει τὴν ὑπερέκκρισιν τῶν ἐντέρων.

Ἐὰν καὶ διὰ τοῦ μέσου τούτου, οὐ παύεται, λάβε 4 δραχμὰς (δράμια) λειοτετριμένου κόμμεος ἀραβικοῦ, διάλυσον τοῦτο εἰς 25 δραμ. ὕδατος, πρόσθες ὀλίγον ζάκχαρον πρὸς γλύκανσιν, καὶ ἔνσταξον 12 στάγματα λαυδάνου μετὰ ἰσαρρίθμων θειϊκοῦ αἰθέρος καὶ πίε τ' ὅλον διὰ μιᾶς. Οὕτως ἡ διάρροια καταπαύσει· ἐὰν δὲ μετά τινας ὥρας ἀναφανῇ, ἐπανέλαβον αὖθις τὸ αὐτὸ φάρμακον. Προτίμα τὰ φυτικὰ φάρμακα, καὶ ἀπόφευγε τὰ ὀρικτά, ὡς ἐστι τὸ βισμούθιον κλπ.

Θεραπεύεται ἐνίοτε καὶ διὰ τῆς λήψεως ἐλαφροῦ καθαρτικοῦ ἐξ ἅλατος ἀγγλικοῦ, ἢ ἐλαίου κίκεως (ρετσινολάδου,) ἀλλὰ τὴν ἐπιοῦσαν πρέπει νὰ λάβῃς πρὸς ἀσφάλειαν τὴν ῥηθεῖσαν διάλυσιν τοῦ κόμεος ἀραβικοῦ μετὰ τοῦ λαουδάνου.

Θεραπεύεται καὶ διὰ τῆς πόσεως καφὲ ἔνθα ἔνσταξον στάγματα ὀποῦ λεμονίου· ὡσαύτως διὰ λεμονάδας ἐχούσης διαλελυμένον ποσὸν κόμμεος ἀραβικοῦ 4 δραμ. κομ. εἰς ἓν ποτήριον λεμονάδος, ἔνθα πρὸς μείζονα ἐπιτυχίαν πρόσθες καὶ 10 στάγματα λαουδάνου τοῦ Σίδεναμ· καὶ τὸ μοσχοκάριον τρωγόμενον κατ' ὀλίγον ὠφελεῖ. Τὰ στυπτικὰ ὡσαύτως ὠφελοῦσι, ἡ ταννίνη, ὁ καφὲς τῶν βαλάνων, τὸ ἀφέψημα τῶν καλύκων τῶν ῥόδων, τοῦ φλοιοῦ τῶν ῥοίων, τὸ ἀφέψημα τῆς Κίνας μετὰ 10 ἢ 15 σταγμάτων λαουδάνου τοῦ Σίνδεναμ ληφθὲν ἐπὶ 3 ἢ 4 ἡμέρας κατὰ συνέχειαν.

Ὑγιεινὴ θεραπεία. Ἄλλαξον τὸ οἴκημα, ἐὰν ᾖ ὑγρὸν καὶ ψυχρόν. Ἔσω ἐνδεδυμένος κατάσαρκα φλανέλλαν, καὶ ἐπὶ τῆς κοιλίας ἔχε τεμάχιον φλανέλλας· ἐπάλειφον ταύτην διὰ χλιαροῦ ἐλαίου δὶς καὶ τρὶς τὴν ἡμέραν. Πίνε ἀρωματικὰ ποτά, τρῶγε ξηρὰ φαγητὰ μετ' ἀρωμάτων πιπέρεως, κανέλλας, ὀριγάνου κλπ. κρέας ὀπτὸν (ψητὸν) εἶνε προτιμώτερον, πίνε μαῦρον οἶνον· ἀπόφευγε τὰ πολὺ ὑγρὰ φαγητά, ἰδίως τὸν ζωμὸν τοῦ κρέατος, καὶ μάλιστα ἐὰν ἦνε πυκνός, ἄπεχε τῶν φυτικῶν τροφῶν· ἀπόφευγε τὴν διαμονὴν τὸ ἑσπέρας εἰς τόπον ψυχρὸν ἢ ὑγρόν. Μένε ἐγκαίρως εἰς τὴν στρωμνήν, μὴ πίνε ψυχρὰ ποτά, οὔτε ὕδωρ, ἀλλὰ κόπτε τοῦτο διὰ ὀποῦ λεμονίου, οἴνου, ἢ ὀλίγης ῥώμης. Τὸ ὕδωρ ἔστω πηγαῖον καλῆς ποιότητος Μὴ κούραζε τὸ σῶμα διὰ μεγάλων κόπων ἢ περιπάτου κλπ.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων τῆς διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ θεραπείας

Ἄρθρ. Β'.

Ὅσον τὸ ἀρσενικὸν ὑπάρχει ὑπὸ λεπτοτάτην κατάστασιν καὶ εὐδιαλυτότερον, τόσον ταχύτερον ἀποῤῥοφᾶται, καὶ τόσον γενικώτερα ἀποτελέσματα δηλητηριώδη ἐπιφέρει ἄνευ βλάβης ἐπὶ τοῦ στομάχου. Ὅθεν ὑπὸ ἀτμώδη κατάστασιν, καὶ ὑγρὰν, καθ' ἃς ἡ ἐποῤῥόφησις γίνεται ταχεῖα, ἐπιφέρει ταχύτερα καὶ γενικώτερα ἀποτελέσματα. Ἐὰν λαμβάνηται ὑπὸ στερεὰν κατάστασιν τότε βραδύτερον ἀποῤῥοφᾶται, ἀλλὰ συνάμα ἐπιφέρει καὶ τοπικὰς βλάβας ἐπὶ του γαστροεντερικοῦ σωλῆνος, ἐρεθισμοὺς, φλωγώσεις κλπ.

Ἵνα ἐπέλθῃ ταχεῖα δηλητηρίασις διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ ἀρκεῖ νὰ ληφθῶσι $^3/_{25}$ μέχρι $^5/_{25}$ τοῦ κόκκου. Ὑπὸ δόσιν $^1/_{25}$ μέχρι $^2/_{25}$ κόκκου οὐ φέρει ταχεῖαν δηλητηρίασιν· δύναται ὅμως κατὰ τὴν σωματικὴν κατάστασιν τοῦ ἀνθρώπου καὶ κατὰ τὸ κλίμα, καὶ τὴν ὥραν τοῦ ἔτους ἐπενεγκεῖν βραδεῖαν δηλητηρίασιν, ἐὰν ἡ μικροτάτη αὕτη δόσις ἐπαναλαμβάνηται καθ' ἑκάστην· διότι κατ᾽ὀλίγον κορένυται ὁ διοργανισμὸς καὶ κατ' ὀλίγον ἀναφαίνονται τὰ δηλητηριώδη ἀποτελέσματα. Οὕτω γίνονται ἀποτελέσματα, καὶ ἐξ ἄλλων φαρμάκων, ὅταν κατ' ὀλίγον καὶ καθ'ἑκάστην λαμβάνωνται. Τὰ ναρκωτικὰ καὶ τὰ ναρκωτικοξέα κατ' ὀλίγον καὶ καθ'ἑκάστην λαμβανόμενα ἐπιφέρουσι κατόπιν τὰ ἑαυτῶν ἀποτελέσματα, οὕτως ἔχουσι τὸ ὄπιον (ἀφιόνι), ἡ κινίνη καὶ ἄλλα. Τὸ καλόμελι κατ' ὀλίγον λαμβανόμενον ἐπιφέρει ἐπὶ τέλους τὸν πτυαλισμὸν τοῦ ὑδραργύρου καὶ τὰ ἄλλα δηλητηριώδη ἀποτελέσματα.

Ἐὰν ὅμως τὸ ἀρσενικὸν δωθῇ ὑπὸ ἔτι μικροτέραν δόσιν ὑπὸ $^1/_{100}$ κόκκου οὐδὲν ἀποτέλεσμα ἐπιφέρει οὔτε θεραπευτικὸν οὔτε δηλητηριῶδες· διότι φύσει τὸ λίαν ἐλάχιστον ὑπάρχει καὶ ἀνεπαίσθητον.

Τὸ ἀρσενικὸν ὡς ἰατρικὸν πρὸς θεραπείαν νόσων δίδεται ὑπὸ δόσιν $^1/_{25}$ μέχρι $^2/_{25}$ κόκκου, καθ'ἑκάστην λαμβανόμενον καὶ ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας· οὕτω δίδεται ὑπὸ πόσιν εἰς στάγματα, ἢ κοινότερον ὑπὸ καταπότια, καλούμενα granules d'arsenique, τὰ

ὁποῖα φέρουσιν ἐξ Εὐρώπης ἐν φιάλῃ ἐχούσῃ ἑκατοστάδα τούτων, τῶν ὁποίων ἡ δόσις αὔξεται ἀπὸ ἑνὸς μέχρι 8 καθ' ἑκάστην.

Οὕτως ὁ λαμβάνων τὴν δόσιν ταύτην καθ' ἑκάστην, συσσωρεύει ἐν τῷ σώματί του καθ'ἑκάστην νέον ποσὸν μικρότατον μέν,ἀλλὰ γινόμενον μέγα, διότι διὰ τῶν ἐκκρίσεων δὲν ἀποβάλλεται ὅλον ἀλλὰ μένει μέρος ἐν τῷ σώματι· ἰδίως ἐν τῷ ἥπατι, καὶ οὕτως, ἐν ᾧ κατ' ἀρχὰς παρίστανται καλά τινα ἀποτελέσματα θεραπευτικὰ, μετ'ὀλίγον καταστρέφονται ταῦτα καὶ ἀναφαίνονται κατ' ὀλίγον ἄλλα δηλητηριώδη, ἅπερ εἰσὶ τάδε.

Ὅταν τις λαμβάνῃ ὑπὸ τὴν ῥηθεῖσαν δόσιν τὸ ἀρσενικὸν κατ' ἀρχὰς ἡ ὄρεξις πρὸς τὸ τρώγειν αὔξεται,, καὶ ὁ πάσχων φαίνεται βελτιούμενος, μετ' ὀλίγον ὅμως ἡ ὄρεξις ἐλαττοῦται καὶ ἐπέρχεται ἀνορεξία, αἴσθησις καύσεως ἐπὶ τοῦ οἰσοφάγου καὶ ἐπὶ τοῦ στομάχου, ὅστις ἐρεθίζεται καὶ ὁ ἐρεθισμὸς διαδίδεται καὶ εἰς τἄντερα· γίνεται ἔκκρισις εἴς τινας μεγάλη τῆς σιέλου (πτυαλισμὸς), ὅτε ὁ πάσχων ἀναγκάζεται πτύειν ἀφθόνως καὶ συνεχῶς. Ἡ τοιαύτη ὑπερέκκρισις τῆς σιέλου βλάπτει τὴν ποιότητα αὐτῆς, καὶ καθίσαται ἀλυσιτελὴς πρὸς τὴν πέψιν τῶν τροφῶν· ἐκ τούτου ἡ ἐπίμονος ἀνορεξία καὶ ἡ ἀποβολὴ τῶν δυνάμεων· ἀναφαίνεται ναυτία, ἐνίοτε ἔμετος, διάῤῥοια, ἥτις αὔξει τὴν ἀδυναμίαν. Ἐὰν ὅμως ὁ γαστροεντερικὸς σωλὴν ἦτο ἐρεθισμένος ἢ φλογισμένος πρὸ τῆς χρήσεως τοῦ ἀρσενικοῦ, ἐπέρχεται δυσκοιλιότης. Η κοιλία καθίσταται ἐπώδυνος, ἐπὶ τοῦ δέρματος γίνεται κνισμὸς, καὶ ἐξάνθημα, ἀτονία, γαστραλγία καὶ ἐνίοτε αἱματουρία. Εἴς τινας αἱμωδιάζουσι καὶ οἱ ὀδόντες, τοῦτο γίνεται ἐκ τῆς σιέλου, ἥτις καθίσταται λίαν ὀξύνη.

Ταῦτα πάντα ἢ τὰ πλείονα τούτων, ἐπισυμβαίνουσιν εἴς τινας κατ' ὀλίγον μετὰ ἡμέρας, ἀφ'οὗ γίνῃ διαρκῶς χρῆσις τοῦ ἀρσενικοῦ, καὶ ἀποτελοῦσι τὴν τοῦ *ἀρσενικοῦ νόσον* καλουμένην. Εἰσὶν ὅμως τινὲς ἰδιοσυγκρασίαι ἀνεχόμεναι τὸ ἀρσενικόν.

Ἐὰν δὲ ἡ δόσις ἦνε μείζων τότε ταχέως ἀναφαίνονται ἔτι μείζονα δηλητηριώδη ἀποτελέσματα, περὶ ὧν οὐκ' ἔστιν ὁ λόγος ἐνταῦθα (ἰδὲ δὲ Συνενδ. Ἰατροδικαστικὴν Τ. Λ. σελ. 125).

Ἐκτὸς τῶν ῥηθέντων βραδέως ἀναφαινομένων δηλητηριωδῶν ἀποτελεσμάτων, ἐπισυμβαίνουσιν ἀποτελέσματα καὶ ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ ἐπὶ τῆς καρδίας, διότι ἐπὶ ταύτης

φυσιολογικῶς ἐνεργεῖ τὸ ἀρσενικόν· χαλαρώνει τὰς κινήσεις αὐτῆς, βραδύνει ταύτας, καὶ ἐπὶ τέλους παραλύει. Ὁ δὲ θάνατος ἐπέρχεται γαληνιαῖος, ὡς ἐκ μαρασμοῦ. Εἴς τινας γίνονται συγκοπαί, ἴλιγγος, (σκοτοδινία), καὶ ἀναισθησία.

(ἀκολουθεῖ)

Ζ΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ

Περὶ κλυσμάτων (1)

Τὸ κλύσμα εἰς πολλὰς περιστάσεις εἶνε χρησιμώτατον· διότι ταχέως καὶ προχείρως δύναταί τις ἐν ἀνάγκῃ νὰ προκαλέσῃ ἐκκένωσιν τῶν ἐντέρων καὶ ν'ἀπαλλάξῃ τὸν πάσχοντα ἐκ πολλῶν δεινῶν. Διὰ τοῦτο πᾶσα οἰκογένεια πρέπει νὰ ἔχῃ καὶ νὰ διατηρῇ καλῶς ἓν κλυστήριον.

Τὸ πρὸς κλύσμα ὑγρὸν εἶνε ἢ ψυχρόν, ἢ θερμόν, καὶ τότε ἡ θερμοκρασία ἔστω $+25°$ μέχρι $+30°$ τοῦ ἑκατοβάθμου θερμομέτρου.

Ὁ σκοπὸς τοῦ κλύσματος ἀποβλέπει εἰς τὴν εἰσαγωγὴν ἐντὸς τοῦ ἀπευθυνομένου ἐντέρου ὑγρὸν διαλυτικὸν καὶ μαλακτικὸν ξηρῶν ὑλῶν, εὑρισκομένων ἐν τῷ ἐντέρῳ, ἢ ὡς δροσιστικόν, ἢ πρὸς πρόκλησιν ἐκκενώσεων, καὶ τότε καλεῖται τὸ κλύσμα *καθαρτικόν*, ἢ πρὸς τονικότητα τοῦ ἐντέρου, ἢ πρὸς στύψιν ἢ πρὸς κατάπαυσιν πόνων τῶν ἐντέρων, ἢ πρὸς πρόκλησιν κινήσεων καὶ βορβορυγμῶν τῶν ἐντέρων, ἢ πρὸς εἰσαγωγὴν ἰατρικοῦ πρὸς θεραπείαν πυρετοῦ, σπασμῶν κλπ. ὅταν μάλιστα δὲν ἐπιτρέπηται ἡ διὰ στόματος εἰσαγωγὴ αὐτοῦ, ἢ πρὸς εἰσαγωγὴν ὑγροῦ θρεπτικοῦ πρὸς θρέψιν τοῦ σώματος, ὅταν δὲν εἶνε δυνατὴ ἡ διὰ τοῦ στόματος εἰσαγωγὴ αὐτοῦ.

Τὸ ὁλόκληρον κλύσμα ἀποτελεῖται ἐξ 150 δραμ. ὑγροῦ.

---

(1) Καλεῖται κλύσμα, κλύσις, κλυσμός, πᾶσα πρᾶξις πρὸς εἰσαγωγὴν ὑγροῦ διὰ ἐργαλείου ἐντὸς κοιλότητος τοῦ σώματος. Εἰδικώτερον καλεῖται: ὑ π ο κ λ υ σ μ ὸ ς ἡ διὰ τῆς ἕδρας εἰσαγωγὴ ὑγροῦ δι' ἐργαλείου καλουμένου κ λ υ σ τ ῆ ρ ο ς ἢ κ λ υ σ τ η ρ ί ο υ. Δ ι ά κ λ υ σ ι ς ἡ ἐν τῷ στόματι ἢ ἐντὸς τῆς ῥινὸς δι' ἐργαλείου εἰσαγωγὴ ὑγροῦ. Ἔ γ χ υ σ ι ς ἢ ἔ ν ε σ ι ς ἡ ἐν τῷ ὠτί, ἐν τῇ οὐρήθρᾳ, καὶ ἐν τῷ γυναικείῳ κόλπῳ. Ὁ δὲ πρὸς τὸ οὖς κλυστὴρ καλεῖται ὠ τ ο χ ύ τ η ς· ὁ δὲ πρὸς τὸν κόλπον μητρεγχύτης. Ὅταν δὲ διὰ κλυστῆρος πλύνεται τραῦμα καλεῖται ἡ πρᾶξις π λ ύ σ ι ς·

Γίνεται καὶ ἥμισυ κλύσμα διὰ τοῦ ἡμίσεως ποσοῦ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐὰν ὁ κλυστὴρ ἦνε μέγας, πρέπει νὰ ὠθισθῇ τὸ ἔμβολον πρὸς τ' ἄνω μέχρι τοῦ μέσου ἵνα μὴ μένῃ ἐντὸς ἀὴρ, ὅστις βλάπτει εἰσαγόμενος εἰς τὰ ἔντερα. Ἡ εἰσαγωγὴ πρέπει νὰ γείνῃ μετὰ προσοχῆς ἵνα μὴ πληγῇ τὸ ἔντερον· ὁ δὲ σωλὴν τοῦ κλυστῆρος νὰ ἀλείφηται διὰ ἐλαίου.

Μετὰ ταῦτα πρέπει ὁ κλυστὴρ νὰ καθαρισθῇ καλῶς, νὰ σπογγισθῇ καλῶς, καὶ τὸ ἔμβολον ἐλαίῳ καθαρῷ ν' ἀλειφθῇ, ἵνα οὕτω διατηρῆται καθαρόν.

Πότε πρέπει νὰ γείνηται κλύσμα;

Μὴ ἐκ παραμικρᾶς αἰτίας ποίει κλύσμα· διότι ἡ συνεχὴς χρῆσις αὐτοῦ ἐξασθενεῖ τὸ ἔντερον, τὸ ὁποῖον συνειθίζει νὰ μὴν ἐνεργῇ ἄνευ κλύσματος.

Τὸ κλύσμα εἶναι ὠφέλιμον γινόμενον ἐν τῇ ἐνάρξει τοῦ πυρετοῦ, ἐὰν προϋπάρχῃ δυσκοιλιότης, καὶ ὅταν ἐπίτοκος γυνὴ ὑφίσταται δυσκοιλιότητα· καὶ πρὸς ἰατρικὴν θεραπείαν κατ' ἐπιταγὴν ἰατροῦ.

Ὁ Ἱπποκράτης ὁρίζει εὐκρινέστερον τὰ πρὸς χρῆσιν κλύσματος πρὸς νοσοῦντα.

Τὸ κλύσμα, λέγει, πρέπει νὰ γίνηται εἰς νοσοῦντα ὅταν οὗτος πάσχῃ ἐκ πλησμονῆς τροφῶν (ἐκ πολυφαγίας), καὶ εἶνε ἰσχυρὸς τὸ σῶμα καὶ ἀκμάζων τὴν ἡλικίαν· ἐὰν δὲ ἦνε ἀδύνατος μεταχειριστέον λουτρόν.

Τὰ κλύσματα πρέπει νὰ γείνωνται ὅταν ἐπικρατῇ θερμότης τῆς ἀτμοσφαίρας, ἤτοι τὸ θέρος. Κατὰ τὰς θερμὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους ἐπισυμβαίνουσι βαρύτητες ἐπὶ τῆς ὀσφύος (βάρος εἰς τὴν μέσην), βάρος εἰς τὰ γόνατα, ἅπερ συνδέονται μετὰ ὑποδιαλείποντος πυρετοῦ· γίνονται στρόφοι εἰς τὰ ἔντερα (ταραχαὶ εἰς τὰ ἔντερα, καὶ πόνοι· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει πρέπει διὰ κλύσματος νὰ προκληθῇ ἐκκένωσις, ἐὰν αὕτη μὴ προϋπάρχῃ.

Ἐὰν τὸ σῶμα εἶνε παχὺ καὶ ὑγρᾶς καταστάσεως, ποίει κλύσμα ἐξ ἅλατος, ἐὰν δὲ ἦνε ἰσχνὸν καὶ ξηρᾶς καταστάσεως καὶ ἀδύνατον ποίει κλύσμα ἐκ λιπαρῶν καὶ παχυτέρων ὑλῶν.

Τό ἁλμυρὸν κλύσμα γίνεται ἐξ ἅλμης (διαλύσεως κοινοῦ ἅλατος), ἐκ θαλαττίου ὕδατος, γίνεται καὶ θειῶδες, ἐκ θειϊκῆς σόδας, μαγνησίας κλπ. Τὸ δὲ λιπαρὸν καὶ παχὺ γίνεται διὰ τοῦ γάλακτος, γίνεται δὲ διὰ τοῦ ὕδατος τῶν ἐρεβίνθων, κλπ.

ΠΑΝΤΟΙΑ

Περὶ ὀπωρῶν.

Αἱ ὀπῶραι ἐν γένει ὠφελοῦσι κατὰ τῆς ποδάγρας, καὶ κατὰ τῆς λιθιάσεως. Ὁ βοτανικὸς Λινναῖος ἐθεραπεύθη διὰ μόνης τῆς χρήσεως ἐρυθρῶν ὀπωρῶν.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι ὅταν τρώγῃ τις ὀπώρας πρέπει νὰ πίνῃ οἶνον ἄκρατον καὶ οὐχὶ ὕδωρ· τ' αὐτὸ λέγει καὶ ὁ Γαληνός.

Μετὰ τὴν βρῶσιν στρυφνῶν ὀπωρῶν ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ φαίνονται γλυκύτερα.

Τὰ ἄχυρα τὰς μὲν σκληρὰς ὀπώρας ποιοῦσι μαλακάς· τὰς πολὺ ὡρίμους διατηροῦσι καὶ δὲν ἀφήνωσι νὰ σαπῶσι.

Αἱ ὀπῶραι δὲν εἰσὶν θρεπτικαί· μόνον συντελοῦσι κάτι πρὸς παραγωγὴν τῆς ζωϊκῆς θερμότητος ἕνεκα τοῦ ἐν αὐτοῖς κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εὑρισκομένου ζαχάρου.

Μᾶλλον ἀνάγονται εἰς τὰ ποτά· διότι ἐμπεριέχουσι πολὺ ὕδωρ, καὶ ὀλίγην ζάχαρην.

Μόνον ὁ κόκκος τοῦ πηρῖνος πάσης ὀπώρας εἶνε θρεπτικός· διότι ἐμπεριέχει ἄζωτον. Ὅσαι δὲ ὗλαι ἐμπεριέχουσιν ἄζωτον εἰσὶν θρεπτικαί. Ὁ χυμικὸς Δουμᾶς θεωρεῖ τὸν κόκκον (κοκκόσια) τῶν ὀπωρῶν ὅτι εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ τὴν ὀσπριΐνην, ἢ κατὰ τὸν Λιεβὶγ εἶναι τῆς αὐτῆς φύσεως μὲ τὴν τυρικὴν ὕλην.

Τρόπος εὔκολος τοῦ καθιστᾷν τὸ ὕδωρ διαφανὲς πρὸς πόσιν.

Ἐν τῇ πόλει τῶν Ἀθηνῶν πρὸ δύο περίπου ἐτῶν, ἀνασκευαζομένων τῶν ἀπεράντων ἀρχαίων ὑδραγωγείων, τὸ πρὸς πόσιν. ὕδωρ ἔρχεται πάντοτε θολὸν. καὶ σχεδὸν ἄχρηστον πρὸς πόσιν. Διὰ τοῦτο τινὲς πίνουσι φρεάτινον ὕδωρ, ὅπερ ἐπιφέρει δυσπεψίας, ἄλλοι ἀγοράζουσιν ἐκ βαρελίων, καὶ ἄλλοι διυλίζουσι τὸ θόλον ὕδωρ διαφόροις ἐπιπόνοις τρόποις. Ἡμεῖς δὲ δεικνύομεν τόνδε τὸν τρόπον.

Ἔχε μέγαν πίθον καθαρὸν, γέμισον τοῦτον ἐξ ὕδατος τῆς βρύσεως, καὶ λαβὼν ῥάβδον ἀνακίνει τοῦτο σφοδρῶς ἐπί τινα λεπτὰ ὥρας. Εἶτα κάλυψον τὸ στόμιον τοῦ πίθου, καὶ ἄφες ἥσυχον ἐπί τινας ὥρας, μεθ' ἃς ἔχεις ὕδωρ καθαρότατον καὶ διαφανέστατον.

Τῷ φιλομαθεῖ καὶ ἐπιμελεῖ ἀνεψιῷ μου

Τέρψιν παρέχει μοι ἡ πληροφορία ὅτι ἀναγινώσκεις σὺν τοῖς ἄλλοις μαθήμασι καὶ τὸν Φοῖβον καὶ Παραφοῖβον. Ἀλλὰ σκόπει καλῶς ὅπως πᾶσα ἀνάγνωσις προσθέτῃ καὶ διαρκεῖς ἰδέας ἐν τῷ νῷ. Ἀφ᾽οὗ μελετήσῃς τὰ μαθήματά σου καὶ προσευχηθῇς, πρὶν πέσῃς πρὸς ὕπνον, κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν ἀνάγνωθι τὴν κάτωθι γραφήν μου τὴν ὁποίαν γράψας μεγάλοις καὶ εὐαναγνώστοις γράμμασι προσκόλλησον ἐπὶ τῶν μᾶλλον ὁρατῶν θέσεων τοῦ δωματίου σου καὶ ἐπὶ τῶν βιβλίων σου.

Ἑσπερινὴ σκέψις

Καὶ σήμερον τί ἔπραξα ;
Τί ἔπρεπε νὰ πράξω ;
Καὶ τί καλὸν ἀπέκτησα ;
Τί πρόσθεσα ς᾽τὸν νοῦν μου ;
Ὅπερ ἐχθὲς ἠγνόουν ;

ΜΥΡΕΨΙΚΑ

Μίγμα διὰ τὸ ἀκόνισμα τῶν ξυραφίων

Λάβε μέρος σχιστολίθου (ἀρδωσίας **ardoise**) 1) πλῦνε αὐτὸν καλῶς καὶ λείτριψον καλῶς ἐν ἰγδίῳ μέχρι λεπτοτάτης κόνεως κρησάρισον διὰ κρησάρας (κλησάρας ἢ σήτας.) Θέσον ταύτην ἐντὸς ἰγδίου, καὶ πρόσθες ὀλίγον ὕδωρ φρεάτιον, καὶ ἀνακάτωσον· εἶτα ἐπίχυσον κατ᾽ ὀλίγον ἔλαιον ἐλαίας καθαρὸν, καὶ ἀνακάτωσον ἕως οὗ γείνῃ πικτὸν ὡς τὸ πάχος καὶ θέσον εἰς ἀγγεῖον πήλινον ἢ ὑάλινον.

Χρῆσις. Ἐπάλειψον δι᾽ὀλίγου ποσοῦ τὸ δέρμα ἔνθα ἀκονίζονται τὰ ξυράφια, ἀφ᾽οὗ προηγουμένως καλῶς σπογγίσῃς τοῦτο ἵνα μὴ ἔχῃ κονιορτὸν, καὶ ἀκόνισον τὸ ξυράφιον.

Τὰ καταπότια βραδύνουσι νὰ ἐνεργήσωσιν ἐὰν ὦσι κεκαλυμμένα διὰ φύλλων χρυσοῦ ἢ ἀργύρου.

---

1). Εἶνε πέτρα πλακώδης,μεθ᾽ἧς γίνονται αἱ πρὸς γραφὴν πλάκες.

Ὀθόνιον (πανί) πρὸς καθαρισμὸν τῶν ὀρυχαλκίνων ἀγγείων

Λάδι ὕδατος	δρ.	5.
Τρίπολης εἰς κόνιν	δρ.	1)2
Σάπωνος καλοῦ	δρ.	1

διάλυσον τὸν σάπωνα εἰς τὸ ὕδωρ, καὶ πρόσθες τὴν τρίπολην καὶ ἀνάμιξον καλῶς, ἔμβρεξον τὸ ὀθόνιον καλῶς, καὶ ἔκθεσον ὅπως στεγνώσῃ. Τρίψον διὰ τούτου τὴν ὀρυχαλκίνην ἐπιφάνειαν, ἥτις εὐχερῶς καθαρίζεται καὶ στιλπνοῦται.

ΙΑΤΡΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ἔκτακτοι διαγνώσεις

Τὸν Ἰούνιον ε. ε. ἦλθεν εἰς Ἀθήνας ἄνθρωπός τις εὐκατάστατος, προβεβηκὼς τὴν ἡλικίαν, ὅστις ἔπασχε πρὸ 2 ἐτῶν ἐξ ἀμαυρώσεως ἀτελοῦς τοῦ ἑνὸς τῶν ὀφθαλμῶν. Γιγνομένου συμβουλίου παρὰ τριῶν ἰατρῶν ἐκ τῶν ἐπιφανῶν τῆς ἀμοιβαιότητος διεγνώσθη ὅτι ἡ ἀμαύρωσις προῆλθεν ἐκ ψαμμιάσεως, ἐξ ἧς ὑπέφερεν ὁ ῥηθεὶς πρὸ 10 ἐτῶν! ἐνῷ ἔκτοτε θεραπευθεὶς οὐδὲν ἤδη ὑφίσταται. Πρὸς θεραπείαν λοιπὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐγένετο χυμικὴ διάλυσις τῶν οὔρων· ἐδόθησαν φάρμακα κατὰ ψαμμιάσεως μήπω ὅμως πλέον ὑπαρχούσης κλπ. Ποίαν σχέσιν ἔχει ἡ πρὸ 10 ἐτῶν θεραπευθεῖσα ψαμμίασις πρὸς τὴν πρὸ 2 ἐτῶν ἐπισυμβᾶσαν ἀμαύρωσιν; τοῦτο κρινέτω ἡ λογική.

ΕΙΔΟΠΟΙΗΣΙΣ

Εἰς τοὺς μήπω πληρώσαντες τὴν μικρὰν τετράδραχμον ν. ἐτησίαν συνδρομὴν διὰ τὸν Φοῖβον καὶ Παραφοῖβον, ἐὰν ἐντὸς τοῦ μηνὸς τούτου Αὐγούστου, μὴ ἀποστείλωσι ταύτην, θέλει παύσει ἡ ἀποστολὴ τῶν φύλλων. Ὀφείλουσι δὲ οὗτοι, οἵτινες εὐτυχῶς εἰσὶν εὐάριθμοι ἐπιστρέψαι ὅσα μέχρι τοῦδε ἔλαβον φύλλα.

Οἱ ἐκ τῶν διαφόρων τόπων τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ πέμποντες καθ' ἑκάστην ἐπιστολὰς πρὸς τὸν συντάκτην καὶ ἐκδότην τοῦ Φοίβου καὶ Παραφοίβου, δι' ὧν αἰτοῦσιν ἰατρικὰς συμβουλὰς πρὸς θεραπείαν νόσων, γνώτωσαν εἰς τὸ ἑξῆς θέλει γίνεσθαι ἀπάντησις εἰς μόνους τοὺς συνδρομητὰς τοῦ Φοίβου. Ἕκαστος δὲ ὁ ἀπαιτῶν ταύτην ὀφείλει πέμπειν συνάμα ἀποκλειστικῶς πέντε φράγκα εἰς χαρτόσημον ἢ γραμματόσημον διὰ τὰ ἔξοδα τοῦ γραφείου.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΠΥΡΛΑ

ΕΤΟΣ Β'.—Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1880.—Ἀριθ. 10.

Α'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΔΗΜΟΣΙΑ

Περὶ τῆς μεγάλης χρησιμότητος τῆς μαθήσεως τῆς μαγειρικῆς εἰς τὰς οἰκοδεσποίνας

Ὁ γάμος δὲν εἶνε εὐτυχὴς διὰ τοῦ μεγάλου πλούτου, οὔτε διὰ τῆς σωματικῆς καλλονῆς τῆς συζύγου, οὔτε διὰ τῆς παιδείας αὐτῆς εἰς τὰς γλώσσας ἑλληνικήν, γαλλικήν, ἀγγλικήν, κλπ. οὔτε εἰς τὴν πρὸς τοὺς ἄλλους καλὴν συμπεριφοράν. Ὁ γάμος εἶνε εὐτυχὴς ὅταν τὸ ἀνδρόγυνον ζῇ ἐν ὁμοφρασύνῃ καὶ ὁμονοίᾳ. Ἐκ τῆς ὁμοφροσύνης γεννᾶται ἐγκάρδιος καὶ ἀμοιβαία ἀγάπη καὶ εἰλικρίνεια μεταξὺ ἀμφοτέρων· ἐκ ταύτης ὁ οἶκος καθίσταται παράδεισος τέρψεως καὶ ἀνακουφίσεως ἐκ δυσαρεσκειῶν, αἵτινες ἐπισυμβαίνουσιν ἐκ βιωτικῶν περιπετειῶν, εἰς ἃς πάντες οἱ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ζῶντες ὑπόκεινται.

Ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ νὰ διατηρηθῇ ὁμοφροσύνη μεταξὺ τῶν συζύγων; Ποῖα εἰσὶ τὰ αἴτια τὰ καταστρέφοντα ταύτην;

Ἡ ὁμοφροσύνη καὶ ἡ ἀμοιβαία ἀγάπη ὑπάρχει πάντοτε κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας, ἑβδομάδας, μῆνας τοῦ γάμου. Κα-

τόπιν ἄρχεται, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων, νὰ χαλαροῦται, καὶ ἐπὶ τέλους νὰ ἐκλείπῃ, ὅτε ἡ συμβίωσις εἶνε ἐν τῇ οἰκίᾳ ᾅδης. Οὔτε πλούτη, οὔτε δόξα πρὸς οὐδὲν ὑπάρχουσι. Τὰ πάντα ἐν τῇ οἰκίᾳ εἰσὶ μαῦρα καὶ ἄχαρη.

Τὰ συνηθέστερα αἴτια εἰσὶν ἡ ἀμάθεια, ἡ ἄγνοια τῆς νέας συζύγου πρὸς ἐπιτήρησιν καὶ τάξιν τῆς οἰκίας, καὶ ἰδίως πρὸς τὴν τάξιν καὶ ποιότητα τῶν τῆς μαγειρικῆς· ἐνταῦθα ὁ λόγος περὶ τῶν μὴ ἐχόντων εἰδικὸν μάγειρον· διότι οἱ τοιοῦτοι εἰσὶν εὐάριθμοι. Ὁ λόγος ἐστὶ περὶ τῶν ἐπικρατουσῶν οἰκογενειῶν, τῶν ὁποίων τὴν ἐπιτήρησιν τῆς μαγειρικῆς ἔχουσιν αἱ οἰκοδέσποιναι, ἡ δὲ ὑπηρέτρια ἢ ὁ ὑπηρέτης ἐκτελεῖ τὰς ὁδηγίας ταύτης. Ὁ ἀνὴρ, ἐκτὸς ἐξαιρέσεων ἐκ τοῦ ἐπαγγέλματος, καὶ τοῦ ἰδιορύθμου τρόπου τοῦ ζῆν τινῶν, ἀπαιτεῖ νὰ ἔχῃ ἐν ὡρισμένῃ ὥρᾳ ἑτοίμην τὴν τράπεζαν πρὸς τάξιν καὶ οἰκονομίαν τῶν ὡρῶν τῆς ἐργασίας του, ἀπαιτεῖ νὰ ὦσιν ἐγκαίρως πάντα τὰ χρειώδη πρὸς φαγητόν· καὶ ὅμως ἡ ὥρα ἔρχεται καὶ τὸ φαγητὸν δὲν ἔγεινεν, ἢ ἐὰν ἔγεινεν εἶνε ὅλως κακῶς κατασκευασμένον καὶ ἄχρηστον σχεδὸν πρὸς βρῶσιν, ἐκ δὲ τῆς τραπέζης πολλὰ ἄλλα λείπουσιν. Ἄλλοτε καλεῖται ξένος πρὸς τὸ γευματίσαι, καὶ τὰ φαγητὰ εἰσὶν ἀπρεπῶς κατασκευασμένα, ἄβραστα, ἀνάλατα, ἄγευστα, κλπ.

Ὁ σύζυγος ἀποδίδει εὐλόγως τὴν εὐθύνην καὶ τὴν ἐπιτήρησιν εἰς τὴν οἰκοδέσποινα, αὕτη ἀγνοοῦσα τὴν τέχνην τοῦ μαγειρεύειν ἰσχυρίζεται ὅτι καλῶς ἦσαν, καὶ ἐντελέστερον δὲν γείνεται φαγητόν· καὶ ἰδοὺ ἡ ἔναρξις τῆς διαφωνίας καὶ ἀμοιβαίας δυσαρεσκείας. Ἐὰν ἡ γυνὴ ἐγνώριζε τὴν τάξιν καὶ τὴν μαγειρικὴν θ' ἀνεγνώριζε τὰς ἐλλείψεις, καὶ οὔτε κακῶς θὰ εἶχον τὰ φαγητά. Θὰ ἤξευρε συνάμα καὶ τὴν οἰκιακὴν καθημερινὴν οἰκονομίαν, ἥτις εἶνε μέγα κεφάλαιον εὐημερίας ἐν τῇ οἰκίᾳ. Ἀμαθὴς ταύτης, ἀγνοεῖ ὅτι μία καλὴ οἰκοκυρὰ δύναται νὰ προετοιμάσῃ διὰ τῆς ἐπιστασίας της εἰς τὸ μαγειρεῖον δύο καὶ τρεῖα φαγητὰ διὰ μιᾶς περίπου ὀκᾶς κρέατος μετὰ κηπουρικῶν καὶ ἄλλων καρυκευμάτων· δύναται διὰ μιᾶς ὀκᾶς κρέατος, ἐὰν μὴ ὦσι πολλοὶ οἱ συνδετήμονες, νὰ μαγειρεύσῃ δύο ἡμέρας. Δύναται νὰ οἰκονομῇ τὸ ποσὸν τοῦ βουτύρου, τοῦ ἐλαίου, κλπ. τὸ ποσὸν τῶν καιομένων ἀνθράκων, τὰς ὀπώρας κλπ.

Τί χρησιμεύουσιν εἰς κυρίαν ἡ μεγάλη γνῶσις τῆς μουσικῆς, τῆς ζωγραφικῆς, ἡ ἐξήγησις τοῦ Ὁμήρου καὶ τῶν ποιητῶν, ἡ ἐκμάθησις ξένων γλωσσῶν, ὅταν ἀγνοῇ τὰ τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας; καὶ μάλιστα ὅταν ἀποκτᾷ καὶ τέκνα, τῶν

ὁποίων, ἡ τροφὴ καὶ ἡ δίαιτα εἶνε ἡ βάσις τῆς ὑγιείας καὶ ζωῆς; Ὁ ὑπηρέτης πάντοτε ὀλίγον ἐνδιαφέρεται περὶ τῆς οἰκονομίας καὶ εὐημερίας τῆς οἰκίας, καὶ ἀλοίμονον εἰς τὴν κυρίαν. ἐκείνην, ἥτις ἄνευ ἐπιτηρήσεως ἐπισταμένης περιμένει τὰ τῆς οἰκίας παρὰ τῶν ὑπηρετῶν.

Ἡ καλὴ κατασκευὴ τῶν φαγητῶν χρησιμεύει καὶ πρὸς τὴν ὑγίειαν· ἡ πέψις γίνεται καλή, καὶ ἡ θρέψις πλήρης· αἱ δυνάμεις τοῦ σώματος ἔχουσι καλῶς, καὶ ὁ νοῦς καὶ τὸ σῶμα ἐργάζονται περισσότερον καὶ ἐντελέστερον.

Ἔτι μᾶλλον ἡ γνῶσις τῆς μαγειρικῆς εἶνε χρησιμωτέρα εἰς τὰς ἐργατικὰς τάξεις· ἀγνοοῦσαι αἱ γυναῖκες αὗται τὴν μαγειρικὴν, μαγερεύουσι δύο καὶ τρεῖς ὀκάδας κρέατος ἀνεπιτηδείως, καὶ τρώγουσιν οἱ ἐν τῇ οἰκίᾳ ὅλοι διὰ μιᾶς, χωρὶς ἐνίοτε νὰ ἐπαρκέσῃ. Ἐὰν ὅμως τοιαύτη γυνὴ ἐγνώριζεν, ἠδύνατο νὰ κατασκευάσῃ ἀφθονώτερον καὶ ἐντελέστερον φαγητὸν, ἀφθόνως νὰ ἐπαρκέσῃ καὶ ὑπὸ ὀλιγότερον ποσὸν κρέατος.

Αἱ τοιαῦται ἰδέαι ἀπό τινος καιροῦ κατέλαβον πολλοὺς σπουδαίους ἐν Εὐρώπῃ, καὶ πολλοὶ πολλὰ ἔγραψαν, εἴς τινας δὲ χώρας ἀνεγνωρίσθη ἡ ἀνάγκη αὕτη τοσοῦτον μεγάλη, ὥστε καὶ ἐν τοῖς ἐκπαιδευτηρίοις τῶν κορασίων ἐγκατεστάθη ἴδιον μάθημα διδασκαλίας. Παρ' ἡμῖν ἀτυχῶς οἱ πάντες ἀπὸ μικρᾶς μέχρι μεγάλης τάξεως καταδαπανῶσι καὶ χρόνον καὶ χρήματα πρὸς ματαιοπονίας, εἰς ἐκμάθησιν γλωσσῶν, κλπ. καὶ καθίστανται ἄχρηστοι ἐπὶ τέλους πρὸς διεύθυνσιν οἰκίας ἐν οἰκονομίᾳ καὶ τάξει.

Εὐχῆς ἔργον εἶνε ἐὰν οἱ διέποντες παρ' ἡμῖν ἐκπαιδευτήρια κορασίων εἰσήγαγον τὴν ἐκμάθησιν τῆς τέχνης τοῦ μαγειρεύειν· ἀντὶ ν' ἀπασχολῶσι τὰ κοράσια εἰς τὰ παράλογα καὶ ἀπρεπεῖ γυμνάσια τοῦ σώματος, ὤφειλον ν' ἀπασχολῶσι ταῦτα εἰς τὴν ἐκμάθησιν τῆς τέχνης τῆς μαγειρευτικῆς. Ἀντὶ νὰ μαγειρεύῃ ἐν παρθεναγωγείῳ εἷς μάγειρος εἰς ἕνα λέβητα φαγητόν, ἠδύνατο νὰ ὦσι πολλαὶ χύτραι κατὰ σειρὰν καὶ ἀνὰ δύο κοράσια νὰ ἐργάζωνται ἐπί τινα χρόνον ἐκτελοῦντα τὴν τέχνην ὑπὸ τὴν ἐπιτήρησιν τοῦ μαγείρου.

Μὴ φανῇ παράξενον τὸ τοιοῦτον εἴς τινα πιθηκίζοντας πρὸς τὸν εὐρωπαϊκὸν φαινόμενον ἐξευγενισμόν. Ἡ γυνή, ὁποίας δήποτε τάξεως καὶ ἂν ᾖ, ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ καλῶς τὴν μαγειρικὴν, ἐὰν ᾖ μὴ εὔπορος θέλει γνωρίζει οἰκονομεῖν καὶ τερπνῶς τρέφεσθαι· ἐὰν πλουσία θέλει γνωρίζει τὰς ἀμαθείας καὶ τὰς ἀπάτας τῶν μαγείρων, καὶ δὲν θέλει γίνεσθαι τὸ παίγνιον τῶν ὑπηρετῶν πρὸς κλοπὴν καὶ σπατάλην.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ

Περὶ ἰδιότητος τῶν ἀνέμων.

Ὁ πνέων τὴν πρωΐαν ἄνεμος, ἐὰν ἔρχηται ἐκ θαλάσσης δὲν εἶνε ψυχρός. Ἐὰν ἔρχηται ἐκ ποταμοῦ εἶνε ψυχρὸς καὶ νοσηρός.

Πάντοτε σχεδὸν ὑπάρχει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἄνεμος ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων καὶ ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν τόπων. Ἐπὶ δὲ τῶν κοιλάδων πολλάκις γίνεται νηνεμία καὶ ἄπνοια. Ἐπὶ τῶν σφόδρα ὑψηλῶν ὀρέων οὐ γίνονται σφοδροὶ ἄνεμοι, οὔτε ῥαγδαία βροχὴ πίπτει.

Ἐὰν πνέῃ τὴν νύκτα βορέας, οὐδέποτε διαρκεῖ πλέον τῶν τριῶν ἡμερῶν.

Πρὸ τῶν κυνικῶν καυμάτων, τὰ ὁποῖα ἀρχίζουσι τὴν 20 Ἰουλίου, πνέουσι πάντοτε βόρειοι ἄνεμοι, οἵτινες καλοῦνται *πρόδρομοι τῶν ἐτησιῶν*. Οἱ ἐτησίαι πνέουσι κατὰ τὰ κυνικὰ καύματα, εἰσὶ βόρειοι, καλοῦνται κοινῶς *μελτέμια*. Οὗτοι μετριάζουσι τὴν μεγάλην θερμότητα τῶν κυνικῶν καυμάτων, εἰσὶ προστάται τῆς ὑγιείας· διὰ τοῦτο παρ' ἡμῖν, ὅταν μὴ καλῶς πνέουσιν οἱ ἐτησίαι, γίνονται νόσοι. Καταργοῦσι τοὺς νοτίους ἀνέμους, οἵτινες εἰσὶν νοσοποιοί. Οἱ ἐτησίαι πνέουσι μόνον τὴν ἡμέραν, τὴν δὲ νύκτα παύουσι. Ὁ βορέας, πνέων τὸν χειμῶνα, ἐάν, ἅμα παύσῃ, ὑπάρξῃ ὑγρασία, σημεῖον ὅτι ἕπεται δυνατὸς χειμών.

Ὁ βόρειος ἄνεμος ἐπιφέρει βῆχας, δυσκοιλιότητα, δυσουρίαν, πλευροδύνην εἰς τοὺς εἰς ταύτην διατεθειμένους, καὶ πολυφαγίαν· εἶνε πάντοτε ὑγιεινὸς ἐκτὸς τόπων τινῶν. Ἐν γένει ὁ βόρειος συστέλλει τὰ σώματα, καὶ εὔτονα ποιεῖ καὶ εὐκίνητα, καὶ εὔχροα, καὶ εὐακοπώτερα· ἐπικρατοῦντος βορέου ἀνέμου αἱ συλλήψεις γίνονται ἀῤῥενογόνοι.

Ὁ νότος πνέει ὀλιγώτερον τὴν νύκτα ἐν καιρῷ χειμῶνος. Πάντοτε πνέει 15 ἡμέρας μετὰ τὰς χειμερινὰς τροπάς, ἤτοι 15 ἡμέρας μετὰ τὴν 11 10βρίου. Πάντοτε οἱ νότιοι πνέουσι κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ χειμῶνος καὶ τοῦ ἔαρος, καὶ κατὰ τὰ τέλη τοῦ φθινοπώρου. Ὅσοι νότιοι ἔρχονται ἐκ θαλάσσης εἰσὶν ὠφέλιμοι εἰς τὰ φυτά. Ὁ νότιος γίνεται βροχερὸς οὐχὶ κατὰ τὰς ἀρχὰς τῆς πνοῆς του, ἀλλὰ κατὰ τὰ τέλη αὐτῆς. Ἐὰν μετὰ τὸν νότον πνεύσῃ ἀμέσως βορέας, ἀμέσως γίγνεται χειμών. Ἐὰν οἱ νότιοι ὦσι ξηροὶ καὶ μὴ ὑδατώδεις, παράγουσι πυρετούς.

Ὅταν πέσῃ πάχνη (πάγος), πνέει νότος.

Ὅταν πνέῃ νότιος ἄνεμος τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου καθίσταται βαρύτερον καὶ χαλαρότερον· ὑφίστανται βαρηκοΐαν, καρηβαρίαν, νωθρότητα καὶ ἀχλὺν ἢ ἴλυγγον (σκοτινάδα). Αἱ συλλήψεις γίνονται θηλογόνοι ὡς ἐπὶ πολύ. Ἐν γένει εἰπεῖν διαστέλλει τὰ σώματα καὶ ὑγραίνει, καὶ χαλαρότητα καὶ δυσκινησίαν καὶ εὐκοιλιότητα ἐπιφέρει.

Ὅταν ὁ νότος ὀλίγον καὶ ἐλαφρὰ πνέῃ, ὁ Οὐρανὸς καθίσταται αἴθριος. Ὅταν δὲ πνέῃ πολὺ καὶ σφοδρά, ὁ Οὐρανὸς γίνεται ἐπινεφέλιος καὶ ἐπὶ πολὺ διαρκεῖ.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Λεμφικὴ ἢ λυμφατικὴ κρᾶσις

Οἱ τῆς κράσεως ταύτης ἔχουσιν ἀνεπτυγμένον τὸν μυελώδη ἱστὸν ὡς καὶ τὸν ἱστὸν τοῦ πάχους καὶ νωθρὸν τὸ νευρικὸν σύστημα· τὸ αἷμα ὑδαρές, τὴν κυκλοφορίαν βραδεῖαν, ὀλίγην θερμότητα, καὶ τὰς ἐκκρίσεις ἀφθόνους ὡς ἐπὶ πολύ, τὰς ἀρθρώσεις ἐξογκωμένας, τὰς σάρκας μαλθακάς, χροιὰν ἀργυρώδη, χείλη ἄχροα, δέρμα ὀλιγότριχον, καὶ σῶμα παχύ. Κινήσεις βραδείας, ἄνευ ἐνεργητικότητος. Τρώγουσιν ὀλίγον καὶ κοιμῶνται πολύ. Πᾶσα γύμνασις κουράζει καὶ ἐξοιδαΐ.

Εἰσὶ μέτριοι εἰς τὰς ἐπιθυμίας καὶ ἡδονάς, καὶ στέργουσι τοῖς παροῦσι.

Προδιαθέτουσι πρὸς τὴν κρᾶσιν ταύτην πάνθ' ὅσα ἐξασθενοῦσι τὸ σῶμα, τροφὴ φυτικὴ ὀλίγον θρεπτική, ἀμυλώδης τροφή, κλίμα ὑγρόν, κατοικία κακῶς ἀεριζομένη, κακῶς ἡλιαζομένη, καθεστηκυῖα ζωή, καὶ δίαιτα μαλθακὴ καὶ ὀκνηρά.

Αἱ νόσοι εἶαὶ συγκεχυμέναι, βαίνουσι βραδέως καὶ σπανίως λαμβάνουσιν ἦθος ὀξύ, τείνουσι πάντοτε εἰς τὴν χρονίαν κατάστασιν.

Ἰδιάζουσαι νόσοι εἰσὶν καταῤῥους, κόρυζα, διάῤῥοια, ὀφθαλμία, συμφορήσεις νωθραὶ τοῦ ἥπατος, τοῦ σπλῆνος, τῶν πνευμόνων, αἱ χοιράδες, ἡ χλώρωσις, καὶ ἡ λευκόῤῥοια εἰς τὰς γυναῖκας, τὴν ὁποίαν ὀλίγαι τῆς κράσεως ταύτης διαφεύγουσιν.

Ἡ δίαιτα τῶν τὴν κρᾶσιν ταύτην ἐχόντων ἔστω τροφὴ θρεπτικὴ ἐκ κρέατος, τὰ φαγητὰ ἔστωσαν καρυκευμένα μετὰ πεπέρεος, ἅλατος ἀρκετοῦ· διότι τὸ ἅλας μεγάλως ὠφελεῖ τὴν κρᾶσιν ταύτην· ἀποχὴ ἐκ τοῦ ῥοφήματος (σούπας), μᾶλλον ξηρὰ

ἔστωσαν τὰ φαγητὰ παρὰ ὑγρά· ὠφελεῖ ὀλίγος οἶνος κεκραμένος πινόμενος ἐν τῷ μέσῳ τῆς τραπέζης, ὁ καφές, καὶ μάλιστα ὁ βαλανοῦχος καφές, ὁ πρωϊνὸς περίπατος ἐν καθαρῷ ἀέρι, ἡ ἔκθεσις ὑπὸ τὸν Ἥλιον. Μὴ διαμένειν ἐπὶ πολὺ ἐν τῇ κλίνῃ, ἀλλ' ἐγείρεθαι περὶ τὴν ἀνατολὴ τοῦ Ἡλίου. Ὁ ὕπνος ἔστω μόνον τὴν νύκτα, καὶ οὗτος οὐ πλέον τῶν 7 ὡρῶν. Οἱ ἄῤῥενες ποιητέον σωμασκίας, τὰ θήλεα ἐργασίαν οἰκιακὴν καὶ νοεράν.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ χολώδους διαῤῥοίας.

Ἡ διάῤῥοια ἐκπηγάζει ἢ ἐκ τοῦ δωδεκαδακτύλου ἐντέρου, ἢ ἐκ τῶν λεπτῶν ἐντέρων, ἢ ἐκ τῶν παχέων ἐντερων. Ἡ τοῦ δωδεκαδακτύλου συνέχεται πάντοτε μετὰ ἐρεθισμοῦ τοῦ στομάχου, καὶ τῶν μετὰ τοῦ δωδεκαδακτύλου συνεχομένων ἀγωγῶν τῆς χολῆς, καὶ τοῦ παγκρέατος· οὕτω, ἐκκρίνεται περισσότερον ποσὸν χολῆς καὶ παγκρεατικοῦ ὑγροῦ. Ἡ οὕτως ἔχουσα διάῤῥοια καλεῖται *χολώδης διάῤῥοια.*

Ἐπειδὴ ὁ στόμαχος εἶνε ἐρεθισμένος, ἡ ὄρεξις πρὸς τὸ τρώγειν παύει· καὶ ἐὰν ὁ πάσχων φάγῃ, ἢ ἐπέρχεται ἐμετός, ἢ διέρχονται αἱ τροφαὶ σχεδὸν ἄπεπτοι διὰ τῆς διαῤῥοίας· ἐὰν ὁ ἐρεθισμὸς διαδοθῇ καὶ εἰς τὰ λέπτὰ ἔντερα ἡ διάῤῥοια εἶνε μεγάλη· ἐὰν ὅμως περιορίζεται μέχρι τοῦ ἰλέου ἐντέρου, ὅπερ παράκειται εἰς τὸ δωδεκαδάκτυλον ἡ διάῤῥοια εἶνε μικρά.

Ἐν τῇ διαῤῥοίᾳ ταύτῃ ἐξέρχονται χολώδεις ὗλαι, καὶ οἱ πόνοι τῆς κοιλίας δὲν εἰτὶν πολὺ ἰσχυροί, ἐπιγίγνεται δὲ καὶ ὑποδιαλείπων πυρετός. Ἐὰν ὅμως ἡ διάῤῥοια προέρχηται ἐξ ἐρεθισμοῦ ἢ φλογώσεως τῶν παχέων ἐντέρων, ὑπάρχουσι μείζονες πόνοι, αἱ ἐκκενώσεις γίνονται συχνότεραι, ἀλλὰ κατὰ τὸ ποσὸν ὀλιγώτερον.

Ἡ θεραπεία τῆς διαῤῥοίας ταύτης ἐνίοτε γίνεται ταχέως δι' ἑνὸς μόνου ἐμετοκαθαρτικοῦ· ἀρκεῖ ἐνίοτε ἡ χρῆσις ἑνὸς κόκκου ἐμετικῆς τρυγὸς μετὰ ἑνὸς ποτηρίου ὕδατος, ὅπερ λαμβάνει κατὰ ὥραν ἕνα κύαθον (κουπάκι) μέχρις ἐκκενώσεων, ἢ ἐμετοῦ, ἢ ἀρκεῖ ἓν μόνον ἁπλοῦν καθαρτικόν.

Πῶς ἐνεργεῖ τὸ καθαρτικὸν τοῦτο ;

Ἐνεργεῖ ἀντικαταστατικῶς ἢ ὁμοιοπαθητικῶς. Ὁ ἐκ τούτου

παραγόμενος ἐρεθισμὸς καταστρέφει τὸν νοσολογικὸν ἐρεθισμόν.

Ποίου εἴδους καθαρτικοῦ δεῖ γενέσθαι χρῆσις;

Ἐννοεῖται ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιφέρει μεγάλον ἐρεθισμὸν οὔτε διάρκεῖ ἐπὶ πολὺ ἡ ἐνέργειά του. Τοιοῦτον καθάρσιον εἶνε τὸ ἀποτελούμενον ἐξ οὐδετέρου ἅλατος, ὡς εἶνε τὸ ἅλας τῆς Ἀγγλίας (ἴδε Φοῖβον ἔτους Α΄. σελ. 183.), ἡ τρυγικὴ πότασσα (τὸ κρεμόριον) κλπ. Τὰ ἅλατα ταῦτα οὐ μόνον δὲν αὐξάνουσι τὸν τὸν ἐρεθισμὸν ἢ τὴν φλόγωσιν τῶν ἐντέρων ἀλλὰ καὶ ἐξαλείφουσι ταῦτα, ἐὰν ὑπάρχωσιν.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλης αἰτίας διάῤῥοια, ἡ προερχομένη ἐκ τῆς ὑπάρξεως ἐν τοῖς ἐντέροις ἐξανθημάτων, ὡς ἐστὶν ἡ ἐκ τῆς εὐλογίας, ἐκ τῆς ὀστρακίας, κοκκίνης, τυφοειδοῦς πυρετοῦ κλπ. καὶ εἰς ταύτην τὴν περίπτωσιν τὰ οὐδέτερα καθαρτικὰ ὠφελοῦσιν ὡς καταστρέφοντα τὴν φλόγωσιν, καὶ ἀφαιροῦντα τὰς μολυσματικὰς ὕλας ἐκ τῶν ἐντέρων, αἵτινες ἐὰν μένωσιν ἐκεῖ, ἐπαυξάνουσι τὴν βλάβην.

Ἔτι μᾶλλον τὰ οὐδέτερα καθαρτικὰ ὠφελοῦσι κατὰ τῆς δυσεντερικῆς διαῤῥοίας.

Ἡ θεραπεία καὶ ἡ δίαιτα εἶνε ἡ αὐτὴ μετὰ τῆς καταῤῥοϊκῆς διαῤῥοίας, περὶ ἧς ἴδε προηγούμενον φύλλον σελ. 135.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων τῆς διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ θεραπείας.

Γ΄.

Ῥητῶς δὲν ἀναφέρεται ἂν τὸ ἀρσενικὸν ἦτο γνωστὸν παρὰ τοῖς πολὺ ἀρχαίοις. Οὔτε ὁ Ὅμηρος, οὔτε ὁ Ἡσίοδος ἀναφέρουσί τι περὶ ἀρσενικοῦ· ἀλλ' οὔτε αὐτὸς ὁ πατὴρ τῆς Ἰατρικῆς Ἱπποκράτης λόγον που ποιεῖ. Δύναταί τις μετὰ πιθανότητος εἰπεῖν ὅτι ὡς δηλητήριον τὸ ἀρσενικὸν ἦτο γνωστὸν ἀπὸ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, καθ' ἣν πρὸς δολοφονίαν ἐγίνετο τότε χρῆσις τῶν δηλητηρίων ἐν οἴνῳ, ἔνθα ἔπρεπε τὸ δηλητήριον νὰ ἦνε ἄοσμον καὶ ἄγευστον, οἷον ἐστὶν ἡ σανδαράχη· διότι τὰ φυτικὰ δηλητήρια ἔχουσι πάντοτε τὴν ἰδίαν ὀσμὴν καὶ γεῦσιν. Ἴσως ἡ Μήδεια τοιοῦτον δηλητήριον ἔῤῥιψεν ἐν τῷ ποτηρίῳ οἴνου, ὅταν παρεκίνησε τὸν Αἰγέα νὰ δώσῃ ἀνθρωποκτόνον ποτὸν εἰς τὸν

ξενιζόμενον παρ' αὐτῷ ἄγνωστον υἱόν του Θησέα, πρὸς τὸν ὁποῖον ἐνῷ προσέφερε τὸν τοιοῦτον οἶνον, αἴφνης ἀνεγνώρισε τὸ ξίφος του, καὶ τὸ μὲν θανατηφόρον ποτήριον ἔρριψε κατὰ γῆς, τὸν δὲ υἱόν του Θησέα ἐνηγκάλισε. Τίς οἶδε μήπως καὶ τὰ ἀνδροφόνα φάρμακα, ἅπερ ὁ Ὅμηρος (Ὀδ. Α. 261) ἀναφέρει ἦσαν ἐκ σανδαράχης;

Καὶ ὁ χιτών, τὸν ὁποῖον ἡ Δηιάνειρα ἔδωκε καὶ ἐφόρεσεν ὁ Ἡρακλῆς, ἵνα τελέσῃ θυσίαν, καὶ ἐξ οὗ νὰ ἐπῆλθε καυστικωτάτη φλόγωσις τοῦ δέρματος, πειθανὸν ὅτι ἦτον ἐμβεβαμμένος εἰς διάλυσιν ὀρυκτοῦ ἀρσενικοῦ.

Ὁ Διοσκουρίδης καὶ ὁ σύγχρονος αὐτοῦ Πλίνιος ἀναφέρουσι τὸ ἀρσενικὸν ὡς δηλητήριον καὶ ὡς φάρμακον.

Ὁ Διοσκουρίδης, ἀναφέρει δύο εἴδη ἀρσενικοῦ, τὰ ὁποῖα ὅμως χυμικῶς ἐξεταζόμενά εἰσι τῆς αὐτῆς συνθέσεως ἐκ θείου καὶ ἀρσενικοῦ, τῇ διαφορᾷ ὅτι τὸ ἓν ἔχει περισσότερον θεῖον, καὶ εἶνε κατά τι ὀλιγότερον δηλητήριον. Τὸ ἔχον ὀλιγότερον θεῖον καλεῖται παρὰ τῶν ἀρχαίων ἰδίως *ἀρσενικόν*, τὸ ἄλλο τὸ ἔχον περισσότερον θεῖον καλεῖται **σανδαράχη**. Τὸ πρῶτον, ἤτοι τὸ ἰδίως *ἀρσενικόν*, ἔχει χρῶμα κίτρινον, χρυσίζον, σύστασιν πλακώδη, καλούμενον εὐρωπαϊστὶ *Ὀρπιμάντο*, κοινῶς λέγεται *ζερνίχη*, (ἀρσενική), χυμιστὶ θειοῦχον κίτρινον ἀρσενικὸν φυσικόν. Οἱ ἀρχαῖοι μετεχειρίζοντο τοῦτο ὡς ἐσχαρωκικὸν καὶ πρὸς ψίλωσιν τῶν τριχῶν, τοιαύτην χρῆσιν ποιοῦσι καὶ ἤδη αἱ τῶν Τούρκων γυναῖκες, μεμιγμένον μετὰ τιτάνου καὶ ἀλεύρου ὑπὸ πολτώδη κατάστασιν.

Τὸ ἄλλο καλεῖται Ἑλληνιστὶ *σανδαράχη*, εὐρωπαϊστὶ *ρέαλγαρ*, χυμικῶς *θειοῦχον* ἀρσενικὸν ἐρυθρόν· ἔχει χρῶμα ἐρυθρὸν ὡς ἡ κιννάβαρις. Εἶνε ὀλιγότερον καυστικὸν τοῦ προηγουμένου· διότι ἐμπεριέχει περισσότερον θεῖον καὶ ὀλιγώτερον ἀρσενικόν. Τούτου οἱ ἀρχαῖοι ἐποίουν χρῆσιν θεραπευτικὴν μᾶλλον ἐξωτερικῶς παρὰ ἐσωτερικῶς. Ὁ Διοσκορίδης λέγει ὅτι ἐξωτερικῶς ἡνωμένον μετὰ ῥητίνης θεραπεύει τὴν ἀλωπεκίαν· μετὰ πίσσης θεραπεύει τοὺς λεπροὺς ὄνυχας· μετὰ ἐλαίου ἢ στέατος ὠφελεῖ κατὰ τῶν ἕλκεων τῆς ῥινὸς καὶ τοῦ στόματος, καὶ τῶν ἐξανθημάτων καὶ κατὰ τῆς φθειριάσεως· μετὰ οἰνομέλιτος κατὰ τῶν ἑρπητικῶν. Ἐσωτερικῶς ἡνωμένον μετὰ ῥητίνης καὶ καιόμενον ἐπ' ἀνθράκων ἵνα παράγῃ καπνόν, τὸν ὁποῖον εἰσπνέει ὁ πάσχων διὰ τοῦ στόματος ἀπορροφῶν διὰ σίφωνος, ὠφελεῖ κατὰ τῆς παλαιᾶς βηχός. Διὰ τῆς γλώσσης γλειφομένη μετὰ μέλιτος καθαρίζει τὴν φωνήν. Μετὰ ῥη-

τίνης ὑπὸ καταπότια εἶνε ἄριστον ἰατρικὸν κατὰ τοῦ ἄσθματος.

Οἱ μεταγενέστεροι μετεχειρίζοντο τὴν σανδαράχην ὑπὸ μικροτάτην δόσιν ὑπὸ κλεῖσμα κατὰ τῶν ἑλμίνθων.

Τὸ ἰδίως ὀρυκτὸν ἀρσενικὸν μεταχειρίζοντο καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα πρὸς δηλητηρίασιν ἀνθρώπων· διότι μὴ ἔχον ὀσμὴν οὔτε γεῦσιν ἀναμιγνύεται εὐκόλως εἰς ῥαγητὰ καὶ εἰς οἶνον· ἔκτοτε ἐπενοήθησαν διάφοροι σκευασίαι αὐτοῦ, δι' ὧν ἠδύνατο ἐπελθεῖν ὁ θάνατος τάχιστα, ἢ βραδέως καὶ κατ' ὀλίγον, καὶ ἀπετελεῖτο οὕτω βραδεῖα δηλητηρίασις. Πρὸς τοιαύτας δηλητηριάσεις ὑπῆρχεν ἡ σκευασία ἡ καλουμένη aqua Toffana, δι' ἧς ἰδίως ἐγένοντο αἱ βραδεῖαι δηλητηριάσεις μετὰ μῆνας. Τοιαῦται βραδεῖαι δηλητηριάσεις ὑφίστανται ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καὶ οἱ ἐργαζόμενοι ἐν μεταλλουργείοις πρὸς τὴν ἐξαγωγὴν τοῦ ἀρσενικοῦ. Εἰς τούτους κατ' ὀλίγον ἀναφαίνονται ναυτίαι, ἔμετοι, κοιλιακοὶ πόνοι, διάρροιαι ἢ δυσκοιλιότητες, κεφαλαλγίαι, ἀϋπνίαι, σκοτοδινίαι, αἱμοῤῥαγίαι, νευραλγίαι, ἀρθραλγίαι, συνολκαὶ τῶν μυῶν, ἀτονία, μαρασμός, ἐκτικὸς πυρετός, οἴδημα τῶν ἄκρων, καὶ τέλος ὁ θάνατος. Τὰ συμπτώματα ταῦτα σπανίως ὅλα ὁμοῦ ἀναφαίνονται πρὸς ἕκαστον.

Μετὰ δὲ τὴν εὕρεσιν τοῦ καφὲ ἔδιδον τοῦτο οἱ Τοῦρκοι ἐν αὐτῷ πρὸς ἐπίβουλον δηλητηρίασιν. (ἀκολουθεῖ)

ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΣ.

Τὰ ἠθικὰ πάθη τοῦ τε πνεύματος καὶ τῆς καρδίας μεγάλως ἐπηρεάζουσιν ἐπὶ τῶν νεύρων. Τὰ δὲ νεῦρα ἐπηρεάζουσιν ἐπὶ τῆς διαθέσεως τῶν σωματικῶν δυνάμεων, αἵτινες διαθέτουσι καὶ παράγουσι τὴν ἔκφρασιν τοῦ προσώπου, τὴν ἔκφρασιν τῶν ὀφθαλμῶν, τὴν στάσιν, καὶ τὴν κίνησιν τοῦ σώματος, τὴν φωνήν, κλπ. Τὸ σῶμα λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου καὶ μάλιστα τὸ πρόσωπον καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ εἰσὶ τὸ κάτοπτρον τῆς διανοίας καὶ τῶν ψυχικῶν διαθέσεων τοῦ ἀνθρώπου. Διὰ τοῦτο ὅταν ἡ διάνοια καὶ αἱ ψυχικαὶ ἢ καρδιακαὶ δυνάμεις ἀργοῦσιν, ὡς τοῦτο γίνεται ἐν ὕπνῳ, τότε καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου ἀλλοιοῦται, καὶ μένει ἐν ὕπνῳ οὐδετέρα. Ὁ ἄνθρωπος ὅταν κοιμᾶται δὲν εἶναι ὁ ἴδιος ἐκεῖνος, ὁ λογικός, ὁ αἰσθηματικός. Αἱ ἐνέργειαι τοῦ νοὸς καὶ τῆς ψυχῆς ἐκλείπουσιν, καὶ ὁ καθεύδων ὁμοιάζει μὲ φυτόν· ἡ τοῦ ἀνθρώπου ζωὴ εἶνε τότε φυτική. Ἐν ὕπνῳ ἄνθρωπος πρὸς ἄνθρωπον οὐδὲν διαφέρει·

οὔτε σοφός, οὔτε ἀμαθὴς τότε ὑπάρχει· οὔτε πλούσιος, οὔτε πένης. οὔτε βασιλεύς, οὔτε ἄρχων, οὔτε ἀρχόμενος, οὔτε καλὸς οὔτε κακός. Πάντες οἱ καθεύδοντες εἰσὶν ἐκτὸς τοῦ πέριξ ἑαυτῶν κόσμου, μεθ' οὗ οὐδεμίαν σχέσιν ἔχουσιν, οὐδὲν αἰσθάνονται, οὐδὲν ἀντιλαμβάνονται, οὐδὲν σκέπτονται, οὐδὲν ποθοῦσιν, οὐδὲν πράττουσιν. Ἐν ὕπνῳ ὑπάρχει ἡ ἀληθὴς ἰσότης. της. Οὐδεμία διαφορὰ ἐκφράσεως ψυχικῆς ὑπάρχει ἐπὶ τοῦ προσώπου καθεύδοντος

Ἅμα ὅμως ἐξυπνήσῃ, ἀμέσως τὸ σῶμα καὶ ἰδίως τὸ πρόσωπον λαμβάνει ἰδίαν ἔκφρασιν, ἀμέσως κατάδηλος γίνεται ἡ ἐνέργεια τοῦ νοός καὶ τῆς ψυχῆς.

Ἡ τοιαύτη ἐκφραστικὴ διάθεσις τοῦ σώματος δὲν εἶναι ἡ αὐτὴ ἐπίσης πρὸς ὅλους· γίνεται ἀναλόγως τῆς καταστάσεως τῶν ὀργάνων τοῦ σώματος· ὅθεν ἐπειδὴ ἕκαστος ἄνθρωπος διαφέρει τοῦ ἄλλου κατὰ τὰς διαφόρους διαθέσεις τῶν ὀργάνων αὐτοῦ, διαφέρει καὶ κατὰ τὰς ἠθικὰς διαθέσεις τῆ, καρδίας καὶ τοῦ νοός. Ἆρα δύναταί τις διαγνῶσαι τὰς ἠθικὰς διαθέσεις ἐκ τῆς διαφόρου διαθέσεως τῶν ὀργάνων τῶν διοργανισμοῦ αὐτοῦ· εἰς τοῦτο βασίζεται ἡ φυσιογνωμονική. περὶ ἧς ἴδε Συνέκδημον ἰατροδικαστικὴν Τ. Γ. σελ. 230. Οὕτως λοιπὸν ἐκ τῆς διαθέσεως τῶν βλεμμάτων καὶ τῆς ἐν γένει καταστάσεως τῶν ὀφθαλμῶν ἐκφράζεται ἡ ψυχικὴ γαλήνη, ἡ ταραχή, ὁ φόβος, ἡ χαρά, ἡ ἐπιβουλή, ἡ ὑποψία, ἡ ἀνησυχία κλπ. Καὶ ὁ μὲν φόβος, ἡ ὑποψία, καὶ ἡ ἀνησυχία ἐκφράζονται στρεφομένων τῶν ὀφθαλμῶν πέριξ καὶ πρὸς τὰ ὄπισθεν. Τοῦτο καὶ εἰς τὰ ζῶα γίνεται, τὰ ὁποῖ φοβούμενα ὁρῶσι στρέφοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς πρὸς τὰ ὄπισθεν, χωρὶς τοῦ κινεῖν τὴν κεφαλήν. Τὰ δὲ ἔχοντα κινητὰ τὰ ὦτα, ὅταν κλίνωσι ταῦτα πρὸς τὰ ὄπισθεν, ἐμφαίνουσι φόβον. Ὅταν τὸ ἓν κλίνῃ πρὸς τὰ ὄπισθεν καὶ τὸ ἄλλο πρὸς τὰ ἔμπρὸς σημαίνει ἀνησυχίαν. Ὅταν μεγάλως φοβῶνται τὰ ὦτα ταπεινοῦνται ὡς καὶ ὅλον τὸ σῶμα. Ἀλλ' ἐπειδὴ εἰς τὸν ἄνθρώπον τὰ ὦτα εἰσὶν ἀκίνητα, ἐπενεργοῦσι ταῦτα ἐπὶ τῶν κινήσεων τῶν παρακειμένων μυῶν Ἐν ἀκροάσει τὸ οὖς φέρεται πρὸν τὸν ἦχον, τὰ δὲ βλέμματα διευθύνονται ἀντιθέτως, τὸ δὲ στόμα διαθέτει διαφόρως τὰ χείλη. Ὅταν ὁ ἦχος εἶναι ἐλαφρὸς ὁ μὲν ὀφθαλμὸς κλείει, τὸ δὲ στόμα ἀνοίγει, οἱ ῥώθωνες ἐκτείνονται, καὶ οἱ μῦς τοῦ προσώπου ἄλλως διατίθενται. Ἡ ὄσφρησις ἐπιφέρει ὡσαύτως ἄλλας διαθέσεις τοῦ προσώπου ὁμοίως καὶ ἡ γεῦσις.

Ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς πάντες οἱ σοφοὶ ἐνησχολήθησαν πρὸς τὴν διάγνωσιν τῆς ἠθικῆς διαθέσεως διὰ τῆς σωματικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ μάλιστα τοῦ προσώπου, ὅπερ ἰδίως θεωρεῖται ὡς τὸ *κάτοπτρον τῆς ψυχῆς*.

Πολλὰ ἔγραψαν περὶ τούτων, ὁ δὲ σοφὸς Ἀριστοτέλης βιβλίον ἴδιον συνέθετο. Ὁ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς Ἱπποκράτης τὴν γνῶσιν τῆς φυσιογνωμίας θεωρεῖ ἀπαραίτητον πρὸς πάντας καὶ ἰδίως πρὸς πάντα ἰατρόν.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐκτὸς τῶν σημείων, τῶν διὰ τοῦ σώμαατος ἐκφράσεων τῶν νοερῶν καὶ ψυχικῶν διαθέσεων, ἐπεζήτησαν καὶ ἴδια σημεῖα ἐπὶ τοῦ προσώπου πρὸς προσδιορισμὸν τοῦ ποσοῦ τῆς νοημοσύνης· πρὸς τοῦτο ἰδίως ἐνδιαφέροντο οἱ τῆς ἀρχαιότητος ἀριστοτέχναι. Ἔκτοτε εὑρέθη ἡ προσωπικὴ γωνία, καθ' ἣν ἀναλόγως τῆς ὀξύτητος καὶ ἀμβλήτητος αὐτῆς ὡρίσθη καὶ ἡ δύναμις τῆς διανοίας· ἡ ὀρθὴ γωνία τοῦ προσώπου δεικνύει τέλειον ἀνθρώπινον νοῦν, ἡ μείζων τῆς ὀρθῆς γωνίας δεικνύει τὸν ὑπεράνθρωπον νοῦν πρὸς ὃν εἶχον τὸν Δία. Ἡ ἀναλόγως τῆς ἐλαττώσεως τῆς ὀρθῆς γωνίας τάξις δεικνύει καὶ τὸν βαθμὸν τῆς νοημοσύνης.

Ἡ ἐπὶ τοῦ ζῶντος ἀνθρώπου προσωπικὴ γωνία ὁρίζεται, ἐὰν λάβῃς τὸ μεταξὺ τῶν ὀφρύων σημεῖον τοῦ μετώπου, καὶ τὸ ἐπὶ τοῦ κάτω ἄκρου σημεῖον τῆς ἄνω σιαγῶνος, καὶ διὰ τῶν δύο τούτων σημείων φέρῃς γραμμὴν εὐθεῖαν, τὴν ὁποίαν προεκτείνεις μέχρι τοῦ κάτω ἄκρου τῆς κάτω σιαγῶνος. Ἐκ δὲ τοῦ σημείου τούτου φέρῃς εὐθεῖαν γραμμὴν ὁριζοντίως, τῆς κεφαλῆς ἱσταμένης κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῆς θέσιν. Ἡ γωνία λοιπὸν ἡ σχηματιζομένη ἐκ τῶν δύο τούτων γραμμῶν δεικνύει ἀναλόγως τοῦ πλάτους αὐτῆς τὴν νοημοσύνην τοῦ ἀνθρώπου. ἰδὲ ἀπέναντι σχῆμα (1)

Ἔστω τὸ σημεῖον Α. τὸ ἐπὶ τοῦ μεσοφρύου, Β. τὸ ἄκρον τῆς ἄνω σιαγῶνος, Γ. τὸ ἄκρον τῆς κάτω σιαγῶνος, ΑΒΓ. ἡ διερχομένη γραμμὴ μεταξὺ τῶν σημείων ΑΒ καὶ ἐκτεινομένη μέχρι τοῦ τῆς κάτω σιαγῶνος Γ. Ἐκ τοῦ σημείου τούτου φέρε εὐθεῖαν γραμγὴν ὁριζοντίως ἐκτεινομένην πέραν τοῦ αὐχένος. Ἔστω αὕτη ἡ Γ Η,

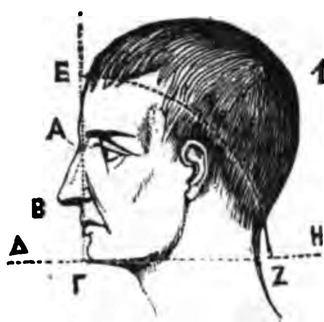

ΣΧ. 1.

Οὕτω λοιπὸν ἐπὶ τοῦ προσώπου σχηματίζεται ἡ γωνία Α Γ Δ. ὅσον αὕτη εἶνε πρὸς τὴν ὀρθὴν τόσον νοημονέστερος εἶνε ὁ ἄνθρωπος. Ὅσον δὲ πρὸς τὴν ὀξεῖαν τόσον μικρόνους εἶνε. Ἰδὲ εἰκ. 2.

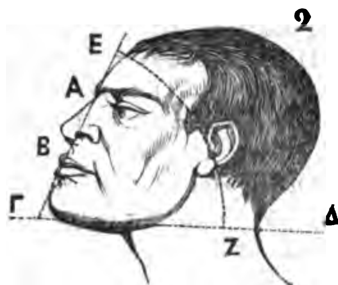

Εἰς δὲ τὸν πίθηκα εἶναι ἔτι μᾶλλον ὀξεῖα. Ἰδὲ εἰκόνα 3.

Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες εὐκρινῶς γνωρίζοντες τὰς γραμμὰς ταύτας ἔδιδον εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Διὸς ἀμβλίαν γωνίαν.

Ἰδὲ παρακειμένην εἰκόνα. 4. Εἰς δὲ τοὺς ἄλλους θεοὺς ὀρθὴν γωνίαν, καὶ εἰς τοὺς ἀνθρώπους μικροαέραν.

ΠΑΝΤΟΙΑ

Περὶ σύκων.

Τὰ σῦκα εἰσιν ἐκ τῶν μᾶλλον προτιμητέων ὀπωρῶν· εἰσὶ θρεπτικά, θερμαντικὰ καὶ οὐροποιά· ἐλαττοῦσι καὶ μετριάζουσι τὴν μεγάλην ἄδηλον διαπνοήν, τοὺς πολλοὺς ἱδρώτας, τοὺς ἐπιγιγνομένους ἐκ τῆς μεγάλης ἀτμοσφαιρικῆς θερμότητος.

Κατὰ τὸν Γαληνὸν οἱ γέροννες πρέπει νὰ προτιμῶσι τὰ σῦκα ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην ὀπώραν· βλάπτουσι δὲ τοὺς ἡπατικοὺς καὶ τοὺς σπληνικούς.

Κατὰ τὸν Ἱπποκράτην ὁ τρώγων σύκα πρέπει κατόπιν νὰ πίνῃ καὶ ὀλίγον οἶνον, νῦν πίνουσι ῥακὴν ἢ ῥώμην. Τὰ κατὰ πρῶτον ὡριμάζοντα σύκα εἰσὶ κάκιστα πρὸς βρῶσιν, ἄριστα δὲ εἰσὶ τὰ τελευταῖα.

Τὰ ξηρὰ σύκα (ἰσχάδες) ἐὰν ὦσι μαλακὰ χωνεύουσιν εὐκόλως· εἰσὶν εὔχυμα καὶ ὑγιεινά· ἐὰν ὅμως ὦσι σκληρὰ βραδύνωσι πρὸς πέψιν, τότε καθίστανται ἐπιβλαβῆ καὶ κακόχυμα· ἰδίως τὰ δύσπεπτα σύκα, καὶ ταῦτα εἰσὶ τὰ ἔχοντα τὸ περικάρπιον σκληρόν, τρωγόμενα παράγουσιν εἰς τὴν κεφαλὴν καὶ εἰς τὸ σῶμα πολλοὺς φθεῖρας (ψείρας).

Αἱ μαλακαὶ καὶ εὔπεπτοι ἰσχάδες τρωγόμεναι μετὰ ἀμυγδάλων ἢ καρύων εἰσὶν ἐξαίρετοι πρὸς βρῶσιν.

Οἱ ἀρχαῖοι ἔδιδον ὡς ἀντιφάρμακον κατὰ δηλητηριάσεων ἰσχάδες μετὰ καρύων καὶ πηγάνου.

Διεξοδικώτερον περὶ σύκων ἴδε Συνέκδημον ὑγιεινὴν ἔκδ. Β. σελ. 300.

Περὶ συκῆς.

Ὅσον τὸ σύκον εἶνε γλυκὺ καὶ εὐάρεστον τὴν γεῦσιν, τόσον τὸ δένδρον αὐτοῦ (ἡ συκὴ) εἶνε τραχὺ καὶ ἀχρεῖον. Τὰ φύλλα εἰσὶ τραχύτατα, καὶ ἐπιτριβόμενα ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐρεθίζουσιν αὐτό· τριβόμενα ἐπὶ τοῦ ἀφεδρῶνος προκαλοῦσιν αἱμορροΐδας, διόπερ τὸ φύλλον τῆς συκῆς *θρίον* καλεῖται. Ὁ ὀπὸς τοῦ ξύλου εἶνε δριμύτατος καὶ καυστικότατος· διαλύει τὸ λεύκωμα τῶν ὠῶν, καὶ καθίστησι τοῦτο ὑδατῶδες, καὶ χρήσιμον πρὸς τὴν ζωγραφικήν· εἶνε ἀντιφάρμακον κατὰ τῶν δηγμάτων (δαγκασμάτων) τοῦ σκορπίου. Τὸ ξύλον καιόμενον περιέχει καπνὸν δριμύτατον εἰς τοὺς ὀφθαλμούς. Ἡ τέφρα (στάκτη) αὐτοῦ πολὺ καθαρίζει τὰ πλυνόμενα ἐνδύματα.

Ἡ συκῆ ἐκπέμπει διαρκῶς ἀτμούς, οἵτινες κοραίνουσι τὸν

περὶ ταύτην ἀέρα, καὶ καθιστῶσι τοῦτον ἐπιβλαβῆ τῇ ὑγιείᾳ. Ὅςτις κοιμηθῇ ὑπὸ τὴν συκῆν, ἐξυπνᾷ ἔχων κηρηβαρίαν, μεγάλην χαλάρωσιν τῶν δυνάμεών του, κακοδιαθεσίαν, κλπ. Ἐὰν ἄγριος ταῦρος, λέγει ὁ Πλούταρχος, δεθῇ ὁπὸ συκῆν μετ' ὀλίγον καθίσταται ἤπειος. Τραχὺ κρέας κρεμάμενον ὑπὸ συκὴν καθίσταται μαλακότατον καὶ βράζει εὐκόλως, ὁ λαγωὸς κρεμάμενος ὑπὸ συκὴν καθίσταται μαλακότατος, καὶ εὐκόλως μαγειρεύεται.

Ἡ συκῆ δὲν παράγει ἄνθη (εἶνε δένδρον ἀνανθὲς). Λέγουσι τινὲς τῶν ἀρχαίων, ὅτι ἡ συκὴ δὲν προσβάλλεται ὑπο τοῦ κεραυνοῦ. Τοῦτο δὲν ἐξετάσθη παρὰ τῶν νεωτέρων· διότι εἰς τὰ βόρεια κλίματα, ἔνθα νῦν καλλιεργοῦνται αἱ ἐπιστῆμαι, συκαὶ δὲν εὐδοκιμοῦσι.

Τὸ πήγανον φυόμενον ὑπὸ τὴν συκήν, ἢ φυόμενον πλησίον αὐτῆς, καθίσταται εὐοσμότερον, καὶ χυμὸν παρέχει μαλακώτερον.

Περὶ ἀσιτίας.

Πόσον καιρὸν ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ζήσῃ ἀπέχων ἐκ τροφῆς ; Τὸ θέμα τοῦτο ἐξητάσθη κατὰ διαφύρους ἐποχὰς καὶ πολλὰ περὶ τούτου ἐγράφησαν.

Ὁ ὑγιὴς ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ ζήσῃ πλέον τῶν 8 μέχρι 15 ἡμερῶν· μηδόλως τρώγων τροφὰς μήτε πίνων ὕδωρ, ἀποθνήσκει ὀδυνηρῶς. Ἐάν ὅμως πίνῃ μόνον ὕδωρ καθαρὸν δύναται νὰ ζήσῃ μέχρι 40 ἡμερῶν· τοῦτο ἀναφέρομεν ἐν τῇ Συνεκδήμῳ ὑγιεινῇ ἔκδ. Α'. σελ. 107 ἔτος 1864 καὶ ἔκδ. Β. ἔτος 1875.

Ἐσχάτως πολὺς λόγος ἐγένετο ἐν ταῖς ἐφημερίσι περὶ τοῦ ἰατροῦ Τάνερ καλουμένου, ὁ ὁποῖος ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ τῆς Ἀμερικῆς διϊσχυρίσθη ὅτι ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ ζήσῃ ἄνευ τροφῶν διὰ μόνης τῆς πόσεως καθαροῦ ὕδατος χωρὶς νὰ ὑποστῇ σωματικὴν βλάβην ἐπὶ 40 ἡμέρας. Τὸ πείραμα διεκήρυξεν ὅτι θέλει ἐφαρμώσει εἰς ἑαυτόν. Καὶ ἐδιορίσθη ἐπιτροπὴ ἐξ Ἰατρῶν, οἵτινες θέσαντες αὐτόν ἐντὸς εὐρυχώρου θαλάμου αὐστηρῶς ἐπετήρουν τὴν διατήρησιν τῆς ἀσιτίας αὐτοῦ· καὶ τῷ ὄντι διῆλθε τὰς ἡμέρας ταύτας χωρὶς νὰ ὑποστῇ μεγάλας διαταράξεις κατὰ τὴν ὑγίειαν. Ἐπὶ 14 ἡμέρας ἔζησε κατ' ἀρχὰς ἄνευ βρώσεως, καὶ ἄνευ πόσεως ὕδατος· κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας ὑπέστη μεγίστην ἀδυναμίαν, καὶ ἀπώλεσεν ἐκ τοῦ βάρους τοῦ σώματός του 10 ὀκάδας. Μετὰ ταύτας ἤρξατο λαμβάνειν ὕδωρ, καὶ μετὰ 4 ἡ-

μέρας ἀνέκτησε βάρος 1 1]2 ὀκάν· ἔπινεν ὕδατος μέγα ποσόν, καὶ τὸ σῶμα ἔξωθεν ἔβρεχε διὰ ὑγρῶν μάκτρων. Καθ' ἑκάστην ἐξήρχετο εἰς περίπατον ἐν ὀχήματι. Κατὰ τὴν 28 ἡμέραν δὲν ἠδύνατο νὰ πίῃ ψυχρὸν ὕδωρ, καὶ ἔπιε θερμόν, ὅπερ τὸν ὠφέλησεν· ἐκοιμᾶτο 16 ἕως 18 ὥρας τὸ ἡμερονύκτιον.

Τέλος πάντων ὁ Τάνερ διῆλθε τὴν τεσσαρακοστὴν ἡμέραν ἄνευ βλάβης, διατηρῶν τὰς φρένας καὶ τὴν διάθεσίν του.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλο γεγονός. Κατὰ τὸ ἔτος 1829 ἄλλος ἐν Ἀμερικῇ ἀπεφάσισε νὰ μείνῃ ἄσιτος, καὶ μόνον νὰ πίνῃ καθαρὸν ὕδωρ, οὗτος ἔζησε 53 ἡμέρας, μεθ' ἃς ἀπέθανε. Δὲν εἶνε λοιπὸν πρωτοφανὴς ἡ τοιαύτη τοῦ Τάνερ ἀσιτία, ὡς τινὲς ὑπολαμβάνουσι.

Καταστροφὴ τῶν ἐντόμων, τὰ ὁποῖα βλάπτουσι τὰ ἔπιπλα, καὶ μάλιστα τὰ παλαιά.

Λάβε φενικοῦ ὀξέος μέρη 5.
» ὕδατος καθαροῦ μέρη 100.

μίξον, καὶ ἐπάλειψον διὰ τούτου τὰς ῥαγὰς καὶ τὰ σχίσματα ἔνθα ἐμφωλεύουσι τὰ τοιαῦτα ζωΰφια· ἢ ἔγχυσον διὰ κλυστῆρος, καὶ πάντα καταστρέφονται, καὶ αὐταὶ αἱ κόριζαι, ἐξαλείφονται.

ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΙΑΤΡΙΚΗ

Ἀπάντησις εἰς ἐπιστολήν.

Κοράσιον 15 ἐτῶν ὑποφέρει διαλειπόντως ὑπὸ ὀφθαλμίας, ἔχει τὸ ἄκρον τῆς ῥινὸς ὀλίγον ἐπώδυνον ὄχι πάντοτε, ἔχει ἀδυναμίαν, τοὺς ἀδένας ἐξογκωμένους κλπ.

Ἀπάντησις. Τὸ κοράσιον εἶνε χοιραδικῆς κράσεως· οἱ ὀφθαλμοὶ πάσχουσι· διότι ἐντὸς τῆς ῥινὸς γεννᾶται ἐξάνθημα ἑρπετικόν, γίνονται κατὰ καιρὸν μικρὰ σπειρία, τὰ ὁποῖα φλογίζουσι τὴν ῥῖνα, ἡ δὲ φλόγωσις ταύτης διαδίδεται εἰς τοὺς ὀφθαλμούς· διότι ἡ καλύπτουσα τὰ βλέφαρα καὶ τὸν βολβὸν μεμβράνη συνέχεται μετὰ τῆς πεφλογισμένης μεμβράνης τῆς ῥινὸς διὰ τῶν ἀγωγῶν τῶν δακρύων. Πρὸς θεραπείαν ἀπαιτεῖται νὰ θεραπευθῇ τὸ ἐξάνθημα τῆς ῥινός, καὶ οὐχὶ ἰδίως ἡ φλόγωσις τῶν ὀφθαλμῶν.

Ἡ θεραπεία ἔστω γενικὴ κατὰ τῆς χοιραδικῆς δυσκρασίας, καὶ τοπικὴ κατὰ τοῦ ἐξανθήματος τῆς ῥινός.

Λάβε μέγα ποσὸν κορυφῶν καρύας (καρυδίας) θέσον τοῦτο ἐντὸς λέβητος καὶ βράσον καλῶς, ἕως οὗ λειώσωσι τὰ φύλλα. Στράγγισον, καὶ τὸ ὑγρόν θέσον ἐντὸς ἄλλου ἀγγείου, πρόσθες 200 δρ. ζαχάρου, καὶ 2 δρ. φωσφορικοῦ σιδήρου, ἀνεκάτωνον διαρκῶς καὶ βράσον κατ' ὀλίγον, ἕως οὗ τὸ ὑγρὸν πήξῃ ὡς μέλι, κένωσον ἐντὸς ποτηρίων.

Ἐκ τούτου νὰ λαμβάνῃ κατὰ πᾶσαν πρωίαν καὶ ἑσπέρας ἀνὰ ἥμισυ κουταλάκι τοῦ γλυκοῦ ἐπὶ μῆνας.

Τὴν δὲ ῥίνα ν' ἀλείφῃ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς πρωῒ καὶ ἑσπέρας διὰ τῆς ἀλοιφῆς τῆς ἐσωκλείστου συνταγῆς Α. — Κατὰ δὲ τῶν ἀδένων νὰ ἀλείφῃ ὡσαύτως πρωῒ καὶ ἑσπέρας διὰ τῆς ἀλοιφῆς τῆς συνταγῆς Β. — Ἐντὸς τῶν ὀφθαλμῶν ὅταν ὦσιν ἐρεθισμένοι κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν νὰ στάζῃ ὀλίγα στάγματα ἐκ τοῦ κολυρίου τῆς συνταγῆς Γ.—Νὰ μὴ συγχίζηται, νὰ μὴ στενοχωρῆται, οὔτε διαρκῶς νὰ ἐργάζεται ῥάπτουσα ἢ ἄλλως σκύπτουσα· νὰ ἐξέρχηται εἰς περίπατον τὸ ἑσπέρας περὶ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου· νὰ κινῆται ἐν τῇ οἰκίᾳ ἐργαζομένη μετρίως. Νὰ τρώγῃ τροφὰς κρεατώδεις καλῶς μαγειρευμένας ἐκ κρέατος προβάτου, αἰγός, ὄρνιθος· νὰ τρώγῃ ὀπώρας ὡρίμους. Ν' ἀπέχῃ ἐκ τῆς βρώσεως παστῶν ἁλμυρῶν, καὶ τυροῦ ἁλμυροῦ. Νὰ πίνῃ ὕδωρ καθαρὸν καὶ καλῆς ποιότητος. Νὰ τρώγῃ ἅλας ὠμὸν εἰς τὸ φαγητόν της. Ἡ λεμονάδα ποθεῖσα πρὸ τοῦ φαγητοῦ, ἢ πολλάκις καθ' ἡμέραν βλάπτει τῶν ὄρεξιν.

Ὁ ἀδελφός μου ἔγεινε καλά. Εὐγνωμονεῖ· οἱ πόδες του ἐξεπρήσθησαν. Ὁ πυρετὸς ἔπαυσεν. Τώρα ἱδρώνει· ἔχει ὄρεξιν νὰ τρώγῃ· ὡδηγήσατέ μας τί τροφὰς νὰ τρώγῃ καὶ ποίαν δίαιταν.

Ὁ χῶρος δὲν ἐπιτρέπει τὴν δημοσίευσιν πασῶν τῶν συμβουλῶν.

Διάρρηξις τοῦ πληνὸς γίνεται αὐτομάτως; Ι. Κ.

Πώποτε, πάντοτε ἐξ ἐξωτερικῆς βίας ἐπὶ τῆς σπληνικῆς χώρας· ἐκ γρονθοκοπήματος, ἐκ κρούσεως λίθου, ἐκ λακτίσματος κλπ. Εἶνε λελυμένον τὸ ζήτημα Ἰατροδικαστικῶς.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ

ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΠΥΡΛΑ

ΕΤΟΣ Β'.— Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 *Ὀκτωβρίου* 1880.—*Ἀριθ.* 11.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχμ. ν 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΔΗΜΟΣΙΑ

Τῇ ἐμῇ ἀγαπητῇ ἀνεψιᾷ Ἀντιγόνῃ.

Ἄσμενος πληροφοροῦμαι περὶ τῆς ἐπιμελείας καὶ τοῦ ζήλου πρὸς τὴν ἐκπαίδευσίν σου, τέρπομαι ἐπὶ τούτῳ· ἀλλὰ δέδοικα μήπως οἱ καρποὶ τῶν κόπων σου μὴ ὦσιν ἀνάλογοι καὶ ἐπίσης χρήσιμοι εἰς τὸν μετὰ τὰς σπουδάς σου βίον. Γνῶθι, προσφιλής μοι Ἀντιγόνη, ὅτι ὁ λογικὸς ἄνθρωπος πᾶν ὅ,τι πράττει ὀφείλει πράττειν πρὸς ὡρισμένον σκοπόν, πᾶν ὅ,τι μανθάνει ὀφείλει μανθάνειν πρὸς ὡρισμένον κατὰ τὸ δυνατὸν μέλλον. Ἄλλας σπουδὰς πρέπει νὰ πράττῃ ἡ μέλλουσα νέα ἀποκατασταθῆναι διδασκάλισσα, καὶ ἄλλας ἡ μὴ πρὸς τοῦτο προωρισμένη.

Ἡ διδασκάλισσα ὀφείλει νὰ ἦνε πολυμαθής, νὰ γνωρίζῃ ὅσον τὸ δυνατὸν ἐντελέστερα τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, καὶ τὴν γαλλικὴν κατὰ δεύτερον λόγον· νὰ γνωρίζῃ τὰ στοιχειώδη μαθηματικά, στοιχειώδη μαθηματικὴν γεωγραφίαν, πολιτικὴν γεωγραφίαν, φυσικὴν ἱστορίαν, ἱστορίαν ἑλληνικήν, μυθολογίαν, γενικὴν

ἱστορίαν, ἱερὰν ἱστορίαν, κατήχησιν, ὀλίγην ζωγραφικήν, ὀλίγην μουσικὴν, χορὸν καὶ χειροτεχνήματα·

Ἡ δὲ μὴ πρὸς διδασκάλισσαν προωρισμένη ὀφείλει μανθάνειν πᾶν ὅ,τι συντελεῖ πρὸς ἀποκατάστασιν οἰκοδεσποίνης πρὸς εὐτυχῆ διοίκησιν τῆς οἰκίας· ὀφείλει μανθάνειν τόσα γράμματα, ὅσα ἀρκοῦσι πρὸς ἀλληλογραφίαν ἁπλῆν, πρὸς διατήρησιν λογαριασμῶν ὀφείλει νὰ ἔχῃ τὰς κυριωτέρας ἰδέας κατηχήσεως, ἱερᾶς ἱστορίας, ἱστορίας ἑλληνικῆς, πολιτικῆς γεωγραφίας, μαθηματικῆς γεωγραφίας, νὰ καλλιγράφῃ ἵνα τὸ γράψιμον ᾖ εὐανάγνωστον, νὰ γνωρίζῃ ὀλίγην μουσικήν, χορὸν κλπ. Συνάμα ὅμως ὀφείλει νὰ προγυμνάζηται εἰς τὰ τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας. ἥτις εἶνε ἡ βάσις πάσης οἰκοδεσποίνης. Ἡ γνῶσις τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας ἔχει καὶ ἄλλην μεγάλην ἀξίαν, συντελεῖ οὐ μόνον πρὸς ἀποκατάστασιν εὐτυχοῦς οἰκοδεσποίνης, ἀλλὰ καὶ πρὸς διατήρησιν ὑγιείας καὶ εὐεξίας, ἅπερ εἰσὶν τὰ πολυτιμότερα τοῦ ἀνθρώπου· ἄνευ ὑγιείας καὶ εὐεξίας οὐδὲν προσηκόντως καλὸν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ πράξῃ καὶ ν' ἀπολαύσῃ· ἄνευ ὑγιείας ἡ ἐκπαίδευσις οὐδόλως καλὴ δύναται γενέσθαι. Πάντων τῶν ἀγαθῶν προηγεῖται ἡ ὑγίεια. Διότι ἡ σωματικὴ ὑγίεια καθίστησι καὶ τὸν νοῦν ὑγιᾶ· διόπερ καὶ τὸ ρητὸν «νοῦς ὑγιὴς ἐν σώματι ὑγιεῖ».

Ὁ προορισμός σου, ἀγαπητή μοι κόρη, δὲν εἶναι πρὸς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, ὀφείλεις λοιπὸν καὶ σὺ, καὶ οἱ γονεῖς σου ὀφείλουσιν, ὅπως τὰ τῶν σπουδῶν σου διαθέτωνται κατὰ τὸν σκοπόν.

Ἡ μήτηρ πρὸ πάντων ὀφείλει νὰ οἰκονομῇ ὥρας τινὰς ἐκ τῶν ἄλλων ἀσχολιῶν καὶ νὰ διαθέτῃ ταύτας εἰς τὰ τῆς οἰκίας. Τί χρησιμεύει ἡ δαπάνη τοῦ χρόνου ἐν τοῖς σχολείοις πρὸς διδασκαλίαν σωμασκίας διὰ τὰ κοράσια ; Ἡ σωμασκία εἶναι ὅλως ἀπρεπὴς καὶ ἀναρμοδία εἰς τὸ θῆλυ γένος, ἀνήκει μόνον εἰς τοὺς πρὸς πόλεμον προδιατεθειμένους, εἰς τοὺς ἄρρενας. Τί χρησιμεύει εἰς τὸ κοράσιον ἡ μεγάλη κατανάλωσις τοῦ χρόνου πρὸς ἀπασχόλησιν εἰς πολύμοχθα κεντήματα καὶ ἄλλα τινὰ χειροτεχνήματα, τῶν ὁποίων οὐδέποτε ποιήσει χρῆσιν μετὰ τὴν ἀποκατάστασίν της πρὸς διοίκησιν οἰκίας, καὶ μάλιστα ὅταν γείνῃ καὶ μήτηρ ; Πάντα ταῦτα εἰσὶν ματαιοπονίαι, καὶ σπατάλη χρόνου. Ἂς γνωρίζει κατά τι τὰ τοιαῦτα, ἀλλ' οὐδέποτε πρέπει νὰ καναστρέφῃ πολὺν καιρὸν πρὸς τὰ τοιαῦτα, τὰ ὅλως ἄχρηστα καὶ περιττά. Τί χρησιμεύει ἡ πολυάσχολος καὶ δαπανηρὰ ἐκμάθησις τοῦ κλειδοκυμβάλου (τοῦ πιάνου), τὸ ὁποῖον μετὰ τὸν γάμον καθίσταται σχεδὸν ἄχρηστον ; Τὰ κυριώτερα χειροτεχνήματα ἔστω-

σαν τὸ κόπτειν καὶ ῥάπτειν τὰ τῆς οἰκίας ἐνδύματα· τὸν χρόνον λοιπὸν τοῦτον, ὅστις εἶναι ἀρκετὰ σημαντικὸς, ὀφείλει ἡ νεᾶνις νὰ ἐξοδεύῃ πρὸς ἀπασχόλησιν εἰς τὰ τῆς οἰκίας. Αἱ οἰκιακαὶ ἐργασίαι εἰσὶν ὑγίεια, εἰσὶ τὸ ἐπωφελέστερον γυμνάσιον τοῦ σώματος. Ὀφείλουσι λοιπὸν αἱ μητέρες νὰ ὑποχρεώνωσι τὰς θυγατέρας των νὰ ἐκτελῶσιν ἔργα οἰκιακὰ ἀναλόγως τῶν δυνάμεων τοῦ σώματος. Ἡ κόρη ὀφείλει νὰ διορθώνῃ τὴν κλίνην της μόνη, νὰ τοποθετῇ πᾶν πρᾶγμα εἰς τὴν ἰδίαν του θέσιν, νὰ διατηρῇ καθαριότητα· διότι ἡ καθαριότης εἶναι ἀδελφὴ τῆς ὑγιείας. Ἡ μήτηρ ὀφείλει νὰ ὑποχρεόνῃ τὴν κόρην της, ὅπως καθ' ἑκάστην ἀναβιβάζῃ ἐκ τῆς αὐλῆς διὰ τῆς κλίμακος βάρος τι, ἀμφόραν ὕδατος κλπ. διότι ἐνισχύονται διὰ μὲν τοῦ καταβαίνειν αἱ κνῆμαι, διὰ δὲ τοῦ ἀναβαίνειν οἱ μηροί, διὰ τοῦ βάρους οἱ μῦς τῶν χειρῶν. Δὶς τοὐλάχιστον τῆς ἑβδομάδος νὰ ζυμόνῃ μικρὸν πλακοῦντα· διότι τὸ ζύμωμα μεγάλως γυμνάζει καὶ ἐνισχύει τὸ σῶμα, ἐνισχύει τὸ στῆθος, τὰς ὠμοπλάτας, τὴν μέσην, τοὺς μῦς τῶν μηρῶν, αὐξάνει τὴν ἄδηλον διαπνοὴν καὶ πάσας τὰς ἐκκρίσεις τακτοποιεῖ· ταὐτοχρόνως μανθάνει τὴν τέχνην τοῦ ζυμόνειν κατὰ τὸ εἶδος τοῦ ἀλεύρου καὶ ποιεῖν ἄρτον καλόν, πρὸς ὁδηγίαν τῆς ζυμονούσης ὑπηρετρίας ἐὰν θέλῃ ποιεῖν ἄρτον ἐν τῇ οἰκίᾳ.

Ἡ μήτηρ ὀφείλει ἀπασχολεῖν ἔτι μᾶλλον τὸ κοράσιον εἰς τὰ τῆς μαγειρικῆς ἵνα τὰ φαγητὰ κατασκευάζωνται προσηκόντως· διότι τὸ καλὸν φαγητὸν, παράγει εὔπεπτον τροφὴν, ἐπιφέρει εὐεξίαν καὶ τοῦ σώματος καὶ τοῦ νοὸς, ὅστις ἐνεργεῖ πρὸς εὐκρινεστέραν καὶ πληρεστέραν ἐκπαίδευσιν. Ὅταν ἡ πέψις τῶν τροφῶν γίνεται καλὴ, καὶ ἡ θρέψις τοῦ σώματος γίνεται καλὴ, καὶ ἡ ὑγίεια ἔχει καλῶς· ὅταν τὸ σῶμα ἦναι ὑγιὲς καὶ ὁ νοῦς ἐργάζεται ζωηρότερον καὶ ἐντελέστερον.

Ἡ σπουδάζουσα ὀφείλει νὰ πράττῃ πᾶν ὅ,τι συντελεῖ πρὸς τὴν ὑγίειαν τοῦ σώματος καὶ τοῦ νοός· τὰ ῥηθέντα δύο ἀντικείμενα εἰσὶν τὰ κυριώτερα συντελεστικὰ, ἡ γνῶσις δηλαδὴ τοῦ μαγειρεύειν, καὶ ἡ κίνησις τοῦ σώματος πρὸς ἐκγύμνασιν. Γνώριζε ὅτι ἡ νεανικὴ ἡλικία ἀπαιτεῖ φύσει ὅπως τὸ σῶμα κινῆται· διότι ἡ κίνησις συντελεῖ πρὸς τὴν ἀνάπτυξιν καὶ ἐνίσχυσιν τοῦ σώματος καὶ στερέωσιν τῆς ὑγιείας· διὰ τοῦτο ὅσοι νέοι δὲν κινῶνται πολὺ, οὗτοι γίνονται καχεκτικοὶ κατὰ τὸ σῶμα, καὶ κατὰ τὸ πνεῦμα ἀμβλεῖς. Πρὸς ταῦτα σοὶ προσθέτω ὅτι καὶ τὴν ἄλλην δίαιταν νὰ ἔχῃς λιτήν. Μὴ φόρει κατάσαρκα φλανέλλαν παρὰ μόνον τὸν χειμῶνα, ὅταν

ὑπάρχῃ ὑγρασία καὶ ψῦχος, ὅταν ταῦτα μὴ ὑπάρχουσιν ἀπόφευγε ταύτην, καὶ ἔσω καλὰ ἐνδεδυμένη. Μὴ τὴν πρωίαν τρῶγε φαγητὸν οὔτε βούτημα· πίνε μόνον ὀλίγον ἁπλοῦν καφέν. διότι εἰσὶν ἀνωφελῆ, καὶ ἡ πρὸς ταῦτα δαπάνη εἶναι περιττή. Τὴν μεσημβρίαν γευμάτιζε καλῶς, καὶ τὸ ἑσπέρας τρῶγε ὀλίγον πρὸς δεῖπνον.

Ὅταν μελετᾷς, ποίει τὰς μελέτας του μεγαλοφώνως· διότι ἡ φώνησις ὠφελεῖ καὶ ἐνισχύει τὸ στῆθος, εὐκολύνει τὴν πέψιν, καὶ γυμνάζει πρὸς τὸ καλῶς ἐκφράζεσθαι.

Γνώριζε, ἀγαπητή μοι Κόρη, ὅτι αἱ σπουδαί σου ἐν τῷ σχολείῳ δὲν πρέπει νὰ ἐπεκτανθῶσι πέραν τοῦ 14 ἢ 15 ἔτους τῆς ἡλικίας· διὰ τοῦτο ἐπιμελοῦ ὅπως ἀφιχθῇς ἐγκαίρως εἰς τὸ ῥηθὲν τέρμα τῶν σπουδῶν σου. Μετὰ τὸ ἔτος τοῦτο θέλεις ἐξακολουθεῖ ἀναγινώσκουσα ἐν τῇ οἰκίᾳ περιοδικὰ συγγράμματα ἠθικῆς καὶ οἰκογενειακῆς διδασκαλίας, πώποτε δὲ μυθιστορήματα, περὶ ὧν ἐν ἄλλῃ ἐπιστολῇ μου θέλω σοὶ ὁμιλήσει. Θέλεις ἐξακολουθεῖ ἐντελέστερον τὴν ἐκμάθησιν τῶν τῆς οἰκίας, δηλαδὴ τὸ κόπτειν καὶ ῥάπτειν προσηκόντως, τὰ ἐντελέστερα τῆς μαγειρικῆς, καὶ ἐν γένει τὰ τῆς οἰκιακῆς οἰκονομίας, ὅπως καταστήσῃς καὶ σεαυτὴν εὐτυχῆ καὶ οἶκον εὐδαίμονα.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΙΑΚΗ.

Περί τινων σημείων, ἐξ ὧν προγινώσκεται ποῦ ἔγκειται ἡ βλάβη τῆς ὑγιείας.

Πολλά εἰσι τὰ σημεῖα, δι' ὧν δύναταί τις προγινώσκειν νόσον ἢ νοσηρὰν κατάστασιν· τὰ μὲν φαίνονται διὰ τῆς ὁράσεως ἐπὶ τοῦ προσώπου καὶ ἐπ' ἄλλων μερῶν τοῦ σώματος· τὰ δὲ διὰ τῆς φωνῆς, ἄλλα διὰ τῆς ἀφῆς κλπ. Τούτων ἐπὶ τοῦ παρόντος ἀναφέρομέν τινα.

Ὁ Ἱπποκράτης λέγει (ἀφ. Β'.) ὅτι «Ἐὰν μετὰ τὸν ὕπνον ἱδρώνῃ τις ἄνευ γνωστῆς αἰτίας, σημαίνει ὅτι ἔφαγε πολύ. Ἐὰν ὅμως ἐν ᾧ δὲν ἔφαγε πολὺ γίνεται ὁ ῥηθεὶς ἱδρώς, σημαίνει ὅτι ἔχει ἀνάγκην καθαρσίου.

Ἐὰν γίνεται ἱδρὼς περισσότερος ἐπί τινος μέρους τοῦ σώματος, σημαίνει ὅτι ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου ὑπάρχει πηγὴ τῆς νόσου.

Ἐὰν ἐργαζόμενός τις αἰσθάνηται ὅτι κουράζεται ἕν μέρος

τοῦ σώματος περισσότερον τοῦ ἄλλου, σημαίνει ὅτι τὸ μέρος τοῦτο εἶναι μᾶλλον προδιατεθειμένον πρὸς νόσον, π. χ. ἐὰν τις μελετῶν ἢ ἀναγινώσκων πολὺ ὑφίσταται εὐκόλως κόπωσιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον, σημεῖον ὅτι ἐὰν ἀσθενήσῃ θέλει ὑποφέρει περισσότερον ἐξ ἐγκεφαλικῶν συμπτωμάτων. Διὰ τοῦτο εὔλογον εἶναι ὁ οὕτως ἔχων νὰ μετριάσῃ τοὺς τοιούτους κόπους. Ἐὰν μετὰ μεγάλας φωνάς, ἢ μετὰ ᾆσμα (τραγούδιον) αἰσθάνηται κόπωσιν ἐπὶ τοῦ στήθους, σημεῖον ὅτι ἔχει τοῦτο ἀδύνατον, καὶ προδιατεθειμένον πρὸς νόσον. Ἐὰν μετὰ πολυφαγίαν ὁ στόμαχος ὑποφέρῃ ἐπί τινας ὥρας, σημεῖον ὅτι ὁ στόμαχος εἶχε προδιατεθειμένος πρὸς γαστρικὴν νόσον.

Ὁ δὲ Γαληνὸς λέγει ὅτι, Ὅσοι εὐκόλως ὑφίστανται βλάβας εἴς τι ὄργανον τοῦ σώματος, ἢ καὶ ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος, οὗτοι πρέπει νὰ προφυλάττωνται ἐκ τῶν βλαπτόντων αὐτούς, καὶ ν' ἀπέχωσι παντὸς ὑπόπτου πρὸς βλάβην, ἤτοι πάσης τροφῆς ἢ ποτοῦ, τὸ ὁποῖον δὲν ἀνέχονται.

Ἡ βρῶσις τῶν ὀπωρῶν κατὰ τὸ θέρος, καὶ ἰδίως τοῦ πέπωνος, μηλοπέπωνος, συκιοπέπωνος ἐλαττώνει τοὺς ἱδρῶτας.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Χολερικὴ κρᾶσις.

Οἱ τῆς κράσεως ταύτης ἔχουσιν ἰσχυρὰ τὰ πεπτικὰ ὄργανα. τὸ ἧπαρ ἀνεπτυγμένον, καὶ ἄφθονον χολήν, δύσκαμπτα τὰ τοῦ σώματος μέλη, ὄψιν μελαγχρινήν, δέρμα τριχῶδες κόμην ὡς ἐπὶ πολὺ μέλαιναν, φυσιογνωμίαν ἐκφραστικήν, στεροῦνται πολλοῦ πάχους, ἔχουσι μῦς συμπαγεῖς καὶ διακρινομένους, σφυγμὸν σκληρόν.

Χωνεύουσι τὰς τροφὰς εὐκόλως καὶ ταχέως, τρώγουσι ταχέως, τὰ ἠθικὰ πάθη ἔχουσιν ὁρμητικά, ὕπνον βραχύν, καὶ ἐνεργητικότητα.

Ὁ χολερικὸς εἶνε τολμηρός, σταθερός, ἀποφασιστικός, ἐκτελῶν ἐπιμόνως ὅ,τι ἀποφασίσει, ἀφ' οὗ προηγουμένως βραδέως προσκεφθῇ· ζηλότυπος, ἐκδικητικός, καὶ φιλόδοξος.

Ἡ κρᾶσις αὕτη ἐπικρατεῖ μᾶλλον ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασι.

Ἰδιάζουσαι νόσοι εἰσὶν αἱ γαστροχολερικαί, ἡπατικαί, δυσκοιλιότης, λιθίασις τῆς χολοδόχου κύστεως, ἐντερίτης, αἱμοῤῥοΐδες, ὑποχονδρία καὶ ποδάγρα.

Ἡ δίαιτα αὐτῶν ἔστω τροφὴ φυτική, ὀπῶραι, κρέας μικρᾶς ἡλικίας, καὶ οἶνος ὑδαρὴς (κεκραμένος). Τὰ δὲ ἀρωματικά, τὰ καρυκεύματα, ὁ καφφές, τὰ οἰνοπνευματώδη ποτὰ εἰσὶν οὐχὶ πολὺ ὠφέλιμα εἰς τὴν κρᾶσιν ταύτην. Ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι τὰ δριμέα οὐ χρὴ ἐσθίειν συνεχῶς οἱ χολερικοί. Ταῦτα ὠφέλιμά εἰσιν εἰς τοὺς λεμφικοὺς ἢ φλεγματώδεις. Πάντοτε ἀποφευγέτωσαν τὴν δυσκοιλιότητα διὰ καταλλήλων τροφῶν, ἰδίως πολλῶν ἐρυθρῶν ὀπωρῶν, καὶ δι' ἐλαφρῶν εὐκοιλίων καθαρτικῶν, περὶ ὧν ἐλέχθη προηγουμένως.

Ἡ τῆς ἀτμοσφαίρας ὑγρασία, ἥτις βλάπτει τὰς ἄλλας κράσεις, εἰς ταύτην οὐδεμίαν βλάβην παρέχει. Βλάπτει ὅμως ἡ αἰφνιδία μεταβολὴ τῆς ἀτμοσφαίρας, τὸ μέγα ψῦχος καὶ ἡ μεγάλη θερμότης.

Τὰ χλιαρὰ λουτρά, καὶ αἱ χειρομαλάξεις, εἰσὶν ἐπωφελῆ. Τὰ σωματικὰ γυμνάσια, ὁ περίπατος κλπ. ἐπιφέρουσι τῷ χολερικῷ ὕπνον καὶ ἀνάπαυσιν, ἧς οἱ χολερικοὶ ἔχουσι χρείαν.

Ἀπεχέτωσαν ἐκ τῶν διαρκῶν διανοητικῶν ἔργων, καὶ ἐκ τῆς ὑπερβολῆς τῶν ἠθικῶν αἰσθημάτων.

Αἱ τέσσαρες ῥηθεῖσαι κράσεις καθαραὶ σχεδὸν οὐδέποτε ὑπάρχουσιν. Ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει σύμμικτον κρᾶσιν ἐκ μιᾶς ἢ δύο ἢ τριῶν, πάντοτε δὲ ἐπικρατούσης μιᾶς.

Αἱ συνηθέστεραι σύνθετοι κράσεις εἰσίν.

Νευρολεμφική· νευραιματώδης· λεμφαιματώδης· λεμφοχολερική· νευροχολερική· αἱματοχολερική.

Ἡ δίαιτα, ἡ ἡλικία, τὸ ἐπάγγελμα, κλπ. ἐνίοτε τροποποιοῦσι τὴν σύνθετον κρᾶσιν.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ χρονίας διαρρόίας.

Ἐνίοτε ἡ διάρροια καθίσταται χρονία· ὁτὲ μὲν καταπαύει προσκαίρως καὶ πάλιν ἀναφαίνεται· ὁτὲ δὲ ἐξακολουθεῖ ποτὲ μὲν αὐξάνουσα ποτὲ δὲ ἐλαττουμένη· ὁ πάσχων κατέχεται ὑπὸ καχεξίας καὶ ἀτονίας· συνήθως ὑφίσταται ὑποδιαλείποντα λαθραῖον πυρετόν· αἰσθάνεται κόπωσιν, ἐξάψεις εἰς τὰς χεῖρας καὶ πόδας, δυσπεψίαν, ἀέρια ἐν τοῖς ἐντέροις καὶ ἐν τῷ στομάχῳ, βορβορυγμοὺς κλπ.

Ἐπισυμβαίνει ἡ τοιαύτη διάρροια εἰς τοὺς κατοικοῦντας

ἐντὸς θαλάμου ὑπογείου ψυχροῦ καὶ ὑγροῦ, μὴ καλῶς ἀεριζομένου, οὔτε καλῶς ἡλιαζομένου.

Θεραπεία ὑγιεινή. Τὸ πρῶτον θεραπευτικὸν μέσον εἶναι ἡ ἀλλαγὴ τῆς κατοικιας, καὶ ἡ διαμονὴ ἐν τόπῳ ξηρῷ εὐαέρῳ καὶ εὐηλίῳ.

Τρῶγε κρέας ὀπτὸν πρόβειον ἢ αἴγειον μετὰ ὀριγάνου καὶ καλῶς ἁλατισμένου, πίνε οἶνον μαῦρον καλῆς ποιότητος. Ἄπεχε ἐκ τροφῶν λαχανωδῶν, ἐκ δὲ τῶν ὀπωρῶν τρῶγε μέσπιλα καὶ ἀχλάδας. Μὴ πίνε ὕδωρ καθαρὸν οὔτε πολὺ ψυχρόν· ἔστω τοῦτο λεμονάδα ἢ πορτοκαλάδα. Διατήρει τὸν θώρακα καὶ τὴν κοιλίαν καὶ τοὺς πόδας θερμούς· ὅθεν φόρει κατάσαρκα φλανέλλαν καλύπτουσαν καὶ τὴν κοιλίαν.

Θεραπεία φαρμακευτική. Λάβε δρ. 4 κόνεως κόμμεως ἀραβικοῦ διάλυσον εἰς 25 δρ. ὕδατος, πρόσθε; κουταλίαν ζαχάρου, καὶ ἓν δράμι διασκορδίου, ἀνάμιξον καλῶς, καὶ πίε τὸ ἥμισυ τὴν πρωΐαν, καὶ τὸ ὑπόλοιπον μετὰ τινας ὥρας ἐὰν ἀναφανῆ ἡ διάῤῥοια. Ἐὰν τοῦτο μὴ φέρῃ πλῆρες ἀποτέλεσμα, ἐπανάλαβε τὸ ἰατρικὸν καὶ πρόσθες ἐν αὐτῷ 16 στάγματα λαουδάνου καὶ πίε ὡς τὸ προηγούμενον. Ἐὰν συνοδεύηται ἡ διάῤῥοια καὶ μετὰ ὑποδιαλείποντος πυρετοῦ λαθραίου (κρυφοῦ), τότε λάμβανε καθ' ἑκάστην τὸ ἀφέψημα τῆς Κίνας (ἴδ. Φοιϐ τομ. Α. σελ. 86) καὶ πρόσθες καὶ 10 ἕως 15 στάγματα λαουδάνου Σιδεναμ. Ἐπανάλαβε τὸ ἀφέψημα ἐπὶ 4 ἡμέρας κατὰ συνέχειαν. Ὠφελεῖ καὶ θεραπεύει καὶ ἡ χρῆσις ῥεβεντίου πεφριγμένου (καβουρτισμένου) μετὰ ζαχάρου ὑπὸ δόσιν 5 ἕως 10 κόκκους πρωῒ καὶ ἑσπέρας. Πρὸς μειζονα ἐπιτυχίαν πρόσθες εἰς ἑκάστην δόσιν καὶ 1/5 κόνεως ὀπίου.

Κοινῶς θεραπεύουσι διὰ πόσεως ἀφεψήματος ῥίζης ἀφάνας, ἢ φλοιοῦ ῥόϊου (ῥοΐδου), ἢ καλύκων ῥόδων, ἢ κυνοσϐάτου καλύκων (ἀρκουδοϐάτου). Ποιοῦσι κλῦσμα ἐκ ζωμοῦ ποδῶν προβείων τῇ προσθήκῃ πιτύρων.

Προσέτι καὶ τάδε:

Λάβε ἓν μοσχοκάριον λειοτετριμμένον, ἕνα κρόκον ὠοῦ νεαροῦ, πρόσθες καφὲ ἱκανὸν ποσὸν πρὸς μάζαν ἐξ ἧς ποίησον καταπότια τὸ μέγεθος ἐρεβίνθου· λάμβανε ἀνὰ 2 κατὰ ἡμίσειαν ὥραν, μέχρις οὗ παύσῃ ἡ διάῤῥοια. Καὶ κρόκος ὠοῦ ὀλίγον θερμὸς καταπινόμενος παύει διάῤῥοιαν· ὡσαύτως καὶ ὁ κρόκος ὠοῦ καλὰ ἑψημένος στερεὸς μασσόμενος παύει διάῤῥοιαν· ὡσαύτως καὶ ὁ τῆς ἄγριας ἀχράδος (γκορτσίας) φλοιὸς ῥίζης βρασθεὶς καὶ ποθεὶς θεραπεύει διάῤῥοιαν.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων τῆς διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ θεραπείας.

Τὸ ὀρυκτὸν ἀρσενικὸν εἶχεν ἐγκαταλειφθῆ ἐξ ἀρχαίας ἐποχῆς πρὸς τὴν θεραπευτικὴν χρῆσιν.

Μόνον κατὰ τοὺς τελευταίους αἰῶνας ἤρξατο γενέσθαι ἡ χρῆσις αὐτοῦ κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ· διότι ἐπαρατηρήθη ὅτι ἔν τινι μεταλλείῳ ἔνθα ἐξήγετο καὶ ἀρσενικὸν οἱ ἐν αὐτῷ ἐργαζόμενοι οὐδόλως προσεβάλλοντο ἐκ διαλείποντος πυρετοῦ, καί τοι ὁ τόπος ἦτο ἑλώδης. Τοῦτο ἀπέδωκαν εἰς τὴν εἰσπνοὴν ἀτμῶν ἀρσενικοῦ. Ἔκτοτε ἤρξατο ἡ χρῆσις ὑπό τινων κατὰ τοῦ χρονίου διαλείποντος πυρετοῦ, καθ' οὗ διϊσχυρίζοντο ὅτι ἐνήργει ἀσφαλέστερον καὶ αὐτοῦ τοῦ φλοιοῦ τῆς κίνας. Τοῦτο εὗρεν ὀπαδοὺς θερμοτέρους ἐν Ἀγγλίᾳ, καὶ πολλοὶ Ἄγγλοι ἰατροὶ ἐνθουσιωδῶς ὑπεστήριζον τὰς θαυμασίας ἐπιτυχίας τοῦ ἀρσενικοῦ κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ ἐσωτερικῶς λαμβανομένου ὑπὸ μικρὰν δόσιν. Ἄλλοι ὅμως ἰατροὶ ποιοῦντες ἐμβριθεστέρας παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς τοιαύτης χρήσεως παρετήρησαν ὅτι ὄντως θεραπεύει τὸν διαλείποντα πυρετόν, ἀλλὰ διὰ τοῦ χρόνου ἐπέφερεν ὀλέθρια δηλητηριώδη ἀποτελέσματα, καὶ ἐξανέστησαν κατὰ τῆς χρήσεως τοῦ τοιούτου ἰατρικοῦ. Ὁ Στὸρκ ἐδημοσίευσε πολλὰ κατὰ τῆς ὀλεθρίας χρήσεως τοῦ τοιούτου φαρμάκου, καὶ μεγάλη δυσπιστία ἐπηνέχθη, ὥστε κατ' ὀλίγον σχεδὸν ἐγκατελείφθη.

Κατὰ δὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου, ὅτε ἀνεκαλύφθη χυμικῶς τὸ καθαρὸν ἀρσενικόν, πάλιν Ἄγγλοι ἰατροὶ ἐπανέφερον τὴν χρῆσιν τοῦ ὀξειδίου τοῦ ἀρσενικοῦ, ἢ τοῦ σοδικοῦ ἀρσενικοῦ ὑπὸ δόσιν μικροτάτην κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, καὶ κατὰ τῶν ἐξανθημάτων. Περι δὲ τὰ μέσα τοῦ παρόντος αἰῶνος ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ἀρσενικοῦ ἤρξατο γενέσθαι καὶ ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὥστε ἤδη κατέστη πανάκεια διδόμενον καθ' ὅλων σχεδὸν τῶν δερματικῶν νόσων, πυρετικῶν, κλπ. διότι συνεδυάζοντο μετὰ τῶν παρὰ τοῦ Διοσκορίδου ἀναφερομένων θεραπειῶν διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ ὡς προελέχθη.

Ἔνθερμοι ὅμως ἐργάται τῆς ἐπιστήμης μηδόλως παρασυρόμενοι ὑπὸ τοῦ χειμάρρου τῆς κατὰ συρμὸν χρήσεως τοῦ ἀρσενικοῦ ὡς ἰατρικοῦ· διότι ἔχει καὶ ἡ ἰατρικὴ φάρμακα τοῦ συρ-

μοῦ ἕνεκεν τοῦ πνεύματος τοῦ νεωτερισμοῦ, κατεπολέμησαν καὶ καταπολεμοῦσι πειστικῶς τὴν τοιαύτην χρῆσιν αὐτοῦ ὡς ἐπιφέρουσαν εἰς πολλοὺς ὀλέθρια δηλητηριώδη ἀποτελέσματα, καὶ πολλοὶ δωρεὰν μεταβαίνουσιν εἰς Ἅδην.

Ὁ Στὰχ ὑποστηρίζει ὅτι ναὶ μὲν τὸ ἀρσενικὸν θεραπεύει τὸν διαλείποντα πυρετόν· ἀλλά σύναμα ἐνεργεῖ καὶ ἐπιβούλως κατὰ τῆς ὑγιείας καὶ ζωῆς τοῦ λαμβάνοντος· διότι δηλητηριάζει βραδέως καὶ λαθραίως· τὰ δὲ ὀλέθρια ἀποτελέσματα μένουσιν ἀφανῆ ἐν ὅσῳ διαρκεῖ ὁ διαλείπων πυρετός· ἅμα ὅμως ἐξαλειφθῇ οὗτος ἀμέσως ἀναφαίνονται πόνοι τοῦ στομάχου· διότι ἐρεθίζεται ὁ γαστροεντερικὸς σωλήν, καὶ ἔρχεται ἡ τοῦ *ἀρσενικοῦ νόσος*, περὶ ἧς ἐλέχθη ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ.

Ὁ Βάχου Γάλλος ἰατρὸς ἐξασκῶν τὴν ἰατρικὴν εἰς τὰ μεσημβρινὰ τῆς Γαλλίας, ἐν Νικαίᾳ, ὅστις ἐμβριθῶς ἐνησχολήθη εἰς τὰ ἀποτελέσματα τῆς διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ θεραπείας, καὶ ἐζήτησε νὰ προσδιορίσῃ τὴν δόσιν τούτου, καθ' ἣν δὲν ἐπέρχονται δηλητηριώδη ἀποτελέσματα, καὶ αὕτη ἐστὶ τὸ 1|1000. τοῦ γραμ. μέχρι τῶν 2|1000 ἤτοι τὸ 1]50 ἢ 1]25 τοῦ κόκκου. παρετήρησεν ὅτι τὰ ψυχρὰ κλίματα ἀνέχονται τὴν χρῆσιν τοῦ ἀρσενικοῦ περισσότερον τῶν θερμῶν· καὶ τοῦτο εἶνε εὔλογον· διότι οἱ βόρειοι εἶνε ἰσχυρότεροι τῶν μεσημβρινῶν, ἔχουσι στόμαχον καὶ ἔντερα ἰσχυρότερα, καὶ τὸ νευρικὸν σύστημα ἧττον εὐαίσθητον.

Διὰ τοῦτο ὁ Δεβέρζῆς κατακρίνει τὴν χρῆσιν τοῦ ἀρσενικοῦ, γιγνομένην πανταχοῦ, καὶ εἰς πᾶσαν κρᾶσιν καὶ ἰδιοσυγκρασίαν, καὶ εἰς πᾶσαν ἡλικίαν καὶ εἰς πᾶν γένος ἀδιακρίτως ὑπὸ τὴν αὐτὴν δόσιν, καὶ ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος τῆς σκευασίας.

Ἐπαρατηρήθη προσέτι καὶ αὐτὴ ἡ μικροτάτη δόσις τοῦ 1]50· τοῦ κόκκου βλάπτει τοὺς ἐκ δυσπεψίας πάσχοντας, εἰς τοὺς ὁποίους ἐπιφέρει δηλητηριώδη ἀποτελέσματα, πτυαλισμόν, ἀνορεξίαν, βάρος ἐπὶ τοῦ στομάχου καὶ καταβολὴν τῶν δυνάμεων, ἐμετόν, καθ' ὃν ἐνίοτε γίνονται αἱματόφυρτα ἢ καὶ μελανὰ ὡς ὁ καφὲς τὰ ἐμέσματα.

Ἐν γένει πάντες οἱ συνετοὶ καὶ καλλιεργοῦντες τὴν ἐπιστήμην ἰατροὶ ὁμολογοῦσιν ὅτι ὅταν ἡ δόσις τοῦ ἀρσενικοῦ ὑπερβῇ τὸ μέτρον, ἐπέρχωνται τὰ ἐπιβλαβῆ καὶ τὰ ὀλέθρια ἀποτελέσματα ἐκεῖνα, ἅπερ προελέχθησαν, καὶ τότε ἡ ἐσχάτη πλάνη εἶνε χείρων τῆς πρώτης· τότε ἀντὶ νὰ θεραπευθῇ μία

νόσος, ἐπέρχεται ἄλλη ἡ τοῦ *ἀρσενικοῦ νόσος*, ἥτις ἢ τὰ ἔτη τῆς ζωῆς βραχύνει, ἢ κατ' ὀλίγον φέρει εἰς τὸν τάφον.

Ἀλλὰ ποῖα εἶνε ἡ κατάλληλος δόσις τοῦ ἀρσενικοῦ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν δηλητηριωδῶν ἀποτελεσμάτων; Ἰδοὺ τὸ ζήτημα, καθ' ὃ ἐξακολουθεῖ ἡ διαφωνία μεταξὺ τῶν σπουδαίων ἰατρῶν. Οἱ μὲν θέλουσι τὸ 1]50 τοῦ κόκκου, ἄλλοι τὸ 1]25 μέχρι τῶν 2 ἢ 3]25.

Πάντες ἐπισφαλῶς ἔχουσι· διότι ἡ δόσις τοῦ δηλητηριώδους τούτου φαρμάκου ἀκριβῶς οὐ δύναται ὁρισθῆναι· διότι ὡς προερρέθη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς καταστάσεως τοῦ προσώπου, ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας, κράσεως, ἡλικίας, ἕξεως, ἐκ τοῦ κλίματος, ἐκ τῆς ὥρας τοῦ ἔτους, ἐκ τοῦ εἴδους τῆς σκευασίας, ὑγρᾶς ἢ ὑπὸ καταπότια, ἢ ἄλλης τινὸς χυμικῆς σκευασίας.

Καὶ εἰ μὲν ἡ δόσις εἶνε ἀνεπαρκής, θεραπεία οὐ γίνεται. Εἰ δὲ εἶνε ὀλίγον περιπλέον, τ' ἀποτελέσματα ἔσονται δηλητηριώδη καὶ ὀλέθρια.

Πρὸς τί λοιπὸν νὰ γίνηται χρῆσις τοιούτου ἐπιβούλου κατὰ τῆς ὑπάρξεως φαρμάκου, τοῦ ὁποίου ἐλαχίστη δόσις ληφθεῖσα δηλητηριάζει; Καὶ διὰ τί νὰ μὴ γίνηται χρῆσις ἄλλων ἰατρικῶν δεδοκιμασμένων, καὶ ἀβλαβῶν, τὰ ὁποῖα καὶ ἐὰν δοθῶσιν εἰς περισσοτέραν δόσιν, οὐδεμίαν οὐσιώδη βλάβην φέρουσιν, ὡς εἰσὶν ἡ κίνα, ἡ κινίνη μετὰ σιδήρου, τὰ χαμαίμηλα τὸ πέπερι, ἡ πεπερίνη, ὁ κότινος (ἀγρίας ἐλαίας κορυφαὶ) καὶ τόσα ἄλλα κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ· καὶ ἄλλα κατ' ἄλλων ὡσαύτως νόσων, καθ' ὧν ἤδη δίδεται ἀρσενικόν;

Πρὸς τί νὰ γίνηται χρῆσις τοιούτου ἰατρικοῦ, τοῦ ὁποίου εἰσέτι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ διαφιλονικεῖται ἡ φυσιολογικὴ ἰδιότης; Οἱ μὲν θεωροῦσι τοῦτο ὡς ὑπερσθενικόν, ὡς δηλαδὴ αὐξάνον τὴν ζωϊκὴν δύναμιν οἱ δὲ ὡς ὑποσθενικόν, ὡς ἐλαττοῦν ταύτην. (ἀκολουθεῖ).

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ

Κατασκευὴ κλυσμάτων

Κλύσμα καταπραϋντικόν

Λάβε ἀφεψήματος λινοσπόρου, ἢ ῥίζης ἀλθαίας, ἢ μαλάχης ἀνθέων, ἢ πιτύρων δραχμ. 150. Πρόσθες ἐλαίου κοινοῦ δραχμ. δέκα, ἀνάμιξον καὶ χρῶ χλιαρόν.

Κλύσμα δι' ἀμύλου.

Λάβε ἀμύλου δραχμ. 4 βράσον τοῦτο μεθ'ὕδατος πηγαίου δραχμ. 150. Εἶνε ὠφέλιμον κατὰ τῆς διαῤῥοίας καὶ τῆς δυσεντερίας.

Κλύσμα ἀνώδινον

Λάβε ἀφέψημα ῥίζης ἀλθαίας, ἢ λινοσπόρου δρ. 150. καὶ πρόσθες στάγματα 10 ἕως 15. λαουδάνου τοῦ Σίνδεναμ. Εἶνε ὠφέλιμον πρὸς κατάπαυσιν τῶν πόνων τῆς κοιλίας.

Κλύσμα διὰ λευκώματος ὠοῦ.

Λάβε ἀφεψήματος λινοσπόρου δραχμ. 100. λευκώματος δύο ἢ τριῶν ὠῶν, καὶ ἀνάμιξον.

Ὠφέλιμον κατὰ τῆς χρονίας διαῤῥοίας, ἐνίοτε προστίθενται καὶ 5 ἕως 10 στάγματα λαουδάνου.

Κλύσμα καθαρτικὸν διὰ σάπωνος.

Διάλυσον σάπωνος δραμ. 3. ἐν πηγαίῳ ὕδατι δραμ. 150. Πρόσθες ἥμισυ κοχλιάριον κοινοῦ ἅλατος, καὶ ἴσον ποσὸν κοινοῦ ἐλαίου, ἀνάμιξον, καὶ πληρώσας κλύσμα χρῆθι χλυαρόν.

Κλύσμα καθαρτικὸν διὰ σένης.

Λάβε φύλλων σηναμικῆς ἄνευ τῶν μίσχων	δραμ.	5
θεϊκῆς μαγνησίας	»	5
ὕδατος βράζοντος	»	150

ποίησον ἔγχυμα διὰ τῶν φύλλων τῆς σένης ἐπὶ ὥραν, διήθισον, καὶ πρόσθες τὸ ἅλας· γέμισον κλύσμα καὶ χρῆθι χλιαροῦ ὄντος τοῦ ὑγροῦ.

Κλύσμα καθαρκτικὸν ἁπλοῦν.

Λάβε θεϊκῆς μαγνησίας ἢ σόδας δραμ. 8 μέχρι 12. διάλυσον ἐν χλυαρῷ ἢ μὴ ὕδατι δραμ. 150 καὶ πληρώσας κλύσμα χρῆθι.

Εἶνε ἀσφαλέστατον, προχειρότατον, καὶ οἰκονομικώτατον.

Κλύσμα ἐκκοπρωτικὸν ἁπλοῦν.

Λάβε πιτύρων	δραμ.	20
ὕδατος	»	80

βράσον ἐπὶ πέντε λεπτὰ ὥρας, διήθησον καὶ πρόσθες

ἅλατος κοινοῦ	δραμ.	10

Ἕτερον.

Λάβε	ὕδατος	δραμ.	80
	ἅλατος κοινοῦ μέγα κοχλ.		1
	μέλιτος » »		2
	ἐλαίου κοινοῦ » »		2
	σάπωνος	δραμ.	3

ἐνίοτε ἀφαιρεῖται τὸ μέλι.

Διάλυσον πάντα, καὶ χρῆθι χλιαρόν.

ΠΑΝΤΟΙΑ

Φυσιογνωμονικά.

Ὁ Κάμπερ μεταξὺ τῶν μεταγενεστέρων ὥρισε καὶ ἄλλην προσωπικὴν γωνίαν ἔτι ἁπλουστέραν. Ἐπὶ τῆς ῥηθείσης ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ προσωπικῆς γωνίας λαμβάνει τὰς δύο αὐτῆς πλευρὰς ἴσας, ἰδὲ ἀπέναντι εἰκόνα 1.

Ἡ κάθετος πλευρὰ τῆς προσωπικῆς γωνίας ΑΓΗ: ἄρχεται ἐκ τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ μετώπου Ε. καὶ λήγει πρὸς τὴν γωνίαν Γ. Ἡ ἄλλη πλευρὰ ἡ ὁριζοντία ἡ ΓΖ. ὁρίζεται ἴση τῇ ΕΓ. ὥστε ἡ γωνία ΕΓΖ. εἶνε ἰσοσκελής. Ἐὰν λοιπὸν τὸ ἄκρον Ζ. τῆς ὁριζοντίας γραμμῆς ΓΖ. λήγῃ εἰς τὸ τέλος τοῦ αὐχένος ἢ πέραν τούτου, ὡς ἔχει ἡ εἰκὼν 1, ἡ κεφαλὴ παρέχει διάνοιαν τόσον μεγαλειτέραν, ὅσον τὸ ἄκρον Ζ τῆς γραμμῆς ΔΖ. κεῖται πέραν τοῦ αὐχένος, καὶ τ' ἀνάστροφον ὅσον τὸ ἄκρον ΖΑ. τῆς ΓΖ. γραμμῆς κεῖται ἐντεῦθεν τοῦ αὐχένος, τόσον ἡ διάνοια εἶνε μικροτέρα· ἰδὲ εἰκόνα 2. ὥστε ἐὰν τὸ ἄκρον Ζ. πίπτῃ ὑπὸ τὸ οὖς καὶ ἐντεῦθεν ἡ κεφαλὴ παρέχει ἔτι μᾶλλον μικροτέραν διάνοιαν. Ἐπὶ τοῦ πιθήκου τὸ Ζ. πίπτει ἐντεῦθεν τοῦ ὠτός. (ἰδὲ παρακειμένην εἰκόνα 3).

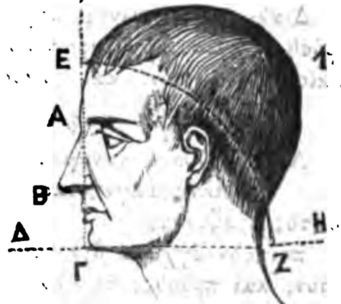

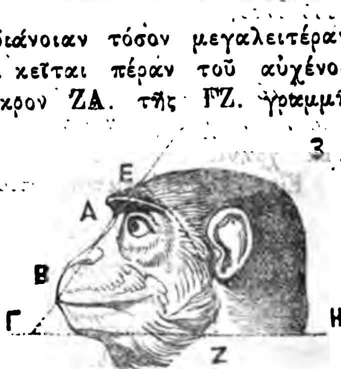

Οὕτως ἐξετάζοντες τὴν προσωπικὴν γωνίαν, εἴτε κατὰ

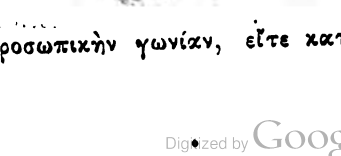

τὸ σύστημα τοῦ Κάμπερ εἴτε κατὰ τὸ ἀρχαῖον ῥηθὲν ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ, εὑρίσκομεν ὅτι ἐὰν ἐκ τῶν τετραπόδων ζώων μεταβῶμεν εἰς τὰ πτηνά, εἰς τὰ ἑρπετά, εἰς τοὺς ἰχθῦς κλπ. εἰς ταῦτα ἄγουσιν αἱ δύο πλευραὶ συμπίπτουσαι σχεδὸν παραλλήλως ἀναλόγως τῆς νοητικότητος τοῦ ζώου· εἰς τοὺς ἰχθῦς γίνεται τὸ τελευταῖον. Τὸ σημεῖον Ζ. τῆς γωνίας τοῦ Κάμπερ πίπτει πολὺ ἐντεῦθεν τοῦ ἄκρου τοῦ αὐχένος.

Εἴπομεν ἀνωτέρω ὅτι ὁ Κάμπερ λαμβάνει τὸ ἄκρον τῆς καθέτου προσωπικῆς γραμμῆς ἐκ τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ μετώπου. Ἀλλὰ ποῦ κεῖται τὸ ἄκρον τοῦτο τοῦ μετώπου; ἰδοὺ ποῦ.
Ἡ κανονικὴ κεφαλὴ διαιρεῖται εἰς 4 ἴσα μέρη. Τὸ πρῶτον ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου μέχρι τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ μετώπου ΑΒ. (Ὅρα κάτωθι σχ. 5) τὸ δεύτερον ἐκ τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ μετώπου μέχρι τοῦ μεσοφρύου ΒΓ. τὸ τρίτον ἐκ τοῦ μεσοφρύου μέχρι τοῦ κάτου ἄκρου τῆς βάσεως τῆς ῥινὸς ΓΔ. καὶ τὸ τέταρτον ἐκ ταύτης μέχρι τοῦ ἄκρου τῆς κάτω σιαγῶνος ΔΕ, ὥστε ὅσον ἀπέχει ἡ κάτω ἄκρα τῆς βάσεως τῆς ῥινὸς ἐκ τοῦ μεσοφρύου, τόσον ἀπέχει καὶ τὸ ἄνω ἄκρον τοῦ μετώπου ἐκ τοῦ μεσοφρύου. Ὅσον ἀπέχει τὸ κάτω ἄκρον τῆς κάτω σιαγῶνος ἐκ τῆς κάτω ἄκρου τῆς βάσεως τῆς ῥινός ἥτις καλεῖται στυλίς, τόσον πρέπει ν' ἀπέχῃ ἡ βάσις τῆς ῥινὸς μέχρι τοῦ μεσοφρύου, καὶ τοῦτο τόσον ν' ἀπέχῃ ἐκ τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ μετώπου· τούτου δὲ ἐπίσης ἐκ τῆς κορυφῆς τοῦ κρανίου, ὥστε τὸ ὕψος τοῦ μετώπου πρέπει νὰ ἦνε τὸ 1|4 τοῦ ὅλου ὕψους τῆς κεφαλῆς ἀπὸ κορυφῆς μέχρι κάτω ἄκρου τῆς κάτω σιαγῶνος, ἢ ὅσον ἀπέχει τὸ μεσόφρυον ἐκ τῆς βάσεως τῆς ῥινός, κλπ.

Ὅσον αἱ ἀποστάσεις αὗται εἰσὶ κανονικώτεραι, τόσον τὸ πρόσωπον εἶνε ὡραιότερον.

Περὶ Πετροσελήνου.

Καλεῖται καὶ μακεδονήσιον· διότι ἐφύετο ἀφθόνως ἐν Μακεδονησίῳ. Εἶνε τονικὸν τοῦ στομάχου, διουρητικόν, ἐμμηναγωγόν, διαλύει τὰ ἐν τῷ στομάχῳ καὶ τοῖς ἐντέροις ἀέρια,

πραΰνει τοὺς πόνους τῆς κοιλίας καὶ τῶν νεφρῶν, εὐκολύνει τὴν πέψιν τῶν τροφῶν, καὶ καλῶς ποιοῦσα ἡ ἑλληνικὴ μαγειρικὴ ποιεῖ χρῆσιν τούτου ὡς καρύκευμα εἰς πλεῖστα φαγητά. Ὡς ἰατρικὸν χρησιμεύει κατὰ τῆς δυσουρίας ἐπιτιθέμενον συντεθλιμμένον ψυχρὸν ἐπὶ τῆς ἡβικῆς χώρας. Ὁ ὀπὸς αὐτοῦ ἐπιτιθέμενος ἐπὶ τῶν νύξεων τῶν μελισσῶν καταπαύει τοὺς πόνους καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν οἴδημα τῆς σαρκός Τρωγόμενον μετὰ τὴν βρῶσιν σκορόδου καταστρέφει τὴν ἀποφορὰν αὐτοῦ. Λέγουσιν ὅτι ἐὰν φάγωσιν ἐκ τούτου οἱ λαγιδεῖς, ἢ οἱ κύνεκλοι (κουνέλια) ἀποθνήσκουσι δηλητηριαζόμενοι.

Ποῖα κρέατα πρέπει νὰ τρώγωμεν κατὰ τὸ φθινόπωρον;

Ἐπικρατεῖ ἡ γνώμη ὅτι εἰσὶ προτιμότερα τὰ αἴγεια (γείδινα) τῶν προβατείων. Ὁ Ἱπποκράτης καὶ ὁ Ἀριστοτέλης λέγουσιν ὅτι τὰ αἴγεια δὲν πρέπει νὰ προτιμῶνται, διότι χωνεύονται δυσκολώτερον τῶν ἄλλων, παράγουσιν ἀέρια ἐν τοῖς ἐντέροις, ἐπιφέρουσι διάῤῥοιαν, καὶ πρὸς ῥευματισμοὺς διαθέτουσιν.

Ὁ Ἱπποκράτης λέγει ὅτι τὸ κατὰ τὸ φθινόπωρον ἁρμοδιώτερον κρέας εἶνε τὸ ὕειον (τὸ τοῦ χοίρου) τρωγόμενον ἄνευ φορινῆς (ἄνευ δέρματος) ἀλλὰ νὰ ἦνε οὔτε πολὺ παχὺ, οὔτε πολὺ ἰσχνὸν, νὰ τρώγηται ὑπόψυχρον, καὶ οὐχὶ πολὺ θερμόν. Εἶνε κακὸν πρὸς βρῶσιν ὅταν ἐσωτερικῶς ἦνε ὠμόν, καὶ ἐξωτερικῶς περικαὲς, ἤτοι ὅταν ἦνε κακοψημένον. Ἐννοεῖ τὸ ψητὸν κρέας καὶ οὐχὶ τὸ βραστόν. Ὡσαύτως κατάλληλον ἦνε καὶ τὸ μικρᾶς ἡλικίας βόειον.

Ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι τὸ κρέας τῶν μόσχων μουσκαρίων εἶνε τὸ εὐπεπτότερον, ὡσαύτως καὶ τὸ τῶν ἐρίφων (τῶν κατσικίων βεργαδίων). Τὸ δὲ κρέας τῆς αἰγὸς εἶνε προτιμότερον τοῦ βοὸς (ἡλικιωμένου δαμαλίου). Ἐν γένει τὸ κρέας τῶν πολὺ ἡλικιωμένων εἶνε χείριστον. Τὸ δὲ τῶν εὐνουχισθέντων εἶνε προτιμότερον τῶν μὴ τοιούτων· διότι εἶνε εὐπεπτότερον καὶ εὐγευτότερον· ὅσα τρέφονται ἀφθόνως, ὡς εἰσὶ τὰ οἰκόσιτα (τὰ μανάρια) παρέχουσι κρέας ἔτι μᾶλλον προτιμότερον.

Ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι ἐν γένει αἱ σάρκες τῶν πεζῶν (τετραπόδων) ζώων ὅταν καλῶς πεφθῶσι παράγουσιν ἄριστον αἷμα, καὶ μάλιστα τῶν ὑῶν (τῶν χοίρων). Ἴσως τοῦτο οὕτως ἔχει· διότι ἡ σὰρξ τῆς ὑὸς ὁμοία τυγχάνει οὖσα τῇ τοῦ ἀνθρώ-

που· κατὰ γεῦσιν καὶ ὀσμήν. Θεωρεῖ ταύτην ὡς τὴν μᾶλλον θρεπτικὴν «*Πάντων μὲν οὖν τῶν ἐδεσμάτων ἡ σὰρξ τῶν ὑῶν ἐστὶ τροφιμοτάτη*».

Ἐν γένει λέγει τὰ ὕεια κρέατα εἰσὶ προτιμότερα τῶν βοείων, καὶ εἰς μὲν τοὺς ἀκμάζοντας ἰσχυροὺς, καὶ ἐργατικοὺς εἰσὶν ἁρμοδιώτερα τῶν ἀκμαζουσῶν ὑῶν (τῶν ἠλικιωμένων). εἰς δὲ τοὺς ἄλλους τῶν αὐξανομένων (τῶν νέων χοίρων).

ΙΑΤΡΙΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ

Θουρίας Καλαμῶν. Βασανίζομαι ὑπὸ διαρκῶν ὀξινώσεων τοῦ στομάχου, ὑπὸ ἀνακαυσίλας τί πράξω; Πρὸ' ἑκάστου φαγητοῦ πίνε μίαν μικρὰν κουταλίαν μαγνησίας κεκραμένης μετὰ ὀλίγου ὕδατος. Τὸ ἑσπέρας καθ' ἣν στιγμὴν θὰ κοιμηθῇς πίνε ποτήριον ὕδατος, τ' αὐτὸ ποίει καὶ τὴν πρωΐαν ἅμα ἐξυπνήσῃς. Ἀπόφευγε τὴν πόσιν ρακῆς, ῥώμης, καὶ οἴνου, τὰ τιγανητὰ καὶ λαδερὰ καὶ πολὺ παχέα φαγητά. Τρῶγε ἐν τῷ φαγητῷ καὶ ὀλίγον κρόμμυον, ἢ ῥαφανίδας ἢ γογγυλίδας. Ἄπεχε τοῦ καπνίζειν.

Ἀγρινίου. Τὸ τέκνον μου ἡλικίας 7 ἐτῶν κατέχεται συνεχῶς ὑπὸ αἱμορραγίας τῆς μύτης, ἥτις βραδύνει νὰ σταματήσῃ· τί ποιήσω; Ἀφ' οὗ μεταχειρισθῇς τὴν ἐμβροχὴν τοῦ μετώπου διὰ ψυχροῦ ὕδατος, καὶ τὴν τούτου ἀπορρόφησιν διὰ τῆς ῥινὸς καὶ ἀποτύχῃς, δέσον τὸ ἄκρον ἰσχυρὰ διὰ νήματος τοῦ μέσου δακτύλου τῆς χειρὸς τοῦ μέρους ἐκείνου τῆς μύτης, ἐξ οὗ ῥέει τὸ αἷμα, ἢ δέσον σφυγκτὰ τὸν βραχίονα. Ἐὰν καὶ τοῦτο ἀποτύχῃ, ἀνύψωσον τὴν χεῖρα τοῦ ῥέοντος μέρους ὑψηλὰ καὶ καθέτως ὥστε νὰ ἐφάπτεται τοῦ ὠτὸς, καὶ διατήρησον ἐπὶ τῆς θέσεως ταύτης δύο ἢ τρία λεπτὰ ὥρας. Καὶ τούτου ἀποτυχόντος λάβε ἐκ τοῦ φαρμακείου ἕνα δραμ. ὑπερχλωρούχου σιδήρου μετὰ 25 δραμ. ὕδατος καὶ δὸς ἀπορροφεῖν διὰ τῆς ῥινός. Μὴν ἀναγκάζῃς τὸ παιδίον πρὸς διαρκεῖς μελέτας· ἄφες νὰ κινῆται καὶ νὰ παίζῃ συνετὰ παιγνίδια· δίδε πίνειν ἐπὶ μῆνα σιδηροῦχον ὕδωρ.

Ἀπάντησις τῇ Α. Κ. περὶ τοῦ τί ποιητέον ὅταν τις παρ' ἄλλου ἐπαινῆται.

Συμβαίνει ἐνίοτε ὁ εἷς ἐπαινεῖν τὸν ἄλλον παρόντα, καὶ ἀκούοντα τοὺς ἐπαίνους. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὁ ἐπαινούμεμος εὑρίσκεται εἰς δεινὴν θέσιν· εἴτε ὁ ἔπαινος εἶναι ἁρμόδιος, εἴτε ὑπερβολικὸς, ἢ λεγόμενος οὐχὶ εἰλικρινῶς. Τί λοιπὸν ποιητέον ; Ἐὰν ὁ ἐπαινούμενος ἀποδεχθῇ σιωπηλῶς τὸν ἔπαινον δεικνύει φιλαυτίαν καὶ ἔπαρσιν. Ἐὰν εἴπῃ εἰς τόν ἐπαινοῦντα ὅτι δὲν εἶναι ὡς λέγει, ὑποδεικνύει αὐτῷ χαρακτῆρα κόλακος, ἢ ψευδομένου ἢ ἐμπαίζοντος. Τὶ λοιπὸν ποιητέον ; Πρέπει ἑτοίμως ν' ἀπολογηθῇ ὁ ἐπαινούμενος· λέγων· α') ἐὰν τοῦτο ὃ λέγετε, ἔχει οὕτως, εἴθε ὁ Θεὸς νὰ μὲ καταστήσῃ ἱκανὸν καὶ ἄξιον. —β') Οὐδόλως εἰμὶ ἄξιος τοιούτων ἐπαίνων, ἀλλ' ἡ ἀγάπη, ἣν πρὸς με ἔχετε μεγαλύνει τοὺς ἐπαίνους σας. γ') Ἡ πρός με ὑπόληψις ἣν ἔχετε, ἐπιφέρει ὥστε νὰ θεωρῶνται ὅλας τὰς πράξεις μου ἀξιεπαίνους.

Τρόπος τοῦ ἐξαφανίζειν τὰς ἐπὶ τῶν μάκτρων κηλῖδας ἐκ τοῦ μαύρου οἴνου

Λάβε ἐκ φαρμακοποιοῦ τὸ ὑγρὸν τό καλούμενον χυμικῶς *χλωροῦχος πότασσα*· πλῦνε διὰ τούτου τὰς κηλίδας, αἵτινες ἐξαλείφονται

Μακροβιότης.

Ἐν Πατησίοις Ἀθηνῶν ὑπάρχει κηπουρὸς ἔχων ἡλικίαν ἐτῶν 109. ὀνομάζεται Ἀθανάσιος Παπαδημητρόπουλος ἐκ πατρίδος Κυθήρων· ἐργάζεται καλλιεργῶν μόνος τὸν κῆπον, εἶνε ὑγιέστατος, τρώγει καὶ χωνεύει καλῶς τροφὰς εὐτελεῖς πίνει οἶνον ὀλίγον μόνον ἐκτάκτως ποιεῖ κατάχρησιν. Εἶνε κράσεως αἱματώδους ἔχει σῶμα ἰσχνὸν, καὶ διατηρεῖται κακῶς ἡ σπονδυλικὴ στήλη. Ὑπῆρξε ἀγωνιστὴς διαρκῶς καθ' ὅλον τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, καὶ ναύτης πρὸ τούτου· φέρει οὐλὰς πληγῶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, βληθεὶς κατὰ τὴν μάχην, καθ' ἣν ἐφονεύθη ὁ Καραϊσκάκης. Ὁ πατὴρ τοῦ γέροντος τούτου ἀπέθανεν ἐν ἡλικίᾳ 120 ἐτῶν, καὶ εἷς θεῖός του ἱερεὺς ἐν Κυθήροις 127 ἐτῶν, ὡς λέγει ὁ ἴδιος.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ

ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

ΙΩΑΝΝΟΥ Π. ΠΥΡΛΑ

ΕΤΟΣ Β'.— Ἐν Ἀθήναις τῇ 1 Νοεμβρίου 1880.— Ἀριθ. 12.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχμ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ

Περὶ ἐνδημικῶν νόσων.

Ὑπάρχουσι νόσοι, αἵτινες ἐπικρατοῦσι κατὰ τόπους, ὡς ἂν ἀρέσκωνται εἰς τούτους, ὀλίγον εὐδοκιμοῦσαι ἀλλαχοῦ ἢ παντάπασι.

Ἐν τῇ Εὐρώπῃ ἐν Νορβηγίᾳ, ἐν Σουηδίᾳ, ἐν Φιλλανδίᾳ, ἐν Ῥωσσίᾳ, ἐν Δανιμαρκίᾳ, ἐν Πομερανίᾳ καὶ Κουρλάνδῃ ἐπικρατοῦσιν ἐνδημικῶς τὸ σκορβοῦτον, ἡ πνευμονία, οἱ ῥευματισμοί, καὶ αἱ καταῤῥοϊκαὶ φλεγμασίαι. Ἐν Λαπωνίᾳ ἐπικρατεῖ ἡ ὀφθαλμία, ἡ νώμη (εἶδος σκορβουτικῆς γαγγραίνης) ἡ ῥαδδοδεσύγη (εἶδος συφίλιδος), ἥτις ἐπικρατεῖ καὶ ἐν Νορβηγίᾳ. Ἐν Ἰσλανδίᾳ τὸ ζιγκλῶσον (τέτανος τῶν νεογνῶν). Ἐν Ἰρλανδίᾳ τὸ λαβρισούλκιον (καρκῖνος τοῦ στόματος). Ἐν Οὐγγαρίᾳ ὁ κακοήθης πυρετὸς μετὰ ἐρυθήματος. Ἐν Πολωνίᾳ, ἐν Λιθουανίᾳ, ἐν Τρανσυλβανίᾳ καὶ Οὐγγαρίᾳ ἡ πλεκτάνη (τριχωδυνία). Ἐν δὲ Ἀγγλίᾳ ὁ σπλὴν (ὑποχονδρίας εἶδος), ὁ διαβήτης καὶ ἡ δυσεντερία. Ἐν Ὀλλανδίᾳ αἱ ἄφθαι, τὰ πνευμονικὰ φύματα, τὸ σκορβοῦτον, αἱ χοιράδες, ἡ πολυΐδρωσις, **(Suette milleure)**. Ἐν

Γαλλίᾳ κατὰ διαφόρους ἐπαρχίας ἐπικρατοῦσι καὶ διάφοροι ἐνδημικαὶ νόσοι, ἡ βρογχοκήλη, ἡ ἰχθύωσις, ἡ ψώρα, ἐξανθήματα διάφορα, ἡ ξηρὰ γάγγραινα, ὁ ἄνθραξ, σπασμωδικαὶ νόσοι, ἡ διφθερίτης, ὁ ἐλώδης πυρετός. Ἐν Ἐλβετίᾳ ἡ βρογχοκήλη, αἱ χοιράδες, ὁ ῥαχιτισμός. Ἐν Καλαβρίᾳ καὶ Πουιλλίᾳ τῆς Ἰταλίας ἡ ταραντοῦλλα. Ἐν Ἱσπανίᾳ καὶ Πορτογαλλίᾳ ἡ Φέγρα ἢ Φεγαρίτα (κακόηθες ἕλκος ἐπὶ τοῦ στόματος).

Ἐν τῇ Ἀσίᾳ οἱ ὑστερισμοὶ καὶ ἡ ὑποχονδρία. Εἰς τὰ βόρεια ἡ παραφροσύνη· εἰς δὲ τὰ μεσημβρινά, ἡπατικὰ νοσήματα, νευρικά, δυσεντερία, χολέρα καὶ ὀφθαλμίαι, καὶ ἡ θερμοκράνη (Καλεντοῦρα). Ἐν τῇ διακεκαυμένῃ ζώνῃ, ἐν Κίνᾳ καὶ Ἰαπωνίᾳ ἡ νευρικὴ κωλικὴ καὶ ἡ λέπρα. Ἐν Ἰνδίαις ὁ Οἰοβάτης (beriberi).

Ἐν τῇ Ἀφρικῇ, ἡ πανώλης, ἡ λέπρα, ἡ ὀφθαλμία, δερματικὰ πάθη, τὸ σκορβοῦτον, αἱ χοιράδες; καὶ ὁ τέτανος.

Ἐν τῇ Ἀμερικῇ, ἐν ταῖς ἡνωμέναις πολιτείαις, ὁ διαλείπων πυρετός, ἡ δυσεντερία, κλπ. Ἐν τῷ Μεξικῷ ὁ κίτρινος πυρετός. Ἐν Περοῦ ἡ σύφιλις καὶ δερματικὰ νοσήματα.

Ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐπὶ τῶν ὀρεινοτέρων χωρίων ἐπικρατεῖ ἐνδημικῶς ὁ διαλείπων πυρετὸς εἰς πρόσωπα μήπω ἐξελθόντα τοῦ χωρίου· τὸ αἴτιον εἶνε ἡ ὕπαρξις ὑδάτων, δι' ὧν τακτικῶς οἱ κάτοικοι ποτίζουσι κήπους, οἵτινες παράκεινται παρ' ἑκάστην οἰκίαν. Ἐκ τούτου διατηρεῖται τὴν νύκτα ὑγρασία, ἥτις παράγει τὸ μίασμα. Πολλαχοῦ ὅταν ἀρθῇ ἡ παράγουσα αἰτία, ἐξαφανίζεται καὶ ἡ ἐνδημικὴ νόσος· ὅπου ὅμως ἡ αἰτία εἶνε ἀνεξάλειπτος, ἐκεῖ συνυπάρχει καὶ ἡ νόσος. Εἴς τινας τόπους ἡ ποιότης τοῦ ποσίμου ὕδατος παράγει ἐνδημικὰς ἰδίας νόσους, εἴς τι χωρίον τῶν Καλαβρύτων τὸ ὕδωρ ἐπιφέρει ἐντεροκήλας, καὶ πάντες σχεδὸν οἱ κάτοικοι ὑφίστανται ταύτην· ἡ ποιότης τῆς γῆς, ἡ πνοὴ τῶν ἀνέμων, διερχομένων δι' ὀρέων, ψυχρῶν, ἢ δι' ὑδάτων, ἢ δι' ἑλῶν, κλπ. πάντα ταῦτα παράγουσιν εἴς τινας τόπους ἰδίας ἐνδημικὰς νόσους.

Τὸ πάλαι ἐν τῇ Σελινοῦντι τῆς Σικελίας ἐπεκράτει ἐνδημικὴ νόσος, ἐξ ἧς οἱ κάτοικοι πολὺ ὑπέφερον, αἱ δὲ γυναῖκες ἐγέννων πρὸ τοῦ ὡρισμένου χρόνου τῆς ἐγκυμοσύνης. Ὁ σοφὸς Ἐμπεδοκλῆς διαγνώσας ὅτι ἡ νόσος προήρχετο ἐκ τῶν παρὰ τὴν πόλιν ὑδάτων τοῦ παραρρέοντος ποταμοῦ, ἔστρεψε τὴν κοίτην τούτου δι' ἰδίων ἐξόδων, καὶ κατήργησε τὴν στάσιν τῶν ὑδάτων παρὰ τὴν πόλιν, ἔκτοτε καὶ ἡ νόσος ἔπαυσε καὶ ἡ πόλις κατέστη ὑγιεινή. Οἱ δὲ Σελινούντιοι εὐγνωμονοῦντες, μεγάλως ἐτίμησαν τὸν Ἐμπεδοκλέα, προσέφερον θυ-

σίας, καὶ τιμὰς τῷ ἀπέδωκαν θείας. (Ἰδὲ Φοῖβον ἔτος Β'. φυλ. 5 σελ. 65).

Ὑπάρχουσιν ἰδιοσυγκρασίαι, αἵτινες οὐδόλως προσβάλλονται ὑπὸ ἐπιδημικῶν νόσων, καὶ ἄλλαι ὑπὸ ἐνδημικῶν. Πολλοὶ εἰσιν οἱ οὐδέποτε προσβληθέντες ὑπὸ διαλείποντος πυρετοῦ καί τοι διέμειναν ἐπὶ πολὺ εἰς ἑλώδεις τόπους. Ἡ διαρκὴς διαμονὴ ἐν τόπῳ νοσηρῷ συνοικειόνει τὸν διοργανισμὸν μετὰ τοῦ μιάσματος, καὶ οὐδόλως προσβάλλονταί τινες τῶν κατοίκων ἐκ τῆς ἐνδημικῆς νόσου. Τοιοῦτοί εἰσι παρ' ἡμῖν πολλοὶ κατοικοῦντες εἰς ἑλώδεις τόπους, ἔχοντες καλῶς καὶ εὐεκτικῶς.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ

Περὶ καθαριότητος ὑπὸ ὑγιεινὴν ἔποψιν.

Ὁ ἄνθρωπος ἀεννάως ἐκπέμπει διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος ὑπὸ ἀτμώδη κατάστασιν ὕλας περιττὰς καὶ ὅλως ἀχρήστους καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ὑγίειαν. Αἱ ὕλαι αὗται ἐὰν μένωσιν ἐν τῷ διοργανισμῷ, ἐμποδιζόμεναι νὰ ἐξέρχωνται, ἐπιφέρουσι νόσους. Ἡ ἐκπομπὴ τούτων γίνεται διὰ τῆς ἐκπνοῆς, διὰ τῶν οὔρων καὶ κοπράνων καὶ κατὰ μέγα μέρος διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος, δι' ὧν ἐκπέμπεται καθ' ἑκάστην περὶ τὴν 1 1|2 ὀκάν. Ἡ λειτουργία αὕτη καλεῖται *ἄδηλος διαπνοή*. Οἱ ἀτμοὶ οὗτοι συνίστανται ἐξ ὕδατος, καὶ ἐξ ἁλατούχων καὶ λιπαρῶν ὑλῶν· καὶ ἐὰν τὸ σῶμα ἦνε ἀσκεπὲς διασκορπίζονται εἰς τὸν περιβάλλοντα ἀέρα. Ἐὰν ὅμως ἦνε κεκαλυμμένον διὰ ἐνδυμάτων, ἀπορροφῶνται ὑπ' αὐτῶν, καὶ δι' αὐτῶν διασκορπίζονται εἰς τὸν ἀέρα· διὰ τοῦ χρόνου ὅμως τ' ἁλατοῦχα καὶ λιπαρὰ μέρη τῆς ἀδήλου διαπνοῆς κορεννύουσι τὰ ἐνδύματα, φράττουσι τοὺς πόρους αὐτῶν, καὶ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας των γίνεται στρῶμα ῥυπαρόν. Ἡ ῥυπαρὰ αὕτη ὕλη καλεῖται κοινῶς *λέρα,* (1) *ῥύπος, ἄζα* κλπ. Τὸ στρῶμα τοῦτο καθίσταται πυκνότερον κατ' ὀλίγον καὶ διὰ τοῦ ἐπ' αὐτοῦ ἐπικαθημένου κονιορτοῦ. Ταῦτα γίνονται ταχύτερα καὶ μείζονα ὅταν τὸ σῶμα ἱδρώνῃ· διότι ὁ ἱδρὼς ἀποτελεῖται ἐκ πλησμο-

---

1) Ἡ λέρα ἐλέγετο τὸ πάλαι ἄλερις, ἀλερίας, καὶ οἴσυπος ἢ οἴσπη. Ἰδίως καλεῖται οἴσυπος ὁ πίνος τῶν προβάτων, ἤτοι ἡ λέρα τῶν προβάτων.

νῆς τῆς ἀδήλου διάπνοῆς, καθ' ἣν οἱ ἀτμοὶ συμπυκνούμενοι ἀποτελοῦσιν ὑγρὰν κατάστασιν· τὸ ὑγρὸν τοῦτο, ἤτοι ὁ ἱδρώς, εὑρισκόμενος μεταξὺ δέρματος καὶ ἐνδυμάτων ἐναποθέτει καὶ ἐπὶ τοῦ δέρματος τὰς ἁλατούχους καὶ λιπαρὰς ὕλας του, αἵτινες διὰ τοῦ κονιορτοῦ ἔτι μᾶλλον συμπικνοῦνται καὶ ἀποτελοῦσι τὴν ἐπὶ τοῦ δέρματος λέραν.

Οὕτω λοιπὸν τὸ λερὸν ἔνδυμα ὡς ἀδιαπέραστον ἐμποδίζει τοὺς ἀτμοὺς τῆς ἀδήλου διαπνοῆς νὰ διασκορπισθῶσιν εἰς τὸν ἀέρα, καὶ μένουσιν διαρκῶς ἐπὶ τοῦ δέρματος, τὸ ὁποῖον ἔτι μᾶλλον ῥυπαροῦται.

Αἱ ἀποτελοῦσαι τὴν λέραν ταύτην ὗλαι εἰσὶν δριμεῖαι καὶ ἐρεθιστικαί, καὶ ὅταν ἐπὶ πολὺ μένουσιν ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἐρεθίζουσι τοῦτο, ἐπιφέρουσι κνισμούς, ἐξανθήματα, φλογώσεις, ἐξ ὧν ἐπισυμβαίνουσιν ἐρεθισμοὶ καὶ κακουχίαι εἰς τὸν στόμαχον καὶ εἰς τὰ ἔντερα, δυσκοιλιότης, κλπ.

Ἡ τοιαύτη νοσηρὰ κατάστασις διαταράττει τὸ νευρικὸν σύστημα, καὶ ἐπεκτείνεται μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου. Ὅθεν ἐπιγίγνονται σκοτοδινίαι, κεφαλαλγίαι, καρηβαρίαι, καὶ νωθρότητες εἰς τὰς ἐνεργείας τοῦ νοός. Ἕπεται ἐκ τούτου ὅτι ἡ ἀκαθαρσία τοῦ σώματος καί, τῶν ἐνδυμάτων, καὶ τῶν καλυμμάτων τῆς κλίνης εἰς τὸν νοσοῦντα εἶνε πολὺ περισσότερον ἐπιβλαβῆ, καὶ μάλιστα ἐὰν ὁ νοσῶν πάσχῃ ἐξ ὀξείας νόσου, ἐξανθηματικοῦ πυρετοῦ, μιασματώδους, ὡς εἶνε ἡ εὐλογία; ἡ κοκκίνη; ἡ ὀστρακία, κλπ. Μεγίστη λοιπὸν ἀνάγκη εἶνε καθ'ἑκάστην νὰ γίγνηται εἰς τοὺς τοιούτους ἀσθενεῖς ἀλλαγὴ τῶν ἐνδυμάτων, καὶ τὰ καλύμματα νὰ ἀερίζωνται.

Ὁ θέλων λοιπὸν διατηρεῖν ὑγιὲς καὶ εὐεκτικὸν τὸ σῶμα ὀφείλει νὰ διατηρῇ καθαριότητα εἰς τὰ ἐνδύματά του. Τὸ ἐγχέσαρκον (ὑποκάμισον) νὰ ἀλλάζῃ δὶς καὶ τρὶς τῆς ἑβδομάδος, ἢ τὸ πολὺ ἅπαξ· τ' αὐτὸ ποιεῖν καὶ διὰ τὴν φλανέλλαν, ἐὰν ταύτην φορῇ ἐσωτερικῶς; ἤτοι κατάσαρκα.

Ἐὰν ὁ ὑγιὴς ἱδρώνῃ πολύ, ὀφείλει ἀλλάξαι τὴν φλανέλλαν ἢ τὸ ὑποκάμισον· διότι ἐὰν αἴφνης προσβληθῇ ὑπὸ ἀνέμου ἢ μείνῃ ὑπὸ ῥεῦμα ἀνέμου, ὑπόκειται εἰς ἐπικίνδυνα κρυολογήματα· διότι ψυχροῦται αἴφνης τὸ δέρμα, συστέλλονται οἱ πόροι καὶ ἡ ἄδηλος διαπνοὴ παύει, ἡ δὲ ἀποπεμπτέα διὰ τούτων περιττὴ ὕλη μένει ἐν τῷ διοργανισμῷ καὶ παράγει νόσον.

Ἐὰν δὲ νοσῶν τις ἱδρώσῃ πολὺ ὡσαύτως ὀφείλει ν' ἀλλάξῃ τὸ ὑποκάμισον ἢ καὶ τὴν φλανέλλαν, ἐὰν φορῇ ταύτην, καὶ ἐπειδὴ ἐνδέχεται ἐν τῷ ἀλλάζειν κρυολογῆσαι, ἀνάγκη νὰ δο-

θῇ προσοχή. Ἰδοὺ τίνι τρόπῳ πρέπει νὰ γίγνηται ἡ τοιαύτη ἀλλαγή. Λάβε μάκτρα βαμβακερὰ (μπόλιας, προσόψια) θέρμανον ταῦτα ἐπὶ τοῦ πυρός, καὶ εἰσχωρῶν ἑκάστην ὑπὸ τὸ ὑποκάμισον περιτύλιξον τὸν κορμὸν ὅλου τοῦ σώματος, τὰς χεῖρας, τοὺς μηρούς, τὴν κοιλίαν κλπ. ὥστε ὅταν ἀρθῇ τὸ ὑποκάμισον ὅλον τὸ σῶμα ἔστω κεκαλυμμένον ἐκ τῶν μάκτρων. Ἵνα οὕτω διατηρῆται ἐπὶ τοῦ σώματος θερμότης καὶ ἀπορροφᾶται ἐκ τῶν μάκτρων ὁ ἱδρώς. Ἔνδυσον ταχέως τὸ νέον ὑποκάμισον καὶ τὰ ἐπὶ τούτου, καὶ ἀμέσως ἀφαίρεσον τὰ μάκτρα. (ἀκολουθεῖ).

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Ἐπήρεια τοῦ γένους ἐπὶ τῆς ὑγιείας.

Οἱ ἄνδρες ὑφίστανται βαρυτέρας τὰς φλογιστικὰς νόσους ἢ αἱ γυναῖκες, καὶ περιπίπτουσι συνεχέστερον εἰς τὰ ἠπατικὰ νοσήματα.

Ὑπόκεινται μᾶλλον οἱ ἄνδρες εἰς τὴν ἀρθρίτιδα, εἰς τὴν ποδάγραν, εἰς τὴν ἀποπληξίαν καὶ ἐπιληψίαν.

Αἱ γυναῖκες προσβάλλονται συνεχέστερον ὑπὸ τῶν ἐπιδημικῶν καὶ μεταδοτικῶν νόσων ἢ οἱ ἄνδρες. Ἔχουσιν εὐκολωτέραν καὶ δαψιλωτέραν (ἀφθονωτέραν) τὴν ἄδηλον διαπνοήν· διὰ τοῦτο καὶ ἀντέχουσι περισσότερον τῶν ἀνδρῶν μένουσαι ἐπὶ ρεύματος ἀέρος, καὶ εἰσὶν ἐλαφρότερα τῶν ἀνδρῶν ἐνδεδυμέναι. Ὑπόκεινται ὅμως μᾶλλον τῶν ἀνδρῶν εἰς τὴν φθίσιν καὶ τὸν καρκῖνον.

Εἰς τοὺς ἄνδρας ὁ κύστειος λίθος εἶναι δεινὸς καὶ ὀλέθριος, καὶ ἐπιγίγνεται συχνότερον. Εἰς τὰς γυναῖκας ὅμως ἐπισυμβαίνει σπανιώτερον, καὶ ἐξέρχεται εὐχερέστερον διὰ τῆς οὐρήθρας· πολλάκις ἐξῆλθον διὰ ταύτης αὐτομάτως μεγάλου μεγέθους λίθοι, μέχρι λεπτοκαρύου (φουντουκίου). Τὸ αἴτιον εἶνε διότι ἡ οὐρήθρα τῆς γυναικὸς εἶνε βραχυτέρα, εὐρυτέρα, καὶ τὸ οὖρον σφοδρῶς ἐξέρχεται ἐκτειναςσόμενον μακράν. Ὁ θεῖος Ἱπποκράτης λέγει περὶ τούτου τάδε·

«Τοῖσι δὲ θήλεσι λίθοι γίνονται οὐχ ὁμοίως· ὁ γὰρ οὐρη»τὴρ βραχύς ἐστιν ὁ τῆς κύστεος καὶ εὐρύς, ὥστε βιάζεσθαι τὸ »οὖρον ῥηιδίως». (π. ἀερ. ὑδ. καὶ τοπ.)

Ἐν γένει αἱ γυναῖκες ἀντέχουσιν εἰς τὰς ταλαιπωρίας καὶ εἰς τὰς νόσους μᾶλλον τῶν ἀνδρῶν· διότι ἔχουσιν ἰσχυροτέραν

τὴν ζωϊκὴν δύναμιν. Καταβάλλονται μὲν εὐκόλως ἐκ νόσου· ἀλλὰ καὶ πολὺ ἀντέχουσι καὶ εὐκόλως ἀναλαμβάνουσι· διὰ τοῦτο ἐν ὀδοντοφυΐᾳ ἀποθνήσκουσι περισσότερα ἄῤῥενα παρὰ θήλεα.

Ἡ γυνὴ ὅμως ὑφίσταται πλείονας νόσους ὀργανικὰς τοῦ ἀνδρός· διότι ἐν τῇ κοιλίᾳ ἔχει πλείονα ὄργανα. Ἔχει δὲ ἐπὶ πλέον τὴν τῶν ἐμμήνων περίοδον καὶ τὴν κυοφορίαν· διὰ ταῦτα καὶ ἡ ζωϊκὴ δύναμις εἶνε ἰσχυροτέρα εἰς τὴν γυναῖκα.

Ὁ Ἱπποκράτης λέγει ὅτι·

«Γυναικὶ ἐν γαστρὶ ἐχούσῃ ἀπό τινος τῶν ὀξέων νουσημά»των ληφθῆναι θανάσιμον».

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ τῶν παλμῶν τῆς καρδίας

Παλμοὶ λέγονται τῆς καρδίας, ὅταν αἱ κινήσεις ταύτης γίνωνται ἀτάκτως, καὶ ἰσχυρότεροι τοῦ δέοντος. Τοῦτο διαγινώσκεται ἀπὸ τὸν πάσχοντα, καὶ ὅταν ἄλλος θέσῃ τὴν παλάμην κάτωθι τοῦ ἀριστεροῦ μαστοῦ, ἢ ἀκροασθῇ διὰ τοῦ ὠτός.

Τὰ αἴτια τὰ παράγοντα τοὺς παλμοὺς εἰσὶ κυρίως δύο. *Ὀργανικὴ βλάβη τῆς καρδίας*, καὶ *νευρικὴ διατάραξις*.

Ἡ *ὀργανικὴ βλάβη τῆς καρδίας* προέρχεται ἐκ πολλῶν αἰτίων, ἐξ ἰδίας ἐνίοτε προδιαθέσεως τοῦ σώματος κληρονομικῆς, ἐκ σφοδροῦ θυμοῦ· συχνότερα δὲ ἐπισυμβαίνει ἐκ χρονίας ἀρθρίτιδος· ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ γίνεται ἐνδοκαρδίτης, περικαρδίτης, ἢ ἀνευρισμὸς ἐκ συστολῆς μιᾶς τῶν ὀπῶν αὐτῆς. Τὸ πάθος τοῦτο ἐθεωρεῖτο σχεδὸν ὡς ἀνίατον, ἀλλ' ἔστιν ἰατόν. Θεραπεύεται διὰ τῆς ἐπισταμένης και μεθοδικῆς χρήσεως σκευασιῶν ἀντιμονίου μετὰ δακτυλίτιδος κλπ. Ἐσχάτως εὑρέθη ὅτι ἡ θειοῦχος πότασσα ὑπὸ δόσιν 2 μέχρι 4 κόκκων πρωῒ καὶ ἑσπέρας λαμβανομένη, θεραπεύει τὸ πάθος· διότι μαλακύνει καὶ χαλαρόνει τοὺς ἐσκληρηκότας τῆς καρδίας ἱστούς· διὰ τοῦτο τὰ θειοῦχα αὐτοφυῆ χλιαρὰ λουτρὰ ὠφελοῦσι τοὺς ὀργανικῶς πάσχοντας ἐκ τῆς καρδίας. Τὰ τῆς τοιαύτης θεραπείας πρέπει νὰ διατάττωνται παρὰ ἰατροῦ.

Οἱ *νευρικοὶ παλμοὶ* προέρχονται ἐκ νευρικῆς διαταράξεως τῶν νεύρων, ἐκ συνεχῶν ἀϋπνιῶν, ἐξ ἠθικῆς ταραχῆς, φόβου, χαρᾶς, ἐκ καταχρήσεως ἀφροδισίων, ἐξ ἐρεθιστικῶν ποτῶν, ἐξ

ὑφαιμίας, ἐκ χλωρώσεως, ἐκ πληθώρας. Ἰδίως δὲ εἰς τὰς γυναῖκας σχεδὸν πάντοτε προέρχονται ἐξ ὑστερισμῶν, ὅτε οἱ παλμοὶ συνοδεύονται καὶ μετὰ ἄλλων συμπτωμάτων. (ἰδὲ Φοῖβον ἔτους Α΄. σελ. 64). Διὰ ταῦτα οἱ νευρικοὶ παλμοὶ εἰσὶν οἱ συνηθέστερον συμβαίνοντες.

Θεραπεία. Ἐν γένει κατὰ τῶν νευρικῶν παλμῶν πρὸς τὴν ταχεῖαν κατάπαυσιν τούτων λάμβανε τὴν κάτωθι σκευασίαν, ἣν ὁ φαρμακοποιὸς κατασκευάζει.

Λάβε ὕδατος ἡδυόσμου	δραμ.	4.
ὕδατος φλοιοῦ νερατζίων ἢ κίτρων	»	24.
Σεραπίου ἁπλοῦ	»	4.
βάμματος δακτυλίτιδος	στάγματα	30.
λαουδάνου Σίνδεναμ	»	30.
θειϊκοῦ αἰθέρος	»	30.
μίξον κατὰ τέχνην.		

Χρῆσις. Ἅμα τῇ ἐνάρξει τῶν παλμῶν πίε ἓν τρίτον τοῦ ὅλου ποτοῦ· καὶ ἐὰν μετὰ 10 λεπτὰ ὥρας μὴ παύσωσι, πίε καὶ τὸ ἄλλον τρίτον· καὶ πάλιν ἐὰν μετὰ 10 λεπτὰ ὥρας μὴ παύσωσι πίε καὶ τὸ ὑπόλοιπον.

Δίδεται δὲ καὶ ἀνὰ ἓν κοχλιάριον σούπας κατὰ 5 λεπτὰ ὥρας μέχρι παύσεως τῶν παλμῶν.

Ἐὰν δὲ προέρχωνται ἐξ ἀναιμίας, πρὸς ῥιζικὴν θεραπείαν διατήρει δίαιταν τονικὴν, λάμβανε σιδηρούχους σκευασίας, ἰδίως τὸ σιδηροῦχον ὕδωρ, περὶ οὗ ἰδὲ «Φοῖβον» Α΄. ἔτους σελ. 150.

Ἐὰν δὲ προέρχωνται ἐκ πληθώρας διατήρει δίαιταν μὴ πολὺ θρεπτικὴν, ἔσο εὐκοίλιος, πίνε ποτὰ ὑπόξυνα διαλυτικά. Ἄπεχε τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν· ὠφελεῖ μικρὰ φλεβοτομία ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ βραχίονος, καὶ προλαμβάνει ἐνίοτε δεινὰ ἀποτελέσματα.

Πῶς πάλλει ἡ καρδία, ἰδὲ «Φοίβου» τοῦ Β΄. ἔτους φυλ. 2. σελ. 23. καὶ φυλ. 3. σελ. 37.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ

Περὶ τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων τῆς διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ θεραπείας.

Ἐκτὸς τῆς κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ χρήσεως τοῦ ἀρσενικοῦ, τινὲς τῶν ἐν Εὐρώπῃ Ἰατρῶν λαβόντες νύξιν ἐκ τῶν

παρὰ τοῦ Διοσκορίδου ἀναφερομένων περὶ τῆς χρήσεως αὐτοῦ κατὰ τῆς χρονίας βηχὸς διὰ τῆς εἰσπνοῆς τῶν τοῦ ἀρσενικοῦ ἀτμῶν, καὶ κατὰ τοῦ ἄσθματος μετὰ ῥητίνης, κτλ. μετεχειρίσθησαν τοὺς ἀτμοὺς τοῦ καθαροῦ ἀρσενικοῦ κατὰ τῶν νόσων τούτων. Πρῶτος τῶν νεωτέρων ὁ Ἄγγλος Ἰατρὸς Γεώργιος Βὲρθ λέγει ὅτι ἐπέτυχε τῆς θεραπείας τοῦ ἄσθματος διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ.

Ὁ δὲ Τρουσσὼ ἑπόμενος τούτῳ ἔλαβε διάλυσιν ἀρσενικῆς σόδας καὶ ἐνέβαψε τεμάχια χάρτου, μεθ' ὧν κατεσκεύασε τσιγάρα ἁπλᾶ ἢ σύνθετα τῇ προσθήκῃ καί τινων φύλλων στραμμωνίου, καὶ ἐπετύγχανε τῆς θεραπείας κατὰ τοῦ ἄσθματος· διὰ δὲ ὑπολογισμοῦ τοῦ ἐν διαλύσει ποσοῦ τοῦ ἀρσενικοῦ προσδιώριζε τὸ ἐμπεριεχόμενον ποσὸν αὐτοῦ ἐν ἑκάστῳ τσιγάρῳ ἵνα μὴ ὑπερβῇ τὸν ὅρον, καὶ ἐπέλθῃ δηλητηρίασις.

Ὡσαύτως καὶ ἄλλοι Ἰατροι ὁρμώμενοι ἐκ τῶν ἀναφερομένων ὑπὸ τοῦ Διοσκορίδου ἐποιήσαντο χρῆσιν τοῦ ἀρσενικοῦ κατὰ δερματικῶν νοσημάτων, δίδοντες τοῦτο καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Οἱ ἄγγλοι Ἰατροὶ Ῥύσχ, Γιργλεστόν, Βίλλαν. κλπ. ἔδιδον τὸ ἀρσενιῶδες ὀξὺ ἐσωτερικῶς. Οἱ δὲ γάλλοι ἰατροὶ Βιέττος καὶ ὁ τούτου μαθητὴς Γαζενάβος ἔδιδον τοῦτο καὶ ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς· ἀλλὰ καίτοι διϊσχυρίζοντο ὅτι ἐπετύγχανον, καὶ ὅμως δὲν ἐγκατέλειπον ἐνθέρμους ὀπαδούς. Καὶ ἐγὼ ἐπὶ 6 μῆνας παρακολουθήσας τὴν κλινικὴν τοῦ Γαζενάβου δὲν ἠδυνήθην νὰ πεισθῶ περὶ τῆς τοσοῦτον θαυμαστῆς ἐπιτυχίας κατὰ δερματικῶν νοσημάτων διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ. Ἐθεραπεύοντο τινὰ τούτων διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ, ὡς θεραπεύονται καὶ δι' ἄλλων φαρμάκων.

Τινὲς τῶν Ἰατρῶν ἑπόμενοι τοῖς ἀναφερομένοις παρὰ τοῦ Καιλίου Αὐριλιανοῦ περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ ὀρυκτοῦ ἀρσενικοῦ κατὰ τῶν ἑλμίνθων ὑπὸ κλύσμα, ἐποιήσαντο δοκιμάς τινας διὰ τῆς δόσεως τοῦ ἀρσενικοῦ διὰ τοῦ στόματος, καὶ ἐπέτυχον. Ἀλλ' ἡ τοιαύτη θεραπεία εἶνε παράτολμος· διότι ἡ μὴ κατάλληλος δόσις δύναται οὐ μόνον τὰς ἕλμινθας φονεῦσαι, ἀλλὰ καὶ τὸν ἑλμινθιῶντα.

Χρῆσις κατά τι ἐπιτυχὴς τοῦ ἀρσενικοῦ ἐγένετο κατὰ τοῦ καρκίνου δι' ἐξωτερικῆς χρήσεως ἐπὶ τῶν πληγῶν ἐλαχίστου ποσοῦ ἀρσενικοῦ· διότι ἐὰν τὸ ποσὸν ἦνε μεῖζον, ἐπιγίγνονται ὀλεθρίαι φλογώσεις καὶ τοπικῶς καὶ γενικῶς· διότι τὸ δηλητήριον ἀποῤῥοφούμενον ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς καρδίας.

Ἄλλοι ἰατροὶ νεωτερισταὶ ἔδιδον τὸ ἀρσενικὸν καὶ κατ'

ἄλλων τινῶν νόσων. Οἱ μὲν λέγουσιν ὅτι διὰ τοῦ ἀρσενικοῦ ἐσωτερικῶς λαμβανομένου ἐθεράπευσαν τὴν ἐπιληψίαν, ἄλλοι τὴν σκελοτύρβην. Ὁ δὲ ἰατρὸς Ἀλεξάνδερ βεβαιοῖ ὅτι διὰ τοῦ φαρμάκου τούτου ἐθεράπευσε τὴν *ἄγχην* τοῦ στήθους· πάθος σπανιώτατον καὶ ὀδυνηρότατον περιοδικῶς ἀναφερόμενον, καθ' οὗ συνήθως ἀποτυγχάνουσιν ἡ κινίνη, τὸ στραμμώνιον, ἡ εὐθάλεια κλπ.

Πολλοὶ τῶν ἰατρῶν ἐσύστησαν τὴν ἐσωτερικὴν χρῆσιν τοῦ ἀρσενικοῦ κατὰ τῶν περιοδικῶν νευραλγιῶν, καθ' ὧν ἡ κινίνη ἐνίοτε καὶ ὑπὸ μεγάλην δόσιν ἀποτυγχάνει.

Ἤδη δὲ ἐγένετο συρμὸς ἡ χρῆσις τοῦ ἀρσενικοῦ, καὶ δίδεται καὶ κατὰ πολλῶν ἄλλων νόσων, κατὰ τοῦ ἀρθρίτου, τῶν ῥευματισμῶν, τῆς φθίσεως, τῆς χορίας, τῶν αἱμοῤῥοΐδων, τοῦ ἰκτέρου, τῶν ἠπατικῶν παθήσεων, τῆς συφίλιδος, τῶν παθῶν τῆς καρδίας, τῶν πνευμόνων κλπ.

Εἰς πολλὰ μέρη τῆς Εὐρώπης ἐπικρατεῖ παρὰ τοῖς πολλοῖς ἰδέα ὅτι ἐλάχιστον τεμάχιον ὀρυκτοῦ ἀρσενικοῦ διατηρούμενον ἐν τῷ στόματι ἀνθρώπου διευκολύνει τὴν ἀναπνοὴν τῶν ἀναβαινόντων ἀνήφορον, καὶ οὐ πολὺ κουράζεται τὸ σῶμα.

Οἱ δὲ χωρικοὶ ἐν Γερμανίᾳ συνηθίζουσι νὰ λαμβάνωσι καὶ ἐσωτερικῶς διὰ τοῦ στόματος μικρὸν ποσὸν ὀρυκτοῦ θειούχου ἀρσενικοῦ (σανδαράχης) μέχρι μικροῦ κόκκου φακῆς κατὰ πᾶσαν πρωΐαν νήστεις πολλάκις καθ' ἑβδομάδα, διόπερ καὶ *ἀρσενικοφάγοι* καλοῦνται· διότι δοξάζουσι ὅτι φέρει εὐτράφειαν, εὐκολύνει τὴν πέψιν, καὶ καλλύνει τὸ δέρμα. Τ' αὐτὸ ποιοῦσι καὶ ἐν τῇ κάτω Αὐστρίᾳ καὶ Ἰστρίᾳ, ἰδίως δὲ οἱ κατοικοῦντες μεταξὺ Ἰστρίας καὶ Οὐγγαρίας.

Ἐν δέ τισι ἐπαρχίαις τῆς Κίνας ἐπικρατεῖ ἀρχαία συνήθεια τοῦ προσθέτειν εἰς τὸν πρὸς κάπνισμα καπνὸν μικρόν τι ποσὸν ὀρυκτοῦ ἀρσενικοῦ, ὅπως διὰ τούτου κατασταθῶσι εὐτραφεῖς, καὶ ἀποκτήσωσι στῆθος εὐρὺ καὶ ὄψιν ἐρυθράν.

Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἐν Λονδίνῳ οἱ ἱπποκόμοι δίδουσιν μικρὰν ποσότητα ἀρσενικοῦ εἰς τοὺς ἵππους μεμιγμένου μετὰ βρώμης, ὅπως κατασταθῶσιν οὗτοι εὐτραφεῖς καὶ τὰς τρίχας λείας ἔχοντες. Τ' αὐτὸ ποιοῦσιν οἱ ἱπποκόμοι τῶν μεγάλων οἰκιῶν ἐν Βιέννῃ. Τινὲς τούτων δένουσι εἰς πανίον ὄγκον ἀρσενικοῦ μέχρις ἐρεβίνθου, τὸν ὁποῖον προσαρτῶσιν εἰς τὸν ἐν τῷ στόματι χαλινὸν τοῦ ἵππου. Οὕτως ὁ σίελος κατ' ὀλίγον διαλύει τὸ ἀρσενικόν, καὶ ὁ ἵππος καθίσταται εὐτραφής, στιλπνός, καὶ ἐκ τοῦ στόματός του ἐξέρχεται λευκὸς ἀφρός.

Τὸ ὀρυκτὸν ἀρσενικὸν ὑπάρχον ἡνωμένον μετὰ θείου ὡς θειοῦχον ἀρσενικὸν εὑρίσκεται ὑπὸ ἐλαχίστην ποσότητα εἰς πολλὰ μέρη μεμιγμένον μετὰ τῆς γῆς, διὰ τοῦτο καὶ πολλὰ φυτὰ φυόμενα εἰς γῆν ἀρσενικοῦχον ἀπορροφοῦσι ἐλαχίστην ποσότητα τούτου μετὰ ἄλλων γαιωδῶν ὑλῶν τῶν χρησίμων πρὸς τροφήν των. Χυμικός τις ἐρευνήσας πολλὰ τοιαῦτα φυτὰ εὗρεν ὅτι ἡ σίκαλις τοῦ τόπου ἐκείνου, ἡ κράμβη, ἡ σφαιροκράμβη (μάππα), τὰ γεώμηλα, ἐμπεριεῖχον ἴχνος ἀρσενικοῦ. Δῆλον ἐκ τούτου γίνεται ὅτι καὶ οἱ ἄνθρωποι οἱ τρεφόμενοι διὰ τοιούτων τροφῶν ἔχουσι ἐν τῷ σώματι αὐτῶν ἴχνος ἀρσενικοῦ, τοσούτου ποσοῦ, ὥστε καθίσταται ἀνεπαίσθητον πρὸς διατάραξιν τῆς ὑγιείας· μέρος τούτου διαμένει ἐν τοῖς ὀστοῖς, τὸ δ' ἄλλο ἐξέρχεται διὰ τῶν κοπράνων.

Ζ'. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ πτυσάνης.

Ἡ πτυσάνη ἐστὶ σκευασία χρήσιμος ὡς σύνηθες ποτὸν τοῦ ἀσθενοῦς. Γίνεται ἢ δι' ἐγχύματος, ἢ δι' ἀφεψήματος (ἰδὲ Φοίβου τ. Α. σελ. 40).

Δι' ἐγχύματος κατασκευάζονται ὅσαι ὗλαι εὐκόλως γίνονται διαραὶ (μουσκεύονται) ἐν τῷ χλιαρῷ ὕδατι καὶ εἰσὶν ἀρωματικαί, τοιαῦταί εἰσι ἀρωματικὰ ἄνθη, φύλλα, σπόροι, ῥίζαι κλπ.

Δι' ἀφεψήματος γίνονται ὅσαι ὗλαι εἰσὶ πυκνότεραι καὶ σκληρότεραι καὶ μὴ ἀρωματικαί· τοιαῦταί εἰσι διάφοροι φλοιοί, ῥίζαι, σπόροι κλπ.

Τὸ ἔγχυμα γίνεται δι' ἐπιχύσεως βράζοντος ὕδατος ἐπὶ τῆς ὕλης, ἥτις μένει οὕτω μετὰ τοῦ ὕδατος κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πολὺ ἢ ὀλίγον πρὸς παροχὴν πυκνοτέρας, ἢ ἀραιοτέρας πτυσάνης.

Τὸ ἀφέψημα κατασκευάζεται διὰ προσθήκης τῆς ὕλης ἐντὸς ὕδατος, ὅπερ διαθερμαίνεται μέχρις ἀναβράσεως, ἢ βράζει ἐπὶ πολὺ κατὰ τὸν σκοπόν.

Ἐπάναγκές ἐστιν ὅπως αἱ ὗλαι ὦσι καλῆς ποιότητος καὶ καθαραί, τὸ ὕδωρ πηγαῖον καθαρόν, καὶ τὸ ἀγγεῖον καθαρόν. Αἱ ῥίζαι, οἱ κορμοί, οἱ φλοιοί, τὰ φύλλα, τ' ἄνθη καὶ οἱ σπόροι καλὸν ἐστὶ προηγουμένως ἵνα βρέχωνται μεθ' ὕδατος ψυχροῦ πρὸς ἀφαίρεσιν τοῦ κονιορτοῦ καὶ πάσης ἀκαθαρσίας.

Καὶ τὸ ἔγχυμα καὶ τὸ ἀφέψημα δέον ὅπως στραγγίζωνται

διὰ ὑφάσματος λεπτοῦ ἵνα ὦσιν ὅσον οἷόν τε διαφανῆ. Δοτέον προσοχὴν ἵνα μὴ γίνωνται πλέον τοῦ δέοντος πυκνά, διότι καθίστανται ἐνίοτε ἀνωφελῆ ἢ ἐπιβλαβῆ.

Ἡ δι' ἐγχύματος πτυσάνη δύναται γενέσθαι ὡς τὸ τέϊ (τσάϊ) πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ στραγγίσματος.

Τινὲς ὗλαι γλοιώδεις, ὡς εἰσὶν ὁ λινόσπορος, καλόν ἐστιν ὅπως ὦσιν ἐντὸς ὀθονίου ἐν τῷ ὕδατι ἵνα μὴ διασκορπίζωνται οἱ κόκκοι ἐντὸς τοῦ ἀγγείου, καὶ προσκολλώμενοι ἐπὶ τῶν παρειῶν δυσχερῶς ἐξάγονται.

Πάντοτε ποιεῖν μικρὸν ποσὸν πτυσάνης, ἵνα γίνηται πάντοτε πρόσφατος. Τὸ δὲ ἔγχυμα μὴ μενέτω πλέον τῆς ψυχράνσεως τοῦ ὑγροῦ· ἀφ' οὗ δὲ στραγγισθῇ δύναται διατηρεῖσθαι χλιαρόν πρὸς χρῆσιν· διότι οὐδόλως ἀποκτᾷ κακὴν γεῦσιν, καὶ διατηρεῖται μᾶλλον εὐάρεστον.

Τὰ ποτὰ ταῦτα καθίστανται τερπνότερα πρὸς πόσιν, ἐὰν γλυκανθῶσι μετὰ ζακχάρου, μέλιτος, ἢ καταλλήλου σεραπίου.

Τινὰ σεράπια οἷά εἰσι τὸ τοῦ κόμμεος, τῶν ἀμυγδάλων (σομάδας), τῆς μαλάχης κλπ. δύνανται κατασταθῆναι πτυσάνη εὐχερῶς, ἐὰν τὸ τοιοῦτον σεράπιον διαλυθῇ ἐν ὕδατι χλιαρῷ ἢ ψυχρῷ κατὰ τὴν ἀνάγκην.

Αἱ πτυσάναι ἀπαιτεῖται ἵνα ὦσιν ἀραιαί, οὐχὶ πυκναί, ἐλαφραί, εὔγευστοι, ἢ γλυκασμέναι διὰ ἱκανοῦ ποσοῦ μέλιτος, ἐὰν ὁ σκοπός ἐστι καὶ τὸ εὐκοίλιον, διότι τὸ μέλι εὐκοίλιόν ἐστιν. Αἱ πρόσφατοί εἰσιν εὐαρεστότεραι· διότι ὅσον μένουσι περισσότερον τόσον ἀλλοιοῦνται, π. χ. τὸ ἔγχυμα τῶν ἀνθέων μαλάχης κατ' ἀρχὰς ἔχει χρῶμα κυανοῦν, κατόπιν μεταβάλλεται εἰς πράσινον, εἶτα εἰς ὠχρόν, καὶ πάντοτε ἀποστερεῖται τῆς ὀσμῆς.

Ἡ πόσις τῆς πτυσάνης πρέπει νὰ γίνηται ὑπό τινα βαθμὸν ψύχους ἢ θερμότητος κατὰ τὸν σκοπόν. Διότι τὰ μὲν θερμὰ ποτὰ αὐξάνουσι τὴν ἄδηλον διαπνοήν· τὰ δὲ ψυχρὰ ἐμποδίζουσι ταύτην, διόπερ καθίστανται ἐνίοτε ἐπικίνδυνα εἴς τινας νόσους. Ἁρμόδιον λοιπὸν συνήθως εἶνε τὸ δίδειν εἰς τὸν ἀσθενῆ τὸ ποτὸν χλιαρόν, ἢ καὶ θερμόν, ἐὰν ὁ νοσῶν κατέχηται ὑπὸ δίψης, διότι τὸ θερμὸν ποτὸν κόπτει τὴν δίψαν.

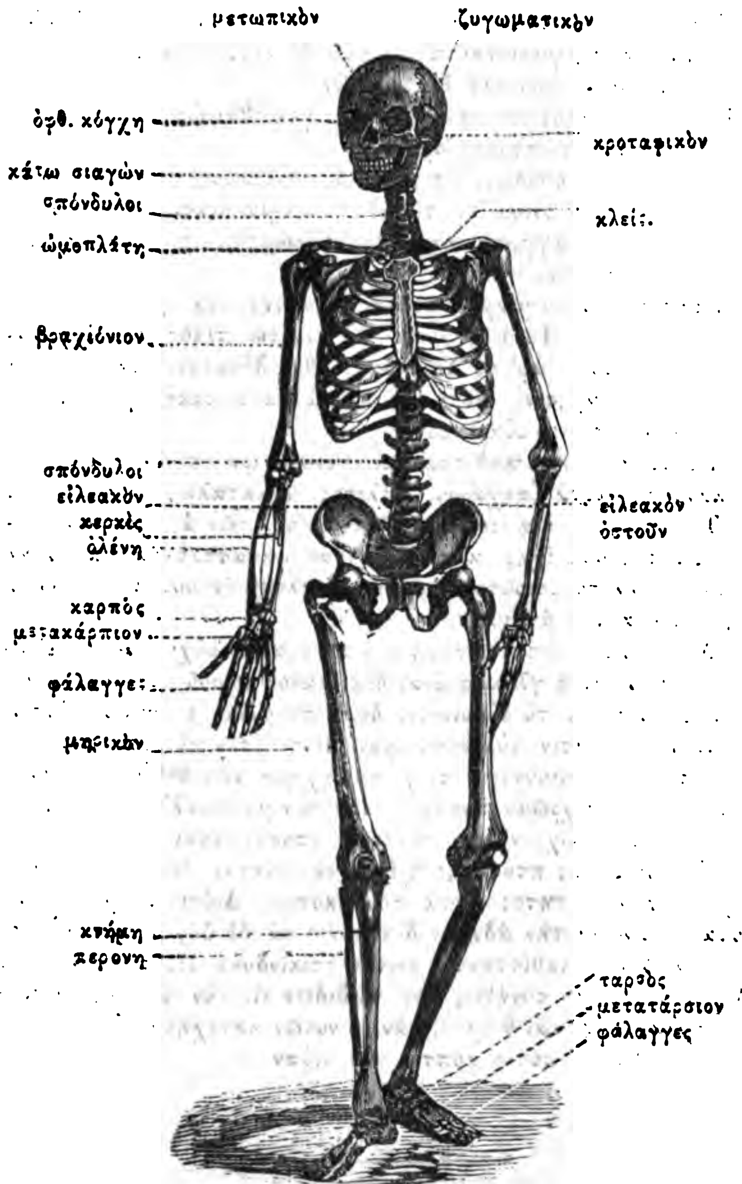

ΣΚΕΛΕΤΟΣ τοῦ ἀνθρώπου
μετὰ τῶν ὀνομάτων τῶν κυριωτέρων μερῶν αὐτοῦ.

ΠΕΡΙ ΣΚΕΛΕΤΟΥ.

Ὅλα τὰ ὀστᾶ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος συναρμολογούμενα κατὰ τὴν φυσικὴν αὐτῶν θέσιν ἀποτελοῦσι τὸν σκελετόν, δι' οὗ ὑποδεικνύεται τὸ ἀνθρώπινον σῶμα ἀπογυμνωμένον ἐκ τῶν ὑγρῶν καὶ μαλακῶν μερῶν αὐτοῦ.

Ὅλα τὰ ὀστᾶ εἰσὶ 208. Ἐὰν δὲ εἰς ταῦτα συμπεριληφθῶσι καὶ οἱ 32 ὀδόντες, οἵτινες διαφιλονεικοῦνται ἂν ὦσιν ὀστᾶ (ἰδὲ Φοῖβον τ. Α'. σελ. 193) τότε ἀποτελεῖται ἀριθμ. 240.

Ὁ σκελετὸς διαιρεῖται εἰς τρία μέρη: εἰς κεφαλήν, εἰς κορμὸν καὶ εἰς μέλη.

Ἡ κεφαλὴ ἀποτελεῖται ἐξ 22 ὀστῶν, ὧν 8 ἀποτελοῦσι τὸ κρανίον καὶ 14 τὸ πρόσωπον. Ἐὰν προστεθῶσιν εἰς ταῦτα καὶ οἱ 32 ὀδόντες ἀποτελεῖται ἀριθμὸς 55.— Ὁ κορμὸς ἐκ 55.

Τὰ ἄνω μέλη, ἤτοι αἱ χεῖρες, συνίστανται ἐξ ὀστῶν 64, ἡ ἐκ 32 ἑκάστη χείρ.

Τὰ κάτω μέλη, ἤτοι οἱ πόδες, ἔχουσιν ὀστᾶ 62, ἕκαστος ποὺς 31.

Ἐν γένει ὁ σκελετὸς τῆς γυναικὸς εἶνε βραχύτερος καὶ λεπτότερος τοῦ τοῦ ἀνδρός· ἡ ἐπιφάνεια τῶν ὀστῶν λειοτέρα, καὶ αἱ ἐξοχαὶ αὐτῶν μικρότεραι. Τὸ μέτωπον τῆς γυναικὸς εἶνε στενότερον τοῦ τοῦ ἀνδρός. Ὁ θώραξ τῆς γυναικὸς εἶνε βραχύτερος καὶ ἧττον ἐξέχων καὶ κατά τι πλατύτερος πρὸς τ' ἄνω καὶ στενότερος πρὸς τὰ κάτω τοῦ τοῦ ἀνδρός· καθίσταται ὅμως ἐπιμήκης καὶ στενώτερος ὅταν φέρῃ ἡ γυνὴ στηθόδεσμον· οἱ ὦμοί εἰσι ταπεινότεροι· αἱ κλεῖδες μᾶλλον ἐπιμήκεις καὶ εὐθύτεραι· τὸ στῆθος καθίσταται εὐρύτερον τοῦ τοῦ ἀνδρός. Τὸ μέσον τοῦ σκελετοῦ εἰς τὴν γυναῖκα εὑρίσκεται ὑπὸ τὴν ἥβην, ἐν ᾧ τὸ τοῦ ἀνδρὸς κεῖται σχεδὸν ἐπ' αὐτῆς. Αἱ χεῖρες τῆς γυναικὸς εἰσὶ βραχύτεραι τῶν τοῦ ἀνδρός, καὶ ἡ δρὰξ αὐτῆς στενοτέρα. Οἱ δάκτυλοι τῆς γυναικὸς ἄγουσι λεπτυνόμενοι. Τὰ μηρικὰ ὀστᾶ εἰσι κυρτὰ πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ μᾶλλον ἀπομεμακρυσμένα. Οἱ δὲ πόδες τῆς γυναικός εἰσι μακρότεροι τῶν τοῦ ἀνδρός. Τὸ βάρος τοῦ κρανίου τῆς γυναικὸς εἶνε μικρότερον τοῦ τοῦ ἀνδρὸς ὡς 85 πρὸς 100. Τοῦ γέροντος ὁ σκελετὸς εἶνε ἐλαφρότερος τοῦ τοῦ νέου καὶ τὸ κρανίον λεπτότερον.

Ἐπειδὴ ἐν Σύρῳ κατὰ τὸ λέγειν ἐφημερίδων ἐπικρατεῖ ὁ διφθερίτης, συσταίνομεν τὴν ἀναφερομένην θεραπείαν εἰς τὸν Φοῖβον Α'. ἔτους σελ. 94· διότι ὅπου αὐτὴ ἐφηρμώσθη θαυ-

μασίως ἐπέτυχεν· ὠφελεῖ προσέτι καὶ ἡ ἐμφύσησις ἐπὶ τοῦ φάρυγγος 6 κόκκων θειϊκῆς κινίνης ἐπαναλαμβανομένης, ὡσαύτως καὶ ἡ ἐμφύσησις 10 κόκκων στυπτηρίας κεκαυμένης. Ἐσχάτως συσταίνεται καὶ ἡ ἐμφύσησις κόνεως τοῦ Κουβέβε, καὶ ἡ διὰ χρωστῆρος ἐπαλοιφὴ τοῦ πάσχοντος μέρους διὰ περχλωρούχου σιδήρου, διὰ ὀποῦ λεμονίου, ἢ διὰ τανίνης.

ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΙΑΤΡΙΚΗ.

Ἐρ. Τὸ κοράσιόν μου ἐτῶν 8 ὑπέστη τραῦμα ἐπὶ τοῦ στήθους· διότι ἐχύθη ὕδωρ βράζον. Παρῆλθον ἤδη 30 ἡμέραι, καὶ ἡ πληγὴ ἐξακολουθεῖ, ἐγένοντο δὲ καὶ σαρκώματα.

Ἀπ. Ἐπάλειφε κατ' ὀλίγον διὰ τῆς κάτωθι ἀλοιφῆς πρωῒ καὶ ἑσπέρας.

Λάβε	ὑποξικοῦ μολύβδου	κοκ.	20
	ἀλοιφῆς σπέρματος κήτους	δραμ.	4
	ἐλαίου λεβαντίδος	σταγμ.	10
	μίξον πάντα κατὰ τέχνην.		

Ἡ ἀλοιφὴ αὕτη ἐπαλειφομένη πρωῒ καὶ ἑσπέρας ὠφελεῖ καὶ κατὰ τοῦ ἐκζέματος, καὶ παντὸς ἐρυθηματικοῦ ἐξανθήματος. Ἐνίοτε εἶνε ἀνάγκη ὅπως ὁ ὑποξικὸς μόλυβδος ὑπάρχῃ ὑπὸ ποσότητα κόκ. 30.

Σχολεῖα μαγειρικῆς γυναικῶν καὶ κορασίων.

Ἐν Λονδίνῳ συνέστη ἐθνικὸν ἐκπαιδευτήριον μαγειρικῆς, ᾠκοδομήθη ἴδιον κατάστημα, ἔνθα ὑπάρχει μέγας χῶρος πρὸς τὴν πρακτικὴν διδασκαλίαν τῆς μαγειρικῆς, καὶ ἀμφιθέατρον πρὸς τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν.

Τὰ κατασκευαζόμενα φαγητὰ καταναλίσκονται τὰ μὲν πρὸς τοὺς μαθητάς, τὰ δὲ πρὸς τοὺς διδασκάλους, καὶ ἄλλα πωλοῦνται. Ἡ Σχολὴ αὕτη διαιρεῖται εἰς τρία τμήματα. Τὸ ἓν προώρισται διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς μαγειρικῆς τῶν ἐργατῶν· τὸ ἄλλο διὰ τὴν μεσαίαν τάξιν, καὶ τὸ τρίτον διὰ τὴν τῶν πλουσίων.

Αἱ μαθήτριαι μετὰ τὰς σπουδὰς τῆς μαγερικῆς ὑπόκεινται εἰς ἐξετάσεις καὶ λαμβάνουσι δίπλωμα.

Μεταξὺ τῶν μαθητριῶν τούτων ὑπάρχουσι καὶ κόραι ἰατρῶν, δικηγόρων καὶ ἄλλων εὐκαταστάτων.

Ἤδη ἐγένοντο ἐν Ἀγγλίᾳ πολλὰ τοιαῦτα σχολεῖα, ἐν δὲ τῇ Ἑλβετίᾳ ὡσαύτως, πανταχοῦ σχεδὸν ἤδη ἐγκατεστάθησαν τοιαῦτα σχολεῖα.

ΠΙΝΑΞ

ΤΩΝ ΕΝ ΤΩ Β' ΤΟΜΩ ΤΟΥ ΦΟΙΒΟΥ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Ἔκδοσις τρίτη

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Γ'.| ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1880.| ΑΡΙΘ. 1.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχμ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ δενδροφυτείας τῶν εἰς τὰς πόλεις ὁδῶν, ἤτοι τῶν δημοτικῶν ὁδῶν.

Ὁ ἀὴρ, τὸν ὁποῖον ἀενάως ἀναπνέομεν, χρησιμεύει πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, καὶ πάντων τῶν ἀναπνεόντων ζώων.

Ὁ ἀὴρ συνίσταται ἐκ δύο ἄλλων ἀερίων σωμάτων, ὧν τὸ ἓν ὀνομάζεται *ὀξυγόνον*, καὶ τὸ ἄλλο *ἄζωτον*· 100 μέρη ἀέρος ἀποτελοῦνται ἐξ ἑνὸς μέρους ὀξυγόνου, καὶ ἐκ 4 μερῶν ἀζώτου· ἐμπεριέχει δὲ καὶ ὀλίγον ποσὸν ἄλλου ἀερίου, τὸ ὁποῖον καλεῖται *ἀνθρακικὸν ὀξύ*· προσέτι ἐμπεριέχει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον καὶ ἀτμοὺς ὕδατος, μιασματικὰς ὕλας ὁτὲ μὲν πολλὰς ὁτὲ δὲ ὀλίγας, κονιορτοὺς κλπ. Ὁ οὕτως ἔχων ἀὴρ εὑρίσκεται πανταχοῦ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς, καὶ καλεῖται παρὰ τῶν νεωτέρων *ἀτμοσφαῖρα*.

Τὸ ὀξυγόνον χρησιμεύει κυρίως πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς. Τὸ ἄζωτον, τὸ ἀνθρακικὸν ὀξὺ, οἱ ἀτμοὶ τοῦ ὕδατος καὶ αἱ

ἀτμώδεις ὕλαι εἰσὶν ἄχρηστοι, καὶ ἐπιβλαβεῖς εἰς τὴν ὑγίειαν καὶ ζωήν. (ἴδε Φοῖβον ἔτος Βί. σελ. 52).

Διὰ νὰ διατηρῆται καλῶς ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, καὶ νὰ ὑπάρχῃ ὑγίεια, πρέπει πάντοτε νὰ διατηρῆται ἡ αὐτὴ ἀναλογία τοῦ ὀξυγόνου πρὸς τὸ ἄζωτον, καὶ νὰ μὴν αὐξάνῃ περισσότερον τοῦ δέοντος οὐδὲν τῶν ἐν τῷ ἀέρι ἄλλων ἀερίων σωμάτων.

Ἡ χρησιμότης τοῦ ὀξυγόνου πρὸς διατήρησιν τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου γίνεται διὰ τῆς ἀναπνοῆς. Ὁ ἄνθρωπος εἰσπνέων τὸν ἀέρα φέρει τοῦτον εἰς τοὺς πνεύμονας· ἐκεῖ ἑνοῦται τὸ ὀξυγόνον μετὰ τοῦ ἐν τῷ αἵματι ἄνθρακος, σχηματίζεται ἀνθρακικὸν ὀξὺ, τὸ ὁποῖον ἐξέρχεται διὰ τῆς ἐκπνοῆς. Τοιουτωτρόπως πάντες οἱ ἄνθρωποι ὡς καὶ τὰ ἀναπνέοντα ζῶα ἀεννάως ἀφαιροῦσι τὸ ὀξυγόνον τῆς ἀτμοσφαίρας, και ἀντικαθασταίνουσι τοῦτο δι' ἀνθρακικοῦ ὀξέος. Λογικῶς σκεπτόμενος ἕκαστος ἐξάγει τὸ συμπέρασμα ὅτι οὕτως ἔμελλε κατ' ὀλίγον νὰ ἐξαφανισθῇ τὸ ὀξυγόνον τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ὅλος ὁ εἰσπνεόμενος ἀὴρ νὰ ἔχῃ ἄζωτον καὶ ἀνθρακικὸν ὀξὺ, ἅπερ εἰσὶν ἄχρηστα πρὸς ζωὴν, καὶ τότε πάντες οἱ ἄνθρωποι καὶ πάντα τ' ἀναπνέοντα ζῶα ἔμελλον νὰ ἀποθάνωσιν.

Ἡ θεία ὅμως πρόνοια, ὁ παμμέγιστος ἐκεῖνος νοῦς, ὃν πάντα τὰ ἔθνη Θεὸν καλοῦσιν· ὅστις πρῶτος καὶ τελευταῖος παρήγαγε τὰ πάντα, καὶ αἰωνίους καὶ ἀναλλοιώτους νόμους ἔθεσεν εἰς τὴν φύσιν καὶ εἰς πάντα τὰ ἔργα αὐτοῦ, καὶ τοῦ ὁποίου, ἀπεράντου τούτου νοὸς, ὁ τοῦ ἀνθρώπου πεπερασμένος (περιωρισμένος) νοῦς οὐ δύναται τὸ μέγεθος ἀντιληφθῆναι, ἐφρόντισε πρὸς ἀντικατάστασιν τοῦ καταστρεφομένου διὰ τῆς ἀναπνοῆς ὀξυγόνου, καὶ πρὸς ἀφαίρεσιν τοῦ πλεονάζοντος ἀνθρακικοῦ ὀξέως, καὶ παρήγαγε τὰ φυτὰ, τὰ ὁποῖα ζῶσι καὶ ταῦτα διὰ τῆς ἀναπνοῆς τοῦ ἀέρος. Τῇ διαφορᾷ τοῦ ὅτι ταῦτα ζῶσιν ἀφαιροῦντα τὸ τοῦ ἀέρος ἀνθρακικὸν ὀξὺ, καὶ ἀντικαθασταίνουσι τοῦτο διὰ τοῦ ὀξυγόνου· καὶ οὕτως ἰσορροπεῖ πάντοτε τὸ ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ ὀξυγόνον. Τὰ φυτὰ ἀπορροφοῦσι τὸ τῆς ἀτμοσφαίρας ἀνθρακικὸν ὀξὺ, καὶ μετ' αὐτοῦ ἀτμοὺς καὶ ἄλλα ἀερώδη σώματα τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ ἐκπέμπουσι τὸ ὀξυγόνον πάλιν μετὰ ἀτμῶν ὕδατος καὶ ἄλλων ἀεροειδῶν σωμάτων μόνον τὴν ἡμέραν, ὑπάρχοντος τοῦ ἡλιακοῦ φωτός ἀναλόγως τῆς ἐντάσεως αὐτοῦ· τὴν δὲ νύκτα ἐκπέμπουσιν ἀνθρακικὸν ὀξὺ, τὸ ὁποῖον διὰ τῶν ῥιζῶν των ἐκμυζῶσιν (ἀπορροφοῦσιν) ἐκ τῆς γῆς· διότι τὴν νύκτα τὰ φυτὰ ἔχουσιν ἰσχυροτέραν τὴν ἀπορροφητικὴν δύναμιν, διὸ διὰ τῶν ῥιζῶν

ἀπορροφοῦσι καὶ τὰς ὀρυκτὰς ὕλας διελελυμμένας ἐν ὕδατι· διὰ δὲ τῶν πόρων τοῦ στελέχους καὶ τῶν φύλλων ἀτμοὺς ὕδατος ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας.

Ἐξ ὅλων τῶν ῥηθέντων ἕπεται ὅτι διὰ νὰ ὑπάρχῃ καλὴ ζωὴ πρέπει νὰ συνυπάρχωσι καὶ φυτά, καὶ μάλιστα δένδρα· διότι ταῦτα περισσότερον ἐκτελοῦσι τὴν λειτουργίαν ταύτην τῆς φύσεως.

Ἀλλ' ὅπου διαμένει ὁ ἄνθρωπος πρέπει πλησίον νὰ ὑπάρχωσι καὶ δένδρα καὶ ἄλλα φυτά; Δῆλον ἐκ τῶν ῥηθέντων γίνεται ὅτι τὴν ἡμέραν, ἐὰν ὦσι παρακείμενα εἰς τὸν ἄνθρωπον δένδρα οὐ βλάπτουσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ὠφελοῦσι διὰ τῆς παραγωγῆς τοῦ ὀξυγόνου, ἐκτὸς ἂν παράγωσι καὶ ἐπιβλαβεῖς ἀτμούς. Τὴν νύκτα ὅμως πάντα τὰ δένδρα εἰσὶν ἐπιβλαβῆ· διότι διαχύνουσι ἀνθρακικὸν ὀξύ, τὸ ὁποῖον ὅταν ὁ ἄνθρωπος εἰσπνέῃ μετὰ τοῦ ἀέρος περισσότερον τοῦ δέοντος, ὑποφέρει ἐκ σκοτιδίνης, καρηβαρίας, χαλαρώσεως τῶν δυνάμεών του, τινὲς ὑφίστανται καὶ κεφαλαλγίαν, ναυτίαν κλπ. καὶ ὅταν ἦ παραπολὺ ἐπέρχεται καὶ θάνατος.

Τὰ δένδρα λοιπὸν δὲν πρέπει νὰ κῆνται πλησίον πολὺ τῶν οἰκιῶν καὶ μάλιστα τῶν παραθύρων· διότι οὕτως κοραίνουσι τὴν νύκτα τὸν ἀέρα ἐξ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, ἐξ ἀτμῶν, καὶ ἄλλων ἀερωδῶν σωμάτων, ὧν τινὰ κατὰ τὸ εἶδος τοῦ δένδρου εἰσὶν καὶ ἐπιβλαβῆ εἰς τὴν ὑγίειαν. Ἐκτὸς τούτου τὴν ἡμέραν κείμενα πρὸ τῶν παραθύρων ἐμποδίζουσι τὸν ἥλιον, ὁ ὁποῖος εἶνε ζήδωρος.

Τὰ ἐν τοῖς ὁδοῖς δένδρα κατὰ συνήθειαν φυτεύουσι πλησίον τῶν παραθύρων τῶν οἰκιῶν, καὶ ὅταν πολὺ ἀναπτυχθῶσι ἐμποδίζουσι καὶ τὸν Ἥλιον νὰ εἰσέρχηται εἰς τὴν οἰκίαν, ὅστις εἶνε, ὡς ἐρρέθη, ἀναγκαιότατος πρὸς τὴν ὑγίειαν, καὶ τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἐν τῇ οἰκίᾳ ἀέρος ἐμποδίζουσι, καὶ ἀνθρακικὸν ὀξὺ παράγουσιν. Ἀνάγκη λοιπὸν χάριν τῆς ὑγιείας ὅπως τὰ τῶν ὁδῶν δένδρα φυτεύωνται μακρὰν τῶν παραθύρων. Ἡ καταλληλοτέρα θέσις εἶναι τὸ μέσον τῶν ὁδῶν. Οὕτως καὶ σκιάζουσιν ἐντελέστερον τὴν ὁδὸν ἐν ὥρᾳ καύσωνος, καὶ τὴν ὁρμὴν τῶν ἀνέμων μετριάζουσι, καὶ τὰς παρακειμένας οἰκίας οὐ βλάπτουσιν· αἱ δὲ ἅμαξαι εἰσὶν ὑπόχρεοι διατηρεῖν μίαν θέσιν κινήσεως, ἄλλην κατὰ τὴν ἄνοδον, καὶ ἄλλην κατὰ τὴν κάθοδον, ὅπερ εἶνε εὐπρεπέστερον καὶ ἀσφαλέστερον εἰς τοὺς διαβάτας.

Ἀλλὰ τίνα δένδρα πρέπει νὰ φυτεύωνται ἐπὶ τῶν ὁδῶν; Ἐννοεῖται τὰ παράγοντα ὀλιγοτέρους ἐπιβλαβεῖς ἀτμούς· διότι

όλα τὰ δένδρα δὲν παράγουσιν ἐπίσης ἐπιβλαβεῖς. Τοιαῦτά εἰσιν ἡ πύτις, ἡ πεύκη, ἡ δρῦς, ἡ μωρεὰ, ὁ εὐκάλυπτος, ἡ ἐλαία, καὶ πᾶν τὸ ἐλαφρῶς εὐῶδες.

Ἡ τοιαύτη διάταξις τῆς τῶν ἐντὸς τῆς πόλεως ὁδῶν δενδροφυτείας, ἥτις καὶ οἰκονομικωτέρα εἶνε, διότι διὰ μιᾶς μόνης σειρᾶς δένδρων σκιάζεται καλῶς πᾶσα εὐρεῖα ὁδός. Αἱ μὲν πρὸς βορρᾶν διευθυνόμεναι ὁδοὶ θέλουσι σκιάζεσθαι κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς ἡμέρας ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἡμίσεως μέρους, κατὰ δὲ τὸ ὑπόλοιπον ἐπὶ ἑτέρου ἡμίσεως. Αἱ δὲ πρὸς ἀνατολὰς θέλουσι σκιάζεσθαι κατὰ τὸ πρὸς βορρᾶν ἥμισυ αὐτῶν· τὸ δὲ ὑπόλοιπον σκιάζεται ὑπὸ τῶν οἰκιῶν.

Πόσον δὲ πλάτος πρέπει νὰ ἔχῃ ἑκάστη ὁδὸς ἵνα δενδροφυτεύηται, καὶ πόσον ὕψος πρέπει νὰ ἔχωσιν αἱ παρακείμεναι οἰκίαι; τοῦτο λέξομεν ὅταν διαλάβωμεν περὶ ὑγιεινῆς οἰκοδομῶν. Εἰς τὸ ἑπόμενον θέλομεν διαλάβει περὶ δενδροφυτείας τῶν δημοσίων ὁδῶν.

Β΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ καθαριότητος ἐν γένει

Ἡ καθαριότης τοῦ σώματος καὶ τῶν περι τοῦτο ὄντων μεγάλως συντελεῖ πρὸς διατήρησιν καὶ προφύλαξιν τῆς ὑγιείας. διότι ἡ μὲν τοῦ σώματος ἀκαθαρσία ὡς καὶ ὁ ῥύπος διερεθίζει τὸ δέρμα, ὡς προεῤῥέθη εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον, ἡ δὲ τῶν περὶ τὸ σῶμα πραγμάτων ἀκαθαρσία βλάπτει τὴν ὑγίειαν καὶ προκαλεῖ νόσον. Ἐν ᾧ ἡ καθαριότης μεγάλως διευκολύνει καὶ τὴν θεραπείαν νόσου, καὶ τὴν ἀνάῤῥωσιν ἐπιταχύνει

Τούτων ἕνεκεν φύσει ὁ ἄνθρωπος φιλεῖ τὴν καθαριότητα καί ἀποστρέφεται τὴν ἀκαθαρσίαν. Καὶ ὅσον εἶναι τελειότερος καὶ πρὸς τὸν Θεὸν πλησιάζων διὰ τῆς ἀναπτύξεως τοῦ νοός του, τοσοῦτον καὶ τέρψιν περισσοτέραν αἰσθάνεται πρὸς τὴν καθαριότητα. Ὅσον ὅμως ὑλικώτερος καὶ ἀκατέργαστος εἶναι καθομοιούμενος πρὸς τὰ ζῶα, τοσοῦτον ἀναίσθητος πρὸς τὴν καθαριότητα ὑπάρχει, καὶ ἀκαθαρτότερον βίον διάγει· διὸ καὶ τὰ μᾶλλον ἀτελῆ ζῶα ῥυπαρά εἰσι, κυλιόμενα ἐν πηλῷ καὶ βορβόρῳ οἷά εἰσιν, οἱ χοῖροι, οἱ σκώληκες κλπ.

Ἐνῷ τὰ οἰκόδια ζῶα, ὡς ἐντελέστερα, εἰσὶ καθαρὰ, ἐν οἷς ἐστὶν ἡ γαλῆ, ἥτις οὔτε ὕδωρ δέχεται ἵνα βρέξῃ τὸν πόδα της. Διόπερ ὅταν ἴδωμεν ζῶόν τι καθαριζόμενον, λέγομεν

ὅτι ὡς ἄνθρωπος καθαρίζεται. Ἡ καθαριότης εἶνε θεῖον προσόν. Ὁ θεὸς εἶνε ὁ τύπος τῆς καθαριότητος. Ὅλαι αἱ θρησκεῖαι ἐπιβάλλουσι καθαριότητα.

Καὶ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία τὴν καθαριότητα ἐπιβάλλει εἰς πᾶσαν ἱερὰν πρᾶξιν. Καὶ αἱ γυναῖκες ὑπόχρεοί εἰσι καθαρίζεσθαι καλῶς ὅταν μέλλωσι ζυμῶσαι πρόσφορα. Πᾶς δὲ προσερχόμενος εἰς τὴν ἐκκλησίαν ὀφείλει ἵνα ᾖ λίαν καθαρὰ ἐνδεδυμένος, καὶ τὸ σῶμα καθαρὸν ἔχων.

Οὕτως ἐθεωρεῖτο ἡ καθαριότης ὡς ἠδιάζον συστατικὸν παντὸς εὐγενοῦς καὶ ἐξέχοντος ἀνθρώπου. Ἡ Ναυσικάα περιποιουμένη, καθ' Ὅμηρον, τὸν πατέρα της, λέγει, ὅτι εἰς αὐτὸν ἀνήκει ὡς βουληφόρον τὸ ἔχειν καθαρὰ ἐνδύματα.

Διὰ ταῦτα ἀνέκαθεν ἐθεωρήθη καὶ ὡς ἓν τῶν σημαντικωτέρων συστατικῶν τῆς γυναικείας εὐπρεπείας ἡ καθαριότης, διὰ τῆς ὁποίας τὸ σῶμα καθίσταται εὔοσμον· διόπερ ὁ Ὅμηρος, ἵνα ἐκφράσῃ τὴν τοιαύτην ὑπεροχὴν τῆς Ἑλένης λέγει, ὅτι καί ὁ θάλαμός της ἦν εὐώδης (Ὀδυσ. Δ. 121). Τῆς δὲ Ἀνδρομάχης τὸν κόλπον ὡς ἐκπέμποντα εὐώδη ὀσμὴν ἀποκαλεῖ κηώδη (Ἰλ. Ζ. 483).

Καὶ αὐτὸς ὁ κυνικὸς φιλόσοφος, ὁ ῥακενδύτης Διογένης, διεκρίνετο διὰ τὴν καθαριότητά του.

Πρὸς δὲ ἡ καθαριότης ἠθικῶς ἐξεταζομένη καθίστησι τὸν ἄνθρωπον ἐπίχαριν καὶ εὐάρεστον, καὶ ἂν τύχῃ νὰ ἦνε σωματικῶς ἐλαττωματίας. Ὁ Σωκράτης καί τοι ἄσχημος, ἕνεκεν ὅμως τῆς φιλοκαλίας καὶ τῆς καθαριότητος τοῦ σώματός του παρεῖχεν εὐχαρίστησιν, καὶ τὸν συνανεστρέφοντο οἱ εὐγενέστεροι τῶν συμπολιτῶν του.

Ἡ καθαριότης ἐπιφέρει τὴν φιλοκάλιαν, δηλ. τὴν τάξιν πρὸς τὸ διαθέτειν τὰ ἑαυτοῦ καὶ τὰ τῆς οἰκίας, καὶ ἕλκει πολλὰ ἄλλα πλεονεκτήματα. «Εἶναι βούλου, λέγει ὁ Ἰσοκράτης πρὸς Δημόνικον, τὰ περὶ τὴν ἐσθῆτα φιλόκαλος, ἀλλὰ μὴ καλλωπιστής· ἔστι δὲ φιλοκάλου μὲν τὸ μεγαλοπρεπὲς, καλλωπιστοῦ δὲ τὸ περίεργον».

Ὁ διατηρῶν καθαριότητα τοῦ σώματος ἀνάγκην ἔχει διατηρεῖν καθαρὰ τὰ ἐνδύματα· ὁ δὲ οὕτως ἔχων καθίσταται θαρραλέος ἐνώπιον τῶν ἄλλων, καὶ ἄξιος ἐκτιμήσεως. Ἐν γένει εἰπεῖν ἡ καθαριότης ἐξευγενίζει ὅλας τὰς αἰσθήσεις τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ δὲ ἀκάθαρτος φύσει καθίσταται βδεληρός· καὶ ὅμως εἰσὶ πολλοί, οἵτινες ἀναισθητοῦσι κατὰ τοῦτο· ὄντες ὡς τ'

ἄλογα ζῶα ἀκάθαρτοι καὶ ὄζόλαι θαρραλέως πλησιάζουσι τοὺς ἄλλους, γινόμενοι ἐπαχθεῖς· προσέρχονται ἀκάθαρτοι εἰς ἐκκλησίαν, ἀσπάζονται τὰς ἱερὰς εἰκόνας, καί τινες ἅπτονται οὕτω καὶ τῶν ἱερῶν.

Ἡ ἀκαθαρσία ἐπιφέρει πολλὰς καὶ σημαντικὰς νόσους· προδιατίθησι τὸ σῶμα εἰς τὸ κολλᾶν εὐκόλως νόσους κολλητικάς· διότι ἡ ῥυπαρότης ἀποῤῥοφᾷ καὶ διατηρεῖ τὰ διάφορα μιάσματα· ἐκ δὲ τούτου καθίστανται οἱ ἀκάθαρτοι κακόχυμοι ὑπόκεινται εἰς πολλὰ δερματικὰ πάθη,. καὶ τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου ἔχουσιν ὕποχρον. Τὸσπυρόκωλον ἀρχικὴν αἰτίαν ἔχει τὸν ἀκάθαρτον βίον, διόπερ ἀναφαίνεται εἰς τοὺς διάγοντας βίον ῥυπαρὸν καὶ τρεφομένους ἀκαθάρτως· συνήθως τοῦτο ὑφίστανται οἱ ἀκάθαρτοι ποιμένες, διότι τὸ ἀκάθαρτον γάλα μεγάλως συντελεῖ πρὸς τοιαύτας νόσους, διὰ τοῦτο καὶ τὸ γάλα τῶν ἀκαθάρτων ζώων ἐπιφέρει πολλὰ δερματικὰ πάθη· εἰς τοὺς ἐκ τούτου τρεφομένους. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει ὅτι τὸ γάλα τῆς χοίρου ἐπιφέρει τὴν λέπραν καὶ ψωρικὰς τραχύτητας (Ἰσ. καὶ Ὀσ.). Τὴν δὲ ἐλεφαντίασιν ὑφίστανται ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ οἱ τρεφόμενοι μετὰ τροφῶν ἐλαιωδῶν καὶ ἀλιπάστων.

Ἐκτὸς τῶν διαφόρων δερματικῶν παθῶν ἡ ἀκαθαρσία ἐπιφέρει καὶ ἄλλας ἐσωτερικὰς ἀσθενείας ἐπὶ τῶν πνευμόνων καὶ τοῦ γαστροεντερικοῦ σωλῆνος, οἷον χρονίους βῆχας, ἐντεραλγίας,διαῤῥοίας κλπ. Ὁ ἐπὶ Νέρωνος ἀκμάσας Ἀρεταῖος ἀναφέρει ὅτι γυναῖκες κατεστάθησαν μανιακαὶ ἕνεκεν τῆς ἀκαθαρσίας τοῦ σώματος ὑπέστησαν στέρησιν τῶν ἐμμήνων καὶ σκλήρυνσιν τῆς μήτρας.

Ἀνέκαθεν γνωστόν ἐστιν, ὅτι ἡ ἀκαθαρσία ἰσχναίνει τὸν ἵππον, ἡ δὲ καθαριότης τοῦ δέρματος αὐτοῦ παχύνει αὐτόν.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ τῶν κληρονομικῶν νόσων.

Τὸ ἀσφαλέστερον κτῆμα, ὅπερ οἱ γονεῖς ἐγκαταλείπουσιν εἰς τὰ τέκνα των εἶναι τὰ κληρονομικὰ πάθη· τοιαῦτά εἰσιν ὁ ἀρθρίτης, ἡ ἐπιληψία, ἡ λιθίασις, ἡ ποδάγρα ἡ φθίσις, αἱ αἱμοῤῥοΐδες, ὁ ὕδρωψ, ἡ ὑπνοβατία, τὸ ἄσθμα, ἡ ἐντεροκήλη, ἡ ἀποπληξία, καὶ τὸ συνηθέστερον ἡ χοιραδικὴ κρᾶσις κλπ.

Ὅλαι αἱ κληρονομικαὶ νόσοι εἰσὶν ὡς ἐπὶ πολὺ δυσίατοι.

Εὐτυχῶς ὅμως οὐ πάντα τὰ τέκνα κληρονομοῦσι πάντοτε τὰ κληρονομικὰ νοσήματα. Πολλάκις διέρχεται ὁλόκληρος γενεὰ ἀβλαβής, καὶ τὸ νόσημα ἀναφαίνεται τῇ ἑπομένῃ. Πάντοτε ὅμως τὰ κληρονομικὰ νοσήματα μετά τινας γενεὰς ἐξαλείφονται αὐτομάτως καὶ μάλιστα, ἐὰν δίδεται προσοχὴ εἰς τὰ συνοικέσια ὅπως μὴ ὁ ἀνὴρ καὶ ἡ γυνὴ ἔχωσι τὰς αὐτὰς κράσεις, οὔτε τὰς αὐτὰς κληρονομικὰς διαθέσεις.

Ἐπαρατηρήθη ὅτι τὰ πάθη τῆς μητρὸς τὰ ἀναγόμενα εἰς παθήσεις τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων καὶ τῶν οὐροποιῶν ὀργάνων αὐτῆς μεταδίδονται συνεχέστερον εἰς τὰ τέκνα, ἐν ᾧ ἀναγόμενα εἰς τὸν πατέρα οὐ μεταδίδονται εἰς ταῦτα.

Ὅσα τέκνα ὁμοιάζουσι τῆς μητρὸς κατὰ τὸ πρόσωπον ἢ κατὰ τὸ σῶμα κληρονομοῦσι συνήθως τὰς διαθέσεις καὶ τὰ πάθη τοῦ πατρὸς, καὶ τ' ἀνάπαλιν ὅσα ὁμοιάζουσι τοῦ πατρὸς κληρονομοῦσι τὰ τῆς μητρός. Τὰ κληρονομικῶς φθισικὰ παιδία ἀποθνήσκουσι ἐκ τοῦ πάθους προίμως.

Εἶνε δέ βέβαιον ὅτι τὰ τέκνα κληρονομοῦσιν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον πολλὰς διαθέσεις σωματικὰς τῶν γονέων. Ὁ φαλακρὸς γεννᾷ τέκνα φαλακρά, ὁ χωλὸς χωλὰν κλπ. Αἱ τίκτουσαι μητέρες πολλὰ τέκνα ἔχουσι τινας τῶν θυγατέρων πολυτόκους. Αἱ τίκτουσαι δίδυμα ἔξουσι θυγατέρα γεννῶσαν δίδυμα κλπ. (Ἰδὲ Συνεκδ. ὑγιεινὴν ἐκδ. Β. σελ. 555.)

Κακὴ διάπλασις τοῦ σώματος.

Ἡ καλὴ διάπλασις τοῦ σώματος παρέχει ἀσφαλεστέραν τὴν ὑγιείαν, καὶ τὰς νόσους ὀλιγότερον ἐπικινδύνους. Ἡ δὲ κακὴ προδιαθέτει εἰς καχεξίας, καὶ τὰς νόσους ἐπισφαλεῖς καθίστησι π. χ. Αὐχὴν βραχύς, ὠμοπλάται καὶ βραχίονες ἀνασεσηκωμένοι ὡς πτέρυγες, στῆθος ἐπίπεδον κλπ. ὑπεμφαίνουσι στῆθος ἀδύνατον καὶ διατεθειμένον πρὸς στηθικὰ νοσήματα· οἱ τοιοῦτοι ὑπόκεινται εἰς αἱμοπτυσίαν, εἰς ἄσθμα κλπ. Ἐὰν τὶς τούτων περιπέσῃ εἰς πνευμονίαν, κινδυνεύει.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ ὀδονταλγίας.

Οἱ πόνοι τῶν ὀδόντων προέρχονται κυρίως ἐκ δύο αἰτίων. Α'. ἐκ τῶν νεύρων τῶν ὀδόντων, καὶ καλοῦνται νευρικαὶ ὀδονταλγίαι, αἱ ὁποῖαι ἐκπηγάζουσιν ἐκ τοῦ τριδύμου νεύρου τὸ ὁποῖον διακλαδοῦται εἰς τρεῖς κλάδους· ὁ εἷς εἶναι ὁ ὀφθαλ-

μικός, ὁ ἄλλος ὁ ἀνώτερος σιαγόνιος κλάδος, καὶ ὁ ἄλλος κατώτερος σιαγώνιος κλάδος. Εἰς ἀμφοτέρας τὰς σιαγόνας ὑποδιαιροῦνται εἰς ἄλλους κλάδους, δι' ὧν διευθύνονται καὶ εἰσέρχονται διὰ τῆς ῥίζης ἑκάστου ὀδόντος ἐντὸς αὐτοῦ. Ἡ παρακειμένη

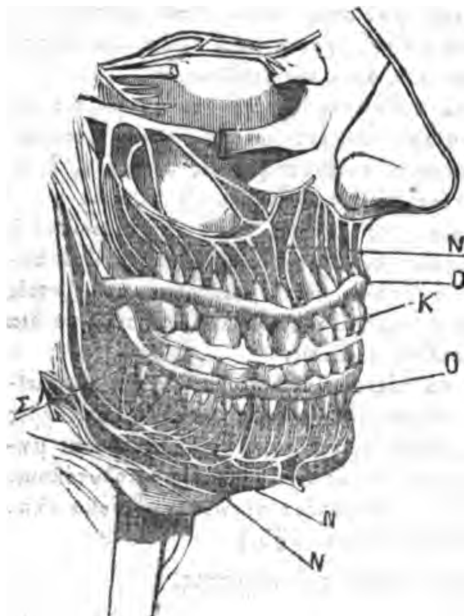

εἰκὼν παρίστησιν τοὺς ὀδόντας καὶ τὰ νεῦρα αὐτῶν. Περὶ δὲ τῆς κατασκευῆς τοῦ ὀδόντος (ἴδε Φοῖβον ἔτος Α'. σελ. 185.

Τὸ Ν. Ν. Ν. δεικνύει τοὺς κλάδους τῶν νεύρων τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω σιαγόνος, τὰ ὁποῖα εἰσέρχονται εἰς τὴν ῥίζαν ἑκάστου ὀδόντος· τὸ Ο. Ο. δεικνύει τὰ οὖλα τῶν ὀδόντων τῆς ἄνω καὶ τῆς κάτω σιαγόνος. Τὸ Σ. καὶ Κ. τοὺς ὀδόντας.

Ἡ εἰκὼν αὕτη παρίστησι τὸ ἥμισυ τοῦ προσώπου, ἀφαιρεθείσης ὅλης τῆς σαρκὸς μέχρι τοῦ στρώματος τῶν νεύρων.

Ἡ πάθησις τῶν νεύρων τούτων τῶν ὀδόντων ἀποτελεῖ τὴν *νευρικὴν ὀδονταλγίαν*.

Β'. Ἐκ τερηδῶνος τοῦ ἱστοῦ τοῦ ὀδόντος.

Α'. Περὶ τῆς νευρικῆς ὀδανταλγίας.

Ὅταν ἡ κεφαλὴ περιψυχθῇ ἐκ ψυχροῦ ῥεύματος ἀέρος, συμβαίνει κατὰ τὰς προδιαθέσεις εἰς τοὺς μὲν κεφαλαλγία, εἰς τοὺς δὲ ὀδονταλγία, καθ' ἣν ἂν τύχῃ ὁ ὀδοὺς τερηδωμένος οἱ πόνοι γίνονται ἰσχυρότεροι ἐπὶ τούτου, ἐνῷ ταὐτοχρόνως καὶ οἱ ἄλλοι πονοῦσι· ἐὰν ὅμως τερηδὼν μὴ ὑπάρχῃ ὀδόντος, πάλιν οἱ πόνοι εἰσὶν σφοδροὶ ἐπὶ τῶν ῥιζῶν τῶν ὀδόντων, ὁ δὲ πάσχων εὐκρινῶς οὐ δύναται ὁρίσαι τὸν ἰδίως πονοῦντα· διὰ τοῦτο συνέβη νὰ ἐξαχθῶσι δύο καὶ τρεῖς ὀδόντες ὑγιεῖς καὶ ὅμως οἱ πόνοι νὰ μὴ παύσωσι· Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ὑπάρ-

χει καθαρὰ νευραλγία τῶν σιαγωνίων νεύρων ἕνεκα προσβολῆς ψύχους ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου τοῦ σώματος.

Τί λοιπὸν ποιητέον πρὸς ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν τοιούτων πόνων τῶν ὀδόντων ;

Πρέπει νὰ θεραπεύσωμεν οὐχὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς παθήσεως, ἥτις εἶναι ὁ τῶν ὀδόντων πόνος, ἀλλὰ τὴν ἀρχικὴν αἰτίαν, δηλαδὴ νὰ θεραπεύσωμεν τὸν ἐρεθισμὸν τῶν νεύρων, ὅστις προῆλθεν ἐκ τῆς περιψύξεως. Πολλοὶ εἰσὶν οἱ τρόποι.

Ὁ προχειρότερος εἶναι ὁ διὰ τοῦ γαλβανισμοῦ. Ἐπίθεσον τὸν θετικὸν ῥεοφόρον ἐπὶ τῆς παρειᾶς ἀπέναντι τῆς ῥίζης τοῦ ἀλγοῦντος ὀδόντος, δῶσον λαβεῖν τὸν ἄλλον ῥεοφόρον διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἰδίου μέρους, καὶ διωχέτευσον ῥεῦμα μεθοδικῶς ἐπὶ 5 λεπτὰ ὥρας, καὶ οἱ πόνοι ἀμέσως ἐξαφανίζονται· ἐὰν δὲ ἀναφανῶσιν ἐπανέλαβεν.

Ἐν ἐλλείψει τούτου, ἐπίθεσον πυριάματα (φομέντα) δι' ἀνθέων ἀκτῆς (κουφοξυλέας), δῶσον ἵνα διατηρῇ ἐν τῷ στόματι ἐκ τοῦ ὑγροῦ αὐτῶν. Ἐπίθεσον βάμβακα θερμόν· διατήρει θερμὴν τὴν κεφαλήν. Ποίησον ποδόλουτρον, καὶ ἐὰν μὴ παύσωσιν οἱ πόνοι, χρῆθι τὴν κάτωθι ἀλοιφήν.

Λάβε	θειϊκῆς ἀτροπίνης	κόκ.	1
»	» μορφίνης	»	2
»	ἀλοιφῆς σπέρματος κήτους	δράμ.	2
	μίξον κατὰ τέχνην.		

Λάβε ἐκ ταύτης ποσὸν ἐρεβίνθου, καὶ ἐπάλειφε τὴν ἀλγοῦσαν χῶραν πρωΐ, μεσημβρίαν, καὶ ἑσπέρας.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι ἡ νευραλγία αὕτη παρέρχεται καὶ αὐτομάτως ἄνευ ἰατρικῶν ἐντὸς ἑπτὰ ἡμερῶν, ἀρκεῖ νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνεται ἡ περίψυξις τῆς κεφαλῆς.

Οἱ νευρικοὶ πόνοι δύνανται νὰ παύσωσι καὶ διὰ τοῦ κάτωθι τούτου ἰατρικοῦ.

Λάβε	αἰθέρος καφορούχου	δράμ.	10
»	χλωροφορμίου	»	10

μίξον, καὶ ἐπάλειφε ἀνὰ 10 λεπτ. ὥρας τὸ ἀλγοῦν, μέχρις ἐξαφανίσεως τοῦ πόνου· ὠφελεῖ τὸ ἰατρικὸν τοῦτο, ὡς καὶ ἡ ἀνωτέρω ἀλοιφὴ καὶ κατὰ πάσης νευραλγίας.

Β. Περὶ τῆς ἐκ τερηδῶνος τοῦ ὀδόντος ὀδονταλγίας.

Συμβαίνει ἐνίοτε αὐτομάτως ἐξ ἰδιοσυγκρασίας νὰ προσβληθῇ

τὸ μίλτον τοῦ ὀδόντος, καὶ νὰ καταλάβῃ τὸ ὀστεῶδες μέρος τοῦ ὀδόντος τερηδὼν, ἤγουν σῆψις αὐτοῦ, ἥτις κατ' ὀλίγον καταστρέφουσα φθάνει μέχρι τῶν ἐντὸς τοῦ ὀδόντος, ἔνθα κεῖνται τὰ νεῦρα αὐτοῦ καὶ ἡ πολτώδης ὕλη, περὶ ὧν ἐλέχθη (ἴδε Φοῖβον ἔτος Α'. φύλ. 12).

Ἅμα ἡ τερηδὼν φθάσῃ τὸ μέρος τοῦτο, ὁ ἀὴρ διέρχεται, καὶ ἔρχεται εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ νεύρου, ὅπερ ἐρεθίζει καὶ πονεῖ. τ' αὐτὸ γίνεται καὶ ἐὰν ἀντὶ ἀέρος εἰσέλθῃ ὕλη ἐκ τροφῆς. Οἱ πόνοι ἐξακολουθῶσιν ἐπὶ 24 ἢ 48 ὥρας. Ἐὰν δὲ προῆλθον ἐκ περιψύξεως τῆς κεφαλῆς, καὶ τότε ὁ ὀδοῦς τῆς τερηδῶνος καθίσταται λίαν εὐαίσθητος εἰς τὰ θερμὰ καὶ ψυχρὰ, ὅταν ἔρχωνται εἰς ἐπαφὴν μετ' αὐτοῦ, οἱ πόνοι ἐξακολουθοῦσιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, μεθ' ἃς γίνεται ἐπουλὶς ἢ παρουλίς· δηλαδὴ φλόγωσις τοῦ οὔλου, ἐξ ἧς ἐξοιδοῦται ὁ γνάθος (τὸ μάγουλον)· ἀλλὰ τότε οἱ πόνοι παύουσι· διότι ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ νεύρου τοῦ ὀδόντος φεύγει ἐκ τῆς ἐπουλίδος.

Τὸ οἴδημα τοῦτο διαρκεῖ ἐπὶ 7 ἡμέρας. Κατὰ τὴν 4 ὡριμάζει ἡ ἐπουλὶς, διαρρηγνύεται, καὶ ἐκρέει πύον, τὸ ὁποῖον ἐξαντλεῖται μέχρι τῆς ἑβδόμης ἡμέρας· καὶ τὸ πάθος ἐξαλείφεται.

Θεραπεία. Ἅμα ἀναφανῇ ὁ πόνος διαθέρμανον τὴν κεφαλὴν ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ ἀλγοῦντος πυριάματα ὡς τὰ προρρηθέντα· καὶ συνάμα καθάρισον τὴν κουφάλαν ἐπιδεξίως διὰ ξυλαρίου ἢ διὰ ψήκτρας τῶν ὀδόντων (βούρτζας) ἐκ τῆς ὕλης τῆς ὑπαρχούσης ἐν τῇ τερηδῶνι· ἔμβρεξον τεμάχιον βάμβακος εἰς ρακὴν ἢ ρώμην καὶ ἐπίθεσον, ἢ λάβε μικρὸν τμῆμα βάμβακος ἔμβαψον ἐν ἐλαίῳ γαρουφάλων ἢ ὀριγάνου, καὶ εἴσαξον ἐντὸς τῆς τερηδῶνος ἢ ἐπίθεσον καπνόν. Τινὲς θέτουσι νιτρικὸν ὀξύ· ἀλλὰ τοῦτο δύναται νὰ βλάψῃ τοὺς παρακειμένους ὀδόντας, ὡς γίνεται καὶ διὰ τοῦ σωσικρέατος (κρεοζώτου).

Ὠφελεῖ ἡ ἐπὶ τῆς τερηδῶνος ἐπίθεσις καὶ τῆς κάτωθι σκευασίας. Λάβε ὀξικοῦ αἰθέρος μέρος 1. λαουδάνου Σίνδεναμ 1. ἐλαίου γαρουφάλων 1. μεῖξον καὶ ἔμβρεξον τεμάχιον βάμβακος καὶ εἴσαξον ἐντὸς τῆς τερηδῶνος.

Ἵνα μὴ ἐπανέλθῃ ἡ τοιαύτη ὀδονταλγία καλὸν ἐστὶ τὸ νὰ γεμίσῃ τὸ κενὸν τοῦ ὀδόντος διὰ ὄγκων ἐξ ἐλάσματος ἀργύρου ἢ χρυσοῦ, καὶ οὕτως ἐμποδισθῇ ἡ εἴσοδος ὕλης τροφῶν ἢ ἀέρος, Κατ' ἀρχὰς τὸ γέμισμα τοῦτο παρέχει μικροὺς πόνους καὶ κακουχίαν, ἀλλὰ μετὰ παρέλευσιν δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν καταπαύουσι. Συσταίνουσι πρὸς παῦσιν τῶν πόνων καὶ τὴν

διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου καυτηρίασιν τοῦ βεβλαμμένου ὀδόντος. Καὶ ὁ χλωροῦχος ψευδάργυρος ἐπιτεθεὶς διαλύει τοὺς πόνους.

Κοινῶς θεραπεύουσι τὴν ὀδονταλγίαν οὕτω πως.

Λάβε ῥακῆς, πιπέρεως μαύρου, κορυφῶν ἀγριελαίας καὶ βάτου ἢ συκῆς, κυπαρισσομήλων καὶ ὄξους ἑξαπλασίου τῆς ῥακῆς, βράσε πάντα μέχρις οὗ μείνῃ τὸ 1/4 στάγγισον καὶ ἐμβούκωσον ἐν ὥρᾳ πόνων

Ἄλλο. Ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ ἀλγοῦντος λεμόνιον ὀπτὸν μετὰ ἅλατος.

Ἄλλο. Λάβε ὑδροχλωρικῆς ἀμμωνίας (νισαντῆρι) διάλυσον ἐντὸς ὀποῦ λεμονίου, καὶ ἐμβούκωσον ἢ ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ ἀλγοῦντος.

Ἄλλο. Μάσσισον μαστίχαν.

Ἄλλο. Ἐπίδεσον ἐπὶ τοῦ καρποῦ τῆς ὁμωνύμου χειρὸς σκόρωδον κοπανισμένον, καὶ ἄφες ἐπὶ ὥρας μέχρις ἐξελκώσεως· ἢ ἐπίθεσον συναπισμὸν ἐπὶ τοῦ μέσου τῆς παλάμης, καὶ διατήρησον μέχρι παύσεως τῶν πόνων. Συσταίνουσι τινὲς τὴν ἐπίθεσιν κολλοδίου ἐπὶ τοῦ ἀλγοῦντος ὀδόντος. Ἐπειδὴ ὁ ἠλεκτρισμὸς ταχέως καταπαύει τοὺς πόνους, ἐὰν μετὰ τοῦτον ἐκριζωθῇ ὁ ὀδούς, οὐ πονεῖ. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο ἀναίσθητον πρὸς ἐκρίζωσιν τοῦ ὀδόντος, τὸ κάτωθι.

Τοπικὸν ἀναισθητικὸν ἐπὶ ὀδόντος ἀλγοῦντος

Λάβε	κόνεως καφουρᾶς	κοκ.37
»	θειϊκοῦ αἰθέρος	» 31

Μίξον καὶ ἐπίθεσον περὶ τὸν ἀλγοῦντα ὀδόντα μέχρις οὗ τὸ οὖλος γείνῃ λευκόν· οἱ πόνοι παύουσι καὶ δύναται γενέσθαι ἐκρίζωσις ἄνευ πόνου.

Ἀπόφευγε ὅσον τὸ δυνατὸν τὴν ἐκρίζωσιν καὶ ἐξαγωγὴν τοῦ ὀδόντος, διότι οὐ μόνον ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς συνέβησαν βλάβαι ἐπὶ τῶν ὀστῶν τῆς σιαγόνος, καὶ ὀλέθρια κατόπιν ἀποτελέσματα· ἀλλὰ καὶ διότι ἅπαξ ἐξαχθεὶς ὁ ὀδούς, οὐ πλέον ἀντικαθίσταται. Ἡ δὲ στέρησις τῶν ὀδόντων ἐπιφέρει βλάβας εἰς τὴν πέψιν. Χρῆθι τ' ἀνωτέρω, καὶ ἔχε ἐπὶ ὀλίγας ἡμέρας ὑπομονήν, καὶ οἱ πόνοι παρέρχονται, καὶ ὁ ὀδοὺς μένει πρός τινα χρῆσιν.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Ὁδηγίαι περὶ τῆς θεραπευτικῆς χρήσεως τοῦ ἀρσενικοῦ.

Ὡς εἰς τὰ ἐνδύματα, εἰς τὰ κοσμήματα, εἰς τὰ ἔπιπλα

καί εἰς πᾶν πρᾶγμα πολυτελείας ὑπάρχει συρμὸς, ὅστις, ὡς ὁρμητικὸς χείμαρος. παρασύρει τοὺς πάντας, πλὴν μικρῶν τινῶν ἐξαιρέσεων· οὕτως ὑπάρχει συρμός καὶ ἐν τῇ θεραπευτικῇ, ὅστις παρασύρει τοὺς πλείστους τῶν ἰατρῶν καὶ τὰ πνεύματα τῶν ἄλλων διευθύνει πρὸς τὴν χρῆσιν μεθόδου θεραπευτικῆς, ἢ φαρμάκου τινός.

Κατὰ τὴν ἐνεστῶσαν ἐποχὴν ἡ χρῆσις τοῦ ἀρσενικοῦ ὡς φάρμακον θεραπεῦον πᾶσαν σχεδὸν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν εἶνε ὁ ἐπικρατῶν συρμός. Οἱ πλεῖστοι τῶν ἰατρῶν πανταχοῦ παρασυρόμενοι ἐκ τοῦ χειμάρρου τούτου διορίζουσιν ἀνεξετάστως, ἄνευ ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης, τὸ ἀρσενικὸν εἴτε εἰς ὑγρὰν εἴτε εἰς στερεὰν (εἰς καταπότια) κατάστασιν, καὶ δὲν λέγομεν ὑπερβολὴν ὅτι οὐκ ὀλίγοι γίνονται θύματα τοῦ τοιούτου συρμοῦ.

Πρὸς ὁδηγίαν λοιπὸν τῶν λαμβανόντων ἀρσενικὸν πρὸς θεραπείαν λέγομεν τάδε.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι τὸ ἀρσενικὸν λαμβανόμενον παρά τινος ἔχοντος τὸν στόμαχον ὑγιεᾶ ὑπὸ δόσιν μικροτάτην καὶ κατάλληλον ἐπιφέρει κατ' ἀρχὰς καλὰ γενικὰ ἀποτελέσματα. Ἀφ' οὗ ὅμως ἡ χρῆσις ἐξακολουθήσῃ ἐπὶ πολὺ, ἀρχίζουσι κατὰ τὴν κρᾶσιν, ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὸ κλίμα ν' ἀναφαίνονται ἐκ τῆς χρήσεως τούτου γαστρικοὶ ἐρεθισμοὶ, οἵτινες ἀφικνοῦνται καὶ εἰς φλογώσεις. Ὅταν ταῦτα φανῶσι σημεῖον ὅτι τὸ ἀρσενικὸν πλέον ἐνεργεῖ ὄχι ὡς ἰατρικὸν, ἀλλὰ ὡς δηλητήριον βραδύ. Ἄπεχε λοιπὸν τότε τῆς χρήσεως αὐτοῦ.

Ἐὰν καὶ πρὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς χρήσεως τοῦ ἀρσενικοῦ ὁ στόμαχος εἶνε ἐρεθισμένος, ἄπεχε ἔτι μᾶλλον τούτου· διότι τυχέως ἐνεργήσει ὡς δηλητήριον.

Ἐπειδὴ ὁ στόμαχος τῶν κατοίκων τῶν θερμῶν κλιμάτων εἶνε πολὺ εὐερέθιστος, ἐν ᾧ ὁ τῶν ψυχρῶν εἶνε ὀλίγον τοιοῦτος, ἕπεται ὅτι ἡ χρῆσις τοῦ ἀρσενικοῦ εἰς μὲν τὰ θερμὰ κλίματα εἶνε ὀλίγον ἀνεκτικὴ καὶ μᾶλλον ἐπικίνδυνος· εἰς δὲ τὰ ψυχρὰ εἶνε πολὺ ἀνεκτικὴ καὶ ὀλιγώτερον ἐπικίνδυνος· διὰ τοῦτο καὶ εἰς τὰ βόρεια τῆς Γερμανίας καί εἰς τά ψυχρὰ τῆς Οὐγγαρίας, καὶ εἰς τὰς βορείους ἐπαρχίας τῆς Κίνας κλπ. ἡ χρῆσις τοῦ ἀρσενικοῦ εἶνε τόσον ἀνεκτικὴ ἐν τῷ στομάχῳ, ὥστε καὶ συστηματικὴν χρῆσιν ποιοῦσι τούτου οὐχὶ ὡν ἰατρικὸν, ἀλλ' ὡς ὑγιεινὸν μέσον, ὡς περὶ τούτου εἴπομεν εἰς προηγούμενον φύλλον. Εἰς τὰ θερμὰ ὅμως κλίματα τοιαύτη ἀνοχὴ οὐ δύναται γενέσθαι.

Τὸ αἴτιον εἶνε ἡ ἐκ τοῦ κλίματος ἐπιγιγνομένη κατάστασις τοῦ σώματος τῶν ἀνθρώπων. Ὁ κάτοικος τῶν ψυχρῶν κλιμάτων ἔχει τὰ νεῦρα νωθρὰ, ἢ ὀλιγώτερον εὐαίσθητα τοῦ τῶν θερμῶν κλιμάτων. Ὁ τῶν ψυχρῶν κλιμάτων κάτοικος ἀνέχεται τὰ τραύματα ὀλιγώτερον ὀδυνηρῶς καὶ ὀλιγότερα νευρικὰ ἀποτελέσματα ὑφίσταται τοῦ κατοίκου τῶν θερμῶν κλιμάτων, ὅστις ἐκ τῆς νύξεως ἀκάνθης ἐνίοτε ὑφίσταται δριμυτάτους πόνους, καὶ δεινὰ νευρικὰ ἀποτελέσματα, ἐν ᾧ ὁ τῶν βορείων καὶ κάρφος καὶ ὕαλος ἐὰν ἐμπηχθῇ εἰς τὴν σάρκα αὐτοῦ μικρὸν ἀποτέλεσμα ἐπιφέρει.

Περὶ τῆς τοπικῆς χρήσεως τοῦ βάμματος τοῦ Ἰωδίου.

Τὸ ἰώδιον εἶνε ἰσχυρὸν ἰατρικὸν πρὸς ζωογόνησιν τῆς ἀπορροφητικῆς δυνάμεως τῶν ἀγγείων τοῦ σώματος, ἐπομένως εἶνε διαλυτικὸν τῶν διαφόρων ἐξογκώσεων τῶν ἀδένων, τῶν ἀποστημάτων, τῶν ἐκρινομένων ὑγρῶν εἰς τὸν θώρακα, εἰς τὰ ἄρθρα κλπ. ἰδίως δὲ ἐσωτερικῶς λαμβανόμενον ἐνεργεῖ κατὰ τῶν ἐξογκώσεων τῶν ἀδένων· ἀλλ' ἐν ὑπερβολῇ ἐπιφέρει ἀτροφίαν καὶ μαρασμὸν τινῶν ὀργάνων, ὡς γίνεται ἰδίως εἰς τοὺς ἀδένας τῶν μαστῶν καὶ τῶν διδύμων.

Ἡ χρῆσις ὅμως ἐσωτερικῶς τοῦ ἰωδίου γίνεται οὐχὶ καθαροῦ, ἀλλ' ἡνωμένου χυμικῶς μετ' ἄλλων ὑλῶν· αἱ συνηθέστεραι τούτων εἰσὶν τὸ ἰωδοῦχον κάλι, καὶ ὁ ἰωδοῦχος σίδηρος.

Ἐξωτερικῶς ὅμως γίνεται συνήθως χρῆσις τοῦ βάμματος τοῦ ἰωδίου, τὸ ὁποῖον διὰ χρωστῆρος (πινέλου) ἐπαλείφεται ἅπαξ ἢ δὶς τῆς ἡμέρας ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέρους.

Ἡ τοιαύτη χρῆσις εἶνε ὅλως ἐπισφαλὴς πρὸς θεραπείαν, καί ἀηδὴς καὶ ἐπώδυνος εἰς τὸν πάσχοντα· ὁ σκοπὸς ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀπορρόφησιν τοῦ ἰωδίου διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος. Ἀλλὰ τοιοῦτος οὐδόλως ἐκπληροῦται διὰ τῆς συνεχοῦς ἀπαλείψεως τοῦ βάμματος τοῦ ἰωδίου· διότι τὸ βάμμα τοῦτο εἶνε καυστικόν· κατὰ τὴν πρώτην ἐπαλοιφὴν γίνεται ὄντως ἡ ἀπορρόφησις· ἀφ'οὗ ὅμως ἀρχίσει ἡ καῦσις τῆς ἐπιδερμίδος, ἥτις γίνεται βαθύτερα διὰ τῆς ἐπανειλημμένης ἐπαλοιφῆς, ἡ ἀπορρόφησις πλέον δὲν γίνεται· διότι τό δέρμα ἀποξεραίται· πᾶσα δὲ νέα ἐπαλοιφὴ τοῦ ἰωδίου πρὸς οὐδὲν ἄλλο ἐνεργεῖ παρὰ πρὸς μείζονα ἀποξήρανσιν τοῦ δέρματος, καὶ ἐπὶ τέλους ἀποτελεῖται ἐφελκίς ξηρὰ (πέτσα), ἥτις ἀφαιρουμένη, παρέχει τὸ δέρμα γυμνὸν καὶ ἐπώδυνον, καὶ ἀνεπίδεκτον

νέας ἐπαλοιφῆς βάμματος ἰωδίου· διότι καὶ πόνους μεγάλους παράγει καὶ αὖθις ἀποξηραίνεται ἡ νέα ἐπιδερμίς.

Πρὸς μικρὸν λοιπὸν συντελεῖ ἡ συνεχὴς ἐπαλοιφὴ τοῦ βάμματος τοῦ ἰωδίου, καὶ ματαία καὶ βασανιστικὴ εἶνε διὰ τὸν πάσχοντα ἡ τοιαύτη μηχανικὴ χρῆσις τούτου.

Ἡ ἕνωσις τοῦ ἰωδούχου κάλεος μετὰ λίπους ἐκπληροῖ τὸν σκοπὸν τῆς χρήσεως τοῦ ἰωδίου χωρὶς νὰ ἐπέλθῃ οὐδεμία βλάβη τοῦ δέρματος, οὔτε πόνοι, οὔτε βάσανον.

Περὶ χηνοπόδων ἢ ὀνοβλήνων κοινῶς σπανακίων.

Μετεφέρθησαν ταῦτα ἐκ τῆς Περσίας εἰς τὴν Ἑλλάδα, εἰς δὲ τὴν Γαλλίαν εἰσήχθησαν πρὸ δύο αἰώνων. Οἱ Λατῖνοι ἔτρωγον ταῦτα καὶ τὰ ὠνόμαζον spinrcia, ἐξ οὗ διετηρήθη ἡ παρ' ἡμῖν ὀνομασία *σπανάκια*· εἰσὶ εὔγευστα, ἀλλὰ ὀλίγον εὔπεπτα· τινὲς στόμαχοι οὔτε χωνεύουσιν εὐκόλως ταῦτα. Μετὰ ἐλαίου μαγειρευόμενα καθίστανται δυσπεπτότερα.

Ε'. ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Κατασκευὴ πτυσανῶν πρὸς πόσιν τῶν νοσούντων.

Πτυσάνη ἁπλῆ.

Λάβε ῥίζας ἀγρώστιος (ἀγριάδας) δραμ. 4. πλύνον διὰ θερμοῦ ὕδατος, εἶτα βράσον μεθ' ὕδατος πηγαίου δράμ. 300· ἐπὶ 20 λεπτὰ ὥρας· πρόσθες πρὸς ἔγχυμα γλυκορρίζης συντετριμμένης δρά. 2 καὶ στράγγισον. Εἶναι διουρητικὴ καὶ δροσιστική.

Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον γίνεται καὶ ἡ πτυσάνη τῆς κριθῆς. Τινὲς προσθέτουσι ἀνὰ ἥμισυ ποσὸν ἀγρώστιος καὶ κριθῆς.

Πτυσάνη κριθῆς μετὰ μέλιτος.

Λάβε κριθῆς πλυμένης δράμ. 10. ὕδατος πηγαίου δράμ. 400· βράσον ἐπὶ 20 ἢ 30 λεπτὰ τῆς ὥρας, στράγγισον καὶ πρόσθες λευκοῦ μέλιτος καθαροῦ δραμ. 15, μίξον, καὶ χρῆθι.

Ὠφελεῖ πινόμενον κατὰ κύαθον ὡς δροσιστικὸν καὶ εὐκοίλιον.

Πτυσάνη διὰ σπόρων λίνου (λιναροσπόρου).

Βράσον καθαρὸν ὕδωρ δράμ. 200, λάβε μίαν κουταλίαν σούπας λινοσπόρου σώου, μὴ τριμμένου, ἐντὸς πανίου λεπτοῦ, καὶ δέσον καλῶς ὅπως μὴ διασκορπίζωνται οἱ σπόροι, καὶ θέσον ἐντὸς τοῦ βράζοντος ὕδατος· εἶτα ἔκβαλε τὸ σύνολον ἐκ τοῦ

πυρός, καὶ ἄφες νὰ κρυώσῃ· ἀφαίρεσον τὸ πανίον, καὶ θέσον τὸ ὑγρὸν ἐντὸς καθαροῦ ἀγγείου πρὸς πόσιν.

Ὠφελεῖ κατὰ τῆς μεγάλης δίψης πινομένη κατ' ὀλίγον. Διαλύει πάντοτε τὴν δίψαν, τὴν ἐπισυμβαίνουσαν ἐν καιρῷ νόσου ἢ ἐν καιρῷ δυσπεψίας.

Ἰατρικὰ ἀνάλεκτα

Πρόσωπόν τι ὑπέφερεν ὑπὸ βραχνάδας, προελθούσης πρό τινος καιροῦ ἐκ περιψύξεως· ἔχει καλῶς, οὔτε βῆχα, οὔτε δύσπνοιαν ἐκτὸς ἐλαφροῦ πόνου, ἀναφαινομένου διὰ τῆς πιέσεως, ἐπὶ τοῦ λάρυγγος. Γενομένου συμβουλίου ὑπὸ ἰατρῶν τοῦ ἀμοιβαίου-θαυμασμοῦ, ὁ μὲν παρέστη ὡς ἔχων εἰδικότητα εἰς τὰ τοῦ λάρυγγος νοσήματα, ὁ δὲ ὡς φέρων κώδωνα χειρουργοῦ, καὶ ἄλλων ἐπὶ πᾶσι δεινῶν, ἐγένετο διάγνωσις ὅτι ὑπάρχει ἐν τῷ λάρυγγι πολύπους, παρὰ τὰς φωνητικὰς χορδὰς, καὶ δύνανται ἐξαγαγεῖν τοῦτον διὰ ἐργαλείου, τὸ ὁποῖον εἰσάγεται εἰς τὸν λάρυγγα! Εἶδον δὲ καὶ τὸν πολύποδα διὰ λαρυγγοσκοπείου! Ταῦτα πρέπει νὰ μάθωσιν οἱ ἰατροὶ, καὶ οἱ πάσχοντες ὑπὸ βραχνάδας· διότι εἰσὶν πάντα πρωτοφανῆ ἱστορικά. Ἡ δὲ κατάχρησις τῆς ἐπιστήμης εἰς τοὺς τοιούτους δὲν ἔχει πλέον ὅρια.

Ἰατρικαὶ συμβουλαί.

Ἀλεξάνδρεια. Κατὰ τοῦ χρονίου κυστίτου χρῆθι τὰ κατὰ τὴν συνταγήν μου φάρμακα, καὶ ταύτην τὴν ὑγιεινὴν θεραπείαν. Μὴ τρῶγε βόειον κρέας ἡλικιωμένον· ἀλλὰ ὀλίγον μικροῦ μόσχου, προβείου, ἢ αἰγείου, ἢ τὸ προτιμότερον ὄρνιθος· τρῶγε ἐκ τῶν ἰχθύων μόνον λυθρίνια (ἐρυθρίνους) ὀπτὰ ἐπὶ ἐσχάρας· τρῶγε βραστὰ μετὰ ζωμοῦ κρέατος, μικρὰ κολοκυνθάκια, τομάτας βραστὰς ἐν τῷ ζωμῷ κρέατος μετὰ σελίνου. Τρῶγε μαγειρευμένον κρέας μετὰ πράσων· ἐν ἐλλείψει τούτων πάντοτε ἐν τῷ φαγητῷ τρῶγε ἓν ἢ δύο τρυφερὰ πράσα ἢ κρόμυα ὠμά· διότι τὸ πράσον καὶ τὸ κρόμυον ἔχουν ἰδίαν τοιαύτην ἰδιότητα ἐπὶ τοῦ πάθους. Ὡς ὀπώρας τρῶγε ἀφθόνως μηλοπέπωνα (καρποῦζι)· διότι καὶ οὗτος ἔχει ἰδίαν ἰδιότητα ἐπὶ τοῦ πάθους, ἢ πέπωνα καλῆς ποιότητος, ὅταν ταῦτα εὑρίσκωνται· τρῶγε γλυκὰ μῆλα καὶ ἀχράδας.

Ἄπεχε τῆς βρώσεως γλυκισμάτων, τῶν γεωμήλων, τῶν μακαρονίων, τῶν ἀλλάντων (σαλτζιτζότων), τῶν ἀλιπάστων

(σαρδελῶν, μπακαλάου κλπ), οἴνου, ζύθου, οἰνοπνευμάτων, καφὲ μετὰ γάλακτος, γαλακτερῶν, καὶ ὕδατος καθαροῦ πολλοῦ καὶ ψυχροῦ πολύ. προτίμα σομάδαν ἐκ σπόρων κανάβους (καабουρίου) καὶ πορτοκαλλάδαν.

Τὸ ἑσπέρας καὶ τὴν πρωίαν ἄλειφε τὴν κάτω κοιλίαν διὰ ἀμυγδαλαίου. Κοιμοῦ τὸ ἑσπέρας τὴν 10ην ὥραν καὶ κατάβαινε τῆς κλίνης τὴν 6 τῆς πρωΐας.

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Νέον εἶδος σίτου ἀνεκαλύφθη, καλουμένου ὀριζοσίτου· παράγει πλείονα καρπὸν τοῦ συνήθους σίτου παρέχει ἄλευρον λευκόν, πλέον θρεπτικόν· ἔχει στέλεχος ὑψηλὸν καὶ ἰσχυρόν, ἀντέχει μεγάλως εἰς τὴν ξηρασίαν, ἑπομένως ἔσεται κατάλληλος εἰς τὰς πεδιάδας τῆς Ἀττικῆς καὶ ἄλλων πολλῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος. Καλὸν λοιπόν ἐστι ὅπως ἡ Κυβέρνησις φροντίσῃ πρὸς προμήθειαν τοιούτου σπόρου, καὶ δοκιμὴν τῆς καλλιεργείας αὐτοῦ.

Αἱ φθεῖρες (ψεῖραι) τῶν πτηνῶν ψωφοῦσιν ἐὰν ἐμφυσηθῇ ἄνθος θείου (θειαφίου) διὰ σωλῆνος πτεροῦ ἢ καλάμου ἐπὶ τῶν πτερῶν τοῦ σώματος αὐτῶν.

Τὸ πότισμα διὰ ἐπιβροχῆς μηχανικῶς τῶν φυτῶν παράγει μεγάλας ὠφελείας παρὰ τὸ πότισμα κατὰ γῆς. Τοῦτο πρέπει νὰ δοκιμασθῇ καὶ παρ ἡμῖν.

Περὶ ἀκανθοχοίρου (σκαντζοχοίρου).

Ὁ ἀκανθόχοιρος εἶναι ὅλως ἀβλαβὴς εἰς τὸν ἄνθρωπον, μόνον βλάπτει τρώγων τὰς σταφυλάς· ἀλλ' ἡ βλάβη αὕτη εἶναι μηδαμηνὴ ὡς πρὸς τὰς ὠφελείας· διότι καταστρέφει μανιωδῶς τὰς ἐχίδνας, τοὺς ποντικούς, καὶ ἄλλα ἑρπετά. Ἡ ὄσφρησις τοῦ ἀκανθοχοίρου ὁμοιάζει τῇ τοῦ χοίρου, καὶ καθὼς οὗτος ὀσμίζεται τὰ ὑπὸ τὴν γῆν ὄντα ὕδνα, τὰ κοινῶς καλούμενα ὕταινα, ὑπὸ βάθος ἡμίσεως περίπου πήχεως· οὕτως καὶ ὁ ἀκανθόχοιρος ὀσμίζεται τὴν θέσιν ἔνθα εὑρίσκεται ἡ ἔχιδνα, καὶ διερευνᾷ διὰ τοῦ ῥύγχους καὶ τῶν μικρῶν ποδῶν του ὑπὸ βάθος ὡσαύτως περι τὸν ἥμισυ πῆχυν, καὶ συλλαμβάνει τὴν λείαν του. Τὸ κρέας αὐτοῦ εἶνε εὔοσμον ὡς μόσχος, εἶνε νόστιμον καὶ τρώγεται ὀπτὸν ἐν κλιβάνῳ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Γ'.| ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ 1881.| ΑΡΙΘ. 2.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχμ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Περὶ δενδροφυτείας τῶν δημοσίων ὁδῶν.

Ὁ καλὸς γεωκτηματίας ὀφείλει πᾶν μέρος γῆς νὰ κατασταίνῃ προσοδοφόρον διαφόροις τρόποις, καὶ οὐδὲν νὰ μὴν ἀφήνῃ ἄχρηστον, ἵνα οὕτως αὐξάνῃ τὰς προσόδους του, καὶ εὐπορῇ. Ἡ Κυβέρνησις εἶνε ὁ μεγαλείτερος κτηματίας ὑπὲρ πάντα πολίτην· διότι αὕτη ἀπολαμβάνει τὰς μεγαλειτέρας προσόδους ἐκ τῆς γεωργίας καὶ ἐξ ἄλλων πόρων τοῦ Κράτους· ὀφείλει λοιπόν, ὡς καλὸς κτηματίας, νὰ φροντίζῃ ν' αὐξάνῃ τὰς προσόδους αὐτῆς καὶ νὰ μὴν ἀφίνῃ μηδὲν μέρος γῆς ἄχρηστον καὶ ἀπρόσοδον.

Μεταξὺ τῶν πολλῶν παρημελημένων ἀντικειμένων τῆς γεωργίας, τὰ ὁποῖα μένουσιν ἄχρηστα καὶ ἀπρόσοδα παρ' ἡμῖν, ὡς εἶσιν αἱ λίμναι, τὰ δάση, κλπ. ὑπάρχει καὶ ἓν τῶν προχειροτέρων καὶ πολὺ εὐκολωτέρων, καὶ λίαν προσοδοφόρων· τοῦτό ἐστι ὁ τῶν δημοσίων ὁδῶν παρακείμενος χῶρος τῆς γῆς, ὅςτις χρησιμεύει ὡς χάνδαξ.

Οἱ χάνδακες τῶν δημοσίων ὁδῶν κατέχουσι μεγίστας ἐκτάσεις γαιῶν εὐφόρων, καὶ ὅλως ἀπροσόδων. Ἐὰν οἱ χάνδακες οὗτοι φυτευθῶσι διὰ δένδρων καρποφόρων, οἷον καστανέων, κα-

ρύων, δρυῶν βαλανοφόρων, ἀχράδων, μηλεῶν, κερασεῶν, ἀμυγδαλεῶν κλπ. τὸ δημόσιον ἕξει μεγάλας προσόδους· διότι ὅλαι αἱ δημόσιοι ὁδοὶ ἀποτελοῦσι μυριάδων μέτρων ἔκτασιν, καὶ δύνανται μυριάδας καρποφόρων δένδρων νὰ συμπεριλάβωσιν εἰς τοὺς χάνδακας αὐτῶν, ἄνευ ἐπαισθητῆς δαπάνης πρὸς διατήρησιν· διότι οἱ ὁδοτηρηταὶ δύνανται τηρεῖν καὶ ταῦτα.

Ἡ βασίλισσα Ἀμαλία, ἥτις εἶχεν ἐξαιρετικὴν πρόνοιαν πρὸς τὰ τῆς δενδροφυτείας, ἐδενδροφύτευσε ὑπὸ τὴν ἔννοιαν τοῦ προσοδοφόρου τὴν ἀπ' Ἀθηνῶν εἰς τὸν Πύργον αὐτῆς ὁδὸν διὰ μωρεῶν, αἵτινες καίτοι παρημελήθησαν μετὰ τὴν ἔξωσιν αὐτῆς, καὶ ὅμως πάλιν παρέχουσι κατ' ἔτος πρόσοδόν τινα, ἐνοικιαζόμεναι πρὸς χρῆσιν τῶν φύλλων αὐτῶν.

Τὴν ἰδέαν τῆς χρησιμοποιήσεως τῶν χανδάκων τῶν δημοσίων ὁδῶν ἐπραγματοποίησαν κυβερνήσεις τινὲς τῆς Γερμανίας, αἵτινες ἤδη ἀπολαμβάνουσι μεγίστας προσόδους χωρὶς νὰ ἐπιβαρύνωσι ποσῶς τοὺς κατοίκους. Εἰς ἓν μόνον μικρὸν βασίλειον τῆς Γερμανίας, εἰς τὸ τῆς Βιτεμβέργης, αἱ ἐκ τῆς τοιαύτης δενδροφυτείας πρόσοδοι τοῦ δημοσίου κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος παρέσχον 10 ἑκατομμυρίων φράγκων καθαρὸν εἰσόδημα· τοσαύτας προσόδους ἀπολαμβάνει καὶ τὸ Ἀνόβερ, καὶ ἀλλαχοῦ, ὅπου ἐφηρμόσθη ἡ τοιαύτη δενδροφυτεία.

Πῶς δὲ προφυλάττουσι τοὺς καρποὺς τῶν δένδρων τούτων; Αἱ ὁδοὶ διαιροῦνται εἰς τμήματα ἀνὰ 1000 μέτρων, καὶ 3 ἢ 4 ἑβδομάδας πρὸ τῆς ὡριμάνσεως τῶν καρπῶν διορίζονται φύλακες ἐπαγρυπνοῦντες ἡμέραν καὶ νύκτα, οἵτινες ἐμποδίζουσι καὶ τιμωροῦσι πάντα ἐπιβάλλοντα χεῖρα ἐπὶ τῶν καρπῶν· διότι πανταχοῦ ὑπάρχουσιν ἄνθρωποί τινες ἅρπαγες. Τοὺς καρποὺς τούτους πωλεῖ ἡ Κυβέρνησις κατ' ἀποκοπὴν εἰς ὀπωροπώλας, οἵτινες φροντίζουσι τὰ τῆς συλλογῆς αὐτῶν.

Καὶ παρ' ἡμῖν τοιαύτην δενδροφυτείαν ἐὰν πραγματοποιήσῃ ἡ Κυβέρνησις, θέλει ἔχει ἀνεπαισθήτως πλεῖστα ἑκατομμύρια προσόδων χωρὶς τὸ παράπαν νὰ ἐπιβαρύνῃ τοὺς πολίτας

Περὶ μεταφυτεύσεως τῶν καρποφόρων δένδρων.

Ἡ μεταφύτευσις τῶν μεγάλων καρποφόρων δένδρων πρέπει νὰ γίνηται κατὰ τὰ τέλη τοῦ φθινοπώρου, καὶ κατὰ τὸν χειμῶνα, ὅτε καὶ τὰ μικρὰ φυτεύονται. Οὕτω μεγάλα καρποφόρα δένδρα μεταφυτευόμενα παρέχουσι καρποὺς ἀμέσως τὸ ἐρχόμενον ἔτος. Δύνανται δὲ νὰ μεταφυτευθῶσι καὶ κατὰ τὸ ἔαρ, καὶ

κατὰ τὸ θέρος· ἀλλὰ τότε καρποὺς οὐ παρέχουσι κατὰ τὸ ἐρχόμενον ἔτος.

Πρέπει νὰ φυτεύωνται τὸ ἑσπέρας μετὰ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου ἢ καὶ τὴν νύκτα ἵνα ἀσφαλέστερον εὐδοκιμήσωσιν. Ἔτι μᾶλλον ἐπιτυγχάνουσιν ἐὰν ἡ σελήνη ἦνε αὔξουσα πρὸς τὴν πανσέληνον πλησιάζουσα, διότι ἡ διὰ τῶν πόρων τῶν δένδρων ἐξάτμισις τῶν τοῦ φυτοῦ ὑγρῶν γίνεται ὀλιγωτέρα τὴν νύκτα καὶ ἐν αὐξούσῃ σελήνῃ· ἡ δὲ ἀπορρόφησις τῶν ὑγρῶν, ὡς προερρέθη, γίνεται μεγαλειτέρα.

Β΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Ἀποτελέσματα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ὑγρασίας ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Ἐν προηγουμένοις φύλλοις τοῦ Φοίβου Α΄. ἔτους (φυλλάδιον 11 καὶ 12) διελάβαμεν εἰδικώτερον περὶ τῆς ἐπιῤῥοῆς τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ὑγρασίας ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου· ἤδη διαλαμβάνομεν γενικώτερον περὶ τοῦ σημαντικωτάτου τούτου θέματος, ὡς μεγάλως ἐπενεργοῦντος ἐπὶ τῆς ὑγιείας τῶν ἀνθρώπων. Ἐπικρατούσης ὑγρασίας, ἡ μὲν κυκλοφορία τοῦ αἵματος καθίσταται βραδυτέρα, ἡ δὲ ἄδηλος διαπνοὴ κακῶς λειτουργεῖ, ἡ ζωικὴ θερμότης ἐλαττοῦται, αἱ ἐκκρίσεις γίνονται ἀτελῶς, τὸ δὲ αἷμα ἐπαισθητῶς ἀποστερεῖται τῶν ἐρυθρῶν σφαιριδίων· ἐπιγίγνεται χαλάρωσις, δυσκινησία, κακοδιαθεσία, ἐξάπτονται οἱ ῥευματισμοί, αἱ νευραλγίαι, αἱ καταῤῥοαὶ καὶ ἡ ὄρεξις ἐλαττοῦται. Διὰ ταῦτα οἱ ἐν ὑγρασίᾳ διαιτώμενοι ὑπόκεινται εἰς τὴν χλώρωσιν, εἰς τὰς χοιράδας, εἰς τὴν φθίσιν, ἥτις ἰδίως προσβάλλει οὐ μόνον τοὺς ταύτῃ προδιατεθειμένους κληρονομικῶς, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἀδυνάτους, τοὺς καχεκτικούς, καὶ τοὺς κακῶς τρεφομένους. Οἱ ἐν ὑγρασίᾳ διαιτώμενοι πρέπει νὰ ὑπενδύωνται φλανέλλαν καὶ μάλλινα ἐνδύματα, οὐχὶ δὲ βαμβακερὰ ἢ λινᾶ, ἢ μεταξωτά· νὰ τρέφωνται δὲ ἐκ θρεπτικῶν τροφῶν κρεατωδῶν, νὰ πίνωσιν οἶνον καὶ τονικὰ ποτά.

Τινὲς ἔχουσι τοιαύτην εὐαισθησίαν ἐν ὑγρασίᾳ, ὥστε προαισθάνονται τὴν προσεγγίζουσαν μεταβολὴν τοῦ καιροῦ, καθάπερ γίνεται ἐπὶ τοῦ βαρομέτρου.

Ὑγρασία τῆς ἀτμοσφαίρας ὑπάρχει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ

ἧττον ἐν τοῖς ὑπογείοις, ἐν παραποταμίοις καὶ παραλίοις τόποις, καὶ ἐν γένει ὅπου διαρκῶς ὑπάρχουσι πολλὰ ὕδατα. Γίνεται δὲ ὑγρασία καὶ ἐκτάκτως ἐν καιρῷ βροχῶν καὶ ὄμβρων, νότου πνέοντος, καὶ μάλιστα ἐν θαλάμῳ ὅταν χύνηται ὕδωρ πολὺ ἐπὶ τοῦ πατώματος, ὅταν τὸ κατώγειον οἰκίας ἔχῃ ὕδωρ, ἢ πολλὴν ὑγρασίαν, ὅταν κακῶς ἀερίζηται ἡ οἰκία, μὴ καλῶς ἡλιαζομένη, καὶ ὅταν μὴ καλῶς ἀνανεοῦται ὁ ἀὴρ τῆς οἰκίας διὰ καταλλήλου ῥεύματος ἀέρος, ὅταν δηλαδὴ ἡ οἰκία δὲν ἦνε εὐάερος. Ἡ τοιαύτη κατάστασις τῆς ἀτμοσφαίρας οὐ μόνον ἐπιβλαβὴς τῇ ὑγιείᾳ ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ νοσήματα συνεπιφέρει ἐκτάκτως.

Ὁ θεῖος Ἱπποκράτης ἐν Ἀφορ. Γ. 16, λέγει τάδε.

«Νουσήματα ἐν τῇσι ἐπομβρίῃσι ὡς τὰ πολλὰ γίνεται πυρετοί τε μακροὶ, καὶ κοιλίας ῥύσιες, καὶ σηπεδόνες, καὶ ἐπίληπτοι, καὶ ἀπόπληκτοι, καὶ κυνάγχαι.»

Ὁ αὐτὸς λέγει ὅτι αἱ ἔπομβροι καταστάσεις τῆς ἀτμοσφαίρας εἰσὶ πρὸς τὰ νοσήματα καὶ μᾶλλον θανατώδεις.

«Τῶν δε καταστάσεων τοῦ ἐνιαυτοῦ, τὸ μὲν ὅλον, οἱ αὐχμοὶ τῶν ἐπομβρίων εἰσὶν ὑγιεινότεροι, καὶ εἶσον θανατώδεις.» (Ἀφορ. Γ. 15).

Γνωστὸν δ' ἔστω ὅτι ἡ ἀτμοσφαῖρα ἔχει πάντοτε τόσον ὀλιγωτέραν ὑγρασίαν, ὅσον μᾶλλον ἀνυψοῦταί τις ἐν αὐτῇ ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης· τὸ μὲν διότι τὰ κάτω στρώματα εἰσὶν ἐγγύτερα πρὸς ὑγρὰ, τὸ δὲ διότι τ' ἄνω κινοῦνται εὐχερέστερον διὰ τοῦ ἀνέμου, καὶ ἀπαλλάσσονται τῶν ἀτμῶν. Διὰ τοῦτο αἱ παράλιοι οἰκίαι εἰσὶν ὑγρότεραι τῶν ἐπὶ ὑψηλῶν θέσεων.

Ἐν γένει οἱ ὑψηλοὶ τόποι εἰσὶν ὀλιγώτερον ὑγροὶ, ἀλλὰ ψυχρότεροι, καὶ ἔχουσι καθαρώτερον ἀέρα, διόπερ ὑγιεινῶς διάγουσιν οἱ ἐν αὐτοῖς οἰκοῦντες. Οἱ δὲ ταπεινοὶ εἰσὶν ὀλιγώτερον ὑγιεινοὶ, ἐὰν δὲ παράκηνται ὑψηλοῖς ὄρεσιν ἔτι χείρονές εἰσιν. Οἱ δὲ κατάφυτοι τόποι εἰσὶν ὀλιγώτερον εὐάεροι καὶ εὐήλιοι καὶ ἐπιβλαβέστεροι εἰς τοὺς ἐν ταύτῃ διαμένοντας. Διεξοδικώτερον περὶ τῆς κατὰ τόπους ὑγρασίας ἴδε Φοῖβον ἔτους Α΄. περὶ κλιμάτων.

Ὁ ἄνθρωπος ἐὰν κοιμηθῇ εἰς ὑγρὸν τόπον, ἐγείρεται νωθρὸς, χαλαρωμένος, μὴ ἔχων ὄρεξιν πρὸς βρῶσιν. Ἐὰν δὲ κοιμηθῇ εἰς τόπον ξηρὸν, ἔχοντα καθαρὸν ἀέρα, ἐγείρεται εὐδιάθετος, αἰσθάνεται τὸ σῶμά του ἐλαφρότερον, εὐκινητότερον, καὶ ἔχει ὄρεξιν πρὸς βρῶσιν. Εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον καὶ τὰ φυτά εἰσιν εὔχροα, εὐωδέστερα, ἑλκύοντα τὴν προσήλωσιν τῶν βλεμ-

μάτων· τὰ παιδία ἔχουσι χρῶμα εὐανθὲς, καὶ σῶμα εὐσαρκώτερον. Ἐν γένει ἡ ὑγρασία τῆς ἀτμοσφαίρας οὐ μόνον εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἐστὶν ἐπιβλαβὴς, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ζῶα καὶ εἰς τὰ φυτά. Τὰ μὲν ζῶα βλάπτονται πολυτρόπως, τὰ πρόβατα βόσκοντα διαρκῶς ἐν τόπῳ ὑγρῷ ααὶ ἑλώδει ὑφίστανται νόσον ἡπατικὴν ἐξ ἐνυπάρξεως ἐν αὐτοῖς ἕλμινθος, ἢ ὑδαλίδων, ἥτις καλεῖται *σαπρώτις*, (*γλαπάτσα*). Διὰ τοῦτο οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς διάγνωσιν τοῦ ὑγιεινοῦ τόπου τινὸς ἀγνώστου αὐτοῖς ἔσφαζον πρόβατα διαιτώμενα ἐν τῷ τόπῳ, καὶ παρετήρουν τὸ ἧπαρ, καὶ εἰ μὲν εὕρισκον ἐν αὐτῷ τὰ ῥηθέντα, διεγίνωσκον τὸ μὴ ὑγιεινὸν τοῦ τόπου. Οἱ χοῖροι, οἱ διαμένοντες ἐν ὑγρασίᾳ καθίστανται λεπρώδεις και χαλαζοῦχοι. Οἱ κόνικλοι ἢ δασύποδες (κουνέλλια), πάσχουσιν ὑπὸ παρασίτων ζωϋφίων, τῶν καλουμένων *κερκοκύστων*. Ὅσοι δὲ τρώγουσι κρέας τοιούτων νοσηρῶν ζώων νοσοῦσι βαρέως καὶ θανατηφόρως. Τὰ δὲ φυτὰ τοιούτων ὑγρῶν τόπων οὐδόλως εἰσὶν εὔχροα, εὔβαφῆ, ἢ εὔοσμα καὶ ἑλκύοντα τὴν προσήλωσιν τῶν βλεμμάτων. Οἱ καρποὶ αὐτῶν διατηροῦνται ὀλίγον.

Ἡ ὑγρασία τῆς ἀτμοσφαίρας καθίσταται φύσει μείζων τὴν νύκτα, ἰδίως τὴν ἑσπέραν καὶ τὴν πρωΐαν, καὶ μάλιστα ὅταν ἐπικρατῇ νότιος ἄνεμος, ἢ παράκηται ποταμὸς, ἢ λίμνη, ἢ ἑλώδης χώρα. Οἱ διαμένοντες εἰς τοιούτους τόπους δέον ὅπως μὴ ἐκτίθηνται τὴν νύκτα ἀπροφυλάκτως ἀλλὰ νὰ εἰσέρχωνται εἰς τὴν οἰκίαν ἐνωρὶς, καὶ νὰ ἐξέρχωνται τὴν πρωΐαν ἀργὰ, νὰ τρώγωσι τὴν πρωΐαν καὶ νὰ πίνωσι οἶνον ἢ ἄλλο τι τονικόν.

Γ΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Ἐπιῤῥοὴ τοῦ ἐπαγγέλματος ἐπὶ τῆς ὑγιείας.

Τὸ ἐπάγγελμα μεγάλως ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἤθους τῶν νόσων· διότι τροποποιεῖ καὶ τὴν κρᾶσιν καὶ τὴν καθόλου κατάστασιν τοῦ σώματος. Ἐπειδὴ φύσει ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς ἕξεως εἰς τὰ ἔργα αὐτοῦ προσαποκτᾷ ἰδιότητας καὶ τροποποιήσεις ἐπὶ τοῦ ἠθικοῦ καὶ σωματικοῦ χαρακτῆρος. Πάντα τὰ ἐπαγγέλματα διακρίνομεν ὑπὸ δύο κατηγορίας. Εἰς τὰ τοῦ νοὸς καὶ εἰς τὰ τοῦ σώματος.

Τὰ τοῦ νοὸς ἐπαγγέλματα.

Ὅσοι ἀπασχολοῦνται καὶ ἐργάζονται ὅλως νοερῶς, ὑφίσταν-

ται τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἐρεθισμοῦ τοῦ ἐγκεφάλου ἕνεκεν τῆς καθεστηκυίας ζωῆς, τῆς παρεκτροπῆς τῆς διαίτης, τῆς δυσπεψίας;τῆς μὴ ἀναπνοῆς καθαροῦ ἀέρος κλπ.

Ὅταν ὁ ἐγκέφαλος συνεχῶς διερεθίζηται, ὑφίσταται συμφόρησιν αἵματος, ἐξ ἧς ἀπαλλάσσεται, ἐὰν ἡ κυκλοφορία γίνηται τακτικῶς· ἐπειδὴ ὅμως τὰ τοῦ ἐγκεφάλου ἀγγεῖα συνεχῶς διαστέλλονται ἐκ τῆς συχνῆς συμφορήσεως τοῦ αἵματος, ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἀποστεροῦνται τῆς συσταλτικῆς δυνάμεως αὐτῶν, ἐκ δὲ τῆς ἀποστερήσεως ταύτης γίνεται κατ' ὀλίγον καὶ πληθωρικὴ κατάστασις, ἐξ ἧς γεννᾶται κεφαλαλγία· διότι πιέζονται τὰ ὑποδόρια νεῦρα.

Ἐὰν δὲ ὁ νοερῶς ἐργαζόμενος δὲν κοιμᾶται ὅσον ἀρκεῖ· ἀλλὰ συνεχῶς μένει ἄϋπνος, ἢ ὀλίγον κοιμᾶται, τότε οἱ ὀφθαλμοὶ εὑρισκόμενοι προσηλωμένοι ἐπὶ λεπτῶν γραμμάτων, καὶ ὑπὸ τὸ τεχνητὸν φῶς, κουράζονται, ἐρεθίζονται καὶ ἐξασθενοῦσινν.

Ἡ καθεστηκυῖα ζωὴ, ἡ παρεκτροπὴ τῆς διαίτης, ἡ ἔλλειψις καθαροῦ ἀέρος πρὸς ἀναπνοὴν, ἐπιφέρουσιν ἀνορεξίαν, διαταράξεις τῆς πέψεως, δυσκοιλιότητα, ποδάγραν, λιθίασιν, κλπ. Ἐκ δὲ τοῦ διαρκῶς καθέζεσθαι, τὸ αἷμα φέρεται πρὸς τὰ κάτω, καὶ αἱμοῤῥοΐδες γίνονται.

Ἀνάγκη λοιπὸν οἱ πολὺ μελετῶντες καὶ νοερῶς ἐργαζόμενοι διακόπτειν τὰς τοιαύτας ἐργασίας κατὰ δύο ὥρας καὶ ἀπασχολεῖσθαι ἐπ' ὀλίγον εἰς κινητικὰς ἐργασίας. Μετὰ δὲ τὸ τέλος ποιεῖν περίπατον, ἱππασίαν κλπ. ἅπερ διευκολύνουσι τὴν πέψιν, καὶ ἐμποδίζουσι τὰς τοῦ ἐγκεφάλου συμφορήσεις.

Οἱ νοερῶς ἐργαζόμενοι ἔχουσιν ἀνάγκην ὕπνου ἡσύχου καὶ συνεχοῦς πρὸς ἡσυχίαν τοῦ νοός· ἀνάγκην ἐγκρατείας, διαίτης καλῆς, τροφῆς εὐπέπτου, καὶ ποτῶν διεγερτικῶν τῶν δυνάμεων τοῦ στομάχου καὶ τοῦ νοὸς, ὀλίγου οἴνου γενναίου, καφὲ, κλπ. Ἡ μελέτη καὶ πᾶσα νοερὰ ἐργασία γενέσθω μετὰ τὴν ἔναρξιν τῆς πέψεως· δύω ὥρας μετὰ τὸ φαγητόν· διότι ἔργα στομάχου καὶ ἔργα νοὸς ἀντιθέτως διάκεινται. Κατ' ἐξαίρεσιν τινὲς δύνανται ἀβλαβῶς ἐργασθῆναι καὶ ἀμέσως μετὰ τὸ φαγητόν.

Ὁ νοερῶς ἐργαζόμενος προφυλαχθήτω ἐκ τοῦ ψύχους, καὶ ἀναπνεέτω καθαρὸν ἀέρα. Ὅθεν τὸ ἀναγνωστήριον ἔστω εὐάερον καὶ εὐήλιον, μετρίας θερμότητος. Ὁ ἀκολουθῶν τοὺς τῆς ὑγιεινῆς κανόνας πνευματικῶς ἐργαζόμενος δύναται καὶ τὰς σωματικὰς δυνάμεις καλῶς ἔχειν, καὶ μακρόβιος γενέσθαι.

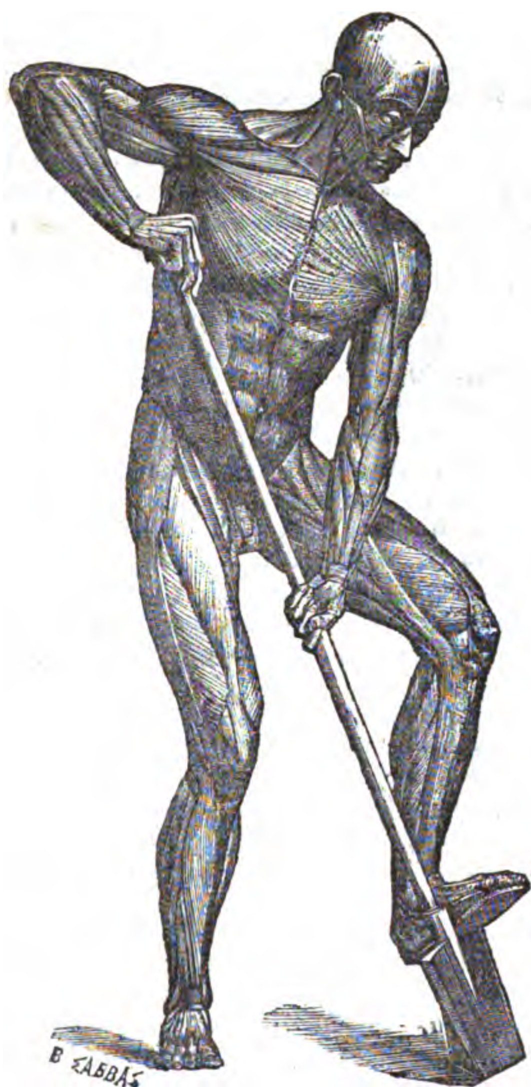

Οἱ μῦς τοῦ ἀνθρώπου, ὅσοι φαίνονται ὅταν ἀφαιρεθῇ τὸ δέρμα καὶ οἱ ὑπὸ τὸ δέρμα στεατώδεις καὶ ἀπονευρωτικοὶ οἰστί.

Περὶ τοῦ ἀνθρωπίνου κρέατος.

Τὸ κρέας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἀποτελεῖται ἀπὸ τοὺς μῦς. Μῦς δὲ καλεῖται ὄγκος κρέατος, κεχωρισμένος καὶ περικεκαλυμμένος ὑπὸ ἰδίου λεπτοῦ ὑμένος.

Ἕκαστος μῦς ἔχει ἴδιον σχῆμα, οἱ μὲν εἶνε ἐπιμήκεις, οἱ δὲ βραχεῖς, ἄλλοι πλατεῖς, ἄλλοι τριγωνικοί, τετραγωνικοὶ κλπ. ἕκαστος ἐμπεριέχει φλέβας, ἀρτηρίας, νεῦρα, λεμφικὰ ἀγγεῖα, καὶ εἶνε προωρισμένος πρὸς ἰδίαν ἐνέργειαν. (τί δὲ εἶνε φλέβες καὶ ἀρτηρίαι ἰδὲ Φοῖβον ἔτος Β΄. 23. 38).

Ἕκαστος μῦς εἶνε προσκεκολλημένος διὰ τῶν ἄκρων αὐτοῦ ἐπὶ ὀστῶν. Τὰ δὲ ἄκρα αὐτοῦ ἀποτελοῦνται ἐξ ἀπονευρώσεως ἢ ἐκ τένοντος. Ὁ τένων κοινῶς καλεῖται νεῦρον, οὕτως ἐκαλεῖτο ἀρχαιόθεν· ἐν ᾧ νεῦρον εἶνε ἄλλο πρᾶγμα, περὶ τοῦ ὁποίου ὁμιλήσομεν ἀκολούθως.

Ἕκαστος μῦς ἔχει ἰσχυρὰν δύναμιν συνελκτικήν, δι' ἧς ἕλκει τὸ ὀστοῦν, καὶ παράγει τὰς κινήσεις τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος. Ἡ δύναμις αὕτη αὔξεται ἢ ἐλαττοῦται, γίνεται χαλάρωσις αὐτοῦ, καλῶς ἔχουσα εἶνε μεγίστη, εἷς λεπτὸς μῦς δύναται ν' ἀνθέξῃ εἰς βάρος περὶ τὰς 30 ὀκάδας. Ἐν ἀναπαύσει ὁ μῦς ἐκτείνεται αὐτομάτως. Ὁ μῦς συστελλόμενος διὰ τῆς συνελκτικῆς δυνάμεώς του γίνεται βραχύτερος (κοντότερος).

Ἡ συνελκτικὴ δύναμις ἑκάστου μυὸς αὔξεται καὶ ἐλαττοῦται διὰ διαφόρων μέσων.

Αὔξεται διὰ μετρίας πιέσεως ἐπὶ τοῦ μυός· διὰ τοῦτο ἡ μετρία περίσφιγξις τοῦ βραχίονος, τῆς μέσης (τῶν ὀσφύων), τῆς κνήμης, κλπ. αὔξει τὴν δύναμιν τῶν μυῶν τῶν μερῶν τούτων: τὸ πάλαι οἱ ἀθληταὶ περιέδενον τοὺς βραχίονας αὐτῶν.

Αὔξεται διὰ μετρίας καὶ μεθοδικῆς κινήσεως, ὡς γίνεται διὰ μεθοδικῆς σωμασκίας, κατ' ὀλίγον αὐξανομένης καὶ κατ' ὀλίγον ληγούσης, καθάπερ γίνεται ἐπὶ ἠλεκτρισμοῦ, ἐπὶ μουσικῆς κλπ. ὡσαύτως καὶ διὰ μεθοδικῆς τριβῆς τῶν μυῶν. Αὔξεται προσέτι διὰ τῆς πόσεως μετρίου ποσοῦ οἴνου, ὀπίου (ἀφιονίου), καὶ αἱ ὀξεῖαι φλογιστικαὶ νόσοι καί τινες ἐγκεφαλικαὶ διαταράξεις ἐπαυξάνουσι τὴν δύναμιν ταύτην τῶν μυῶν, ὡσαύτως καὶ ἡ πόσις τινῶν ἀρωματικῶν ὑλῶν· τὸ ψῦχος αὔξει τὴν συσταλτικὴν δύναμιν τῶν μυῶν, τὸ δὲ πολὺ σκληρύνει τούτους καὶ δυσκινήτους ποιεῖ. Τὸ ἀνθρακικόν, καὶ τὸ θειῶδες

ὀξὺ, καὶ τὸ ὕδωρ ἐλαττοῦσι τὴν συνελκτικὴν ταύτην δύναμιν· διὰ ὑπερβολικῆς σωμασκίας καὶ πάσης σωματικῆς ἐργασίας, οἱ μῦς ἀποστεροῦνται τῆς συσταλτικῆς δυνάμεως αὐτῶν, σκληρύνονται καὶ καθίστανται δυσκίνητοι. Οὕτως ἀποτελεῖται ὁ *κάματος*, ὁ *κόπος*.

Ἐλαττοῦται ἡ συνελκτικὴ δύναμις τῶν μυῶν καὶ διὰ τῆς διαρκοῦς ἀναπαύσεως καὶ ἀκινησίας, ἥτις ὅμως ἐὰν διαρκῇ ἐπὶ πολὺ ἀδιαλείπως, ἐπιφέρει καταστροφὴν τῆς ἑλκτικῆς δυνάμεως καὶ ἀτροφίαν εἰς τοὺς μῦς· ἐλαττοῦται καὶ διὰ τῆς ὑπερβολῆς τῶν ἐπαυξανουσῶν ὑλῶν ταύτην. Τὸ ὄπιον ὑπὸ ποσὸν ἱκανὸν ἐπαλειφὲν ἐπὶ μυὸς παραλύει τοῦτον, τ' αὐτὸ γίνεται καὶ ὅταν ὑπὸ περισσότερον ποσὸν ληφθῇ ἐσωτερικῶς.

Αἱ ὀξεῖαι φλογιστικαὶ νόσοι, αἵτινες ἐν τῇ ἀκμῇ αὐτῶν αὐξάνουσι τὴν συνελκτικότητα τῶν μυῶν, ἐπιφέρουσι μετὰ τὴν λύσιν τῆς νόσου σημαντικὴν ἐλάττωσιν ταύτης, διὰ τοῦτο εἰς τὰς ὀξυτάτας νόσους ἡ ἀνάρρωσις γίνεται βραδεῖα.

Ἐξ ὅλων τῶν ἐπὶ τῶν μυῶν ἐπενεργούντων μέσων, ὁ ἠλεκτρισμὸς παρέχει τὰ προφανέστερα ἀποτελέσματα. Ὁ ἠλεκρισμὸς ἐνεργεῖ εἰδικῶς ἐπὶ μόνων τῶν μυῶν· μεθοδικὸν καὶ μέτριον, καὶ διαλειπόντως, καὶ μὴ πολὺ διαρκοῦν ῥεῦμα ἠλεκτρισμοῦ ἐπισταμένως ἐφαρμοζόμενον ἐπὶ μυὸς αὔξει τὴν συνελκτικὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ ἐνισχύει ταύτην· ἐὰν δὲ ἐφαρμοσθῇ ἀνεπιδεξίως, ἰσχυρῶς καὶ πολὺ διαρκῶς ἐπιφέρει κάματον καὶ αὐτὴν τὴν καταστροφὴν τῆς συνελκτικῆς δυνάμεως, ἤτοι τὴν παραλυσίαν τοῦ μυός· διὰ τοῦτο τινὲς ἀδαεῖς εἰς τὴν χρῆσιν τῆς σημαντικῆς ταύτης δυνάμεως τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐπέφερον βλάβας καὶ παραλυσίας, ἀντὶ θεραπείας καὶ ὠφελείας.

Ἡ αὔξησις τῆς συνελκτικῆς δυνάμεως τῶν μυῶν ἀποτελεῖ τὸ ῥωμαλαῖον σῶμα, τὴν *ῥώμην*. Ἡ συνελκτικὴ δύναμις τῶν μυῶν καλεῖται ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἴς.

Ἡ κίνησις καὶ ἡ ἀνάπαυσις ἀμοιβαίως ἐνεργοῦντα ἐπαυξάνουσι τὴν συνελκτικὴν τῶν μυῶν δύναμιν.

Ἡ κρεατώδης τροφὴ ἐνισχύει τοὺς μῦς καὶ τρέφει αὐτούς.

Ἡ συνελκτικὴ δύναμις τῶν μυῶν διατηρεῖται καὶ μετὰ θάνατον, καὶ ἀποτελεῖ τὴν *νεκρικὴν δυσκαμψίαν*. Διαρκεῖ ἡ συνελκτικὴ αὕτη δύναμις τόσον περισσότερον χρόνον, ὅσον τὸ ζῶον ἔχει ὀλιγωτέραν ἀνάγκην ἀναπνοῆς ἀέρος, ὡς εἰσὶν τὰ ἑρπετά, τῶν ὁποίων τὰ μέλη ἀποκοπέντα τοῦ σώματος διαρκοῦσι ἐπὶ πολὺ κινούμενα.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον ἡ μετὰ θάνατον διάρκεια τῆς συνελκτι-

κότητος τῶν μυῶν διαφέρει κατὰ τὰ αἴτια τοῦ θανάτου καὶ τῆς σωματικῆς καταστάσεως. (ἀκολουθεῖ).

Δ'. ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ σκοτοδινίας.

Συμβαίνει αἴφνης εἴς τινας ἅμα ἐγερθῶσιν ἐκ τῆς κλίνης, ἢ ἐν ᾧ ἵστανται ἢ περιπατοῦσιν, ἢ ὅταν σκύψωσι καὶ ἀνεγερθῶσι, θάμβωσις, οἱ ὀφθαλμοὶ βλέπουσι τὰ πέριξ σκοτεινὰ, συγκεχυμένα, καὶ περιστρεφόμενα, γίνεται σωμάρα ἐπι τοῦ προκαρδίου (χουλιαρίου, τῆς καρδίας) καὶ ἀτονία εἰς τοὺς πόδας, οἵτινες σφάλλουσιν ἐνίοτε εἰς τὸ βάδισμα, καὶ ἀναγκάζεται ὁ πάσχων ν' ἀντιλάβῃ διὰ τῶν χειρῶν του σταθερὸν πρᾶγμα πρὸς ὑποστήριξίν του. Ἡ κατάστασις αὕτη διαρκεῖ ὀλίγα λεπτὰ ὥρας. Εἴς τινας ὅταν διαρκῇ περισσότερον, τὸ πρόσωπον ὠχροῦται, καὶ ψυχρὸς ἱδρὼς καλύπτει τὸ μέτωπον· ἐν τῇ καταστάσει ταύτῃ ἡ κυκλοφορία γίνεται χαλαρὰ, καὶ αἷμα ἀρκετὸν δὲν ἔρχεται εἰς τὴν κεφαλήν.

Ὁ μικρὸς βαθμὸς τῆς σκοτοδινίας καλεῖται ἴλυγξ.

Αἴτια. Ἡ τοιαύτη κατάστασις προέρχεται ἐκ νευρικῆς ταραχῆς, καθ' ἣν ὑποφέρει νευρικῶς ὁ στόμαχος. Ἡ δὲ τοιαύτη νευρικὴ ταραχὴ τοῦ στομάχου προέρχεται ἐξ ἠθικῶν δυσαρέστων, ἐκ στενοχωρίας, ἐκ μεγάλου θυμοῦ, ἐκ διαρκοῦς ἀϋπνίας, ἐκ καταχρήσεως ἀφροδισίων, ἐκ μεγάλης νηστείας. Συμβαίνει ἐνίοτε καὶ ἐκ ταχείας κινήσεως ἁμάξης, ἐκ περιστροφικοῦ χοροῦ, ὡς ἐστὶ τὸ βάλς, ἐκ κινήσεως πλοίου, ἐκ στάσεως ἐπὶ πολὺ ὑψηλῆς θέσεως καὶ θεωρίας πρὸς τὰ κάτω, καὶ ἐκ συσφίγξεως τοῦ σώματος, ὡς ποιοῦσιν αἱ γυναῖκες διὰ τοῦ στηθοδέσμου.

Ἐπισυμβαίνει ἐνίοτε εἰς τοὺς ἀναῤῥωνύοντας ἐκ βαρείας νόσου, εἰς τοὺς ὑποστάντας αἱμοῤῥαγίας, εἰς τοὺς ἀναιμικοὺς, εἰς τοὺς ὁρῶντας ζωηρὸν λευκὸν φῶς, οἷοί εἰσιν οἱ αἴφνης ἐξελθόντες ἐκ διαρκοῦς σκοτινοῦ θαλάμου, οἱ μὴ βλέποντες ἐὰν αἴφνης ἴδωσι τὸ φῶς, ὡς εἰσὶν οἱ ἐκ καταῤῥάκτου πάσχοντες, οἱ διαρκῶς ὁρῶντες τὰς πεδιάδας χιονοσκεπάστους, ὡς εἰσὶν οἱ ὁδοιποροῦντες, εἰς τούς ὁποίους ἡ τοιαύτη σκοτοδινία συνοδεύεται καὶ μετὰ ἄλλων συμπτωμάτων, καὶ ἀ-

ποτελεῖ τὸ πάθος *βουλιμία* καλούμενον, περὶ οὗ ἰδὲ Συνεκδ. ὑγιεινὴν ἐκδ. Β'. σελ. 158.

Ἐπισυμβαίνει καὶ εἰς τοὺς πάσχοντας ὑπὸ σφοδρῶν πόνων ῥευματικῶν ἀρθριτικῶν, ἐκ καρδιακῆς νόσου, ἐκ κεφαλαλγίας ἢ ἡμικρανίας σφοδρᾶς, ἐκ σπασμωδικοῦ βηχὸς, ἐκ διαρκοῦς ὀρθίας στάσεως, ὅταν ὁ στόμαχος ᾖ κενός.

Ἐν τῇ σκοτοδινίᾳ, ἐν ᾗ αἱ κινηταὶ καὶ αἰσθητικαὶ δυνάμεις διαταράττονται, ἡ συνείδησις τῆς δυνάμεως τοῦ ἐγκεφάλου διατηρεῖται, καὶ ὁ πάσχων συναισθάνεται καλῶς τὴν κατάστασίν του καὶ σπεύδει πρὸς χρῆσιν τῶν πρὸς θεραπείαν.

Τινὲς θεωροῦσι τὴν σκοτοδινίαν ὡς ἐκπηγάζουσαν ἐκ συμφορήσεως αἵματος εἰς τὸν ἐγκέφαλον, τοῦτο θεωρητέον πεπλανημένον, ἑπομένως καὶ ἡ θεραπεία αὐτῶν πεπλανημένη καὶ ἐπισφαλής ἐστι.

Θεραπεία. Ἐκ τῶν προῤῥηθέντων ἕπεται ὅτι ἀφ' οὗ πρωτοπαθῶς πάσχει νευρικῶς ὁ στόμαχος, ἐξ οὗ ἐπιγίγνεται χαλάρωσις τοῦ νευρικοῦ συστήματος καὶ τῆς κυκλοφορίας τοῦ αἵματος, καὶ αἷμα δὲν ἔρχεται ἀρκετὸν εἰς τὴν κεφαλὴν, ἡ λογικὴ κελεύει ὅπως τονωθῇ ὁ στόμαχος καὶ τὸ νευρικὸν σύστημα, ἵνα ζωογονηθῇ ἡ κυκλοφορία. Πρέπει λοιπὸν νὰ γείνῃ χρῆσις διεγερτικῶν μέσων τονιζόντων τὰς κινήσεις τοῦ στομάχου, καὶ δι' αὐτοῦ ὅλον τὸ νευρικὸν σύστημα, ἢ τῶν ζωπυρούντων τὴν ζωϊκὴν δύναμιν καὶ τακτοποιούντων τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος.

Ἐν πρώτοις θέσον κεκλιμένον ὁριζοντίως τὸν πάσχοντα ὅπως μηχανικῶς διευκολυνθῇ ἡ ἀνάβασις τοῦ αἵματος εἰς τὴν κεφαλήν· ταυτοχρόνως δὸς πίνειν προχείρως μὲν καὶ ἀμέσως διεγερτικόν τι τονικὸν, οἶνον, ἀρωματικὸν ποτὸν, ῥακὴν, ῥώμην κλπ. ἢ θερμὸν ποτὸν τονικὸν, πόντζι, ἔγχυμά τι ἀρωματικὸν, ἐξ ἡδυόσμου, γλυκανίσου, κλπ. ἢ ὀλίγον οἶνον μετὰ ζαχάρου ἢ καὶ ἄνευ τούτου, ἔνθα ἔμβαψον δίπυρον ἢ τεμάχιον ἄρτου. Ἐὰν ἡ σκοτοδινία μὴ ἐντελῶς καὶ ταχέως διαλυθῇ, τότε δὸς πιεῖν ἐκ τῆς κάτωθι σκευασίας.

Λάβε	ὕδατος ἡδυόσμου	δρ.	4
	ὕδατος κίτρων	»	24
	σιραπίου ἁπλοῦ	»	4
	Λαουδάνου Σίδενχμ.	σταγ.	10
	θεϊκοῦ αἰθέρος	»	10

Μίξον, καὶ πίε τὸ ἥμισυ, καὶ μετὰ 5 λεπτὰ ὥρας πίε καὶ τὸ ὑπόλοιπον.

Πρὸς ῥιζικὴν θεραπείαν, ὅπως μὴ πλέον ἀναφανῇ ἡ σκοτοδινία, λάμβανε ἐπὶ ἡμέρας ἀνὰ ἓν κοχλιάριον σούπας δύο ὥρας μετὰ τὸ φαγητὸν ἐκ τῆς ἑξῆς σκευασίας, ἣν καλῶ *Μένος*.

Λάβε	βάμματος κανέλλας	δρ.	2
	» καλάμου ἀρωματικοῦ	»	2
	» ἀρωματικοῦ	»	2
	» καρδαμώμου	»	2
	» ζινζιβάρεως	»	2
	» βανιλλίας	»	1
	» κρόκου	»	2
	» μοσχοκαρύων	»	1
	» καστορίου	»	1
	» φωσφορούχου αἰθέρος	»	1
Πρόσθες	σιραπίου ἁπλοῦ	δρ.	40

καὶ ἀνακάτωσον καλῶς, φυλάττων ἐν φιάλῃ, λάμβανε ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μικρὸν πρωῒ καὶ ἑσπέρας.

Δύνασαι λαμβάνειν τὸ μένος καὶ ἄνευ σιραπείου εἰς στάγματα, ἐνσταλάττων 30 ἕως 40 ἐπὶ τεμαχίου ζαχάρου.

Ἡ χρῆσις τούτου ὠφελεῖ καὶ προλαμβάνει ὡς ἐπὶ πολὺ καὶ νόσους ἐκ κρυολογήματος, καὶ ἐκ μιασμάτων, λαμβανομένου κατὰ πᾶσαν πρωΐαν, ὅταν μάλιστα ἀναφαίνηται εἰς τὸ σῶμα ἀτονία καὶ κακοδιαθεσία. Πρέπει δὲ ἡ χρῆσις νὰ μὴ γείνηται συνεχής, οὔτε πλέον τῶν τεσσάρων ἡμερῶν, μεθ' ἃς μετὰ διακοπὴν 4 ἢ καὶ πλειόνων ἡμερῶν πάλιν ἐν ἀνάγκῃ ποίει χρῆσιν· ἐπιφέρει εὐεξίαν, εὐκινησίαν, καὶ φαιδρότητα.

Πρόγνωσις. Ἐν γένει ἡ σκοτοδινία οὐδὲν ἐπικίνδυνον ἀποτέλεσμα παρέχει. Ἐὰν ὅμως ἀναφαίνηται συνεχῶς καὶ μετ' ἐπιτάσεως ὑποδεικνύει ὡς πρόδρομος ὅτι μέλλει συμβῆναι νόσος τις ἢ γαστρική, ἢ καρδιακή, ἐὰν μάλιστα συνοδεύηται καὶ μετὰ παλμῶν. Ἐνίοτε εἶνε πρόδρομος τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, τοῦ ἐγκεφαλίτου, τῆς χολέρας, καὶ αὐτῆς ἐνίοτε τῆς ἀποπληξίας.

Ἡ συχνὴ ἀναφάνισις τῆς σκοτοδινίας ὑποδεικνύει ὅτι ἡ ζωϊκὴ δύναμις ἤρξατο πάσχειν καὶ ἀνάγκη ζωπυρώσεως.

Θεραπεία μάλκης (χιονίστρας).

Προφυλάττεταί τις ἐκ τῆς παραγωγῆς τούτων ἅμα τῇ ἐμφανίσει των, ἐὰν πλύνῃ τὰ μέρη ταῦτα διὰ ἀρωματικῶν ὑγρῶν, οἷον διὰ τοῦ οἴνου, καὶ μάλιστα τοῦ ἀρωματικοῦ, τοῦ καμφορούχου οἰνοπνεύματος, ὅπερ ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί, ἢ διὰ τοῦ ἁλατούχου ὕδατος (ἅλμης).

Προφυλάττεται προσέτι διὰ τῆς ἀποχῆς τοῦ νίπτειν τὰς χεῖρας διὰ χλιαροῦ ὕδατος καὶ διὰ τῆς ἀποφυγῆς τῶν μαλλίνων χειροκτίων.

Ὅταν αἱ μάλκαι φανῶσιν καὶ προοδεύωσι καὶ ἐξογκοῦνται, ὠφελοῦσι καὶ τὰ ἀνωτέρω, ἀλλὰ τὰ χρησιμώτερα εἰσὶν τάδε. Τὸ βάμμα τῆς βενζόης (ἰδὲ Τ. Α'. σελ. 72), τὸ ὕδωρ τῆς Κολονίας, τὸ ὑδροχλωρικὸν ὀξὺ μετὰ πολλοῦ ὕδατος,κλπ. μεθ' ὧν πλύνονται τὰ πάσχοντα μέρη.

Ὅταν κατασταθῶσιν ἐξογκωμέναι καὶ ἐπώδυναι, ἐπίθεσον κατάπλασμα ἐξ ἀνθέων ἀκτῆς (κουφοξυλέας), ἐκ μελιλώτου (μοσχοτριφυλλίου)ἐμβεβρεγμένου μετὰ ὕδατος μολύβδου,κλπ.

Ἐὰν ἔχωσι πληγάς, μεταχειρίσθητι τὴν ἀλοιφὴν τοῦ στύρακος, ἣν ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί.

Χρῆθι προσέτι καὶ τάδε.

Λάβε ἐκχυλίσματος μολύβδου καὶ οἰνοπνεύματος καμφορούχου ἴσα μέρη.Πλῦνον τὰς πληγὰς πρωῒ καὶ ἑσπέρας, καὶ ἐὰν μὴ ὦσι πληγαί, κάλυπτε τὰ μέρη διὰ πανίων ἐμβεβρεγμένων.

Κατὰ μαλκῶν πληγωμένων καὶ μή.

Λάβε	βαλσάμου τοῦ Περοῦ μέρη	5
	οἰνοπνεύματος	125
	διάλυσον, καὶ πρόσθες	
	ὑδροχλωρικοῦ ὀξέος	4
	βάμματος βενζόης	15

Μίξον, ἔμβρεξον 3 ἢ 4 καθ' ἑκάστην τὰ πάσχοντα μέρη.

Ἄλλο.

Λάβε	χλωρίου ὑγροῦ μέρη	5
	ὕδατος πηγαίου »	100

Ἔμβρεξον πανίον, καὶ ἐπίθεσον.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τοῦ κοκκίνου πεπέρεως.

Ἡ κοκκίνη πεπερία τριμμένη εἰς λεπτὴν κόνιν ἀποτελεῖ τὸ *κόκκινον πιπέρι*. Ἡ δὲ κοκκίνη πιπερία, γίνεται ἐκ τοῦ ὁμωνύμου φυτοῦ, τὸ ὁποῖον λατινιστὶ καλεῖται **Capsicum annuum**. Καλεῖται εὐρωπαϊστὶ καὶ *πιμέντο*, *κοράλιον τῶν κήπων*, *πιπέρι τῆς Γουϊνέας*, πιπέρι τῶν Ἰνδιῶν. Τὸ κόκκινον πιπέρι ἔχει ὁμοίας ἰδιότητας ὡς καρύκευμα οἵας ἔχει καὶ τὸ μαῦρον πέπερι, καὶ χρησιμεύει ὡς οἰκονομικώτερον καρύκευμα εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα· ἁρμόζει ὡς καρύκευμα εἰς τὰς κράμβας καὶ τὰ σχετικὰ τούτοις, εἰς τοὺς κυάμους (κουκκία), εἰς τὴν φάβαν. κλπ.

Ἰατρικῶς στερεῖται τῆς θεραπευτικῆς ἰδιότητος τοῦ μαύρου πεπέρεος. Ἔχει ὅμως ἄλλην σημαντικὴν ἰδίαν δύναμιν πρὸς θεραπείαν τῶν *αἱμορροΐδων*. Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον

Λάβε κοκκίνου πεπέρεος δρ. 4

Μέλιτος ὅσον ἀρκεῖ πρὸς μάζαν ἵνα γείνωσι καταπότια 60. Χρῆθι τὴν πρώτην ἡμέραν ἀνὰ δύο πρωὶ νήστης καὶ δύο ἑσπέρας δύο ὥρας μετὰ τὸ φαγητόν· αὔξανε τὸ ποσὸν ἀνὰ δύο πρωὶ καὶ ἑσπέρας καθ' ἑκάστην, ἕως οὗ νὰ λαμβάνῃς ἀνὰ 16 τὴν ἡμέραν. Μετὰ τὸ τέλος τούτων, ἀφ' οὗ παρέλθωσι 4 ἡμέραι ἐπανάλαβε τὴν δόσιν. Αἱ δὲ αἱμορροΐδες ἐξαλείφονται ἀβλαβῶς.

Ἐκ τῆς κοκκίνης πιπερίας γίνεται καὶ βάμμα δι' οἰνοπνεύματος, τὸ ὁποῖον χρησιμεύει πρὸς ἐντριβὰς τοῦ δέρματος, ὅταν θέλωμεν νὰ προκαλέσωμεν θερμότητα αὐτοῦ, καθ' ἣν περίστασιν εἶνε ψυχρόν. Κατασκευάζεται δὲ οὕτω.

Λάβε 1 μέρος κεκομμένης πιπέριας κοκκίνης, καὶ 8 μέρη οἰνοπνεύματος· θέσον ὁμοῦ ἐντὸς φιάλης, καὶ ἄφες ἐπὶ 10 ἡμέρας εἰς θέσιν σκιεράν· στράγγισον, καὶ φύλαξον εἰς φιάλην καλῶς πωματισμένην. Ὠφελεῖ κατὰ τῶν ῥευματικῶν ψύξεων τοῦ δέρματος, καὶ κατὰ τῶν ῥευματισμῶν· καὶ ὁσάκις ὑπάρχει ἀνάγκη προκλήσεως θερμότητος τοῦ δέρματος· ἐπάλειφε τὸ μέρος δὶς ἢ τρὶς τῆς ἡμέρας.

Χυμικῶς ἀναλυόμενον τὸ κόκκινον πιπέρι συνίσταται ἐκ πικρᾶς καὶ δρυμείας ὕλης διαλυτῆς ἐν τῷ ὕδατι, καὶ μάλιστα ἐν τῷ οἰνοπνεύματι, καὶ ἐν τῷ αἰθέρι, ἐκ κηροῦ, ῥητίνης καὶ κομμεώδους ὕλης.

Χλωραὶ καὶ πράσινοι αἱ μεγάλαι πιπερίαι τρώγονται ὡς ἐξαίρετον σαλατικὸν οὕτως.

Θέσον ταύτας ἐπὶ ἐσχάρας ἀνθρακιᾶς, καὶ ἄφες νὰ ψηθῶσιν, ἔκβαλον ἐκ τοῦ πυρὸς, καὶ ῥίψον ἐντὸς ὕδατος ψυχροῦ· ἀφ' οὗ ψυχρανθῶσιν ἔξαξον ταύτας, καὶ ἀφαίρεσον τὴν ἐπιδερμίδα· οὕτως ἀποβάλλεται ἡ δριμύτης αὐτῶν· ἁλάτισον καὶ ἄφες οὕτως· ἐν δὲ ὥρᾳ βρώσεως πρόσθες ὄξος, ἔλαιον, καὶ ὀρίγανον, καὶ φάγε ὡς σαλάταν. Εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἔνθεν τὸ πρῶτον ἐγνώσθη τὸ φυτὸν τοῦτο, γίνεται μεγίστη χρῆσις. Ἐκ μιᾶς μόνης κοιλάδος τοῦ Περοῦ εἰσπράττονται κατ' ἔτος 80,000 φράγ.ἐκ τῆς ἐξαγωγῆς τῶν πεπερειῶν τούτων.

Περὶ μαλαχῶν (μολοχῶν).

Καλλιεργοῦνται καὶ ἐν κήποις καὶ φύονται καὶ ἐν ἀγροῖς. Τὰ τρυφερὰ φύλλα αὐτῶν ἄνευ τῶν μίσχων (νουρῶν) βραστὰ τρωγόμενα μετὰ τῶν καυλῶν εἰσὶν εὔπεπτα καὶ εὐκοίλια καὶ μάλιστα τὰ τῆς κηπευτικῆς. Εἶναι ἀντιφλογιστικὰ εἰς τὰ ἔντερα καὶ εἰς τὴν κύστιν. Ἐὰν ὅμως εἰσὶ μετὰ τῶν μίσχων, οἵτινες ἔχουσι σκληρὰς καὶ ἰξώδεις ἶνας, καθίστανται δύσπεπτα, καὶ βαρυστόμαχα, καὶ δίψαν προκαλοῦσι. Κατὰ Διοσκορίδην ἐὰν ὁ ὀπὸς τῆς μαλάχης ἑνωθῇ μετὰ ἐλαίου, καὶ ἐπιχρισθῇ τὸ δέρμα ἀνθρώπου, οὔτε αἱ μέλισσαι οὔτε αἱ σφῆκες προσβάλλουσιν αὐτό. Οἱ μελισσουργοὶ δύνανται νὰ ποιήσωσι χρῆσιν αὐτοῦ.

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὑπῆρξαν ἄνθρωποι ἐπαγγελλόμενοι θεραπείαν νόσων διὰ μυστηριώδους δυνάμεως, ἣν συνεμίγνυον διὰ ἐπῳδῶν καὶ ἄλλων κινήσεων καὶ πράξεων· οὗτοι καλοῦνται γόητες, κοινῶς *μάγοι*. Οὗτοι διὰ τῶν μαγείων καὶ γοητευμάτων (γοητιῶν), κατὰ τὸν μεσαιῶνα κατεστάθησαν μάστιγες τῆς κοινωνίας καὶ πρὸς πολλὰ ἀνεμιγνύοντο. Τούτου ἕνεκεν αἱ κοινωνίαι δι' αὐστηρῶν νόμων κατεδίωκον τοὺς τοιούτους καὶ ἐτιμώρουν διὰ πυρός.

Κατὰ τὸν 17 αἰῶνα ἐν Γερμανίᾳ ἔκαυσαν χιλιάδας γοήτων καὶ μάγων ἀνδρῶν γυναικῶν καὶ παίδων.

Κατὰ τὸ 1485 ἐντὸς ἑνὸς ἔτους εἰς μίαν πόλιν ἔκαυσαν 242 ἄνδρας γυναῖκας καὶ μικρὰ παιδία.

Εἷς δικαστὴς ἐκαυχᾶτο ὅτι ἐντὸς 15 ἐτῶν κατεδίκασε εἰς τοιαύτην ποινὴν 900 γόητας.

Τὸ 1659 ἔν τινι πόλει τῆς Γερμανίας ἔκαυσαν 900· ἀλλαχοῦ 600.

Καὶ κατὰ τὰ 1700 μ. Χ. ἐξηκολούθει ἡ τοιαύτη καταστροφή. Ἐν δὲ Ἰσπανίᾳ καὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον τοιαύτη ποινὴ ἐγένετο.

Μεταξὺ τῶν θυμάτων τούτων τῆς βαρβαρότητος ἀνάγονται καὶ ἐκκλησιαστικοί, καὶ λαϊκοί, καὶ ἄρχοντες καὶ σπουδασταὶ καὶ τεχνῖται καὶ ὑπηρέται καὶ χωρικοί, κλπ. καθ' ὧν ἡ βάρβαρος φανατικότης ἐξήσκει τὴν καταστροφήν.

Οἱ κακῆς ἀνατροφῆς λαλοῦσι περὶ προσώπων
Οἱ καλῆς περὶ πραγμάτων.

Ὁ μὴ ἀγαπῶν μήτε ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν πρόοδον καὶ τὴν δόξαν τῆς πατρίδος, οὔτε τὴν πρόοδον τῶν τέκνων οὔτε τῶν φίλων οὔτε τῶν συγγενῶν ἀγαπᾷ.

Ἐντέλλομαί Σοι.

Ὅ,τι δ' ἂν ἔχῃς ποιεῖν σήμερον, μὴ δι' αὔριον ἀνάβαλε.

Καιρὸν γνῶθι, ὀξὺς γάρ.

Χρόνου φείδου· πολυτιμότατός ἐστι, ταχέως γὰρ καὶ ἀνεπιστρεπτὶ παρέρχεται.

Μὴ τὰς ἀνάγκας σου αὔξανε. Ὅσον γὰρ ὀλιγωτέρας ἀνάγκας ἔχεις, τόσον εὐτυχέστερος εἶσαι.

Αἱ πολλαὶ ἀνάγκαι πολλὰς φροντίδας παρέχουσιν· αἱ πολλαὶ φροντίδες κακοδαιμονίαν παράγουσι.

Χαρίεις ἔσο· ἄρθρον γὰρ ὑγιείας.

Νεώτεραι παρατηρήσεις ἐν Γαλλίᾳ ἀπέδειξαν ὅτι ἡ φυλλοξέρα τῶν ἀμπέλων δὲν εὐδοκιμεῖ εἰς τὰς ἀμμώδεις γαίας.

Κατὰ τὸ 1883 γενήσεται ἐν Νέᾳ Ὑόρκῃ παγκόσμιος ἔκθεσις· ὡς λέγουσιν ἔσεται ἡ ἐπισημοτέρα τῶν μέχρι τοῦδε.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ Σ. Π. ΙΑΣΕΜΙΔΟΥ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Γ'. ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 1 ΦΕΒΡΟΥΑΡΙΟΥ 1881 ΑΡΙΘ. 3.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ τῶν κατὰ τῆς ὑγιείας ἀποτελεσμάτων τῶν ἐκ χυτοῦ σιδήρου θερμαστρῶν.

Τὸ παρ' ἡμῖν εἰσαχθὲν σύστημα πρὸς θέρμανσιν τῶν θαλάμων ἐν ὥρᾳ ψύχους διὰ τῶν θερμαστρῶν κατὰ πολλοὺς λόγους οὐ πολὺ ὑγιεινὸν ὑπάρχει ὡς πρὸς τὸ ἑλληνικὸν κλίμα, ἔνθα τὸ τοῦ χειμῶνος ψῦχος εἶνε μέτριον, καὶ ἐπ' ὀλίγας ἡμέρας διαρκεῖ. Ἵνα διατηρῆται ὑγίεια, πρέπει σὺν τοῖς ἄλλοις νὰ διατηρῆται καὶ ἡ αὐτὴ θερμοκρασία ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου· οὔτε ὑπερβολὴ ταύτης, οὔτε ἐλάττωσις νὰ ὑπάρχῃ. Ὅταν τὸ σῶμα διαθερμανθῇ πλέον τοῦ δέοντος καὶ αἴφνης ἐκτεθῇ ὑπὸ ψυχρὰν ἀτμοσφαῖραν, ἢ ὑπὸ ῥεῦμα ἀέρος, ὑφίσταται περίψυξιν (κρυολόγημα), τῆς ὁποίας τὸ σύνηθες παρ' ἡμῖν ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ καταρροή, ἐνίοτε δὲ καὶ ὁ ῥευματισμός, καὶ ἡ νευραλγία.

Διὰ τῆς θερμάστρας, οὔσης πηλίνης, διαθερμαίνεται ὑπὲρ τὸ δέον ὁ τοῦ θαλάμου ἀὴρ, καὶ ἐπιγίγνονται τὰ ῥηθέντα ἀποτελέσματα.

Ἐὰν ὅμως ἦνε σιδηρᾶ ἐκ χυτοῦ σιδήρου ἢ ἐκ χάλιβος, ἐπισυμβαίνουσι τότε καὶ ἄλλα ἔτι μᾶλλον σπουδαιότερα ἀποτελέσματα κατὰ τῆς ὑγιείας. Ὁ σίδηρος διαθερμαινόμενος σφόδρα διὰ τοῦ ἐντὸς τῆς θερμάστρας πυρὸς παράγει τὸ ἀέριον, τὸ καλούμενον *ὀξείδιον τοῦ ἄνθρακος*, τὸ ὁποῖον διαχύνεται ἐν τῷ ἀέρι τοῦ θερμαινομένου θαλάμου. Τὸ ὀξείδιον τοῦτο, εἰσπνεόμενον παρὰ τοῦ διαμένοντος ἐν τοιούτῳ θαλάμῳ, ἐπιφέρει δηλητηριώδη ἀποτελέσματα ἰδίου χαρακτῆρος· ἐπιφέρει δηλαδὴ σκοτοδινίαν, κεφαλαλγίαν, ἀνορεξίαν, ἐξάψεις ἐπὶ τοῦ προσώπου κλπ. εἰς δὲ τὰς ὑστερικὰς γυναῖκας γίνονται παρορμαὶ πρὸς ὑστερισμούς. Ἐὰν δὲ ἡ χρῆσις τῆς τοιαύτης θερμάστρας διαρκῇ ἐπὶ πολλὰς κατὰ συνέχειαν ἡμέρας, ὡς γίνεται εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα, μετὰ τῶν ῥηθέντων ἀποτελεσμάτων ἐπιγίγνεται καὶ ἰδία τις νόσος *ἐγκεφαλικὴ τυφώδης*.

Πῶς ταῦτα γίνονται; Ὁ χυτὸς σίδηρος, ὡς καὶ ὁ χάλιψ (ἀτσάλι) ἐμπεριέχει ποσόν τι ἄνθρακος· διὰ τῆς πυρακτώσεως τοῦ τοιούτου σιδήρου ἑνοῦται τὸ ὀξυγόνον τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος μετὰ τοῦ ἄνθρακος, καὶ ἀποτελεῖ τὸ ὀξείδιον τοῦ ἄνθρακος, τὸ ὁποῖον διαχύνεται εἰς τὸν ἀέρα τοῦ θαλάμου καὶ εἰσπνεόμενον ἐπιφέρει δηλητηριώδη ἀποτελέσματα, ὡς ἐρρέθη ἐν σελ. 67 τοῦ τόμου Β' Φοίβου.

Ἐὰν ὅμως συμβῇ ἐξ ἀπροσεξίας νὰ φραχθῇ ὁ καπνοδόχος σωλὴν τῆς θερμάστρας καὶ νὰ διακοπῇ ἡ συγκοινωνία καὶ τὸ ῥεῦμα τοῦ ἐν τῇ θερμάστρᾳ ἀέρος μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος, τότε ἐπιγίγνονται ἔτι μᾶλλον ἐπιβλαβῆ καὶ θανατηφόρα ἀποτελέσματα· διότι τὸ ἐκ τῆς καύσεως πάντοτε παραγόμενον ἀνθρακικὸν ὀξὺ ἐν τῇ θερμάστρᾳ ἀντὶ νὰ ἐξέλθῃ διὰ τοῦ καπνοδόχου σωλῆνος, διαχύνεται ἐν τῷ θαλάμῳ καὶ καθίστησι τὸν ἀναπνεόμενον ἀέρα ἔτι μᾶλλον δηλητηριώδη· διότι τοῦτο εἶνε δηλητήριον (ἴδε Φοῖβον ἔτος Β' σελ. 67). Πολλάκις ἐν Εὐρώπῃ συνέβησαν ἀπρόοπτοι θάνατοι ἐκ τοιούτου ἀέρος, ὡς συμβαίνουσι ἐνίοτε παρ' ἡμῖν ἐκ τῶν ἀνθράκων τοῦ πυραύνου (μαγγαλίου), ὅταν τοῦτο μένῃ ἐν κεκλεισμένῳ θαλάμῳ.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ τῆς ἐκ τῶν ἰχθύων τροφῆς.

Ἡ ἐκ τοῦ ἰχθύος τροφὴ δὲν εἶνε πολὺ θρεπτική, οὔτε πολὺ εὔπεπτος, ὥς τινες νομίζουσι. Τὸ εὔπεπτον τοῦ ἰχθύος ἐξαρτᾶται πολὺ ἐκ τοῦ χρόνου τοῦ παρελθόντος ἀφ' οὗ ἐξήχθη τῆς θαλάσσης, ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ ἰχθύος καὶ ἐκ τοῦ τρόπου τῆς κατασκευῆς πρὸς βρῶσιν. Οἱ εὐπεπτότεροι καὶ θρεπτικώτεροι ἰχθῦς εἰσὶν αἱ τρίγλαι (μπαρμπούνια), οἱ ἐρυθρῖνοι (λουθρίνια), ὁ ῥοφός, αἱ σπαναγρίδες, κλπ. πρέπει πάντα νὰ ὦσι πρόσφατα (φρέσκα). Ἀλλὰ καὶ ταῦτα, ἐὰν μὴ προσηκόντως μαγειρευθῶσι, καθίστανται δύσπεπτα, ὡς τὰ ἕωλα (τὰ μπαγιάτικα). Ἵνα ἔχωσι καλῶς, πρέπει νὰ μαγειρευθῶσι διὰ ἰσχυροῦ πυρός. Τὰ μὲν ἐπὶ ἐσχάρας ὀπτὰ (ψητὰ) πρέπει νὰ ἔχωσι ἄνθρακας πολλούς, καλῶς ἀναμμένους καὶ σταχτωμένους. Τὰ δὲ βραστὰ νὰ ἔχωσι πῦρ πολύ, ὥστε ταχέως νὰ βράσωσι, τὸ ὕδωρ πρέπει νὰ κοχλάζῃ πρὶν τεθῶσιν οἱ ἰχθῦς εἰς τὴν χύτραν, ἡ δὲ χύτρα νὰ μένῃ ἀσκεπὴς καὶ διαρκῶς νὰ βράζῃ τὸ ὕδωρ. Ὁ ῥοφὸς ὅμως, διὰ νὰ παρέχῃ ζωμὸν ἐξαίρετον, πρέπει νὰ τεθῇ ἐπὶ τοῦ πυρὸς μετὰ ψυχροῦ ὕδατος πολλοῦ, ὥστε νὰ ἦνε κεκαλυμμένος πανταχόθεν καὶ νὰ βράζῃ ἐλαφρῶς διὰ μετρίου πυρός, ἡ δὲ χύτρα νὰ ἦνε κεκαλυμένη, νὰ βράσῃ δὲ πολὺ ὡς τὸ βόειον κρέας.

Ὁ μὴ καλῶς ἐψημμένος ἢ βρασμένος ἰχθὺς εἶνε δυσπεπτότατος καὶ ἐπιβλαβέστερος.

Ἡ μὴ καλὴ ποιότης τοῦ ἰχθύος, καὶ ἡ μὴ καλὴ μαγείρευσις αὐτοῦ ἐπιφέρει δυσπεψίαν, ἐξ ἧς ἐπισυμβαίνει μετὰ δύο ὥρας ἀπὸ τῆς βρώσεως χαλάρωσις τῶν δυνάμεων τοῦ σώματος (κομμάρα), κακοδιαθεσία, δίψα καὶ ἄλλα, ὥστε ὑποθέτει ὁ πάσχων νόσον. Ἡ πόσις λεμονάδας διαλύει ταῦτα ὡς καὶ ἡ παρέλευσις ὡρῶν τινων.

Ἡ καλὴ ποιότης τοῦ ἰχθύος φαίνεται, ὅταν μαγειρευθεὶς παρέχῃ τὸ τῆς ῥάχεως (σπονδυλικὸν ὀστοῦν) λευκόν. Ἐὰν δὲ ἦνε μελανωπόν, σημεῖον ὅτι ἦτον ἕωλος (μπαγιάτικος).

Πᾶς ἰχθὺς γίνεται εὐγευστότερος καὶ εὐπεπτότερος, ὅταν κῆται ἐντὸς σάλτσας, ἥτις διαφέρει κατὰ τὸ εἶδος τοῦ μαγειρεύματος, τοῦ μὲν ὀπτοῦ ἐπὶ ἐσχάρας ἡ σάλτσα γίνεται οὕτω : λάβε

ὀπὸν λεμονίου καὶ ἔλαιον καὶ ἀνάμιξον καλῶς, πρόσθες ὀλίγον ὕδωρ ἁλατισμένον καὶ πέπερι καὶ ὀρίγανον, ἀντὶ ὕδατος προτιμότερον εἶναι ζωμὸς βραστοῦ ἰχθύος. Ἡ σάλτσα πρέπει νὰ ἦνε ἀρκετὴ ὥστε νὰ σκεπασθῶσιν οἱ ἰχθῦς, αἵτινες δὲν πρέπει νὰ σκεπασθῶσι πρὶν ψυχρανθῶσι· διότι καθίστανται πολὺ μαλακοί.

Τοῦ δὲ τηγανιστοῦ ἡ σάλτσα λυθρινίου καὶ βαρβουνίου πρέπει νὰ γείνῃ ἐκ διαλύσεως πολτοῦ ντομάτας μετὰ λεμονίου καὶ ἐλαίου μὴ κεκαυμένου· ἐκτὸς ἂν τὸ τοῦ τηγανίσματος ἔλαιον δὲν εἶνε μέλαν· διότι γίνεται μέλαν, ὅταν τὸ πῦρ ἦνε παρὰ πολὺ δυνατόν. Ἡ σάλτσα αὕτη τίθεται εἰς τὸ τέλος τοῦ τηγανίσματος ὀλίγον πρὸ τῆς ἐξαγωγῆς αὐτῶν. Γίνονται δὲ νοστιμώτερα καὶ εὐπεπτότερα, ἐάν, πρὶν προστεθῇ ἡ σάλτσα, προστεθῇ ὀλίγος οἶνος, ὁ ὁποῖος πρέπει νὰ ἀπορροφηθῇ ἐκ τῶν ἰχθύων, καὶ εἶτα νὰ προστεθῇ ἡ σάλτσα, ἥτις, ἀφ' οὗ ὀλίγον βράσῃ, ἐξάγεται μετὰ τῶν ἰχθύων καὶ τίθεται ἐντὸς τριβλίου (πιάτου) ὥστε ὁ εἷς ἰχθὺς νὰ μὴ ψαύῃ τὸν ἄλλον, καὶ μένουσιν ἀκάλυπτοι μέχρις οὗ ψυχρανθῶσιν· διότι ἐὰν καλυφθῶσι, γίνονται πολτώδεις. (Διεξοδικώτερον περὶ τῆς ἐκ τῶν ἰχθύων τροφῆς ἴδε Συνέκδ. ὑγιεινὴν ἔκδ. Β'. σελ. 217).

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ σωμασκίας, καὶ περὶ ἐργαζομένων σωματικῶς.

Ἡ ἄσκησις τοῦ σώματος μεγάλως ζωογονεῖ τὸν διοργανισμὸν αὐτοῦ, ἐνισχύει τὰς δυνάμεις τῶν ὀργάνων, αὔξει τὴν ζωϊκὴν δύναμιν καὶ ἰσορροπεῖ τὴν ὑπεραισθησίαν τῶν νεύρων.

Ἡ ἄσκησις καθίστησι τοὺς μῦς ἐλαστικωτέρους καὶ ὀγκωδεστέρους, ἐν ᾧ ἡ ἀκινησία μαραίνει αὐτούς. Φέρει καὶ διαχύνει τὸ αἷμα ἐπὶ τῆς περιφερείας τοῦ σώματος, ὅθεν ὠφελεῖ τοὺς λεμφικούς, ἐπενεργεῖ ἐπὶ τῆς ποιότητος τοῦ οὔρου, καὶ προφυλάττει ἐκ παθῶν τῶν οὐροποιῶν ὀργάνων, διότι αὔξει τὴν οὐρίαν ὕλην, καὶ ἐλαττοῖ τὸ ποσὸν τοῦ οὐρικοῦ ὀξέος, τοῦ παραγομένου ἐν τῇ οἰκονομίᾳ ἰδίως ἐκ τῆς καθεστηκυίας ζωῆς· ὅθεν ὠφελεῖ τοὺς διάγοντας καθεστηκυῖαν ζωήν. Οἱ σωματικῶς ἐργαζόμενοι ἀπαλλάττονται τῆς ὑπερβολῆς τοῦ οὐρικοῦ ὀξέως, ἑπομένως καὶ τῶν

ἐκ τούτου νόσων τῆς λιθιάσεως· ζωπυρεῖ τὴν πέψιν τῶν τροφῶν· ὅθεν ὠφελεῖ εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ δυσπεψίας.

Ἡ ὑπερβάλλουσα ἄσκησις βλάπτει, κουράζει πάντα τὰ ὄργανα, καὶ προκαλεῖ πολλοὺς ἱδρῶτας· ὅθεν καὶ ἀνορεξία ἐπιγίγνεται, καὶ κόπωσις τὴν ἐπιοῦσαν καταλαμβάνει τὸ σῶμα. Ἡ δὲ κόπωσις εἶνε ὁ πρῶτος βαθμὸς τοῦ πόνου, ἐπιφέρει ἐνίοτε αἱμωδίαν διαρκοῦσαν ἐπὶ πολὺ καὶ μετὰ μεγάλην ἀνάπαυσιν· ὅθεν ἀπέφευγε κόπους τοὺς ὑπὲρ τὰς δυνάμεις σου.

Οἱ πολὺ ἀσκούμενοι ἢ οἱ πολὺ σωματικῶς ἐργαζόμενοι ἐν ὑπαίθρῳ, ὑπόκεινται εἰς τὴν προσβολὴν τοῦ ἡλίου, εἰς περιψύξεις, εἰς ὑπερβαλλούσας κινήσεις τῶν μυῶν, εἰς κακῆς ποιότητος τροφὰς καὶ εἰς στέρησιν ἀναπαύσεως.

Οἱ ὑπὸ τὴν προσβολὴν τοῦ ἡλίου ἐργαζόμενοι ἐν ὥρᾳ θέρους, οἷοί εἰσιν οἱ θερισταί, οἱ ἀλωνισταί, λατόμοι, οἱ ὑπὸ ἥλιον ὁδοιποροῦντες, κλπ. ὑπόκεινται εἰς κεφαλαλγίας, εἰς ἐγκεφαλικὰς συμφορήσεις καὶ εἰς φλογώσεις τῶν τοῦ ἐγκεφάλου μηνίγγων, αὗται ἰδίως ἀρχικὴν αἰτίαν ἔχουσι τὴν μεγίστην διαφόρησιν ἐκ τῶν πόρων τοῦ δέρματος. Διὰ τοῦτο προφυλακτικὸν μέσον ἐστὶ πᾶν τὸ ἐλαττόνον ταύτην, ὡς ἐστὶν σκοροδαλία, ἣν εὐλόγως χρῶνται οἱ θερισταὶ μετὰ ὄξους· ἐὰν ἡ ἄσκησις γίνηται ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀντικειμένου πάντοτε, ἐπιφέρει ἀνάπτυξιν τινῶν μερῶν τοῦ σώματος μᾶλλον τῶν ἄλλων, ἢ καὶ βλάβας εἴς τινα ὄργανα, π. χ. οἱ ἐλληνορράπται ὑφίστανται ἀμβλότητα τῶν ποδῶν, διότι κάθηνται σταυροπόδι διαρκῶς, ἄλλα ἐπαγγέλματα ἐπιφέρουσι πάθη τινὰ ἐντεροκήλην, ἀνευρισμοὺς κλπ.

Ἡ ὑπερβάλλουσα κοπιαστικὴ ἐργασία, ἡ ὑπὲρ τὰς δυνάμεις ἄσκησις κάματον ἐπιφέρουσα, ἀπαιτεῖ κατόπιν ἀνάπαυσιν καὶ ὕπνον κατάλληλον.

Εἰς τοὺς ἐργαζομένους σωματικῶς ἁρμόζει ἄφθονος τροφὴ θρεπτικὴ καὶ ἐνισχυτικὴ τῶν μυῶν, καὶ τοιαύτη εἶνε ἡ τοῦ ἡλικιωμένου κρέατος. Εἰς τούτους ἀναπόφευκτός ἐστιν ἡ πόσις τοῦ οἴνου, ὅστις παρέχει τόνον εἰς τοὺς μῦς καὶ εἰς ὅλον τὸ σῶμα. Ὁ ἐργαζόμενος, ἵνα καλῶς χωνεύῃ πᾶσαν τροφήν, ἀνάγκη ἵνα μασσᾷ καλῶς ταύτην.

ΕΚ ΤΙΝΩΝ ΥΛΩΝ ΣΥΝΙΣΤΑΤΑΙ ΤΟ ΚΡΕΑΣ,

Ἕκαστος μὺς σύγκειται ἐκ δεσμίδων νηματωδῶν ἰνῶν. Πᾶσα δὲ ἲς ἀποτελεῖται ἐκ σφαιριδίων, τὰ ὁποῖα χυμιστὶ καλοῦνται *ἰνική*, καὶ συγκρατοῦνται διὰ τῆς συσταλτικῆς δυνάμεως. Ἡ ἰνικὴ εἶνε ἡ κυρίως *θρεπτικὴ* ὕλη τοῦ κρέατος· μεταξὺ τῶν δεσμίδων τούτων τῶν ἰνῶν ἐνυπάρχουσι καὶ ἄλλαι ὕλαι ἰδίας φύσεως, οὐχὶ ὅμως καὶ θρεπτικαὶ πολύ· τοιαῦταί εἰσι ἡ *πηκτὴ* (ζελατίνα), ἥτις εἶνε ὁ κυψελώδης ἱστὸς, ὅστις συγκρατεῖ ἡνωμένας τὰς τῶν ἰνῶν δέσμας, τὸ *λεύκωμα*, τὸ *πάχος*, τὸ *ὀσμόζωμον*, καὶ ὁ *ὀρρὸς*, ὅστις ἔχει ἐν διαλύσει διάφορα ἅλατα. Περὶ ἑκάστου τούτων θέλομεν διαλάβει, ὅταν ὁμιλήσωμεν περὶ τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως τοῦ ζωμοῦ τοῦ κρέατος.— Τοῦτο μόνον ἤδη λέγομεν, ὅτι τὸ κρέας, ὅταν ὀλίγον βράζῃ ἐν ὕδατι, γίνεται πυκνότερον καὶ σκληρότερον, καὶ ὅταν ἐπὶ πολὺ διαρκῶς βράζῃ, καθίσταται μαλακώτερον· οὐδέποτε δὲ ἡ ἰνικὴ διαλύεται ἐν τῷ ὕδατι· διότι εἶνε ἀδιάλυτος ἐν αὐτῷ, μόνον ἡ πηκτὴ καὶ τ' ἄλλα συστατικὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον διαλύονται ἐν τῷ βράζοντι ὕδατι καὶ ἀποτελοῦσι τὸν ζωμὸν τοῦ κρέατος, ὅστις, ὡς θέλομεν ἄλλοτε δείξει, δὲν εἶνε πολὺ θρεπτικός.

Τὸ ὠμὸν κρέας ἔχει χρῶμα ἐρυθρὸν, διότι αἱ ἶνες αὐτοῦ ἐμπεριέχουσι χρωματιστικὴν ὕλην ἰδίας φύσεως, διαφέρουσαν τῆς *αἱματίνης*, ἤτοι τῆς τοῦ αἵματος ἐρυθρᾶς ὕλης· ἄνευ τῆς χρωματιστικῆς ὕλης αἱ ἶνες ἔχουσι χρῶμα ὑπόλευκον. Ἡ ὕλη αὕτη εἶνε ὀλιγώτερον ἐρυθρὰ εἰς τὸ μικρᾶς ἡλικίας κρέας, καὶ εἰς τοὺς ἀναιμικούς· εἶνε καλῶς ἐρυθρὰ εἰς τὴν ὥριμον ἡλικίαν καὶ εἰς τοὺς ῥωμαλαίους. Ἐρυθροῦται ἔτι μᾶλλον τὸ κρέας, ὅταν ἐκτεθῇ εἰς τὸν ἀέρα ἕνεκεν τοῦ ὀξυγόνου, διαρκέστερον ὅμως ἐκτεθὲν καθίσταται μέλαν.

Τὸ κρέας ὠμὸν συνθλιβόμενον σφόδρα, ἀφ' οὗ κατακρεουργηθῇ, (κομματιασθῇ) παρέχει ὑγρὸν ἐρυθρὸν, ὀξὺ, ὅπερ συνίσταται ἐκ λευκώματος, γαλακτικοῦ ὀξέος, ἁλάτων, ὀσμοζώμου κλπ., πάντα ταῦτα δὲν εἶνε πολὺ θρεπτικὰ, εἰσὶν ὅμως τονικά.

Ὁ ἀριθμὸς ὅλων τῶν μυῶν τοῦ σώματος τοῦ ἀνθρώπου εἶνε περὶ τοὺς 400. Ὁ Ζωσιέρος ὁρίζει τούτους εἰς 368. Ὑπὲρ τὸ

ἥμισυ τοῦ βάρους τοῦ σώματος συνίσταται ἐκ μυῶν, οἵτινες περικαλύπτοντες τὰ ὀστᾶ ἀποτελοῦσι τὴν μορφὴν τοῦ σώματος.

(ἀκολουθεῖ).

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΝ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τῆς τῶν νηπίων ἐντεραλγίας (στρόφων).

Ἐν τῇ βρεφικῇ ἡλικίᾳ ἐνίοτε αἴφνης κατέχονται τὰ βρέφη ὑπὸ κλαυμυρισμῶν σφοδρῶν καὶ διαρκῶν. Προέρχονται αὗται ἐκ δυσπεψίας τοῦ γάλακτος, τὸ ὁποῖον ξυνίζει καὶ κόπτει ἐντὸς τοῦ στομάχου, καὶ χωρίζεται ὁ ὀρρὸς ἐκ τῆς τυρικῆς ὕλης, ἥτις εἶνε δύσπεπτος, καὶ παράγει ἀέρια ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἐν τοῖς ἐντέροις. Συμβαίνουσι ταῦτα ὅταν τὸ νήπιον κρυολογήσῃ, ὅταν τὰ σπάργανα ἔχωσιν ὑγρασίαν, καὶ ὅταν ἡ θηλάζουσα ἦνε κοπιασμένη ἐκ μεγάλων κόπων, ἦνε πολὺ ἱδρωμένη, ἢ ἐσυγχίσθη καὶ κατέχηται ὑπὸ θυμοῦ, καὶ ἐν γένει ὑφίσταται ἠθικὴν ταραχήν. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι ἡ τοιαύτη ἐντεραλγία ἐπισυμβαίνει συχνότερον κατὰ τὰς πανσελήνους.

Ἐὰν τὸ νήπιον ἐμέσῃ, ἐν ᾧ ὑποφέρῃ, ἐλαφροῦται ἐκ τῶν πόνων, ὡσαύτως καὶ ἐὰν ὑποστῇ ἐκκένωσιν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει καὶ τὰ ἐμέσματα καὶ τὰ κόπρανα παρέχουσιν ὀσμὴν ὀξίνην, καὶ τὸ γάλα παρίσταται κεκομμένον.

Ἡ θεραπεία γίνεται πολυτρόπως. Ἐὰν ὑφίσταται δυσκοιλιότης, θέσον ὑπόθεμα καθαρτικὸν (ἰδὲ Φοῖβον ἔτος Β' σελ. 170) ἢ ποίησον κλύσμα καθαρτικὸν ὅπως γείνῃ ἐκκένωσις (ἰδὲ Φοῖβον ἔτος Β' σελ. 170), δὸς μικρὸν ποσὸν μαγνησίας κεκαυμένης ἢ ἀνθρακικῆς· ὀλίγον μοσχοκάρυον τετριμμένον, ἔμβρεγμα γλυκανίσου, ἢ χαμαιμήλων, ἢ ὀριγάνου· ἐπίθεσον κατάπλασμα διὰ χαμαιμήλων ἢ ἐπάλειψον διὰ ἐλαίου χλιαροῦ τὴν κοιλίαν· ἐὰν γείνωνται ἐκκενώσεις συχναί, δὸς δύο ἢ τρία στάγματα λαουδάνου μετὰ ἰσαρίθμων αἰθέρος. Ποίησον λουτρὸν ἁπλοῦν χλιαρόν, καὶ διατήρει θερμὸν τὸ σῶμα τοῦ νηπίου.

Ἐὰν τὸ νήπιον συνεχῶς ὑπόκηται εἰς τοὺς τοιούτους πόνους, οἵτινες καλοῦνται *στρόφοι*, σημεῖον ὅτι τὸ γάλα, ὅπερ λαμβάνει

τὸ νήπιον εἶνε ἀτατάλληλον, εἴτε διότι εἶναι κακῆς ποιότητος, εἴτε διότι ἔχει πολὺν τυρὸν, ὁ ὁποῖος δυσχερῶς χωνεύεται, καὶ ἐξέρχεται διὰ τῶν κοπράνων εἰς λευκὴν ὕλην κατὰ τεμάχια. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶνε ἀνάγκη ἀλλαγῆς γάλακτος, ἀλλαγῆς θηλάστριας, ἐν ἐλλείψει ταύτης, μεταχειρίσθητι τὸ γάλα τῆς ὄνου, καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου ἔστω τὸ τῆς αἰγὸς καὶ μάλιστα τῆς λευκῆς καὶ ξανθῆς, καὶ ἐν ἐλλείψει τούτου ἔστω τοῦ προβάτου. Πρέπει δὲ τὰ κτήνη ταῦτα νὰ τρέφωνται διὰ καθαρᾶς τροφῆς. Ἄπεχε τοῦ βοείου, διότι τοῦτο εἶνε βαρὺ καὶ δύσπεπτον ἔχον πολλὴν τυρικὴν ὕλην. Ἔτι ἀναρμοδιώτερον εἶνε τὸ πωλούμενον ἐν ἀγγείοις καὶ ἐξ Εὐρώπης ἐρχόμενον, ὅπερ καλεῖται πεπυκνωμένον γάλα τῆς Ἑλβετίας κλπ. Εἶνε βαρυστόμαχον, καὶ ὀλίγων νηπίων ὁ στόμαχος ἀνέχεται τοῦτο. Διόπερ πολλαχοῦ ἐν Εὐρώπῃ κατηργήθη ἡ χρῆσις αὐτοῦ.

Τὸ γάλα τοῦτο γίνεται διὰ ἐξατμίσεως τοῦ ὑδατώδους ὀρροῦ τοῦ βοείου γάλακτος, καὶ τῇ προσθήκῃ μικροῦ ποσοῦ ἀμυλώδους ὕλης, ἐγκλείεται καλῶς ἐντὸς μεταλλίνων μικρῶν ἀγγείων, ὅπως μὴ μεταβάλληται ἡ ποιότης του ἐκ τοῦ ἀέρος, καὶ ὅμως πάντοτε ὑφίσταται διὰ τοῦ χρόνου ἀλλοίωσιν ἐπιβλαβῆ.

Ἐνίοτε ἡ ἐντεραλγία αὕτη ἐπισυμβαίνει, καὶ ὅταν τὸ νήπιον πάσχῃ ὑπὸ διαρροίας, ἥτις γίνεται κατὰ τὴν ὀδοντοφυΐαν, ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὸς διάλυσιν κόμμεως μετὰ λαουδάνου καὶ αἰθέρος κατὰ τὴν συνταγὴν, τὴν ἀναφερομένην ἐν τῷ Φοίβῳ ἔτος Β΄ σελ. 137, ὠφελεῖ καὶ ἡ δόσις ποσοῦ θηριακῆς μεγέθους ἑνὸς ἐρεβίνθου, ἢ διασκορδίου ποσοῦ δύο ἐρεβίνθων, διαλελυμένου ἐν ὀλίγῳ ὕδατι, ὠφελοῦσι δὲ καὶ πάντα τὰ προρρηθέντα.

Ἰατρικὸν πρὸς θεραπείαν τῆς χρονίας διαρροίας.

Λάβε ῥεβεντίου καλοῦ δράμι ἥμισυ, τρίψον εἰς τεμάχια, καὶ θέσας εἰς ἀγγεῖον πήλινον φρίξον (καβούρτισε) διὰ τοῦ πυρός. Ἀφ' οὗ ψυχρανθῇ ποίησον κόνιν λεπτήν. Πρόσθες ὀπίου (ἀφιονίου) κόκκον ἕνα. Κόνεως κολόμβου κόκκους 20. Μοσχοκαρύου κόκ. 20. Σακχάρου δραμ. 1/2, ἀνάμιξον πάντα καλῶς, καὶ διαίρεσον εἰς 6 ἴσα μέρη ἵνα ἔχῃς 6 κόνεις. λάμβανε ἀνὰ μίαν

πρωῒ καὶ ἑσπέρας, καὶ ἂν δὲν ἔλθῃ ἀποτέλεσμα, λάμβανε καὶ τρίτην κατὰ τὴν μεσημβρίαν.

'Εὰν προσθέσῃς ὀλίγον μέλι, δύνασαι νὰ κατασκευάσῃς καταπότια μεγέθους ἐρεβίνθου, λάμβανε ἐκ τούτων ἀνὰ δύο ἢ τρία πρωῒ καὶ ἑσπέρας. (Ἰδὲ περὶ διαρροίας Φοῖβον ἔτος Β' σελ. 135. 150. 166.

Περὶ χειράδος.

Κατὰ τὰς ψυχρὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους, ἤτοι κατὰ τὸν χειμῶνα, συμβαίνει εἴς τινας σκάσιμον τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν. Τοῦτο καλεῖται ἑλληνιστὶ *χειράς*. Θεραπεύεται διὰ τῆς ἀλοιφῆς καλομέλιτος, περὶ τῆς ὁποίας ἰδὲ Φοῖβον ἔτος Α' σελ. 24.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ τοῦ καφέ.

Δὲν ὑπάρχει σχεδὸν ἤδη ἄνθρωπος, ὅστις νὰ μὴ πίνῃ καφέ, καὶ ὅμως ὀλίγιστοι γνωρίζουσι πρὸς τί χρησιμεύει τὸ τόσον ποθητὸν τοῦτο ποτόν, καὶ τίνας ἰδιότητας ἔχει. Χάριν τῶν τοῦ Φοίβου πολυπληθῶν ἀναγνωστῶν διαλαμβάνομεν τὰ κυριώτερα περὶ καφέ.

Ὁ καφὲς εἶνε οἱ σπόροι φυτοῦ θαμνώδους, καλλιεργηθέντος κατ' ἀρχὰς ἐν Ἀραβίᾳ εἰς τὴν ἐπαρχίαν Ὑεμένης καὶ εἰς τὰ πέριξ τῆς πόλεως Μόκας, ἐξ οὗ καὶ ὁ Γεμένικος, καὶ ὁ τῆς Μόκας καφὲς εἶνε ἐπιζήτητος· ἐκεῖθεν μετεφυτεύθη εἰς πολλὰς νήσους τῆς Ἀμερικῆς, καὶ ἤδη καλλιεργεῖται καὶ ἐν Ἀφρικῇ. Δὲν εἶνε παράδοξον νὰ εὐδοκιμήσῃ καὶ εἰς τὰ θερμότερα κλίματα τῆς Ἑλλάδος, ἀλλ' εἰσέτι οὐδεὶς ἐφρόντισε περὶ τούτου.

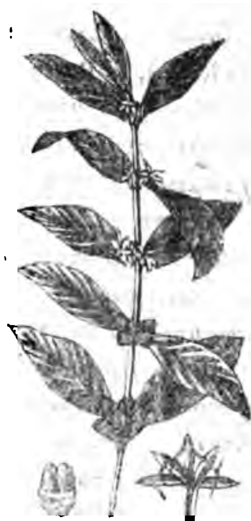

ΚΛΑΔΟΣ ΔΕΝΔΡΟΥ ΚΑΦΕΑΣ

Ὁ καλὸς ὠμὸς καφὲς ἔχει μέγεθος μικρόν, στρογγίλον ἐπίμηκες, καὶ χρῶμα κιτρινοπράσινον· διὰ τοῦτο τὸν κακῆς ποιότητος καφὲν βάφουσιν εἰς τὸ ἐμπόριον διὰ φυτικῶν χρωμάτων, ἢ διὰ θειϊκοῦ

χαλκοῦ. Γνωρίζεται τοῦτο, ἐὰν τὸ ἑσπέρας θέσῃς ἐντὸς ποτηρίου ὀλίγον ὕδωρ καὶ κόκκους καφέ· τὸ πρωῒ τὸ ὑγρὸν εἶνε χρωματισμένον ἐκ τοῦ ψευδοῦς χρώματος τοῦ καφέ.

Ὁ ὠμὸς καφὲς ἔχει γεῦσιν καὶ ὀσμὴν εὐάρεστον, εἶνε χρήσιμος μόνον ὡς ἰατρικόν. Ὑπὸ κόνιν, ἢ ὑπὸ ἀφέψημα (δεκόκτο) βρασμένος ἐν ὕδατι, ἢ ὑπὸ ἐκχύλισμα (ἔξτρακτο) ὠφελεῖ ὅπως καὶ ἡ κίνα κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ· ἰδίως ἐθεωρεῖτο ὑπό τινων ὡς εἰδικώτερον φάρμακον κατὰ τοῦ κακοήθους πυρετοῦ, πρὶν ἀνακαλυφθῇ ἡ κινίνη, ἥτις ἀνεκαλύφθη περίπου πρὸ 60 ἐτῶν.

Ὁ καφὲς φρυχθεὶς (καβουρτισθεὶς) λαμβάνει ὀσμὴν τερπνὴν καὶ γεῦσιν πικρὰν εὐάρεστον· διότι διὰ τοῦ τρόπου τούτου παράγεται ἐν τῷ καφὲ ἔλαιον ἀρωματικὸν καὶ πολὺ τονικόν. Εἰς 100 μέρει καφὲ ὠμοῦ μένει πεφρυγμένος 75. Τὸ χρῶμα τοῦ πεφρυγμένου καφὲ πρέπει νὰ ἦνε καστανόχρουν, ὁ πολὺ μέλας καὶ ἐρυθρωπὸς δὲν εἶνε καλός.

Νοθεύεται ὁ καφὲς ἀναμιγνυόμενος καὶ φρυττόμενος (καβουρτιζόμενος) μετὰ διαφόρων ὑλῶν· παρ' ἡμῖν συνήθως ἑνοῦται μετὰ κριθῆς, ἢ μετὰ βρίζης (σηκάλεως), ἐρεβίνθων, σίτου, ἢ ἐφελκίδος (κόρας) ἄρτου. Ἐν Εὐρώπῃ νοθεύεται καὶ δι' ἄλλων ὑλῶν, ἐν γνώσει πάντων ὅπως καταστήσωσι, ὡς λέγουσι, τοῦτον ὀλίγον πειράζοντα τὰ νεῦρα. Ἐν Γαλλίᾳ ἔχουσι τὴν ῥίζαν τῆς κιχώρας (ῥαδικίου), ἐν Γερμανίᾳ τὰ σῦκα καὶ ἄλλας ὕλας. Παρ' ἡμῖν χάριν οἰκονομίας μεταχειρίζονται τὴν κριθήν, ἢ βαλάνους ἢ τὴν σήκαλιν, τινὲς τὴν κόραν τοῦ ἄρτου ἵνα διατηρῶσι διὰ ταύτης τὸ χυνόμενον ἐν τῷ φρύττειν (καβουρτίζειν) ἀρωματικὸν ἔλαιον.

Αὔξεται καὶ ζωπυροῦται ἡ τερπνὴ ὀσμὴ τοῦ καφὲ, ἐὰν προστεθῇ ἐν τῷ φρύττειν μικρὸν κρόμμυον καθαρισμένον ἐκ τῶν ξηρῶν κελύφων (φλούδων, ἀποφολίων) ἰδίως συντελεῖ διὰ τοῦ ὑγροῦ αὐτοῦ ὅπως μὴ καίεται ὁ καφὲς ταχέως ἐξωτερικῶς.

Πρὸς χρῆσιν παρ' ἡμῖν λειοτρίβεται καλῶς ἀλεθόμενος διὰ χειρομύλου σιδηροῦ, πρὶν ἔτι ἐντελῶς ψυχρανθῇ, διότι ψυχρὸς καὶ ὅταν ἐπικρατῇ νότος καθίσταται δυσχερὴς πρὸς ἄλεσμα. Πρὸς κατασκευὴν ποτοῦ καφὲ θέσον ὕδωρ πηγαῖον καθαρὸν ἐντὸς ἀγγείου (μπρικίου), καὶ ἄφες ὅπως βράσῃ κοχλάζον, καὶ πρόσθεσον διὰ κοχλιαρίου τὸ ζάχαρον καὶ εἶτα τὸν καφὲν, ἀνακάτωσον

καὶ ἀμέσως ἔξαξον ἐκ τοῦ πυρὸς, καὶ κένωσον εἰς κυάθους (κουπάκια). Δι' ἕκαστον μετρίου μεγέθους κουπάκιον ἀπαιτεῖται ἓν μικρὸν κοχλιάριον σωρωτοῦ ζαχάρου τριμμένου, καὶ ἓν ἐπίσης καφὲ, μικρόν τι ποσὸν περιπλέον τούτου, ἤτοι τὸ ζάχαρον πρέπει νὰ ἦνε κατὰ βάρος κατὰ τὸ ἥμισυ τοῦ καφὲ περισσότερον· εἰς 20 δράμια ὕδατος, ὅπερ ἀποτελεῖ ἓν μέτριον κουπάκι, ἀπαιτεῖται ἓν δράμι κόνεος καφὲ, καὶ ἓν καὶ ἥμισυ ζαχάρου.

Καλὸν εἶνε τὸ ζάχαρον νὰ προστεθῇ πρὶν ἀναβράσῃ τὸ ὕδωρ, διότι ἐμποδίζει τὸ ταχὺ κατακάθισμα τοῦ καφέ.

Παρ' ἡμῖν προτιμᾶται ἡ πόσις οὐ μόνον τοῦ ζωμοῦ τοῦ καφὲ, ἀλλὰ καὶ ἡ κόνις αὐτοῦ πρὶν κατακαθίσῃ, ὁ δὲ καφὲς πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ ἐπιπόλαιον (καϊμάκι) διότι τοῦτο ἐμπεριέχει πλεῖον ἔλαιον. Οἱ Εὐρωπαῖοι πίνουσι μόνον τὸν ζωμὸν, καὶ διαφόρως κατασκευάζουσι τοῦτον. Διὰ τοῦτο παρ' ἡμῖν λειοτρίβεται εἰς λεπτὴν κόνιν, παρὰ δὲ εὐρωπαίοις χονδροκοπανίζεται.

Τὰ κατακάθια πινόμενα ἐπιφέρουσι βάρος εἰς τὸν στόμαχον, καὶ ἀνορεξίαν.

Ὁ καφὲς ἐμπεριέχει θρεπτικὰς ὕλας καὶ στυπτικὴν ὕλην καὶ κατὰ νεωτέρας χυμικὰς ἐρεύνας ἔχει καὶ ἴχνη σιδήρου καὶ φωσφόρου, διὰ τοῦτο καὶ θρεπτικὸς, καὶ τονικὸς εἶνε.

Ὁ καφὲς εἶνε τονικὸς τοῦ στομάχου, καὶ πινόμενος μετὰ τὸ φαγητὸν εὐκολύνει τὴν πέψιν, πρὸ τοῦ φαγητοῦ ἐλαττόνει ταύτην· ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν νεύρων. Τὸ κυριώτερον ἀποτέλεσμα αὐτοῦ γίνεται ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου, φέρει ἀϋπνίαν, διεγείρει τὴν διάνοιαν καὶ τὴν μνήμην, ἐνισχύει τὴν κρίσιν, ζωπυρεῖ τὴν φαντασίαν κλπ., διὰ τοῦτο ὠφελεῖ εἰς τοὺς νοερῶς ἐργαζομένους. Εἰς τὰς νευρικὰς γυναῖκας, καὶ εἰς τοὺς νευρικοὺς ἄνδρας καὶ εἰς τοὺς χολερικοὺς ἐπιφέρει ταραχὴν νευρικὴν, τρόμον ἐλαφρὸν εἰς τὰς χεῖρας, καὶ κακουχίαν ἐπὶ τοῦ προκαρδίου τῆς στομαχικῆς χώρας (χουλιαρίου τῆς καρδίας). Ὅθεν ἀνωφελής ἐστιν εἰς τοὺς νευρικοὺς καὶ εἰς τοὺς χολερικοὺς, καὶ εἰς τὰς λευκορροϊκὰς γυναῖκας κλπ., ὠφελεῖ τοὺς ἀσματικοὺς, τοὺς νεφριτικοὺς, κατὰ τῆς μέθης, κατὰ τῆς λιθιάσεως, κατὰ τοῦ κατάρρου τῆς κύστεως, κατὰ τῆς συχνοουρίας, κατὰ τοῦ χρονίου ἀρθρίτου, κατὰ τῆς διαρροίας, ἐὰν προστεθῇ καὶ μικρὸν ποσὸν ὀποῦ λεμονίου — κατὰ τῆς κεφα-

λαλγίας ὠφελεῖ ἐὰν φέτα λεμονίου πεπαλισθῇ μετὰ καφὲ προσφάτου καὶ ἐπιτεθῇ ἐπὶ τοῦ μετώπου. Κατὰ δὲ τῆς γαστραλγίας, πινόμενος μετὰ δύο ἢ τριῶν σταγμάτων ἐλαίου δάφνης, ἢ χαμαιμήλων, ἢ γλυκανίσου· κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ μετὰ τῆς κινίνης μεμιγμένος αὔξει τὴν δύναμιν ταύτης κλπ.· διεξοδικώτερον περὶ καφὲ ἰδὲ Συνεκδ. Ὑγιεινὴν ἔκδ. 6, σελ. 298, καὶ Πραγματείαν περὶ καφέ.

Ὁ νοθευόμενος καφὲς διὰ κριθῆς, σηκάλεως, κλπ. εἶναι ἀνωφελής, ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τῆς νοθείας· διότι οὔτε ἡ πεφρυγμένη (καβουρτισμένη) κριθή, οὔτε ἄλλη τις ὕλη παρέχει ὠφέλειάν τινα. Μόνος ὁ διὰ τῆς βαλάνου συμμιγνυόμενος καφὲς παρέχει ὠφέλειαν εἴς τινα νοσήματα, περὶ ὧν ἐλέχθη ἐν σελ. 74 τοῦ Φοίβου Β΄. ἔτους.

Ὁ καφὲς ὠφελεῖ μεγάλως τὰ νήπια καὶ τὰ παιδία; τρωγόμενος μετὰ ἄρτου. Εἶνε θρεπτικὸς, καὶ ἐνισχύει τὰς ἐγκεφαλικὰς αὐτῶν δυνάμεις. Αἱ μητέρες ὀφείλουσι νὰ προτιμῶσι εἰς τὰ μικρὰ τέκνα των τὴν βρῶσιν καφὲ μετὰ ἄρτου ὑπὲρ πᾶσαν ἄλλην τροφήν.

Ὁ μετὰ τοῦ γάλακτος καφὲς, κατὰ τὰς γνώμας Εὐρωπαίων Ἰατρῶν, εἶνε ἀνωφελὴς, καὶ μᾶλλον ἐπιβλαβής· διότι παράγεται ἐκ τῆς ἑνώσεως τοῦ καφὲ μετὰ τῆς τυρικῆς ὕλης τοῦ γάλακτος, ὕλη τις δύσπεπτος παρέχουσα βάρος εἰς τὸν στόμαχον.

Περὶ χαιρεφύλλων (μυρονίων).

Χαιρέφυλλον κοινῶς καλεῖται *μυρόνιον*. Ὁ Διοσκορίδης καλεῖ τοῦτο *σκάνδυκα* (1). Ὁ Πλίνιος *ἀνθρίσκον*. Ὁ Θεόφραστος *ἐνθουσικὸν*, ἢ *ἐνθρωσκον*.

Βλαστάνει κατὰ τοὺς μῆνας δεκέμβριον, ἰανουάριον, φεβρουάριον, μάρτιον καὶ ἀπρίλιον, ὅτε παρ' ἡμῖν ἐσθίεται βραστὸν ὑπὸ διαφόρους τρόπους. Φύεται εὐωδέστατον ἐν ὀρεινοῖς τόποις· καλλιεργεῖται ἐν Εὐρώπῃ καὶ ἔν τισι κήποις, ἔνθα πολὺ εὔγεστον καὶ εὐῶδες γίνεται· βραστὸν ἔχει ἔλαττον τὸ ἄρωμα. Ὅθεν τρωγό-

---

(1) Σκάνδυξ ἢ σκαντσόχορτον κυρίως λέγεται κοινῶς χόρτον τι ὅμοιον τῷ χαιρεφύλλῳ, οὐχὶ δὲ καὶ εὐῶδες.

μενον ὠμὸν ἐν σαλάτᾳ εἶνε προτιμότερον. Μετὰ ἐλαίου ἢ βουτύρου μόνον ἢ καὶ μετὰ κρέατος ἀποτελεῖ φαγητὸν ἐξαίρετον, καὶ προτιμητέον πάντων τῶν ἄλλων ἀγρίων λαχάνων· διότι εἶνε κατὰ Διοσκουρίδην καὶ εὐστόμαχον, καὶ εὐκοίλιον καὶ οὐρητικόν. Τὸ λάχανον τοῦτο ἔτυχε μεγίστης ὑπολήψεως κατὰ τὸν τελευταῖον αἰῶνα καὶ ὡς ἰατρικὸν κατὰ πολλῶν νόσων. Θεωρεῖται ὡς τονικὸν τοῦ στομάχου, διαλυτικὸν καὶ διουρητικόν. Ὅθεν ὠφελεῖ κατὰ τοῦ ἰκτέρου (χρυσῆς), κατὰ τῶν παθήσεων τοῦ ἥπατος, τῶν οὐροποιῶν ὀργάνων, τῆς λιθιάσεως, καὶ τοῦ χρονίου κατάρρου τῶν πνευμόνων. Ἐξωτερικῶς δὲ ὡς ἐπίθεμα κατὰ τῶν ἐξογκώσεων τῶν μαστῶν, ὡς ἀντιγαλακτικὸν, κατὰ τοῦ ἐρυθήματος τοῦ ἐρυσιπέλατος, τῶν ἐξανθημάτων, καὶ τῶν αἱμορροΐδων. Ἀλλ' αἱ τοιαῦται ἰδιότητες τοῦ λαχάνου τούτου ἀναφέρονται καὶ παρὰ τοῦ Διοσκουρίδου λέγοντος «τὸ δὲ ἀφέψημα τοῦ σκάνδηκος κύστει χρήσιμον, καὶ νεφροῖς πινόμενον, καὶ ἥπατι». Ἐκ τῶν νεωτέρων ἰατρῶν ὁ Ῥιβιέρος. ἐποίει χρῆσιν αὐτοῦ κατὰ τῆς ὑδροπικίας. Ὁ Ὀφελλάνδος κατὰ τῆς λαρυγγικῆς νόσου. Ὁ Δεσβρὰς δε Ῥοχεφόρτης δισχυρίζεται ὅτι ἐθεράπευσε συφίλιδα, χρῆσιν ποιῶν αὐτοῦ ἐπὶ πέντε ἑβδομάδας. Τὴν τοιαύτην ἀντισυφιλιδικὴν ἐνέργειαν τοῦ λαχάνου τούτου παραδέχονται καὶ οἱ Δάγγης, Ἑρμάνος, καὶ Βῆκλερ. Τινὲς καὶ κατὰ τοῦ καρκίνου χρῆσιν ἐποίησαν. Τὸ ἔμβρεγμα αὐτοῦ ἐπιτεθέμενον ἐπὶ τῶν αἱμορροΐδων κατευνάζει τοὺς πόνους αὐτῶν, τοῦ δὲ τῶν κρυφίων μελῶν ἐκζέματος κατευνάζει τοὺς κνισμούς. Ὁ Δεβὰλ συσταίνει τὸ ἐπίθεμα τούτου καὶ κατὰ τῆς ὀφθαλμίας, δισχυρίζεται ὅτι πλεῖστοι ἐθεραπεύθησαν. Πλεῖστοι ἄλλοι ἰατροὶ, ἐν οἷς ὁ Λεμοὺρ (τὸ 1762), ὁ Χαμβρέλης, ὁ Φλωρένδος Κουνιέρος θεωροῦσι λίαν ἐπιτυχὲς τὸ λάχανον τοῦτο καὶ κατὰ τῆς χοιραδικῆς ὀφθαλμίας.

Τοιαύτην τινὰ ἰδιότητα θεραπευτικὴν ἔχουσι καὶ τ' ἄλλα σκιαδοφόρα φυτὰ, οἷον ὁ μάραθρος, κλπ. Τοῦ μαράθρου ὁ ὀπὸς ἐπιτιθέμενος ἐπὶ τῶν βλεφάρων ὠφελεῖ κατὰ τῆς ἐλαφρᾶς ὀφθαλμίας.

Καυκαλὶς, ἢ δαῦκον ἄγριον, ἢ μύτης, βρίον, κλπ. εἶναι διουρητικὸν καὶ ἐσθίεται ὥσπερ τὸ χαιρέφυλλον.

Β'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ ἐπιθεμάτων.

Τὰ ἐπιθέματα εἰσὶν ψυχρὰ ἢ θερμά.

Τὰ ψυχρὰ γίνονται διὰ σπληνίου (1) ἐμβαπτομένου ἐν ψυχρῷ ὕδατι, τὸ ὁποῖον ὀλίγον ἀποθλίβεται καὶ ἐπιτίθεται ἐπὶ τῆς θέσεως, ἔνθα ὥρισεν ὁ ἰατρός. Πρὶν δὲ πολὺ διαρθεμανθῇ, ἀναβρέχεται, ἢ ἀντικαθίσταται δι' ἄλλου σπληνίου. Δοτέον δὲ προσοχὴν ὅπως μὴ διαρρέῃ τὸ ὕδωρ, καὶ ἐμβρέχῃ τὰ ἐνδύματα τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τὰ ὑφάσματα τῆς κλίνης· διότι ἐπιγίγνονται κατ' ὄπιν βλάβαι, ῥευματισμοὶ, καὶ νευραλγίαι.

Τὰ διὰ πάγου ἐπιθέματα γίνονται καταλλήλως διὰ κύστεως πεπληρωμένης ἐκ τεμαχίων πάγου, ἡ κύστις πληροῦται κατὰ τὸ ἓν τρίτον τῆς χωρητικότητος, γίνονται δὲ καὶ τιθέμενα τεμάχια πάγου καὶ ἐντὸς σπληνίου.

Τὰ δὲ θερμὰ ἐπιθέματα γίνονται ἢ ὑγρὰ ἢ ξηρά.

Τὰ ὑγρὰ καλοῦνται ἰδίως *ἐπιβρέγματα θερμά*.

Τὰ δὲ ξηρὰ καλοῦνται *πυρία* ἢ *πυριάματα*, γίνονται διαφόροις τρόποις. Θερμαίνεται φλανέλλα καὶ ἐπιτίθεται ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ σώματος. Πυροῦται κέραμος, καὶ περιτυλίσσεται διὰ φλανέλλας καὶ ἐπιτίθεται. Πληροῦται φιάλη, ἢ πήλινον ἀγγεῖον, ἢ μετάλλινον ἐκ ζέοντος ὕδατος, ἐπιπωματίζεται καλῶς, περιτυλίσσεται διὰ φλανέλλας καὶ ἐπιτίθεται. Γεμίζεται σάκκος μικρὸς ἐκ πιτύρων, ἄμμου λεπτῆς κλπ. πολὺ τεθερμασμένα, ἐπιτίθενται· ἐνίοτε τὰ σακκίδια πληροῦνται καὶ διὰ τεθερμασμένων ἀνθέων ἀκτῆς, χαμαιμήλων, καὶ ἄλλων ἀρωματικῶν ὑλῶν, καὶ ἐπιτίθενται. Ἑκάστου τούτων γίνεται χρῆσις πρὸς διαφόρους σκοπούς, κατὰ ἀλγηδόνων, κατὰ γαγγραίνης, καὶ πρὸς διαθέρμανσιν τοπικὴν, κλπ.

Τὰ θερμὰ ἐπιβρέγματα γίνονται καθάπερ καὶ τὰ ψυχρά, τῇ διαφορᾷ ὅτι τὸ ὕδωρ ἐστὶ θερμόν· τὸ ὕδωρ δύναται νὰ ἦνε ἢ ἁπλοῦν ἢ ἀρωματισμένον κατὰ τὸν σκοπὸν τοῦ ἰατροῦ.

---

(1) Καλεῖται σπλήνιον λεπτὸν ὕφασμα βαμβακερὸν ἢ λινὸν ὡς μάκτρον, ὅπερ διπλόνεται δὶς καὶ τρὶς ἀναλόγως τῆς ἐκτάσεως τῆς χώρας ἔνθα ἐπιτίθεται.

Ἀπάντησις πρὸς τὸν ἐρωτήσαντά με διὰ τί δὲν παίζω χαρτία, οὔτε κατὰ τὴν παραμονὴν τοῦ νέου ἔτους οὔτε ἄλλοτε.

Α'. Διότι χάνω καὶ κατατρίβω ματαίως τὸν καιρόν μου ἐπὶ ὥρας, καθ' ἃς δύναμαι νὰ συνομιλῶ μετὰ φίλων ἢ ν' ἀναγινώσκω ἐπωφελῶς. Τὴν δὲ πρωΐαν ἀποστερούμενος τοῦ προσήκοντος ὕπνου, ἐγείρομαι κακοδιάθετος, τεταραγμένην ἔχων τὴν ὑγίειαν.

Β'. Διότι ἐὰν κερδίσω χρήματα δισαρεστοῦμαι, ἀναλογιζόμενος ὅτι ταῦτα ἀφῃρέθησαν παρὰ τὴν προαίρεσιν φίλου ἢ γνωρίμου, ὅστις ἐκ τῆς ἀπωλείας δυσαρεστεῖται.

Γ'. Διότι ἂν χάσω δυσαρεστοῦμαι καὶ λυποῦμαι· ἐκ δὲ τούτου καθίσταμαι κακοδιάθετος, καὶ διαταράττεται ἡ ὑγίεια μου ἔτι μᾶλλον, διαταραττομένη καὶ ἐκ τῆς στερήσεως τοῦ προσήκοντος ὕπνου. Ἡ δὲ ὑγίεια μου εἶνε τὸ πολυτιμώτερον προσὸν τῆς ὑπάρξεώς μου, ἄνευ ὑγιείας οὐδὲν τερπνὸν, οὐδεὶς εὐδαίμων. Τί σ'ὠφελεῖ ἂν ἔχῃς χρυσὴν λεκάνην, καὶ πτύῃς ἐν αὐτῇ αἷμα;

Περὶ τῆς μηνιγγίτιδος,

Ἡ νόσος αὕτη δὲν εἶνε ἔκτακτος, ὅσον ψιττακίζοντες τινὲς ἐπαναλαμβάνουσι λέγοντες, οὔτε τόσον μεταδοτικὴ ὅσον διασαλπίζουσιν· ἀναφαίνεται πάντοτε ὅταν ἐπικρατήσωσιν νότιοι θερμοὶ ἄνεμοι ἐν ὥρᾳ μάλιστα χειμῶνος· διότι κατὰ τὰς περιστάσεις ταύτας ἡ ἀτμοσφαῖρα λαμβάνει διάθεσιν πρὸς παραγωγὴν φλογώσεων τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ σώματος μεμβρανῶν, βλενωδῶν καὶ ὀρρωδῶν, διὰ τοῦτο ἐπιγίγνονται κόρυζαι, φαριγγῖται, βρογχῖται, πλευρῖται, γαστροεντερῖται, περιττονῖται, μηνιγγῖται, κλπ. Ὅλαι αἱ φλογώσεις τῶν μεμβρανῶν εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ κολλητικαὶ, ἐὰν ἀμέσως εἰσπνεύσῃ ὁ ὑγιὴς τὸν ἐκ τοῦ πάσχοντος ὀργάνου ἐκπεμπόμενον ἀέρα, οὕτως καὶ ἡ κόρυζα (τὸ συνάχι) διὰ τῶν χνώτων μεταδίδεται ὅταν ὑγιὴς συνομιλῇ ἐγγὺς καὶ κατὰ πρόσωπον πάσχοντος, ὥστε τὰ χνῶτα νὰ προσβάλλωσι τοὺς ῥώθωνας τοῦ ὑγιοῦς καὶ οὗτος εἰσπνεύσῃ ταῦτα.

Ἡ χρῆσις τοῦ διαφορητικοῦ ἀντιμονίου, καὶ τῆς ἐμετικῆς τρυγὸς

ὑπὸ ἁρμοδίαν δόσιν καὶ προσηκούσης ὑγιεινῆς θεραπευτικῆς πολλάκις ἐπινυγχάνουσι πρὸς θεραπείαν.

Ὅπως ἡ διάγνωσις ἐπιβεβαιωθῇ, καὶ ὁ γιγνόμενος πάταγος δικαιολογηθῇ εἶναι ἀνάγκη οἱ παρὰ τῆς Κυβερνήσεως ἐπιφορτιζόμενοι ἰατροὶ πρὸς διάγνωσιν καὶ θεραπείαν τῆς νόσου νὰ ποιήσωσι νεκροψίας ἐπὶ ἀποθανόντων ἐκ τῆς νόσου, καὶ ἐπιβεβαιωθῇ πρακτικῶς ἡ ἀληθὴς ὕπαρξις τῆς νόσου. Ἄλλως ἄνευ νεκροψίας ἡ ἐπιβεβαίωσις τῆς διαγνώσεως εἶνε ἐπισφαλής.

Περὶ ψύχους τοῦ χειμῶνος.

Τὸ ὑπερβολικὸν ψῦχος δὲν γίνεται πανταχοῦ εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα τὸ αὐτὸ ὑπὸ τὸ αὐτὸ γεωγραφικὸν πλάτος, οὔτε εἰς ἄλλα κλίματα συμβαίνει ἐκτάκτως ἐπίσης. Τὰ αἴτια εἰσὶν ἄγνωστα. Κατὰ τὸ παρελθὸν ἔτος ἐν ᾧ εἰς Παρισίους τὸ ψῦχος ἀφίχθη εἰς 20° ὑπὸ τὸ μηδέν, ἐν Πετρουπόλει, ἔνθα τὸ ψῦχος φύσει γίνεται μεγαλείτερον, ἦτο μικρότερον. Ἐν Ἑλλάδι ὡσαύτως τὸ ψῦχος ἐγένετο μέγα καὶ καταστρεπτικόν· πολλαχοῦ ὅμως ἐν αὐτῇ ὑπῆρξε μέτριον. Ἐφέτος εἰς Παρισίους τὸ ψῦχος εἶνε ἤπειον, ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐν Καναδῇ τῆς Ἀμερικῆς καὶ ἀλλαχοῦ εἶναι σφοδρότατον, 24 ἀτμόπλοια σιτοφόρα εὑρίσκονται ἐν μέσῳ πάγων ἐν τῇ λίμνῃ Μιχίγᾳ τοῦ Καναδᾶ. Τὸ ψῦχος διατρέχει ῥεῦμα ἐκ διαφόρων τόπων τοῦ Βορρᾶ πρὸς τὰ μεσημβρινά. Ὁ ἐν Παρισίοις ἐπικρατοῦν καιρὸς ἀναφαίνεται παρ' ἡμῖν ὑπὸ μετριότερον βαθμὸν μετὰ 25 ἢ 30 ἡμέρας.

Σκευασία οἰκιακῆς χρήσεως.

Πλύσιμον τῶν χειροκτίων.

Λάβε σάπωνος εἰς κόνιν	δρ.	40
ἀμμωνίας ὑγρᾶς	»	1
ὕδατος κοινοῦ	»	25
ὕδατος Ἰαβέλλου (εὑρίσκεται εἰς τὰ φαρμακεῖα)	»	90

ἀνάμιξον πάντα, ἔμβαψον φλανέλλαν, καὶ τρῖψον τὸ χειρόκτιον μέχρι καθαρισμοῦ.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

ΕΤΟΣ Γ'. ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΜΑΡΤΙΟΥ 1881 ΑΡΙΘ. 4.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΥΓΕΙΑ.

Περὶ τῶν ἐκπεμπομένων μιασμάτων παρὰ τοῦ νοσοῦντος καὶ τοῦ νεκροῦ σώματος.

Πᾶς νοσῶν ἐκπέμπει διὰ τῆς ἀναπνοῆς καὶ διὰ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς (διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος) ἀπειράριθμα σμήνη μικροτάτων καὶ ἀοράτων μικροζωϋφίων, τὰ ὁποῖα ἵπτανται καὶ πληροῦσι τὸν ἀέρα τοῦ θαλάμου, ἔνθα εὑρίσκεται ὁ ἀσθενής· τ' αὐτὸ γίνεται καὶ ὅταν ὑπάρχῃ πτῶμα (νεκρός). Ὁ εἰσερχόμενος ὑγιὴς εἰς τοιοῦτον θάλαμον εἰσπνέων τὸν ἀέρα, εἰσπνέει καὶ σμήνη τοιούτων μικροζωϋφίων, καὶ ἐὰν μὲν ταῦτα προέρχωνται ἐκ κολλητικῆς καὶ μεταδοτικῆς νόσου, ὁ εἰσπνέων ταῦτα ὑπὸ ἀνάλογον ποσὸν καὶ κατὰ τὴν ἰδιοσυγκρασίαν τοῦ σώματός του, ἐνδέχεται νὰ κολλήσῃ καὶ νὰ νοσήσῃ· ὁ μὲν κολλᾷ δι' ὀλίγου ποσοῦ, ὁ δὲ διὰ πολλοῦ, καὶ ἄλλος διόλου. Τὰ μικροζωΰφια ταῦτα ἀποτελοῦσι τὸ *μίασμα*.

'Αποδεικνύεται ἡ ὕπαρξις τῶν τοιούτων μικροζωϋφίων εἰς τὸν ἀέρα, ἐὰν θέσῃς ἐντὸς τοῦ τοιούτου θαλάμου ἐν ἀνοικτῷ ἀγγείῳ κεκαθαρισμένον θειϊκὸν ὀξὺ, τὸ ὁποῖον μετὰ 12 ὥρας μελανίζει, ἐν ᾧ πρὶν ἦτο λευκόν. Τοῦτο προέρχεται, διότι τὰ ἐν τῷ ἀέρι εὑρισκόμενα μικροζωΰφια, ἐρχόμενα εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ θειϊκοῦ ὀξέος καταστρέφονται, καίονται, καὶ μένουσιν ἐν τῷ ὑγρῷ.

'Αποδεικνύεται καὶ ἄλλως· ἐὰν λάβῃς ὑάλινον ποτήριον, καὶ γεμίσῃς τοῦτο ἐκ ψυχροτάτου ὕδατος, καὶ τὸ τοποθετήσῃς ἐντὸς τοιούτου θαλάμου· ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας τούτου θέλει γείνει ὑγρασία ὡς δρόσος· διότι οἱ ἐν τῷ ἀέρι τοῦ θαλάμου εὑρισκόμενοι ἀτμοὶ, (διότι πάντοτε ὑπάρχουσιν ἐν τῷ ἀέρι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀτμοὶ, καὶ μάλιστα ὅταν ὑπάρχουσι καὶ μιάσματα, ἐπειδὴ ταῦτα μετὰ τῶν ἀτμῶν διατηροῦνται), κατακρημνίζονται ψυχραινόμενοι εἰς ὑγρὰν κατάστασιν ἐπὶ τῆς ψυχρᾶς ἐπιφανείας τοῦ ποτηρίου. Τὸ ὑγρὸν τοῦτο ἐξεταζόμενον διὰ τοῦ μικροσκοπίου ἐμπεριέχει εἰς μίαν μικροτάτην σταγόνα μυριάδας μικροζωϋφίων. Τοιαῦτα ἐνυπάρχουσι καὶ ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ θαλάμου, καὶ ἐπὶ τῶν ἐπίπλων, καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων πραγμάτων τοῦ θαλάμου. Διὰ ταῦτα ὅταν ὑπάρχῃ νόσος πολὺ κολλητικὴ πρέπει καὶ τὸ ἐπίχρισμα τῶν τοίχων ν'ἀνανεωθῇ, καὶ πᾶν πρᾶγμα νὰ καθαρισθῇ διὰ τοῦ τρόπου, δι' οὗ θέλομεν κατόπιν διδάξει.

Τοιαῦτα ἀπειράριθμα σμήνη μιασματικῶν μικροζωϋφίων διαχύνει εἰς τὸν πέριξ ἀέρα καὶ τὸ νεκρὸν σῶμα, καὶ τότε ἡ βλάβη τῆς ὑγιείας γίνεται ἔτι μεγαλειτέρα. Ὅσον πλησιέστερα εἰς τὸ πτῶμα εὑρίσκεται ὁ ἀὴρ, τόσον πυκνότερα σμήνη μιασματικῶν μικροζωϋφίων ὑπάρχουσιν ἐν αὐτῷ· ὥστε ὅσον πλησιάζει τις περισσότερον τὸ πτῶμα, τόσον περισσότερα πλήθη τούτων εἰσπνέει.

Διὰ ταῦτα ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς πᾶν ὅ,τι διὰ νόμου ἢ διὰ συνηθείας γίνεται εἰς τοὺς νεκροὺς, ἀποβλέπει πρὸς τὴν δημοσίαν ὑγίειαν.

Οἱ ἀρχαῖοι ἀπὸ Ὁμήρου ἔτι ἅμα ὁ πάσχων ἀπέθνησκε, καὶ τὸ σῶμα κατεψύχετο, ἀμέσως ἔπλυνον τὸ πτῶμα καὶ τὸ ἐκαθάριζον, καὶ τὸ ἤλοιφον μετὰ ἀρωματικοῦ ἐλαίου. Καὶ ἤδη πλύνουσι δι' οἴνου καὶ καθαρίζουσι τὸ πτῶμα, καὶ τὰς ὀπὰς φράττουσι κα-

λῶς διὰ πανίων. Διὰ μὲν τῆς πλύσεως ἀφαιροῦνται τὰ ἐπὶ τοῦ πτώματος μιάσματα· διὰ δὲ τῆς πωματώσεως τῶν ὀπῶν ἐμποδίζεται ἡ ἔξοδος ἀερίων μιασματικῶν· διὰ τῆς ἐπαλοιφῆς ἀρωματικοῦ ἐλαίου βραδύνει ἡ σῆψις, ἥτις παράγει ἔτι πλείονα μιάσματα, καταστρέφει δὲ τὸ ἔλαιον καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ πτώματος ἀναφαινόμενα μιασματικὰ ζωΰφια.

Εἶτα ἐνέδυον τὸ πτῶμα νέα ἐνδύματα λευκά, τοῦτο δὲ κελεύει καὶ ἡ θρησκεία ἡμῶν ἐπιβάλλουσα τὸ σάβανον, διότι τὰ λευκὰ ἐνδύματα βραδύνουσι τὴν σῆψιν καὶ ἐμποδίζουσι τὴν μεγάλην ἐκπομπὴν μιασμάτων.

Εἶτα,οἱ μὲν ἀρχαῖοι ἐτοποθέτουν τὸ πτῶμα ἐπὶ τῆς αὐλῆς τῆς οἰκίας, ἀπέναντι τῆς ἐξώθυρας, ἀφ' οὗ ἐκόσμουν τὸν νεκρὸν δι' ἀνθέων εὐωδῶν· τοῦτο ἐποίουν ὅπως καὶ ὁ θάλαμος τῆς οἰκίας ἀπαλλαγῇ τῆς μιασματικῆς πηγῆς· οὔσης δὲ ταύτης ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ ἀπέναντι τῆς μεγάλης θύρας, ὁ ἀὴρ ἀνανεοῦται εὐκόλως καὶ τὰ μιάσματα διασκορπίζονται ἀραιούμενα εἰς τὸν ἀέρα, καὶ ὀλιλιγώτερον εἰσὶν ἐπιβλαβῆ. Παρ' ἡμῖν ὁ νεκρὸς τίθεται ἐν εὐρυχώρῳ θαλάμῳ τῆς οἰκίας καὶ ἀμέσως πάντα τὰ παράθυρα καὶ αἱ θῦραι ἀνοίγονται ὅπως ταχέως ἀνανεοῦται ὁ μιασματοῦχος ἀήρ. Ἡ ἐν θαλάμῳ διατήρησις τοῦ νεκροῦ ἐγένετο ἐξ ἐποχῆς κατακτητῶν τυράννων,οἵτινες δὲν ἐπέτρεπον εἰς τοὺς δούλους τὰ τῶν ἀρχαίων προγόνων ἔθιμα, οὔτε τὰ τῆς δημοσίας ὑγείας· διότι ὁ τύραννος θέλει νὰ διατηρῇ καχεκτικοὺς καὶ νοσώδεις τοὺς δούλους του, ἵνα μὴ σκέπτωνται περὶ ἐλευθερίας.

Τὸ πάλαι ἐπὶ τῆς ἐξώθυρας τῆς οἰκίας ἐτίθετο λάγινος πλήρης ὕδατος, δι' οὗ πᾶς ἐπισκεπτόμενος τὸν νεκρὸν ἐξερχόμενος ἐνίπτετο. Παρ' ἡμῖν νῦν νίπτει χεῖρας καὶ πρόσωπον ὅταν εἰσέρχηται ἐπιστρέφων εἰς τὴν οἰκίαν του. Τοῦτο γίνεται ἵνα καθαρισθῇ τὸ δέρμα ἐκ τῶν ἐναποτιθεμένων ἐπ' αὐτοῦ μιασματικῶν μικροζωϋφίων ἐκ τοῦ ἀέρος τοῦ περὶ τὸν νεκρόν.

Τὸ πάλαι ἐνεταφίαζον λίαν πρωῒ τὸν νεκρόν,ἀφ'οὗ παρήρχοντο 24 ὧραι ἀπὸ τοῦ θανάτου· διότι τὴν πρωΐαν, ψυχροῦ ὄντος τοῦ ἀέρος, τὰ μιάσματα ὀλιγώτερον ἀναπτύσσονται. Ἡ δὲ παρέλευσις τῶν 24 ὡρῶν γίνεται πρὸς ἀποφυγὴν νεκροφανείας. Κατόπιν ὅμως ἡ διάταξις τοῦ λίαν πρωῒ ἐνταφιασμοῦ παρημελήθη. Ὁ ἐνταφιασμὸς

ἐγένετο βαθὺς πρὸς περιορισμὸν τοῦ μιάσματος. Διατηρεῖται παρ' ἡμῖν ἡ συνήθεια τοῦ ἐπιχύνειν λάγινον ὕδατος ἐπὶ τοῦ τάφου ἐπὶ 7 ἡμέρας· τοῦτο ἔχει τὸν σκοπὸν ὑγιεινὸν, ἵνα γείνῃ ἐγκαίρως ἡ σῆψις, καὶ ταχέως ἐκλείψῃ ἡ πηγὴ τοῦ μιάσματος, ὅταν μάλιστα ὁ τάφος δὲν γίνεται πολὺ βαθύς.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Ἐπήρεια τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Τὸ ἡλιακὸν φῶς, συμβοηθούμενον μετὰ τῆς θερμότητος, ὑπάρχει ἡ μεγαλειτέρα δύναμις πρὸς διατήρησιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς ζωῆς ὅλων τῶν ὀργανικῶν ὄντων. Φιλεῖ πάντοτε ν' ἀφαιρῇ τὰ περιττὰ ὑγρὰ, καὶ πᾶν μίασμα τῶν ὀργανικῶν ὄντων· διαστέλλει τοὺς πόρους, διευκολύνει τὴν ἐξάτμισιν τῶν ὑγρῶν, συμπηγνύει τὰ συστατικὰ αὐτῶν, ζωογονεῖ τὴν ὕπαρξίν των, καὶ ἐπιταχύνει τὴν βλάστησιν. Τούτου ἕνεκεν ὅλα τὰ βλαστάνοντα φυτὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον στρέφονται παρακολουθοῦντα τὴν ἐπὶ τοῦ ὁρίζοντος κίνησιν τοῦ Ἡλίου. Τὰ δὲ ἐν σκότει βλαστάνοντα στρέφονται πρὸς τὴν ὀπὴν, ἔνθεν εἰσέρχονται ἀκτῖνες φωτὸς, ὡς ἂν προστρέχωσιν ἐπικαλούμενα τὴν βοήθειαν αὐτοῦ· τὰ ὑδρόβια φυτὰ, τὰ ζῶντα ἐπὶ τοῦ πυθμένος τῶν λιμνῶν καὶ θαλασσῶν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς γονιμοποιήσεώς των, ἀνέρχονται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος, ἵνα ζωπυρωθῶσι διὰ τοῦ φωτός. Καὶ αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἐν σκοτεινῷ τόπῳ εὑρισκόμενος φιλεῖ προσηλοῦσθαι πρὸς τὸ φωτίζον μέρος. Ὅσον δὲ διαρκέστερον προσβάλλει τὰ φυτὰ τὸ ἡλιακὸν φῶς, τόσον περισσότερον ἄνθρακα ἀποκτῶσι, καθίστανται δὲ συμπαγέστερα, καὶ ὑγιέστερα· διὰ τοῦτο ἐπιζητοῦσι τὸ φῶς καὶ στρέφονται πρὸς τοῦτο· διὰ τοῦτο τὰ δένδρα τῶν πυκνῶν δασῶν γίνονται λίαν ἐπιμήκη· διότι πανταχόθεν σκιαζόμενα φέρονται ἀνυψούμενα πρὸς τὸν οὐρανὸν ἵνα ἐκεῖθεν ἀπολαύσωσι φωτός.

Διὰ τῆς προσβολῆς τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς γίνεται εἰς τὰ φυτὰ τὸ πράσινον χρῶμα, δι' οὗ γίνεται ἀποσύνθεσις τοῦ ἀνθρακικοῦ ὀξέος, κρατοῦσι τὸν ἄνθρακα καὶ ἐκπέμπουσι τὸ ὀξυγόνον. Παράγεται τὸ συμπαγὲς τῶν ἱστῶν αὐτῶν, ἡ γονιμότης, ἡ ὀσμὴ καὶ εὐωδία,

ἐὰν ὦσιν εὐώδη, ἡ σύστασις ῥητίνης, καὶ λοιπαὶ ἀνθρακοῦχοι ὗλαι· διὸ τὰ ἐν σκότει φυτὰ βλαστάνοντα, ὡς συνήθως εἰσὶ τὰ κρόμμυα ἐν τοῖς κελλαρίοις, ἔχουσι χρῶμα κιτρινόλευκον, εἰσὶν ὑδαρῆ, ἄγευστα, καὶ ἄοσμα, καὶ ταχέως μαραίνονται· ἡ δὲ ἐντελὴς στέρησις τοῦ φωτὸς ἐμποδίζει τὴν βλάστησιν· αἴφνης δὲ, ἢ καθ' ὑπερβολὴν, προσβάλλον φυτόν τι τὸ πρὶν ὂν ἐν σκότει, ἀποξηραίνει τοῦτο. Ὅθεν ἐὰν θέλῃ τις ἀποκαταστῆσαι τρυφερὸν φυτὸν, ἢ τοὺς καρποὺς αὐτοῦ, δέον καλύψαι ταῦτα μελανῷ ὑφάσματι. Οὕτως γίνονται τρυφερώτατα τὰ σαλατικὰ, κινάραι, σέλινα, θρύδακες, κλπ.

Τοιαῦτα ἀποτελέσματα τὸ ἡλιακὸν φῶς ἐπιφέρει καὶ ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐνεργεῖ κατὰ δύω τρόπους, ἐπὶ τῆς ὁράσεως, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ δέρματος.

Διὰ τῆς ὁράσεως ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ νευρικοῦ συστήματος, καὶ ἐπιφέρει κατὰ τῆς ὑγιείας ἐν ὑπερβολῇ ἢ μειώσει πολλὰ ἀποτελέσματα. Τὸ ζωηρὸν φῶς ἐπιφέρει θάμβωσιν, καὶ βλάβην τῆς ὁράσεως, καὶ αὐτὴν τὴν ἀπώλειαν ταύτης· εἰς τὰς νευρικὰς νόσους ἐπιφέρει ἔξαψιν τῶν συμπτωμάτων.

Προσβάλλον ἐπὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ δέρματος τοῦ σώματος ἐμποδίζει τὴν ἐπαύξησιν τοῦ πάχους, καὶ τὴν ἐξόγκωσιν τῶν λυμφαντικῶν ἀδένων, καὶ ἐπαυξάνει τὴν ἐξάτμισιν τῶν ὑγρῶν· ταχύνει τὴν ἄδηλον διαπνοὴν, καὶ ἀποσυνθέτει τὰ μιάσματα. Ὅθεν ὠφελεῖ τοὺς χοιραδικοὺς, τοὺς χαλαρὰν τὴν σάρκα ἔχοντας, τοὺς ὑδρωπικοὺς, τοὺς ῥαχιτικοὺς, τοὺς ἀναρρωνύοντας κλπ. Οἱ τοιοῦτοι πρέπει ἵνα διαμένωσιν ἐν κοιτῶνι καλῶς φωτιζομένῳ.

Ἡ αἰφνιδία μετάβασις ἐκ σκοτεινοῦ τόπου εἰς πεφωτισμένον, ἐὰν μεγάλη ὑπῆρξεν ἡ ἐν τῷ σκοτεινῷ τόπῳ διαμονὴ, ἐνδέχεται ἐπενεγκεῖν σημαντικὰς βλάβας κατὰ τῆς ὑγιείας· πολλάκις ἐπῆλθε βαρυτάτη νόσος, ἄλλοτε βλάβη τῆς ὁράσεως, κλπ., ὅθεν ἀνάγκη γίνεσθαι κατ' ὀλίγον τὴν μετάβασιν.

Τὸ φῶς ἐπενεργεῖ εἰς τὸν χρωματισμὸν τοῦ δέρματος· καὶ ἐὰν μὲν ᾖ μέτριον καὶ διαρκὲς, ἐπιφέρει μέτριον χρωματισμὸν, ἐὰν δὲ ᾖ ὀλιγώτερον, ἐπιφέρει ὀλιγώτερον χρωματισμὸν, ἐὰν περισσότερον ἀναλόγως. Τούτου ἕνεκεν οἱ Ἐσκίμοι, οἱ Γροελλανδοὶ, καὶ ἄλλαι φυλαὶ οἰκοῦσαι εἰς χώρας ἐπὶ μῆνας φωτιζομένας ἐκ τοῦ

βορείου σέλαος, καὶ ἐκ διαρκῶν χιόνων, ἔχουσι μελανὰς τρίχας καὶ ὀφθαλμούς, καὶ χρῶμα οὐχὶ πολὺ λευκόν. Οἱ ἐντεῦθεν ζῶντες εἰς σκοτεινότερα κλίματα ἐντὸς ὁμίχλης ἔχουσι λευκὸν δέρμα, ξανθὰς τρίχας, καὶ γλαυκοὺς ὀφθαλμούς. Οἱ ἐν τῇ διακεκαυμένῃ ζώνῃ, ἔνθα τὸ φῶς εἶναι ζωηρότατον, εἰσὶ μαῦροι, οἷοί εἰσιν οἱ Αἰθίοπες καὶ οἱ Νιγρῆται. Οὕτως ἀναλόγως τῆς διαρκείας καὶ τῆς ζωηρότητος τοῦ φωτὸς ὑπάρχουσι τὰ τοῦ σώματος χρώματα τῶν διαφόρων φυλῶν.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Πῶς κινοῦνται οἱ μῦς τοῦ σώματος;

Ἕκαστος μῦς εἶνε ἴδιον μηχάνημα, τὸ ὁποῖον κινεῖται διὰ τῆς κινητικῆς δυνάμεως τῶν νεύρων. Διὰ τοῦτο ὅταν νεῦρον πάσχῃ, συμπάσχει καὶ ἡ κίνησις τοῦ μυός, πάσχει ἡ ἑλκτικότης τοῦ μυός, ἥτις, ἐὰν ἐπὶ πολὺν χρόνον καὶ διαρκῶς ἐκλείψῃ, ὁ μῦς ὑποπίπτει κατ' ὀλίγον εἰς ἀτροφίαν· ἐὰν ὅμως οὗτος κινῆται μεθοδικῶς κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὑγιεινῆς, αὔξεται ἡ ἑλκτικότης αὐτοῦ, αἱ ἶνες ἐξογκοῦνται, καὶ ὅλος ὁ μῦς αὔξει κατὰ ὄγκον καὶ πυκνότητα, διὰ τοῦτο ἡ μεθοδικὴ σωμασκία ἐπὶ ἓξ μῆνας ἐκτελουμένη δύναται νὰ καταστήσῃ τοὺς μῦς ὀγκωδεστέρους καὶ ἰσχυροτέρους.

Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα πολλὰ μέσα, δι' ὧν οἱ μῦς ἐνισχύονται καὶ τὰ νεῦρα ζωογονοῦνται. Οἱ μῦς ἐνισχύονται οὐ μόνον διὰ τῆς μεθοδικῆς σωμασκίας, ἀλλὰ καὶ διὰ τροφῶν καὶ φαρμάκων. Μεταξὺ τῶν τροφῶν τὸ κρέας κατὰ πρῶτον λόγον ἐνισχύει τοὺς μῦς ὡς καὶ πᾶσα ἄλλη θρεπτικὴ τροφή. Μεταξὺ τῶν φαρμάκων κατὰ πρῶτον λόγον εἶνε ὁ ἠλεκτρισμός. Οὗτος μεθοδικῶς γιγνόμενος παρέχει ἰσχὺν εἰς τοὺς μῦς, ποιεῖ συμπαγεῖς τούτους, διὰ τοῦτο ὠφελεῖ πολὺ ὅταν οἱ μῦς ὑπέστησαν ἀτροφίαν.

Ἡ μεθοδικὴ πίεσις τῶν μυῶν διὰ μετρίων ἐντριβῶν, διὰ περισφίγξεως τῶν μυῶν, κλπ. ὡσαύτως ἐνισχύει τούτους, διὰ τοῦτο οἱ ἀθληταὶ περιέδενον τοὺς μῦς τῶν βραχιόνων· ἡ περίσφιγξις τῶν ὀσφύων διὰ ζώνης, ἡ τῶν κνημῶν, κλπ., ἐπαυξάνει τὴν δύναμιν

τῶν μυῶν τῶν μερῶν τούτων· ὁ οἶνος μετρίως πινόμενος ἐνισχύει τοὺς μῦς, διὰ τοῦτο οἱ ἐργάται ἀγρῶν ἄνευ οἴνου οὐ δύνανται καλῶς ἐργασθῆναι.

Περὶ τῆς συνελκτικῆς δυνάμεως τῶν μυῶν τῶν ἐντόμων.

Περίεργος καὶ μεγάλη δυσαναλογία ὑπάρχει εἰς τοὺς κινητικοὺς μῦς τῶν ἐντόμων, ὡς πρὸς τοὺς τοῦ ἀνθρώπου.

Ὅταν τις ἕλκῃ πρᾶγμά τι, οἱ μῦς συνέλκονται καὶ συστέλλονται, γίνονται βραχύτεροι καὶ ἐξογκωδέστεροι. Ἡ συνελκτικότης αὕτη μετρουμένη διὰ τοῦ δυναμομέτρου, δηλαδὴ ἐὰν ἀνὴρ ἕλκῃ (τραβᾷ) μὲ τὰς δύο χεῖρας καὶ μὲ ὅλην τὴν δύναμίν του ἐλατήριον δυναμομέτρου, δὲν εἶνε περισσότερον κατὰ μέσον ὅρον τῶν 40 ὀκάδων, ἐν ᾧ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἔχει βάρος περὶ τὰς 50 ἢ 60 ὀκάδας. Ἡ δὲ γυνὴ ἕλκει περὶ τὰς 24 ὀκάδας.

Τὸ ἔντομον ὅμως ἡ μηλολόνθη (ὁ μπούρπουλας) ἕλκει βάρος 14κις βαρύτερον τοῦ σώματός της. Ὁ μύρμηξ ὡσαύτως. Ὁ δὲ ψύλλος ἕλκει 240 φορὰς μεγαλείτερον βάρος.

Ὁ ἀνὴρ ἀνυψοῖ (σηκόνει) βάρος περὶ τὰς 100 ὀκάδας· ἤτοι διπλάσιον περίπου τοῦ βάρους τοῦ σώματός του. Ὁ μύρμηξ ὅμως ἀνυψοῖ ἑπταπλάσιον βάρος τοῦ σώματός του.

Ὁ ψύλλος ἔχει ἀνάστημα μέχρι τριῶν χιλιομέτρων, καὶ δύναται νὰ πηδήσῃ ἀπόστασιν ἑνὸς μέτρου.

Ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἀνάστημα κατὰ μέσον ὅρον 1,680 χιλιόμετρα ἤτοι εἶνε 560 φορὰς μεγαλείτερος κατὰ τὸ ἀνάστημα τοῦ ψύλλου· ἄρα ἔπρεπε νὰ πηδᾷ 560 μέτρα, καὶ ὅμως μόλις πηδᾷ 4 μέτρα.

Ἐν γένει ὅσον μικρότερον εἶνε τὸ ἔντομον τόσον οἱ μῦς του ἔχουσι μεγαλειτέραν δύναμιν, διὰ τοῦτο ὅσον μικρότερα εἰσὶ τὰ ἔντομα, τόσον μεγαλειτέρας καταστροφὰς ἐπιφέρουσι. Εἰσὶν ἔντομα διατρυπῶντα τὰ μέταλλα.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Κατ' ἀπαίτησιν πολλῶν συνδρομητῶν τοῦ «Φοίβου», γράφομεν

ἤδη τὰ πρακτικώτερα ἐν συντόμῳ περὶ τῆς νόσου τῆς καλουμένης *μηνιγγίτιδος* καὶ *μηνιγγοῤῥαχίτιδος*, τῆς ἄλλως παρ'ἡμῖν καλουμένης *ἐγκεφαλονωτιαίας μηνιγγίτιδος*, περὶ ἧς ἀπό τινος καιροῦ τόσος τρομερὸς πάταγος γίνεται, ἐκφοβίζων τοὺς πάντας.

Ἡ νόσος αὕτη δὲν εἶνε νεοφανής· ὑπάρχει ἀφ' ἧς ὑπῆρξαν νόσοι ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ἐκάλουν ταύτην *φρενίτιδα*· φρένες καλοῦνται ὁ νοῦς καὶ ἡ διάνοια. Φρενῖτις ἡ βλάβη τούτων· διότι ἐν τῇ νόσῳ ταύτῃ τὸ κύριον σύμπτωμα εἶνε ἡ ἀναφαινομένη ἐν πρώτοις παραφροσύνη, παρακοπή, παραλήρημα.

Ἐθεωρεῖτο καὶ τότε ὡς νόσος ἐγκεφαλικὴ καὶ διεκρίνετο τοῦ ἐγκεφαλίτου διὰ διακριτικῶν συμπτωμάτων, περὶ ὧν ὁ Γαληνὸς πολλὰ διαλαμβάνει.

Οἱ μεταγενέστεροι Ἰατροὶ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον βοηθούμενοι ἐκ πολλῶν νεκροψιῶν διέγνωσαν εὐκρινέστερον ἀνατομικῶς τὴν νόσον ταύτην. Διέκριναν τρία εἴδη ἐγκεφαλικῶν φλογώσεων, ἐγκεφάλου, μηνίγγων καὶ μηνιγγορραχίτου. Ὅταν ἡ φλόγωσις περιορίζεται ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καλεῖται *ἐγκεφαλῖτις*. Ὅταν ἐπὶ τῶν μηνίγγων μηνιγγίτις, καὶ ὅταν ἐπεκτείνεται καὶ ἐπὶ τῶν μεμβρανῶν (ὑμένων) τοῦ ῥαχίτου μυέλου, αἵτινες συνέχονται μετὰ τῶν μηνίγγων, καλεῖται μηνιγγοῤῥαχῖτις.

Εἰς ἑκάστην τῶν νόσων τούτων παρουσιάζονται διάφορα διαγνωστικὰ συμπτώματα.

Α'. Περὶ τῆς μηνιγγίτιδος.

Καλεῖται μηνιγγῖτις ἡ νόσος ἐκείνη, ἥτις γίνεται ἐκ τῆς φλογώσεως τῶν μηνίγγων. Μήνιγγες δὲ λέγονται αἱ τρεῖς μεμβράνες (ὑμένες), αἵτινες περικαλύπτουσι τὸν ἐγκέφαλον. Αἱ μεμβράναι αὗται,καὶ ἰδίως ἡ λεγομένη σκληρὰ μήνιγξ, φλογίζονται, ἐρυθροῦνται· ἡ δὲ παρ' αὐτῶν φυσικὴ ἔκκρισις γίνεται περισσοτέρα κατ' ἀρχάς, ὡς γίνεται εἰς τοὺς καταρροϊκοὺς πυρετούς.

Τὰ προδρομικὰ συμπτώματα τῆς νόσου ταύτης ὁμοιάζουσι μὲ τὰ τῆς καταρροῆς. Ἐν πρώτοις ἀναφαίνεται κακοδιαθεσία, βάρος τῆς κεφαλῆς, (καραβαρία) σκοτοῦρα καὶ ζάλη (σκοτοδινία) κλπ. ἐνίοτε δὲ καὶ αἱμορραγία τῆς μύτης. Ταῦτα διαρκοῦσιν ὥρας ἢ ἡμέρας· ἐνίοτε καὶ ἐκλείπουσιν ἐντελῶς, ἡ δὲ νόσος ἀναφαίνεται

ὁρμητική. Ὁ πάσχων καταπίπτει, ὑποφέρει ὑπὸ μεγάλης κεφαλαλγίας ἐπὶ τοῦ μετώπου μᾶλλον ἢ ἐπὶ τῶν κροτάφων, ἔχει μεγάλην ἀνησυχίαν, καὶ ἀϋπνίαν, ταὐτοχρόνως ἔχει σφοδρὸν πυρετόν, τὸ σῶμά του καίει, ἡ γλῶσσα ξηραίνεται καὶ διψᾷ· πίνει καὶ ὑφίσταται ἐμετόν, χωρὶς νὰ ἐξέρχηται πρὸς ἐκκενώσεις κοιλιακάς. Ἡ κεφαλαλγία αὔξεται διὰ τῶν κινήσεων, διὰ τοῦ ἡλιακοῦ φωτὸς καὶ διὰ τοῦ θορύβου. Πόνους εἰς τ' ἄλλα μέρη τοῦ σώματος ὀλίγους αἰσθάνεται, οἱ ὀφθαλμοὶ εἰσὶν ἐρυθρωποί, ἐπικρατεῖ βοὴ εἰς τὰ ὦτα, καὶ ἐν ᾧ ὑπάρχει πυρετὸς ἀναφαίνονται καὶ ῥίγη.

Μετὰ ταῦτα ἄρχεται ν' ἀναφαίνηται παραφροσύνη εἰς τινας μικρά, εἰς ἄλλους μεγάλη μετὰ ἀνησυχίας, συνάμα ἀναφαίνονται καὶ συμπτώματα σπασμωδικά, καὶ ἔτι μᾶλλον εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν.

Ἀφ' οὗ ταῦτα διαρκέσωσιν ὥρας καὶ ἐνίοτε ἡμέρας 2 ἢ 3, ἐπέρχεται κατόπιν καταβολὴ τῶν δυνάμεων, ὁ νοσῶν ὑποπίπτει εἰς κῶμα, λήθαργον, καὶ ἀναφαίνονται παραλυτικὰ φαινόμενα εἰς μέρη τοῦ σώματος. Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει αἱ ἐκκενώσεις γίνονται ἀκουσίως, καὶ τὸ οὖρος κρατεῖται. Ἡ χροιὰ τοῦ προσώπου εἶνε ὠχρά, ὁ σφυγμὸς ταχὺς καὶ ἐνίοτε ἄτακτος, καὶ εἰς τινας καθίσταται βραδύς. Ὅλαι αἱ δυνάμεις εἰσὶν καταβεβλημέναι, καὶ αὐτὴ ἡ διάνοια κακῶς ἔχει.

Ἡ κατάστασις αὕτη διαρκεῖ μέχρι τῆς ἑβδόμης ἡμέρας, καὶ ἐνίοτε δύο καὶ τρεῖς ἑβδομάδας.

Ἡ *διάγνωσις* τῆς νόσου ταύτης εἶνε εὐκρινής, ὅταν προηγῆται κεφαλαλγία, συνεχὴς πυρετός, παραφροσύνη, τὴν ὁποίαν διαδέχεται καταβολὴ κωματώδης κλπ. Διακρίνεται ἐκ τοῦ ἐγκεφαλίτου· διότι οὗτος ἔχει συνήθως ἀρχικὸν σύμπτωμα ἐν πρώτοις τὴν κωματώδη κατάστασιν, καὶ οὐχὶ τὴν παραφροσύνην, ἥτις ἐπισυμβαίνει κατόπιν, καὶ ὁμοιάζει πολὺ μετὰ τοῦ κακοήθους ἀποπληκτικοῦ πυρετοῦ, ὅστις διακρίνεται τῆς μηνιγγίτιδος· διότι ἄρχεται αἴφνης δι' ἀποπληξίας μετὰ γενικῆς παραλυσίας καὶ ἀναισθησίας, τὴν ὁποίαν, ἐὰν διὰ θεραπείας διαφύγῃ ὁ πάσχων, διαδέχεται πυρετὸς μετὰ παραφροσύνης καὶ κινήσεων, καθ' ὧν τὸ ὄπιον μετὰ αἰθέρος ὠφελεῖ, κατόπιν ἐπέρχεται καταπράϋνσις καὶ ταπείνωσις τοῦ πυρετοῦ μετ' ἀϋπνίας, ὅτε

δοτέον γενναίως τὴν κινίνην, καὶ κατόπιν ἀφέψημα κίνας, καὶ ὅ,τι ἄλλο κατὰ τὰς ἀνάγκας. Διὰ τοῦτο δύναται μετὰ καιρὸν ὁ κακοήθης οὗτος πυρετὸς νὰ ὑποτροπιάσῃ ἐλαφρότερον καὶ ἀσφαλέστερον πρὸς θεραπείαν.

Ὁμοιάζει προσέτι μὲ τὴν μηνιγγίτιδα τὴν φυματώδη, κλπ., ἀλλὰ καὶ αὕτη διακρίνεται ἐξ ἄλλων ἰδίων σημείων. Ὁμοιάζει καὶ μὲ τὴν ἐγκεφαλομηνιγγίτιδα, ἥτις συμβαίνει εἰς τοὺς ἐφήβους καὶ εἰς τὰ παιδία, εἰς τὰ ὁποῖα ὁ σφοδρὸς πονοκέφαλος ἐπιφέρει φωνάς.

Τὰ *αἴτια* τῆς παραγωγῆς τῆς νόσου ταύτης ἀποδοτέα εἰς ἀτμοσφαιρικὴν διάθεσιν· ἀναφαίνεται πάντοτε, ὅταν ἐπικρατῇ ψυχρὸς καιρὸς, καὶ ὑγρὸς, ὃν διαδέχηται θερμὸς νότος, καθ' ὃν εὐχερῶς γίνονται καταρροαί. Τότε ἐπισυμβαίνουσιν ἐπιδημικοὶ ἐρεθισμοὶ καὶ φλογώσεις τῶν μεμβρανῶν (ὑμένων), ἐξ ὧν γίνονται καταρροαὶ τῆς ῥινὸς, τοῦ φάρυγγος, τοῦ λάρυγγος, τῶν βρόγχων, τῶν ἐντέρων τοῦ περιτονέου, τῶν πλευρικῶν σάκκων, τῶν ἄρθρων κλπ. Διὰ ταῦτα ἐπισυμβαίνει μηνιγγίτις καὶ ἐκ μεταστάσεως ῥευματικῆς τῶν ἄρθρων, ὡς συμβαίνει ἐκ τοιαύτης αἰτίας καὶ περικαρδίτις καὶ ἐνδοκαρδῖτις.

Ἡ *θεραπεία* τῆς νόσου ταύτης ἀνάγεται ἐπὶ τῆς θεωρίας τῶν φλογώσεων τῶν βλενομεμβρανῶν καὶ ὀρομεμβρανῶν. Ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ σφοδροῦ πυρετοῦ καὶ τῆς σφοδρᾶς κεφαλγίας ποίησον φλεβοτομίαν μικρὰν μέχρι 50 δρ. αἵματος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρός. Ἐὰν μετὰ δύο ὥρας μὴ ἔλθῃ βελτίωσις, ἐπανάλαβε ταύτην, συνάμα δὸς ἐσωτερικῶς ἓν δράμιον ἀντιμονίου μετὰ ἑνὸς κόκκου ὀπίου, καὶ ὀλίγου ζαχάρου εἰς 10 ξηρία, ὧν λαμβάνει ὁ πάσχων ἀνὰ ἓν κατὰ ὥραν· θέσον ἐπὶ τῶν ποδῶν συναπισμοὺς, καὶ διατήρει θερμοὺς τοὺς πόδας δι' ἐπιθέσεων θερμῶν. Ἐὰν ἐπιμένῃ ἡ ἀνησυχία καὶ ἡ παραφροσύνη δὸς πίνειν τὸ ἥμισυ ἐκ τοῦ κάτωθι ἰατρικοῦ, καὶ εἰ μὲν μὴ ἐπέλθῃ βελτίωσις ἐντὸς ὥρας, δὸς καὶ τὸ ὑπόλοιπον.

Λάβε ὕδατος ἡδυόσμου	δρ.	4.
» κίτρου	»	24.
σιροπίου ἁπλοῦ	»	4.
Λαουδάνου Σίδεναμ.	σταγμ.	30.
θειϊκοῦ αἰθέρος	σταγμ.	30.

Μίξον κατὰ τέχνην.

'Εὰν ἐπέλθῃ κῶμα ἐπίθες ἐπὶ τῶν σκελῶν, ἐπὶ τῶν πλαγίων τῶν κνημῶν, ἐπὶ τῆς πέζας ἀλληλοδιαδόχως σιναπισμούς, καὶ κτύπα τοὺς πόδας διὰ κνιδῶν (στικνίδων), ἐπάλειψε τὴν κοιλίαν διὰ σταγόνων ἐλαίου κροτύνου ἐν κοινῷ ἐλαίῳ, ὅπως προκληθῶσιν ἐκκενώσεις, ἐὰν αὗται μὴ γείνωνται αὐτομάτως, καὶ ἐσωτερικῶς δίδε κατὰ ἡμίσειαν ὥραν τὸ κάτωθι ἰατρικὸν ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα.

Λάβε ἀρνίκας	δρ.	2.
ποίησον ἔγχυμα	»	24.
στράγγισον καὶ πρόσθες		
ζαχάρου	δρ.	4.
βάμματος μόσχου	σταγμ.	30.
» βανιλλίας	»	30.
» φωσφορικοῦ αἰθέρος	»	10.

Ἅμα ὁ πυρετὸς κατευνασθῇ, δὸς 30 κόκκους κινίνης εἰς 6 χαρτία κατὰ 1/2 ὥραν ἕν.

Δίδε πίνειν πορτοκαλλάδαν ἢ σομάδαν.

Ὅταν συνέλθῃ ὁ πάσχων, δίδε πρὸς φαγητὸν ζωμὸν ὄρνιθος κομμένον μετὰ κρόκου ᾠοῦ.

'Εὰν ὑπάρχῃ δυσκοιλιότης, δὸς καθάρσιον ἀλατοῦχον ἐκ θειϊκῆς σόδας ἢ μαγνησίας.

Δίδε ἐν τῷ μεταξὺ λαμβάνειν κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν μέγα κοχλιάριον ἀφεψήματος κίνας κατὰ τὴν ἀναφερομένην συνταγὴν ἐν σελίδι 86 φυλλαδίου 5 Φοίβου Α' ἔτους.

'Ιδοὺ ἐν περιλήψει τὶ περὶ τῆς νόσου ταύτης ἀναφέρουσιν οἱ ἀρχαῖοι.

Ὁ Γαληνὸς παραδεχόμενος τὰ τοῦ Ἱπποκράτους ἀναφερόμενα περὶ τῆς νόσου ταύτης λέγει τάδε:

«Ὁ Ἱπποκράτης φαίνεται, ὅτι ὀνομάζει *φρενίτην* τὴν διαρκῆ »παραφροσύνην, ἥτις συμβαίνει εἰς ὀξὺν πυρετόν, διότι γίνεται »καὶ παραφροσύνη ὀλίγον διαρκοῦσα κατὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ πυρε»τοῦ, ἥτις παύει ἅμα παρακμάσῃ οὗτος· ἡ τοιαύτη *παραφροσύνη* »ἡ ἐκ πυρετοῦ προσκαίρως γιγνομένη καλεῖται *παρακοπή*, ἢ »*παραλήρημα*.»

Mania ὀνομάζεται ἡ παραφροσύνη ἄνευ πυρετοῦ.

Συμπτώματα τῆς φρενίτιδος καθ' Ἱπποκράτην τάδε εἰσίν: κραυγαί, ἀναπηδήσεις, εἶτα ἐπέρχεται καταβολὴ ἢ καταφορὰ ἢ κῶμα. Ὑπὸ τὴν κωματώδη ταύτην κατάστασιν ἐπιγίγνεται ὁ θάνατος.

Ὁ Γαληνὸς τὴν φρενίτιδα ἀνάγει εἰς *κακοήθη πυρετὸν*, λέγει δὲ ὅτι τῆς φρενίτιδος συμπτώματα εἰσὶν παρακοπὴ διανοίας μετὰ ὀξέος πυρετοῦ, κροκιδισμὸς ἢ καρφολόγημα, παραφροσύνη, λησμοσύνη τῶν ἰδεῶν, ἢ σύντομος παρακοπὴ φρενῶν μετὰ τρόμου, καὶ φωνὴ ἀσαφής, καὶ ψηλάφησις.

Τὴν δὲ φλόγωσιν τοῦ ἐγκεφάλου ἐκάλουν οἱ τότε ἐγκεφαλίτιδα, ἥτις ἔχει ὡς πρῶτα συμπτώματα τὴν κωματώδη κατάστασιν, καὶ οὐχὶ τὴν παραφροσύνην, ἣν ἔχει ἡ φρενίτις (μηνυγγίτις).

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ τσαΐου (τεΐου).

Πῶς πρέπει νὰ κατασκευάζηται τὸ πρὸς πόσιν τσάϊον.

Θέσον ἐν καταλλήλῳ ἀγγείῳ ποσὸν ὕδατος ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ τῶν κυάθων, καὶ θέρμανον αὐτὸ μέχρις ἀναβράσεως, θέσον ἐντὸς ἄλλου ἀγγείου ἔχοντος πόμα ἓν δράμι Τσαΐου πρὸς 100 δραμ. ὕδατος, καὶ ἐπίχυσον ταχέως τὸ βράζον ὕδωρ, πώμωσον καλῶς τὸ ἄγγος, καὶ ἄφες ἤρεμον ἐπί τινα λεπτὰ ὥρας μέχρις οὗ τὰ φύλλα τοῦ τσαΐου κατακαθίσωσι· διότι κατ' ἀρχὰς μένουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας, καὶ ἀμέσως κένωσιν ἐν τοῖς κυάθοις πρὸς πόσιν κατὰ τὸ προσῆκον, ἐπιπροστιθεμένου ποσοῦ ζακχάρου κατ' ἀρέσκειαν. Γίνεται καὶ ἔγχυμα χάριν περισσοτέρας εὐκολίας· δηλαδὴ προστίθεται τὸ τσάϊ ἐν τῷ βράζοντι ὕδατι, τὸ ὁποῖον ἀμέσως ἐξάγεται ἐκ τοῦ πυρός, καὶ ἅμα κατακαθίσῃ, μεταγγίζεται εἰς τοὺς κυάθους πρὸς πόσιν. Γενέσθω προσοχὴ ὅπως μὴ βράσῃ τὸ τσάϊ μετὰ τοῦ ὕδατος, οὔτε ἐπὶ πολὺ νὰ μένῃ μετ' αὐτοῦ· διότι καθίσταται κακόγευστον, στυπτικόν, καὶ ἀνωφελές.

Ἐὰν εἰς τὸ τοιοῦτον Τσάϊ προστεθῇ καὶ ὀλίγον ῥώμιον καθίσταται τονικὸν καὶ ἱδρωτικώτερον.

'Εν Εὐρώπῃ καὶ αὐτὸ τὸ τσάϊ ἐνοχλεῖ τὰ νεῦρα πολλῶν εὐαισθήτων κυριῶν ἕνεκεν θηλυπρεπείας· πρὸς ἐλάττωσιν τοῦ τοιούτου ἀποτελέσματος προσθέτουσι καὶ γάλα. Πρὸς τί δὲ νὰ μεταχειρίζηταί τις τὸ ἐνοχλοῦν, καὶ νὰ προσπαθῇ νὰ καταστήσῃ τοῦτο ὀλιγώτερον ἐνοχλοῦν, ἀφ'οὗ οὐδόλως ὠφελεῖ, οὔτε ἀναγκαῖον ἐστίν ;

Κλάδος φυτοῦ Τεΐου.

Τὸ Τσάϊ εἶνε συγγενὲς τοῦ καφέ. ἐπιφέρει καὶ τοῦτο διέγερσιν τῶν ἐγκεφαλικῶν δυνάμεων, καὶ ἀϋπνίαν, ἀλλ'εἰς ὀλιγώτερον βαθμὸν, καὶ εἰς τὰς πολὺ νευρικὰς κυρίας διαταράξεις νευρικάς. Τὸ πράσινον Τσάϊ εἶνε ἰσχυρότερον τοῦ μέλανος. 'Εκεῖνο διαταράττει ἐπαισθητότερον τὰ νεῦρα καὶ βλάπτει τοὺς νευρικοὺς, ὡς καὶ ὁ καφές· τὸ μέλαν ἐνεργεῖ ὀλιγότερον, καὶ εἶνε μᾶλλον τονικὸν τοῦ στομάχου, καὶ διευκολύνει τὴν πέψιν. Οἱ μὴ συνεχῆ χρῆσιν ποιοῦντες, καὶ μόνον λαμβάνοντες αὐτὸ ἐκτάκτως πρὸς εὐπεψίαν, δέον ὅπως χρῶνται τὸ μέλαν τσάϊ· διότι τοῦτο συντελεῖ μόνον πρὸς τὴν πέψιν· ἐν ᾧ τὸ πράσινον, ὡς ἐρρέθη, ἐνοχλεῖ τὰ νεῦρα, καὶ ἐπιφέρει ἐνίοτε ταραχάς. (Περὶ τεΐου (θεΐου) ἴδε διεξοδικώτερον Συνέκδημον 'Υγιεινὴν ἔκδ. Β' σελ. 323).

'Ιδίως πίνουσιν Τσάϊ οἱ τῶν ψυχρῶν κλιμάτων κάτοικοι, οἱ δὲ τῶν θερμῶν ἔχουσι τὸν καφὲν, τὸ ὁποῖον προσφέρουσιν ὡς οἱ βόρειοι τὸ Τσάϊ, ἀλλ' ὑπὸ μικρότερον ποσόν.

Παρ' ἡμῖν ἡ χρῆσις τοῦ Τσαΐου δὲν εἶναι τόσον ὠφέλιμος ὅσον παρὰ τοῖς κατοίκοις τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, εἰσήγαγε τὴν τοιαύ-

την χρῆσιν ὁ μιμητικὸς ἐξευγενισμὸς, ἤτοι ὁ πρὸς ἐπίδειξιν ἐξευγενισμοῦ εὐρωπαϊσμός!

Ζ΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ καταπλασμάτων.

Κατάπλασμα καλεῖται φύραμα (μίγμα) ἐκ διαφόρων ὑλῶν, ἔχον σύστασιν πολτώδη, τὸ ὁποῖον ἐπιτίθεται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας μέρους τοῦ σώματος, ἵνα ἀφαιρέσῃ φλόγωσιν τοπικὴν, ἢ ἵνα μαλακώσῃ σκληρὸν μέρος, ἢ ἵνα διαλύσῃ ὄγκον ἢ ἀπόστημα, ἢ ἵνα διευκολυνθῇ ἡ διὰ τοῦ δέρματος ἀπορρόφησις φαρμάκου τινος.

Τὸ κατάπλασμα ἐπιτίθεται χλιαρὸν, ἐνίοτε ἐπιτίθεται καὶ ψυχρὸν κατὰ τὸν σκοπόν.

Διακρίνομεν τὰ καταπλάσματα εἰς *μαλακτικὰ* καὶ ἀντιφλογιστικὰ, εἰς *διαλυτικὰ* καὶ εἰς διευκολύνοντα τὴν διὰ τοῦ δέρματος ἀπορρόφησιν, κλπ.

Τὰ *μαλακτικὰ* καταπλάσματα κατασκευάζονται ἐκ τετριμμένου λινοσπόρου, ἢ ἐξ ἀνθέων μολόχας, τὰ ὁποῖα βράζουσι μετὰ ὀλίγου ὕδατος, ἵνα μαλακώσωσι, καὶ διὰ νὰ ἀποτελεσθῇ μάζα εὔπλαστος, προστίθεται ὀλίγη ψύχα ἄρτου ἢ ὀλίγον ἄλευρον. Ἀφ' οὗ τὸ φύραμα λάβῃ σύστασιν πολτώδη, ἐφαπλοῦται ἐπὶ πανίου εἰς ἔκτασιν κατὰ τὴν θέσιν, καὶ εἰς στρῶμα ὄχι πολὺ παχὺ, ἵνα μὴ ἔχῃ πολὺ βάρος, καὶ ἀφ'οὗ κατασταθῇ χλιαρὸν καλύπτεται ἡ ἐπιφάνειά του διὰ λεπτοῦ βαμβακεροῦ ὑφάσματος, καὶ ἐπιτίθεται ἐπὶ τῆς προσηκούσης θέσεως, ἐπὶ τῆς ὁποίας δύναται νὰ μένῃ πολλὰς ὥρας, ἐν ὅσῳ δὲν ψυχρανθῇ. Δύο ὥρας ὅμως ὅταν μένῃ τὰ κατάπλασμα εἶνε ἀρκετόν· ἐὰν ἦνε ἀνάγκη νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ ἐπίθεσις τῶν καταπλασμάτων, τότε πρέπει ν'ἀνανεοῦνται κατὰ δύο ὥρας.

Ἵνα μὴ ταχέως ψυχραίνηται τὸ κατάπλασμα καλὸν εἶνε νὰ ἐπικαλύπτηται διὰ φλανέλλας, καὶ ἐπὶ ταύτης νὰ τίθηται καὶ μουσαμᾶς, ἢ διάχυλον (τσερώτον), ἢ πυκνὸν ὕφασμα ἀδιάβροχον· οὕτως καὶ ἡ θερμότης καὶ ἡ ὑγρασία διατηρεῖται περισσότερον, ἅμα ξηρανθῇ τὸ μαλακτικὸν κατάπλασμα, πρέπει ν' ἀφαιρῆται.

Ἵνα μὴ ἡ ὕλη τοῦ καταπλάσματος προσκολλᾶται ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπικαλύπτεται, ὡς ἐρρέθη, ἡ ἐπιφάνειά του διὰ λεπτοῦ ὑφάσματος, ἢ ἐπαλείφεται τὸ δέρμα διὰ ἐλαίου.

Τὰ ἐλαιώδη καταπλάσματα δὲν πρέπει νὰ μένωσι πολὺ διαρκῶς· διότι ταγγοῦνται καὶ ἐρεθίζουσι τὸ δέρμα.

Δὲν πρέπει τὸ κατάπλασμα νὰ ἐπιτίθηται ἐπὶ τῶν νιγμάτων ἢ δαγκασμάτων τῶν βδελλῶν· οὔτε ἐπὶ τραυμάτων ἀμέσως· διότι εἰς τὰς πληγὰς εἰσάγεται ὑγρασία, καὶ γίνεται ἐρισυπελατώδης φλόγωσις.

Τὸ ὠμὸν κρέας κατακρεουργημένον (κοπάνισμένον) θεωρεῖται ὡς τὸ μᾶλλον μαλακύνον τὸ δέρμα κατάπλασμα, πρέπει νὰ μένῃ πολλὰς ὥρας.

Ὁ λινόσπορος βράζων καθίσταται διπλασίως ὀγκωδέστερος.

ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ.

Ὀσφράδιον (Παστίλη) πρὸς εὐωδίαν τοῦ στόματος.

Λάβε ἄνθρακος εἰς λεπτὴν κόνιν	δρ.	2
μαγνησίας κεκαυμένης · · · ·	»	1
ἀραβικοῦ κόμμεος εἰς κόνιν	κόκ.	20
ζαχάρου εἰς κόνιν · · · · · ·	δρ.	2
βάμματος βανιλλίας · ·	σταγμ.	30
ἐλαίου ἡδυόσμου · · · ·	»	5
κόνεος ἀγγέλικας · · · ·	κόκ.	20

ἀνάμιξον, ποίησον μάζαν, καὶ διαίρεσον εἰς τεμάχια μικρά· ἄφες νὰ ξηρανθῶσι, καὶ χρῆθι διατηρῶν ἐν τῷ στόματι ἓν μέχρις οὗ διαλυθῇ αὐτομάτως.

Παχύμυρον κατὰ τῶν ῥιτίδων τοῦ προσώπου.

Λάβε κηροῦ λευκοῦ ·	δρ.	2
μέλιτος καθαροῦ ·	«	4
ὀποῦ (ζωμοῦ) τοῦ βολβοῦ τοῦ κρίνου (μανουσίων) (1) · ·	»	2
ὕδατος ῥόδων ·	»	6

(1) Ὁ ὀπὸς οὗτος ἐξάγεται δι' ἐκθλίψεων τῶν βολβῶν τοῦ κρίνου· κρίνα ἢ κρίνος, ἀμφότερα οὐδετέρου γένους, σημαίνει παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τὸ

διάλυσον ἐν πρώτοις διὰ μετρίου πυρὸς τὸν κηρόν. Ἔπειτα χύσας αὐτὸν ἐν ἰγδίῳ πρόσθεσον ὁμοῦ ὅλα τ' ἄλλα εἴδη, καὶ ἀνακάτωσον καλῶς μέχρις οὗ πάντα καλῶς ἑνωθῶσι, καὶ φύλαξον ἐντὸς ἀγγείου πηλίνου ἢ ὑελίνου.

Χρῆσις. Ἄλειψον τὸ πρόσωπον τὸ ἑσπέρας ἐν ὥρᾳ ὕπνου καὶ ἄφες οὕτω μέχρι πρωΐας.

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Ἐν Γερμανίᾳ ἐγένετο ἡ 900στὴ (ἐννεακοσιοστὴ) ἔκδοσις ἑνὸς ἀλφαβηταρίου, τοῦ ὁποίου ἡ α' ἔκδοσις ἐγένετο τὸ 1853. Ἔκτοτε ἐπωλήθησαν πλέον τῶν 2,000,000 ἀντίτυπα.

Ἡ Γαλλία παράγει κατ' ἔτος γεωμήλων καντάρια 200,000,000, τὰ ὁποῖα ἔχουσιν ἀξίαν φράγκ. 700,000,000.

Κατ' ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις κατὰ τὸν Μάϊον ε.ε. θέλομεν ἔχει ἐπί τινας ἡμέρας ἔκτακτον ψῦχος, καὶ κατὰ τὸν Νοέμβριον μῆνα ἔκτακτον θερμότητα.

Ἐν τῷ σχολείῳ τῶν τεχνῶν τῶν Παρισίων γίνονται δοκιμαὶ νέου πετρελαίου ἀνακαλυφθέντος ἐν Οὐγγαρίᾳ, τὸ ὁποῖον ἔχει τὴν ἰδιότητα νὰ παρέχῃ φλόγα λαμπρὰν ὡς τὸ κοινὸν πετρέλαιον· ἀλλὰ νὰ μὴ καίῃ ὅπου ἀνάπτει. Ἐὰν βραχῇ ὕφασμα καὶ ἀναφλεχθῇ, καίει δίχως νὰ ἀναφλεχθῇ τὸ ὕφασμα. Ἐὰν χυθῇ ἐπὶ πατώματος ξυλίνου, καίει χωρὶς νὰ ἀναφλεχθῇ τὸ ξύλον. Ἐὰν ἀναφλεχθῇ ἐπὶ χειρός, καίει ἄνευ καύσεως ταύτης. Τὸ αἴτιον εἶνε, διότι τὸ ὑγρὸν τοῦτο ἀναβράζει εἰς θερμότητα +35°.

παρ' ἡμῖν καλούμενον μανοῦσι, ὅπερ λατινιστὶ καλεῖται lilium, τοῦ ὁποίου ὁ βολβὸς ἔχει κέλυφας ὡς τὸ κρόμμυον. Καλεῖται παρὰ τοῖς ἀρχαίοις καὶ λείριον. Ἐκεῖνο τὸ ἄνθος, ὅπερ ἡμεῖς καλοῦμεν κρίνον οἱ ἀρχαῖοι τὸ ὠνόμαζον Ἶρις. Ἡ ῥίζα τούτου ξηρανθεῖσα καὶ καθαρισθεῖσα καλεῖται ῥίζα τῆς ἴριδος φλορεντίνας, ἣν ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Γ'. ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1881 ΑΡΙΘ. 5.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Περὶ καθαρισμοῦ ἐκ τῶν μιασμάτων διὰ τῆς μεγάλης θερμότητος.

Ἐλέχθη ἐν προηγουμένοις ὅτι τὰ μιάσματα ἀποτελοῦνται ἐκ μικροζωϋφίων ὁρατῶν διὰ τοῦ μικροσκοπίου. Ἐπαρατηρήθη ὅτι ταῦτα πολὺ πολλαπλασιάζονται ὑπὸ τὴν συνήθη θερμοκρασίαν τῆς ἀτμοσφαίρας ἀπὸ $+12^0$ μέχρι $+30^0$. Εἰσὶ δὲ πολὺ γόνιμα· ἓν μικροζωΰφιον γεννᾷ 15 ἑκατομμύρια ὠά· ὑπὸ μέγα ψῦχος καὶ ὑπὸ μεγάλην θερμότητα ναρκοῦνται, καὶ οὐδὲν παράγουσιν· ὑπὸ μεγίστην ὅμως θερμότητα ὑπὲρ τοὺς $+100^0$ βαθμούς, καθ' οὓς βράζει τὸ ὕδωρ, τὰ μιασματικὰ μικροζωΰφια ἀποθνήσκουσι καὶ καταστρέφονται.

Ἂν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ἠγνόουν ὅτι τὰ μιάσματα ἀποτελοῦνται ἐκ μικροζωϋφίων, ἐγνώριζον ὅμως ὅτι ἡ μεγάλη θερμότης καταστρέφει τὰ μιάσματα. Κατὰ τὸν ἐν Ἀθήναις τὸ πάλαι ἐνσκήψαντα λοιμόν, ὁ ἰατρὸς Ἄκρων διέταξε πρὸς καταστροφὴν τοῦ μιάσμα-

τος νὰ καίωσι περὶ τὸν νοσοῦντα πῦρ, δι' οὗ βεβαίως σφόδρα ἐθερμαίνετο ὁ περὶ τὸν ἀσθενῆ ἀὴρ, ὅστις εἶχε τὰ μιασματικὰ μικροζωΰφια, τὰ ὁποῖα οὕτως κατεστρέφοντο· διόπερ τότε διὰ τοῦ μέσου τούτου ἔπαυσεν ὁ λοιμός. Ἔκτοτε κατὰ παράδοσιν ἐν Ἀσίᾳ ὅταν ἐνέσκηπτεν ἐπιδημία τῆς Πανώλους, ἤναπτον ἐν ταῖς ὁδοῖς πυρὰς πρὸς καθαρισμὸν τοῦ ἀέρος ἐκ τοῦ μιάσματος. Καὶ τὸ παρ' ἡμῖν ἔθιμον τοῦ ἀναφλέγειν πυρὰς ἐν ταῖς ὁδοῖς κατὰ τὸν μῆνα Μάϊον, ὅτε γεννῶνται τὰ μιάσματα, ὑγιεινὸν σκοπὸν ἔχει.

Κατὰ δὲ τὰ 1400 μ. Χ. οἱ Βενετοὶ μετεχειρίσθησαν τὴν μεγάλην θερμότητα πρὸς καθαρισμὸν ἐκ μιασμάτων πλοίων καὶ ἄλλων πραγμάτων, μὴ δυναμένων νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς πλύσεις καὶ εἰς ἄλλους τρόπους πρὸς καταστροφὴν τῶν μιασμάτων ἐπιδημικῶν νόσων. Οἱ Βενετοὶ εἶχον συστήσει λοιμοκαθαρτήρια, ἔνθα διὰ μεγάλου πυρὸς ἐκαθάριζον τὰ μεμολυσμένα πλοῖα. Διὰ τοῦτο καὶ μέχρι τοῦδε καὶ τὰς ἐπιστολὰς καπνίζουσι καλῶς διὰ τῆς ἀναφλέξεως ἀχύρων καὶ ἄλλων εὐφλέκτων ὑλῶν.

Τὸν διὰ τῆς μεγάλης θερμότητος καθαρισμὸν ἤδη ἐφαρμόζουσιν ἐν Παρισίοις πρὸς καθαρισμὸν τῶν μεμιασμένων ἐνδυμάτων καὶ ἄλλων ὑφασμάτων. Παρετηρήθη ὅτι τὰ βαμβακερὰ ὡς καὶ τὰ μάλλινα ὑφάσματα δύνανται νὰ θερμανθῶσι μέχρις +120° χωρὶς τὸ παράπαν νὰ βλαφθῶσι κατὰ τὴν ὑφὴν καὶ τὸ χρῶμα. Τούτου ἕνεκεν ἀπεφασίσθη ὅπως ἐν Παρισίοις συστηθῶσιν εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως διαθερμαντήρια (εἶδος κλιβάνων, φούρνων), ἔνθα πᾶς ὁ βουλόμενος καθαρῖσαι τὰ ἐνδύματά του κλπ. δωρεὰν νὰ καθαρίζῃ ταῦτα.

Τοιαῦτα καθαριστήρια δύνανται νὰ γείνωσι καὶ παρ' ἡμῖν, καὶ ἀλλαχοῦ νῦν μάλιστα, ὅτε ἡ ἀναφάνισις τῆς φρικαλέας ἐπιδημίας τῆς Πανώλους ἀνησυχεῖ τὴν Εὐρώπην.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ τοῦ Ψύλλου.

Ὁ γνωστὸς τοῖς πᾶσι ψύλλος, ὁ ὁποῖος διὰ τῆς εὐκαμψίας καὶ τῶν μεγάλων πηδημάτων του, καὶ τῆς μικρότητός του εἰσχωρεῖ εἰς πάντα τὰ μέρη τοῦ σώματος, καὶ καθίσταται λίαν ἐνοχλη-

τικὸς καὶ μάλιστα εἰς τὸ θῆλυ γένος, τὸ ὁποῖον φαίνεται ὅτι προτιμᾷ μᾶλλον τοῦ ἄρρενος, εἰσδύει ἐνίοτε ἀδιακρίτως εἰς τὰ σώματα καὶ βασιλισσῶν καὶ ἐργατριῶν καὶ πασῶν καὶ πάντων.

Ψύλλος.

Ἡ ἐνοχλητικότης τοῦ ψύλλου γίνεται ἐκ τῆς εἰς τὸ δέρμα τοῦ ἀνθρώπου εἰσαγωγῆς τοῦ στόματός του, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μυτερὸν σωλῆνα ὡς προβοσκίδα, δι' οὗ ἐκμυζᾷ τὸ αἷμα. Τὸ σῶμα τοῦ ψύλλου εἶνε ὠοειδὲς, πεπιεσμένον· ἡ κεφαλή του εἶνε μικροτάτη, ἔχουσα ὀφθαλμοὺς στρογγύλους παραβλητικῶς ὡς πρὸς τὸ σῶμά του μεγάλους, τὸ δέρμα αὐτοῦ εἶνε παχὺ, ἰσχυρὸν διῃρημένον εἰς 12 λεπίδας· φέρει δύο κεράτια μικρὰ ἔχοντα 4 ἀρθρώσεις. Οἱ ὀπίσθιοι πόδες εἰσὶ πολὺ μεγάλοι, πολὺ ἰσχυροὶ, δι' ὧν πηδᾷ ὑπερβαλλόντως. Εἰσὶν ἀκανθώδεις καὶ εἰς τ' ἄκρα φέρουσιν ἀνὰ δύο μυτεροὺς ὄνυχας. Οἱ ἐμπρόσθιοι πόδες εἰσὶ πεφυτευμένοι ὑπὸ τὴν κεφαλήν· μεταξὺ τούτων εὑρίσκεται ἡ προβοσκίς. Ἔχει πόδας 6, δύο ὑπὸ τὴν κεφαλὴν καὶ 4 ὀλίγον ἀποτέρω τούτων.

Αἱ θηλυκαὶ ψύλλοι εἰσὶ μεγαλείτεραι τῶν ἀρρένων. Ἡ παρακειμένη εἰκὼν παρίστησι θήλεα ψύλλον. Ἡ θῆλυς γεννᾷ περὶ τὰ 12 ὠὰ λευκὰ, κεκολλημένα πρὸς ἄλληλα. Ταῦτα ἐπωάζονται αὐτομάτως, καὶ ἐξέρχονται ἐξ αὐτῶν μετ' ὀλίγας ἡμέρας σκώληκες ζωηροὶ, οἵτινες περιστέλλονται ὡς κρίκοι, καὶ βαδίζουσιν ὀφειοειδῶς.

Αἱ ψύλλοι ἐναποθέτουσι τὰ ὠά των εἰς φουσκὴν, καὶ εἰς ἄλλας ἀκαθαρσίας, ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι ὅπου ὑπάρχει κόπρος ξηρὰ, ἐκεῖ καὶ ψύλλοι γίνονται· εἰς τὰς φωλεὰς τῶν πτηνῶν, ἰδίως τῶν περιστερῶν, ἔνθα οἱ ἐκ τῶν ὠῶν ἐξερχόμενοι σκώληκες προσκολλῶνται εἰς τὸν λαιμὸν τῶν περιστερῶν, ἀπορροφῶσι τὸ αἷμα καὶ γίνονται ἐρυθροί.

Ἀφ' οὗ οἱ σκώληκες τοῦ ψύλλου διαρκέσωσι 12 ἡμέρας, κατασκευάζουσι περὶ ἑαυτοὺς κέλυφον, ὡς τὸ τῆς μετάξης (κουκούλιον), καὶ ἐγκλείεται ἕκαστος ἐν αὐτῷ. Ἐνταῦθα μεταμορφοῦνται εἰς χρυσαλλίδα, ὡς ὁ μεταξοσκώληξ, καὶ ἐξέρχονται τοῦ κελύφου, ὡς νύμ-

φαι (χρυσαλλίδες) πτερωταί, αἵτινες κατ' ὀλίγον ἀποβάλλουσι τὰ πτερά των καὶ γίνονται ψύλλοι.

Τὸ δάγκαμα τοῦ ψύλλου εἶνε ἐπώδυνον, καὶ προξενεῖ στίγμα ἐρυθρὸν, ὁμοιάζον μὲ ἐξάνθημα· διακρίνεται τοῦ ἐξανθήματος· διότι ἔχει ἐν τῷ μέσῳ σημεῖον ἐρυθρότερον, ἔνθα εἰσήχθη ἡ τοῦ ψύλλου προβοσκίς. Ἐπιφέρει ὅμως καὶ ὠφέλειαν· διότι διεγείρει τὸ νευρικὸν σύστημα, καὶ κατὰ τὴν γνώμην τινῶν οὐδετερεῖ μιάσματα, καὶ προλαμβάνει νόσους.

Οἱ ψύλλοι γεννῶνται πολλοί, ὅταν ὑπάρχῃ νότιος καὶ ὑγρὸς καιρός. Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ψύλλων ἀπαιτεῖται μεγάλη καθαριότης, συχνὸν σάρωμα, καὶ αἱ ἀκαθαρσίαι νὰ ῥίπτωνται μακράν· διότι εἰς ταύτας ἀγαπῶσι νὰ ῥίπτωσι τὰ ὠά των οἱ οἰκόσιτοι ψύλλοι. Ἡ δύναμις τῶν μυῶν (κρεάτων) τοῦ ψύλλου εἶνε μεγίστη, ὅσην οὐδὲν ἄλλον ζῶον ἔχει.

Οἱ ψύλλοι ἔχουσι διάφορον νοημοσύνην, οἱ μὲν εἰσὶ νοημονέστεροι, οἱ δὲ μή. Οἱ νοήμονές εἰσιν ἐπιδεκτικοὶ μαθήσεως διαφόρων ἔργων. Ἄγγλός τις ἐδίδαξε ψύλλους νὰ ἐκτελῶσιν ἔργα ἵππου, καὶ ἄλλα περίεργα· κατεσκεύασε μικροτάτας καὶ λεπτοτάτας ἁμάξας, εἰς ἃς ἔζευξεν ἀνὰ δύο ψύλλους καὶ ἔθετο ἡνίοχον ψύλλον· εἷς ψύλλος δύναται νὰ σύρῃ τοιαύτην ἅμαξαν, ἔχουσαν βάρος 240 φορὰς μεγαλείτερον τοῦ βάρους τοῦ σώματός του. Ἐδίδαξεν ἄλλους νὰ χορεύωσι βάλς. Οἱ τοῦ ἀνθρώπου ψύλλοι εἰσὶν οἱ νοημονέστεροι, καὶ τούτων οἱ τῆς Ῥωσσίας ψύλλοι εἰσὶν οἱ ἰσχυρότεροι καὶ εὐμαθέστεροι. Περὶ θεατρικῶν παραστάσεων καὶ ἄλλων περιέργων πράξεων τῶν ψύλλων ἀνάγνωθι «Ἐθνικὴν Ἐπιθεώρησιν Παρισίων» ἔτους 1872, σελ. 214.

Τὸ πήδημα τοῦ ψύλλου ὡσαύτως εἶνε μέγιστον, ὅσον οὐδενὸς ἄλλου ζώου, ἀναλόγως πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ σώματός του. Τὸ μῆκος τοῦ ἀναστήματος τοῦ ψύλλου εἶνε μέχρι 3/1000 μέτρου. Εἷς ψύλλος δύναται νὰ πηδήσῃ ἀπόστασιν ἑνὸς μέτρου, ὥστε πηδᾷ διάστημα 333 φορὰς μεγαλείτερον τοῦ ἀναστήματός του. Ὅθεν ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἶνε 560 φορὰς ὑψηλότερος τοῦ ψύλλου, πρέπει εἰς ἓν πήδημα νὰ διατρέχῃ 560 μέτρα. Ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος οὐ δύναται πηδῆσαι πλέον τοῦ τριπλασίου τοῦ ἀναστήματός του.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ νόσων καὶ νοσημάτων χρονίων.

Δύο εἰδῶν χρόνια πάθη ὑπάρχουσιν. Τὰ μὲν ἐπιφέρουσιν εἰς τὸν πάσχοντα βλάβην ἐπὶ τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως, καὶ τὸ σῶμα καθίσταται ὠχρὸν, μελαγχολικὸν (στυχνὸν) καὶ οὐχὶ φαιδρὸν, ἰσχνὸν, ἀδύνατον καὶ ἀτροφικόν. Ὄρεξιν πρὸς τὸ τρώγειν παρέχουσιν μικρὰν, καὶ ἄτακτον, καὶ ὑφίσταται ὁ οὕτως ἔχων ἐνίοτε λανθάνοντα ὑπὸ διαλείποντα πυρετόν.

Τὰ δὲ οὐδόλως ἐπηρεάζουσιν ἐπὶ τῆς θρεπτικῆς δυνάμεως. Ὁ πάσχων ἔχει καλῶς τρεφόμενον τὸ σῶμα, τρώγει καλῶς, ἔχει χροιὰν προσώπου καλὴν, καὶ ἡ παράστασις τοῦ σώματος ὑποδεικνύει ὑγείαν. Καὶ ὅμως ὁ τοιοῦτος πάσχει. Αἰτιᾶται συνεχῶς ὅτι ὑφίσταται δυσπεψίας, ἀνακαυσίλας (πυρώσεις), ἐριγμοὺς ὀξύνους, ἢ ὀσμὰς βαρείας, κακουχίαν ἐπὶ τοῦ στομάχου ἢ ἐπὶ τῶν ἐντέρων, δυσκοιλιότητα ἢ εὐκοιλιότητα κλπ. Ἄλλος αἰτιᾶται πόνους ἐπὶ τῆς ἡπατικῆς χώρας, ἐπὶ τοῦ στομάχου, βορβορυγμοὺς, ναυτίας, συμφορήσεις ἡπατικὰς, κεφαλικὰς, κτλ. Ἄλλος αἰτιᾶται νευραλγίας, παλμοὺς, καὶ ἄλλας διαταράξεις· ἄλλος περιοδικὰς κεφαλαλγίας· ἄλλος ἐξανθήματα ἀνησυχοῦντα αὐτὸν κλπ.

Οἱ τοιοῦτοι εἰσὶν ἀσθενεῖς ; νοσοῦσι ; βεβαίως ὄχι· διότι οὔτε οὐσιώδη πυρετὸν ἔχουσιν, οὔτε τὸ σῶμά των ὑφίσταται κακὴν θρέψιν. Καὶ ὅμως πάσχουσιν, καὶ βασανίζονται ἐξ ἀνησυχίας διὰ τὸ πάθος των.

Ὁ οὕτος ἔχων πάσχει οὐχὶ ἐκ νόσου, ἀλλ' ἐκ νοσήματος, ἐκ παθήσεως, ἥτις ἀνησυχεῖ μὲν τὸν πάσχοντα, οὐδόλως ὅμως βλάπτει τὴν θρέψιν τοῦ σώματος, ἥτις εἶνε ἡ βάσις τῆς ὑγείας.

Ὁ τοιοῦτος δὲν ἔχει ἀνάγκην φαρμακευτικῆς θεραπείας, ἀλλὰ ὑγιεινῆς θεραπείας. Πρέπει νὰ τρώγῃ μετρίως, καὶ πᾶν ὅ,τι καλῶς χωνεύει, καὶ δὲν τὸν ἐνοχλεῖ, ἔστω καὶ δυσπεπτότατον ἂν θεωρῆται ὑγιεινῶς· διότι ἕκαστος ἄνθρωπος ἔχει καὶ ἰδίαν ὑγιεινὴν κατὰ τὴν κρᾶσιν, ἰδιοσυγκρασίαν, ἐπάγγελμα, κλπ. ἐκεῖνο, ὅπερ ἐνίοτε τὸν ἕνα βλάπτει, τὸν ἄλλον ὠφελεῖ.

Ὁ πάσχων ὑπὸ τοιούτου νοσήματος πρέπει προσέτι νὰ πίνῃ ὅ,τι ἀνέχεται ὁ στόμαχός του· νὰ κοιμᾶται ὅπως εὑρίσκει ὠφε-

λιμώτερον, νὰ περιπατῇ ὅπως εὐχαριστεῖται, καὶ νὰ συναναστρέφηται τοὺς εὐχαριστοῦντας αὐτόν.

Ἀτυχῶς οὐκ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ μὴ ὑποφέροντες ἐκ τοιούτων παθημάτων, καὶ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ μὴ πολὺ ἀνησυχοῦντες, καὶ οἱ μὴ καταφεύγοντες εἰς φαρμακευτικὰς θεραπείας, ἐξ ὧν ἐνίοτε κατεστάθησαν πράγματι νοσοῦντες.

Ἰδίως βασανίζονται οἱ ὑφιστάμενοι διαταράξεις γαστρικάς, εντερικάς, καὶ ἡπατικάς. Πάντοτε μεμψιμοιροῦσι διὰ τὴν ὑγείαν των, πάντας συμβουλεύονται τὰ πρὸς θεραπείαν, καὶ πάντα δοκιμάζουσιν· ἀλλ' εἰς οὐδὲν ἐπιμένουσι· τυχηρόν τι συμβεβηκὸς ἀποδίδουσιν εἰς τὸ πάθημά των, καὶ εἰς τὰ θεραπευτικά των μέσα. Προστρέχουσιν εἰς πάντα Ἰατρὸν, εἰς πάντα ἐμπειρικὸν, εἰς μεταβάσεις εἰς λουτρὰ, εἰς μεμακρυσμένους τόπους, δαπανῶσιν ἀδρῶς ὅπως εὕρωσιν ἐκεῖνο, ὅπερ φαντάζονται, πρὸς οὐδὲν ἔχοντες πεποίθησιν διαρκῆ.

Συμβουλεύομεν τοὺς τοιούτους νὰ μὴ καταφεύγουσιν εἰς φαρμακευτικὰς θεραπείας· ἀλλὰ νὰ ἐξακολουθῶσιν ὑγιεινὴν θεραπείαν, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν. Προσέτι ν' ἀλλάξωσι δίαιταν, εἴδη τροφῶν, ἀπασχολήσεις, ἐπάγγελμα, διαμονὴν, συναναστροφὰς, κλπ. Νὰ διατηρῶσι τὸ πρόσωπον χαρίεν, διατηροῦντες κατὰ βούλησιν τοὺς μῦς τοῦ προσώπου γηθοσύνους, τὴν ὄψιν χαρίεσσαν, φαιδράν. Πάντοτε νὰ ἀναπολῶσιν εἰς τὸν νοῦν των εὐχάριστα καὶ οὐχὶ δυσάρεστα γεγονότα.

Χαρίεις ἔσο, ἄρθρον γὰρ ὑγιείας,
φαιδρότης προσώπου ἠθικὴ τέρψις.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Β'. Περὶ τοῦ ἐγκεφαλικοῦ μηνιγγορραχίτου.

Συμβαίνει πολλάκις ὅταν φλογισθῶσιν αἱ τοῦ ἐγκεφάλου μήνιγγες νὰ διαδοθῇ ἡ φλόγωσις καὶ εἰς τοὺς ὑμένας τοῦ ῥαχιτικοῦ μυελοῦ, οἵτινες συνέχονται μετὰ τῶν τοῦ ἐγκεφάλου μηνίγγων. Ἐν πρώτοις διαδίδεται εἰς τοὺς ὑμένας τοῦ προμήκους μυελοῦ καὶ προβαίνει ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μέχρι τῶν ὑμένων τοῦ ῥαχιτικοῦ μυελοῦ τοῦ λαιμοῦ, καὶ πέραν.

Ἡ νόσος αὕτη τὸ πάλαι συνεχέετο μετὰ τῆς φρενίτιδος· ἀλλ' οἱ κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον Ἰατροὶ διὰ τῆς ἀνατομοπαθολογίας διέκριναν ἰδίαν νόσον ὑπὸ τὸ ῥηθὲν ὄνομα.

Ἀναφαίνεται καὶ ἡ νόσος αὕτη ἐπιδημικῶς κατὰ διάθεσιν ἀτμοσφαιρικὴν, καὶ συχνότερον τοῦ περιωρισμένου μηνιγγίτου (τῆς φρενίτιδος). Ἐνίοτε παράγεται αἴφνης· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον προηγοῦνται προδρομικὰ συμπτώματα. Κατ' ἀρχὰς προηγεῖται ῥῖγος, κεφαλαλγία, πόνοι ἐπὶ τῶν χειρῶν, ναυτία, ἐμετὸς, κλπ. Ἰδίως ἐπικρατοῦσι πόνοι ἐπὶ τοῦ αὐχένος καὶ ἐπὶ τῆς ῥάχεως, ἐπεκτεινόμενοι μέχρι τῶν ὀσφύων. Οἱ πόνοι ἐξάπτονται διὰ τῶν κινήσεων καὶ διὰ τῆς πιέσεως. Οἱ δὲ μῦς τοῦ αὐχένος καὶ τῆς ῥάχεως κατέχονται ὑπὸ ἀκαμψίας καὶ συστολῆς σπασμώδους, καὶ ἀποτελεῖται *ὀπισθότονος*, καθ' ὃν ἡ κεφαλὴ κλίνει πρὸς τὰ ὀπίσθια ὡς καὶ ὁ κορμός. Ὁ ὀπισθότονος οὗτος ποτὲ μὲν γίνεται μεγαλείτερος, ποτὲ δὲ μικρότερος. Αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες τοῦ πάσχοντός εἰσιν εὐαίσθητοι. Ὁ σφυγμὸς εἶνε ταχὺς, τὸ δέρμα θερμὸν καὶ ἱδρωμένον, ὑπάρχει δυσκοιλιότης καὶ ἐνίοτε δυσουρία. Ὁ πάσχων κατέχεται ὑπὸ ἀνησυχίας καὶ παραφροσύνης, ἥτις ἀναφαίνεται κατὰ τὰ πρῶτα συμπτώματα. Μετὰ ταῦτα γίνεται καταβολὴ τῶν δυνάμεων, καὶ κῶμα, δηλαδὴ ὕπνος βαθύς. Ἐνίοτε συμβαίνει καὶ στραβισμὸς τῶν ὀφθαλμῶν, σπασμώδη συμπτώματα, δύσπνοια, ἐξ ἧς δύναται γενέσθαι καὶ ἄπνοια (ἀσφυξία).

Συμβαίνει ἐνίοτε πάντα τὰ ῥηθέντα συμπτώματα νὰ κατευνάζωνται, καὶ αὖθις ν'ἀναφαίνωνται· ὁ πυρετὸς ὅμως ἐπιμένει· ἀλλὰ καὶ οὗτος ἐνίοτε ποιεῖ ὑφέσεις.

Ἡ νόσος αὕτη εἶνε ἐνίοτε ὀξυτάτη καὶ ἐντὸς ὡρῶν ἐπιφέρει θάνατον· ἄλλοτε διαρκεῖ 3 ἢ 4 ἡμέρας, τὸ πολὺ δύναται διαρκέσαι μέχρι τῆς ἐννάτης ἡμέρας. Ἐὰν δὲ ποιῇ διαλείψεις, δύναται διαρκέσαι καὶ μέχρι δύο ἑβδομάδων.

Ἐὰν ὁ πάσχων διαφύγῃ τὸν θάνατον, ἡ ἀνάρρωσις γίνεται βραδεῖα, ὡς γίνεται εἰς ὅλας τὰς ὀξείας καὶ φλογιστικὰς νόσους.

Ἡ αἰτία τῆς παραγωγῆς τῆς νόσου εἶνε διάθεσις τῆς ἀτμοσφαίρας πρὸς παραγωγὴν καταρροϊκοῦ συρμοῦ.

Ἡ τοιαύτη καταρροϊκὴ διάθεσις τῆς ἀτμοσφαίρας προκαλεῖ τὴν συνύπαρξιν διαλείποντος πυρετοῦ εἰς τοὺς πρὸς τοῦτον δια-

τεθειμένους, ὅστις λαμβάνει ἦθος κακόηθες, καὶ ἀποτελεῖται ἐγκεφαλικὸς κακοήθης πυρετός· διότι συνυπάρχει μετὰ καταρροϊκῆς φλογώσεως τῶν μηνίγγων. Ἐὰν δὲ ἡ καταρροϊκὴ φλόγωσις δὲν ὑπάρχῃ εἰς τὰς μήνιγγας, ἀλλ' εἰς τοὺς βρόγχους, ἢ ἀλλαχοῦ, ὁ συνυπάρχων διαλείπων πυρετὸς δὲν λαμβάνει κακοήθη χαρακτῆρα.

Θεραπεία. Ἐκ τῶν ῥηθέντων ἕπεται ὅτι ἡ νόσος αὕτη εἶνε σύνθετος ἐκ φλογώσεως τῶν μηνίγγων καὶ ἐκ διαλείποντος κακοήθους πυρετοῦ, καὶ αἱ δύο αὗταί εἰσιν ἐπικίνδυνοι νόσοι, ἕνεκεν τῆς θέσεώς των ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Ἡ λογικὴ λοιπὸν ἀπαιτεῖ ὅπως καὶ αἱ δύο συνάμα κτυπηθῶσι ταχέως καὶ ζωηρῶς. Μεταχειρίσθητι ἀμέσως ἀντιπερισπαστικά, ἵνα ἐξασθενήσῃς κατά τι τὴν ὁρμὴν τῆς νόσου· θέρμανε πολὺ τοὺς πόδας διὰ ὑποθεμάτων θερμῶν ἐπὶ τῶν πεζῶν τῶν ποδῶν, διὰ σιναπισμῶν ἐπὶ τοῦ κοίλου τῶν ποδῶν ἢ καὶ ἐπὶ τῶν κνημῶν, ἐπίθες καταπλάσματα μαλακτικὰ ἐπὶ τοῦ στομάχου. Δὸς ἀμέσως ἐσωτερικῶς λαμβάνειν κατὰ ὥραν μίαν κόνιν ἐντὸς κοχλιαρίου ὕδατος ἐκ τῆς σκευασίας κατὰ τὴν συνταγὴν ταύτην.

Λάβε ἀντιμονίου διαφορητικοῦ πλ.		δράμι	1
κόνεως δακτυλίτιδος		κόκκους	10
»	ὀπίου	»	1
»	ζαχάρου	δράμι	1

μίξον καὶ διαίρεσον εἰς 12 ἴσα ξηρία.

Ταυτοχρόνως δὸς λαμβάνειν κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μεγάλον εἰς διάστημα ἡμισείας ὥρας, ἀφ' οὗ δίδεται ἡ κόνις ἐκ τοῦ ἀρωματικοῦ ἰατρικοῦ τοῦ διδομένου κατὰ τῆς φρενίτιδος, σελ. 58 προηγουμένου φύλλου.

Ἐξωτερικῶς ποίει κατὰ 6 ὥρας ἐντριβὰς μαλακὰς ἐπὶ τοῦ αὐχένος καὶ τῆς ῥάχεως διὰ τῆς κάτωθι ἀλοιφῆς διὰ πόσου ὄγκου ἑνὸς ἐρεβίνθου.

Λάβε ὑδροϊωδικοῦ καλίου		δράμι	1
ἐκχυλίσματος εὐθαλίας		κόκκους	20
»	κωνείου	»	20
κόνεως ὀπίου		»	20
ἀξουγγίου		δράμια	4

μίξον κατὰ τέχνην.

Ἀφ' οὗ τελειώσωσιν αἱ 12 κόνεις τοῦ ἀντιμονίου, ἐπανάλαβε ταύτας, ἐὰν ἡ νόσος ἐπιμένῃ· ἀλλ' ἀντὶ τῆς ἀρωματικῆς πόσεως δίδε τὸ ἀφέψημα τῆς Κίνας κατὰ ὥραν κοχλιάριον μέγα κατὰ τὴν ἀναφερομένην συνταγὴν ἐν σελ. 86. Τόμου Α΄ τοῦ «Φοίβου».

Μετὰ τὸ τέλος τούτου ἐὰν μὴ ποιήσῃ ὁ πάσχων ἀφέδευσιν, δῶσον ἐλαφρὸν καθαρτικὸν ἐξ ἅλατος θειϊκῆς μαγνησίας. Ἰδὲ σελ. 75. Τόμ. Α΄. «Φοίβου».

Ἅμα ἐν τῷ μεταξὺ παρουσιασθῇ ὕφεσις τοῦ πυρετοῦ, σπεῦσον δοῦναι κινίνης κόκκους 30 εἰς 6 ξηρία κατὰ ἡμίσειαν ὥραν, ἀνὰ ἕν, καὶ πάλιν ἐπανάλαβε τὴν δόσιν τοῦ ἀφεψήματος τῆς Κίνας.

Ἀφ' οὗ πέσῃ ὁ πυρετὸς ἢ ἐπαισθητῶς ἐξασθενήσῃ, δὸς ῥόφημα ἐκ ζωμοῦ κρέατος ὄρνιθος μετὰ σεμιδάλεως, καὶ ἀκολούθως κατ' ὀλίγον ἐπαύξησον τὴν τροφήν. Πάντοτε πρέπει ν' ἀπέχῃ τῆς πόσεως καθαροῦ καὶ ψυχροῦ ὕδατος· πρὸς πόσιν δίδε σουμάδαν ἢ πορτοκαλλάδαν.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ τοῦ νόθου κρόκου τοῦ καλουμένου κνήκου.

Ὑπάρχει φυτὸν, οὗπερ τ' ἄνθη ὁμοιάζουσι κατὰ τὸ χρῶμα πρὸς τὸν κρόκον τῆς Ἀνατολῆς. Ἀποστεροῦνται ὅμως πάσης εὐώδους ὀσμῆς καὶ πάσης ἄλλης ἰατρικῆς ἰδιότητος. Χρησιμεύει ὅμως πρὸς νόθευσιν τοῦ κρόκου. Οἱ Εὐρωπαῖοι καλοῦσι τοῦτον *Καρθάμομον*, *σαφρὰν νόθον*, *σαφρὰν τῆς Γερμανίας*.

Τὰ ἄνθη του χρησιμεύουσι εἰς τὴν βαφικὴν, καὶ εἰς τυροποιΐαν ἀντὶ τῆς πυτίας πρὸς πῆξιν τοῦ γάλακτος. Τὸ πάλαι μετεχειρίζοντο τοῦτον καὶ πρὸς φαγητά. Οἱ δὲ σπόροι αὐτοῦ χρησιμεύουσι πρὸς τροφὴν τῶν ψιττακῶν, οἵτινες παχύνονται· διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζονται *σπόροι τῶν ψιττακῶν*· ἐὰν δὲ διαλυθῶσιν εἰς τὸ ὕδωρ καὶ γείνῃ γαλάκτωμα, εἶνε ἐξαίρετον *καθαρτικόν*.

Τὰ ἄνθη ταῦτα τοῦ κνήκου παρέχουσι δύο χρώματα· τὸ ἓν εἶνε διαλυτὸν ἐν τῷ ὕδατι, καὶ ἀποτελεῖ ὡραῖον κίτρινον χρῶμα ὡς τὸ τοῦ κρόκου· τὸ ἄλλο εἶνε διαλυτὸν εἰς τὸ οἰνόπνευμα (σπίρτο τῆς ῥακῆς), καὶ παρέχει ὡραῖον χρῶμα ἐρυθρόν· διὰ τούτου βά-

φεται ἡ μέταξα, ἀφ' οὗ αὕτη προηγουμένως ἐμβαφῇ εἰς διάλυσιν στυπτηρίας (στύψης).

Τὸ διὰ τοῦ οἰνοπνεύματος παραγόμενον τοῦτο ἐρυθρὸν χρῶμα ἐὰν ἑνωθῇ μετὰ *στεατίτου* (talc), ἀποτελεῖται σκευασία *μυρεψική*, χρήσιμος πρὸς καλλωπισμὸν τοῦ προσώπου τῶν γυναικῶν, τὴν ὁποίαν φέρουσι καὶ παρ' ἡμῖν ἐξ Εὐρώπης οἱ ἔμποροι, καὶ πωλοῦσι λίαν ἀκριβά.

Περὶ ῥούκας (εὐζώμου).

Τὸ εὔζωμον εἶνε λαχανικὸν φυόμενον αὐτομάτως εἰς ἀγρούς, καὶ σπειρόμενον εἰς κήπους. Εἶνε ἀρωματικὸν καὶ ἀρκετὰ τρυφερόν. Τὸ ὄνομα ῥούκα εἶνε ἐκ τοῦ λατινικοῦ eruca. Τρώγεται πάντοτε ὠμόν, καὶ χρησιμεύει πρὸς σαλάταν. Τὸ δὲ σπέρμα (τοὺς σπόρους) αὐτοῦ μετεχειρίζοντο τὸ πάλαι πρὸς ἄρτυμα (καρύκευμα) τῶν φαγητῶν. Τὸ εὔζωμον εἶνε διουρητικόν, καὶ εὐκολύνει τὴν πέψιν. Ἐὰν βρωθῇ (φαγωθῇ) πολύ, παρορμᾷ πρὸς συνουσίαν· διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν αὐτὸ *χόρτον τῆς Ἀφροδίτης*. Τὸ ἄγριον εὔζωμον εἶνε δυνατότερον τοῦ ἡμέρου, τοῦ ἐν τοῖς κήποις καλλιεργουμένου.

ΣΤ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ μαλακτικῶν καὶ ἀντιφλογιστικῶν καταπλασμάτων.

Κατάπλασμα ἀντιοφθαλμικόν·

Λάβε ψίχας ἄρτου δρ. 16, κρόκου ᾠοῦ νεαροῦ 1, κρόκου φυτικοῦ (σαφρᾶ) εἰς κόνιν κόκκους 24, γάλακτος ὅσον ἀρκεῖ, καὶ ποίησον κατάπλασμα, τὸ ὁποῖον θὲς μεταξὺ δύο λεπτῶν πανίων, καὶ ἐπίθες ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ χλιαρόν, ὠφελεῖ κατὰ τῆς ὀξείας φλογώσεως τῶν ὀφθαλμῶν.

Κατάπλασμα μαλακτικόν.

Βράσον ῥίζας ἀλθαίας· λάβε τὸν ζωμόν, καὶ ἀφ' οὗ ψυχρανθῇ, ἀνάμιξον μετὰ ἀρκετοῦ ποσοῦ λιναροσπόρου τετριμμένου· ἐπίθες

ἐπὶ τοῦ πυρὸς, καὶ βράσον ἕως οὗ γείνῃ πολτῶδες, καὶ ἐπίθες χλιαρὸν ὅπου βούλεσαι.

Ἄλλο.

Λάβε ὕδατος ψυχροῦ 50 δρ. πρόσθες τετριμμένου λινοσπόρου δρ. 10, καὶ ἀνάμιξον καλῶς· εἶτα ἐπίθες ἐπὶ τοῦ πυρὸς, καὶ θέρμανον μέχρι βράσεως, ὅπως κατασταθῇ πολτῶδες. Ἐπίστρωσον μεταξὺ λεπτοῦ ὑφάσματος, καὶ ἐπίθες χλιαρὸν ὅπου βούλεσαι. Τὸ οὕτω κατασκευαζόμενον κατάπλασμα δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ οὔτε ψίχαν ἄρτου, οὔτε ἄλλο τι.

Ἄλλο.

Λάβε ἄνθη λεπτὰ μαλάχης (μολόχας) τετριμμένα, ψίχας ἄρτου, ὕδατος ψυχροῦ ἀρκετὸν ποσὸν, ἀνάμιξον, καὶ βράσον πρὸς σύστασιν καταπλάσματος.

Γίνεται καὶ ἀπὸ μπάμιας βρασμένας καλῶς μετὰ ψίχας ἄρτου.

Κατάπλασμα ἐκ γεωμήλων.

Βράσον γεώμηλα δύο ἢ τρεῖα, καθάρισον ἐκ τῆς ἐπιδερμίδος. σύνθλιψον ὅπως γείνωσι πολτώδη, καὶ ἐπίστρωσον ἐντὸς δύο λεπτῶν πανίων· ὠφελεῖ κατὰ τῶν φλογώσεων τοῦ δέρματος.

Κατάπλασμα ψυχρόν.

Λάβε ψίχαν ἄρτου, ἔμβρεξον ἐν οἴνῳ, καὶ ἐπίθες πρὸς κατάπλασμα· ὠφελεῖ κατὰ τῶν μωλώπων καὶ ἐκχυμώσεων ἕνεκεν κτυπημάτων.

Ἄλλο.

Λάβε κρόμμυον συντεθλασμένον, πρόσθες τετριμμένον ἅλας, καὶ ἐπίθες ὡς κατάπλασμα ἐπὶ τοῦ βλαφθέντος μέρους ἐκ πατάξεως (κτυπήματος), καὶ ἄφες ὥρας τινάς.

Ἄλλο.

Λάβε ἄνθη ἀκτῆς (κουφοξυλέας, σαμπούκου), ἔμβρεξον ἐντὸς βράζοντος ὕδατος. Στράγγισον, καὶ ἐπίθες τὰ ἄνθη μαλακὰ ψυχρὰ ἢ χλιαρὰ ἐπὶ τοῦ παθόντος μέρους.

Κατάπλασμα δι' ἐλαιῶν.

Λάβε ἐλαίας ἕως 20 μαύρας, θέσον ἐντὸς ἰγδίου (γουδίου), καὶ κοπάνισον μέχρις οὗ γείνῃ πολτῶδες, θέσον ἐπὶ τηγάνου, καὶ θέρμανον μετρίως. Ἐπίστρωσον ἐπὶ πανίου πρὸς κατάπλασμα, ἐπίπασσον λεπτὴν ζάχαρην, καὶ ἐπίθες ἐπὶ τοῦ πάσχοντος λαιμοῦ ἐκ φλογώσεως τῶν ἀμυγδαλῶν, καὶ διατήρησον ἐπὶ 8 ἢ 10 ὥρας. Ὠφελεῖ πολὺ κατὰ τῆς ἀμυγδαλίτιδος.

Κατάπλασμα δι' ὀρυζίου.

Λάβε ἀρκετὸν ποσὸν ὀρυζίου, χονδροκοπάνισον, θέσον ἐντὸς ψυχροῦ ὕδατος καὶ ἐπίθες ἐπὶ πυρός, ὅπως βράσῃ καὶ γείνῃ πολτῶδες. Ἐπίστρωσον ἐπὶ πανίου, καὶ ἐπίθες χλιαρόν. Εἶνε ἀντιφλογιστικόν.

Κατάπλασμα διὰ φακῆς.

Λάβε φακῆς ἀρκετὸν ποσὸν, θέσον ἐντὸς ψυχροῦ ὕδατος, καὶ πρόσθες ψίχαν ἄρτου. Βράσον μέχρις οὗ γείνῃ πολτῶδες. Ἐπίστρωσον ἐπὶ πανίου, καὶ ἐπίθες ἐπὶ τοῦ μέρους. Εἶνε ἀντιφλογιστικόν.

Κατάπλασμα διαλυτικόν.

Λάβε ἀλεύρου κριθῆς ἢ κοπάνισον καλῶς κριθὴν δρ. 50, ὕδατος κοινοῦ ἀρκετοῦ, βράσον ὁμοῦ ὅπως γείνῃ πολτῶδες, ἔκβαλον ἐκ τοῦ πυρός, καὶ πρόσθες τετριμμένον σάπωνα δρ. 30, ἀνακάτωσον καλῶς καὶ ἐπίστρωσον, ἐπίθεσον ψυχρὸν ὅπου δεῖ.

Ἄλλο.

Κατασκεύασον κατάπλασμα μαλακτικὸν διὰ δρ. 16 λινοσπόρου, πρόσθες ὑποξικοῦ μολύβδου δρ. 4, ὑδροχλωρικῆς ἀμμωνίας (νισαντηρίου) δρ. 1]3· ἀνάμιξον καλῶς, καὶ ἐπίστρωσον ἐπὶ πανίου. Ἐπίθες ψυχρόν· ὠφελεῖ κατὰ τῶν πονούντων οἰδημάτων.

Ἄλλο.

Λάβε μακεδονησίου (μαϊδανοῦ) ποσὸν ἀρκετὸν, κοπάνισον, καὶ

θέρμανον ἐλαφρῶς, καὶ πρόσθες ἐλαίου ἀρωματισμένου διὰ ῥόδων δρ. 8, ἀνάμιξον, καὶ ἐπίστρωσον ἐπὶ πανίου, καὶ ἐπίθες. Ὠφελεῖ κατὰ τῶν ἐξωγκωμένων μαστῶν ἐκ τοῦ γάλακτος.

Κατάπλασμα μαλακτικώτατον.

Τὸ κρέας καταχρεουργημένον (εἰς κιμὰν) ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τοῦ δέρματος μαλακύνει καὶ τρυφερὸν ποιεῖ αὐτό. Πρέπει νὰ μείνῃ ἐπὶ ὥρας. Ἐὰν ἐπιπάσσεται καὶ κόνις ζαχάρου καθίσταται διαλυτικόν.

ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΟΙΚΙΑΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Τρόπος τοῦ κατασκευάζειν εὐώδη ἔλαια.

Λάβε κιβώτιον ἐκ λευκασιδήρου (τενεκέ). Κόψε τεμάχια ἐξ ὑφάσματος λευκοῦ βαμβακεροῦ ἢ μαλλίνου, τὸ μέγεθος τοῦ πυθμένος τοῦ ἀγγείου. Λάβε ποσόν τι ἐλαίου κοινοῦ καθαροῦ ἢ ἀμυγδελαίου ἢ φουντουκοελαίου. Ἔχε πολλὰ πέταλλα (φύλλα) εὐώδη ῥόδων, ἢ ἰάσμου (γιασεμίου) ἢ κρίνου (μανουσίων) κλπ.

Ἔμβρεξον ἐν πρώτοις τεμάχιον ὑφάσματος ἐντὸς τοῦ ἐλαίου καὶ ἐπίστρωσον ἐπὶ τοῦ πυθμένος τοῦ ἀγγείου. Ἐπὶ ταύτου θέσον στρῶμα ἐκ τῶν εὐωδῶν ἀνθέων, ἐφ' ὧν ἐπίθεσαν ἄλλο τεμάχιον ὑφάσματος ἐμβρεγμένον ἐντὸς τοῦ ἐλαίου, καὶ ἐπίστρωσον ἐπ'αὐτοῦ ἄλλο στρῶμα ἀνθέων. Καὶ πάλιν ἐπανάλαβε τὴν πρᾶξιν, ἕως οὗ ἀποτελεσθῇ ὄγκος ἀρκετός. Πωμάτισον καλῶς τὸ ἄγγος. Ἄφας οὕτω ἐπὶ 24 ὥρας, μεθ' ἃς κατὰ τάξιν ἀφαίρεσον τ' ἄνθη, καὶ στρώσας κατὰ τὴν ῥηθεῖσαν τάξιν τὰ τεμάχια τοῦ ὑφάσματος μετὰ νέων ἀνθέων, πωμάτισον, καὶ ἄφες ἐπὶ 24 ὥρας. Καὶ πάλιν ἀνανέωσον ἐκ τρίτου ἢ ἐκ τετάρτου τ' ἄνθη, καὶ ἐπὶ τέλους λάβε τὰ τεμάχια τοῦ ὑφάσματος ὁμοῦ, πίεσον καλῶς, καὶ ἐξάγαγε τὸ ἔλαιον, ὅπερ εἶνε καλῶς ἀρωματισμένον, καὶ θέσας εἰς φιάλας χρῆθι.

Παχύμυρον διὰ ῥώμης.

Λάβε	μυελοῦ ἐκ τῶν ὀστῶν τοῦ βοὸς	δραμ.	20
	ἐλαίου γλυκαμυγδάλων	»	5
	ῥώμης καλῆς ποιότητος	»	10
	ἐλαίου γαρουφάλων	σταγμ.	10
	ἐλαίου λεβάντας	σταγμ.	10

θέρμανον ὀλίγον τὰ δύο πρῶτα καὶ ἀνάμιξον καλῶς ἐν ἰγδίῳ, εἶτα ἀφ' οὗ ψυχρανθῇ, πρόσθες τὴν ῥώμην καὶ τὰ ἔλαια καὶ πάλιν καλῶς ἀνακάτωσον, καὶ φύλαξον ἐν ἀγγείῳ πιλίνῳ ἢ ὑαλίνῳ. Χρησιμεύει πρὸς στερέωσιν τῶν τριχῶν, ὅταν αὗται πίπτουσι.

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Τὰ ἐξ Ἀμερικῆς ἐρχόμενα εἰς Εὐρώπην χοιρινὰ κρέατα εὑρέθησαν ὅτι τὰ πλεῖστα ἔχουσι μικροσκοπικὰ ζωΰφια τριχοειδῆ, ἐξ ὧν παράγεται ἡ τρομερὰ καὶ νεοφανὴς νόσος *τριχίνη* καλουμένη.

Εἰς τὸν λιμένα τῆς Ἅβρης τῆς Γαλλίας εἰσάγονται κατὰ μῆνα 25,000 κιβώτια χοιρινοῦ κρέατος, ἐξ οὗ πολλαχοῦ διεδόθη ἡ νόσος· τούτου ἕνεκεν ἡ Γαλλικὴ Κυβέρνησις ἀπηγόρευσε τοῦ λοιποῦ τὴν εἰσαγωγὴν τούτων, ὡς καὶ τῶν ἀλλάντων (σαλτσιτσότων)· διότι καὶ ταῦτα διὰ τοιούτου κρέατος κατὰ πολλὰ κατασκευάζονται.

Συμβουλεύομεν τοὺς ὀρεγομένους τὰ σαλτσιτσότα ν' ἀπέχωσι τούτων ἵνα μὴ ὑποπέσωσιν εἰς τὴν νόσον τριχίνην, ἀφ'οὗ συνήθως οἱ τρώγοντες ταῦτα ὑπόκεινται εἰς τὴν ταινίαν.

Ἡ νόσος τριχίνη εὐτυχῶς εἰσέτι δὲν ἐφάνη ἐν Ἑλλάδι.

Δηλητηρίασις ἐκ τοῦ μουχλιασμένου (εὐρωτιῶντος) ἄρτου.

Ὁ εὐρωτιῶν (μουχλιασμένος) ἄρτος εἰς χαρβέλια ἢ εἰς δίπυρα (πάξιμάδια) κατεσκευασμένος, φαγωθεὶς ὑπὸ ἀρκετὸν ποσὸν ἐπιφέρει δηλητηρίασιν ἐνίοτε θανατηφόρον. Ἐν πρώτοις ἐπιφέρει σκοτοδινίαν, ἐμετὸν, βορβορυγμοὺς, κεφαλαλγίαν, κλπ. Ὁ εὐρὼς (μοῦχλα) ἀποτελεῖται ἐκ μηκυταρίων (μανιταρίων) μικροτάτων, τὰ ὁποῖα παράγονται ἰδίως, ὅταν ὁ ἄρτος ἔχῃ ὄξινα τινὰ συστατικά.

Τρόπος τοῦ ταχέως ἀποσβύνειν τὴν πυρκαϊάν.

Ἐπαρατηρήθη ὅτι ἐὰν ἐπιχυθῇ ἐπὶ τοῦ πυρὸς ποσόν τι ὑγρᾶς ἀμμωνίας, ἢ ἐὰν ῥιφθῇ κόνις θείου (θειαφίου), ἡ πυρκαϊὰ σβέννυται. Ὅθεν πρὸς πᾶν ἐνδεχόμενον, καλὸν εἶνε ἐν ἑκάστῃ οἰκίᾳ νὰ ὑ-

πάρχῃ ποσόν τι ἀμμωνίας ὑγρᾶς εἰς φιάλην, ἢ κόνεως θείου ἀρκετῆς, καὶ ἅμα τύχῃ νὰ συμβῇ πυρκαϊά, ῥίψον ταῦτα ἐπὶ τοῦ πυρός. Ἐὰν ὑπάρχῃ πετρέλαιον, ἔχε πάντοτε τετοποθετημένην πλησίον φιάλην μίαν, ἢ δύο ἢ πλείονας ἐξ ἀμμωνίας ὑγρᾶς, αἵτινες ἅμα ἀναφλεχθῇ τὸ πετρέλαιον θέλουσι διαρρηχθῇ, καὶ ἡ ἀμμωνία θέλει διαχυθῇ· οἱ δὲ ἀτμοὶ ταύτης σβύνουσι τὴν πυρκαϊάν.

Εἶνε ἤδη γνωστὸν ὅτι ἡ ἐπιφάνεια τοῦ ἡλίου εὑρίσκεται πάντοτε εἰς ἀέναον ταραχὴν διὰ τῆς κινήσεως μεγάλων ποσοτήτων ἀτμῶν πυρὸς, οἵτινες ἐπιτίθενται ἡ μία ἐπὶ τῆς ἄλλης, καὶ ὅτι γίνονται σφοδραὶ ἐκρήξεις πυρὸς ἐκ τοῦ βάθους τοῦ ἡλίου, καὶ ῥίπτονται εἰς τὸ χάος νέφη πυρὸς μετὰ μεγίστης ταχύτητος καὶ τόσης, ὅσον ὁ τοῦ ἀνθρώπου νοῦς δὲν δύναται νὰ φαντασθῇ. Ταῦτα ἀποδεικνύονται διὰ τῆς συνεχοῦς φωτογραφίσεως τοῦ ἡλίου. Ἤδη ἐνασχολοῦνται οἱ ἐφευρεταὶ τοῦ τηλεφώνου ὅπως ἀντιληφθῶσι τοὺς θορύβους, οἵτινες γίνονται ἐκ τῶν τοιούτων τιναγμῶν καὶ κινήσεων τοῦ ἡλίου, τὰ περὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου σπουδαιότερα πειράματα γενήσονται τὸ θέρος.

Ἡ τομὴ τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Παναμᾶ τῆς Ἀμερικῆς ἤρξατο. Ἐν τούτοις μηχανικός τι, Ἔαψ καλούμενος, ἐπρότεινεν εἰς τὰς Ἡνωμένας Πολιτείας ὅτι δύναται κατασκευάσαι σιδηρόδρομον ἀπὸ τῆς μιᾶς θαλάσσης μέχρι τῆς ἄλλης τοῦ ἰσθμοῦ τούτου, δι' οὗ νὰ μεταφέρωνται ὁλόκληρα μέγιστα πλοῖα. Τὴν ἰδέαν ταύτην, ὡς δυναμένην νὰ πραγματοποιηθῇ, ἐδέχθη μία τῶν βουλῶν τῆς Ὁμοσπονδίας, Τὸ δὲ ἔργον ἐθεωρήθη μέγιστον καὶ παράδοξον. Καὶ ὅμως ἡ διὰ ξηρᾶς μεταφορὰ πλοίων διὰ τοιούτων ὁδῶν εἶνε ἀρχαιοτάτη, καὶ κακῶς τινὲς τῶν εὐρωπαίων δημοσιογράφων θεωροῦσιν ὡς νέαν.

Ὑπῆρχε τὸ πάλαι ὁδὸς ἐν εἴδει σιδηροδρόμου ἐπὶ τοῦ Κορινθιακοῦ Ἰσθμοῦ, ἥτις ἐκαλεῖτο *Δίολκος*, καὶ ἐπὶ αἰῶνας διετηρεῖτο. Διὰ ταύτης μετέφερον ἀπὸ τῆς μιᾶς θαλάσσης εἰς τὴν ἄλλην οὐ μόνον μεγίστους ὄγκους πραγμάτων, ἀλλὰ καὶ μέγιστα πλοῖα.

Ὁ Ἀριστοτέλης (Μηχ. ΙΒ'.) λέγει ὅτι ἐπὶ τῆς ἐποχῆς του με-

τέφερον ἐκ μιᾶς θαλάσσης εἰς ἄλλην πλοῖα. Ὁ Πολύβιος ἀναφέρει ὅτι Δημήτριος ὁ Φάριος μετέφερεν ἐκ τῶν Κεχρεῶν τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου εἰς τὸν Κορινθιακὸν διὰ τῆς Διόλκου λέμβους. Ὁ Φίλιππος μετέφερεν ἐκ τοῦ Σαρωνικοῦ κόλπου εἰς τὸν Κορινθιακὸν ὀκτὼ τριήρεις καὶ 30 ἡμιόλους ναῦς. Τ' αὐτὸ ἔπραξε καὶ ὁ Καῖσαρ Αὔγουστος, ὅταν ἐπολέμει κατὰ τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας.

Τὸ 885 μ. Χ. ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου Μακεδόνος ὁ ναύαρχος Νικήτας ὁ Ὠορύφας μετέφερεν ἐν μιᾷ νυκτὶ ἅπαντα τὰ πλοῖα τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου ἐκ τοῦ Σαρωνικοῦ εἰς τὸν Κορινθιακὸν κόλπον· ὅτε αἴφνης καὶ ἐξ ἀπροόπτου ἐξορμήσας κατὰ τοῦ ἐν Ναυπάκτῳ ἐλλιμενισμένου στόλου τῶν Σαρακηνῶν κατέστρεψε τοῦτον, εὐεργετήσας ἅπασαν τότε τὴν Εὐρώπην· διότι ἂν τότε οἱ Σαρακηνοὶ μὴ ἐκατεστρέφοντο, ἔμελλον κατακτῆσαι πᾶσαν τὴν Εὐρώπην.

Τί διαφέρει ὑπακοὴ καὶ ὑποταγή;

Ἡ *ὑπακοὴ* γίνεται ἐκ σεβασμοῦ πρὸς ἀνώτερον, ἔχοντα μεγάλην φρόνησιν καὶ πεῖραν. Ἡ ὑπακοὴ εἶνε προσὸν τῆς καλῆς ἀνατροφῆς, τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς φρονήσεως.

Ἡ *ὑποταγὴ* γίνεται ἐκ φόβου τιμωρίας καὶ βλάβης. Εἶνε ὑποχρέωσις ἐπιβαλλομένη παρὰ ἰσχυροῦ, ἢ παρὰ τοῦ νόμου.

Ἡ μὲν ὑπακοὴ γίνεται ἐκ προαιρέσεως, ἡ δὲ ὑποταγὴ ἐκ φόβου καὶ βίας.

Ὁ Θεὸς ἔχει ἀμφότερα, ὑποτασσόμεθα καὶ ὑπακούομεν εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἐκ σεβασμοῦ καὶ ἐκ φόβου τιμωρίας. Τ'αὐτὸ γίνεται καὶ εἰς τοὺς πατρικοὺς καὶ ἔμφρονας ἄρχοντας. Τ' αὐτὸ ἀνάγεται καὶ εἰς τοὺς γονεῖς, οἵτινες μεριμνῶσι περὶ ὑγείας καὶ ἠθικῆς διαμορφώσεως τῶν ἑαυτῶν τέκνων. Τὸ αὐτὸ ἀνάγεται καὶ εἰς τοὺς καλουμένους συνταγματικοὺς βασιλεῖς, οἵτινες συμβουλεύονται τοὺς ὑπηκόους των. Οὗτοι κυβερνῶσι διὰ τοῦ σεβασμοῦ καὶ διὰ τοῦ φόβου.

Οἱ λησταὶ καὶ οἱ τύραννοι, οἱ τὴν αὐθαίρετον θέλησιν ἔχοντες, ἔχουσιν ὁδηγὸν μόνον τὸν φόβον, εἰς τούτους ὑπάρχει ὑποταγὴ καὶ οὐχὶ ὑπακοή, διότι ἄρχουσι μόνον διὰ τοῦ φόβου. Οἱ δοῦλοι Ἕλληνες ὑφίστανται *ὑποταγὴν* εἰς τοὺς κατακτητάς, καὶ οὐχὶ ὑπακοήν. Οἱ ἐλεύθεροι Ἕλληνες ὑφίστανται *ὑπακοὴν* εἰς τοὺς ἄρχοντας, καὶ ὑποταγὴν εἰς τοὺς νόμους τῆς Πατρίδος.

Διὰ ταῦτα ἅμα λείψῃ ὁ φόβος ἐκ τοῦ ὑποτασσομένου, οὗτος καταφέρεται σκληρῶς κατὰ τοῦ τυράννου, οὐδενὸς φειδόμενος· διότι δὲν ὑπάρχει σεβασμός.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Γ'. ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 1 ΜΑΙΟΥ 1881 ΑΡΙΘ. 6.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΕΙΑ.

Περὶ πόλεων καὶ χωρίων ὑπὸ ἔποψιν τῆς δημοσίας ὑγιείας.

Εἰς τοὺς ἀγρίους καὶ ἀπολιτεύτους ἀνθρώπους δημοσία ὑγιεινὴ δὲν ὑπάρχει· διότι αὕτη παράγεται ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῆς κοινωνίας. Ὅσον πλείονας καὶ μείζονας ἀνάγκας ἔχει ἡ κοινωνία, τόσον καὶ ἡ δημοσία ὑγεία εἶνε ἀναγκαιοτέρα.

Οἱ διάγοντες βίον κυνηγετικόν, καὶ ζῶντες μεμονωμένοι οὐδενὸς τῶν βιωτικῶν ἀναγκῶν χρείαν ἔχουσιν· ἀλλ' οἱ ποιμενικὸν βίον ἔχοντες ἀναγκάζονται νὰ συνέρχωνται πολλοί, ὅπως ἀντικρούωσιν ἐπιδρομὰς ἀνθρώπων καὶ θηρίων, καὶ ἰδοὺ ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς κοινωνίας· οὗτοι κατόπιν εὗρον τὴν γεωργίαν, ἥτις ἀπαιτεῖ μείζονα προσωπικὴν ἀσφάλειαν, ἡσυχίαν καὶ τάξιν, πλείονα μέσα πρὸς γεωργικὰ ἔργα, καὶ πλείονας ἄλλας ἀνάγκας ἔχει· καὶ ἰδοὺ πλέον ἡ κοινωνία μορφωμένη, καὶ ἄγουσα πρὸς πολιτισμόν.

Καθ' ὅσον δὲ αἱ κοινωνικαὶ ἀνάγκαι τοῦ ἀνθρώπου αὔξονται,

καὶ τὰ διάφορα συμφέροντα συμπλέκονται, ἡ βιομηχανία αὔξεται, ἡ κοινωνικὴ ἱεραρχία ἐνισχύεται, αἱ πόλεις προοδεύουσι, τακτοποιοῦνται, εὐπρεπίζονται καὶ ἐξασφαλίζονται. Οἱ ἀποτελοῦντες τὴν κοινωνίαν ταύτην ἄνθρωποι ὑποτάσσονται εἰς μίαν πολιτικὴν δύναμιν. Ὁ μεταξύ των σύνδεσμος τῆς ἠθικῆς διαμορφώσεως ζωογονεῖται διὰ τῆς θρησκείας, ἥτις ἐνισχύει τὸ αἴσθημα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀμοιβαίας συνδρομῆς. Οὕτως διὰ τοῦ χρόνου προοδεύουσιν αἱ κοινωνίαι ἐπιζητοῦσαι τὰ μέσα τῆς εὐδαιμονίας, τῆς εὐζωΐας, καὶ τῆς εὐτυχίας. Ἀλλ' ἄδηλον ἂν φθάνωσιν ἢ ἀποκτῶσι πραγματικῶς τὸν σκοπὸν τοῦτον, τοῦ ὁποίου ὁ ὁρισμὸς εἰσέτι δὲν ἐγνώσθη ἀκριβῶς· διότι δὲν ὡρίσθη σαφῶς τὸ τί ἐστι εὐδαιμονία.

Μόνον τοιαύτη δύναται νὰ θεωρηθῇ ὑπάρχουσα, ὅταν ἡ κοινωνία εἶνε διαμορφωμένη ἐν ἠθικῇ καὶ ἀρετῇ κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος. Τὰ πλούτη διακεχυμένα εἰς ὅλας τὰς τάξεις τῆς κοινωνίας δὲν φέρουσιν εὐδαιμονίαν· διότι ἐπαυξάνουσι τὰς ἀνάγκας τοῦ λαοῦ, ἡ δὲ ἐπαύξησις τῶν ἀναγκῶν ἐπιφέρει τὴν ἠθικὴν διαφθοράν· ὅσον ὀλιγοτέρας ἀνάγκας ἔχει ὁ ἐν κοινωνίᾳ ἄνθρωπος, τόσον εὐδαιμονέστερος καὶ εὐτυχέστερος καὶ μᾶλλον ἐλευθερόφρων καθίσταται.

Ἡ πρόοδος τοῦ πολιτισμοῦ ἐπιφέρει τὴν μέριμναν περὶ τῆς δημοσίας ὑγιείας· διότι ἄνευ ὑγιείας οὐδὲν χρήσιμον, οὐδὲν τερπνὸν ὑπάρχει. Ἐντεῦθεν παράγεται ἡ δημοσία ὑγιεινή, ἥτις δῆλόν ἐστιν εἶνε ἡ πρώτη βάσις τῆς πολιτικῆς προόδου, καὶ ἐλευθερίας, καὶ τὸ σημαντικώτερον στοιχεῖον πάσης κοινωνίας. Βάσις δὲ τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς εἶνε ἡ καθαριότης τῶν ὁδῶν καὶ οἰκιῶν, τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, τῶν τροφῶν καὶ τῶν ὑδάτων.

Ὅσον λοιπὸν περισσότερον πόλις ἢ χωρίον εἶνε ἀκαθαρτοτέρα· ἔχει δηλαδὴ ὁδοὺς ἀκαθάρτους καὶ κακῶς κατεσκευασμένας, οἰκίας ἀκαθάρτους, καὶ ἐν γένει βίον ῥυπαρὸν, τόσον ὀλιγότερον πολιτισμένοι εἰσὶν οἱ κάτοικοι αὐτῆς.

Ἐν γένει ἡ κατάστασις τῆς καθαρότητος πόλεως ἢ χωρίου, δεικνύει τὴν κατάστασιν τοῦ πολιτισμοῦ τῶν κατοικούντων ἐν τῷ τοιούτῳ τόπῳ.

Ταῦτα πάντα εἰσὶν τὰ κοινωνικὰ προσόντα τῆς δημοσίας ὑγιεινῆς. Ἀλλ' ἵνα εὐδοκιμῶσι ἀπαιτεῖται νὰ προϋπάρχωσι καὶ φυσικὰ προσόντα ὡς πρὸς τὴν ὑγιεινὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως ἢ τοῦ χωρίου, ἐξ ἧς ἐξαρτᾶται ἡ κατάστασις τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ζῶσιν οἱ ἄνθρωποι.

Διὰ νὰ κρίνῃ τις περὶ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, πρέπει νὰ γνωρίζῃ τὴν ποιότητα αὐτοῦ, πόσας ἡμέρας κατ' ἔτος κατὰ μέσον ὅρον βρέχει, κατὰ πόσας ὁ οὐρανὸς μένει αἴθριος, ἢ νεφελώδης. Πόσον καιρὸν διαρκεῖ τὸ ψῦχος, καὶ ἡ θερμότης. Ποία εἶνε κατὰ μέσον ὅρον ἡ θερμοκρασία ἑκάστης ὥρας τοῦ ἔτους. Πόσον ὕδωρ πίπτει κατ' ἔτος. Ποῖοι ἄνεμοι ἐπικρατοῦσι, καὶ πόσον καιρὸν διαρκοῦσι. Ποῦ κεῖται ἡ πόλις. Ποία εἶνε ἡ ὑγρασία ἢ ἡ ξηρασία τῆς ἀτμοσφαίρας. Ὁποίας φύσεως εἶνε ἡ γῆ, καὶ τί παράγει, καὶ μετὰ τίνων τόπων γειτνιάζει κλπ.

Ὑπὸ γενικὸν κανόνα εἰς πᾶσαν πόλιν, εἰς πᾶν χωρίον, καὶ εἰς πᾶσαν διαμονὴν ἡ προσέγγισις ἑλωδῶν τόπων εἶνε ἐπιβλαβὴς κατὰ τῆς ὑγιείας τῶν κατοίκων, καὶ τόσον μᾶλλον ὅσον τὸ κλίμα εἶνε θερμότερον. Τὰ παρακείμενα δάση, οἱ παραρρέοντες ποταμοὶ κλπ. εἰσὶν ἐπιβλαβῆ τῇ ὑγιείᾳ. Εἰς τοιούτους τόπους ἡ δημοσία ὑγιεινὴ δύναται πολλὰ ἐπιβλαβῆ νὰ διορθώσῃ, ἄλλα νὰ καταστρέψῃ καὶ ἄλλα ν' ἀποφύγῃ.

Αἱ κείμεναι πόλεις ἐπὶ ὑψηλῶν θέσεων, καὶ μὴ ἔχουσαι πέριξ πολὺ ὑψηλοτέρας ἄλλας θέσεις, ἀπολαμβάνουσιν ἀέρος καθαροῦ, ὑγιεινοῦ καὶ πάντοτε ἀνανεουμένου.

Αἱ κείμεναι ἐπὶ κοιλάδος, ἢ ἐπὶ φαράγγων μεταξὺ δύο ὀρέων δὲν ἀπολαμβάνουσι καλῆς ὑγιείας.

Πᾶσα πόλις πρέπει νὰ ἔχῃ ἀραιὰς τὰς οἰκίας· μετρίως πλατείας καὶ εὐθείας ὁδούς, ἵνα ὁ ἀὴρ ἀνανεοῦται.

Β΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΙΑΚΗ.

Περὶ φθειρὸς (ψείρας).

Ὁ φθεὶρ (ψεῖρα) (1) εἶνε ἔντομον ἐμφωλεῦον μόνον εἰς τὸν

(1) Παράγεται ἐκ τῆς αἰτιατικῆς φθεῖρα, καὶ ἀντὶ τοῦ θ, ὄντος τοῦ ἀρχικοῦ σ, ἐγένετο ἡ λέξις ψεῖρα.

ἄνθρωπον. Εἶνε τριῶν εἰδῶν, φθεὶρ τῆς κεφαλῆς, τοῦ σώματος, καὶ τῆς ἥβης, ὅστις ἄγριος καλεῖται.

Ὁ φθεὶρ τῆς κεφαλῆς εἶνε τεφρώχρους· ἔχει δὲ τὸ ἀπέναντι σχῆμα.

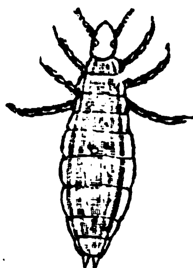

Οἱ τῆς κεφαλῆς φθεῖρες γίνονται ἐκ τῆς σαρκός· γεννῶνται δὲ περισσότεροι εἰς τὰ παιδία. Εἰς ὅσους γίνονται φθεῖρες ἐν τῇ κεφαλῇ, οὗτοι ὀλιγότερον πάσχουσιν ἐκ πονοκεφάλου.

Γίγνονται φθεῖρες τῆς κεφαλῆς περισσότεραι εἰς τοὺς ταύτας ἔχοντας, ὅταν μεταβάλλωσι τὰ ὕδατα καὶ τὸν τόπον τῆς διαμονῆς, καὶ ὅταν τρώγῃ τις πολλὰ σύκα· καὶ νόσοι τινὲς ἐπιφέρουσι πολλοὺς φθεῖρας κεφαλῆς.

Οἱ φθεῖρες τῆς κεφαλῆς βλάπτουσι τὰς τρίχας τῆς κόμης, ἐπιφέρουσι κνισμόν· τὸ δὲ παιδίον τὸ ἔχον φθεῖρας ξύει μὲ τοὺς ὄνυχας τὸ δέρμα τοῦ κρανίου· ἐκ δὲ τοῦ ξύσματος γίνονται ἕλκη πυώδη, ἐξ οὗ παράγεται ἐξάνθημα. Τοιαῦτα ἕλκη γίνονται καὶ ἄνευ τοῦ διὰ τῶν ὀνύχων ξύσματος. Ὅταν οἱ φθεῖρες ὦσι πολλοὶ κατατρώγουσι τὴν σάρκα, γίνεται φλόγωσις καὶ ἐξέλκωσις, ἐξ ἧς παράγεται πύον, τὸ ὁποῖον ἀποξυραινόμενον ἐπὶ τοῦ ἕλκους ἐκ τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ἀέρος παράγει ἐφελκίδας (κόρας), ὑποκάτω τῶν ὁποίων ἐμφωλεύουσι μυριάδες φθειρῶν, ἐξ ὧν γίνεται ἀνυπόφορος κνισμὸς (φαγοῦρα) τῆς κεφαλῆς.

Κατὰ τῶν φθειρῶν τῆς κεφαλῆς ὠφελεῖ ἡ διὰ καλομέλιτος ἀλοιφὴ (ἰδὲ σελ. 24 ἔτος Α'. Φοίβου)· αἱ λούσεις διὰ τῆς ἀγρίας σταφίδος, διὰ λεσίβας ἐκ τέφρας δρυός, διὰ κοινοῦ ἅλατος καὶ ἀνθρακικῆς ποτάσσης, δι' ἐλαίου τερεβενθίνης ἀφθόνως ἐπαλειφομένου, δι' ἐλαίου ἀμυγδάλων κλπ. διότι αἱ λιπαραὶ ὕλαι φονεύουσι τοὺς φθεῖρας. Ἡ καθαριότης τῆς κεφαλῆς εἶναι τὸ ἀσφαλέστερον προφυλακτικὸν καὶ τὸ καταστρέφον τοὺς φθεῖρας αὐτῆς.

Τὸ στόμα τοῦ φθειρὸς κεῖται ἔμπροσθεν τῆς κεφαλῆς, ἔχει σωλῆνα ὡς προβοσκίδα, ὃν ἐμπήγει εἰς τὸ δέρμα καὶ ἀπορροφᾷ τὸ αἷμα.

Γεννᾷ δὲ ᾠὰ πλεῖστα, ἅπερ κόνιδες καλοῦνται, αἱ ὁποῖαι

εἰσὶ προσκεκολλημέναι ἐπὶ τῶν τριχῶν, ἔνθα ἐπωάζονται ἐντὸς 5 ἢ 6 ἡμερῶν, καὶ ἐξέρχονται οἱ μικροὶ φθεῖρες, οἵτινες μεγαλόνουσιν ἐντὸς 8 ἢ 10 ἡμερῶν.

Οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ φθειρὸς εἰσὶν μικροί, τὰ ἄκρα τῶν ποδῶν φέρουσι ὄνυχας ὀξυτάτους ἀντιθέτους, οἵτινες λαμβάνουσι τὴν σάρκα ἐμπειγόμενοι ὡς πυράγρα (τσιμπίδα)· διὰ τῶν τοιούτων ὀνύχων προσκολλῶνται καὶ βαδίζουσιν ἐπὶ τῶν τριχῶν.

Γ.′ ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ διαμονῆς τῶν στηθικῶν.

Ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ὑπῆρχον διάφοροι γνῶμαι περὶ τοῦ θέματος τούτου. Ὁ Κέλσος διέττατε τὴν διαμονὴν τῶν στηθικῶν εἰς Ἀλεξάνδρειαν. Ἄλλοι ἐκ τῶν ἀρχαίων ἐθεώρουν τὴν ἐν Κρήτῃ διαμονὴν τῶν φθισικῶν ὡς πολὺ ὠφέλιμον· διότι ἐν Κρήτῃ ὑπῆρχον δάση ἐκ κυπαρίσσων, τῆς δὲ κηπαρίσσου οἱ ἀτμοὶ θεωροῦνται ὡς συντελεστικοὶ πρὸς θεραπείαν τῆς φθίσεως. Τινὲς τῶν μεταγενεστέρων εὐρωπαίων συσταίνουσιν ὡς ἐπωφελῆς εἰς τοὺς φθισικοὺς τοὺς ὀρεινοὺς τόπους τῆς Ἑλβετίας· ἄλλοι θεωροῦσιν ἐπωφελῆ τὰ μᾶλλον ψυχρὰ κλίματα, καὶ ἄλλοι τὰ μᾶλλον θερμά. Ὁ Λαενὲκ ἐθεώρει ὡς θεραπευτικὸν τὸν καθαρὸν ἀέρα τῆς θαλάσσης, καὶ διέτατε τοὺς στηθικοὺς νὰ διαμένωσιν ἐν πλοίοις. Ἡ εὐλογοφανεστέρα γνώμη εἶνε ὅτι οἱ στηθικοὶ πρέπει νὰ διαμένωσιν εἰς τόπον οὐχὶ ὑγρόν, ἀλλὰ ξηρόν, μὴ ταχέως ὑποκείμενον εἰς πολλὰς μεταβολὰς ἀτμοσφαιρικάς, εἰς χώραν μὴ ἔχουσαν μεγάλον πληθυσμόν, εἰς θάλαμον εὐήλιον καὶ εὐάερον, καὶ ἔνθα νὰ κοιμᾶται μόνος εἰς ἢ τὸ πολὺ δύο, οὐχὶ δὲ καὶ πλείονες· διὰ τοῦτο ἐν τοῖς νοσοκομείοις οἱ στηθικοὶ δυσχερῶς θεραπεύονται.

Τὸ καταλληλότερον κλίμα ἐν Ἑλλάδι ἐστὶ τὸ τῶν Ἀθηνῶν, οὐχὶ ὅμως ἐντὸς τῆς πόλεως ἔνθα ὑπάρχει πληθυσμός. Τὸ τῶν Μεγάρων, καὶ τὸ τῆς Τριπόλεως, ἐπὶ θέσεως περὶ τὴν πόλιν. Οἱ παράλιοι τόποι ἐν Ἑλλάδι δὲν εἰσὶν κατάλληλοι ἐκτὸς ὀλίγον πετρωδῶν καὶ ξηρῶν, διότι τὴν νύκτα παρέχουσι πλείονα ὑγρασίαν, τὴν δὲ ἡμέραν ὡσαύτως ὅταν μάλιστα πνέῃ

νότιος ἄνεμος καὶ μάλιστα διερχόμενος διὰ ποταμῶν καὶ λιμνῶν ἢ δι' ἑλωδῶν τελμάτων.

Ἐν γένει οἱ φθισικοὶ ἐν Ἑλλάδι μεγάλως ὠφελοῦνται διαμένοντες ἐν ὀρεινοῖς τόποις, οὐχὶ εἰς πολὺ δασώδεις, κειμένους πρὸς ἀνατολὰς ἢ πρὸς μεσημβρίαν τοῦ ὄρους, καὶ ἔχοντας ὕδατα καλά. Τοιοῦτος τόπος εἶνε τὸ οροπέδιον τῆς Τριπόλεως, ἐπὶ χώρας εὐηλίου καὶ εὐαέρου ἐχούσης καλὸν πόσιμον ὕδωρ.

Χαρακτῆρες τῆς φθίσεως εἰσὶν ἡ ταχεῖα καὶ μεγάλη ἰσχνότης τοῦ σώματος μετὰ πυρετώδους διαθέσεως. Ὑπὸ τὴν κλεῖδα γίνεται κοίλωμα. Ἡ ῥὶς καθίσταται ὀξεῖα. Οἱ κρόταφοι φαίνονται ὡς πεπιεσμένοι Οἱ ὀφθαλμοὶ εἰσὶ κοῖλοι, καὶ οἱ ὦμοι ἀνεσηκωμένοι.

Καλεῖται ἡ φθίσις καὶ φθία καὶ φθόη, καὶ φυμάτωσις.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ ὀξυρεγμίας, ἢ ὀξίνης, ἢ πυρώσεως.

(Ξυνίλας τοῦ στομάχου, ἢ ἀνακαυσίλας),

Ἐνίοτε μετὰ τὸ φαγητὸν μίαν ἢ δύο ὥρας παράγεται ἐν τῷ στομάχῳ περισσότερον τοῦ δέοντος ὀξύ, τὸ ὁποῖον χαλαρώνει τὸν στόμαχον, καὶ βραδύνει τὸ τέλος τῆς πέψεως τῶν τροφῶν, ὅπερ πρέπει νὰ γείνεται 6—7 περίπου ὥρας μετὰ τὸ φαγητὸν εἰς τοὺς καλῶς ἔχοντας στόμαχον. Ἐκ τῆς χαλαρώσεως τοῦ στομάχου βραδύνει ἡ ἀποῤῥόφησις τῶν ἐν αὐτῷ ὑγρῶν, καὶ οὕτω πλεονάζουσι ταῦτα, παράγονται ἀέρια, τὰ ὁποῖα διαστέλλουσι τὸν στόμαχον, φέρουσι φούσκωμα καὶ ἀτονίαν τοῦ νευρικοῦ συστήματος. Γίνονται ἐρυγαὶ ἢ ἐρευγμοὶ ὀξινοί, αἴσθησις θερμότητος ἐπὶ τοῦ στομάχου, καὶ πύρωσις (ἀνακαυσίλα). Ἐὰν τὰ ἐν τῷ στομάχῳ ὀξέα ὦσι πολλά, ἐξέρχονται διὰ τοῦ στόματος ἀτμοὶ δρυμεῖς, οἵτινες εἰσπνεόμενοι διὰ τῆς ἀναπνοῆς εἰσέρχονται εἰς τοὺς βρόγχους καὶ προκαλοῦσι βῆχα ἀρκετὰ ἐνίοτε ἰσχυρόν· ἐπὶ δὲ τῆς ἐπιγλωττίδος, ἥτις κεῖται ἐπὶ τῆς βάσεως τῆς γλώσσης, γίνεται ἐλαφρὸς ἐρεθισμός, καὶ ὁ βὴξ συχνότερον προκαλεῖται μετὰ αἰσθήσεως κεντήματος ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου.

Γίνεται ὀξυρεγμία ἢ ἐκ τῆς ψύξεως τοῦ στομάχου ἢ ὅλης τῆς κοιλίας· μετὰ πολυφαγίαν καὶ πολυποσίαν· μετὰ πόσιν ῥακίου ἢ ῥώμης εἰς τοὺς μὴ συνηθισμένους τὴν πόσιν τούτων, ἢ ὅταν φάγῃ τις φαγητὰ κατεσκευασμένα μετὰ πολλοῦ βουτύρου ἢ λίπους, καὶ ἔτι μᾶλλον ἐλαίου, καὶ μάλιστα ὅταν ταῦτα εἰσὶ κεκαυμένα, ἰδίως τιγανητά, κλπ. μετὰ τὴν βρῶσιν γλυκυσμάτων κατασκευασμένων δι' ἐλαίου ἢ βουτύρου κεκαυσμένου.

Ἐνίοτε συμβαίνει καὶ ὅταν ἐν ὥρᾳ πέψεως (χωνεύσεως) τροφῶν βαδίζῃ τις κατὰ σφοδροῦ πνέοντος ἀνέμου ψυχροῦ, καὶ ἀνεπαισθήτως καταπίῃ ἀέρα, ὑπάρχοντος ἀνοικτοῦ τοῦ στόματος. Συμβαίνει συνήθως εἰς τοὺς πληθωρικοὺς καὶ εἰς τοὺς μὴ χολερικούς, εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ δυσπεψίας ἢ ἐκ γαστραλγίας.

Ἐπιγίγνεται καὶ εἰς τὰ θηλάζοντα νήπια, ὅταν κρυολογήσωσι, ἢ ὑποστῶσι δυσπεψίαν τοῦ γάλακτος, ἥτις γίνεται καὶ ὅταν φάγωσι πολὺ γάλα πυκνόν, ἢ ἡ θυλάζουσα δὲν ἔχει καλῶς τὴν ὑγίειαν, ἢ εἶνε ἱδρωμένη ἐκ κόπου, ἢ εἶνε θυμωμένη ἢ συγχυσμένη, ἢ ἔφαγε τροφὰς ἐλαιώδεις δυσπέπτους κλπ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὸ νήπιον ὑφίσταται ἐντεραλγίαν, κλαυθμιρίζει σφόδρα (κλαίει), καὶ ἀνακουφίζεται ἐὰν ἐμέσῃ ἢ ἐκκοπρήσῃ, ὅτε αἱ ἐξερχόμεναι ὗλαι παρέχουσιν ὀσμὴν ὀξίνην, καὶ τὸ γάλα φαίνεται κεκομμένον.

Θεραπεία. Εἰς τοὺς ἡλικιωμένους, ἐὰν ἐκτάκτως συμβαίνῃ, καταπαύει αὐτομάτως μετὰ παρέλευσιν ὡρῶν τινων, ἢ ἐὰν πίωσιν ὀλίγην ἀνθρακικὴν σόδαν, ἢ ὀλίγην μαγνησίαν ἐντὸς ὀλίγου ὕδατος. Ἐὰν φάγωσι στραγάλια, φλοιὸν πορτοκαλλίου, ἢ σήσαμον, ἢ ὀλίγον μοσχοκάρυον, ἢ πρᾶσσον καθ' Ἱπποκράτην, ἢ καταπίωσιν ἓν καταπότιον ἐκ κιτρίνου καθαροῦ κηροῦ. Ἡ πόσις θερμοῦ ποτοῦ ἐκ γλυκανίσου ἢ κοριάννου (κόλιανδρου) ἐνίοτε διαλύει τὸ πάθος.

Ἐὰν προέρχηται ἐκ γαστραλγίας κατασκεύασον τὸ κάτωθι ἰατρικόν:

Λάβε κόνεως καλοῦ ῥεβεντίου .... δρ. 1
μαγνησίας κεκαυμένης .... » 1
κόνεως μοσχοκαρύου .... » 1
ζακχάρου .... » 1/2

Μίξον καλῶς πάντα, καὶ διαίρεσον εἰς δώδεκα ξηρία (χαρτία ἢ σκόνας). Λάμβανε ἀνὰ ἓν μίαν ὥραν μετὰ τὸ φαγητὸν, ἐντὸς ὀλίγου ψυχροῦ ὕδατος.

Εἴς τινας ὠφέλησεν ἡ κατάπωσις τεμαχίου πάγου, ὅταν ἀναφαίνηται ἡ ὀξυρεγμία.

Ὑγιεινὴ θεραπεία. Ἀπόφευγε τὰ πολὺ λιπαρὰ καὶ ἔτι μᾶλλον τὰ ἐλαιώδη φαγητὰ, τὰ τηγανιτὰ, τὰ λαχανικὰ, καὶ μάλιστα τὰ μετὰ ἐλαίου μαγειρευμένα, τὰ γλυκά. Τρῶγε μετὰ τοῦ φαγητοῦ μυτωτὸν (μουστάρδαν), γογγυλίδας ἢ ῥαφανίδας, ἢ καὶ κρόμμυα. Μὴ πίνε οἶνον ἄνευ ὕδατος, καὶ τοῦτον ὀλίγον μέλανα ἢ διόλου.

Καθ' Ἱπποκράτην καὶ Γαληνὸν τρῶγε κατὰ τὸ τέλος τοῦ φαγητοῦ ὠμὸν πρᾶσον.

Μὴ τρῶγε γλυκύσματα ἐκ βουτύρου ἢ ἐλαίου, οὔτε οἰνοπνευματώδη ποτὰ πίνε.

Τὸ ἀνθρακοῦχον ὕδωρ (νερὸν γαζῶδες) μετὰ ὀλίγου οἴνου ὠφελεῖ ἐνίοτε.

Εἰς τὰ θηλάζοντα νήπια προκάλεσον ἐκκόπρωσιν διὰ κλύσματος ἢ διὰ ὑποθέματος (ἰδὲ περὶ κατασκευῆς τούτων Φοῖβον ἔτος Β'. σελ. 77). Δὸς πίνειν διὰ μικροῦ χοχλιαρίου ὀλίγην μαγνησίαν, ὀλίγον μοσχοκάρυον εἰς κόνιν, ἔμβρεγμα γλυκανίσου ἢ κοριάννου (κόλιανδρου), ἢ χαμαιμήλων. ἐπάλειψον τὴν κοιλίαν διὰ θερμοῦ ἐλαίου, ποίησον χλιαρὸν λουτρὸν, κλπ.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ τῆς τερεβενθίνης (ὑγρᾶς τρεμουντίνας).

Καλεῖται καὶ τρεμιντίνα τῆς Βενετίας. Ἡ ὕλη αὕτη εἶνε ῥητίνη διαφανὴς, μελώδης· παραγομένη ἐκ τοῦ δένδρου τοῦ καλουμένου κατὰ τοὺς ἀρχαίους *πίτυς*, *τερέβινθος*, *τέρβινθος*, *τέρμινθος* καὶ *τρέμιθος*, παρ' ἡμῖν καλεῖται κουκουναρία· οἱ καρποὶ αὐτῆς καλοῦνται *κουκουνάρια*, καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *πιτυΐδες* (ἴδε Φοῖβον ἔτος Α' σελ. 190).

Ἐκάλουν οἱ ἀρχαῖοι τὴν τερεβινθίνην καὶ *βάλσαμον αὐτόρρυτον*.

Ἐξάγεται τερεβινθίνη καὶ ἐξ ἄλλων ῥητινοφόρων δένδρων, οἷον πεύκης, ἐλάτου, κλπ.

Ἡ χρῆσις τῆς τερεβινθίνης ὡς ἰατρικοῦ εἶνε ἀρχαῖα, καὶ ἐπρετιμᾶτο πάσης ἄλλης ῥητίνης. Τὴν ἔδιδον πρὸς θεραπείαν τῆς φθίσεως ἁπλῆν, ἢ μετὰ μέλιτος ἡνωμένην, καὶ πρὸς θεραπείαν τῆς βηχός. Κατὰ ἰχωρροούντων ὤτων (τοῦ τρεξίματος τῶν αὐτίων) ἐνέχυνον ἐντὸς τοῦ ὠτὸς μίγμα τερεβινθίνης μέλιτος καὶ ἐλαίου. Ὠφελεῖ καὶ κατὰ τοῦ *ἐκζέματος*, ὅταν ἐπαλείφηται ἢ ἁπλῆ, ἢ ἡνωμένη μετὰ μέλιτος καὶ ἐλαίου. Μόνη ἐπαλειφομένη ὠφελεῖ κατὰ τῆς πλευροδύνης (τῶν πόνων τῶν πλευρῶν).

Οἱ νεώτεροι ποιοῦσι μείζονα χρῆσιν τοῦ ἰατρικοῦ τούτου, τὸ ὁποῖον θεωροῦσιν ὅτι ἔχει καὶ πολλὰς ἄλλας πολυτίμους ἰδιότητας.

Εἶνε ἰσχυρὸν διεγερτικόν, ἐνισχύει τὰς βλενομεμβράνας τῶν βρόγχων, τῆς κύστεως, καὶ τῶν γεννητικῶν ὀργάνων, καὶ ἐλαττόνει τὰς ἐκκρίσεις αὐτῶν. Ὅθεν πολὺ ὠφελεῖ κατὰ τοῦ χρονίου κατάρρου τῶν πνευμόνων, καὶ μάλιστα τοῦ γεροντικοῦ, βραδύνει τὴν ὡριμότητα τῶν φυμάτων τῆς φθίσεως· ὠφελεῖ πολὺ κατὰ τοῦ χρονίου κατάρρου τῆς κύστεως, τοῦ προστάτου καὶ τῆς οὐρήθρας, διὰ τοῦτο ὠφελεῖ καὶ κατὰ τῆς βλενορραγίας καὶ βλενορροίας. Θεραπεύει καταλλήλως χρώμενον τὰς βλενώδεις διαρροίας, μετὰ ποσοῦ ὀπίου, καὶ κόμμεος.

Ὁ Δούγλας συσταίνει τὴν τερεβινθίνην καὶ κατὰ τῆς αἱμορραγίας καὶ κατὰ τοῦ ἐπιλοχίου πυρετοῦ.

Μεγάλως συντελεῖ πρὸς διάλυσιν τῶν *λίθων τῆς χολῆς*, καὶ πρὸς κατάπαυσιν τῶν κωλικῶν πόνων τοῦ ἥπατος· παρὰ δὲ τοῦ ἰατροῦ Δουράνδου θεωρεῖται ὡς κωλικὸν φάρμακον.

Ὠφελεῖ πολὺ κατὰ τῶν νευραλγιῶν, ἰδίως κατὰ κεφαλαλγίας καὶ ἡμικρανίας, κατὰ τῶν ῥευματισμῶν, τῆς ἰσχιαλγίας, τοῦ νεφρίτου, τῆς λευκαιματουρίας, τῆς ποδάγρας, τῆς ἐπισχέσεως τῶν οὔρων (κρατήσεως τῶν οὔρων (ἀνουρίας), κατὰ τῶν ἑλμίνθων, κατὰ τοῦ ὑδραργυρικοῦ πτυαλισμοῦ, καὶ κατὰ τῆς ἐπιμόνου δυσκοιλιότητος.

Λαμβανομένη ἐσωτερικῶς καθίστησι τὰ οὔρα ἔχοντα ὀσμὴν εὐώδη ὡς τοῦ ἰάνθου (τῆς βιολέτας) τὴν ὀσμήν.

Παρ' ἡμῖν ὁ λαὸς μεταχειρίζεται ἀντὶ τῆς ῥηθείσης τερεβινθίνης, τὴν ῥητίνην, ἥτις ἐκκρίνεται ἐκ τῆς ἐλάτου, τὴν ὁποίαν καλοῦσιν *ἐλατόπετσαν*. Ὠφελεῖ αὕτη κατὰ τοῦ χρονίου κατάρρου, κατὰ τοῦ ἄσματας, κατὰ τῆς βλενορραγίας, καὶ ἐξωτερικῶς κατὰ τῶν ῥευματισμῶν καὶ νευραλγιῶν, καθ' ὧν ἰδίως μεταχειρίζονται ῥητίνην *πεύκης*, ὡς ἐστὶ ἡ *ῥητινοπροβία* (ῥετσινία).

Ἡ χρῆσις τῆς τερεβινθίνης ἐσωτερικῶς γίνεται εἰς καταπότια, τὰ ὁποῖα ζυμόνονται μετὰ μαγνησίας, τὴν ὁποίαν ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί. Ἐὰν ὅμως ἡ τερεβινθίνη ἔχῃ πολὺ ἔλαιον αὐτῆς, τότε δὲν στερεοποιεῖται μετὰ τῆς μαγνησίας, καὶ πρέπει τὸ μίγμα νὰ μείνῃ 12 ὥρας, καθ' ἃς λαμβάνει σύστασιν, καὶ τότε γίνονται καταπότια, τὰ ὁποῖα ἐπιπάσσονται διὰ λυκοποδίου, ὅπερ ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί.

Κατασκευὴ καταποτίων τερεβινθίνης.

Λάβε τερεβινθίνης τῆς Βενετίας μέρος 1
μαγνησίας μέρος 1

μίξον καὶ ποίησον καταπότια.

Λάμβανε ἀνὰ δύο πρωΐ, μεσημβρίαν, καὶ ἑσπέρας.

Ἐὰν ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ νοσοῦντος μὴ ἀνέχητε τὸ φάρμακον, θέσον τοῦτο ἐπίθεμα ἐπὶ τοῦ στομάχου ἢ ἐπὶ τοῦ ὑπογαστρίου.

Ἡ τερεβινθίνη φυσιολογικῶς ἐπιφέρει ξηρότητα τῆς βλενομεμβράνης, ὁμοιάζουσαν τῇ τοῦ ὀπίου.

Περὶ καρδάμου.

Λαχανικὸν ἀρωματικὸν καλλιεργούμενον ἐν κήποις, καὶ χρήσιμον πρὸς σαλάταν. Τρωγόμενον πολὺ ἐπιφέρει καθ' Ἱπποκράτην στραγγουρίαν (δυσχέρειαν πρὸς τὸ οὐρεῖν). Ὁ Ἀριστοφάνης (Θεσμοφ.) λέγει· «Στραγγουριῶ, χθὲς γὰρ ἔφαγον κάρδαμον».

Ὁ Διοσκορίδης πολλὰς καὶ σημαντικὰς ἰδιότητας αὐτοῦ ἀναφέρει· εἶνε θερμαντικόν, δριμύ, κακοστόμαχον, ταράττει τὴν κοιλίαν, καὶ ἐκτινάσσει (ἐκβάλλει) τὰς ἕλμινθας. Μικρίνει τὸν σπλῆνα, ἑπομένως εἶνε ἀντιπυρετικόν, εἶνε ἐκτρωτικόν, καὶ

βλάπτει τὰς ἐγκύους, εἶνε ἐμμηναγωγὸν, παρορμᾷ πρὸς συνουσίαν ὥσπερ τὸ εὔζωμον (ἡ ῥοῦκα).

Ἐνεργεῖ καὶ ὡς ἰατρικὸν, θεραπεύει τοὺς λειχῆνας. Μετὰ μέλιτος εἰς κατάπλασμα ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τοῦ σπληνὸς τήκει καὶ μικρίνει τοῦτον· καθαρίζει τὰ ἐξανθηματικὰ ἕλκη, τὰ *κηρία* καλούμενα· βρασμένον ὁ ζωμὸς αὐτοῦ πινόμενος εἶνε ἀντιφάρμακον κατὰ τῶν δαγκασμάτων τῶν ἑρπετῶν. Ἐὰν τεθῇ ἐπὶ τῶν ἀνθράκων ὁ καπνὸς αὐτοῦ ἀποδιώκει τὰ ἑρπετά· ἐμποδίζει τὴν πτῶσιν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς. Ἐὰν γείνῃ μετ' αὐτοῦ κατάπλασμα μετὰ ὄξους καὶ ἀλεύρου καὶ ἐπὶ τεθῇ ἐπὶ τῆς ἀλγούσης ἰσχιάδος καταπαύει τοὺς πόνους· διαλύει τὰς φλογώσεις καὶ τὰ οἰδήματα. Ἐὰν δὲ ἀναμιχθῇ μετὰ ἅλμης, καὶ ἐπιτεθῇ ὡς κατάπλασμα ἐπὶ δοθιῆνος (χυρίλλου) ὡριμάζει τοῦτον.

Οἱ σπόροι τοῦ καρδάμου ἔχουσι τὰς αὐτὰς ἰδιότητας, καὶ μεγαλειτέρας.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Κατασκευὴ καταπλάσματος καταπραΰντικοῦ.

Κατασκεύασον μαλακτικὸν κατάπλασμα κατὰ τὸν προρρηθέντα τρόπον ἐν τῷ προηγουμένῳ φυλλαδίῳ. Ἐπίστρωσον ἐπὶ ὑφάσματος, καὶ ἐν ᾧ εἶνε χλιαρὸν πρόσθες ἐπιχύνων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας διασκορπισμένα, 20 ἕως 30 στάγματα λαουδάνου, τοῦ Σίδεναμ, καὶ ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ πονοῦντος μέρους. Ἀφ' οὗ παύσωσιν οἱ πόνοι, ἀφαίρεσον τὸ κατάπλασμα.

Κατάπλασμα ἀντικαρκινῶδες.

Λάβε δαυκίων δρ. 150 κοπάνισον καὶ ποίησον πολτόν· ποίησον κατάπλασμα καὶ πρόσθες κόνεως φύλλων κωνείου δρ. 16 καὶ ἐπίχυσον δρ. 4 λαιυδάνου τοῦ Σιδενὰμ, καὶ ἐπίθεσον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καρκίνου ἐξελκωμένου.

Κατάπλασμα ἀντιαρθριτικόν.

Λάβε ψύχας ἄρτου καὶ οἰνοπνεύματος καμφορούχου (σπίρτο τῆς κάμφουρας), ὅσον ἀρκεῖ ὅπως γείνῃ μίγμα πολτῶδες πρὸς

κατάπλασμα, ὅπερ ἐπίστρωσον ἐπὶ πανίου. Εἶτα ἐπίχυσον ἐκχυλίσματος εὐθαλλίας (βελλαδόνας) διαλελυμένον εἰς ὀλίγον οἰνόπνευμα δρ. 2. λαουδάνου Σίδεναμ δρ. 4. καὶ ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ ἀλγοῦντος μέρους.

Ὠφελεῖ κατὰ τῶν πόνων τῶν ἄρθρων τῶν ποδῶν καὶ χειρῶν, ἄφες ἐπὶ τῆς θέσεως μέχρι 48 ὡρῶν.

Κατάπλασμα πραΰντικὸν κατὰ τῶν ἀρθριτικῶν ἐπωδύνων οἰδημάτων.

Λάβε σκυλοχόρτου (verbasum) λευκοῦ φύλλα, κοπάνισον ταῦτα ἐν ἰγδίῳ ἵνα γείνωσι πολτώδη, ἐπίστρωσον ἐπὶ πανίου, καὶ ἐπίθες ψυχρὸν ἐπὶ τοῦ πονοῦντος μέρους, ἄφες 6 ἕως 10 ὥρας, καὶ ἀνανέωσον. Ἐνεργεῖ ταχύτερον ἐὰν ἐπιχύσῃς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ καταπλάσματος τούτου καὶ 30 στάγματα λαουδάνου.

ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ.

Ἄλλος τρόπος πρὸς κατασκευὴν ἀρωματικῶν ἐλαίων.

Λάβε καθαρὸν κοινὸν ἔλαιον ἐλαίας, ἢ ἀμυγδάλων, ἢ φουντουκίων δρ. 20· πρόσθες βάμματος (τεντούρας) ἀρωματικοῦ καὶ εὐώδους ὕλης, ἣν βούλεσαι· π. χ. βάμματος, γαρουφάλων, μοσχοκαρίου, βανιλλίας, κλπ. δρ. 1, καὶ ἀνακάτοσον καλῶς, καὶ χρῆθι.

Κατασκευὴ βαφῆς ὡραίας κιτρίνης χρυσιζούσης πρὸς βαφὴν τῆς μετάξης καὶ τῶν μαλλίων.

Λάβε τοὺς σπείρους ξηρῶν κρομμύων ἤτοι τὰς φλούδας τῶν ξηρῶν κρομμύων, βράσον ποσόν τι τούτων ἐντὸς χύτρας μετὰ ὕδατος κοινοῦ, ἢ μᾶλλον βροχείου.

Λάβε τὴν πρὸς βαφὴν λευκὴν μέταξαν ἢ λευκὰ μαλλία, ἔμβαψον προηγουμένως εἰς διάλυσιν στυπτηρίας, (στύψης), καὶ ἀφ' οὗ στεγνώσωσι, ἔμβαψον ἐντὸς τοῦ ὑγροῦ τῶν σπείρων· στύψον καὶ ἄφες νὰ στεγνώσωσιν εἰς σκιαρὸν τόπον, καὶ ἔχεις χρῶμα ἀναλλοίωτον καὶ ὡραῖον.

Ὁ ὅρκος τὸν ὁποῖον ἔδιδον οἱ ἀρχαῖοι ἔφεδροι.

«Δὲν θέλω ἐντροπιάσει τὰ ἱερὰ ὅπλα μου, οὔτε θέλω ἀφήσει τὸν προϊστάμενόν μου, οἷος δήποτε καὶ ἂν ἦνε οὗτος. Θέλω πολεμήσει καὶ μόνος καὶ μετὰ πολλῶν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος, τὴν ὁποίαν δὲν θέλω ἀφήσει μικροτέραν, ἀλλὰ μεγαλητέραν, καὶ καλητέραν. Θέλω ὑπακούει εἰς τοὺς ἀνωτέρους μου, καὶ ὑποτάσσομαι εἰς τοὺς νόμους τῆς Πατρίδος, καὶ εἰς οὐδένα θέλω ἀνεχθῇ νὰ παραβῇ καὶ ν' ἀναιρέσει τοὺς νόμους. Θέλω ἐπιμείνει ἄχρι θανάτου».

Οἱ Ἀθηναῖοι κατὰ νόμον τοῦ Σόλωνος ὤφειλον νὰ ὑπηρετῶσιν στρατιωτικῶς ἐν ἀνάγκῃ τὴν Πατρίδα ἀπὸ τῆς ἡλικίας τῶν 18 ἐτῶν μέχρι τοῦ 40. Ἀπὸ μὲν τοῦ 18 ἔτους μέχρι τοῦ 20 ὑπηρέτουν περιπολοῦντες τὰ περὶ τὴν πόλιν φρούρια. Ἀπὸ δὲ τοῦ 20 μέχρι τοῦ 40 ἐξεστράτευον εἰς ἐξωτερικοὺς πολέμους. Οὕτως πάντες οἱ νέοι ἀπὸ τοῦ 18 μέχρι τοῦ 20 ἐπρογυμνάζοντο εἰς τὰ στρατιωτικά.

Κράτος τοῦ ὁποίου οἱ ἄνδρες δὲν ἐπολέμησαν ὑπὲρ τῆς τιμῆς καὶ τῆς δόξης τῆς Πατρίδος εἶνε ποταπὸν, καὶ ἀνάξιον ὑπολήψεως καὶ σεβασμοῦ· διότι τοιοῦτον Κράτος καθίσταται χαῦνον καὶ ἄνανδρον, φθείρεται ἐκ τῆς πολυτελείας, καὶ ταχέως πίπτει εἰς παραλυσίαν καὶ καταστροφήν. Οἱ ἄρχοντες τοιούτου Κράτους μένουσιν ἀφανεῖς, καὶ ἡ ἱστορία ἀπαξιοῖ τὴν προσήκουσαν μνείαν αὐτῶν· εἰς δὲ τοὺς ποιητὰς παρέχουσιν ὕλην πρὸς οἶκτον.

Τὴν ὑγίειαν καὶ τὴν ἐλευθερίαν ἕκαστος δὲν τὴν ἐκτιμᾷ ὅσον πρέπει ὅταν τὰ ἔχῃ· ὅταν ὅμως τὰ στερηθῇ, τότε μεγάλως αἰσθάνεται τὴν ἀξίαν αὐτῶν.

Ὅθεν ἡ διατήρησις τῆς ὑγείας καὶ τῆς ἐλευθερίας εἶνε τὸ σπουδαιότερον ἀντικείμενον ἑκάστου· πᾶσα ὑπερβολὴ καὶ κατάχρησις τούτων εἶνε ἐπικίνδυνος πρὸς στέρησιν αὐτῶν.

Ἡ μεγαλητέρα καὶ ἡ ἡδονικωτέρα εὐχαρίστησις γίνεται ὅταν τὸ πνεῦμα εἶνε ἀτάραχον, καὶ ἐσωτερικὴ συναίσθησις ὑπάρχῃ ὅτε ἐργάζεται ἢ διὰ νὰ ἐννοήσῃ τὸ καλὸν, ἢ διὰ ν' ἀποκτήσῃ τοῦτο· τὸ δὲ καλὸν εἶνε ἠθικὸν καὶ ὑλικόν· εὐτυχὴς ὁ ἑνώνων ἀμφότερα.

ΠΕΡΙ ΣΕΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΗΦΑΙΣΤΕΙΩΝ.

Τὰ τῆς Χίου, Κρήνης καὶ Σάμου ὀλέθρια ἀποτελέσματα τοῦ σεισμοῦ διεγείρουσιν ἑκάστου φιλομαθοῦς τὴν περιέργειαν τοῦ νὰ μάθῃ πῶς τὰ τοιαῦτα ἀποτελέσματα γίνονται, καὶ διὰ τί γίνονται, καὶ διὰ τί οἱ πεπολιτισμένοι ἄνθρωποι νὰ μὴ ἐπινοήσωσι τρόπους πρὸς ἀποφυγὴν τούτων.

Πρὸς εὐχαρίστησιν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Φοίβου θέλομεν ἐν συντόμῳ διαλάβει τὰ κυριότερα τοῦ θέματος τούτου.

Ἀπεδείχθη πειραματικῶς ὅτι ὅσον προχοροῦμεν ἀπὸ τὴν ξηρὰν πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς, τόσον κατὰ 33 μέτρα βάθους αὔξεται κατὰ ἕνα βαθμὸν ἡ θερμότης. Οὕτω προχωροῦντες ἕπεται ὅτι θέλομεν φθάσει εἰς βάθος, καθ' ὃ ἡ θερμότης ἔσεται 100° βαθμῶν, ὑπὸ τοὺς ὁποίους τὸ ὕδωρ βράζει· τὸ δὲ βάθος τοῦτο ἔσεται 3,300 μέτρων· ἐὰν δὲ προχωρήσωμεν μαθηματικῶς εἰς βάθος 660,000 μέτρων, θέλομεν ἔχει θερμότητα 20,000° βαθμῶν, καθ' οὓς τήκονται καὶ μεταβάλλονται εἰς ὑγρὰν κατάστασιν πάντα τὰ δύστηκτα σώματα ὡς εἰσὶν ἡ τίτανος, ἡ ἄργιλος κλπ. Τὸ διάστημα τοῦτο τῶν 660,000 μέτρων εἶνε μόνον τὸ 1/10 τοῦ μήκους τῆς ἀκτῖνος τῆς γῆς. Εἶνε ὡς τὸ πάχος τοῦ φλοιοῦ ἑνὸς καλοῦ πορτοκαλλίου. Εἶνε ἴσον μὲ 150 λεύγας, ἢ ἄλλως μὲ ἀπόστασιν 38 ὡρῶν, καὶ γεωγραφικῶς εἶνε ἴσον μὲ 6 μοίρας. Τὸ πάχος τοῦτο εἶνε τὸ μόνον μέρος στερεὸν τῆς γειίνου σφαίρας, καὶ ἀποτελεῖ φλοιόν, ὑποκάτω τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὡς ἐκ τῆς μεγάλης θερμότητος ἄλλο στρῶμα ὑγρὸν πεπυρακτωμένον, καὶ ὑπὸ τοῦτο ἄλλο ἀτμῶδες ἕνεκεν τῆς μεγαλειτέρας θερμότητος· διότι εἴπομεν ὅτι ὅσον πρὸς τὸ κέντρον τῆς γῆς προχωροῦμεν τόσον ἀνὰ 33 μέτρα ἡ θερμότης αὔξεται κατὰ ἕνα βαθμόν. Οὕτω λοιπὸν μετὰ τὸ ἀτμῶδες στρῶμα ὑπάρχει ἄλλο διάστημα λίαν πεπυρακτωμένον, ἔνθα οὔτε ἀτμοὶ πλέον δύναται νὰ διατηρῶνται· ἔσεται τοῦτο κενὸν καὶ τὰ μέγιστα πεπυρακτωμένον, τοῦ ὁποίου τὸν βαθμὸν τῆς θερμότητος δυνάμεθα νὰ εὕρωμεν, ἀφ' οὗ γνωρίζομεν ὅτι ἡ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς μέχρι τοῦ κέντρου αὐτῆς γραμμὴ ἥτις ἀκτὶς καλεῖται, ἔχει περίπου μῆκος 6,355,000 μέτρα. Ὁ ἀριθμὸς

οὗτος διαιρούμενος διὰ τοῦ 33ʸ παρέχει ἐξαγόμενον 192,700 ὅπερ ἐμφαίνει τὸν βαθμὸν τῆς θερμότητος ἐν τῷ κέντρῳ τῆς γῆς. Ἐκ τούτων ἕπεται ὅτι ἐντὸς τῆς γῆς ὑπάρχει κενὸν πεπυρακτωμένον κατὰ τὰ 8/10 τοῦ ὄγκου αὐτῆς καὶ ἔτι πλέον. Τὸ δὲ ὑπόλοιπον εἶνε ἀτμῶδες πεπυρακτωμένον, ὑγρὸν πεπυρακτωμένον, καὶ στερεὸν, τὸ ὁποῖον ὅσον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν προβαίνει τόσον ὀλιγοτέρα θερμότης ὑπάρχει· ἐπὶ τοῦ στερεοῦ καὶ λεπτοῦ τούτου φλοιοῦ τῆς γῆς ὑπάρχουσιν τὰ ὄρη, αἱ πεδιάδες, ἡ θάλασσα, καὶ κατοικοῦσι πάντα τὰ ἐν αὐτῇ ὄντα, τὰ προωρισμένα νὰ ζῶσι ὑπὸ τοιαύτην μικρὰν θερμότητα, οἵα ἡ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς.

Ὁ στερεὸς οὗτος φλοιὸς τῆς γῆς δὲν ἔχει πανταχοῦ τὸ αὐτὸ πάχος· ἀλλὰ ποῦ περισσότερον καὶ ποῦ ὀλιγότερον κατὰ τὴν καταστροφὴν, ἣν ἐπιφέρει τὸ ὑπὸ τοῦτο ὑγρὸν καὶ πεπυρακτωμένον στρῶμα, τὸ ὁποῖον εἴς τινα μέρη μᾶλλον ἐξάπτεται ὡς ἀκολούθως λέξομεν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων τὸ πεπυρακτωμένον ὑγρὸν στρῶμα τῆς γῆς μεταβάλλει εἰς ὑγρὸν καὶ ἐκ ταύτης εἰς ἀερίαν κατάστασιν πάντα τὰ κείμενα σώματα μεταξὺ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ καὶ τοῦ ἐπικειμένου στερεοῦ στρώματος. Ὅθεν ἐὰν εἰσδύσῃ ἐπ' αὐτοῦ ὕδωρ ἐκ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς διὰ ὑπογείων ὀπῶν, ἕπεται, ὅτι τοῦτο ἐκ τῆς μεγίστης θερμότητος θέλει μεταβῆ εἰς ἀτμοὺς, καὶ ἀποσυντεθῇ εἰς τὰ συστατικὰ αὐτοῦ ἀέρια, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς μεγίστης ἐλαστικότητός των προσπαθοῦσι νὰ ἐξέλθωσι πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς· ἀλλ' ὁ ἐπικείμενος στερεὸς φλοιὸς αὐτῆς ἀνθίσταται, ἐκ δὲ τῆς ἀντιστάσεως ταύτης γίνονται οἱ *σεισμοί*.

Ὁ σεισμὸς λοιπὸν δὲν εἶνε ἄλλο παρὰ κλονισμὸς μέρους τοῦ στερεοῦ στρώματος τῆς γῆς, προερχόμενος ἐκ τῆς ἐξάψεως τῶν ὑποκειμένων ἀερίων. Ἐὰν ἡ ἀπωθιστικὴ δύναμις τῶν πεπυρακτωμένων τούτων ἀερίων ἦνε πολὺ ἰσχυρὰ, κατανικᾷ τὴν ἀντίστασιν τοῦ ἐπικειμένου στερεοῦ στρώματος, διαρρηγνύει αὐτὸ, ἐκ δὲ τοῦ ῥήγματος ἐξέρχονται ἀέρια, ἀτμοὶ μετὰ πυρὸς, καὶ ὑγρὰ ἐνίοτε ὕλη πεπυρακτωμένη, παρασυρομένη ὑπὸ τῶν ἐξερχομένων ἀερίων, ὡς συμβαίνει ὅτε μεγάλος γίνεται ἀναβρασμὸς

ὑγροῦ ἐν χύτρᾳ. Ἡ τοιαύτη ἔξοδος τῶν πεπυρακτωμένων ὑλῶν καλεῖται *κρατὴρ*, ἢ *ἡφαίστιον*, ἢ *ἡφαιστεῖον*· διότι παράγεται θόρυβος ὑπόγειος, ἕνεκεν τῆς ἀποσυνθέσεως καὶ τοῦ ἀναβρασμοῦ τῶν ὑποκειμένων πεπυρακτωμένων ὑλῶν, καὶ ἐκπεμπομένων διὰ τοῦ κρατῆρος, οἱ δὲ θόρυβοι οὗτοι ὁμοιάζουσι μὲ τοὺς παραγομένους ἐν σιδηρουργείῳ· διόπερ οἱ ἀρχαῖοι ἐμυθολόγουν, ὅτι εἰργάζετο ἐν τοῖς τόποις τούτοις ὁ Ἥφαιστος μετὰ τῶν κυκλώπων πρὸς κατασκευὴν τῶν κεραυνῶν τοῦ Διός· ἐξ οὗ καὶ *ἡφαίστεια* ἢ *ἡφαιστεῖα* ἐκλήθησαν. Ἡ τοιαύτη ἔξοδος τῶν πεπυρακτωμένων ὑλῶν διὰ τῶν κρατήρων ὁτὲ μὲν γίνεται διαρκῶς, καὶ τότε τὸ ἡφαίστιον διατηρεῖται διαρκῶς, ὁτὲ δὲ διαλειπόντως, καὶ ἄλλοτε καταπαύει διὰ παντός.

Ἐὰν ὅμως οἱ πεπυρακτωμένοι ἀτμοὶ εὑρίσκωνται ὑπὸ λεπτὸν στρῶμα γῆς, ἐφ' οὗ ἐπίκειται ὕδωρ, ὡς ἐστὶ ἡ θάλασσα, τότε οἱ ἀτμοὶ οὗτοι ὠθοῦντες τὸ ἐπικείμενον στρῶμα τῆς γῆς, καὶ διαρρηγνύοντες τοῦτο ἐκπέμπουσι τὰ ἀέρια μετὰ πεπυρακτωμένης ὑγρᾶς μάζης, ἥτις ἅμα ὡς ἔλθῃ εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ ὕδατος, ψυχροῦ ὄντος, γίνεται στερεὰ,ἀνυψοῦται διὰ τῆς ἐξωθήσεως τῶν ὑποκειμένων ἀερίων, καὶ ψυχραινομένη, καθ' ὅσον προβαίνει πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς, ἀποτελεῖ ὄγκους μεγίστους στερεοὺς ὑπὸ σχῆμα νήσων, ὑφάλων, κλπ. ἀναλόγως τοῦ ὕψους καὶ τοῦ μεγέθους αὐτῶν. Ἐνίοτε δὲ αἱ νῆσοι αὗται, ἔχουσαι ἐπικειμένας τὰς βάσεις αὐτῶν πλησίον τοῦ ὑποκειμένου πεπυρακτωμένου ὑγροῦ στρώματος, καταβυθίζονται ἐντὸς αὐτοῦ ἕνεκα ἐκκενώσεως τῶν ὑποκειμένων ὑγρῶν ὑλῶν δι' ἄλλου κρατῆρος, ἢ διότι συντήκονται αἱ βάσεις αὐτῶν διὰ νέας τινὸς ἐξάψεως τοῦ πεπυρακτωμένου στρώματος. Διὰ τῆς τοιαύτης ἀνυψώσεως ἐσχηματίσθησαν ἐπὶ πολὺ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς πολλαὶ πόλεις καὶ πολλὰ ὄρη καὶ οροπέδια, τὰ ὁποῖα ὑποκάτω εἰσὶ κενὰ,καὶ ἔχουσι πολλὰ σπήλαια καὶ πλείστας καταβρόχθας.

Πρὶν λοιπὸν γείνῃ ἔκρηξις ὑπογείου πυρὸς,δέον νὰ προηγηθῇ *σεισμὸς*, ὅστις ὑποδεικνύει τὴν ἔξαψιν τῶν ὑποκειμένων ἀερίων· ὅθεν ἀναλόγως τῆς ὁρμῆς τῆς ἐξάψεως ἀποτελεῖται καὶ ὁ σεισμὸς μικρὸς, ἢ μέγας, ἐξ οὗ ἐνίοτε μέγισται καταστροφαὶ ἐπῆλθον. Ἐκ δὲ τῆς διευθύνσεως τῆς δονήσεως τοῦ σεισμοῦ δύναταί τις νὰ ὁρίσῃ τὸ κέντρον τῆς ὑπογείου ἐξάψεως· διότι ἡ κάτωθεν ἀπώθησις ἀποτελεῖ, σφαιρικὸν τὸ σχῆμα τῆς ἀνωθήσεως.

(Ἀκολουθεῖ).

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Γ.' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΙΟΥΝΙΟΥ 1881 ΑΡΙΘ. 7.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Περὶ τῆς νόσου εὐλογίας.

Ἡ ἐξανθηματικὴ νόσος αὕτη, ἥτις ἀναφαίνεται ἐπιδημικῶς, κατατρομάζει πάντας, καὶ πάντες ἀνησυχοῦσι κατὰ τὴν ἐμφάνισίν της. Τὸ ἀποτρόπαιον ὄνομά της πάντες προφέρουσιν ἐπαχθῶς· ὀλίγοι ὅμως γνωρίζουσι τὰ τῆς ἱστορίας αὐτῆς, πότε ἀνεφάνη καὶ ὁποῖα ἀποτελέσματα ἔφερεν ἄλλοτε, καὶ ὁποῖα φέρει ἤδη· ποῖαί εἰσιν αἱ προφυλάξεις, καὶ ποία ἡ θεραπεία. Πάντα ταῦτα ὀφείλει ἕκαστος νὰ γνωρίζῃ· διότι εἶνε ἄτοπον τὸ ἀγνοεῖν τὰ πέριξ ἡμῶν καὶ ζητεῖν μανθάνειν τ' ἀποτέρω.

Λέξομεν λοιπὸν ἐν πρώτοις τινὰ περὶ τῆς ἱστορίας καὶ τοῦ ὀνόματος ταύτης.

Τὴν νόσον ταύτην οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων συγγραφέων οὔτε Ῥωμαίων ἀναφέρει. Μόνον ἱστορικοί τινες γράφουσιν ὅτι τῷ 541 μ. Χ. ἀνεφάνη ἐν τῇ Ἀνατολῇ ἐπιδημία τις ὀλεθρία, κατερημώσασα πόλεις καὶ χωρία, ἥτις παρεῖχε σὺν

τοῖς ἄλλοις συμπτώμασι καὶ φλυκταίνας,ὁμοιαζούσας,ὡς ἔοικε, τῇ νῦν ἀναφαινομένῃ εὐλογίᾳ, ὅτι ἐκεῖθεν μετηνέχθη εἰς τὴν Δύσιν παρὰ ἑλληνικοῦ στρατοῦ. Ἰδίως δὲ τὸ 565 μ. Χ. ἐπήνεγκε μεγίστους ὀλέθρους ἐν Γαλλίᾳ. Μεταξὺ τῶν ἐπισήμων θυμάτων ἀναφέρεται καὶ ἡ βασίλισσα Αὐστριγίλδη τῆς Βουργόνης, σύζυγος τοῦ βασιλέως Γοντράνου. Ἡ ἀποτρόπαιος αὕτη γυνὴ ἀπέδωσε τὴν αἰτίαν τοῦ θανάτου της οὐχὶ εἰς τὴν ὁρμὴν τῆς νόσου, ἀλλ' εἰς τὴν κακὴν θεραπείαν τῶν ἰατρῶν, ὥσπερ πολλάκις συμβαίνει, καὶ πρὶν τελευτήσῃ ἀπήτησε παρὰ τοῦ συζύγου της τὴν τιμωρίαν τούτων, ἥτις καὶ ἐγένετο, ἅμα ἀπέπνευσε. Τοιαῦται τιμωρίαι κατ' ἀτυχῶν ἰατρῶν ἐγένοντο καὶ παρὰ πεπολιτισμένοις. Νοσήσαντος τοῦ Ἡφαιστίωνος, ὁ μέγας Ἀλέξανδρος ἐν τῇ παρακμῇ του εὑρισκόμενος διέταξε τὸν ἰατρὸν Φίλιππον τὸν Ἀκαρνᾶνα ἵνα θεραπεύσῃ τὸν νοσοῦντα ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὡρισμένων, ἄλλως θέλει ἀνασκολοπίσει αὐτόν· ὁ ἀτυχὴς ἰατρὸς μὴ δυνηθεὶς νὰ καταπολεμήσῃ ἐντὸς τῆς προθεσμίας τὴν νόσον· διότι αὕτη ἔμελλε διατρέξαι τὸ στάδιόν της, ἀνεσκολοπίσθη οἰκτρῶς. Ὁμοία τις νόσος ἐνέσκηψε τότε καὶ ἐν Ἀραβίᾳ,ἔνθεν μετεδόθη καὶ εἰς Ἰταλίαν. Εὐκρινῶς ὅμως ἄγνωστόν ἐστιν, ἂν ἡ ἐπιδημία αὕτη ἦτο ἡ κατόπιν ὀνομασθεῖσα εὐλογία· διότι οὐδεμία εὐκρινὴς ἐπιστημονικὴ περιγραφὴ τῆς ἐπιδημίας ἐκείνης ὑπάρχει.

Ἡ εὐλογία ἐγένετο εὐκρινῶς γνωστὴ ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τοῦ ἄραβος ἰατροῦ Ῥαζῆ, περὶ τὰ 900 ἔτη μ. Χ., ὅστις περιγράγράφει λεπτομερῶς τὴν ἐπιδημίαν ταύτην ὑπὸ τὸ ὄνομα *Χάσπε*, ὅπερ ἑλληνιστὶ σημαίνει φλύκταιναν.

Μετὰ τὸν Ῥαζῆν ἔγραψε περὶ τῆς νόσου ταύτης ὁ ἄραψ ἰατρὸς Ἀβὺ Σχαφὰρ Ἀχμὲτ βὲν Ἰμπραήμ. Τὸ σύγγραμμα τούτου μετέφρασεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὁ ἕλλην ἰατρὸς Συνέσιος κατὰ τὸν ιβ' αἰῶνα μ. Χ. τὴν δὲ νόσον, ἐλλείψει (*χήτει*) ἑλληνικῆς ὀνομασίας, ὠνόμασε *φλυκταίνουσαν λοιμικήν*.

Κατὰ δὲ τὸν ιδ' αἰῶνα μ. Χ. ἄλλος ἰατρὸς ἕλλην, οὗπερ τ' ὄνομα ἄγνωστον, μετέφρασε τὸ τοῦ Ῥαζῆ σύγγραμμα περὶ τῆς νόσου ταύτης ἑλληνιστί· ἀλλ' ἀντὶ τοῦ ὀνόματος *φλυκταίνουσαν λοιμικήν*, ἐχρήσατο τῇ λέξει *εὐλογία*.

Πρὸς τοῦτο ὡρμήθη κατὰ μίμησιν τῶν ἀράβων, οἵτινες ἐκάλουν τὴν νόσον καὶ *Μου βαρὶ* ἢ *Μου βαρία*, ὅπερ ἑλληνιστὶ σημαίνει *εὐλογίαν*.

Οὕτως ἐκάλουν οἱ ἄραβες τὴν τρομερὰν καὶ ἀνθρωποκτόνον ταύτην ἐπιδημίαν κατ' εὐφημισμόν· διότι ἐφρόνουν ὅτι ἐπέμπετο παρὰ τοῦ Θεοῦ κατὰ τῶν ἀνθρώπων, ὡς θεία ὀργὴ καὶ κατάρα, πρὸς τιμωρίαν αὐτῶν. Ὅπου ἐνέσκηπτε, παντελῆ ὄλεθρον ἐπέφερεν· ὀλίγοι διεσώζοντο, καὶ ἐρημία κατελάμβανε τὸν τόπον.

Οἱ ἄνθρωποι παρ' ἅπασι τοῖς ἔθνεσιν ἀποστρέφονται φύσει τὰ δυσάρεστα ὀνόματα· διότι φύσει ὁ ἄνθρωπος φιλεῖ τὸ τερπνόν, καὶ ἀποφεύγει τὸ ἀτερπές. Διὰ τοῦτο καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἕλλησι καὶ παρὰ τοῖς νεωτέροις τὰ ἀποτρόπαια καλοῦνται δι' ὀνομάτων τερπνῶν. Τὸν κακόξενον πόντον, εὔξεινον πόντον καλοῦσι· τὴν ἀποτρόπαιον ἀριστερὰν χεῖρα εὐώνυμον. Τὸ ὄξος γλυκάδι· τὰς ἐριννύας εὐμενίδας, γλυκυασμένας οἱ νῦν, τὴν πανώλην καλότυχον ἢ εὐλογημένην. Τὴν λώβην καὶ τὴν ἐπιληψίαν ἱερὰν νόσον, ἣν καὶ οἱ ἰταλοὶ benedetto καλοῦσιν. Οὕτω λοιπὸν καὶ τὴν τρομερὰν καὶ ὀλεθρίαν ἐκείνην ἐπιδημίαν, τὴν *φλεκταίνουσαν λοιμικήν*, ἐκάλουν *εὐλογίαν*, ἀντὶ κατάρας καὶ ὀργῆς Κυρίου· ἔκτοτε καὶ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς *βλογίαν* καλεῖ τὴν νόσον· διότι οὕτω προφέρει τὴν εὐλογίαν· οὕτω λέγει βλογῶ ἀντὶ τοῦ εὐλογῶ, καὶ βλογημένος ἀντὶ τοῦ εὐλογημένος.

Οἱ δὲ καλοῦντες τὴν νόσον *εὐφλογίαν*, οὐδὲν ἐκφράζουσι· διότι ἐν τῇ ἑλληνικῇ γλώσσῃ τοιαύτη ὀνομασία οὐδαμοῦ ὑπάρχει· οὔτε γραμματικῶς ἔχει καλῶς· διότι φλογία οὐχ ὑπάρχει παρ' Ἕλλησιν ἐκφράζουσα φλόγωσιν· *φλόγιον* ὑπάρχει, ἀλλὰ τοῦτο σημαίνει ἄνθος ἴου χρώματος κρόκκου. Φλογὶς δὲ λέγεται τὸ ὀπτὸν κρέας, ὅπερ παρ' ἡμῖν κοινῶς μπριτσόλα καλεῖται. Ἡ γνησία λοιπὸν ὀνομασία τῆς νόσου ταύτης ἔστω ἡ *εὐλογία*.

Β΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΙΑΚΗ.

Περὶ φθειρῶν τοῦ κορμοῦ.

Οἱ φθεῖρες τοῦ κορμοῦ διαφέρουσι τῶν τῆς κεφαλῆς· διότι εἰσὶ λευκοὶ καὶ μεγαλείτεροι. Οἱ φθεῖρες οὗτοι πολλαπλασιάζονται πολὺ ταχύτερον τῶν τῆς κεφαλῆς, καὶ δύνανται ταχέως ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας νὰ καλύψωσιν ὅλον τὸ σῶμα. Τοῦτο ὅμως συμβαίνει εἴς τινας πολὺ καχεκτικοὺς καὶ ἀδυνάτους κλινήρεις, οἵτινες ἀδυνατοῦσι ν' ἀφήσωσι τὴν κλίνην χάριν καθαριότητος, ὡς γίνεται ἐνίοτε εἰς τὰ γηροκομεῖα καὶ εἰς τὰ φρενοκομεῖα.

Ὑπάρχει καὶ νόσος ἰδίας φύσεως, ἥτις καλεῖται φθειρίασις καθ' ἣν παρίσταται πλῆθος φθειρῶν τοῦ κορμοῦ ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος, ἢ ἐπὶ ἑνὸς μόνον μέρους αὐτοῦ εἰς τὰς χεῖρας καὶ πόδας, καὶ μάλιστα ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ μασχαλῶν. Τὰ ὠά των ἀποθέτουσιν ἐπὶ τῶν τριχῶν, τὰ ὁποῖα ἐντὸς 4 ἢ 5 ἡμερῶν ἐπωάζονται καὶ παρέχουσι νέους φθεῖρας, οἵτινες ἐντὸς 10 ἡμερῶν ἡλικιοῦνται καὶ παράγουσιν ὠά.

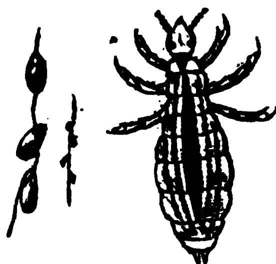

Φθεὶρ τοῦ κορμοῦ.

Πολλαπλασιάζονται τόσον ταχέως, ὥστε δύο μόνον φθεῖρες ἐντὸς δύο μηνῶν ὑπολογίζουσιν, ὅτι παράγουσι πληθυσμὸν 18,000. Κατ' ἀρχὰς ἐν τῇ φθειριάσει οὐδὲν παρίσταται ἐπὶ τοῦ δέρματος, μετά τινα δὲ καιρὸν ἀναφαίνονται σπειρία κονοειδῆ λευκὰ καὶ ἐνίοτε ἐρυθρωπά. Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει, ὅτι ἐκ τῶν σπειρίων τούτων ἐξέρχονται πλῆθος φθειρῶν, ἐξ ὧν τὸ πάθος ἀποτελεῖται. Οἱ εὐρωπαῖοι οὐδόλως ἐβεβαίωσαν τοῦτο. Ἅπαξ ἐπεσκέφθην πάσχοντα ἐκ φθειριάσεως, ἐφ' οὗ παρετήρησα στίγματα ἐρυθρά, καὶ ἐξοχάς τινας, ἐξ ὧν διεβεβαίου γυνή τις ὅτι ἐξέρχονται φθεῖρες πολλοὶ καὶ μικροὶ κατ' ἀρχάς.

Τὸ πάθος τοῦτο κατέλαβε τὸ πάλαι ἐπὶ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς καὶ κατὰ τὸν μεσαιῶνα καὶ πολλοὺς ἐπισήμους ἄνδρας. Μεταξὺ τῶν ἐπισήμων ἀρχαίων ἀπέθανον ἐκ φθειριάσεως ὁ ἐκ Σύρου Φερεκύδης, ὁ διδάσκαλος τοῦ Πυθαγόρα, ὁ Ἀλκμάν, ὁ Ἄκαστος Πελίου, ὁ Σύλλας, ὁ Ἡρώδης, κλπ.

Μεταξὺ τῶν μεταγενεστέρων ἐπισήμων ἀριθμεῖται ὁ Φίλιππος Β′ βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας.

Θεραπεύεται διὰ λουτρῶν ὑδραργυρούχων, θειούχων, ἢ διὰ θειούχων καπνισμάτων· διὰ ἐπαλοιφῶν θειούχων, ἢ ὑδραργυρούχων, καὶ διὰ φαρμάκων ἀνεληπτικῶν, ἐσωτερικῶς λαμβανομένων, δίδονται ἐσωτερικῶς καὶ σκευασίαι ὑδραργύρου.

Οἱ μὴ συνεχῶς ἀλλάζοντες τὰ ἐνδύματά των καὶ ῥυπαρῶς βιοῦντες ἀποκτῶσι πολλοὺς φθεῖρας, οὐχὶ δὲ καὶ τὸ πάθος τῆς φθειριάσεως. Οἱ τῆς μὴ φθειριάσεως φθεῖρες καταστρέφονται δι' ἐπηλοιμμένης κλωστῆς ἐξ ὑδραργυρικῆς ἀλοιφῆς, ἣν φέρει ὁ φθειριῶν ἐπὶ τοῦ τραχήλου. Ἡ ἐπαλοιφὴ τοῦ ἐλαίου καὶ τοῦ λίπους ὡσαύτως καταστρέφει τούτους, καί τοι τὰ ἐνδύματα εἰσὶν ἀκάθαρτα, διὰ τοῦτο οἱ λῃσταὶ καὶ οἱ μὴ συνεχῶς ἀλλάζοντες ἐπαλείφουσι τὸ ὑποκάμισον διὰ πάχους.

Τὰ λινὰ ὑποκάμισα ἀποδιώκουσι τοὺς φθεῖρας· ὡσαύτως καὶ τὸ βαμμένον ὑποκάμισον διὰ κρόκου (σαφρᾶ), ἢ ἐὰν ποσὸν τούτου φέρηται ἐντὸς τοῦ κόλπου.

Τὸ ἔλαιον τῆς λαβάντας (ψευδονάρδου) ἐπαλειφόμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς καὶ ἐπὶ τοῦ κορμοῦ καταστρέφει τοὺς φθεῖρας. Διὰ τοῦτο φαίνεται οἱ Ῥωμαῖοι μετεχειρίζοντο τὸ φυτὸν τοῦτο πρὸς εὐωδίαν τῶν ἐνδυμάτων· ἰδίως μεταχειρίζοντο τοῦτο οἱ γναφεῖς (οἱ πλύνοντες τὰ ἐνδύματα), διὰ τοῦτο καὶ ὠνομάσθη λατινιστὶ λαβάντα ἐκ τοῦ lavave (πλύνειν).

Γ.′ ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ ἐνδυμάτων ἐν γένει.

Οἱ μὲν κάτοικοι τῶν ψυχρῶν κλιμάτων ἀποβάλλουσι τὰς πλείστας περιττὰς καὶ ἐπιβλαβεῖς ὕλας τοῦ σώματος διὰ τῶν οὔρων· διὰ τοῦτο καὶ οὐροῦσι περισσότερον τῶν κατοίκων τῶν θερμῶν κλιμάτων.

Οἱ δὲ τῶν θερμῶν κλιμάτων ἀποβάλλουσι τὰς ὕλας ταύτας διὰ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, ἤτοι διὰ τῶν πόρων τοῦ δέρματος· διὰ τοῦτο οὗτοι ἱδρόνουσι περισσότερον τῶν κατοίκων τῶν ψυ-

χρῶν κλιμάτων. Ἐὰν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν θερμῶν κλιμάτων μὴ καλῶς γίνεται ἡ ἄδηλος διαπνοή, ἡ ὑγίεια βλάπτεται, καὶ νόσος παράγεται. Ἵνα λοιπὸν διατηρῆται ὑγίεια πρέπει νὰ διατηρῆται καλῶς λειτουργοῦσα ἡ ἄδηλος διαπνοή· ἵνα διατηρῆται καλῶς αὕτη, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἐπὶ τοῦ σώματος ἡ αὐτὴ σωματικὴ θερμότης, καὶ νὰ μὴ πολὺ πιέζηται τὸ δέρμα· διότι ἡ ἐπὶ τοῦ δέρματος πίεσις ἐμποδίζει τὴν ἄδηλον διαπνοήν, ὡς τὴν ἐμποδίζουν καὶ τὰ φράττοντα τοὺς πόρους ἐπιθέματα. Τὰ ἐνδύματα πρὸς διατήρησιν τῆς αὐτῆς σωματικῆς θερμότητος φέρονται.

Ἵνα δὲ ἐκπληρῶται ὁ σκοπὸς οὗτος, ἀπαιτεῖται τὰ ἐνδύματα νὰ ὦσι κατεσκευασμένα ἐξ ὕλης, ἥτις, κατὰ τὴν ἀνάγκην, νὰ δύναται νὰ διατηρῇ τὴν προσήκουσαν θερμότητα τοῦ σώματος, καὶ προσέτι νὰ μὴ πιέζωσι πολὺ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦδέρματος.

Ἐκ τούτων λοιπὸν ἕπεται, ὅτι εἰς τὰ θερμὰ κλίματα τὸν μὲν χειμῶνα ἐνώρᾳ ψύχους πρέπει νὰ φέρωνται ἐνδύματα πρὸς διατήρησιν τῆς τοῦ σώματος θερμότητος, καὶ ἐμπόδισιν τῆς ἐκ τοῦ ψύχους ἀφαιρέσεως ταύτης, τοιαῦτά εἰσι τὰ μάλλινα. Τὸ δὲ θέρος νὰ φέρωνται ἐνδύματα πρὸς διευκόλυνσιν τῆς ἀποβολῆς τῆς ἐπηυξημένης ἀδήλου διαπνοῆς τοῦ σώματος ἕνεκεν τῆς θερμότητος τῆς ἀτμοσφαίρας, καὶ πρὸς προφύλαξιν ἐκ τῆς ἐπὶ τοῦ σώματος προσβολῆς τῆς ἔξωθεν θερμότητος· τοιαῦτά εἰσι τὰ λευκά, λινὰ, βαμβακερὰ, ἢ μάλλινα μὴ πολὺ πυκνὰ (κρουστά).

Πρέπει προσέτι τὰ ἐνδύματα νὰ ὦσι πλατέα τὸ θέρος, ἵνα μὴ πιέζωσι τὸ δέρμα καὶ ἐμποδίζωσι τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἀποβολῆς τῆς τότε ἐπηυξημένης ἀδήλου διαπνοῆς. Σκέφθητι λοιπὸν ἐκ τῶν ῥηθέντων, ἂν τὰ εὐρωπαϊκὰ ἐνδύματά εἰσι κατάλληλα ἐν τῷ ἑλληνικῷ κλίματι, καὶ κατὰ πόσον.

Δ΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ δυσκοιλιότητος.

Ὁ εὐέκτης ἄνθρωπος πρέπει νὰ ἐξέρχηται ἅπαξ κατὰ 24 ἢ τὸ πολὺ κατὰ 48 ὥρας. Ὅταν βραδύνῃ πλέον τοῦ ὅρου τού-

του, τότε ὑπάρχει *δυσκοιλιότης*, ἥτις ἐνίοτε εἴς τινας διαρκεῖ μέχρι δύο ἑβδομάδων.

Ὅταν τὰ κόπρανα μένωσιν ἐν τοῖς ἐντέροις, συσσωρεύονται ταῦτα ἐντὸς τοῦ ἀπευθυσμένου ἐντέρου ὑπὲρ τὸν πρωκτόν. Ἐκεῖ ὅσον περισσότερον καιρὸν μένουσιν, τόσον γίνονται σκληρότερα· διότι ἀποῤῥοφᾶται πᾶσα ὑγρασία αὐτῶν καὶ καθίστανται λίαν σκληρὰ καὶ σφαιροειδῆ. Τὰ δὲ ἐπὶ τούτων προσθετόμενα νεώτερα, μένοντα ἐκεῖ, ὑφίστανται σῆψίν τινα, ἐξ ἧς παράγονται ἀέρια,τὰ ὁποῖα συσσωρεύονται εἰς τὰ παχέα ἔντερα, ἰδίως ἐντὸς τοῦ ἐγκαρσίου, τοῦ εὑρισκομένου ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ στομάχου, τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ σπληνός, τὸν ὁποῖον διαστέλλουσιν, ἐπιφέρουσι φούσκωμα καὶ πόνους ἐνίοτε λίαν σφοδρούς· εἰς τοὺς τοιούτους ἡ ὀσμὴ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς τοῦ σώματος εἶνε ἀηδεστάτη καὶ ἐνίοτε κοπρώδης.

Ὑπάρχουσιν ἄνθρωποι ἐκ φύσεως δυσκοίλιοι, οἵτινες,καί τοι πολλὰς ἡμέρας ὑφίστανται δυσκοιλιότητα,δὲν αἰσθάνονται μεγάλας διαταράξεις εἰς τὴν ὑγίειαν. Ἄνθρωπός τις ἀνεχώρει ἐκ Πελοποννήσου, ἤρχετο εἰς τὰς Ἀθήνας, ἔμενε 10 ἢ 15 ἡμέρας καὶ ἐπανήρχετο εἰς τὴν οἰκίαν, ἔνθα ἐναπέθετο τὰ ἐν τοῖς ἐντέροις διατηρούμενα κόπρανα

Ὑπόκεινται εἰς τοιαύτην δυσκοιλιότητα συνήθως οἱ χολερικῆς ἢ ἠπατικῆς κράσεως, εἰς τοὺς ὁποίους δὲν χύνεται ὅσον ἀρκεῖ ποσὸν χολῆς εἰς τὰ ὄργανα τῆς πέψεως.

Καὶ νόσοι τινὲς φέρουσι δυσκοιλιότητα, ἰδίως αἱ φλογώσεις τῶν ἐντέρων καὶ αἱ φλογώσεις τοῦ δέρματος ἕνεκεν φλογιστικοῦ ἐξανθήματος ἢ καύσεως ἐκτεταμμένης.

Τὰ ἀρχικὰ αἴτια τῆς δυσκοιλιότητός εἰσι δύο κυρίως· α') ἡ ἀσυνήθης σκλήρυνσις τῶν περιττωμένων ἐν τῷ ἀπευθυσμένῳ ἐντέρῳ ἕνεκα τροφῶν ἢ ποτῶν στυπτικῶν, ἢ ἕνεκα φλογώσεως τοῦ δέρματος· καὶ β') ἡ ἀτονία τοῦ ἐντέρου, προελθοῦσα ἕνεκεν ἀμελείας πρὸς τὴν ἀποφυγὴν δυσκοιλιότητος.

Τί λοιπὸν ποιητέον πρὸς θεραπείαν;

Ἐν πρώτοις καταπολέμησον τὴν ὑπάρχουσαν δυσκοιλιότητα, καὶ κατόπιν πρᾶξον τὰ δέοντα ὅπως μὴ ἐπισυμβαίνῃ.

Ἐν πρώτοις λοιπὸν ποίησον ὑπόθεμα καθαρτικὸν, καὶ ἐν ἀποτυχίᾳ κλῦσμα καθαρτικόν. Ἐὰν τοῦτο μὴ φέρῃ ἀποτέλεσμα, διότι συμβαίνει τὰ σκληρυνθέντα κόπρανα νὰ κῆνται ὑψηλότερα ἐν τῷ ἐντέρῳ, τότε λάβε καθάρσιον ἐξ ἐλαίου ἢ ἐξ ἄλλου εἴδους, κατὰ τὴν εὐκολίαν.

Ἀλλ' ἡ θεραπεία αὕτη εἶνε πρόσκαιρος καὶ ἐπισφαλής. Πρέπει νὰ γείνῃ θεραπεία τοιαύτη, ὥστε νὰ μὴ ἀναφαίνηται ἡ δυσκοιλιότης. Τί λοιπὸν ποιητέον πρὸς τοῦτο;

Τὰ αἰτιατικὰ αἴτια, τὰ ὁποῖα παράγουσι συνεχῶς τὴν δυσκοιλιότητα εἰσὶ δύο· ἡ μὴ προσήκουσα χύσις τῆς χολῆς εἰς τὰ ἔντερα, καὶ ἡ ἀτονία τοῦ παχέος ἐντέρου.

Ἡ μὴ ἔκκρισις τῆς χολῆς προέρχεται ἐκ κακῆς λειτουργίας τοῦ ἥπατος, συνήθως ἐκ συμφορήσεων αὐτοῦ, αἵτινες ἐμποδίζουσι τὴν ἀρκετὴν ἔκκρισιν τῆς χολῆς. Τοῦτο θεραπεύεται διττῶς διὰ τῆς ὑγιεινῆς καὶ διὰ φαρμάκων.

Τρῶγε φαγητὰ εὔπεπτα ἐκ κρέατος ὄρνιθος, ἀρνίου, οὐχὶ καὶ βοείου· τρῶγε μυτωτὸν (μουστάρδαν), πέπερι καὶ ὠὰ μελάτα, καὶ μελίπηκτα δαμάσκηνα (κομπόστα δαμάσκηνα μετὰ μέλιτος).

Ὠφελεῖ ἡ κατὰ πᾶσαν πρωΐαν κατάποσις μικρῶν τεμαχίων σκελίδος (κολλίνας) σκορόδου μὴ μασσωμένων.

Τρῶγε ὡς ἐπιδόρπια (φροῦτα) ὀπώρας, πορτοκάλλια μετὰ τοῦ φλοιοῦ, ὃν μασσήσας πτύε· τρῶγε σικύους, πέπονας, μηλοπέπονας, σταφυλὰς λεπτοφλοίους καὶ μὴ πολὺ ὡρίμους, κλπ. Πίνε κατὰ πᾶσαν πρωΐαν πρὸ τοῦ καφὲ ποτήριον ψυχροῦ ὕδατος.

Ποίει δὶς τῆς ἑβδομάδος χλιαρὸν λουτρόν. Ποίει περίπατον πρωϊνόν. Πίνε οἶνον λευκὸν κεκραμένον μετὰ ὀλίγου ὕδατος. Πάντα ταῦτα συντελοῦσι πρὸς τὴν προσήκουσαν ἔκκρισιν τῆς χολῆς.

Ἄπεχε τῆς συχνῆς χρήσεως καθαρτικῶν· διότι πᾶν καθάρσιον ἐρεθίζει τὸν γαστροεντερικὸν σωλῆνα, ἐξάγει βλενώδεις ὕλας καὶ ἐξασθενεῖ τὰς δυνάμεις.

Τὴν δὲ χαλάρωσιν τοῦ παχέως ἐντέρου, ἐξ ἧς ἐπιγίγνεται ἡ ἐγκατεστημένη δυσκοιλιότης εἴς τινας ἰδιοσυγκρασίας, πολέμησον διὰ τονικῶν ἰατρικῶν τῶν ἐντέρων· διότι ἡ χαλάρωσις αὕτη προέρχεται ἐξ ἀτονίας τῶν μυῶν αὐτῶν, γίνεται δὲ αὕτη

ἐκ τῆς πολυχρονίου καὶ διαρκοῦς διαστολῆς τῶν μυῶν τούτων, ἕνεκεν τῆς ἐπὶ πολὺ διαμονῆς ἐν αὐτοῖς τῶν κοπράνων. Διὰ τοῦτο ὁ ὑποκείμενος εἰς δυσκοιλιότητα ὀφείλει νὰ μὴ ἀμελῇ νὰ μεταβαίνῃ εἰς τὸν ἀπόπατον τακτικῶς κατὰ 24 ὥρας, καὶ νὰ τανύηται ὀλίγον, διότι ἐν τῷ τανύεσθαι ἡ κάτω κοιλία συστέλλεται καὶ πιέζονται τὰ ἔντερα ἄνωθεν, ἔνθεν διεγείρεται ἡ τονικότης καὶ ἐξωθοῦνται αἱ περιτταὶ ὕλαι· καὶ ἐὰν μὴ γείνηται ἡ ἐκκόπρωσις, μὴ διάκοπτε τὴν τάξιν ταύτην, δι' ἧς κατ' ὀλίγον ἡ φύσις λαμβάνει ἕξιν, οἱ μῦς τονίζονται καὶ ἡ ἐκκένωσις γίνεται τακτικῶς.

Ἡ ἔντριψις ψυχροῦ ὕδατος κατὰ πᾶσαν πρωΐαν ἐπὶ τῆς κάτω χώρας τῶν κνημῶν, ἡ ἐπαφὴ τῶν πεζῶν τῶν ποδῶν μετὰ ψυχροῦ σώματος, ἅμα τῇ ἐγέρσει ἐκ τῆς κλίνης, ἐνίοτε καταníκῶσι τὴν δυσκοιλιότητα· διότι ἐπενεργοῦσιν ὡς διεγείροντα τὰς περισταλτικὰς κινήσεις τῶν ἐντέρων.

Αἱ ἔγκυοι γυναῖκες ὑφίστανται συνήθως δυσκοιλιότητα, τῆς ὁποίας αἰτία εἶνε ἡ ἐξόγκωσις τῆς μήτρας, ἥτις πιέζει τὸ ἀπευθυσμένον ἔντερον, καὶ διακόπτει τὴν δίοδον τῶν περιττωμάτων,ὡς συμβαίνει καὶ εἰς ὅσας γυναῖκας ἡ μήτρα εἶνε ἐξωγκωμένη ἐκ συμφορήσεως.

Αἱ ἔγκυοι γυναῖκες δὲν δύνανται ἑκουσίως διὰ τανύματος νὰ καταπολεμήσωσι τὴν δυσκοιλιότητα· διότι ἡ ἔγκυος γυνὴ δὲν δύναται νὰ τανύηται, διότι οἱ τῆς κάτω κοιλίας μῦς δὲν δύνανται νὰ συσταλῶσι,διότι ἐμποδίζονται ἐκ τοῦ ὄγκου τῆς μήτρας. Εἰς ταύτας πρέπει νὰ γείνηται ὑγιεινὴ θεραπεία πρὸς διατήρησιν μετρίας εὐκοιλιότητος.

Πρὸς καταπολέμησιν πάσης δυσκοιλιότητος ἐκ πάσης αἰτίας, μεταχειρίσθητι τὴν κάτωθι σκευασίαν.

Λάβε βάμματος	ἀρωματικοῦ καλάμου ····	δρ.	11
»	καστορίου ················	»	11
»	μοσχοκαρύων ··············	»	9
»	καρδαμώμου ···············	»	2
»	ζινζιβάρεως ··············	»	2
»	βανιλλίας ················	»	2
»	ρεβεντίου ················	»	2

»	ἀλόης	»	1
»	χλωροφορμίου	»	1/2
»	σεραπίου ῥεβεντίου	»	40

μῖξον κατὰ τέχνην.

Λάμβανε κατὰ πᾶσαν πρωΐαν καὶ ἑσπέρας ἀνὰ ἓν μικρὸν κοχλιάριον γλυκοῦ· ἅμα τακτοποιηθῶσιν αἱ ἐκκενώσεις, παῦσον.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ τοῦ ἐλαίου τῆς τερεβινθίνης (ῥακολάδου).

Τὸ ἔλαιον τῆς τερεβινθίνης ἐξάγεται διὰ τῆς ἀποσταλάξεως (λαμπικαρίσματος) τῆς τερεβινθίνης. Ἐντὸς δὲ τοῦ λάμπικος (λαμπίκου) μένει ὕλη στερεά, καλουμένη κολοφωνία ἢ στερεὰ τρεμουντίνα λευκή, μελανή, διαφανὴς ἢ θολή, κλπ. Ἐξάγεται οὕτω τὸ τερεβινθέλαιον καὶ ἐκ πάσης ὕλης ῥητινώδους. Πᾶν εἶδος τῆς τερεβινθίνης καὶ ῥητίνης ἐμπεριέχει διάφορον ποσὸν ἐλαίου τερεβινθίνης, κατὰ μέσον ὅρον πᾶσα τερεβινθίνη παρέχει τὸ 1/8 ἐλαίου τοῦ ὅλου ποσοῦ ταύτης.

Γίνεται χρῆσις τοῦ ἐλαίου τερεβινθίνης ὡς ἰατρικὸν ἐσωτερικῶς καὶ ἐξωτερικῶς. Ἐσωτερικῶς δίδεται μεμιγμένον μετ' ἄλλων ὑλῶν οὕτως·

Λάβε	ἔλαιον τερεβινθίνης (ῥακολάδου)	δράμια 3
	κροκοῦ ὠοῦ	ἀριθ. 2
	σιραπίου κοινοῦ	δράμια 30
	θεϊκοῦ αἰθέρος (λικορανουδίνου)	δράμια 8
	βάμματος κανέλλας	δράμιον 1
	ἐλαίου ἡδυόσμου	σταγμ. 10

μῖξον πάντα ἐν ἰγδίῳ καλῶς, καὶ χρῆθι ἀνὰ κουταλίαν μεγάλην πρωΐ, μεσημέρι, καὶ ἑσπέρας.

Τὸ ἔλαιον τῆς τερεβινθίνης ἐσωτερικῶς λαμβανόμενον ὠφελεῖ κατὰ τῶν νευραλγιῶν καὶ ἰδίως κατὰ τῆς ἰσχιάδος, κατὰ τῶν ῥευματισμῶν, κατὰ τῶν ἑλμίνθων καὶ ἰδίως κατὰ τῆς ταινίας. Κατὰ τοῦ κώλυκος τοῦ ἥπατος, τοῦ προερχομένου ἐκ λίθων ἐντὸς τῆς χολοδόχου κύστεως. Τοῦ ἐλαίου τούτου χρῆσις

ἐγένετο κατὰ τῶν νευραλγιῶν παρὰ τοῦ Γαληνοῦ, ὅςτις καὶ τῇ τερεβινθίνῃ ἐχρᾶτο. Ἡ δόσις εἶνε ἐκ σταγμάτων 30 μέχρι 60, τινὲς ἔδωσαν ποσὸν 4 δραχ. Δίδοται ἐσωτερικῶς ὡς ἀντινευραλγικὸν οὕτω πως·

Λάβε ἔλαιον τερεβινθίνης δράμια 2
ῥοδομέλιτος ····· » 35

ἀνάμιξον καλῶς. Χρῆσις ἀνὰ τρία κοχλιάρια σούπας καθ'ἡμέραν.

Κατὰ τὴν ἀνάγκην πρόσθες στάγματα λαουδάνου ἢ αἰθέρος, ἢ ἀρωματικοῦ ἐλαίου, ἰδίως οὕτως ὠφελεῖ κατὰ τῶν κωλυκῶν τοῦ ἥπατος.

Ἐπιβοηθιτικῶς χρῆθι τοῦτο καὶ εἰς ἀλοιφὴν οὕτω πως·

Λάβε ἔλαιον χαμαιμήλων δράμια 16
ἐλαίου τερεβινθίνης » 8
λαουδάνου Σινδεναμ. » 4

μῖξον καλῶς. Ὠφελεῖ καὶ κατὰ πάσης νευραλγίας καὶ κατὰ παντὸς ῥευματισμοῦ.

Οἱ ἀτμοὶ τοῦ τερεβινθελαίου εἰσὶ δηλητηριώδεις. Οἱ δὲ διομένοντες εἰς οἰκίας κεχρωματισμένας διὰ τερεβινθελαίου ὑφίστανται καρηβαρίαν, κεφαλαλγίαν, πόνους κοιλίας, κλ. θεραπεύονται δι'ἀρωματικῶν ποτῶν.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Κατασκευὴ καταπραϋντικῶν καταπλασμάτων.

Ἀνάμιξον ἄλευρον κριθῆς μεθ' ὕδατος ὅπως γείνῃ ζύμη· πρόσθεσον κόνεως κίνας δρ. 8 καὶ κόνεως καμφορᾶς ἥμισυ δράμι, καὶ ποίησον κατάπλασμα, τὸ ὁποῖον ἐπίθεσον ψυχρόν.

Ὠφελεῖ κατὰ τῆς κακῆς ποιότητος τῶν πληγῶν.

Κατάπλασμα πραϋντικὸν ἀνώδυνον.

Λάβε ἀνὰ δρ. 4 φύλλων καπνοῦ (νικοτιανῆς), φύλλων ξηρῶν ὑοσκυάμου, καὶ κωνείου (κικούτας) πάντα εἰς λεπτὴν κόνιν, καὶ ἀλεύρου σπόρων λίνου δρ. 30. Λάβε χωριστὰ δρ. 8 κω-

δίων (αὐχιονοκεφάλων),χονδροκοπάνισον, καὶ βράσον ἐπὶ 1/4 ὥρ. μετὰ 100 δρ. ὕδατος, στράγγισον καὶ πρόσθες κατ' ὀλίγον εἰς τὰ ῥηθέντα ὅπως γείνῃ μάζα πολτώδης πρὸς κατάπλασμα χλιαρόν, καὶ ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ ἀλγοῦντος μέρους.

Ὠφελεῖ κατὰ τῶν νευραλγιῶν, κατὰ τῶν πόνων τῶν ἀδένων καὶ ἄλλων ἐξοιδημάτων ἐπωδύνων· ἵνα γείνῃ μᾶλλον ἀνώδυνον ἐπίχυσον ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας καὶ 30 στάγματα λαουδάνου Σίδεναμ.

Κατάπλασμα κατὰ τῆς γαγγραίνης.

Ποίησον κατάπλασμα ἐκ ψίχας ἄρτου δρ. 30, καὶ πρόσθες κόμμεως Κίνου (Kino) δρ. 1, καμφουρᾶς δρ. 1/2, ἀνάμιξον καὶ ποίησον κατά πλασμα, καὶ ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ πάσχοντος μέρους. Ἀνανέωσον κατὰ 5 ἢ 6 ὥρας.

ΠΕΡΙ ΣΕΙΣΜΩΝ ΚΑΙ ΗΦΑΙΣΤΕΙΩΝ.

(Συνέχεια προηγουμένου φύλλου).

Ἡ κυριωτέρα αἰτία τῆς ἐξάψεως τοῦ ὑπογείου πυρὸς καὶ τῆς ἐκ ταύτης παραγωγῆς τῶν σεισμῶν καὶ κρατήρων φαίνεται, ὅτι εἶνε ἡ εἴσδυσις τοῦ θαλασσίου ὕδατος δι'ὑπογείων ἄντρων ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ πεπυρακτωμένου ὑγροῦ στρώματος· διόπερ τὰ φαινόμενα ταῦτα ἐπισυμβαίνουσιν εἰς χώρας παραθαλασσίας. Τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ἐκεῖ ἀποσυντίθεται, καὶ διὰ τῶν διαφόρων συστατικῶν αὐτοῦ σχηματίζονται νέα σώματα ἀέρια θειοῦχα, καὶ ἄλλα διάφορα φλογιστικά, ἐξ ὧν ἐπέρχονται τὰ κατὰ τὰς ἐκρήξεις πάντοῖα φαινόμενα. Ὅτι δὲ τὸ θαλάσσιον ὕδωρ ὑπάρχει ἡ κυριωτέρα αἰτία, δῆλον τοῦτο γίνεται ἐκ τῶν εὑρισκομένων κρυστάλλων ἅλατος ἐπὶ τῶν κρατήρων. Τοιαῦτά τινα εἴδομεν καὶ ἡμεῖς παρὰ τῷ κρατῆρι τοῦ Βεζουβίου, καὶ τρίμματα θειοῦχα παρέχοντα γεῦσιν ἁλατώδη· προσέτι δὲ καὶ ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἐξερχόμενοι καπνοὶ ἐκ τοῦ κρατῆρος συνίστανται ἐξ ἀτμῶν ὕδατος, ὑδροχλωρικοῦ ὀξέως, κλπ.

Τὰ κυριώτερα παραγόμενα ἐκ τῶν ἐκρήξεων εἰσὶ τὸ θεῖον, ἡ ἐλαφρόπετρα, τὰ σιλικοῦχα καὶ ἡ λάβα. Ὅπου λοιπὸν τοιαῦται ὕλαι ὑπάρχουσιν, ἐκεῖ ποτε ὑπῆρξε καὶ ἔκρηξις.

Τὰ θερμὰ ὕδατα ὡσαύτως ἐμφαίνουσι παρακείμενον ὑπόγειον πῦρ, καὶ ὅτι ὑπῆρξέ ποτε ἐκεῖ ἔκρηξίς τις· ἐκ δὲ τοῦ βαθμοῦ τῆς θερμότητος αὐτῶν ἐμφαίνεται κατὰ πόσον κεῖται ἡ πηγὴ αὐτῶν ἐγγύτερον τοῦ ὑπογείου πυρός. Π. χ. ἐὰν τοιοῦτον ὕδωρ ἔχῃ θερμότητα 30° βαθμῶν, ἕπεται ὅτι ἐκπηγάζει ἐκ βάθους περίπου 1,000 μέτρων· ἐὰν 100° ἐκ βάθους 30,000.

Βεβαίως ἐνώπιον τοιαύτης ὑπογείου δυνάμεως, ὁ ἄνθρωπος οὐδὲν δύναται ν'ἀντιτάξῃ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἐκρήξεων, ἐκτὸς ἐὰν ἠδύνατο νὰ ποιήσῃ ἐπὶ τῶν μερῶν ἐκείνων, τῶν ὑποκειμένων εἰς τοὺς σεισμοὺς καὶ τὰς ἐκρήξεις, «διότι οὗτοί εἰσιν οἱ μᾶλλον ἔχοντες λεπτότερον τὸ στερεὸν στρῶμα τῆς γῆς», τρύπας βαθυτάτας μέχρι τοῦ ὑπογείου πεπυρακτωμένου ὑγροῦ αὐτοῦ στρώματος, δι' ὧν πάντα τὰ ὑπὸ τῶν ἐκεῖ ἐξάψεων παραγόμενα ἀέρια εὕρισκον δίοδον πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τῆς γῆς.

Τοιαῦτα φρέατα ὑπογείου πυρὸς ὑπάρχουσιν ἐν Κίνᾳ πρὸ ἀμνημονεύτων χρόνων, καὶ ἤδη ἔτι κατασκευάζουσιν εἰς τόπους, ἔνθα οἱ περικτίονες ἐξάγουσι θεῖον, προερχόμενον ἐξ ἀρχαιόθεν ἠμιεσβυμένων ἡφαιστίων. Ἐκ τῶν φρεάτων τούτων ἐξέρχεται θερμότης μεγίστη, καὶ δισανθρακοῦχον ὑδρογόνον, ἤτοι ἀερόφως (γκάζ). Κτίζουσι τὸ στόμιον τοιούτου φρέατος οὕτως, ὥστε ἀφίνουσι μικρὰς ὀπὰς ἔνθα ἐπιθέτουσι χύτρας, καὶ μαγειρεύουσι διὰ τοῦ φρεατίου τούτου πυρός, δι' ἄλλων δὲ μικροτέρων ὀπῶν διοχετεύουσι διὰ σωλήνων χαλαμίνων τὸ ἀέριον εἰς τὰς οἰκίας των, τὸ ὁποῖον φλέγοντες μεταχειρίζονται πρὸς φωτισμόν. Ἕνεκεν δὲ τῆς ὑπάρξεως τοιούτων φρεάτων πυρὸς εἰς τὴν Κίναν εἰσὶ σχεδὸν ἄγνωστοι οἱ σεισμοὶ εἰς αὐτήν. Καὶ ἐν Εὐρώπῃ πρὸ τριακονταετίας, κτηματίας τις ὀρυχείων βαθυτάτων ἐπεχειρίσθη ἵνα διατρυπήσῃ πρὸς τὰ βάθη τῆς γῆς καὶ ἐξαγάγῃ πῦρ ἢ φωταέριον· ἀλλ' ἐκ συμβεβηκότων τινῶν δὲν ἐπετελέσθη τὸ ἔργον.

Φαίνεται, ὅτι ἐπὶ τοῦ ἡμισφαιρίου τοῦ παλαιοῦ κόσμου, τῆς γῆς τὸ μᾶλλον λεπτότερον μέρος τοῦ στερεοῦ στρώματος αὐτῆς ὑπάρχει κατὰ τὴν πρὸς τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως τὴν Πελοπόν-

νησον, ὑπὸ ζώνην πλάτους γεωγραφικοῦ περὶ τὰς πέντε μοίρας, καὶ ἐκτεινομένην ἀπὸ τῶν παραλίων τῆς μικρᾶς Ἀσίας μέχρι Σικελίας καὶ πέραν. Ἰδίως δὲ ἡ περὶ τὴν Πελοπόννησον χώρα ἀρχαιόθεν παρετηρήθη, ὅτι ἔχει σχέσιν κατὰ τὰ ὑπόγεια ταῦτα φαινόμενα μετὰ τῶν περὶ τὴν Σικελίαν, ἅπερ συμπαθοῦσι πρὸς ἄλληλα. Τοῦτο ἐξέφραζον ἀλληγορικῶς ἐν τῇ μυθολογίᾳ, διηγούμενοι ὅτι ὁ Ἀλφειός, ποταμὸς τῆς Πελοποννήσου, ἠράσθη τῆς νύμφης Ἀρεθούσης, ἐν ᾧ ἐλούετο ἐν αὐτῷ, καὶ ἐπεδίωκεν αὐτήν, ἥτις μετεβλήθη εἰς πηγὴν ὑπὸ τῆς Ἀρτέμιδος, τὴν ὁποίαν ἱκέτευσε πρὸς σωτηρίαν της. Τότε ὁ Ἀλφειὸς συνέμιξε τὰ ἑαυτοῦ ὕδατα μετὰ τῆς Ἀρεθούσης, μεθ' ἧς γινόμενος ἀφανὴς ἦλθεν ὑπογείως ἀναβρύων ἐν Ὀρτυγίᾳ, νήσῳ ἐγγυτάτῃ τῶν Συρακουσῶν τῆς Σικελίας.

Τὸ δὲ ὑπὸ τὸ πύρινον ὑγρὸν στρῶμα τῆς γῆς μέγα, ὡς προερρέθη, κενόν, βεβαίως ὁ ποιητὴς τοῦ παντὸς οὐδόλως ὥρισεν ἄχρηστον, καθ' ὅσον τοῦτο ὑπάρχει. Τούτου ἕνεκεν ὁ σοφὸς Οὐμβόλδος ἐν τῷ περιωνύμῳ αὐτοῦ συγγράμματι, *ὁ Κόσμος*, ἀναφέρει, ὅτι σπουδαῖός τις ἀνὴρ διϊσχυρίζεται, ὅτι ἐν τῷ μεγίστῳ τούτῳ ὑπογείῳ κενῷ διαστήματι ὑπάρχουσιν ὄντα ἰδίας φύσεως, ἀναλογοῦντα μὲ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς φυτὰ καὶ ζῶα, καὶ ὅτι παρὰ τὸν βόρειον μαγνητικὸν πόλον κατὰ πλάτος 82 μοιρῶν ὑπάρχει ὀπή, δι' ἧς τὸ βόρειον σέλας συνέχεται μὲ τὰς ὑπογείους ταύτας χώρας.

Τοιαῦται θεωρίαι, προερχόμεναι ἐκ φυσικῶν διδομένων, ἂν καὶ ἀμφισβητούμεναι, ἔρχονται ἤδη πρὸς ἀνανέωσιν ἀρχαιοτάτων ἰδεῶν περὶ τῆς ὑπάρξεως ἐν τοῖς σπλάγχνοις τῆς γῆς τόπου τινὸς εὐρυχωροτάτου, ὅνπερ *Ἅδην* ἐκάλουν, καὶ τοῦ ὁποίου τὴν ὕπαρξιν καὶ αὐτὴ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία ὑπεμφαίνει, ὡς τὸ κατοικητήριον τῶν ψυχῶν τῶν τεθνεώτων· ὁ δὲ παρ' ἡμῖν κοινὸς λαὸς ἀποκαλεῖ *κάτω κόσμον*.

Οἱ Αἰγύπτιοί εἰσιν οἱ πρῶτοι καὶ οἱ ἀρχαιότατοι, οἵτινες μετέδωκαν εἰς τοὺς Ἕλληνας, σὺν τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰς περὶ τοῦ Ἅδου ἰδέας, τὰς ὁποίας οὗτοι ἐτροποποίησαν καὶ διέπλασαν κατὰ τὰ ἤθη καὶ ἔθιμα αὐτῶν. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους προγόνους ἡμῶν, ὁ Ἅδης κεῖται ὑπὸ τὴν γῆν, ἐντὸς μεγάλου κοι-

λώματος αὐτῆς, συνέχεται μὲ τὴν ἔξω ἐπιφάνειαν δι᾽ὀπῆς, ἣν οἱ κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος ἐδόξαζον, ὅτι κεῖται εἰς τὸ Ταίναρον ἀκρωτήριον.

Ὑπὸ τὸ ἄντρον τοῦτο ὑπῆρχεν ὁδός, φέρουσα εἰς τὸν Ἀχέροντα ποταμόν, τὸν ὁποῖον διήρχοντο αἱ ψυχαὶ διὰ πλοιαρίου, κυβερνωμένου ὑπὸ τοῦ Χάρωνος. Μετὰ τὸν ποταμὸν ὑπῆρχεν ἡ εἴσοδος εἰς τὰ παλάτια τοῦ Πλούτωνος, ἔνθα ὑπῆρχεν ὁ Κέρβερος. Ἐντὸς τῶν παλατίων τούτων διετέλουν αἱ ψυχαὶ κατὰ τάξιν διακείμεναι τῆς ἡλικίας αὐτῶν καὶ τῶν διαφόρων πράξεων. Μετὰ ταῦτα ὑπῆρχεν ὁ Τάρταρος, ὅστις ἦτο φυλακὴ αἰωνία, ἔνθα ὑπῆρχον ποταμοὶ φλογῶν θειωδῶν καὶ ἄλλων δυσωδῶν ὀσμῶν, ὁ Πυριφλεγέθων ποταμός, καὶ πλῆθος ἄλλων τρομερῶν βασάνων.

Περὶ τῆς γηΐνου θερμότητος πολλαὶ καὶ διάφοροί εἰσιν αἱ τῶν φυσικῶν γνῶμαι. Ἐὰν παραδεχθῶμεν, ὅτι ἡ Γῆ κατὰ τὴν πρώτην ὕπαρξίν της ἦτο σφαῖρα ἀτμώδης πεπυρακτωμένη, ἥτις διὰ τοῦ χρόνου περιψυχομένη ἤρξατο νὰ συμπυκνῶται, καὶ οὕτως κατ᾽ὀλίγον κατέστη ῥοώδης πεπυρακτωμένη, καὶ εἶτα στερεὰ ἀφιχθεῖσα ὡς νῦν ἔχει, καὶ ὅτι ἄγει ψυχομένη κατ᾽ὀλίγον, δυνάμεθα νὰ συμπεράνωμεν, ὅτι κατ᾽ὀλίγον τὸ στερεὸν στρῶμα τῆς Γῆς ἄγει παχυνόμενον, καὶ τὸ ἐντὸς αὐτῆς κενὸν ἐλαττούμενον, ὥστε οὕτως θέλει ἀποκατασταθῇ ὁ στερεὸς φλοιὸς αὐτῆς τοσοῦτον παχύς, ὥστε θέλει ἀνθίσταται εἰς τὰς ὑπογείους ἐξωθήσεις τῆς ἐντάσεως τῶν ἀερίων, ἐξ ὧν, ὡς ἐρρέθη, γίνονται οἱ σεισμοὶ καὶ οἱ κρατῆρες. Δύναταί τις λοιπὸν εἰπεῖν ὅτι νῦν ἡ Γῆ ὑφίσταται ὀλιγωτέρας ἐκρήξεις καὶ ὀλιγωτέρους σεισμοὺς παρὰ ἐπὶ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς, καθ᾽ἣν ἱστοροῦσιν ὅτι πολλαὶ νῆσοι ἀνεφάνησαν, οἷον ἡ Δῆλος, ἡ Θήρα, κλπ. καὶ ἄλλαι κατεποντίσθησαν, καὶ νῆσοι, καὶ ἤπειροι, καὶ μέρη τούτων ἐγένοντο νῆσοι. Οὕτως κατ᾽ὀλίγον περιψυχομένη ἡ Γῆ κατασταθήσεται καθ᾽ὅλην τὴν μάζαν αὐτῆς στερεά, ἀλλοιωμένων συγχρόνως καὶ τῶν ἐπ᾽αὐτῆς ὄντων, ἀναλόγως τῆς θερμοκρασίας αὐτῆς· διότι πᾶν εἶδος ὑπάρξεως γίνεται κατὰ τὴν τῆς θερμοκρασίας τῆς Γῆς γονιμότητα.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΤΟΥ ΦΟΙΒΟΥ.

Ἡ παρ' ἡμῖν στέρησις συγγράμματος τῆς Γεωργικῆς, καὶ ἡ μεγάλη χρησιμότης τούτου εἰς πάντα ἰδιοκτήτην γαιῶν, γεωργὸν, κτηνοτρόφον, κηπουρὸν σταφιδοκτήμονα καὶ ἀμπελοκτήμονα, εἰς πάντα οἰκοδεσπότην ἔχοντα ἐν τῇ οἰκίᾳ του κῆπον ἢ κηπίδιον, δένδρα, λαχανώδη φυτὰ, ἄνθη, καὶ ἐν γένει εἰς πάντα φιλομαθῆ, παρέχει τὸ ἐνδόσιμον πρὸς τὴν ἀνατύπωσιν τοῦ ἀξιολόγου καὶ μοναδικοῦ παρ' ἡμῖν συγγράμματος τῆς Γεωργικῆς καὶ τῆς οἰκογενειακῆς οἰκονομίας τοῦ Γρ. Παλαιολόγου, τὸ ὁποῖον κατέστη πλέον δυσεύρετον.

Τὸ σύγγραμμα τοῦτο εἶναι γεγραμμένον εἰς γλῶσσαν εὐκατάληπτον καὶ εἰς τρόπον μεθοδικὸν, ἐμπεριλαμβάνει περὶ παντὸς εἴδους ἀναγομένου εἰς τὴν γεωργίαν, κτηνοτροφίαν, δενδροκομίαν κλπ. καὶ θέλει φέρει προσθήκας περὶ τῶν νεωτέρων ἀντικειμένων.

Ἡ ἀνατύπωσις αὕτη γίνεται κατὰ προτροπὴν πολλῶν τῶν φιλομούσων συνδρομητῶν τοῦ Φοίβου, πρὸς εὐκολίαν τῶν ὁποίων θέλει ἐκδίδεσθαι κατὰ μῆνα ἀνὰ ἓν φυλλάδιον καὶ συναποστέλλεσθαι μετὰ τοῦ Φοίβου πρὸς ἐκείνους τῶν συνδρομητῶν, οἵτινες θέλουσι νὰ ἔχωσι καὶ ν' ἀναγινώσκωσι τὰ τῆς γεωργικῆς καὶ οἰκιακῆς οἰκονομίας χρήσιμα.

Ἡ ἐτησία συνδρομὴ ὁρίζεται εἰς φράγκα (2), προπληρωτέα ἅμα τῇ παραλαβῇ τοῦ πρώτου φύλλου, ἀποστελλόμενα ταχυδρομικῶς ἐντὸς ἐπιστολῆς εἰς γραμματόσημα. Ὁ βουλόμενος λοιπόν, εὐαρεστηθήτω εἰδοποιῆσαι τὸν ἐκδότην τοῦ Φοίβου. Ἅμα δὲ ἀποτελεσθῇ ἀριθμὸς συνδρομητῶν δυνάμενος καλύψαι τὰς δαπάνας τῆς ἐκδόσεως, ἄρχεται ἡ δημοσίευσις.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Γ'. ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 1 ΙΟΥΛΙΟΥ 1881 ΑΡΙΘ. 8.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Προφυλακτικὰ κατὰ τῆς εὐλογίας.

Εἰδικὸν φάρμακον πρὸς τὸ νὰ προφυλαχθῇ τις ἀπὸ τοῦ νὰ κολλήσῃ ἐκ τῆς εὐλογίας δὲν ὑπάρχει. Πολλάκις παρατηροῦμεν ὅτι αἴφνης προσβάλλεταί τις ἄνευ γνωστῆς αἰτίας, ἄνευ πλησιάσεως αὐτοῦ εἰς πάσχοντα ἐξ εὐλογίας. Διότι φαίνεται, ὅτι τὸ μίασμα μεταφέρεται καὶ διαδίδεται διὰ τοῦ ἀέρος εἰς ἐκεῖνον, ὁ ὁποῖος εἶναι διατεθειμένος ἐξ ἰδίας διαθέσεως πρὸς τὴν νόσον.

Τὸ μόνον προφυλακτικὸν μέσον εἶνε ὁ περιορισμὸς τῆς πηγῆς τοῦ μιάσματος τῆς νόσου, ἥτις εἶνε αὐτὸς ὁ πάσχων, τὰ περὶ ἑαυτὸν πράγματα, καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τοῦ ὑγιοῦς ἐκ τοῦ τόπου ἔνθα ὑπάρχει ἡ νόσος. Ἡ ἀπομάκρυνσις αὕτη ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς βουλήσεως ἑκάστου. Τὰ προφυλακτικὰ ὅμως μέσα πρὸς τὴν μὴ διάδοσιν τῆς νόσου ἀνάγονται εἰς τὴν δημοσίαν ὑγιεινήν, ἥτις εἶνε ἀνατεθειμένη εἰς τὴν Κυβέρνησιν. Διὰ ταῦτα παρ'

ἡμῖν, ἀφ' ἧς συνέστη βασίλειον, ἐκ τῶν πρώτων μελημάτων τῆς τότε Κυβερνήσεως τοῦ 1835 ἦτον ἡ δημοσίευσις νόμου περὶ κολλητικῶν νόσων.

Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ὑποχρεοῦται ἕκαστος πολίτης νὰ εἰδοποιῇ τὴν ἀστυνομίαν ἅμα γνωρίσῃ τὴν ὕπαρξιν εὐλογιῶντος.

Ἐμποδίζεται ἡ εἴσοδος εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ νοσοῦντος παντὸς ὑγιοῦς. Μόνον ὁ ἰατρὸς δύναται νὰ εἰσέρχηται· ἀλλὰ καὶ οὗτος ὑποχρεοῦται προφυλακτικῶς νὰ πλησιάζῃ τὸν νοσοῦντα, καὶ πρὶν ἐξέλθῃ τῆς οἰκίας νὰ νίπτῃ δι' ὕδατος τὸ πρόσωπον καὶ τὰς χεῖρας.

Ἡ ἀστυνομία ὀφείλει νὰ φροντίζῃ πρὸς προμήθειαν τῶν ἀναγκαίων πρὸς τὸ ζῆν εἰς τὸν πάσχοντα.

Ἂν τὸ κακὸν διαδοθῇ εἰς πολλὰς οἰκίας, ἡ ἀστυνομία ἀποκλείει ἑκάστην πάσης συγκοινωνίας, καὶ ἐπιγράφει ἐπὶ τῆς θύρας ἑκάστης οἰκίας τὸ «ἐνταῦθα κεῖται εὐλογιῶν».

Τὸ πτῶμα τοῦ ἐξ εὐλογίας ἀποθανόντος θάπτεται προσεκτικῶς, ἵνα μή τις ἐγγίζῃ αὐτό. Πάντα δὲ τὰ τοῦ παθόντος πράγματα καίονται, ἢ καθαρίζονται διὰ καπνίσεως διὰ θείου, ἢ διὰ πλύσεως διὰ χλωρούχου τιτάνου, κλπ. περὶ ὧν τὸ αὐτὸ διάταγμα τοῦ 1835 διαλαμβάνει, καὶ κατὰ τὰ προειρημένα ἐν τῷ Φοίβῳ, διὰ μεγάλης θερμάνσεως.

Ἡ οἰκία τοῦ ἀποθανόντος καθαρίζεται καλῶς, ἀερίζεται καλῶς ἐπὶ 8 ἡμέρας, ἀσβεστώνονται οἱ τοῖχοι, πλύνονται καλῶς τὰ πήλινα καὶ ὑάλινα πράγματα κλπ.

Πρὸς ταῦτα προσθετέον, ὅτι πρέπει ἡ ἀστυνομία ν' ἀπαγορεύῃ αὐστηρῶς τὴν μεταφορὰν εὐλογιῶντος δι' ἁμάξης χρησιμευούσης πρὸς πάντας. Πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἰδία πρὸς τοῦτο ἅμαξα.

Τὸ ἄριστον μέσον τῆς προφυλάξεως ἐκ τῆς εὐλογίας εἶνε ὁ ἐμβολιασμὸς διὰ τῆς δαμαλίδος, περὶ οὗ εἰς τὸ ἑπόμενον λέξομεν.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΙΑΚΗ.

Περὶ τοῦ καλύματος τῆς κεφαλῆς.

Τὸ ἄνω καὶ τριχωτὸν μέρος τῆς κεφαλῆς ὀνομάζεται κόμη.

Ἡ κόμη καλύπτει τὸ κρανίον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει ὁ ἐγκέφαλος. Ὁ ἐγκέφαλος εἶναι τὸ κέντρον καὶ ἡ πηγὴ τῆς αἰσθήσεως καὶ τῆς κινήσεως, ἐν αὐτῷ ὑπάρχει ὁ νοῦς, καὶ ὅλαι αἱ δυνάμεις τοῦ νοός. Ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ ὑπάρχει ἡ ὑπεροχὴ τοῦ λογικοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῶν ἀλόγων ζώων.

Ἡ φύσις ἵνα προφυλάττῃ τὸν ἐγκέφαλον ἐκ τῆς ἐπιῤῥοῆς τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους τῆς ἀτμοσφαίρας παρέχει τὴν κόμην, ἥτις διὰ τῶν τριχῶν της ἐμποδίζει τὴν ἐπίδρασιν τοῦ ἐξωτερικοῦ ψύχους καὶ τῆς θερμότητος, καὶ διατηρεῖ πάντοτε τὴν αὐτὴν ζωϊκὴν θερμότητα τοῦ κρανίου· διότι, ὅσον ἀσφαλέστερα διατηρεῖται αὕτη ἐπὶ τοῦ κρανίου καὶ ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος, τόσον ἀσφαλεστέρα ὑπάρχει ἡ ὑγίεια.

Πολλάκις ὅμως ἐν καιρῷ μεγάλης προσβολῆς ἡλίου ἢ ψύχους ἡ κόμη δὲν ἐπαρκεῖ πρὸς τὴν τοιαύτην συντήρησιν ἀμεταβλήτου θερμότητος· τούτου ἕνεκα ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου ἐπενόησε τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς.

Σκοπὸς λοιπὸν τοῦ καλύμματος τούτου εἶνε ἡ προφύλαξις τοῦ κρανίου ἐκ τῆς ἔξωθεν προσβολῆς ἐκ τῆς μεγάλης ἡλιακῆς θερμότητος, καὶ μεγάλης ψυχρότητος. Ἐν ἄλλαις λέξεσιν ἡ διατήρησις ἀμεταβλήτου φυσικῆς θερμότητος τοῦ κρανίου.

Τούτου δοθέντος, φέρε ἤδη σκεψώμεθα ποῖον κάλυμμα εἶνε καταλληλότερον.

Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον συνήθως τὴν κεφαλὴν ἀκάλυπτον, καὶ ἐπὶ τὸ φυσικώτερον βιοῦντες διετήρουν καλῶς τὴν κόμην, ἣν ἐπήλειφον διὰ λιπαρᾶς ὕλης ἵνα τὸ μὲν δέρμα καλύπτηται ὑπὸ λεπτοῦ στρώματος ἐκ ταύτης, δι' ἧς ἐπροφυλάττετο ἐκ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιδράσεως τῆς θερμότητος ἢ ψυχρότητος, καὶ συνάμα καὶ αἱ τρίχες λιπαραὶ οὖσαι καθίσταντο ἔτι μᾶλλον ἁρμοδιώτεραι πρὸς τὴν προφύλαξιν τοῦ κρανίου.

Ἐν ὥρᾳ ὅμως μεγάλης ἡλιακῆς θερμότητος ἔφερον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς κάλυμμά τι *πῖλον* ἐν γένει καλούμενον, πίλημα καὶ ὑποκοριστικῶς πιλίον, πιλίδιον (*), εἶχε διάφορα σχήματα,

---

(*) Ἡ τέχνη τοῦ κατασκευάζειν τοὺς πίλους καλεῖται πιλητική, ὁ δὲ τεχνίτης πιλητής. Τὸ πάλαι ἦτον ἐπικρατεστέρα τῆς ῥαπτικῆς.

ἦτο συνήθως ὡς τὸ παρ' ἡμῖν φέσι, ὁ σκοῦφος κλπ. Ὅταν ὁ πῖλος ἔφερε χείλη ἢ στεφάνην ἐκαλεῖτο *πέτασος*, τὰ χείλη εἶχον διάφορον πλάτος, ἵνα προφυλάττῃ ἐκ τοῦ ἡλίου, ἐλέγετο καὶ καυσία, κυνέα κλπ.

Ὁ πέτασος ὁμοιάζει μὲ τὰ ἐν χρήσει νῦν καστόρια. Τὸ ἄχρι σχῆμα τοῦ ὑψηλοῦ νῦν καπέλλου ἦτον ἄχρηστον, ὡσαύτως καὶ τὰ κασκέτα τὰ φέροντα κεράμιον, ἅπερ ἐπενοήθησαν παρὰ τοῦ Ναπολέοντος Α΄.

Ἐν πολέμῳ ἔφερον τὴν περικεφαλαίαν, ἥτις ἐκαλεῖτο καὶ κόριθος, κόρυς, πήληξ, κυνέη· ἦτον ἐκ σκύτους ἢ χαλκοῦ, καὶ εἶχε σχῆμα κατάλληλον πρὸς προφύλαξιν τοῦ κρανίου ἐκ πληγῶν διὰ φονικῶν ὅπλων, ἐσωτερικῶς ὑπῆρχε πῖλος, ἢ λεπτὸν στρῶμα σπόγγου.

Κατὰ νόμον τοῦ Σόλωνος ἐν Ἀθήναις, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος ἀπηγορεύετο τὸ φέρειν τὸν κόριθον καὶ τὴν ἄλλην πολεμικὴν στολὴν ἐντὸς τῆς πόλεως. Ἐπὶ Ῥωμαίων ὅμως ἐπετρέπετο τοῦτο, καὶ ἔκτοτε ὁ κόριθος ἤρξατο λαμβάνειν διαφόρους τροποποιήσεις κατὰ διαφόρους ἐποχάς, καὶ κατέστη πλέον τὸ καλύπτειν τὴν κεφαλὴν συρμός, καὶ ἐπιβεβλημένον ἔθος· τῇ διαφορᾷ ὅτι, κατὰ τὸν μεσαιῶνα, καθ' ὃν οἱ ἄνθρωποι διεκρίνοντο εἰς δύο τάξεις εἰς εὐγενεῖς καὶ εἰς ἀγενεῖς, οἱ εὐγενεῖς ἔφερον ἴδιον κάλυμμα, ὅπερ δὲν ἐπετρέπετο φέρειν οἱ ἀγενεῖς. Διέφερε δὲ τὸ σχῆμα οὐ μόνον κατὰ τὰς ἐποχάς, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ ἔθνη.

Πολλὰ περὶ σχήματος τοῦ καλύμματος κεφαλῆς ἠδυνάμεθα περίεργα νὰ εἴπωμεν, ἀλλὰ χάριν συντομίας παραλείπομεν ταῦτα, καὶ λέξομεν εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον περὶ τοῦ νῦν καλύμματος τῆς κεφαλῆς.

Γ.΄ ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ ἀγρίων φθειρῶν.

Καλοῦνται καὶ *φθεῖρες τῆς ἥβης*. Διαφέρουσι τῶν ἄλλων φθειρῶν κατὰ τὸ σχῆμα καὶ χρῶμα τοῦ σώματος, τὸ ὁποῖον ἔχουσι μέλαν, στρογγύλον καὶ πλατύ, καὶ λαιμὸν βραχύ· ἔχει τοὺς 4

ὀπισθίους πόδας πολὺ ἰσχυρούς. Τὸ μέγεθος ἔχουσι διάφορον· οἱ μὲν εἰσὶ μικρότατοι, καὶ μόλις ὁρατοί, οἱ δὲ μεγάλοι μέλανες τὸ μέγεθος, ὡς μικρὰ φακή. Πολυπλασιάζονται τάχιστα; καὶ πολλάκις καί τοι μετὰ θεραπείαν φαίνονται ὅτι ἐξηλείφθησαν, αἴφνης αὖθις ἀναφαίνονται· διότι συμβαίνει νὰ διαφύγωσι τὴν καταστροφὴν τινὲς κρυπτόμενοι ὑπὸ τὰς πτυχὰς τῆς ἕδρας, ἢ ὑπὸ πτυχὰς ἐνδύματος. Γεννῶσιν ὠὰ καὶ παράγονται πλῆθος ταχέως,ὡς γίνεται καὶ εἰς τοὺς φθεῖρας τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ κορμοῦ. Ἴδε τὴν κάτωθι εἰκόνα.

Ὑπόκεινται εἰς τούτους μᾶλλον αἱ ῥυπαραὶ γυναῖκες, ἐξ ὧν συνήθως μεταδίδονται εἰς τοὺς ἄνδρας.

Καταστρέφονται διὰ ἐπαλοιφῆς ὑδραργυρικῆς, ἐπαλειφομένης ἀφ' ἑσπέρας ἐπὶ 4 ἢ 5 ἡμέρας, ὑπὸ ποσὸν μέτριον· ἡ κατάχρησις τῆς ἐπαλοιφῆς ταύτης ἐπιφέρει ἐνίοτε φλογώσεις τῶν οὔλων,ἑλκώσεις τοῦ στόματος, καὶ ἐν γένει τὸν ὑδραργυρισμόν, ὅστις ἀπαιτεῖ ἰδίαν θεραπείαν.

Καταστρέφουσι τούτους καὶ αἱ ἐπιλούσεις διὰ ἐλαίου τερεβινθίνης· διὰ καμφορούχου οἰνοπνεύματος· διὰ τῆς Βενζίνης, διὰ τοῦ ἀφεψήματος τῶν φύλλων τοῦ καπνοῦ (νικοτιανῆς) ὑπὸ ποσότητα δρ. 20 πρὸς 300 δρ. ὕδατος. Τὰ θειοῦχα λουτρά, ἀλλὰ βραδύτερον. Καλὸν εἶνε ἐν ᾧ γίνεται χρῆσις τῶν ἐπαλοιφῶν, νὰ γίνηται συνάμα μετὰ ὥρας καὶ λουτρὸν θειοῦχον.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τῆς νόσου εὐλογίας.

Ἡ εὐλογία παρίσταται ἐνίοτε ἄνευ φανερᾶς αἰτίας μολυσματικῆς ἢ μιασματικῆς· διότι ῥεῦμα, ὡς ἐῤῥέθη, ἀέρος διερχόμενον διὰ πάσχοντος δύναται νὰ μεταφέρῃ μακρὰν τὸ μίασμα, καὶ νὰ τὸ μεταδώσῃ εἰς ἕνα ἢ εἰς πολλοὺς τυχόντας ἐν τῷ ῥεύματι τούτῳ. Ὅταν τις λάβῃ τὸ μίασμα ἀμέσως οὐδὲν παρίσταται. Πολλάκις παρέρχονται ἑβδομάδες πολλαί, καὶ ἔπειτα φαίνεται ἡ νόσος. Συνήθως παρέρχονται μέχρι 40 ἡμερῶν. Διὰ τοῦτο

δύναται ἀφανῶς νὰ μεταφερθῇ ἡ νόσος ἐκ μεμακρυσμένων μερῶν.

Ὅταν πρόκειται νὰ φανερωθῇ ἡ νόσος προηγοῦνται δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας πρότερον συμπτώματά τινα φλογιστικά, τὰ ὁποῖα ὁμοιάζουσιν ὡς κρυολόγημα. Ἀναφαίνεται κακουχία καὶ καταβολὴ τῶν δυνάμεων γενική, ἔπειτα γίνεται πυρετὸς φλογιστικός, ἄνευ τοπικῆς παθήσεως, κεφαλαλγία, βρογχικὰ καὶ γαστροεντερικὰ συμπτώματα ὅμοια μὲ τὴν συνάγχην, οἱ ὀφθαλμοὶ εἰσὶν ἐρεθισμένοι, ἐπικρατεῖ ἀνορεξία καὶ δίψα.

Τὴν τρίτην ἢ τὴν τετάρτην ἡμέραν παρουσιάζονται ἐπὶ τοῦ προσώπου, ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τῶν χειρῶν, καὶ ἀλλαχοῦ στίγματα ἐρυθρά, ὡς δαγκάσματα ψύλλων, τὰ ὁποῖα κατ' ὀλίγον γίνονται κοκκωτά, καὶ εὑρίσκονται πολλὰ ἢ ὀλίγα ἐφ' ὅλου τοῦ σώματος, συνάμα ἀναφαίνονται καὶ ἐπὶ τοῦ στόματος καὶ τοῦ λάρυγγος· τότε ὁ πυρετὸς παύει· ἀλλὰ τὸ ἐξάνθημα ὁσημέραι αὔξει κατ' ὄγκον καὶ ἀποτελοῦνται φλύκταιναι κυκλικαί, ἀργυρόχροοι, πεπιεσμέναι, ἔχουσαι στίγμα ἐν τῷ μέσῳ, ὅπερ καλεῖται *ὀμφαλός*.

Κατὰ δὲ τὴν ἕκτην ἢ τὴν ἑβδόμην ἡμέραν ἀναφαίνεται πάλιν ὁ πυρετός, ὅστις καλεῖται *πυρετὸς τῆς πυώσεως*, καὶ διαρκεῖ μέχρι τῆς 11ης ἡμέρας. Μετὰ ταῦτα ἄρχονται αἱ φλύκταιναι νὰ μαραίνωνται καὶ ν' ἀποξηραίνωνται, καὶ τότε σχηματίζονται ἐφελκίδες (κόραι). Κατὰ τὴν 14ην καὶ κατόπιν ἄρχονται νὰ πίπτωσι, καὶ ν' ἀφήνωσιν οὐλὰς βαθείας, ἀνεξαλείπτους. Κατὰ πρῶτον καταπίπτουσιν αἱ τοῦ προσώπου, καὶ κατόπιν αἱ ἄλλαι.

Συμβαίνει ἐνίοτε αἱ ἐν τῷ λάρυγγι φλύκταιναι νὰ ἐπιφέρωσι μεγάλην φλόγωσιν καὶ ἐξόγκωσιν, ὥστε ὁ πάσχων ν' ἀποθάνῃ ἐκ πνιγμοῦ μᾶλλον. Εἴς τινας πάντα τὰ συμπτώματα γίνονται δεινά, καὶ ἐπιγίγνεται ὄλεθρος.

Ἡ νόσος αὕτη ἤδη δὲν εἶνε τόσον πολὺ δεινὴ ὅσον πρὸ αἰῶνος· διότι καὶ αὕτη ἄγει γηράσκουσα, ὡς καὶ ἄλλαι ἐπιδημίαι, ὧν τινες καὶ ἐξηλείφθησαν πλέον.

Θεραπεία. Πρὸ τῆς παρουσίας τοῦ ἐξανθήματος ἡ διάγνωσις εἶνε ἐπισφαλής. Πάντοτε ὅμως ἐὰν ὁ ἀσθενὴς ἦνε εὔρωστος, μία μικρὰ φλεβοτομία ἐπὶ τοῦ βραχίονος πρὸ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ

ἐξανθήματος ὠφελεῖ ὅπως φανῇ ἡ νόσος ἠπιωτέρα. Ταυτοχρόνως δὸς λαμβάνειν ἐν πυρετῷ ἀφέψημα κίνας κατὰ τὴν ἐν τῷ φύλλῳ 86 τοῦ Φοίβου Α΄. ἔτους συνταγήν· διότι καὶ τοῦτο συντελεῖ πρὸς κατεύνασιν τοῦ πυρετοῦ, καὶ ἐνίσχυσιν τῆς φύσεως. Ἅμα ἀναφανῇ τὸ ἐξάνθημα δύνασαι ἐξακολουθεῖν τοῦτο, καὶ παῦσον ὅταν σχηματισθῶσιν αἱ φλύκταιναι.

Δίδε ποτὰ δροσερὰ σεμάδαν ἢ πορτοκαλλάδαν, ἄπεχε τοῦ καθαροῦ ὕδατος, ἐὰν πεινᾷ δίδε ζωμὸν ὄρνιθος μετὰ αὐγολεμόνου· ἐὰν μὴ πεινᾷ, δίδε ἐνίοτε τοῦτον ἀντὶ ποτοῦ. Μὴ δίδε καθάρσιον ἐν ὥρᾳ πυρετοῦ, καὶ πάντοτε ἀπόφευγε τοῦτο· διότι ὠφελεῖ μὲν κατά τι· ἀλλὰ βλάπτει ἐκ τῶν ἐπισυμβαινουσῶν ἐνίοτε περιψύξεων ἕνεκεν τῆς θέσεως τοῦ πάσχοντος, ἐξ ὧν δεινοῦται ἡ νόσος, διότι τὸ μᾶλλον ἐπιβλαβὲς εἶνε ἡ περίψυξις. Διὰ τοῦτο ἀπαιτεῖται διαρκὴς καὶ μετρία θερμότης ἐπὶ τοῦ σώματος, καθαρὸς ἀήρ, καὶ ἡσυχία.

Ἰατρικῶν ἀνάγκην ἡ νόσος δὲν ἔχει ἐν ὅσῳ τὰ συμπτώματα παρίστανται καλῶς· ἐὰν ὅμως ἀναφανῶσι διαταρακτικά, τότε ἡ ἔντονος ἐπίδρασις τοῦ ἰατροῦ εἶνε ἀναγκαία.

Ἡ εὐλογία προσβάλλει ὀλιγώτερον τὰ μικρὰ παιδία, ἐν ᾧ ἡ κοκκίνη (βεμπελή), ἡ ἀστρακιὰ (ψαθολοῦρι), καὶ αἱ ἐγκεφαλικαὶ νόσοι προσβάλλουσι μᾶλλον ταῦτα.

Προσβάλλει ὀλιγώτερον τοὺς πέραν τῆς ἡλικίας τῶν 30 ἐτῶν ἀναλόγως τῆς προόδου αὐτῆς· ὥστε οἱ γέροντες καὶ τὰ μικρὰ παιδία μάλιστα τὰ πρὸ τῶν ἓξ μηνῶν ἡλικίας σπανιώτερον ὑφίστανται τὴν νόσον ταύτην.

Ε΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ φωσφορικῆς τιτάνου.

Ἡ φωσφορικὴ τίτανος ἀνάγεται εἰς τὰ αναληπτικὰ φάρμακα· ἀποτελεῖ σημαντικὸν μέρος τῶν συστατικῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος. Εὑρίσκεται εἰς τὸ αἷμα, εἰς τὸ σπέρμα, καὶ κατὰ μέγα ποσὸν εὑρίσκεται εἰς τὰ ὀστᾶ, τῶν ὁποίων τὰ 52/100 εἰσὶν φωσφορικὴ τίτανος. Κατὰ μέσον ὅρον ὁ σκελετὸς τοῦ ἀνθρώπου ἔχει βάρος ὀκάδ. 4, ὥστε τὰ ὅλα

ὀστᾶ τοῦ ἀνθρώπου ἔχουσι φωσφορικῆς τιτάνου πλέον τῶν 2 ὀκ.

Διὰ ταῦτα χρῆσιν τῆς φωσφορικῆς τιτάνου θεραπευτικῶς ποιοῦσιν ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τῶν παθῶν τῶν νόσων τῶν ὀστῶν, καὶ κατὰ τῶν καταγμάτων· διότι διευκολύνει τὸν σχηματισμὸν τοῦ πόρου (κάλου) καὶ τὴν σύμφυσιν· κατὰ τοῦ ῥαχιτισμοῦ, κατὰ τῶν χοιράδων, κατὰ τῆς βαρείας ὀδοντοφυΐας, κατὰ τῆς ἐκ τῶν διαλειπόντων πυρετῶν καχεξίας, ἐξ ἧς βραδύνει ἢ καὶ καταπαύει ἡ τῶν ὀστῶν αὔξησις, ὠφελεῖ καὶ κατὰ τοῦ α΄ βαθμοῦ τῆς φυματώσεως, κατὰ τῶν νυκτερινῶν ἱδρώτων καὶ κατὰ τῶν φθισικῶν διαῤῥοιῶν.

Ζ΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Κατασκευὴ καταπλασμάτων.

Πεπαντικὸν (ὡριμαντικὸν) κατάπλασμα.

Λάβε ἀλεύρου σικάλεως . . . . δρ. 30
μέλιτος . . . . δρ. 8

μῖξον καὶ ἐπίθεσον θερμόν. Ὠφελεῖ πρὸς ὡρίμανσιν τοῦ καλαγκάθου.

Ἄλλο.

Λάβε σταφίδος κορινθιακῆς, προβείου ἀξουγγίου, καὶ ἑνὸς ᾠοῦ σώου, μετὰ τοῦ κελυφάνου· κοπάνισον ἐν ἰγδίῳ τὸ ἀξούγγιον μετὰ τῆς σταφίδος ἕως οὗ ἑνωθῶσι καλῶς· εἶτα πρόσθες τὸ ᾠὸν σῶον, καὶ πάλιν κοπάνισον, ἵνα καλῶς ἑνωθῶσιν, ἐπίστρωσον ἐπὶ πανίου, καὶ ἐπίθες ψυχρόν· ὠφελεῖ ὅταν τὸ ἀπόστημα ἢ ὁ ὄγκος ἦνε φλογισμένος πρὸς ὡρίμανσιν καὶ ἀφαίρεσιν τῆς φλογώσεως.

Ἄλλο πρὸς ὡρίμανσιν παντὸς ἀποστήματος.

Λάβε ῥόϊδον, τὸ ὁποῖον ψῆσον ἐν κλιβάνῳ, εἶτα διάσχισον εἰς δύο, ἐπίπασσον μετὰ ζαχάρου, καὶ ἐπίθεσον.

Ἄλλο.

Λάβε ἀλεύρου ἀραβοσίτου, ἑψήματος (πετιμεζίου), καὶ κρόκου ᾠοῦ, ἀνάμιξον ὅπως γείνῃ πολτῶδες, καὶ ἐπίθες ψυχρόν.

Άλλο.

Λάβε ἓν ῥόϊδον γλυκὺ βράσον ἐντὸς χύτρας μετὰ ὕδατος ἀρκετοῦ, ἕως οὗ διαλυθῇ καὶ γείνῃ πολτός, ποίησον κατάπλασμα, καὶ ἐπίθες.

Άλλο.

Λάβε ἀλεύρου ἀραβοσίτου καὶ μέλιτος ἀρκετοῦ ὅπως γείνῃ πολτὸς, καὶ ἐπίθεσον ψυχρὸν ὡς κατάπλασμα.

Διαλύει τὰς φλογώσεις.

ΟΙΚΙΑΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Κατασκευὴ ἀρωματικοῦ ἐλαίου.

Λάβε πέταλλα (φύλλα ἄνθους) εὐώδη τῆς προαιρέσεώς σου θέσον ποσὸν τούτων μετὰ καθαροῦ ἐλαίου ἀμυγδάλων, πώμάτισον καλῶς καὶ θέσον ἐν σκιερῷ τόπῳ. Μετὰ 15 ἡμέρας ἀφαίρεσον τ' ἄνθη, καὶ ἔχεις ἔλαιον ἀρωματικὸν χρήσιμον πρὸς ἐπαλοιφὴν τῆς κόμης ἢ τοῦ προσώπου.

Ὕδωρ πρὸς καθαρισμὸν τοῦ χαλκοῦ.

Λάβε ὀξαλικοῦ ὀξέος	δρ.	1
θειικοῦ »	»	1
πέτρας Τρίπολη καλομμένης εἰς λεπτὴν κόνιν	»	30
ὕδατος κοινοῦ	»	150

μῖξον, καὶ ἔντριψον τὸ χάλκινον σκεῦος.

ΑΙ ΤΡΩΓΟΥΣΑΙ ΟΡΝΙΘΑΙ ΤΑ ΕΑΥΤΩΝ ΩΑ.

Ἐνίοτε ὄρνις γεννῶσα ὠὰ τρώγει ταῦτα, καὶ ἡ δεισιδαιμονία παρεξηγεῖ τὸ φυσικὸν τοῦτο γεγονός, ὡς ἀπαίσιον οἰωνόν, ὅπερ ἐπιφέρει τὴν θυσίαν ταύτης παρὰ τῆς οἰκοδεσποίνης.

Τὸ γεγονὸς τοῦτο εἶναι φυσικόν, εἶνε ὑπαγόρευσις τῆς φύσεως. Τὸ κελύφανον τοῦ ὠοῦ (ἡ φλοῦδά του) συνίσταται κυρίως ἐξ τιτανούχου ὕλης. Τιτανοῦχον ὕλην παρέχουσιν εἰς τὸν

διοργανισμὸν τῶν ζώων αἱ ζωϊκαὶ ὕλαι, ἡ δὲ φύσις ὑπαγορεύει εἰς τὰ ἔχοντα ζῶα ὀστᾶ νὰ τρώγωσι καὶ ζωϊκὰς ὕλας. Ἡ ὄρνις, ἵνα περιβληθῇ τὸ ἐν τῇ κοιλίᾳ της ὠὸν διὰ τοῦ στερεοῦ τιτανώδους στρώματος, ἔχει ἀνάγκην βρώσεως ζωϊκῆς ὕλης. Διὰ τοῦτο ἐπιζητεῖ πρὸς βρῶσιν ἔντομα, σκώληκας, μυίας κλπ. καὶ ἐν ἐλλείψει τούτων πολλάκις διὰ τοῦ ῥάμφου της ἀποσπᾷ τὰ πτερά της, καὶ τρώγει τὸ ἐν τούτοις αἷμα. Ἐὰν δὲ γεννᾷ ὠὰ τρώγει ταῦτα, ὅπως εἰσάξῃ εἰς τὸ σῶμά της ζωϊκὴν ὕλην.

Ἵνα λοιπὸν μὴ τρώγῃ ἡ ὄρνις τὰ ὠά της δίδε τρώγειν τιτανούχους τροφὰς ἢ ζωϊκὰς ὕλας, ἰδίως τετριμμένον καλύφανον ὠοῦ μετὰ πιτύρων, διότι καὶ ταῦτα ἔχουσι τιτάνου. Ἀναμίγνυε πίτυρα μετὰ τῶν ὑπολοίπων τοῦ μαγειρείου λιπαρῶν καὶ ζωμωδῶν ὑλῶν. Ἡ δὲ ὄρνις οὐ μόνον δὲν τρώγει πλέον τὰ ὠά της, ἀλλὰ καὶ πλείονα γεννᾷ.

Μὴ δίδε πρὸς βρῶσιν ἅλας· διότι τοῦτο διαλύει χυμικῶς τὴν σύστασιν τοῦ κελυφάνου· διὰ τοῦτο ὁσάκις φάγῃ ἅλας ἡ ὄρνις γεννᾷ ὠὸν ἄνευ στερεοῦ κελυφάνου.

Περὶ τῆς θρεπτικότητος τῶν ὀσπρίων, καὶ τοῦ σίτου.

Τὰ ὄσπριά εἰσιν αἱ θρεπτικώτεραι τροφαὶ μεταξὺ τῶν φυτικῶν προϊόντων. Ἡ θρεπτικὴ ὕλη αὐτῶν καλεῖται χυμιστὶ *ὀσπριΐνη*, ἐμπεριέχει ἄζωτον, αὕτη ὑπάρχει καὶ εἰς τὸν σίτον, καὶ ὀνομάζεται *σεμίδαλι* (glutina), καλεῖται καὶ *ἰνικὴ φυτική*. Ὑπάρχει ὡσαύτως καὶ εἰς τὸ γάλα, καὶ ὀνομάζεται *τυρικὴ* (caseina)· ὑπάρχει καὶ εἰς τὸ κρέας καὶ καλεῖται *μυϊκὴ* (musculina). Ἡ ὀσπριΐνη, ἡ εὑρισκομένη εἰς τοὺς σπόρους τῶν φυτῶν, ἐν οἷς ἀνάγονται καὶ τὰ ὄσπρια, καὶ ὁ σῖτος κλπ. ἀναλογεῖ κατὰ ποσότητα 24 μέχρι 31 μέρη ἐπὶ τοῖς 0/0 εἰς τὰ ὄσπρια.

Ἡ ὀσπριΐνη δὲν διαλύεται ὁλοσχερῶς ἐν τῷ βράζοντι ὕδατι, ὥστε ὁ ζωμὸς τῶν ὀσπρίων δὲν ἐμπεριέχει πολὺ ποσὸν θρεπτικῆς ὕλης.

Ἐὰν τὰ ὄσπρια προστεθῶσιν αἴφνης εἰς βράζον ὕδωρ, σκληρύνονται, καὶ ἡ ὀσπριΐνη αὐτῶν δὲν διαλύεται εἰς αὐτό. Τοῦτο

συμβαίνει καὶ ἐὰν βράζωσιν ἐν ὕδατι ἔχοντι ἅλατα τιτανοῦχα, ὡς εἰσὶ τὸ φρεάτιον ὕδωρ.

Ἵνα καλῶς βράζωσι τὰ ὄσπρια πρέπει νὰ προστίθενται εἰς τὸ ψυχρὸν ὕδωρ, καὶ μετ' αὐτοῦ νὰ θερμαίνωνται πρὸς βράσιν.

Γνωστόν ἐστιν ὅτι τὰ ὄσπρια ἐμπεριέχουσι τὸν περισσότερον φώσφορον μεταξὺ τῶν ἄλλων σπόρων. Ὅθεν τὰ ὄσπρια ὡς πρὸς τοῦτο ἰσοδυναμοῦσι μετὰ τῶν ὠῶν, μετὰ τοῦ μυελοῦ, (ἐγκεφάλου) καὶ τοῦ ἰχθύος, ἅπερ εἰσὶ τὰ μᾶλλον φωσφοροῦχα. Ὁ δὲ φώσφορος εἶνε ἡ σπουδαιοτέρα ὕλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος.

Ὁ σίτος ἐμπεριέχων σεμίδαλι, ὅπερ εἶνε ἡ θρεπτικὴ ὕλη αὐτοῦ, 15 0/0, εἶνε ὁ μᾶλλον παρέχων πλείονα θρεπτικὴν ὕλην μεταξὺ τῶν δημητριακῶν καρπῶν.

Ἡ οσπριίνη ἐμπεριέχει πλείω ποσὸν φωσφόρου παρὰ ἡ σεμιδαλίνη.

Τὰ ὄσπρια λοιπὸν ἔχοντα 24 ἕως 31 τοῖς ἑκατὸν θρεπτικῆς ὕλης εἶνε διπλασίως θρεπτικὰ τοῦ σίτου ἔχοντος 15 0/0 θρεπτικῆς ὕλης.

Ἡ προσθήκη λοιπὸν ἐν τῷ ἀλεύρῳ καὶ οσπρίων ἀλεύρου καθίστησι τὸν ἄρτον θρεπτικώτερον.

Διὰ τοῦτο ὅσοι μοναχοὶ συνήθως τρέφονται διὰ οσπρίων εἰσὶν εὐρωστότεροι τῶν ἄλλων.

ΠΕΡΙ ΜΕΤΑΓΓΙΣΕΩΣ ΤΟΥ ΑΙΜΑΤΟΣ.

Τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἐθεωρεῖτο ὡς πολύτιμον ἰατρικὸν πρὸς θεραπείαν νόσων. Πρὸ 4,000 ἐτῶν οἱ Αἰγύπτιοι, οἵτινές εἰσιν οἱ ἐφευρεταὶ τῆς φλεβοτομίας, ἐπενόησαν τὴν μετάγγισιν τοῦ αἵματος ἐξ ὑγιοῦς εἰς νοσοῦντα. Ἐλάμβανον δηλαδὴ αἷμα ἐξ ὑγιοῦς καὶ τὸ ἐνέχεον εἰς τὰς φλέβας νοσοῦντος, ἵνα ἀνανεώσωσι τὸ αἷμά του, καὶ οὕτω ἀνανεώσωσι καὶ τὰς δυνάμεις του, καὶ τὴν νόσον ἐξαλείψωσι· διότι ἐδόξαζον ὅτι ἡ κακὴ ποιότης τοῦ αἵματος εἶνε ἡ ἀρχικὴ αἰτία παντὸς κακοῦ τοῦ σώματος. Τούτου ἕνεκεν οἱ Αἰγύπτιοι μετεχειρίζοντο τὴν μετάγγισιν τοῦ αἵματος πρὸς θεραπείαν

τῶν μεγιστάνων. Δῆλον ἐκ τούτου γίνεται ὅτι εἶχον τότε ἀσφαλῆ μέθοδον πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς πράξεως ταύτης, ἥτις ἤδη θεωρεῖται ὡς πολὺ ἐπισφαλὴς καὶ ἐπικίνδυνος, ἐὰν μὴ ἐκτελεσθῇ καλῶς.

Ἐν Ῥώμῃ αἱ γυναῖκες ἐνόμιζον ὅτι τὸ αἷμα τοῦ ἀνθρώπου πινόμενον θεραπεύει τὴν ἐπιληψίαν. Ὅθεν αἱ πάσχουσαι ἐκ ταύτης μετέβαινον εἰς τὰ θέατρα τῶν μονομάχων, καὶ ἅμα ἔβλεπόν τινα ἐκπνέοντα, ἀπερρόφουν διὰ τοῦ στόματός των τὸ αἷμά του.

Ὁ Ὀβίδιος λέγει ὅτι ἡ Μηδεία συνεβούλευσε τὰ τέκνα τοῦ Πελίου ἵνα χύσωσιν εἰς τὰς φλέβας αὐτοῦ αἷμα νέον, ἵνα ἀνανεώσωσιν αὐτὸν καὶ ἐπαναφέρωσι τὰς νεανικὰς δυνάμεις. Δῆλον ἐκ τούτου γίνεται ὅτι ἐπεκράτει ἰδέα ὅτι εἰς τὸ αἷμα ἔγκειται ἡ ζωὴ καὶ ἡ νεότης, καὶ ὅτι ἡ ἀνανέωσις τούτου, ἀνανεόνει καὶ τὴν ἡλικίαν!

Οἱ ἰατροὶ Γαληνός, Κέλσος καὶ Πλίνιος, θεωροῦσιν ὡς βέβαιον ὅτι ἡ εἰσαγωγὴ νέου αἵματος καλῆς ποιότητος καὶ θερμοῦ εἰς τὰς φλέβας θεραπεύει τὰς νόσους.

Μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην καθ' ὅσον αἱ ἐπιστῆμαι ἐξέπιπτον κατέπαυσε καὶ ἡ ἰδέα αὕτη. Καὶ ὅταν ἐπὶ Ἀράβων ἤρξατο ἀναγεννᾶσθαι ἡ ἐπιστήμη, ἀνεφάνη πάλιν ἡ ἰδέα τῆς μεταγγίσεως τοῦ αἵματος. Κατὰ δὲ τὰ 1400 μ. Χ. ἱστορεῖται ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Γαλλίας Λουδοβῖκος ΙΑ'. πάσχων ὑπὸ μεγάλης κακοχυμίας, καὶ ἵνα βραδύνῃ τὸ γῆρας ἐξεμύζει (ἐβύζανε) τὸ αἷμα μικρῶν παιδίων.

Κατὰ δὲ τὸ 1658 μ. Χ. ἐγένετο ἐν Ἀγγλίᾳ ἡ πρώτη δοκιμὴ τῆς μεταγγίσεως τοῦ αἵματος. Τὸ δὲ 1667, ἐν Παρισίοις, ἐπεκράτει ἡ μανία πρὸς τὸ φλεβοτομεῖν, καὶ πρὸς πᾶσαν νόσον ἀφθόνως ἐφλεβοτόμουν, ὥστε ἔξωθεν τῶν ἐργαστηρίων τῶν φλεβοτόμων ἐσχηματίζοντο ρύακες αἵματος. Νέος τις τοσοῦτον ἡμέραν τινὰ ἐφλεβοτομήθη ὥστε κατεβλήθη θανατηφόρως. Ἰατρός τις ἐνέχυσεν εἰς τὰς φλέβας του νέον αἷμα, καὶ ὁ πάσχων ἀνέλαβε. Μετά τινας μῆνας ἐγένετο παρ' αὐτοῦ μετάγγισις αἵματος εἴς τινα παράφρονα, ἀλλ' ἀπέτυχε· διότι ἐπέφερε τὸν θάνατον. Ἡ γυνὴ τούτου κατήγγειλε τὸν ἰατρὸν ὡς ἐπενεγκόντα τὸν θάνατον. Ἔκτοτε ἡ μετάγγισις τοῦ αἵματος κατηργήθη διὰ νόμου.

Κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον ὁ περίφημος ἰατρὸς Νελατὼν ἐπανέλαβεν ἐπιτυχῶς τὴν πρᾶξιν ταύτην. Ἔκτοτε ἐγένετο καὶ ὑπ' ἄλλων ἰατρῶν. Πρὸς ἐπιτυχίαν ἀπαιτεῖται ἐπιδεξιότης· διότι, ἐὰν εἰσέλθῃ ἐλαχίστη φυσαλὶς ἀέρος, ἢ θρόμβος αἵματος,

ὁ θάνατος εἶνε ἀναπόφευκτος. Ἤδη ἐπενοήθησαν διάφορα ἐργαλεῖα πρὸς τοῦτο, καὶ ὅμως ὁ ἥμισυς ἀριθμὸς τῶν ὑποβαλλομένων εἰς τὴν ἀπελπιστικὴν ταύτην ἐγχείρισιν θεραπεύεται· ὥστε ὑπολείπεται πολύ, ὅπως τελειοποιηθῇ ἡ τοιαύτη ἐγχείρισις, καὶ φθάσῃ εἰς τὴν ἀρχαιοτάτην ἐντέλειαν.

ΑΙ ΧΕΛΙΔΟΝΕΣ ΚΑΙ ΤΑ ΜΙΑΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑΣ.

Ὁ μὲν καθαρὸς ἀὴρ εἶνε ὠφέλιμος οὐ μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ζῶα καὶ εἰς τὰ πτηνά. Ὁ δὲ ἀκάθαρτος καὶ μιάσματα ἔχων ἀὴρ εἰς πάντα ταῦτα εἶνε ἐπιβλαβής, καὶ ἡ φύσις ὁδηγεῖ τὴν ἀπομάκρυνσιν ἐκ τοῦ τόπου ἔνθα ἀὴρ μιασματικὸς ὑπάρχει· διὰ τοῦτο καὶ τὸ καταλληλότερον προφυλακτικὸν καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον εἶνε ἡ φυγὴ ἐκ τοῦ τόπου τοῦ μιάσματος.

Αἱ μιασματικαὶ καὶ ἐπιδημικαὶ νόσοι προσβάλλουσιν ἐν πρώτοις τὰ οἰκόβια ζῶα, ὄρνιθας, κύνας, γαλᾶς, κλπ.

Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει ὅτι ὁ ἐν Τροίᾳ λοιμὸς ἐν πρώτοις προσέβαλε τοὺς κύνας καὶ τοὺς ἡμιόνους.

Ἐσχάτως παρετηρήθη ἐν Εὐρώπῃ ὅτι αἱ χελιδόνες ἀνεχώρησαν ἐκ τῶν οἰκιῶν, ἐν αἷς ὑπῆρχεν ἡ νόσος διφθερίτης, εὐλογία, κοκκίνη, κλπ. Ἡ τοιαύτη παρατήρησις εἶνε σημαντικὴ πρὸς μείζονα διάγνωσιν τῆς πραγματικῆς ὑπάρξεως ἐπιδημικῶν νόσων.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΨΥΧΗΣ.

Ὁ φίλος ὁ ἀληθινὸς τοῦ φίλου του τοὺς φίλους ἔχει ὡς ἰδικούς του, καὶ τοὺς ἐχθροὺς τοῦ φίλου του ἐχθροὺς ἰδίους ἔχει.

Διὰ τοῦ γνώμονος τούτου δύνασαι νὰ γνωρίζῃς ἂν ἔχῃς, καὶ πόσους ἔχεις ἀληθεῖς φίλους.

Ὁ ἀληθὴς φίλος εἶνε ὡς ἄλλος ἑαυτός· ἀγάπα λοιπὸν τοῦτον ὡς ἑαυτόν.

Τὸν μὴ ἀληθῆ φίλον περιποιοῦ, καὶ φίλει ὡς μισήσων, καὶ μίσει ὡς φιλήσων.

* * *

Ὁ ἀληθὴς ἐπιστήμων εἶνε γνωστὸς ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ. Ὁ μὴ ἀληθὴς ἐπιστήμων εἶνε ἄγνωστος ἐν τῷ ἐπιστημονικῷ κόσμῳ, γνωστὸς ἐν εὐαρίθμοις τισὶ καὶ ἐν μικρᾷ κοινωνίᾳ.

* * *

Όπου δὲν ἐπιζητεῖται ἡ εἰδικότης ἐν ἐπιστήμαις καὶ τέχναις, ἐκεῖ ἀληθὴς πρόοδος πρὸς βελτίωσιν οὐ δύναται γενέσθαι.

* *
*

Ὡς τὸ φίλτρον ἐπισκοτίζει τοὺς γονεῖς πρὸς εὐκρινῆ κρίσιν περὶ τῶν τέκνων των, οὕτως καὶ ἡ δοκησισοφία καὶ ἡ φιλαυτία ἐπισκοτίζουσι τὴν γνῶσιν περὶ τῆς ἑαυτῶν καταστάσεως. Οἱ μὲν πρῶτοι κατακρίνουσι τὰ τῶν ἄλλων τέκνα, περιορῶντες τὰ ἑαυτῶν· οἱ δὲ δεύτεροι κατακρίνουσι τὰς τῶν ἄλλων πράξεις, περιορῶντες τὰς ἑαυτῶν.

* *
*

Ὁ ἄρτι ἀποθανὼν Αἰμύλιος Γιραρδῖνος ἦτον ὁ πρῶτος ἐν Γαλλίᾳ, ὅστις ἐδημοσίευσεν ἐγκυκλοπαιδείαν μᾶλλον πρακτικὴν παρὰ θεωρητικήν. Τὸ 1831 ἐδημοσίευσε τὴν «*Ἐφημερίδα τῶν Κοινωφελῶν Γνώσεων*». Κατὰ τὸ πρῶτον ἔτος εἶχε συνδρομητὰς 130 χιλιάδας! διότι ἐκεῖ οἱ πλεῖστοι τῶν νοημόνων πολιτῶν εἰσιν φιλαναγνῶσται καὶ φιλομαθεῖς, καὶ δὲν δυσκολεύονται νὰ πληρόνωσι 4 φράγκα κατ' ἔτος συνδρομὴν δι' ἀνάγνωσιν χρησίμων καὶ ὠφελίμων ἀναγνωσμάτων· διὰ τοῦτο καὶ ἐνθαρρύνονται ἐκεῖ οἱ συγγραφεῖς. Ἐκ τῆς τοιαύτης μεγάλης συνδρομῆς ἐνεθαρρύνθη ὁ Γιραρδῖνος καὶ ἐδημοσίευσε καὶ ἄλλα κοινωφελῆ ἔργα. Τὸ «*Μουσεῖον τῶν Οἰκογενειῶν*», τὴν «*Ἀγροτικὴν Οἰκίαν*» καὶ τὸ «*Φιλολογικὸν Πάνθεον*».

Καὶ νῦν ἔτι ὁ τῆς παιδείας ὑπουργὸς τῆς Γαλλίας, ὡς ἂν μὴ ἤρκει ἡ μεγίστη πληθὺς τῶν συνδρομητῶν εἰς τοιαῦτα περιοδικά, παρέχει ἐκ τοῦ δημοσίου ἰδίας συνδρομὰς ἀρκετοῦ ποσοῦ εἴς τινα περιοδικὰ τῶν πρακτικῶν ἐπιστημονικῶν γνώσεων.

Ἐν Βερολίνῳ τῇ ἐπινεύσει τῆς Κυβερνήσεως ἐπραγματοποιήθη τὸ μέγα ἔργον τῆς ἐφαρμογῆς τῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως εἰς τὰς κινητικὰς μηχανάς. Κατεσκευάσθη σιδηρόδρομος μήκους 2,500 μέτρων ἐφ' οὗ διέτρεξαν ἅμαξαι ἄνευ ἵππων, ἄνευ ἀτμοῦ, ἀλλὰ μόνον διὰ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, φέρουσι 21 ἐπιβάτας, καὶ διατρέχουσαι 15 ἕως 20 χιλιόμετρα καθ' ὥραν.

Ἐν δὲ Παρισίοις γίνεται ὡσαύτως τοιοῦτος σιδηρόδρομος ἠλεκτρικός, ὅπως χρησιμεύσει ὡς δεῖγμα ἐν τῇ προσεχεῖ ἐκθέσει τῶν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἐφαρμογῶν. Τὰ πάντα ἐν τῇ ἐνθαῤῥύνσει τῆς Κυβερνήσεως εἰς τὰ πεφωτισμένα ἔθνη γίνονται.

ΣΥΜΠΛΗΡΩΜΑ ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΜΗ ΤΟΜΗΣ ΤΟΥ ΚΟΡΙΝΘΙΑΚΟΥ ΙΣΘΜΟΥ.

Τὸ ἐθνικὸν συμφέρον τῆς μὴ τομῆς καὶ διαιρέσεως τῶν συνεχομένων χωρῶν εἰς τοὺς κατοίκους αὐτῶν οὐ μόνον οἱ ἀρχαῖοι καὶ οἱ τῶν μεταγενεστέρων ἐποχῶν ἔμφρονες καὶ φιλοπάτριδες ἀνεγνώρισαν ὡς ἀσύμφορον καὶ ἐπιβλαβές, καὶ μόνον ὠφέλιμον τοῖς ξένοις ὄν, ἀλλὰ καὶ οἱ νῦν σύγχρονοι Ἀμερικανοὶ τοῦτο μεγάλως ἐξετίμησαν, καὶ ἤδη ἀνθίστανται εἰς τὴν παρὰ τοῦ Λεσὲψ τομὴν τοῦ Παναμᾶ, διότι ἡ τομὴ τούτου ἀποβλέπει ἐμπορικὸν συμφέρον τῶν Εὐρωπαίων πρὸς τὴν διὰ θαλάσσης ταχυτέραν συγκοινωνίαν μετὰ τῶν δυτικῶν μερῶν τῆς Ἀμερικῆς, μετὰ τῆς Ἰαπωνίας καὶ Κίνας καὶ τῶν ἄλλων μερῶν.

Εἰς τοὺς κατοίκους ὅμως τῆς Ἀμερικῆς εἶνε ὅλως ἀσύμφορος ἡ τομὴ αὕτη· διότι οὗτοι συγκοινωνοῦσι διὰ τῶν σιδηροδρόμων.

Διὰ ταῦτα ἀρτίως Ἀμερικανὸς μηχανικὸς ἐπρότεινεν, ὅπως μὴ γείνῃ ἡ τομὴ τοῦ Παναμᾶ, ἀλλὰ νὰ κατασκευασθῇ δίολκος ἐπὶ τοῦ ἰσθμοῦ τούτου, δι' ἧς ὁλόκληρα τὰ πλοῖα νὰ μεταφέρωνται διὰ ξηρᾶς ἐκ τοῦ Ἀτλαντικοῦ Ὠκεανοῦ εἰς τὸν Εἰρηνικόν. Τὴν πρότασιν ταύτην παρεδέξατο μία τῶν Ἡνωμένων Πολιτειῶν, καὶ εἰσέτι κεῖται ὑπὸ συζήτησιν· τὸ ἔργον εἶνε κολοσσαῖον· ἐνώπιον ὅμως τῆς νῦν καὶ τῆς μελλούσης προόδου τῶν φυσικῶν καὶ μηχανικῶν ἐπιστημῶν, δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι τὸ ἔργον εἶνε κατορθωτόν.

Ὡς βαίνουσιν ἤδη αἱ μηχανικαὶ ἐπιστῆμαι, ὅταν ἡ τοῦ ἠλεκτρισμοῦ δύναμις ἀντικαταστήσῃ τὸν ἀτμόν, ἢ συμπράξῃ μετ' αὐτοῦ, δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι ἔσεται ἦμαρ, καθ' ὃ τὰ κολοσσαῖα πλοῖα ἐρχόμενα εἰς τὴν παραλίαν, θέλουσιν ἐξακολουθεῖ τὴν πορείαν των διὰ ξηρᾶς, καὶ συγκοινωνεῖ μετὰ πόλεων καὶ χωρίων.

Ὅλα τὰ ἔθνη τ' ἀποκεχωρισμένα διὰ θαλάσσης ἀπ' ἀλλήλων, ποθοῦσι τὴν μεταξύ των συγκοινωνίαν διὰ ξηρᾶς· διὰ τοῦτο κατέχουσιν ἤδη τὰ μηχανικὰ πνεύματα αἱ μέγισται καὶ γιγαντιαῖαι ἐπιχειρήσεις. Ἀφ' οὗ μέγιστα ὄρη διετρύπησαν πρὸς διευκόλυνσιν τῆς διὰ ξηρᾶς συγκοινωνίας, ἀφ' οὗ διετρύπησαν ὑποβρυχίως οἱ Ἄγγλοι τὸν Τάμεσιν ποταμὸν καὶ συγκοινωνοῦσι διὰ σιδηροδρόμου, ἤδη ἄγγλοι καὶ γάλλοι ἐργάζονται, ὅπως κατασκευάσωσιν ὑποβρύχιον ὁδὸν μεταξὺ Ἀγγλίας καὶ Γαλλίας, καὶ αἱ δύο αὗται μεγάλαι χῶραι αἱ διὰ θαλάσσης ἀπο-

χωριζόμεναι, θέλουσι συγκοινωνεῖ. διὰ ξηρᾶς διὰ ὑπογείου σιδηροδρόμου.

Ἀλλὰ τὸ ἔτι μέγιστον εἶνε ἡ ἄρτι ἐν Ἀμερικῇ προταθεῖσα ἐπιχείρισις παρὰ μηχανικῶν, ἣν παρεδέχθη καὶ ὁ μέγας τῆς ἐποχῆς μηχανικὸς Ἔδισων. Πρόκειται νὰ κατασκευασθῇ ὑποβρύχιος σωλὴν ἀπὸ Ἀμερικῆς εἰς Εὐρώπην, δι' οὗ νὰ γίνηται συγκοινωνία διὰ σιδηροδρόμου. Ὁ ὑπωκεάνιος οὗτος ὀχετὸς θέλει ἔχει μῆκος 5,600,000 μέτρων, ἔσεται ὅλως ἐκ σιδήρου, καὶ θ' ἀποτελῆται ἐκ τεμαχίων σιδηρῶν σωλήνων συνηρμωσμένων, ὧν ἕκαστον ἕξει μῆκος μέτρων 5 καὶ πάχος ἡμίσεος μέτρου, ἵν' ἀντέχῃ εἰς τὴν μεγίστην πίεσιν. Ὁ Ἔδισων λέγει, ὅτι διὰ τοιούτου σωλῆνος δύναται νὰ κατορθώσῃ, ὥστε αἱ ἅμαξαι τοῦ σιδηροδρόμου νὰ κινῶνται αὐτομάτως ἐντὸς τοῦ σιδηροῦ σωλῆνος διὰ τῆς παραγωγῆς ἠλεκτρικῆς δυνάμεως, ἄνευ ἰδίας δαπάνης. Ἡ δὲ δαπάνη πρὸς τὸ τέλος τοῦ ἔργου ὑπολογίζεται εἰς 4 χιλιάδας ἑκατομμυρίων φράγκων.

ΣΗΜΕΙΩΣΙΣ.

Συνεχῶς πολλοὶ τῶν συνδρομητῶν τοῦ Φοίβου παραπονοῦνται ὅτι δὲν λαμβάνωσι τὰ φύλλα αὐτοῦ. Ἐν ᾧ ἐκ τοῦ γραφείου τοῦ Φοίβου ἀνελλειπῶς καὶ μετ' ἐπιστασίας πέμπωνται. Ὁλόκληροι φάκελλοι, ὁλόκληρα σώματα ἀπώλλοντο οὐ μόνον ἀπ' Ἀθηνῶν μέχρι Πειραιῶς, καὶ μέχρι τῶν ἐσωτερικῶν τοῦ Κράτους ἐπαρχιῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἐξωτερικόν. Δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι αἱ τοιαῦται ἀπώλειαι γίνονται ἐντὸς τοῦ Κράτους, καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς ταχυδρομείοις. Τοῦτο εἶνε λυπηρόν· διότι ἐμφαίνει κακὴν κατάστασιν τῆς ὑπηρεσίας, δι' ἣν εὐθύνονται οἱ ἰθύνοντες καὶ ἐπιτηροῦντες τὴν ὑπηρεσίαν. Ὁ Φοῖβος πληρώνει διὰ τὴν ἅπαξ τοῦ μηνὸς δημοσίευσιν αὐτοῦ ταχυδρομικὰ τέλη κατὰ μῆνα ὑπὲρ τὰς 70 δρ. καὶ δικαιοῦται νὰ ἐκφράζῃ τὰ δίκαια παράπονά του.

ΔΙΟΡΘΩΣΙΣ

Ἐν σελ. 105 προηγουμένου φύλλου

ἔστω καλάμου ἀρωματικοῦ	δρ.	2	ἀντὶ	11
καστορίου........	»	2	»	11
μοσχοκαρίων	»	2	»	9

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Γ.' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 1 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1881 ΑΡΙΘ. 9.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Περὶ τοῦ δαμαλισμοῦ καὶ ἀναδαμαλισμοῦ.

Ἐν Ἑλλάδι εἰσήχθη ὁ δαμαλισμὸς ὑποχρεωτικὸς διὰ τοῦ ἀπὸ 4 Ἀπριλίου 1835 Β. διατάγματος.

Κατὰ τὸν νόμον τοῦτον ὑποχρεοῦται νὰ ἐμβολιασθῇ, ὅςτις δὲν ὑπέστη φυσικὴν εὐλογίαν· τὰ δὲ νήπια πρέπει νὰ ἐμβολιάζωνται μετὰ τὴν ἡλικίαν τῶν 6 μηνῶν ἀπὸ τῆς γεννήσεώς των.

Ἂν ὁ ἐμβολιασμὸς μὴ ἐπιτύχῃ, πρέπει νὰ ἐπαναληφθῇ ἐντὸς τοῦ ἀκολούθου ἔτους, τοῦτο καλεῖται *ἀναδαμαλισμός*. Μόνον μετὰ τὸν τρίτον ἐμβολιασμὸν ἀπαλλάσσεταί τις τῆς τοιαύτης ὑποχρεώσεως.

Ἀπαγορεύεται ὁ ἐμβολιασμὸς διὰ φυσικῆς εὐλογίας, καὶ ὁ οὕτως ἐμβολιάζων τιμωρεῖται μὲ πρόστιμον ἢ μὲ κράτησιν.

Ὁ ἐμβολιασμὸς πρέπει νὰ γείνηται διὰ ὑγρᾶς ὕλης δαμαλίδος· ἐν ἐλλείψει ταύτης ἔστω καὶ διὰ ξηρᾶς (οἵας ἡ εἰς τὰς λεγομένας ἀκίδας)· διότι αὐτὴ ἐνίοτε ἀποτυγχάνει.

Ἡ ὕλη νὰ λαμβάνηται ἐκ τῆς φλυκταίνης τὴν 9 ἢ 10 ἡμέραν ἀπὸ τοῦ ἐμβολιασμοῦ. Καθ' ἡμᾶς τὴν 7 ἢ 8.

Ὁ ἐμβολιασμὸς πρέπει νὰ γείνηται ἐπὶ ὑγιοῦς ἀνθρώπου, καὶ ἰδίως ὅταν ὁ καιρὸς εἶνε δροσερὸς καὶ αἱ ἡμέραι αἴθριοι.

Σημεῖα τοῦ ὅτι ἐπέτυχεν ὁ ἐμβολιασμὸς εἰσὶ τάδε : Κατὰ τὴν τρίτην καὶ τετάρτην ἡμέραν ἀπὸ τοῦ ἐμβολιασμοῦ παρουσιάζεται ἐξόγκωμα ἐπὶ τῶν νύξεων ὡς μικρὸν ἐξάνθημα ἐρυθρὸν ἐξέχον ὀλίγον. Περὶ τὴν ἑβδόμην μεγαλύνεται καὶ μεταβάλλεται εἰς φλύκταιναν. Τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἡ κορυφὴ ταύτης βυθίζεται ὀλίγον καὶ σχηματίζει ὀμφαλόν, ἔχει χρῶμα μαργαρίτου, καὶ πέριξ ὀρυθρότητα· τότε παρίσταται καὶ πυρετὸς εἴς τινας πολύς, εἰς ἄλλους ἀνεπαίσθητος. Μετὰ ταῦτα ἐξογκοῦται ἡ φλύκταινα καὶ λαμβάνει σχῆμα πλατύ. Ἐνίοτε ὁ βραχίων καταλαμβάνεται ὑπὸ οἰδήματος ὀδυνηροῦ, οἱ ὑπομασχάλιοι ἀδένες ἐξωγκοῦνται, ὁ δὲ πάσχων αἰσθάνεται ῥίγος καὶ θερμότητα ἀλληλοδιαδόχως. Τὴν ἑνδεκάτην ἡμέραν ὁ ἐρυθρὸς κύκλος γίνεται ὠχρός, ἡ φλύκταινα αὔξεται καὶ γίνεται πυώδης. Ἀπὸ δὲ τῆς δωδεκάτης μέχρι τῆς δεκάτης πέμπτης ἡ ἐρυθρότης τοῦ κύκλου ἐξαφανίζεται, ἡ δὲ φλύκταινα μαραινομένη ξηραίνεται, καὶ γίνεται ἐφελκὶς (κόρα) κιτρινωπή, καὶ εἶτα μελανή. Πίπτει αὕτη περὶ τὴν 20 ἢ 25 ἡμέραν, καὶ μένει τύπος στρογγύλος.

Ὁ ἐμβολιασθεὶς δὲν ἔχει ἀνάγκην αὐστηρᾶς διαίτης· δὲν πρέπει νὰ τρώγῃ παστὰ ἁλμυρά, οὔτε φαγητὰ τιγανητὰ καὶ ἐλαιώδη. Πρέπει νὰ προφυλάττῃ τὴν φλύκταιναν, νὰ μὴ ξύῃ ταύτην, οὔτε νὰ τὴν πιέζῃ.

Ἡ καλὴ φλύκταινα τοῦ δαμαλισμοῦ εἶνε διαφανής, ἐμπεριέχει ἰξῶδες ὑγρόν, καὶ βραδέως ἐξερχόμενον. Τοῦτο ὑπάρχει τὴν 7 ἢ 8 ἡμέραν, καθ' ἣν πρέπει νὰ λαμβάνηται ἡ πρὸς ἐμβολιασμὸν ὕλη.

Πρέπει νὰ ἐμβολιάζηται τὸ παιδίον ἐν ἡλικίᾳ ὅσον τὸ δυνατὸν μεγαλειτέρᾳ ὑπὲρ τοὺς 6 μῆνας. Ἐὰν ὅμως ὑπάρχῃ ἐπιδημία εὐλογίας ἀνάγκη ἐμβολιάσαι τοῦτο καὶ ἐν μικρᾷ ἡλικίᾳ μηνῶν δύο καὶ ἐντεῦθεν.

Ὁ ἐμβολιασμὸς πρέπει νὰ γείνεται παρὰ ἰατροῦ ἢ ἐμβολια-

στοῦ· ἐν ἐλλείψει καὶ ἐν ἀνάγκῃ δύναται καὶ ἄλλος ἐμβολιάσαι· διότι τὸ ἔργον εὔκολόν ἐστι. Ἰδοὺ πῶς γείνεται.

Διὰ νυστερίου ποίησον ἐπὶ τῆς ἐμπροσθίου ἐπιφανείας τοῦ βραχίονος τρεῖς μικρὰς ἀμυχὰς ἢ ἐκδορὰς ἐπιδερμίδος. Λάβε κατόπιν τὴν ἀκίδα τῆς δαμαλίδος καὶ ἐφάρμωσον ἐπὶ τῆς ἀμυχῆς ἐπισύρων ταύτην ἵνα μεταδωθῇ εἰς τὴν ἀμυχὴν ἡ ἐκ τῆς ἐπαφῆς δαμαλίς. Τοῦτο ποίει ἐφ' ἑκάστης ἀμυχῆς μὲ τὴν αὐτὴν ἀκίδα. Εἶτα ἔμβρεξον τεμάχιον χάρτου ἐν καθαρῷ ὕδατι καὶ ἐπίθεσον. Τ' αὐτὰ ποίησον καὶ ἐπὶ τοῦ ἄλλου βραχίονος δι' ἄλλης ἀκίδος δαμαλίδος.

Ἐνίοτε γίνεται ψευδὴς φλύκταινα μὴ οὖσα δαμαλίδος· τοιαύτη γίνεται ἐπιβούλως ἐκ κακῆς ποιότητος τῆς ὕλης, ἢ ψευψοῦς ὕλης· τινὲς ἐμβολιασταὶ ἀσυνείδητοι μὴ ἔχοντες γνησίαν δαμαλίδα ἐμβάφουσι τὰς ἀκίδας εἰς ὀπὸν συκῆς ἢ τιθυμάλλου (φλόμου), καὶ διὰ τοιούτου ἐμβολιασμοῦ παράγονται φλύκταιναι, αἵτινες διαγινώκονται, διότι δὲν παρουσιάζονται τὰ ῥηθέντα χαρακτηριστικά. Ἡ φλύκταινα γίνεται τὴν 2 ἢ 3 ἡμέραν μὴ ἔχουσα ὀμφαλόν, οὔτε κόκκινον κύκλον· ξηραίνεται ταχέως, οὐδένα τύπον διαρκῆ ἀφήνουσα.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι τοιαύτη ψευδοῦς ἐμβολιασμοῦ φλύκταινα δύνανται γενέσθαι καὶ ἐκ καλῆς καὶ γνησίας ὕλης δαμαλίδος, ἐὰν ὁ ἐμβολιασθεὶς εἶχε ἄλλοτε ὑποστῆ τὴν φυσικὴν εὐλογίαν, ἢ καὶ ἐμβολιάσθη· ἢ ἐὰν εἶχε ἐμβολιασθῇ διὰ καλῆς δαμαλίδος, καὶ πρὶν παρέλθωσιν ἔτη, καὶ πρὶν ἐξατμισθῇ ἡ δύναμις ταύτης, ἐμβολιασθῇ αὖθις.

Ἐν τούτοις ἐν Γαλλίᾳ μέχρι τοῦδε ὁ δαμαλισμὸς δὲν ὑπάρχει διὰ νόμου ἐπιβεβλημένος καὶ ὑποχρεωτικὸς ὡς παρ' ἡμῖν. Πρὸ μηνῶν ἡ ἐν Παρισίοις Ἀκαδημία τῆς Ἰατρικῆς μετὰ μακρὰν συζήτησιν ἐψήφισεν ὅπως ὁ δαμαλισμὸς ἐπιβληθῇ διὰ νόμου πρὸς πάντας, ὡσαύτως καὶ ὁ ἀναδαμαλισμός.

Ἡ δὲ Ἑταιρία τῆς δημοσίου ὑγιείας τῶν Παρισίων ἐθέσπισεν ἐσχάτως ὅτι ἕκαστος ὀφείλει ν' ἀναδαμαλίζηται κατὰ τὸ 10, 20, 30, 40 καὶ 50 ἔτος τῆς ἡλικίας· τοῦτο πρέπει νὰ πιστοποιῆται ἐπισήμως παρὰ τοῦ ἰατροῦ τῆς ἐμβολιάσεως.

Καὶ εἰς πολλὰ ἄλλα κράτη εἰσέτι δὲν εἰσήχθη ὑποχρεωτι-

κῶς ὁ δαμαλισμός. Ἐν ταῖς Ἡνωμέναις Πολιτείαις μόλις κατὰ τὸ ἑ. ἔ. ἐπεβλήθη διὰ νόμου.

Β΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ.

Περὶ τοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς.

Τὸ διαρκὲς κάλυμμα τῆς κεφαλῆς κατάγεται ἐκ τῆς τοῦ μεσαιῶνος ἐποχῆς ὡς ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ ἐλέχθη. Τὸ παρ' ἡμῖν κάλυμμα ὑπῆρχεν πρὸ τοῦ 1821 τὸ φέσι, ὅπερ καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες μετεχειρίζοντο ὑπὸ μικρὸν μέγεθος, τὸ ὁποῖον οἱ ἄνδρες περιέβαλον διὰ ὑφάσματος διαφόρου μεγέθους, καὶ περιεστρεμμένου, καὶ περὶ τὸ φέσι περιελλισομένου. Εἰς τοὺς χωρικοὺς ἦτον ἡ καλουμένη *μπόλια*, λευκοῦ χρώματος, καὶ ἡ *σερβέτα* ὑπέρυθρος· εἰς τὰς πόλεις τὸ *χαβλὶ* λευκὸν ἐκ λίνου, ἢ τὸ *σάλι* καὶ τὸ *ταραπολοῦσι* ἐκ μετάξης. Αἱ γυναῖκες περιέβαλον τὸ φέσι διὰ γεμενίου λεπτοῦ κεκοσμιμένου καὶ περιδεδεμένου περὶ τὸ κρανίον.

Μετὰ τὸ 1821, ἀφ' οὗ ἦλθεν ὁ Καποδίστριας ἤρξαντο ἐγκαταλείπειν τὸ περιελισσόμενον ὕφασμα καὶ φορεῖν φέσι μόνον μεγαλείτερον, ὅπερ κατ' ὀλίγον μέγα καὶ ὑψηλὸν κατέστη, τ' αὐτὸ ἐμιμίθησαν καὶ αἱ γυναῖκες, ἀλλὰ μικρότερον, καὶ χρώματος ἐρυθροτάτου. Οἱ δὲ στρατιωτικοὶ ἐφόρουν κατὰ τὸν ἱερὸν ἀγῶνα, οἱ νεωτερίζοντες τὸ ἀρβανίτικον φέσι, ὅπερ ἦτο πολὺ μικρὸν καλύπτον μόνον τὸ ἄνω μέρος τῆς κόμης, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευε μᾶλλον ἵνα κρατῇ τὴν περιτετυλιγμένην καὶ ἐπιμήκη κόμην ἐπὶ τῆς κορυφῆς. Ἵνα δὲ διατηρῆται ἐν τῇ τοιαύτῃ θέσει ἡ κόμη ἀσφαλέστερον περιεδένετο τὸ κάτω μέρος τοῦ φεσίου διὰ μάκτρου λεπτοῦ πεποικιλμένου. Τὸ ἀλβανικὸν φέσι ἔφερε καὶ πόρπην (κόψαν) μικράν, δι' ἧς, ἐὰν παρεσύρετο ἐκ τῆς κορυφῆς ἵνα πέσῃ μετὰ πιπτούσης ἐπὶ τῶν ὠμοπλατῶν κόμης, ἐνεπήγετο εἰς τὰς τρίχας ἡ πόρπη, καὶ τὸ φέσι ἔμενε κρεμάμενον· τοῦτο συνέβαινεν ἐν δρόμῳ, ἢ ἐν χορῷ.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τῆς Βασιλείας εἰσήχθη τὸ εὐρωπαϊκὸν ἔνδυμα κατ' ὀλίγον, καὶ ἤρξατο ἡ χρῆσις τοῦ καπέλλου, ὅπερ νῦν

ἐν ταῖς πόλεσιν πάντες σχεδὸν φέρουσι, οἱ μὲν ὑψηλόν, οἱ δὲ πίλον (καστόριον)· ἄλλοι κασκέτον. Πάντα ταῦτα τὰ τῆς κεφαλῆς καλύμματα θεωροῦνται ἐν Εὐρώπῃ ἀκατάλληλα, καὶ πρὸ πεντηκονταετίας ἐτέθη βραβεῖον πρὸς εὕρεσιν τοῦ καταλληλοτέρου καλύμματος τῆς κεφαλῆς, ἀλλ' εἰσέτι οὐδὲν εὑρέθη.

Τὸ ὑψηλὸν καπέλλον ἔχει σχῆμα ἄχαρες, καί τοι ὁ συρμὸς τὸ ἀνέχεται· εἶνε δύσχρηστον, καὶ εὐκόλως βλαπτόμενον, βλάπτει δὲ καὶ ὑγιεινῶς τὴν κεφαλήν· διότι ἐὰν διαρκῶς φέρηται, περισφύγγει τὴν στεφάνην τοῦ κρανίου, πιέζει τὰ νευρικὰ νήματα τῶν ζευγῶν τοῦ αὐχένος, καὶ τὸν μετωπικὸν κλάδον τοῦ ὀφθαλμοῦ, νεύρου τοῦ Βίλλις, καὶ τὰ αἱματοφόρα ἀγγεῖα συνάμα. Ἐκ δὲ τούτου ἡ κόμη καθίσταται εὐαίσθητος, καὶ νάρκη τις ἐπιγίγνεται.

Ἐκτὸς δὲ τούτων περισφύγγον τὸ κρανίον ἐμποδίζει τὴν ἀνανέωσιν τοῦ ἐν τῷ καπέλλῳ ἀέρος, ὅςτις καθίσταται πλήρεις ἀτμῶν ἐκ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, καὶ διατηρεῖ πλεονάζον ποσὸν θερμότητος, ἡ δὲ διαφόρησις τοῦ κρανίου κακῶς γίνεται, ἐξ ὧν προκαλοῦνται συμφορήσεις, κεφαλαλγίαι, κλπ.

Ἀλλὰ καὶ ἡ συνεχὴς παρ' ἡμῖν ἄρσις καὶ θέσις τοῦ καπέλλου ἐπιφέρει αἰφνηδίας περιψύξεις τῆς κεφαλῆς, ἐξ ὧν καὶ συχνότεραι γίνονται καταῤῥοϊκαὶ διαθέσεις.

Τ' αὐτὰ σχεδὸν ἀποτελέσματα γίνονται καὶ ἐκ τῶν ἄλλων καπέλλων.

Τὸ φέσι ἔχει τὸ πλεονέκτημα ὅτι οὐ πιέζει πολὺ τὴν περιφέρειαν τοῦ κρανίου, καὶ διατηρῆται διαρκῶς ἐπὶ τῆς κεφαλῆς· καὶ εἰ μὲν ἦτο κομψότερον βεβαίως ἦτο καὶ καταλληλότερον διὰ τὸ ἑλληνικὸν κλίμα. Εἰς τὸ ἑπόμενον λέξομεν περὶ τοῦ τῶν στρατιωτῶν καλύμματος τῆς κεφαλῆς.

Γ.΄ ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τσιμπουρίου.

Τὸ ἔντομον τοῦτο πολυπλασιάζεται καὶ ἀναφαίνεται κατὰ τὸ θέρος ἐπὶ τῶν κυνῶν, προβάτων, καὶ ἄλλων ζώων. Καλεῖται *κίμβυξ* ἐξ οὗ καὶ ἡ λέξις τσιμπούρι. Οἱ ἀρχαῖοι ἔλεγον

τοῦτο κρότωνα, καὶ κυνοῤῥαϊστήν· ἀνάγεται εἰς τὰ ἀραχνοειδῆ· ἔχει σῶμα σφαιροειδές, ὑπομέλαν, δέρμα σκληρόν, πόδας λευκοὺς λεπτούς, φέροντας ὄνυχας ὀξεῖς γναμπτούς, δι' ὧν ἰσχυρῶς προσκολλᾶται, γεννᾷ πολλὰ ὠά, καὶ ταχέως πολλαπλασιάζεται· ἔχει στόμα ὀξὺ σκληρόν, δι' οὗ ἀποῤῥοφᾷ αἷμα ἢ χυμούς.

Τὸ ἔντομον τοῦτο εἶνε μικρὸν ὅσον κόκκος κέγχρου καὶ κατά τι μεγαλείτερον. Γεννᾶται ἐν πρώτοις ἐπὶ τῶν δένδρων, ἔνθα καὶ ζῇ ἐκμυζοῦν τοὺς χυμοὺς αὐτῶν. Ἰδίως προτιμᾷ τὸ σπάρτον, γίνεται δὲ καὶ ἐπὶ τῶν δαμασκινέων, τῶν ῥοδακινέων, καὶ τῶν ὁμοίων τούτοις· ὅταν ἐπὶ τῶν δένδρων τούτων ὦσιν παμπληθῆ τὰ ζωύφια ταῦτα ἐπιφέρουσι μαρασμὸν τῶν δένδρων καὶ καταστροφὴν τῶν καρπῶν. Τὸ τοιοῦτον πάθος τῶν δένδρων καλεῖται κοινῶς μελίγκρα.

Ἐκ τῶν φυτῶν τούτων μεταδίδονται εἰς τοὺς κύνας, εἰς τὰ πρόβατα, αἶγας, βόας, ἵππους, ὄρνιθας, καὶ εἰς ἄλλα ζῶα ἐφαπτόμενα τοῦ φυτοῦ, ἢ παραμένοντα αὐτῷ· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει τὰ ζωύφια ταῦτα μεταδίδονται ἐν πρώτοις ἐκ τῶν ποδῶν εἰς τὸ ἄλλο σῶμα· μεταδίδεται καὶ εἰς αὐτὸν τὸν ἄνθρωπον. Ἅμα ἓν προσκολληθῇ τοιοῦτον ζωύφιον πολλυπλασιάζεται ταχέως, καὶ πάντα ἐκμυζοῦσι αἷμα, ἐκ τούτου τὸ ζῶον ἐξασθενεῖ καὶ μεγάλως ταλαιπωρεῖται. Εἰς δὲ τὰς ὄρνιθας ἐπιφέρει τὸν θάνατον. Τὰ πάσχοντα ζῶα ἐκ τῶν ζωϋφίων τούτων, ἰδίως αἱ ὄρνιθες, καθίστανται μαραινόμενα, καὶ σφαζόμενά εἰσιν βρωτά, ὅταν ἐκδαρῶσι, καὶ ἀποβληθῇ τὸ δέρμα.

Ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου ἐπιφέρει αἴσθημα κνισμοῦ, ἐρυθρότητα τοῦ δέρματος, καὶ ἐξόγκωσιν μικράν.

Οἱ ποιμένες καταστρέφουσι ταῦτα ἐπὶ μὲν τῶν προβάτων διὰ πίσσης (κατραμίου) καὶ ἀκαθάρτου ἐλαίου, ἐνίοτε προσθέτουσι καὶ θεῖον, τὰ ὁποῖα βράζουσιν ὁμοῦ μέχρις ἑνώσεως, καὶ δι' αὐτοῦ τοῦ μίγματος χλιαροῦ ὄντος, ἐπαλείφονται τὰ μέρη ἔνθα ὑπάρχουσι τὰ ζωύφια. Ἐπὶ τῶν ὀρνίθων καταστρέφονται δι' ἐπαλοιφῆς ἐλαίου χλιαροῦ.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ,

Περὶ λύσσης ἢ ὑδροφοβίας.

Ἡ νόσος αὕτη ἦτο γνωστὴ ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς. Ὁ Ὅμηρος ἀναφέρει τὸν λυσσῶντα κύνα ὡς τρομερὸν καὶ μανιώδη, καὶ φαίνεται ὅτι τὸ πάθος τοῦτο ἐπὶ ἀρχαίας ἐποχῆς ἦτο συχνότερον καὶ σφοδρότερον.

Ἀναπτύσσεται αὐτομάτως εἰς τοὺς κύνας, καὶ εἰς τὰ ἄλλα ζῶα τὰ ὁμοιάζοντα μὲ τὸν κύνα, ἤγουν λύκον, ἀλώπεκα, θῶα (τσακάλι) κλπ. ἐνίοτε καὶ εἰς τὴν γαλὴν (γάταν), τὸν αἴλουρον καὶ ἄλλα αἰλουροειδῆ ζῶα.

Εἰς τὸν ἄνθρωπον αὐτομάτως δὲν γίνεται ἡ νόσος αὕτη, ἀλλὰ πάντοτε ὅταν οὗτος δαγκασθῇ ὑπὸ λυσσῶντος κυνός· ὁ δὲ λυσσῶν ἄνθρωπος δὲν μεταδίδει ταύτην εἰς ἄλλον, ἔστω καὶ ἂν τὸν δαγκάσῃ. Κατὰ πειράματα τοῦ Μαζανδῆ δύναται ἡ νόσος νὰ μεταδωθῇ ἐκ τοῦ ἀνθρώπου εἰς κύνα. Τὸ παρ' ἡμῖν Β. διάταγμα τοῦ 1836 τῆς 31 Δεκεμβρίου παραδέχεται ὅτι ἡ λύσσα δύναται μεταδοθῆναι ἐξ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον διὰ δαγκάσματος ἢ διὰ μολύσματος ἐκ τῆς σιέλου. Διὰ τοῦτο διατάττει ὅπως στρωμνὴ καὶ τ' ἄλλα χρήσιμα καίωνται, καὶ οἱ τοῖχοι καὶ τὸ ἔδαφος καθαρίζωνται.

Ἡ λύσσα δύναται νὰ μεταδωθῇ παρὰ λυσσοῦντος κυνὸς καὶ εἰς βόας, πρόβατα, ὄνους, ὅταν δαγκασθῶσι παρ' αὐτοῦ, ἀλλὰ ταῦτα δαγκάζοντα ἄλλο ζῶον δὲν μεταδίδουσι ταύτην.

Τὰ αἴτια τῆς αὐτομάτου παραγωγῆς τῆς λύσσης εἰσὶν ἄγνωστα καὶ ἀβέβαια. Τινὲς ἀποδίδουσι ταύτην εἰς τὴν στέρησιν τοῦ ὕδατος, ὅταν μάλιστα ὑπάρχῃ καὶ ἡ μεγάλη θερμότης τοῦ θέρους· τοῦτο εἶνε ἐπισφαλές· διότι εἰς πολλὰ θερμὰ κλίματα καὶ ἐν τόποις ἀνύδροις ἡ λύσσα δὲν ὑπάρχει, καὶ εἶνε ἄγνωστος π.χ. εἰς τὴν Κύπρον, εἰς τὴν Συρίαν, εἰς τὴν Αἴγυπτον, εἰς τὰς Ἰνδίας, εἰς τὰς Ἀντίλλας νήσους, εἰς τ' Ἀκρωτήριον τῆς Καλῆς Ἐλπίδος κλπ. Οἱ κύνες εἰς τὰς ἐρήμους χώρας τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Ἀφρικῆς, καί τοι ἀποθνήσκουσιν ἐκ τῆς δίψης καὶ τῆς τροφῆς, οὐδέποτε ὅμως λυσσῶσιν. Ὁ Μαζανδῆς ἔκλεισεν ὁμοῦ πολλοὺς κύνας, καὶ ἀφῆκεν αὐτοὺς ἄνευ ὕδατος

καὶ τροφῆς, οἵτινες κατέφαγον ἀλλήλους, ἀλλ'οὐδεὶς ἐλύσσαξε. Ὡσαύτως εἶναι σπανιωτέρα καὶ εἰς τὰ πολὺ ψυχρὰ κλίματα· π. χ. εἰς τὸν Ἀρχάγγελον, εἰς τὰ βόρεια τῆς Πετρουπόλεως, εἰς δὲ τὴν κατεψυγμένην ζώνην εἶνε ὅλως ἄγνωστος.

Τινὲς ἀποδίδουσι τὰ αἴτια τῆς αὐτομάτου λύσσης ἐκ τῆς στερήσεως τῆς ἐκπληρώσεως τῆς φυσικῆς ὁρμῆς, ὅπερ καὶ κοινή τις παρ' ἡμῖν φράσις ὑποδεικνύει· τοῦτο εἶναι πιθανώτερον· διότι παρατηροῦμεν ὅτι παρίστανται πολλὰ συμπτώματα ὑδροφοβίας εἰς τὸν ἄνθρωπον ὅταν πάσχῃ ἐκ σατυριάσεως, νυμφομανίας, κλπ. Διότι τὰ νοσήματα ταῦτα ἐν τῇ ἐξάψει των παρουσιάζουσι ἀφρώδη σίελον, ὑδροφοβίαν, τριγμὸν ὀδόντων, διάθεσιν πρὸς τὸ δάκνειν, καὶ ἄλλα τῆς λύσσης συμπτώματα· διὰ τοῦτο κοινῶς λέγουσι διὰ τὸν πολὺ ἀσελγῆ ὅτι ἐλύσσαξε.

Προσέτι ἐπαρατηρήθη ὅτι εἰς τ' ἄγρια ζῶα τοῦ γένους κυνῶν καὶ αἰλούρων, τὰ ἔχοντα ἐλευθερίαν πρὸς ἐκπλήρωσιν τῆς φυσικῆς ὁρμῆς των, οὐδέποτε ἀναφαίνεται αὐτομάτως ἡ λύσσα. Τούτου ἕνεκεν οὔτε ἐν Κωνσταντινουπόλει, οὔτε ἀλλαχοῦ ἔνθα οἱ κύνες προστατεύονται ὅπως μένωσι ἐλεύθεροι, οὐδέποτε λυσσῶσιν.

Ἡ παρ' ἡμῖν λοιπὸν ἀστυνομικὴ διάταξις τοῦ νὰ μένωσιν οἱ κύνες περιωρισμένοι, συντελεῖ μᾶλλον πρὸς προδιάθεσιν πρὸς λύσσαν.

Ἐπαρατηρήθη ὅτι ἐν Ἑλλάδι ἡ αὐτόματος λύσσα γίνεται εἰς ποιμαντικοὺς κύνας. Τοῦτο εἶνε συνεπὲς πρὸς τὴν θεωρουμένην αἰτίαν τῆς μὴ κορέσεως τῆς παραγωγικῆς αὐτῶν ἐπιθυμίας· διότι μένουσι μεμονωμένοι οἱ κύνες οὗτοι.

Τὸ ῥηθὲν ἀπὸ 31 10βρίου 1836 Β.Διάταγ. πρὸς προφύλαξιν ἐκ τῆς παραγωγῆς λύσσης ἐπιβάλλει εἰς τὴν Ἀστυνομίαν νὰ φονεύῃ τοὺς ἀδεσπότους κύνας τοὺς περιπλανομένους τῇδε κακεῖσε. Προσέτι ὅσοι κύνες δαγκάνωσι νὰ φέρωσι φιμοὺς (μουτσούνας) ἢ νὰ δένωνται μὲ ἀλύσσους· τοιοῦτοι κύνες εἰσὶν οἱ λεγόμενοι κοινῶς μανδρόσκυλοι.

Ἐν τούτοις ἡ Ἀστυνομία παρανοοῦσα τὸν νόμον φονεύει ἀδιακρίτως πάντα κύνα οἰκητήριον ἐνώπιον ἐνίοτε τοῦ κυρίου του, ἢ ἐπιτάττει ἀδιακρίτως νὰ φέρῃ πᾶς κύων φιμόν. Χωρὶς

νὰ σκεφθῇ τὸν κύριον σκοπὸν τοῦ φιμοῦ· διότι ἂν κύων τις οἰκητήριος φέρῃ τοῦτον διαρκῶς μᾶλλον βλάπτεται καὶ πρὸς λύσσαν διατίθεται, μὴ δυνάμενος πίνειν ὅταν διψῇ ὕδωρ, καὶ συγχρωτίζεσθαι μετὰ κυνῶν.

Οἱ δὲ ὕποπτοι κύνες λέγει ὁ νόμος πρέπει νὰ συλλαμβάνωνται καὶ νὰ φυλάττωνται δαπάνῃ τῶν κυρίων των, μέχρις οὗ ἀποφανθῇ ὁ ἰατρός. Καὶ ὅμως πάντων τούτων πόῤῥω κεῖται ἡ Ἀστυνομία.

Ἡ λύσσα μεταδίδεται ἐκ τῆς σιέλου τοῦ κυνὸς ὅταν διὰ ταύτης γείνῃ ἐμβολιασμός, δηλαδὴ ὅταν ἐπιτεθῇ ἐπὶ πληγῆς γινομένης διὰ τῶν ὀδόντων τοῦ λυσσῶντος ἢ προϋπαρχούσης. Ἄλλως ἐὰν ἡ σίελος ἐπιτεθῇ ἁπλῶς ἐπὶ τοῦ δέρματος θεωρεῖται ὡς μὴ ἐπιφέρουσα ἀποτέλεσμα. Διὰ ταῦτα ἐὰν ὁ λυσσῶν κύων δαγκάσῃ τινὰ ἐπὶ μέρους κεκαλυμένου διὰ πυκνῶν ἐνδυμάτων ἡ λύσσα δὲν μεταδίδεται· διότι τὰ ἐνδύματα σπογγίζουσι τοὺς ὀδόντας καὶ ἀφαιροῦσι τὴν σίελον. Ὁ Γαληνὸς ὅμως λέγει ὅτι μόνον ἡ σίελος τοῦ κυνὸς γίνεται δηλητήριος ἐκ τῆς λύσσης, καὶ ὅτι ἀρκεῖ ἐπίθεσις αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ δέρματος ὅπως διαδωθῇ ἡ λύσσα.

Ἐπαρατηρήθη καὶ παρ' ἡμῖν ὅτι τινὲς ἐλύσσαξαν διὰ μόνης τῆς ἐπαφῆς τῆς σιέλου λυσσῶντος κυνὸς ἄνευ πληγῆς· διὰ τοῦτο τινὲς λέγουσιν ὅτι καὶ μόνον ὁ φόβος ὁ γιγνόμενος ἐκ τῆς ἐπιθέσεως λυσῶντος κυνὸς δύναται παραγαγεῖν τὴν λύσσαν.

Τὴν γνώμην τοῦ Γαληνοῦ ὅτι ἡ δηλητηριώδης ὕλη τῆς λύσσης ὑπάρχει μόνον εἰς τὴν σίελον τοῦ κυνὸς παραδέχονται καὶ οἱ νῦν, οἵτινες βεβαιοῦσιν ὅτι οὐδὲν ἄλλο ὑγρὸν λυσσῶντος κυνὸς δύναται νὰ μεταδώσῃ τὴν λύσσαν, διὰ τοῦτο τινὲς ἰατροὶ τῆς ὑγιεινῆς ἐν Εὐρώπῃ ἐπιτρέπουσι τὴν βρῶσιν τοῦ κρέατος λυσσῶντος προβάτου ἢ βοός. Ἡ δὲ δηλητηριώδης ὕλη τῆς σιέλου εὑρίσκεται ἐπὶ τῆς ἐκκρινομένης σιελώδους ὕλης ἐκ τῆς βλενομεμβράνης τοῦ λάρυγγος καὶ τῶν βρόγχων.

Ἡ διάρκεια μέχρι τῆς παρουσίας τῆς λύσσης, ἐφ' ἧς γείνῃ μετάδοσις, κοινῶς θεωρεῖται 40 ἡμέραι, ἐνίοτε ἀναφαίνεται ταχύτερον ἢ βραδύτερον. (ἀκολουθεῖ).

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ εὐθαλίας.

Καλεῖται εὐρωπαϊστὶ bella dona (ὡραία γυνὴ), (atropa)· διότι κατὰ τὸν μεσαιῶνα κατασκεύαζον ἐκ τῶν καρπῶν αὐτῆς ἀπεσταλλαγμένον ὕδωρ αἱ κυρίαι, δι' οὗ ἐκαθάριζον τὸ πρόσωπον ἐκ διαφόρων ἐφηλίδων καὶ στιγμάτων, καὶ οὕτω καθίσταντο ὡραῖαι.

Ἔχει φύλλα ἐπιμήκη, τὰ δὲ φύλλα τῶν ἀνθέων (πέταλα) ἔχουσι χρῶμα ἰῶδες πρὸς τὸ ἐρυθρὸν, τὸ ἄνθος τοῦτο ἔχει σχῆμα κωδωνοειδές. Ἰδὲ παρακειμένην εἰκόνα.

Ὁ καρπὸς αὐτῆς εἶνε σαρκώδης σφαιροειδής, τὸ μέγεθος κεράσου, προσκεκολλημένος ἐπὶ τοῦ κάλυκος. Διασχισθεὶς ὁριζοντίως εἰς δύο παρέχει ἐσωτερικῶς διάφραγμα καὶ σποριδια πολλά· ἔχει γεῦσιν ὑπόγλυκον, ἐξ ἧς πολλάκις πολλοὶ ἠπατήθησαν, καὶ γευσάμενοι τοῦτον ὡς κεράσια, ὑπέστησαν δηλητηριώδη ἀποτελέσματα.

Ὅλον τὸ φυτὸν ἔχῃ τὰς αὐτὰς ἰατρικὰς ἰδιότητας· ἡ ῥίζα ὅμως ἔχει μείζονα καὶ κατὰ δεύτερον λόγον καὶ τὰ φύλλα· φύεται εἰς ὅλους τοὺς τόπους τῆς Εὐρώπης, ἰδίως φύεται αὐτομάτως ἐν τοῖς ἐγκαταλελειμμένοις κήποις, ἐπὶ ἐρειπίων κλπ. ἀνθεῖ κατὰ τὸ θέρος. Τρώγουσι τὸ φυτὸν τοῦτο ἄνευ βλάβης αἱ αἶγες καὶ οἱ κύνικλοι (κουνέλια).

Ὁ ὀπὸς αὐτοῦ ἐνσταζόμενος ἐντὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ τοῦ ἀνθρώπου, τῆς γαλῆς, τοῦ κυνός, τῆς ὄρνιθος κλπ. διαστέλλει τὴν ἴριδα.

Ἐν τῇ εὐθαλίᾳ ὁ Βράνδης ἀνεκάλυψε διὰ χυμικῆς ἀναλύσεως ἀλκαλικὴν ὕλην ἰδίας φύσεως, ἣν ἐκάλεσεν ἀ τ ρ ο π ί ν η ν.

Ἡ εὐθαλία εἶνε πολύτιμον ἐν Εὐρώπῃ ἰατρικόν· καταπαύει

τοὺς πόνους· θεραπεύει πολλὰς σπασμωδικὰς νόσους ἰδίως τοὺς τρόμους τοὺς τοπικοὺς καὶ τοὺς γενικούς· ὅθεν ὠφελεῖ κατὰ τῆς ἐπιληψίας, χορείας, προσωπαλγίας, σπασμώδους βηχός, ὑδροφοβίας, καὶ κατὰ τῆς ἀκρατείας τῶν οὔρων τῶν παίδων. Ὡς προφυλακτικὸν ὠφελεῖ κατὰ τῆς σκαρλατίνης, ἐμπειρικοὶ παρ' ἡμῖν μεταχειρίζονται εἰς κόνιν τὴν ῥίζαν τῆς εὐθαλίας κατὰ τῶν ῥευματισμῶν.

Τὴν εὐθαλίαν μετεχειρίζοντο ἐν Συρίᾳ πρὸς διασκέδασιν μελαγχολίας καὶ λυπηρῶν σκέψεων, καὶ ἀπόκτησιν μέθης εὐαρέστου. Οἱ δὲ Αἰγύπτιοι κατὰ τὸ λέγειν τινῶν μεταχειρίζονται ταύτην πρὸς ὕπνον.

Ἐν Ῥώμῃ πρό τινων αἰώνων οἱ ὑπηρέται ἑνὸς αὐθέντου ἔβρασαν εὐθαλίαν, καὶ ἔδωκαν πρὸς πόσιν μετὰ οἴνου εἴς τινα ἐπαίτην, ὅςτις κατόπιν κατελείφθη ὑπὸ γέλωτος καὶ διαφόρων χαριεντισμῶν, εἶτα ἐπῆλθεν αὐτῷ παραφροσύνη, καὶ κατόπιν κατέστη μωρός. Προσκληθεὶς ἰατρὸς ἔδωκεν πρὸς πόσιν ποσόν τι ὄξους, καὶ ὁ παθὼν ἐθεραπεύθη.

Ἐν Σαξωνίᾳ 150 στρατιῶται διερχόμενοι ἐκ τόπου, ἔνθα ὑπῆρχον πολλὰ φυτὰ εὐθαλίας, ἔφαγον ἐκ τῶν καρπῶν, καὶ ὑπέστησαν δηλητηρίασιν καί τινες ἀπέθανον. Εἰς πάντας ἐπῆλθε διαστολὴ καὶ ἀκινησία τῆς ἴριδος, ἀορασία ἀτελής, ξηρασία τοῦ στόματος καὶ τοῦ οἰσοφάγου, δυσχέρεια πρὸς κατάποσιν, ναυτία ἄνευ ἐμετοῦ, ἀδυναμία γενική, καταβολή, κάμψις τοῦ σώματος πρὸς τὰ ἐμπρός, κινήσεις ἀκούσιοι τῶν χειρῶν καὶ δακτύλων, παραφροσύνη γηθόσυνος μετὰ γέλωτος, δυσφωνία, σφυγμὸς μικρός, βραδύς, ἄτονος, λειποθυμία καὶ συγκοπή. Ταῦτά εἰσιν τὰ κοινότερα δηλητηριώδη συμπτώματα.

Κατὰ τῆς δηλητηριάσεως τῆς εὐθαλίας δίδεται τὸ ὀξείδιον τοῦ ψευδαργύρου, τὸ ὄξος, ἰδίως ὁ ὀπὸς τοῦ λεμονίου, ὁ καφές, ἡ ῥακή, ἡ ῥώμη, ὁ αἰθήρ, καὶ μικρὰ δόσις ὀπίου. (Ἰδὲ διεξοδικώτερον Συνέκδημον Ἰατροδικαστικὴν Τ. 2 σελ. 198). Τὸ γάλα βλάπτει.

Τὸ πολύτιμον τοῦτο φυτὸν εἶνε ἄγνωστον ἂν φύεται παρ' ἡμῖν, διότι βοτανική, εἰσέτι δὲν ἐβλάστησεν ἐν Ἑλλάδι. Μόνον ὁ ἐπὶ Ὄθωνος ὑπάρξας καθηγητὴς ἐν τῷ Ἐθνικῷ Πανεπιστη-

μίῳ Ν. Κ. Φράας γερμανὸς ἀναφέρει εἰς τὴν τότε δημοσιευθεῖσαν μικρὰν βοτανικήν του ὅτι ἡ εὐθαλία φύεται ἐν Ἄθωνι. Ἄλλοι εὐρωπαῖοι λέγουσιν ὅτι φύεται ἐν Ὀλύμπῳ, Θεσσαλίᾳ, καὶ Μακεδονίᾳ.

Ζ΄. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ σιναπισμῶν.

Ὀνομάζεται σιναπισμὸς ἔμπλαστρον, τὸ ὁποῖον ἐπιτιθέμενον ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπιφέρει ἐρεθισμόν, ἐρυθρότητα, καὶ καῦσιν.

Κατασκευάζεται συνήθως ἐκ τετριμένου σιναποσπόρου, καὶ ἐστρωμένου ἐπὶ ἐκτάσεως τινὸς πανίου ἢ χάρτου.

Διὰ νὰ γείνῃ καλὸς ὁ σιναπισμὸς πρέπει ὁ σιναπόσπορος νὰ ἦνε προσφάτως τετριμμένος εἰς λεπτοτάτην κόνιν ὡς ἄλευρον· διότι ὅσον λεπτότερον εἶνε τετριμένος τόσον ἰσχυρότερα ἐνεργεῖ. Προσέτι πρέπει νὰ ζυμωθῇ μετὰ ὀλίγου ἀλεύρου καὶ ψυχροῦ ὕδατος· διότι τὸ θερμὸν ὕδωρ ἀδυνατεῖ τὴν δύναμιν τοῦ σιναποσπόρου.

Τινὲς ζυμόνουσι τὸν σιναπόσπορον μετὰ ὄξους· ἀλλ' ἀπεδείχθη ὅτι τοῦτο ἐξασθενεῖ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, ὡς καὶ τὸ θερμὸν ὕδωρ.

Ἐπαρατηρήθη ὅτι τὸ ἔλαιον, ὅπερ ἐμπεριέχει ὁ σιναπόσπορος ἐλαττόνει τὴν δύναμιν αὐτοῦ· διὰ τοῦτο καλὸν εἶνε πρὸ τῆς χρήσεως αὐτοῦ νὰ συνθλίβεται ἐντὸς πανίου ἵνα ἀφαιρῆται τὸ ἔλαιον αὐτοῦ, ὅπερ εἶνε πτητικόν.

Ὁ σιναπισμὸς γίνεται ἔτι ἰσχυρότερος ἐὰν προστεθῇ καὶ κόνις πεπέρεως μαύρου ἢ ἐρυθροῦ, ἢ ζιγγιβέρεως (πιπερορρίζης).

Ὁ σιναπισμὸς καθίσταται ὀλιγότερον ἐνεργητικὸς ἐὰν ἐπιπασθῇ ἐπὶ καταπλάσματος ἐκ λιναροσπόρου, ἢ ζυμωθῇ μετ' αὐτοῦ.

Ἡ ἔκτασις σιναπισμοῦ ἔστω μέχρι παλάμης. Ἐπιτίθεται συνήθως ἐπὶ τοῦ αὐχένος, ἐπὶ τῆς ἔσω ἐπιφανείας τῶν μηρῶν, κάτωθι τῆς γαστροκνημίας (ἄντσας), καὶ ἐπὶ τοῦ κοίλου τῆς πέζας (πατούσας τῶν ποδῶν), κλπ.

Δὲν πρέπει νὰ ἐπιτίθηται ἐπὶ φλογισμένης ἐπιφανείας· ἀλλὰ

ἐγγὺς ἢ καὶ μακρὰν ταύτης. Ἐὰν δὲ φλόγωσις δὲν ὑπάρχῃ, δύναται ἐπιτεθῆναι καὶ ἐπὶ τοῦ ἀλγοῦντος.

Ὁ σιναπισμὸς ἐπιφέρει τονικότητα καὶ ἀντιπερισπασμὸν κατὰ πασχούσης χώρας, διὰ τοῦτο χρήσιμος καὶ ὠφέλιμος ὑπάρχει εἰς πολλὰς νοσολογικὰς περιστάσεις κατὰ τῶν ῥευματισμῶν, νευραλγίας, ἀρθρίτου, πλευρίτιδος, κλπ.

Ἡ διάρκεια τοῦ σιναπισμοῦ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς εὐαισθησίας καὶ τρυφερότητος αὐτοῦ, ὅθεν πρέπει νὰ διαρκῇ ὅσον ἀνέχεται ὁ πάσχων· συνήθως διαρκεῖ μέχρις ἡμισείας ὥρας, καθ' ἣν γίνεται ἐρυθρότης καὶ καῦσις· ἐνίοτε οὐδὲν τούτων γίνεται, καὶ ἀναφαίνονται μετὰ τὴν ἄρσιν τοῦ σιναπισμοῦ. Εἰς τὰ παιδία, καὶ τοὺς τρυφερὸν δέρμα ἔχοντας διαρκεστέον ὀλιγώτερον.

Ἐὰν ὁ σιναπισμὸς μείνῃ περισσότερον τοῦ δέοντος, ἐπιφέρει καῦσιν μετὰ πόνων καὶ ἑλκώσεις, αἵτινες δυσχερῶς θεραπεύονται.

Καλὸν εἶνε νὰ ἐπικαλύπτηται ὁ σιναπισμὸς διὰ λεπτοτάτου ὑφάσματος, ὅταν πρόκηται νὰ ἐπιτεθῇ ἐπὶ μέρους ἔχοντος τρίχας· διότι ἄλλως μόρια τοῦ σιναπισμοῦ μένουσι προσκεκολλημένα ἐπὶ τῶν τριχῶν καὶ ἐπιφέρουσιν ἰδίους ἐρεθισμούς.

Κατασκευὴ σιναπισμοῦ.

Λάβε ὀλίγον ἄλευρον, καὶ ποσόν τι τετριμμένου προσφάτως σιναποσπόρου, ζύμωσον δι' ἀρκετοῦ ποσοῦ ψυχροῦ ὕδατος ἵνα γίνῃ πολτὸς, καὶ ἐπίστρωσον ἐπὶ πανίου ἐκτάσεως παλάμης· παιπάλησον κόνιν τετριμμένου σιναποσπόρου, καὶ ἐὰν θέλῃς καστῆσαι ἰσχυρότερον, παιπάλησον καὶ ὀλίγην κόνιν πεπέρεως, καὶ ἐπίθεσον.

ΙΑΤΡΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ.

Τί ἐστὶν ἰατρική;

Ὁ Ἱπποκράτης λέγει (π. φυσῶν) ἰατρική ἐστι προσθήκη, καὶ ἀφαίρεσις. Προσθήκη τῶν ἐλλειπόντων, ἀφαίρεσις δὲ τῶν ὑπερβαλλόντων. Ὅστις λοιπὸν κάλλιστα τοῦτο ἐκτελεῖ, οὗτός ἐστι ἄριστος ἰατρός.

Καθ' Ἱπποκράτην (περὶ διαίτης) «τὰ ἐναντία θεραπεύονται τοῖς ἐναντίοις. Ἀφαιρεῖν δύναμιν ἐκ τοῦ ἰσχυροῦ· προσθέτειν δύναμιν διὰ τέχνης εἰς τὸν ἀδύνατον. Ὑπὸ τὸ δόγμα τοῦτο τοῦ Ἱπποκράτους ἐμόρφωσαν τὰς νέας σχολὰς ὁ Ῥαζόρης καὶ ὁ Βρουσές.

Ὁ ἰατρὸς ὀφείλει νὰ μὴ κρίνῃ τὰ πάθη διὰ τῆς ὁράσεως μόνον ἐπὶ τοῦ νοσοῦντος, ἀλλὰ καὶ τόν σφυγμὸν νὰ ἐρευνῇ, καὶ νὰ πληροφορῆται πρὸ πόσων ἡμερῶν ἤρξατο τὸ πάθος, ἂν ἦνε εἰς τὴν ἀκμήν του, ἢ εἰς τὴν παρακμήν του· ποίαν κρᾶσιν ἔχει ὁ πάσχων. Προσέτι νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψιν του τὴν ὥραν τοῦ ἔτους, τὴν ἡλικίαν τοῦ νοσοῦντος, καὶ ὅλην τὴν σωματικὴν κατάστασιν αὐτοῦ. Δι' ὅλων τούτων εὐκόλως δύναται ὁ ἰατρὸς νὰ ποιήσῃ διάγνωσιν τῆς νόσου, καὶ νὰ θεραπεύσῃ τὸν ἄῤῥωστον.

(Δημοκρίτου ἐπιστολὴ πρὸς Ἱπποκράτην).

Ἄνθρωπός τις περιψυχθεὶς ὑπέστη αἴφνης ἀλγιδόνας κατὰ τὴν δεξιὰν χώραν τοῦ θώρακος, αἵτινες ηὔξανον διὰ τῆς πιέσεως, καὶ διὰ τῆς ἐκ τῆς ἀναπνοῆς κινήσεως τοῦ θώρακος. Ὁ πάσχων ὑφίστατο ἐκ τούτου ὀδυνηρὰν δύσπνοιαν. Ὁ προσκληθεὶς ἰατρὸς διέγνωσε ὀξεῖαν ῥευμαλαλγίαν τοῦ ὀδοντοντοῦ μυὸς τοῦ θώρακος καὶ τῶν τούτῳ συνεχομένων. Πυρετὸς δὲ ὑπῆρχεν, οὔτε ἄλλο τι σύμπτωμα φλογιστικῆς ἢ συμφορήσεως καταστάσεως.

Ἐδόθη δόσις γενναία ἀνώδυνος, ἐφηρμόσθησαν σικύαι καὶ ἐπισπαστικά, καὶ κατ' ὀλίγον κατηυνάσθη ἡ δύσπνοια, καὶ ἤγετο πρὸς τὴν λύσιν αὐτῆς, ἥτις ἔμελλε γενέσθαι ἐντελῶς κατὰ τὴν τετάρτην ἡμέραν.

Ἡ ἀγωνιώδης ἐκείνη κατάστασις τοῦ πάσχοντος καὶ ἡ μὴ ἀμέσως ἐντελὴς ἀπαλλαγὴ αὐτοῦ ἠνάγκασε τοὺς περὶ αὐτὸν νὰ καλέσωσιν ἄλλον ἰατρόν. Οὗτος ἀδημονῶν πρὸς τὴν διάγνωσιν προσεκάλεσεν τὸν συνεταῖρον τῆς ἀμοιβαιότητος, ὅστις μετὰ στόμφου παραστὰς διέγνωσεν *ἀποπληξίαν τοῦ δεξιοῦ πνεύμονος!* ἀδιάφορον ἂν ὁ ἀτυχὴς πάσχων γείνηται θῦμα, ἀδιάφορον ἂν δὲν ὑπάρχῃ κανὲν σύμπτωμα ἀποπληξίας πνευμόνων, οὔτε αἱ-

μόπτυσις οὔτε αἱμετέμεσις, οὔτε προηγούμενον καρδιακὸν πάθος «*αἰδὼς ἄνθρωποι, κὰκ ἐλέγχεα, εἶδος ἀγητοί*»· ὕβρις κατὰ τῆς ἐπιστήμης. Πᾶς ἔχων ἁπλῆν γνῶσιν τῶν ὅσων ἐν τῷ Φοίβῳ ἔτος Β' σελ. 37 καὶ 23 περὶ ἀναπνοῆς καὶ περὶ πνεύμονος εἴπομεν ἐννοεῖ ὅτι εἰς τὸν ἕνα μόνον πνεύμονα ἀποπληξία δὲν δύναται ὑπάρξαι· διότι εἶνε μία ἡ καρδία, καὶ ἡ αἰφνηδία καὶ αὐτόματος συσσώρευσις μεγίστου ποσοῦ αἵματος δὲν δύναται γενέσθαι εἰς μόνον τὸν ἕνα πνεύμονα, διότι προέρχεται ἡ τῶν πνευμόνων ἀποπληξία ἐκ καρδιακοῦ πάθους. Καὶ ὅμως ὁ ἀσθενὴς καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀπεδέχθησαν τοῦτο· διότι φύσει ὁ ἄνθρωπος εὐχαριστεῖται νὰ θεωρῆται ὅτι διέρχεται μεγάλους κινδύνους. Εἰς τοῦτο βασίζεται ἡ ἀγυρτία ἤτοι ἡ ἀμαθὴς ἐπιστήμη. Τὸ εἶπε ἰατρὸς τιτλοφόρος, ἀγνοοῦσιν ὅτι οἱ τίτλοι δίδονται διὰ κολακείας, διὰ προστασίας οἰκογενειακῆς, καὶ ἀποτελοῦσι πολλάκις εἰς τὰς ἀμαθεῖς κοινωνίας ἐπιστήμονας ἄνευ ἐπιστήμης. Ἡ ἱστορία παρέχει πολλὰ τοιαῦτα παραδείγματα. Ὑπῆρξεν ἰατρὸς ἐνασχοληθεὶς εἰδικῶς εἰς τὴν σπουδὴν τῆς ἀνατομίας· διότι ἐκεῖ εἶχε κλίσιν, τ' ἄλλα μέρη τῆς ἐπιστήμης παρημέλει· διὰ τοῦτο καὶ ἀπερρίφθη δὶς παρὰ τοῦ ἰατροσυνεδρίου τοῦ τόπου ἐκείνου, ὡς ἀμαθὴς τῆς ἰατρικῆς· τὸ πρῶτον ἐπὶ 6 μῆνας, καὶ τὸ δεύτερον ἐπὶ 18 μῆνας, καθ' οὓς μεταβὰς εἰς ἄλλους τόπους πρὸς ἐξάσκησιν ἰατρικῆς, καὶ ἀποτυχὼν ἐπανῆλθεν εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, καὶ διὰ πάσης παρακλήσεως καὶ χαμερπείας κατώρθωσεν ἐπιεικῶς νὰ λάβῃ ἄδειαν τοῦ ἰατροῦ τὸ τρίτον ἐξετασθείς. Καὶ ὅμως ὁ τοιοῦτος τυχὼν προστασίας ἐπισήμου τινὸς ἐγένετο καὶ καθηγητὴς τοῦ ὑπάρχοντος εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον Πανεπιστημίου, ἀλλ' οὐδέποτε ἐδίδαξε, οὔτε ποτὲ ἐτόλμησε δημοσιεῦσαι ἁπλῆν τινα ἐπιστημονικὴν ἔκθεσιν. Καὶ πῶς νὰ ἐνασχοληθῇ εἰς ἐπιστήμην; ὅταν ὁ κατορθώσας νὰ ἔχῃ πολλὰς ἄλλας θέσεις ὑπηρεσίας, κατατρίβει τὸν καιρόν του εἰς τὰς ἰατρικὰς ἐπισκέψεις καὶ εἰς τὰς ὑπηρεσίας· χωρίς ποτε νὰ ἔχῃ καιρὸν νὰ ἀναγνώσῃ, ἢ νὰ γράψῃ μίαν ἔκθεσιν ἐπιστημονικὴν πρὸς γύμνασίν του κἂν.

Ἀλλ' εἰς τὴν Ἑλλάδα συμβαίνει ἄλλο ἔτι χειρότερον συσσωρεύουσιν οἱ διέποντες τὴν ἐξουσίαν δύο, τρεῖς, τέσσαρες, καὶ πλείονας ἐνίοτε ὑπηρεσίας εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ πρόσωπον. Χωρὶς νὰ ἐξετάσωσιν ἂν ἔχῃ εἰδικότητα καὶ ἱκανότητα εἰς ἑκάστην θέσιν. Ἐν ᾧ ἠδύναντο ἑκάστην θέσιν ν' ἀναθέσωσιν εἰς ἴδιον πρόσωπον ἰδίας ἱκανότητος, καὶ οὕτω καὶ ἡ ὑπηρεσία νὰ ἐκτελῆται καλῶς, καὶ ἡ ἐπιστήμη νὰ ζωογονῆται. Ἀτυχῶς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὴν ἐξουσίαν κατέχουσι ἄνθρωποι καλοὶ

μέν, ἀλλ' ὅλως ἀμαθεῖς ἐπιστήμης, μὴ ποτὲ μελετῶντες, μὴν ἀναγινώσκοντες, καὶ μὴ ἐπιζητοῦντες νὰ φωτισθῶσιν ὅταν εὑρίσκωνται εἰς τὸ σκότος. Πάντες τὸ παρὸν φροντίζουσι νὰ οἰκονομῶσι, μηδόλως ἀποβλέποντες εἰς τὸ μέλλον, οὔτε εἰς τὴν ἀληθῆ πρόοδον τῆς ἐπιστήμης, ἄνευ τῆς ὁποίας οὐδεμία κοινωνία γίνεται πεπολιτισμένη.

Εἰς τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη ὁ διορισμὸς τινὸς εἰς ἐπιστημονικὴν θέσιν γίνεται εἰς δεδοκιμασμένους καὶ εἰδικοὺς διὰ τὴν θέσιν· καὶ εὐλόγως ἐκεῖ ἡ θέσις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐμφαίνει καὶ τὴν ἀξίαν. Παρ' ἡμῖν γίνεται ἀντιθέτως, ἡ θέσις δίδεται ἄνευ δεδοκιμασμένης ἀξίας, ἄνευ εἰδικότητος γνωστῆς. Ἡ θέσις καλύπτει τὴν ἀμάθειαν. Διὰ τοῦτο παρ' ἡμῖν οἱ ἄνθρωποι πλανῶνται πρὸς εὕρεσιν τοῦ ἐπιστήμονος. Διότι ὁ εἷς εἶνε διωρισμένος εἰς θέσιν ἀστυκλινικῆς, ἆρα εἶνε καὶ ἄριστος νοσολόγος· διότι ἄλλος εἶνε βασιλικὸς ἰατρός, ἄρα εἶνε ἔξοχος ἰατρός· διότι εἷς διευθύνει τὸ συφυλιδικὸν Νοσοκομεῖον ἄρα εἶνε ὁ Ῥικὸρδ τῆς Ἑλλάδος· ἄλλος διότι εἶνε καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου εἶνε καὶ ἔξοχος ἰατρός, δίχως ποτὲ νὰ διδάσκῃ, οὔτε νὰ γνωρίζῃ καὶ τί διδάσκῃ, ἂν διδάσκῃ· ὀλίγοι εἰσὶν οἱ ἀληθεῖς καὶ ἄξιοι καθηγηταί· ἀλλὰ καὶ οὗτοι ὡς ἐνασχολούμενοι εἰς τὴν ἐπιστήμην ἐνίοτε περιορῶνται· διότι δὲν ἐπιδεικνύονται ὡς ἄλλοι.

Πλάνη οἰκτρά. Καὶ ἄλλοι ἐργαζόμενοι ἐν τῇ ἐπιστήμῃ ἀναδεικνειόμενοι ἐν αὐτῇ μὴ φέροντες τίτλον θέσεώς τινος, περιορῶνται· τοιοῦτοι δεινοὶ ἐπιστήμονες ὑπάρχουσι καὶ ἐν ἐπαρχίαις, καὶ ὅμως ἐγκαταλείπουσιν οἱ ἐκεῖ διαμένοντες νοσοῦντες τούτους, καὶ προσέρχονται ἀδρῶς δαπανῶντες εἰς τοὺς τιτλοφόρους ἰατρούς, μεταξὺ τῶν ὁποίων ὀλίγοι εἰσὶν οἱ ἐπαξίως φέροντες τούτους.

Ὅσοι τῶν ἐν Πάτραις συνδρομητῶν δὲν ἔλαβον φύλλα τοῦ Φοίβου παρακαλοῦνται εἰδοποιῆσαι τὸν ἐκδότην πρὸς συμπλήρωσιν· διότι συνέβη πλάνη ἐκ κακῆς διαχειρίσεως.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

'Ετησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Γ.' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 1 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1881 ΑΡΙΘ. 10.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΝΗ.

Περὶ τῆς διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ προφυλάξεως ἐκ τῆς εὐλογίας.

Ὁ τρόμος, τὸν ὁποῖον ἐνέσπειρεν ἡ ἐμφάνισις τῆς ἐπιδημίας τῆς εὐλογίας, ἠνάγκαζε τοὺς ἀνθρώπους νὰ ἐπιζητήσωσι τρόπον, ἵνα μὴ προσβάλλωνται ἐκ τῆς νόσου, ἢ ἂν προσβάλλωνται νὰ ὑφίστανται ταύτην ἐλαφρῶς.

Ἡ πρώτη ἰδέα ὑπῆρξεν ὁ ἐμβολιασμὸς τῆς νόσου διὰ τῆς τέχνης· ἐλάμβανον ὕλην ἐκ τοῦ ἐλαφροτέρως ὑποστάντος τὴν εὐλογίαν, καὶ διὰ ταύτης ἐμβολιάζοντο ἐπὶ τῆς χειρός. Οὕτως παρετήρησαν, ὅτι ἡ μεταδιδομένη εὐλογία ὑπῆρχεν συνήθως ἐλαφροτέρα καὶ οὐ πολὺ ἐπικίνδυνος. Ἐνίοτε ὅμως ἐγένετο δυνατωτέρα καὶ θανατηφόρος.

Πότε ὅμως ἐπενοήθη ὁ ἐμβολιασμὸς οὗτος, ἀκριβῶς ἄδηλόν ἐστιν. Εἶνε γνωστὸν μόνον ὅτι ἐν Κίνᾳ ὑπῆρχε γνωστὸς πρὸ πολλῶν αἰώνων. Ἐν δὲ τῇ Ἀφρικῇ καὶ πολλαχοῦ τῆς Ἀ-

σίας ἐγένετο ὁ ἐμβολιασμὸς πολὺ πρότερον, ἀφ' ἧς γυνή τις Θετταλὶς ἔμαθε τὸν τρόπον τοῦτον, καὶ μετέφερεν ἐκ τῆς Γεωργίας, ἐξ ἀποκαλύψεως, ὡς λέγουσι, τῆς Θεοτόκου εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1673, ἔνθα τὸ πρῶτον ἀπεδέχθη ὑπὸ τῶν Χριστιανῶν· κατόπιν δὲ ἐγένετο παραδεκτὸν καὶ ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν· ἐντεῦθεν διεδόθη εἰς ὅλην τὴν ἀνατολήν, ἐξ ἧς μετηνέχθη εἰς Ἀγγλίαν, εἶτα εἰς Γαλλίαν ἔνθα ἐνομιμοποιήθη τὸ 1764, καὶ κατόπιν καθ' ὅλην τὴν Εὐρώπην· ἐν τούτοις καὶ ὁ τρόπος οὗτος τῆς προφυλάξεως ἐνίοτε ἀπετύγχανε, πάντοτε ὅμως ἀπέθνησκον ὀλιγώτεροι. Ἡ ἐκκλησία ὅμως τῆς Δύσεως πρὸς τὰ μέσα τοῦ παρελθόντος αἰῶνος κατέκρινε τὸν ἐμβολιασμὸν τοῦτον, καὶ ἐτιμώρει ἐνίοτε τοὺς μὴ παραδεχομένους τὰς περὶ τοῦ μὴ ἐμβολιάζειν διαταγάς της.

Ἔκτοτε ἀνεζητεῖτο ἄλλος τρόπος προφυλακτικὸς τελειότερος. Ὁ τρόπος οὗτος διεφημίσθη ἐν Ἀγγλίᾳ τὸ 1798, ὑπὸ τοῦ Ἐδουάρδου Ζένερ, ὅστις πρῶτος θεωρεῖται ὡς ἀνακαλύψας, ὅτι ἡ τῆς δαμαλίδος εὐλογία, ἐμβολιασθεῖσα εἰς τὸν ἄνθρωπον, προφυλάττει τοῦτον ἐκ τῆς εὐλογίας. Κατὰ νεωτέρας ὅμως ἐρεύνας εὑρέθη, ὅτι ὁ διὰ δαμαλίδος ἐμβολιασμὸς ἐφευρέθη τὸ 1717 ὑπὸ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἰατροῦ Ἕλληνος Ἐμμανουὴλ Τιμόνη, ὅστις καὶ διεξοδικὴν πραγματείαν συνέγραψε περὶ τῆς δαμαλίδος. Ὀπαδοὶ τούτου ἐγένοντο δύο ἄλλοι ἰατροὶ Ἕλληνες οἱ Ἰάκωβος Σιλάνης, καὶ Ἀντώνιος Δούκας. Ἐν τούτοις ἡ ἀνακάλυψις αὕτη τοῦ Ζένερ ἔτυχεν θερμῶν ὀπαδῶν, καὶ μετὰ ζήλου ἐξετελέσθη, ἀλλὰ μετά τινα ἔτη παρετηρήθη, ὅτι ὁ δαμαλισμὸς οὗτος ἀποβάλλει διὰ τοῦ χρόνου τὴν προφυλακτικὴν δύναμίν του· διόπερ ἐφηρμόσθη ὁ ἀναδαμαλισμός· τούτου ἕνεκεν ἀνεφύη ἰδέα παρά τισιν ἰατροῖς κατὰ τοῦ δαμαλισμοῦ καὶ ἀναδαμαλισμοῦ. Εἷς τούτων τὸ 1838, ἐπεξέτεινε τὰς ἰδέας του ταύτας διϊσχυρισθείς, ὅτι ὁ δαμαλισμὸς ἐκφαυλίζει τὸ ἀνθρώπινον γένος. Πλὴν τὸ βιβλίον του οὐδενὸς ἐφείλκυσε τὴν προσοχήν· ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ἔμενον ἀμφιβολίαι ὡς πρὸς τὸν χρόνον τῆς διαρκείας τῆς προφυλακτικῆς δυνάμεως τῆς δαμαλίδος, ἡ ἐν Παρισίοις Ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν τὸ 1845 ἔθεσεν ὑπὸ λύσιν διάφορα ζητήματα περὶ τοῦ ἀντικειμένου τού-

του, ἐκ τῆς λύσεως τῶν ὁποίων ἐξήχθησαν οἱ ἑξῆς κανόνες.

1) Ἡ προφυλακτικὴ δύναμις τῆς δαμαλίδος ἐπιτυγχάνει κατὰ τὸ πλεῖστον μέρος, κατὰ δὲ τὸ ὑπόλοιπον προφυλάττει μέχρι τῆς ἡβικῆς ἡλικίας.

2) Ἡ εὐλογία σπανίως προσβάλλει τοὺς ἐμβολιασθέντας διὰ τῆς δαμαλίδος πρὸ τῆς ἡλικίας τῶν 10 ἢ 12 ἐτῶν· μετὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην μέχρι τοῦ 35 ἔτους ὑπόκεινται ὑπὸ τὴν προσβολὴν τῆς εὐλογίας.

3) Ἐκτὸς τῆς προφυλακτικῆς δυνάμεως τῆς δαμαλίδος, ἔχει αὕτη τὸ πλεονέκτημα νὰ κατασβύνῃ τὰ συμπτώματα τῆς εὐλογίας, νὰ συντέμνῃ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, καὶ μεγάλως νὰ ἐλαττόνῃ τὴν ὁρμήν.

4) Ἡ δαμαλὶς ἀμέσως ἐμβολιασθεῖσα ἐκ τῆς ἀγελάδος εἰς τὸν ἄνθρωπον παρέχει φαινόμενα τοπικὰ πολὺ ἰσχυρά· τὸ ἀποτέλεσμά της εἶνε βεβαιότερον παρὰ τὸ τῆς παλαιᾶς δαμαλίδος, διότι διὰ τῆς μεταβιβάσεως ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον ἀποβάλλει τὴν ἰσχύν της.

5) Ἡ προφυλακτικὴ δύναμις τῆς δαμαλίδος δὲν εἶνε ἀνάλογος μὲ τὴν σφοδρότητα τῶν τοπικῶν συμπτωμάτων αὐτῆς.

6) Ὁ μόνος τρόπος πρὸς ἀνανέωσιν τῆς δαμαλίδος εἶνε ἡ λῆψις τῆς ὕλης ἀμέσως ἐκ τῆς δαμάλεως.

7) Ὁ ἀναδαμαλισμὸς εἶνε τὸ μέσον, δι' οὗ διαγινώσκεται, ἐὰν ὁ ἐμβολιασθεὶς ἔχῃ ἐν ἑαυτῷ τὴν προφυλακτικὴν ἐνέργειαν τῆς δαμαλίδος.

8) Ἡ διὰ τοῦ ἀναδαμαλισμοῦ ῥηθεῖσα δοκιμασία δὲν εἶνε πάντοτε ἀσφαλής, ἐξάγεται μόνον μεγίστη πιθανότης.

9) Συνήθως ὁ ἀναδαμαλισμὸς πρέπει ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τὸ 14 ἔτος τῆς πρώτης ἐμβολιάσεως· ἐν καιρῷ δ' ἐπιδημίας φρόνιμον εἶνε νὰ γίνηται καὶ πρίν.

Ὁμολογεῖται παρὰ πολλῶν ὅτι ἡ δαμαλὶς λαμβανομένη ἀπὸ ἀνθρώπου εἰς ἄνθρωπον κατὰ τὴν ἕκτην ἢ ἑβδόμην λῆψιν ἀποβάλλει τὴν προφυλακτικήν της δύναμιν. (ἀκολουθεῖ)

Β΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ.

Περὶ τοῦ παρ' ἡμῖν στρατιωτικοῦ καλύμματος τῆς κεφαλῆς.

Εἰς τὰ θερμὰ κλίματα τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου εὑρίσκεται ἐντὸς ἀέρος θερμοτέρου τοῦ τῶν ψυχρῶν κλιμάτων, ἑπομένως τὸ σῶμα εἶνε ὡρισμένον νὰ διάγῃ ἐντὸς θερμοῦ ἀμπέχοντος (περιβάλλοντος). Ἑπομένως καὶ ἡ κεφαλὴ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος εἶνε ἀνάγκη νὰ διατηρῇ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν πρὸς τὸ ἄλλο σῶμα· ἵνα οὕτως διατηρῆται ἁρμονία καὶ ὑγίεια· ἂν ὅμως ἡ κεφαλὴ γίνεται ψυχροτέρα ἢ θερμοτέρα τοῦ ἄλλου σώματος, ἐπιγίγνεται βλάβη τῆς ὑγιείας. Εἰ μὲν εἶνε ψυχροτέρα, ὑφίσταται ἐλάττωσιν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, καὶ τὰς ἐκ ταύτης συνεπείας, καταῤῥοάς, κεφαλγίας κλπ. Ἐὰν ᾖ θερμοτέρα, ὑφίσταται συμφορήσεις, καὶ τὰ ἐκ τούτων παρεπόμενα, γαστρικὰς ταραχάς, κλπ.

Ἀνάγκη λοιπὸν χάριν τῆς ὑγιείας ἡ κεφαλὴ νὰ φέρῃ τὸ φυσικόν της κάλυμμα, τὴν κόμην, ἢ ἐν μὴ ἐπαρκείᾳ ταύτης νὰ φέρῃ κάλυμμα, τὸ ὁποῖον νὰ διατηρῇ τὴν αὐτὴν θερμοκρασίαν, ἣν ἔχει καὶ τὸ ἄλλο σῶμα, καὶ νὰ ἐμποδίζῃ καὶ νὰ προφυλάττῃ τὴν αὔξησιν τῆς θερμότητος ἐκ τῆς ἡλιακῆς προσβολῆς. Οἱ περισσότεροι ἄνθρωποι ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἔχουσιν ἀνάγκην καλύμματος τῆς κεφαλῆς.

Τὸ κάλυμμα τοῦτο πρέπει νὰ καλύπτῃ πανταχοῦ τὸ κρανίον καὶ μάλιστα τὸ ὄπισθεν καὶ τὴν κορυφὴν αὐτοῦ, διότι ταῦτα τὰ μέρη εὐκολώτερον πάσχουσιν ἐκ τῆς προσβολῆς τοῦ ψύχους καὶ τῆς θερμότητος, ἐξ ὧν καὶ νοσήματα πολλὰ ἐπισυμβαίνουσι. Διὰ τοῦτο τῶν ἀρχαίων τὰ καλύμματα, τὸ κράνον καὶ ὁ πίλος κλπ. εἶχον σχῆμα καλύπτον καλῶς πανταχοῦ τὸ κρανίον.

Ὁ σκοπὸς τοῦ καλύμματος ἐν θερμῷ κλίματι εἶνε τὸ διατηρεῖν τὴν αὐτὴν πάντοτε θερμότητα τοῦ κρανίου, τὸ ἐμποδίζειν τὴν αὔξησιν ταύτης ἐκ τῆς προσβολῆς τοῦ ἡλίου, καὶ τὸ καλύπτειν πανταχόθεν τὸ κρανίον, ὥστε ἡ τοῦ ἡλίου προσβολὴ νὰ μὴ γίνηται ἐπὶ τοῦ ἰνίου καὶ ὑπὸ τοῦτο ἐπὶ τοῦ αὐχένος.

Ἐν τοῖς ψυχροῖς ὅμως κλίμασι τὸ τῆς κεφαλῆς κάλυμμα δὲν ἔχει οὕτως· ἐκεῖ ὁ τὸ σῶμα περιβάλλων ἀὴρ εἶνε ψυχρός, καὶ τὸ σῶμα διατηρεῖται ἀντέχον κατὰ τοῦ ψύχους· διότι πάντοτε περιψύχεται, ἐπομένως καὶ ἡ κεφαλὴ μᾶλλον περίψυχος πρέπει νὰ ἦνε· διότι ἐὰν διατηρῆται θερμὴ διὰ τοῦ καλύμματος, ὑφίσταται συμφορήσεις καὶ τὰς τούτων συνεπείας.

Ψυχρὰ λοιπὸν ἔστω ἡ κεφαλὴ ἐν ψυχροῖς κλίμασι, θερμὴ ἐν θερμοῖς κλίμασι.

Φέρε νῦν σκεψόμεθα, ἐὰν τὸ παρ' ἡμῖν στρατιωτικὸν κάλυμμα τῆς κεφαλῆς ἔχῃ καταλλήλως.

Ἐπὶ τῆς μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ βασιλέως Ὄθωνος ἐθνοσυνελεύσεως, ὅτε ἐγένετο πᾶσα πρόχειρος καὶ φαινομένη ἀνατροπή, ἀνετράπη καὶ ἡ στρατιωτικὴ στολή, καὶ μετηνέχθη ἡ γαλλικὴ καὶ ἰδίως τὸ κάλυμμα τῆς κεφαλῆς, τὸ ὁποῖον οἱ Γάλλοι ἐκ νεωτερισμοῦ ἐσχημάτισαν ἰδιοῤῥύθμως· καλύπτον τὸ ἐμπρόσθιον τοῦ κρανίου, ἀφίνει ἀκάλυπτα τὸ ἰνίον καὶ τὰ ὑπὸ τοῦτο. Τὸ κάλυμμα τοῦτο διὰ τὰ ψυχρὰ μέρη τῆς Γαλλίας εἶνε ἀνεκτόν· διότι συμβάλλει εἰς τὴν ψυχρότητα καὶ οὐχὶ εἰς τὴν θερμότητα τοῦ κρανίου. Διὰ τοῦτο ὅταν ὁ γαλλικὸς στρατὸς μεταβαίνῃ εἰς τὰ θερμὰ κλίματα τῆς Ἀφρικῆς ἀναγκάζεται νὰ προσθέσῃ ἐπὶ τοῦ πιλίου τούτου καὶ πυκνὸν ὕφασμα ἐπικαλύπτων τὸ ἰνίον καὶ τὸν αὐχένα, παρέχον οὕτω ἀπειροκαλλίαν καὶ ἀηδὲς ὁρᾶν.

Δῆλον λοιπὸν ὅτι τὸ παρ' ἡμῖν πιλίον τῶν στρατιωτῶν εἶνε ἀκατάλληλον ἐν τῷ κλίματι ἡμῶν ὡς μὴ ἐκπληροῦν τὸν σκοπόν.

Τὸ καταλληλότερον παρ' ἡμῖν στρατιωτικὸν κάλυμμα εἶνε ἡ περικεφαλαία, ἐλαφρὰ πεποιημένη, ὥστε καὶ τὴν κεφαλὴν νὰ προφυλάττῃ ἐκ τῆς προσβολῆς τῆς ἡλιακῆς θερμότητος, καὶ τὴν θερμότητα τῆς κεφαλῆς νὰ διατηρῇ, καὶ ὡραῖον πρὸς τὸ ὁρᾶν νὰ ἦνε.

Οἱ ἀρχαῖοι ὅπως ἔτι μᾶλλον προφυλάττωσιν τὸ ἰνίον καὶ τὰ ὑπὸ τοῦτο μέρη ἐκ τῆς τοῦ ἡλίου καὶ τοῦ ψύχους προσβολῆς ἄφινον καὶ μακρὰν κόμην, ἥτις ἐκάλυπτε τὰ μέρη ταῦτα, διὰ τοῦτο καὶ νῦν οἱ φέροντες φέσιον κάτοικοι τῆς Ἀνατολῆς καὶ μὴ φέροντες κόμην προσθέτουσιν ἐπὶ τοῦ φεσίου τὴν φοῦνταν,

ἥτις ἐκ μετάξης οὖσα, πυκνὴ καὶ ἐπιμήκης, καὶ κειμένη ἐπὶ τῶν ὀπισθίων τῆς κεφαλῆς, καλύπτει τὰ μέρη ταῦτα καὶ προφυλάττει ἐκ τῆς ἡλιακῆς θερμότητος καὶ ἐκ τοῦ μεγάλου ψύχους· ἀτυχῶς παρ' ἡμῖν καὶ ἡ τοιαύτη χρῆσις τῆς φούντας παρεξηγήθη καὶ κατέστη γελοία καὶ παράλογος.

Γ. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ τῆς σίλφης (κατσαρίδας).

Ἐν ταῖς οἰκίαις ἐμφωλεύει ζωΰφιον νυκτόβιον, ὁμοιάζον μὲ κάνθαρον, καὶ ἔχον σῶμα ἐπίμηκες, ἐξέρχεται τὴν νύκτα πρὸς ἀναζήτησιν τροφῆς, εἰσέρχεται εἰς τὰ κελλάρια, εἰς τὰ μαγειρεῖα, καὶ παντοῦ ὅπου ὑπάρχουσι τροφαί, ἰδίως ἄρτος, ἄλευρον, ὄσπρια καὶ μάλιστα φακή, ζάχαρον, κρέας κλπ., τὰ ὁποῖα μετὰ πόθου τρώγει· διότι εἶνε ἀδηφάγον, ἔχει χρῶμα μέλαν· διότι πάντα σχεδὸν τὰ νυκτόβια ζῶα μέλαν χρῶμα ἔχουσι.

Τὸ ἔντομον τοῦτο καλεῖται κοινῶς *κατζαρίδα* ἑλληνιστὶ *σίλφη*· εἶνε παχύτατον καὶ ἀηδὲς τὴν ὄψιν, καὶ παρέχει ὀσμὴν ἀηδεστάτην.

Οἱ ἀρχαῖοι, οἵτινες πρὸς εὕρεσιν φαρμάκων κατέφευγον πάντοτε εἰς ὕλας φυτικὰς καὶ ζωϊκάς, μετεχειρίσθησαν καὶ τὰ ζωΰφιον τοῦτο ὡς ἰατρικόν, ὡς μετεχειρίζοντο καὶ τὰς καρύζας (κορέους), τοὺς ὄνους τοὺς ἐπὶ ταῖς ὑδρίαις (τὰ ζωΰφια ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ὑποκάτω τῶν βαρελίων, καὶ τὰ ὁποῖα κοινῶς καλοῦνται γουρουνίτσαι), κλπ.

Ὁ Γαληνὸς ὁμιλῶν περὶ ὠταλγίας λέγει, ὅτι ὁ χυμὸς τῆς σίλφης ἐξαγόμενος διὰ τῆς πιέσεως καὶ μεμιγμένος μετὰ ἐλαίου ῥοδίνου, ἐνσταζόμενος ἐντὸς τοῦ ὠτὸς θεραπεύει. Ἡ σίλφη ἀποτελεῖ ἓν τῶν συστατικῶν τῆς ὠτικῆς τοῦ ἰατροῦ Χρυσάνθου Γρατιανοῦ πρὸς φλεγμονὰς καὶ ἑλκώσεις τῶν ὤτων. Ὁ δὲ ἰατρὸς Ἀρχιγένης λέγει, ὅτι ἡ κεφαλὴ τῆς σίλφης, ἀφ' ἧς ἀφαιρεθῇ τὸ πάχος, ἡνωμένη μετὰ ῥοδίνου ἐλαίου, καὶ θερμοῦ ὄντος τοῦ μίγματος, ἐνσταζομένη εἰς τὸ οὖς, ἢ ἐντὸς βρώματος (κουφάλας) τοῦ ὀδόντος τεθειμένη παύει τοὺς πόνους.

Ὁ δὲ Διοσκορίδης λέγει, ὅτι τῆς σίλφης τὰ ἐντόσθια τριβόμενα ἢ σὺν ἐλαίῳ ἑψόμενα (ψηνόμενα), καὶ ἐνσταζόμενα εἰς τὸ οὖς παύουσι τὴν ὠταλγίαν.

Ὁ Πλίνιος λέγει ὅτι ὠφελεῖ ὡς κατάπλασμα κατὰ τῶν πόνων τῶν μαστῶν.

Ἐν Γερμανίᾳ ἐσχάτως εἷς τῶν ἐπιφανῶν ἰατρῶν συσταίνει τὸ ἔμβρεγμα τῆς σίλφης κατὰ τῆς ὑδρωπικίας.

Τῆς σίλφης διακρίνονται δύο εἴδη, ἡ ἀνατολικὴ σίλφη, καὶ ἡ γερμανική, τὴν ὁποίαν ἡμεῖς ἀγνοοῦμεν, ἴσως ἡ μὲν γερμανικὴ ἔχει δύναμιν κατὰ τῆς ὑδροπικίας, ἡ δὲ ἀνατολικὴ, ἥτις εἶνε ἡ παρ' ἡμῖν *κατσαρίδα* ἔχει δύναμιν ἀντιωταλγικήν.

Ἐν Γαλλίᾳ ὁ ἰατρὸς Παῦλος συσταίνει τὴν κόνιν τῆς σίλφης ὡς ἐξαίρετον διουρητικόν.

Ἰδοὺ λοιπὸν ὅτι τὸ ἐνοχλητικόν, ἀηδὲς καὶ βρωμερὸν τοῦτο ζωΰφιον τὸ ἐμφωλεῦον ἐν ταῖς οἰκίαις παρέχει καὶ χρησιμότητα, καὶ ὠφέλειαν ὑπὲρ τῶν πασχόντων ἐκ πόνων τῶν ὤτων (αὐτίων) κλπ.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ λύσσης ἢ ὑδροφοβίας.

Προφυλακτικὴ θεραπεία. Ἐὰν ἐκ τοῦ δαγκάσματος λυσσῶντος κυνὸς ἐγένετο πληγή, ἄφησε ταύτην νὰ ῥεύσῃ αἷμα πιέζων ἐλαφρῶς τὰ πέριξ, εἶτα ἐφάρμωσον σικύαν (βεντούζαν) ἐπὶ τῆς πληγῆς, ἵνα διὰ ταύτης ἐξαχθῇ βαθύτερον αἷμα. Μετὰ τοῦτο καυτηρίασον ταύτην ὅσον οἷόν τε βαθύτερον διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου ἢ διὰ νιτρικοῦ ἀργύρου (πέτρας τῆς κολάσεως), ἢ δι' ἀμμωνίας καυστικῆς ὑγρᾶς, τ' αὐτὰ ποίησον ἐφ' ἑκάστης πληγῆς, ἐὰν ὦσι πλείονες.

Μετὰ 6 ἢ 7 ὥρας μετὰ τὸ καυτηρίασμα ἐπίθεσον ἐπὶ τῆς πληγῆς μέγα ἐκδόριον, τὸ ὁποῖον ἄφες ἐπὶ ὥρας ἵνα συκώσῃ, καὶ εἶτα ἀφαίρεσον τὴν ἐπιδερμίδα κατὰ τέχνην, καὶ ἄλλαζε αὐτὸ δὶς τῆς ἡμέρας ὡς προσήκει. Ἐὰν ἡ τῆς πληγῆς ἐσχάρα ἔπεσε, καὶ ὁ καυτηριασμὸς φαίνεται ὅτι οὐδόλως ἐγένετο βαθέως ὅσον καὶ ἡ πληγή, πάλιν ἐπανάλαβε τὸν καυτη-

ριασμόν, καὶ διατήρησόν τὴν πληγὴν· ἐν πυώσει ἐπὶ 30 ἢ 40 ἡμέρας, θέτων ἐπὶ τοῦ τραύματος σφαιρίδιον κηροῦ, ἢ ἐρεβίνθου, κλπ. ὡς γίνεται ἐν φρεατίῳ (φουντανέλλᾳ).

Ἐὰν τὸ δάγκασμα ἐγένετο πρὸ πολλοῦ, καὶ τὸ τραῦμα ἐπουλώθη, διάσχισον τὴν οὐλὴν διὰ μαχαιριδίου, καὶ καυτηρίασον, καὶ προκάλεσον πύωσιν.

Ἐσωτερικῶς δὸς πόσιν ἐξ ἀμμωνίας ὑγρᾶς, ὡς δίδεις καὶ κατὰ τῶν δαγκασμάτων ὄφεως, ὡσαύτως πόσεις λειμονάδων, καὶ διατήρησον δίαιταν αὐστηράν. Ἰδὲ καὶ Συνέκ. Ἰατροδικαστικὴν Τ. Β′ σελ. 169.

Ταῦτα πάντα εἰσὶν πρὸς καταστροφὴν τοῦ μολύσματος πρὶν ἀναφανῇ ἡ λύσσα ἢ ἡ ὑδροφοβία, τῆς ὁποίας συμπτώματα ἐπὶ λυσσῶντος κυνὸς εἰσὶ τάδε.

Προδρομικά· δυστροπία καὶ παρακοὴ τοῦ κυνός, καταφορὰ κατὰ τῶν μυίων τῶν ἐπικαθημένων ἐπ' αὐτοῦ, ἃς σπεύδει νὰ δράξῃ διὰ τοῦ στόματος· ποιεῖ περιστροφὰς καὶ κινήσεις ἐκτάκτους.

Εἶτα κατάκειται ἔχων τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους μεταξὺ τῶν ἐμπροσθίων ποδῶν, κατέχεται ὑπὸ ἀνησυχίας, ἀλλάζει θέσεις, ἀπαρέσκεται, καὶ πλησιάζει ἕκαστον τῆς οἰκίας μετὰ βλέμματος ἰδίου, ὡς ἂν αἰτεῖ βοήθειαν· ἀπαρέσκεται καὶ εἰς τὰς τροφάς.

Ἀρχομένης τῆς νόσου, ὁ κύων κατέχεται ὑπὸ δυσθυμίας, καταβολῆς, βαδίζει ἐπισφαλῶς, καταπίπτει· ἔχει τοὺς ὀφθαλμοὺς ἀγρίους, βλοσυρούς, τὴν κεφαλὴν τεταπεινωμένην, στόμα ἀνοικτὸν μετὰ σιέλου ἀφρίζοντος καὶ ῥέοντος, διότι ἡ κατάποσις οὐ γίνεται, ἡ γλῶσσα ἐξέχει, τὴν οὐρὰν ἔχει ὑπὸ τὰ σκέλη, ἀγνοεῖ πλέον τὸν κύριον αὐτοῦ, καὶ φοβεῖται τοὺς ἄλλους κύνας.

Ἐν τοιαύτῃ καταστάσει κατέχεται ὑπὸ μεγάλης ἀναισθησίας· ἁρπάζει διὰ τοῦ στόματος πᾶν τὸ προστυχόν, θραύει, δάκνει καὶ αὐτὸν τὸν πεπυρακτωμένον σίδηρον, ἄνευ αἰσθήσεως καύσεως· ἔχει φωνὴν ἠλλοιωμένην περίπου ὡς τὴν τῶν κατεχομένων παιδίων ὑπὸ κοκκίτου· ὁ ἦχος τῆς φωνῆς διακρίνεται ὑπὸ τοῦ ἕξιν ἔχοντος. Διὰ τοῦτο παρ' ἡμῖν οἱ πατροπαραδότως θεραπεύοντες τὴν λύσσαν διαγινώσκουσι τοὺς κατεχομένους ἐκ

ταύτης πρὶν ἔτι ἀναφανῶσι τὰ τῆς ὑδροφοβίας συμπτώματα ἐκ τοῦ ἤχου τῆς φωνῆς τοῦ ἐμβολιασθέντος.

Ἔτι διακριτικὸν σημεῖον φωνῆς λυσσῶντος κυνὸς εἶνε ἡ ὠρυγὴ τοῦ λυσσῶντος κυνός, ἔχουσα ἴδιον ἦχον· ἵσταται ἐν ὠρύγῃ συνήθως ὄρθιος, ἐνίοτε καθήμενος, ἀνυψῶν τὸ στόμα πρὸς τ' ἄνω: Ἡ πρώτη φωνὴ τῆς ὑλακῆς εἶνε χαμηλὴ ἐκ τοῦ στήθους· ἡ ἄλλη ὑψηλὴ ἐκ τῆς κεφαλῆς. Ἀποτελοῦσι ὠρυγὴν διαρκῆ ἐπὶ 5 ἢ 8 τόνους ὑψωμένους, καὶ αἴφνης ἡ φωνὴ ταπεινοῦται, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἡ φωνὴ αὕτη ἔχει ἴδιον χαρακτῆρα, ὃν ἀντιλαμβάνεται ἐπαισθητῶς ὁ ἅπαξ ἀκούσας τῆς φωνῆς ὠρυγῶντος λυσσώδους κυνός.

Ἐνίοτε ἡ φωνὴ ἐκλείπει ἅμα τῇ ἐνάρξει τῆς λύσσης διότι πάντοτε διατηρεῖται ἀνοικτὸν τὸ στόμα, ὥστε οὔτε ὑλακὴ οὔτε ὠρυγή, οὔτε δάγκασμα δύναται ὁ λυσσῶν κύων ποιῆσαι· ἐπὶ δὲ τῇ θέᾳ ἄλλου κυνὸς διερεθίζεται μεγάλως.

Ὁ θάνατος ἐπιγίγνεται διὰ σπασμῶν μετὰ 3 ἕως 5 ἡμέρας τῆς ἐνάρξεως τῆς λύσσης.

Οὐδέποτε πᾶς δαγκασθεὶς ὑπὸ λυσσῶντος κυνὸς ὑφίσταται τὴν νόσον· μάλιστα ἐὰν τὸ δάγκασμα γείνῃ ἐπὶ ἐνδυμάτων, ταῦτα ἀποσπογγίζουσι τὸν δηλητηριώδη σίελον ἐκ τῶν ὀδόντων.

Θεραπεία εἰδικὴ τῆς ὑδροφοβίας ἢ τῆς λύσσης.

Πολλὰ φάρμακα καὶ πολλαὶ σκευασίαι ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς συσταίνονται ὡς θεραπεύοντα τὴν λύσσαν· ἀλλ' οὐδὲν θετικὸν ὑπάρχει. Ὁ Γαληνὸς πολλὰς ἀναφέρει σκευασίας συνισταμένας κατὰ μέγα μέρος ἐξ ἀρωματικῶν ὑλῶν. Ἡ ῥίζα τοῦ κυνοσβάτου (ἀρκουδοβάτου) ἐθεωρεῖτο ὡς εἰδικὸν φάρμακον, ὡσαύτως καὶ εἶδός τι κανθαρίδων, τὸ ὁποῖον ὑπὸ κόνιν λαμβανόμενον προλαμβάνει τὴν παρουσίαν τῆς ὑδροφοβίας, κατ' ἄλλους δὲ καὶ θεραπεύει τὴν ἀναφανεῖσαν ὑδροφοβίαν.

Ἐν Ῥωσσίᾳ ὁ Λεβάνωφ ἐθεράπευε τὴν λύσσαν ἐπιτυχῶς διά τινων καταποτίων καὶ κόνεων. Μετὰ τὴν λῆψιν τοῦ πρώτου καταποτίου ὁ ἀσθενὴς ἐκοιμᾶτο ἐπὶ 3 ἢ 4 ὥρας, μεθ' ἃς ἠσθάνετο βελτίωσιν, καὶ αὖθις τὸ δεύτερον καταπότιον, καὶ μετὰ 6 ὥρας τὸ τρίτον, καὶ μετὰ ἄλλας 6 τὸ τέταρτον, διὰ

τῶν 4 τούτων καταποτίων γίνεται ἡ θεραπεία. Τὸ φάρμακον τοῦτο ἐξητάσθη ἐν Παρισίοις ὑπὸ τοῦ Γκερὲν καὶ Μενβὶλ, καὶ εὑρέθη ὅτι ἀπετελεῖτο ἐκ κόνεως εἴδους κανθαρίδος χρυσοκανθάρου (cetonia aurata), τὸ ὁποῖον παρ' ἡμῖν ἐπικάθηται ἐπὶ τῶν ἀνθέων ἰδίως τῆς κυδωνέας· διαφέρει τῆς κανθαρίδος, διότι εἶνε ὠοειδοῦς σχήματος, ἐν ᾧ ἡ κανθαρὶς εἶνε ἐπιμήκης. Τὸ κολεόπτερον τοῦτο ἔντομον παρ' ἡμῖν διαφέρει κατά τι τοῦ ἐν Εὐρώπῃ ῥηθέντος. Οἱ δὲ ξελυσσακτῆδες δίδουσιν τοῦτο ὑπὸ κόνιν ἐντὸς τεμαχίου σύκου, μεμιγμένον, ὡς λέγουσι, μετὰ κόνεως κυνοσβάτου ἐπὶ 40 ἡμέρας, καθ' ἃς ὁ πάσχων ἀπέχει βρώσεως ἅλατος. Τὴν θεραπείαν ταύτην μεταχειρίζονται πρὸ τῆς ἀφίξεως τῆς ὑδροφοβίας, ἣν οἱ ξελυσσακτῆδες θεωροῦσιν ἀθεράπευτον.

Κοινῶς θεωρεῖται ὅτι τὸ σκόροδον τρωγόμενον θεραπεύει τὴν λύσσαν.

Τινὲς ἐπιστήμονες ἰατροὶ καυτηριάζουν διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου δύο φλυκταινίδια, τὰ ὁποῖα ἐν τῇ ἐνάρξῃ τῆς λύσσης παρίστανται παρὰ τὸν χαλινὸν τῆς γλώσσης.

Ὡς θεραπεῦον τὴν ὑδροφοβίαν θεωρεῖται καὶ τὸ ἔμβρεγμα τῶν φύλλων τοῦ στραμμωνίου, πινόμενον ἐν αὐτῇ. Ἐν Ῥωσσίᾳ θεωρεῖται ὡς θεραπεῦον ταύτην τὸ *λάπαθον*.

Οἱ ἄραβες τῆς Τύνιδος μεταχειρίζονται εἶδος χρυσοκανθάρου *δερνόνα* ἢ μελόη καλούμενον κατὰ τῆς λύσσης, τὸ ὁποῖον δίδουσι κατὰ τὴν εἰκοστὴν ἡμέραν ἀπὸ τοῦ δαγκάσματος τοῦ λυσσῶντος κυνός· δίδουσι τοῦτο ὑπὸ δόσιν ἑνὸς κόκκου σίτου μετὰ τεμαχίου κρέατος· εἶνε δρυμύτατον δηλητήριον, ἐὰν δοθῇ ὑπὸ μείζονα δόσιν, ἐπιφέρει σφοδροὺς πόνους τῆς κοιλίας.

Τὸ ῥηθὲν εἶδος τῶν κανθαρίδων, καὶ τὰς πρὸς ἐκδόρια κανθαρίδας ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς μεταχειρίζονται ὡς ἀντιφάρμακον κατὰ τῆς λύσσης. Οἱ Γαληνός, Διοσκορίδης, Ἀβικέννης, κλπ. ἀναφέρουσι ταύτας κατὰ τῆς λύσσης. Καὶ αὐτοὶ οἱ Κινέζοι δίδουσι τὰς κανθαρίδας κατὰ τῆς λύσσης.

Ἐν Οὐγγαρίᾳ μεταχειρίζονται ταύτας κατὰ πάσης ὑδροφοβίας· δίδουσιν δὲ ὁλοκλήρους κανθαρίδας, οἵτινες εἰς τούτους εἶνε ἀνεκταὶ ἕνεκα τοῦ κλίματος, ἴσως ἡ ἀνοχὴ αὕτη προέρ-

χεται, διότι κατὰ τὸν Γαληνὸν οἱ πόδες τῶν κανθαρίδων εἰσὶν ἀντίδοτον τοῦ δηλητηρίου τοῦ σώματος αὐτῶν. Δίδουσι δὲ οἱ Οὖγγροι ταύτας κατὰ τῆς λύσσης πρὶν φανῇ ἡ ὑδροφοβία καὶ εἰς ἀνθρώπους, καὶ εἰς κύνας.

Τινὲς τῶν Εὐρωπαίων μετεχειρίσθησαν κατὰ τῆς ὑδροφοβίας τὸ βάμμα (τεντούραν) τῶν κανθαρίδων, καὶ λέγουσιν ὅτι εἶχον ἐπαρκῆ ἀποτελέσματα. Δίδουσι τοῦτο ὑπὸ δόσιν ὥστε μὴ ἐπέλθῃ φλόγωσις τῶν οὐροποιῶν ὀργάνων.

Ἡμεῖς δὲ μετεχειρίσθημεν καὶ ἄλλην μέθοδον, δι' ἧς ἐτύχομεν εὐχάριστα ἀποτελέσματα· ἀλλ' ὑπολείπεται ἡ ἐφαρμογὴ ταύτης καὶ εἰς ἄλλους πρὸς ἐπιβεβαίωσιν. Ἐδώκαμεν εἰς μεγάλην δόσιν λαούδανον μετὰ αἰθέρος, ἦλθεν ὕπνος, μεθ' ὃν ἐδόθη πρὸς βρῶσιν ποσὸν ἀγλίδων σκορόδου. Προηγουμένως δὲ ἐκαυτηρίασα διὰ πεπυρακτωμένου σιδήρου τὰ ἐπὶ τοῦ χαλινοῦ τῆς γλώσσης ὑπάρχοντα δύο φλυκταινίδια.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ ῥεβεντίου (Ῥέου βαρβάρου).

Εἶνε ἐκ τῶν ἀρίστων καθαρτικῶν· ἐν ᾧ ἐνεργῇ τονίζει συνάμα τὸν στόμαχον καὶ τὰ ἔντερα· τ' ἄλλα καθαρτικὰ ἐπιφέρωσι ἀτονίαν· ζωογονεῖ τὴν ὄρεξιν, καὶ ἐνισχύει τὸν διοργανισμόν. Προκαλεῖ τὴν ἔκκρισιν τῆς χολῆς, ἥτις ἐρχομένη εἰς τὸν στόμαχον οὐδετερόνει τὰ ἐν αὐτῷ πλεονάζοντα ὀξέα καὶ τονίζει αὐτόν. Εἶνε λοιπὸν ὠφέλιμον καὶ κατὰ τῆς ὀξυρευγμίας, καὶ ἀτονίας τοῦ στομάχου.

Ἔχει δὲ τὴν ἰδιότητα μετὰ τὴν ἐνέργειαν τῶν ἐκκενώσεων, νὰ ἐπιφέρῃ μετὰ ταῦτα δυσκοιλιότητα· διὰ τοῦτο ὠφελεῖ κατὰ τῆς διαῤῥοίας καὶ τῆς δυσεντερίας.

Δὲν εἶνε ἁρμόδιον νὰ δίδεται, ὅταν ὑπάρχῃ φλογιστικὴ ὀξεῖα κατάστασις· ἁρμόζει ὅμως νὰ δίδεται, ὅταν ὑπάρχῃ ἀτονικὴ κατάστασις τοῦ σώματος καὶ εἶνε ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀνάγκη νὰ δοθῇ καθαρτικόν· ὠφελεῖ λοιπὸν ἰδίως κατὰ τῆς ἀτονικῆς καὶ τῆς χολερικῆς διαῤῥοίας, κατὰ τῆς ἐπιδημικῆς δυσεντερίας, καὶ κατὰ τῆς ἄνευ πυρετοῦ δυσπεψίας.

Αἱ ἐκκενώσεις γίνονται ἄνευ πόνων τῆς κοιλίας, ἐκτὸς ὅταν ὑπάρχῃ μεγάλη δυσκοιλιότης.

Εἰς μικρὰν δόσιν ἀνὰ 2 μέχρι 5 κόκκων χρησιμεύει ὡς τονικὸν καὶ στομαχικόν. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δίδεται πρὸ τοῦ φαγητοῦ ἢ μετὰ τοῦτο 2 ὥρας.

Ἐὰν ἦνε ἡνωμένον μετὰ μαγνησίας κεκαυμένης ἀνὰ ἓν δράμι κόνεως, ῥεβεντίου καὶ ἓν δράμι μαγνησίας κεκαυμένης μετὰ ὀλίγου ζακχάρου, καὶ διαιρεθῇ εἰς 12 ἴσα μέρη, ἢ κόνεις, ὠφελεῖ κατὰ τῆς πυρώσεως (ἀνακαυσίλας) καὶ κατὰ τῆς γαστραλγίας· λάμβανε κατὰ ὥραν ἀνὰ μίαν κόνιν ἀρχίζων μίαν ὥραν μετὰ τὸ φαγητόν.

Ἐὰν τὸ ῥεβέντι φριχθῇ (καβουρτισθῇ), καὶ γείνῃ κόνις λαμβανόμενον μετὰ ζακχάρου ἀνὰ 5 ἢ 10 κόκκους κατὰ ὥραν θεραπεύει τὴν χρονίαν διάῤῥοιαν.

Ἐὰν εἰς τὴν σκευασίαν ταύτην προστεθῇ καὶ εἷς ἢ δύο κόκκοι ὀπίου, τότε ὠφελεῖ ἔτι μᾶλλον κατὰ τῆς γαστραλγίας καὶ τῆς πυρώσεως. Ἀλλὰ πρέπει νὰ δίδεται καθ' ἑκάστην μία κόνις πρὸ ἡμισείας ὥρας πρὸ τοῦ φαγητοῦ.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι τὸ ῥεβέντι πρέπει νὰ ἦνε καλῆς ποιότητος, ἥτις διακρίνεται ὅταν ἦνε ἐντὸς ἐρυθρόν, καὶ πυκνόν.

Εἶνε τὸ προχειρότερον καὶ ἀβλαβέστερον εὐκοίλιον· ὁ καταλληλότερος τρόπος τῆς χρήσεως εἶνε οὗτος·

Λάβε ἥμισυ δράμι ῥεβεντίου καλοῦ, χονδροκοπάνησον, πρόσθες εἰς ἕνα κύαθον βράζοντος ὕδατος, καὶ ἄφες οὕτως ἕως οὗ ψυχρανθῇ. Στράγγισον, πρόσθες ὀλίγην ζάκχαρην, ἵνα γλυκανθῇ, καὶ πίε λίαν πρωῒ ὅλον.

Περὶ τῶν πρασίνων πιπεριῶν.

Αἱ πράσιναι πιπερίαι, αἱ μεγάλαι καὶ μὴ ἔχουσαι ὀξεῖαν μύτην, ἐὰν ψηθῶσιν ἐπὶ ἐσχάρας, καὶ καθαρισθῶσι ἐκ τῆς ἐπιδερμίδος αὐτῶν, καὶ εἶτα ἁλατισθῶσι καὶ ἐμβραχῶσι ἐντὸς ὀποῦ λεμονίου, ἀποκτῶσι γεῦσιν εὐάρεστον, οὐχὶ πολὺ καυστικήν, καὶ ὀσμὴν τερπνήν. Οὕτω τρώγονται ὡς σαλάτα. Εἰσὶ τονικαὶ τοῦ στομάχου, καὶ ἐπιφέρουσιν εὐπεψίαν. Ἰδίως ὠφελοῦσι κατὰ τῶν αἱμοῤῥοΐδων, διαλύουσι τοὺς ἐπὶ τῆς ἕδρας

χυρσοὺς (τὰ βυζία), καταπαύουσι τὴν ῥοὴν τοῦ αἵματος, καὶ ἐπιφέρουσιν εὐεξίαν. (Ἰδὲ Φοῖβον ἔτος Γ'. σελ. 39).

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Πυρία, κοινῶς φομέντα.

Πυρίον λέγεται ἐπίθεμα ἐπί τινος μέρους τοῦ σώματος ὑγρὸν ἢ ψυχρόν, χλιαρὸν ἢ θερμόν, ἀποτελούμενον ἐξ ἀφεψήματος ἢ ἐγχύματος, ἢ ἐξ ἁπλοῦ μίγματος ὑλῶν τινῶν, καὶ διατηρούμενον ἐπὶ τῆς θέσεως διὰ τεμαχίου ὀθονίου (πανίου), τὸ ὁποῖον ἐμβρέχεται ἐκ τοῦ ὑγροῦ. Τὸ ὑγρὸν δύναται νὰ ἦνε ὑδατῶδες, οἰνῶδες, οἰνοπνευματῶδες, κλπ. Γίνεται πυρίον δι' ἐγχύματος ἀνθέων ἀκτῆς, ἔνθα ἐμβρέχεται τὸ πανίον, ἢ δι' ἀφεψήματος ἀλθαίας, λινοσπόρου, ὀξούχου ὕδατος κλπ., κατὰ τὸν σκοπόν· εἶνε λοιπὸν δροσιστικόν, μαλακτικόν, τονικόν, θιερεθιστικόν, κλπ.

Ὁ βαθμὸς τῆς θερμότητος, καὶ τὸ εἶδος τῆς ὕλης ὑποδεικνύεται παρὰ τοῦ Ἰατροῦ.

Τὰ πυρία διαφέρουσι τῶν μὲν καταπλασμάτων ὡς πρὸς τὴν σύστασιν, τῶν δὲ λούσεων ὡς πρὸς τὴν διαμονὴν τοῦ μέρους τοῦ σώματος ἐν τῷ ὑγρῷ.

Πυρίον μαλακτικόν.

Λάβε φύλλα μαλάχης δρ. 20, βράσον μετὰ ὕδατος ἐπὶ τέταρτον ὥρας, στράγγισον, ἔμβρεξον ὀθόνιον καὶ ἐπίθες.

Ὠφέλιμον κατὰ τῶν φλογώσεων ἰδίως τῶν κοιλιακῶν, καὶ κατὰ τῶν φλογιστικῶν οἰδημάτων.

Πυρίον σαπωνῶδες.

Λάβε σάπωνος λευκοῦ βάρους πεντάρας· ῥακῆς βάρους 15 δεκάρων, καὶ διάλυσον, ἔμβρεξον ὀθόνιον καὶ ἐπίθες.

Ὠφέλιμον κατὰ τῶν παραρθρώσεων (στραμπουλισμάτων), κατὰ τῶν σαρκοθλασμάτων, κλπ.

Πυρίον σινάπεως.

Λάβε σινάπεως τετριμμένου βάρους δεκάρας· ὕδατος χλιαροῦ τετραπλάσιον καὶ μῖξον.

Ἐφαρμόζεται ἐπὶ τοῦ δέρματος πρὸς διατήρησιν ἐρεθισμοῦ διαρκοῦς διὰ ἐμβρεγμένου τεμαχίου ὀθονίου (πανίου).

Πυρία ξηρά.

Γίνονται ἐπιθέματα ξηρὰ θερμὰ ὅπως διαθερμανθῇ τοπικῶς μέρος τοῦ σώματος καὶ προκληθῇ τονικότης. Οὕτως ἐπιτίθενται ἐπὶ τῆς κοιλίας πίτυρα, ἢ ἄνθη χαμαιμήλων, κλπ. καλῶς τεθερμασμένα, καὶ διατηρούμενα ἐντὸς ὀθονίου· χρῆσις τούτων γίνεται ὅταν ὑπάρχῃ ἐντεραλγία, διάῤῥοια, κλπ. ἐπὶ ἀλγούντων μυῶν ἐκ ῥευματισμῶν. Ἐνίοτε διαθερμαίνεται κέραμος, ὅστις περιτυλισσόμενος διὰ ὀθονίων τίθεται ἐπὶ τῶν ῥηθέντων μερῶν, ὡς καὶ ὑπὸ τοὺς πόδας ἐπὶ τῶν πεζῶν, ἐνίοτε τίθεται ἐπὶ τῆς ἕδρας, ἀφ' οὗ ἐμβραχῇ δι' ὄξους· τοῦτο γίνεται ὅταν ὑπάρχῃ δυσεντερικὴ διάῤῥοια ὀξεῖα προελθοῦσα ἐκ περιψύξεως. Συνήθως τίθενται ὑπὸ τοὺς πόδας ὡς διαθερμαντικὰ φιάλαι πλήρεις θερμοτάτου ὕδατος περικεκαλυμμέναι ὀθονίοις· ὑπάρχει πρὸς τοῦτο καὶ ἴδιον μετάλλινον ἐργαλεῖον ἔχον σχῆμα κυλίνδρου.

Ταῦτα διατηροῦνται ἐπὶ τοῦ σώματος ἐνόσῳ ὦσιν θερμά, καὶ αὖθις ἐν ἀνάγκῃ ἀναθερμαίνονται.

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΥΔΑΤΟΣ ΤΩΝ ΑΘΗΝΩΝ.

Τὸ τῶν Ἀθηνῶν πρὸς πόσιν ὕδωρ φύσει εἶνε τιτανοῦχον, καὶ πρὶν διοχετευθῇ διὰ σιδηρῶν σωλήνων ἐπέφερεν εἰς τοὺς ἐρχομένους ξένους εἰς Ἀθήνας κοψίματα καὶ διαρροίας, καὶ εἰς πολλοὺς προδιατεθειμένους εἰς αἱμορροΐδας ἐπέφερε ταύτας.

Μετὰ τὴν εὐτυχῆ διοχέτευσιν τοῦ ὕδατος τούτου διὰ σιδηρῶν σωλήνων ἡ ποιότης αὐτοῦ ἐβελτιώθη, καὶ κατέστη ὠφελιμώτερον, παρετηρήθη δὲ ὅτι ἔκτοτε αἱ πλείονες γυναῖκες τῶν Ἀθηνῶν κατεστάθησαν παχύτεραι καὶ εὐχροώτεραι.

Ἀφ' ἧς ὅμως τὸ μὴ ἐπαρκὲς ποσὸν τοῦ ὕδατος Ἀθηνῶν ἠνάγκασε τὴν ἁρμοδίαν ἀρχὴν ἵνα φροντίσῃ πρὸς ἐπαύξησιν τοῦ ποσοῦ αὐτοῦ, καὶ πολλὰ καὶ διάφορα εἴδη ὑδάτων διωχετεύθησαν εἰς τὸ ὑδραγωγεῖον, ἡ ποιότης αὐτοῦ σημαντικὰ μετεβλήθη· τὸ ὕδωρ κατέστη δύσπεπτον, βαρύ, ἐπιφέρον χαλα-

ρώσεις τοῦ στομάχου, ἀνάπτυξιν ἀερίων, ἐξ ὧν παράγονται δυσπεψίαι. Διὰ τοῦτο ἤδη ἀπό τινος χρόνου ἐπικρατοῦσιν ἐν Ἀθήναις τὰ γαστρικὰ νοσήματα.

Νῦν οὔσης ἀτμοσφαιρικῆς διαθέσεως πρὸς κοιλιακὰ νοσήματα, οὐ σμικρὸν συντελεῖ πρὸς ἀνάπτυξιν τούτων καὶ ἡ πόσις τοῦ ἀθηναϊκοῦ ποτίμου ὕδατος.

Πρὸς ἀποφυγὴν τῶν τοιούτων ἐπιβλαβῶν ἀποτελεσμάτων δὲν πρέπει νὰ πίνῃ τις ὅταν διψᾷ καθαρὸν ὕδωρ ἀθηναϊκόν, ἀλλὰ νὰ ἀναμιγνύῃ τοῦτο μετὰ σεμάδας, ἢ ὀπὸν λεμονίου (λεμονάδας), μετὰ ὀλίγης ῥώμης, ἢ ρακῆς, ἢ οἴνου, καὶ μάλιστα γλυκάζοντος, ἢ μετὰ ποσοῦ ζακχάρου, κλπ.

Ἰδίως οἱ νοσοῦντες καὶ κακοδιαθετοῦντες πρέπει ν' ἀποφεύγωσι τὴν πόσιν καθαροῦ ὕδατος· πολλαὶ εἰς τούτους γαστρικαὶ ταραχαὶ καὶ κακουχίαι προέρχονται ἐκ τῆς πόσεως τοῦ ὕδατος τούτου.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΠΟΧΗΝ ΤΑΥΤΗΝ ΕΠΙΚΡΑΤΟΥΣΗΣ ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΙΚΗΣ ΔΙΑΘΕΣΕΩΣ.

Εἴς τινα μέρη τῆς Ἑλλάδος ἀνεφάνη ἐπιδημικὸς συρμὸς πρὸς κοιλιακὰ νοσήματα· ἰδίως ἐντερικὰ πρὸς ἐλαφρὰν διάρροιαν, ἣν διαδέχονται ἐνίοτε δυσεντερικὰ συμπτώματα.

Ἡ θεραπεία γίνεται προχείρως οὕτω:

Πίνε πρωῒαν καὶ ἑσπέρας ἀνὰ ἕνα κύαθον (φλιζιάνι) ἐμβρέγματος ὀριγάνου, ἔνθα πρόσθες ὀλίγην ζάκχαρην, καὶ ὀλίγον τετριμμένον μοσχοκάρυον.

Πίνε, ὅταν διψᾷς, λεμονάδαν ἔνθα πρόσθες καὶ κόμμι ἀραβικὸν (κομμίδι) 4 δραμ. εἰς ἓν ποτήριον λεμονάδας. Διατήρει θερμὴν τὴν κοιλίαν καὶ καλῶς ἔσο ἐνδεδυμένος. Τρῶγε σούπαν ἐκ κρέατος μετὰ πολλοῦ πεπέρεως, καὶ κρέας ὀπτὸν (ψητὸν) μετὰ ὀριγάνου καὶ ἀρκετοῦ ἅλατος. Πίνε μαῦρον οἶνον, ἄπεχε πάντοτε τῆς πόσεως καθαροῦ ὕδατος.

Ἐν δὲ Ἀθήναις ἀνεφάνη ἐπιδημικὸς οὐχὶ μεγάλος γαστρικὸς πυρετός, ὅστις ἀπολήγει εἰς διαλείποντα· ἰδίως ἐπικρατεῖ οὗτος εἰς τὰς νοσώδεις συνοικίας τῶν Ἀθηνῶν, εἰς τὰ πέραν

τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου μέρη Βάθια καλούμενα, καὶ εἰς τὰς θέσεις Κολονάκι πρὸς τὸ μέρος ὄπισθεν τοῦ Παλατίου καὶ τοῦ Βατραχονησίου.

Ἡ νόσος εἶνε εὐθεράπευτος, ἐὰν εὐκρινῶς διαγνωσθῇ, καὶ μὴ ὁ Ἰατρὸς ὑπολάβῃ ὡς ἐγκεφαλικὰ συμπτώματα, τὰ ἐκ τοῦ γαστρίτου κατὰ συμπάθειαν ἐπισυμβαίνοντα διαταρακτικά.

Ἓν ἐλαφρὸν καθάρσιον, ποτὰ δροσιστικά, ἐπίθεσις ὀλίγων βδελλῶν ἐπὶ τοῦ προκαρδίου τοῦ ἀλγοῦντος μέρους, καταπλάσματα κατόπιν μαλακτικά, καὶ χρῆσις ἐν πυρετῷ ἀφεψήματος φλοιοῦ κίνας (κατὰ τὴν ἐν τῷ «Φοίβῳ» συνταγὴν ἔτους Α'. σελ. 86) καὶ δόσις κινίνου μετὰ τὴν πτῶσιν τοῦ πυρετοῦ, μετὰ διαίτης αὐστηρᾶς, ἐν ὅσῳ ὑπάρχῃ ὁ πυρετός, εἰσὶ τὰ προχειρότερα θεραπευτικὰ μέσα.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΕΚΖΕΜΑΤΟΣ

Ἐξ Ἀθηνῶν.

Ἐρ. Φίλος μοῦ τις πάσχει ὑπὸ ἐπιδερματικῆς νόσου εἰς τὴν παλάμην τῆς χειρός· τὸ ἔδειξεν εἰς διαφόρους Ἰατρούς, ἀλλ' οὐδεμίαν θεραπείαν ἀπέκτησε. Τί νὰ πράξῃ; Ἔχομεν πάντες πεποίθησιν εἰς ὑμᾶς.

Ἀπ. Λάβε ἀλόης εἰς κόνιν δρ. 1. Κικιδίων εἰς κόνιν δρ. 1. Ὀξικοῦ μολύβδου εἰς κόνιν δρ. 1. Οἰνοπνεύματος (σπίρτου τοῦ καμινέτου) ὅσον ἀρκεῖ ἵνα ἑνώσῃς ὁμοῦ πάντα, καὶ γίνῃ μίγμα πολτῶδες. Ἐπάλειφε δι' ὀλίγου ποσοῦ τὸ πάσχον μέρος διὰ τοῦ δακτύλου σου πρωῒ καὶ ἑσπέρας.

Ἄπεχε τοῦ τρώγειν παστὰ ἁλμυρά, καὶ τοῦ πίνειν ποτὰ πυρωτικά.

Ἕνεκεν ἐλλείψεως ἐργατῶν, ἀραιωθέντων ἐκ τῆς ἐπιδημίας, ἐβράδυνεν ἡ ἔγκαιρος δημοσίευσις τοῦ Φοίβου.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Γ.' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 1 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 1881 ΑΡΙΘ. 11

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ τῆς ἐπιγιγνομένης ὠφελείας ἢ βλάβης ἐκ τοῦ δαμαλισμοῦ καὶ ἀναδαμαλισμοῦ.

Ὡς προελέχθη κατὰ τοῦ δαμαλισμοῦ ἀντέστησαν πολλοὶ τῶν ἰατρῶν, καί τινες θαρραλεώτεροι ἔγραψαν καὶ ἐδημοσίευσαν πολλά. Μεταξὺ τούτων διακρίνεται ὁ ἰατρὸς Βερδὲ Δελίσλης, ὅστις ἐδημοσίευσεν ὀγκῶδες βιβλίον, δι' οὗ κατεπολέμει τὸν δαμαλισμόν· διισχυρίζεται δὲ οὗτος ὅτι ἕνεκεν τοῦ δαμαλισμοῦ τὸ ἀνθρώπινον γένος ὁσημέραι διαφθείρεται σωματικῶς καὶ ἠθικῶς· εἰς τοῦτον ἀποδίδει τὴν σμίκρυνσιν τοῦ ἀνθρωπίνου ἀναστήματος, ἐξ οὗ ἐν Γαλλίᾳ κατ' ἔτος ἐπαυξάνει ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐξαιρουμένων νεοσυλλέκτων· διὸ κατὰ τὸ 1856, ὁ Ναπολέων ἠλάττωσε τὸ μέτρον τοῦ ἀναστήματος τῆς αὐτοκρατορικῆς φρουρᾶς κατὰ τρία ἑκατοστόμετρα. Ἀποδεικνύει τὴν παροῦσαν γενεὰν ἀδρανῆ, μικρόσωμον, ἰσχνήν, καχεκτικήν, μύωπα, τὸν χαρακτῆρα

σκυθρωπόν, τὴν φαντασίαν ξηράν, κλπ. ἐκ τοῦ δαμαλισμοῦ, λέγει, ὁ ἀριθμὸς τῶν παραφρόνων ἐπαυξάνει κατ' ἔτος· τὴν δὲ περὶ τούτων στατιστικὴν λαμβάνει ἀπὸ τοῦ ἔτους 1835· διισχυρίζεται δ' ὅτι ἡ μανία καὶ ἡ παραφροσύνη ἐπέρχονται μετὰ 30 καὶ 40 ἔτη μετὰ τὸν ἐμβολιασμόν· ὥστε ἡ ἐποχὴ τοῦ 1835 συμπίπτει οὖσα μετὰ τόσα ἔτη, ἀφ' ἧς εὑρέθη ὁ ἐμβολιασμός· τὸ 1835 ὑπῆρχον ἐν Γαλλίᾳ παράφρονες 14,485. εἰς δὲ τὸ 1841. ὑπῆρχον 19,758.

Αἱ αὐτοχειρίαι ὡσαύτως ἐπηύξησαν, καὶ ταύτας εἰς τὸν δαμαλισμὸν ἀποδίδει· τὸ 1827 ἐγένοντο ἐν Γαλλίᾳ 1545 αὐτοχειρίαι, τὸ 1849. 3,583. καὶ ἔκτοτε ἐπηύξησαν.

Κατὰ δὲ τὴν γνώμην τοῦ ἰατροῦ Ἀλφόσου Κάρρου, ὅστις ὑπέρμαχος ὑπάρχει τῶν κατὰ τῆς δαμαλίδος ἰδεῶν τοῦ Δελίσλου ἀποδοτέα εἰς τὴν δαμαλίδα ἡ παρατηρουμένη ἐν Εὐρώπῃ ἐπαύξησις τῶν ἐγκλημάτων· κατὰ τὴν γνώμην τοῦ ἰατροῦ τούτου τὰ ἐγκλήματα τὰ πραττόμενα διὰ δραστηρίου ἐνεργείας ἠλαττώθησαν, καὶ ἐπηύξησαν πολὺ τὰ διὰ τοῦ δόλου καὶ ἐπιδεξιότητος· διισχυρίζεται μάλιστα ὅτι τὰ πλεῖστα ἐγκλήματα πράττονται ὑπὸ τῶν δαμαλισθέντων παρὰ ὑπὸ τῶν εὐλογιοκομμένων.

Κατὰ τὸν Δελίσλην ἡ παροῦσα γενεὰ κατέχεται ὑπὸ νέων ἀσθενειῶν, αἱ δὲ ἔκπαλαι γνωσταὶ νόσοι εἰσὶν ἤδη συχνότεραι καὶ ἐπιφοβώτεραι· τούτων ἁπάντων ἀρχικὴν αἰτίαν θεωρεῖ τὸν δαμαλισμόν. Παραδέχεται ὅτι τὰ τέκνα τῶν διὰ δαμαλίδος ἐμβολιασθέντων γονέων ὑπόκεινται ἔτι μᾶλλον εἰς τὰς ἐκτεθείσας βλάβας.

Κατ' ἄλλον τινὰ ἰατρὸν ἡ δαμαλὶς ἐκτὸς τῶν ῥηθεισῶν βλαβῶν ἐπιφέρει συνεχῶς τὸν τυφοειδῆ πυρετόν, τὰ φθισικὰ φύματα, καὶ εἰς ἄλλας ἀσθενείας προδιαθέτει τὸ σῶμα.

Δὲν δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὁλοκλήρως τοὺς ῥηθέντας διισχυρισμοὺς κατὰ τῆς δαμαλίδος· διότι ἐν αὐτοῖς ὑπάρχει ὑπερβολή· ἀληθὴς ὅμως εἶνε ἡ ἐκφαύλισις τῆς παρούσης γενεᾶς· ἀλλὰ καὶ εἰς ἄλλα πολλὰ αἴτια ἀποδοτέαν ταύτην, ἰδίως δὲ κατὰ τὴν ἡμῶν γνώμην εἰς τὴν αἱμομιξίαν, ἥτις ἐπιτρέπεται ἐν Εὐρώπῃ, καὶ καθ' ἧς πολλοὶ τῶν ἰατρῶν ἤδη ἀνθίστανται· καὶ εἰς το πλεονάζον τῶν συφιλιδικῶν παθῶν. Ὅτι ὅμως ὁ δαμαλισμὸς ὑπάρχει προφυλακτικὸν κατὰ μέγα μέρος κατὰ τῆς εὐλογίας, τοῦτο εἶνε βέβαιον, ὡς ἐκ τῶν ῥηθέντων πρακτικῶν τῆς ἀκαδημίας τῶν ἐπιστημῶν ἐξάγεται· οὐχ ἧττον ὅμως βέβαιον ὑπάρχει, ὅτι κατὰ πολλοὺς

λόγους ὁ δαμαλισμὸς δύναται νὰ πολεμηθῇ, ὅταν ὑπολογίσῃ τις ὅτι αἱ βλάβαι, ἅςπερ ἐπιφέρει, εἰσὶ περισσότεραι, παρὰ αἱ ὠφέλειαι αὐτοῦ ἐκ τῆς προφυλάξεως κατὰ τῆς εὐλογίας.

Εἶνε ὁμολογούμενον ὅτι πολλὰ πάθη σωματικὰ καὶ ἠθικὰ μεταδίδονται εἰς τὸν ὑγιᾶ ἄνθρωπον. Ἡ μετάδοσις αὕτη γίνεται κατὰ τρεῖς τρόπους Α′.) Διὰ τοῦ στομάχου, ἤτοι διὰ τῆς χωνεύσεως ὕλης ἐκ τοῦ σώματος ἄλλου, οἷον γάλακτος, κλ ι. Β′.) Διὰ τοῦ πνεύμονος, ἤτοι διὰ τῆς εἰσπνοῆς μορίων ὕλης μιάσματος, ὄντος ἐν τῷ ἀτμοσφαιρικῷ ἀέρι, καὶ Γ′.) Διὰ τῆς ἐμβολιάσεως, ἤτοι διὰ τῆς ἀμέσου εἰσαγωγῆς ὕλης νοσηρᾶς εἰς τὸ αἷμα τοῦ ὑγιοῦς.

Α′.) Ἡ διὰ τοῦ στομάχου μετάδοσις ἀπαιτεῖ μέγα ποσὸν μολυσματικῆς ὕλης νὰ εἰσαχθῇ εἰς αὐτόν· διότι ἀπεδείχθη ὅτι δυσκόλως γίνεται διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἡ μετάδοσις· διὰ τῆς συνεχοῦς ὅμως εἰσαγωγῆς τοιαύτης ὕλης εἰς τὸν στόμαχον μεταδίδονται θετικῶς οὐ μόνον μολυσματικὰ πάθη, ἀλλὰ καὶ ἠθικά. π. χ. ὁ τρώγων πολὺ κρέας, καὶ μάλιστα μὴ καλῶς ὀπτόν, σκληρόν, καὶ ἀκατέργαστον, ἀποκαθίσταται ζωώδης, ἀλλάζων, περιφρονητικὸς καὶ μισῶν τοὺς ἄλλους, τὸ πνεῦμα ἔχει βαρὺ καὶ παχυλόν. Τὰ δὲ θηλάζοντα παιδία αἰγὸς γάλα ἀποκαθίστανται ἰδιότροπα· διὸ καὶ καπριτζιῶζα λέγονται, (κάπρα ἡ αἲξ Λατινιστὶ καλεῖται)· ὅθεν σημαίνει ἔχοντα τὰς ἰδιοτροπίας τῆς αἰγός.

Β′.Ἡ δὲ διὰ τῶν πνευμόνων μετάδοσις παθῶν γίνεται ταχυτέρα καὶ ἀσφαλεστέρα· οὕτω μεταδίδονται πολλαὶ ἐπιδημικαὶ νόσοι, οἷον, χολέρα, εὐλογία, καὶ πᾶσαι σχεδὸν αἱ κολλητικαὶ νόσοι, καὶ οἱ ἑλώδεις πυρετοί, ὧν τὰ μιάσματα πληροῦσι τὴν ἀτμοσφαῖραν.

Γ′.) Ἡ δὲ διὰ τῆς ἐμβολιάσεως μετάδοσις γίνεται ὡσαύτως ταχυτέρα καὶ θετικωτέρα, διότι εἰσάγεται ἀμέσως εἰς τὸ αἷμα ἡ νοσηρὰ ὕλη, δίχως νὰ ὑποστῇ τροποποίησίν τινα, ἥτις γίνεται διὰ τῶν ἄλλων τρόπων. Οὕτως δύναται νὰ εἰσαχθῇ εἰς τὸν διοργανισμὸν οὐ μόνον ὕλη πάθους κολλητικοῦ, ἀλλὰ καὶ ὕλη παντὸς πάθους, ἥτις διὰ τῆς ἀμέσου ἐπαφῆς μετὰ τοῦ ὑγιοῦς αἵματος, δύναται ν᾽ ἀλλοιώσῃ τοῦτο, καὶ οὕτω νὰ ἐπιφέρῃ νοσηρὰν κατάστασιν. Ὅθεν δύναται διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ καὶ πάθη χρονικὰ νὰ μεταδοθῶσιν εἰς ὑγιᾶ· χοιραδικά, φθισικά, δερματικὰ κλπ. οὐχ ἧττον δὲ καὶ ἠθικά.

Ἐκ τούτου προέρχεται ὥστε πολλάκις ὑγιέστατα καὶ ζωη-

ρὰ παιδία μετὰ τὸν ἐμβολιασμὸν διὰ τῆς δαμαλίδος νὰ ἀποβάλλωσι τὴν καλὴν πρὶν κατάστασίν των, καὶ ν' ἀποκαταςαθῶσι καχεκτικά, ἐξανθηματικά, χοιραδικά, ἰδιότροπα κλπ. Τοῦτο δὲ γίνεται, διότι ὡς ἀπεφάνθη ἡ ἀκαδημία τῶν ἐπιστημῶν τῆς Γαλλίας, κατὰ τὸν 5ο κανόνα, ἡ δαμαλὶς δὲν ὑπάρχει πάντοτε κατὰ τὴν ἰσχύν της ἀναλόγως τῆς φλυκαίνης· πολλάκις ἐξαίρετος φλύκταινα δὲν ἔχει καθαρὰν ὕλην δαμαλίδος· ἐκ τῆς μὴ ἐχούσης ὕλην καθαρὰν δαμαλίδος ἐμβολιαζόμενον παιδίον, δὲν ἐμβολιάζεται πλέον δαμαλίδα, ἀλλὰ ἄλλην ὕλην ἀνήκουσαν εἰς τὸν διοργανισμὸν τοῦ σώματος, ἐξ οὗ ἐξάγεται. Ὅθεν ἂν ἦναι ἐξανθηματικόν, ἢ χοιραδικόν, ἢ φθισικὸν τὸ παιδίον, ἐξ οὗ λαμβάνεται ἡ ὕλη, τοιούτων παθῶν ὕλην ἐμβολιάζεται τὸ ὑγιές, καὶ οὐχὶ δαμαλίδος. Ἐκ τούτου γίνεται ἡ βλάβη τῆς ὑγιείας, ἡ μεταβολὴ τῶν κράσεων, καὶ τῶν ἰδιοσυγκρασιῶν.

Εἰς τοσούτους κινδύνους τῆς ὑγείας ὑποκειμένου τοῦ ἐμβολιαζομένου, θεωροῦμεν ἀπρεπὲς νὰ ὑποβάλληταί τις εἰς τοιαύτην ἐπικίνδυνον καὶ ἐπισφαλῆ δοκιμασίαν ἤδη πλέον, καθ' ἣν ἐποχήν, ἡ εὐλογία, ὡς καὶ πολλαὶ ἄλλαι κολλητικαὶ νόσοι, διὰ τοῦ χρόνου ἀπέβαλον τὴν ὁρμήν των, καὶ ἀπεκατεστάθησαν ἠπιότεραι, ὡς συνοικειωθεῖσαι μετὰ τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἴσως ἐπὶ τέλους ἐξαφανισθῶσιν, ὡς ἐξηφανίσθησαν τόσαι ἄλλαι νόσοι γνωσταὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἄγνωστοι νῦν, ὡς μὴ ὑπάρχουσαι πλέον· διότι καὶ αἱ ἐπιδημικαὶ νόσοι ἔχουσιν ἀρχὴν καὶ τέλος βίου. Δύναταί τις νὰ εἴπῃ ὅτι εἶνε προτιμώτερον πλέον νὰ ἐμβολιάζωνται πάντες ἐκ τῆς ὕλης τῆς εὐλογίας, ἠπίας οὔσης καὶ ἀσφαλεστέρας τῆς προφυλάξεως, παρὰ διὰ τῆς νόθου δαμαλίδος, ἥτις καθίσταται τοιαύτη ἐμβολιαζομένη ἀπὸ παιδὸς εἰς παῖδα· ἐκ τούτου προέρχεται ὥστε ὁ διὰ τῆς εὐλογίας ἐμβολιασμὸς δὲν κατεπολεμήθη πολὺ ἐν Εὐρώπῃ. Πολλοὶ ἤδη ἐπιθυμοῦσι νὰ κανονισθῇ εἰς τὰ κράτη ὁ ἐμβολιασμὸς οὗτος διὰ νόμου, ἢ τοὐλάχιστον ν' ἀφεθῇ ἐλευθέρα ἡ πρᾶξις· ἐπιθυμοῦν μάλιστα ἡ πρᾶξις αὕτη νὰ γίνηται ἐν τῇ νηπίᾳ ἡλικίᾳ καὶ οὐχὶ ἐν τῇ ὡρίμῳ· διότι παρετηρήθη ὅτι ἀποθνήσκουσιν ἐκ τῆς εὐλογίας οἱ καχεκτικοὶ καὶ ἐμπαθεῖς· ὥστε ἂν τὸ πεπρωμένον καταδικάσῃ τινὰ καχεκτικὸν νὰ ἀποθάνῃ ἐκ τῆς εὐλογίας, εἶνε προτιμώτερον ν' ἀποθάνῃ ἐν νηπίᾳ ἡλικίᾳ παρὰ ἐν ἀνδρικῇ· οὕτω λέγουσι, καθαρίζεται ἡ γενεά, ἐνῷ διὰ τοῦ δαμαλισμοῦ καὶ οἱ καλὴν κράσιν ἔχοντες ἐκφαυλίζονται ὡς ἐπὶ

τὸ πλεῖστον, μάλιστα δὲ τὰ νήπια ἐκεῖνα, ἅπερ φύσει εἰσὶν νοσηρά, ἡ δαμαλὶς ἀποκαθιστᾷ νοσηρότερα, καὶ ἡ γενεὰ ἀποκαθίσταται καχεκτικὴ καὶ εὐτελής. Παρετηρήθη προσέτι ὅτι ὁ ἀναδαμαλισμός, οὐ μόνον δὲν προφυλάττει, ἀλλὰ καὶ προδιαθέτει πρὸς εὐλογίαν· διὸ καὶ πλεῖστοι τούτων ἀποθνήσκουσιν· ἐν Παρισίοις ἀπὸ 1845 μέχρι τοῦ 1849 (πέντε ἔτη) ἀπέθανον ἐξ εὐλογίας προσβληθέντες ἀναδαμαλισμένοι 1629· ἀπὸ δὲ τὸ 1850 μέχρι τοῦ 1854 (4 ἔτη) 2397 δηλ. 60]00 περισσότεροι·ἐν ἑνὶ λόγῳ ὑπάρχει ἤδη ὑπὸ τῶν πλείςων ἰατρῶν παραδεδεγμένον ἐκ πλείστων στατιστικῶν παρατηρήσεων, ὅτι ὁ μὲν δαμαλισμὸς εἶνε ἐπισφαλής, ὁ δὲ ἐκ τούτου ἀναδαμαλισμός, οὐδεμίαν ἀρετὴν ἔχει· εἶνε δὲ βέβαιον ὅτι ἐὰν ἡ δαμαλὶς εἶνε νεαρῶς ληφθεῖσα ἐκ τῆς δαμαλίδος, τότε ἡ προφυλακτικὴ ἐνέργεια ταύτης, εἶνε ἀσφαλὴς ἐπί τινα ἔτη· ἀλλὰ τοιαύτην ὕλην δὲν δυνάμεθα νὰ ἔχωμεν πάντοτε.

Κατὰ τὰς ἀκριβεστέρας παρατηρήσεις πρὸ τῆς ὑπάρξεως τοῦ δαμαλισμοῦ ἀπέθνησκον οἱ πλεῖστοι. ἐν νηπίᾳ ἡλικίᾳ, ἤδη δὲ ἀποθνήσκουσιν ἐν ἡβικῇ· καὶ τοῦτο ἀποδίδεται εἰς τὸν δαμαλισμόν· ἐν Παρισίοις ὁ δαμαλισμὸς εἶνε προοδευμένος διπλασίως,ἢ ἐν Λονδίνῳ, καί τοι ἐν Ἀγγλίᾳ ἐπεννοήθη.

Ἐν γένει εἰπεῖν ὁ ἐμβολιασμὸς εἶνε μᾶλλον ἐπισφαλής, παρὰ ἀσφαλὴς ὡς προφυλακτικὸν κατὰ τῆς εὐλογίας. Τὸ καθ' ἡμᾶς, τότε πρέπει νὰ γείνῃ ὁ δαμαλισμὸς καὶ ὁ ἀναδαμαλισμὸς ὅτε ὑπάρχῃ παροῦσα ἡ εὐλογία ἐν τῷ τόπῳ τῆς διαμονῆς.

Β'. ΥΓΙΕΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Πρόχειροι ἰατρικαὶ ὁδηγίαι.

Εἶσαι κρυολογημένος; αἰσθάνεσαι βάρος εἰς τὸ σῶμα; κόπωσιν (κομμάραν), κακοδιαθεσίαν, σκοτοδινίαν, ἢ καὶ ἀνορεξίαν μετὰ ταραχῆς τοῦ σφυγμοῦ; μὴ λάβῃς ἀμέσως καθάρσιον, οὔτε κινίνον· διότι ἀμφότερα εἰς τὰς ἐκ κρύου παραγομένας νόσους δὲν ὠφελοῦσι, μᾶλλον βλάπτουσι, καὶ τὴν διάρκειαν τῆς νόσου μηκύνουσι.

Λάβε τοῦτο τὸ ἰατρικόν.

Λάβε ἐμετικῆς τρυγὸς κόκκους 2
ὕδατος κοινοῦ καθαροῦ δρ. 40
ἀνάμιξον, καὶ πρόσθες
Λαουδάνου Σίδεναμ στάγματα 5.

Λάμβανε κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα τῆς σού-

πας, καὶ ἐξακολούθει εἴτε ἐπέρχεται ἐμετός, εἴτε διάρροια, εἴτε στενοχωρία. Μὴ πίνε ὕδωρ οὔτε ἄλλο ὑγρὸν ἐν ὅσῳ ἐξακολουθῇ ἡ χρῆσις τοῦ ἰατρικοῦ. Ἀφ' οὗ τελειώσῃς ὅλον ἢ ὅσον δυνηθῇς νὰ λάβῃς, ἄφες νὰ παρέλθῃ μία ὥρα, καὶ φάγε σοῦπαν ἐκ ζωμοῦ κρέατος ἐκ φιβὲ μετὰ τομάτας ἢ αὐγολεμονίου· ἄρχισον τὸ ἰατρικὸν ἐκ τῆς πρωΐας, τὴν δὲ ἐπιοῦσαν ἔσῃ καλῶς. Τότε λάβε τὴν πρωΐαν 10 ἕως 20 κόκκους κινίνης ἀνὰ κόκ. 5. κατὰ ὥραν, ἵνα προλάβῃς τὴν παρουσίαν διαλείποντος πυρετοῦ, ὅστις παρ' ἡμῖν συνήθως παρακολουθεῖ τὰς νόσους.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι ὅταν πάσχῃ τις ἐκ κρυολογήματος, καὶ μένει τὸ πάθος εἰς τὴν πρόοδόν του, κατὰ γενικὸν κανόνα δὲν πρέπει ὁ πάσχων νὰ λαμβάνῃ κινίνην ἐν τῇ ἀρχῇ, ἀλλὰ κατὰ τὴν 4 ἢ 5 ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς νόσου.

Ἡ κινίνη ὠφελεῖ ἀποτελεσματικῶς λαμβανομένη ἅμα τῇ ἐνάρξει τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ. Ἡ χρῆσις καθαρσίου πρὸ τῆς λήψεως τῆς κινίνης δὲν εἶναι πάντοτε ὠφέλιμος. Μόνον ὠφελεῖ ὅταν προϋπάρχῃ πρὸ ἡμερῶν δυσκοιλιότης.

Γ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ Ἑλμίνθων.

Εἰς τὰ ἔντερα τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ὑπάρχουσι σκώληκές τινες, οἵτινες καλοῦνται ἐπιστημονικῶς ἀ σ κ α ρ ί δ ε ς. Εἰσὶν συνήθως δύο εἰδῶν. Αἱ κυρίως ἕλμινθες (λεβίθες), αἵτινες εἰσὶ μακραὶ καὶ μυτεραὶ εἰς τὰ ἄκρα, ἔχουσι χρῶμα ὑπόλευκον πρὸς τὸ ἐρυθρόν, ἔχουσι στόμα εἰς τρεῖα διῃρημένον (ἰδὲ ἀπέναντι εἰκόνα). Εἰσὶ ἄρρενες καὶ θήλαιαι. Αἱ θήλαιαι εἰσὶν μακρύτεραι τῶν ἀρρένων καὶ σχεδὸν τετραπλάσιαι κατ' ἀριθμόν. Διαμένουσι κυρίως εἰς τὰ λεπτὰ ἔντερα. Γίνονται ἕλμινθες κατὰ τόπους, καὶ ἐξ αἰτίας μήπω καλῶς γνωστῆς· μᾶλλον συντελεῖ τὸ ὕδωρ τοῦ τόπου, καὶ ἡ συνήθης τροφὴ ἐκ τῆς βρώσεως τυροῦ. Ἐν Ἀθήναις αἱ ἕλμινθες εἰσὶν σπανιώτατοι· εἰς ἄλλας χώρας ἐπικρατοῦσι. Ὑπόκεινται εἰς ταύτας μᾶλλον τὰ μικρᾶς ἡλικίας παιδία. Οἱ γέροντες σπανίως ἔχουσι ἕλμινθας, οὐδὲν ἄλλο ζωΰφιον δύναται νὰ ζήσῃ ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἐν τοῖς ἐντέροις.

Ὅταν αἱ ἕλμινθες μεταβῶσιν εἰς τὰ παχέα ἔντερα ἐξωθοῦνται καὶ ἐξέρχονται μετὰ τῶν κοπράνων. Ἐκ τῶν λεπτῶν

ἐντέρων, ἔνθα διαμένωσιν ἐνίοτε μεταβαίνουσιν εἰς τὸν στόμαχον, ἀνέρχονται εἰς τὸ οἰσοφάγον, προξενοῦσι γαργάλισμά τι καὶ βῆχα καὶ ἀπωθοῦνται διὰ τοῦ στόματος· ἐνίοτε ἐξῆλθον διὰ τῆς ῥινός.

Ὑπάρχουσι παραδείγματα ὅτι ἕλμινς διῆλθε διὰ τοῦ χολοδόχου ἀγωγοῦ, καὶ εἰσῆλθεν εἰς τὴν χολοδόχον κύστην, ἄλλοτε ἕλμινς διετρύπησεν ἀνεπαισθήτως τὸ ἔντερον καὶ μετέβη εἰς τὴν κύστιν, ἔνθα ἐξῆλθε διὰ τοῦ οὔρους. Ὁ Πλούταρχος ἀναφέρει περίπτωσιν τοιαύτην· οἱ δὲ μεταγενέστεροι παρετήρησαν τοῦτο πολλάκις.

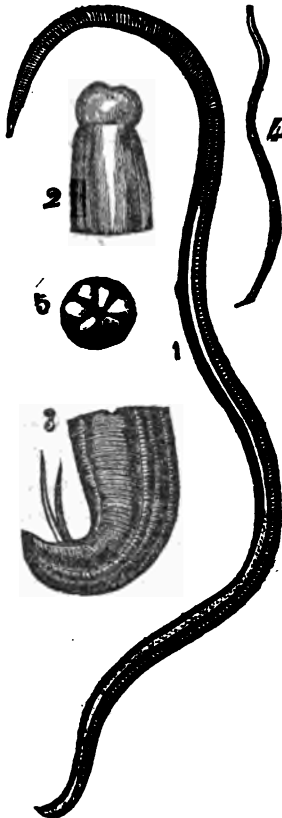

Θεραπεία· τὸ ἀσφαλέστερον ἰατρικὸν πρὸς καταςροφὴν καὶ ἀποβολὴν τούτων εἶνε ἡ Σαντονίνη, ὕλη κρυσταλώδης ὑπόλευκος, κιτρινίζουσα καὶ ἄγνωστος, ἐξάγεται ἐκ τοῦ ἑλμινθοχόρτου, δίδεται ὑπὸ δόσιν κόκκων 2 μέχρις 5 ἐντὸς τοῦ καφέ, ἢ ὀλίγου οἴνου, ἢ ὀλίγου ὕδατος· ἐὰν δοθῇ εἰς μείζονα δόσιν ἐπιφέρει διατάραξιν εἰς τὴν ὅρασιν· τὰ ἀντικείμενα φαίνονται κιτρινοπράσινα· γεννᾶται εἶδός τι μέθης.

Πάντα κατευνάζονται διὰ τῆς πόσεως ποσοῦ τινος οἴνου. Κατασκευάζονται τροχίσκοι, (παστέλια) ὧν ἑκάστη ἔχει ἕνα ἢ δύο κόκκους σαντονίνης, καὶ χρησιμεύουσι πρὸς εὐκολίαν τῆς χρήσεως· ἔχουσι τοιούτους οἱ φαρμακοποιοί.

1. ἀσκαρὶς ἕλμινς θῆλυς τοῦ ἀνθρώπου, θεωρουμένη διὰ μικροσκοπίου. 2. τὸ ἐμπρόσθιον ἄκρον θεωρούμενον πλαγίως. 3. τὸ ἄλλον ἄκρον τῆς ἕλμινθος. 4. ἡ ἄρσεν ἕλμινς. 5. τὸ στόμα ἕλμινθος, ὅπερ εἶνε διῃρημένον εἰς τρεῖς ῥάγας.

Ἀντὶ τῆς σαντουίνης δίδεται τὸ ἑλμινθόχορτον (λεβιθόχορτον) περὶ οὗ ἰδὲ κατόπιν. Καὶ τὸ ἔμβρεγμα τοῦ ἀψινθίου πινόμενον ἐκτινάσσει τὰς ἕλμινθας.

Ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι πολλαὶ ὕλαι ἀνθελμινθικαὶ καὶ πολλαὶ φαρμακευτικαὶ σκευασίαι, ἐν αἷς ἀναφέρομεν τὸ ἑξῆς ἐπίχρισμα.

Λάβε ἐλαίου κίκεος (ρετσινολάδου) δρ. 20
" ἀψινθίου δρ. 10
" ἀθανασίας δρ. 10
" βάμματος αἰθερῶδες τῶν κορυφῶν τῆς πτέρης

Ἀνάμιξον καλῶς, καὶ ἐπάλειφε τρὶς τῆς ἡμέρας ὅλην τὴν κοιλίαν.

Γίνεται ἀλοιφὴ καὶ μετὰ σκορόδου ἡνωμένου μετὰ ἐλαίου ἀθανασίας, ἐπάλειφε ταύτην πρωῒ καὶ ἑσπέρας ὅλην τὴν κοιλίαν.

Κοινῶς μεταχειρίζονται ὡς ὑπόθεμα ἐν τῷ πρωκτῷ τὴν ξηρὰν χολὴν τοῦ προβάτου, ἥτις προκαλεῖ ἐκκενώσεις καὶ ἐξαγωγὴν ἑλμίνθων.

Τρῶγε τροφὰς ἁλμηρὰς καὶ ἀρωματικὰς σαλάταν μετὰ ἐλαίου καὶ ὄξους, κλπ. ἀπόφευγε τὸ γάλα, τὸν τυρόν, καὶ τὰ γαλακτερὰ ἐν γένει.

Τὸ ἄλλο εἶδος τῶν ἑλμίνθων εἶνε σπανιώτερον· ἐμφωλεύει εἰς τὰ παχέα ἔντερα ἰδίως ὑπὲρ τὸν ἀφεδρῶνα, ἔνθα γίνεται μέγας κνισμὸς (φαγοῦρα), ὥστε πολὺ ἀνησυχεῖ ὁ πάσχων. Ἀποτελεῖται ἐκ σκωλήκων μικρῶν καὶ λεπτῶν, οἵτινες καλοῦνται κοινῶς τριδῶνες, ἐπιστημονικῶς ὀξύουροι. Καὶ τούτων τὰ θήλεα εἰσὶ μεγαλείτερα τῶν ἀρρένων.

Θεραπεύονται διὰ τοπικῶν φαρμάκων. Τὸ ἔγχυμα τοῦ ἀψινθίου εἰς κλύσμα καταστρέφει ταύτας. Ἡ ἀλοιφὴ τοῦ ὑδραργύρου ἀπαλειφομένη διὰ τοῦ δακτύλου ἐντὸς τοῦ πρωκτοῦ ὡσαύτως φονεύει ταῦτα.

Ὡσαύτως καταστρέφουσι ταύτας κλύσμα ἐξ ἅλατος κοινοῦ διαλελυμένου ἐν ὕδατι, γινόμενον τὴν πρωΐαν ψυχρόν· κλύσμα ἐξ ἐλαίου καμφορούχου. Ἐπίθεσον τὸ ἑσπέρας ἐντὸς τοῦ πρωκτοῦ τεμάχιον πανίου ἐμβρεμμένου εἰς χολὴν βοός.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος ἑλμίνθων τριχοκέφαλοι καλούμενοι, αἵτινες εἰσὶ πολὺ λεπταὶ καὶ ἔχουσι μῆκος μέχρι δύο δακτύλων. Εὑρίσκονται κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον εἰς τὰ παχέα ἔντερα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ πολλῶν ἄλλων ζώων. Καὶ αὗται καταστρέφονται διὰ τῶν ρηθέντων τρόπων.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Περὶ τῶν ἀνθελμινθικῶν ἰατρικῶν.

Ὑπάρχουσι φάρμακα τὰ ὁποῖα φονεύουσι ζῶά τινα, ἐν ᾧ εἰς ἄλλα διδόμενα δὲν ἐπιφέρουσι θάνατον, π.χ. αἱ μυῖαι φονεύονται τρώγουσαι τὸ ἔμβρεγμα τοῦ ξύλου τῆς Κασσίας· οἱ μύρμηγκες διὰ τοῦ ὀριγάνου, οἱ σῆτες (οἱ σκόροι) καταστρέφονται διὰ τοῦ ἀβροτάνου, διὰ τῆς νικοτιανῆς (καπνοῦ), καφουρᾶς πλ. Αἱ φθεῖρες διὰ τοῦ κρόκου καὶ διὰ τοῦ ὑδραργύρου λπ. Οὕτως ὑπάρχουσι φάρμακα τὰ ὁποῖα φονεύουσι καὶ ἐκβάλλουσι τὰς ἕλμινθας· ταῦτα καλοῦνται ἀνθελμινθικά. Κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα φάρμακα φονεύοντα τὰ μικροζωδάρια, τὰ ὁποῖα εὑρισκόμενα ἐντὸς τοῦ αἵματος καὶ ὅλων τῶν χυμῶν τοῦ σώματος ἀποτελοῦσι νόσον. ἡ κινίνη φονεύει τὰ μικρὰ μικροζωδάρια τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, καὶ θεραπεύει τοῦτον· ὁ ὑδράργυρος φονεύει τὰ μικροζωδάρια τῆς συφίλιδος· οὕτως γίνεται καὶ δι' ἄλλας νόσους μετ' ἄλλων φαρμάκων.

Δύο εἴδη βοτάνων εἰσὶν ἀνθελμινθικά, ἤτοι πρὸς καταστροφὴν τῶν ἑλμίνθων. Τὸ ἓν εἶνε βρύον, ἢ φῦκος, φυόμενον εἰς τὰ ἄκρα τῆς θαλάσσης καὶ καλεῖται βρύον Κορσικόν· διότι κατ' ἀρχὰς ἐγνώσθη ἐν τοῖς παραλίοις τῆς Κορσικῆς (Κίρνου)· ἤδη εὑρέθη καὶ εἰς ἄλλα παράλια τῆς μεσογείου, παρ' ἡμῖν εὑρίσκεται ἀρίστη εἰς τὰ παράλια τῆς Λακωνίας. Τὸ βρύον τοῦτο ἀποτελεῖται ἐκ διαφόρων θαλασσοφύτων ἐμπεριεχόντων σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ κοραλίνας κλ.

Ἐγνώσθη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ αἰῶνος τούτου. Εἶνε ὁτὲ μὲν κίτρινον, ὁτὲ δὲ ἐρυθρόν.

Εἶνε ἰσχυρὸν ἑλμινθοκτόνον· δίδεται ὑπὸ κόνιν ἐκ μιᾶς δραχμῆς (δραμίου ἑνός)· ὑπὸ ἀφέψημα ἐκ δρ. 1 ἕως 4. Κατασκευάζονται διὰ τούτου καὶ γλυκίσματα διὰ τὰ παιδία, σειράπια, κλτ.

Τὸ ἄλλο ἀνθελμινθικὸν βότανον, εἶνε τῆς ξηρᾶς, καὶ καλεῖται Σαντόνιον., ἡ Ἀ ρ τ ε μ ί σ ι α τ ῆ ς Ἰ ο υ δ α ί α ς ἢ ἀ ρ α β ι κ ή. Κοινῶς καλεῖται σεμεσάντο, ὅπερ ἐστὶ ἴσως τὸ σαντόνιον ἀψίνθιον τῶν ἀρχαίων. Φύεται ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ, ἐν τῇ Ἀραβίᾳ, ἐν τῇ Περσίᾳ καὶ Ἀφρικῇ. Αἱ κορυφαὶ τῶν κλάδων τοῦ φυτοῦ τούτου καὶ οἱ σπόροι αὐτῶν δίδονται ὑπὸ δόσιν ἐκ κόκκων 20 μέχρι ἑνὸς δραμίου· πρὸς εὐκολίαν τῆς χρήσεως

κατασκευάζονται ζαχαράτα, τὰ ὁποῖα λαμβάνουσιν εὐκόλως τὰ παιδία.

Ὑπάρχουσι τοιαῦτα βότανα καὶ παρ' ἡμῖν, ἀλλ' ἐνεργοῦσιν ὀλιγότερον. Τὸ προτιμώτερον εἶνε τὸ ἀ ψ ί ν θ ι ο ν (ἢ ἀψινθία), τὸ ὁποῖον εἶνε πολὺ πικρόν, καὶ διὰ τοῦτο ἐκλήθη ἀ ψ ί ν θ ι ο ν ἐκ τοῦ ἀ στερητικοῦ καὶ ψίνθος, ὅπερ σημαίνει τέρψις, ἤτοι ἀτερπές. Μετὰ τοῦτο ἔχει ἀλθελμινθικὴν δύναμιν ἡ καλουμένη ἀ ρ τ ε μ ι σ ί α λ ε π τ ο τ έ ρ α κοινῶς ἡ πρασίνη ἀψινθία. Μετὰ τοῦτο τὸ ἀ β ρ ό τ α ν ο ν ἄ ρ ρ ε ν, τὸ ὁποῖον ἔχει εὐώδη ὀσμὴν λεμονίου, καὶ τὸ πάλαι ἐθεωρεῖτο ὡς ἐμποδίζον τὸν θάνατον, διόπερ παράγεται ἐκ τοῦ ἀ στερητικοῦ καὶ τοῦ βροτὸς (θνητὸς) ἤτοι ἀθάνατον· καταστρέφει καὶ τὰς σῆτας (σκόρους), καὶ τὸ βότανον ἀθανασία καλούμενον, ὅπερ εἶνε ἀρωματικὸν οὐχὶ εὐάρεστον.

Ἐκ Σύρου.

Ἐρ. Μᾶς ἐσκότισαν τὰ περὶ βακτηριδίων τοῦ ὕδατος γραφέντα διαφόρως ἐν Ἀθήναις. Πολλοὶ τῶν θιασωτῶν Σας ποθοῦσι νὰ διαφωτισθῶσι παρ' Ὑμῶν, διότι ὁ κοιλιακὸς τύφος λέγουσιν ὅτι μετεφέρθη αὐτόθεν καὶ ἐνταῦθα, ἐπὶ Σὲ πεποίθαμεν.

Ἀπόκρισις. Πρὸ 50 ἐτῶν ἤρξατο ἐπισταμένως τοῦ μικροσκοπίου ἡ ἔρευνα τοῦ ἀοράτου κόσμου.

Πρὸ 40 ἐτῶν ὁ Δονὲς κατώρθωσε νὰ παραστήσῃ διὰ τοῦ ἠλεκτρικοῦ μικροσκοπίου καὶ δι' ἄλλου πολλὰ πειράματα ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου. Μετὰ τοῦτον ὁ Παστὲρ καὶ ἄλλοι ἀπησχολήθησαν εἰς τὰς μελέτας τοῦ ἀοράτου τούτου κόσμου, καὶ πειραματικῶς ἀπεδείχθη ὅτι σχεδὸν ὅλαι αἱ νόσοι ἀρχικὴν παραγωγικὴν αἰτίαν ἔχουσι τὴν ἐν τῷ σώματι παραγωγὴν μικροζωδαρίων πολυπληθεστάτων, εὑρισκομένων εἰς τὸ αἷμα, καὶ εἰς τοὺς χυμοὺς τοῦ σώματος, καὶ ἀενάως παραγομένων καὶ πληρούντων τὸν περὶ τὸ σῶμα ἀέρα. Τὰ σμίνη ταῦτα τῶν μικροζωδαρίων δὲν παράγονται μόνον ἐκ τῶν νόσων, ἀλλὰ καὶ ἐκ πάσης σήψεως σωμάτων ζώων, καὶ φυτῶν· καὶ ὅτι ἕκαστον εἶδος νόσου καὶ σεσηπότος σώματος παράγει ἰδίας φύσεως μικροζωδάρια. Ὁ Παστὲρ ἐνησχολήθη καὶ ἐνασχολεῖται εἰδικῶς ἐπὶ τῆς μελέτης τοῦ θέματος τούτου, ἀλλ' εἰσέτι οὔτε οὗτος, οὔτε ἄλλος ἠδυνήθη νὰ ἀποδείξῃ καθ' ὅλα τὴν ἰδέαν ταύτην. Εἰς τὸ μέλλον τελειοποιηθέντος ἔτι

μᾶλλον τοῦ μικροσκοπίου, βεβαίως θέλει γείνει καταφανὴς ἡ ἰδέα αὕτη. Μέχρι τοῦδε ἐβεβαιώθη ὅτι τὰ ἐκ τῆς σήψεως τῶν χόρτων παραγόμενα μικροζωδάρια εἰσὶν ὅλως διαφόρου φύσεως τῶν παραγομένων ἐκ τῆς σήψεως σωμάτων ζώων. Κατωρθώθη δὲ νὰ διακριθῶσι καί τινα εἴδη τούτων, εἰς τὰ ὁποῖα ἐδόθη καὶ ἴδιον ὄνομα.

Παρετηρήθη ὅτι ἡ κολλητικὴ νόσος ἄ ν θ ρ α ξ καλουμένη ἀποτελεῖται ὁλοσχερῶς ἐξ ἰδίου εἴδους μικροζωδαρίων, τὰ ὁποῖα ἐκλήθησαν β α κ τ ή ρ ι α ἢ βακτηρίδια. Εἰς ἄλλας νόσους ὑπάρχουσιν ἄλλου εἴδους καλούμενα β ι β ρ ι ό ν ι α, ἄλλο εἶδος καλεῖται μ ύ θ ε α, μ ι κ ρ ό κ ο κ κ ο ι, βορτικήλλια, τραχήλια, στέντορα, ρατατῆρες, κτλ.

Ὁ Παστὲρ ἐβεβαίωσε μικροσκοπικῶς ὅτι τὰ βακτήρια, τὰ παράγοντα τὸν ἄνθρακα ἐνυπάρχουσιν ἐν τῇ γῇ, ἔνθα ἐτάφη ζῶον θανὸν ἐξ ἄνθρακος· ὅτι ταῦτα οὐ καταστρέφονται ἐν τῇ γῇ, ἀλλὰ εἰσέρχονται εἰς τοὺς σκώληκας τῆς γῆς (σκολικαντέρας) καὶ αὗται ἐξάγουσι ταῦτα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς γῆς διὰ τῶν κοπράνων των, ἐξ ὧν διασκορπίζονται ἐπὶ τῶν ἐπιφανειῶν τῶν φυτῶν· ἐὰν ζῶον ψαύσῃ τοιαῦτα φυτά, καὶ ἔχῃ πληγὴν ἢ ρηγμάς τινας τοῦ δέρματος, ταῦτα εἰσέρχονται εἰς τὸ αἷμα αὐτοῦ, καὶ παράγουσι τὴν νόσον.

Δοξάζει λοιπὸν ὅτι ἡ ταφὴ τοιούτων ζώων δὲν πρέπει νὰ γίγνεται ἐν ὑγρᾷ γῇ, ἥτις παράγει σκώληκας, ἀλλὰ ἐν ἀμμώδῃ, ἀσβεστώδῃ, καὶ ξηρᾷ.

Ἡμεῖς λέγομεν, τούτων οὕτως ἐχόντων, ὅτι ἀσφαλέστερόν ἐστι τὸ καίειν τὰ τοιαῦτα μιασματικὰ πτώματα.

Ἡ ὕλη ἡ ἐμπεριέχουσα τὰ σμίνη ταῦτα τῶν μικροζωδαρίων, δι' ὧν μεταδίδονται αἱ νόσοι, ἐὰν ἦνε εἰς ὑγρὰν κατάστασιν καλεῖται μ ό λ υ σ μ α, ἐὰν εἰς ἀτμώδη καλεῖται μ ί α σ μ α. Ἰὸς καλεῖται ἡ δηλητηριώδης ὕλη, ἣν παράγουσι ζῶά τινα ἰ ο β ό λ α καλούμενα, ἥτις εἰσαγομένη εἰς τὸ αἷμα διὰ πληγῆς ἐπιφέρει ὀλέθρια ἀποτελέσματα, καὶ ἡ ὁποία εἰσέτι δὲν ἐγνώσθη μικροσκοπικῶς ἐκ τίνων μικροζωδαρίων συνίσταται. Ἡ τῶν νόσων λοιπὸν ὑγρὰ ὕλη δὲν ὀνομάζεται ἰ ό ς, ὡς κακῶς ἔγραψάν τινες, ἀλλὰ μ ό λ υ σ μ α.

Κατὰ τὰς ἰδίας ἡμῶν μικροσκοπικὰς παρατηρήσεις πᾶν εἶδος νοσοποιῶν μικροζωδαρίων ἔχει καὶ ἴδιον ἀντιφάρμακον, δι' οὗ καταστρέφεται· π. χ. τὰ ἐκ τῆς σήψεως ζωϊκῶν ὑλῶν παραγόμενα μικροζωδάρια, ὧν τὰ πλεῖστά εἰσιν β α κ τ ή ρ ι α δὲν ἀποθνήσκουσι διὰ τῆς κινίνης· ἀποθνήσκουσιν.

ὅμως διὰ τῆς ἐμετικῆς τρυγός. Τὰ ἐκ τῆς σήψεως φυτικῶν ὑλῶν ἀποθνήσκουσι διὰ τῆς κινίνης, οὐχὶ δὲ καὶ διὰ τῆς ἐμετικῆς τρυγός. Τοῦτο ὑποδεικνύει τὴν εἰδικότητα τῶν φαρμάκων πρὸς ἰδίας νόσους.

Ὁ Παστέρ, ὁ Βρόκας, ὁ Χαλβέτης, ὁ Ἐλισέτης, ὁ Νεπβής, καὶ ἄλλοι ἀπέδειξαν ὅτι τὰ βακτήρια, ταῦτα παράγονται καὶ ἐκ πάσης νόσου, καὶ κοραίνουσι τὸν ἀέρα τῶν νοσοκομείων, καὶ ὅπου ὑπάρχει κολλητικὴ νόσος, καὶ ἐν γένει παντοῦ ἐν τῷ ἀέρι ὑπάρχουσι οὐ μόνον βακτήρια ἀλλὰ καὶ σπέρματά τινα, τὰ ὁποῖα ἐκάλεσαν μικροκκόκους· καὶ ὅτι καὶ οἱ τεῖχοι τῶν θαλάμων, ἔνθα ὑπάρχουσι ἄρρωστοι, ἔχουσι τοιαῦτα προσκεκολλημένα· ἐν γένει ὅπου ἄρρωστος, ἐκεῖ καὶ σμίνη βακτηρίων καὶ μικροσπόρων, κλτ. πληροῦσι τὸν ἀέρα τοῦ θαλάμου, καὶ τόσον μᾶλλον, ὅσον ὀλιγότερον ἀερίζεται οὗτος.

Ὁ Παστὲρ εὗρεν ὅτι ὁ τυφοειδὴς πυρετὸς παράγεται ἐκ τῶν βιβριονίων, ἄλλος δὲ εὗρεν ὅτι εἰς τὴν νόσον ταύτην ὑπάρχουσι καὶ ταῦτα καὶ τὰ βακτήρια. Ὁ Σελισβούρης περιέγραψε δύο ἄλλα γένη μικροζωδαρίων εὑρισκομένων εἰς τὴν συφίλιδα. Ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας τυροῦ ὑπάρχουσι σμίνη ἰδίας φύσεως μικροζωδαρίων καλουμένων Μύθεα.

Πάντα τὰ μικροζωδάρια πολυπλασιάζονται ταχέως, μεταμορφοῦνται ταχέως εἰς πτερωτὰ καὶ πληροῦσι τὴν ἀτμοσφαῖραν. Ἕκαστος εἰς πᾶσαν εἰσπνοὴν ἀέρος, εἰσπνέει ἄπειρα σμίνη μικροζωδαρίων, τὰ ὁποῖα εἰσέρχονται εἰς τὸ αἷμα, καὶ ἐὰν ὦσι μιασματικὰ καὶ τύχωσι καὶ τὸν διοργανισμὸν κατάλληλον ἐπωάζονται, πολυπλασιάζονται, καὶ παράγουσι τὴν νόσον.

Πολλαὶ ἄλλαι φυλαὶ μικροζωδαρίων κατοικοῦσι καὶ ἐμφωλεύουσι πάντοτε ἐπὶ τῶν διαφόρων μερῶν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐπὶ τῶν ἀδενίσκων τῆς ρινός, ἐπὶ τῶν ριζῶν τῶν τριχῶν, ἐπὶ τῆς κυψέλης τοῦ ὠτὸς ἐπὶ τῶν ἐξανθημάτων, κλπ. Ὅλη ἡ ἐπιφάνεια τῆς βλενομεμβράνης τοῦ σώματος ἀποτελεῖται ἐκ συνοχῆς μικροζωδαρίων. Πάντα ταῦτα εἰσὶν ἀβλαβῆ. Μόνον τὰ ἐκ σήψεως καὶ τὰ τῶν κολλητικῶν νόσων παραγόμενα μικροζωδάριά εἰσιν ἐπιβλαβῆ.

Εἶνε δὲ βέβαιον ὅτι πάντα τὰ μικροζωδάρια εἴτε βακτήριά εἰσιν, εἴτε βιβριόνια, εἴτε στέντορα, καὶ πᾶν ἄλλο εἶδος προερχόμενον ἐκ νόσου ἢ σήψεως, ἐὰν εἰσέρχωνται εἰς τὸν στόμαχον διὰ τοῦ ὕδατος ἢ δι' ἄλλου σώματος κατα-

στρέφεται ἐν τῷ στομάχῳ, καὶ οὐδεμίαν βλάβην φέρουσι· διὰ τοῦτο καὶ τὸ πύον τῆς φλυκταίνης τῆς εὐλογίας ἐὰν φάγῃ τις μετὰ ἄρτου, ἢ πίῃ ἐν ὕδατι, οὐδόλως ὑφίσταται τὴν νόσον· διὰ τοῦτο καὶ ἐάν τις ἐκμυζῇ τὸν ἰὸν τῆς λύσσης, ἢ τοῦ ὄφεως οὐδόλως βλάπτεται διὰ τοῦ στόματος. Πάντα καταστρέφονται διὰ τοῦ ὀποῦ τοῦ λεμονίου, τῆς τομάτας, λπ.

Διὰ νὰ κολλήσῃ τὶς ἐκ τῆς νόσου πρέπει τὰ ἀποτελοῦντα ταύτην μικροζωδάρια νὰ εἰσέλθωσιν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ αἷμα διὰ πληγῆς, ἢ διὰ τῆς ἀναπνοῆς, δι' ἧς ἀπ' εὐθείας εἰσέρχονται εἰς τὸ αἷμα.

Πολλὰ δύναμαι νὰ διαλάβω περὶ τοῦ θέματος τούτου, ἀλλ' ὁ χῶρος δὲν τὸ ἐπιτρέπει.

Περὶ τοῦ κοιλιακοῦ τύφου.

Κατ' ἀπαίτησιν πολλῶν συνδρομητῶν τοῦ Φοίβου γράφομεν ἐν συντόμῳ τινὰ περὶ τῆς νόσου ταύτης καὶ τῆς ἐν Ἀθήναις ἐπιδημίας.

Ὑπάρχει πάντοτε ἐνδημικὴ νόσος, ἥτις σποραδικῶς ἀναφαίνεται καθ' ὅλας τὰς ἐποχὰς τοῦ ἔτους· ἡ νόσος αὕτη καλεῖται τυφοειδὴς πυρετός· ἄρχεται ἐξ ὑποδιαλείποντος πυρετοῦ, καὶ λαμβάνει χαρακτῆρα τύφου (φρενίτου).

Ἡ νόσος αὕτη εἶνε σπανία παρ' ἡμῖν· ἄλλοτε ἦτο συχνοτέρα, ἐνίοτε ἀναφαίνεται ἐκτάκτως εἴς τινας ἐποχὰς τοῦ ἔτους ἐξ ἀτμοσφαιρικῆς διαθέσεως καὶ ἀνεξηγήτου. Εἶνε ἡ χειροτέρα νόσος ἕνεκεν τῶν διαταρακτικῶν καὶ ἐπικινδύνων συμπτωμάτων της. Εἶνε ἐνίοτε κολλητικὴ καὶ προσβάλλει τὰ πλεῖστα μέλη τῆς οἰκογενείας, ἐν οἷς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἷς ἀποθνήσκει ὅταν ἐσκήπτῃ ἐπιδημικῶς. Δὲν εἶνε ὅμως κολλητικὴ εἰς τοὺς ἐκτὸς τῆς οἰκίας.

Τὰ κυριότερα φαινόμενα χαρακτηριστικὰ τῆς νόσου εἰσὶν πυρετὸς συνεχής, δίψα; ξηρασία καὶ μελάνισμα γλώσσης καὶ ὀδόντων, πόνοι ἐπιγαστρικοί, καὶ παραλαλητὸν κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἰσχυρόν, ἐνίοτε καὶ μετὰ παραφορᾶς συνοδευόμενον. Εἴς τινας ὑπάρχει διάρροια, εἰς ἄλλους δυσκοιλιότης· ἐπὶ τοῦ δέρματος γίνονται ἐξανθηματικὰ φαινόμενα διαφόρου εἴδους· διαρκεῖ δύο μέχρι τριῶν ἑβδομάδων. Τὸ σῶμα τείνει πρὸς τὴν σῆψιν, καὶ παρέχει ὀσμὴν ὀξηράν.

Ἡ νόσος αὕτη ἔλαβε διαφόρους· κατὰ τὸν αἰῶνα τοῦτον

ὀνομασίας. Ὁ Βρετονὼ τὴν ὀνόμασε δοθιεντερῖτιδα. Ο Βρουσσὲς γαστροεντηρίτιδα. Ὁ Ἀνδράλ, Σχομέλ, καὶ Λουῆς τυφοειδῆ πυρετόν. Ὁ Βουϊλλιὼ γαστροεντηρίδα τυφοειδῆ. Ὁ Πιορρῆς σεπτησαιμίαν ἢ τυφοαιμίαν ἐντερικήν, καὶ ἄλλοι ἄλλως.

Οἱ Γερμανοὶ ἔδωκαν εἰς τὴν νόσον ταύτην ἄλλο ὄνομα κοιλιακὸς τύφος.

Ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος τοιούτου τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ὅςτις ἐκλήθη τύφος ἐξαμβλωματικὸς ἤτοι ψευδοτυφοειδὴς πυρετός· διότι ὁμοιάζει κατὰ πολλὰ τοῦ ἀληθοῦς τυφοειδοῦς πυρετοῦ· ἀλλὰ ἀνατομοπαθολογικῶς διαφέρει· οὗτος εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀκίνδυνος, ἐὰν μεθοδικῶς θεραπεύηται.

Ὁ κοιλιακὸς λοιπὸν τύφος εἶνε συνώνυμος μετὰ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ὅςτις εὐτυχῶς ἐν Ἑλλάδι ἀναφαίνεται λίαν σποραδικῶς. Ὁ μᾶλλον παριστάμενος εἶνε ὁ ψευδοτυφοειδὴς πυρετός.

Οἱ πολλοὶ τῶν ἐν Ἀθήναις ἰατρῶν νεωτερίζοντες ἐξεφώνησαν κατὰ τὴν ἐφετινὴν ἐπιδημίαν,ἥτις εἶνε ὁ καῦσος, τὴν λέξιν κοιλιακὸς τύφος, καὶ διέδοσαν ταύτην ὡς τρομερωτέραν καὶ αὐτῆς τῆς χολέρας, ἀπέδωκαν τὸν κατ' αὐτοὺς πρωτοφανῆ κοιλιακὸν ἐπιδημικὸν τύφον, εἰς τὴν ποιότητα τοῦ ὕδατος, εἰς τὴν κατάστασιν τῆς καθαριότητος τῆς πόλεως, καὶ εἰς διάφορα ἄλλα, ὡς ἂν τὰ τῶν Ἀθηνῶν ὕδατα μὴ ἦσαν τοιαῦτα, ἀφ' ἧς δημάρχεῖ ὁ νῦν δήμαρχος, καὶ ἡ καθαριότης τῆς πόλεως δὲν ὑπάρχῃ ἡ αὐτὴ καὶ ἔτι χειροτέρα πρὸ ἐτῶν· καὶ ὅμως οὔτε πέρισυ οὔτε προπέρισυ ὑπῆρξεν ἐπιδημία.

Δὲν εἰσὶ λοιπὸν τὰ αἴτια οὔτε τὸ ὕδωρ, οὔτε ἡ τῆς πόλεως καθαριότης,ἀλλὰ ἡ ἀτμοσφαιρικὴ διάθεσις, ἐξ ἧς ἐνέσκηψεν ἐπιδημία ὑποδιαλείποντος τριταίου πυρετοῦ ὑπὸ ἴδιον τύπον, ὅςτις ἀποτελεῖ τὴν νόσον καῦσος·καλουμένην παρὰ τῶν ἀρχαίων, περὶ οὗ ὁ Γαληνὸς λέγει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τάδε.

“Τὸν καῦσον πυρετὸν εὑρίσκω τοὺς ἰατροὺς λέγοντας, “ὅταν ἡ θερμοκρασία διακαίῃ τὸν ἄνθρωπν, ἄπαυστόν τε τὸ “δίψος ἔχῃ„.

Μετὰ μεσημβρίαν καὶ μάλιστα ἐναλλὰξ ἀναφαίνεται καῦσις τοῦ δέρματος μεγίστη, καὶ δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι εἶνε πυρετὸς τοῦ δέρματος μετὰ παραλαλητοῦ καὶ παραφορᾶς, κλπ. Ὑπάρχει δίψα, ἀνορεξία, καὶ πόνος ἐπὶ τοῦ ἐπι-

γαστρίου· ἡ γλῶσσα εἶνε ὑπόλευκος, ἀλλ' οὐχὶ καὶ πολὺ ξηρά. Πάντα ταῦτα ἄρχονται νὰ κατευνάζωνται κατὰ τὴν 1, ἢ 2. μ. μεσονύκτιον, καὶ τὴν πρωΐαν ἐπέρχεται ἐλαφρὰ ἐφίδρωσις, καὶ τὰ πάντα καταπαύουσιν· ὁ πρὶν παραλαλῶν καὶ παραφρονῶν ἀσθενὴς ἔχει καλῶς, οὐδὲν ἔχει παθήσεως φλογιστικῆς τοῦ ἐγκεφάλου· εἶνε συνήθως εὔχαρις. Μετὰ μεσημβρίαν αὖθις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἀναφαίνονται ἐνίοτε τ' αὐτὰ ἢ ἔρχεται μόνον ὁ καῦσος ἄνευ παραλαλητοῦ· διαρκεῖ 4 ἕως 7 ἡμέρας.

Τὴν τοιαύτην νόσον ἐκάλεσαν οἱ πιθηκίζοντες κοιλιακὸν τύφον, τὸ δὲ Ἰατροσυνέδριον ἔσχεν τὴν ἀνεπιστήμονα τόλμην νὰ ἀποδεχθῇ τοῦτον, ὑπὸ τὸ σύνηθες ὄνομα τυφοειδὴς πυρετός, καὶ ἐπισήμως νὰ διακωδωνίσῃ νέ υς φόβους! κατατρομάζον δωρεὰν τὸν κόσμον, νέας συγχίσεις ἰδεῶν, ἵνα ἐμποιήσῃ διαρκεστέραν τὴν ἀνησυχίαν τῶν εὐπίστων.

Ἡ περὶ ἧς ὁ λόγος νόσος, ὁ καῦσος οὗτος, δὲν εἶνε θανατηφόρος καὶ δὲν ἀμφιβάλλομεν ὡς ἐκ τῆς ἰδίας πείρας παρετηρήσαμεν ὅτι τὰ πλεῖστα θύματα ἐγένοντο ἐκ τῆς καταχρήσεως τῆς διὰ πάγου θεραπείας. Ὑπολαμβάνοντες τὰ παραμιλήματα ὡς σύμπτωμα τυφοειδοῦς πυρετοῦ· καὶ ἀντὶ νὰ διευκολύνωσιν τὴν δι' ἀκτινοβολήσεως ἀποπομπὴν τῆς καυστικῆς θερμότητος ἐκ τοῦ δέρματος· διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν πεπαγωμένων ἠνάγκαζον τὴν νοσολογικὴν θερμότητα, ἣν ἡ φύσις ἐξέπεμπεν διὰ τοῦ δέρματος νὰ περιορισθῇ ἐντός, νὰ γείνωσι μεταστάσεις εἰς τὰ ἔντερα, φλογώσεις, αἱμορραγίαι, καὶ πραγματικὰ πλέον εἰς πολλοὺς τυφώδη ἀποτελέσματα.

Ἡμεῖς ἐξ ἀρχῆς ἐθεωρήσαμεν λογικώτερον τὴν διευκόλυνσιν τῆς ἐκπομπῆς τῆς ὑπερβαλούσης ζωϊκῆς θερμότητος ἐπὶ τοῦ δέρματος, καὶ διὰ καταλλήλων καλυμμάτων διατηροῦμεν ταύτην πρὸς ἀκτινοβολίαν, καὶ τὰς χεῖρας κατὰ τὸν καρπὸν συνεβρέχομεν διὰ ψυχρῶν κατεωνήσεων ὕδατος, ἵνα οὕτω ἀφαιρῶμεν κατ' ὀλίγον τὸ θερμογόνον, ὡς γίνεται ὅταν ἐμβρέχομεν ψυχρῷ ὕδατι ἄκραν πεπυρακτωμένου σιδήρου.

Ἡ νόσος πάντοτε προέρχεται ἐκ περιψύξεως τοῦ σώματος· διὰ τοῦτο κινίνην δὲν ἐδίδομεν εἰς τὰς πρώτας 4 ἡμέρας, ἐν πρώτοις τρυγικὴν πότασαν, εἴτε ἀφέψημα κίνας. Τὴν τετάρτην κινίνον διὰ τοῦ στόματος ἂν ἐδέχετο τοῦτο, ἢ διὰ τῆς ἕδρας, καὶ ἡ δόσις ἐλαττουμένη ἐξηκολούθει ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. Ἡ πόσις ἦτο δροσιστικὰ ποτά. Κατὰ τὴν ὄρεξιν ἐδίδετο ζω-

μὸς ὄρνιθος κλτ. Ἐὰν ὑπάρχῃ πόνος ἐπὶ τοῦ στόμάχου γίνεται ἐπίθεσις βδελλῶν τινων.

Μεταξὺ 65 ἀσθενῶν, οὓς ἐπεσκέφθημεν εἰς οὐδένα εὕρομεν οὔτε κοιλιακὸν τύφον, (τυφοειδῆ πυρετὸν) οὔτε ψευδοτυφοειδῆ πυρετόν. Τὰ παραλαλητὰ ἦσαν πρόσκαιρα κατὰ τὰς ἐξάψεις τῆς θερμότητος.

Ὅταν ἐγκατασταθῶσιν καὶ παρ' ἡμῖν αἱ ἐπιστῆμαι· διότι ἤδη ἐπιστήμη ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχει, ἀλλὰ ὀνόματα, καὶ πιθηκισμός, καὶ τοῦτο ἔσεται μετὰ δύο ἢ τρεῖς καὶ πλείονας γενεάς, θέλουσι μετὰ οἰκτειρμοῦ γελῶσι διὰ τὰ πεπραγμένα, διὰ τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιδημίαν, τῆς ὁποίας οὔτε τὸ ὄνομα εἰσέτι δὲν εὗρον οἱ πιθηκίζοντες.

Ὅστις τῶν συνδρομητῶν τοῦ Φοίβου καὶ Παραφοίβου δὲν ἐπλήρωσαν εἰσέτι τὴν συνδρομήν του παρακαλεῖται νὰ πληρώσῃ ταύτην εἰς τὸν ἀνταποκριτὴν τοῦ τόπου· ἢ νὰ πέμψῃ ταύτην ταχυδρομικῶς εἰς γραμματόσημα ἐντὸς ἐπιστολῆς, ἀφαιρῶν ἐκ τοῦ ποσοῦ τὰ ταχυδρομικά. Ἡ ἀποστολὴ αὕτη ἔσεται ὑπ' εὐθύνην τοῦ Φοίβου· διότι πρὸς τιμὴν τῶν ταχυδρομικῶν ὑπαλλήλων λέγομεν ὅτι μέχρι τοῦδε οὐδεμία στέρησις τοιούτων ἐπιστολῶν ἐγένετο. Εἰ δὲ μή, ἡ ἀδιαφορία πρὸς τὴν ἀποστολὴν τοῦ εὐτελοῦς τούτου ποσοῦ προκαλεῖ τὴν διακοπὴν τῆς ἐξακολουθίσεως τῆς ἀποστολῆς τῶν φύλλων τοῦ Φοίβου.

Γνωστοποιεῖται τοῖς τοῦ Φοίβου συνδρομηταῖς ὅτι ἡ δημοσιευομένη Μυθιστορικὴ βιβλιοθήκη μηνιαίου συγγράμματος, ὡς γράφεται ἐν ταῖς ἐφημερίσι ὑπὸ τὴν ὑπογραφὴν Φοῖβος. Οὐδὲν σχετικὸν ὑπάρχει μετὰ τοῦ ἐπιμηνίου Φοίβου. Οὔτε γνωστὸς ἡμῖν ἐστιν ὁ φέρων ἄνθρωπος τ' ὄνομα Φοῖβος. Συμβουλεύομεν δὲ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ διατηρῶσι ἀβλαβῆ τὴν σωματικὴν καὶ ἠθικὴν ὑγίειάν των ν' ἀπέχωσι τῆς ἀναγνώσεως μυζιστορημάτων, περὶ ὧν ἀκολούθως λέξομεν.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΟΥ ΚΑΛΛΟΥΣ

Ὁδὸς Βορρέος οἰκία Ι. Πύρλα ἀριθ. 10.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Γ΄ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗι 1 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1881 ΑΡΙΘ. 12

Α΄. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ τῆς θέσεως τῶν Νοσοκομείων.

Ἀναμφίβολόν ἐστιν ὅτι πᾶς ἀσθενὴς διαχέει διὰ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς καὶ διὰ τῆς ἀναπνοῆς μιάσματα, τὰ ὁποῖα γεμίζουσι καὶ κοραίνυνται τὸν πέριξ ἀέρα, καὶ ἐὰν ἡ νόσος ἦνε μεταδοτικὴ, μεταδίδεται εἰς τὸν ἀναπνέοντα τοιοῦτον ἀέρα. Ἐπαρατηρήθη ὅτι τὰ μιάσματα ἔχοντα κέντρον τὸν νοσοῦντα, ἤτοι τὴν πηγὴν τῆς παραγωγῆς αὐτῶν, εἰσὶ τόσον πυκνότερα ἐν τῷ ἀέρι, ὅσον ἐγγύτερά εἰσι προς τὸ κέντρον, καὶ ὅσον ἀπώτερα τόσον ἀραιότερα καὶ ὀλιγότερα, ὥστε εἰς ἀπόστασιν 50 μέτρων, νηνεμίας οὔσης, τὰ τοιαῦτα μιάσματά εἰσιν ἐλάχιστα καὶ ἀβλαβῆ εἰσπνεόμενα. (ἰδὲ σελ. 75 καὶ 125).

Ὅθεν νοσοκομεῖον κείμενον ἐντὸς τῆς πόλεως δύναται νὰ μεταδώσῃ μιασματικὰς νόσους εἰς παρακειμένας οἰκίας ἀπεχούσας τῶν παραθύρων τοῦ νοσοκομείου ὀλιγότερον τῶν 50

μέτρων. Ἀτυχῶς σπανίως ὑπάρχει τοιαυτη ἀπόστασις μεταξὺ νοσοκομείων καὶ περικτιόνων. Διὰ τοῦτο νοσοῦσι συχνότερα καὶ βαρύτερα οἱ κάτοικοι τῶν τοιούτων οἰκιῶν· καὶ πολλάκις διεδόθησαν ἐκ τοῦ νοσοκομείου εἰς παρακειμένην οἰκίαν διάφοροι νόσοι βαρεῖαι, οἷον εὐλογία, τυφοειδὴς πυρετὸς κλπ. Ἐπαρατηρήθη ὅτι νοσοῦσι μᾶλλον οἱ διαμένοντες ἐντὸς δωματίων κειμένων πρὸς τὸ νοσοκομεῖον.

Ἐὰν δὲ πνέῃ ἄνεμος, τὰ τοῦ νοσοκομείου νοσώδη μιάσματα δύνανται καὶ πολὺ περισσότερον μακρὰν τῶν 50 μέτρων νὰ μεταφερθῶσι διὰ τῆς φορᾶς τοῦ ρεύματος τοῦ ἀέρος, καὶ αἴφνης κολλητικὴ νόσος νὰ μεταδοθῇ εἰς ἀπόστασιν καὶ πολλῶν ἑκατοντάδων μέτρων.

Ἀνάγκη λοιπὸν ὅπως τὰ νοσοκομεῖα κεῖνται ἐκτὸς τῆς πόλεως ἐπὶ θέσεως ἀντιθέτου τοῦ ἐπικρατοῦντος ἀνέμου ἐν τῷ τόπῳ, καὶ μὴ παρακειμένης εἰς ἑλώδη ἢ ὑγρὰ μέρη, οὔτε προσβαλλομένης ὑπὸ ρεύματος ἀέρος ἐρχομένου ἐκ τόπων ἑλωδῶν ἢ ἐκ κοιμητηρίων κλπ.

Β′. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ

Περὶ τοῦ καθ' ἡλικίαν καλύμματος τῆς κεφαλῆς.

Τὸ καλύπτειν τὸ κρανίον δὲν ἐφαρμόζεται ἐπίσης εἰς ὅλας τὰς ἡλικίας. Ἐν τῇ νηπιακῇ ἡλικίᾳ τὸ κρανίον εἶνε μαλακόν, καὶ εὔπλαστον· διότι εἰσέτι δὲν εἶνε ὅλον ἀποστεωμένον· κατὰ τ' ἄνω μέρη αὐτοῦ μένει ἁπαλόν. Ὁ ἐγκέφαλος καλύπτεται ὑπὸ λεπτοτάτου καὶ μαλακοῦ δέρματος, τὸ δὲ ὅλον κρανίον εἶνε σχεδὸν ἄτριχον. Ἐκ τούτων ὑπόκειται εἰς περιψύξεις, καὶ εἰς πιέσεις. Εἶναι λοιπὸν ἀνάγκη χάριν τῆς ὑγιείας τοῦ βρέφους νὰ διατηρῆται τεχνικῶς ἀμετάβλητος ἡ φυσικὴ θερμότης αὐτοῦ διὰ καταλλήλων καλυμμάτων. Εὐλόγως λειτὸν κοινῶς παρ' ἡμῖν κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τῆς γεννήσεως μεταχειρίζονται λεπτὸν στρῶμα βάμβακος, καὶ ἐπὶ τούτου ἐλαφρὰν σκούφιαν. Ἐὰν ὅμως τὸ κρανίον τοῦ βρέφους διατηρῆται κεκαλυμμένον διὰ πυκνοῦ καλύμματος, ἐμποδίζεται ἡ ἐκπομπὴ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, τῆς ὁποίας ἡ ὕλη, ἐὰν μένῃ ἐπὶ τοῦ κρανίου ἐπιφέρει ἐρεθισμοὺς, καὶ ἐξανθήματα. Τὸ δέρμα τοῦ κρανίου, τοῦ νηπίου ἀποκτᾷ στρῶμά τι ἐξ ὕλης οἰσίπου (λέρας), πρέπει τοῦτο ἐλαφρῶς νὰ ἐπιτρί-

βηται, οὐχὶ δὲ καὶ ὁλοσχερῶς ν' ἀφαιρῆται· διότι χρησιμεύει ὡς προφυλακτικόν τι κάλυμμα.

Ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ τὸ κρανίον εἶνε ὁλοσχερῶς ἀπωστεωμένον καὶ φέρει κόμην ἀρκετήν. Καὶ ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ πρέπει νὰ μὴ ἐμποδίζηται ἡ ἐκπομπὴ τῶν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς ὑλῶν· διὰ τοῦτο πρέπει νὰ διατηρῆται ἡ κόμη μακρὰ ὅπως χρησιμεύῃ ὡς φυσικὸν κάλυμμα τοῦ κρανίου, νὰ μὴ γίνεται χρῆσις οὐδενὸς τεχνικοῦ καλύμματος, ἢ ἐὰν ἐξ ἀνάγκης γίνεται τοῦτο χάριν φιλοκαλίας ἢ προφυλάξεως ἐκ τοῦ μεγάλου ψύχους ἢ τῆς μεγάλης θερμότητος, ἔστω τοῦτο ἐλαφρὸν, καὶ πορῶδες, ἵνα μὴ ἐμποδίζηται ἡ ἄδηλος διαπνοή. Τὸ ἐκ ψάθης σκιάδιον κατὰ τὸ θέρος πρὸς προφύλαξιν ἐκ τῆς προσβολῆς τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων εἶνε τὸ καταλληλότερον.

Ἐν τῇ πολὺ ὡρίμῳ ἡλικίᾳ αἱ τρίχες τῆς κόμης ἀραιοῦνται, τὸ δὲ κρανίον οὐ καλῶς προστατεύεται παρὰ τῆς κόμης· διὰ τοῦτο ὑπόκειται εἰς τὰς προσβολὰς τοῦ ψύχους καὶ τῆς θερμότητος· ἀνάγκη λοιπὸν οἱ ὑφιστάμενοι ταῦτα νὰ φέρωσι κάλυμμά τι κατάλληλον.

Ἐν γένει εἰπεῖν τὸ κρανίον πρέπει νὰ προφυλάττηται ἐκ τῆς ὑπερβολῆς καὶ τῆς θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους ἢ διὰ καταλλήλου καλύμματος, ἢ διὰ ἀλεξηλίου, ἢ σκιαδίου ἐν ὥρᾳ ἡλίου.

Τὸ ἐρυθρὸν χρῶμα, ὅπερ φέρει τὸ φέσι, συντελεῖ πρὸς τὴν ἐξάτμισιν τῆς τοῦ κρανίου ἀδήλου διαπνοῆς, παρέχει πλείονα θερμότητα ξηρὰν ὑπὲρ πᾶν ἄλλο χρῶμα. Διὰ τοῦτο εἶνε ὠφελιμώτατον εἰς τοὺς διαμένοντας εἰς τόπους ὑγρούς. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Σπαρτιᾶται τὸ πάλαι ἐρυθρὰ ἐνεδύοντο· διότι τὸ κλῖμα τῆς Σπάρτης φύσει εἶνε ὑγρόν.

Οἱ Αἰθίοπες ζῶντες ὑπὸ τὴν προσβολὴν καυστικωτάτου ἡλίου, ἀντέχουσιν εἰς τοῦτον μεγάλως καὶ ἀβλαβῶς ἄνευ καλύμματος τῆς κεφαλῆς, οὔτε σκιαδίου. Τὸ αἴτιον εἶνε ἡ κατασκευὴ τοῦ κρανίου αὐτῶν. Τὰς τρίχας τῆς κόμης ἔχουσιν ἀραιὰς καὶ παχείας, οὐχὶ πολὺ μακράς, ἀλλὰ οὔλας (κατζαράς) συστρεφομένας. Οὕτως ἡ μὲν ἀραιότης αὐτῶν συντελεῖ εἰς τὴν εὐκολίαν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, ἡ δὲ οὐλότης καὶ παχύτης τῶν τριχῶν εἰς τὸ νὰ γείνηται στρῶμα τριχῶν παχὺ, δι' οὗ δυσχερῶς διαπερᾷ ὁ ἥλιος· προσέτι ἔχουσι καὶ τὸ δέρμα τοῦ κρανίου πολὺ παχύτερον τοῦ δέρματος τῶν ἄλλων ἀνθρώπων, καὶ τὸ κρανίον στερεώτερον καὶ παχύτερον, ὥστε αἱ ἡλιακαὶ ἀκτῖνες δυσχερῶς ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ

ἐγκεφάλου. Ὁ Ἡρόδοτος ἀναφέρει ὅτι μετὰ μάχην τινὰ μεταξὺ Περσῶν καὶ Αἰγυπτίων, παρετηρήθη ὅτι αἱ κεφαλαὶ τῶν νεκρῶν τῶν αἰγυπτίων ἀντεῖχον εἰς ἰσχυρὰς ἐπικρούσεις, ἐν ᾧ αἱ τῶν Περσῶν ἦσαν εὔθραστοι.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ ἀράχνης. (ἀλυφαντοῦ)

Ἡ ἀράχνη εἶνε ζωΰφιον ἰδίας τάξεως· δὲν ἀνάγεται εἰς τὰ ἔντομα· ἔχει καρδίαν καὶ πνεύμονα, ἀλλ' ἀναπνέει οὐχὶ διὰ τοῦ στόματος ἀλλὰ διὰ τῆς κοιλίας, ἐπὶ τῆς ὁποίας ὑπάρχουσιν ὀπαί, δι' ὧν ὁ ἀὴρ εἰσέρχεται εἰς τοὺς πνεύμονας. Ἔχει πολλοὺς ὀφθαλμοὺς 6 ἕως 8, ἡ κεφαλή της ἔχει τὸ παριστανόμενου σχῆμα κατὰ τὴν παρακειμένην εἰκόνα. Ἐπὶ τῆς κεφαλῆς ὑπάρχουσι δύο ἁρπάγια εὐκίνητα, (4) ἐπὶ τῆς ἄκρας ἑκάστου εὑρίσκεται ὀπή, δι' ἧς ἐξέρχεται ὁ ἰὸς (τὸ δηλητήριον αὐτῆς), διότι πᾶσα ἀράχνη κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον ἔχει δηλητήριον. Ὑποκάτω δὲ τῆς κοιλίας, ἥτις ἔχει σχῆμα ὠοειδές, πλησίον τοῦ ἀφεδρῶνος, ὑπάρχουσι μικραὶ ῥάγες, αἵτινες ἔχουσι πολλὰς τρύπας, δι' ὧν ἐξέρχονται τὰ νήματα, μετὰ τῶν ὁποίων ὑφαίνει τοὺς ἱστούς της, δι' ὧν συλλαμβάνει μυίας καὶ ἄλλα ἔντομα, ὧν ἀπορροφᾷ τὸ αἷμα· διότι εἶνε ζῶον αἱμοβόρον· φονεύει τὴν ἄγραν της διὰ τοῦ ἰοῦ της καὶ εἶτα ἀπορροφᾷ τὸ αἷμά της.

Ὁ ἱστὸς τῆς ἀράχνης χρησιμεύει ὡς αἱμοστατικὸν κατὰ τῆς αἱμορραγίας τῆς προερχομένης ἐκ τῶν βδελλῶν. Τινὲς ἰατροὶ ἔδωσαν τοῦτον εἰς καταπότια κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ. Διὰ τῶν νημάτων τῆς ἀράχνης τινὲς μικρολόγοι κατεσκεύασαν χειρόκτια.

Ὁ ἰὸς τῆς ἀράχνης καὶ μάλιστα τῆς μεγάλης τῆς καλουμένης ρ ά γ α ς, ἥτις τὸν ἱστὸν ποιεῖ ἰσχυρὸν εἰς μεγάλας ἐκτάσεις, εἶνε πολὺ δηλητηριώδης. Πεσοῦσα ἐντὸς χύτρας ἐχούσης φαγητόν, ἐπέφερε τὸν θάνατον εἰς τοὺς φαγόντας τοῦτο. Ἀλλὰ καὶ ἡ μικρὰ καὶ λεπτοφυὴς ἀράχνη ἡ παντα-

χνῦ ποιοῦσα τὸν ἱστόν της, καὶ αὕτη ἐπέφερε δηλητηριώδη ἀποτελέσματα· εἰσελθοῦσα ἐντὸς βρικίου καφὲ καὶ ἑψηθεῖσα μετὰ τοῦ καφὲ ἐπέφερε θάνατον εἰς τοὺς πιόντας τοῦτου. Διὰ ταῦτα ὀφείλουσιν οἱ μάγειροι, οἱ ὑπηρέται καὶ αἱ κυρίαι αὐταὶ, ὅταν πρόκειται νὰ ψήσωσι καφέ, νὰ πλύνωσι προηγουμένως καλῶς διὰ καθαροῦ ὕδατος τὸ βρίκιον πρὶν θέσωσι τὸ πρὸς καφὲν ὕδωρ. Πολλάκις ἐκ τῆς μὴ τοιαύτης καθαρίσεως τοῦ βρικίου ἐψήθησαν μετὰ τοῦ καφὲ καὶ μυῖαι καὶ ἐρροφήθησαν παρὰ τοῦ πεπωκότος τοῦτον, ἐπενεγκοῦσαι ἀηδίαν μετ' ἀποστροφῆς.

Ἐν γένει εἰπεῖν πᾶν ἄγγος πρὸ τῆς χρήσεώς του ἢ ποτήριον εἶνε εἴτε ἄλλο τι πρέπει νὰ πλύνηται πάντοτε διὰ ὕδατος.

Ἡ ἄχρηστος, ἡ ρυπαρὰ καὶ ἐπικίνδυνος ἀράχνη, ἡ σύνοικος τῆς ἀπειροκαλίας, τῆς ὀκνηρίας καὶ τῆς ρυπαρότητος, παρέχει εἰς τὸν παρατηρητικὸν ἄνθρωπον φαινόμενά τινα χρησιμεύοντα ὡς τὸ βαρόμετρον πρὸς πρόγνωσιν τοῦ καιροῦ. Ἐὰν μένῃ μακρὰν τοῦ κέντρου τοῦ ἱστοῦ της (τοῦ πανίου της) καὶ ἔχῃ ἐκτεινομένους τοὺς πόδας, σημαίνει καλὸν καιρόν· ἐὰν ἔχῃ ἐκτεινομένους μὲν τοὺς πόδας, ἀλλὰ τὸ σῶμα ἀνεστραμμένον, σημαίνει κακὸν καιρόν. Αἱ παλαιαὶ ἀράχναι προμαντεύουσιν ἀσφαλέστερον τὴν μεταβολὴν τοῦ καιροῦ. Ἡ παρατήρησις πρέπει νὰ γίνηται τὴν πρωΐαν.

Ἐὰν κατὰ τὴν 10 ὥραν π. μ. ἡ ἀράχνη εὑρίσκηται εἰς τὸ κέντρον τοῦ ἱστοῦ της, καὶ κλονίζῃ αὐτὸν μὲ τοὺς πόδας της σημαίνει ὡραῖον καιρόν.

Η ἀράχνη διαφέρει τοῦ φαλαγγίου κατὰ πολλά, τὸ ὁποῖον εἶνε πολὺ δηλητηριῶδες, περὶ οὗ (ἰδὲ Συνεκδ. ἰατροδικαστικὴν Τ. Σ. σελ. 180.

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ χρονίας παθήσεως τοῦ ἥπατος

Ὑπάρχει κρᾶσις, ἥτις καλεῖται χολερική, περὶ ἧς ἐλέχθη ἐν τῷ Φοίβῳ (ἔτος Β', σελ. 165). Οἱ ἔχοντες τὴν κρᾶσιν ταύτην, ἔχουσι τὸ ἧπαρ εὐπαθέστερον. Πᾶσα αἰτία διαταράξεως τοῦ σώματος εἰς τὸ ἧπαρ ἐπενεργεῖ. Ἐὰν κρυολογήσωσι, γίνεται ἐν πρώτοις συμφόρησις (ὑπεραιμία) εἰς τὸ ἧπαρ, ἐὰν πολυφάγωσιν ἢ φάγωσι δύσπεπτα, τὸ ἧπαρ ἐξογκοῦται.

Ἐάν τις θυμώσῃ, ἢ σφόδρα ὀργισθῇ, γίνεται συμφόρησις τοῦ ἥπατος καὶ ἐνίοτε πολὺ σφοδρὰ μετὰ νευρικῆς ταραχῆς σπασμώδους, καὶ ἐπισυμβαίνει ἐμετὸς ἢ διάρροια χολώδης πρόσκαιρος· διὰ τοῦτο κοινῶς λέγουσιν εἰς τοὺς ὀργιζομένους "μὴ χαλᾷς τὸ συκῶτί σου,,.

Αἱ ἠθικαὶ ταραχαί, ἰδίως αἱ μεγάλαι λῦπαι, ἐπιφέρουν συμφορήσεις (ὑπεραιμίας τοῦ ἥπατος,) ὡσαύτως ἡ κατάχρησις τῆς ρακῆς, ρουμίου κλπ.

Αἱ διαρκεῖς συμφορήσεις καὶ ἐξογκώσεις τοῦ ἥπατος ἀποτελοῦσι τὴν χρονίαν ἡπατίτιδα· γίνονται ὅταν οἱ χολερικῆς κράσεως πάσχωσι ὑπὸ χρονίου διαλείποντος πυρετοῦ. Εἰς τούτους ἀντὶ νὰ ἐξογκωθῇ καὶ νὰ σκληρυνθῇ ὁ σπλὴν ἐξογκοῦται καὶ σκληρύνεται τὸ ἧπαρ, τὸ ὁποῖον μένει οὕτω κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, καὶ ἀφοῦ θεραπευθῇ ὁ διαλείπων πυρετός, ὅστις πάντοτε ἀφίνει ἴχνη κρυφοῦ πυρετοῦ, ἀναφαινομένου μετ' ἐπιτάσεως ἅμα συμβῇ διατάραξις τῆς ὑγιείας ἐκ κρυολογήματος, ἐκ λύπης, ἐκ θυμοῦ, ἐκ δυσπεψίας κλπ. Ἡ τοιαύτη χρονία ἐξόγκωσις τοῦ ἥπατος ὁτὲ μὲν αὔξεται, ὁτὲ δὲ ἐλαττοῦται, ἐνίοτε εἶνε καταφανὴς διὰ ψηλαφίσεως ἐπὶ τῆς ἡπατικῆς χώρας· εἴςτινας ἕνεκεν ἰδίας κατασκευῆς τοῦ θώρακος οὐδόλως φαίνεται, τὸ ἧπαρ, διότι κεῖται ὑπὸ τὰς πλευράς.

Ἐπὶ τῆς ἡπατικῆς χώρας ὑπάρχει πόνος ὁτὲ μὲν ἀναφαινόμενος διὰ τῆς πιέσεως πρὸς τὰ ἐμπρός, ὁτὲ δὲ προερχόμενος ἐκ νευραλγίας ἡπατικῆς, ἢ ἐκ διαστολῆς τοῦ στομάχου ἢ τοῦ ὑπὸ τὸ ἧπαρ κώλου ἐντέρου, τὸ ὁποῖον διαστέλλεται ἐκ παραγωγῆς ἀερίων ἐντὸς αὐτοῦ. Τὸ ἧπαρ ἐξογκούμενον γίνεται βαρύτερον καὶ πιέζει τὸν στόμαχον, διότι συνηθέστερον ἐξογκοῦται τὸ ἐμπρόσθιον μέρος τοῦ ἥπατος. Ἡ χολὴ ἐκκρίνεται δυσχερῶς, ἐκ δὲ τῆς ἐλλείψεως ταύτης γίνεται χαλάρωσις εἰς τὸν ςόμαχον καὶ εἰς τὰ ἔντερα καὶ ἐκ ταύτης ἡ ἐνοχλητικὴ παραγωγὴ ἀερίων καὶ ἡ δυσκοιλιότης. Ἡ πέψις (χώνευσις) τῶν τροφῶν γίνεται βραδέως καὶ κακῶς μετὰ 8 ἕως 10 ὥρας ἀπὸ τῆς βρώσεως. Ἐκ τῶν ἐντὸς τοῦ στομάχου παραγομένων ἀερίων γίνεται στενοχωρία καὶ ἀνησυχία, καὶ ἐνίοτε πόνος· πάντα ἀνακουφίζονται ἅμα ἐρευχθῇ ὁ πάσχων, ἐκβάλλει δηλαδὴ ἀέρια διὰ τοῦ στόματος ἢ αὐτομάτως, ἢ διὰ τῆς λήψεως ἀρωματικοῦ τονικοῦ ποτοῦ, ἢ σταγμάτων ἐπὶ ζαχάρου θειϊκοῦ αἰθέρος (λικουρανοδίνου)· ἐκ δὲ τῶν παραγομένων ἀερίων εἰς τὰ παχέα ἔντερα γίνονται πόνοι ἐπὶ τοῦ ἐγκαρσίου κώλου, ἐντέρου ὑπὸ τὸν ςόμαχον καὶ ἰδίως ἐπὶ τῆς ἀριςερᾶς

χώρας· οἱ πόνοι οὗτοι ἐνίοτε διακλαδοῦνται ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων τοῦ θώρακος ἐπὶ τῆς καρδιακῆς χώρας, καὶ ἐπὶ τῶν ὠμοπλατῶν, γίνονται βορβορυγμοὶ (γουργούλισμα ἐντέρων) καὶ ἅμα ἐξέλθωσιν ἀέρια διὰ τοῦ πρωκτοῦ γίνεται ἀνακούφισις. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπικρατεῖ δυσκοιλιότης, ἥτις ἀνθίσταται ἐνίοτε καὶ εἰς αὐτὰ τὰ καθαρκτικά· τὰ κόπρανα ἐξέρχονται σκληρά, κεκαλυμμένα μετὰ βλενώδους ὕλης, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξέρχονται καὶ ἄλλαι βλενώδεις ἕνεκεν παραχθέντος ἐρεθισμοῦ ἐπὶ τοῦ ἀπευθυνομένου ἐντέρου. (Ἰδὲ περὶ δυσκοιλιότητος Φοῖβον ἔτους Γ' σελ. 102). Ἡ ὄψις ἔχει ἴδιον χρῶμα ἰδίας φύσεως, ὅπερ διαγινώσκει ὀφθαλμὸς πεπειραμένου ἰατροῦ.

Εἴς τινας γίνονται νευρικαὶ ταραχαί, παλμοὶ τῆς ἀορτῆς καὶ εἶδος κόμβου ἀναβαίνοντος ἐκ τοῦ στομάχου πρὸς τὸν λαιμόν, ἢ παλμώδεις αἰσθήσεις ἐπὶ καὶ ὑπὸ καὶ ὑπὲρ τὸν ὀμφαλόν, ἔνθα κεῖται ἡ καταβαίνουσα ἀορτή.

Ὁ πάσχων καθίσταται φιλύποπτος, ἀπαρέσκεται εἰς πάντα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς μᾶλλον οἰκείους του· οὐδὲν τὸν εὐχαριστεῖ διαρκῶς· δυσπιστεῖ εἰς πᾶσαν θεραπείαν, διότι ἀπαιτεῖ ὅσον τάχιστα νὰ θεραπευθῇ, σπανίως ὑποβάλλεται καὶ ἐπιμένει εἰς διαρκῆ θεραπείαν, καὶ ἂν θεραπευθῇ καὶ ὑποτροπιάσῃ, δὲν ἐπαναλαμβάνει τὴν αὐτὴν θεραπείαν· καταφεύγει εἰς ὅ,τι ἕκαστος τῷ λέγει, τὰ πάντα δοκιμάζει, καὶ οὐδὲν ἐξακολουθεῖ ἐπιμόνως, βασανίζει οὕτως αὐτὸς ἑαυτὸν χωρὶς νὰ τὸ ἐννοεῖ. Πιστεύει περισσότερον εἰς τὰς ἀπελπιστικὰς καὶ τρομερὰς διαγνώσεις τῶν ἐπιπολαίως ἐκφραζομένων, παρὰ εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς ἀληθείας· δυσαρεστεῖται ὅταν τις τῷ λέγει ὅτι τὸ πάθος του εἶνε ἐλαφρὸν καὶ ἰατόν· ἀποδέχεται καὶ ἀκροάζεται τὰ ἐπίπονα καὶ πονηρά. Στερεῖται ὑπομονῆς· διὰ ταῦτα πολλοὶ δωρεὰν ἐγένοντο θύματα κακῆς καὶ ἐπιπολαίου διαγνώσεως. Παραδέχονται εὐκόλως ὅτι πάσχουσιν ἐξ ὀργανικῆς ἀλλοιώσεως τοῦ ἥπατος, ἐκ καρκίνου, ἐκ λίθων τῆς χολοδόχου κύστεως, ἐξ ἄλλων βλαβῶν κλπ. καὶ τρέχουσι πανταχοῦ εἰς λουτρά, εἰς μακρινοὺς ἰατροὺς ὅπως θεραπευθῶσι καὶ ἀκούσωσι γνώμας. Οὕτω καταστρέφωσι καὶ περιουσίαν καὶ ὑγίειαν καὶ ζωήν.

Πάντα τὰ συμπτώματα ταῦτα καὶ ἄλλα τινα οὐδέποτε ὑπάρχουσιν ὁμοῦ εἰς ἕνα πάσχοντα· ἀλλὰ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον, ἐνίοτε ὑφίστανται ἐπίτασιν, ἄλλοτε μείωσιν, ὅτε ὁ πάσχων καθίσταται ἐπίχαρις ἐπί τινα καιρόν.

Τὸ πάθος τοῦτο εἶνε ἴδιον τῶν θερμῶν κλιμάτων εἰς τοὺς ἔχοντας μάλιστα, ὡς ἐρρέθη, κρᾶσιν χολερικήν. Εἰς τὰ ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ κλίματα εἶνε σπανιώτερον, καὶ κατὰ πολλὰ διαφέρον κατὰ τὰ συμπτώματα· διόπερ καὶ οἱ ἐκεῖ ἰατροὶ ἐπισκεπτόμεναι τοὺς ἐντεῦθεν μεταβαίνοντας πλανῶνται ἐνίοτε εἰς τὰς διαγνώσεις των, ὑπολαμβάνοντες καρκίνους κλπ., διότι εἰς τὰ βόρεια κλίματα εἶνε συχνότεροι οἱ καρκῖνοι, ἐνῷ εἰς τὰ θερμὰ εἶνε σπανιώτατοι, καὶ παρέχουσιν ἴδια συμπτώματα.

Ἡ θεραπεία γίνεται βεβαία καὶ ἐπιτυχὴς ἐὰν ὁ πάσχων ἐπιμείνῃ εἰς ταύτην· γίνεται καὶ ὑγιεινῶς καὶ φαρμακευτικῶς· ἀμφότερα πρέπει νὰ συμβαδίζωσι.

Θεραπεία ὑγιεινή. Ἀποχὴ ἐκ κρέατος ἡλικιωμένου βοείου, μάλιςα βραςοῦ, ἀποχὴ ἐξ ὑγρῶν φαγητῶν, ροφήματος (σούπας) καὶ πολλῆς πόσεως ὕδατος, ἐκ γάλακτος καὶ γαλακτερῶν ἐκτὸς ὀλίγου ποσοῦ τυροῦ καλῆς ποιότητος, ἐκ ταριχευτῶν, ἐκ λαχανικῶν καὶ μάλιστα ἡμέρων, ἐλαιωδῶν τροφῶν, κεκαυμένου λίπους, καὶ ἐν γένει πολὺ λιπαρῶν· ἀποχὴ ἐκ μακαρονίων, καὶ γεωμήλων, καὶ γλυκισμάτων. Ἀποχὴ ἐκ ποτῶν οἰνοπνευματωδῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ οἴνου.

Ὠφελοῦσι τὸ κρέας τῶν πτηνῶν καὶ τοῦ λαγωοῦ μετρίως τρωγόμενα· τὸ πρόβειον ἢ αἴγειον ἢ μόσχειον ὀπτὸν (ψητὸν) ἐπὶ ἐσχάρας, καπαμά, μετὰ κηπουρικῶν κινάρων, στρύχνων κηπευτικῶν (μελιτζάνων), πράσων, κρομμύων ὀπτῶν· ἡ βρῶσις ὀλίγου μέλιτος μετὰ ἄρτου, κρομμύων νεαρῶν χλωρῶν, ραφανίδων, ἐλαιῶν πρασίνων ἀλμάδων κλπ.

Ἐν γένει τρῶγε ὅ,τι ἀνέχεται καὶ χωνεύει ὁ στόμαχος· ὠφελοῦσι τὰ ἀρωματικὰ καρυκεύματα, πέπερι, μυτωτὸν (μουστάρδα) μοσχοπιπέριον, ἰδίως ἡ πιπεράρριζα.

Ὠφελεῖ ὁ περίπατος περὶ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου εἰς τόπον ξηρὸν καὶ ὀλιγόδενδρον, ἡ διασκέδασις καὶ ἡ συναναστροφὴ μετὰ προσώπου χαρίεντος, γηθοσύνου, κλπ.

Θεραπεία φαρμακευτική. Κατ' ἀρχὰς λαβέτω ὁ πάσχων ἐκ τούτου τοῦ ἰατρικοῦ, ὅπερ κατασκευάζει ὁ φαρμακοποιός.

Λάβε θειϊκῆς κινίνης	δραμ. ἥμισυ
θειϊκοῦ σιδήρου	δραμ. ἥμισυ

Θέσον ἀμφότερα εἰς ὑάλινον ἰγδίον καὶ ἀνάμιξον διὰ τοῦ ἰπέρου, (χουδοχέρου) ἵνα καλῶς ἑνωθῶσι καὶ λάβωσι κροκῶδες χρῶμα. Εἶτα πρόσθες ὕδατος καθαροῦ δραμ. 40, ἀνάμιξον·

πρόσθες βάμματος ὀπίου στάγματα 10, ἀνάμιξον καὶ φύλαξον ἐντὸς φιάλης.

Λάμβανε πρωῒ νήστης ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα, καὶ ἑσπέρας μετὰ τὸ φαγητὸν ἐν ὥρᾳ ὕπνου ἄλλο.

Μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἰατρικοῦ τούτου λάβε ἐκ τοῦ κάτωθι σημειουμένου, ὅπερ κατασκευάζει ὁ φαρμακοποιός.

Λάβε βάμματος καςορείου		δράμ.	3
,,	ζιγγιβέρεως (πιπερορρίζης)	,,	3
,,	ἀρωματικοῦ	,,	3
,,	καλάμου ἀρωματικοῦ	,,	5
,,	κινναμώμου	,,	5
,,	καρδαμώμου	,,	3
,,	μοσχοκαρύων	,,	3
,,	κασκαριλίας	,,	3
"	φωσφορικοῦ αἰθέρος	,,	1
,,	βανιλλίας	,,	1
χλωροφορμίου		,,	1

Ἀνάμιξον ἐν φιάλῃ καλῶς πωματισμένῃ· λάμβανε πρωῒ νήστης, καὶ ἑσπέρας ἐν ὥρᾳ ὕπνου ἀνὰ 30 ἕως 40 στάγματα ἐπὶ τεμαχίου ζαχάρου.

Τὸ φάρμακον τοῦτο χρῆθι ἐπὶ πολὺν καιρόν, ποιῶν διαλείψεις.

Ἐπὶ δὲ τῆς ἡπατικῆς χώρας καὶ τοῦ στομάχου χρῶ ταύτην τὴν ἀλοιφήν, ἣν κατασκευάζει ὁ φαρμακοποιός.

Λάβε ἰωδούχου καλίου	δρ.	ἥμισυ
πρωτοϊωδούχου ὑδραργύρου	κοκ.	1
θειϊκῆς ἀτροπίνης	κοκ.	1
,, μορφίνης	κοκ.	2
ἀλοιφῆς κητοσπέρματος	δραμ.	4

μῖξον κατὰ τέχνην.

Λάμβανε ποσὸν ἴσον ὄγκου ἐρεβίνθου, καὶ ἐπάλειφε τὴν ἀλγοῦσαν χώραν τοῦ ἥπατος καὶ τοῦ στομάχου πρωῒ καὶ ἑσπέρας.

Ἄριστα ὠφελεῖ ἡ ἀλοιφὴ ἐκ κορινθιακῆς σταφίδος καὶ πάχους προβείου, μεθ' ἧς ἐπάλειφε τρὶς τῆς ἡμέρας. Ἐσωτερικῶς τὸ ἀφέψημα τῶν κορυφῶν τῆς ἐλαίας καὶ μάλιστα τῆς ἀγρίας.

Ἐνίοτε συμβαίνει καὶ ὀξεῖα φλόγωσις τοῦ ἥπατος, καί τις ἀλλοίωσις ἐκ καρκίνου, ἢ κηρώσεως· περὶ τούτων λέξομεν ἀκολούθως.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Ἀποτέλεσμα τῶν ἀλκαλίων ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου.

Τὰ χρησιμώτερα ἀλκάλιά εἰσιν ἡ δισανθρακικὴ πότασσα, καὶ ἡ δισανθρακικὴ σόδα, ἥτις εἶνε εὐχρηστοτέρα τὴν ὁποίαν κοινῶς μεταχειρίζοντες διαλελυμένην ἐντὸς τοῦ πρὸς πόσιν ὕδατος πρὸς κατάπαυσιν τῶν ὀξυνώσεων τοῦ στομάχου, καὶ τῆς πυρώσεως (ἀνακαυσίλας), ὑπὸ δόσιν μέχρις ἡμίσεος κοχλιαρίου μικροῦ ἐντὸς ὀλίγου ὕδατος. Ἐὰν εἰς ἓν ποτήριον ὕδατος προστεθῇ ὀλίγη ζάχαρη, καὶ ἀνὰ ἥμισυ μικρὸν κοχλιάριον δισανθρακικῆς σόδας καὶ ταρταρικοῦ ὀξέως, ἢ ἀντ' αὐτοῦ προςεθῇ, ὀπὸς ἑνὸς μικροῦ λεμονίου καὶ γίνεται ἡ λεγομένη μ ε τ α λ λ ι κ ὴ λ ε μ ο ν ά δ α, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ ὡς δροσιστικὸν καὶ εὐκοίλιον.

Ἐὰν ποσὸν δισανθρακικῆς σόδας προστεθῇ ἐντὸς μιᾶς ὀκᾶς ὕδατος ποτίμου, καὶ πίνῃ τις τὸ ὕδωρ τοῦτο κατ' ὀλίγον ἐντὸς τῆς ἡμέρας, χρησιμεύει πρὸς διάλυσιν τῆς ψαμμιάσεως τῶν νεφρῶν, καὶ τῆς λιθιάσεως τῆς κύστεως.

Ἐὰν ληφθῇ ὑπὸ δόσιν ἑνὸς τετάρτου μικροῦ κοχλιαρίου καὶ ἔτι ὀλιγώτερον ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος, ζωογονεῖ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ αἵματος, αὐξάνει κατά τι τὰ σφαιρίδια αὐτοῦ καὶ οὐδετερόνει τὸ πλεονάζον ἐνίοτε οὔριον, καὶ οὐρικὸν ὀξύ, ἐξ ὧν συνήθως ἀποτελεῖται ἡ ψαμμίασις καὶ ἡ λίθος τῆς κύστεως· διὰ τοῦτο χρησιμεύει ὡς λιθοτριπτικόν, ὡς ἐρρέθη, καὶ ὠφελεῖ ἐν γένει κατὰ τῶν παθημάτων τῶν νεφρῶν καὶ ἰδίως κατὰ τῆς λιθιάσεως· ὠφελεῖ καὶ κατὰ τῆς ἀρθρίτιδος, ἥτις εἶνε σχετικὴ πρὸς τὰς παθήσεις τῆς λιθιάσεως.

Τὸ κοινὸν ἅλας, ἄνευ τοῦ ὁποίου δὲν δύναται ὁ ἄνθρωπος νὰ χωνεύσῃ καλῶς τὰς τροφάς, συνίσταται ἐκ σόδας καὶ χλωρίου.

Ἡ δισανθρακικὴ σόδα προστεθεῖσα εἰς τὸ πρὸς λουτρὸν ὕδωρ ὑπὸ δόσιν 40 δραμ. ὠφελεῖ κατὰ τῶν ἐξανθημάτων.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ ἐμπλάστρων.

Ἔμπλαστρον ὀνομάζεται ὕλη μία ἢ πολλαὶ ὗλαι ὁμοῦ μεμιγμεναι, καὶ ἐπεστρωμέναι ἐπὶ ἐπιφανείας τινὸς πανίου,

χάρτου, κλ. καὶ εἶτα ἐπιτεθειμένον ἐπὶ μέρους τοῦ σώματος, ἔνθα ἐπικολλᾶται καὶ κρατεῖ τὸ μέρος τοῦτο ἀκίνητον.

Τὸ ἔμπλαστρον ἔχει ὕλας, ἐπενεργούσας πρὸς θεραπείαν τοῦ μέρους ἔνθα ἐπιτίθεται. Ἡ φαρμακοποιΐα ἀναφέρει πλῆθος διαφόρων ἐμπλάστρων· τὰ παρ' ἡμῖν κοινότερά εἰσιν τάδε· Λάβε τερεβινθίνης (τρεμουντίνας) στερεᾶς ποσόν τι, θέσον ἐντὸς ἀγγείου, καὶ τῆξον διὰ μετρίου πυρός. Πρόσθες ὀλίγον ἔλαιον τερεβινθίνης, ἀνακάτωνον μετὰ προσοχῆς. Κόψον χάρτην χονδρὸν εἰς τεμάχια μήκους καὶ πλάτους σπιθαμῆς καὶ ἐπίχυσον ἐπὶ ἑκάστου τούτων ποσόν τι ἐκ τοῦ μίγματος, καὶ διὰ κοχλιαρίου ἐφάπλωσον ἐφ' ὅλης τῆς ἐκτάσεως, καὶ ἄφες νὰ ψυχρανθῇ.

Πρὸς χρῆσιν ἐπίθεσον ἐπὶ τῆς χώρας τοῦ σώματος, ἔνθα προσκολλᾶται, καὶ μένει ἐπὶ 6 ἕως 8 ἡμέρας.

Χρησιμεύει τιθέμενον ἐπὶ τῆς μέσης τοῦ σώματος κατὰ τῶν πόνων ταύτης· ὠφελεῖ καὶ κατὰ τῶν ρευματικῶν πόνων. Οἱ φαρμακοποιοὶ πωλοῦσι ταῦτα πρὸς 20 λεπτὰ ἕκαστον.

Πρὸς τὴν αὐτὴν χρῆσιν γίνεται καὶ ἓν ἄλλο ἔμπλαστρον οὕτω. Λάβε τεμάχιον πανίου ἐκτάσεως σπιθαμῆς, ἔμβρεξον τοῦτο δι' οἰνοπνεύματος ἢ διὰ ρακῆς, καὶ πασπάλισον διὰ τετριμμένης λευκῆς τερενβενθίνης (τρεμουντίνας) καὶ ἀμέσως ἐπίθεσον.

Κοινῶς κατασκευάζουσι ἔμπλαστρον ἀρκετὰ ἰσχυρὸν χρησιμεῦον καὶ ὡς τραυντικὸν τῶν ρευματικῶν πόνων, καὶ πρὸς διατήρησιν τοῦ μυὸς ἀκινήτου, ἐφ' οὗ ἐφαρμόζεται, ὅπερ μεγάλως συμβάλλει πρὸς τὴν θεραπείαν. Γίνεται τοῦτο οὕτω.

Λάβε μικρὸν ποσὸν ἀσβέστου μὴ ἐσβημένης, ἕνα κρόκον ὠοῦ, ποσόν τι ρακῆς, ξύσματα νεαροῦ καλάμου, σάπωνος τετριμένου, τεμάχια στρογγύλα λιβάνου εἰς κόνιν, πάντα ἀνάμιξον καλῶς, ἐπίστρωσον ἐπὶ πανίου, καὶ ἐπίθες.

Οἱ χωρικοὶ μεταχειρίζονται δύο ἄλλα εἴδη ἐμπλάστρων κατὰ τῶν ρευματικῶν πόνων. Λαμβάνουσι τεμάχιον μελιᾶς (ἀσκοῦ ἔνθα ἐτέθη μέλι) πασπαλίζουσι τοῦτο διὰ κυμίνου καὶ ἐπιθέτουσι, ἢ λαμβάνουσι τεμάχιον ρετσινίας (ἀσκοῦ ἔνθα ἐτέθη ρητίνη) καὶ ἐπιθέτουσιν.

Κατασκευὴ πρόχειρος ἀρωματικοῦ ἐλαίου πρὸς ἐπαλοιφὴν τῶν τριχῶν τῆς κεφαλῆς.

Λάβε ἐλαίου γλυκαμυγδάλων, ἢ φουντουκίων δρ. 6.
Ἐλαίου πτητικοῦ ἀρωματικοῦ περγαμότου δρ. 1.

Θέσον ἀμφότερα ἐντὸς φιάλης καὶ ἀνακάτωσον, φύλαξον καλῶς πωματισμένον, καὶ χρῶ.

Διὰ τοῦ τρόπου τούτου γίνονται παντὸς εἴδους ἐλαίου ἀρωματικοῦ, ἀντικαθισταμένου τοῦ περγαμινοῦ ἐλαίου διὰ ἄλλου ἀρωματικοῦ ἐλαίου· οἷον ψευδονάρδου (λεβάντας), λεμονίων, θύμου, γαρουφάλων κλπ, ἀλλ'ὑπὸ ποσότητα κατὰ τὸ ἥμισυ τῆς τοῦ περγαμινοῦ.

Ἐκ Πειραιῶς.

Ἐρ. Πιστεύω ὅτι θὰ λάβητε τὸν κόπον νὰ ἐκφέρητε την πεφωτισμένην ὑμῶν κρίσιν περὶ νοσήματός τινος, ἐκ τοῦ ὁποίου πολλοὶ πάσχουσι καθημερινῶς, καὶ μὴ ἀναξίου λόγου ὡς ἐκ τούτου· δῆλον ὅτι περὶ ὀνύξεως. Τὸ νόσημα τοῦτο γινόμενον κυρίως ἐπὶ τῶν ὀνύχων τοῦ ποδὸς εἶνε ὀδυνηρότατον ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του· ὁ δάκτυλος φλογίζεται γίνεται πληγή, ἥτις, ἐὰν δὲν προληφθῇ, λαμβάνει εὐρείας διαστάσεις. Πιστεύω ὅτι πολλοὶ θὰ εὐγνωμονῶσιν ὑμῖν, ἐὰν ὑποδείξητε διὰ τοῦ Φοίβου τὴν ταχυτέραν αὐτοῦ θεραπείαν καὶ τὰ προφυλακτικὰ μέσα.

Γνωρίζων, ὅτι εἰλικρινῶς ἐργάζεσθε ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ, πιστεύω ὅτι εὐχαριστῆσθε ὡς ἀληθὴς ἐπιστήμων λύων τὴν ἀπορίαν ταύτην.

Ἐπὶ ταύτῃ τῇ ἐλπίδι προέτεινα ὑμῖν τὴν ἐρώτησιν ταύτην, ἔχων μεγάλην πεποίθησιν ἐπὶ τοὺς λόγους Ὑμῶν, καθ' ὅ,τι ὡς φαίνεται, οὔτε πείρας οὔτε θεωρίας στερεῖσθε. Π.Π.

Ἀπόκρ. Λάβε μαχαιρίδιον (σογιὰν) κοπτερόν, καὶ χάραξον κατ' ὀλίγον τὸν ὄνυχα πλησίον εἰς τὸ πάσχον μέρος, διευθύνων τὸ χάραγμα καθέτως ἐκ τῶν ἐκτὸς πρὸς τὰ ἐντός· τὸ χάραγμα πρέπει νὰ γείνηται δι' ἐλαφροῦ ξυσήματος διὰ τῆς ἄκρας τοῦ μαχαιριδίου, καὶ νὰ ἐξακολουθῇ μέχρις οὗ ἐλαφρῶς διασχισθῇ ὁ ὄνυξ, καὶ χωρισθῇ τὸ ἐντὸς τῆς σαρκὸς ἐνυπάρχον μέρος τοῦ ὄνυχος ἐκ τοῦ ἄλλου μέρους αὐτοῦ. Οὕτως μαναοῦται το ἐντὸς τῆς σαρκὸς μέρος τοῦ ὄνυχος, ὅπερ ἀποσπᾶται κατόπιν εὐκόλως καὶ ἄνευ πόνου. Τὸ δὲ πάθος θεραπεύεται αὐτομάτως, ἐπιτιθεμένου τμήματος διαχύλου (τσερώτου).

Ἐν τῇ χειρουργίᾳ ὑπάρχουσι πολλοὶ καὶ διάφοροι τρόποι, οἵτινες καὶ μεγάλους πόνους προξενοῦσι, καὶ οὐ σμικροὺς κινδύνους ἐπιφέρουσι.

Ἡ συχνοτέρα αἰτία τῆς τοιαύτης ὀνυξεως εἶνε ἡ χρῆσις στενῶν ποδυματίων, καὶ ἡ κακὴ κόψις τῶν ὀνύχων· ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπισυμβαίνει ἐπὶ τοῦ ὄνυχος τοῦ μεγάλου δακτύλου.

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΨΥΧΗΣ

Θέλεις νὰ μάθῃς ποία εἶνε ἡ κατάστασις τοῦ Σχολείου τοῦ τόπου Σου κατὰ ἠθικὴν καὶ κατὰ μάθησιν; Παρατήρει τὴν ἠθικὴν καιτὴν μάθησιν τῶν διδασκάλων. Ἐὰν οὗτοι δὲν ἔχωσι καλὰ ἠθικὰ συστατικά, ἐὰν ὦσιν ἡμιμαθεῖς, βέβαιος ἔσο ὅτι οἱ μαθηταὶ κατασταθήσονται ἐναντίον τῶν καλῶς ἐπιθυμιῶν τῶν ἠθικῶν καὶ φιλομούσων τῶν γονέων.

Θέλεις νὰ μάθῃς ποία εἶνε ἡ ἠθικὴ κατάστασις κοινωνίας τινος;

Παρατήρει ὁποίας ἠθικῆς καταστάσεως καὶ ὁποίας μαθήσεως εἰσὶν οἱ ἔφοροι τῶν σχολείων. Ἐὰν οὗτοι ὦσιν οἱ ἐξέχοντες κατὰ παιδείαν καὶ ἀρετὴν σημεῖον ὅτι ὁ διορίζων τούτους εἶνε φίλος τῆς ἀρετῆς, τῆς παιδείας καὶ τῆς ἠθικῆς προόδου.

Ὁ διορίζων τούτους δύναται νὰ ἦνε εἷς ἄρχων τοῦ τόπου ἢ πολλοὶ τῶν προὐχόντων· διότι κατὰ τὴν ἠθικὴν τῶν προὐχόντων καὶ τοῦ ἄρχοντος διαμορφοῦται καὶ ὁ λαός.

Ὅπου λοιπὸν διορίζωνται διδάσκαλοι ἀνίκανοι, μὴ ἔχοντες προηγούμενα καλά, ἠθικὰ συστατικά, μὴ προσηκόντως πεπαιδευμένοι, ἐκεῖ σημεῖον ἐστὶν ὅτι ὁ ἄρχωντες οἱ διορίζωντες τοιούτους εἰσιν ἀνίκανοι εἰς διάγνωσιν καὶ ἐκτίμησιν τῆς παιδείας καὶ τῆς ἀρετῆς, καὶ τῆς ἠθικῆς προόδου· βλάπτουσι μᾶλλον τὴν κοινωνίαν, ἧς ἄρχουσι.

Θέλεις νὰ μάθῃς τὴν ἠθικὴν κατάστασιν ἀνθρώπου τινός;

Παρατήρησον τίνας συναναστρέφεται, τίνας ἔχει φίλους καὶ σχετικούς, μεθ' ὧν συνδέει συμφέροντα.

Θέλεις νὰ μάθῃς τὴν ἠθικὴν διοικήσεως;

Παρατήρησον τίνες διωρίζονται ὑπάλληλοι εἰς δημοσίας θέσεις.

Ἔπεμψέ τις πρὸς τὸν φιλόσοφον Βίαντα ἀρνίον τῇ ἐντολῇ νὰ ἐκλέξῃ τὸ πονηρότατον καὶ χρησιμώτατον μέρος τοῦ κρέατος, τὸ ὁποῖον ν' ἀποσταλῇ πρὸς αὐτόν. Ὁ Βίας ἀποκόψας τὴν γλῶσσαν ἀπέστειλε.

ΠΑΝΤΟΙΑ

Φρεάτων βάθος.

Ἐν Βοημίᾳ ὑπάρχει φρέαρ μεταλουργείου βάθους 1,020 μέτρων· ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ ἄλλο φρέαρ βάθους 1,032 μέτρων. Ἡ θερμότης εἶνε τόσον μεγάλη ὥστε δὲν ἀντέχει πλέον ὁ ἄνθρωπος.

Χάριν τῆς ἐπιστήμης θέλομεν ἀναφέρει πρωτοφανεῖς ἐν Ἀθήναις τινὰς διαγνώσεις νόσων γραφομένων εἰς τὰ δελτία τῶν θανάτων ὑπό τινων ἰατρῶν, τὰ ὁποῖα ἐρανιζόμεθα ἐκ τῆς ἐξαιρέτου ἐφημερίδος τῶν "Γνωστοποιήσεων.,,

Εἷς ἰατρὸς ἐπιστοποίησεν ὅτι κοράσιον τριῶν ἐτῶν ἀπέθανεν ἐξ ἀτροφίας τοῦ ἐγκεφάλου! ἄλλος ἐκ γαστρικῆς μηνυγγίτιδος. Ἄλλος ἐκ καρκίνου ἑδράζοντος ἐπὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης. Ἄλλος ἐξ ἀνεπαρκοῦς ἀναπτύξεως. Πολλοὶ δὲ ἐκ τυφοειδ. πυρετ. καὶ τοῦ περιφήμου κοιλιακοῦ τύφου! Τίς δὲν δύναται νὰ μὴν ὑποπτεύσῃ ὅτι αἱ πλεῖσται διαγνώσεις εἰσὶν αὐθαίρετοι; καὶ ὅμως γράφονται· διότι οὐδεμία ἐξέλεγξις ὑπάρχει· Τινὰ σώματα τούτων φέρουσι ἐνδεδυμένην τὴν θέσιν τοῦ καθηγητοῦ. Τινὲς ὑπολαμβάνουσι τὰ συμπτώματα ὡς νόσον.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ, ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ, ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3. Προπληρωτέα ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Δ.' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΤΗ 1 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1881 ΑΡΙΘ. 1

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ τῆς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν μυθιστορημάτων βλάβης.

Ἡ ἰατρικὴ, λέγει ὁ σοφὸς Δημόκριτος, εἶνε ἀδελφὴ καὶ σύνοικος τῆς φιλοσοφίας. Καὶ ὅταν ἡ μία διαταράττηται, συμπάσχει καὶ ἡ ἄλλη. Ὅταν τὸ σῶμα εἶνε νοσηρὸν, νοσηρῶς ἔχει καὶ ὁ νοῦς, καὶ τἀνάπαλιν ὅταν ὁ νοῦς διαταράττεται, καὶ τὸ σῶμα συμπάσχει· ὑφίσταται νευρικὰς ταραχὰς, ἀνησυχίας, ἀϋπνίας, ἀνορεξίαν, καὶ διάφορα ἄλλα ἀποτελέσματα νοσηρά, καὶ ἐπὶ τέλους νόσον καὶ ὄλεθρον.

Ἡ διατάραξις τοῦ νοὸς γίνεται ἐκ διαφόρων ἐντυπώσεων ἠθικῶν, ἐξ ἰδεῶν ζωηρῶν, ἐξ αἰσθημάτων σφοδρῶν κλπ. Πᾶν λοιπὸν τὸ ἐπιφέρον ταῦτα εἶνε ἐπικίνδυνον, εἶνε ἐπιβλαβές. Ἐπιφέρει ταῦτα ἀνάγνωσις φαντασιωδῶν γεγονότων, διηγημάτων ζωηρῶν οἷα ἔχουσι τὰ μυθιστορήματα τῆς ἐποχῆς ταύτης, τὰ ὁποῖα χάριν κερδοσκοπίας τινὲς ζωηροὶ νόες πλάττουσι παρεισάγοντες τὸ τερπνὸν καὶ τὸ ἐπαγωγόν,

μετὰ πάσης χρηστοηθείας καὶ κακοηθείας, ἐπιφέρει εἰς πολλὰς διανοίας κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον διαταράξεις ἠθικάς, διαστροφὴν ἠθικῶν αἰσθημάτων, καὶ ρίπτει εἰς χάος ἰδεῶν καὶ διαθέσεων ἀλλοίων.

Οὐκ ὀλίγοι εἰσὶν οἱ νόες, οἵτινες ἐγένοντο θύματα τῶν τοιούτων ἀναγνωσμάτων. Πολλαὶ δὲ ἀθῶαι καὶ τρυφεραὶ ψυχαὶ νεανίδων, αἵτινες ἔχουσιν φύσει ἀδυνατωτέρας τὰς πεποιθήσεις, τὴν φαντασίαν εὔπλαστον καὶ τὰ νεῦρα εὐαισθητότερα, τὴν πεῖραν μικράν, παρασυρθεῖσαι ἐρρίφθησαν εἰς τὸ χάος τῆς ἀμηχανίας, ἣν παρακολουθοῦσι λῦπαι, μελαγχολίαι, ἰδιοτροπίαι καὶ πολλὰ ἄλλα δυσάρεστα.

Εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν μυθιστορημάτων τούτων, τὰ ὁποῖα ἀβασανίστως δημοσιεύονται εἰς βιβλία καὶ εἰς ἐπιφυλλίδας ἐφημερίδων ἀποδοτέον τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τῆς ἐποχῆς ταύτης, τὸν μαρασμὸν τῶι ὑπὲρ πατρίδος, ὑπὲρ ἀρετῆς καὶ ἱκανότητος ἠθικῶν αἰσθημάτων.

Εἷς ὑπουργὸς τῶν ἐσωτερικῶν τῆς Γαλλίας τὸ 1870, ὁ ἐνάρετος Βιλλώτ, ἀποδίδων τὴν ἠθικὴν κατάπτωσιν τῶν Γάλλων εἰς τὴν ἀνάγνωσιν τῶν μυθιστορημάτων, ἐδημοσίευσεν ἐγκύκλιον πρὸς τοὺς νομάρχας ἐντελλόμενος τὴν περιστολὴν τῆς ἀναγνώσεως τούτων. Τὴν ἀξιόλογον ταύτην ἐγκύκλιον θέλομεν δημοσιεύσει ὡς συνέχειαν τῶν λόγων μας εἰς τὸ προσεχὲς φύλλον τοῦ "φοίβου,,.

Ἤδη στρέφομεν τὸν λόγον πρὸς τὰς νέας ἑλληνίδας, αἵτινες εἰσὶν ἡ βάσις τῆς κοινωνικῆς ἠθικῆς καὶ τῆς οἰκογενειακῆς ἀνατροφῆς καὶ εὐτυχίας.

Συμβουλαὶ πρὸς πᾶσαν νεάνιδα.

Εὑρίσκεσαι ἤδη, ἁγνὴ κόρη, εἰς τὸ στάδιον τῆς ἐκμαθήσεως καὶ ἀναγνώσεως βιβλίων πρὸς ἀπόκτησιν γνώσεων καὶ ἰδεῶν, καὶ πρὸς διαμόρφωσιν ἠθικὴν καὶ πᾶσαν ἀγωγὴν χρήσιμον πρὸς ἀποκατάστασιν φρονίμου νεάνιδος. Γνώριζε ὅτι μέγα κῦρος καὶ σημαντικὴν δύναμιν ἔχει ἐπὶ τῆς ἀναπτύξεως τῶν ἠθικῶν διαθέσεων ἡ ἀνάγνωσις βιβλίων καταλλήλων. Ἡ νεᾶνις πρὸ πάντων ὀφείλει ἐξ ἀρχῆς μεγάλως νὰ προτιμᾷ τὴν ἀνάγνωσιν βιβλίων εὐσεβείας καὶ ἠθικῆς. Οὐδέποτε οὔτε νὰ ψαύσῃ βιβλίον μυθιστορήματος· διότι πᾶν μυθιστόρημα ὅσον δήποτε καὶ ἂν θεωρηθῇ διδάσκον ἠθικήν, ὑπεισάγει καὶ διδάσκει καί τι ἀντίθετον τῇ ἠθικῇ, ὅπερ δη-

λητηριάζει ἀνεπαισθήτως καὶ λανθανόντως τὴν διάνοιαν καὶ τὴν καρδίαν τῆς νεάνιδος· διέστρεψε καὶ κατέστρεψε τὰς ψυχὰς πολλῶν ἀθώων δημιουργημάτων, προωρισμένων ἄλλως πρὸς ὠφέλειαν τῆς κοινωνίας.

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν μυθιστορημάτων ἐλαττοῖ καὶ ἀδυνατεῖ τὴν πίστιν, τὴν ἀρετὴν καὶ τὸν πρός τὰ καλὰ πόθον. Ἡ φαντασία καὶ ὁ νοῦς πλανᾶται καὶ παρασύρεται ὑπὸ διεφθαρμένα ἀξιώματα, ὑπὸ ὀλεθρίας ἀρχὰς καὶ ἐγκληματικὰς περιγραφάς. Στεροῦμαι τοῦ προσήκοντος χρόνου, ὅπως ἀπαριθμήσω, καλή μου κόρη, τὰς συμφορὰς καὶ τὰς καταστροφάς, τὰς ὁποίας ὑπέστησαν αἱ ἀναγινώσκουσαι νεάνιδες μυθιστορήματα· λέγω μόνον ὅτι νέοι ἐπίβουλοι καὶ ἀσυνείδητοι κατώρθωσαν διαστρέψαι τὰς ἀρετὰς νεανίδων, ἀφοῦ παρέσχον αὐταῖς πρὸς ἀνάγνωσιν μυθιστόρημα.

Ἐπεσκέφθην νεάνιδας πασχούσας ὑπὸ νευρικῶν ταραχῶν, ὑπὸ μελαγχολίας, ἀπαρεσκείας εἰς πάντα, ἀποστρεφομένας τὰ πάντα, καὶ ἀπορροφημένας παρὰ ἐνδιαθέτων ἰδεῶν· δὲν εὐχαριστοῦντο εἰς τὸν περίπατον, εἰς τὴν συναναστροφήν· ὑφίσταντο παλμούς, ἀνορεξίαν, ἀτονίαν, κεφαλαλγίαν, ἀϋπνίαν καὶ ἄλλα διάφορα συμπτώματα. Πάντων τούτων αἰτία ἦτον ἡ ἀνάγνωσις μυθιστορημάτων. Πολλαὶ τούτων καὶ σύζυγοι γενόμεναι, καὶ ἐξακολουθοῦσαι τὴν νοσηρὰν ταύτην ἀνάγνωσιν ἔζησαν βίον δυσάρεστον καὶ ἀσυμβίβαστον.

Ἰδίως ἀπαγορεύεται αὐστηρῶς ἡ ἀνάγνωσις μυθιστορημάτων εἰς ἐκείνας, αἵτινες ἔχουσι καρδίαν εὐαίσθητον καὶ φαντασίαν ζωηράν. Εἰς ταύτας τοιαύτη ἀνάγνωσις καθίστησι τὸν βίον συνέχειαν ταλαιπωριῶν, μελαγχολιῶν, ἰδιοτροπιῶν καὶ ἀργὰ ἐπιγίγνεται μεταμέλεια.

Ἐν γένει αἱ νεάνιδες κατ' ἀρχὰς θέλγονται διὰ τῆς ἀναγνώσεως μυθιστορημάτων· ἀλλὰ ζωηραὶ περιγραφαί, ὡς γεγονότα, πλήττουσι τὴν φαντασίαν· καὶ σκηναί, αἵτινες οὐδέποτε ὑπῆρξαν πραγματικαὶ παρὰ μόνον ἐντὸς τοῦ γονίμου ἐγκεφάλου τοῦ μυθιστοριογράφου, ἀπασχολοῦσι τὴν διάνοιαν τῆς νεάνιδος, ἐπισκοτίζουσι τὴν κρίσιν καὶ ἀνατρέπουσιν ἐνίοτε τὰς ἱερωτέρας ἀρετάς. Θέλγει τὴν καρδίαν της ἰδανική τις ἀφοσίωσις, εὐαισθησία, γενναιότης, ἅπερ μόνον ἐν τοῖς μυθιστορήμασιν εὑρίσκονται.

Ἡ νεᾶνις, ἥτις ἀναγινώσκει μυθιστορήματα, καθίσταται δυστυχής· θεωρεῖ ἡ τάλαινα τὴν ἑαυτῆς ζωὴν ὑπὸ μίαν μόνον ὄψιν, καὶ ἀνεπαισθήτως κορέννυται καὶ δυσαρεστεῖται ἐκ

τῆς ἰδίας καταστάσεως. Ζητεῖ ἐκτὸς τῆς οἰκίας, ἐκτὸς τῶν γονέων καὶ συγγενῶν καὶ τῶν ἀληθῶν φίλων, ἵνα τύχῃ τῶν ὅ,τι ὀνειρεύεται· ἐντεῦθεν προέρχονται ἀπάται καὶ πολλαὶ πλάναι ἀξιολύπητοι. Ἡ ψυχὴ αὐτῆς ἐξησθενημένη ἐκ τῶν τοιούτων παραστάσεων, ἀδυνατεῖ ν' ἀνθέξῃ εἰς εὐγενὲς καὶ γενναῖόν τι ἔργον. Ὁ νοῦς διεστραμμένος καὶ ἐξηχρειωμένος ὢν ἐκ τῶν σοφισμάτων, ὀλίγων διακρίνει τί διαφέρει ἡ ἀρετὴ ἐκ τῆς κακίας. Ἀνίσχυρος πρὸς ἐκπλήρωσιν σπουδαίων καθηκόντων, ἀναίσθητος πρὸς τὰς καθαρὰς διαθέσεις τῆς ψυχῆς, ἡ νέα κόρη, φθειρομένη ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν τοιούτων βιβλίων μαραίνεται ἐκ πικρίας καὶ λύπης. Ἡ τοιαύτη οὐδένα προώρισται ἵνα καταστήσῃ εὐτυχῆ· καὶ ἴσως, φεῦ! θέλει πλανηθῇ εἰς τὴν ὁδὸν τῆς ἀπωλείας.

Ἀπόφευγε λοιπόν, τέκνον μου, τὴν ἀνάγνωσιν παντὸς μυθιστορήματος. Μή ποτε αἱ χεῖρές σου ψαύσωσι βιβλίον διαστρέφον τὰ καλὰ ἤθη· οὔτε εἰς τὰς ἀδελφάς, οὔτε εἰς τοὺς ἀδελφούς σου μή ποτε ἐπιτρέψῃς τοιαύτας ἀναγνώσεις· ἡ ἀμέλειά σου πρὸς ταῦτα ἐνδέχεται νὰ ἐπιφέρῃ δυστυχίας, διὰ τὰς ὁποίας εὐθύνεσαι ὡς ἀνωτέρα δοῦναι λόγον ἐνώπιον τοῦ ἀνωτάτου κριτοῦ, ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ.

Ἐὰν καὶ ἡ ἀμφίπολός σου τύχῃ νὰ γνωρίζῃ ἀνάγνωσιν, οὐδέ ποτε μὴ ἐπιτρέψῃς αὐτῇ τὴν ἀνάγνωσιν μυθιστορήματος, διότι ταύτης ἡ κρίσις εἶνε ἔτι ὀλίγον μορφωμένη, οὔτε ἔχει ἀληθεῖς φίλους, ἵνα τὴν καθοδηγήσωσιν εἰς τὸ καλόν, οὔτε ἀνατροφήν, δι' ἧς δύναται νὰ καταπολεμήσῃ τὰς παρεκτροπάς. Ἡ ζηλοτυπία, ὁ φθόνος, ἡ ὀκνηρία, ἡ ἀπαρέσκεια εἰς τὴν κατάστασίν της, ὁ πόθος εἰς τὰς ἡδονάς, καὶ πολλὰ ἄλλα κακὰ δύνανται νὰ ἀναπτυχθῶσιν ἐκ τῶν τοιούτων ἀναγνώσεων.

Ἀναγίνωσκε λοιπόν, προσφιλές μοι τέκνον, βιβλία ἠθικῆς διδασκαλίας, τὰ ὁποῖα ἐγκρίνουσι οἱ γονεῖς, οἱ εἰλικρινεῖς συγγενεῖς καὶ οἱ ἀληθεῖς φίλοι, ἐὰν τύχωσι τοιοῦτοι!

Ἡ τάξις εἰς τὰς μελέτας καὶ ἀναγνώσεις, ἡ διατήρησις καὶ ἐκτέλεσις τῶν ἐν τῇ οἰκίᾳ καθηκόντων, ἡ μετριοφροσύνη, ἡ ὑπακοὴ καὶ τὸ μέγα σέβας εἰς τοὺς γονεῖς, ἡ φροντίς, ὅπως διατηρῆσαι πάντοτε πρόθυμος εἰς τὰ ἔργα σου, προσηνὴς εἰς τοὺς οἰκείους καὶ φίλους, χαρίεσσα καὶ φαιδρὰ πρὸς πάντας, θέλει πάντα ταῦτα καταστήσωσι σεαυτὴν εὐδαίμονα καὶ χρήσιμος ἐπωφελῶς τοῖς γονεῦσι, τοῖς ἀδελφοῖς καὶ τῇ κοινωνίᾳ. Θέλεις κατασταθῇ τὸ παράδειγμα καὶ

ὑπογραμμὸς τῆς ἀρετῆς ἡ δὲ παρ' ἄλλων μίμησις τῶν ἀρετῶν σου καὶ τῆς συμπεριφορᾶς σου θέλει εἶσθαι τιμὴ καὶ ἱκανότης.

Οὖλέ τε, καὶ μάλα χαῖρε, θεὸς δέ τοι ὄλβια δοῖεν.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ.

Περὶ καλύμματος τοῦ λαιμοῦ.

Εἰς τὰ θερμὰ κλίματα, ἔνθα ἡ φύσις ἀπαιτεῖ νὰ γίνεται ἐλευθέρως καὶ ἀνεμποδίστως ἡ τοῦ δέρματος διαφόρησις, ὁ λαιμὸς πρέπει νὰ μένῃ ἀκάλυπτος καὶ τὸ θέρος καὶ τὸν χειμῶνα. Οὕτως διετηρεῖτο ὁ λαιμὸς πρὸ τῆς εἰσαγωγῆς ἐν Ἑλλάδι τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐνδυμασίας. Εἰς τὰ ψυχρὰ ὅμως καὶ ὑγρὰ κλίματα τὸ κάλυμμα τοῦ λαιμοῦ εἶνε ἀναπόφευκτον· διότι ἡ διαρκὴς τοῦ χειμῶνος μεγάλη ψυχρότης μετὰ ὑγρασίας συνήθως ἐπιφέρει περιψύξεις τοῦ λαιμοῦ, καὶ βαρυτάτας φλογώσεις τῶν ἐντὸς ὀργάνων αὐτοῦ. Εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα ἄλλοτε ἐνέδυον τὸν λαιμὸν μόνον κατὰ τὸν χειμῶνα διὰ τῆς ἀνυψώσεως τοῦ περιτραχηλίου τοῦ ἐπενδύτου, κατὰ δὲ τὰς ἄλλας ἐποχὰς εἶχον τοῦτον ἀκάλυπτον. Τὸ ειδικὸν καὶ διαρκὲς κάλυμμα τοῦ λαιμοῦ τὸ καλούμενον λαιμοδέτης ἐπενοήθη ἐν Εὐρώπῃ σχεδὸν πρὸ ἑνὸς αἰῶνος.

Ἡ χρῆσις λαιμοδέτου, ἐὰν αὐτὸς ἦνε παχύς, εἶνε μᾶλλον ἐπιβλαβὴς ἢ ὠφέλιμος, διότι ἐμποδίζει τὴν ἐλευθερίαν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς τοῦ δέρματος τοῦ λαιμοῦ, προκαλεῖ συμφορήσεις καὶ σκοτοδινίας, καὶ εἰς τοὺς προδιατεθειμένους εἰς κεφαλαλγίας ἐπιφέρει ταύτας.

Ἔτι περισσότερον ἐπιφέρει βλάβας ὁ τῶν στρατιωτῶν λαιμοδέτης, ὅστις περικλείει ἐντελῶς ὅλον τὸν λαιμόν, διαθερμαίνει τοῦτον, ἐμποδίζει τὴν ἄδηλον διαπνοήν, διατηρεῖ ὑγρασίαν, καὶ ἐκ παραμικρᾶς πράξεως ἐπιγίγνονται παθήσεις τοῦ λαιμοῦ, συμφορήσεις, καριβαρίαι καὶ κεφαλαλγίαι· Χάριν τῆς ὑγιείας τῶν στρατιωτῶν πρέπει νὰ καταργηθῇ ἡ χρῆσις τοῦ λαιμοδέτου.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ κεφαλοπόδων.

Μεταξὺ τῶν ἀπείρων εἰδῶν τῶν θαλασσίων ζώων ὑπάρχει καὶ εἶδός τι καλούμενον μ α λ ά κ ι α ἑλληνιστὶ τὸ ὁποῖον ἔχει τοὺς πόδας, οἵτινες πλόκαμοι καλοῦνται, προσηρμοσμένους ἔμπροσθεν τῆς κεφαλῆς περὶ τὸ στόμα, καὶ χρησιμεύουσιν οὐχὶ πρὸς κίνησιν τοῦ ζώου, ἀλλὰ πρὸς προσκόλλησιν καὶ λῆψιν τροφῆς Γίνεται ἡ προσκόλλησις διὰ κοτύλων, αἵτινες ὁμοιάζουσι μὲ σικύας (βεντούζας).

Τὸ σῶμα ἐμπεριέχεται ἐντὸς σάκκου, λίαν συστελλομένου καὶ διαστελλομένου κατὰ θέλησιν καὶ χρησιμεύοντος πρὸς κίνησιν τοῦ σώματος. Πρὸς ἐκτέλεσιν ταύτης γεμίζει ὁ σάκκος ὕδατος ἐκ τοῦ ὁποίου ὁρμητικῶς ἐξωθεῖται τὸ ὕδωρ τοῦτο, πιεζόμενον πάντοθεν διὰ τοῦ σάκκου Οὕτως κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ὁρμητικῆς ροῆς τοῦ ὕδατος ἐξ ὀπῆς ἀγγείου, τὸ σῶμα λαμβάνει ἀντίθετον κίνησιν, ὡς γίνεται καὶ εἰς τὸ πυροβόλον. Κατὰ θέλησιν τὸ ζῶον ἐξωθεῖ τὸ ὕδωρ καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις, καὶ παράγει οὕτως ἀντιθέτους κινήσεις. Ἐν τῷ κινεῖσθαι οἱ πλόκαμοι συστέλλονται, σμικρίνονται καὶ συσσωματοῦνται.

Ὅλα τὰ εἴδη τῶν κεφαλοπόδων ἔχουσιν ἴδιον σάκκον ἔνθα ὑπάρχει ὕλη μελανὴ ὑγρά, θ ο λ ὸ ς ἑλληνιστὶ καλουμένη, τὸν ὁποῖον τὸ ζῶον ἐκχύνει καὶ θολόνει τὸ ὕδωρ, ἵνα γείνῃ ἀφανὲς ὅταν καταδιώκεται παρὰ ἰχθύος ἢ ὀστρακοδέρμου. Ὁ θολὸς οὗτος καλεῖται κοινῶς μ ε λ ά ν ι, διὰ τοῦ ὁποίου κατασκευάζεται μέλαν χρῶμα χρήσιμον εἰς τὴν ζωγραφικήν. Λέγουσι δὲ ὅτι καὶ ἡ κινεζικὴ μελάνη, τὴν ὁποίαν νῦν μεταχειρίζονται οἱ ζωγράφοι, καὶ τῆς ὁποίας τὴν κατασκευὴν ἀγνοοῦσιν οἱ εὐρωπαῖοι, κατασκευάζεται ἐκ τοῦ θολοῦ τούτου.

Δυο ειδῶν εἰσὶ τὰ κεφαλόποδα ταῦτα· τὰ μὲν ἔχουσιν ὀκτὼ πόδας (πλοκάμους) καὶ καλοῦνται κοινῶς ὀκτάποδες, κατ' ἀρχαίους πολύποδες· τὰ δὲ ἔχουσι δέκα πόδας (πλοκάμους) ὧν οἱ δύο εἰσὶν ἐπιμήκεις καὶ ἐξογκωμένοι εἰς τὰ ἄκρα.

Τὰ δεκάποδα κεφαλόποδα εἰσὶ δύο εἰδῶν κυρίως αἱ σηπίαι (σουπίαι) καὶ αἱ τευθίδες (τὰ κοινῶς καλαμάρια) εἰς τὰ ὁποῖα ἀνάγεται ἡ παρακειμένη εἰκών.

Αἱ σηπίαι διαφέρουσι τῶν καλαμαρίων ἰδίως ἐκ τοῦ ἐν τῷ σώματι αὐτῶν ὑπάρχοντος ὀστεώδους σώματος ἐπιμήκους συγκειμένου χυμικῶς ἐξ ἀνθρακικῆς τιτάνου, τὸ ὁποῖον οἱ φαρμακοποιοὶ μ ταχειρίζονται πρὸς κατασκευὴν ὀδοντοτριμμάτων.

Ὁ Διοσκορίδης λέγει ὅτι τὸ ὄστρακον τῆς σηπίας ἁρμόζει εἰς κολλύρια πρὸς παράτριψιν τραχέων βλεφάρων· ἐὰν καῇ πολὺ καὶ γείνῃ κόνις λεπτὴ ἐξαλείφει ἐλαφρὰ ἐξανθήματα, καὶ διαλύει τὰ ἐν τῷ ὀφθαλμῷ πτερύγια ἐὰν ἑνωθῇ μετὰ κόνεως ἅλατος.

Τρέφονται αὗται διὰ μικρῶν ἰχθύων. Ὁ στόμαχός των κεῖται ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ κορμοῦ. Πρὸς βρῶσιν πρέπει νὰ ἐξάξῃς τὸ ὀστοῦν τῆς σηπίας, καὶ ἔπειτα νὰ τὰς μαγειρεύσῃς, καὶ πρὶν τεθῶσιν εἰς τὴν τράπεζαν σχίσον εἰς τὸ μέσον καὶ ἀφαίρεσον τὸ θυλάκιον τοῦ στομάχου, ἔνθα εὑρίσκονται αἱ τροφαί. Αἱ μεγάλαι σηπίαι εἰσὶ δυσπεπτόταται· αἱ μικραὶ εὔπεπτοι. 6 εἰς ὀκὰν εἰσὶ κατάλληλοι.

Τὰ καλαμάρια εἰσὶ νοστιμώτατα, καὶ οἱ ἀρχαῖοι, ὡς καὶ οἱ νῦν, ἔτρωγον ταῦτα ἐμφερῶς (παραγεμιστά)· οὕτω κατασκευασμένον ἐκαλεῖτο τευθὶς στακτὴ ἢ ὀ ν θ υ λ ε υ μ έ ν η, διότι ἔσαττον (ἐγέμιζον) ὀνθυλεύματα (ἡδύσματα).

Ὁ στόμαχος τούτων κεῖται ἐπὶ τοῦ κατωτάτου μέρους τοῦ σώματος. Πρὸς βρῶσιν, ἐνῷ εἶνε ὠμόν, διάσχισον τὸ κάτω μέρος καὶ ἐξάγαγε τὰς ἐν αὐτῷ τροφάς· εἶτα μαγείρευσον κατὰ τέχνην. Τὰ πολὺ μικρὰ εἰσὶν προτιμητέα τηγανιτὰ σκεπασμένα.

Ὁ Ἱπποκράτης (π. διαίτης Β) λέγει ὅτι οἱ πολύποδες (τὰ ὀκταπόδια), αἱ σηπίαι καὶ τὰ τοιαῦτα βαρύνουσι τὸν στόμαχον ἐσθιόμενα. Ὁ ζωμὸς τούτων εἶνε εὐκοίλιος. Ὁ Δίφιλος κατ' Ἀθήναιον λέγει ὅτι ἡ σηπία μαγειρευμένη εἶνε εὔγευστος, εὔπεπτος καὶ εὐκοίλιος. Ἡ μελάνη αὐτῆς λεπτύνει τὸ αἷμα καὶ κινεῖ τὰς αἱμορροΐδας Ὁ Διοσκορίδης λέγει ὅτι τὸ μέλαν ἑψηθὲν εἶνε δύσπεπτον, μαλακύνει δὲ τὴν κοιλίαν. Ἡ

τευθὶς (τὸ καλαμάριον) εἶνε ἔτι μᾶλλον τῆς σηπίας εὐπεπτοτέρα καὶ τρόφιμος καὶ μάλιστα ἡ μικρά. Ὁ δὲ πολύπους (πόλυψ ὀκτάπους) συνεργεῖ ἀφροδισίοις· ὡσαύτως καὶ αἱ σηπίαι καὶ αἱ τευθίδες εἶνε δύσπεπτοι· ὁ μεγαλείτερος εἶνε τροφιμώτερος (θρεπτικώτερος). Πρέπει δὲ νὰ ἐπιπίνῃ ὁ ἐσθιόμενος τὰ τοιαῦτα οἶνον παλαιὸν λεπτόν.

Τὰ θαλασινὰ ταῦτα ἔτρωγον κατὰ προτίμησιν οἱ κατὰ τὸν μεσαιῶνα μοναχοί. Περὶ τούτων ὁ Πτωχοπρόδρομος εἰς τὴν προσφώνησίν του πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μανουὴλ Κομνηνὸν λέγει τάδε·

"Τετράδα καὶ παρασκευὴν ξηροφαγοῦντες ὅλως
,,ἰχθὺν γὰρ οὐκ ἐσθύουσιν, Ἄναξ, ποσῶς ἐνταῦθα
"εἰμὴ ψωμίτζιν καὶ κρασίν, στακοὺς καὶ ὥρια παγούρια,
"καραβιδίτζας ἐκζεστάς, τηγάνου καριδίτζας,
"καὶ λαχανίτζιν καὶ φακὴν μὲ ὀστρυδομυδίτζια,
"καὶ μισὸν γόμον, Δέσποτα, τὰ κτένια, τὰς σουλήνας,
"καὶ φαβετίτζιν ἀλεστόν, ὀρύζιν μὲ τὸ μέλιν,
"φασόλιν ἐξοφθάλμιστον, ἐλαίας καὶ χαβιαρίτζιν,
"καὶ πωρικὰ αὐστάραχα διὰ τὴν ἀνορεξίαν.,,

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ καρκίνου τοῦ ἥπατος.

Ὁμολογεῖται παρὰ τῶν συγγραφέων ἰατρῶν τῆς νοσολογίας ὅτι ὁ καρκῖνος τοῦ ἥπατος εἶνε συχνότατος εἰς τὰ ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ κλίματα, καὶ σπανιώτερος εἰς τὰ θερμά· ὅτι ἡ ὑπερτροφία τοῦ ἥπατος εἶνε σπανία ἐκεῖ, καὶ συχνοτάτη εἰς τὰ θερμὰ κλίματα.

Παρ' ἡμῖν, ὅστις ἐπισταμένως διηρεύνησε τὰς κατὰ τὰ τοπικὰ κλίματα νόσους, καὶ τ' ἀποτελέσματα αὐτῶν, εὗρεν ὅτι οἱ χρόνιοι διαλείποντες πυρετοὶ οἱ φανεροὶ καὶ οἱ λανθάνοντες (κρυφοί), καὶ ἰδίως οὗτοι, οἵτινες ἐπικρατοῦσιν εἰς τὰ παράλια καὶ εἰς τὰ παραποτάμια καὶ λιμνώδη μέρη, ἐπιφέρουσι κατ' ὀλίγον ὑπερτροφικὰς ἐξογκώσεις, ἢ χρονίας φλογώσεις, τῶν ὑποχονδρίων ὀργάνων τοῦ ἥπατος, τοῦ σπληνὸς καὶ τοῦ στομάχου. Καὶ ἂν μὲν ὁ πάσχων εἶνε χολερικῆς κράσεως γίνεται ὑπερτροφία τοῦ ἥπατος καὶ οὐχὶ τοῦ σπληνός· ἐὰν δὲ ἦνε κράσεως λυμφατικῆς, αἱματώδους κλπ. γίνεται

ὑπερτροφία τοῦ σπληνός. Ὁ στόμαχος καὶ εἰς τὴν μίαν περίπτωσιν καὶ εἰς τὴν ἄλλην εἶνε διεσταλμένος καὶ ἐξογκωμένος.

Ἡ τοιαύτη κατάστασις εἰς τὰ ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ κλίματα τῆς Εὐρώπης δὲν παρίσταται τόσον συχνὰ ὅσον εἰς τὰ θερμὰ κλίματα· ἐν γένει εἰπεῖν ὁ καρκῖνος τοῦ ἥπατος ἐν τοῖς θερμοῖς κλίμασι, καὶ ἰδίως ἐν Ἑλλάδι εἶνε σπανιώτατος.

Διὰ τοῦτο οἱ πάσχοντες ἐνταῦθα ἐξ ἐξογκώσεως ἢ ὑπερτροφίας τοῦ ἥπατος μεταβαίνοντες πρὸς θεραπείαν εἰς Εὐρώπην ἀκούουσιν ὅτι πάσχουσιν ἐκ καρκίνου, ἐνῷ οὐδόλως ἐκ τούτου πάσχουσιν· ἀλλὰ συμπίπτουσι πολλὰ συμπτώματα νὰ ὁμοιάζωσι μετὰ τῶν τῆς ἐξογκώσεως τοῦ ἥπατος ἢ τοῦ στομάχου, καὶ ἀπηλπισμένοι ἐκεῖθεν ἐπιστρέφουσι.

Ὑπάρχουσιν ὅμως καὶ συμπτώματα, τὰ ὁποῖα διαφέρουσιν ὅταν ὑπάρχῃ καρκῖνος, καὶ ὅταν ὑπάρχῃ ὑπερτροφία, ἐξόγκωσις, χρονία φλόγωσις τοῦ ἥπατος.

Τὸ σημαντικώτερον σύμπτωμα τῆς ὑπάρξεως τοῦ καρκίνου εἶνε ὅτι ὅταν ὑπάρχῃ καρκῖνος ἡ θρεπτικὴ δύναμις τοῦ σώματος πάσχει, δὲν γίνεται καλή, καὶ ὁ πάσχων ἀδιακόπως ἰσχναίνει, ἀδυνατεῖ, ἄνευ ἐπαισθητοῦ πυρετοῦ, ὑφίσταται συνεχεῖς διαρροίας, καὶ οὐχὶ δυσκοιλιότητα, ὑφίσταται ἐκκρίσεις ὑγρῶν ἐν τῇ κο λίᾳ κλ. Συνήθως ὁ καρκῖνος δὲν διαρκεῖ πλέον τῶν 15 ἢ 18 μηνῶν.

Ὅταν ὅμως ὑπάρχῃ ὑπερτροφία τοῦ ἥπατος, ἡ θρεπτικὴ δύναμις δὲν ἐλαττοῦται πολὺ ἢ διόλου, ὑπάρχει λανθάνων πυρετὸς καταφανέστερος γιγνόμενος ἐκ κρυολογήματος, πολυφαγίας, θυμοῦ, λύπης κλπ. ὑπάρχει ἐπίμονος δυσκοιλιότης. Ἡ ὑπερτροφία τοῦ ἥπατος διαρκεῖ ἔτη πολλά, καὶ ὁ οὕτως ἡπατικὸς ἐνίοτε ἀποθνήσκει ἐξ ἄλλης νόσου.

Ὅταν ὑπάρχῃ καρκῖνος οἱ πόνοι ἄγουσιν αὐξάνοντες ὡσαύτως καὶ ἡ πρὸς τὸ τρώγειν ὄρεξις βαθμηδὸν ἐλαττοῦται, καὶ παύει σχεδὸν ὁλοσχερῶς συμβαδίζουσα μὲ μεγάλην ἰσχνότητα τοῦ σώματος, λεπτότητα τοῦ δέρματος καὶ κατάπτωσιν τῶν δυνάμεων· σὺν τούτοις ἐνυπάρχουσιν ἐμετοὶ καὶ διάρροιαι ἀκατάσχετοι διὰ φαρμάκων.

Ὁ καρκῖνος συνήθως ὑπάρχει ἐπὶ τῆς ἔξω ἐπιφανείας τοῦ ἥπατος, καὶ παρέχει ἀνωμαλίας· ἀλλὰ καὶ αὗται καὶ ἐν τῇ ὑπερτροφικῇ ἐξογκώσει αὐτοῦ ἐνυπάρχουσι.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Φενικοῦ ὀξέως θεραπευτικὴ δύναμις.

Ἡ χοῆσις τοῦ ἀντισηπτικοῦ τούτου φαρμάκου ἐγένετο ἐπιτυχὴς ἐν Εὐρώπῃ κατὰ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ· δίδεται εἰς καταπότια ἢ εἰς κλεῖσμα ὑπὸ 10 ἕως 20 κόκ. καθ' ἡμέραν.

Τὸ πρῶτον ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ ἐλάττωσις τοῦ πυρετοῦ· ἡ τοῦ σώματος θερμότης καταβαίνει εἰς 3 ἢ 4 βαθμούς, καὶ μετὰ ἡμίσειαν περίπου ὥραν ἐπέρχεται ἄφθονος ἱδρώς. Ὁ ἱδρὼς οὗτος δὲν προέρχεται ἐκ τῆς ἐνεργείας τοῦ ἰατρικοῦ· διότι ὁ Ρεϋμόνδος ἐποίησε ἔγχυσιν ἐξ 1)4 χιλιοστογράμμου Δουβοασίνης, ἥτις ἔχει τὴν ἰδιότητα ἐν ἀκαρὶ νὰ καταπαύῃ τὸν ἱδρῶτα, καὶ ὅμως ἡ ἐλάττωσις τοῦ πυρετοῦ ἐγένετο.

Ἄλλοι μετεχειρίσθησαν τὴν φενικὴν σόδαν ὑπὸ δόσιν 1 ἕως 1,50 γραμ. καὶ ἔτυχον τ' αὐτὰ ἀποτελέσματα, τῇ διαφορᾷ ὅτι ἡ σκευασία αὕτη εἶνε ἧττον ἀβλαβής.

Διαλελυμένον ὑπὸ δόσιν 1)2 γραμ. ἐπιθετόμενον ἐπὶ ἐρυσιπέλατος καὶ ἐσωτερικῶς λαμβανόμενον μεγάλως ὠφελεῖ.

Κατὰ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ διδόμενον παρετηρήθη ὅτι περὶ τὴν 13 ἡμέραν ἐπιφέρει ἐξάνθημα φλυκταινῶδες, ἐν ταῖς φλυκταίναις ἐνυπάρχουσι μικροζωδάρια, τὰ βατονικὰ βακτήρια· ταῦτα εὑρίσκονται καὶ ἐν τοῖς οὔροις, καὶ εἰσὶν ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῆς νόσου. Πάντα ἐξωθοῦνται ἐκ τῆς φύσεως τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ φενικοῦ ὀξέως ἐκτὸς τοῦ διοργανισμοῦ· ἐκ δὲ τούτου δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι καὶ τοῦτο εἶνε εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ.

Ἀλλὰ καὶ ἡ κίνα καὶ ἡ ἐκ ταύτης κινίνη καταστρέφουσι τὴν αἰτίαν ταύτην τῆς νόσου καὶ θεραπεύουσι· διότι φονεύουσι τὰ μικροζωδάρια, ἐνῷ τὸ φενικὸν ὀξὺ ἐξωθεῖ ταῦτα.

Τινὲς τῶν ἰατρῶν ἔδωκαν μεγάλας δόσεις τοῦ φενικοῦ ὀξέως ἕως δύο δράμια. Τοῦτο εἶνε ἐπικίνδυνον, διότι εἶνε δηλητήριον.

Ἡ διὰ τοῦ φενικοῦ ὀξέως δηλητηρίασις παρέχει τάδε τὰ συμπτώματα· ἱδρῶτας ἀφθόνους, πολυουρίας, λευκωματουρίαν, κῶμμα, συμφορήσεις πνεύμονος κλπ.

Ὁ Κλενάρδος ἀντικρούει τὴν χρῆσιν τοῦ φενικοῦ ὀξέος ὡς ἰατρικοῦ ὑποθερμαντικοῦ ἕνεκεν τῆς δηλητηριώδους ἰδιότητος

αὐτοῦ, καὶ προτιμᾷ τὰ ψυχρὰ λουτρά, ἀλλὰ καὶ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπιφέρουσι συμφορήσεις εἰς τοὺς πνεύμονας καὶ εἰς τὰ ἔντερα καὶ καθίστανται θανατηφόρα.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Οἶνοι ἰατρικοὶ ἢ βάμματα οἰνώδη.

Ὅταν ὁ οἶνος ἐμπεριέχῃ ἰατρικὰς ὕλας καλεῖται ἰατρικὸς οἶνος ἢ βάμμα οἰνῶδες καὶ χρησιμεύει πρὸς διαφόρους θεραπείας νόσων, καὶ ὡς δυναμωτικὸν εἰς τοὺς ἀδυνάτους καὶ ἀναρρωννύοντας. Πίνεται πάντοτε ὑπὸ μικρὸν ποσὸν καὶ εἰς ὡρισμένας ἐποχάς, ἰδίως τὴν πρωίαν καὶ τὸ ἑσπέρας ὑπὸ δόσιν ρακοποτήρου μικροῦ ἢ κοχλιαρίου ροφήματος. Ἰδοὺ σκευασίαι τινὲς τὰς ὁποίας δύναταί τις ἐν οἴκῳ ποιῆσαι.

Βάμμα κίνας ἁπλοῦν.

Θέσον ἐντὸς φιάλης 1 ὀκ. χωρητικότητος φλοιοῦ κίνας περουβιανῆς λειοτετριβημμένης δράμ. 20, καὶ ἐπίχυσον οἰνοπνεύματος δραμ. 50, ἀνακάτωσον καλῶς, καὶ πομώσας καλῶς, ἄφες τὸ σύνολον πρὸς μούσκευμα ἐπὶ 24 ὥρας· εἶτα πρόσθες οἴνου λευκοῦ παλαιοῦ ἄνευ ρητίνης ποσὸν ὅσον ἀρκεῖ πρὸς πλήρωσιν τῆς φιάλης, καὶ ἄφες τὸ σύνολον ἐν σκιερῷ τόπῳ ἐπὶ 12 ἡμέρας, ἀνακινῶν αὐτὸ καθ' ἑκάστην. Μετὰ ταῦτα στράγγισον, καὶ θέσον ἐν ἄλλῃ καθαρᾷ φιάλῃ καὶ φύλαξον πρὸς χρῆσιν. Διαρκεῖ ἐπὶ μῆνας· ἀλλοιοῦται ἢ καὶ ὀξυνίζει ἐὰν ἀφεθῇ πλείονα καιρὸν μετὰ τῆς κίνας ἄνευ στραγγίσματος. Δύναται γενέσθαι χρῆσις αὐτοῦ καὶ μετὰ 24 ὥρας μετὰ τὴν προσθήκην τοῦ οἴνου.

Οἶνος φλοιοῦ κίνας σύνθετος καὶ ἰσχυρότερος καὶ ἀσφαλέστερος τοῦ ἀναφερομένου ἐν τῷ Φοίβῳ ἔτ. Α', σελ. 71.

Λ. φλ. κίνας περουβιανῆς	δρ.	100
„ χαμαιμήλων	„	10
„ φύλ. βλαστῶν ἀγρίας ἐλαίας	„	10
„ καφὲ ὠμοῦ χονδροκοπανισμένου	„	10

,, ρίζης νάρδου (Βαλεριάνας)	δρ.	10
,, φλοιοῦ κανέλλας	,,	5
,, φλοιοῦ καστεαριλλίας	,,	5
,, μοσχοκάρυα	ἀριθ.	2
γλυκανισου	δρ.	5
οἰνοπνεύματος	,,	200
οἴνου παλαιοῦ λευκοῦ	,,	1200

Λειότριψον πάσας τὰς στερεὰς ὕλας, ἐκτὸς τοῦ γλυκανίσου, καὶ θέσον ἐντὸς ὑελίνου ἀγγείου ἔχοντος στόμιον στενόν, ὡς ἐστὶν ἡ μαύρη φιάλη (χιλιάρικη). Πρόσθες τὸ οἰνόπνευμα, ἀνακάτωσον, καὶ ἄφες ἐπὶ 24 ὥρας, εἶτα πρόσθες τὸν οἶνον καὶ ποίει ὡς ἐν τῷ προηγουμένῳ.

Ἡ σκευασία αὕτη τοῦ οἴνου τῆς κίνας εἶνε ἡρωϊκή. Λαμβανομένη ὑπὸ δόσιν ἡμίσεως ρακοποτήρου τὴν πρωΐαν εἶνε προφυλακτικὸν μέσον κατὰ τῶν ἑλωδῶν μιασμάτων εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ἑλωδῶν τόπων. Λαμβανομένη ὑπὸ δόσιν ἀνὰ ἓν ρακοπότηρον πρωΐ νήστης, καὶ ἑσπέρας μετὰ τὸν δεῖπνον δύο ὥρας, εἶνε ἄριστον ἀντιπυρετικὸν κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, ὃν θεραπεύει ἄνευ κινίνης. Λαμβανομένη μόνον τὴν πρωΐαν ὑπὸ ἓν ρακοπότηρον ὠφελεῖ τοὺς καχεκτικοὺς καὶ τοὺς πάσχοντας ἐκ τοῦ στομάχου καὶ προφυλάττει ἐκ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ.

ΠΑΝΤΟΙΑ

Περὶ τῆς χρησιμότητος τῶν πρακτικῶν γνώσεων τῆς ἰατρικῆς εἰς πάντα ἀγαπῶντα τὴν διατήρησιν τῆς ὑγιείας καὶ ζωῆς αὐτοῦ.

Διεσώθη ἐπιστολὴ τοῦ σοφοῦ Δημοκρίτου πρὸς τὸν φίλον του Ἱπποκράτην, τὸν πατέρα τῆς ἰατρικῆς, ἐν τῇ ὁποίᾳ σὺν ἄλλοις ἀναφέρει καὶ τάδε·

"Πρέπει, λέγει, πάντες οἱ ἄνθρωποι νὰ γνωρίζωσι τὴν ἰατρικήν, ὦ Ἱππόκρατες, διότι τοῦτο εἶνε καλὸν ἅμα καὶ συμφέρον εἰς τὸν βίον. Ἔτι περισσότερον ταύτην πρέπει νὰ γνωρίζωσιν οἱ γραμματισμένοι καὶ οἱ λόγιοι. Δοξάζω ὅτι ἡ ἰατρικὴ εἶνε ἀδελφὴ καὶ σύνοικος τῶν φιλοσοφικῶν γνώσεων· διότι ἡ μὲν σοφία ἐλευθερόνει τὴν ψυχὴν ἐκ τῶν παθῶν, ἡ δὲ ἰατρικὴ ἀφαιρεῖ τὰς νόσους ἐκ τοῦ σώματος. Ἡ παρουσία τῆς ὑγιείας αὐξάνει τὸν νοῦν· περὶ τούτου εἶνε καλὸν νὰ

φροντίζωσι οἱ καλῶς σκεπτόμενοι (οἱ φρόνιμοι). Ὅταν συνεχῶς πάσχῃ τὸ σῶμα, ὁ νοῦς δὲν ἔχει ὄρεξιν πρὸς μελέτην τῆς ἀρετῆς· διότι ἡ παρουσία τῆς νόσου μεγάλως ταπεινώνει τὴν ψυχήν, καὶ καθίστησιν ἐμπαθὲς τὸ φρόνημα,,.

Ταῦτα σχεδὸν καὶ ὁ θεῖος Ἱπποκράτης πρακτικώτερον ἐκφράζει λέγων ὅτι πᾶς ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ ἔχῃ ἰατρικὰς γνώσεις, ἵνα δύναται διὰ τούτων καὶ τὴν ὑγίειαν νὰ διατηρῇ καὶ προφυλάττῃ καὶ τὴν πρόοδον τῆς νόσου νὰ προλαμβάνῃ.

Καὶ ὁ Γαληνὸς τ' αὐτὰ περίπου λέγει. Καὶ ὁ Πλούταρχος εἰς τὰ ὑγιεινὰ αὐτοῦ παραγγέλματα λέγει ρητῶς ὅτι πρέπει ἕκαστος νὰ γνωρίζῃ νὰ διακρίνῃ τὸν ἑαυτοῦ σφυγμὸν ἂν δεικνύῃ πυρετὸν ἢ ταραχὴν ἢ οὔ.

Ἕκαστος λοιπὸν ὀφείλει γνωρίζειν τὰ κυριότερα καὶ πρακτικώτερα μέρη τῆς ὑγιεινῆς, τῆς νοσολογίας καὶ τῆς θεραπευτικῆς, ἵνα οὐ μόνον νὰ δύναται καθ' Ἱπποκράτην νὰ διατηρῇ τὴν ὑγίειαν, καὶ τὴν πρόοδον τῆς νόσου νὰ προλαμβάνῃ, ἀλλὰ νὰ δύναται νὰ παρέχῃ καὶ εἰς ἄλλον πάσχοντα προσήκουσαν βοήθειαν.

Διὰ ταῦτα, ὁ ἱερὸς Ἱπποκράτης εἰς τὸν Α', ἀφορισμὸν αὐτοῦ λέγει ὅτι πρέπει ὄχι μόνον ὁ ἰατρὸς νὰ πράττῃ τὰ δέοντα πρὸς θεραπείαν νοσήματος, ἀλλὰ καὶ ὁ νοσῶν νὰ ὑπακούῃ καὶ νὰ ἐκτελῇ τὰς τοῦ ἰατροῦ διαταγάς, καὶ οἱ περιποιούμενοι τὸν νοσοῦντα πρέπει νὰ ἐκτελῶσι τὰ διατάττόμενα. Ἵνα λοιπὸν καταλλήλως ταῦτα ἐκτελῶσι πρέπει νὰ γνωρίζωσι τὰς πρακτικὰς γνώσεις τῆς ἰατρικῆς

Προφύλαξις ἐκ τοῦ ἄνθρακος.

Ὁ διὰ τοῦ μολύσματος τοῦ ἄνθρακος ἐμβολιασμὸς προφυλάττει τὴν μετάδοσιν τούτου· 300 πρόβατα εἰς Γεωργικὴν σχολὴν τοῦ Ἀλφορτ τῆς Γαλλίας οὕτως ἐμβολιασθέντα ἀπέφυγον τὸν ἄνθρακα.

Ὁ Παστὲρ λέγει ὅτι ὑπὲρ τὰς 20,000 χιλιάδας πρόβατα ἐμβολίασε, καὶ οὐδὲν προσεβλήθη.

Ὁ Παστὲρ διέκρινε καὶ τὰ μικροζωδάρια τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ, καὶ ἤδη ἐνασχολεῖται ἵνα προφυλάξῃ τὸν κόσμον ἐκ τοῦ κιτρίνου πυρετοῦ διὰ τοῦ ἐμβολιασμοῦ.

Περὶ νοσούντων.

Δύο τάξεις νοσούντων ὑπάρχουσιν ὡς πρὸς τὰς θεραπευτικὰς διαθέσεις. Οἱ μὲν ἔχοντες ὑπομονὴν ἀφοσιοῦνται εἰς τὸν ἰατρόν, καὶ ἐκτελοῦσιν ἀκριβῶς πᾶσαν διαταγὴν αὐτοῦ. Οὗτοι εἰσὶν ἀσφαλέστεροι πρὸς τὴν θεραπείαν των· διότι μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν ἐπισταμένην θεραπείαν· ὅταν ὁ ἰατρὸς γνωρίζῃ ὅτι ὁ ἀσθενὴς εἶνε ἀφωσιωμένος εἰς αὐτόν, καὶ ἐκτελοῦνται αὐστηρῶς αἱ διαταγαί του, ὁ ἰατρὸς οὗτος ὑποχρεοῦται ἠθικῶς νὰ προσέχῃ πολύ, νὰ προμελετᾷ καὶ νὰ συμβουλεύηται καὶ ἄλλον συνάδελφον κατ' ἀπαίτησιν αὐτοῦ καὶ οὐχὶ τοῦ ἀσθενοῦς καὶ τῶν περὶ τοῦτον.

Οἱ δὲ στερούμενοι ὑπομονῆς καλοῦσιν ἕνα ἰατρόν, ἐξακολουθοῦσιν τὰς διαταγάς του, καὶ ἐὰν ταχέως δὲν θεραπευθῶσιν ὡς οὗτοι ποθοῦσι καὶ φαντάζονται, προσκαλοῦσι κρύφα ἢ καὶ φανερὰ ἄλλον ἰατρόν, τὸν ὁποῖον ἄλλος φίλος συνταίνει ὡς καλείτερον καὶ θαυματουργῶς θεραπεύοντα, καὶ ἀμέσως καὶ τούτου τὰς διαταγὰς ἐκτελοῦσιν, ἐνίοτε δὲ καὶ τῶν δυο ἰατρῶν ἀναμὶξ τὴν θεραπείαν ἀκολουθοῦσι. Κοραινόμενοι εὐκόλως καὶ ταχέως ἐκ πάσης θεραπείας ὅταν χρονίως πάσχουσιν, καταφεύγουσιν εἰς ἐμπειρικούς, εἰς γυναῖκας, εἰς γόητας κλπ. καὶ εἰς πᾶν ὅ,τι ἀκούσωσι, πάντα δοκιμάζουσι καὶ οὐδὲν κατέχωσι. Πρὸς οὐδὲν ἔχουσι πεποίθησιν. Οἱ τοιοῦτοι δυσχερῶς θεραπεύονται, καὶ ἐνίοτε γίνονται θύματα τῶν τοιούτων διαθέσεών των.

Εἰς τὴν τάξιν ταύτην ἀνάγονται ἀτυχῶς καὶ σπουδαῖοι καὶ ἐπίσημοι, καὶ πεπαιδευμένοι, καὶ ἐξηυγενισμένοι εἰς τρόπους καὶ τὴν συμπεριφοράν, καὶ ἄσημοι, καὶ ἀμαθεῖς καὶ ἀκατέργαστοι.

Μυωπία παίδων.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν ἀπό τινων ἐτῶν ἐπηύξησεν εἰς τὴν μικρὰν ἡλικίαν τῶν σπουδαζόντων τέκνων ἡ μυωπία. Πλεῖστα παιδία καὶ ἄρρενα καὶ θήλεα κατέχονται ἀνεπαισθήτως ἐκ τοῦ παθήματος τούτου ἄνευ γνωστῆς παρ' αὐτῶν καὶ τῶν γονέων αἰτίας. Ἀποδίδομεν τὸ σπουδαῖον τοῦτο πάθημα εἰς τὴν πολύωρον ἀνάγνωσιν τὴν ἡμέραν, καὶ τὴν νύκτα εἰς τὸ φῶς τοῦ πετρελαίου. Ἡ ἐκ τούτου θερμότης καὶ ἡ ζωηρὰ λάμψις εἰσὶ καθ' ἡμᾶς ἡ κυριωτέρα αἰτία. Οὐχ ἧτ-

τον καὶ ἡ διαρκὴς γραφὴ καὶ ἀνάγνωσις πολλῶν καὶ διαφό-ρων μαθημάτων, μεθ' ὧν ἐπιφορτίζωσι τὰ τρυφερὰ ταῦτα πλάσματα συντελοῦσι πρὸς τὴν ἐξασθένησιν τῆς ὁράσεως.

Οἱ κινοῦντες τὸν βολβὸν τοῦ ὀφθαλμοῦ μῦς ἀναγκαζόμε-νοι ἐκ τῆς διαρκοῦς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως νὰ μένωσιν ἀ-κίνητοι, καὶ νὰ κρατῶσι διὰ τῆς διαρκοῦς συστολῆς των ἀκί-νητον τὸν βολβόν, ἐπιφέρουσι κατ' ὀλίγον τὴν ἀλλοίωσιν τῆς ἐμπροσθίας κυρτότητος τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἐξ ἧς ἡ μυωπία.

Προκαλοῦμεν τὴν ἔρευναν τῶν ἐνασχολουμένων φίλων τῶν ἐρευνῶν τῆς ἐπιστήμης ἐπὶ τοῦ σπουδαίου τούτου τῆς δη-μοσίας ὑγιείας ἀντικειμένου.

Αὐτόματος ἀνάφλεξις.

Πολλαὶ πυρκαϊαὶ οἰκιῶν προέρχονται αὐτομάτως ἄνευ φαινομένης γνωστῆς αἰτίας.

Γίνεται αὐτόματος ἀνάφλεξις· ὅταν βαμβακερὸν ὕφασμα ἦνε ἐμβρεγμένον μετὰ λινελαίου ἀβράστου· ὡσαύτως καὶ τὸ ἐλαιόλαδον, καὶ πᾶσα λιπαρὰ ὕλη ὅταν ὑπάρχῃ μετὰ βαμ-βακεροῦ πράγματος, καὶ ὑπάρχει θερμοκρασία τις ἐπαισθητὴ γίνεται ἡ ἀνάφλεξις ἐντὸς ὀλίγων ὡρῶν 6 ἕως 10.

Ἀρκεῖ ἐνίοτε ἡ προσβολὴ τοῦ ἡλίου διὰ τῶν ὑάλων ἐπὶ τοι-ούτων ὑλῶν ὅπως γείνῃ αὐτόματος ἀνάφλεξις.

Ἀνάγκη λοιπὸν οἱ μάγειροι, οἱ λιπαρᾶς ὕλας ἐργαζόμενοι νὰ προσέχωσι καὶ νὰ μὴ σπογγίζωσι ἐλαιώδεις καὶ λιπαρᾶς ὕλας διὰ βαμβακερῶν ὑφασμάτων· ἄλλως νὰ ρίπτωσι ταῦτα μακρὰν ἐκτὸς τῆς οἰκίας. Εἰς τοῦτο πρέπει νὰ προσέχωσι πολὺ οἱ τῶν ἀτμοκινήτων ὑπηρέται.

Αἱ ἑορταὶ γίνονται χάριν ὑγιείας τῶν σωματικῶς ἐργαζο-μένων· διότι ἡ ἐφήμερος ἀνάπαυσις μετὰ ἐργασίαν πολλῶν ἡμερῶν ἀναζωογονεῖ ἐκ τῆς σωματικῆς ἐργασίας τὰς ἐξην-τλημένας δυνάμεις τῶν μυῶν τοῦ σώματος. Οἱ πνευματικῶς ὅμως ἐργαζόμενοι οὐδεμίαν ἀνάγκην ἀργίας ἔχουσι· διότι ἡ νοερὰ ἐργασία οὐδόλως ἐξαντλεῖται οὔτε ἀδυνατεῖ, ἐκ τοὐναν-τίου διὰ μὲν τῆς συνεχοῦς ἐργασίας αὔξεται καὶ ζωπυροῦται· διὰ δὲ τῆς ἀργίας ἐξασθενεῖ καὶ χαυνοῦται.

Οἱ διδάσκαλοι, οἱ μαθηταί, οἱ ἄρχοντες, οἱ δικασταί, οἱ ἱ-ερεῖς, κλπ. οὐδεμίαν ἀνάγκην ἔχουσι ἀργίας· διὰ τοῦτο ἐι ἀργίᾳ ἑορτῶν ἐπιβάλλεται ἡ μελέτη. Μικρὰ διακοπή, τροφή,

εὔπεπτος, καὶ ἀρκεταὶ ὧραι ὕπνου ἀρκοῦσι διὰ τοὺς νοερῶς ἐργαζομένους.

Ἰδιότητες ἑλμίνθων.

Αἱ ἕλμινθες στεροῦνται ἀναπνευστικῶν ὀργάνων. Ἔχουσι ὑπερβολικὴν γονιμότητα. Ἡ ἕλμινς ἀσκαρὶς (σλ. 167 τ.Γ') γεννᾷ κατ' ἔτος ᾠὰ 60 ἕως 64 ἑκατομμύρια κατὰ τὸν ὑπολογισμὸν τοῦ Λευφάρτου καὶ τοῦ Ἐσχρίκτου. Τὰ ᾠὰ ταῦτα δὲν ἐπωάζονται, ἔνθα κατοικοῦσιν οἱ γονεῖς των, ἀλλ' ἐξέρχονται τοῦ σώματος, καὶ εἰσέρχονται διὰ τῶν ποτῶν εἰς ἄλλους διοργανισμούς, ἔνθα ἐπωάζονται καὶ ἐπιτυγχάνωσι κατάλληλον τὴν διάθεσιν τοῦ σώματος. Εὑρίσκονται εἰς τὸ αἷμα, καὶ μεταδίδονται ἐκ τῆς μητρὸς εἰς τὸ ἔμβρυον.

Ἕκαστος τῶν συνδρομητῶν τοῦ «Φοίβου» καὶ τῆς «Γεωργικῆς» παρακαλεῖται ὅπως λάβῃ τὸν κόπον νὰ πέμψῃ τὴν εὐτελῆ συνδρομὴν τῶν φρ. **5** διὰ τὸ ἐσωτερικὸν, καὶ **5,50** διὰ τὸ ἐξωτερικὸν εἰς γραμματόσημα οἱουδήποτε ἔθνους ταχυδρομικῶς ἐν ἐπιστολῇ, ἀφαιρῶν ἐκ τοῦ ποσοῦ τὰ ταχυδρομικά, πρὸς τὸν ἐκδότην κ. **Ι. Π. Πύρλαν** ὑπ' εὐθύνην αὐτοῦ· διότι οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἀφορμὴ ἐδόθη πρὸς δυσπιστίαν εἰς τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν.

Οὕτως γίνεται μεγάλη εὐκολία τῆς εἰσπράξεως, καὶ ἀποφυγὴ ἐπαχθῶν ἀπαιτήσεων ἐξ εἰσπρακτόρων, καὶ μεγάλη χάρις εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Φοίβου».

"Ἄνευ χαλκοῦ Φοῖβος οὐ μαντεύεται,,.

Πωλοῦνται ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Φοίβου ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ κ. Ι. Π. Πύρλα.

Συνέκδημος ὑγιεινὴ ἔκδ. Β'. φρ. 6
Συνέκδημος Ἰατροδικαστικὴ φρ. 10
Ἐγχειρίδιον φυσικῆς πειραματικῆς φρ. 2
Πραγματεία περὶ τῶν λουτρῶν δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ Παραφοίβῳ φρ. 2
Πραγματεία περὶ τοῦ Καφὲ φρ. 1.
Πραγματεία περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἁρμοδίου πολιτεύματος φρ. 1.
"Φοῖβος,, Α'., Β'. καὶ Γ'. ἔτος ἀνὰ φρ. 5 ἕκαστον ἔτος.
"Παραφοῖβος,, Α'. καὶ Β'. ἔτος φρ. 2 1/2.
Γεωργικὴ ἐτησίως συνδρομὴ φρ. 2.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ
ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3, προπληρωτέας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Α'.—Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Ἰανουαρίου 1882.—ΑΡ. 2.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ

Περὶ τῶν ὀλεθρίων ἀποτελεσμάτων τῆς ἀναγνώσεως μυθιστορημάτων.

Ὡς εἰς τὸ προηγούμενον φύλλον τοῦ Φοίβου εἴπομεν, δημοσιεύομεν ἤδη τὴν ἀξιομνημόνευτον ἐκείνην ἐγκύκλιον τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν τῆς Γαλλίας Βιλὼτ, περὶ τῆς καταργήσεως καὶ περιστολῆς τῆς δημοσιεύσεως καὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν μυθιστορημάτων.

—

Ἐν Παρισσίοις, τῇ 1 (ν) Ἰουλίου 1860.

Κύριε Νομάρχα. Ὄχι μόνον πρὸς διατήρησιν τῆς τάξεως ἡ διοίκησις ἔλαβεν ἐκ τοῦ νόμου εἰς τὰ περὶ τύπου

ἰδικὴν ἐξουσίαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς προστασίαν τῆς δημοσίας ἠθικῆς. Τὰ ἐν ἐπιφυλίσει μυθιστορήματα, τὰ ὁποῖα εἰς τὰς στήλας τῶν ἐφημερίδων προσβάλλουσι πᾶν ἀνθρώπινον αἴσθημα αἰδοῦς καὶ φέρουσι περισσότερα κακὰ παρὰ τὰς πολιτικὰς ἐξεγέρσεις, αἵτινες πειρῶνται νὰ ἐξεγείρωσι τὰ πνεύματα.

Ἡ εὔκολος αὕτη φιλολογία ἐκμεταλλεύουσα τὴν ἐπιτυχίαν της εἰς τὸν κοινονισμὸν τῶν ἑαυτῆς εἰκόνων, εἰς τὴν ἀνηθικότητα τῶν ῥαδιουργιῶν της καὶ τὴν ἐπονείδιστον διαφθορὰν τῶν ἡρώων της, ἔλαβε σήμερον θλιβερὰν καὶ ἐπικίνδυνον ἀνάπτυξιν. Ἐπικρατήσασα σχεδὸν ὅλων τῶν περιοδικῶν δημοσιεύσεων, ὠφεληθεῖσα πρὸς τούτοις καὶ ἐκ τοῦ περιοδικοῦ τύπου ὅπως κρατῇ ὁσημέραι ἐν μετεώρῳ, καὶ κεντᾷ ἀδιακόπως τὴν θερμὴν περιέργειαν τοῦ νοσώδους μέρους τοῦ κοινοῦ, δὲν παύει καὶ συγκεχυμένως νὰ διαχύνῃ τὰ ἐξαμβλώματα τῆς νοσηρᾶς καὶ διεστραμμένης αὐτῆς φαντασίας· καὶ ἐπειδὴ αἱ σπουδαῖαι ἐφημερίδες τῆς ἔδωκαν ἄσυλον, κατώρθωσε νὰ εἰσδύσῃ μετ' αὐτῶν μέχρι τῆς οἰκογενειακῆς ἑστίας· καὶ ἅπαξ οὕτω γενομένης δεκτῆς, οὔτε ἡ νεότης, οὔτε ἡ ἀθωότης εἶναι πλέον ἀσφαλεῖς ἐκ τοῦ κολλητοῦ τούτου κινδύνου. Ἀλλ' ὡς νὰ μὴ ἤρκουν ταῦτα, εἰς πολλὰ φύλλα πολιτικὰ ἐπιτρέποντα τὴν δημοσίευσίν των ἐπ' ἀνταλλαγῇ συνδρομῶν, τὰς ὁποίας δύναται νὰ λάβῃ ἢ νὰ κρατήσῃ, εἴδομεν νὰ ἀναφυῶσιν πληθύες μικρῶν δημοσιεύσεων ἀφιερωθεισῶν μόνον εἰς τὴν καλλιέργειαν τῆς ἐπονειδίστου αὐτῆς φιλολογίας, καὶ νὰ παραδίδωνται καθ' ἑκάστην ἑβδομάδα μὲ εὐτελῆ τιμὴν δι' ἑκατοστύων χιλιάδων ἀντιτύπων εἰς τὸ ἀκόρεστον τῶν ἀναγνωστῶν. Οἰκτρὰ εἶναι ἡ τοιαύτη μιασματικὴ ὑπερεκχύλισις, καὶ εἶναι πλέον καιρὸς νὰ ἀναχαιτισθῇ, διὰ νὰ διατηρηθῇ ἀκόμη σεβασμὸς τῆς τιμῆς τοῦ πρέποντος καὶ τῆς καλλαισθησίας τῶν ἀνθρώπων. Τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ δικαιοῦται καλλιτέρας τροφῆς, καὶ δὲν πρέπει ν' ἀφήσωμεν νὰ διαφθαρῶσιν αἱ καρδίαι, ἢ νὰ διαστραφῶσι τὰ πνεύματα.

Κατὰ ταῦτα λοιπὸν προκαλῶ, Κύριε Νομάρχα, τὴν ἐπάγρυπνον προσοχήν σας· καὶ κατὰ μὲν τῶν πολιτικῶν φύλλων τὸ διάταγμα τοῦ 1852, κατὰ δὲ τῶν ἄλλων τοὺς περὶ διανομῆς καὶ πωλήσεως τῶν τυπωθέντων νόμους, οἵτινες παρέχουσι τὰ μέσα τῆς παρεμποδίσεως. Διὰ δὲ τὰς ἐφημερίδας, αἵτινες ἔχουσι τὸ αἴσθημα τῆς ἀξίας των, καὶ τῶν ὑποχρεώ-

σεων εἰς τὴν δημοσίαν τιμὴν, ἡ γνωστοποίησις, ἣν ἠθέλατε κάμει, εἶμαι βέβαιος ὅτι θ' ἀρκῇ. Δι' ἐκείνους δὲ, ἂν ἦναί τινες τοιοῦτοι, οἵτινες ἀπὸ ἔρωτα εὐκολωτέρου κέρδους, ἢ ἐξ ἀδυναμίας ν' ἀνυψωθῶσιν ὑψηλότερον, ἤθελον ἐπιμένει εἰς τὰς τοιαύτας δημοσιεύσεις, μεταχειρισθῆτε πρὸς αὐτοὺς ὅλας τὰς διοικητικὰς αὐστηρότητας, καὶ ἂν πρέπῃ, ἀνακαλοῦντες ὅτι ὑπάρχουσι νόμοι ποινικοὶ ὑπερασπιζόμενοι τὴν δημοσίαν ἠθικὴν, παράδοτε δυνάμει αὐτῶν εἰς τὴν δικαιοσύνην τῶν δικαστηρίων.

Ὁ ὑπουργὸς τῶν Ἐσωτερικῶν
Βιλλώτ.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ

Περὶ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ χορμοῦ.

Τὸ ἀμέσως ἐπὶ τῆς σαρκὸς ἐφαπτόμενον ἔνδυμα εἶναι τὸ ὑποκάμισον. Τὸ ὕφασμα τοῦ ὑποκαμίσου πρέπει νὰ ἦνε βαμβακερὸν, μὴ πολὺ πυκνὸν (κρουστὸν), οὔτε πολὺ ἀραιὸν (ἀγανὸν), οὔτε πολὺ λεπτὸν, οὔτε πολὺ παχὺ (χονδρὸν), οὔτε πολὺ μαλακόν.

Πρέπει νὰ φορῇ ἕκαστος ἄλλο τὴν ἡμέραν καὶ ἄλλο τὴν νύκτα· ἵνα οὕτως ἡ τοῦ ὑποκαμίσου ὑγρασία, ἥτις γίνεται ἐκ τῶν ἀτμῶν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς καὶ ἐκ τοῦ ἱδρῶτος, καὶ ἡ ἐκ τούτων ὀσμὴ ἐξατμίζηται, καὶ καθαρίζηται τὸ ὑποκάμισον.

Οἱ λυμφατικῆς κράσεως, οἱ ἔχοντες τὸ δέρμα εὐαίσθητον πρὸς περιψύξεις, καλὸν εἶνε νὰ φέρωσιν ὑπὸ τὸ ὑποκάμισον (κατάσαρκα) φλανέλλαν λεπτὴν καὶ πολὺ ἀραιὰν ἐκ στριμμένου μαλλίου, ἵνα διατηρῆται ἐπ' αὐτοῦ ἡ τοῦ σώματος ζωϊκὴ θερμότης, καὶ διὰ τῶν πόρων τῆς ἀραιότητος διέρχονται οἱ ἀτμοὶ τοῦ σώματος, καὶ ἐξατμίζονται. Ἡ τοιαύτη φλανέλλα δὲν εἶνε ἀνάγκη ν' ἀλλάζηται τὴν νύκτα. Πρέπει ὅμως δὶς ἢ τὸ πολὺ ἅπαξ τῆς ἑβδομάδος ν' ἀνανεοῦται.

Ἐπὶ τοῦ ὑποκαμίσου ἔστω ἔνδυμα μάλλινον μετρίως πυκνὸν καὶ μαλακὸν, καὶ εἰ δυνατὸν ἐρυθροῦ χρώματος, οὐδέ-

ποτε λινόν. Τὸ ἔνδυμα τοῦτο χρησιμεύει ὅπως ἀπορροφᾷ τὴν ὑγρασίαν τοῦ ὑποκαμίσου, καὶ κατ' ὀλίγον ἐξατμίζῃ ταύτην ἵνα μὴ διὰ τῆς ταχείας ἐξατμήσεως γίνωνται περιψύξεις. Τὸ ἔνδυμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν ἄλλοτε καμιζόλαν καλουμένην, καὶ νῦν γελέκι.

Τὸ γελέκι πρέπει νὰ ἦνε ἐκ μαλλίνου ὑφάσματος καὶ ἐμπρὸς καὶ ὄπισθεν ἐπὶ τῶν ὠμοπλατῶν ἵνα προφυλάττῃ ταύτας ἐκ περιψύξεων, διότι εἰς τὰ θερμὰ κλίματα αἱ ὠμοπλάται περιψύχονται εὐκολώτερον, καὶ συνήθως ἐντεῦθεν γίνονται τὰ κρυολογήματα. Διὰ τοῦτο παρ' ἡμῖν οἱ χωρικοὶ φοροῦσι τὸ γιουρδὶ, καὶ οἱ ἔτι φέροντες στολὴν ἑλληνικὴν φοροῦσι τὴν φέρμελην, ἀμφότερα καλύπτουσι καλῶς κυρίως τὰς ὠμοπλάτας.

Ἡ συνήθεια ἐπέφερε καὶ ἄλλο ἔνδυμα ἐπὶ τῆς καμιζόλας ἢ τοῦ γελεκίου, τὸ ἐπανοφόρι, ὅπερ εἰς τὴν εὐρωπαϊκὴν ἐνδυμασίαν καλεῖται παλτὸν, σουρτοῦκον κλπ. καὶ ἔχει κατὰ τὸ σχῆμα διαφόρως.

Ἐν τῷ ἑλληνικῷ κλίματι καὶ ἐν γένει εἰς τὰ θερμὰ κλίματα ἡ ὑγίεια διατηρεῖται διὰ τῆς διευκολύνσεως τῆς τακτικῆς ἐνεργείας τῆς ἀδήλου διαπνοῆς. Ἵνα αὕτη γείνηται καλῶς πρέπει νὰ μὴ ἐπιφέρωσιν ἐπὶ τοῦ δέρματος πίεσιν τὰ ἐνδύματα· διότι ἡ πίεσις αὕτη βλάπτει τὴν ἄδηλον διαπνοήν.

Πρέπει λοιπὸν τὰ ἐνδύματα νὰ ὦσιν εὐρέα, νὰ καλύπτωσι καλῶς τὰς ὠμοπλάτας, καὶ νὰ μὴν ἐμποδίζωσι τὰς ἐλευθέρας κινήσεις τοῦ σώματος. Διὰ τοῦτο τὸ εὐρωπαϊκὸν ἔνδυμα ἐκπορευόμενον ἐκ ψυχρῶν κλιμάτων εἶνε κατὰ πολλὰ ἀναρμόδιον παρ' ἡμῖν. Ἀλλὰ τὶ δεῖ γενέσθαι, ἀφ' οὗ τὸν πολιτισμὸν ἐκ τῶν βορείων κλιμάτων λαμβάνομεν, καὶ ὁ συρμὸς ἐκεῖθεν ἔρχεται;

Ἔτι μᾶλλον τὸ εὐρωπαϊκὸν ἔνδυμα εἶνε ἀναρμόδιον εἰς τοὺς στρατιώτας. Τὸ ἔνδυμα τοῦ θώρακος καλύπτει ὑπερβαλόντος τὸ στῆθος, διαθερμαίνει τοῦτο ὑπὲρ τὸ δέον, προκαλεῖ συμφορήσεις εἰς τοὺς πνεύμονας καὶ τὴν καρδίαν, ἐπιφέρει καριβαρίας, κεφαλαλγίας, κλπ. καὶ οἱ στρατιῶται συχνότερα καὶ εὐκολώτερα νοσοῦσιν. Ἐν Ἀγγλίᾳ ἐγένοντο ἐπισταμέναι ἔρευναι ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, καὶ εὑρέθη ὅτι συμβαίνουσι δεκάκις συχνότεροι ἀνευρισμοὶ τῶν τοῦ θώρακος ἀγγείων εἰς τοὺς στρατιώτας παρὰ εἰς τοὺς πολίτας.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ ὀνίσκων (γουρουνίτζων)

Τὰ ἔντομα ταῦτα εὑρίσκονται ἐν ὑγρασίᾳ ὑπὸ πέτρας, πύθους, ὑδρίας καὶ ἐν γένει ὅπου ὑπάρχει ὑγρασία ἐπικαλυπτομένη ὑπὸ στερεοῦ σώματος· ἔχουσι σχῆμα καὶ διαμόρφωσιν καὶ πόδας ὡς παρίσταται διὰ τῆς παρακειμένης εἰκόνος. Ἔχουσι τὴν ἰδιότητα, ἅμα ἐφάπτηται ὁ δάκτυλος ἐπ' αὐτῶν νὰ συστρέφωνται, καὶ νὰ σχηματίζωσι σφαῖραν. Οἱ χωρικοὶ μεταχειρίζονται τὸν χυμὸν αὐτῶν, κατὰ τῆς δυσουρίας, καὶ ἰδίως κατὰ τῆς ἐπισχέσεως τῶν οὔρων· δίδουσι ποσὸν μέχρις ἡμίσεως ρακοποτηρίου· λαμβάνουσι πολλὰ τούτων, τὰ περικλείουσιν ἐντὸς πανίου, τὰ πιέζουσι διὰ τῶν δακτύλων, καὶ τὸ ἐκρέον ὑγρὸν συλλέγουσι ἐν ἀγγείῳ. Τὸ φάρμακον τοῦτο πεπειράμεθα λίαν ἐπιτυχῶς. Εἶνε γνωστὸν καὶ παρὰ τοῖς εὐρωπαίοις ἰατροῖς· ἀλλ' ἤδη ἄχρηστον. Οἱ ἀρχαῖοι ἕλληνες τὸ εἶχον εἰς χρῆσιν. Ὁ Διοσκορίδης ἀναφέρει τοῦτο ὑπὸ τὸ ὄνομα ὄνοι καὶ Κουβαρίδες· διότι διὰ τῆς ἀφῆς γίνονται κουβάρι. Λέγει ὅτι ὠφελοῦσι κατὰ τῆς δυσουρίας, καὶ κατὰ τοῦ ἰκτέρου ποθέντες μετὰ οἴνου· ὠφελοῦσι καὶ κατὰ τῆς ὠταλγίας, ἐὰν ὁ χυμὸς αὐτῶν ἑνωθῇ μετὰ ροδίνου ἐλαίου καὶ ἐνσταλλαχθῇ ἐντὸς τοῦ ὠτός.

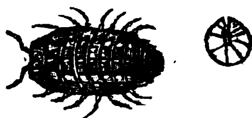

Δ.' ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ ὀξείας φλογώσεως τοῦ ἥπατος.

Τὸ ἧπαρ εἶνε ὄργανον εὐπαθὲς, καὶ ἐνίοτε συμβαίνει εἰς τοὺς ὑφισταμένους ἡπατικὰς διαθέσεις νὰ φλογισθῇ ἐκ μεγάλης ἠθικῆς ταραχῆς, ἐκ κρυολογήματος, κλπ. καὶ τότε ἀποτελεῖται ἡ ὀξεῖα ἠπατῖτις.

Τὰ κυριώτερα συμπτώματα εἰσὶ πόνος ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ ὑποχονδρίου, ὅστις αὐξάνει ἐκ βηχὸς, ἐκ πιέσεως ἐπὶ τῆς ἡπατικῆς χώρας, ὅπου διὰ τῆς ἁφῆς παρίσταται ἐξόγκωσις. Ὑπάρχει πυρετὸς συνεχὴς μετὰ τύπου ὑποδιαλείποντος. Ἀναρεξία, ναυτία, δίψα, ὕπνος τεταραγμένος μετὰ ὀνείρων, κλπ.

Ἡ φλόγωσις τοῦ ἥπατος δὲν γίνεται ἐπίσης ἐφ' ὅλης τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ. Ὁτὲ μὲν εἶνε μεγάλη ἐπὶ τῆς ἐξωτερικῆς ἐπιφανείας τοῦ ἥπατος, ἥτις φύσει εἶνε κυρτὴ, καὶ ἐμφωλεύει ὑπὸ τὸ διάφραγμα καὶ τὰς πλευρὰς, ὅταν δὲ ἐξογκοῦται ἐξέχει κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον πολὺ κάτω τῶν πλευρῶν, ὁτὲ δὲ ἡ φλόγωσις ὑπάρχει ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ, ἥτις εἶνε κοίλη, καὶ ἔχει ἐπ' αὐτῆς τὴν χολοδόχον κύστιν, ἐκ τῆς ὁποίας ἡ χολὴ χύνεται διὰ τοῦ χολικοῦ ἀγωγοῦ κάτωθεν τοῦ πυλωροῦ τοῦ στομάχου ἐντὸς τοῦ δωδεκαδακτύλου. Ὅταν λοιπὸν ἦνε πεφλογισμένη ἡ ἔξω ἐπιφάνεια τοῦ ἥπατος παρίστανται καὶ ἴδια συμπτώματα, ὑπάρχει πάντοτε βὴξ, δύσπνοια, πόνος ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὠμοπλάτης, κλπ. Ὅταν ἡ φλόγωσις ὑπάρχῃ ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἐπιφανείας παρίσταται καὶ ἴκτερος (χρυσὴ), καὶ ἐκκενώσεις οὐχὶ χολώδεις. Τὸ σῶμα τοῦ πάσχοντος λαμβάνει χρῶμα κίτρινον ὡς τοῦ χρυσοῦ.

Ἡ ὀξεῖα φλόγωσις τοῦ ἥπατος διαρκεῖ συνήθως μέχρι δύο ἑβδομάδων, μεθ' ὧν ἂν δὲν ἐπιτευχθῇ ἐντελὴς θεραπεία, τὸ ἧπαρ καθίσταται εὐπαθὲς, καὶ ὑφίσταται τὸ τῆς χρονίας παθήσεως, περὶ ἧς ἴδε Φ ο ῖ β ο ν ἔτους Γ' σελ. 181

Ἡ θεραπεία τῆς ὀξείας ἡπατίτιδος ἀπαιτεῖ ἐπισταμένας ἐπισκέψεις ἰατροῦ δι' ἀντιφλογιστικῆς καὶ διαλυτικῆς μεθόδου.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τοῦ σαλικυλάτου τῆς σόδας.

Ἀπό τινος καιροῦ εἰσήχθη ὡς νέον ἰατρικὸν χυμικὴ σκευασία συνισταμένη ἐκ σ ό δ α ς, καὶ νέου εἴδους ὀξέος, καλουμένου σ α λ ι κ υ λ ι κ ο ῦ ὀ ξ έ ο ς. Ἡ σκευασία αὕτη θεωρεῖται ὡς εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῆς χρονίας ἀρθρίτιδος·

τὰ θεραπευτικὰ ὅμως ἀποτελέσματα παρ' ἡμῖν δὲν ανταπεκρίθησαν τόσον, ὅσον ἐσυστήθη ἐν Εὐρώπῃ τὸ ἰατρικὸν τοῦτο.

Πειράματα γινόμενα ἐν Εὐρώπῃ περὶ τῆς φυσιολογικῆς ἐνεργείας αὐτοῦ ἀπέδειξαν ὅτι τὸ φάρμακον τοῦτο ἐνεργεῖ ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου καὶ ἐπὶ τῆς ἀναπνοῆς, καὶ οὐχὶ ἀπ' εὐθείας ἐπὶ τῶν νεύρων, οὔτε ἐπὶ τῶν μυῶν.

Ἐπαρατηρήθη ὅτι τὸ νεοφανὲς τοῦτο φάρμακον συνεχῶς λαμβανόμενον ἐσωτερικῶς ἐπιφέρει εἴς τινας ἐν τῷ στομάχῳ φλόγωσιν, διαρκεῖ δίψαν, ἐμετὸν, καὶ αἴσθησιν καύσεως ἐπὶ τοῦ στομάχου, καὶ ὅτι προς θεραπείαν τούτων δὲν κατισχύει οὔτε τὸ ὄπιον, οὔτε ὁ ἡδίοσμος, οὔτε ἄλλο τι σχετικὸν τούτοις.

Ἡ δόσις τοῦ ἰατρικοῦ τούτου εἶνε ἐκ δραμίων 2 ἕως 3 καθ' ἡμέραν.

Δίδεται μετὰ μεγάλου ποσοῦ ὕδατος τοῦ Βιχὶ, ἀλλ' ἐπιφέρει διάρροιαν.

Πρὸς ἀποφυγὴν τοῦ ἀποτελέσματος τούτου πολλοὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ἰατρῶν μεταχειρίζονται ἐξωτερικῶς τοῦτο δι' ἐπιθεμάτων κατὰ τοῦ χρονίου ἀρθρίτου. Διαλύουσιν 20 κόκκους τοῦ φαρμάκου τούτου εἰς 6 δράμμια καθαροῦ ὕδατος, ἐντὸς τοῦ ὁποίου προσθέτουσι καὶ 2 ἕως 3 στάγματα ἀμμωνίας ἵνα οὐδετερωθῇ τὸ φάρμακον· διότι εἶνε ὀξὺ καὶ ἐρεθίζει· ἐν τῇ διαλύσει ταύτῃ ἐμβρέχονται τεμάχια πανίου καὶ ἐπιτίθενται ἐπὶ τοῦ πάσχοντος ἄρθρου, ἀνανεούμενα ἅμα στεγνώσωσιν. Ἡ ἐπίθεσις αὕτη πρέπει νὰ γείνηται ἐπὶ 48 ὥρας· ἐπαρατηρήθη δὲ ὅτι ἐν ταῖς 24 ὥραις τὸ φάρμακον εὑρίσκεται εἰς τὰ οὖρα.

Γίνεται καὶ ἀλοιφὴ, ἥτις ἀποτελεῖται ἐκ μιᾶς δραχμῆς (δραμίου) σαλικυλάτου σόδας ἑνὸς στάγματος ἀμμωνίας καὶ 4 ἢ 6 δραμίων ἀξουγγίου χοίρου.

Ὑπὸ δόσιν 20 κόκκων καὶ ἔτι πλέον οὐδετερουμένου δι' ἑνὸς στάγματος ἀμμωνίας καὶ μετὰ 100 δραμίων ὕδατος γίνεται καὶ κλύσμα.

Δύο στάγματα καυστικῆς ἀμμωνίας οὐδετερόνουσι δύο δραχμὰς σαλικυλάτου σόδας.

ΣΤ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ

Κηρωτὴ (Cérat) ἀλοιφή.

Ἡ ἀλοιφὴ αὕτη γίνεται ἐν οἰκίᾳ προχείρως· αἱ γυναῖκες κοινῶς ποιοῦσι ταύτην θέτοντες ἐπὶ χόβολης (σποδοῦ) κηρὸν κίτρινον μετὰ ἐλαίου κοινοῦ ἐντὸς κελύφου κρομύου, ἢ ἐντὸς ἄγγους μεταλλίνου, καὶ ἅμα θερμανθῶσι μέχρι συντάξεως ἐξάγουσι τὸ μίγμα, ἀφήνουσι καὶ ψυχραίνεται, καὶ χρῶνται κατὰ τῶν τραυμάτων, ἐξανθημάτων κλπ. διὰ ταύτης ἐντρίβονται καὶ τὰ ἀλγοῦντα μέρη. Τινὲς προσθέτουσιν ἐν τῷ διαλύεσθαι καὶ κόνιν λιβάνου, ἢ μαστίχης, ἡ τοιαύτη σκευασία εἶνε ὠφέλιμος πρὸς ἐπούλωσιν τῶν ἀτονικῶν πληγῶν.

Πρὸς ἐπιστημονικωτέραν κατασκευὴν ἡ ἀλοιφὴ αὕτη γίνεται οὕτω. Λάβε ἀγγεῖον πήλινον βερνικωμένον ἢ ὑάλινον καὶ θέσον ἐπὶ ὕδατος βράζοντος ἐν ἄλλῳ ἀγγείῳ οὕτως διατηρεῖται θερμότης οὐχὶ ἀνωτέρα τῶν 100°. Ἐντὸς τοῦ ἀγγείου τούτου πρόσθες ἓν μέρος κηροῦ κιτρίνου ἢ λευκοῦ καὶ τρία ἐλαίου κοινοῦ καθαροῦ, ἢ ἐλαίου ἀμυγδάλων γλυκῶν· ἅμα ὁ κηρὸς τακῇ καὶ ἑνωθῇ μετὰ τοῦ ἐλαίου ἐξάγεται τὸ ἄγγος ἐκ τοῦ βράζοντος ὕδατος, καὶ ἀνακινεῖται τὸ μίγμα διὰ κοχλιαρίου τινὸς μέχρις οὗ ψυχρανθῇ.

Ἐὰν ἐν τῷ διαλύεσθαι τὸν κηρὸν ἐν τῷ ἀμυγδαλαίῳ προταθῇ καὶ ἓν μέρος σπέρματος κήτους, καὶ ἓν μέρος βουτύρου κακάου, τότε ἀποτελεῖται ἐξαίρετον παχύμυρον (πομμάδα) ἥτις ὀνομάζεται κοινῶς γιασεμὶ· χρήσιμος ὡς μαλακτικὸν τῶν οἰδημάτων, πληγῶν, ἑλκέων, ραγῶν τῶν μαστῶν, ὠφελεῖ καὶ κατὰ τῆς μάλκης (χιονίστρας) κλπ.

Ἐὰν ἀφ' οὗ ψυχρανθῇ προστεθῶσι καὶ στάγματα ἀρωματικοῦ ἐλαίου ρόδων, ψευδονάρδου (λαβάντας) κλπ. χρησιμεύει ὡς παχύμυρον κομμωτικὸν πρὸς λείανσιν τῶν τριχῶν, τὰς ὁποίας καὶ συμπαγεῖς καὶ εὐτραφεῖς διατηρεῖ· τίθεται ἐκ τοῦ παχυμύρου τούτου ἐπὶ τῆς χωρίστρας τῆς κεφαλῆς ποσὸν ἴσον ἐρεβίνθῳ, ὅπερ διὰ βύρσης (σβούρτσας) διασκορπίζεται ἐπὶ τῶν τριχῶν.

Ἐὰν προστεθῶσι ἐπὶ τεσσάρων δραχμῶν τῆς ἀλοιφῆς ταύτης 10 ἢ 20 κόκκοι καλομέλιτος, καὶ ἐν ἰγδίῳ καλῶς ἀναμιχθῇ, χρησιμεύει ὡς ἀλοιφὴ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν τριχῶν, πρὸς

θεραπείαν τῆς πιτυριάσεως, ἧς ἀποτέλεσμα εἶνε ἡ τριχόρροια, πρὸς θεραπείαν ἐξανθημάτων τῆς κόμης, τῶν ρωθώνων, ἔνθα φύονται εἰς τοὺς χοιραδικοὺς ἰδίως ἕρπητες κλπ.

ΠΑΝΤΟΙΑ

Ὁ ἀόρατος κόσμος.

Ὑπάρχει πολυαριθμότατος κόσμος ἀποτελούμενος ἐκ διαφόρων μικροσκοπικῶν μικροζωδαρίων, ὁ ὁποῖος δὲν εἶναι ὁρατὸς διὰ γυμνῶν ὀφθαλμῶν, ἀλλὰ διὰ μικροσκοπίου μεγεθύνοντος τ᾽ ἀντικείμενα 150 ἕως 800 φοράς. Τὰ μικροζωδάρια ταῦτα πολυπλασιάζονται ταχέως εἰς μυριάδας, καὶ ἀενάως καταστρέφονται παρὰ τοῦ ὁρατοῦ κόσμου, ἤτοι παρὰ τῶν ζώων παντὸς εἴδους διὰ τῶν τροφῶν καὶ ποτῶν, καὶ διὰ τῆς εἰσπνοῆς τοῦ ἀέρος, καὶ διὰ τῆς μεγάλης θερμότητος, διότι πανταχοῦ εὑρίσκονται ἀφθόνως.

Δὲν ἦτο γνωστὸς ὁ κόσμος οὗτος παρὰ τοῖς ἀρχαίοις· ἐγνώσθη διὰ τοῦ μικροσκοπίου τὸ πρῶτον τὸ 1698 παρὰ τοῦ Ὀλλανδοῦ Λεκουβανὸκ, ὅστις ἐζήτει νὰ μάθῃ πόθεν προέρχεται ἡ καυστικὴ γεῦσις τοῦ πεπέρεος. Ἔλαβε κόνιν λεπτοτάτην τούτου καὶ ἀνέμιξε μετὰ καθαροῦ ὕδατος, ἐποίησεν ἔμβρεγμα ἢ ἔγχυμα τοῦ πεπέρεος, καὶ ἀφῆκε ἵνα κατακαθίσῃ τὸ ἀδιάλυτον μέρος.

Ἐξετάσας κατόπιν τὸ διαφανὲς ὑγρὸν διὰ τοῦ μικροσκοπίου παρετήρησε μετ᾽ ἐκπλήξεώς μυριάδας μυριάδων μικροζωδαρίων, ἅπερ ἐκάλεσεν infusoires *ἤγουν ἐγχυματώδη. Πανταχοῦ ἀντήχησεν ἡ ἀνακάλυψις αὕτη, ἀλλὰ ταχέως ἐλησμονήθη.*

Μετὰ 40 ἔτη ἀνενεώθη· ἔλαβε δὲ ἐπίτασιν τὸ 1832 καὶ 1840 καὶ ἐμελετήθη ὑπὸ τῶν φυσικῶν ὁ διοργανισμὸς αὐτῶν. Ἡ μικρότης των εἶναι τοσαύτη ὥστε ἐντὸς ἑνὸς χιλιοστομέτρου κυβικοῦ ὕδατος ἐμπεριέχονται 3,000 ἑκατομύρια.

Τὸ μέγεθος τοῦ σώματός των δὲν ὑπερβαίνει τὰ 0,003 τοῦ χιλιοστομέτρου· ἤτοι τὸ μέγεθος τοῦ σώματος εἶνε τρία χιλιοστὰ ἑνὸς χιλιοστομέτρου· ἔχουσι σχῆμα διάφορον ὠοειδὲς, στρογγύλον, ἐπίμηκες· χρώματα διάφορα, ἐρυθρὸν, πράσινον, κυανοῦν, λευκόν.

Ἔχουσι στόμα, κινητικὰ καὶ πεπτικὰ ὄργανα, κλπ. εἶνε, ὡς ἐρρέθη, καταπληκτικὴ ἡ παραγωγή των, εἰσὶν ἀδηφάγα καὶ καταστρεπτικώτατα ἐφ' οὗ τινος σώματος ὑπάρχουσι· καταστρέφεται δὲ καὶ μία φυλὴ παρ' ἄλλης· διὰ τοῦτο νόσοι τινὲς παραγόμεναι ἐκ τοιούτων μικροζωδαρίων καταστρέφουσιν ἄλλας ὑπαρχούσας, ἢ προφυλάττουσι ταύτας. Εἰσὶν ὁ φυσικὸς καὶ συστηματικώτερος ἐχθρὸς τοῦ ὁρατοῦ κόσμου· ἡ παραγωγικὴ δύναμις αὐτῶν εἶνε τόσον μεγάλη ὥστε καὶ τεμάχια ἑκάστου παράγουσι νέα ὄντα. Θὲς ἐντὸς ὀλίγου ὕδατος τεμάχιον φυτοῦ, φύλλου, ἀχύρου, κλπ., καὶ ἄφες ἤρεμον ἐπὶ 24 ὥρας· μία μικρὰ σταγὼν τούτου θεωρουμένη διὰ τοῦ μικροσκοπίου ὑπάρχει πεπληρωμένη ἐκ σμήνους μικροζωδαρίων. Κατὰ τὰ εἴδη αὐτῶν ἔχουσι καὶ ὀνόματα διάφορα, λέγονται Βορτικίλλια, Τραχήλια, Στέντορα, Ῥατατῆρες, Βακτήρια, Μύθεα, Βιβριόνια, κλπ. ἐν γένει καλοῦνται μ ι κ ρ ό β ι α.

Ἐκ τοῦ γεγονότος τούτου ὑπεστηρίχθη ἡ ἰδέα τινῶν περὶ τῆς αὐτομάτου γενέσεως, ἥτις εἰσέτι ὑφίσταται ὑπὸ συζήτησιν, καί τοι ἐβεβαιώθη ὅτι τὸ καθαρώτατον ὕδωρ τεθὲν ἐν φιάλῃ ἄνευ συγκοινωνίας μετὰ τοῦ ἀέρος δὲν παράγει μικροζωδάρια.

Αἱ σημαντικαὶ ἀνακαλύψεις τοῦ Παστὲρ καὶ τοῦ Σχωβὼ καὶ ἄλλων καθοδηγοῦσιν εἰς τὴν γνῶσιν ὅτι τὰ μικρόβιά εἰσιν ἡ ἀρχικὴ αἰτία τῶν νόσων, καὶ ὅτι πρὸς πᾶσαν νόσον καὶ ἴδια μικροζωδάρια ὑπάρχουσιν.

Ὁ καθηγητὴς Λαβεραὶ ἐπαναλαβὼν τὰς πειραματικὰς ἐρεύνας τοῦ Σαλισβουρῆ περὶ τῶν μικροζωδαρίων, τὰ ὁποῖα παράγουσι τὸ μίασμα τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, εὗρεν ὅτι, ἐν τῷ διαλείποντι πυρετῷ ὑπάρχουσι μικροζωδάρια ἐμφωλεύοντα εἰς τὴν σίελον, καὶ εἰς τὰς ἀποχρεμπομένας ὕλας καὶ εἰς νὸ οὖρος, τὰ ὁποῖα καλοῦνται Ἄλγα μαλάρια. Ταῦτα ἐπολυπλασίασε ἐν θαλάμῳ ὥστε ἠδυνήθη νὰ ἐπιφέρῃ διαλείποντα πυρετὸν εἰς ὑγιᾶ ἀναπνεύσαντα τὸν ἀέρα τοῦτον. Μετὰ τοῦτον ὁ Λώζης, καὶ ὁ Τερρίγης εὗρον ὅτι ἐν τῷ μιάσματι τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ ὑπάρχουσι καὶ ἄλλου εἴδους μικροζωδάρια καλούμενα βάκτρια ὑπομέλανα. Οἱ δὲ Κλὲψ καὶ ὁ Τομάσης εὗρον καὶ ἄλλο εἶδος καλούμενα Βάκολλα μαλάρια. Ὁ δὲ ῥηθεὶς Λαβεραὶ εὗρεν καὶ τέταρτον εἶδος τὰ Ὀσκιλλάρια μαλάρια, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ἐν τῷ αἵματι, καὶ ἐν τοῖς ἱστοῖς. Γνωστὸν ἔστω, ὅτι ὁ πάσχων, ἐξ οὗ γίνονται αἱ πα-

ρατηρήσεις δὲν πρέπει νὰ λάβῃ προηγουμένως κινίνον· διότι τοῦτο φονεύει ταῦτα.

Πάντα τὰ ῥηθέντα 4 εἴδη τῶν μικροζωδαρίων εὑρίσκονται εἰς τὸ αἷμα τοῦ πάσχοντος ὑπὸ διαλείποντος πυρετοῦ.

Ἐν τῷ διαλείποντι πυρετῷ τὰ μικροζωδάρια ταῦτα, τὰ παράγοντα τοῦτον, κατ' ἀρχὰς ἐμφωλευουσιν εἰς τὸν σπλῆνα καὶ εἰς τὸ ἧπαρ, καὶ ἐντεῦθεν πολυπλασιαζόμενα κατακοραιννύουσι τὸ αἷμα. Οὕτως εὑρίσκονται καὶ ἐν νεκροψίᾳ.

Ἐσχάτως ἀνεκάλυψαν οἱ μικροσκόποι Εὐρωπαῖοι ὅτι τὰ ἐν τῷ αἵματι καὶ ἀλλαχοῦ ἐν τῷ σώματι ἐμφωλεύοντα μικροζωδέρια τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, ἐξαλείφονται ἅμα ὁ πάσχων λάβει κινίνην. Περίεργος σύμπτωσις. Τὸ 1872· ἐνησχολήθην εἰς μικροσκοπικὰς ἐρεύνας. Τότε παρετήρησα πειραματικῶς ὅτι τὰ μικροζωδάρια τὰ παραγόμενα ἐκ τῆς σήψεως φυτικῶν ὑλῶν, πάντα ἀποθνήσκουσιν ἐν ἀκαρὶ διὰ προσθήκης ἐλαχίστου ἴχνους θειϊκῆς κινίνης· ἐν ᾧ διὰ διαλύσεως ἐνστιμμίου τρυγὸς οὐδὲν πάσχουσι· τοιαύτας ἐρεύνας ἔπραξα καὶ εἰς ἄλλα εἴδη μικροζωδαρίων δι' ἄλλων φαρμάκων. Ἀλλ' αἱ παρατηρήσεις αὗται ἔμενον νεκραὶ καὶ ἀφανεῖς· διότι εἰσέτι παρ' ἡμῖν δὲν ὑπάρχει ζῶσα ἐπιστήμη. Μετὰ δέ τινα ἔτη ἄλλοι ἐν Εὐρώπῃ ἐποιήσαντο ὁμοίας ἐρεύνας, αἵτινες ἐξετιμήθησαν ὑπο τῆς ἐκεῖ ἐπιστήμης.

Ἄλλοι μικροσκοπολόγοι, ἐν οἷς διακρίνονται οἱ Χάνσεν, Νέϊσσερ, Κορνὶλ, κλπ. ἀνεκάλυψαν εἶδος βακτηρίων ἐν τοῖς χυμοῖς τῶν πασχόντων ὑπὸ λώβας (λέπρας, ἐλεφαντιάσεως τῶν ἑλλήνων)· τούτων εὑρίσκονται ἄπλετα σμίνη εἰς τὰ τοῦ δέρματος φύματα, καὶ εἰς τὴν βλενομεμβράνην καὶ ἀλλαχοῦ· τὰ μικροζωδάρια ταῦτα καλοῦνται εἰδικώτερον βάκιλλα τῆς λέπρας.

Οἱ ἰατροὶ Καπιτάνος καὶ Χαρρῖνος ἐξήτασαν τὸ αἷμα καὶ τὴν σίελον πασχόντων 6 ὑπὸ παρωτίδων καὶ εὗρον ἴδιά τινα μικροζωδάρια.

Παρετηρήθη δὲ ὅτι τὰ τῆς λέπρας μικροζωδάρια δὲν ἐνυπάρχουσιν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος· ἐκ τούτου ἕπεται τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ πάθος τοῦτο δὲν εἶνε μεταδοτικὸν διὰ τῆς ἐπαφῆς (συγχρωτισμοῦ). Τὰ βακτήρια ταῦτα δὲν εὑρίσκονται πολλὰ καὶ πάντοτε εἰς τὸ αἷμα, ἀλλ' ἐντὸς τῶν ἐπὶ τοῦ δέρματος φυματίων τοῦ πάσχοντος, ἔνθα εὑρίσκονται κατὰ σμήνη.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις μικροσκοπολόγου τινὸς τὰ μικρο-

ζωδάρια τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ εἶνε ἐκ τοῦ εἴδους τοῦ καλουμένου βάκιλλα τῆς τάξεως τῶν βακτηρίων.

Ἐσχάτως ὁ Βιτὰλ ἀνεκάλυψεν ἄλλο εἶδος βακτηρίων εἰς τὸ ἐξάνθημα τὸ καλούμενον πέμφυξ, ὅπερ ἀποτελεῖται ἐκ μεγάλης φλυκταίνης πλήρους ὀρροῦ, καὶ παρεχούσης δριμεῖς πόνους.

Δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι πᾶν ἐξάνθημα προέρχεται ἐκ τῆς ὑπάρξεως πλησμονῆς μικροζωδαρίων.

Ἤδη ἀνεγνωρίσθησαν ὑπό τινων καὶ τὰ μικροζωδάρια τὰ παράγοντα τὴν συφιλίδα, καὶ τὴν φθίσιν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἀφ' οὗ εὐκρινῶς γνωσθῶσι πάντα τὰ παραγωγὰ εἴδη τῶν μικροζωδαρίων, ἐξ ὧν παράγονται αἱ νόσοι, θέλει εὑρεθῇ καὶ τὸ φάρμακον τὸ καταστρέφον εἰδικῶς ἕκαστον εἶδος τούτων, καὶ τότε ἔσονται εἰδικὰ φάρμακα κατὰ πάσης νόσου ὡς νῦν ἐστὶ ἡ κινίνη κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, κλπ. (Ἰδὲ περὶ μικροζωδαρίων ἢ μικροζωΰφίων Φοῖβον ἔτους Γ' σελ. 49 καὶ 171).

Νέος τρόπος τοῦ διατηρεῖν τὸ ἄρωμα τοῦ καφέ.

Ἀφ' οὗ ὁ καφὲς φρυγῇ (καβουρτισθῇ) καλῶς, ἐπίρριψον κόνιν ζαχάρεως ἐντὸς τοῦ φρυγέτρου (καβουρτιστηρίου), καὶ κλεῖσον καλῶς, καὶ χωρὶς νὰ τὸν ἐπιθέσῃς πλέον ἐπὶ τοῦ πυρὸς ἀνακίνει τοῦτο ἐπί τινας στιγμάς. Ἡ ζάχαρις χρησιμεύει πρὸς ἀπορρόφησιν τοῦ ἀρωματικοῦ ἐλαίου τοῦ καφέ, καὶ διατήρησιν τούτου. Τοιουτοτρόπως ὁ καφὲς γίνεται νοστιμώτερος.

Ὁ πρὸς πόσιν καφὲς ἔχει θερμότητα βαθμῶν 85 μέχρις 93 ἑκατοβάθμου θερμομέτρου.

Κεραυναγωγοί.

Ὁ Ἀραγὼ λέγει ὅτι ὁ κεραυναγωγὸς προφυλάττει ἔκτασιν κύκλου ἔχοντος ἀκτῖνα διπλασίαν τοῦ κεραυναγωγοῦ.

Ὁ Πρέσσος εὗρεν ὅτι ἡ ἀκτὶς τοῦ κύκλου τούτου εἶνε ἴση τῷ ὕψει τοῦ κεραυναγωγοῦ.

Καθαρισμὸς τοῦ ἐλαίου διὰ μηχανὰς ὡρολογίων, ῥαπτικῆς, κλπ.

Λάβε ἔλαιον κοινὸν καθαρὸν, θέσον ἐν αὐτῷ σφαῖραν μολυβδίνην, καὶ ἄφες ἐπί τινας ἡμέρας, μεθ' ἃς τὸ ἔλαιον καθίσταται καθαρότατον καὶ χρήσιμον.

Μῖγμα πρὸς συγκόλλησιν τῶν ὑέλων καὶ τῶν μετάλλων.

Λάβε	*ρητίνης*	*δράμ.*	4
	κηροῦ	,,	1
	σκωρίας ἐρυθρᾶς σιδήρου	,,	1
	γύψου τετριμμένου	,,	0 1/2

σύντηξον καὶ ἕνωσον πάντα.

Ἅλας κοινὸν μαγειρικόν.

Τεμάχιον ἅλατος διατηρούμενον ἐν τῷ στόματι διαλύει τὸ αἱμωδίασμα τῶν ὀδόντων, τὸ ὁποῖον προέρχεται ἐκ βρώσεως ὀξινῶν, ἢ ἐκ τῆς σιέλου, ὅταν αὕτη ἦνε ὀξινή.

Τεμάχιον ἅλατος διατηρούμενον ἐν τῷ στόματι καταπαύει τὸν βῆχα.

Τὸ ἅλας προσθετόμενον ὠμὸν ἐν ταῖς τροφαῖς ἐν ὥρᾳ βρώσεως ἐμποδίζει τὴν ὀξύνωσιν τοῦ στομάχου, ἥτις ἐπικρατεῖ εἰς τά θερμὰ κλίματα· διὰ τοῦτο τὸ ἅλας εἶνε ὠφελιμώτερον καὶ χρησιμώτερον εἰς ταῦτα.

Διασκορπιζόμενον κατὰ τὸν μάρτιον μῆνα ἐπὶ ἀγρῶν ἀνὰ δύο ὀκάδας κατὰ στρέμμα καθίστησι τοὺς δημητριακοὺς καρποὺς καλειτέρους καὶ εὐφορωτέρους.

Δισανθρακικὴ σόδα (σόδα κοινῶς πρὸς λεμονάδας).

Λαμβανομένη μετὰ ὀλίγου ὕδατος οὐδετερόνει τὰ ὀξέα τοῦ στομάχου, καὶ εὐκολύνει τὴν εὐπεψίαν· διότι ὅταν γεννῶνται ἐν τῷ στομάχῳ ὀξέα παράγουσιν δυσπεψίαν· διὰ τοῦτο

ἡ δισανθρακικὴ σόδα προστιθεμένη ἐντὸς βράζοντος σκληροῦ κρέατος, ἐπιταχύνει τὴν βράσιν τούτου. (Ἰδὲ καὶ Φοῖβον ἔτους Γ' σελ. 186).

Περὶ ἄρτου.

Κατὰ τὰς παρατηρήσεις τοῦ Ῥεὺλ ὁ ἄρτος ὁ κατασκευαζόμενος διὰ μαγιᾶς ἐκ ζύθου μετὰ 3 ἢ 4 ἡμέρας κατὰ τὸ θέρρος, ὅταν ἐπικρατοῦσι καύσωνες, ὑφίσταται δυσώδη σῆψιν καὶ ἐπιβλαβὴς πρὸς βρῶσιν καθίσταται· διὰ τοῦτο συσταίνεται τοῖς πᾶσιν ὅπως ὁ ἄρτος κατασκευάζηται διὰ ζύμης.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Ἐπιστολὴ ἐκ Μαχαλὰ Ἐλ Κιμπὶρ Αἰγύπτου.

Ἔντιμε Κύριε.

Συγχαίρω ὑμᾶς διὰ τὴν λαμπρὰν ἰδέαν, ἥν τινα ἐλάβατε πρὸς τὴν δημοσίευσιν "Γεωργικῆς"· διότι ὁ ἑλληνισμὸς ἐστερεῖτο τοιούτου κοινωφελοῦς ἔργου.

Σ. Καλαποδόπουλος.

Ἐκ Γαλαζίου (Ῥουμανίας).

Ἀξιότιμε κ. Ι. Π. Πύρλα.

Θὰ Σᾶς ἤμην παρὰ πολὺ ὑπόχρεως, ἐὰν εἰς ἀπάντησιν μοὶ ἐδίδατε τὰς ἑξῆς πληροφορίας . . . .

Εὔελπις ὅτι θέλω τύχει περὶ τῶν ἀνωτέρω ἀπαντήσεως διὰ τοῦ ἀξιολόγου φύλλου Σας "Φοίβου". Διατελῶ μετ' ἐξαιρέτου ὑπολήψεως.

Ἀπάντησις. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ πάθους περιγράφονται ἐν τῇ Συνεκδήμῳ Ὑγιεινῇ ἔκδ. Β' σελ. 332. Ἡ θεραπεία γείνεται διὰ φαρμάκων. Τρῶγε κατὰ κόρον φαγητὸν μαγειρευμένον μετὰ στρύχου τοῦ κηπευτικοῦ (μελιτζάνων) ἐὰν ὑπάρχωσιν αὐτόθι, ὀλίγον κρέας, καὶ τῆς πόσεως καφὲ, καὶ οἰνοπνευμάτων ἄπεχε, ὡς καὶ τῆς βρώσεως ἰχθύων. Αἱ συνταγαὶ καὶ αἱ ὁδηγίαι πέμπονται διατηρουμένου τοῦ ὅρου τοῦ ἀναφερομένου ἐν τῷ Φοίβῳ τοῦ Β' ἔτους σελ. 144.

'Εξ Ὕδρας.

Πάσχω πρὸ χρόνου πολλοῦ ἀπὸ ἔκζεμα καὶ ἐπεσκεφθεὶς ὅλα ἐν γένει τὰ μεταλλικὰ νερὰ τῆς Ἑλλάδος ὠφελήθην ἀπὸ τῆς Κύθνου περισσότερον. Ἀπὸ δὲ τὰ ἐξωτερικὰ φάρμακα μόνον ἀπὸ τὸ ἔλαιου τοῦ Κάδου εὗρον θεραπείαν.

Ἀπόκρισις. Ἐπανάλαβε τὰ τῆς Κύθνου λουτρὰ καὶ τὸ ἐρχόμενον ἔτος, καὶ ἄπεχε τῆς βρώσεως ἁλιπάστων καὶ οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, καὶ ἀπόφευγε τὸν θυμὸν καὶ τὰς μεγάλας λύπας καὶ στενοχωρίας. Ἡ παρὰ τοῦ λαοῦ χρωμένη πίσσα (κατράμι) κατὰ τοῦ ἐκζέματος ὄντως ὡς ἐπὶ το πολὺ ὠφελεῖ. Τὸ δὲ ἔλαιον τοῦ κάδου ἐξάγεται ἐκ τῆς πίσσης.

Μεγάλως ὠφελεῖ κατὰ τοῦ ἐκζέματος ἡ ἐμβροχὴ τοῦ πάσχοντος μέρους διὰ ἴσων μερῶν μίγματος ἐξ ὀποῦ (ζουμίου), λεμονίου καὶ ῥώμης, γιγνομένη κατὰ 24 ὥρας.

Εὐχαρίστως δημοσιεύομεν τὴν ἐν τῷ περιοδικῷ συγγράμματι τῷ ἐπιγραφομένῳ Zeitschrift für Ethnologie τῶν ἐπισήμων ἰατρῶν R. Virchow, R. Hartmann καὶ A. Voss. Berlin 1881 δημοσιευθεῖσαν παραδεδεγμένην γνώμην τοῦ ἰατροῦ Πύρλα περὶ τῆς τοῦ 1854 ἐπιδημούσης χολέρας· ἔχει δὲ ὡς ἑξῆς· "Ὑπὸ τοῦ διδάκτορος Ἰωάννου Π. Πύρλα νομοϊατροῦ τῆς „ Ἀρκαδίας καὶ διευθυντοῦ τῆς ἐφημερίδος τῆς "Βελτιώσεως" „ (ἀριθ. 148 τοῦ 1854) ἀναφερόμενον γεγονὸς φέρω εἰς γνῶ- „ σιν τοῦ κοινοῦ, ὅτι οἱ ἐκ τῆς χολέρας ἀσθενεῖς συνεπείᾳ „ τῶν ἐπικρατουσῶν δυτικῶν ἀνέμων ἦσαν περισσότεροι, ἐνῷ „ τοὐναντίον ὅταν ἐπεκράτουν βόρειοι ἄνεμοι ἡ ἀσθένεια κα- „ τευνάζετο." Περὶ τούτου ὁ ἐπιθυμῶν δύναται νὰ ἴδῃ τὴν σελίδα 45 τοῦ ἄνω συγγράμματος.

Ἐν τῷ αὐτῷ συγγράμματι σελ. 87 λόγου γενομένου περὶ μακροβιούντων ἀναφέρεται ὅτι ἡ Κυράτζω χήρα Π. Πύρλα ἔζησεν 88 ἔτη. "Αὕτη ἦτο μήτηρ τοῦ πρὸ ὀλίγου μνημονευ- „ θέντος (σελ. 45) ἰατροῦ κ. Πύρλα σπουδαίου συγγραφέως „ καὶ ἐκδότου τοῦ μηνιαίου πρακτικοϊατρικοῦ συγγράμμα- „ τος τοῦ "Φοίβου". „

Τῷ ὄντι αἰσθάνεταί τις εὐχαρίστησιν παρατηρῶν ὅτι οἱ ἐπισημότεροι τῶν Εὐρωπαίων ἰατροὶ δέχονται καὶ ἀναγνωρίζουσι καὶ ἐν Ἑλλάδι ὅτι ὑπάρχει ἰατρικὴ ἐπιστήμη κατατάσσοντες καὶ αὐτὴν εἰς τὴν χορείαν τῶν Εὐρωπαίων.

Ὁ κ. Πύρλας τυγχάνει γνωστὸς καὶ παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ παρὰ τοῖς Εὐρωπαίοις οὐ μόνον ἐκ τῶν ἄνω λεχθέντων,

ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν συγγραμμάτων του, εἰς ἃ ἐκ πείρας σπουδαίας καὶ ἐπιστημονικῆς αὐτοῦ ἐρεύνης δύναταί τις νὰ εὕρῃ πολλὰ ἐπιστημονικὰ ἄξια λόγου, ἐξ ὧν γίνεται μεγάλη τιμὴ εἰς τὴν ἑλληνικὴν ἐπιστήμην.

('Εφημ. τῶν Γνωστοποιήσεων).

Ἕκαστος τῶν συνδρομητῶν τοῦ «Φοίβου» καὶ τῆς «Γεωργικῆς» παρακαλεῖται ὅπως λάβῃ τὸν κόπον νὰ πέμψῃ τὴν εὐτελῆ συνδρομὴν τῶν φρ. 5 διὰ τὸ ἐσωτερικὸν, καὶ 5,50 διὰ τὸ ἐξωτερικὸν εἰς γραμματόσημα οἱουδήποτε ἔθνους ταχυδρομικῶς ἐν ἐπιστολῇ, ἀφαιρῶν ἐκ τοῦ ποσοῦ τὰ ταχυδρομικὰ, πρὸς τὸν ἐκδότην κ. Ι. Π. Πύρλαν ὑπ' εὐθύνην αὐτοῦ· διότι οὐδεμία μέχρι τοῦδε ἀφορμὴ ἐδόθη πρὸς δυσπιστίαν εἰς τὴν ταχυδρομικὴν ὑπηρεσίαν.

Οὕτως γίνεται μεγάλη εὐκολία τῆς εἰσπράξεως, καὶ ἀποφυγὴ ἐπαχθῶν ἀπαιτήσεων ἐξ εἰσπρακτόρων, καὶ μεγάλη χάρις εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ «Φοίβου».

"Ἄνευ χαλκοῦ Φοῖβος οὐ μαντεύεται."

Πωλοῦνται ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Φοίβου ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ κ. Ι. Π. Πύρλα.

Συνέκδημος ὑγιεινὴ ἔκδ. Β'.	φρ.	6
„ *Ἰατροδικαστικὴ τόμοι 3*	„	10
Ἐγχειρίδιον φυσικῆς πειραματικῆς	„	2
Πραγματεία περὶ τῶν λουτρῶν δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ "Παραφοίβῳ"	„	2
Πραγματεία περὶ τοῦ Καφὲ	„	1
„ „ „ *ἐν Ἑλλάδι ἁρμοδίου πολιτεύματος*	„	1
Περὶ χολέρας	„	1
"Φοῖβος" τῶν ἐτῶν Α', Β' καὶ Γ', ἀνὰ	„	3
"Παραφοῖβος" Α'. καὶ Β'. ἔτους	„	2 1/2
"Γεωργικὴ" ἐτησία συνδρομὴ	„	2

Ἐκ τοῦ τυπογραφείου τοῦ Κάλλους.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3, προπληρωτέας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Δ'.—Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Φεβρουαρίου 1882.—ΑΡ. 5.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ

Περὶ ἐπιδημιῶν.

(Ἴδε Φοῖβον ἔτος Β' σελ. 129).

Ἐπιδημία λέγεται ὅταν νόσος τις προσβάλλῃ πολλοὺς συνάμα ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ εὑρισκομένους. Ἡ αἰτία εἶνε ἡ ἀτμοσφαιρικὴ μιασματικὴ διάθεσις προερχομένη ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τυχαίως καὶ αὐτομάτως, ἢ ἐκ μεταφορᾶς μιάσματος ἄλλης νόσου δι' ἀνθρώπων ἢ πραγμάτων. Τί δὲ ἐστὶ μίασμα; ἰδὲ Φοῖβον ἔτος Γ. σελ. 50. 125.

Ἡ ἐπιδημία διαφέρει τῆς ἐνδημίας. Ἐνδημία, καλεῖται ὅταν ἔν τινι τόπῳ ἐπικρατῇ νόσος προερχομένη ἐκ διαρκοῦς τοπικῆς αἰτίας· ὡς γίνεται εἰς τοὺς ἑλώδεις τόπους, ἐξ ὧν προέρχονται οἱ διαλείποντες πυρετοί. Ἡ ἐπιδημία ἅπαξ ἔρχεται καὶ παρέρχεται. Ἡ ἐνδημία εἶνε διαρκής, ἐν ὅσῳ διαρκεῖ καὶ τὸ τοπικὸν αἴτιον.

Καὶ ἡ ἐπιδημία καὶ ἡ ἐνδημία ἀρχικὴν παραγωγὸν αἰτίαν ἔχουσι τὴν ὕπαρξιν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ μιάσματος, ποῦ μὲν πολλοῦ ποῦ δὲ ὀλίγου. Ὅπου ὑπάρχει πολύ, καὶ ἀναπνέε-

ται παρὰ ὑγιοῦς, ὄντος προδιατεθειμένου, ἀναφαίνεται εἰς τοῦτον ἡ νόσος.

Ἐὰν π. χ. εἷς ἔχων εὐλογίαν τεθῇ ἐντὸς θαλάμου, ἔνθα ἄλλοι ὑπάρχουσιν ὑγιεῖς ἢ καὶ νοσοῦντες ἐξ ἄλλης νόσου· μεταδίδεται καὶ εἰς τούτους ἡ εὐλογία ἄνευ ἐπαφῆς· τ'αὐτὸ γίνεται καὶ διὰ τὴν ἀστρακίαν (βέμπελην) καὶ τὴν κοκκίνην (ψαθολοῦρι), διὰ τὸν γνήσιον τυφοειδῆ πυρετὸν, τὴν διφθερίτιδα, ἥτις μεταδίδεται ἰδίως εἰς παιδία ἀναπνέοντα τὸν αὐτὸν ἀέρα. Διὰ ταῦτο καὶ ἰατροὶ συνεχῶς προσβάλλονται ἐκ τῶν ἐπιδημικῶν νόσων.

Ὅλαι αἱ ἐπιδημικαὶ καὶ αἱ ἐνδημικαὶ νόσοι, ὡς μιασματικαὶ, μεταδίδονται διὰ τοῦ ἀέρος καὶ εἰς μεμακρυσμένας ἀποστάσεις, καὶ εἰς τόπους μάλιστα φύσει ὑγιεῖς, ὅταν ἄνεμος διαρκῶς διέρχηται ἐκ τοῦ μεμιασμένου τόπου καὶ διευθύνηται πρὸς ἄλλον ὑγιᾶ, διότι φέρει μεθ'ἑαυτοῦ τὸ μίασμα.

Αἱ ἐπιδημίαι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἀναφαίνονται κατὰ τὰ τέλη τοῦ θέρους, ἰδίως ἡ εὐλογία, ἡ κοκκίνη, ἡ ἀστρακιά, ἡ ὀφθαλμία κλπ. αἱ δὲ καταρροϊκαὶ καὶ αἱ φλεγμονικαὶ παθήσεις τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων εἰσὶν σπάνιαι τὸ θέρος, ἀναφαίνονται ὅμως ἐπιδημικῶς κατὰ τὰς αἰφνηδίας ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μεταβολὰς τῆς ἀτμοσφαίρας.

Αἱ ἐπιδημίαι γεννῶνται, ζῶσιν καὶ ἀποθνήσκουσι. Κατὰ τὸν μέσον αἰῶνα ὑπῆρξαν ἐπιδημίαι τῆς σκελοτύρβης, τῆς λυκανθρωπίας, τῆς σκυλανθρωπίας, κλπ. αἵτινες ἐξηλείφθησαν. Ἡ μαύρη λοιμικὴ, καὶ ἡ αὐτόματος γάγγραινα ὑπῆρξαν πρὸ τοῦ 17ου αἰῶνος καὶ ἐξέλειπον· καὶ αὐτὸ τὸ σκορβοῦτον ἤδη ἐστὶ σπανιώτατον.

Ἡ φύσις διατηρεῖ τὴν ἰσορροπίαν πρὸς πᾶν δημιούργημα. Οὕτω ποιεῖ καὶ ἐν ἐπιδημίαις. Πᾶσα ἐπιδημία καταστρέφει ἐπαισθητῶς τὸν πληθυσμόν, καὶ ἐλλατόνει τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων. Πρὸς ἀναπλήρωσιν τοῦ κενοῦ τούτου, ἐπιγίγνεται κατὰ τὸ ἑπόμενον ἔτος ὡς καὶ κατὰ τὸ δεύτερον ὑγίεια μεγάλη, ἐξ ἧς ὀλίγοι εἰσὶν οἱ θάνατοι παραβλητικῶς πρὸς τὰς γεννήσεις. Οἱ γάμοι γίνονται συχνότεροι ἵνα καὶ οὕτως ἀναπληρωθῇ τὸ κενόν.

Αἱ ἐπιδημίαι προσβάλλουσι μᾶλλον τοὺς καχεκτικοὺς, τοὺς ἀδυνάτους, καὶ πάσχοντας ἐκ δυστυχίας καὶ λυπῶν. Παρὰ τοῖς τοιούτοις ἀποθνήσκουσι μᾶλλον τὰ μικρὰ παιδία καὶ οἱ γέροντες.

Ὅλαι αἱ ἐπιδημικαὶ νόσοι οὐδαμῶς ἐπιφέρουσιν ἐπίσης θανάτους· ὁ Ὀζάναμ συνέταξε τὸν κάτωθι πίνακα, ἐξ οὗ δηλοῦται πόσοι ἐπὶ τοῖς ἑκατὸν ἐκ τῶν νοσούντων θνήσκουσι παρ' ἑκάστου εἴδους τῆς νόσου.

Καταρροϊκὸς πυρετὸς	2	ἐπὶ τοῖς	100
Κοκίτης	3 1]2	,,	,,
Ἀστρακία (βέμπελη, σκαρλετίνα)	5	,,	,,
Δυσεντερία	18	,,	,,
Τυφοειδὴς πυρετὸς	20	,,	,,
Διφθερίτης	30	,,	,,
Κακοήθης πυρετὸς	83	,,	,,
Χολέρα	60	,,	,,
Τύφος	60	,,	,,
Πυρετὸς ἐπιλόχειος	60	,,	,,
Περιπνευμονία κακοήθης	70	,,	,,
Κίτρινος πυρετὸς	75	,,	,,
Πανώλης μελανὴ	90	,,	,,
Ἄγχη γαγγραινώδης	80	,,	,,

Ταῦτα μεταβάλλωνται διαφόρως κατὰ τὸ κλίμα, κατὰ τὸν πολιτισμὸν, κατὰ τὴν δίαιταν, καὶ τὴν ἐπιστημονικὴν κατάστασιν τῆς ἰατρικῆς.

Διαρκουσης τῆς ἐπικρατούσης ἐπιδημικῆς νόσου, αἱ ἄλλαι νόσοι καταπαύουσιν, ἢ γίνονται πολὺ σπάνιαι· διὰ τοῦτο οἱ θάνατοι γίνονται ἐκ μόνης μιᾶς νόσου· καὶ φαίνονται πολλοί. Ὅμοιον γίνεται καὶ πρὸς ἐνδημικὰς νόσους. Ὅπου ἐπικρατεῖ ἑλώδης πυρετός, ἐκεῖ ἡ φθίσις σπανίζει.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ

Περὶ ζώνης.

Ἡ ζώνη ἦτον ἐν χρήσει ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς· καὶ ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔδενον τὴν μέσην των διὰ ταινίας ἐξ ὑφάσματος λίνου ἢ ἐρίων (μαλλίων), ἢ δέρματος ἢ ἐκ μετάλλου. Τῶν γυναικῶν ἡ ζώνη ἐκαλεῖτο ζ ώ ν ι ο ν.

Ὁ σκοπὸς τῆς ζώνης ἦτο πρὸς διατήρησιν τοῦ ἐνδύματος ἐπί τινος θέσεως ἐπὶ τοῦ σώματος· ἔχει δὲ καὶ ἄλλον σκοπὸν ὅταν οἱ ἄνθρωποι ἐνεδύθησαν πολλὰ ραπτὰ ἐνδύματα κατὰ τὸν ἀσιατικὸν τρόπον.

Εἰς τοὺς κατοικοῦντας εἰς τόπους ὑγροὺς καὶ θερμοὺς ἡ παχεῖα ἢ βαθεῖα ζώνη χρησιμεύει πρὸς διατήρησιν θερμότητος διαρκοῦς ἐπὶ τῆς κοιλίας καὶ ἰδίως ἐπὶ τοῦ στομάχου· διότι θερμαίνει τὸν στόμαχον καὶ εὐκολύνει τὴν πέψιν· καὶ προσέτι προφυλάττει ἐκ βλάβης ἐκ περιψύξεως· ὅταν ἡ κοιλία προσβληθῇ ὑπὸ ρεύματος ἀέρος ὑφίσταται ἐρεθισμοὺς καὶ φλογώσεις εἰς τὰ σπλάγχνα, ἐξ ὧν ἐπέρχονται πόνοι, διάρροια, δυσεντερία, κλπ. Διὰ τοῦτο οἱ ἀνατολῖται φέρουσι πλατείας ζώνας καλυπτούσας τὸ πλεῖστον τῆς κοιλίας, καὶ παρ' ἡμῖν οἱ φέροντες ἐγχώριον ἐνδυμασίαν ἔχουσι τὴν ζώνην πλατεῖαν οὐ μόνον οἱ ἄνδρες ἀλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες· ἔχει λοιπὸν ἡ τοιαύτη ζώνη ὑγιεινὸν σκοπόν. Βαθύζωνοι ἦσαν αἱ Τρωαί.

Ἐὰν ἡ ζώνη συσφίγγῃ μετρίως τὴν μέσην ἤτοι τοὺς ὀσφύας μῦς, ἐπιφέρει αὔξησιν τῆς δυνάμεως αὐτῶν, καὶ δύναταί τις ν' ἀντέχῃ περισσότερον εἰς τὸ βάδισμα, καὶ βάρη περισσότερα ν' ἀνέχηται. Διὰ τοῦτο ὑποφέρουσιν οἱ φοροῦντες σιλαχλίκιον, τὸ ὁποῖον συσφίγγεται διὰ τελαμῶνος (λωρίου) ἐπὶ τῆς μέσης, πολὺ βάρος, τὸ ἀποτελούμενον ἐκ δύο μεγάλων μπιστολίων, ἐκ χαρπίου, ἐκ μεγάλης μαχαίρας (γιαταγανίου), ἐκ τῶν βαλασκῶν, κλπ.

Ἐὰν ὅμως ἡ ζώνη ἦνε στενὴ καθ' ὅλα, καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, καὶ γίνεται πλέον τοῦ δέοντος περίσφιγξις, τότε ἡ τοιαύτη ζώνη καθίσταται ἐπιβλαβὴς τῇ ὑγιείᾳ· διότι πιέζει ὑπὲρ τὸ δέον τὰ σπλάγχνα, βλάπτει ταῦτα· ἐπιφέρει δυσπεψίαν, στενοχωρίας, καὶ συμφορήσεις πρὸς τὰ ἄνω· ἐπὶ δὲ τῶν ὀσφύων μυῶν (κρεάτων τῆς μέσης) ἐπιφέρει ἀτροφίαν καὶ ἀδυναμίαν αὐτῶν· καὶ ἐν γένει ἡ περισφίγγουσα στενὴ καὶ μάλιστα δερματίνη ζώνη, ἐπιφέρει ἀτροφίαν, καὶ σκλήρυνσιν τῶν ἐκ ταύτης πιεζομένων μερῶν τοῦ σώματος.

Περὶ χειρίδων (χειροκτίων).

Ἐπὶ ὁμηρικῆς ἔτι ἐποχῆς ὑπῆρχον ἐν χρήσει τὰ χειρόκτια, ἅπερ ἐκαλοῦντο χειράδες· ἀλλ' ἔφερον ταῦτα οὐχὶ οἱ εὐγενεῖς, ἀλλ' οἱ γεωργοὶ ὅταν ἐθέριζον ἵνα προφυλάττωνται αἱ χεῖρες ἐκ τῆς προσβολῆς τῶν ἀκανθῶν καὶ ἰοβόλων ἑρπετῶν.

Οἱ Πέρσαι ὅμως εἶχον ταῦτα χάριν τρυφηλότητος· ὑπὸ τὴν χρῆσιν ταύτην εἶχον καὶ οἱ εὐρωπαῖοι τὰ χειρόκτια κατὰ τὸν μεσαιῶνα, καὶ ἔφερον ταῦτα οἱ ἐξευγενισμένοι, καὶ ἀπετέλουν συστατικὸν τῆς ἐξευγενισμένης ἐνδυμασίας. Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὡς καὶ νῦν καὶ αὐτοὶ οἱ δυτικοὶ κληρικοὶ ἔφερον χειρόκτια. Ὅταν οἱ σταυροφόροι ἐκυρίευσαν τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ ἔθεσαν οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ἐν αὐτῇ Λατῖνον, οὗτος φέρων τὴν τοῦ Πατριάρχου στολὴν ἐφόρει καὶ χειρόκτια. Ἡ ἀνατολικὴ ὅμως ἐκκλησία ἀπαγορεύει ταῦτα εἰς τοὺς ἱερωμένους, ὡς ἀπαγορεύει καὶ τὴν χρῆσιν τοῦ ἀλεξιβροχίου (ὀμπρέλλας)· διότι θεωρεῖ ταῦτα θηλυπρεπῆ καὶ ἀναρμόδια εἰς τοὺς στρατιώτας τοῦ Ὑψίστου.

Ὁ κύριος σκοπὸς τῶν χειροκτίων εἶνε, ἡ προφύλαξις τῶν χειρῶν ἐκ τῆς προσβολῆς τοῦ δρυμέως ψύχους, διόπερ χρησιμώτερά εἰσιν εἰς τοὺς κατοίκους τῶν βορείων κλιμάτων. Ἡ εἰσέτι διατήρησις τινῶν ἐθίμων τοῦ μεσαιῶνος πρὸς τὸν ἐξευγενισμὸν ἐπέφερεν ὥστε καὶ ὅταν δὲν ὑπάρχῃ ἐπαισθητὸν ψῦχος νὰ γείνηται χρῆσις χειροκτίων οὐ μόνον πρὸς κάλυμα χειρὸς ἀκόμψου καὶ κακῶς ἐχούσης, ἀλλὰ καὶ ὡραίας χειρὸς καὶ ὡραίων δακτύλων, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς χρησεως τῶν χειροκτίων καθίστανται ἀφανῆ.

Τὰ στενὰ χειρόκτια τὰ χάριν καλλωπισμοῦ καὶ λεπτότητος φερόμενα ἐπιφέρουσι βλάβας καὶ διαταράξεις τῇ ὑγίειᾳ, ἐμποδίζουσι τὴν ἄδηλον διαπνοὴν τῶν χειρῶν, πιέζουσι τὴν χεῖρα, καὶ τὸ αἷμα ἐμποδίζουσι νὰ ἔλθῃ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς, διὸ φέρεται πρὸς τὰ ἄνω, ἐξ οὗ ἐπιγίγνονται συμφορήσεις τοῦ στηθους καὶ τοῦ προσώπου, σκοτοδινία, κεφαλαλγία εἰς τοὺς πρὸς ταύτην διατεθειμένους, καὶ διαταράξεις τῆς πρὸς φαγητὸν ὀρέξεως.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ σωμασκίας.

Ἡ μεγάλη ὑπόληψις, ἣν ὁ σπουδαῖος κόσμος πρὸς πολλὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων προγόνων ἑλλήνων ἔχει, ἐπέφερε καὶ τὴν ἀναγνώρησιν τῆς σωμασκίας πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων. Ὅθεν πανταχοῦ ἐν Εὐρώπῃ κατὰ μίμησιν

τῶν ἀρχαίων εἰσήχθησαν αἱ σωμασκίαι εἰς ἅπαντα τὰ ἐκπαιδευτήρια ἀρρένων τε καὶ θηλέων. Πολλαχοῦ ὁ νεωτερισμὸς προσέθηκε εἰς τὰ τῶν ἀρχαίων εἴδη σωμασκίας καὶ νέα σχετικὰ ἐκείνοις. Ἀλλὰ πάντες οἱ τῆς σωμασκίας διδάσκαλοι περιορίζουσι τὴν διάνοιάν των εἰς τὰ τυπικὰ καὶ κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων γυμνάσματα, χωρὶς νὰ διερευνήσωσιν ἂν ταῦτα κατὰ τὰς νέας ταύτας ἐποχὰς συμβαδίζωσι καὶ ἐκπληρῶσι καλῶς τὸν σκοπόν.

Οἱ ἀρχαῖοι, ἐκτὸς τῶν Σπαρτιατῶν, τὰς σωμασκίας εἶχον μόνον διὰ τοὺς ἄρρενας· τὰ εἴδη τῶν σωμασκιῶν ἦσαν προσωριαμένα ὅπως παρέξωσι ῥώμην καὶ ἰσχὺν εἰς σῶμα κατάλληλον πρὸς πόλεμον· τότε ὁ πόλεμος ἐγένετο δι' ἀγχιμαχίας· καὶ ὁ ἰσχυρότερος τὸ σῶμα ἠδύνατο τὸ ἀκόντιον ἰσχυρότερον καὶ ἐπιτυχέστερον νὰ ῥίψῃ, καὶ διὰ τῆς πάλης νὰ καταβάλῃ τὸν ἐχθρόν του, καὶ διὰ τῆς ταχύτητος τῶν ποδῶν του νὰ κυνηγήσῃ τὸν ἐχθρόν του, ἢ αὐτὸς νὰ τρέξῃ φεύγων, ὅπως διαφύγῃ κίνδυνον. Πρὸς τὰ τοιαῦτα καὶ τὰ ὅμοια περιεστρέφοντο τότε αἱ σωμασκίαι.

Ἤδη ὁ πόλεμος γίνεται διὰ τηλεμαχίας. Ἡ ἐν μάχῃ διαχείρισις τῶν ὅπλων γίνεται δι' ἄλλων σωματικῶν κινήσεων καὶ θέσεων. Ἑπομένως αἱ σωμασκίαι κατὰ ταῦτα πρέπει νὰ γίνωνται. Τὰ σχοινοβατικὰ οὕτως εἰπεῖν γυμνάσια, ἅπερ ὁ νεωτερισμὸς τῶν εὐρωπαίων ἀβασανίστως πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν τῶν ἀρχαίων εἰσήγαγεν ὡς συντελοῦντα πρὸς τὴν ἐνίσχυσιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων, εἰσὶν ὅλως ἀκατάλληλα καὶ ἀποφευκτέα, πρόξενα δ' ἐνίοτε καὶ σωματικῆς βλάβης, ὅταν μάλιστα γείνωνται ὑπερβαλόντως. "Ἡ ὑπερβάλλουσα σωμασκία, καθίστησι, κατὰ Πλάτωνα, ἀγριωτέρους τοὺς γυμναζομένους." Αἱ σωμασκίαι κατὰ τὰς ἐποχὰς ταύτας πρέπει νὰ γείνωνται σύμφωνα πρὸς τὸν σκοπὸν καὶ τὴν φύσιν. Τῶν μὲν μικρῶν παιδίων τῶν ἀλληλοδακτικῶν ἔστωσαν ὁ βηματισμός, τὸ ἐναρμόνιον βῆμα, ὁ δρόμος, ἡ κρικελασία, ἡ σφαῖρα, κλπ. μετὰ διασκεδάσεως ἵνα κινῆται τὸ παιδίον διαφόρως· διότι ἡ κίνησις ἐν τῇ ἡλικίᾳ ταύτῃ εἶνε τροφὴ σώματος καὶ πνεύματος· ἄνευ ἀσκήσεως, ἄνευ κινήσεων σωματικῶν τὸ σῶμα μαραίνεται, ὅσον δήποτε καλῶς διὰ τροφῶν καὶ ἂν τρέφηται τὸ παιδίον.

Ὅταν τὸ σῶμα ἐκ φύσεως ἐνδυναμωθῇ καὶ ἀφιχθῇ εἰς τὸ 14 ἔτος, τότε γυμναστέον τὴν ὁπλασκίαν, ἥτις καὶ τὰς σω-

ματικὰς καὶ τὰς πνευματικὰς δυνάμεις ἐνισχύει, καὶ πρὸς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν καὶ πόλεμον ἱκανὸν καθίστησι.

Τὰ κοράσια ὡς ἐκ τοῦ διοργανισμοῦ των καὶ τοῦ προορισμοῦ των οὐδόλως πρέπει νὰ ὑποβάλλωνται εἰς τὰς εἰσαχθείσας κατ᾿εὐρωπαϊκὸν πιθηκισμὸν σωμασκίας εἰς τὰ ἐκπαιδευτήρια. Πρὸς ταῦτα ἀρκεῖ ἡ ἐκμάθησις τοῦ χοροῦ, καὶ ἡ οἰκιακὴ ὑπηρεσία πρὸς ἐκγύμνασιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων.

Τοιαύτας τινὰς ἰδέας πληροφορούμεθα ὅτι καὶ ὁ κ. Καλαμήδας Νομάρχης, ἀνὴρ σπουδαῖος, καὶ πεπειραμένος διοικητικὸς ὑπάλληλος ὑπέβαλεν εἰς τὸ ἁρμόδιον ὑπουργεῖον, τὸ ὁποῖον ὀφείλει μελετῆσαι καλῶς τὸ θέμα, ὡς ἓν ἐκ τῶν σπουδαιοτέρων, καὶ ἐγκαίρως προληφθῶσι πολλαὶ ὑγιειναὶ βλάβαι προερχόμεναι ἐκ τῆς ἐπιβαλλομένης ἤδη γυμναστικῆς εἰς τοὺς σπουδαστάς, ἄνευ διακρίσεως τῆς σωματικῆς καταστάσεως τοῦ γυμναζομένου νέου, ἄνευ προσήκοντος μέτρου, καὶ ἐν γένει ἄνευ ἀποτελεσματικοῦ σκοποῦ.

Παρὰ τοῖς ἀρχαίοις διεκρίνοντο αἱ σωμασκίαι εἰς παιδιὰς καὶ εἰς ἀσκήσεις.

Αἱ παιδιαὶ ἦσαν διὰ τοὺς παῖδας. Ἡ σφαίρισις ἢ σφαιρομαχία, ἥτις ἦτον τὸ ἀγαπητότερον, καὶ ἐξετελεῖτο διαφόροις τρόποις, ὧν τινες διατηροῦνται καὶ παρ᾿ἡμῖν· ἦσαν καὶ πολλαὶ ἄλλαι, ὧντινες ὡσαύτως διατηροῦνται εἰσέτι παρ᾿ἡμῖν. Ταῦτα ἐγείνοντο πρὸς εὐκαμψίαν καὶ εὐεξίαν τοῦ σώματος.

Αἱ ἀσκήσεις ἦσαν μὲν διὰ τοὺς νέους πρὸς πολεμικὸν σκοπόν. Εἶχον δὲ αὗται καὶ ὑγιεινὸν σκοπόν· διότι συνετέλουν πρὸς διατήρησιν τῆς ὑγιείας, διότι ὅταν τὸ σῶμα ἐνισχύηται διὰ τῶν ἀσκήσεων, διατηρεῖται καὶ ἡ ὑγίεια. Ὑπὸ τὴν ἔποψιν ταύτην ὁ Ἱπποκράτης καὶ οἱ σύγχρονοι τούτου καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἰατροὶ μετεχειρίζοντο τὰς σωμασκίας καὶ πρὸς ὑγιεινὴν ἢ διαιτητικὴν θεραπείαν. Φαίνεται ὅτι ἡ ἔννοια αὕτη εἶνε ἀρχαιοτάτη· διότι τὰ γυμνάσια ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς τὸν Ἀπόλλωνα, ὅστις ἦτον ὁ θεὸς τῶν ἰατρῶν. Διὰ τοῦτο τὸ πάλαι οἱ τῶν γυμνασίων διευθυνταί, οἱ γυμνασταὶ καὶ λοιποὶ ἐγνώριζον ἰατρικὴν καὶ ἐθεράπευον καὶ πάσχοντας.

Δύο δὲ τούτων ὁ Ἴκκος καὶ ὁ Ἡρόδικος ἔτι μᾶλλον ἐφήρμωσαν τὴν γυμναστικὴν εἰς τὴν θεραπευτικὴν καὶ ἥνωσαν μετὰ ταύτης τὴν δίαιταν, τὴν ἐγκράτειαν, καὶ τὴν σωφροσύνην. Ὁ Ἡρόδικος δὲ κατεχράσθη τὴν τοιαύτην θεραπευτικήν, καὶ ἐπέφερε μᾶλλον βλάβας ἢ ὠφελείας.

Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι ἡ γυμναστικὴ γιγνομενη κατὰ τὸν σκοπὸν ἐνισχύει τὸ σῶμα, καὶ προφυλάττει τὴν ὑγίειαν καὶ μάλιστα εἰς τόπους νοσώδεις ἐκ μιασματικων πυρετῶν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Λυκοῦργος ὁ τῆς Σπάρτης νομοθέτης ἐνομοθέτησε πολὺ τὰς σωμασκίας, καὶ εἰς αὐτὰς τὰς παρθένους ἐπέβαλε· διότι τὸ κλίμα τῆς Σπάρτης εἶνε φύσει νοσῶδες πρὸς διαλείποντας πυρετούς.

Δ.′ ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ ἰκτέρου.

Ἡ λέξις ἴκτερος (κοινῶς χρυσὴ ἢ κιτρινάδα) παράγεται ἐκ τοῦ ἰκτίς, ὅπερ εἶνε ζῶον ἔχον κιτρίνους ὀφθαλμούς, προέρχεται ἐκ παθήσεως τῆς χολοδόχου κύστεως. Ἡ πάθησις ταύτης προέρχεται ἐξ ἐξογκώσεως τοῦ ἥπατος, ἐξ ἁπλῆς διαβατικῆς συμφορήσεως, ἐκ χρονίας φλογώσεως, ἐξ ὀξείας φλογώσεως, κλπ. εἶνε λοιπὸν ὁ ἴκτερος οὐχὶ ἰδία νόσος, ἀλλὰ σύμπτωμα μέγα τῆς παθήσεως τῆς χολοδόχου κύστεως· διότι δὲν χύνεται ἡ χολὴ ὑπὸ τὸν πυλωρὸν ἐντὸς τοῦ δωδεκαδακτύλου ἐντέρου.

Ἐπέρχεται ἄλλοτε αἴφνης καὶ διὰ μιᾶς, καὶ ἄλλοτε κατ' ὀλίγον. Ἀναφαίνεται κατ' ἀρχὰς ἐπὶ τοῦ λευκοῦ τῶν ὀφθαλμῶν, ἐπὶ τοῦ κάτω μέρους τοῦ λαιμοῦ, καὶ ἐπὶ τέλους ὅλον τὸ δέρμα καθίσταται κιτρινον ὡς ὁ χρυσός, ὅλοι σχεδὸν οἱ χυμοὶ τοῦ σώματος ἔχουσι κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον βαφὴν κιτρίνην καὶ σίελος καὶ οὖρον· τὰ δὲ κόπρανα εἰσι λευκά. Τοῦτα δεικνύει ὅτι ἡ χολὴ δὲν χύνεται τότε εἰς νὰ ἔντερα, ἀλλ' ἀπορροφᾶται καὶ φέρεται πανταχοῦ ἐν τῷ σώματι διὰ τοῦ αἵματος, ὅπερ τότε ἔχει καὶ τὰ τῆς χολῆς συστατικά.

Διακρίνεται εἰς δύο εἴδη ὁ ἴκτερος.

Τὸ ἓν εἶνε ἁπλοῦν, καὶ ἐπισυμβαίνει ἐνίοτε ἐκ ταραχῆς τοῦ στομάχου, ἐκ διαταράξεως τῶν πνευμόνων, ἐκ μεγάλης θερμότητος, ἐκ πολυφαγίας, ὅταν γίνηται δυσπεψία, ἐκ σφοδρῶν ταραχῶν ἠθικῶν, ἐξ αἰφνηδίας λύπης, κλπ. συμβαίνει σπασμὸς τοῦ ἀγωγοῦ τῆς χολῆς καὶ ἐμποδίζεται ἡ χύσις ταύτης εἰς τὰ ἔντερα· γίνεται δὲ καὶ ἐκ λίθων τῆς χολοδόχου κύστεως.

Ὁ ἴκτερος οὗτος θεραπεύεται εὐκόλως καὶ διαφόροις τρόποις. Διὰ λουτρῶν, ποτῶν δροσιστικῶν, ἀναπαύσεως, διαμονῆς ἐν ἐξοχικῇ οἰκίᾳ, διασκεδάσεως, κλπ. ὠφελεῖ τὸ ἀφέψημον τῶν μίσχων τῶν κεράσων, καὶ τῆς ῥίζης τῶν ἀσπαράγγων, στάγματα κανθαρίδων, ἡ ἀλοή, ἡ ἄρκευθυς (κεδρόκουκα), τὰ ὑπόξινα ποτά, ἀφέψημα φύλλων καρύας, ἡ ἀποχὴ γάλακτος κλπ.

Κοινῶς θεραπεύουσι τοῦτον διαφόροις τρόποις· ποιοῦσι τρεῖς χαράξεις ὑπὸ τὴν γλῶσσαν ἐπὶ τοῦ χαλινοῦ αὐτῆς· ἢ ἐπὶ τοῦ μεσοφρύου. Δίδουσιν κόνιν ἐκ ζιγγιβάρεως (πιπερορίζης) ἐπὶ 4 ἡμέρας. Δίδουσι δύο δράμια ὑδροχλωρικῆς ἀμμωνίας, (νισαντίρι) ὑπὸ κόνιν, μετ' ἴσου ποσοῦ ζαχάρεως διηρημένης εἰς δύο ἴσα μέρη, ὧν τὸ ἓν λαμβάνει ὁ πάσχων τὴν πρωΐαν, καὶ τ' ἄλλο τὴν ἑσπέραν ὑπὸ λήγουσαν σελήνην (χάση φεγγαρίου)· καὶ ὁ χυμὸς τοῦ ὀνίσκου θεραπεύει (ἴδε Φοῖβον ε. ε. σελ. 21) κλπ.

Γραῖαί τινες χωρικαὶ θεραπεύουσι τὴν χρυσῆν μυστικῶς δίδουσαι πρὸς κατάποσιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀνὰ μίαν σταφίδα ἀκεραίαν· τὸ μυστικὸν τοῦτο φάρμακον εἶνε βδελυρότατον καὶ ἴδιον τοῦ ἀκαθάρτου βίου των· ἐντὸς τῆς σταφίδος θέτουσι τρεῖς φθεῖρας κορμοῦ.

Τὸ ἄλλο εἶδος τοῦ ἰκτέρου προέρχεται ἐκ τῆς ὀξείας φλογώσεως τοῦ ἥπατος, καὶ εἶνε ὅλως συμπτωματικόν, καὶ θεραπεύεται μετὰ τῆς θεραπείας τοῦ πάθους. Προέρχεται καὶ ὅταν τὸ ἧπαρ εἶνε εὐπαθὲς καὶ ἐρεθισμένον, ὅταν ἐπισυμβῶσιν ἐν τῷ μεταξὺ ταραχαί, προσβολὴ ψύχους, κλπ. Ὁ τοιοῦτος ἴκτερος θεραπεύεται συνθεραπευομένου καὶ τοῦ ἥπατος.

Ἐν τῇ ἰατρικῇ ὑπάρχει καὶ ἴκτερος ἐ ρ υ θ ρ ὸ ς (φοινιγμός), μ έ λ α ς, χ λ ω ρ ὸ ς τῶν ν ε ο γ ν ῶ ν· κοινῶς διακρίνεται χρυσὴ κ ι τ ρ ί ν η καὶ χρυσὴ λ ε υ κ ή, αὕτη ἀνάγεται εἰς τοὺς σπληνικούς.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τῆς ὑγρᾶς ἀμμωνίας.

Τὸ ὑγρὸν τοῦτο ὀσφραινόμενον ἐπιφέρει ἰσχυρὸν κεντισμὸν εἰς τὴν ῥίνα, ἐξ οὗ καὶ δάκρυα χύνονται ἐκ τῶν ὀφθαλμῶν,

καὶ ἐὰν διαρκέστερον προσβάλλῃ ἐπέρχεται ἐρυθρίτης τῶν ὀφθαλμῶν· ἐὰν δὲ ἰσχυρῶς καὶ διαρκέστερον ὀσφρανθῇ τις, ἐνδέχεται νὰ ἐπισυμβῶσι λίαν δυσάρεστα ἀποτελέσματα καὶ αὐτὸς ὁ θάνατος.

Ἐὰν ἐπιτεθῇ ἐπὶ τοῦ δέρματος, ἐπιφέρει θερμότητα· ἐὰν οὕτω μείνῃ καιρόν τινα, ἐπιφέρει καῦσιν καὶ φλύκταιναν ὡς τὸ ἐκδόριον. Διὰ τοῦτο ὅταν θέλῃς ταχέως ν᾽ἀφαιρέσῃς τὴν ἐπιδερμίδα τοῦ σώματος ἔκ τινος μέρους, ἵνα ἐπιθέσῃς μορφίνην ἢ ἄλλο ἰατρικόν, χρῶ τὴν ἐπίθεσιν τῆς ἀμμωνίας ὡς ἑξῆς·

Λάβε νόμισμα χρυσοῦν ἢ ἀργυροῦν καθάρισον τὴν ἐπιφάνειάν του, καὶ ἔνσταξον ἐπ᾽αὐτῆς στάγματα ὑγρᾶς ἀμμωνίας καυστικῆς ἰσχυρᾶς, καὶ ἐπίθεσον ἐπὶ τοῦ δέρματος. Μετά τινα λεπτὰ ὥρας ἀφαίρεσον τὸ νόμισμα, καὶ εὑρίσκεις τὴν ἐπιδερμίδα ἐξογκωμένην φλυκταινώδη, ἀφαίρεσον διὰ λαβίδος ταύτην, καὶ ἐπίθες ἐπὶ τοῦ γυμνοῦ οὕτω δέρματος τὸ ἰατρικὸν τῆς βουλήσεώς σου. Οὕτως ἐπιτίθεται 1/2 κόκκος ἢ εἷς θειϊκῆς μορφίνης πρὸς θεραπείαν νευραλγίας, ρευματισμοῦ, κλπ. Ἡ μέθοδος αὕτη τῆς θεραπείας καλεῖται ἐνδερμική.

Διὰ τῆς ὀσφρήσεως ἐπιφέρει διέγερσιν τοῦ νευρικοῦ συστήματος· διὰ τοῦτο ὀσφραινομένη ὀλίγον ἐπαναφέρει τοὺς λειποθυμημένους, καὶ ἐνίοτε καὶ τοὺς πνιγμένους· ὠφελεῖ κατὰ τῆς ὑστερικῆς συγκοπῆς, κατὰ τῆς κεφαλαλγίας κλπ.

Κατὰ τῆς κεφαλαλγίας, ἢ τῆς ἡμικρανίας, πρέπει νὰ ὀσφραίνηται κατ᾽ὀλίγον καὶ συνεχῶς. Ἵνα λοιπὸν ὁ πάσχων ἔχῃ ἀτμοὺς ὀλίγους ἀμμωνίας γίνεται μίγμα ἐξ ὑδροχλωρικῆς ἀμμωνίας εἰς κόνιν καὶ ἀσβέστου τιτάνου, τὰ ὁποῖα ἀναμιγνύονται καλῶς καὶ τίθενται ἐντὸς φιάλης πωμωμένης διὰ φελλοῦ. Ὅταν λοιπὸν θέλῃς νὰ ὀσφραίνησαι ἀτμοὺς ἀμμωνίας, ὀσφράνθητι τοῦτο· διότι ἐξάγονται κατ᾽ὀλίγον τοιοῦτοι ἀτμοὶ ἀβλαβῶς, καὶ διαρκοῦσι πολλὰς ἡμέρας. Κατὰ τῆς ἡμικρανίας ἢ κεφαλαλγίας χρῶ καὶ τὴν κάτωθι σκευασίαν, ἥτις ἐπιτυγχάνει καλῶς.

Λάβε οἰνοπνεύματος δυνατοῦ	δρ.	40
καφουρᾶς	,,	5
ἀμμωνίας ὑγρᾶς καυστικῆς	,,	10
ἐλαίου τοῦ γλυκανίσου	,,	1

μῖξον, καὶ φύλαξον ἐν φιάλῃ.

Χρῆσις. — Ὅταν ἔλθῃ ὁ πονοκέφαλος ὀσφράνθητι συνεχῶς τὸ ἰατρικὸν τοῦτο, καὶ λάβε μικρὸν τεμάχιον λευκοῦ πανίου ἐπίμηκες ὡς ταινία 6 ἢ 7 δακτύλων, ἔμβρεξον ἐκ τοῦ ὑγροῦ, καὶ ἐπίθες ἐπὶ τοῦ μετώπου, καὶ ἄφες μέχρις οὗ στεγνώσῃ, καὶ πάλιν ἔμβρεξον τὸ πανίον καὶ ἐπίθες, καὶ ἐπανάλαβε συνεχῶς μέχρι παύσεως τοῦ πονοκεφάλλου· ἀλλὰ ταυτοχρόνως πρέπει νὰ γείνηται καὶ ἡ ὄσφρυνσις.

Πρόσεξον ὅπως τὸ πανίον ἦνε μετρίως ἐμβρεγμένον ἵνα μὴ ρέῃ τὸ ὑγρὸν ἐπὶ τῶν ὀφθαλμῶν· διότι βλάπτει τούτους.

Ἐὰν ἡ καυστικὴ ὑγρὰ ἀμμωνία ἑνωθῇ μετὰ κοινοῦ ἐλαίου ὑπὸ ἀναλογίαν ἑνὸς μέρους ταύτης μετὰ 6 ἢ 8 μερῶν τούτου, ἀποτελεῖται σαπωνώδης ἀλοιφή, ἥτις καλεῖται ἰατρικῶς ἄλειμμα δι' ἀμμωνίας (λινιμέντο βολάτιλε) καὶ φυλάττεται ἐντὸς φιάλης πωμωμένης.

Ἡ ἀλοιφὴ αὕτη ἐπαλειφομένη ἐπὶ τοῦ σώματος τοῦ πάσχοντος ἐκ ρευματικῶν πόνων ἕνεκα κρυολογήματος διαλύει τούτους· ἐπιφέρει θερμότητα ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ αὐξάνει τὴν ἄδηλον· διαπνοήν. Καλόν ἐστι νὰ πίῃ ὁ πάσχων καὶ ἔμβρεγμα ἐκ φιλύρας (τιλίου), ἢ τσαΐου, ἢ ἀκτῆς (σαμπούκου) διότι οὕτως αὔξεται ἡ θερμότης τοῦ σώματος καὶ τὸ κρυολόγημα ταχέως διαλύεται.

Καυστικῆς ὑγρᾶς ἀμμωνίας ἐὰν ἐπιστάξῃς στάγματά τινα ἐπὶ πληγῆς, προελθούσης ἐξ ὄφεως, σκορπίου ἢ λυσσῶντος κυνός, διαλύει τον ἰὸν (τὸ δηλητήριον)· τινὲς δίδουσι καὶ ἐσωτερικῶς 6 ἢ 8 στάγματα ταύτης ἐν ὕδατι, ὅπερ ὠφέλιμον.

Τινὲς θεωροῦσι καλὸν ὅπως ἑνοῦται μετὰ διπλασίου ὕδατος, οὕτως ὠφελεῖ ἐπιτιθεμένη κατὰ τοῦ δαγκάματος, τῶν κωνώπων, κλπ. Ἕκαστος πρέπει νὰ ἔχῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ του ποσόν τι ἀμμωνίας.

Ἐσωτερικῶς ἐὰν ἐνσταλαχθῶσιν 6 ἕως 8 σταγῶνες ἐντὸς ποτηρίου ὕδατος ψυχροῦ, καὶ ποθῇ τὸ ὑγρόν, διαλύει τὴν μέθην, δύναται ἐν μεγίστῃ ἀνάγκῃ νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ δόσις μετὰ ἡμίσειαν ὥραν.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ

Καπνίσματα καὶ ὑποκαπνίσματα.

Ἡ ἐντὸς διαστήματός τινος διάχυσις ἀερίου ἢ ἀτμῶν πρὸς ἀλλοίωσιν τῆς τοῦ ἀναπνεομένου ἀέρος ἰδιότητος, καὶ τροποποίησιν τῆς δυνάμεως αὐτοῦ ἐπὶ τῆς τοῦ σώματος οἰκονομίας καλεῖται κάπνισμα. Ἐὰν δὲ γίνηται τοῦτο ἐπὶ μέρους τοῦ σώματος πάσχοντος, ὅπερ διατηρεῖται περιωρισμένον διὰ περικαλυμμάτων καλεῖται ὑποκάπνισμα.

Τὸ κάπνισμα λοιπὸν δύναται γενέσθαι διὰ ξηρῶν ἀτμῶν σώματός τινος, ἢ δι' ὑγρῶν ἀτμῶν ὑγροῦ.

Τὸ ξηρὸν κάπνισμα γίνεται διὰ τοῦ σακχάρου, δι' ἀρκευθίδων (σφαίρια κέδρου, κενδρόκουκα), δι' ἠλέκτρου, θείου, ὑδραργύρου, βενζόης, ὀλυβάνου, κλπ. Ἕκαστον τούτων ἐπιρρίπτεται ἐπὶ φλεγόντων ἀνθράκων, οἱ δὲ ἐκ τούτων παραγόμενοι ξηροὶ ἀτμοὶ πληροῦσι τὸ διάστημα, ἔνθα ὑπάρχει ὁ πάσχων, ἢ πληροῦσι περιωρισμένον μέρος.

Τὸ ὑγρὸν κάπνισμα γίνεται διὰ τῶν ἀτμῶν βράζοντος ὕδατος, ἔνθα ἐνυπάρχουσι καὶ ὕλαι ἀρωματικαί, Γίνεται τοῦτο τοπικῶς ἐπὶ μέρους τοῦ σώματος πρὸς θεραπείαν ἰσχιάδος, καὶ ἄλλων τοπικῶν παθῶν. Τότε διευθύνονται ἐν περιωρισμένῳ χώρῳ, ἐντὸς τοῦ ὁποίου κεῖται τὸ ἐξατμίζον ἄγγος, ἢ διὰ χώνης ἢ ἄλλου σκεύους διευθύνεται ἐπὶ τινος χώρας τοῦ σώματος· ἐντὸς τῶν ὤτων, τῶν ρωθώνων, τοῦ φάρυγγος, κλπ. Τὸ ὑγρὸν κάπνισμα ἀνάγεται εἰς τὰ ἀτμώδη λουτρά, περὶ ὧν ἰδὲ Παραφοῖβον.

Κάπνισμα διὰ χλωρίου.

Ὁ σκοπὸς τοῦ καπνίσματος τούτου ἐστὶν ἡ διὰ χλωρίου καταστροφὴ μιασμάτων, εὑρισκομένων ἐν θαλάμῳ ἢ ἄλλῳ διαστήματι. Πρὸς παραρωγὴν τοῦ χλωρίου γίνεται τόδε τὸ μίγμα·

Λάβε ἅλατος κοινοῦ	δραχ.	100
ὀξειδωμένου μαγγανησίου	,,	30
ὕδατος κοινοῦ	,,	60
θειϊκοῦ ὀξέος	,,	60

Ἀνάμιξον ἐν πηλίνῳ ἀγγείῳ τὰ τρία πρῶτα εἴδη, καὶ προσθέσας εἶτα τὸ ὀξύ, ἀνακίνησον διὰ ῥάβδου· οὕτω παράγεται κατ' ὀλίγον καὶ διαρκῶς χλώριον, ὅπερ κατακοραίνει τὸν ἀέρα, ἔνθα κεῖται τὸ μίγμα· ἐὰν πρόκηται ἡ καταστροφὴ μιάσματος ἐν θαλάμῳ, τίθεται τὸ μίγμα ἐν αὐτῷ, καὶ πάντοθεν κλείεται ὁ θάλαμος· μετὰ 24 ὥρας, ἀνοίγονται θύραι καὶ παράθυρα πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ ἐν αὐτῷ ἀέρος. Τὸ ῥηθὲν ποσὸν ἱκανόν ἐστι πρὸς καθαρισμὸν θαλάμου ἐκτάσεως πέντε τετραγωνικῶν μέτρων· Οὕτως καθαρίζονται καὶ στρωμναί, καὶ ἐνδύματα κλπ. ὑποβαλλομένου τοῦ μίγματος ἐν κλειστῷ θαλάμῳ.

Γίνεται κάπνισμα διὰ μίγματος ἅλατος κοινοῦ, καὶ διὰ χλωρούχου τιτάνου, τίθεται ἐπὶ τριβλίου ἐν τῷ θαλάμῳ, ἢ διαλύεται ἐν ὕδατι, καὶ ἐμβρέχονται ὀθόνια, ἅπερ ἐκτίθενται ἐπὶ σχοινίων ἵνα ἐπιταχυνθῇ ἡ ἐξάτμισις, καὶ κορεσθῇ οὕτως ἀτμῶν ὁ ἀήρ· ἐκ τῶν ἀτμῶν τῶν παραγομένων ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν δύο τούτων σωμάτων.

Παράγεται χλώριον καὶ ὅταν τεθῇ ἐν φιάλῃ, ἢ ἐν ἄλλῳ ὑελίνῳ ἢ πηλίνῳ ἀγγείῳ μαγγανήσιον ὀξειδωμένον καὶ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ· οὕτως ἀναπτύσεται κατ' ὀλίγον χλώριον, καὶ δύναταί τις πρὸς προφύλαξιν φέρειν μεθ' ἑαυτοῦ τὸ μικρὸν ἄγγος τοῦτο, οὗπερ ἀνοίγει τὴν ὀπὴν κατὰ θέλησιν· ὑπάρχει καὶ ἐπίτηδες σκεῦος πρὸς τοῦτο φέρον στρόφιγγα.

Ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἦτο γνωστὸν τὸ διὰ καπνίσματος καθάρισμα τοῦ μιασματικοῦ ἀέρος. (Ἰδὲ Συνέκδ. ὑγιεινὴν ἐδ. Β' σελ. 13).

Συνήθως γίνονται ἀντιμιασματικοὶ καπνισμοὶ καὶ διὰ νίτρου, καὶ διὰ μαγειρικοῦ ἅλατος·

Λάβε νίτρου	*γραμ.*	16
θειϊκοῦ ὀξέος	,,	15

θέσον τὸ νίτρον ἐν ἀγγείῳ πιλίνῳ καὶ ἐπίχυσον τὸ θειϊκὸν ὀξύ, ἄφες ἐκτὸς τοῦ θαλάμου ἄχρις οὗ ἐκλυθῶσιν οἱ ἀτμοί, οἵτινες τὸ πρῶτον παράγονται ἐρυθροί, καὶ εἶτα ἀναφαίνονται λευκοί, τότε θέσον τὸ ἄγγος ἐντὸς τοῦ θαλάμου πρὸς καθαρισμόν.

Τὴν διὰ ξηρῶν καπνισμάτων θεραπείαν μεταχειρίζονται πολλαχοῦ ἐμπειρικοὶ ἀμαθεῖς ἰατροί, οἵτινες ἀγνοοῦντες τ' ἀποτελέσματα τῆς ὑπερβολῆς ἐπέφερον ὀλέθρους. Τινὲς

θεραπεύουσιν οὕτω τὸ σπυρόκωλον, τὰ συφιλιδικὰ πάθη, καί τινα κακοήθη ἐξανθήματα· θέτουσι κινάβαρι (θειοῦχον ὑδράργυρον) μεμιγμένον μετὰ μήλων κυπαρίσσου ἐπὶ ἀνθρακιᾶς, ἐφ' ἧς διατηροῦσι τὸν πάσχοντα περικεκαλυμμένον πάντοθεν δι' ὑφασμάτων, οὕτως ὥστε νὰ μὴ συγκοινωνῇ ὁ εἰσπνεόμενος ἀὴρ ὁ ἔχων τοὺς ἀναπτησομένους ἀτμούς, μετὰ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἀέρος. Πολλοὶ ὑπέφερον πτυαλισμόν, καί τινες ἀπέθανον.

Ἐν γένει γίνονται καπνίσματα καὶ ἀρωματικὰ καὶ δι' ἄλλων ὑλῶν κατὰ τὸν σκοπόν.

Κοτόψειρα ἢ λοιμώψειρα.

Εἶνε ζωΰφιον ὁρατὸν γυμνοῖς ὀφθαλμοῖς, γεννᾶται καὶ ζῇ ἐπὶ τῶν ὀρνίθων, περιστερῶν, καὶ ἄλλων πτηνῶν, πολλαὶ εὑρίσκονται ἐπὶ τοῦ ῥάμφους, καὶ ἐπὶ τῶν πτερῶν· διαφέρουσι κατά τι κατὰ τὸ εἶδος τοῦ ζώου (ἰδὲ ἀπέναντι εἰκόνα). Πολυπλασιάζονται ἐπὶ τῶν ὀρνίθων καὶ περιστερῶν τῶν κακῶς περιποιημένων, εἰς τὰ ὁποῖα φέρουσι τὸν θάνατον· ἅμα ψυχρανθῇ τὸ σῶμα φεύγουσι καὶ γίνονται ἀφανῆ. Μεταβαίνουσιν ἐνίοτε εἰς τὸν ἄνθρωπον, ἔνθα ἐπιφέρουσι κνισμὸν καὶ ἀνησυχίαν· ἀλλὰ ταχέως φεύγουσιν ἀπ' αὐτοῦ· διότι δὲν εὐδοκιμοῦσιν ἐπὶ τοῦ ἀνθρωπίνου δέρματος.

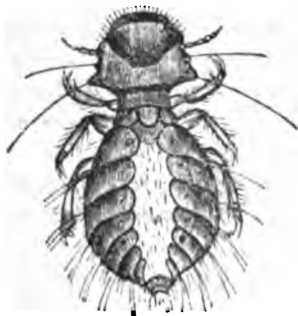

Ὁμοιάζουσι μὲ τοὺς φθεῖρας· ἐκεῖνοι ὅμως ἔχουσι προβοσκίδα, δι' ἧς ἐκμυζῶσι τὸ αἷμα, οὗτοι ἔχουσι στόμιον μὲ σιαγῶνας ἐχούσας δύο ὀδόντας ἐπὶ δὲ τῆς κεφαλῆς δύο κεράτια.

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει ὅτι "οἱ ὄρνιθες καὶ οἱ φασιανοὶ ἔχουσι φθεῖρας, ὅταν δὲν ἐντρίβωνται ἐν κονιορτῷ, ἄλλως καταστρέφονται ὑπὸ τῶν φθειρῶν.

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Βραΐλα 8 Δεκεμβρίου 1881.

Ἀξιότιμε ἰατρέ κ. Ι. Π. Πύρλα. *Εἰς Ἀθήνας.*

Πόσον θὰ ἐλογιζόμην εὐτυχὴς καὶ κατὰ πολλὰ ὑπόχρεος εἰς ἡμᾶς ἐὰν εἰς ἀπάντησιν διὰ τοῦ προσεχοῦς ἀξιολόγου φύλλου σας "Φοίβου" μοὶ ἐδίδατε τὴν ἑξῆς πληροφορίαν.

Ἐπειδὴ εἰς τὸ πρῶτον φυλλάδιον τοῦ "Φοίβου" τοῦ Δεκεμβρίου ὑπ' ἀριθ. 1 ὅπερ μοὶ περιῆλθε κατ' αὐτάς· διότι τυγχάνω συνδρομητής, εἶδον νὰ κάμητε λόγον περὶ τῆς ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν μυθιστορημάτων βλάβης καὶ νὰ συμβουλεύητε τοὺς ἀναγνώστας τῆς ἀποχῆς αὐτῶν, Σᾶς παρακαλῶ ἐν ὀλίγαις λέξεσι εὐαρεστούμενοι νὰ μοὶ εἴπητε, ἂν οἱ εἰς τὰ θέατρα συχνάζοντες ἀκροαταὶ εἰς τὴν αὐτὴν τῶν μυθιστορημάτων κατηγορίαν ὑπάγονται; ἢ ὄχι; καὶ ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διατὶ πολλάκις ὁ ἀκροατὴς ἐν τῷ θεάτρῳ συγκινεῖται περισσότερον παρ' ἐκ τῆς ἀναγνώσεως τῶν μυθιστορημάτων, καὶ ὅταν μάλιστα αἱ παραστάσεις εἶναι συγκινητικαί;

Εὔελπις ὅτι περὶ τοῦ ἀνωτέρω θέλω τύχει ὑμετέρας ἀπαντήσεως, ἐκφράζω ὑμῖν ἐκ τῶν προτέρων τὰς θερμάς μου εὐχαριστήσεις, μεθ' ὧν διατελῶ κτλ. *Ι. Η.*

Ἀπάντησις. Τὰ θέατρα ἀρχικὸν σκοπὸν εἶχον τὴν διὰ πράξεων διδασκαλίαν τῆς ἠθικῆς, ἔνθα τὴν μὲν ἀρετὴν παρίστανον βραβευομένην, τὴν δὲ κακίαν τιμωρουμένην. Αἱ τραγῳδίαι καὶ τὰ ἄλλα δράματα καὶ τὸ πάλαι καὶ νῦν εἰσὶν μυθιστορήματα ἠθικῆς διδασκαλίας γιγνομένης οὐχὶ δι' ἀναγνώσεως, ἀλλὰ διὰ παραστάσεως πραγματικῆς τῶν περιγραφομένων γεγονότων, ἐξ ὧν αἱ ἐντυπώσεις εἰς τοὺς ἀκροατὰς και θεατὰς γίνονται ζωηρότεραι, καὶ ἀποτελεσματικώτεραι αἱ διδασκαλίαι, παρ' οἷαι γίνονται διὰ μόνης τῆς ἀναγνώσεως.

Ὁ νεώτερος ὅμως πολιτισμός, ὅστις κυλίνδεται εἰς τὴν ὕλην, καὶ εἰς τὰς ἐκ ταύτης τέρψεις, οὐ πολὺ ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν ἠθικὴν τελειοποίησιν, ἣν καὶ ὁ χριστιανισμὸς καὶ ἡ ἠθικὴ φιλοσοφία ἐπιβάλλει εἰς πᾶσαν κοινωνίαν διὰ τοῦ εὐαγγελικοῦ ῥήματος, ἔσεσθε οὖν ὑμεῖς τέλειοι ὥςπερ ὁ πατὴρ ἡμῶν ὁ ἐν οὐρανοῖς τέλειός ἐστι παρεκτραπεὶς ἐκ τῆς ἠθικῆς τέρψεως ἐπήνεγκε τὴν παρεκκτροπὴν καὶ εἰς τὰς θεατρικὰς παραστάσεις, ἐν αἷς διδάσκονται ἐν πράγμασι τὰ ἀνηθικώτερα μυθιστορήματα.

Παρατήρησον ὅπου ὑπάρχουσι θέατρα τῆς τοιαύτης ἐποχῆς, ἐκεῖ καὶ ἡ ἠθικὴ διαφθορὰ προβαίνει μεγάλως· διότι μεγαλειτέρας διδασκαλίας καὶ ζωηροτέρας ἐντυπώσεις παρέχει ἡ ἐν τῷ θεάτρῳ παράστασις, παρὰ ἡ ἀνάγνωσις.

Χάριν λοιπὸν τῆς ἠθικῆς διαμορφώσεως ὀφείλουσιν οἱ γονεῖς καὶ οἱ παιδαγωγοὶ οὐ μόνον νὰ καταργῶσι τὴν ἀνάγνωσιν τῶν μυθιστορημάνων, ἐκτὸς ὀλίγων περιωρισμένων ἐντὸς τῆς ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ ν' ἀπέχωσι τῆς φοιτήσεως εἰς θέατρα τοιαύτης φύσεως· ἐκτὸς ἂν παρίσταται τραγωδία ἢ δρᾶμά τι ἠθικοῦ ποιητοῦ. Ἀποχὴ λοιπὸν καὶ τῶν Vaudevilles *καὶ τῶν παρομοίων παραστάσεων. Μισητοὶ καὶ ἐπικατάρατοι ἔστωσαν οἱ ἄρχοντες καὶ οἱ παιδαγωγοὶ οἱ εἰς τὰ τοιαῦτα φοιτῶντες.*

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3, προπληρωτέας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Δ′.—Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Μαρτίου 1882.—ΑΡ. 4.

Α′. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ

Περὶ λοιμοκαθαρτηρίων.

Κατὰ τὸν μεσαιῶνα ὁ πολιτισμὸς ἦτο περιωρισμένος ἐν μιᾷ μόνῃ τάξει ἀνθρώπων· ὁ δὲ λαὸς εὑρίσκετο ἐν ἀμαθείᾳ καὶ βαρβαρότητι, ἔμπλεος περιλήψεων καὶ δεισιδαιμονιῶν. Ἡ δημοσία ὑγίεια δὲν ὑπῆρχεν, αἱ δὲ ἐνσκήπτουσαι ἐπιδημικαὶ νόσοι ὑπῆρχον ὀλεθριώταται, πόλεις ὁλοσχερῶς ἐξωλοθρεύοντο. Ἅμα δὲ ἤρξατο ἡ ἐν τῇ Δύσει ἀναγέννησις τοῦ πολιτισμοῦ καὶ τῶν ἐπιστημῶν, ἀνεφάνη καὶ ἡ δημοσία ὑγίεια· τότε κατὰ τὰ τέλη τοῦ 1500 μ. Χ. συνεστήθησαν τὸ πρῶτον τὰ λοιμοκαθαρτήρια· ἔκτοτε ἄρχεται καὶ ὁ περιορισμὸς τῶν ἐπιδημικῶν νόσων. Ἡ ἐξαφάνισις τῆς πανώλης ἐκ τῆς Εὐρώπης ἄρχεται ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1700 ἐν δὲ τῇ Ἀνατολῇ πρὸ 40 ἐτῶν. Ἀπὸ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1,200 μ. Χ. μέχρι τοῦ 1500 μ. Χ. ἀριθμοῦνται ἀναφανεῖσαι 145 ἐπιδημίαι, ἀπὸ δὲ τοῦ 1500 μέχρι τοῦ 1800 ἀριθμοῦνται 103. Ἡ ἐλάττωσις αὕτη ἀποδίδεται εἰς τὴν πρόοδον τοῦ πολιτισμοῦ, ἐξ οὗ ἡ εὐζωΐα, ἡ καλλιέργεια τῶν γαιῶν, καὶ ἐν γένει ἡ δη-

μοσία ὑγίεια ὁσημέραι προοδεύουσι. Πολλαὶ ἐπιδημίαι ἐξηλείφθησαν, καὶ ἄλλαι ἠπειότεραι κατεστάθησαν.

Ἡ φρόνησις ἀπαιτεῖ ὅπως πᾶσα Κυβέρνησις προλαμβάνῃ καὶ προφυλάττῃ τοὺς κατοίκους ἐκ παρακειμένης ἐπιδρομῆς ἐπιδημίας. Τὸ κυριώτερον μέσον εἶνε ἡ κατάργησις τῆς ἀμέσου συγκοινωνίας μετὰ προσώπων καὶ πραγμάτων δυναμένων νὰ φέρωσι τὸ μόλυσμα τῆς νόσου. Τὰ μόνα σωτήρια μέσα τῆς προφυλάξεως ἐκ τῶν ἐπιδημιῶν εἰσιν τὰ λοιμοκαθαρτήρια, ἔνθα κρατοῦνται μεμονωμένοι οἱ ὕποπτοι ἐν τόπῳ μακρυνῷ, καὶ ἐπὶ θέσεως, δι' ἧς δὲν διέρχεται ὁ ἐπικρατέστερος ἄνεμος τοῦ τόπου. Τὸ λοιμοκαθαρτήριον πρέπει νὰ κεῖται ἐπὶ μεμονωμένης θέσεως ὑψηλῆς, εὐηλίου, καὶ εὐαερίου. Τὸ κατάστημα αὐτοῦ πρέπει νὰ ἔχῃ θαλάμους χωριστοὺς ὅπως μένωσι μόνον δύο ἢ τὸ πολὺ τρεῖς ἄνθρωποι οἰκεῖοι καὶ σχετικοί. Τὸ ὕδωρ δέον ὅπως ᾖ καλῆς ποιότητος, καὶ αἱ τροφαὶ καλαί, καὶ τὰ καλύμματα καθαρὰ καὶ καλά. Οἱ φύλακες πρέπει νὰ ὦσι πεπειραμένοι, καθαροὶ καὶ εὐέκται, καὶ οὐ μόνον νὰ ἐπιτηρῶσι τὴν ἀποχὴν τῆς συγκοινωνίας, ἀλλ' οὔτε οὗτοι νὰ συγκοινωνῶσιν, νὰ διατηρῶσι δὲ αὐστηρῶς τὰ κεκανονισμένα.

Μεταξὺ τῶν Εὐρωπαϊκῶν κρατῶν δύναται ἡ μικρὰ Ἑλλὰς νὰ θεωρηθῇ ὡς τὰ μᾶλλον ἐντελέστερα λοιμοκαθαρτήρια ἔχουσα, καὶ διὰ τοῦτο πάντοτε προεφυλάχθη ἐκ τῆς ἐπιδρομῆς ἐπιδημιῶν, ἐκτὸς ὅταν ἔκτακτοι περιστάσεις ἠλλάττωσαν τὴν αὐστηρότητα τῶν λοιμοκαθαρτηρίων ὡς συνέβη ἐπὶ κατοχῆς.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ

Περὶ τῶν ἐνδυμάτων τῶν σκελῶν.

Οὔτε παρ' ἡμῖν αἱ χωρικαὶ γυναῖκες, οὔτε ἐν Εὐρώπῃ αἱ τῶν πόλεων καὶ χωρίων φέρουσι καλύμματα τῶν σκελῶν. Παρ' ἡμῖν μόνον εἰς τὰς πόλεις, εἰς ἃς παλαιόθεν εἰσήχθη ἡ ἀσιατικὴ συνήθεια, φέρουσι τοιαῦτα αἱ γυναῖκες. Οἱ ἄνδρες ὅμως ἔφερον πάντοτε καὶ παρ' ἡμῖν καὶ παρ' Εὐρωπαίοις.

Κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν οἱ ἄνδρες δὲν ἔφερον κάλυμμα τῶν σκελῶν. Τρανὸν δεῖγμα εἶνε τὸ λεχθὲν πρὸς τὸν Βασιλέα Φίλιππον τὸν πατέρα τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ὅπως

καλυφθῇ· διότι ἐκαθέζετο ἀπροσέκτως. Αἱ γυναῖκες ὅμως ὅλων τῶν τότε πεπολιτισμένων ἐθνῶν, ἀσιατικῶν ὄντων, ἔφερον τοιοῦτον κάλυμμα, αἱ δὲ Αἰγύπτιαι ἔφερον καὶ κλεῖδας. Ἐν Περσίᾳ τὸ ἔνδυμα τοῦτο ἐκαλεῖτο ἀναξυρίς, ὅπερ ἦτον ἐπίμηκες μέχρι σφυρῶν.

Ἐν Ἑλλάδι ἐπὶ ἀρχαιοτάτης Ὁμηρικῆς ἐποχῆς οὔτε γυναῖκες οὔτε ἄνδρες ἔφερον τοιοῦτον φόρεμα. Αἱ γυναῖκες ἐκαλύπτοντο μέχρι ποδῶν διὰ πέπλου (φουστανίου), ὅςτις ἦτο παρὰ ταῖς Τρωαῖς πολὺ μακρός, αἱ δὲ τοῦτον φέρουσαι γυναῖκες ἐκαλοῦντο ἑλκεσίπεπλοι. Αἱ Ἑλληνίδες εἶχον τὸν πέπλον μετρίως μακρὸν καὶ ἐκαλοῦντο εὔπεπλοι. Ἡ Ἑλένη ἔφερε πέπλον πολὺ πλατὺν καὶ ἐλέγετο τανύπεπλος.

Πέπλον ποδήρη ἔφερον πάντοτε αἱ τῶν Ἰώνων γυναῖκες. Αἱ δὲ τῶν Δωριέων (Πελοποννησίων) ἔφερον βραχὺν μέχρι γόνατος· οὕτως καὶ ἡ Ἄρτεμις παρίστατο.

Μετὰ τὴν Ὁμηρικὴν ἐποχὴν ἅπασαι αἱ γυναῖκες παρ' Ἕλλησιν ἔφερον κάλυμμα τῶν σκελῶν, ὅπερ ἐκαλεῖτο βράκη, δῆλον τοῦτο γίνεται ἐκ τῆς Σαπφοῦς ληγούσης.

«Τίς ἀγροιῶτις τοὶ θέλγει νόον οὐκ ἐπισταμένη τὰ βρά-«κεα ἕλκειν ἐπὶ τῶν σφυρῶν ;»

Καὶ ὁ Θεόκριτος ἐν Εἰδυλλίῳ ὑποδεικνύει τὴν λύσιν τῆς ζώνης τοῦ βρακείου ποιμενίδος. Τί δὲ ἄλλο ὑποδεικνύει ἡ παρθενικὴ ζώνη ; οὐκ ὀρθῶς τινὲς ὑπολαμβάνουσι ταύτην ὡς ζώνην πέπλου.

Πάρ' ἡμῖν καὶ παρ' Εὐρωπαίοις ὑπάρχει διπλοῦν κάλυμμα τῶν σκελῶν, τὸ ὁποῖον ἡμεῖς καλοῦμεν ἐσώβρακον πρὸς διάκρισιν τοῦ κυρίως βρακίου. Αἱ περισκελίδες ἦσαν εἶδος βρακείου στενοῦ, πλεκτοῦ, καλύπτοντος τὰ σκέλη καὶ μέρος τῆς κοιλίας, εἶδος κοντοῦ παντελονίου μέχρι γόνατος.

Τὸ ἐσώβρακον χρησιμεύει πρὸς καθαριότητα.

Τὸ πανταλόνι τῶν Εὐρωπαίων, ὅπερ ἀναλογεῖ πρὸς τὸ βρακεῖον, χρησιμεύει πρὸς διατήρησιν θερμότητος ἐπὶ τῶν σκελῶν. Πρέπει νὰ ἦνε μετρίως πλατύ, ἵνα μὴ πιέζῃ οὔτε τὰ σκέλη οὔτε τὴν κοιλίαν· διότι ἐκ τῆς πιέσεως ἐμποδίζεται ἡ ἄδηλος διαπνοὴ τῶν πιεζομένων μερῶν, καὶ γίνεται βλάβη τῆς ὑγιείας, σκοτοδινίαι, κεφαλαλγίαι, συμφορήσεις κλπ. Ἐὰν δὲ πιέζῃ τὴν κοιλίαν, ἐπιγίγνονται καὶ ἄλλαι βλάβαι. Τὰ ἔγκατα ἀπωθοῦνται πρὸς τ' ἄνω καὶ πιέζουσι τὸ διάφραγμα, καὶ ἐπιγίγνεται δυσχέρεια εἰς τὴν ἀναπνοήν· διαταράτ-

λονται αἱ κινήσεις τῆς καρδίας, οἱ δὲ προδιατεθημένοι εἰς καρδιακὰ νοσήματα ἔτι μᾶλλον βλάπτονται.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ τῆς θεραπευτικῆς χρήσεως τοῦ ψυχροῦ ὕδατος.

Οἱ ἀρχαῖοι οὐδὲν τῶν τότε γνωστῶν ὑλῶν εἶχον ἀφήσει ἀνερεύνητον πρὸς θεραπευτικὴν χρῆσιν. Λίαν ἐπισταμένως ἐμελέτησαν καὶ μετεχειρίζοντο πρὸς θεραπείαν καὶ τὸ ὕδωρ καὶ τὸ ψυχρόν, καὶ τὸ θερμόν. Πολλαχοῦ ὁ Ἱπποκράτης ἀναφέρει τὴν τοιαύτην θεραπευτικὴν χρῆσιν τοῦ ὕδατος,

Ὁ Ἀριστοτέλης λέγει σὺν τοῖς ἄλλοις εἰς τὰ προβλήματα αὐτοῦ καὶ ἀλλαχοῦ ὅτι "τὸ ψυχρὸν ὕδωρ ἐν τοῖς πυρετοῖς „διδόναι δεῖ τὸ πρῶτον πολλάκις καὶ κατ' ὀλίγον· τὸ μὲν „γὰρ πολὺ παραρρεῖ, τὸ δὲ ὀλίγον μέν, πολλάκις δὲ δια„βρέχει καὶ εἰς τὰς σάρκας χωρεῖ. „ καὶ ἀλλαχοῦ λέγει ὅτι τὰς αὐτὰς φλεγμασίας οἱ μὲν ψύχοντες ὑγιάζουσιν, οἱ δὲ θερμαινοντες πέττουσι (πρβ. Α).

Ὁ δὲ Γαληνὸς ἐπανειλημμένως πολλαχοῦ ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ λέγει περὶ τῆς θεραπευτικῆς δυνάμεως τοῦ ψυχροῦ ὕδατος.

"Ἰάματα συνόχων πυρετῶν δύο ταῦτά εἰσι μάλιστα. Φλε„βοτομία καὶ ψυχρόν. Ἀλλ' ἐκείνη μὲν (τῇ φλεβοτομίᾳ) „καιρῷ, φερούσης γε τῆς δυνάμεως· ἡ δὲ τοῦ ψυχροῦ ὅταν „ἐν μὲν τοῖς σφυγμοῖς καὶ τοῖς οὔροις τὰ τῆς σήψεως ἐναρ„γῆ σημεῖα βλέπεις, μέγιστος δὲ ὁ πυρετὸς εἴη. „ (περὶ θεραπ. μεθ.) καὶ ἀλλαχοῦ αὐτόθι (Ζ) λέγει ὅτι ἐθεράπευσέ τινας τάχιστα τῇ πόσει ψυχροῦ ὕδατος πηγαίου ἢ καὶ διὰ χιόνος ἐψυγμένου. Ἀλλαχοῦ δὲ (πρὸς Γλαῦκον Α') λέγει.

" Τοῖς δὲ ἰσχυρῶς θερμοῖς καὶ καυσώδεσιν, ὅταν πρῶτον „ἴδῃς τὰ τῆς σήψεως σημεῖα, θαρρῶν ὕδατος ψυχροῦ διδόναι πίνειν, τῆς δόσεως τὸ πλῆθος μετρῶν ὥρᾳ τε καὶ χώρᾳ, καὶ ἡλικίᾳ, καὶ φύσει, καὶ ἔθει. „

Ὁ Ῥαζῆς τὸν καυστικὸν πυρετὸν (τὸν καῦσον) ἐθεράπευσε διὰ ψυχροῦ ὕδατος.

" Πρόσφερε τὰ σβεννύοντα τὸν πυρετὸν ψυχρὰ ἔστω δε „τὸ ὕδωρ ἐν χιόνι κατεψυγμένον, ἀθρόως, καὶ δαψιλῶς δι-

„δόμενον, ἄχρις οὗ αἴσθησιν λάβῃ ψύξεως τῆς ἐν τῇ κοι-
„λίᾳ (Ῥαζῆς περὶ εὐλογίας).„

Διαφωνεῖ ὁ Ρηζῆς πρὸς τὸν Ἀριστοτέλην, ὅστις λέγει "ὅτι „τὸ ψυχρὸν ὕδωρ πρέπει νὰ δίδηται πρὸς πόσιν κατ' ὀλίγον „καὶ πολλάκις.„ Ὁ Ραζῆς (ΙΓ'.) λέγει ὅτι τὸ ψυχρὸν ὕδωρ πινόμενον ἀθρόως ὠφελεῖ καὶ κατὰ τῆς εὐλογίας. Ἡ τοῦ Σαλέρνου Σχολὴ εἶχεν ἐν χρήσει τὸ ψυχρὸν ὕδωρ.

Ὁ Ροῦφος (π. λοιμ.) καὶ ὁ Ἀλ. Τραλλιανὸς (ΙΒ'.) λέγουσιν ὅτι "εἰ δὲ ὁ καῦσος ἄχρι στήθους ἀφιχθῇ πρόσφερον πι-
„νειν ἀθρόον ψυχρὸν ὕδωρ ὥστε σβύσαι τὴν φλόγωσιν.„

Οἱ Ἑβραῖοι τὸ πάλαι ἐθεράπευον τοὺς νοσοῦντας ἐκ λοιμοῦ διὰ μεγάλης πόσεως ψυχροῦ ὕδατος, καὶ κατὰ τοῦ λοιμοῦ τῆς πανώλης ἔδιδον πίνειν ἄφθονον ὕδωρ ἐψυγμένον παγετῷ, καὶ ἐνέβρεχον καὶ τὴν κεφαλὴν καὶ τ' ἄκρα τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν.

Γνωστὸν δ' ἔστω ὅτι κατὰ τοὺς ἀρχαίους τὸ ψυχρὸν ὕδωρ κατὰ τῶν καυστικῶν πυρετῶν ὠφελεῖ πινόμενον, ἤτοι ἔσωθεν· παρὰ ἐπιτιθέμενον ἔξωθεν, διότι βλάπτει, καὶ καταστρέφει. Πόσοι κατὰ τὴν ἐν Ἀθήναις ἐπιδημίαν τοῦ καύσου πυρετοῦ δὲν ἐγένοντο θύματα ἐκ τῆς ἀμεθόδου καὶ ἀμαθοῦς χρήσεως τῶν ψυχρῶν!

Ἡ χρῆσις τοῦ ψυχροῦ ὕδατος ἐξωτερικῶς πρὸς θεραπείαν νόσων φλογιστικῶν καὶ μὴ ὑπῆρχεν παρὰ τοῖς ἀρχαίοις εἰς λουτρά, περὶ ὧν διεξοδικώτερον ἰδὲ Παραφοῖβον περὶ ψυχρῶν λουτρῶν.

Παρ' ἡμῖν παρὰ τῷ λαῷ διατηρεῖται ἡ χρῆσις τοῦ πολὺ ψυχροῦ ὕδατος ἐξωτερικῶς δι' ἐπιθέσεων ἐπὶ μόνου τοῦ μετώπου πανίων ἐμβρεγμένῳ ψυχρῷ ὕδατι κατὰ φλογιστικῶν νόσων. Κατὰ δὲ τῆς ποδάγρας καὶ χειράγρας μεταχειρίζονται ἐπιθέματα ὕδατος ψυχροτάτου, καὶ διατήρησιν τῶν ποδῶν πάντοτε ψυχρῶν· ἀπαγορεύεται λοιπὸν ἡ χρῆσις τῶν καλτίων μαλλίνων (τσουραπίων), καὶ πᾶσα διαθέρμανσις καὶ διατάτεται βαδίζειν ἐπὶ ψυχροῦ δαπέδου.

Ὁ Πριεσνίτς, ὁ καθιδρυτὴς τῆς ὑδροθεραπείας μετεχειρίσθη κατὰ τῆς ποδάγρας ποδόλουτρα διὰ πεπαγωμένου ὕδατος, διαρκοῦντος τοῦ λουτροῦ 1 ἢ 2 λεπτὰ ὥρας· μετὰ ταῦτα καλῶς σπογγίζονται οἱ πόδες, καλῶς ἐνδύονται, καὶ γίνεται περίπατος ὅπως ἐπέλθῃ ἡ ἀντίδρασις.

Ἡ ἐξωτερικῶς γιγνομένη ὑδροθεραπεία κατὰ τὰς ἐν Εὐρώπῃ παρατηρήσεις τοῦ Δουβάλου ὠφελεῖ περισσότερον

κατὰ τῶν χρονίων νόσων. Κατ' ἀρχὰς κατὰ τὰς πρώτας 7 ἢ 15 ἡμέρας δὲν ἐπέρχονται εὐχάριστα ἀποτελέσματα, διὰ τοῦτό τινες πάσχοντες ἀπελπιζόμενοι ἀπέχουσι τῆς ἐξακολουθήσεως τῆς τοιαύτης θεραπείας. Μετὰ παρέλευσιν ὅμως τῶν ῥηθεισῶν ἡμερῶν ἡ ὠφέλεια γίνεται καταφανής.

Ἐκ τῶν ῥηθέντων καὶ ἐκ πολλῶν ἄλλων διδομένον ἀρχαίων δῆλον γίνεται ὅτι ἡ ὑδροθεραπεία, ἣν ὁ Πριεσνίτζ ἐπεννόησεν ὡς νέαν θεραπευτικὴν μέθοδον, δὲν εἶνε ἐπίνοια νέα· ἀλλ' ἦτον καλῶς καὶ εὐκρινῶς γνωστὴ καὶ ἐν χρήσει παρά τοῖς ἀρχαίοις. Οὔτε ἡ τοῦ Βρουσσὲ μέθοδος, ἡ καλουμένη φυσιολογικὴ Σχολή, εἶνε νέα ἐπίνοια, διότι ὡς ὁ Γαληνὸς λέγει ἡ φλεβοτομία μάλιστα ὠφελεῖ εἰς τοὺς φλογιγιέους πυρετούς, ὁρίζει δὲ εὐκρινέστερον τὴν χρῆσιν ταύτης κατὰ τὴν κατάστασιν τῶν σωματικῶν δυνάμεων τοῦ πάσχοντος. Ἐν ᾧ ἡ φυσιολογικὴ σχολὴ ἐκτελῇ ταύτην ἀδιακρίτως καὶ ἀλλεπαλλήλως. Περὶ τούτου διεξοδικώτερον λέξομεν ὅταν διαλάβωμεν περὶ φλεβοτομίας.

Δ.' ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ συγκοπῆς (λειποθυμίας).

Ἡ συγκοπὴ προέρχεται ὅταν συμβῇ αἴφνης νὰ ἔλθῃ ὀλιγότερον τοῦ δέοντος αἷμα εἰς τὴν κεφαλήν. Κατ' ἀρχὰς ἀναφαίνεται ἴδιόν τι αἴσθημα ἐπὶ τοῦ προκαρδίου (χουλιαρίου τῆς καρδίας), ὅπερ ἐκφράζεται διὰ τῆς φράσεως, ἐχάθη ἡ καρδία μου. Τὸ πρόσωπον ὠχροῦται, ἱδρὼς κρύος ἀναφαίνεται ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ ὅλου τοῦ προσώπου· οἱ ὀφθαλμοὶ θαμβόνουσι, τὰ βλέφαρα κλείουσι, οἱ παλμοὶ τῆς καρδίας παύουσι, καὶ ἡ ἀναπνοὴ ἐκλείπει· ὁ πάσχων παραλύει καὶ καταπίπτει ἀκίνητος καὶ ἀναίσθητος. Ἡ τοιαύτη κατάστασις διαρκεῖ ὀλίγον, ἐκτὸς ἐὰν ἐν τῷ πίπτειν κτυπήσῃ τὴν κεφαλήν.

Τὰ αἴτια, ἐξ ὧν δύναται νὰ συμβῇ λειποθυμία εἰσὶ πολλά, ὧν τὰ κυριότερά εἰσι τάδε.

Φλεβοτομία, αἱμορραγία, ἔστω καὶ μικρὰ εἴς τινας, διαρκὴς στάσις ὀρθία ἀκίνητος μετὰ κενότητος τοῦ στομάχου καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἀναιμικούς, τοὺς ἀναρρωνύοντας καὶ πολὺ

ἀγρυπνήσαντας. Σφοδραὶ ἠθικαὶ ταραχαί, μέγας φόβος, λύπη, χαρά, δριμῦς πόνοι ἰδίως ἡπατικοί, νεφριτικοὶ καὶ γαστροεντερικοί. Βαρεῖαι ὀσμαί, δυνατοὶ ὑστερισμοὶ εἰς τὰς γυναῖκας, δυσπεψία, πληθώρα αἵματος, σφοδρὰ ἐκκένωσις ἐκ καθαρσίου κλπ.

Θεραπεία. Ἐὰν ὁ πάσχων εὑρίσκηται ὄρθιος ἢ καθήμενος θέσον ἀμέσως ἐπὶ ὁριζοντίας θέσεως ἐκτάδην ὥστε ἡ κεφαλὴ νὰ μὴ ἦνε ἀνυψωμένη, ράντισον σφοδρῶς τὸ πρόσωπον διὰ ψυχροῦ ὕδατος, ἔντριψον διὰ ἐριούχου τὰς χεῖρας καὶ πόδας, ξεκούμβωσον τὰ τοῦ στήθους ἐνδύματα ἵνα μὴ πιέζωσιν αὐτό, ἄνοιξον τὰ παράθυρα, καὶ εἰ δυνατὸν τεθείτω ἐπὶ ρεύματος ἀέρος, πλησίασον εἰς τοὺς ρώθωνας τὸ στόμιον φιάλης ἀμμωνίας, ἢ αἰθέρος, ἢ ὄξους, τρίβε τὸ μέτωπον διὰ τῆς παλάμης τῆς χειρός.

Τὸ δέρμα συνδέεται μετὰ τοῦ ἐγκεφάλου διὰ τῶν νεύρων, καὶ μεταδίδει ἀμέσως εἰς τοῦτον τὰς ἐντυπώσεις· ὁ ἐγκέφαλος μεταδίδει ταύτας ἀμέσως εἰς τὴν καρδίαν. Διὰ τοῦτο πᾶσα θεραπεία τῆς συγκοπῆς γίνεται διὰ τοῦ δέρματος.

Ἐὰν ὅμως ἡ συγκοπὴ προέρχηται ἐκ πληθώρας αἵματος, ἕνεκεν τῆς ὁποίας γίνεται στάσις τῆς κυκλοφορίας, ὡς συμβαίνει εἰς τοὺς εὐέκτας καὶ ρωμαλαίους ὅταν πολυφάγωσιν ἢ πολυπίωσιν, ἢ ὅταν προσβληθῶσιν ἐπὶ πολὺ ὑπὸ Ἡλίου, ἢ ὦσιν ἐντὸς χώρου θερμοτάτου, κλπ. Ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἐκτὸς τῆς ρηθείσης θεραπείας πρέπει νὰ γείνῃ φλεβοτομία ἐπὶ τοῦ βραχίονος.

Ἐὰν ἡ συγκοπὴ προέρχηται ἐκ δυσπεψίας, μετὰ τὴν κατεύνασιν ταύτης ἐκκένωσον τὸν στόμαχον δι' ἐμετοῦ προκαλουμένου διὰ τοῦ δακτύλου, καὶ δὸς πίνειν τονικὸν ποτὸν ἀρωματικόν, κλπ.

Ὑπάρχει καὶ εἶδος συγκοπῆς ἐλαφρᾶς μέν, ἀλλὰ διαταρακτικῆς, καὶ συνεχῶς ἐπερχομένης. Ἐν ᾧ κάθηταί τις ἢ βαδίζῃ αἰσθάνεται ταραχὴν ἐπὶ τοῦ προκαρδίου, τὸ χρῶμα τοῦ προσώπου ἀλλοιοῦται ἐπὶ τὸ ὠχρόν, οἱ ὀφθαλμοὶ θαμβοῦντα 'τ' ἀντικείμενα φαίνονται συγκεχυμένα καὶ χρωματισμένα ὠχρά, ἀναφαίνεται ἴλιγγος, σκοτοδινία, ἀτονία, καί τινες σφάλλουσι βαδίζοντες, τινὲς δὲ καὶ καταπίπτουσι. Μετ' ὀλίγον συνέρχονται· ἀλλὰ ὁ ἴλιγγος, ἐπικρατεῖ. Εἰς τούτους πάσχει ὁ στόμαχος ἐξ ἀτονίας· θεραπεύονται οὗτοι διὰ τῆς πόσεως θερμοῦ τονικοῦ ἀρωματικοῦ ποτοῦ, ὡς ἐστὶ τὸ πόντσιον, ἡ ρώμη, κλπ. καὶ διὰ φαγητοῦ καλοῦ. κλπ.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Ἔλαιον κίκεως (ὀλιορίτσινο).

Εἶνε κοινῶς τὸ εὐχρηστότερον καθάρσιον, διότι δίδεται ἁπλοῦν, τὸ ἀγοράζουσι προχείρως, καὶ ἐνεργεῖ ἀσφαλῶς, ἐὰν ἦνε νεαρὸν (φρέσκον)· ἐὰν ὅμως εἶνε παλαιὸν καὶ ὀλίγον ταγκόν, τότε εἶνε ἐπιβλαβές, ἐνεργεῖ δυσχερῶς μετὰ πόνων, ἐπιφέρει ἐρεθισμὸν καὶ φλόγωσιν τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, καὶ ἐὰν ἦνε πολὺ ταγκὸν εἶνε δηλητήριον.

Ὅταν ἦνε καλῆς ποιότητος ἐνεργεῖ μετὰ 3 ἢ 4 ὥρας, καὶ ἐπιφέρει 4 ἕως 6 ἐκκενώσεις· διαρκεῖ ἡ ἐνέργειά του μέχρι 6 ὡρῶν.

Εἶνε καὶ ἐνθελμενθικόν. Δίδεται ὑπὸ δόσιν δραμίων 12 ἕως 16 ἁπλοῦν μετὰ ὀλίγου ζαχάρου, ἵνα καταστραφῇ ἡ κακὴ γεῦσις καὶ ὀσμὴ αὐτοῦ, ἥτις προξενεῖ ἀποστροφήν, πλύνε τὸ στόμα πρὸ τῆς λήψεως μετὰ ὀλίγης ρακῆς ἢ ροδοξειδίου. Τινὲς λαμβάνουσι τοῦτο μετὰ ποσοῦ ἐγχύματος χαμαιμήλων ἢ γλυκανίσου ἢ ζωμοῦ βοείου.

Οἱ σπόροι, ἐξ ὧν ἐξάγεται τὸ ἔλαιον τοῦτο ἐὰν φαγωθῶσιν εἷς ἢ δύο ἐπιφέρουσιν ἐμετὸν μετὰ ἰσχυρᾶς διαρροίας, ἐξ ἧς ἐπέρχονται λειποθυμίαι, καὶ μεγάλη καταβολὴ τῶν δυνάμεων.

Τὸ φυτὸν τοῦ κίκεως, κατὰ νεωτέρας παρατηρήσεις, ἀποδιώκει τὰς μυίας. Ὅθεν ἐὰν ἔχῃ τις φυτὰ τοιαῦτα ἐν θαλάμῳ δύναται ν' ἀπαλλαγῇ τοῦ ἐπαχθοῦς καὶ ἀηδεστάτου τούτου ζωϋφίου κατὰ τὰς ἐποχὰς ἔνθα πληθύνεται.

Ποτὸν ἱλαροποιοῦν καὶ γηθόσυνον.

Λάβε	*βάμματος σικάλεως ἐρυσιβωμένης*	*δραμ.*	*1 1/2*
	φωσφορικῆς σόδας . . .	,,	*4*
	ὕδατος	,,	*40*
	ζαχάρου	,,	*8*

μῖξον κατὰ τέχνην καὶ πίε τ' ὅλον τὴν πρωΐαν· ὠφελεῖ κατὰ τῶν ἀρθριτικῶν ρευματισμῶν· ἀλλὰ συνάμα ἐπιφέρει κατὰ τὰς διαβεβαιώσεις ἰατροῦ ἐν Εὐρώπῃ γηθόσυνον εὐδιαθεσίαν· δοκιμαστέον.

Περὶ κοραλλίων.

Τὶ δὲ εἶνε τὸ κοράλλιον, τὸ ὁποῖον ὅλοι γνωρίζουσι, καὶ ὅλοι μεταχειρίζονται ὡς κόσμημα, κλπ. ;

Τὸ κοράλλιον εἶνε τιτανώδης στερεὰ ὕλη κεχρωματισμένη-ἐρυθρῶς ἐνίοτε πρασίνως ἢ λευκῶς. Παράγεται ἐκ τοῦ περικαλύμματος ζωϋφίου τινὸς ἐν θαλάσσῃ, τὸ ὁποῖον ἐγκαταλείπει ἅμα στερεωθῇ τοῦτο καὶ πλάττει ἄλλο ἐπ' αὐτοῦ. Εὑρίσκεται προσκεκολλημένον ἐπὶ βράχων ὑποθαλασσίων, ὑπὸ τὸ σχῆμα δένδρου διακλαδουμένου. Ἡ πρὸς Σικελίαν θάλασσα ἐμπεριέχει μεγάλα ποσὰ κοραλλίων.

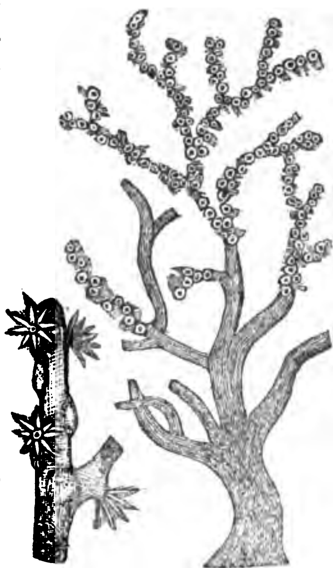

Ἡ ὕλη τοῦ κοραλλίου ἄλλοτε ἐδίδετο ὡς ἰατρικὸν τονικόν, ἀπορροφατικόν, στυπτικὸν κλπ. χυμικῶς ἐξεταζόμενον ἐμπεριέχει πηκτὴν καὶ ἀνθρακικὴν τίτανον. Νῦν γίνεται χρῆσις τούτου εἰς τὰ ὀδοντοτρίμματα.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΗ

Περὶ σικυῶν (βεντούζων).

Εἷς τοὐλάχιστον ἐν πάσῃ οἰκίᾳ πρέπει νὰ γνωρίζει πῶς γίνεται ἡ σικύα. Δύο εἰδῶν σικυῶν γείνονται· αἱ ξηραί, αἵτινες καλοῦνται κοῦφαι, καὶ αἱ χαρακταί.

Αἱ ξηραὶ γίνονται ἐπὶ τῷ σκοπῷ τοῦ νὰ προκαλέσῃ τις, καὶ συσσωρεύσῃ αἷμα ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος, ὀλιγοστεύων οὕτω τὸ βαθύτερον συσσωρευμένον ἐκ συμφορήσεως ἕνεκεν κρυολογήματος ἢ κτυπήματος.

Αἱ χαρακταὶ γίνονται διὰ πολλῶν ἐλαφρῶν καὶ πυκνῶν χαράξεων (σχάσεων, ἀμυχῶν) τοῦ δέρματος ἐντὸς περιωρι-

σμένου χώρου, ὅπως ἐξαχθῇ αἷμα. Διὰ νὰ γείνῃ χαρακτὴ σικύα πρέπει προηγουμένως νὰ γείνῃ ξηρά. Ἰδοὺ πῶς αὕτη γίνεται.

Λάβε μικρὸν ἀγγεῖον ὑάλινον, τὸ ὁποῖον ἐπίτειδες κατασκευάζεται διὰ σικύαν· διὰ τοῦτο καὶ ὀνομάζεται καὶ αὐτὸ σικύα (βεντούζα). Τὸ ἀγγεῖον τοῦτο ἔχει σχῆμα μίτρας ἀρχιερέως· ἐν ἐλλείψει τούτου λάβε ποτήριον χωρητικότητος 50 δραμίων, θέσον ἐντὸς τοῦ πυθμένος αὐτοῦ μικρὸν τεμάχιον βάμβακος ἐξασμένου, τὸ ὁποῖον ἄλειψον κατὰ τὸ ἄκρον διὰ σιέλου, ἵνα κρατηθῇ προσκεκολλημένον ἐπὶ τοῦ πυθμένος, καὶ μὴ πέσῃ ἐπὶ τοῦ δέρματος καὶ καύσῃ αὐτό. Ἔκλεξον τὸ μέρος ἔνθα ἐπιτεθήσεται ἡ σικύα, καὶ κράτει πλησίον ταύτην· ἀνάφλεξον διὰ φλογὸς κηρίου ἢ πυρίου (σπίρτου) τὸν βάμβακα καὶ ἀμέσως ἐπίθες ἐπὶ τοῦ δέρματος καλῶς προσηρμοσμένον τὸ στόμιον τῆς σικύας.

Οὕτως διὰ ἀνεφλέξεως τοῦ βάμβακος γίνεται κενὴ ἀέρος ἡ χωρητικότης τῆς σικύας, καὶ τὸ δέρμα εἰσδύει ὡς μαλακὸν ἐντὸς τοῦ στομίου, πρήσκεται, ἐρυθροῦται, καὶ μελανίζει· διότι συσσωρεύεται ἐκεῖ πολὺ αἷμα εἰς τὰ αἱματοφόρα ἀγγεῖα τοῦ δέρματος, τὸ ὁποῖον ποθεῖ νὰ ἐξέλθῃ διὰ νὰ γεμίσῃ τὸ κενὸν τῆς σικύας, ἀλλ' ἐπειδὴ ὑπάρχει ἡ ἐπιδερμίς, ἥτις καλύπτει τὰ ἀγγεῖα, ἐμποδίζει αὕτη τὸ αἷμα νὰ ἐξέλθῃ τῶν ἀγγείων Ὅσον περισσότερον μένει ἡ σικύα ἐπιτεθημένη τόσον αἷμα περισσότερον συσσωρεύεται καὶ διὰ τοῦτο μελανίζει τὸ μέρος.

Διὰ τοῦτο ἐὰν σικύα ἐπὶ πυώδους ἕλκους, ἢ δαγκόσματος βδέλλας ἢ ἄλλου ζώου, καὶ ἐν γένει ἐπὶ πάσης πληγῆς, ἔνθα ἡ ἐπιδερμὶς δὲν ὑπάρχει, ἐπιτεθῇ ἀναπηδᾷ τὸ πύον ἢ τὸ αἷμα, καὶ γεμίζει ἐν μέρει τὴν σικύαν, ἀναλόγως τοὺ κενοῦ αὐτῆς.

Διὰ ν' ἀποκολλήσῃ (ξεκολλήσῃ) ἡ σικύα πίεσον διὰ τοῦ δακτύλου τὴν πρὸς τὸ χεῖλος αὐτῆς σάρκα ἵνα εἰσέλθῃ ἀήρ, καὶ ἀμέσως ἀποσπᾶται.

Ὅταν λοιπὸν ἡ ἐπιδερμὶς δὲν εἶνε χαραγμένη, εἶνε σῶα, καὶ γείνῃ, ὡς ἐρρέθη, σικύα, καλεῖται αὕτη ξηρά, κούφια.

Αἱ ξηραὶ σικύαι ἵνα φέρωσιν ἀποτέλεσμα πρέπει νὰ ἐπιτεθῶσι ὑπεράνω τῆς θέσεως ἔνθα ὑπάρχῃ βαθέως σασσωρευμένον αἷμα ἐκ φλογωσεως ἢ συμφορήσεως ἐκ κρυολογήματος ἢ κτυπήσατος Τίθεται ξηρὰ σικύα καὶ ἐπὶ τοῦ ὀμφαλοῦ ὅταν ὑπάρχῃ ἐντεραλγία μετὰ διαρροίας, ἢ ἐπὶ τοῦ στομάχου,

ὅταν ὑπάρχῃ πόνος σφοδρὸς ἕνεκεν κρυολογήματος· διότι μεταφέρεται πρὸς τὰ ἐκτός, τὸ ἐπὶ τῶν μερῶν τούτων συσσωρευμένων ἐντὸς αἷμα.

Αἱ δὲ ὑγραὶ ἢ ἐσχασμέναι, ἢ κομμέναι, σικύαι γίνονται οὕτω πως. Ἀφ' οὗ γείνῃ ξηρὰ σικύα, καὶ ἀποκολληθῇ, ἀμέσως χαράττεται ἐλαφρὰ καὶ πυκνὰ ἡ ἐπιδερμὶς διὰ ξυραφίου ἢ νυστερίου, καὶ ταχέως προπαρασκευάζεται ἡ σικύα διὰ βάμβακος, ὅστις ἀναφλέγεται, καὶ ἐπιτέθεται αὕτη ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως ἔνθα ὑπῆρχεν ἡ ξηρά. Οὕτως ἀμέσως τὸ αἷμα ἀναπηδᾷ πρὸς τὰ ἔξω, καὶ ἀναλόγως τοῦ βάθους τῶν χαράξεων εἶνε καὶ τὸ ποσόν. Δύναταί τις, ἂν θέλῃ νὰ ἐξαγάγῃ περισσότερον ποσὸν αἵματος νὰ ἐπιθέσῃ δὶς καὶ τρὶς ἐκ νέου τὴν σικύαν ἐπὶ τῆς αὐτῆς θέσεως.

Συνήθως καὶ ξηρὰς καὶ κοπτὰς σικύας θέττουσι δύο·τρεῖς καὶ πλείονας πλησίον ἀλλήλων, ἵνα συσσωρευθῇ ἢ καὶ ἐξαχθῇ τοπικῶς αἷμα ἐκ μείζονος ἐκτάσεως· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶνε ἀνάγκη νὰ ὑπάρχωσι πολλὰ τοιαῦτα ὑαλία· ἐὰν ὅμως ὑπάρχῃ ἓν τότε γίνονται ἀλληλοδιαδόχως.

Ἐπειδὴ ἐπιφέρει πόνον τὸ χάραγμα διὰ ξυραφίου, ἢ διὰ νυστερίου, ἐφευρέθη μηχανή, ἥτις διὰ μιᾶς καὶ τάχιστα χαράττει βαθέως κατὰ βούλησιν. Τὴν μηχανὴν ταύτην καλοῦμεν ἀ μ υ χ η τ ῆ ρ α, ὃν ἄλλος ἐκάλεσεν σ ι κ υ ο τ ό μ ο ν.

Αἱ χαρακταὶ σικύαι ὠφελοῦσι πρὸς ἐξαγωγὴν αἵματος τοπικῶς, ὅταν ὑπάρχῃ κρυολόγημα καὶ πόνος ἐπί τινος μέρους· ὠφελοῦσι γιγνόμεναι ἐπὶ τῶν ὠμοπλατῶν ὅταν ὑπάρχῃ γενικὸν κρυολόγημα· ἰδίως ὠφελοῦσιν, εἰς τὰ μικρὰ παιδία ὡσαύτως ὠφελοῦσι κατὰ τῆς ρευματικῆς νευραλγίας· διότι καὶ αὕτη ἐκ κρυολογήματος προέρχεται· κατὰ τῆς ὀσφρυαλγίας (πόνος τῆς μέσης), καὶ μάλιστα ὅταν αὕτη προέρχεται ἐκ κρύου.

Ἰδοὺ τί λέγει ὁ σοφὸς ἰατρὸς Γαληνὸς περὶ τῆς χρήσεως τῶν σικυῶν.

“ Δὲν πρέπει νὰ γείνωνται σικύαι ὅταν ἀρχίζῃ φλόγωσις· ,,ἀλλ' ὅταν αὕτη κατευνασθῇ· ἐπιθετέον τὰς σικύας ὄχι ἐπὶ ,,τῆς πασχούσης χώρας, ἀλλὰ μακρὰν αὐτῆς ἐπὶ συνεχο- ,,μένων μερῶν ,,. Ἡ κατὰ τῶν ἐγκεφαλικῶν φλογώσεων κλπ. θέσις τούτων εἶνε κατὰ Γαληνὸν οἱ μηροί.

“ Ἡ σικύα δύναται νὰ κενώσῃ τὴν ὕλην τὴν παράγουσαν ,,τὴν νόσον, νὰ διαλύσῃ πόνους, νὰ ἐλαττώσῃ τοπικὴν φλό-

„γωσιν, νὰ διαλύσῃ ἀέρια τῶν ἐντέρων, νὰ ἐπαναφέρῃ τὴν „ὄρεξιν, νὰ ἐνδυναμώσῃ τὸν στόμαχον, νὰ θεραπεύσῃ λει„ποθυμίαν, ὅταν ὑπάρχῃ πληθωρικὸς ὁ πάσχων, νὰ μεταφέ„ρῃ ἐκ βάθους πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τὰ ὑγρά, νὰ θεραπεύσῃ „τὸν ρευματισμόν, νὰ κρατήσῃ αἱμορραγίαν, νὰ ἐπιφέρῃ τὰ „ἔμμηνα, καὶ νὰ ὀλιγοστεύσῃ ταῦτα„.

Αἱ σικύαι αὗται ἀναπληροῦσι πολλαχοῦ τὰς βδέλλας, ὅταν αἱ ἀμυχαὶ γείνωνται βαθύτεραι· εἰσὶν δὲ καὶ οἰκονομικώτεραι· διότι ταύτας δύναταί τις νὰ ἐκτελέσῃ ἄνευ δαπάνης· ἐν ᾧ διὰ τὰς βδέλλας πρέπει νὰ πληρώσῃ πρὸς ἀγοράν. Ἀλλ' αἱ σικύαι δὲν δύνανται νὰ ἐφαρμωσθῶσι πανταχοῦ ἐπὶ τοῦ σώματος· διότι ἀπαιτοῦσι σάρκα καὶ ὁμαλὴν ἐπιφάνειαν.

Ἡ τέχνη ἐπενόησεν ἀνέκαθεν διαφόρους τρόπους πρὸς παραγωγὴν τοῦ κενοῦ ἐντὸς τῆς σικύας. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχον κέρας βοός, ὅπερ ἐκ τοῦ ἄνω ἄκρου ἀπερρόφουν τὸ ἐντὸς αὐτοῦ ἀέρα, ἀφ' οὗ τὸ στόμιον αὐτοῦ προσήρμοζον ἐπὶ τῆς σαρκός. Οἱ νεώτεροι ἔχουσι μηχανήσματα, καὶ δι' ἐμβόλου παράγουσι τὸ κενόν· ἄλλοι προσαρτῶσι τὴν σικύαν ἐπὶ σφαίρας ἐξ ἐλαστικοῦ κόμεος, τὴν ὁποίαν πιέζουσι, καὶ ἐφαρμόζουσι τὴν σικύαν, εἶτα ἀφαιροῦσι τὴν πίεσιν, καὶ γίνεται κενόν.

Περὶ δενδροφυτείας.

Πρὸ ἔτους ἐν τῷ Φοίβῳ (Γ'. ἔτους φυλ. 2. σελ. 17.) ἐγράψαμεν περὶ δενδροφυτείας τῶν δημοσίων ὁδῶν διὰ δένδρων ὀπωροφόρων καὶ εἰσοδηματικῶν· ὑπεδείξαμεν ὅτι μεγάλα ἔσοδα θέλει ἔχει τὸ δημόσιον ἐκ τῆς πράξεως ταύτης. Ἀλλ' ἀτυχῶς οὐδεὶς ἔδωκεν ἐκ τῶν ἁρμοδίων προσοχὴν καὶ ἴσως οὔτε εἶχε καιρὸν ν' ἀναγνώσῃ τὰ τοιαῦτα· διότι πολιτικαὶ σπουδαῖαι περιπέτειαι ἀπορροφοῦσι τὴν προσοχὴν ἐκ τῶν τοιούτων. Ἰδοὺ ἤδη ὅτι ἐν Γαλλίᾳ τὸ ἔργον τοῦτο μετὰ μεγάλης σπουδαιότητος ἐκτελεῖται. Ἐφυτεύθησαν εἰς τὰς δημοσίους ὁδοὺς ἐν Γαλλίᾳ μέχρι τοῦδε δένδρα 2,573,074 ἀπέτυχον 126,194.

Τὰ εἴδη τῶν φυτευθέντων δένδρων, εἰσὶν μωρέαι, καστανέαι, καρύαι, μηλέαι κλπ. κατὰ τὴν ἰδιότητα τῆς γῆς.

Πολύσαρκον κοράσιον.

Ὁ Ἱλλαιρέτος παρουσίασεν εἰς τὴν ἐν Παρισίοις εται-

ρίαν τῆς χειρουργίας κοράσιον ἐτῶν 5 ἔχον ὑπερβάλλουσαν σωματικὴν ἀτάπτυξιν, τὸ σῶμα ἔχει βάρος σχεδὸν 50 ὀκάδων· ἔχει μεγάλους μαστοὺς καταπίπτοντας· κοιλίαν μεγάλην· φλέβας ἐξογκωμένας· τρώγει πολύ· ἔχει πνεῦμα καλόν· βαδίζει καλῶς καὶ δύναται νὰ πηδᾷ. Ἡ μήτηρ της ἔτεκε προηγουμένως 3 τέκνα φυσικῆς καταστάσεως καὶ ἀναπτύξεως. Ἡ ἰδία πάντα ἐθήλασε.

Κατ' ἔτος ἐν ὅλῳ τῷ κόσμῳ ἐξάγεται κινίνη ἐκ τοῦ φλοιοῦ τῆς κίνας περὶ τὰς 200,000 ὀκάδας· ἐκ τούτων ἡ Γερμανία δαπανᾷ 42,500. Ἡ Ἰταλία 36,000. Ἡ Γαλλία 32,000. Ἡ Ἀγγλία 19,100. Αἱ Ἰνδίαι 9,800. Ἡ Ἀμερικὴ 30,400

Ἡ μεγαλειτέρα καλλιέργεια τῆς κίνας γίνεται ἐν Ἰνδίαις καὶ Κεϋλάνῳ. Ἡ γῆ τῶν τόπων τούτων εἶνε ξηρὰ καὶ ὁ ἀὴρ ὑγρός, τὸ κλίμα εὔκρατον, ἅπερ εἰσὶ συστατικὰ πρὸς τὴν παραγωγὴν τοῦ πολυτίμου τούτου προϊόντος.

Δὲν εἶνε παράδοξον νὰ εὐδοκιμήσῃ τὸ φυτὸν τοῦτο καὶ εἴς τινας παραλίους τόπους τῆς Ἑλλάδος. Ὀφείλει ἡ Κυβέρνησις νὰ δοκιμάσῃ τοῦτο, ἢ τοὐλάχιστον οἱ καλλιεργοῦντες κήπους εὐρυχώρους ὡς ἐστὶν ὁ τοῦ Παλλατίου κῆπος, καὶ ἄλλων τινῶν κῆποι.

Ρητὰ τοῦ λαοῦ προγνωστικὰ ὑγιείας καὶ νόσου.

Α'. Χαρὰ 'ς τὸν γέρο π' ἀγρυπνᾷ,
ς' τὸν νέον ποῦ κοιμᾶται.

Β'. Ἄλλοί ἀπ' τὸν υἱὸν ποῦ δέρνεται
τὸν γέρο ποῦ κοιμᾶται.

Τὸ πρῶτον ἀνάγεται εἰς τοὺς ὑγιεῖς· διότι ὄντως ἡ ἀνάπτυξις τοῦ σώματος γίνεται ἐν ὕπνῳ. Ὁ νέος λοιπὸν ἀναπτυσόμενος κατὰ τὸ σῶμα ἔχει ἀνάγκην πλείονος ὕπνου διαρκοῦς. Πρὸς τοῦτο συνᾴδει καὶ ἄλλο τοῦ λαοῦ ρητὸν

„ὁ ὕπνος τρέφει τὸ παιδί, καὶ ὁ ἥλιος τὸ μουσχάρι,
„καὶ τὸ κρασὶ τὸν γέροντα, τ' ἄσπρα τὸ παλλικάρι,,.

Ὁ γέρων δὲν ἀναπτύσσεται πλέον κατὰ τὸ σῶμα ἑπομένως

οὔτε πλείονος ὕπνου ἔχει ἀνάγκην· διὰ τοῦτο ὀλίγον πρέπει νὰ κοιμᾶται,ὅπως ᾖ ὑγιής.

Τὸ δεύτερον ἀνάγεται εἰς τὸν νοσοῦντα βαρέως.

Ὁ νέος ἔχει ἔξαψιν τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως καταπολεμούσης κατὰ τῆς καταστρεπτικῆς νόσου· διὰ τοῦτο καὶ ζωηρῶς κινεῖται καὶ ἀνησυχεῖ· ὁμοιάζει μὲ τὰς τελευταίας ζωηρὰς ἀναφλέξεις τοῦ σβεννυομένου λύχνου ἐκ στερήσεως ἐλαίου.

Ὁ γέρων ἐὰν κοιμᾶται ἀντιβαίνει εἰς τὴν φύσιν τῆς ἡλικίας του, ἥτις ἐπιβάλλει ἀγρυπνίαν. Ὁ ἐν νόσῳ ὕπνος τοῦ γέροντος σημαίνει στέρησιν τῆς ζωϊκῆς δυνάμεως.

Ψυχῆς θεραπεία.

Ἀγαθὸς ἀγαθὸν φιλεῖ· καὶ κακὸς κακὸν
ὕδωρ ὕδατι αὔξεται· καὶ πῦρ πυρί·
παροχὴ ἀγαθοῦ ἀγαθῷ γενέσθαι·
εὐποίει οὖν τοὺς ἀγαθούς, μὴ δὲ καὶ τοὺς κακούς·
ἐλέει τούτους·
ὕδωρ πρόσθετε ὕδατι, μὴ πυρί.

Εἴδη ἀνθρώπων.

Κατὰ τὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι δύο εἰδῶν ἄνθρωποι φύσει ὑπάρχουσιν. Οἱ μὲν ὑποθέτουσι καὶ παραδέχονται ὡς πραγματικὸν ὅτι πάντες οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι οὐχὶ εἰλικρινῶς ὁμιλοῦσι καὶ φέρονται, ἀλλ' ὅ,τι λέγουσι καὶ πράττουσι ὑπὲρ ἑαυτῶν μόνον ἀποβλέπουσιν. Οἱ οὕτως ὑποθέτοντες τοὺς ἄλλους ὑπὲρ οὐδενὸς προσηκόντως ἐνδιαφέρονται, οὐδένα εἰλικρινῶς περιποιοῦνται καὶ ἀγαπῶσι,παρ' ὅταν ἔχωσιν ἄμεσον συμφέρον· οὐδέποτε εὐχαριστοῦνται ἐκ τῶν πράξεων τῶν ἄλλων· φύσει κακόβουλοι ὄντες δυσχερῶς βελτιοῦνται διὰ παιδαγωγίας, ἀνατροφῆς, παιδείας, κλπ.

Οἱ δὲ προτάττουσι τὸ καλόν, καὶ νομίζουσιν ὅτι πάντες οἱ ἄλλοι εἰλικρινῶς ὁμιλοῦσι καὶ φέρονται, ὅτι ἀγαπῶσιν ὡς καὶ αὐτοὶ τοὺς ἄλλους· διὰ τοῦτο καὶ εὐκόλως ἀπατῶνται καὶ ζημιοῦνται, καὶ πολλάκις πολλὰ δυσάρεστα ὑφίστανται· οἱ τοιοῦτοι μὴ τυγχάνοντες ὅπως αἰσθάνονται, ἀγανακτοῦσιν ἀπροφυλάκτως, ὀργίζονται, καὶ καθίστανται δυσάρεστοι· ἐνίοτε καὶ κακόβουλοι καὶ δύστροποι θεωροῦνται, ἐν ᾧ ἀγανακτοῦσι κατὰ τῆς κακοβουλίας, ἣν φύσει ἀποστρέφονται.

Τοιαύτη διαφορὰ τοῦ σκέπτεσθαι ὑπάρχει φύσει μεταξὺ καὶ αὐτῶν τῶν ἀδελφῶν, καὶ αὐτῶν τῶν τέκνων πρὸς τοὺς γονεῖς, καὶ αὐτῶν τῶν συγγενῶν, τῶν συζύγων, καὶ ἐν γένει μεταξὺ τῶν μελῶν πάσης κοινωνίας.

Ἀτυχῶς πλεονάζουσι πανταχοῦ οἱ κακοβούλως σκεπτόμενοι.

Ἡ ἀγάπη τῆς Πατρίδος.

Ἡ κυρίως ἀγάπη τῆς Πατρίδος δὲν ἀνάγεται προσωπικῶς εἰς τοὺς ἐν αὐτῇ ὑπάρχοντας ἀνθρώπους· διότι οὗτοι ἀλληλοδιαδόχως παρέρχονται ἀποθνήσκοντες· ἀλλ' εἰς τὴν χώραν τοῦ τόπου, ἔνθα τὶς ἐγεννήθη, ἀνετράφη καὶ διῆλθε τὴν παιδικήν του ἡλικίαν· ἔνθα ἔλαβε τὰς πρώτας ἐντυπώσεις, καὶ τὰς πρώτας ἰδέας. Ταύτην λοιπον ἐπιθυμεῖ νὰ ὠφελήσῃ ἵνα παράγῃ βελτίωνας τοὺς ἐν ταύτῃ ὑπάρχοντας ἀνθρώπους.

Ἡ ἐπιθυμία πρὸς ὠφέλειαν τῆς Πατρίδος εἶνε ἡ εὐγενεστέρα τέρψις. Πρὸς τὸ τέρπεσθαι πέφυκεν ὁ ἄνθρωπος· εὐτυχὴς εἶνε ἐκεῖνος ὅςτις ἀποθνήσκων κατέχεται ἐκ τῆς εὐγενοῦς τέρψεως τοῦ ποιεῖν τὸ καλόν.

Χάριν τοῦ θείου τούτου αἰσθήματος ἀποθνήσκουσιν ὑπὲρ Πατρίδος, διαθέτουσι τὴν περιουσίαν των ὑπὲρ Πατρίδος. Οἱ μὴ κενόδοξοι οὕτως πράττουσιν οὐχὶ ὅπως μετὰ θάνατον τιμηθῶσι καὶ μένῃ τὸ ὄνομά των ἀθάνατον· διότι διὰ τὸν τεθνηκότα πάντα εἰσὶν ἀδιάφορα καὶ ἀνύπαρκτα, διότι αὐτὸς δὲν ὑπάνχει καὶ οὐδὲν πλέον αἰσθάνεται, ἀλλὰ διότι τέρπονται εἰς τὸ εὐποιεῖν.

Ἂν ἡ κοινωνία τιμᾷ τινά, τοῦτο πράττει οὐχὶ διὰ τὸ πρόσωπον ἢ τὸ σῶμα τοῦ τιμωμένου· ἀλλὰ διὰ τὰς πράξεις καὶ ἔργα του, ἐξ ὧν ὠφελήθη ἡ κοινωνία, καὶ τὰ ὁποῖα μνημονεύει ὡς παράδειγμα ὑπὲρ τῶν ἄλλων.

Ποίει λοιπὸν τὸ καλόν, διότι αἰσθάνεσαι τέρψιν πρὸς τοῦτο, καὶ οὐχὶ τῇ ἐλπίδι ἀμοιβῆς ἠθικῆς μετὰ θάνατον.

Ἀξιότιμε κ. Ι. Π. Πύρλα. *Ἐν Πειραιεῖ*

Ἀκέγνων τὸν „Φοῖβον,, πολὺ δὲ δικαίας θεωρῶ τὰς κρίσεις ὑμῶν ἐπὶ τῶν μυθιστορημάτων, ἡ δὲ καθ' ἡμέραν πεῖρα ἐπιβεβαιεῖ τοὺς λόγους Σας. Εἴθε ὅλοι οἱ ἰατροὶ νὰ ἐφρόντι-

ζον περὶ τῶν ὁμοίων ἀντικειμένων, ἀφορόντων εἰς τὴν δημοσίαν ὑγίειαν! Ὁσαύτως ἀνέγνων καὶ τὰ περὶ μυωπίας, ἐπειδὴ δὲ νομίζω ὅτι ἐπὶ τοιούτων ζητημάτων εἶνε ἐπωφελὲς οἱ πάντες νὰ ἐκφέρωσι τὴν ἑαυτῶν ἰδέαν, ἀνακοινῶ Ὑμῖν κἀγὼ τὴν ἐμαυτοῦ. Συμμερίζομαι τὰς ἡμετέρας σκέψεις· πρὸς διόρθωσιν δὲ τοῦ κακοῦ θεωρῶ ἐπάναγκες καὶ τάδε.

α) Οἱ παῖδες καὶ ἐν γένει πάντες οἱ ποιοῦντες διαρκεῖς μελέτας, καὶ ἰδίᾳ μετὰ λεξικοῦ, νὰ μεταχειρίζωνται πρὸς φωτισμὸν οὐχὶ λάμπας πετρελαίου ἀλλὰ τὰ κοινῶς καλούμενα σπερματσέτα.

β) Ἡ μελέτη νὰ μὴ γείνηται τὸ ἑσπέρας, ὅτε οἱ ὀφθαλμοὶ εἰσι κεκμηκότες ἐκ τῆς ἡμερησίας ἐργασίας ἀλλὰ τὴν πρωΐαν ἀπὸ τῆς 4 1|2 ὥρας τῆς πρωΐας, πάλιν μετὰ σπερματσέτου.

γ) Ἡ γραφικὴ ἐργασία καὶ ἡ ἀνάγνωσις νὰ μὴ γείνηται κατέναντι παραθύρου.

δ) Ν' ἀποφεύγωσιν οἱ νεανίσκοι τὸ ὀλέθριον πάθος τοῦ αὐνανισμοῦ, εἰς ὃ πάντες σχεδὸν ὑποπίπτουσιν, ὅπερ καταστρέφει καὶ ἀλλοιοῖ πάσας τὰς αἰσθήσεις καὶ γενικὰς ἐπιφέρει τῆς ὑγιείας διαταράξεις.

Αὕτη εἶνε ἡ ἰδέα μου, κ. Πύρλα, μὴ παύσητε δὲ γράφοντες ἐν τῷ "Φοίβῳ" περὶ τοῦ σπουδαίου τούτου ζητήματος.

Ἔρρωσθε εὐδαιμονοῦντες Ὑμέτερος

Π. Κ. Λ.

"Ἄνευ χαλκοῦ Φοῖβος οὐ μαντεύεται."

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ

ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3, προπληρωτέας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Δ'.—Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Ἀπριλίου 1882.—ΑΡ. 5.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ

Περὶ ἐνδημικῶν νόσων.

Ἐνδημικὴ νόσος καλεῖται ἐκείνη, ἥτις ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπικρατεῖ ἔν τινι τόπῳ, καὶ ὁτὲ μὲν ἀναφαίνεται περισσότερον, ὁτὲ δὲ ὀλιγώτερον. Τὰ κυριώτερα αἴτια τῆς ὑπάρξεως τοιούτων νόσων εἰσὶ διαρκὴς ὑγρασία τῆς ἀτμοσφαίρας ἐκ λιμνῶν, ποταμῶν, τὰ ἑλώδη μιάσματα, ἡ ποιότης τοῦ ὕδατος, ἡ ποιότης τῆς γῆς, αἱ συνήθεις τροφαί, ὁ ἀκάθαρτος βίος κλπ.

Ὅπου ἕλη ἢ ἑλώδεις τόποι ἐκεῖ ἐνδημικῶς ἐπικρατεῖ καὶ ὁ διαλείπων πυρετός· ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Καλαβρύτων χωρίου τινὸς οἱ κάτοικοι πάσχουσιν ἐξ ἐντεροκήλης ἕνεκεν τοῦ ὕδατος τοῦ τόπου ἐκείνου. Ἐν Ἐλβετίᾳ ἐπικρατεῖ ἡ βρογχοκήλη, ἐν Νορβιγίᾳ, Ἰρλανδίᾳ κλπ. ἐπικρατοῦσί τινα δερματικὰ πάθη, ἤτοι ἡ ψώρα, ὁ λιχήν, ἡ ψωρίασις, ἡ λέπρα, κλπ. διότι τρέφονται κατὰ μέγα μέρος ἐκ τῆς ἁλιείας ἰχθύων, πίνουσιν τὸ ἔλαιον (τὸ λάδι τῆς Μουρουνας), ἀντὶ οἴνου ἢ ρακῆς. Καὶ παρ' ἡμῖν εἰς ὅσους τόπους γίνεται μεγάλη χρῆσις πρὸς τροφὰς τοῦ ἐλαίου, ἐκεῖ ἐπικρατοῦσιν ἐξανθηματικὰ νοσήματα, οὕτως ἔχει ἐν τῇ ἐλαιοφόρῳ Μιτυλήνῃ ἔν τισι χω-

ρίοις. Καὶ αὐτὸ τὸ ὡς ἰατρικὸν λαμβανόμενον παρ' ἡμῖν λάδι τῆς μωρούνας ἐπιφέρει δυσπεψίας καὶ ἐξανθηματικὰς διαθέσεις.

Ὅλαι σχεδὸν αἱ ἐνδημικαὶ νόσοι καταστρέφονται ἐὰν τὰ ἀρχικὰ αἴτια ἀρθῶσι. Πολλὰ τούτων αἴρονται καὶ ἐξαφανίζονται διὰ τῶν ἔργων τῆς δημοσίας ὑγιείας. Ἡ καλλιέργεια τῶν ἑλωδῶν γαιῶν, ἡ ὄρυξις χανδάκων εἰς τὰς τελματώδεις γαίας, ὁ περιορισμὸς τῶν ποταμῶν καὶ λιμνῶν, ἡ καθαριότης τῶν ὁδῶν, τῶν τροφῶν, τῶν ὑδάτων, κλπ. εἰσὶν ἔργα τῆς δημοσίας ὑγιείας.

Ὁ Ἐμπεδοκλῆς τὸ πάλαι ἵνα ἀπαλλάξῃ τὴν Σελινοῦντα ἐκ τῶν ἑλῶν, ἐξ ὧν καὶ νόσοι ἐπεγίγνοντο, καὶ αἱ ἔγκυοι γυναῖκες ἔτεκον προΐμως, κατεσκεύασε χάνδακας, καὶ ἔρριψε τὰ ὕδατα εἰς τὸν ποταμὸν Σελινοῦντος.

Αἱ ἐνδημικαὶ νόσοι καθιστῶσι καχεκτικοὺς τοὺς κατοίκους, ὀλίγον ἀντέχοντας εἰς τὰς ἐργασίας, καὶ ὀλίγον ἐργαζομένους, διόπερ καὶ πτωχούς. Ἐπαρατυρήθη ὅτι δύο ἢ τριῶν τοιούτων ἀνθρώπων ἡ ἐργασία ἰσοδυναμεῖ μὲ τὴν ἐργασίαν ἑνὸς κατοίκου ἐν τόπῳ ὑγιεῖ. Οἱ τοιοῦτοι ἀποθνήσκουσι προΐμως, οἱ μὲν πρὸ τῆς ἡβικῆς ἡλικίας, οἱ δὲ πρὸ τοῦ γήρατος· διότι παρ' αὐτοῖς ἡ ζωϊκὴ δύναμις εἶνε μακρά.

Ἐνίοτε καθίστανται αἱ ἐπιδημικαὶ νόσοι εἰς ἐνδημικάς· ὅταν γηράσωσι· διότι καὶ αἱ ἐπιδημίαι ἔχουσι τὰς ἡλικίας των· οὕτως θεωρεῖται ὅτι ὁ κακοήθης πυρετός, ὅστις εἶνε νόσος ἐνδημική, ὡς λείψανον ἐπιδημικῆς ἀρχαιοτάτης χολέρας. Ἡ εὐλογία ἤδη κατέστη ἐνδημικὴ νόσος τὸ πρὶν οὖσα τρομερὰ καὶ ὀλεθρία ἐπιδημία, ὡσαύτως καὶ ἡ κοκκίνη, ἡ ἀστρακιά, κλπ. αἵτινες ἐνυπάρχουσι ἐν τῷ τόπῳ καὶ ἐξάπτονται ἐνίοτε ἐξ ἀτμοσφαιρικῆς ἰδίας διαθέσεως.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ

Περὶ τῶν ἐνδυμάτων τῶν ποδῶν.

Ὡς γνωστὸν οἱ ἀρχαῖοι εἶχον τοὺς πόδας ἐν ταῖς οἰκίαις καὶ ἐν τῇ πόλει γυμνούς, συνηθισμένους ν' ἀντέχωσιν εἰς τὸ ψῦχος καὶ εἰς τὴν ὑγρασίαν. Διὰ τοῦτο καὶ ὀλιγόμερον ὑφίσταντο τότε τὴν ποδάγραν, τὰς κεφαλαλγίας, καὶ ἄλλα τινα πάθη. Οἱ Ρωμαῖοι μετεχειρίζοντο τὰ ἐνδύματα τῶν πο-

δῶν, τὰ ὁποῖα ὠνόμαζον Κάλτια (ὑποδημάτια) ὡς τοῦτο ἀναφέρει ὁ Πλούταρχος ἐν τῷ βίῳ τοῦ Αἰμιλίου Παύλου. Οἱ Ρωμαῖοι ἠναγκάζοντο πρὸς τοιαύτην χρῆσιν ἕνεκεν τῆς ψυχρότητος καὶ ὑγρότητος τοῦ κλίματος αὐτῶν.

Ἐκ τῶν Ρωμαίων παρέλαβον τὴν χρῆσιν τῶν καλτίων (καλτζίων) καὶ τ' ἄλλα ἔθνη, καὶ οἱ Ἕλληνες ὅταν ὑποδουλώθησαν.

Τὰ κάλτια χρησιμεύουσιν ἐπωφελῶς πρὸς ἀπορρόφησιν τοῦ ἱδρῶτος τῶν ποδῶν, ὅςτις παράγεται πολὺς ὅταν ὁ ποῦς φέρῃ καὶ ὑποδήματα (ποδύματα)· διότι ἡ ὑγρασία τοῦ ἱδρῶτος μένει περιωρισμένη, καὶ ἐπιφέρει ἐρεθισμοὺς τοῦ πέλματος (τῆς πατούσας) καὶ ἀποφορὰν δυσώδη. Διὰ τοῦτο καλὸν εἶνε τὰ ὑποδήματα νὰ μὴν ἔχωσι πολὺ περιωρισμένον τὸν πόδα, ἀλλὰ νὰ ἔχωσι πόρους τινὰς πρὸς ἐξάτμισιν τῆς ὑγρασίας.

Ἐπειδὴ ὁ πολιτισμὸς ἀπαιτεῖ πάντες νὰ φορῶσι ὑποδήματα (παπούτζια), ἐξ ὧν περιορίζεται ὁ ποῦς καὶ αὔξεται ἡ ἔκκρισις τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, διότι διατηρεῖται θερμότερον τοῦ δέοντος ὁ ποῦς, καλόν ἐστιν ἕκαστος νὰ φορῇ καὶ κάλτζιας βαμβακερὰς τὸ θέρος καὶ εἰ δυνατὸν καὶ τὸν χειμῶνα, καθ' ὃν πρὸς πλείονα θερμότητα δύναται νὰ φέρῃ μαλλίνας· ἀλλὰ ν' ἀλλάζωνται αὗται συνεχῶς ἵνα μὴ κοραίνυνται ἐκ τῆς ὑγρασίας.

Ὑγιέστερος ἔσεται ὁ μὴ φέρων μαλλίνας κάλτζας (ἤτοι τζουράπια).

Περὶ καλτζοδέτας.

Ὅταν αἱ κάλτζιαι περικαλύπτωσι καὶ τὴν κνήμην, πρέπει νὰ δένωνται ὑπὸ τὸ γόνυ· τὸ δέσιμον ἔστω μέτριον· διότι τὸ πολὺ σφιγκτὸν ἐπιφέρει βλάβην· διότι πιέζει τὰς φλέβας καὶ ἐπιγίγνεται διατάραξις κατὰ τῆς ὑγιείας. Τὸ μέτριον δέσιμον οὐχὶ δὲ πολὺ ὑψηλὰ ὑπὲρ τὴν κνήμην, ἐνισχύει τοὺς μῦς αὐτῆς, καὶ ποιεῖ τοὺς πόδας ἰσχυροτέρους, καὶ μᾶλλον ἀντέχοντας.

Περὶ τῆς χρήσεως τῶν βαυκίδων (στιβαλίων τῶν γυναικῶν).

Ἡ πρὸ 200 ἐτῶν ἐν Παρισίοις ὑπάρξασα γελοία συνήθεια τοῦ φέρειν ὑπὸ τὰ ὑποδήματα ξυλίνας ὑψηλὰς πτέρνας τῶν βαυκίδων ἀνανεώθη πρό τινων ἐτῶν, καὶ ἤδη ὡς συρμὸς πανταχοῦ ἐπικρατεῖ. Αἱ τοιαῦται βαυκίδες εἰσὶν ἐπιβλαβεῖς

τῇ ὑγιείᾳ· τὸ σῶμα στηρίζεται ἐπὶ τῆς προστηθίδος τοῦ ποδὸς καὶ οὐχὶ κυρίως ἐπὶ τῆς πτέρνας ὡς ἡ φύσις ὑπαγορεύει. Ὁ ποῦς συνθλίβεται ἐντὸς τοῦ στενοῦ τοῦ τοιούτου ὑποδήματος, οἱ δάκτυλοι μεταβάλλουσι θέσιν συμπιεζόμενοι, μεταβάλλουσι σχῆμα, παράγονται τύλοι (κάλοι), ἡ προσήκουσα κυκλοφορία τοῦ αἵματος ἐμποδίζηται, καὶ ἐπιγίγνονται κεφαλαλγία, σκοτοδυνία, ἀνορεξία, καὶ καχεξία. Τὸ σχῆμα τῆς κνήμης ἀλλοιοῦται, καὶ ὁ ποῦς καθίσταται ἄχαρις. Ἡ στάσις τοῦ σώματος γίνεται κακόζηλος, καὶ τὸ βάδισμα δυσχερὲς καὶ ἀτερπές.

Τὰ τοιαῦτα ἀποτελέσματα καθίστανται δεινότερα εἰς τὰ κοράσια, πρὸς ἃ ἐπιφέρουσι καὶ δυσανάλογον ἀνάπτυξιν τοῦ σώματος.

Καὶ ὅμως ὁ ἐπάρατος συρμός, καὶ τὸ παράλογον πνεῦμα τοῦ νεωτερισμοῦ ὑποχρεοῦσι τὸ γυναικεῖον φῦλον πρὸς τὴν τυφλὴν παραδοχὴν τοῦ συρμοῦ.

Γ΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ τσοχολάτας.

Εἰσήχθη παρ' ἡμῖν πρὸ πολλῶν ἐτῶν ἡ χρῆσις τῆς τσεκολάτας, τὴν ὁποίαν σχεδὸν πάντες θεωροῦσιν ὡς σημαντικὸν θρεπτικὸν καὶ δυναμοτικὸν ποτόν. Ὅπως δύναται ἕκαστος νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀξίαν τῆς χρήσεως τούτου πρέπει νὰ γνωρίζῃ ἀπὸ τί συνίσταται καὶ πῶς κατασκευάζεται αὕτη.

Ἡ καλὴ καὶ γνησία τσεκολάτα γίνεται ἐκ καλῶν σπόρων τῆς Κακαΐας, ἤτοι τοῦ κ α κ ά ο υ τῆς Μαρτινίας, καὶ ἐκ ζαχάρου· οἱ σπόροι τοῦ κακάου ἐκφλουδισμένοι φρίγονται (καβουρτίζονται) ἐλαφρῶς ὡς ὁ καφές, καὶ λαιοτρίβονται ὡς ὁ καφὲς παρ' ἡμῖν· προστίθεται ἴσον ποσὸν τετριμμένης ζαχάρου, καὶ ἀναμιγνύονται ζυμούμενα ἁπλῶς ὅπως ἀποτελεσθῇ μάζα καλή, ἔνθα προστίθεται καὶ ποσόν τι βάμματος βανιλλίας ἢ ἄλλου ἀρώματος πρὸς παροχὴν εὐωδίας· τίθεται εἰς τύπους, καὶ ἀποτελοῦνται πλάκες στερεαί, αἱ ὁποῖαι πωλοῦνται περιτετιλιγμέναι ἐν χάρτῳ πρὸς χρῆσιν.

Ἡ τσεκολάτα λοιπὸν συνίσταται ἐκ μόνου σπόρων κακάου καὶ ζαχάρου, ὁ δὲ πίνων ταύτην πίνει κόνιν κακάου μετὰ ζαχάρου καὶ οὐδὲν πλέον.

Τὸ κακάον ἐμπεριέχει πολλὴν λιπαρὰν βουτυρώδη φυτικὴν ὕλην, ἥτις συντελεῖ πρὸς αὔξησιν τῆς θερμότητος τοῦ σώματος, ἑπομένως χρησιμεύει εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ψυχρῶν κλιμάτων. Εἶνε δυσπεπτον καὶ ἀπαιτεῖ στόμαχον ἰσχυρόν, οἷον ἔχουσι οἱ κάτοικοι τῶν ψυχρῶν τόπων. Οὐδεμίαν θρεπτικὴν ὕλην ἔχουσιν.

Τούτων οὕτως ἐχόντων ἡ τσεκολάτα οὐδόλως χρησιμεύει εἰς τὰ θερμὰ κλίματα, ἔνθα οἱ κάτοικοι δὲν ἔχουσι ἀνάγκην διαθερμάνσεως τοῦ σώματος, οὔτε ἔχουσι στόμαχον ἰσχυρόν· διὰ τοῦτο οἱ πίνοντες παρ' ἡμῖν τσεκολάταν αἰσθάνονται βάρος ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἀνορεξίαν πρὸς φαγητόν.

Ἡ ἕνωσις τῆς τσοκολάτας μετὰ καφὲ ἐν ὥρᾳ πόσεως, ἢ μετὰ γάλακτος ἐπιβαρύνει ἔτι μᾶλλον τὴν δυσπεψίαν· ἐκτὸς τινῶν στομάχων ἀνεχομένων τὸ ποτὸν τοῦτο ἐξ ἰδιοσυγκρασίας, διότι πολλοὶ στόμαχοι ἀνέχονται καὶ καλῶς χωνεύουσι τὰς μᾶλλον δυσπέπτους τροφάς, μὴ ἀνεχόμενοι τὰς μᾶλλον εὐπέπτους.

Ἡ καλὴ τσεκολάτα ἔχει ἐπιφάνειαν λείαν, κοπεῖσα δὲν πρέπει νὰ ἔχῃ καινά ἐντὸς τῆς μάζης αὐτῆς. Πρέπει νὰ ἔχῃ ὄχι θρομβώδη μέρη· χρῶμα φαιὸν βαθύ· μασσωμένη δὲ νὰ τήκεται ὁλοσχερῶς ἐν τῷ στόματι.

Πρὸς χρῆσιν κόψον διὰ τῆς χειρὸς ἓν τμῆμα ταύτης εἰς μικρὰ τεμάχια, χωρὶς νὰ τὸ τρίψῃς ἢ νὰ τὸ πιέσῃς· διότι βλάπτεται ἡ ποιότης καὶ παρέχει γεῦσιν ἄνοστον· τὸ ποσὸν πρέπει νὰ ἦνε ἕως 15 δράμια, θέσον τοῦτο ἐντὸς κυπελλου (κούπας) καὶ ἐπίχυσον μικρὸν ποσὸν ὕδατος ἢ γάλακτος, καὶ ἀνακάτωνε διὰ σπάθης ξυλίνης ἕως οὗ διαλυθῇ ἐντελῶς· εἶτα θὲς τοῦτο ἐντὸς ἄγγους πρὸς βράσιν, καὶ ἐπίθες ἐπὶ τοῦ πυρὸς καὶ βράσον ἐλαφρῶς ἐπὶ ἓν τέταρτον ὥρας· εἶτα χύσον θερμὸν ἐντὸς κυαθίσκου πρὸς πόσιν.

Τινὲς τὴν τσεκολάταν ἐνίοτε νοθεύουσι διαφόροις τρόποις· διὰ ἀλεύρου σίτου, ἀραβοσίτου, ὀρύζης, γεωμήλων, κριθῆς κλπ. Ὅταν ταῦτα ὑπάρχωσι ἡ πρὸς πόσιν τσεκολάτα παρέχει ὀσμὴν δυσάρεστον, ψυχρανθεῖσα γίνεται πηκτώδης. Χυμικῶς ἀνακαλύπτεται εὐχερῶς ἡ νοθεία διὰ τοῦ μικροσκοπίου· τινὲς νοθευταὶ ἀφαιροῦντες τὸ βούτυρον τοῦ κακάου προσθέτουσι λιπαρὰν ζωώδη ὕλην, ἥτις παρέχει ὀσμὴν λιπώδη.

Τὸ βούτυρον τοῦ κακάου τήκεται εἰς θερμότητα 25°. τὸ

πάχος τοῦ βοὸς εἰς 30⁰. τοῦ προβάτου εἰς 56⁰. ὁ μυελὸς τῶν ὀστῶν τοῦ βοὸς εἰς 57⁰.

Τινὲς νοθεύουσι τὴν τσεκολάταν τῇ προσθήκῃ ρινισμάτων ξύλου, ἀνθρακικῆς τιτάνου (τεμπεσιρίου), ἀργίλου, ἄρτου πεφρυγμένου κλπ. καὶ ταῦτα εὐχερῶς ἀνακαλύπτονται.

Δ.′ ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ αἱμορροΐδων.

Αἱμορραΐδες κυρίως καλοῦνται τὰ παραγόμενα ἐξογκώματα ἢ οἱ κυρσοὶ περὶ τὸ ἄκρον τοῦ ἐντέρου, (τὴν ἕδραν). Τὰ ἐξογκώματα ταῦτά εἰσιν τριῶν εἰδῶν. Α′. κυρσοὶ ἀποτελούμενοι ἐκ διαστολῆς μέρους τινὸς φλεβός, τῆς ὁποίας αἱ παριαὶ εἰσὶν λεπταί. Β′. ἐξογκώματα σπογγώδη, Γ′. διαχύσεις αἵματος ὑπὸ τὴν βλενομεμβράνην. Ἰδίως αἱμορροΐδες καλοῦνται οἱ περὶ τὴν ἕδραν κυρσοί, ἐξ ὧν συνήθως ῥέει αἷμα περιοδικῶς. Οἱ αἱμορροϊδικοὶ κυρσοὶ εἰσὶν ἢ ἐξωτερικοί, καὶ τότε καλοῦνται ἐ ξ ο χ ά δ ε ς, ἢ ἐσωτερικοὶ καὶ λέγονται ἐ σ ω χ ά δ ε ς, κοινῶς λέγονται ζ ο χ ά δ ε ς.

Αἱ ἐξοχάδες κατέχουσι τὰ πέριξ τῆς ἕδρας· ἐνίοτε ὑπάρχει εἷς κυρσός, ἄλλοτε δύο καὶ ἄλλοτε πολλοὶ συνεχόμενοι, καὶ ἀποτελοῦντες οἴδημα ὠοειδὲς ἢ ἐπίμηκες διαστελμένον ἐρυθρὸν ὡς τομάταν, ἢ ὑπομέλαν ὅταν ὦσιν πολὺ ἐξογκωμέναι. Ὅταν δὲ ὦσι οἱ κυρσοὶ οὗτοι κενοὶ καθίστανται σχεδὸν ἀφανεῖς.

Αἱ ἐσωχάδες ἀποτελοῦνται ὑπὸ ἐξογκώσεως τῆς βλενομεμβράνης ἐπὶ τοῦ ἐντὸς τῆς ἕδρας ἄκρου τοῦ ἐντέρου.

Τὸ διαρκὲς κάθισμα, ἡ διαρκὴς δυσκοιλιότης, ἡ ἐγκυμοσύνη, καὶ ἡ φυσικὴ προδιάθεσις τοῦ σώματος ἐπιφέρουσιν αἱμορροΐδας.

Ὅταν αἱ αἱμορροΐδες ἐξωθῶνται ἐκτὸς τοῦ σφιγκτῆρος τῆς ἕδρας περισφίγγονται καὶ στραγγαλίζονται ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε καθίστανται μελαναί, καὶ ἐπώδυνοι· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει εἶνε ἀνάγκη ὅπως ἐπαλείφωνται λιπαραὶ ὕλαι ἢ ἐμβρέγχονται διὰ ψυχροῦ ὕδατος καὶ δι᾽ἐλαφρᾶς πιέσεως καὶ εἰσάγονται ἐντός. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως ἀρκεῖ· διότι κατὰ πᾶσαν ἀφέδευσιν γίνεται ἡ ἔξοδος αὐτῶν ἐπωδύνως, καὶ ἡ εἰσαγωγὴ δυσχερῶς, ὅταν ὦσι πολὺ ἐξογκωμέναι. Ὁ κύριος

σκοπὸς ἐστὶν, ἡ ἐλάττωσις τοῦ ὄγκου αὐτῶν, καὶ ἡ ἐξάλειψις αὐτῶν, ὅπως μὴ ἀναγεννῶνται.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ποίησον τάδε.

Διατήρει εὐκοιλιότητα· διότι ἡ δυσκοιλιότης ἐξογκώνει ταύτας· τρῶγε εὐπέπτους τροφάς, κρόμυα μετὰ τοῦ φαγητοῦ, καὶ ὀλίγον μέλι μετὰ ἄρτου πρὸς τὸ τέλος. Ἐὰν ἡ δυσκοιλιότης ἦνε ἀκαταμάχητος διὰ τῶν ὑγιεινῶν μέσων, χρῶ τότε τόδε τὸ φάρμακον

Λάβε τρυγικῆς ποτάσσης (κρεμορίου)	μέρη	10
ἄνθος θείου	,,	5
σακχάρου λευκοῦ	,,	10

μῖξον, καὶ χρῶ ἀνὰ ἓν ἢ δύο κοχλιάρια μικρὰ τὴν πρωΐαν καθ' ἡμέραν.

Πρὸς καταπράϋνσιν τῶν πόνων, καὶ ἐλάττωσιν τοῦ ὄγκου τῶν αἱμορροΐδων ἐπάλειψον ἀλοιφὴν ρατανίας, ἢ ποίησον κλῦσμα μετὰ 6 μέχρι 10 σταγμάτων ὑποξικοῦ μολύβδου ἐν ὀλίγῳ ψυχρῷ ὕδατι. Πεπείραται δὲ καὶ αὕτη ἡ ἀλοιφή.

Λ. ὑδροϊωδικοῦ Καλίου	γραμ.	1
θειικῆς ἀτροπίνης	κοκ.	1
,, μορφίνης	,,	2
Παχυμύρου σπερμ. κήτους	γραμ.	12

μῖξον κ. τ. καὶ ἐπάλειφε πρωῒ καὶ ἑσπέρας μετὰ ποσοῦ ἴσου ἐρεβίνθῳ.

Οὐ σμικρὸν συντελοῦσι καὶ αἱ γινόμεναι πλύσεις ἐπὶ τῆς ἕδρας μόνον μετὰ ψυχροῦ ὕδατος κατὰ πρωΐαν καὶ ἑσπέρας. Αὗται καὶ τὰς ὀδύνας πραΰνουσι, καὶ τὸν ὄγκον σμικρύνουσι, καὶ τὴν κατηβαρίαν ἢ κεφαλαλγίαν διαλύουσι.

Κοινῶς πρὸς πράϋνσιν τῶν πόνων, καὶ ἐλάττωσιν τοῦ ὄγκου χρῶνται ἀλοιφὴν σπέρματος κήτους (γιασεμὶ) ἢ ροδοζάχαρον, μεθ' ὧν ἐπαλείφουσι τοὺς ὄγκους. Θέτουσιν ἐντὸς τοῦ πρωκτοῦ φύλλον καρυοφύλλου μετὰ λίπους ἐπιχριομένου, καὶ ἕτερον μασσῶσι πρὸς κατάποσιν τοῦ ὀποῦ, ἢ ἀλοίφουσι τοὺς ὄγκους μετὰ πάχους ὄρνιθος μεμιγμένου μετὰ σακχάρου, ἢ δι' ἐλαίου ἀμυγδάλων.

Πρὸς ἐξάλειψιν καὶ ἀπαλλαγὴν ἐκ τῶν αἱμορροΐδων χρῶ ἐσωτερικῶς τόδε τὸ φάρμακον.

Λ. Βαλσάμου Κοπαΐβε στάγματα 20.

Κόμμεος ἀραβικοῦ λειτετριμμένου ὅσον ἀρκεῖ ἵνα γείνῃ γαλάκτωμα γραμμαρίων 100 ἤτοι 50 δρε. μ.

Βάμματος βανιλλίας σταγμ. 20

πάχος τοῦ ρ
τῶν δ

λ
παρ
χύσ
ρατ
θ

ημ
λοῦνται ... ην ἕδραν κυρσοί, ες ...
μα περιοδικῶς. Οἱ αἱμορροϊδικοὶ κυρσοί εἰσιν ἢ
καὶ τότε καλοῦνται ἐ ξ ο χ ά δ ε ς, ἢ ἐσωτερικοὶ καὶ
... χ ά δ ε ς, κοινῶς λέγονται ζ ο χ ά δ ε ς.
κατέχουσι τὰ πέριξ τῆς ἕδρας· ἐνίοτε ὑπάρ-
ἄλλοτε δύο καὶ ἄλλοτε πολλοὶ συνε-
λοῦντες οἴδημα ὠοειδὲς ἢ ἐπίμηκες δια-
τομάταν, ἢ ὑπομέλαν ὅταν ὦσιν πο-
δὲ ὦσι οἱ κυρσοὶ οὗτοι κενοὶ καθί-

ται ὑπὸ ἐξογκώσεως τῆς βλεννο-
ἕδρας ἄκρου τοῦ ἐντέρου.
ρκῆς δυσκοιλιότης, ἡ ἐγκυμο-
τοῦ σώματος ἐπιφέρουσιν

ι ἐκτὸς τοῦ σφιγκτῆρος
γγαλίζονται ἐπὶ τοσοῦ-
ἐπώδυνοι· ἐν τοιαύτῃ
φωνται λιπαραὶ ὗλαι ἢ
δι' ἐλαφρᾶς πιέσεως καὶ
ως ἀρκεῖ· διότι κατὰ πά-
ῶν ἐπωδύνως, καὶ ἡ εἰ-
ξογκωμέναι. Ὁ κύριος

χέα, ὅσον εἰσὶν τὰ ἐκ τῆς θειϊκῆς Κινίνης· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γείνεται χρῆσις αὐτοῦ κατὰ τοῦ κακοήθους πυρετοῦ.

Ἡ κόνις τοῦ ἱστοῦ τούτου δὲν ἔχει οὐδεμίαν κακὴν γεῦσιν· ἐπομένως εὐκόλως δύναται νὰ δίδεται εἰς τὰ παιδία.

Πρὸς χρῆσιν λάβε ποσὸν ἱστῶν, πλύνε καλῶς διὰ ὕδατος ἵνα καθαρισθῶσιν ἐκ τοῦ κονιορκτοῦ, ὃν ἔχουσι, ἔκθεσον ὑπὸ τὸν Ἥλιον ἵνα στεγνώσωσι, καὶ θέσας ἐν ἰγδίῳ ὑαλίνῳ ἢ πηλίνῳ τρίψον εἰς κόνιν, ἥτις ἔχει χρῶμα ὑποτεφρῶδες, ἄνευ ὀσμῆς, ἄνευ γεύσεως· εἶνε ἀδιάλυτος ἐν τῷ ὕδατι, διαλυτὴ μέρει ἐν τῷ οἰνοπνεύματι.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης ρχει ἐκ παραδόσεως παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ αχοῦ· τὸν δίδουσι ὑπὸ καταπότια πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ 5. Ἀλλὰ καὶ ἐν Εὐρώπῃ παρὰ τῷ λαῷ πολλαχοῦ ὑι ἐν χρήσει, ἰδίως ἐν τῇ Κύρνῳ (Κορσικῇ), καὶ εἴς τινας βρινὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας Ἰδίως θε- τοὺς χρονίους διαλείποντας πυρετούς.

1. ...οησιμώτατον λοιπὸν καὶ οἰκονομικὸν καὶ πρόχειρον ...ίρμακον εὑρίσκεται ἐν ὅλαις σχεδὸν ταῖς οἰκίαις ὁ μᾶλλον καὶ ἧττον.

...ρχαῖοι ἐγνώριζον τὴν ἀντιπυρετικὴν δύναμιν τοῦ ἱστοῦ ...άχνης· ἀλλ' ἐμεταχειρίζοντο ταύτην ἐξωτερικῶς ὡς ...μα τὴν σάρκα αὐτῆς ὡς καὶ τὸν ἱστόν. Ἰδοὺ τί περὶ Οὐ...ου λέγει ὁ Διοσκορίδης.

... Ἡ σὰρξ τῆς ἀράχνης, ἣν καλοῦσιν ὁλκὸν ἢ λύκον, ἐὰν ...μαλαχθῇ καὶ ἐπιστρωθῇ ἐπὶ πανίου, καὶ ἐπιτεθῇ ὡς κα...σι, καὶ ...λασμα ἐπὶ τοῦ μετώπου ἢ ἐπὶ τῶν κροτάφων θεραπεύει ... τριταῖον πυρετόν. Ὁ δὲ ἱστὸς αὐτῆς ἐπιτιθέμενος ἐμποκου χ...ει τὴν αἱμορραγίαν, καὶ τὴν φλόγωσιν τῶν ἐπιπολαίων ζάχα...ιῶν ,, ταὐτὸ λέγει καὶ ὁ Γαληνός. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶ...ος ἀράχνης ἔχον ἱστὸν λεπτόν, λευκὸν καὶ πυκνόν, οὗτος ...ἐπιτιθέμενος περὶ τὸν βραχίονα θεραπεύει τοὺς τεταρταίους πυρετούς.

Ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι τὰ φαλάγγια, ἅπερ εἰσὶν εἶδος ἀράχνης, λειωθέντα καὶ μετὰ οἴνου πινόμενα θεραπεύουσι τοὺς πάσχοντας ἐκ δαγκάσματος τούτων· (ἰδοὺ ἡ ὁμοιοπαθητικὴ τοῦ Ἄνεμαν) οὕτως καὶ ὑπὸ ἐχίδνας δαγκασθέντες διὰ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ σώματος ἐχίδνης θεραπεύονται, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐκ Κροκοδείλου κλπ.

μῖξον κατὰ τέχνην, καὶ χρῶ κατὰ ὥραν ἀνὰ κοχλιάριον ῥοφήματος, ἀρχίζων ἀπὸ πρωΐας· ἐπανάλαβε τοῦτο ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας.

Τοπικὸν πραΰντικὸν κατὰ τῶν αἱμορροΐδων.

Λάβε ἔλαιον τῶν σπόρων τῆς κολοκύνθης καὶ ἐμβάψας τεμάχιον βάμβακος ἐπίθες ἐπὶ τῶν αἱμορραΐδων, καὶ κατὰ δύο ὥρας ἐπαναλάμβανε.

Τὸ ῥιζικῶς θεραπεῦον καὶ ἐξαλεῖφον τὰς αἱμορροΐδας εἶνε τόδε τὸ φάρμακον λαμβανόμενον εἰς καταπότια.

Λάβε	*βαλσάμου Κοπαΐβε*	*σταγμ.*	*40*
	κοκκίνου πεπέρεος	*δραμ.*	*1*

μαγνησίας κεκαυμένης ὅσον ἀρκεῖ πρὸς κατασκευὴν 20 καταποτίων. Λάμβανε ἐκ τούτων ἀνὰ δύο ἢ τρεῖα κατὰ πᾶσαν πρωΐαν νήστης, καὶ κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν μετὰ τὸ φαγητὸν ἐν ὥρᾳ ὕπνου.

Κοινῶς ἐσωτερικῶς κατὰ τῶν αἱμορροΐδων μεταχειρίζονται τὸ βότανον ἤ σ ω π ο ς καλούμενον (κοινῶς π α ν ά κ ι ἢ παναγιόχορτον, ἢ ζοχαδόχορτον), τὸ ὁποῖον βράζουσι μετὰ οἴνου μέχρις οὗ μείνῃ τὸ ἥμισυ, καὶ πίνωσιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ μικρὸν κύαθον (κουπάκι).

Ὡσαύτως μεταχειρίζονται τὴν στερεὰν πίσσαν, ἐξ ἧς κατασκευάζουσι καταπότια, καὶ λαμβάνουσιν ἀνὰ δύο ἢ τρία πρωῒ καὶ ἑσπέρας.

Θεραπεία διαλείποντος πυρετοῦ διὰ τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης.

Ἐν τῷ Φοίβῳ ἔτους Γ'. σελ 180 ὁμιλοῦντες περὶ τῆς ἀράχνης εἴπομεν ὅτι τὸν ἱστὸν ταύτης τινὲς τῶν ἰατρῶν μετεχειρίσθησαν κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ. Ἡ τοιαύτη χρῆσις ἤδη ἤρξατο νὰ γείνεται παρὰ πολλῶν εἰς διαφόρους χώρας· ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ ἔχει πολλοὺς ὀπαδούς, ὡς τοῦτο διαλαμβάνουσι πολλαὶ ἐφημερίδες.

Ἐν Ἰσπανίᾳ ὁ Ἰατρὸς Ὀλίβης ἐπὶ 119 παρατηρήσεις, ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἰατρικοῦ τούτου ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς.

Ὁ ἱστὸς τῆς ἀράχνης ὑπὸ κόνιν λαμβανόμενος θεραπεύει τὸν διαλείποντα πυρετὸν τὸν ἐφήμερον καὶ τὸν τριταῖον. Ἡ δόσις εἶνε 40 κόκκους διὰ τὸν ἡλικιωμένον καὶ 20 διὰ τοὺς μικρούς. Ὁ πυρετὸς κόπτεται συνήθως μετὰ τὸν δεύτερον παροξυσμόν.

Τὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ δὲν εἶνε τόσον τα—

χέα, ὅσον εἰσὶν τὰ ἐκ τῆς θειϊκῆς Κινίνης· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γείνεται χρῆσις αὐτοῦ κατὰ τοῦ κακοήθους πυρετοῦ.

Ἡ κόνις τοῦ ἱστοῦ τούτου δὲν ἔχει οὐδεμίαν κακὴν γεῦσιν· ἑπομένως εὐκόλως δύναται νὰ δίδεται εἰς τὰ παιδία.

Πρὸς χρῆσιν λάβε ποσὸν ἱστῶν, πλύνε καλῶς διὰ ὕδατος ἵνα καθαρισθῶσιν ἐκ τοῦ κονιορκτοῦ, ὃν ἔχουσι, ἔκθεσον ὑπὸ τὸν Ἥλιον ἵνα στεγνώσωσι, καὶ θέσας ἐν ἰγδίῳ ὑαλίνῳ ἢ πηλίνῳ τρίψον εἰς κόνιν, ἥτις ἔχει χρῶμα ὑποτεφρῶδες, ἄνευ ὀσμῆς, ἄνευ γεύσεως· εἶνε ἀδιάλυτος ἐν τῷ ὕδατι, διαλυτὴ ἐν μέρει ἐν τῷ οἰνοπνεύματι.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης ὑπάρχει ἐκ παραδόσεως παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ· τὸν δίδουσι ὑπὸ καταπότια πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ 3 ἕως 5. Ἀλλὰ καὶ ἐν Εὐρώπῃ παρὰ τῷ λαῷ πολλαχοῦ ὑπάρχει ἐν χρήσει, ἰδίως ἐν τῇ Κύρνῳ (Κορσικῇ), καὶ εἴς τινας μεσημβρινὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας Ἰδίως θεραπεύει τοὺς χρονίους διαλείποντας πυρετούς.

Τὸ χρησιμώτατον λοιπὸν καὶ οἰκονομικὸν καὶ πρόχειρον τοῦτο φάρμακον εὑρίσκεται ἐν ὅλαις σχεδὸν ταῖς οἰκίαις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὴν ἀντιπυρετικὴν δύναμιν τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης· ἀλλ' ἐμεταχειρίζοντο ταύτην ἐξωτερικῶς ὡς ἐπίθεμα τὴν σάρκα αὐτῆς ὡς καὶ τὸν ἱστόν. Ἰδοὺ τί περὶ τούτου λέγει ὁ Διοσκορίδης.

«Ἡ σὰρξ τῆς ἀράχνης, ἣν καλοῦσιν ὁλκὸν ἢ λύκον, ἐὰν συμμαλαχθῇ καὶ ἐπιστρωθῇ ἐπὶ πανίου, καὶ ἐπιτεθῇ ὡς κατάπλασμα ἐπὶ τοῦ μετώπου ἢ ἐπὶ τῶν κροτάφων θεραπεύει τὸν τριταῖον πυρετόν. Ὁ δὲ ἱστὸς αὐτῆς ἐπιτιθέμενος ἐμποδίζει τὴν αἱμορραγίαν, καὶ τὴν φλόγωσιν τῶν ἐπιπολαίων ἑλκῶν», ταὐτὸ λέγει καὶ ὁ Γαληνός. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος ἀράχνης ἔχον ἱστὸν λεπτόν, λευκὸν καὶ πυκνόν, οὗτος ἐπιτιθέμενος περὶ τὸν βραχίονα θεραπεύει τοὺς τεταρταίους πυρετούς.

Ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι τὰ φαλάγγια, ἅπερ εἰσὶν εἶδος ἀράχνης, λειωθέντα καὶ μετὰ οἴνου πινόμενα θεραπεύουσι τοὺς πάσχοντας ἐκ δαγκάσματος τούτων· (ἰδοὺ ἡ ὁμοιοπαθητικὴ τοῦ Ἄνεμαν) οὕτως καὶ ὑπὸ ἐχίδνας δαγκασθέντες διὰ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ σώματος ἐχίδνης θεραπεύονται, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐκ Κροκοδείλου κλπ.

μῖξον κατὰ τέχνην, καὶ χρῶ κατὰ ὥραν ἀνὰ κοχλιάριον ροφήματος, ἀρχίζων ἀπὸ πρωΐας· ἐπανάλαβε τοῦτο ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας.

Τοπικὸν πραϋντικὸν κατὰ τῶν αἱμορροΐδων.

Λάβε ἔλαιον τῶν σπόρων τῆς κολοκύνθης καὶ ἐμβάψας τεμάχιον βάμβακος ἐπίθες ἐπὶ τῶν αἱμορραΐδων, καὶ κατὰ δύο ὥρας ἐπαναλάμβανε.

Τὸ ριζικῶς θεραπεῦον καὶ ἐξαλεῖφον τὰς αἱμορροΐδας εἶνε τόδε τὸ φάρμακον λαμβανόμενον εἰς καταπότια.

Λάβε	*βαλσάμου Κοπαΐβε*	*σταγμ.*	40
	κοκκίνου πεπέρεος	*δραμ.*	1

μαγνησίας κεκαυμένης ὅσον ἀρκεῖ πρὸς κατασκευὴν 20 καταποτίων. Λάμβανε ἐκ τούτων ἀνὰ δύο ἢ τρεῖα κατὰ πᾶσαν πρωΐαν νήστης, καὶ κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν μετὰ τὸ φαγητὸν ἐν ὥρᾳ ὕπνου.

Κοινῶς ἐσωτερικῶς κατὰ τῶν αἱμορροΐδων μεταχειρίζονται τὸ βότανον ἤ σ ω π ο ς καλούμενον (κοινῶς π α ν ά κ ι ἢ παναγιόχορτον, ἢ ζοχαδόχορτον), τὸ ὁποῖον βράζουσι μετὰ οἴνου μέχρις οὗ μείνῃ τὸ ἥμισυ, καὶ πίνωσιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ μικρὸν κύαθον (κουπάκι).

Ὡσαύτως μεταχειρίζονται τὴν στερεὰν πίσσαν, ἐξ ἧς κατασκευάζουσι καταπότια, καὶ λαμβάνουσιν ἀνὰ δύο ἢ τρία πρωῒ καὶ ἑσπέρας.

Θεραπεία διαλείποντος πυρετοῦ διὰ τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης.

Ἐν τῷ Φοίβῳ ἔτους Γ'. σελ 180 ὁμιλοῦντες περὶ τῆς ἀράχνης εἴπομεν ὅτι τὸν ἱστὸν ταύτης τινὲς τῶν ἰατρῶν μετεχειρίσθησαν κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ. Ἡ τοιαύτη χρῆσις ἤδη ἤρξατο νὰ γείνεται παρὰ πολλῶν εἰς διαφόρους χώρας· ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ ἔχει πολλοὺς ὀπαδούς, ὡς τοῦτο διαλαμβάνουσι πολλαὶ ἐφημερίδες.

Ἐν Ἰσπανίᾳ ὁ Ἰατρὸς Ὀλίβης ἐπὶ 119 παρατηρήσε[illegible] ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἰατρικοῦ τούτου ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς.

Ὁ ἱστὸς τῆς ἀράχνης ὑπὸ κόνιν λαμβανόμενος θεραπεύει τὸν διαλείποντα πυρετὸν τὸν ἐφήμερον καὶ τὸν τριταῖον. Ἡ δόσις εἶνε 40 κόκκους διὰ τὸν ἡλικιωμένον καὶ 20 διὰ τοὺς μικρούς. Ὁ πυρετὸς κόπτεται συνήθως μετὰ τὸν δεύτερον παροξυσμόν.

Τὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ δὲν εἶνε τόσον τα—

χέα, ὅσον εἰσὶν τὰ ἐκ τῆς θειϊκῆς Κινίνης· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γείνεται χρῆσις αὐτοῦ κατὰ τοῦ κακοήθους πυρετοῦ.

Ἡ κόνις τοῦ ἱστοῦ τούτου δὲν ἔχει οὐδεμίαν κακὴν γεῦσιν· ἐπομένως εὐκόλως δύναται νὰ δίδεται εἰς τὰ παιδία.

Πρὸς χρῆσιν λάβε ποσὸν ἱστῶν, πλύνε καλῶς διὰ ὕδατος ἵνα καθαρισθῶσιν ἐκ τοῦ κονιορκτοῦ, ὃν ἔχουσι, ἔκθεσον ὑπὸ τὸν Ἥλιον ἵνα στεγνώσωσι, καὶ θέσας ἐν ἰγδίῳ ὑαλίνῳ ἢ πηλίνῳ τρίψον εἰς κόνιν, ἥτις ἔχει χρῶμα ὑποτεφρῶδες, ἄνευ ὀσμῆς, ἄνευ γεύσεως· εἶνε ἀδιάλυτος ἐν τῷ ὕδατι, διαλυτὴ ἐν μέρει ἐν τῷ οἰνοπνεύματι.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης ὑπάρχει ἐκ παραδόσεως παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ· τὸν δίδουσι ὑπὸ καταπότια πρωΐ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ 3 ἕως 5. Ἀλλὰ καὶ ἐν Εὐρώπῃ παρὰ τῷ λαῷ πολλαχοῦ ὑπάρχει ἐν χρήσει, ἰδίως ἐν τῇ Κύρνῳ (Κορσικῇ), καὶ εἴς τινας μεσημβρινὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας Ἰδίως θεραπεύει τοὺς χρονίους διαλείποντας πυρετούς.

Τὸ χρησιμώτατον λοιπὸν καὶ οἰκονομικὸν καὶ πρόχειρον τοῦτο φάρμακον εὑρίσκεται ἐν ὅλαις σχεδὸν ταῖς οἰκίαις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὴν ἀντιπυρετικὴν δύναμιν τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης· ἀλλ' ἐμεταχειρίζοντο ταύτην ἐξωτερικῶς ὡς ἐπίθεμα τὴν σάρκα αὐτῆς ὡς καὶ τὸν ἱστόν. Ἰδοὺ τὶ περὶ τούτου λέγει ὁ Διοσκορίδης.

„ Ἡ σὰρξ τῆς ἀράχνης, ἣν καλοῦσιν ὁλκὸν ἢ λύκον, ἐὰν συμμαλαχθῇ καὶ ἐπιστρωθῇ ἐπὶ πανίου, καὶ ἐπιτεθῇ ὡς κατάπλασμα ἐπὶ τοῦ μετώπου ἢ ἐπὶ τῶν κροτάφων θεραπεύει τὸν τριταῖον πυρετόν. Ὁ δὲ ἱστὸς αὐτῆς ἐπιτιθέμενος ἐμποδίζει τὴν αἱμορραγίαν, καὶ τὴν φλόγωσιν τῶν ἐπιπολαίων ἑλκῶν ,, ταὐτὸ λέγει καὶ ὁ Γαληνός. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος ἀράχνης ἔχον ἱστὸν λεπτόν, λευκὸν καὶ πυκνόν, οὗτος ἐπιτιθέμενος περὶ τὸν βραχίονα θεραπεύει τοὺς τεταρταίους πυρετούς.

Ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι τὰ φαλάγγια, ἅπερ εἰσὶν εἶδος ἀράχνης, λειωθέντα καὶ μετὰ οἴνου πινόμενα θεραπεύουσι τοὺς πάσχοντας ἐκ δαγκάσματος τούτων· (ἰδοὺ ἡ ὁμοιοπαθητικὴ τοῦ Ἄνεμαν) οὕτως καὶ ὑπὸ ἐχίδνας δαγκασθέντες διὰ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ σώματος ἐχίδνης θεραπεύονται, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐκ Κροκοδείλου κλπ.

μίξον κατὰ τέχνην, καὶ χρῶ κατὰ ὥραν ἀνὰ κοχλιάριον ροφήματος, ἀρχίζων ἀπὸ πρωΐας· ἐπανάλαβε τοῦτο ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας.

Τοπικὸν πραϋντικὸν κατὰ τῶν αἱμορροΐδων.

Λάβε ἔλαιον τῶν σπόρων τῆς κολοκύνθης καὶ ἐμβάψας τεμάχιον βάμβακος ἐπίθες ἐπὶ τῶν αἱμορραΐδων, καὶ κατὰ δύο ὥρας ἐπαναλάμβανε.

Τὸ ριζικῶς θεραπεῦον καὶ ἐξαλεῖφον τὰς αἱμορροΐδας εἶνε τόδε τὸ φάρμακον λαμβανόμενον εἰς καταπότια.

Λάβε	*βαλσάμου Κοπαΐβε*	*σταγμ.*	*40*
	κοκκίνου πεπέρεος	*δραμ.*	*1*

μαγνησίας κεκαυμένης ὅσον ἀρκεῖ πρὸς κατασκευὴν 20 καταποτίων. Λάμβανε ἐκ τούτων ἀνὰ δύο ἢ τρεῖα κατὰ πᾶσαν πρωΐαν νήστης, καὶ κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν μετὰ τὸ φαγητὸν ἐν ὥρᾳ ὕπνου.

Κοινῶς ἐσωτερικῶς κατὰ τῶν αἱμορροΐδων μεταχειρίζονται τὸ βότανον ἤ σ ω π ο ς καλούμενον (κοινῶς π α ν ά κ ι ἢ παναγιόχορτον, ἢ ζοχαδόχορτον), τὸ ὁποῖον βράζουσι μετὰ οἴνου μέχρις οὗ μείνῃ τὸ ἥμισυ, καὶ πίνωσιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ μικρὸν κύαθον (κουπάκι).

Ὡσαύτως μεταχειρίζονται τὴν στερεὰν πίσσαν, ἐξ ἧς κατασκευάζουσι καταπότια, καὶ λαμβάνουσιν ἀνὰ δύο ἢ τρία πρωῒ καὶ ἑσπέρας.

Θεραπεία διαλείποντος πυρετοῦ διὰ τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης.

Ἐν τῷ Φοίβῳ ἔτους Γ'. σελ 180 ὁμιλοῦντες περὶ τῆς ἀράχνης εἴπομεν ὅτι τὸν ἱστὸν ταύτης τινὲς τῶν ἰατρῶν μετεχειρίσθησαν κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ. Ἡ τοιαύτη χρῆσις ἤδη ἤρξατο νὰ γείνεται παρὰ πολλῶν εἰς διαφόρους χώρας· ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ ἔχει πολλοὺς ὀπαδούς, ὡς τοῦτο διαλαμβάνουσι πολλαὶ ἐφημερίδες.

Ἐν Ἰσπανίᾳ ὁ Ἰατρὸς Ὀλίβης ἐπὶ 119 παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἰατρικοῦ τούτου ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς.

Ὁ ἱστὸς τῆς ἀράχνης ὑπὸ κόνιν λαμβανόμενος θεραπεύει τὸν διαλείποντα πυρετὸν τὸν ἐφήμερον καὶ τὸν τριταῖον. Ἡ δόσις εἶνε 40 κόκκους διὰ τὸν ἠλικιωμένον καὶ 20 διὰ τοὺς μικρούς. Ὁ πυρετὸς κόπτεται συνήθως μετὰ τὸν δεύτερον παροξυσμόν.

Τὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ δὲν εἶνε τόσον τα-

χέα, ὅσον εἰσὶν τὰ ἐκ τῆς θειϊκῆς Κινίνης· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γείνεται χρῆσις αὐτοῦ κατὰ τοῦ κακοήθους πυρετοῦ.

Ἡ κόνις τοῦ ἱστοῦ τούτου δὲν ἔχει οὐδεμίαν κακὴν γεῦσιν· ἐπομένως εὐκόλως δύναται νὰ δίδεται εἰς τὰ παιδία.

Πρὸς χρῆσιν λάβε ποσὸν ἱστῶν, πλύνε καλῶς διὰ ὕδατος ἵνα καθαρισθῶσιν ἐκ τοῦ κονιορκτοῦ, ὃν ἔχουσι, ἔκθεσον ὑπὸ τὸν Ἥλιον ἵνα στεγνώσωσι, καὶ θέσας ἐν ἰγδίῳ ὑαλίνῳ ἢ πηλίνῳ τρίψον εἰς κόνιν, ἥτις ἔχει χρῶμα ὑποτεφρῶδες, ἄνευ ὀσμῆς, ἄνευ γεύσεως· εἶνε ἀδιάλυτος ἐν τῷ ὕδατι, διαλυτὴ ἐν μέρει ἐν τῷ οἰνοπνεύματι.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης ὑπάρχει ἐκ παραδόσεως παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ· τὸν δίδουσι ὑπὸ καταπότια πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ 3 ἕως 5. Ἀλλὰ καὶ ἐν Εὐρώπῃ παρὰ τῷ λαῷ πολλαχοῦ ὑπάρχει ἐν χρήσει, ἰδίως ἐν τῇ Κύρνῳ (Κορσικῇ), καὶ εἴς τινας μεσημβρινὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας Ἰδίως θεραπεύει τοὺς χρονίους διαλείποντας πυρετούς.

Τὸ χρησιμώτατον λοιπὸν καὶ οἰκονομικὸν καὶ πρόχειρον τοῦτο φάρμακον εὑρίσκεται ἐν ὅλαις σχεδὸν ταῖς οἰκίαις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὴν ἀντιπυρετικὴν δύναμιν τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης· ἀλλ' ἐμεταχειρίζοντο ταύτην ἐξωτερικῶς ὡς ἐπίθεμα τὴν σάρκα αὐτῆς ὡς καὶ τὸν ἱστόν. Ἰδοὺ τί περὶ τούτου λέγει ὁ Διοσκορίδης.

“Ἡ σὰρξ τῆς ἀράχνης, ἣν καλοῦσιν ὁλκὸν ἢ λύκον, ἐὰν συμμαλαχθῇ καὶ ἐπιστρωθῇ ἐπὶ πανίου, καὶ ἐπιτεθῇ ὡς κατάπλασμα ἐπὶ τοῦ μετώπου ἢ ἐπὶ τῶν κροτάφων θεραπεύει τὸν τριταῖον πυρετόν. Ὁ δὲ ἱστὸς αὐτῆς ἐπιτιθέμενος ἐμποδίζει τὴν αἱμορραγίαν, καὶ τὴν φλόγωσιν τῶν ἐπιπολαίων ἑλκῶν „ ταὐτὸ λέγει καὶ ὁ Γαληνός. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος ἀράχνης ἔχον ἱστὸν λεπτόν, λευκὸν καὶ πυκνόν, οὗτος ἐπιτιθέμενος περὶ τὸν βραχίονα θεραπεύει τοὺς τεταρταίους πυρετούς.

Ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι τὰ φαλάγγια, ἅπερ εἰσὶν εἶδος ἀράχνης, λειωθέντα καὶ μετὰ οἴνου πινόμενα θεραπεύουσι τοὺς πάσχοντας ἐκ δαγκάσματος τούτων· (ἰδοὺ ἡ ὁμοιοπαθητικὴ τοῦ Ἄνεμαν) οὕτως καὶ ὑπὸ ἐχίδνας δαγκασθέντες διὰ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ σώματος ἐχίδνης θεραπεύονται, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐκ Κροκοδείλου κλπ.

μῖξον κατὰ τέχνην, καὶ χρῶ κατὰ ὥραν ἀνὰ κοχλιάριον ροφήματος, ἀρχίζων ἀπὸ πρωΐας· ἐπανάλαβε τοῦτο ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας.

Τοπικὸν πραϋντικὸν κατὰ τῶν αἱμορροΐδων.

Λάβε ἔλαιον τῶν σπόρων τῆς κολοκύνθης καὶ ἐμβάψας τεμάχιον βάμβακος ἐπίθες ἐπὶ τῶν αἱμορραΐδων, καὶ κατὰ δύο ὥρας ἐπαναλάμβανε.

Τὸ ριζικῶς θεραπεῦον καὶ ἐξαλεῖφον τὰς αἱμορροΐδας εἶνε τόδε τὸ φάρμακον λαμβανόμενον εἰς καταπότια.

Λάβε βαλσάμου Κοπαΐβε σταγμ. 40
κοκκίνου πεπέρεος δραμ. 1
μαγνησίας κεκαυμένης ὅσον ἀρκεῖ πρὸς κατασκευὴν 20 καταποτίων. Λάμβανε ἐκ τούτων ἀνὰ δύο ἢ τρεῖα κατὰ πᾶσαν πρωΐαν νήστης, καὶ κατὰ πᾶσαν ἑσπέραν μετὰ τὸ φαγητὸν ἐν ὥρᾳ ὕπνου.

Κοινῶς ἐσωτερικῶς κατὰ τῶν αἱμορροΐδων μεταχειρίζονται τὸ βότανον ἥ σ ω π ο ς καλούμενον (κοινῶς π α ν ά κ ι ἢ παναγιόχορτον, ἢ ζοχαδόχορτον), τὸ ὁποῖον βράζουσι μετὰ οἴνου μέχρις οὗ μείνῃ τὸ ἥμισυ, καὶ πίνωσιν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ μικρὸν κύαθον (κουπάκι).

Ὡσαύτως μεταχειρίζονται τὴν στερεὰν πίσσαν, ἐξ ἧς κατασκευάζουσι καταπότια, καὶ λαμβάνουσιν ἀνὰ δύο ἢ τρία πρωῒ καὶ ἑσπέρας.

Θεραπεία διαλείποντος πυρετοῦ διὰ τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης.

Ἐν τῷ Φοίβῳ ἔτους Γ'. σελ. 180 ὁμιλοῦντες περὶ τῆς ἀράχνης εἴπομεν ὅτι τὸν ἱστὸν ταύτης τινὲς τῶν ἰατρῶν μετεχειρίσθησαν κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ. Ἡ τοιαύτη χρῆσις ἤδη ἤρξατο νὰ γείνεται παρὰ πολλῶν εἰς διαφόρους χώρας· ἐν Γαλλίᾳ καὶ ἐν Ἰσπανίᾳ ἔχει πολλοὺς ὀπαδούς, ὡς τοῦτο διαλαμβάνουσι πολλαὶ ἐφημερίδες.

Ἐν Ἰσπανίᾳ ὁ Ἰατρὸς Ὀλίβης ἐπὶ 119 παρατηρήσεων ἐπὶ τῆς χρήσεως τοῦ ἰατρικοῦ τούτου ἐπιφέρει τὰ ἑξῆς.

Ὁ ἱστὸς τῆς ἀράχνης ὑπὸ κόνιν λαμβανόμενος θεραπεύει τὸν διαλείποντα πυρετὸν τὸν ἐφήμερον καὶ τὸν τριταῖον. Ἡ δόσις εἶνε 40 κόκκους διὰ τὸν ἡλικιωμένον καὶ 20 διὰ τοὺς μικρούς. Ὁ πυρετὸς κόπτεται συνήθως μετὰ τὸν δεύτερον παροξυσμόν.

Τὰ θεραπευτικὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ δὲν εἶνε τόσον τα-

χέα, ὅσον εἰσὶν τὰ ἐκ τῆς θειϊκῆς Κινίνης· διὰ τοῦτο δὲν πρέπει νὰ γείνεται χρῆσις αὐτοῦ κατὰ τοῦ κακοήθους πυρετοῦ.

Ἡ κόνις τοῦ ἱστοῦ τούτου δὲν ἔχει οὐδεμίαν κακὴν γεῦσιν· ἑπομένως εὐκόλως δύναται νὰ δίδεται εἰς τὰ παιδία.

Πρὸς χρῆσιν λάβε ποσὸν ἱστῶν, πλύνε καλῶς διὰ ὕδατος ἵνα καθαρισθῶσιν ἐκ τοῦ κονιορκτοῦ, ὃν ἔχουσι, ἔκθεσον ὑπὸ τὸν Ἥλιον ἵνα στεγνώσωσι, καὶ θέσας ἐν ἰγδίῳ ὑαλίνῳ ἢ πηλίνῳ τρίψον εἰς κόνιν, ἥτις ἔχει χρῶμα ὑποτεφρῶδες, ἄνευ ὀσμῆς, ἄνευ γεύσεως· εἶνε ἀδιάλυτος ἐν τῷ ὕδατι, διαλυτὴ ἐν μέρει ἐν τῷ οἰνοπνεύματι.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι ἡ τοιαύτη χρῆσις τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης ὑπάρχει ἐκ παραδόσεως παρὰ τῷ λαῷ καὶ ἐν Ἑλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ· τὸν δίδουσι ὑπὸ καταπότια πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ 3 ἕως 5. Ἀλλὰ καὶ ἐν Εὐρώπῃ παρὰ τῷ λαῷ πολλαχοῦ ὑπάρχει ἐν χρήσει, ἰδίως ἐν τῇ Κύρνῳ (Κορσικῇ), καὶ εἴς τινας μεσημβρινὰς ἐπαρχίας τῆς Γαλλίας καὶ Ἰταλίας Ἰδίως θεραπεύει τοὺς χρονίους διαλείποντας πυρετούς.

Τὸ χρησιμώτατον λοιπὸν καὶ οἰκονομικὸν καὶ πρόχειρον τοῦτο φάρμακον εὑρίσκεται ἐν ὅλαις σχεδὸν ταῖς οἰκίαις κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐγνώριζον τὴν ἀντιπυρετικὴν δύναμιν τοῦ ἱστοῦ τῆς ἀράχνης· ἀλλ' ἐμεταχειρίζοντο ταύτην ἐξωτερικῶς ὡς ἐπίθεμα τὴν σάρκα αὐτῆς ὡς καὶ τὸν ἱστόν. Ἰδοὺ τί περὶ τούτου λέγει ὁ Διοσκορίδης.

“ Ἡ σὰρξ τῆς ἀράχνης, ἣν καλοῦσιν ὁλκὸν ἢ λύκον, ἐὰν συμμαλαχθῇ καὶ ἐπιστρωθῇ ἐπὶ πανίου, καὶ ἐπιτεθῇ ὡς κατάπλασμα ἐπὶ τοῦ μετώπου ἢ ἐπὶ τῶν κροτάφων θεραπεύει τὸν τριταῖον πυρετόν. Ὁ δὲ ἱστὸς αὐτῆς ἐπιτιθέμενος ἐμποδίζει τὴν αἱμορραγίαν, καὶ τὴν φλόγωσιν τῶν ἐπιπολαίων ἑλιῶν ,, ταὐτὸ λέγει καὶ ὁ Γαληνός. Ὑπάρχει καὶ ἄλλο εἶδος ἀράχνης ἔχον ἱστὸν λεπτόν, λευκὸν καὶ πυκνόν, οὗτος ἐπιτιθέμενος περὶ τὸν βραχίονα θεραπεύει τοὺς τεταρταίους πυρετούς.

Ὁ Γαληνὸς λέγει ὅτι τὰ φαλάγγια, ἅπερ εἰσὶν εἶδος ἀράχνης, λειωθέντα καὶ μετὰ οἴνου πινόμενα θεραπεύουσι τοὺς πάσχοντας ἐκ δαγκάσματος τούτων· (ἰδοὺ ἡ ὁμοιοπαθητικὴ τοῦ Ἄνεμαν) οὕτως καὶ ὑπὸ ἐχίδνας δαγκασθέντες διὰ τῆς ἐπιθέσεως τοῦ σώματος ἐχίδνης θεραπεύονται, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐκ Κροκοδείλου κλπ.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ μάννας.

Εἶνε καθαρτικὸν πρόχειρον, ἔχει γεῦσιν γλυκεῖαν· ἀλλ' ὀσμὴν οὐχὶ εὐχάριστον· ἐνεργεῖ πολὺ βραδέως, ἀλλὰ διαρκεῖ ἡ ἐνέργεια πολλὰς ὥρας. Δὲν ἐπιφέρει ταραχήν, οὔτε πόνον εἰς τὸν στόμαχον ἢ εἰς τὰ ἔντερα, οὔτε ἐπιφέρει κατόπιν δυσκοιλιότητα, ὡς τὸ ρεβέντι· ἐπιφέρει ὅμως ἀτονίαν τοῦ στομάχου, καί ἀνορεξίαν πρὸς φαγητόν. Θεωρεῖται ὡς ὠφέλιμος εἰς τοὺς χρονίους βρογχήτας, εἶνε εὔχρηστος εἰς τὰ παιδία.

Ἡ μάννα εὑρίσκεται ὑπὸ τεμάχια ἐπιμήκη (ὀλκωτά), τὰ ὁποῖα εὐκόλως διαλύονται εἰς ἴσον ποσὸν θερμοῦ ὕδατος· ὅσον ξηρότερά εἰσι τόσον ἐνεργοῦσι περισσότερον· μεταξὺ αὐτῶν εὑρίσκεται καὶ ὕλη μελανή, ἥτις ἔχει ὀλιγωτέραν καθαρτικὴν δύναμιν.

Ἐκ τῆς Μάννας ἐξάγεται χυμικῶς ὕλη λευκὴ γλυκεῖα, ζαχαρώδης ἄνευ ὀσμῆς ἥτις ὀνομάζεται Μαννίτη, Ἡ μαννίτη αὕτη λαμβανομένη ὑπὸ δόσιν δραμ. 4 ἕως 8 ἐνεργεῖ ἐξαίρετα ὡς καθαρτικόν, καὶ δύναταί τις νὰ μεταχειρίζηται ταύτην ἀντὶ ζαχάρου εἰς τὰ καθάρσια πρὸς αὔξησιν τῆς ἐνεργείας των. Εἰς τὸν καφὲν προστιθεμένη ἀντὶ ζαχάρου καθίστησι τοῦτον εὐκοίλιον.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ ἐκδορίων.

Ἐκδόριον λέγεται ὕλη τις ἰδίας φύσεως, ἥτις ἐφαπτομένη ἐπὶ χρόνον τινὰ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπιφέρει ἐπ' αὐτοῦ ἔκκρισιν ὀρροῦ, ἐξ οὗ ἡ ἐπιδερμὶς ἀνυψοῦται καὶ ἀποτελεῖ φλύκταιναν μεγάλην· ὕλαι τοιαῦταί εἰσιν αἱ καθαρίδες, ὁ φλοιὸς τοῦ δαφνοειδοῦς (δάφνη γνιδία, μεζέριον), το σπέρμα σινάπεος, ἡ καυστικὴ ἀμμωνία, κλπ. Συνήθως ἐφαρμόζονται ὑπὸ κατάστασιν ἐμπλάστρου· κατασκευαστέον πάντοτε παρὰ φαρμακοποιοῦ.

Τοῦ ἐκδορίου τὸ μέγεθος καὶ τὸ σχῆμα διαφέρει κατὰ τὴν

θέσιν τῆς ἐφαρμογῆς. Ἐπὶ τῶν ἐμπροσθίων τοῦ θώρακος καὶ τῶν ὀπισθίων ἔστω κυκλικόν. Τὸ μέγεθος συνήθως ὁρίζεται μέχρι δύο διαμέτρων δεκάρας· τίθεται ἐπὶ διαχύλου εὐρυχώρου, καὶ ἐπιπάσσεται διὰ κόνεος καθαρίδος καὶ εἶτα καφουρᾶς ἵνα καταργηθῇ ἡ εἰδικὴ ἐνέργεια τῶν καθαρίδων ἐπὶ τῶν οὐροποιῶν ὀργάνων· διότι πολλάκις ἐπῆλθεν ἐπίσχεσις τοῦ οὔρου.

Ἐπὶ τῶν πλαγίων τοῦ θώρακος γίνεται ἐπίμηκες ὁριζοντίως τιθέμενον. Ἐπὶ τοῦ αὐχένος ἐλλειψοειδὲς τιθέμενον καθέτως ἐπὶ τῆς σπονδυλικῆς στήλης· τίθεται ἀμέσως ὑπὸ τὴν κοιλότητα τοῦ κρανίου· ἐπὶ τῶν βραχιόνων ἔστω κυκλικόν, ὡσαύτως καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων μερῶν κατὰ τὴν θέσιν καὶ τὸ σχῆμα.

Πρὶν ἐπιτεθῇ, τὸ δέρμα πλύνεται διὰ χλιαροῦ ὕδατος ἢ μᾶλλον διὰ ὄξους, καὶ ἐντρίβεται ἐλαφρῶς. Μετὰ 12 ὥρας συνήθως ἡ φλύκταινα ὑπάρχει ἐντελῶς ἀνεπτυγμένη· ἀφαιρεῖται τὸ ἐκδόριον καὶ παρίσταται ἡ φλύκταινα, ἧς ἡ ἐπιδερμὶς ἀφαιρεῖται ἢ διὰ τῶν δακτύλων ἢ διὰ λαβίδος λίαν ἠπίως· καὶ ἐπιδεξίως ἵνα μὴ παρέχῃ πόνον· Μετὰ τὴν ἀφαίρεσιν ἀφαιρεῖται ὁ ἐπὶ τοῦ δέρματος ἐπίπαγος διὰ λεπτοῦ καὶ καθαροῦ ὀθονίου, λίαν ταχέως ἵνα ὀλιγώτερον ἐπιφέρῃ ἐνόχλησιν· εἶτα ἐπιτίθεται φύλλον λαχάνου ἄνευ ἰνῶν ἢ σεύτλου ἐπαλειφόμενον διὰ βουτύρου ἀναλάτου νεαροῦ· καὶ ἐπιτίθεται προσκεφάλαιον ἐκ μαλακοῦ ὀθονίου μὴ ἔχοντος ῥαφὰς ἢ πτυχάς· διότι πᾶσα πίεσις ἐπὶ τοῦ ἐκδορίου ἐπιφέρει φλόγωσιν ἀλλοιοῦσαν τὴν δύναμιν καὶ τὸν σκοπὸν τοῦ ἐκδορίου.

Καθαρίζεται συνήθως ἀνὰ 12 ὥρας, ἀνανεουμένων πάντων.—Πᾶν ἐκδόριον καλῶς ἔχον διαρκεῖ ἑπτὰ ἡμέρας· κατὰ τὴν τετάρτην ἀκμάζει· διὰ τοῦτο καὶ ἡ ἐκπομπὴ καὶ ἡ ἀπορρόφησις μεγάλην δύναμιν ἔχουσι κατὰ τὰς ἡμέρας ταύτας. Ἡ ἐπὶ πλέον τῶν ἑπτὰ ἡμερῶν διατήρησις τοῦ ἐκδορίου διὰ ἐρεθιστικῶν ἢ ἐπισπαστικῶν ὑλῶν εἶνε ἀνωφελὴς καὶ χρήσιμος μᾶλλον πρὸς βασανισμὸν τοῦ πάσχοντος· ἐὰν ᾖ ἀνάγκη δύναται γενέσθαι ἄλλο ἐκδόριον παρακειμένως.

Καλεῖται ἐκδόριον πρόσκαιρον (volant) ὅταν, ἀφ' οὗ ἀποτελεσθῇ ἡ φλύκταινα οὐδόλως ἀφαιρεῖται, ἀλλὰ χαράττεται ἐπὶ τοῦ κατωτάτου, καὶ ἐκρέει ὁ ὀρρός· εἶτα ἐπιτίθεται τεμάχιον διαχύλου, καὶ οὕτω διατηρεῖται ἐπί τινας ἡμέρας τὸ αὐτὸ, μέχρις ἐπουλωθῇ καὶ ἀποξηρανθῇ ἡ ἐπιδερμίς.

Τὸ ἐκδόριον ὠφελεῖ τιθέμενον μετὰ τὴν πρώτην περίοδον τῆς ὀξείας φλογώσεως, ὅταν ἄρχεται ἡ παρακμὴ ταύτης, ἤτοι τὴν τετάρτην καὶ κατόπιν ἡμέραν.

Δεμόδηξ.

Ὁ Σίμων τὸ 1844 ἀνεκάλυψεν ὅτι εἰς τοὺς ἀδενίσκους τῆς ρίζης τῶν τριχῶν τοῦ ἀνθρώπου τοὺς καλουμένους Κομηδῶνας ἐμφωλεύουσι μικροζωΰφια ὁρατὰ διὰ τοῦ μικροσκοπίου, τὰ ὁποῖα εὑρίσκονται ά. ἐπὶ τῶν στομίων τῶν στεατικῶν ἀδένων, οἵτινες εἰσὶν πολυάριθμοι καὶ ὑφίστανται ἐνίοτε παθήσεις εἰς τοὺς ἡλικιωμένους, ἰδίως τοῦτο γίνεται ἐπὶ τῶν ἀδενίσκων τοῦ δέρματος τῆς ρινός, ἐξ ὧν φύονται μικραὶ τρίχες. Οἱ ἀδενίσκοι οὗτοι εἰσὶν ἐξωγκωμένοι, καὶ διὰ τῆς πιέσεως μεταξὺ τῶν δακτύλων ἐξάγουσιν ὕλην τυρώδη ἢ γαλακτώδη, ἥτις καλεῖται Τ ά ν ν ο ν. β΄. Ἐπὶ τῶν βολβῶν ὅλων τῶν τριχῶν, ἰδίως ἐπὶ τῶν τοῦ προσώπου. Τὰ μικροζωδάρια ταῦτα καλοῦνται δ η μ ό δ α κ ε ς ἢ ἄ κ υ ρ ο ι ἀ δ ε ν ι κ ο ί.

Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἔχουσι τοιαῦτα παράσιτα, μὴ ἐξαιρουμένων οὔτε τῶν ἐχόντων μεγάλην καθαριότητα, Μόνον τὰ νήπια εἰσὶν ἀπηλλαγμένα τούτων.

Κατὰ νεωτέρας παρατηρήσεις εὑρίσκονται καὶ εἰς τοὺς ἀδενίσκους τῶν τριχῶν τοῦ κυνός, ἔνθα πολυπλασιάζονται, καὶ τότε ἀποτελοῦσι τὴν ἐρυθρὰν νόσον τῶν κυνῶν.

Τὸ ζωΰφιον τοῦτο ἔχει χρῶμα τεφρῶδες, εἶνε ἡμιδιαφανές, ἐπίμηκες, τίκτει ὠά.

Τὸ ἐν τῷ παρακειμένῳ σχήμτι τὸ Α΄. παρίστησιν ὁλόκληρον τὸ ζωΰφιον ἔχον 8 πόδας. Τὸ Β. τὴν κεφαλήν, ἔνθα ὑπάρχει ἐκμυζητήρ. Τὸ Γ. τὸ ὠόν.

ΠΑΝΤΟΙΑ

Περὶ ἐρεβίνθων (ρεβιθίων).

Οἱ ἐρέβινθοί εἰσιν τὸ ὠφελιμώτερον ὄσπριον. Εἰσὶν εὐπεπτότεροι τῶν ἄλλων ὀσπρίων καὶ μάλιστα ὅταν ἀποστερῶνται τῶν λεπυρίων (εἰσὶν ξεφλουδιασμένοι)· καθίστανται τότε καὶ νοστιμώτεροι· βράζουσι ταχύτερα ὅταν βράζωνται μετὰ ζωμοῦ κρέατος, ἢ μαγειρεύονται μετὰ κρέατος ἰδίως ἰνδικοῦ ἀλέκτορος (κούρκου, ἰνδιάνου, γάλλου) ἢ μετὰ χινός, ἢ μετὰ κρέατος χοίρου μικροῦ.

Πρέπει νὰ ὦσιν εὐτακῆ (ἔψανὰ) ἵνα βράζωσι καλῶς· ἄλλως εἰσὶ δύσπεπτα, βράξουσι τὰ μὴ εὐστακῆ καλῶς ἐντὸς Μαρμίτας (χύτρας σιδηρᾶς καλῶς πωμαζομένης) ἢ ἐὰν προστεθῇ ποσὸν δρ. 4, ἢ 5 δισανθρακικῆς σόδας, ἢ τέφρας (στάκτης), ἥτις νὰ περιδεθῇ ἐντὸς πανίου καὶ τεθῇ ἐντὸς τῶν βραζόντων ἐρεβίνθων. Ἡ προσθήκη κρομύου εἶνε ἀναγκαιοτάτη· διότι καθίστησι τούτους εὐπεπτωτέρους, καὶ ἐμποδίζει τὴν ἀνάπτυξιν ἀερίων ἐν τῷ στομάχῳ καὶ ἐν τοῖς ἐντέροις. Καλὸν φαγητὸν γίνεται ἐν τῷ κλιβάνῳ (φούρνῳ). Πέμψον τὸ κρέος ἐντὸς πηλίνου ἀγγείου (νταβᾶ) εἰς τὸν κλίβανον· ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ βράσον τοὺς ἐρεβίνθους μετὰ κρομύου μέχρι καταστάσεως πρὸς βρῶσιν, ἀποχώρησον τούτους ἐκ τοῦ ζωμοῦ. Πρόσθες αὐτοῖς ὀπὸν λεμονίου, καὶ πέμψον ὅπως προστεθῶσιν ἐν τῷ κρέατι, ὥςπερ προστίθεται τὸ ὀρύζιον. Ὅπως γίνεται κρέας τοῦ φούρνου καὶ μετὰ φασιόλων λοπίων. Ἀποτελεῖται νοστιμώτατον, εὔπεπτον καὶ θρεπτικὸν φαγητόν. Ἐὰν μάλιστα τὸ κρέας εἶνε ἰνδιάνου ἢ χοιριδίου.

Ὁ Ἱπποκράτης λέγει ὅτι εἰσὶν θρεπτικοὶ καὶ διουρητικοί, ὁ δὲ Γαληνὸς ὅτι ἐντείνουσι τοὺς διδύμους. Εἰσὶν ἐμμηναγωγοί, καὶ αὐξάνουσι τὴν ἔκκρισιν τοῦ γάλακτος.

Οἱ ἐρέβινθοι ἐσθιόμενοι μαγειρευμένοι, ἢ ξηροὶ ὀπτοὶ (στραγάλια) οὐ φέρουσιν πύρωσιν, ὥσπερ συμβαίνει εἰς τ' ἄλλα συνήθως ὄσπρια.

Ὠφελοῦσιν ἐσθιόμενοι μαγειρευμένοι εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ τῶν οὐροποιῶν ὀργάνων, κατὰ τῆς ψαμιάσεως, κατὰ τῆς πυρώσεως (ἀνακαυσίλας), ὠφελοῦσι τὰς θηλαζούσας, τὰς ὑφισταμένας ἐπίσχεσιν τῶν ἐμμήνων· βλάπτουσι τὰς ἐγκύους, κλπ.

Ἀλλ' ἡ σημαντικωτέρα ἰδιότης τῶν ἐρεβίνθων εἶνε ἡ χρησιμότης αὐτῶν εἰς τὴν ἀρτοποιΐαν. Παράγουσι προζύμιον (μαγίαν) ἄνευ προϋπάρξεως προζυμίου, διότι ὡς γνωστὸν ὁ ζυμωθεὶς ἄλευρος δὲν παράγει ἄρτον ἀναβατόν, ἂν δὲν ἔχῃ τὸ προζύμιον.

Δύναταί τις λοιπὸν νὰ κατασκευάσῃ ἀναβατὸν ἄρτον ἄνευ προζυμίου· ἀλλὰ μόνον διὰ τῶν ἐρεβίνθων· ὁ δὲ τοιοῦτος ἄρτος καλεῖται ἐ φ τ ά ζ υ μ ο ς ἢ μᾶλλον α ὐ τ ό ζ υ μ ο ς (λέγεται ἐφτάζυμον ὡς λέγεται καὶ ἐφταξούσιος ἀντὶ τοῦ αὐτεξούσιος)· ἰδοὺ πῶς γίνεται.

Λάβε ἐρεβίνθους ξηροὺς τῆς ἐσοδίας τοῦ ἔτους εὐτακεῖς (ψανοὺς) ὑπὸ ποσότητα δραμίων 100 ἕως 150 χονδροκοπάνισον ὡς ἔχουσι μετὰ τῶν λεπύρων. Λάβε πιπέρεος μαύρου ἀκαιραίου, (οὐχὶ τετριμμένου), ὑπὸ ποσότητα δρακὸς (φούκτας) ἤτοι ὅσον χωρεῖ ἡ κοιλότης τῆς χειρός, καὶ ἀνάμιξον μετὰ τῶν τετριμμένων ἐρεβίνθων· λάβε ξυλάρια βαΐων δέσον σταυροειδῶς πολλά, καὶ ποίησον δύο ἐσχάρας· θέσον τὴν μίαν ἐπὶ τοῦ πυθμένος χύτρας πηλίνης, καὶ ἐπὶ τούτων ἐπίθεσον τὸ ποσὸν τῶν ἐρεβίνθων καὶ τοῦ πεπέρεως, καὶ ἐπὶ τούτων ἐπίθεσον τὴν ἄλλην ἐσχάραν τῶν ξυλαρίων βαΐων. Ἡ χύτρα πρέπει νὰ ἦνε βαθεῖα καὶ στενή. Πρόσθες ἐλαφρῶς ὕδωρ καθαρὸν μετρίως θερμόν, μεχρις οὗ καλυφθῶσιν οἱ ἐρέβινθοι καὶ ὑπερβῇ ὑπὲρ ἄνω τούτους ἀρκετά, ὅπως ἀφ' οὗ τὸ ὕδωρ ἀπορροφηθῇ ἐκ τῶν ἐρεβίνθων περισσεύσῃ καί τι ποσόν. Θὲς τὴν χύτραν ἐπὶ θέσεως μετρίως θερμῆς, καὶ κατὰ καιρὸν πρόσθετε ὀλίγον θερμὸν ὕδωρ ἵνα διατηρεῖται ἡ αὐτὴ θερμότης τοῦ ὑγροῦ, καὶ ἵνα γείνῃ ἀσφαλεστέρα ἡ διατήρησις τῆς θερμότητος, ἔχε κεκαλυμμένην τὴν χύτραν διὰ μαλλίνου ὑφάσματος.

Μετὰ 3 ἢ 4 ὥρας παρίσταται ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ ὕδατος ἀφρός, τὸν ὁποῖον ἀφαίρεσον διὰ τῆς χειρός, καὶ θὲς ἐντὸς τῆς ἄλλης χύτρας, ὡσαύτως μετρίως θερμῆς, καὶ ἐχούσης ποσότητά τινα ἀλεύρου καλῆς ποιότητος ἀρκετοῦ καὶ ἀνακάτωσον ὅπως γείνῃ φύραμα ἢ ζυμάρι, καὶ ἄφες.

Μετὰ παρέλευσιν 3 ἢ 4 ὡρῶν γείνεται νέος πάλιν ἀφρὸς εἰς τὴν πρώτην χύτραν, τὸν ὁποῖον πάλιν ἀφαίρεσον, καὶ πρόσθες εἰς τὴν ζύμην τῆς ἄλλης χύτρας καὶ ἀνάμιξον, καὶ διατήρει τὴν χύτραν κεκαλυμμένην καὶ ταύτην μαλλίνῳ ὑφάσματι ἵνα μένῃ θερμόν. Ἐνταῦθα μετά τινας ὥρας παράγεται προζύμη αὐτομάτως ἐξογκωμένη.

Πρὸς κατασκευὴν ζύμης δι' ἄρτους ἔχε τὸ ἄλευρον ἕτοιμον ἐν σκάφῃ, λάβε τὸ ὕδωρ, ὅπερ ὑπάρχει ἐν τῇ πρώτῃ χύτρᾳ τῶν ἐρεβίνθων χλιαρόν, λάβε καὶ τὸ αὐτομάτως παραχθὲν προζύμιον, καὶ ζύμωσον κατὰ τέχνην, κάλυψον διὰ μαλλίνων ὑφασμάτων ἄχρις οὗ γείνῃ· κατασκεύασον ἄρτους ἢ κολούρας ἢ δίπυρα, καὶ οὕτως ἔχεις τὸν αὐτόζυμον ἄρτον, ὅςτις εἶνε θρεπτικώτερος τοῦ ἄλλου, ἀλλ' ὀλίγον βαρὺς πρὸς πέψιν.

Τὸ αὐτόζυμον κατασκευάζουσιν οἱ κλιβανεῖς (φουρνάριδες), πρὸς δίπυρα (παξιμάδια) κουλούρας, καὶ πρὸς ἄρτους. Τὸ ἐν τῇ οἰκίᾳ κατασκευαζόμενον αὐτόζυμον ἔχει ὀσμὴν ἰδίαν εὐάρεστον.

Ἐὰν οἱ ἐρέβινθοι τεθῶσιν ἐν ὕδατι παρέχουσι αὐτῷ ἰδιότητα χρήσιμον. Διὰ τοῦ ὕδατος τούτου καθαρίζονται τὰ μεταξωτὰ καὶ ἄλλα ὑφάσματα· τ' αὐτὸ γίνεται καὶ διὰ τοῦ ὕδατος τῶν φασιόλων.

Προφύλαξις τοῦ σιδήρου ἐκ τῆς σκωρίας.

Τὸ κόμμι τοῦ εὐφορβίου, ὅπερ ἔχουσιν οἱ φαρμακοποιοί, διαλελυμένον ἐν οἰνοπνεύματι, καὶ ἐπαλειφόμενον ἐπὶ ἐπιφανείας σιδήρου ἐμποδίζει ἐντελῶς τὴν ὀξείδωσιν.

Ἀλλὰ καὶ τὸ πετρέλαιον ἐκτριβόμενον ἀφαιρεῖ τὴν σκωρίαν καὶ ἐμποδίζει τὴν ἀναγέννησιν ταύτης.

Περὶ τέρψεως.

“ Τὸ τερπνὸν τὴν κακοπάθειαν κουφίζει.

“ Διώκει πάντα τὴν κατὰ φύσιν ἡδονήν.

“ Εἰ δ' ὅμοια πάντα ποιῇ τις, οὐκ ἂν εἶνε τέρψις.

“Αἱ πλεῖσται μεταβολαὶ καὶ πολυειδέστατοι μάλιστα τέρπουν. Οἱ μάγειροι ὄψα σκευάζουσιν ἀνθρώποισιν ἐκ διαφόρων, παντοδαπὰ ἢν δὲ πάντα ὅμοια ποιήσωσιν οὐκ ἔχει τέρψιν, οὐδ' εἰ ἐν τῷ αὐτῷ πάντα ξυντάξει οὐκ ἂν ἔχοι ὀρθῶς· κρούεται τὰ κρούματα ἐν μουσικῇ τὰ μὲν ἄνω τὰ δὲ κάτω ,,.

(Ἀριστοτέλης).

Οὐδὲν ἄλλο μ' ἐνδιαφέρει, ἔλεγεν ὁ Θέογνις, παρὰ ἡ τερπνὴ φιλοσοφία. Ὅταν δύναμαι νὰ φιλοσοφῶ, καὶ νὰ διάγω βίον σώφρονα, καὶ εὐχάριστον, διασκεδάζων συνάμα μετὰ ἀγαθῶν φίλων.

Περὶ τῆς σηπτικῆς καὶ θανατηφόρου δυνάμεως τῆς σιέλου τοῦ ἀνθρώπου.

Καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, καὶ παρὰ τῷ λαῷ ἐν Ἑλλάδι ἐπικρατεῖ ἰδέα ὅτι ἐὰν πτύσῃ τις ὄφιν ναρκεῖ τοῦτον, καὶ τὸν φονεύει. Τοῦτο ἤδη ἐπιβεβαιοῦσι πειραματικῶς οἱ μικροσκοπισταὶ Πεστὲρ καὶ Βουλπιανός. Διὰ τῆς ἀνθρωπίνου σιέλου ἐφονεύθη κύνικλος (κουνέλλι) ἐντὸς 18 ὡρῶν. Ὁ κύων ὅμως οὐδὲν ὑποφέρει ἐκ τῆς σιέλου τοῦ ἀνθρώπου.

Ἰατρέ μου, *Ἐκ Χαλκίδος.*

Ἀνέγνων τὴν περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι καταλλήλου πολιτεύματος πραγματείαν, καὶ εὗρον ταύτην ἀρίστην καὶ συνάδουσαν πρὸς τὰς ἰδέας μου. Ἀναντίρρητον εἶνε τὸ φυσικῶς προσῆκον εἰς ἕκαστον κλίμα ἐστὶ τὸ καταλληλότερον, καὶ οὐχὶ τὸ ἔξωθεν μεταφυτευόμενον ξένον. Ὑπὸ ἔποψιν δὲ πολυμαθείας καὶ βαθείας μελέτης εἶνε ἀριστούργημα· διότι βεβαίως ἵνα γράψητε τὴν πραγματείαν ταύτην ἀνεδιφίσατε πλείστους ὅσους συγγραφεῖς ἀρχαίους καὶ νεωτέρους.

Συγχαίρω Ὑμῖν ἀπὸ καρδίας. Παρατηρῶ ὅτι δικαίως Σὲ καταδιώκουσιν οἱ ἀμαθεῖς ἐχθροί Σου· διότι "ο ὐ κ ε ἰ σ ὶ ν ἄ ξ ι ο ι λ ῦ σ α ι ο ὐ δ ὲ τ ὸ ν ἱ μ έ ν τ α τ ῶ ν ὑ π ο δ η μ ά τ ω ν Σ ο υ," καὶ φθονοῦντας Σὲ κακολογοῦσιν. **Κ. Κ.**

"Ἄνευ χαλκοῦ Φοῖβος οὐ μαντεύεται."

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ

ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3, προπληρωτέα: ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Δ'.—Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Μαΐου 1882.—ΑΡ. 6.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Εἰδικαὶ προφυλάξεις ἐκ τῶν μεταδοτικῶν νόσων.

Οὐ μόνον ὁ ὑγιὴς ἀλλὰ καὶ ὁ νοσῶν πρέπει νὰ προφυλάττηται ἐκ τῶν μεταδοτικῶν νόσων. Τὸ μόνον μέσον εἶναι ἡ μόνωσις εἰς τόπους ἔχοντας ἀραιωμένους κατοίκους καὶ καθαρὸν ἀέρα. Διὰ τοῦτο ἐν νοσοκομείῳ θνήσκουσι περισσότεροι ἐξ ἐπιδημίας ἢ ἐν τῇ πόλει· ἐν δὲ ταῖς πόλεσι ἀποθνήσκουσιν ἐξ ἐπιδημίας περισσότεροι ἢ ἐν μικροῖς χωρίοις.

Εἰς τὰ θερμὰ καὶ ξηρά, καὶ ἰδίως εἰς τὰ συγκερασμένα θερμὰ καὶ ξηρὰ κλίματα ὡς ἐστὶν ἐν γένει τὸ τῆς Ἑλλάδος, καὶ ἰδίως τὸ τῶν Ἀθηνῶν κλίμα, αἱ ἐπιδημικαὶ νόσοι προερχόμεναι ἐξ ἀτμοσφαιρικῆς διαθέσεως δὲν εἰσὶ τόσον κολλητικαὶ ὅσον εἰς τὰ ψυχρὰ καὶ ὑγρὰ κλίματα. Ἡ συχνὴ ὅμως ἀναπνοὴ ἀέρος μεμολυσμένου ἐντὸς οἰκίας πάσχοντος δύναται εὐκόλως νὰ μεταδώσῃ τὴν νόσον. Διὰ τοῦτο πρέπει ν' ἀποφεύ-

γῃ ὁ ὑγιὴς τὴν διαρκῆ καὶ συχνὴν ἐπίσκεψιν νοσούντων, καὶ τὴν διαρκῆ διαμονὴν ἐν οἰκίᾳ ὑπάρξαντος νοσοῦντος ἐξ ἐπιδημικῆς νόσου, διότι τὸ μίασμα κοραινύει τὴν ἐπιφάνειαν τῶν τοίχων, καὶ πάντοτε διαχύνεται ἐν τῷ ἀέρι τοῦ θαλάμου. Διὰ τοῦτο εἶνε ἀνάγκη ἐν οἰκίᾳ, ἔνθα ὑπῆρξε νοσῶν ἐκ νόσου ἐπιδημικῆς καὶ κολλητικῆς, πρὶν τις κατοικήσῃ νὰ ξυσθῶσιν οἱ τοῖχοι, ἢ τοὐλάχιστον νὰ ἐπιχρισθῶσι καλῶς δι' ἀσβέστου ἐχούσης χρῶμα ἐξ ὑδραργύρου, ὡς ἐστὶ τὸ κιννάβαρι· τὸ πάτωμα νὰ πλυθῇ καλῶς διὰ λεσίβας (στάκτης), τὰ παράθυρα νὰ μένωσιν ἀνοικτά, καὶ νὰ τεθῇ ἐν τῷ θαλάμῳ μίγμα πρὸς ἐξαγωγὴν ἀτμῶν χλωρίου, ὅπερ κατασκευάζει ὁ φαρμακοποιός.

Τὸ μίασμα κολλητικῶν νόσων προσκολλᾶται πολὺ ἐπὶ τῶν μαλλίνων ἐνδυμάτων καὶ μάλιστα τῶν μαύρων, καὶ οὕτω δύναται νὰ μεταδωθῇ ἡ νόσος διὰ τῶν τοιούτων ἐνδυμάτων, ὅταν ὁ φορῶν ταῦτα μένῃ ἐν θαλάμῳ μεμιασμένῳ, καὶ ἐξελθὼν τούτου μεταβῇ εἰς θάλαμον ὑγιοῦς. Οὕτως μετεδόθη ἐνίοτε ἡ εὐλογία καὶ παρ' αὐτοῦ τοῦ ἰατροῦ εἰς ἄλλους· διὰ τοῦτο εἶνε ἀνάγκη ὁ ἰατρὸς καὶ πᾶς πλησιάζων νοσοῦντα ἐκ κολλητικῆς νόσου νὰ ἐνδύεται λευκὰ ἐνδύματα λινά· διότι ταῦτα δὲν διατηροῦσι τὰ μιάσματα· ἐν γένει πρέπει σῶμα καὶ ἐνδύματα νὰ ὦσι πολὺ καθαρά· διότι τὸ μίασμα προσκολλᾶται περισσότερον εἰς τὰς ῥυπαρὰς ἐπιφανείας.

Ἐπιδημίαι παρ' ἡμῖν κολλητικαὶ διὰ τῆς προσεγγίσεως εἶνε ἡ ἰδίως ἡ εὐλογία, ὁ διφθερίτης, ἐὰν μάλιστα ὁ προσεγγίσας εἰσπνεύσῃ τὰ χνῶτα τοῦ πάσχοντος· οὕτως καὶ διὰ τὸν κοκίτην, τὴν κοκκίνην, κλπ. ὑπάρχει ζήτημα ἂν ὁ πάσχων ἐκ τοιούτων νόσων πρέπει νὰ μένῃ ἐν τῇ ἰδίᾳ οἰκίᾳ; ἢ νὰ σταλῇ ἐκτὸς τῆς πόλεως ὁ λόγος εἶνε ὁ φόβος μὴ τὸ μίασμα διαδοθῇ καὶ εἰς τὰς γειτονικὰς οἰκίας. Ὁ παρ' ἡμῖν νόμος περὶ κολλητικῶν νόσων κελεύει ἵνα ὁ πάσχων μένῃ ἐν τῇ οἰκίᾳ του, περιωρισμένος ἔνθα νὰ ἐφαρμόζωνται πάντα τὰ διατεταγμένα περὶ καθαριότητος καὶ καταστροφῆς μιάσματος, περὶ ὧν ἐν τῷ Φοίβῳ ἄλλοτε διελάβαμεν, καὶ ἐν τῇ συνεκδήμῳ ὑγιεινῇ διεξοδικώτερον δίδονται ὁδηγίαι. (Ἐκδ. Β'. σελ. 12.)

Τὸ παραγόμενον μίασμα ἐξ ἑνὸς νοσοῦντος καλῶς περιποιημένου δυσχερῶς διαδίδεται διὰ τοῦ ἀέρος εἰς παρακειμένας οἰκίας, ἐὰν γίνεται φροντὶς ὅπως τὰ πρὸς τὴν ἔχου-

σαν οἰκίαν τὸν νοσοῦντα παράθυρα μένωσι διαρκῶς καλῶς κεκλισμένα

Ἐὰν ἐν νοσοκομείῳ ὑπάρχουσι πολλοὶ νοσοῦντες ἐξ ἐπιδημικῆς νόσου, πρέπει αἱ κλίναι νὰ ὦσι πολὺ ἀραιωμέναι, καὶ πολὺ ὀλίγαι νὰ ὦσιν ἐν ἑκάστῳ θαλάμῳ, ἐφαρμοζομένων συνάμα πάντων τῶν μέσων πρὸς καταστροφὴν τοῦ μιάσματος.

Ἐὰν ἐν ἰδιωτικῇ οἰκίᾳ ὑπάρχωσι πολλοὶ νοσοῦντες ἐπιδημικῶς πρέπει νὰ ἀραιωθῶσι οὗτοι μεταφερόμενοι ἀλλαχοῦ.

Μεγάλως συντελοῦσι πρὸς τὴν ἐπίτασιν ἐπιδημίας οἱ ἀπόπατοι, ὅταν ἐκπέμπωσιν ὀσμάς, καὶ ὦσιν ἐκτεθειμένοι ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ. Πάσης οἰκίας οἱ ἀπόπατοι πρέπει νὰ καθαρίζωνται, νὰ πλύνωνται δι' ἀφθόνου ὕδατος, νὰ ἐμβρέχωνται διὰ χλωρούχου τιτάνου, διὰ διαλύσεως θειϊκοῦ σιδήρου (βιτριολίου) κλπ. περὶ ὧν ἰδὲ συνέκδημον ὑγιεινὴν ἐκδ. Β'. σελ. 12.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ

Περὶ τῶν καθ' ἡλικίαν ἐνδυμάτων.

Τὸ εἶδος τῆς κατασκευῆς, καὶ τῆς ποιότητος τοῦ ὑφάσματος διὰ ἔνδυμα δὲν ἁρμόζει εἰς πᾶσαν ἡλικίαν.

Τὸ βρέφος φύσει περιψύχεται (κρυόνει) εὐκολώτερα πάσης ἄλλης ἡλικίας. Τὸ δὲ κρανίον τῶν βρεφῶν ἐπειδὴ δὲν εἶνε εἰσέτι ἐπὶ τῶν μερῶν τῆς κορυφῆς ἀπωστεωμένον· ἀλλ' εἶνε μαλακόν, ὁ δὲ ἐγκέφαλος καλύπτεται μόνον ἐκ τοῦ δέρματος τοῦ βρέφους, τὸ ὁποῖον εἶνε μαλακὸν καὶ ὀλιγότριχον, ὑφίσταται εὐκόλως περιψύξεις ὅταν ἡ κεφαλὴ μένῃ ἀσκεπής· ἐν ᾧ εἰς ἄλλας ἡλικίας, ὑπάρχοντος τοῦ κρανίου ἀπωστεωμένου, καὶ μαλλιαροῦ, δυσκόλως περιψύχεται τὸ ἐσωτερικὸν αὐτοῦ.

Ἀνάγκη λοιπὸν ἡ κεφαλὴ τοῦ βρέφους ἅμα γεννηθῇ τοῦτο νὰ διατηρῆται καταλλήλως κεκαλυμμένη διὰ σκουφίας ἵνα ἐμποδίζηται ἡ περίψυξις τοῦ κρανίου ἐκ τῆς ἐπαφῆς τοῦ ἀέρος. Τὸ δὲ ἄλλο σῶμα τοῦ βρέφους ὡσαύτως νὰ διατηρῆται πανταχόθεν καλῶς κεκαλυμμένον ἐν σπαργάνοις ἵνα μὴ καὶ τοῦτο περιψύχηται ἐκ τοῦ ἀέρος. Νὰ διατηρῆται ἐπὶ θέσεως

θερμῆς, καὶ νὰ καλύπτηται ἐλαφρῶς δι' ἀραιοῦ ὑφάσματος καὶ αὐτὸ τὸ πρόσωπον.

Τὸ εἶδος τῶν καλυμμάτων τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ σώματος τοῦ νηπίου δὲν εἶνε ἀδιάφορον. Ἡ κεφαλὴ δὲν πρέπει νὰ καλύπτηται διὰ μαλλίνης σκούφιας, ἀλλὰ διὰ βαμβακερῆς· διότι τὸ μάλλινον διατηρεῖ πολὺ τὴν ζωϊκὴν θερμότητα ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, ἐκ δὲ τῆς μεγάλης θερμότητος καὶ ἐκ τῆς μείζονος ἐξατμίσεως τῶν ὑγρῶν, καὶ τῆς διατηρουμένης ἐκ τούτων ὑγρασίας, ἐξ ἧς γίνονται συμφορήσεις αἵματος καὶ βλάβαι, γίνονται ἐρεθισμοὶ τοῦ δέρματος καὶ ἐξανθήματα. Πρέπει λοιπὸν ἡ σκούφια νὰ ἦνε βαμβακερὰ ἐλαφρά, ὥστε νὰ ἐξέρχηται τὸ περιττὸν τῆς ζωϊκῆς θερμότητος· ἵνα δὲ διατηρῆται μετρία θερμότης τοῦ κρανίου, ἐπικαλύπτηται ἡ σκούφια δι' ἄλλου τινὸς ὑφάσματος βαμβακεροῦ καὶ τούτου.

Τὰ δὲ σπάργανα ἔστωσαν τὰ ἀμέσως ἐφάπτοντα τὸ σῶμα βαμβακερὰ μαλακά, ἄνευ πτυχῶν (σούφρων) καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔστω σπαργανὶς μαλλίνη ἵνα διατηρῇ τὴν ζωϊκὴν θερμότητα.

Καὶ ἡ σκούφια καὶ τὰ σπάργανα πρέπει συνεχῶς ν' ἀλλάζωνται· διότι ἡ διατήρησις τῆς ἐκ τοῦ σώματος ἐξερχομένης ἀτμοειδῶς ὑγρασίας, ἥτις εἶνε δρυμεῖα, ἐπιφέρει ἐρεθισμοὺς τοῦ τρυφεροῦ δέρματος, καὶ ἐξανθήματα, συγκαύματα, κλπ.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ προδρομικῶν συμπτωμάτων ἐνδεχομένης νόσου.

Ἡ λογικὴ ἀπαιτεῖ ὅταν τις ὑφίσταται διατάραξιν τῆς ὑγιείας νὰ ζητήσῃ συμβουλὴν ἰατροῦ. Συμβαίνει ὅμως πολλάκις στέρησις τούτου, εἴτε διότι αὐτὸς ὁ πάσχων ἀποφεύγει τὴν συμβουλὴν ἰατροῦ τῇ ἰδέᾳ ὅτι ἡ πάθησις εἶνε μικρὰ καὶ παρελεύσεται αὐτομάτως ἄνευ ἐπιβλαβοῦς ἀποτελέσματος, εἴτε διότι εὑρίσκεται ἐν ὁδοιπορίᾳ, ἢ ἐν τόπῳ ἔνθα ἰατρὸς οὐδόλως διαμένει. Ἄλλοτε δὲ ἐπισυμβαίνει νοσηρὰ διατάραξις τῆς ὑγιείας αἴφνης τὴν νύκτα ἢ καὶ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν ὥραν ἰατρὸς οὐ δύναται προσελθεῖν ἀμέσως, ἢ οὐδόλως εὑρίσκεται.

Ἐν τοιαύτῃ λοιπὸν περιπτώσει τί χρὴ ποιῆσαι;

Ὁ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς, ὁ ἱερὸς Ἱπποκράτης, λέγει ὅτι

πᾶς ἄνθρωπος ὀφείλει ἔχειν ἰατρικὰς γνώσεις ἵνα διὰ τούτων δύναται καὶ τὴν ὑγίειαν διατηρεῖν καὶ προφυλάττειν, καὶ τὴν πρόοδον τῆς νόσου προλαμβάνειν. Ὁ δὲ σοφὸς Πλούταρχος λέγει προσέτι ὅτι ἕκαστος ὀφείλει γνωρίζειν καὶ διακρίνειν τήν τε πυρετώδη καὶ μὴ κατάστασιν τοῦ ἑαυτοῦ σφυγμοῦ (ὑγιειν. παρ. 24).

Ἡ μὲν διατήρησις καὶ προφύλαξις τῆς ὑγιείας γίνεται διὰ τῆς γνώσεως τῶν τῆς ὑγιεινῆς κανόνων, περὶ ὧν ἀνάγνωθι τὴν Συνέκδημον Ὑγιεινήν· ἡ δὲ πρόληψις τῆς προόδου τῆς νόσου γίνεται διὰ τῶν πρακτικῶν καὶ προχείρων γνώσεων τῆς συμπτωματολογίας, καὶ τῆς θεραπευτικῆς. Π. χ. ἔχεις τὸ σῶμα ἀπὸ πρωΐας δυσκίνητον, ἄτονον παρὰ τὸ σύνηθες, τὸν σφυγμὸν ἀσυνήθη; εἶσαι κακοδιάθετος καὶ δύσθυμος; ἔχεις τὰς ὠμοπλάτας βεβαρυμένας, ἀνορεξίαν; Σημεῖον ὅτι ὑπέστης περίψυξιν (κρυολόγημα). Ἡ τοιαύτη κατάστασις παραμεληθεῖσα ἐνίοτε παρέρχεται αὐτομάτως· ἄλλοτε ὅμως ἀπολήγει εἰς βαρυτάτην νόσον, διότι εἶνε πρόδρομος νόσου. Τί λοιπὸν ποιητέον;

Κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν διατήρει τὸ σῶμα θερμὸν ὅσον ἀνέχεται. Ἐὰν ὁ καιρὸς ἦνε κακός, ἦνε ψυχρὸς καὶ ὑγρός, μένε ἐν τῷ θαλάμῳ κλινήρης, ἢ καλῶς ἐνδεδυμένος μένε ἐπ' ἀνακλίντρου. Ἂν διψᾷς πίνε χλιαρὰ ποτά, σομάδαν, πορτοκαλλάδαν, ψωμόνερον, κτλ. Ἂν μὴ πεινᾷς, μὴ τρῶγε, ἐὰν πεινᾷς λάβε ῥόφημα (σοῦπαν) ἐξ ἐλαφροῦ ζωμοῦ κρέατος μετὰ πάστας πολφοῦ (φιδὲ) ἔνθα πασπάλισον, εἰ βούλῃ, καὶ πέπερι. Ἐὰν δὲ ὁ καιρὸς ᾖ αἴθριος, ποίησον περίπατον ὑπὸ τὸν ἥλιον ἵνα διαθερμανθῇ τὸ σῶμα, καὶ αὐξήσῃ ἡ διὰ τοῦ δέρματος διαφόρησις.

Ἐὰν ὅμως ἡ κακουχία ἐξακολουθῇ, ποίησον τὸ ἑσπέρας ποδόλουτρον ἁπλοῦν, ἢ μετὰ σπόρων λειοτετριμμένου σινάπεως, (ἴδε Φοῖβον Γ'. σελ. 140) μεθ' ὃ ἐντρίφθητι δι' ἀλοιφῆς ἀμμωνίας, (ἴδ. Φοῖβον ἔτους Δ'. σελ. 45) ἢ δι' οἰνοπνεύματος μετὰ πεπέρεως· πίε θερμὸν ποτὸν τείου, ἀνθέων φιλύρας, ἢ ἀκτῆς, καὶ καλύφθητι καλῶς πρὸς διαθέρμανσιν τοῦ σώματος καὶ αὔξησιν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς· ἔχε δὲ τὴν κορυφὴν τῆς κεφαλῆς θερμήν.

Τὴν ἐπιοῦσαν ἐὰν ἡ αὐτὴ κατάστασις ἐξακολουθῇ, καὶ ἦσαι δυσκοίλιος λάβε τὴν πρωΐαν ἐλαφρὸν καθάρσιον, διατήρει δίαιταν ἐκ ῥοφήματος, καὶ πίνε ὅταν διψῇς ποτὰ οὐχὶ

ψυχρά· τὸ δὲ ἑσπέρας ποίησιν αὖθις ποδόλουτρον, ἐντρίφθητι δι' ἀλοιφῆς ἀμμωνίας, καί πίε θερμὸν ποτόν.

Ἐὰν δὲ τὴν τρίτην ἡμέραν ἡ νοσηρὰ αὕτη κατάστασις ἐξακολουθῇ, προσκάλεσον ἰατρόν· ἐὰν δὲ οὗτος ἀπουσιάζῃ, καὶ βῆξ ἀνεφάνη, καὶ δίψα, καὶ ἔξαψις θερμότητος μετὰ κεφαλαλγίας, ἢ σκοτοδινίας, καὶ πόνος τις ἐπὶ τοῦ θώρακος, φλεβοτομήθητι 30 ἢ 40 δρ. αἵματος, ἐὰν μὴ ἦσαι ἀναιμικός, ἢ ἐπίθεσον ἐπὶ τῆς ἀλγούσης χώρας 6 μέχρις 8 βδέλλας, ἢ σικύας τινάς. Ἐὰν ἡ νόσος ἐπιμένῃ, ἐπιζήτησον ἁρμόδιον ἰατρὸν καὶ μακρὰν ὄντα.

Δ.' ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ αἱμοπτυσίας.

Αἱμοπτυσία καλεῖται ὅταν τις βήχῃ καὶ ἐκβάλλῃ φλέγμα ἀναμεμιγμένον μετὰ τοῦ αἵματος, ἢ καὶ καθαρὸν αἷμα ἐρυθρὸν καὶ ἀφρῶδες. Προέρχεται τοῦτο συνήθως ἐξ αἱμορραγίας τῆς βλενναμεμβράνης τῶν βρόγχων τῶν πνευμόνων, καὶ δύναται νὰ ἐκπηγάζῃ, ἢ ἐκ τῶν πρὸς τὴν τραχεῖαν ἀρτηρίαν χονδρῶν βρόγχων τῶν πνευμόνων ἢ ἐκ λεπτοτέρων ἐντὸς τοῦ πνεύμονος ὄντων.

Εἶνε δύο εἰδῶν αἱμόπτυσις. Μία ἑτεροπαθής· δηλαδὴ προερχομένη ἐξ ἐκτάκτων περιπτώσεων, ἐκ συμφορήσεων τοῦ πνεύματος ἕνεκεν μεταστάσεως αἵματος αἱμορροΐδων, ἕνεκεν παύσεως τῶν ἐμμήνων εἰς τὰς γυναῖκας, ἕνεκεν μεγάλου θυμοῦ, φωνῶν, καταπτώσεως καὶ κτυπήματος ἐπὶ τοῦ στήθους, ὅτε γίνεται συμφόρησις αἵματος εἰς τοὺς πνεύμονας, ἐξ εἰσπνοῆς ἀτμῶν δρυμέων, κλπ.

Ἡ ἄλλη αἱμόπτυσις εἶνε ἰδιοπαθὴς προερχομένη ἐξ ὀργανικῆς βλάβης τῶν πνευμόνων, ὡς εἶνε ἡ φυμάτωσις.

Ἐν τῇ ἑτεροπαθῇ αἱμοπτύσει, ἥτις ἐνίοτε εἶνε μεγάλη, ἐν νεκροψίᾳ οὐδὲν φαίνεται πάσχον ἐν τοῖς πνεύμοσιν· ἐν δὲ τῇ ἰδιοπαθῇ εὑρίσκονται ὀργανικαὶ βλάβαι τῶν πνευμόνων ἐκ τῶν ὁποίων διαρρηγνύεται φλεβίδιον καὶ ἐπέρχεται ἡ ἐξαγωγὴ τοῦ αἵματος μετὰ τῶν ὑλῶν τοῦ πάθους. Τὸ αἷμα τοῦτο εἶνε ὁτὲ μὲν ἐρυθρόν, ὁτέ δε ὑπομέλαν, καὶ ἄλλοτε φλέγμα αἱμόφυρτον πυῶδες.

Ὑπάρχει καὶ αἱμόπτυσις ἄλλου αἰτίου ἀποτέρου καὶ ἐκ-

τὸς τῶν πνευμόνων, εἴτε ἐκ καταρροῆς, εἴτε ἐκ σφοδροῦ βηχός, εἴτε αὐτομάτως γίνεται ῥῆξις φλεβός τινος ἐπὶ τῆς ὀπισθίας κοιλότητος τῆς ρινός· τὸ αἷμα τοῦτο κατ' ὀλίγον διαχύνεται ἐπὶ τοῦ φάρυγγος, καὶ ἐμβρέχει τοῦτον, ἐὰν ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει βήξῃ ὁ οὕτως ἔχων, ἐξέρχεται μετὰ τοῦ φλέγματος καὶ αἷμα, ὅπερ φαίνεται ὡς ἂν ἐξῆλθεν ἐκ τῶν πνευμόνων· ἀλλ' οὐχ οὕτως ἔχει. Τὸ αἷμα ἐξέρχεται μετὰ τῶν φλεγμάτων μεμιγμένων, ὡς ἐξέρχεται ὁ καφὲς μετὰ τοῦ φλέγματος μεμιγμένος ὅταν βήξῃ τις. ἅμα πίῃ καφέν· διότι καὶ ὁ καφὲς ἔχει ἐμβρέξει τὸν φάρυγγα καταπινόμενος. Ἐνίοτε εἶνε τοσοῦτον κατάδηλος ἡ τοιαύτη αἱμόπτυσις, ὥστε ἐάν τις ἐπισταμένως θεωρήσῃ τὸν φάρυγγα, παρατηρεῖ ἴχνος ροῆς αἵματος ἐκ τῶν χοανῶν τῆς ρινὸς ἐπὶ τοῦ φάρυγγος. Τοῦτο καταφανέστερον γίνεται ἐὰν ὁ οὕτως αἱμοπτύων φυσίξῃ τὴν μύτην του, παρατηρεῖ ἐπὶ τοῦ ρινομάκτρου μιξώδη ὕλην αἱμόφυρτον.

Εἰς τὰ βόρεια κλίματα ἔνθα οἱ πνεύμονες ἐνεργοῦσιν ἐργαζόμενοι ἰσχυρότερον καὶ ταχύτερον ἵνα πολὺ ζωογονήσωσι τὸ αἷμα, καὶ παρέξωσι μεγαλείτερον ποσὸν ζωϊκῆς θερμότητος ὅπως ἐπαρκῇ τὸ σῶμα κατὰ τοῦ περιβάλλοντος ψύχους, καὶ ἵνα ἡ θρέψις γείνῃ πλειοτέρα· διότι εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα ἡ χώνευσις τῶν τροφῶν γίνεται ταχυτέρα, καὶ ἀπαιτεῖται μεγαλειτέρα καὶ ἰσχυροτέρα τροφή, οἱ πνεύμονες ἐκεῖ ὑπόκεινται εὐκολώτερον εἰς παθήσεις ὀργανικάς, εἰς φθίσιν, πρὸς ἣν συντελεῖ καὶ τὸ ψῦχος καὶ ἡ ὑγρασία, τῆς ὁποίας σημαντικὸν σύμπτωμα εἶνε ἡ αἱμόπτυσις· ἐκεῖ εἰς 400 αἱμοπτύοντας οἱ 99 εἰσὶν φθισικοί, καὶ εἷς δὲν εἶνε.

Παρ' ἡμῖν καὶ παρὰ τοῖς θερμοῖς κλίμασι οἱ πνεύμονες οὐ πολὺ κουράζονται, διότι καὶ ἡ ἀναπνοὴ βραδυτέρα γίνεται,καὶ ἡ ζωϊκὴ θερμότης μετρίως ἔχει·διότι πλεονάζει ἡ ἐξωτερικὴ θερμότης τοῦ ἀέρος, διὰ τοῦτο οἱ κάτοικοι τῶν κλιμάτων τούτων ὑπόκεινται ὀλιγώτερον εἰς τὴν φυμάτωσιν ὅταν μάλιστα ζῶσιν ἐν καθαρῷ ἀέρι καὶ μὴ ὑγρῷ καὶ ψυχρῷ. Εἶνε δὲ ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις ἡ φθίσις ἔτι μᾶλλον σπανιωτέρα, διότι εἰς ταῦτα ἐπικρατεῖ ὁ διαλείπων ἑλώδης πυρετός, ὅςτις ἀποκρούει τὴν φθίσιν. Εἰς τούτους μεταξὺ 400 αἱμοπτυούντων δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι μόλις πέντε εἰσὶν φθισικοί, οἱ ἄλλοι ὑφίστανται ἑτεροπαθῆ ἢ κατὰ σύμπτωσιν αἱμόπτυσιν.

Οἱ διάφοροι στηθοσκοπικοὶ ἦχοι τῶν πνευμόνων, οἱ φαν-

τασιώδεις ἦχοι τῆς ἐπικρούσεως οὐδὲν σχεδὸν ἄξιον λόγου παρέχουσιν οὔτε ἀσφαλὲς γνώρισμα· διότι οἱ στηθοσκοπικοὶ ἦχοι τῆς εἰσπνοῆς καὶ ἐκπνοῆς προέρχονται ἐκ τοῦ εὑρισκομένου ποσοῦ,καὶ τῆς πυκνότητος τῆς ἐν τοῖς βρόγχοις βλένης, ἢ φλεγμάτων, τὰ ὁποῖα ἅμα βήξῃ τις καὶ ἐκβάλλῃ ταῦτα ἐπιφέρουσι παῦσιν ἢ ἀλλοίωσιν τῶν κατὰ τὸν βαθμὸν τοῦ ἐρεθισμοῦ τῆς βλενομεμβράνης ἐκ βρογχιτικῆς καταρροῆς,κλπ.

Εἰς μάτην παρ' ἡμῖν πολλοὶ αἱματοπτύοντες καταδικάζονται ὡς φθισικοὶ πρὸς θάνατον, ὑποβαλλόμενοι εἰς θεραπείαν καὶ δίαιταν συντελούσας μᾶλλον πρὸς παραγωγὴν νόσου νέας. Εἰς τὸ ἑπόμενον τὰ περὶ θεραπείας.

Ἐν Μικρομάνῃ 12 Μαρτίου 1882.

Μεγάλως θέλετε εὐεργετήσει ἐὰν σὺν τοῖς ἄλλοις γράψητε ἐν τῷ χρησιμωτάτῳ Φοίβῳ καὶ περὶ θεραπείας τῶν παρωτίδων χωρὶς νὰ γείνῃ ἐγχείρισις.

Ἀπάντησις, Ἡ παρωτὶς ἀποτελεῖται ἐκ φλογώσεως τοῦ παρωτίου ἀδένος, κειμένου ἔμπροσθεν καὶ κάτωθι τοῦ ὠτὸς καὶ τῆς ἄκρας τῆς κάτω σιαγῶνος. Ἡ φλόγωσις γίνεται ἐπὶ τῶν ἱστῶν τῶν περικαλυπτόντων τὸν ἀδένα. Προέρχεται τὸ πάθος τοῦτο ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἰδιοπαθῶς, συχνότερα εἰς τὰ παιδία, ὅταν ὁ καιρὸς εἶνε θερμὸς καὶ ὑγρός. Ἐνίοτε προέρχεται καὶ ἐξ ἄλλης νόσου ὡς σύμπτωμα· οὕτως γίνεται παρωτὶς εἰς τὸν τύφον, εἰς τοὺς πολὺ φλογιστικοὺς πυρετούς, καὶ εἰς τὰς ἐξανθηματικὰς νόσους ὅτε γίνεται συνήθως καὶ ἐπὶ τῶν δύο μερῶν,τοῦτο γίνεται πρὸ πάντων ἐν τῇ κοκκίνῃ (βεμπέλῃ)· συμβαίνει ἐπιδημικῶς ν' ἀναφαίνηται μετὰ τῶν νόσων τούτων· διότι ἄλλοτε δὲν συνυπάρχει.

Αἱ ἰδιοπαθεῖς παρωτίδες αἱ προερχόμεναι ἄνευ ἄλλης αἰτίας εἰσὶν ἤπειαι, καὶ διαλύονται ἐντὸς 14 ἡμερῶν χωρὶς ν' ἀνοίξωσιν. Ἐπικρατοῦσιν ἐνίοτε ἐπιδημικῶς εἴς τινας τόπους, ἐνίοτε ἐξαφανίζονται αὐτομάτως, ἀλλὰ τότε γίνεται φλογιστικὴ ἐξόγκωσις τοῦ μαστοῦ, τοῦ διδύμου ἢ τῶν χειλέων τῶν μελῶν ἐκ μεταστάσεως.

Πρὸς θεραπείαν ἀπαιτεῖται ἀνάπαυσις, δροσιστικὰ ποτά, μεγάλη προφύλαξις τῶν πασχόντων μερῶν ἐκ τῆς προσβολῆς τοῦ ψύχους. Μετὰ παρέλευσιν 7 ἢ 8 ἡμερῶν ἂν δὲν διαλυθῇ ἡ ἐξόγκωσις μένει οἴδημα ἄνευ πολλοῦ πόνου.

Ὠφελεῖ ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ πάθους ἡ ἐπίθεσις πίσσας

(κατραμίου). Ἐμπλάστρου θηριακῆς· μετὰ παρέλευσιν τῆς τετάρτης ἡμέρας χρῶ τὴν ἀκόλουθον ἀλοιφήν.

Δ.	*ὑδροϊωδικοῦ καλίου*	*δρ.*	*1*
	ἐκχυλίσματος εὐθαλίας (Μπελλαδόνας)	*κόκ.*	*20*
	„ κωνίου (τσικούτας)	*„*	*20*
	κόνεως ὀπίου	*„*	*20*
	ἀλοιφῆς σπέρματος κήτους	*δρ.*	*4*
	μῖξον κατὰ τέχνην.		

Ἐπάλειφον πρωῒ καὶ ἑσπέρας διὰ ποσοῦ ἐρεβίνθου.

Ἀπόφευγε τὴν ἐγχείρισιν, ἤτοι τὸ ἄνοιγμα διὰ νυστερίου ἢ μαχαιριδίου, ἐὰν μὴ διαλυθῇ διὰ τῆς ἀνωτέρω θεραπείας, ἐπίθες τότε μαλακτικά, καὶ ἰδίως ἀλοιφὴν συνισταμένην ἐκ πάχους προβείου καὶ κορινθιακῆς σταφίδος.

Περὶ τοῦ ἀκάρου σκαβίου ἢ σαρκόπτου τῆς ψώρας.

Ἡ ψώρα εἶνε πάθος τοῦ δέρματος, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ μικρὰς φλύκταινας ἐπὶ τοῦ δέρματος· ἐπιφέρει κνισμοὺς (φαγοῦραν) ἰσχυρούς, ἰδίως τὸ ἑσπέρας ὅταν πέσῃ ὁ πάσχων εἰς τὸ στρῶμα καὶ θερμανθῇ τὸ σῶμα. Ἰδίως αἱ φλύκτηναι ὑπάρχουσι πολλαὶ μεταξὺ τῶν δακτύλων ἐπὶ τῆς ἔξωθεν ἐπιφανείας τῆς χειρὸς (τοῦ ἀντιθέναρος), ἐπὶ τῶν πτυχῶν τῶν ἀρθρώσεων κλπ. Θεραπεύεται διὰ ἐντρίψεως ἀλοιφῆς θείου, διὰ λουτροῦ θειούχου, καὶ διὰ μεγάλης καθαριότητος.

Τὸ πάθος τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ὑπάρξεως μικροσκοπικῶν ζωδαρίων, τὰ ὁποῖα εἰσχωροῦσι ὑπὸ τὴν ἐπιδερμίδα καὶ προχωροῦσι ποιοῦντα αὔλακας· πολυπλασιάζονται πολύ· ἓν ζωΰφιον τοιοῦτο ἀρκεῖ νὰ παράξῃ τὴν νόσον ἐντὸς 24 ὡρῶν. Φαίνεται καὶ διὰ γυμνῶν ὀφθαλμῶν, ἐὰν διὰ βελόνης διασχυσθῇ ἡ ἐπιδερμὶς τοῦ αὔλακος μέχρι πέρατος, ἔνθα κεῖται τὸ ζωΰφιον, τὸ ὁποῖον ἀφαιρεῖται διὰ τῆς ἀκίδος (μύτης) τῆς βελόνης. Τὸ παρακείμενον σχῆμα δεικνύει τὸ σχῆμα τοῦ τοιούτου μικροζωδαρίου, τὸ ὁποῖον ἔχει 6 πόδας, ὧν 4 ἐμπρόσθιοι· καὶ δύο ὀπισθίους μακροὺς ἔχοντας ἀκίδας· μεταδίδεται τὸ πάθος διὰ τῆς ἐπαφῆς· μεταβαίνοντος τοῦ ζωϋφίου εἰς τὸν ὑγιειᾶ.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Κινίνη θειϊκή.

Ἡ κινίνη ἐξαγομένη ἐκ τοῦ φλοιοῦ τῆς Κίνας, ἔχει τὰς αὐτὰς ἰδιότητας τούτου· ἀλλ' ὑπὸ δόσιν πολὺ μικροτέραν, διότι περὶ τοὺς τρεῖς κόκκους Κινίνης ἐμπεριέχει μία δραχμὴ καλοῦ φλοιοῦ Κίνας. Ἡ δυναμις τῆς Κινίνης εἶνε ἡρωϊκή· ἀλλ' ἀπαιτεῖται ἐπισταμένη χρῆσις.

Καταβάλλει τὸν διαλείποντα πυρετόν· ἀλλὰ πρὸς μείζονα ἐπιτυχίαν δέον ὅπως δίδεται τοὐλάχιστον μίαν ὥραν πρὸ τῆς ἐφόδου αὐτοῦ. Ἡ δόσις ἐστὶ παρ' ἡμῖν ἐκ 10 κόκκων μέχρις 20 ἀνὰ 5 κόκκους κατὰ ἡμίσειαν ὥραν. Ὁ ἁρμοδιώτερος τρόπος τῆς λήψεως ἐστὶν ἡ κόνις ἐπὶ ὕδατος κοχλιαρίου, ἢ καφέ. Ἔτι μᾶλλον ἐπιτυγχάνει ἐὰν ᾖ ἡνωμένη μετὰ κόνεως πεφριγμένου καφέ· εἰς καταπότια ἐνεργεῖ βραδύτερον· πρέπει νὰ δίδηται οὕτως ὅταν πρόκηται νὰ ἐνωθῇ μετὰ ἄλλης τινὸς φαρμακευτικῆς ὕλης, οἷον ἐκχυλίσματος νάρδου, κλπ.

Δίδεται καὶ ἐν διαλύσει ἐν ὕδατι 20 κόκκοι ἐν 25 δραχμ. ὕδατος, ἔνθα προστίθενται στάγματα ὀλίγα ὅσα ἀρκοῦσι πρὸς διάλυσιν θειϊκοῦ ὀξέος, διαλύεται καὶ τῇ προσθήκῃ κιτρικοῦ ἢ τρυγικοῦ ὀξέος· ἀλλὰ τότε μειοῦται ἡ δύναμις αὐτῆς, ἐν ᾧ διὰ τοῦ θειϊκοῦ ὀξέος αὔξεται.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι τοὺς διαλείποντας ἐρχομένους πυρετοὺς πρὸς τὸ ἑσπέρας ἡ κινίνη οὐ θεραπεύει, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους τοὺς ἑλώδεις, καθ' ὧν ἐπιτυγχάνει, ἵνα μὴ γείνηται ὑποτροπίασις πρέπει νὰ δίδηται συνεχῶς ἐπὶ τέσσαρας ἡμέρας τὴν πρωΐαν. Τὴν μὲν πρώτην ἡμέραν 20 κόκκοι, τὴν δευτέραν 15, τὴν τρίτην 10 καὶ τὴν τετάρτην 5.

Εἴς τινας περιστάσεις, ὅταν ὁ στόμαχος οὐδόλως ἀνέχηται τὴν κινίνην, γίνεται χρῆσις ταύτης διὰ κλύσματος, ἀλλὰ τοῦτο δέον γενέσθαι τῇ διαταγῇ τοῦ ἰατροῦ. Ὠφελεῖ κατὰ τοῦ συνεχοῦς πυρετοῦ, διδομένη ὑπὸ κλύσμα τὴν πρωΐαν ὑπὸ δόσιν 10 κόκκων διαλελυμένη διὰ σταγμάτων θειϊκοῦ ὀξέος ἐν ὕδατι δραμ. 25· ἐκτελεῖται ψυχρόν. Ἐνίοτε γίνονται ἐντριβαὶ τῆς κινίνης ὅπως εἰσαχθῇ διὰ τῆς τοῦ δέρματος ἀπορροφήσεως· ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει διαλύεται κινίνης μέγα ποσὸν, ἡμισεῖα μέχρι μιᾶς δραχμῆς κατὰ τὴν ἡλικίαν καὶ

κράσιν κλπ. ἐν οἰνοπνεύματι οὐχὶ πολὺ ἰσχυρῷ καὶ ἐντρίβεται μεθοδικῶς ὑπὸ τὰς μοσχάλας, τὰ πλάγια τῆς κοιλίας καὶ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν μηρῶν.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΙ ΦΑΡΜΑΚΕΥΤΙΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Περὶ τοῦ τρόπου τῆς κκατασευῆς τῶν ἰατρικῶν.

Δὲν εἶνε ἀδιάφορον ἂν ἓν ἰατρικὸν βράζῃ ὀλίγον ἢ πολύ, ἢ μόνον ζεματᾶται. Ἐκ τῶν τοιούτων βαθμῶν τῆς βράσεως τὰ πλεῖστα φυτικὰ ἰατρικὰ λαμβάνουσι διάφορον ἰδιότητα. Ὅθεν ἕκαστος προπαρασκευάζων ἐν τῇ οἰκίᾳ του οἷον δήποτε ἰατρικὸν ὀφείλει νὰ γνωρίζῃ καλῶς ταῦτα. π. χ.

Τὸ λεγόμενον κολόμβον χρήσιμον κατὰ τῆς διαρροίας ὡς τονικὸν, ἐὰν γείνῃ ἔγχυμα (ζεματισμένον) καθίσταται πικρότερον παρ' ἐὰν γείνῃ ἀφέψημα (βράσῃ πολύ).

Ὁ Ἰσλανδικὸς λιχὴν, ὅςτις χρησιμεύει εἰς τοὺς στηθικοὺς ὑπὸ ἔγχυμα εἶνε πικρὸς καὶ μόνον τονικός· ὑπὸ ἀφέψημα γίνεται πραϋντικὸς καὶ μαλακτικός.

Ἡ κίνα ὑπὸ ἔγχυμα ὀλίγον ὠφελεῖ, ὑπὸ ἀφέψημα ἐνεργεῖ ἄριστα.

*Ἡ ῥίζα τοῦ ὀφίτου (*rad. Serpentariae*) ἐὰν γείνῃ ἀφέψημα ἀποστερεῖται τῆς ἀντιπυρετικῆς ἰδιότητος αὐτῆς.*

Ἡ συνεχὴς χρῆσις τῶν ἰατρικῶν ἐπιφέρει ἐλάττωσιν τῆς ἐνεργείας, π. χ. τὸ ὄπιον διὰ τῆς συνεχοῦς χρήσεως ἀποστερεῖται τῆς δυνάμεως αὐτοῦ, καὶ ἀπαιτεῖται ἡ ἐπαύξησις τῆς δόσεως ἵνα ἐπέλθῃ ἀποτέλεσμα. Ἐν τούτοις καθαρτικά τινα ἐπιφέρουσι τ' ἀντίστροφον· ὅσον περισσότερον καιρὸν γίνεται χρῆσις αὐτῶν, τόσον αὔξεται ἡ δύναμίς των. Τοιαύτην ἰδιότητα ἔχει καὶ τὸ ἐμετικὸν (ἐμετικὴ τρύξ).

Ἡ δόσις τοῦ καθαρσίου πρέπει νὰ γείνηται μικροτέρα ἀναλόγως τῆς ἐλαττώσεως τῶν δυνάμεων τοῦ νοσοῦντος.

Τινὰ καθάρσια δύνανται νὰ δωθῶσι καὶ εἰς μεγάλην δόσιν χωρὶς νὰ ἐπιφέρωσι βλάβην, ἐνεργοῦσιν ὅμως ἀσφαλῶς. Τοιαῦτά εἰσιν τὸ ὕδωρ τῆς ἀλόης, καὶ τὰ οὐδέτερα ἅλατα, (ἅλλας τῆς Ἀγγλίας), τὸ κρεμόρι, κλπ.

Ἡ δόσις τοῦ καθαρσίου διαφέρει καὶ κατὰ τὴν ἀσθένειαν, π. χ. τὸ ἐμετικὸν εἰς τὰς πυρετώδεις νόσους ἐνεργεῖ εὐκόλως, καὶ εἰς τὰς νευροπαθείας ὅμως δυσκόλως.

Εἴπομεν ἐν σελ. 113 Φοίβου ἔτους Α΄. ὅτι τὸ καθάρσιον ἐνεργεῖ καλῶς λαμβανόμενον τὴν πρωΐαν, τ' αὐτὸ ἀνάγεται καὶ εἰς ἄλλα φάρμακα, λέγομεν ὅτι τὰ διουρητικὰ δοτέον τὴν ἡμέραν μᾶλλον ἢ τὴν νύκτα.π.χ. Τὰ πραΰντικὰ φάρμακα δοτέον μᾶλλον πρὸ ἑσπέρας ἵνα διευκολυνθῇ ὁ ὕπνος, ὅστις μεγάλως ὠφελεῖ. Ἐὰν δίδωνται ὡς ἀνώδυνα πρὸς παῦσιν πόνων περιοδικῶν δοτέον ταῦτα τρεῖς ἢ δύο ὥρας πρὸ τῆς ἀναφανήσεως τούτων. Αἱ ἐπαλοιφαὶ γενέσθωσαν μᾶλλον τὴν πρωΐαν νήστου ὄντος τοῦ πάσχοντος.

Τὰ καταπότια, καὶ μάλιστα τὰ προξενοῦντα ἐρεθισμὸν εἰς τὸν στόμαχον ὡς εἰσὶν τὰ κατασκευασμένα ἐκ νιτρικοῦ ἀργύρου ἢ ἀρσενικοῦ ληπτέα ὀλίγον πρὸ τοῦ φαγητοῦ.

Τινὰ ἰατρικά εἰσι φύσει ἐπίβουλα, διδόμενα συνεχῶς ὑπὸ μικρὰν δόσιν διαμένωσιν ἐν τῷ διοργανισμῷ ἄνευ δυσαρέστου ἀποτελέσματος καίτοι εἰσὶν ἐχθρὰ τῆς ζωῆς καὶ δηλητηριώδη, ὡς εἰσὶν αἱ σκευασίαι τοῦ ὑδραργύρου, τοῦ ἀρσενικοῦ, τοῦ μολύβδου, κλπ. καὶ αἴφνης ἐπιφέρουσι δυσάρεστα ἢ καὶ ὀλέθρια ἀποτελέσματα. Καὶ ἡ δακτυλίτης διδομένη ὑπὸ μικρὰν καὶ συνεχῆ δόσιν ἐνίοτε ἐπέφερεν αἴφνης δηλητηριώδη ἀποτελέσματα.

Ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ σώματος ἐπενεργεῖ μεγάλως εἰς τὸ ἀποτέλεσμα τοῦ ἰατρικοῦ, τοῦ ὁποίου μεταβάλλει τὴν ἰδιότητα· π. χ. ἡ κινίνη εἴς τινας ἐπιφέρει ἐξάψεις, κνισμούς, δίψαν, κλπ. εἰς ἄλλους ἐρύθημα μετ' οἰδήματος ἐπὶ διαφόρων μερῶν τοῦ σώματος· ἓν εἰκοστὸν τοῦ κόκκου κινίνης ἤρκει εἴς τινα φίλον μου ὅπως ἐπιφέρῃ ἐρυθρήματα, κνισμούς, οἰδήματα, καὶ πυρετώδη ἀνησυχίαν ἐπὶ 8 ἕως 10 ὥρας· εἰς τοῦτον ἡ Κίνα οὐδὲν ἐπέφερε διαταρακτικόν. Τὸ ἐκδάριον ἐπιφέρει εἴς τινας μεγάλα ἐρυσιπέλατα. Εἴς τινας τὸ στύμμι (ἀντιμόνιον) ἐπιφέρει πτυαλισμόν, ἄνευ προσβολῆς τῶν ὀδόντων καὶ στομακάκης.

Τινὰ φάρμακα ἐπιφέρουσι διάφορον ἀποτέλεσμα ἀναλόγως τῆς δόσεως, καὶ ὅλως ἀντίθετα· π. χ. ἡ θειϊκὴ σόδα ὑπὸ δόσιν 15 ἢ 20 δρ. εἶνε ἐξαίρετον καθαρτικόν· ὑπὸ δόσιν μικρὰν εἶνε διουρητική. Ἡ δακτυλῖτις ὑπὸ μεγάλην δόσιν εἶνε ἐμετοκαθαρτικόν· ὑπὸ μικρὰν εἶνε διουρητικὸν καὶ ἀντισθενικόν.

Πρέπει νὰ προτιμῶνται τὰ φυτικὰ ἢ ὀργανικὰ φάρμακα παρὰ τὰ ὀρυκτὰ καὶ μεταλλικά, διότι ἐκεῖνα συνοικοιοῦνται

εὐκολώτερον μετὰ τοῦ διοργανισμοῦ. Τὰ ἐγχώρια παρὰ τὰ ξένα· τὰ νεαρὰ παρὰ τὰ παλαιά. Τὰ οἰκονομικώτερα καὶ καλὰ παρὰ τὰ πολυδάπανα· διότι ἡ κένωσις τοῦ βαλαντίου τοῦ ἀσθενοῦς ἐν καιρῷ νόσου ἀποτελεῖ νέαν νόσον ἠθικήν.

Ἀπόφευγε τὰ νεοφανῆ ἰατρικά, καὶ τὰ ἐρχόμενα προπαρασκευασμένα ἐξ Εὐρώπης.

Ἀσυμβίβαστα ἰατρικά.

Πάντα τὰ ἰατρικὰ δὲν δύνανται νὰ ἑνωθῶσιν, ἢ νὰ βράσωσιν ὁμοῦ· διότι ὑπάρχουσι πολλὰ ἀσυμβίβαστα πρὸς ἄλληλα· π. χ. τὸ ἀφέψημα τῶν κικκιδίων ἑνωθὲν μετὰ ὕδατος ἀσβέστου ἀποτελεῖ κατακάθισμα ἀδιάλυτον, καὶ ἀνωφελές, τ' αὐτὸ γίνεται μετὰ πηκτῆς, λευκώματος, μετὰ οὐδετέρων ἁλάτων, μετὰ ἐμετικοῦ κλπ. Οὔτε ἡ κίνα μετὰ ἐμετικοῦ συμβιβάζεται.

Ἡ Κίνα δὲν ἑνοῦται μετὰ τῶν δυνατῶν ὀξέων, μετὰ τῆς ποτάσσης, σόδας, τιτάνου, κλπ. μετὰ τῶν ἁλάτων τοῦ σιδήρου μετὰ τοῦ θειϊκοῦ ψευδαργύρου, διχλωρούχου ὑδραργύρου, στυπτηρίας, μετὰ τῆς ἐμετικῆς τρυγός, μετὰ ἐγχύματος χαμαιμήλων, κολόμβου, ρεβεντίου, καὶ μετὰ πάσης ὕλης ἐχούσης βυρσοδεψικὴν ὕλην.

Τὸ ρεβέντι ὡσαύτως δὲν ἑνοῦται μετὰ τῶν ρηθεισῶν ὑλῶν, ὡσαύτως καὶ ἡ σένη (σεναμική).

Ἡ ἀψηνθία δὲν ἑνοῦται μετὰ τοῦ θειϊκοῦ σιδήρου, ψευδαργύρου, ὀξικοῦ μολύβδου, ἐμετικοῦ κλπ.

Ἡ στυπτηρία (στύψη) δὲν ἑνοῦται μετὰ τοῦ ὀξικοῦ μολύβδου, ἀνθρακικῶν ἁλάτων, ἀμμωνίας, τιτάνου, γαλακτωμάτων, κίνας, μαγνησίας, κικκίδων, ἁλάτων ὑδραργύρου καὶ ἄλλων μεταλλικῶν.

Ἡ ἀμμωνία δὲν ἑνοῦται μετὰ τῆς στυπτηρίας καὶ μετὰ τῶν ἁλάτων. Τὸ καλόμελι μετὰ τοῦ κοινοῦ ἅλατος, μετὰ ἀλκαλίων, τιτάνου, χαλκοῦ, σιδήρου, μολύβδου καὶ στόμμεος (ἀντιμονίου). Ἡ δακτυλῖτις μετὰ τοῦ σιδήρου, μολύβδου, ἀργύρου, μετὰ τῆς κίνας, καὶ ἰωδιούχου ποτάσσης.

Τὸ ἐμετικὸν μετὰ τῶν ὀξέων, κικκίδων, ἀνθρακικῶν ἁλάτων, σάπωνος καὶ τῶν πλείστων τῶν πικρῶν καὶ στυπτικῶν, μετὰ τοῦ ρεβεντίου, κίνας κλπ.

Τὸ ὄπιον μετὰ τῶν ἀλκαλίων, ἀμμωνίας, ἀνθρακικῆς ποτάσσης καὶ σόδας, νιτρικοῦ ἀργύρου, ὀξικοῦ μολύβδου, ἁλάτων χαλκοῦ, σιδήρου, ὑδραργύρου, ψευδαργύρου κικκί-

δων, διότι πάντα κατακρημνίζουσι τὸ ὄπιον, καὶ ὅμως ἐὰν μετὰ τούτων δοθῇ εἰς κόνεις ἢ καταπότια ἐνεργεῖ καλῶς. Τὰ μᾶλλον ἐλαττόνοντα τὴν δύναμιν τοῦ ὀπίου ἰδίως τὴν ὑπνωτικὴν εἰσὶν ἡ ἰωδοῦχος πότασσα, ὁ καφές, καὶ ὁ θειϊκὸς αἰθήρ.

Αἱ κικκιδικὴν ὕλην ἐμπεριέχουσαι ὗλαι εἰσὶν ὁ φλοιὸς τῆς δρυός, τῆς ροιᾶς, τὰ κικκίδια, τὰ ἐρυθρὰ ρόδα, κλπ.

Πολλάκις ἡ ἕνωσις δύο φαρμάκων ὁμοίας ἐνεργείας καθίστησιν ἀσφαλεστέραν ταύτην καὶ ὑπὸ μικροτέραν δόσιν. Ἡ ἰπεκακουάνα μετὰ τοῦ ἐμετικοῦ ἀποτελεῖ ἀσφαλέστατον ἐμετικόν. Οὕτως γίνεται καὶ ἐκ τῆς ἑνώσεως δύο ἢ τριῶν ὁμοίας ἐνεργείας τονικῶν πικρῶν, στυπτικῶν, καθαρτικῶν, διουρητικῶν, ἀντισπασμωδικῶν, ναρκωτικῶν, κλπ.

Ἐὰν ἑνωθῶσι δύο ἰατρικὰ διαφόρου ἰδιότητος, ἀλλὰ συμβιβαζόμενα πρὸς ἄλληλα τ' ἀποτέλεσμα γίνεται ἀσφαλέστερον, ἐὰν τὸ ἓν ἐνεργῇ ἰδίως ἐπὶ τοῦ στομάχου. Τὸ ὄπιον μετὰ τοῦ καλομέλιτος ἐπαυξάνει τὴν δύναμιν αὐτοῦ, μετὰ τοῦ στύμμεος τοῦ διαφορητικοῦ κλπ. αὔξει τὴν διαφορητικὴν δύναμιν αὐτοῦ καὶ τὰς κατὰ τῆς νόσου ἐνεργείας του.

Ὁ ὑδράργυρος ἀπορροφᾶται εὐκολώτερον ἐὰν ᾖ ἡνωμένος μὲ ζωϊκῆς ὕλης· ὅθεν διὰ τοῦ γάλακτος τῆς θηλαστρίας ὁ ὑδράργυρος ἐνεργεῖ ἀσφαλέστερον.

Ἡ φλεβοτομία διευκολύνει τὴν ἐνέργειαν τῶν καθαρτικῶν, ἐμετικῶν καὶ ὑδραργύρου.

ΙΑΤΡΙΚΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Πολλὰ κατὰ παράδοσιν διατηρούμενα παρὰ τῷ λαῷ ἰατρικὰ εἰσὶν ἄξια λόγου· διότι ἐξεταζόμενα ὑπὸ ἐπιστημονικὴν ἔποψιν παρέχουσι στοιχεῖα ὄντως χρήσιμα πρὸς θεραπείαν, τὴν ὁποίαν αἰώνων πεῖρα ἐν ἰδίῳ κλίματι καὶ κατὰ παράδοσιν διατηρεῖ. Ἂν τινα τούτων δὲν ἐπιτυγχάνωσι πάντοτε, τοῦτο ἀποδοτέον εἰς τὴν ἀκατάλληλον ἐφαρμογήν, καὶ εἰς τὴν κακὴν κατασκευήν. Περιοδεύοντες ἄλλοτε διαφόρους τόπους χάριν ἐπιστημονικῶν ἐρευνῶν ἐξ ἔρωτος πρὸς τὴν ἐπιστήμην, συνελλάξαμεν πᾶσαν σκευασίαν καὶ πᾶν ἄλλο φάρμακον διατηρούμενον παρὰ ταῖς γυναιξί, ἀνδράσι, καὶ ἐμπειρικοῖς ἰατροῖς, καὶ πολλὰ τούτων εὕρομεν ἄξια θεραπευτικῆς χρήσεως· εἰσί τινα ἀναφερόμενα καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις συγγραφεῦσι, παρὰ Διοσκουρίδου, Πλι-

νίου, Γαληνοῦ, κλπ. καὶ φαίνεται ὅτι διατηρήθησαν αἱ σκευασίαι αὐτῶν κατὰ παράδοσιν, διαδοχικῶς, παρὰ τῷ λαῷ ὅπερ ἀποδεικνύει καὶ τὴν συνέχειαν τῆς καταγωγῆς τῶν κατοίκων ἐκ τῶν πάνυ ἀρχαίων Ἑλλήνων.

Τοιούτων λοιπὸν ἰατρικῶν τὴν σκευασίαν καὶ τὴν χρῆσιν θέλομεν ἐξακολουθεῖ κατ' ὀλίγου δημοσιεύειν ὅπως ὁ βουλόμενος ποιῇ χρῆσιν. Ὅλαι αἱ φαρμακευτικαὶ σκευασίαι, ἐκτὸς τῶν προερχομένων νεωτέρων ἐκ χυμικῶν ἐργασιῶν, υἱοθετήσαν παρὰ τῶν ἐπιστημόνων ἰατρῶν κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ληφθεῖσαι ἐκ τῆς πείρας τοῦ λαοῦ.

Ἰατρικὸν κατὰ χρονίων ἐξανθημάτων.

Λάβε θείου (θειαφίου) καὶ ἐλαίου ἴσα μέρη, ἀνάμιξον καλῶς, καὶ ἔμβαψον πανία παλαιὰ (ράκη) καὶ καῦσον ἐπί τινος τριβλίου μεταλλίνου (σαγανίου)· ἐν τῷ καίεσθαι ἐκρέει ὕλη ἐλαιώδης, ἥτις ἀποτελεῖ ἐμπυρευματικὸν ἔλαιον λεγόμενον χυμιστί. Σύλλεξον τοῦτο ἐν φιάλῃ.

Ἐκ τοῦ ἐλαίου τούτου ἐπάλειφε ἅπαξ τῆς ἡμέρας τὸ ἐξάνθημα, καὶ ταχέως θεραπεύεται.

Ἄλλο.

Λάβε κόκκους σίτου ἐπίθεσον ἐπὶ πλακὸς σιδήρου λείας λάβε σίδηρον τοῦ σιδερώματος λίαν θερμόν, πίεσον διὰ τούτου τοὺς κόκκους τοῦ σίτου, ἐξ οὗ ἐκρέει περὶ αὐτοὺς ὕλη ἐμπυρευματικοῦ ἐλαίου· διὰ τῆς ὕλης ταύτης ἐπάλειφε τοὺς ἕρπιτας, τὰς ξηρολιχίνας, ἅπαξ τῆς ἡμέρας, καὶ ἡ θεραπεία γίνεται ταχέως.

Ἄλλο. Ἐπάλειφε τὸ ἐξάνθημα ἅπαξ τῆς ἡμέρας διὰ πίσσης ὑγρᾶς (κατραμίου) ἢ δι' ἀλοιφῆς ἐχούσης πάχος χοίρου καὶ κόνεως ἀλόης.

ΠΑΝΤΟΙΑ

Κοδεΐνη.

Ἐπιφέρει μετὰ τὴν ἔγερσιν ὕπνον ἥσυχον ἄνευ σκοτοδινίας, ἣν φέρει ἡ μορφίνη.

Ὠφελεῖ κατὰ τοῦ βηχός, σπασμοῦ τῶν βρόγχων, κατὰ ἀϋπνίας, κατάρρου, βρογχίτου, ἄσθματος, κοκκίτου, ὑπὸ δόσιν $1/2$ μέχρι 1 κόκκου.

Τὰ μικροζωδάρια τοῦ ἑλώδους διαλείποντος πυρετοῦ ἐμφωλεύουσιν ἐντὸς τῶν τοῦ αἵματος σφαιριδίων, τρέφονται ἐκ τῆς ὕλης αὐτῶν καὶ τὰ καταστρέφουσι, ὑπόκεινται εἰς μεταμορφώσεις.

Τὸ ὑπερμαγγανάτον τῆς ποτάσσης θεωρεῖται ὡς ἀντίδοτον κατὰ τοῦ τῶν δηλητηριωδῶν ὄφεων.

Ἀρεταὶ σώματος
ὑγίεια, ρώμη, κάλλος, καὶ ἀρτιότης.
Ἀρεταὶ ψυχῆς
φρόνησις, σωφροσύνη, ἀνδρεία, δικαιοσύνη.

Ἡ κατὰ φύσιν κατάστασις τοῦ σώματος εἶνε ἡ ὑγίεια· ἡ παρὰ φύσιν κατάστασις εἶνε ἡ νόσος.

Δύο πράγματα, λέγει ὁ Ἱπποκράτης (ἐπιδημ.) πρέπει ὁ ἰατρὸς νὰ ἔχῃ κατὰ νοῦν· τὸ ὠφελεῖν τὸν νοσοῦντα, καὶ τὸ μὴ βλάπτειν αὐτόν. Ὅςτις δὲν γνωρίζει καλῶς τὸ ὠφελεῖν, οὗτος δύναται πολὺ εὐκολώτερον παντὸς ἄλλου νὰ βλάψῃ τὸν πάσχοντα.

Ὁ δὲ Βασίλειος ὁ Καπαδόκης λέγει ὅτι "ὅταν εἰσέλθῃ ἀνεπιστήμων ἰατρὸς εἰς ἀσθενῆ, ἀντὶ νὰ ἐπαναφέρῃ τοῦτον εἰς τὴν ὑγίειαν, ἀφαιρεῖ καὶ τὴν ὑπολειπομένην μικρὰν δύναμιν τοῦ ἀσθενοῦς.

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3, προπληρωτέας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Α΄.—Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Ἰουνίου 1882.—ΑΡ. 7.

Α΄. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Γενικαὶ προφυλάξεις ἐκ τῶν μεταδοτικῶν νόσων.

Ὁσάκις κοινωνία τις ἐπαπειλεῖται ἐκ τῆς ἐμφανίσεως ἐπιδημίας, ἡ ὑγειονομικὴ ἀστυνομία ὀφείλει ν' ἀπομακρύνῃ πᾶν ὅ,τι ἐνδέχεται νὰ συντελέσῃ πρὸς τὴν διάδοσιν τῆς νόσου· ἡ ἐξέτασις τῶν τροφίμων καὶ τῶν οἰνοπνευματωδῶν ποτῶν, ἡ καθ' ὅλα καθαριότης τῶν κατοικητηρίων δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν, ἡ ταχεῖα ἀφαίρεσις τῶν ἀκαθαρσιῶν, ἡ διανομὴ εἰς τοὺς πτωχοὺς καλῶν τροφῶν καὶ ἐνδυμάτων, ἡ δίαιτα καὶ ἡ καθαριότης παντὸς καταστήματος ἔχοντος ἀνθρώπους, ἡ ἐπιμέλεια πρὸς διατήρησιν ἠθικῆς ἡσυχίας τῶν κατοίκων, ἡ διοργάνωσις εἰς τὸ παρέχειν τὰς πρώτας βοηθείας ὅταν παρουσιασθῶσι τὰ πρῶτα καὶ βέβαια συμπτώματα τῆς νόσου κλπ. ταῦτά εἰσιν ἰδίως τὰ καθήκοντα τῆς ἐξουσίας.

Ὡς πρὸς τοὺς ἰδιώτας εἶνε ἀδύνατον νὰ ὁρισθῇ δίαιτα ἀρ-

μοδία εἰς ἕκαστον πρὸς προφύλαξιν· διότι διαφέρουσιν οἱ ἄνθρωποι ἀπ' ἀλλήλων κατὰ τὴν εὐεξίαν καὶ ὑγίειαν καὶ ἰδιοσυγκρασίαν.Ἐν γένει ὅμως δύναταίτις εἰπεῖν ὅτι ἀπαιτεῖται κατοικία ἐν θαλάμῳ εὐρυχώρῳ, εὐηλίῳ καὶ εὐαέρῳ· περίπατος ἐκτὸς τῆς πόλεως καὶ ἐφ' ὑψηλῶν θέσεων μέτριος, καὶ πώποτε κοπιαστικός· ἐνδύματα πυκνὰ, λινὰ ἢ μάλλινα λευκοῦ χρώματος, διότι ταῦτα προφυλάττουσιν ἐκ τῆς ὑγρασίας, καὶ τῆς μεταβολῆς τῆς ἀτμοσφαίρας· μεγάλη καθαριότης· λουτρὰ σαπωνώδη, ἀλκαλικά, τὰ ὁποῖα καθαρίζουσι τὸ σῶμα χωρὶς νὰ βλάψωσι τὸ δέρμα· τροφὴ θρεπτική, εὔπεπτος· πόσις καλοῦ οἴνου παρὰ τῶν πινόντων τοῦτον· τάξις εἰς τὰς ἀφοδεύσεις, (ἐκκοπρώσεις) καὶ ἀποφυγὴ καταχρήσεως διαίτης. Διὰ ταῦτα οἱ μᾶλλον ἀποθνήσκοντες εἰς τὰς ἐπιδημίας εἰσὶν οἱ μέθυσοι, οἱ γαστρίμαργοι, οἱ ἀδύνατοι, καὶ οἱ πενιχροί.

Προσέτι ἡ ἀπομάκρυνσις ὅλων τῶν περιστάσεων, αἵτινες ἐπιφέρουσι λύπας, φόβους, πάθη ἰσχυρά, θυμόν, κλπ. ὕπνος ἀρκετὸς, μέτριος, καὶ ταχεῖα θεραπεία πάσης κακοδιαθεσίας.

Ταῦτα πρέπει νὰ ἀκολουθῶσιν ἐκεῖνοι,οἵτινες εὑρίσκονται ἐντὸς ἐπιδημίας ἢ ἀπειλοῦνται ἐκ ταύτης.

Οἱ εὔποροι δύνανται εὐκολώτερον ν' ἀκολουθῶσι τὰ ῥηθέντα· διόπερ οὗτοι καὶ ὀλιγώτερον προσβάλλονται. Τοῦτο γίνεται καὶ εἰς ἐνδημικὰς νόσους. Ὅθεν ὅπου ὁ λαὸς εὖ ζῇ, ἐκεῖ καὶ αἱ ἐπιδημικαὶ καὶ αἱ ἐνδημικαὶ νόσοι ὑπάρχουσιν ὀλιγώτεραι. Τὴν εὐζωΐαν ἐπιφέρει ὁ καλὸς πολιτισμός· διὰ τοῦτο λέγομεν ὅτι ὁ ἀληθὴς πολιτισμὸς καταργεῖ τὰ μεγάλα αἴτια τῶν νόσων.

Τὸ ἀπὸ 31 Δρίου 1835 Β. διάταγμα περὶ ἐμποδισμοῦ τῆς μεταδόσεως τῶν κολλητικῶν νόσων, ὁρίζει ὁποῖαί εἰσιν αἱ κολλητικαὶ νόσοι, ἐν αἷς ἀναφέρεται ὁ τύφος, οὐχὶ δὲ καὶ ὁ τυφοειδὴς πυρετός· ἡ εὐλογία, ἡ χολέρα, κλπ.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ

Ὑγιεινὴ τῶν ἀναρρωνυομένων καὶ χαχεκτικῶν.

Ὁ ἀναρρωννύμενος καὶ ὁ καχεκτικὸς αἰσθάνεται εὐκόλως, ταχέως καὶ μεγάλως τὸ ψῦχος· ψυχρανθεὶς δὲ,δυσχερῶς διαθερμαίνεται, ἐν ᾧ τὰ νήπια ταχέως μὲν περιψύχονται, ἀλλὰ

καὶ ταχέως διαθερμαίνονται· ὀφείλει λοιπὸν νὰ προφυλάττηται προσεκτικῶς καὶ μάλιστα ἐκεῖνο τὸ μέρος τοῦ σώματος νὰ προσέχῃ, ὅπερ ἔπαθεν· ἐνόσησεν ἐκ προσβολῆς τοῦ στήθους; τὸ στῆθος πρέπει νὰ προφυλάττῃ· ἐὰν ἡ κοιλία ἔπαθεν ἐκ τῆς νόσου, ταύτην νὰ προφυλάττῃ ἐν καιρῷ ἀναρρώσεως· ἰδίως οἱ ὑπὸ φλογώσεων τῶν κοιλιακῶν ὀργάνων παθόντες εἰσὶν ἐπιδεκτικώτεροι εἰς ὑποτροπὰς ἐξ ἐλαχίστης περιψύξεως τοῦ μέρους τούτου, ὅθεν καλυπτέον τοῦτο διὰ φλανέλλας· οἱ ἐξ ὀστρακίας παθόντες ὑπόκεινται εἰς ἀνασάρκαν ἐκ παραμικρᾶς περιψύξεως. Εἰς πάντας τούτους ἡ φλανέλλα μεγάλως ὠφελεῖ, ἰδίως τοῖς προδιατεθειμένοις εἰς παθήσεις στηθικάς, καὶ μάλιστα ἐὰν ὦσι νευρικοὶ ἢ λεμφικοί, κλπ.

Ὑγιειναὶ προφυλάξεις κατὰ ἡμέρας καὶ ἐποχὰς ἔτους.

Ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κλίματι ὁ καιρὸς εἶνε πάντοτε ἄστατος, πολλάκις ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ μεγάλαι ἀτμοσφαιρικαὶ μεταβολαὶ γίνονται, ἡ πρωΐα, ἡ μεσημβρία καὶ ἡ ἑσπέρα μεγάλως διαφέρουσι κατὰ θερμότητα, ὑγρασίαν καὶ ἀνέμους· διὰ τοῦτο οἱ ἀναρρωννύμενοι καὶ οἱ καχεκτικοὶ πρέπει νὰ προφυλάττωνται· ἐν γένει ἕκαστος πρέπει νὰ προφυλάττηται, καὶ μάλιστα ἐὰν κατοικῇ εἰς τόπον ἔχοντα ὕδατα καὶ παρακείμενα ὄρη. Ποσάκις τινὲς μένοντες τὸ ἑσπέρας ἐλαφρὰ ἐνδεδυμένοι δὲν ἠσθένησαν, καί τινες ἐστερήθησαν καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς των;

Ὑγιεινὴ κατὰ κλίματα ὡς πρὸς τὰ ἐνδύματα.

Τὸ ἔνδυμα πρέπει νὰ ἦνε ἀνάλογον πρὸς τὸ κλίμα· διότι διαφέρουσι κατὰ τὸ κλίμα αἱ διάφοροι λειτουργίαι τοῦ διοργανισμοῦ· εἰς τὰ θερμὰ κλίματα ἡ μὲν παραγωγὴ τῆς ζωϊκῆς θερμότητος γίνεται μικροτέρα, ἡ δὲ ἄδηλος διαπνοὴ γίνεται ἀφθονωτέρα. Τὰ ἐνδύματα λοιπὸν πρέπει νὰ ἔχωσι τὴν ἰδιότητα τοῦ νὰ διατηρῶσι ὅσον οἷόν τε περισσότερον τὴν ζωϊκὴν θερμότητα, καὶ μὴ ἀφίνωσι ταύτην νὰ ἐκπέμπηται ταχέως οὔτε νὰ ἐπαυξάνῃ ἐκ τῆς ἔξωθεν προσβολῆς τῆς θερμότητος· συνάμα δὲ καὶ νὰ διευκολύνωσι τὴν ἐκπομπὴν τῆς ὕλης τῆς ἀδήλου διαπνοῆς· ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην δῆλον γίνεται ἐκ τῶν προρρηθέντων ὅτι εἰς τὰ θερμὰ κλίματα

τὰ ἐνδύματα δέον ὅπως ὦσιν ἐκ μαλλίων ἵνα ἐμποδίζωσι τὴν ἐκπομπὴν τῆς ζωϊκῆς θερμότητος, καὶ πλατέα ἵνα γείνηται εὐκόλως ἡ διὰ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς ἀποβολὴ τῶν περιττῶν ὑλῶν. Διὰ τοῦτο καὶ οἱ ἐν Ἀφρικῇ γάλλοι στρατιῶται πάντοτε φέρουσι μάλλινα ἐνδύματα, ἐγκαταλείψαντες τὰ ἐν τῷ θέρει λινά· ἐπαρατηρήθη ὅτι ἡ ὑγίεια τῶν ἐκεῖ γαλλικῶν στρατῶν μεγάλως ἐβελτιώθη διὰ τῆς τοιαύτης ὑγιεινῆς τῶν ἐνδυμάτων. Ἡ διαρκὴς χρῆσις τῶν μαλλίνων ἐνδυμάτων εἶνε ἁρμοδία καὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κλίματι· διότι δι' αὐτῶν διατηρεῖται ἡ θερμότης τοῦ δέρματος μονημοτέρα, καὶ ἀνεπηρέαστος ἐκ τοῦ εὐμεταβλήτου τῆς ἀτμοσφαίρας· οὕτως προφυλάττονται καὶ οἱ πάσχοντες ἐκ νοσημάτων τοῦ στήθους, καὶ τῆς κοιλίας, κλπ. Οἱ ποιμένες παρ' ἡμῖν ἐν ὥρᾳ θέρους φέρουσι τὴν κάππαν λέγοντες ὅτι διατηροῦσι δροσερὸν τὸ σῶμα. Τὰ μάλλινα ἐνδύματα εἰσὶν ἐν χρήσει καὶ ἐν Ἰνδίαις, Καλκούτᾳ, Σενεγάλῃ κλπ. Καὶ μάλιστα ἐκεῖ ἔνθα οἱ θερμοὶ τόποι ὑπόκεινται εἰς τὰ ἑλώδη μιάσματα· διότι ταῦτα οὐδόλως εἰσχωροῦσιν εἰς τὰ μάλλινα ἐνδύματα, ὅταν μάλιστα ὦσι κατασκευασμένα διὰ ἐστριμμένων νημάτων· διότι ταῦτα οὐ διατηρῶσιν τὴν ὑγρασίαν. Τὰ μάλλινα ταῦτα ἐνδύματα ἔχουσι καὶ ἄλλο προτέρημα τὴν μὲν ἡμέραν προφυλάττουσιν ἐκ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων, τὴν δὲ ἑσπέραν καὶ νύκτα προφυλάττουσιν ἐκ τῆς δρόσου και τῆς ὑγρασίας.

Εἰς τὰ βόρεια κλίματα ἔνθα ἡ ὑγρασία εἶνε ἀνεκτὴ ὑπὸ τῶν σωμάτων τῶν κατοίκων, ἡ χρῆσις μαλλίνων ἐνδυμάτων ἐξ ὑφασμάτων μὴ ἐχόντων πολὺ ἐστριμμένων τὰ νήματα εἶνε πολὺ ὠφέλιμος· διότι ἡ κατάσαρκα χρῆσις αὐτῶν διατηρεῖ τὴν ζωϊκὴν θερμότητα τοῦ σώματος, καὶ ἐμποδίζει τὴν ἔξωθεν προσβολὴν ψύχους. Οἱ Γροελλανδοὶ φοροῦσι κατάσαρκα δοράς.

Τὰ στενὰ ἐνδύματά εἰσιν κατάλληλα εἰς τὰ ψυχρὰ κλίματα· διότι διατηροῦσιν οὕτως στρῶμα ἀέρος ἄνευ ἀνανεώσεως καὶ θερμότητα διαρκῆ ἄνευ βλάβης· διότι ἐκεῖ ἡ ἄδηλος διαπνοὴ τοῦ δέρματος δὲν γείνεται μεγάλη, ὁ δὲ καιρὸς μένει πολὺ ἀμετάβλητος. Εἰς τὰ θερμὰ καὶ εὐμετάβλητα ὅμως κλίματα δέον ὅπως τὰ ἐνδύματα ὦσιν εὐρέα ἵνα ἀνανεοῦται ὁ περὶ τὸ σῶμα ἀήρ, καὶ ἡ ἄδηλος διαπνοὴ ἐκτελεῖται ἀνεμποδίστως· διότι αὕτη γίνεται μεγάλη εἰς τὰ κλίματα ταῦτα.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Εἰς τὰ λεχθέντα ἐν τῷ προηγουμένῳ φύλλῳ τοῦ Φοίβου περὶ προδρομικῶν συμπτωμάτων ἐνδεχομένης νόσου προσθετέον καὶ τάδε.

Ὁ θεῖος Ἱπποκράτης λέγει (π. διαίτης), ὅτι "πρὸς τὸ μὴ νοσεῖν πρέπει ν' ἀποφεύγῃς τὰ αἴτια καὶ νὰ ἐξαλείφῃς τὰ προδρομικὰ συμπτώματα, πρὶν ἔτι ἀναφανῇ ἡ νόσος,,

Τὰ πρὸς ἀποφυγὴν τῶν αἰτίων, διδάσκει ἡ ὑ γ ι ε ι ν ή.

Πρὸς ἐξάλειψιν δὲ τῶν προδρομικῶν συμπτωμάτων διατήρει καὶ τά δε τῆς ὑγιεινῆς.

Α'. Παῦσον πᾶσαν ἐπίπονον ἐργασίαν σωματικὴν καὶ νοερὰν, καὶ ἐξακολούθει μόνον μικρὰς κινήσεις τοῦ σώματος. Ὁ Πλάτων περὶ τούτων ἐκφράζεται οὕτω πως.

"Μήτε σῶμα κινεῖν ἄνευ ψυχῆς, μήτε ψυχὴν ἄνευ σώματος,,

Β'. Μὴ τρῶγε σκληρὰς τροφάς. Ἄπεχε κρέατος ἡλικιωμένου ζώου, πεπυγμένων ὠῶν, ταριχηρῶν, ἰχθύων, λιπαρῶν, καὶ πάσης δυσπέπτου τροφῆς. Μὴ πίνε οἶνον. Μὴ τρῶγε, ἂν μὴ πεινᾷς. Κατὰ δὲ τὸν Ἱπποκράτην, καὶ πεινῶν μὴ τρῶγε πολὺ, "λιμοκτονίης δέεται,,

Γ' Ἐὰν διψᾷς πίνε πορτοκαλλάδαν, λεμονάδαν, σομάδαν ἢ ζωμὸν ὄρνιθος.

Δ'. Ἐὰν ἦσαι δυσκοίλιος πρὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν, ποίησον καθαρκτικὸν κλῦσμα. Μὴ λάμβανε καθάρσιον κατὰ τὴν δευτέραν ἢ τρίτην ἡμέραν τῶν προδρόμων· διότι ἐνίοτε ἐπιβαρύνεται ἡ νοσηρὰ κατάστασις· ἐπειδὴ πάντοτε πᾶν καθάρσιον κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἧττον παράγει ἐρεθισμὸν ἐπὶ τοῦ στομάχου καὶ τῶν ἐντέρων, καὶ χαλαρόνει τὰς τοῦ σώματος δυνάμεις.

Τὰ προδρομικὰ συμπτώματα παρίστανται οὐχὶ ἀθρόα καὶ διὰ μιᾶς· ἀλλ' ἐν πρώτοις ἓν ἢ δύο, κατόπιν παρουσιαζομένης τῆς αὐτῆς αἰτίας ἢ ἄλλης, ἀναφαίνονται ἄλλα νέα, ἐπιτείνονται τὰ ὑπάρχοντα, καὶ οὕτως, ἐὰν μὴ διαλυθῶσιν ἐγκαίρως διὰ τῆς ρηθείσης ὑγιεινῆς θεραπευτικῆς συλλέγονται κατὰ μικρόν, καὶ ἀθρόως πάντα παρουσιάζουσι κατόπιν τὴν νόσον. Ἀνάγκη λοιπὸν καταστροφῆς καὶ διαλύσεως τῶν τοιούτων νοσηρῶν συμπτωμάτων, ἵνα ἐγκατασταθῇ καλῶς ἡ ὑγίεια.

Ὁ ἱερὸς Ἱπποκράτης (π. διαίτης τὸ πρῶτον) ἐκφράζεται ὧδέ πως περὶ τούτου:

"Οὐ γὰρ εὐθέως αἱ νοῦσοι τοῖσιν ἀνθρώποισι προσγίγνονται, ἀλλὰ κατὰ μικρὸν συλλεγόμενα ἀθρόως ἐκφαίνονται. Πρὶν οὖν κρατέεσθαι ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸ ὑγιὲς τοῦ νοσηροῦ, ἃ πάσχουσιν ἐξεύρηταί μοι, καὶ ὅπως χρὴ ταῦτα καθιστᾶναι εἰς τὴν ὑγίειαν,,.

Προφύλαξις ἐν νόσῳ. Ἐὰν τὰ προδρομικὰ συμπτώματα ἐπιμένωσι τὴν δευτέραν ἢ τὴν τρίτην ἡμέραν, καὶ ἐπέλθῃ πυρετὸς εἴτε μετὰ ρίγους εἴτε ἄνευ τούτου, σημεῖον ὅτι ἄρχεται νόσος.

Μένε τότε ἐν τῇ κλίνῃ καλῶς κεκαλυμμένος· καὶ εἰ μὲν διψᾷς πίνε ποτὰ δροσιστικά, σομάδαν, πορτοκαλλάδαν, ἐλαφρὰν λεμονάδαν κλ. Μὴ τρῶγε ὑπάρχοντος πυρετοῦ, πίνε δὲ ἀντὶ φαγητοῦ κύαθον ζωμοῦ ὄρνιθος μετὰ φιδὲ ἢ ὀρυζίου. Ἐὰν δὲ προϋπάρχῃ δυσκοιλιότης λάβε τὴν πρωΐαν τῆς αὐτῆς ἡμέρας ἢ τῆς ἐπιούσης καθάρσιον.

Συνάμα ληφθήτωσαν πάντα τὰ τῆς ὑγιεινῆς παραγγέλματα πρὸς εἰσπνοὴν καθαροῦ ἀέρος. Διατήρει δὲ καὶ καθαριότητα ἐνδυμάτων καὶ καλυμμάτων κλ. Ὁ θάλαμος, ἔνθα μένει ὁ ἄρρωστος, μὴ ἔστω πολὺ θερμός, ἀλλ' οὔτε καὶ πολὺ ψυχρός. Οὐδεὶς τῶν περὶ τὸν ἄρρωστον νὰ μὴν ὁμιλῇ μετ' αὐτοῦ. Μενέτωσαν δὲ ἐν τῷ θαλάμῳ ὀλίγοι. Τὰ ἀφεδεύματα (κόπρανα) ἀμέσως ἀπομάκρυνε, καὶ ἄνοιγε τὴν θύραν ἢ τὸ παράθυρον μακρὰν τοῦ ἀσθενοῦς πρὸς ἀποβολὴν τοῦ ἀκαθάρτου ἀέρος, καὶ πρὸς ἀνανέωσιν αὐτοῦ. Κατὰ δὲ πᾶσαν πρωΐαν μετὰ τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου καὶ ἑσπέρας πρὸ τῆς δύσεως, ἐπιτρέποντος τοῦ καιροῦ, μενέτω ἐπὶ τέταρτον ὥρας ἓν παράθυρον μετὰ τῆς θύρας ἀνοικτὰ πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ ἀέρος τοῦ θαλάμου, τοῦ ἀρρώστου ὄντως καλῶς προφυλαγμένου καὶ ἁρμοδίως κεκαλυμμένου. Ἡ κλίνη ἔστω ἄνευ παραπετασμάτων, (κουρτίνων) καὶ μὴ ἐγγὺς τῶν τοίχων, ἵνα οὕτω διέρχηται πανταχόθεν ἄνθρωπος, καὶ ἀνανεοῦται εὐχερέστερον ὁ ἀήρ. Αἱ ἠθικαὶ ταραχαί εἰσι πολὺ ἐπιβλαβεῖς· πολλάκις μεταβάλλουσι τὴν ἠπειοτάτην νόσον εἰς κακοήθη. Μὴ μενέτωσαν ἐν τῷ θαλάμῳ ἄνθη, οὔτε ὀσμαὶ εὐώδεις καὶ μή. Μὴ ὁμίλει εἰς τὸν ἀσθενῆ ἀποτόμως καὶ σκυθρωπάζων· ἀλλὰ μηλιχίως, ἔχων ὄψιν φαιδρὰν καὶ γηθόσυνον· οὕτως ἐχέτωσαν καὶ οἱ τὸν ἀσθενῆ περιποιούμενοι.

Ἐὰν ὁ πυρετὸς ἐξακολουθῇ, δοθήτω τὴν ἐπιοῦσαν

πρωΐαν ἀφέψημα κίνας μετὰ νάρδου (βαλεριάνας) καὶ γλυκανίσου κατὰ τὴν συνταγήν (ἰδὲ Σελ. 104)· διότι τοῦτο πολλάκις ὑπῆρξεν ἡ ἄγκυρα κατὰ τῆς τρικυμίας τῆς νόσου. Πολλάκις ἤρκεσεν ἡ χρῆσις τοῦ ἀφεψήματος τούτου πρὸς διάλυσιν καὶ πρὸς καταβολὴν τῆς ὁρμῆς τῆς νόσου, καὶ πρὸς αἴσιον πέρας τῆς θεραπείας.

Ἐὰν ὁ πυρετὸς τὴν ἐπιοῦσαν τῆς χρήσεως τοῦ ἀφεψήματος ἐξακολουθῇ, καὶ ὁ ἰατρὸς ἦνε ἀπών, ἐπανέλαβε τὴν χρῆσιν αὐτοῦ. Ἐὰν δὲ ὁ πυρετὸς προχωρῇ καὶ ἐνυπάρχῃ πόνος ἐπὶ τοῦ ἐπιγαστρίου, σκοτοδίνη, ἢ κεφαλαλγία, ὕπνος κακός, βὴξ ἐπίπονος μετὰ πόνου ἐπὶ τοῦ θώρακος καὶ ἀποχρέμψεων αἱματοφύρτων, ἢ ἄλλων καὶ ἄνευ τούτων διαταρακτικῶν συμπτωμάτων, σπεῦσον τότε πρὸς πρόσκλησιν ἰατροῦ καὶ μακρὰν ὄντος.

Ἐν γένει εἰπεῖν ἅμα ἀναφανῇ ὁ πυρετός, ἡ δίαιτα τοῦ πάσχοντος ἔστω αὐστηρά. Πρόσφερε μόνον ποτὰ δροσιστικά, καὶ οὐδεμίαν τροφήν. Ὁ θεῖος Ἱπποκράτης ὁρίζει τὴν τοιαύτην δίαιταν εἰς ἀσιτίαν ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας, μεθ' ἃς δοθήτω ῥόφημα ἐκ ζωμοῦ ὄρνιθος μετὰ πάστας πολφοῦ (φιδέ). Ἄπεχε τῆς πόσεως οἴνου.

Ἐν δὲ ὀξείᾳ καὶ πυρετικῇ νόσῳ οὐ μόνον τροφῆς ἀπέχεσθαι, ἀλλὰ καὶ ποτοῦ οἴνου. Ὁ Πλούταρχος παρ.) λέγει "σῶμα δὲ οὐδὲν οὕτως ἰσχυρόν ἐστιν, ᾧ τεταμένῳ καὶ φλεγμαίνοντι, προσπεσὼν οἶνος οὐκ ἠδίκησεν."

Ἐὰν δὲ ὁ πυρετὸς ἄγῃ ἐλαττούμενος, δοτέον τροφὴν ἐκ ζωμοῦ ὄρνιθος μετὰ πάστας πολφοῦ ἢ ὀρυζίου, κομμένου μετὰ κροκοῦ ᾠοῦ· μετὰ δὲ τὴν ὁλοσχερῆ παῦσιν τοῦ πυρετοῦ δοτέον κατ' ὀλίγον κρέας ὄρνιθος ἢ προβάτου ἐφθὸν (βραστὸν) καὶ εἶτα ὀπτὸν (ψητὸν) μετὰ σεμιδαλίτου ἄρτου προσφάτου.

Δ.' ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Θεραπεία αἱμοπτύσεως. (α)

Ἡ θεραπεία γίνεται κατὰ τὰ αἴτια. Ἐὰν ἡ αἱμόπτυσις γείνεται ἐξ αἱμορραγίας τῆς ῥινός, μεταχειρίσθητι εἰσρο-

(α) Ἡ λέξις αἱμόπτυσις εἶνε νέας συνθέσεως, ὁ Ἱπποκράτης λέγει τὸ πάθος αἵματος πτύσις· ὡς καὶ ἡ λέξις φυμάτωσις, ἣν οἱ ἀρχαῖοι ἐκάλουν φθίσιν (ὄχτικας, χτικιό), φθόην φθίνην, φθινάδα, ἐκπηγάζουσα ἐκ τῆς ὑπάρξεως φυμάτων, ἐξ ὧν ὁ πάσχων καλεῖται φυματίας.

φήσεις διὰ τῶν ρωθώνων διαλύσεως ἑνὸς δραμίου στυπτηρίας κεκαυμένης (στύψης καυμένης) εἰς 25 δρ. ὕδατος ἢ ἕνωσον ἓν δράμι περχλωρούρου σιδήρου εἰς 25 δρ. ὕδατος· διὰ τῶν ἰατρικῶν τούτων ποίει καὶ γαργάραν κατὰ πᾶσαν ὥραν. Ἅμα παύσῃ ἡ ροὴ τοῦ αἵματος, παῦσον καὶ τὴν χρῆσιν τῶν ἰατρικῶν. Ἀπόφευγε τὰ πολὺ θερμὰ φαγητὰ καὶ ποτά, τὸν θυμόν, τὴν στενοχωρίαν, τὰ στενὰ ἐνδύματα, κλπ.

Ἐὰν ἡ αἱμόπτυσις γίνεται ἐκ συμφορήσεως αἵματος εἰς τοὺς βρόγχους, καὶ ρήξεως φλεβιδίου. Μεταχειρίσθητι ἀντιπερισπαστικά· δηλαδὴ πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ προκαλέσῃ αἷμα πρὸς τὰ κάτω, καὶ νὰ ἐπιφέρῃ τὴν συνήθη αἱμορραγίαν· ἐὰν προῆλθεν ἐκ μεταστάσεως, θέσον σιναπισμοὺς ἐπὶ τῶν μηρῶν, σικύας (βεντούζας) ἐπ' αὐτῶν κατὰ τὴν ἐσωτερικὴν ἐπιφάνειαν καὶ κάτωθι τῆς κνήμης. ἐὰν προέρχηται ἐξ ἐπισχέσεως τῶν ἐμμήνων, ποίησον φλεβοτομίαν τοῦ ποδός, ἐὰν προέρχηται ἐξ ἐπισχέσεως αἱμορροΐδων ἐπίθες βδέλλας ἐπὶ τῆς ἕδρας, κλπ.

Ἡ προχειροτέρα σκευασία κατὰ πάσης αἱμοπτύσεως εἶνε αὔτη. Λάβε

Στυπτηρίας κεκαυμένης	δρ.	1
ὕδατος πηγαίου	,,	40
Σιραπίου ἁπλοῦ	,,	4
λαουδάνου τοῦ Σίνδεναμ	σταγ.	10

μῖξον κατὰ τέχνην.

Χρῆσις. Δίδε κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα. Ἐὰν θέλῃς καταστῆσαι ἰσχυρότερον τὸ ἰατρικὸν πρόσθες καὶ δέκα κόκκους Ταννίνης.

Κοινῶς προσθέτουσι ποσὸν λειοτετριμμένης μαστίχης ἐντὸς ὕδατος, ἐξ οὗ πίνουσι καθ' ἑκάστην.

Τὸ ἔλαιον τοῦ πηγάνου διδόμενον ἐσωτερικῶς ὑπὸ 2 ἕως 5 στάγματα ἐντὸς ἀρωματικοῦ ποτοῦ θεωρεῖται κοινῶς ὅτι θεραπεύει τὴν προερχομένην αἱμόπτυσιν, ἰδίως τὴν ἐξ ἐπισχέσεως τῶν ἐμμήνων.

Ἐὰν ἡ αἱμόπτυσις συνοδεύηται μετὰ πυρετοῦ, δὸς μετὰ τὴν χρῆσιν τοῦ ρηθέντος ἰατρικοῦ, ὅπερ δύνασαι νὰ ἐπαναλάβῃς μέχρι ἐξαφανίσεως τῆς αἱμοπτυσίας, ἀφέψημα Κίνας κατὰ τὴν κάτωθι συνταγήν.

Λάβε

Κίνας περουβιανῆς	δρ.	8
ρίζης νάρδου (βαλεριάνας)	,,	4
σπόρων γλυκανίσου	,,	4
ὕδατος	,,	100

Θέσον τὴν Κίναν ἐν τῷ ὕδατι ἐντὸς ἀγγείου καταλλήλου καὶ βράσον ἐλαφρῶς ἐπὶ ἡμίσειαν ὥραν· ἔκβαλε ἐκ τοῦ πυρὸς, καὶ πρόσθες τὴν νάρδον χονδροκοπανισμένην καὶ τὸ γλυκάνισον ὡς ἔχει,καὶ ἄφες ἐπὶ τέταρτον ὥρας· στράγγισον διὰ πανίου καὶ πρόσθες εἰς το ὑγρὸν ζάχαρον ἓν μέγα κοχλιάριον καὶ ἀνακάτωσον· δὸς λαμβάνειν κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν μέγα κοχλιάριον.

Τροφὴ ἔστω εὔπεπτος οὐ πολὺ θερμή, πίνε λεμονάδα· ἄπεχε οἴνου καὶ οἰνοπνευματωδῶν, διατήρει ἀταραξίαν καὶ ἡσυχίαν.

Ἐὰν ἡ αἱμόπτυσις προέρχεται ἐκ φυμάτων, ἡ χρῆσις τῆς ῥηθείσης σκευασίας τῆς στυπτηρίας ὠφελεῖ καὶ καταπαύει τὴν αἱμόπτυσιν· ἐὰν ὑπάρχῃ πυρετὸς, ὡσαύτως ἡ ῥηθεῖσα χρῆσις τοῦ ἀφεψήματος τῆς κίνας ὠφελεῖ. Κατόπιν χρῶ σκευασίας βαλσαμώδεις, τονικάς, φωσφορούχας κλπ. τὰ ὁποῖα θεραπεύουσι ἐν τῷ κλίματι τούτῳ τὴν ἠπίαν καὶ τυρώδη φυμάτωσιν.

Ἡ διάγνωσις τῆς ἐκ φυμάτων αἱμοπτύσεως ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς πείρας καὶ ἰδίας ἀντιλήψεως τοῦ ἰατροῦ. Ἰδοὺ τὰ παρ' ἡμῖν θεωρούμενα ὡς σημεῖα ἐξωτερικὰ τῆς φθίσεως.

Ῥὶς ὀξεῖα, κρόταφοι συμπεπτωκότες, ὀφθαλμοὶ κοῖλοι, ὦμοι ἀνυψωμένοι. Ἡ ὑπὸ τὰς κλεῖδας χώρα μεταξὺ τούτων καὶ τῶν ὤμων γίνεται κοίλη. Τὸ σῶμα κατ' ὀλίγον ἀδυνατεῖ καὶ ἰσχναίνει, ἐὰν ὑπάρχῃ τότε πυρετώδης κατάστασις, καὶ ἱδρῶτες πρωϊνοί,κλπ. οἱ ὄνυχες κατὰ τὴν γνώμην τῶν ἀρχαίων γίνονται κυρτοί.

Ἡ φθίσις προέρχεται ἐκ τῆς ὑπάρξεως εἰς τοὺς πνεύμονας σωματίων τινῶν σκληρῶν κατ' ἀρχὰς,σφαιρικοῦ σχήματος, μικροτάτων ὡς κόκκοι κεχρίου, καὶ κατ' ὀλίγον ἐξογκωμένων, τὰ ὁποῖα φ ύ μ α τ α καλοῦνται. Ἡ μικροσκοπικὴ ἔρευνα ἀποδεικνύει ὅτι ταῦτά εἰσι φωλαιαὶ μικροζωδαρίων ἰδίας φύσεως. Ὅθεν δύναταί τις εἰπεῖν ὅτι ἀνακαλυφθήσεται καὶ τὸ ἀντιφάρμακον, τὸ καταστρέφον ταῦτα, καὶ τότε καὶ ἡ τοιαύτη φθίσις εἶνε θεραπευτέα, ὡς θεραπεύεται ὁ διαλείπων πυρετὸς διὰ τῆς κινήνης, ἥτις καταστρέφει τὰ μικροζωδάρια, τὰ ὁποῖα ἐμφωλεύουσιν ἐντὸς τῶν ἐρυθρῶν σφαιριδίων τοῦ αἵματος καταστρέφοντα ταῦτα, ὡς ὁ ὑδράργυρος καὶ ἄλλαι ὗλαι καταστρέφουσι τὰ μικροζωδάρια τῆς συφίλιδος, ὡς τὸ θεῖον καταστρέφει τὰ μικροζωδάρια τῆς ψώρας, καὶ ἄλλων τινῶν ἐξανθημάτων. κλπ.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τῆς ἐμετικῆς τρυγὸς
(Τάρταρο ἐμέτιχο ἢ τάρταρο στιμπίατο).

Τὸ ἰατρικὸν τοῦτο εἶνε πολὺ χρήσιμον καὶ ὠφέλιμον εἰς πολλὰς νοσολογικὰς περιστάσεις.

Διδόμενον ὑπὸ δόσιν ἑνὸς κόκκου διαλελυμένον εἰς 50 δραμ. ὕδατος εἶνε ὠφελιμώματον πρὸς θεραπείαν τῆς διφθερίτιδος, ὡς περὶ τούτου ἐλέχθη εἰς τὰ περὶ διφθερίτιδος ἐν τῷ Φοίβῳ ἔτους Α'. σελ. 186.

Ὑπὸ δόσιν ἑνὸς κόκκου διαλελυμένου, εἰς ποσότητα 500 δραμίων ὕδατος εἶνε χρήσιμον ὡς καθαρτικόν. Λάμβανε ἐκ τοῦ ἰατρικοῦ τούτου ἀνὰ ἕνα κύαθον (κουπάκι) τοῦ καφὲ τὴν πρωΐαν κατὰ ἡμίσειαν ὥραν μέχρις οὗ ἐπέλθῃ ἐκκένωσις. Εἶνε πρόχειρον, δὲν ἔχει οὐδεμίαν κακὴν γεῦσιν, οὔτε κακὴν ὀσμήν· εἶνε ὡς ἂν πίνῃς ἁπλοῦν ὕδωρ· εἶνε δὲ καὶ πολὺ εὐθυνόν· διοτι εἰς τὸ φαρμακεῖον ἔχει εἷς ἢ δύο κόκκοι μόνον πέντε λεπτά.

Κατασκευάζεται καὶ σύνθετον καθαρτικὸν ἐκ τούτου.

Λάβε	*ἐμετικῆς τρυγὸς κόκκον*	*1*
	νιτρικῆς ποτάσσης (νίτρου) κόκκους	*4*
	ὕδατος δρ. 400 ἀνακάτωσον ὁμοῦ.	

Λάμβανε ἐκ τούτου κατὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀνὰ ἕνα κύαθον (κουπάκη) τοῦ καφὲ μέχρις οὗ ἀρχίσῃ ἡ ἐνέργεια. Εἶνε δροσιστικὸν καὶ καθαρτικόν.

Ἡ ἐμετικὴ τρὺξ εἶνε εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῆς πνευμονίας καὶ τῆς πλευρίτιδος, καὶ ἐν γένει κατὰ πάσης φλογώσεως τῆς βλενομεμβράνης, καὶ ὀρρομεμβράνης· εἶνε εἰδικὸν φάρμακον κατὰ τῆς ὀξείας καὶ χρονίας ἀρθρίτιδος, καὶ κατὰ τῆς καρδίτιδος προερχομένης ἐκ προϋπάρξεως ρευματισμῶν ἀρθριτικῶν.

Μεγάλως ὠφελεῖ πρὸς θεραπείαν τῆς λώβας μαθοδικῶς διδόμενον· ἐν γένει ὠφελεῖ κατὰ πάσης νόσου ἐπιφερούσης ἐπαύξησιν τῆς ἰνικῆς τοῦ αἵματος, καὶ ἐπίπαγον ἐπὶ τοῦ ἐκ τῆς φλεβοτομίας αἵματος. Ἡ δόσις εἶνε εἰς τὰς ὀξείας νόσους ἀπὸ κόκκου 1 μέχρι πέντε ἐν ὕδατι δρ. 50 κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν κοχλιάριον σούπας. Εἰς τὰς χρονίας νόσους, χρονίαν

ἀρθρίτιδα κλπ. δοτέον ἕνα ἢ δύο κόκκους ἐν ὕδατι δρ. 50 κατὰ πρωΐαν καὶ ἑσπέραν ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα.

ΠΕΡΙ ΦΛΕΒΟΤΟΜΙΑΣ.

Μέγα καὶ ἡρωϊκὸν φάρμακον εἶνε ἡ φλεβοτομία γιγνομένη ἐν τῷ δέοντι χρόνῳ καὶ προσηκόντως. Ἡ φλεβοτομία προλαμβάνει καὶ βραχύνει νόσους, καὶ θεραπείαν ἐπιφέρει ὑπὸ τὰς χεῖρας ἐμπείρου καὶ ἔμφρονος ἰατροῦ.

Ἀλλ' ὅπως πᾶς ἐπίσημος καὶ κοινωφελὴς τυγχάνει καὶ ἀντιπάλων, οὕτω καὶ ἡ σωσίβιος φλεβοτομία ἔτυχε κατὰ διαφόρους ἐποχὰς τῶν σφόδρα φίλων καὶ σφόδρα ἐχθρῶν. Ἡ νῦν ἐποχὴ ἀνάγεται εἰς τὴν τῶν ἐχθρῶν αὐτῆς, οἵτινες ἐπικρατήσαντες ἀπαγορεύουσι σχεδὸν ταύτην συστηματικῶς. Ἀλλὰ μικρὸς παρελεύσεται χρόνος καὶ αὖθις οἱ φίλοι αὐτῆς ὑπερισχυουσι, λεγούσης τῆς φλεβοτομίας τὸ τοῦ ποιητοῦ Εὐήνου παραφραζόμενον.

"κι' ἂν μὲ φάγῃς ὡς τὴν ρίζαν, ἐγὼ πάλιν θὰ βλαστήσω,
"καὶ πικρότητα μεγάλην τοὺς ἐχθρούς μου θὰ ποτίσω.,,

Ὅπως ὁ τοῦ Φοίβου ἀναγνώστης ἐκτιμήσει τὰ ἀποτελέσματα τῆς φλεβοτομίας· θέλομεν ἐν περιλήψει διαλάβει τὰ πρακτικώτερα καὶ οὐσιώδη πρὸς ὁδηγίαν ἑκάστου.

Ἡ φλεβοτομία πρέπει νὰ γείνεται ὑπὸ φλεβοτόμου γεγυμνασμένου πολυπείρου, καὶ ἐπιδεξίου, διότι ἡ κακὴ τομὴ τῆς φλεβὸς ἐνδέχεται νὰ ἐπιφέρῃ δεινὰ ἀποτελέσματα.

Ὁ ἐφευρετὴς παρ' Ἕλλησι τῆς φλεβοτομίας θεωρεῖται ὁ υἱὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ Π ο δ α λ ε ί ρ ι ο ς, ὅςτις εἶνε ὁ πρῶτος νοσολόγος καὶ θεραπευτήρ.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐφλεβοτόμουν ὅσον τὸ δυνατὸν ἐγγύτερον τοῦ πάσχοντος μέρους ἵνα τοπικῶς ἐκκενωθῇ τὸ αἷμα τοῦ πάσχοντος μέρους, ἐν κεφαλαλγίᾳ ἐφλεβοτόμουν τὴν μετωπικὴν φλέβα· ἐν τῇ κυνάγχῃ τὴν ὑπογλώσσιον φλέβα· ἐν τῇ ἀποπληξίᾳ τὴν σφαγίτιδα, κλπ. ἀλλ' αἱ πράξεις αὗται παρέχουσι δυσκολίας· ἐν τούτοις πολλαχοῦ καὶ παρὰ ἐπιστημόνων καὶ παρὰ ἐμπειρικῶν ἰατρῶν ἐνίοτε γίνεται φλεβοτομία ἐπὶ τῶν μερῶν τούτων.

Συνήθως ἡ φλεβοτομία γίνεται ἐπὶ τῶν φλεβῶν τοῦ βραχίονος, ἰδίως δὲ ἐπὶ τῶν τῆς δεξιᾶς χειρός, διότι γίνεται εὐχερέστερον· ἐκτελεῖται δὲ ἐπὶ τῶν φλεβῶν τῆς ὑπογκωνι-

νίου κοιλότητος, ἢ πτυχῆς, τοῦ βραχίονος, ὁ ὁποῖος ἐν τῷ φλεβοτομεῖν πρέπει νὰ ἦνε καλῶς ἐκτεινόμενος.

Αἱ φλέβες τοῦ μέρους τούτου εἰσὶν κυρίως τρεῖς. Ἡ κεφαλική, ἡ βασιλική, καὶ ἡ μέση.

Ἡ κεφαλικὴ ἄρχεται ἐκ τῆς ράχεως τοῦ ἀντίχειρος δακτύλου καὶ τοῦ ἀντιθέναρος (τῆς ἔξω ἐπιφανείας τῆς χειρὸς) καὶ βαίνει πρὸς τὰ ἔξω τῆς ὑπαγκωνίου κοιλότητος τοῦ βραχίονος (εἶνε αὕτη ἡ σημειουμένη ὑπὸ τὸ στοιχ. Κ. ἐπὶ τῆς παρακειμένης εἰκόνος).

Ἡ Βασιλικὴ Β. Β. ἄρχεται ἐκ τῆς παλάμης καὶ διευθύνεται πρὸς τὴν ἔσω χώραν τῆς ὑπαγκωνίου κοιλότητος.

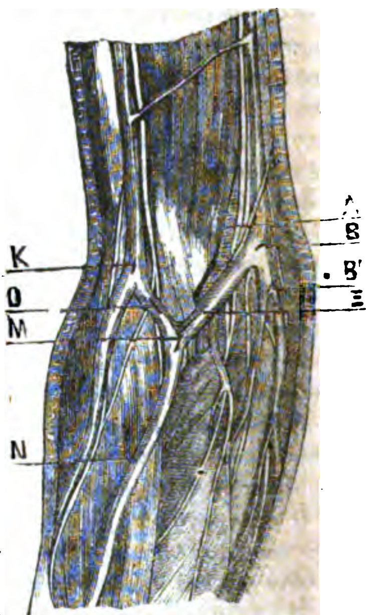

Ἡ μεσαῖα Μ. κεῖται μεταξὺ τῆς κεφαλικῆς καὶ τῆς βασιλικῆς, ἔχει σχῆμα γωνίας ἀνεστραμμένης Μ, τῆς ὁποίας ἡ μία πλευρὰ συγκοινωνεῖ μετὰ τῆς κεφαλικῆς, καὶ ἡ ἄλλη μετὰ τῆς βασιλικῆς, αἱ δύο αὗται πλευραὶ ἡνωμέναι ἐπὶ τῆς γωνίας ἀποτελοῦσι τὴν μεσαίαν Ν. κοινὴν καταβαίνουσαν φλέβαν.

Αἱ δύο φλέβες ἡ κεφαλικὴ καὶ ἡ βασιλικὴ ἀπολήγουσιν εἰς τὴν ὑποκλείδιον φλέβα· αὕτη δὲ ἀπολήγει εἰς τὴν ἀνωτέραν κοίλην φλέβα. Διὰ τοῦτο ἡ τοῦ βραχίονος φλεβοτομία ἐπενεργεῖ ἰδίως ἐπὶ τῆς κεφαλῆς, τῶν πνευμόνων, τῆς καρδίας καὶ τοῦ ἥπατος.

Ὁ Πιορρῆς ἀπέδειξε πειραματικῶς ἐνώπιον ἐπιτροπῆς διορισθείσης παρὰ τῆς ἐν Παρισίοις Ἀκαδημίας τῆς Ἰατρικῆς ὅτι φλεβοτομία ἐκ 40 δραμ. αἵματος ἐλαττόνει τὴν περιφέρειαν τοῦ ὄγκου τοῦ ἥπατος κατὰ 5 περίπου ἑκατοστὰ τοῦ μέτρου, ὅταν τοῦτο ἦνε ἐξογκωμένον ἐκ συμφορήσεως. Τὰ ὅρια τοῦ ἥπατος βοηθὸς ὢν τοῦ Πιερρῆ διέγραψα ἰδίᾳ χειρὶ διὰ τῆς ἐπικρούσεως καὶ τοῦ δερμογραφικοῦ χρωστῆρος μου. καὶ ἐδείχθη ἡ ἐλάττωσις ὀφθαλμοφανῶς.

Καὶ ἡ μὲν μία πλευρὰ τῆς μέσης φλέβας, ἡ ἀπὸ τῆς γω-

νίας ἀρχομένη καὶ λήγουσα εἰς τὴν κεφαλικὴν καλεῖται μ έ σ η κ ε φ α λ ι κ ή Ο. ἡ δὲ ἄλλη μ έ σ η β α σ ι λ ι κ ή· Ξ, (ἰδὲ παρακειμένην εἰκόνα) ἐπὶ ταύτης δὲν πρέπει νὰ γείνηται φλεβοτομία, διότι ὑπὸ ταύτην εὑρίσκεται ἡ ἀρτηρία Α. καὶ ἐνδέχεται νὰ πληγωθῇ διὰ τοῦ νυστερίου, καὶ τότε δεινὰ καὶ ἐνίοτε θανατηφόρα ἀποτελέσματα γίνονται. Γνωρίζεται ἡ θέσις ταύτης, ὅταν ἐπὶ τοῦ μέρους τούτου ἐπιτεθῇ τὸ ἄκρον τοῦ δακτύλου καὶ αἰσθανθῇ παλμοὺς ἀρτηρίας· ἀκριβῶς πρὸς ὅλους δὲν διατηρεῖται ἡ αὐτὴ θέσις τῆς ἀρτηρίας ὡς πρὸς τὴν φλέβα, διότι καὶ αὕτη παραλλάσσει θέσιν.

Διὰ τῶν φλεβῶν τούτων διέρχονται καὶ νεῦρα, καὶ συμβαίνει ἐνίοτε νεῦρόν τι νὰ εὑρίσκηται διερχόμενον ἐπὶ φλεβὸς τὸ δὲ νυστέριον (σχαστήριον) ἐν φλεβοτομίᾳ νὰ πληγώσῃ τὸ νεῦρον· διότι δὲν διαγινώσκεται ἡ θέσις του. Ἡ τοιαύτη πλήγωσις οὐδὲν ἄλλο ἀποτέλεσμα ἐπιφέρει παρὰ πόνον ἰσχυρόν, ὅστις παρέρχεται ἀβλαβῶς.

Σπανίως ὅλαι αἱ πρὸς φλεβοτομίαν φλέβες φαίνονται εἰς τοὺς πολὺ παχεῖς· μόνον ἡ μ έ σ η β α σ ι λ ι κ ὴ Ξ. φαίνεται ἥτις συμπίπτει, ὡς ἐρρέθη, μετὰ τῆς ὑποκειμένης ἀρτηρίας Α. Ἡ φλὲψ αὕτη εἶνε ἡ μᾶλλον ὑποκειμένη πλησίον τοῦ δέρματος καὶ ἡ μᾶλλον ὀγκωδεστέρα, καὶ ἡ μᾶλλον παρέχουσα πολὺ αἷμα, καὶ ἡ ὀλιγώτερον πονοῦσα ἐν τῷ φλεβοτομεῖν· διότι ἀποστερεῖται νεύρων. Ἀλλ' ἐν ᾧ ἔχῃ τόσα πλεονεκτήματα, καθίσταται ἐπικίνδυνος ἡ τομὴ αὐτῆς ἕνεκεν τῆς ὑποκειμένης, ὡς ἐρρέθη, ἀρτηρίας Α. Μόνον πρὸς τὸ κάτω μέρος τῆς φλεβὸς ταύτης τὸ πρὸς τὴν γωνίαν δύναται νὰ γείνῃ φλεβοτομία ὀλιγώτερον ἀκινδύνως· διότι ἡ ἀρτηρία κεῖται βαθύτερα καὶ καλύπτεται ὑπὸ ὑμένος.

Ὅλαι σχεδὸν αἱ ἄλλαι φλέβες συμβαίνει νὰ ἔχωσιν νεῦρα ἐπ' αὐτῶν, καὶ νὰ ἐπιγίγνηται πόνος ἐν τῷ φλεβοτομεῖν.

Ἡ μόνη φλὲψ προτιμητέα εἶνε ἡ μέση κεφαλικὴ τεμνομένη πρὸς τ' ἄνω μέρος. Δὲν εἶνε μὲν πολὺ ὁρατὴ ἀλλὰ διὰ τῆς ἀφῆς γίνεται καταληπτή. Παρέχει καὶ αὕτη πολὺ αἷμα. Τοὺς κάτω βραχίονας τῆς κεφαλικῆς καὶ βασιλικῆς δὲν τέμνομεν· διότι ἔχουσι νεῦρα καὶ παρέχουσι πόνον.

Γίνεται καὶ ἐπὶ τῆς μεταταρσίου ἐπιφανείας τοῦ ποδὸς (τοῦ κτενίου τοῦ ποδὸς) φλεβοτομία ἐπὶ τῆς μεγάλης ἢ τῆς μικρᾶς σαφηνοῦς φλεβός, ἥτις προχωροῦσα πρὸς τ' ἄνω εἰσέρχεται διὰ τῆς χώρας τοῦ μηροῦ εἰς τὴν μηρικὴν λέβα, καὶ ἀφ' οὗ παραλάβει τὴν ἐξωτερικὴν αἰδοίαν φλέβα, φθάνει ἐντὸς

πλουτισμὸν τῶν γνώσεων ἑκάστου, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν κοινωνικὴν βελτίωσιν ὅλου τοῦ Ἔθνους, παρέχομεν δωρεὰν εἰς τοὺς συνδρομητὰς τὴν ἐφημερίδα Ἥλιος ἐπιγραφομένην, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμοιβῆς ἰδίας. Ὅθεν ἀντὶ 5 φρ. (5,50 εἰς τὸ ἐξωτερικὸν) τῆς ἐτησίας συνδρομῆς τοῦ Φοίβου θέλει ἀπολαμβάνει ἕκαστος τρεῖα ἔργα, τὸν Φοῖβον, τὴν Γεωργικὴν καὶ τὸν Ἥλιον.

Ὅσοι ἔπεμψαν τὴν συνδρομὴν 1 φρ. διὰ τὸν Ἥλιον θέλει ἀφαιρέσωσι τοῦτο ἐκ τοῦ ποσοῦ τῆς ἐτησίας συνδρομῆς τῶν 5 φρ.

Θέλει δὲ συναποστέλλεσθαι ὁ Ἥλιος μετὰ τοῦ Φοίβου καὶ τῆς Γεωργικῆς· διὰ τοῦτο εἰς τὸ ἑξῆς ἐκδίδεται πρὸς εὐκολίαν δὶς τοῦ μηνός, ἀμφωτέρων τῶν φύλλων συναποστελλομένων.

Εἰς οὐδένα μὴ συνδρομητὴν τοῦ Φοίβου καὶ τῆς Γεωργικῆς πέμπεται ὁ Ἥλιος.

ΣΥΓΓΡΑΦΑΙ Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

Συνέκδημος ὑγιεινὴ ἔκδοσις Β'.
Συνέκδημος Ἰατροδικαστικὴ τόμ. 3.
Ἐγχειρίδιον φυσικῆς πειραματικῆς ἔκδ. Β'.
Πραγματεία περὶ λουτρῶν ἔκδ. Α'. Β'. καὶ Γ'. δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ Παραφοίβῳ.
Πραγματεία περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἁρμοδίου πολιτεύματος ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν.
Ἱστορία τῶν δι' ὕδατος ὡρολογίων
Πραγματεία περὶ τοῦ Καφέ.
Διατριβὴ περὶ βαμβακοπυρίτιδος.
Περὶ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας χολέρας.
Περὶ ἄρσεως τῶν κεραυναγωγῶν.
Χρηστοήθεια τοῦ λαοῦ.
Περὶ τῆς τομῆς τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ.
Λόγος πανηγυρικὸς ἐπὶ τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου τῶν ἐν Τριπόλει ἀνακτόρων.
Ἐφημερὶς Βελτίωσις 12 ἐτῶν.
Φοῖβος ἐτῶν Α'. Β'. Γ. Δ' ἐξακολουθεῖ.
Παραφοῖβος ἐτῶν Α' Β'.
Γεωργικὴ ἐξακολουθεῖ.
Ἐφημερὶς Ἥλιος ἐξακολουθεῖ.

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΟΥ «ΚΑΛΛΟΥΣ»

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ
ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3, προπληρωτέα: ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Α'.—Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Ἰουλίου 1882.—ΑΡ. 8.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ μιάσματος καὶ μολύσματος.

Τὸ θέμα τοῦτο ὑπάρχει ἐκ τῶν εἰσέτι σπουδαίως συζητουμένων. Οἱ ἀρχαιότεροι ἰατροὶ ἐχρῶντο ταῖς λέξεσι Contagium *ἀντὶ τῆς Ἑλληνικῆς λέξεως μίασμα, καὶ* virus *ἀντὶ τοῦ μολύσματος. Ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν ὁρισμὸν τῶν δύο τούτων λέξεων σημαντικὴ ἔτι σύγχισις ἐπικρατεῖ· ἀφίνοντες ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν περὶ ταῦτα διατριβήν, διαλαμβάνομεν ὀλίγα περὶ τῆς ποιότητος καὶ ἰδιότητος τοῦ τε μιάσματος καὶ τοῦ μολύσματος.*

Τὸ ὄνομα μίασμα πρῶτος ἀναφέρει ὁ θεῖος Ἱπποκράτης (π. φυσῶν) ὡς ὄν τι ἀερῶδες, ὅπερ εἰσερχόμενον εἰς τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου ἐπιφέρει τὰς ἀρρωστίας.

“ Μετὰ ταῦτα τοίνυν εὐθὺς ῥητέον οὐκ ἄλλοθεν πόθεν εἰκὸς ἐστὶ γίνεσθαι τὰς ἀρρωστίας μάλιστα, ἢ ἐντεῦθεν, ὅταν

τοῦτο ἢ πλέον ἢ ἔλασσον, ἢ καὶ ἀθροώτερον, καὶ μεμιασμένον νοσηροῖσι μιάσμασιν εἰς τὸ σῶμα εἰσέλθῃ.„

Ὑπὸ τὴν αὐτὴν ἔννοιαν διαλαμβάνει τὸ μίασμα καὶ ὁ Γαληνὸς (π. πυρ. διαρ, Α.)

Ὑπάρχει ἐν τῇ φύσει ὕλη τις ὀργανικὴ ἀόρατος γυμνοῖς ὀφθαλμοῖς, ἐχθρὰ καὶ φθοροποιὰ τῆς ζωϊκῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, ἥτις εἰσερχομένη ἐντὸς τοῦ διοργανισμοῦ τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος ἐπιφέρει πολλαπλασιαζομένη ζυμωσίν τινα καὶ σῆψιν, ἐξ ὧν ἐπιγίγνονται ἀλλοιώσεις τῆς ὑφῆς τῶν ὀργανικῶν μορίων, βλάβαι καὶ καταστροφαὶ τοῦ διοργανισμοῦ, καὶ αὐτῆς τῆς ζωῆς.

Ἡ ὕλη αὕτη εὑρίσκεται ὑπὸ δύο καταστάσεις· ὑπο ἀερίαν, καθ' ἣν καλεῖται μ ί α σ μ α, καὶ ὑπὸ ὑγράν, καθ' ἣν καλεῖται μ ό λ υ σ μ α.

Συνίσταται ἡ ὕλη αὕτη ἐξ ἀπλέτων σμηνῶν μικροζωδαρίων, ὁρατῶν μικροσκοπίῳ, διαφόρων φυλῶν κατὰ τὸ σχῆμα, καὶ τὸ μέγεθος, καὶ κατὰ τὸ σῶμα ἔνθα πολλαπλασιάζονται. (Ἴδε Φοῖβον ἔτος Γ'. σελ. 50. 172. Δ'. σελ. 25).

Τὰ μικροζωδάρια ταῦτα ὑφίσταιται μεταμορφώσεις ἀπὸ σκωληκοειδοῦς καταστάσεως εἰς πτερωτήν, καθάπερ ἔχει ὁ βόμβυξ καὶ αἱ ψυχαὶ καλούμεναι, καὶ παρέχουσιν ὠά.

Ὅταν ὦσιν ὑπὸ τὴν σκωληκοειδῆ κατάστασιν εὑρίσκονται κολυμβοῦντα ἐν τοῖς χυμοῖς τοῦ σώματος, καὶ ἀποτελοῦσι τὸ μ ό λ υ σ μ α· ὅταν ὑπὸ πτερωτήν, εὑρίσκονται κολυμβοῦντα ἐν τῷ ἀέρι, καὶ ἀποτελοῦσι τὸ μ ί α σ μ α. Εἰσὶν πυκνότερα καὶ πολυπληθέστερα, καθ' ὅσον εὑρίσκονται ἐγγύτερα τῇ παραγούσῃ πηγῇ ταῦτα.

Ἑκάστη φυλὴ τῶν μικροζωδαρίων τούτων εὐδοκιμεῖ πρὸς τὴν παραγωγὴν καὶ πολλαπλασιασμόν της κατὰ τὴν ἰδίαν διάθεσιν τοῦ σώματος, ἥτις ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἰδιοσυγκρασίας αὐτοῦ, καὶ ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς διαθέσεως ὡς πρὸς τὴν σύστασιν τοῦ ἀέρος, τὴν θερμοκρασίαν, τοὺς ἀνέμους, τὸν ἀτμοσφαιρικὸν ἠλεκτρισμόν, κλπ.

Φυσικῶς θεωρούμενον τὸ μίασμα καὶ τὸ μόλυσμα, ἕπεται ὅτι τὸ μὲν μίασμα, ὂν ἐν τῷ ἀέρι, εἶνε ἀραιότερον τοῦ μολύσματος, ὄντος ἐν τοῖς ὑγροῖς· διότι ὁ ἀὴρ ἀραιότερος πολὺ ἐστι τοῦ ὑγροῦ. Ὅθεν ὁ μικρὸς ὄγκος μολύσματος ἀποτελεῖ μέγαν ὄγκον μιάσματος· καὶ ἐὰν πρὸς τὴν παραγωγὴν νόσου ἀπαιτῆται ἐλάχιστον ποσὸν μολύσματος διὰ συγχρωτισμοῦ

ἢ ἐμβολιασμοῦ, δι' εἰσπνοὴν μιάσματος ἀπαιτεῖται μέγα ποσὸν μιασματούχου ἀέρος. (ἀκολουθεῖ).

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΕΚΑΣΤΟΥ

Περὶ τοῦ πῶς χρησιμεύουσι τὰ μάλλινα ἐνδύματα.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου διατηρεῖται κυρίως ἐκ τῆς θρέψεως καὶ ἐκ τῆς ζωϊκῆς θερμότητος τοῦ σώματος. Τὰ δύο ταῦτα συστατικὰ τῆς ζωῆς πρέπει νὰ διατηρῶνται ἀναλόγως ἵνα ὑπάρχῃ ὑγίεια καὶ εὐεξία. Ἐὰν τὸ ἓν τούτων ἦνε περισσότερον ἢ ὀλιγώτερον, ἡ ὑγίεια βλάπτεται καὶ νόσος παράγεται. Τὸ μᾶλλον ὑποκείμενον εἰς πλεονασμὸν ἢ μείωσιν εἶνε ἡ ζωϊκὴ θερμότης, ἥτις ἀενάως ἀποβάλλεται ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος ὁτὲ μὲν περισσότερον, ὁτὲ δὲ ὀλιγώτερον κατὰ τὴν κρᾶσιν, τὴν ἡλικίαν, τὸ γένος, τὴν κατάστασιν τοῦ σώματος, καὶ τὴν θερμοκρασίαν τοῦ ἀέρος καὶ τῶν παρακειμένων σωμάτων, κλπ.

Ἵνα λοιπὸν διατηρῆται ὑγίεια, πρέπει νὰ διατηρῆται ἡ ἐπὶ τοῦ δέρματος ζωϊκὴ θερμότης ἡ αὐτὴ πάντοτε χωρὶς ν' αὐξάνῃ οὔτε νὰ ἐλαττοῦται· νὰ διατηρῆται δηλαδὴ ἀμετάβλητος.

Ἵνα διατηρῆται ἀμετάβλητος, ἐπενοήθησαν τὰ ἐνδύματα, τῶν ὁποίων κύριος σκοπὸς εἶνε νὰ περικαλύπτωσι τὰ κυριώτερα μέρη τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος, καὶ ὅταν ὑπάρχῃ περισσοτέρα θερμότης ἐπὶ τοῦ σώματος, ν' ἀφίνωσι ταύτην νὰ ἐκπέμπηται, ὅταν δὲ ὑπάρχῃ ἀρκετή, νὰ διατηρῶσι ταύτην, καὶ νὰ μὴν ἀφίνωσι νὰ ἀφαιρῆται περισσοτέρα ἐκ τῶν πέριξ σωμάτων οὔτε νὰ ζεσταίνηται περισσότερον διὰ τῆς προσβολῆς ἐξωτερικῆς θερμότητος.

Τὸ ποσὸν τῆς ἐκπεμπομένης ποσότητος ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματος δὲν εἶνε πρὸς ὅλους ἐπίσης, διότι ἐξαρτᾶται, ὡς ἐρρέθη, ἐκ τῆς κράσεως, ἡλικίας κλπ. εἰς ἄλλους πρέπει ν' ἀποβάλληται περισσότερον, ὡς εἰσιν οἱ αἱματώδους κράσεως, εἰς ἄλλους ὀλιγώτερον, ὡς εἰσιν οἱ λεμφικῆς κράσεως· διότι εἰς τοὺς μὲν παράγεται ἐν τῷ σώματι περισσοτέρα, εἰς τοὺς δὲ ὀλιγωτέρα θερμότης.

Οἱ αἱματώδους λοιπὸν κράσεως πρέπει νὰ ἐνδύωνται ἐλαφρότερα ἐνδύματα παρὰ οἱ λεμφικῆς· διότι ἐκεῖνοι ἔχουσιν ἀνάγκην ν' ἀποβάλληται περισσοτέρα ποσότης θερμότητος ἐκ τοῦ σώματος, καὶ νὰ μὴν ἐμποδίζηται ἡ ἀποβολὴ ταύτης ἐκ τῶν ἐνδυμάτων· ἐν ᾧ οἱ λεμφικοὶ ἔχουσιν ἀνάγκην νὰ διατηρῶσι περισσοτέραν ἐπὶ τοῦ σώματος θερμότητα καὶ νὰ ἐμποδίζηται διὰ τῶν ἐνδυμάτων ἡ ἀποβολὴ καὶ ἡ ἀφαίρεσις ἐκ τῶν ἔξωθεν ψυχρῶν.

Τὰ ἐνδύματα λοιπὸν σκοπὸν ἔχουσι νὰ διατηρῶσι προσήκουσαν θερμότητα τοῦ σώματος καὶ νὰ ἐμποδίζωσι τὴν ἀφαίρεσιν ἢ πρόσθεσιν ἐκ τῶν ἔξωθεν σωμάτων. Πρέπει λοιπὸν νὰ μεταχειρίζηται ἕκαστος ἐνδύματα, ἔχοντα τὴν ἰδιότητα πρὸς ἐκπλήρωσιν ὅλων τῶν σκοπῶν τούτων.

Τὰ ἐνδύματα κατασκευάζονται ἢ ἐκ μαλλίων, ἢ ἐκ βάμβακος, ἢ ἐκ μετάξης, ἢ ἐκ λίνου. Ἕκαστον εἶδος τούτων ἔχει καὶ χωριστὴν ἰδιότητα ὡς πρὸς τὸν ῥηθέντα σκοπόν.

Τὰ μάλλινα ἐμποδίζουσι περισσότερον τὴν ἀποβολὴν τῆς θερμότητος τοῦ σώματος, καὶ διατηροῦσι ταύτην ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτοῦ· ἀλλ' ὡσαύτως ἐμποδίζουσι καὶ δὲν ἀφήνουσι τὴν ξένην ἐξωτερικὴν θερμότητα οὔτε τὸ ψῦχος νὰ προσβάλλωσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος. Οἱ αἱματώδεις λοιπὸν, οἵτινες ἔχουσιν ἀνάγκην περισσοτέρας ἀποβολῆς θερμότητος ἐκ τῆς ἐπιφανείας τοῦ σώματός των, δὲν πρέπει νὰ φορῶσι κατάσαρκα μάλλινα ἐνδύματα. Οἱ λεμφικοὶ ὅμως, οἵτινες ἔχουσιν ἀνάγκην διατηρήσεως τῆς θερμότητος τοῦ σώματος, πρέπει νὰ φορῶσιν κατάσαρκα μάλλινα ἐνδύματα. Τὰ ἐνδύματα ἔχουσι καὶ ἄλλην ἰδιότητα, νὰ ἀπορροφῶσι κατ' ὀλίγον τὴν ὑγρασίαν καὶ μάλιστα ὅταν δὲν ἔχῃ μεγάλους πόρους ἡ ὑφή των. Οὕτως διατηροῦσι τὴν ὑγρασίαν, ἥτις παράγεται ἐκ τῆς ἀδήλου διαπνοῆς ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος περισσότερον. Ὥστε ὁ αἱματώδης, ὅστις ἀποβάλλει μετὰ τῆς ζωϊκῆς θερμότητος καὶ περισσοτέρους ἀτμοὺς ἐκ τοῦ σώματος, φορῶν μάλλινα κατάσαρκα ἔνδυμα, διατηρεῖ ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τοῦ δέρματος τὴν ὑγρασίαν, ἥτις βλάπτει, διότι ἐμποδίζει τὴν ἐλευθέραν ἀποβολὴν τῶν ἀτμῶν, καὶ οὕτως προκαλοῦνται ἐξάψεις καὶ συμφορήσεις· ἐν ᾧ εἰς τοὺς λεμφικοὺς, οἵτινες ὀλίγους ἀτμοὺς ἀποβάλλουσιν, ὠφελοῦσι.

Τὰ βαμβακερὰ ὅμως καὶ εὐκόλως ἀπορροφῶσι, καὶ εὐκόλως ἀποπέμπουσι τούτους, ἐκ δὲ τῆς ταχείας ἐκπομπῆς τῆς

ὑγρασίας καθίστανται ψυχρά, καὶ ψυχραίνουσι καὶ τὸ δέρμα, καὶ βλάβας τῇ ὑγιείᾳ ἐπιφέρουσι. Διὰ τοῦτο οἱ φοροῦντες κατάσαρκα βαμβακερὰ πρέπει νὰ φορῶσιε ἐπὶ τούτων καὶ μάλλινον ἔνδυμα, ἵνα ἐμποδίζηται ἡ ταχεῖα ἐξάτμισις καὶ ἡ ἐκ ταύτης περίψυξις (διεξοδικώτερον ἰδὲ Συνεκδ. ὑγιεινὴν ἔκδ. Β΄. σελ. 68).

Τούτων οὕτως ἐχόντων, ἕπεται ὅτι τὰ μάλλινα ἐνδύματα, κατάσαρκα φορούμενα, ὠφελοῦσι τοὺς λεμφικῆς κράσεως, τοὺς γέροντας, τοὺς ἀδυνάτους, τοὺς κατοικοῦντας εἰς θαλάμους ὑγρούς, εἰς τόπους ὑγρούς, κειμένους πλησίον ὑγρῶν τόπων, ποταμῶν, λιμνῶν, κλπ. εἰς πάντας τοὺς ἄλλους εἰσὶν ἀκατάλληλα.

Οἱ ἔχοντες συμμίκτους κράσεις οἱ αἱματολεμφικοί, καὶ οἱ αἱματοχολερικοὶ δύνανται νὰ φορῶσι κατάσαρκα μάλινα· ἀλλὰ ταῦτα πρέπει νὰ ἔχωσι τὰ νήματα πολὺ ἐστριμμένα καὶ νὰ ἔχωσι πόρους κενούς, νὰ ὦσι δεικτυωτά· διότι οὕτως ἐμποδίζουσι τὴν προσβολὴν τῆς ἔξωθεν θερμότητος καὶ τοῦ ψύχους· καὶ διὰ τῶν μεγάλων πόρων των ἀφίνουσι νὰ γίνηται ἡ ἐξάτμισις τῆς ἀδήλου διαπνοῆς, δι' ἧς ἀφαιρεῖται ἡ πλεονάζουσα θερμότης.

Γ΄. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ ἀῤῥώστου.

Ἡ πρόσκλησις ἰατροῦ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ νοσοῦντος πρέπει νὰ γίγνηται μετὰ μεγάλης περισκέψεως. Προσκάλεσον ἐκεῖνον τὸν ἰατρὸν, πρὸς τὸν ὁποῖον ἔχεις ὑπόληψιν καὶ πεποίθησιν, διότι μεγάλως συντελεῖ εἰς τὴν θεραπεῖαν ἡ πίστις τοῦ νοσοῦντος εἰς τὸν ἰατρόν. Ἀτυχῶς τινες περισσότερον προσέχουσιν εἰς τὴν ἐκλογὴν σκυτοτόμου, ἢ ῥάπτου, κλπ. παρὰ πρὸς ἐκλογὴν ἰατροῦ τῆς ἐμπιστοσύνης καὶ πεποιθήσεώς των. Κατὰ δὲ τὸν Κέλσον (προїμ. Β.) κάλει οὐ μόνον τὸν ἰατρὸν τῆς πεποιθήσεως καὶ ἐμπιστοσύνης σου, ἀλλὰ καὶ τὸν μᾶλλον φίλον σου, καὶ πρὸ πολλοῦ γνωρίζοντα τὰ τοῦ βίου σου, τὴν δίαιταν, τὴν κρᾶσιν, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν, τὴν ἕξιν κλ. διότι ταῦτα ἐπιβοηθοῦσι τὸν ἰατρὸν πρὸν τὴν διάγνωσιν, τὴν μέθοδον καὶ τὴν χρῆσιν τῆς θεραπείας.

Ἔτι μᾶλλον προτιμητέος ἐστὶ σὺν τούτοις ὁ ἰατρὸς, ὁ πάντοτε καὶ ἐπὶ πολὺν χρόνον διαμένων ἔντινι τόπῳ, ἢ ὁ ἀρ-

τιέλθὼν, ὅστις οὔπω καλῶς ἐγνώρισε τὸ κλίμα, τὰς ἐπικρατούσας νόσους κλπ. ὁ θεῖος Ἱπποκράτης λέγει περὶ τούτου τάδε (π. ἀερ. ὑδ. τοπ. κά) "ἐπειδὰν εἰς πόλιν ἀφίκωνται (οἱ ἰατροὶ), ἧς ἄπειροί εἰσιν, ἀνάγκη γνωρίσαι ὁποία θέσις πρὸς τὸν ἥλιον ἢ τοὺς ἀνέμους, ὁποῖοί εἰσιν οἱ ἐπικρατοῦντες ἄνεμοι, καὶ ὁποία ἡ ἰδιότης τοῦ ὕδατος καὶ τῆς γῆς, ἡ δίαιτα τῶν ἐγκατοίκων, καὶ αἱ ἐγχώριοι νόσοι·,, διότι πάντα ταῦτα συντελοῦσι πρὸς τὴν καλὴν διάγνωσιν καὶ ἐπιτυχῆ θεραπείαν.

Οἱ Κινέζοι τόσον μεγάλην σημασίαν δίδουσιν εἰς τὸ ἀντικείμενον τοῦτο, ὥστε ὑποβάλλεται εἰς ἰδίαν ἐξέτασιν ὁ νεαρὸς ἰατρὸς περὶ τοῦ τρόπου τοῦ ἐφελκύειν τὴν πίστιν τοῦ ἀρρώστου.

Ὁ ἄρρωστος ὀφείλει, ἅμα ἔλθῃ ὁ ἰατρὸς, νὰ διηγηθῇ καταλεπτῶς τὴν ἱστορίαν τῆς νόσου, πῶς ἤρξατο αὕτη, ποῖα συμπτώματα ᾐσθάνθη κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς, τί μετεχειρίσθη, τὸν τρόπον τῆς ζωῆς του, τὴν ἰδιοσυγκρασίαν του, τὰς ὅσας ὑπέστη ἀσθενείας, πῶς ἐθεραπεύθη, τὰ αἴτια, ἐξ ὧν ἐπῆλθεν ἡ νόσος, κλπ. διότι πάντα συντελοῦσι πρὸς τὴν διάγνωσιν· ὀφείλει προσέτι τὰ πάντα νὰ ἐκμυστηρεύηται, καὶ οὐδὲν ν' ἀποκρύπτῃ ἐνώπιον τοῦ ἰατροῦ· διότι διὰ τούτων συμβοηθεῖ τὸν ἰατρὸν πρὸς τὴν εὐκρινῆ διάγνωσιν καὶ θεραπείαν

Καὶ οὐ μόνον ὁ ἄρρωστος ὀφείλει οὕτω νὰ συμβοηθῇ τὸν ἰατρὸν, ἀλλὰ καὶ οἱ περὶ τοῦτον· διότι καθ' Ἱπποκράτην (ἀφ' ,,Α.) "Δεῖ δὲ οὐ μόνον ἑωϋτὸν παρέχειν τὰ δέοντα ποιέοντα, ,,ἀλλὰ καὶ τὸν νοσέοντα, καὶ τοὺς παρέοντας, καὶ τὰ ἔξωθεν,,.

Συνάμα δὲ, ἅμα ἐκλέξῃ τὸν ἰατρὸν τῆς πεποιθήσεώς του, καὶ προσκαλέσῃ τοῦτον, ὀφείλει ἐκτελεῖν ἀπαραβάτως τὰς ἰατρικὰς διαταγὰς μετὰ πεποιθήσεως, καὶ οὐδὲν ἄλλο νὰ πράττῃ ἄνευ τῆς τοῦ Ἰατροῦ γνώσεως καὶ ἐγκρίσεως,

Ὀφείλει βεβαιῶσαι τὸν ἰατρὸν ὅτι εἰς μόνον τοῦτον ἀναθέτει τὴν θεραπείαν του, καὶ αὐτὸς ἔχει πᾶσαν εὐθύνην, καὶ ἐὰν θεωρῇ ποτε ἀναγκαίαν τὴν σύσκεψιν καὶ ἄλλου ἰατροῦ, δύναται ποιεῖν τοῦτο κατὰ τὴν βούλησίν του ὡς πρὸς τὸν χρόνον καὶ τὰ πρόσωπα. Τὸ ἐπικρατοῦν ἔθος εἰς τὸ προτείνειν ἢ ἐπιβάλλειν τῷ ἰατρῷ ἰατροσυμβούλιον, ἄνευ τῆς προτάσεως τοῦ ἰατροῦ,εἶνε σχεδὸν πάντοτε ἐπιβλαβὲς τῷ ἀσθενεῖ, καὶ ἀλυσιτελὲς πρὸς τὴν θεραπείαν. Ἐκ τοῦ τοιούτου ἰατροσυμβουλίου σπανίως προκύπτει ὠφέλεια πρὸς τὴν θεραπείαν, διότι ὁ ἐπιβεβλημένος ἰατρὸς εὐχερέστερον προ-

τείνει καὶ προσθέτει νέον τι πρὸς θεραπείαν, τὸ ὁποῖον ὁ ἐπισκεπτόμενος ἰατρὸς ἀναγκάζεται ἢ νὰ παραδεχθῇ παρὰ τὴν πεποίθησίν του, ἢ ν' ἀποκρούσῃ, ἐὰι ἔχῃ τίλ.ιην, χάριν τῆς ὠφελείας τοῦ ἀρρώστου, καὶ τότε δυσαρεστήσει τὸν πρόσθετον ἰατρόν· ἄλλως χάριν ἀβροφροσύνης καὶ παρὰ τὸ συμφέροντοῦ ἀρρώστου ἐὰν ἀποδεχθῇ ἀναντιρρήτως τὰ ἐκείνου, πάλιν οὐ καλὸν τῷ ἀσθενεῖ. Οὕτω χαλαροῦται ὁ ζῆλος τοῦ ἀρχικοῦ ἰατροῦ, ὅστις εὑρίσκεται ὑπὸ δεινὴν θέσιν· διότι ἐὰν μὲν παραδεχθῇ τὰ τοῦ προσθέτου ἰατροῦ, καὶ ἀποθάνῃ ὁ ἄρρωστος, δώσει λόγον εἰς τὴν συνείδησίν του· ἐὰν δὲ ἀποκρούσῃ τὰ ἐκείνου, καὶ ἀποθάνῃ ὁ ἄρρωστος, ἡ εὐθύνη πάλιν πίπτει κατ' αὐτοῦ, καὶ ἡ κατακραυγὴ αὔξεται. Τούτου ἕνεκεν ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι.

«Ἡ εἴσοδος πολλῶνἰατρῶν μὲ ἀπώλεσε».

Τὸ ἰατροσυμβούλιον τότε μόνον ὠφελεῖ, ὅταν προκαλέσῃ τοῦτο ὁ τὸν ἄρρωστον ἐπισκεπτόμενος ἰατρός, καὶ καλέσῃ τοὺς ἰατροὺς ἐκείνους, μεθ' ὧν ἔχει σχέσιν, καὶ δύνανται συζητῆσαι τὰ τῆς διαγνώσεως καὶ θεραπείας. Ἔτι δὲ μείζων βλάβη ἔσεται, ἐὰν οἱ περὶ τὸν νοσοῦντα δεικνύωσι πλείονα πίστιν εἰς ἄλλον ἰατρὸν ἐκ τῶν τοῦ ἰατροσυμβουλίου, καὶ θέλωσιν ἀποδεχθῆναι τὴν γνώμην αὐτοῦ· ὁ τακτικῶς ἐπισκεπτόμενος τὸν ἀσθενῆ ἀπόλλυσιν αὖθις τὸν ζῆλόν του καὶ ἡ θεραπεία γενήσεται ἀτάκτως πρὸς βλάβην τοῦ ἀτυχοῦς ἀρρώστου. Πάντων δὲ τουτων ἀρχικοὶ αἴτιοι εἰσιν οἱ περὶ τὸν νοσοῦντα, οἵτινες προκαλοῦσι τοιαῦτα ἰατροσυμβούλια.

Δ.' ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ αἱματεμέσεως.

Συμβαίνει ἐνίοτε αἴφνης ἐμετὸς ἐμπεριέχων ὕλην αἵματος, προερχομένην ἐξ αἱμορραγίας ἐπιγιγνομένης ἐντὸς τοῦ στομάχου· διὰ τοῦτο καὶ γαστρορραγία ἐκλήθη παρά τινων ἰατρῶν.

Τὰ ἐπιφέροντα ταύτην αἴτιά εἰσιν σφοδροὶ ἐπικρούσεις, ἢ πιέσεις ἐπὶ τοῦ στομάχου· αἰφνιδία ἐμβροχὴ ἐν ψυχρῷ ὕδα-

τι τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν· ψυχικὴ συγκίνησις καὶ ταραχή· ἰσχυρὸς ἐμετός· εἰσαγωγὴ εἰς τὸν στόμαχον δηλητηρίου, κλ.

Γίνεται ἡ αἱματέμεσις συνήθως μετὰ βαθέος πόνου ἐπὶ τοῦ ἀριστεροῦ ὑποχονδρίου, ἄλλοτε ἄνευ πόνου. Ἐπιφέρει καταβολὴν τῶν σωματικῶν δυνάμεων ἀναλόγως τῷ ποσῷ τοῦ ἐμετοῦ· θάμβος, ὠχρότητα προσώπου καὶ ψυχρότητα ἄκρων.

Τὸ ἐμούμενον αἷμα ἔχει χρῶμα ὑπομέλαν, καὶ ἐνίοτε μέλαν, ὅτε καλεῖται μ ε λ α ί ν η, καθὼς καὶ αἱ ἀφεδεύσεις γίνονται μελαναί.

Θ ε ρ α π ε ί α. Ἐντελὴς ἀποχὴ τροφῶν, ἐντελὴς ἀνάπαυσις ἐπὶ ὁριζοντίας θέσεως, πόσις ποτῶν ὀξυνῶν καὶ ψυχρῶν· σιναπισμοὶ ἐπὶ τοῦ πέλματος (κοίλου) τοῦ ποδός, ἢ θερμὰ ἐπ' αὐτοῦ ἐπιθέματα· ἐσωτερικῶς δοθήτω πόσις ψυχροῦ ὕδατος δραμ. 30 μετὰ 20 ἢ 30 σταγμάτων περχλωρούχου σιδήρου, κλπ. Ἐὰν ὁ πάσχων ᾖ πληθωρικὸς, φλεβοτομηθήτω. Τὰ ἄλλα θεραπευτικὰ μέσα ἀνάγονται εἰς τὴν παρουσίαν Ἰατροῦ.

Ἐνίοτε συμβαίνει αἱματέμεσις ἐκ τῆς ροῆς τοῦ αἵματος εἰς τὸν στόμαχον ἕνεκεν αἱμορραγίας τῆς ρινός (ἐπιστάξεως). Ἡ φύσις μὴ ἀνεχομένη τοῦτο ἐν τῷ στομάχῳ ἀποβάλλει διὰ τοῦ ἐμετοῦ, καὶ ἐνίοτε καὶ διὰ τῆς ἕδρας· (περὶ ἐπιστάξεως εἰς τὸ ἑπόμενον φύλλον.)

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Μαγνησία θειϊκή.

Κοινῶς καλεῖται ἅλας τῆς ἀγγλιτέρας. Παρέχει τὸ εὐκολώτερον, εὐποριστώτερον, (εὐθηνότερον) καὶ ἧττον ἐπιβλαβὲς καθάρσιον· ἐπιφέρει ταχὺ ἀποτέλεσμα ἄνευ ταραχῆς καὶ πόνων, μόνον βορβορυγμοὺς παρέχει· ἐνεργεῖ ἐπὶ τῶν λεπτῶν ἐντέρων, κινεῖ ὑγρὰ πολλὰ ὀρρώδη, ἐπιφέρει δίψαν ἐν τῷ διαστήματι τῶν ἐκκενώσεων· ἀλλ' ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει δὲν πρέπει νὰ πίνῃς ὕδωρ· διότι ἐμποδίζεται ἡ ἐνέργεια· ἐπιταχύνεται καὶ αὔξεται ἡ δύναμις τοῦ καθαρσίου τούτου, ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ πίῃς μικρὸν ποσὸν οἴνου ἢ ἀρωματικὸν ποτόν, διὰ τοῦτο ἡ προσθήκη ἀρωματικοῦ ὕδατος αὐξάνει τὴν ἐνέργειαν τοῦ καθαρσίου τούτου.

Γίνεται διὰ ταύτης οἰκιακὸν καθάρσιον οἰκονομικὸν ἐξαίρετον οὕτω πως.

Λάβε θειϊκῆς μαγνησίας δραχμ. 12 ἕως 16, θέσον τοῦτο

ἐντὸς 60 δραμίων ὕδατος πηγαίου καὶ ἀνακίνησον διὰ κοχλιαρίου ἄχρις οὗ διαλυθῇ τὸ ἅλας· εἶτα πρόσθες ὀπὸν ἑνὸς μετρίου λεμονίου, καὶ δύο μεγάλα κοχλιάρια σακχάρου. Ἀνακάτωσον μέχρι διαλύσεως τοῦ ζακχάρου. Πίε τὸ ἥμισυ, καὶ μετὰ τέταρτον ἢ ἡμίσειαν ὥραν καὶ τὸ ὑπόλοιπον. Μὴ πίνε κατόπιν ὕδωρ καὶ ἂν διψᾷς. 6 μόνον δραμ. θειϊκῆς μαγνησίας μετὰ ἑνὸς κόκκου ἐμετικῆς τρυγὸς διαλελυμένα ἐντὸς 50 δραμ. ὕδατος, καὶ ἀρώματός τινος ἀποτελεῖται ἐξαίρετον καθάρσιον, ὅπερ εἴς τινας φέρει καὶ ἐμετὸν ἀβλαβῆ. (ἰδὲ Τ. Α'. Σελ. 175.)

Ἐρώτησις. Διὰ τί συμβουλεύεται, ὅταν τὸ πρὸς πόσιν ὕδωρ ἦνε ἀκάθαρτον, νὰ προσθέτωμεν ὀπὸν λεμονίου, ἢ ποσὸν οἰνοπνευματώδους ποτοῦ ἢ οἴνου;

Ἀπόκρισις. Τὸ ἀκάθαρτον ὕδωρ ἐμπεριέχει πολλὰ μικροζωδάρια, τὰ ὁποῖα καθιστῶσι τοῦτο βαρὺ καὶ δύσπεπτον, προξενοῦν χαλάρωσιν εἰς τὸν στόμαχον. Διὰ τῆς προσθήκης ὀποῦ λεμονίου κλπ. φονεύονται ταῦτα, καὶ κατακάθονται εἰς τὸν πυθμένα τοῦ δοχείου, καὶ οὕτω γίνεται ὀλιγώτερον δύσπεπτον τὸ ὕδωρ. Προσέτι ὁ ὀπὸς λεμονίου, ἡ ρώμη, ὁ οἶνος, κλπ. εἰσὶν τονικὰ τοῦ στομάχου λαμβανόμενα ὑπὸ μικρὰν δόσιν.

Οὕτω καὶ τὰ μικροζωδάρια τοῦ ἀκαθάρτου ὕδατος καταστρέφονται, καὶ τόνον λαμβάνει ὁ στόμαχος πρὸς ἀπορρόφησιν τοῦ ἐν αὐτῷ ὕδατος.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Ἰατρικὸν κατὰ καλαγκαθίου (Σηριαγκάθου).

Τὸ πάθος τοῦτο γεννᾶται ἐπὶ τῶν δακτύλων, εἶνε ὀδυνηρότατον, καὶ διαρκεῖ ἐπὶ πολύ· κοινῶς θεραπεύουσι τοῦτο διὰ τῆς ρίζης τοῦ χόρτου σκολύμου (σκουλιάμβρι), ἡ ὁποία, ἀφ' οὗ γείνῃ κόνις, ἑνοῦται μετὰ μέλιτος καὶ ἐπιτίθεται. Καὶ ὁ ὀπὸς τοῦ βοτάνου τούτου ἐκ τῆς πιέσεως τῶν χλωρῶν φύλλων συλλεχθεὶς καὶ ἐπιτεθεὶς ἐπὶ τῆς πληγῆς θεραπεύει·

Κατὰ ἐπωδύνου ἀποστήματος.

Ἡ χολὴ τοῦ χοίρου ἐπαλειφομένη ἐπὶ τοιούτου οἰδήματος καταπαύει τοὺς πόνους, καὶ διαλύει τὸ οἴδημα.

Προφυλακτικὸν κατὰ τῆς ἐκτρώσεως τῶν φοράδων

Ἡ χολὴ τοῦ ἀκανθοχοίρου (σκαντσοχοίρου) διδομένη ἐσωτερικῶς κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ὠφελεῖ πρὸς προφύλαξιν τῆς ἐκτρώσεως.

Ἐὰν τοῦτο ἀληθές, πιθανὸν νὰ ὠφελῇ ὡς προφυλακτικὸν ἐκτρώσεως καὶ εἰς τὰς γυναῖκας,τὰς πρὸς ἀποβολὰς διατεθειμένας. Δοκιμαστέον

Περὶ φλεβοτομίας.

Τὸ ποσὸν τοῦ ἐξαχθέντος αἵματος διὰ τῆς φλεβοτομίας ἀντικαθίσταται ἐντος ὀλίγων λεπτῶν ὥρας διὰ τοῦ ὀρροῦ, ὅςτις εἶνε ὑδατῶδες ὑγρόν. Τὰ ἐρυθρὰ σφαιρίδια τοῦ αἵματος ἀναπληροῦνται κατ' ὀλίγον ἐντὸς 26 ἡμερῶν κατὰ τὰ πειράματα τοῦ Ἀνδρὰλ καὶ Γαβάρέτου. Ἐὰν λοιπὸν ὑπάρχῃ φλόγωσις γενικὴ ἕνεκεν κρυολογήματος, ἢ ἕνεκεν πληθώρας αἵματος, καθ' ἃς περιπτώσεις τὸ αἷμα εἶνε πυκνότερον καὶ δυσκινητοτερον, καὶ εὐχερέστερον ποιεῖ στάσεις, ἕπεται ὅτι μία μικρὰ φλεβοτομία ἐκ 40, ἢ 50 δρ. αἵματος μεγάλως ὠφελεῖ, διότι ἐπιφέρει ἀραίωσιν τῆς πυκνότητος τοῦ αἵματος, καὶ ἂν αὕτη ἐπιμένῃ ἐκ νοσολογικῆς αἰτίας, ἡ φλεβοτομία δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ. Ἐν τοιαύταις περιστάσεσιν ἡ φλεβοτομία εἶνε πολύτιμος καὶ εὐεργετική· ὡσαύτως εὐεργετικὴ εἶνε καὶ ὅταν ἐξ ἄσθματος γείνῃ συμφόρησις αἵματος εἰς τοὺς πνεύμονας, καὶ ἐν γένει ὅταν ὑπάρχῃ ἰσχυρὰ χλόγωσις τῶν ὀργάνων τοῦ θώρακος διότι ἀμέσως ἀνακουφίζει ἐκ τῆς ἀγωνίας τὸν πάσχοντα. Ἄνευ τῶν τοιούτων περιπτώσεων ἡ φλεβοτομία εἶνε ἀνωφελής, καὶ ἐνίοτε ἐπιβλαβής, ὥς ἐστι καὶ πᾶν ἰατρικὸν,ὅταν τὸ μεταχειρίζηταί τις ἀναρμοδίως.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς φλεβοτομίας εἶνε χάλαρωτικόν, (ἀντισθενικὸν) ἀναλόγως τοῦ ἐξαγομένου ποσοῦ. Διόπερ ὁ σοφὸς Ἀριστοτέλης (περὶ αἰτίων) λέγει.

"Ἡ τοῦ καθαροῦ καὶ ὑγιεινοῦ αἵματος ἀποχώρησις ἐκλυτική." δηλαδὴ παραλύει καὶ χαλαρωνει τὸ σῶμα ἡ φλεβοτομία, ὅταν ὁ ἄνθρωπος καλῶς ἔχων φλεβοτομηθῇ. Εἶτε

λοιπὸν ὠφέλιμος κατὰ τῶν πληθωρικῶν φλογώσεων ὀξέων ἢ χρονίων· ἰδίως πάντοτε ὠφελεῖ ὅταν ὁ πάσχων ἦνε νέος καὶ ῥωμαλέος, καὶ ὑποφέρῃ ἐξάψεις ἐκ συμφορήσεων· ἀνωφελὴς καὶ μᾶλλον ἐπιβλαβὴς εἰς τοὺς ἀδυνάτους, καὶ ἐξησθενημένους ἐκ τῆς ἡλικίας, δυστυχίας, καὶ χρονίων παθῶν, καὶ εἰς τοὺς ἔχοντας σάρκας χαλαρὰς καὶ ὑγράς, εἰς τὰς χλωρωτικάς, κλπ.

Πολλάκις ὠφελεῖ ὡς προφυλακτικὴ κατὰ τῶν ἐπιδημικῶν φλογιστικῶν νόσων, γιγνομένη ἐπὶ νέων προσώπων ἰσχυρῶν, πληθωρικῶν. Πρὸ τῆς ἀναφανίσεως τῆς εὐλογίας ἐὰν φλεβομηθῇ μετρίως ὁ ἔχων τὸν πυρετὸν καὶ εὐέκτης ὤν, τὸ ἐξάνθημα ἐκχύνεται ἐλαφρῶς.

Ἡ φλεβοτομία λοιπὸν ἐνεργοῦσα τόσον ταχέως ἐπὶ τοῦ διοργανισμοῦ εἶνε χρησιμωτάτη καὶ σωτήριος πρὸς θεραπείαν πολλῶν νόσων, ἐὰν γίνεται μετὰ περισκέψεως.

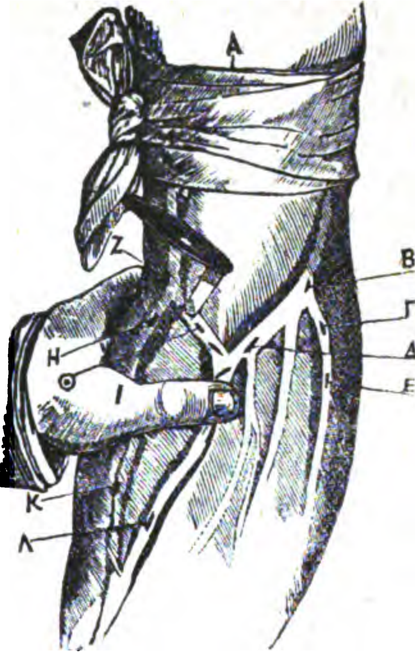

Φλεβοτομία τοῦ βραχίονος. 1 Ἡ ἀριστερὰ χεὶρ τοῦ φλεβοτόμου κρατοῦσα τὸν βραχίονα πιέζει διὰ τοῦ ἀντίχειρος δακτύλου 1.1 τὴν μέσην φλέβα ὑπὸ τὴν γωνίαν, διὰ δὲ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἐμπήγει ἐλαφρῶς τὴν ἀκίδα τοῦ νυστερίου ἐπὶ τῆς ἄνω ἢ καὶ κάτωθι χώρας τῆς μέσης κεφαλικῆς φλεβὸς Θ. Π. Δύναται γενέσθαι φλεβοτομία καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων θέσεων τῶν ἄλλων φλεβῶν, ὡς παρίσταται ἐπὶ τῆς εἰκόνος ταύτης. Ὑπὸ τὰ στοιχ. Β. Γ. Δ. Ε.

Ἐὰν ἡ φλόγωσις ἐξακολουθῇ ἰσχυρά, δύναται νὰ ἐπαναληφθῇ ἡ φλεβοτομία δὶς καὶ τρὶς κατὰ τὴν κρᾶσιν, γένος, ἡλικίαν καὶ σωματικὴν κατάστασιν τοῦ πάσχοντος. Ἰδίως ὠφελεῖ ἡ φλεβοτομία κατὰ τῶν φλογώσεων τῆς βλενομεμβράνης καὶ τῆς ὀρρομεμβράνης τοῦ περιτονίου, τῶν πλευρικῶν σάκκων, τῆς περικαρδίτιδος, κατὰ τῆς πνευμονίας, καθ' ἣν φλογίζεται καὶ τὸ παρέγχυμα τῶν πνευμόνων.

Παρὰ τῶν ἰατρῶν ἡ φλεβοτομία λαμβάνει διάφορα ὀνόματα, κατὰ τὸν σκοπὸν τῆς χρήσεως αὐτῆς. Καλεῖται ἀντιφλογιστικὴ ὅταν γίνηται, πρὸς ἐλάττωσιν ἢ καὶ ἀπόσβεσιν φλογώσεως.

Ἐκκενωτικὴ ὅταν γίνηται πρὸς ἀφαίρεσιν περισσεύοντος αἵματος. Ὅθεν ὠφελεῖ κατὰ τῆς αἱματώδους πληθώρας τῶν εὐεκτῶν, εἰς τὰς γυναῖκας, τὰς ἐχούσας ἐπίσχεσιν τῶν ἐμμήνων, οὔσας δὲ ἰσχυρὰς τὸ σῶμα· προσέτι ὅταν ὑπάρχῃ ὑπνωδία μετὰ τὸ φαγητόν, ὅταν ὑπάρχῃ σκοτοδίνη, κεφαλγία ἐκ συμφορήσεως· ὅταν γίνηται ἐπίσταξις. αἱμορραγία αἱμορροϊκὴ ἢ πνευμονική. Γίνεται ὠφελιμωτέρα ὅταν γίνηται πλησίον τοῦ ὑφισταμένου ὀργάνου τὴν πληθώραν. Ὅταν ὅμως ἐπισυμβαίνῃ πληθώρα εἰς τοὺς μὴ αἱματώδεις καὶ ἀδυνάτους, ὠφελιμώτερά εἰσιν τὰ καθαρτικὰ καὶ τὰ ἱδρωτικά.

Ἀντισπασμωδικὴ καλεῖται ὅταν γίνηται πρὸς παῦσιν τῶν σπασμῶν· ὠφελεῖ ὅταν τὸ νευρικὸν σύστημα ὑφίσταται ὑπερτόνωσιν, ὑπεραισθησίαν· ὅταν ὑπάρχῃ παραφροσύνη ἢ παρακοπή, ὡς συμβαίνει ἐνίοτε κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν ἐξανθηματικῶν πυρετῶν.

Καταπραϋντικὴ καλεῖται, ὅταν γίνηται πρὸς ἀνακούφισιν πυρετοῦ, πόνου, νευραλγίας, ὡς συμβαίνει ἐνίοτε εἰς τὴν ἰσχιάδα, εἰς τὴν προσωπικὴν νευραλγίαν, εἴς τινας ὀξείας ὀφθαλμίας κλπ. Ἀντιδεικνύεται εἰς τὰς νευραλγίας τῆς κεφαλῆς, τὰς μεσυπλευρίους, τὰς νεφριτικάς, τὰς ἡπατικάς, τὰς ρευματικάς, ὅταν ὦσιν πρόδρομοι τοῦ κακοήθους πυρετοῦ.

Ἀντιπερισπαστικὴ ὀνομάζεται, ὅταν γίνηται μακρὰν τῆς πασχούσης χώρας, ἵνα προκληθῇ ἀντίθετος φορὰ τοῦ αἵματος. Γίνεται φλεβοτομία τοῦ ποδός, ὅταν ὑπάρχῃ αἱμορραγία τῶν πνευμόνων. Ἰδίως εἰς τὰς γυναῖκας, τὰς ὑφισταμένας ἐπίσχεσιν ἐμμήνων. Ἐν ᾧ ἡ ἐκκενωτικὴ φλεβοτομία γίνεται πλησίον τοῦ πάσχοντος ὀργάνου. Ἡ ἀντιπερισπαστικὴ φλεβοτομία καλεῖται καὶ ἀντιδραστικὴ, διότι ἡ μακρὰν τοῦ πάσχοντος μέρους ἐξαγωγὴ τοῦ αἵματος ἐπιφέρει φορὰν τούτου ἀντίθετον.

Ἡ τοῦ βραχίονος φλεβοτομία, ἐν συνόλῳ εἰπεῖν, γίνεται κατὰ τῶν φλογιστικῶν παθήσεων τοῦ στήθους, τῆς κοιλίας, τῆς πλευρίτιδος· ἀλλὰ τότε ἔστω ἐπὶ τὸ ἐγγύτερον ταύτης, δηλαδὴ ἐὰν τὸ δεξιὸν τοῦ θώρακος πάσχῃ, γενέσθω ἐπὶ τοῦ

δεξιοῦ βραχίονος· ἀντιθέτως δὲ κατὰ τῆς ἡμιπληγίας.

Ὅταν γίνηται πρὸς ἔμμηνα, γενέσθω ἐπὶ τοῦ ποδὸς μετὰ τὴν περίοδον τούτων. Ἐὰν ἡ ἀνάγκη ἐπιβάλλῃ ἵνα γείνῃ ἐν τῷ μεταξὺ τῆς περιόδου τῶν ἐμμήνων, γενέσθω εἰς τὸν βραχίονα, ἀλλὰ τότε ἀνάγκη γενέσθαι καὶ ἄλλη φλεβοτομία κατὰ τὰς παραμονὰς τῶν ἐμμήνων ἐπὶ τοῦ ποδός.

Ἡ φλεβοτομία, ἐν γένει εἰπεῖν, ἐξάγει τὸ αἷμα ἐξ ὅλου τοῦ διοργανισμοῦ. Εἰδικώτερον δὲ ἐκ τῶν μερῶν ἔνθεν διακλαδοῦνται αἱ τεμνόμεναι φλέβες.

Τὸ διὰ τῆς φλεβοτομίας ἐξαγόμενον ποσὸν ἐν 24 ὥρ. τοῦ αἵματος ἔστω κατὰ γενικὸν ὅρον ἐκ 50 ἢ 60 δραμ. ἀλλὰ τὸ ποσὸν τοῦτο αὔξεται κατὰ τὰς ἡλικίας, γένος κράσιν, ὥρας τοῦ ἔτους, κλίμα, ποιότητα τοῦ ἐξαγωμένου αἵματος καὶ τοῦ εἴδους τῆς νόσου. (ἀκολουθεῖ.)

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Περὶ τῆς πόσεως ψυχροῦ ὕδατος.

Τὸ καθαρὸν πηγαῖον ὕδωρ, πινόμενον δροσερὸν καὶ μετρίως, ἐλαττώνει τὴν δίψαν, καὶ ἐπαυξάνει τὴν ἔκκρισιν τοῦ σιέλου. Ἀραιώνει τὴν πυκνότητα τοῦ αἵματος, καὶ πραΰνει τὸ νευρικὸν σύστημα. Ἐὰν ὅμως ἦνε πολὺ ψυχρόν, τὸ τόσον ἀθῷον ὕδωρ, καθίσταται ἐπικίνδυνον, ὅταν ποθῇ, καθ' ἣν στιγμὴν τὸ σῶμα εἶνε ἱδρωμένον οὐχὶ αὐτομάτως, ἀλλὰ κατόπιν μεγάλου κόπου, ἢ ὅταν ὁ στόμαχος ἦνε κενός, ἢ ὅταν γίνηται ἡ πέψις μετὰ τὸ φαγητόν. Ὅθεν καθ' ὅλας ταύτας τὰς περιστάσεις πρέπει ἕκαστος ν' ἀποφεύγῃ τὴν πόσιν πολὺ ψυχροῦ ὕδατος· διότι ἡ πόσις τοῦ πολὺ ψυχροῦ ὕδατος διακόπτει αἰφνιδίως τὴν ἄδηλον διαπνοήν. Ἐκ δὲ τῆς διακοπῆς ταύτης γίνονται μεγάλαι βλάβαι κατὰ τῆς ὑγιείας· γίνονται συμφορήσεις, αἱμορραγίαι καὶ φλογώσεις, βρογχῖται, ὑπατῖται, ἐντερῖται, κλπ. Τὸ ποθὲν τότε ὕδωρ μένει εἰς τὸν στόμαχον, δὲν ἀπορροφᾶται ταχέως καὶ ἐπιφέρει μεγάλην κακουχίαν.

Ἵνα προληφθῇ πᾶν ἐπιβλαβὲς ἐνδεχόμενον ἀποτέλεσμα, εἶνε ἀνάγκη μετὰ τὴν πόσιν ψυχροῦ ὕδατος, νὰ περιποιήσῃ ὁ πεποκός, ἵνα προκαλέσῃ τὴν ἐπαύξησιν τῆς ἀδήλου διαπνοῆς. Τ' αὐτὸ γίνεται καὶ ἐκ τῆς ἀθρόας βρώσεως παγωτοῦ. Ἐὰν

δὲν θέλῃ τις ποιῆσαι περίπατον, τότε πρέπει νὰ προσθέσῃ εἰς τὸ ψυχρὸν ὀλίγην ρώμην, ἢ ἄλλο τι οἰνοπνευματῶδες.

Τὴν τοιαύτην προφύλαξιν πρέπει ἰδίως νὰ λαμβάνωσιν οἱ ἀδύνατοι καὶ καχεκτικοί, αἱ γυναῖκες, οἱ γέροντες, καὶ τὰ παιδία. Οἱ ρωμαλέοι καὶ οἱ αἱματώδεις ἀντέχουσιν, καὶ σπανίως βλάπτονται.

Γνωστὸν ἔστω ὅτι ἡ πόσις δροσεροῦ ὕδατος, ὅταν τὸ σῶμα εὑρίσκηται εἰς ἀνάπαυσιν καὶ ἂν ἦνε ἱδρωμένον καὶ θερμὸν δὲν εἶνε ἐπικίνδυνον· διοτι ταχέως ἀπορροφᾶται ἐν τῷ στομάχῳ, καὶ ὁ ἱδρὼς αὔξεται ἔτι μᾶλλον.

Ἐὰν τὴν νύκτα ἀναγκάζησαι νὰ πίῃς ὕδωρ καὶ ἦσαι ἱδρωμένος, λάμβανε τὸ ἄγγος μὲ τὰς παλάμας τῶν χειρῶν, οὕτω διὰ τῆς ψύξεως τούτων πραΰνεται ὁ ἱδρώς, καὶ ἡ πόσις γίνεται ἀβλαβής. Διὰ τοῦτο ἐὰν αἱ χεῖρες ὦσιν ἐν ὥρᾳ ἱδρῶτος· ἐκτὸς τοῦ καλύμματος καὶ ψύχωνται, καταπαύει ὁ ἱδρώς.

Ἀναβλάστησις μελῶν ζώων.

Ἡ πλαστικὴ δύναμις εἴς τινα ζῶα εἶνε τόσον μεγάλη ὥστε εἰς ὅσα τμήματα διαιρεθῇ τινῶν τὸ σῶμα, εἰς τόσα ἀναγεννᾶται. Εἰς ἄλλα ὅμως μεγαλειτέρου ἀναστήματος ἡ πλαστικὴ δύναμις ἐνεργεῖ μεγάλως πρὸς ἀναβλάστησιν τῶν κοπέντων ποδῶν. Τοῦ καρκίνου οἱ πόδες κοπέντες ἀναβλαστάνουσιν ἐντὸς τριῶν ἑβδομάδων. Τούτου ἕνεκεν ἐν Ἱσπανίᾳ ὑπάρχουσιν ἐργαστήρια, ἔνθα πωλοῦνται οἱ πόδες καρκίνων χρησιμεύοντες πρὸς παραγωγὴν ζωμοῦ εὐόσμου καὶ θρεπτικοῦ.

Τῆς σαλαμάνδρας ἐὰν κοπῶσιν οἱ πόδες καὶ ἡ οὐρά, μετά τινας ἑβδομάδας ἀναγεννῶνται· καὶ αὐτοὶ οἱ ὀφθαλμοὶ ἐὰν ἐκβληθῶσιν, ἀναγίνονται.

Κατὰ τὸ λέγειν τινῶν φυσιολόγων καὶ τοῦ κοχλίου (σάλιγγα ἢ σαλιγγάρου) ἐὰν κοπῇ ἡ κεφαλή, πάλιν ἀναγεννᾶται.

Ἡ ἀτμοσφαιρικὴ ἐπήρεια ἐπὶ τοῦ ἀνθρώπου γίνεται ἐπαισθητοτέρα εἰς τοὺς πάσχοντας ἐκ κατάρρου τῆς κύστεως. Ἡ τοιαύτη εὐαισθησία αὔξεται, ὅταν ἡ ἀτμοσφαῖρα ἦνε ξηρὰ καὶ θερμή, ἢ ὅταν ὁ ψυχρὸς καιρὸς μεταβάλληται εἰς ὑγρὰν καὶ ψυχρὰν κατάστασιν. Οἱ γέροντες, ὅσοι πάσχου-

σιν ἐκ τῆς νόσου ταύτης, προλέγουσι τὰς μεταβολὰς τῆς ἀτμοσφαίρας ἐκ τῆς παρατηρήσεως τῆς μεταβολῆς τῆς καταστάσεως τῶν οὔρων αὐτῶν.

---

10 στάγματα βάμματος Ἰωδίου τρὶς τῆς ἡμέρας λαμβανόμενα θεραπεύουσι τὸν διαλείποντα πυρετόν, τοῦτο βεβαιοῖ ὁ ἰατρὸς Γρίννης· δοκιμαστέον.

Ἡ θειϊκὴ σόδα θεωρεῖται ὡς τὸ ἐνεργητικώτερον ἀντίδοτον κατὰ τῶν ἐκ τοῦ φενικοῦ ὀξέος δηλητηριάσεων.

Τὸ ξύλον σασαφρᾶς βεβαιοῦται ὅτι εἶνε ἀντίδοτον κατὰ τῶν δηλητηριωδῶν ἀποτελεσμάτων τοῦ καπνοῦ καὶ τοῦ ὑοσκυάσμου.

Οἱ νηστεύοντες, ἢ μᾶλλον οἱ μὴ τρώγωντες κρέας καὶ κρεατώδεις τροφάς, καθίστανται μελαγχολικοί, καὶ τὴν φωνὴν ταπεινήν.

Τρόπος τοῦ ἀπομακρύνειν τοὺς μύρμηκας ἐκ τῶν δένδρων.

Χορδὴ πεπαλαιωμένη ἠλειμμένη μετ' ἐλαίου, καὶ εἶτα διὰ πίσσης, καὶ περιζώνουσα τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου, ἐμποδίζει τὴν ὑπὲρ ταύτην μετάβασιν τῶν ζωϋφίων τούτων· ἡ ὀσμὴ τῆς τοιαύτης χορδῆς ἀηδιάζει ταῦτα ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ τὰ κείμενα ἐπὶ τοῦ δένδρου καταπίπτουσιν.

Ἄλλος τρόπος.

Διάλυσον αἰθάλην (καπνιάν) εἰς ποσὸν ἐλαίου κανάβεως, καὶ διὰ τοῦ ὑγροῦ τούτου ἄλειψον πέριξ τὸν κορμὸν τοῦ δένδρου, οἱ μύρμηκες οὐδόλως πλησιάζουσι.

Πρὸς καταστροφὴν δὲ τούτων ὑπάρχουσι καὶ ἄλλαι μέθοδοι· μία τούτων ἀσφαλεστέρα εἶνε τὸ νὰ ἐπιχύσῃ τις ὕδωρ ἐν τῷ ὁποίῳ ἔβρασαν καραβίδαι. Ἐν γένει δὲ ὅπου ὑπάρχουσι καραβίδαι ἐκεῖθεν φεύγουσιν οἱ μύρμηκες. Ὡσαύτως τὸ ὀρίγανον, καὶ αἱ ὅμοιαι ὀσμαὶ ἀποδιώκουσι τοὺς μύρμηκας.

Ἐὰν ἔχῃς ἐν τῇ οἰκίᾳ Σου μύρμηκας, ἐπίθεσον ἔνθεν ἐξέρχονται οὗτοι καραβίδας, ἢ ἐπίχυσον ζωμὸν τούτων, ἢ ὀρίγανον, ἢ ἡδύοσμον, καὶ πᾶν ἄλλο ἀρωματικὸν φυτόν.

ΣΥΓΓΡΑΦΑΙ Ι. Π. ΠΥΡΛΑ.

Συνέκδημος ὑγιεινὴ ἔκδοσις Β'.
Συνέκδημος Ἰατροδικαστικὴ τόμ. 3.
Ἐγχειρίδιον φυσικῆς πειραματικῆς ἔκδ. Β'.
Πραγματεία περὶ λουτρῶν ἔκδ. Α'. Β'. καὶ Γ'. δημοσιευθεῖσα ἐν τῷ Παραφοίβῳ.
Πραγματεία περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἁρμοδίου πολιτεύματος ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν.
Ἱστορία τῶν δι' ὕδατος ὡρολογίων
Πραγματεία περὶ τοῦ Καφέ.
Διατριβὴ περὶ βαμβακοπυρίτιδος.
Περὶ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας χολέρας.
Περὶ ἄρσεως τῶν κεραυναγωγῶν.
Χρηστοήθεια τοῦ λαοῦ.
Περὶ τῆς μὴ τομῆς τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ.
Λόγος πανηγυρικὸς ἐπὶ τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου τῶν ἐν Τριπόλει ἀνακτόρων.
Ἐφημερὶς Βελτίωσις 12 ἐτῶν.
Φοῖβος ἐτῶν Α'. Β'. Γ. Δ' ἐξακολουθεῖ.
Παραφοῖβος ἐτῶν Α'. Β'.
Γεωργικὴ ἐξακολουθεῖ.
Ἐφημερὶς Ἥλιος ἐξακολουθεῖ.

Πωλοῦνται ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ φοίβου ἐκ τῶν συγγραμμάτων τοῦ κ. Ι. Π. Πύρλα.

Συνέκδημος ὑγιεινὴ ἔκδ. Β.'	φρ.	6
,, Ἰατροδικαστικὴ τόμοι 3...,.,,	,,	10
Ἐγχειρίδιον φυσικῆς πειραματικῆς...........,	,,	2
Πραγματεία περὶ τῶν λουτρῶν ἐν τῷ Παραφοίβῳ		2
Πραγματεία περὶ τοῦ Καφὲ...,....................	,,	1
,, περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι ἁρμοδίου πολιτεύματος ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν	,,	1
Περὶ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας χολέρας	,,	1
"Φοῖβος" τῶν ἐτῶν Α', Β', καὶ Γ', ἀνὰ ...	,,	3
"Παραφοῖβος" Α'. καὶ Β'. ἔτους........	,,	2
"Γεωργικὴ,, ἐτησία συνδρομὴ	,,	2
"Ἡ ἀθωότης θριαμβεύουσα ,, ...	,,	1
Ἱστορία τῶν δι' ὕδατος ὡρολογίων	,,	1
Χρηστοήθεια τοῦ λαοῦ	λεπτ.	25
Περὶ τῆς μὴ τομῆς τοῦ κορινθιακοῦ Ἰσθοῦ	,,	50

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΑΙΟΥ ΤΟΥ "ΚΑΛΛΟΥΣ,,

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ

ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

'Ετησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3, προπληρωτέας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Δ'.—'Εν 'Αθήναις, τῇ 1 Αὐγούστου 1882.—ΑΡ. 9.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ μιάσματος καὶ μολύσματος.

(Συνέχεια τοῦ πρ. ἄρθρ.)

Τὰ μικροζωδάρια τοῦ μιάσματος ἢ τοῦ μολύσματος εἰσελθόντα εἰς τὸν διοργανισμὸν τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος, καὶ τυγχάνοντα καταλλήλου διαθέσεως πολλαπλασιάζονται δι' ἐπωάσεως ὑπὸ σκωληκοειδῆ κατάστασιν, καταβιβρώσκουσι τὰ ὀργανικὰ μόρια, καὶ ἀποσυνθέτουσι ταῦτα, παράγοντα νέα ἀποτελέσματα. Ἡ τοιαύτη κατάστασις ἀποτελεῖ ζ ύ μ ω σ ί ν τινα, καὶ ὑπὸ μείζονα μοῖραν σ ῆ ψ ι ν. Ἡ δὲ τοιαύτη ζύμωσις ἀποτελεῖ τὴν ν ό σ ο ν, ἥτις διαρκεῖ ἐν ὅσῳ γίνεται ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν σκωληκοειδῶν μικροζωδαρίων, καὶ ἡ μεταμόρφωσις αὐτῶν εἰς τὴν πτερωτὴν κατάστασιν, καθ' ἣν ἀφίπτανται ἐκ τοῦ σώματος καὶ κολυμβοῦσιν ἐν τῷ πέριξ ἀέρι, ὅνπερ κατακοραίνουσι ἐπὶ διάφορον ἀπόστασιν

κατὰ τὴν ποσότητα αὐτῶν. Ὅσον λοιπὸν ἐγγύτερα τυγχάνει τις τῷ ἐκ τοιούτων μικροζωδαρίων νοσοῦντι, τόσον πλείονα ποσὰ τούτων εἰσπνέει. Πᾶς δὲ νοσῶν πηγὴ ἐστὶ μολύσματος καὶ μιάσματος. Κατὰ δὲ τὸ εἶδος τῶν μικροζωδαρίων τούτων συμβαίνει ὥστε τινὰ εἴδη εὐχερῶς καὶ ταχέως μεταμορφοῦνται εἰς πτερωτὰ,καὶ ἀνίπτανται ἐν τῷ ἀέρι μιάσματα γινόμενα· ἄλλα δὲ εἴδη μεταμορφοῦνται ἐν μικρᾷ ποσότητι, καὶ δυσχερῶς ἀφίπτανται ἐν τῷ ἀέρι. Εἰσὶ δηλαδὴ μᾶλλον μολύσματα παρὰ μιάσματα· ἐν ᾧ ἄλλα, ὄντα λίαν λεπτὰ, καὶ ὁλοσχερῶς μεταμορφούμενα εἰς πτερωτὰ, ἀποτελοῦσι μᾶλλον μιάσματα παρὰ μολύσματα· εἰσὶ δὲ καί τινα μικροζωδαρίων εἴδη, τὰ ὁποῖα οὐδόλως ἀφίπτανται ἐν τῷ ἀέρι, ἀλλὰ διαμένουσι πάντοτε ἔν τε τοῖς χυμοῖς, καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς εἰσὶ τὰ τῆς φθίσεως μικροζωδάρια, τὰ τῆς συφίλιδος, τὰ τῆς ψώρας, κλπ.

4. λοιπὸν κυρίως εἴδη διακρίνονται μικροζωδαρίων ὡς πρὸς τὴν ἰδιότητα τοῦ ἀφίπτασθαι ἐν τῷ ἀέρι, ἢ μή.

Α΄. Τὰ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀφιπτάμενα ἐν τῷ ἀέρι, ἅμα τῇ παραγωγῇ αὐτῶν, ὡς ἐστὶ τὸ ἑλῶδες μίασμα, τὸ τὸν διαλείποντα πυρετὸν παράγον.

Β΄. Τὰ ἐν μέρει ἀφιπτάμενα, καὶ ἐν μέρει διατρίβοντα ἐν τοῖς χυμοῖς, ὡς ἐστὶ τὸ τῆς εὐλογίας, χολέρας, λοιμικῆς, κλ. καθ' ἃς ἐνυπάρχει καὶ μίασμα, καὶ μόλυσμα.

Γ. Τὰ εἰς μικρὸν ποσὸν ἀνιπτάμενα ἐν τῷ ἀέρι, καὶ εἰς τὸ πλεῖστον διαμένοντα ἐν τοῖς χυμοῖς, ὡς ἐστὶν ἡ ὕλη τοῦ ἄνθρακος. τῆς λύσσης, κλπ.

Δ΄. Τὰ μηδόλως ἀφιπτάμενα, ἀλλὰ μένοντα ἐν τοῖς χυμοῖς καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς εἰσὶ τὰ τῆς φθίσεως, συφίλιδος, τῶν διαφόρων ἐξανθημάτων, οἷον ἡ ψώρα, κλπ. ἅπερ ἀποτελοῦσι τὰς ἰδίως μ ο λ υ σ μ α τ ι κ ὰ ς νόσους,καὶ μεταδιδομένας μόνον τῷ συγχρωτισμῷ καὶ τῷ ἐμβολιασμῷ.

Ὁ Γαληνὸς (ὀξ. παθ. β.) λέγει ὅτι λυσσᾷ ὁ ἄνθρωπος καὶ ἐὰν εἰσπνεύσῃ τοὺς ἐκ τῆς εἰσπνοῆς ἀτμοὺς τοῦ λυσσῶντος. Τὸ αὐτὸ λέγει καὶ διὰ τοὺς ἰοβόλους ὄφεις.

Ὡσαύτως καὶ αἱ μιασματικαὶ ὕλαι, καὶ ἐν ἐλαχίστῳ ποσῷ, οἷαι εἰσὶ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ, μεταδίδονται ὡς μολύσματα διὰ τῆς συνεχοῦς χρήσεως τῶν χυμῶν τοῦ σώματος. Αἱ πάσχουσαι θηλάστριαι ὑπὸ χρονίου διαλείποντος πυρετοῦ, μεταδίδουσι τοῦτον εἰς τὸ θηλάζον νήπιον.

Ἡ ὕλη τῶν μολυσμάτων καὶ μιασμάτων εἰσερχομένη ἐν

τῷ διοργανισμῷ, ἐχθρὰ οὖσα τῆς ζωϊκῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀποκρούεται ὑπὸ τῆς φύσεως πρὸς ἀποβολὴν ἐκ τοῦ διοργανισμοῦ· εἰ μὲν τὸ ποσὸν τῆς ἐχθρᾶς ὕλης εἶνε μέγα καταβάλλει τὴν φύσιν, εἰ δὲ μικρὸν καταβάλλεται ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ ἀποπέμπεται. Ἐν τῷ ἀγῶνι τούτῳ, ἔνθα γίνεται ἡ ζύμωσις, ὑπάρχει ἡ ν ό σ ο ς, ἥτις ἔχει τὰ τῆς κρίσεως στάδια, διότι πᾶσα πάλη γίνεται ἐν περιόδῳ ὡρισμένῃ.

Τὰ ἀποτελοῦντα τὴν ὕλην τῶν μολυσμάτων καὶ μιασμάτων μικροζωδάρια, ὄντα διαφόρων εἰδῶν, εἰσὶ πολέμια πρὸς ἄλληλα, καὶ συναντώμενα καταστρέφονται ἢ ἀμφότερα ἢ ἡ μία φυλὴ καταστρέφει τὴν ἄλλην· ἐκ τούτου προέρχεται ὥστε ἡ ὕλη τῆς δαμαλίδος ν' ἀποδιώκῃ τὴν τῆς εὐλογίας, κλ.

(ἀκολουθεῖ)

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ

Περὶ κατοικίας

Ἡ κατοικία περικλείει ὄγκον ἀτμοσφαιρικοῦ ἀέρος, τὸν ὁποῖον ὁ ἄνθρωπος δύναται νὰ τροποποιήσῃ κατὰ τὴν θερμοκρασίαν, τὴν ὑγρασίαν, τὴν χυμικὴν σύστασιν, καὶ τὴν κίνησιν ἀναλόγως τῶν ἀναγκῶν του πρὸς ἀποφυγὴν τῶν ἔξωθεν ἐπηρειῶν.

Ἐν μὲν τοῖς θερμοῖς κλίμασιν ἡ κατοικία παρέχει τὴν σκιάν, τὴν δροσερότητα, καὶ τὴν παραγωγὴν τεχνητοῦ ἀνεμισμοῦ. Ἐν δὲ τοῖς ψυχροῖς παρέχει τὴν προσήκουσαν θερμότητα τῇ ὑγιείᾳ. Πρέπει λοιπὸν νὰ διαφέρῃ ἡ κατασκευὴ οἰκίας θερμοῦ κλίματος ὡς πρὸς τὴν τοῦ ψυχροῦ.

Ἡ τῆς οἰκίας ἀτμοσφαῖρα ἔχει ὡς ἡ τῆς συνοικίας, ἢ ὅπως ἔχει διὰ τὸ πρόσωπον ὁ περικλειόμενος ἀὴρ μεταξὺ σαρκὸς καὶ ἐνδυμάτων. Ἡ τοιαύτη ἀτμοσφαῖρα ἐπενεργεῖ ἀμέσως ἐπὶ τῆς σωματικῆς καταστάσεως·

Ἐν τῇ κατοικίᾳ ὁ ἄνθρωπος διέρχεται ἐν νυκτὶ πρὸς ἀνάπαυσιν περὶ τὰς ὀκτὼ ὥρας καθ' ἑκάστην· ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ διαμένει, ὁ μὲν ἀνὴρ κατὰ τὰς ὥρας τοῦ φαγητοῦ καὶ ἄλλων ἔργων, ἡ δὲ γυνὴ διέρχεται πλείονα χρόνον. Τὰ τέκνα διέρχονται ἔτι πλείονα χρόνον ἔγκλειστα ἐν τῇ οἰκίᾳ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῆς ἀνατροφῆς, καὶ τῶν τεχνικῶν ἐργασιῶν κλπ.

Δῆλον λοιπὸν ἐκ τούτων γίνεται ὅτι ἡ ἐσωτερικὴ διάταξις

τῆς οἰκίας δέον ὅπως ἔχῃ προσηκόντως πρὸς τὴν ὑγείαν. Ἄλλως ἐὰν ὁ τῆς οἰκίας ἀὴρ ἔχῃ κακῶς, ἡ ὑγίεια τῶν ἐνοικούντων ἔχει κακῶς· αἱ νοσηραὶ προδιαθέσεις ἐπαυξάνουσιν, αἱ νόσοι ἐπιβαρύνονται, καὶ εἰς τοὺς ἀναπνέοντας διαρκῶς ἀκάθαρτον ἀέρα ἐν τῇ οἰκίᾳ νέαι καχεξίαι παράγονται.

Ἡ κατοικία διαφέρει κατὰ τὰ κλίματα, τὴν κοινωνικὴν ἀνάπτυξιν, τὸ εἶδος τῆς ζωῆς, τὰς ἀπασχολήσεις, κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους, τὴν ἠθικὴν κατάστασιν τῆς οἰκογενείας κλπ.

Πρὸς τὸ κατάλληλον τῆς οἰκίας συνεισφέρουσιν ἡ τοποθεσία, αἱ πρὸς οἰκοδομὴν χρήσιμοι ὕλαι, αἵτινες δέον ὅπως ὦσι στερεαὶ, καὶ ἀποκρούουσι τὴν ὑγρασίαν· ἔστωσαν αἱ ἐλαφρότεραι καὶ στερεότεραι, κακοὶ θερμαγωγοὶ, μὴ ὑγροσκοπικαί. Μεγάλως λοιπὸν συμβάλλει τὸ κατάλληλον σχέδιον, ἤτοι ἡ ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ διάταξις τῆς οἰκίας.

Ὁ διεφθαρμένος ἀὴρ τῆς οἰκίας ἐπηρεάζει κατὰ τὸν ὄγκον, τὴν ἀλλοίωσιν τῆς ποιότητος, τὴν θερμοκρασίαν, καὶ τὸν βαθμὸν τῆς ἀνανεώσεως. Ἡ ἔκτασις τῆς οἰκίας πρέπει νὰ ἦνε ἀνάλογος τοῦ ἀριθμοῦ τῶν κατοικούντων, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πραγμάτων.

Ὁ τοῦ ὕπνου θάλαμος πρέπει νὰ ἔχῃ χωρητικότητα ἀνάλογον τῶν ἐν αὐτῇ καθευδόντων· ὁ θάλαμος ἐν τοῖς ψυχροῖς τόποις πρέπει νὰ ἦνε καλῶς κεκλεισμένος ὥστε νὰ μὴ ἔχῃ συγκοινωνίαν μετὰ τοῦ ἐκτὸς ἀέρος. Παρ' ἡμῖν ὅμως ὁ θάλαμος οὐδόλως ἔχει οὕτως· διότι τὸ κλίμα τῆς Ἑλλάδος συγκερασμένον ὄν, δύναται νὰ μὴ ἔχῃ πολὺ στεγανῶς κεκλεισμένα τά τε παράθυρα καὶ τὰς θύρας, οὕτως ἐν νυκτὶ γίνεται ἀνεπαισθήτως ἡ ἀνανέωσις τοῦ ἐν θαλάμῳ ἀέρος. Ἐάν τις καθεύδῃ ἐν θαλάμῳ καλῶς κεκλεισμένῳ, δαπανᾷ ἐν 8 ὥραις τοῦ ὕπνου 45 — 80 μέτρα κυβικὰ ἀέρος. Ὅθεν ὁ πρὸς ὕπνον θάλαμος δι' ἕνα ἄνθρωπον ὡρίμου ἡλικίας πρέπει νὰ ἔχῃ τοὐλάχιστον πλάτος καὶ μῆκος ἀνὰ 3 μέτρα, καὶ ὕψος ὡσαύτως 5 μέτρα· διότι ἡ χωρητικότης αὐτοῦ ἐμπεριέχει 75 κυβικὰ μέτρα. Ἐὰν ἔχῃ διαστάσεις 6 μέτρα, παρέχει 216 κυβικὰ μέτρα, καὶ τότε ἀρκεῖ πρὸς τρεῖς ἀνθρώπους. Ἐὰν ἔχῃ 7 μέτρα ἐμπερικλείει ἀέρα διὰ 5. ἐὰν 8 διὰ 10 ἀνθρώπους, κλ.

Ὅταν λοιπὸν ὁ θάλαμος ἦνε καλῶς κεκλεισμένος τὴν νύκτα, πρέπει νὰ ἔχῃ ἀνάλογον εὐρυχωρίαν· προσέτι νὰ μὴ ἔχῃ ἐν νυκτὶ οὔτε λάμπαν ἐντὸς φλέγουσαν, οὔτε πῦρ, οὔτε ζῶα, οὔτε ἄνθη· διότι πάντα ταῦτα καταστρέφουσι τὸν

ἀέρα. Τὰ ἄνθη ταῦτα μάλιστα ἐπιφέρουσι κεφαλαλγίαν, σκοτοδίνην, συγκοπὴν, σπασμοὺς, ναυτίαν, καὶ ὑπνωδίαν· διότι αἱ ὀσμαὶ ἐπενεργοῦσιν ἐπὶ τοῦ ἐγκεφάλου. Ἐν γένει ἡ εἰσπνοὴ τῶν μὴ πνευστῶν ἀερίων ἐπιφέρει διατάραξιν τῶν αἰσθήσεων καὶ τῶν τῆς θελήσεως κινήσεων.

Ὁ καθαρὸς ἀὴρ ζωογονεῖ τὴν ἀναπνοὴν, ἡ ἀναπνοὴ ζωογονεῖ τὴν τῶν μυῶν δύναμιν, ἡ τῆς ἀναπνοῆς κίνησις τοῦ θώρακος εὐκολύνει τὴν πέψιν, ἡ ὄρεξις καὶ ἡ δύναμις τῆς πέψεως αὐξάνουσι ἐκ τῆς ἀναπνοῆς καθαροῦ ἀέρος καὶ ἐλαττοῦνται ἐκ τοῦ ἀκαθάρτου· διότι ἐκ τοῦ ἀκαθάρτου ἀέρος τὸ αἷμα γίνεται μᾶλλον φλεβῶδες, μελανὸν, μὴ πρὸς πέψιν καὶ θρέψιν κατάλληλον.

Πόσον δὲ δύναταί τις νὰ διαμένῃ ἀβλαβῶς ἐν θαλάμῳ ἔχοντι διεφθαρμένον ἀέρα; τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τῆς ἡλικίας, κράσεως, ἰδιοσυγκρασίας, γένους, κλίματος, τοποθεσίας, ἕξεως κλπ.

Οἱ λεμφικοὶ καὶ οἱ νευρικοὶ ἀνέχονται μᾶλλον τὸν μὴ ἀνανεούμενον ἀέρα καὶ μετρίως ἀνανεούμενον παρὰ οἱ αἱματώδεις καὶ οἱ μυώδεις· ἡ γυνὴ μᾶλλον τοῦ ἀνδρὸς, αἱ ἔγκυοι ὅμως ἔχουσιν ἀνάγκην ἀέρος καθαροῦ μήτε πολὺ ξηροῦ μήτε πολὺ ὑγροῦ. Ἡ στέρησις καθαροῦ ἀερος ἐπιφέρει εἰς τὰς θηλαστρίας, καίτοι καλῶς ἐχούσας, βλάβην καὶ ἐλάττωσιν γάλακτος καὶ βλάβην τῇ ὑγιείᾳ αὐτῶν. Ἡ ἕξις ὅμως ἐπιφέρει ἀνοχὴν ἀναπνοῆς διεφθαρμένου ἀέρος, φυλακισμένοι ηὐχαριστοῦντο μᾶλλον ἐν τῇ διαμονῇ ἀέρος φυλακῆς, ὡσαύτως καὶ οἱ ἐν τοῖς μεταλλείοις ἐργαζόμενοι.

Οἱ γέροντες, ἔχοντες ἀτροφίαν τῶν ἀναπνευστικῶν ὀργάνων καὶ ἐλάττωσιν τῆς ἀναπνευστικῆς δυνάμεως ἀνέχονται τὸν ἀκάθαρτον ἀέρα. Οἱ ἱστοί των δυσχερῶς διαπερῶνται ἐκ τῶν μιασμάτων, διὰ τοῦτο καὶ σπανίως προσβάλλονται ἐκ τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, ἀλλὰ καὶ οὗτοι αἰσθάνονται τὰς μεγάλας ὠφελείας τοῦ καθαροῦ ἀέρος.

Ὁ ἀκάθαρτος ἀὴρ τῆς οἰκίας ἐπενεργεῖ βλαβερῶς ἐπὶ τῶν παιδίων· διότι ἡ ἀναπνοὴ αὐτῶν εἶνε ζωηροτέρα, αἱ ἐκκρίσεις ἄφθονοι καὶ ἡ ἀπορρόφησις ταχεῖα· διὰ τοῦτο ἀποθνήσκουσι περισσότερα παιδία εἰς γειτονίας στενὰς καὶ περιωρισμένας. Ὅσον τὰ παιδία εἶνε μικροτέρας ἡλικίας, τόσον περισσότερον πρέπει νὰ ἐξέρχωνται εἰς περίπατον καλῶς προφυλαττόμενα· ὅσον μᾶλλον ἡλικιοῦνται, τόσον δύνανται νὰ μένωσιν ἐντὸς τῆς οἰκίας, ἀλλ' ὑπὸ καθαρὸν ἀέρα καὶ ζωηρὸν ἥλιον.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ φυσιογνωμίας ἐπὶ τοῦ γυναικείου φύλου τῆς παρούσης ἐποχῆς.

Τὸ κανονικὸν Ἑλληνικὸν ἀρχαῖον σχῆμα τοῦ προσώπου, τὸ ὁποῖον, ὡς ἐκ πολλῶν διδομένων δῆλον γίνεται ὅτι ἐπεκράτει τότε, ἦτον, θεωρουμένου τοῦπροσώπου πλαγίως, νὰ σχηματίζηται ἐπὶ τοῦ μέσου τοῦ προσώπου μικρὰ καμπύλη ἐλλειψοειδὴς γραμμὴ, ἥτις νὰ ψαύῃ τὸ σημεῖον τοῦ ἄνω ἄκρου τοῦ μετώπου, καὶ τοῦ μεσοφρύου, τὴν βάσιν τῆς ῥινὸς καὶ τὸ ἐμπρόσθιον ἄκρον τῆς κάτω σιαγῶνος. ('Ιδὲ παρακειμένην κατατομήν).

Κατατομὴ (profil) τοῦ προσώπου τοῦ σοφοῦ Ἀριστοτέλους.

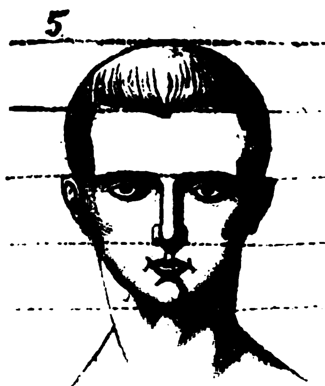

Κάτοψις κανονικοῦ προσώπου διῃρημένου εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη

Τὰ τέσσαρα ταῦτα σημεῖα πρέπει ν' ἀπέχωσιν ἐξίσου ἀπ' ἀλλήλων. ('Ιδὲ ἄνωθι κάτοψιν.) Ἡ ῥὶς (μύτη) νὰ ἦνε σχεδὸν εὐθεῖα καὶ ν' ἀποτελῇ μικρὰν γωνίαν μετὰ τοῦ μετώπου ἐπὶ τῆς ῥίζης τῆς ῥινός.

Τετράκις τὸ μῆκος τοῦ ὀφθαλμοῦ ν' ἀποτελῇ τὸ πλάτος τοῦ προσώπου.

Ταῦτα καὶ ἄλλα τινα προσόντα ἀποτελοῦσι τὸ κανονικὸν καὶ ὡραῖον πρόσωπον.

Ἐάν τις ἤδη παρατηρήσῃ ἐπισταμένως τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν, μόλις μεταξὺ 7 εὑρίσκεται μία ἔχουσα τὰ συστατικὰ ὡραίου προσώπου. Αἱ πλεῖσται ἔχουσι πρόσωπον δυσα-

νάλογον, τοῦ ὁποίου χαρακτηριστικὸν εἶνε κοίλη καὶ ὀξεῖα ἡ ὀγκωμένη ρὶς (ἀνάσιμος) μᾶλλον βραχεῖα (κοντὴ) τοῦ πρέποντος. Μέτωπον ἔχουσι κ υ ρ τ ὸ ν μᾶλλον παρ' ὅσον ἀπαιτεῖ τὸ κανονικὸν μέτωπον.

'Εάν τις παρατηρήσῃ εἰς τὰς ρηθείσας τὴν ἀναλογίαν τοῦ σώματος, εὑρίσκει οὐχὶ καλήν. Τὸ καλὸν σῶμα πρέπει νὰ ἔχῃ τὸ πλάτος τῶν ὠμοπλατῶν ἴσον μὲ τὸ πλάτος τῶν γόμφων. Αἱ πλεῖσται τῶν νῦν ἔχουσι τοῦτο ὀγκωδέστερον τῶν ὠμοπλατῶν, ὁ θώραξ εἶνε κακοσχηματισμένος, αἱ χεῖρες ὡσαύτως. Οἱ πόδες εἰσὶ βραχύτεροι τοῦ δέοντος· τὸ μέσον τοῦ ἀναστήματος τοῦ σώματος κεῖται ὑπὲρ τὴν ἥβην, ἐν ᾧ εἰς τὸ κανονικὸν σῶμα τῆς γυναικὸς πρέπει νὰ κεῖται ὑπὸ τὴν ἥβην. Εἰς πολλὰς τὸ ἀπὸ τὸ γόνυ μέχρι τοῦ ποδὸς διάστημα εἶνε μικρότερον τοῦ ἀπὸ τοῦ γόνατος μέχρι γόμφων, ἐν ᾧ ἔπρεπε νὰ ἦνε ἴσον, καὶ ἡ στάσις καὶ τὸ βάδισμα, καὶ ἡ φωνὴ καὶ ἡ λαλιά, καὶ ἄλλα πολλὰ ἔχουσιν ἄνευ προσηκούσης ἁρμονίας.

'Η τοιαύτη δυσαναλογία καὶ δυσμορφία τῶν πλείστων παρ' ἡμῖν γυναικῶν ἄγει αὔξουσα· παλαιότερα ἦτον ὀλιγωτέρα. Πόθεν προέρχεται τοῦτο; ποῖα τὰ αἴτια; 'Ιδοὺ τὸ σπουδαῖον ζήτημα. 'Επὶ 20 ἔτη ἀπησχολήσαμεν τὰς παρατηρήσεις ἡμῶν καὶ εἰς πολλὰ αἴτια ἀπεδώκαμεν τ' ἀποτελέσματα· τὰ μᾶλλον ἐπενεργοῦντα εἰσὶν ἡ δίαιτα καὶ ἡ ἀγωγή, ὁ ἐπείσακτος πολιτισμός, κλπ. Μεταξὺ τούτων τὸ μᾶλλον ὑπερισχύσαν εἶνε ἡ μὴ καλὴ συμβίωσις τῶν ἀνδρογύνων ἐν ὁμοφροσύνῃ καὶ οἰκιακῇ εἰρήνῃ. ἐν ἀμοιβαίᾳ εἰλικρινῇ ἀγάπῃ. 'Η γαληνιαία καὶ χαρίεσσα κατάστασις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς παράγει τέκνα ἐναρμόνια σωματικῶς, τοῦτο ἀρχαιόθεν ἡ παρατήρησις λέγει. 'Εβεβαιώθη ὅτι τὰ συλλαμβανόμενα τέκνα ἐν θορύβῳ καὶ ψυχικῇ ταραχῇ γίνονται ἄσχημα καὶ κακοσχηματισμένα καὶ βαρύκοα.

Εἶνε βεβαιωμένον φυσιολογικῶς ὅτι αἱ ψυχικαὶ καὶ σωματικαὶ διαθέσεις τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῆς γυναικὸς ἐν ὥρᾳ συλλήψεως ἐπηρεάζουσι μεγάλως ἐπὶ τῆς διαμορφώσεως σωματικῶς καὶ πνευματικῶς τοῦ ἐμβρύου, καὶ μάλιστα τοῦ θηλέου· αἱ ἐντυπώσεις κατὰ τὴν στιγμὴν τῆς συλλήψεως διαμορφόνουσι τὸ ἔμβρυον, ἐγένετο μέλαν, ἐχούσης τῆς γυναικὸς κατὰ νοῦν αἰθίοπα, ἐγένετο μαλλιαρόν, θεωρούσης τῆς γυναικὸς εἰκόνας ἄρκτων. 'Ο 'Ιακὼβ ἵνα γεννήσωσι

τὴν ἡβικὴν καὶ ἀνδρικὴν ἡλικίαν, ὡσαύτως καὶ εἰς τὰς γυναῖκας. Τότε ἡ τοιαύτη ἐπίσταξις εἶνε μᾶλλον ὠφέλιμος ὅταν γίνεται μετρία.

Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐπισυμβαίνει αὐτομάτως εἰς τὰ παιδία τὰ ἀπὸ τοῦ δεκάτου ἔτους, συχνότερον εἰς τὰ ἄρρενα, τὰ ἔχοντα κράσιν αἱματολεμφικὴν, συμβαίνει δὲ κατὰ τὸ ἔαρ καὶ τὸ θέρος μᾶλλον.

Γίνεται καὶ συμπτωματικὴ ἐκ μεγάλου βηχὸς ἐν τῷ κοκκίτῃ, ἐκ πολύποδος ἢ ἕλκους τῆς ῥινός· ἐπισυμβαίνει ἐνίοτε καὶ κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τοῦ τυφοειδοῦς πυρετοῦ, καὶ ἐν γένει εἰς τοὺς καχεκτικούς. Συμβαίνει ἐνίοτε καὶ εἰς πᾶσαν ἡλικίαν ὅταν ὑπάρχῃ δυνατὸς σπασμωδικὸς βήξ.

Πρὸς ἐπίσχεσιν τῆς αἱμορραγίας ταύτης πρέπει ὁ πάσχων νὰ μένῃ ὄρθιος ἢ καθήμενος, καὶ οὐχὶ κατακεκλιμένος. Ἐπίθες ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ τοῦ βρέγματος ψυχρὸν ὕδωρ ἢ πάγον· πίεσον διὰ τοῦ δακτύλου τὸν ῥώθωνα ἔνθεν ῥέει τὸ αἷμα, καὶ διατήρει οὕτω ἐπὶ πολύ. Λάβε ἓν δράμι περχλωρούχου σιδήρου καὶ ἕνωσον μετὰ 30 δραμίων ὕδατος, καὶ εἰσρόφα πρὸς τὴν ῥέουσαν κοιλότητα τῆς ῥινὸς, ἢ ἔγχυσον διὰ κλυστῆρος, ἢ ἔμβρεξον ὄγκον βάμβακος ἢ ξαντοῦ καὶ θὲς ἐντὸς τῆς ῥινὸς πρὸς τ' ἄνω ἐλαφρῶς. Ἀνύψωσον καθέτως τοὺς βραχίονας, ἢ δέσον τούτους ὑπὸ τὸν δελτοειδῆ μῦα· ὁ πάσχων ἔστω ἐν θαλάμῳ μὴ θερμῷ. Ἐὰν ἐπιμένῃ ἐπικινδύνως, ἐπίθες πανία (ὀθόνια) ἐμβρεγμένα εἰς ψυχρὸν ὕδωρ ἐπὶ τῶν γεννητικῶν μορίων, ἢ ἐπὶ τῆς ἔσω χώρας τῶν μηρῶν.

Κοινῶς θεραπεύουσιν οὕτως· Ἐπίθες καὶ πίεσον ἐπὶ τοῦ μεσοφρύου νόμισμα δραχμῆς ἢ πεντάρας. Περίστριψον χαρτὶ μέλαν στράτσον, καὶ θὲς ὑπὸ τὴν γλῶσσαν· ἐπίδεσον διὰ νήματος ὑπὸ τὸν ὄνυχα τὸν παραμέσον δάκτυλον τῆς χειρὸς τοῦ ῥέοντος ῥώθωνος.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ εὐκαλύπτου τοῦ σφαιροειδοῦς

Ἀπὸ τοῦ 1854 τὸ δένδρον τοῦτο μετεφυτεύθη εἰς Γαλλίαν, καὶ ἔκτοτε ἐγράφησαν πολλὰ καὶ διάφορα περὶ τῶν ἰδιοτήτων αὐτοῦ ὑπὲρ καὶ κατά.

Τὸ δένδρον τοῦτο κατάγεται ἐκ τῆς Αὐστραλίας. Ἀποκτᾷ ἐνίοτε ὕψος μέχρις 100 μέτρων, καὶ περιφέρειαν τριάκοντα μέτρων πρὸς τὴν ῥίζαν.

Ὑπάρχει ὑπὸ πολλὰ εἴδη. Τὸ μᾶλλον σπουδαιότερον εἶδος εἶνε τὸ λεγόμενον εὐκάλυπτος σφαιροειδής, ὃν οἱ Ἄγγλοι καλοῦσι ἀδάμαντα τῶν δασῶν· παράγει ἄνθη σφαιροειδῆ.

Ὁ εὐκάλυπτος εἶνε ἰσχυρόν δένδρον· εὐχαριστεῖται νὰ φύεται ὑπὸ τὸν Ἥλιον· εἶνε ἀειθαλλής· ἀρέσκεται εἰς γῆν τιτανώδη σιλικώδη· τὸ ξύλον του εἶνε λίαν σκληρὸν καὶ ἀντέχον· ἐν τῇ Αὐστραλίᾳ ὁ εὐκάλυπτος εἶνε ὡς ἡ δρῦς ἐν Εὐρώπῃ. Τὸ ξύλον αὐτοῦ δὲν προσβάλλεται εὐκόλως ἐκ τῶν ἐντόμων, τὰ ὁποῖα προσβάλλουσι τ' ἄλλα ξύλα, καὶ μάλιστα τὰ τῶν πλοίων· ὡσαύτως ὀλίγον ἐπηρεάζεται καὶ παρὰ τῆς ὑγρασίας καὶ ξηρασίας. Τὰ φύλλα αὐτοῦ καὶ αἱ κορυφαὶ (θαλλοὶ) παράγουσι διὰ τῆς ἐπισταλάξεως ἔλαιον πτητικόν, τὸ ὁποῖον διαλύει τὴν καφουρὰν, τὴν μαστίχην, καὶ ἄλλο ἔλαιον (μὴ πτητικὸν) τὸ ὁποῖον καίει ἄνευ ὀσμῆς καὶ καπνοῦ, καὶ ὁμοιάζει πολὺ μετὰ τοῦ ἐλαίου τῆς τερεβινθίνης.

Ὑπὸ τὴν ἐπίρροιαν τοῦ ὀξυγόνου καὶ τῆς ὑγρασίας τῆς ἀτμοσφαίρας παράγει ὕλην καφουροῦχον πικρὰν καὶ πτητικήν, διαχύνεται ἡ ὕλη αὕτη ὑπὸ ἀτμοὺς εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν, φονεύει καὶ καταστρέφει πᾶν ζωΰφιον μιασματικόν. Διὰ τοῦτο καταστρέφει τὰ ἑλώδη μιάσματα, καὶ ὅπου ὁ εὐκάλυπτος ὑπάρχει, ἐκεῖ ὁ διαλείπων πυρετὸς δὲν ὑπάρχει. Τοῦτο ἤδη εἶνε ἀδιαφιλονείκητον.

Τὸ πολύτιμον τοῦτο φυτὸν βλαστάνει ταχέως, καὶ εἰς 24 ὥρας ἀπορροφᾷ ὕδωρ δεκαπλάσιον τοῦ βάρους του· ἀνάλογος ἀριθμὸς δένδρων ἀρκεῖ ν' ἀποξηράνῃ καὶ νὰ καταστήσῃ ὑγιεῖς ἑλώδεις τόπους. Πολλὰ γεγονότα ἐπὶ διαφόρων τόπων ἐβεβαίωσαν τοῦτο.

Τὸ πτητικὸν ἔλαιον τοῦ εὐκαλύπτου εἶνε ἀντιπυρετικόν, ὡς ἡ Κινίνη.

Ὁ ξηρὸς φλοιὸς τοῦ εὐκαλύπτου, ὅστις ἀποσπᾶται κατ' ἔτος αὐτομάτως, ἐμπεριέχει ἀρκετὸν ποσὸν βυρσοδεψικῆς ὕλης· τοῦτον μεταχειρίζονται πρὸς βυρσοδεψίαν ἐν Αὐστραλίᾳ, Παρτογαλλίᾳ, Ἰσπανίᾳ κλπ. ὁ φλοιὸς οὗτος παρέχει ὀσμὴν ἰδίαν εὐάρεστον εἰς τὴν ὄσφρυσιν. Ἴσως ἡ εὐώδης ὀσμὴ τοῦ τελατινίου ἐκ τούτου παράγεται.

Τὸ ξύλον τοῦ εὐκαλύπτου χρησιμευει πρὸς πλεῖστα ἔργα.

Δὲν εὐδοκιμεῖ εἰς ψυχρὰ κλίματα, καὶ εἰς εἰς μάτην ἠθέλησαν νὰ τὸν ἐκκλιματίσωσιν εἰς τὰ ψυχρὰ μέρη τῆς Εὐρώπης. Εὐδοκιμεῖ δὲ εἰς τὰς παραλίας χώρας τῆς μεσογείου.

Παρὰ τοῖς παραλίοις τῆς Ἑλλάδος, τῆς τε Πελοποννήσου καὶ τῆς Στερεᾶς, ἰδίως ἔνθα ἐπικρατοῦσι διαλείποντες πυρετοὶ ὁ εὐκάλυπτος χάριν τῆς δημοσίου ὑγιείας πρέπει νὰ πολυπλασιασθῇ· καθ' ὅσον καὶ τὰς ἑλώδεις καὶ τελματώδεις γαίας ἀποξηραίνει καὶ χρησίμους γεωργικῶς καθίστησι τοὺς ἀγροὺς, καὶ τὰ μιάσματα καταστρέφει, καὶ τὴν ὑγίειαν ἐνισχύει τῶν κατοίκων εἰς τοιαῦτα μέρη· καὶ τὸ δένδρον αὐτὸ δύναται κατὰ πολλὰ καὶ μεγάλως νὰ χρησιμεύσῃ.

Ἡ Κυβέρνησις ὀφείλει νὰ ἐπιστήσῃ ἰδίαν μέριμναν ἐπὶ τοῦ ἀντικειμένου τούτου, καὶ νὰ ἐμφυτεύῃ εὐκαλήπτους εἰς τὰς δημοσίας ὁδοὺς ἀντὶ παντὸς ἄλλου μὴ καρποφόρου δένδρου.

Ἐγένετο χρῆσις τῶν φύλλων τοῦ εὐκαλύπτου εἰς ἔμβρεγμα κατὰ τοῦ διαλείποντος πυρετοῦ· ὠφελεῖ κατά τι οὐχὶ καὶ πολύ· διότι μικρὸν ποσὸν λαμβάνει ὁ πάσχων ὕλης ἀντιπυρετικῆς ἢ μᾶλλον ἐλαιώδους ἐκ τῆς ἐμβροχῆς τῶν ὀλίγων φύλλων αὐτοῦ.

Ζ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ.

Εἰδικότης φαρμάκων.

Γαλακταγωγά.

Καλοῦνται γαλακταγωγὰ ὕλαι τινὲς, αἱ ὁποῖαι λαμβανόμεναι παρὰ γυναικὸς θηλαζούσης αὐξάνουσι τὸ ποσὸν τοῦ γάλακτος. Αἱ κυριότεραι τούτων εἰσὶν ἡ ὑδροχλωρικὴ ἀμμωνία (νισιαντίρι,) τὸ γλυκάνισον, ἡ ρίζα ἀγγελικῆς, τὰ ἱδρωτικὰ, ἡ πόσις ἀφθόνου χλιαροῦ ὕδατος. κλπ.

Ἀντιγαλακτικά.

Καλοῦνται ἀντιγαλακτικὰ ὕλαι τινὲς, αἱ ὁποῖαι λαμβανόμεναι ἐσωτερικῶς ἢ ἐπιτιθέμεναι ἐπὶ τῶν μαστῶν ἐμποδίζουν τὴν ἐξακολούθησιν τῆς παραγωγῆς γάλακτος.

Τὰ ἐσωτερικῶς λαμβανόμενα εἰσὶ τὸ τεύκριον σκόρδον, φυτὸν φυόμενον εἰς ὑγροὺς τόπους, τοῦ ὁποίου τὰ φύλλα τριβόμενα ἐν τοῖς δακτύλοις παρέχουσιν ὀσμὴν σκόρδου. Τὰ διουρατικὰ, τὰ καθαρτικὰ ὅταν μάλιστα ἀποτελῶνται ἐκ τῆς θειϊκῆς σόδας ἢ θειϊκῆς ποτάσσης. Τὸ τσάϊ, ἡ ἑλξίνη (ἀνεμόχορτον), ἡ φασκομηλέα, τὰ ἐπὶ τῶν μαστῶν ἐπιθέματα ἐκ καφουρᾶς, ἀρωματικῶν ὑλῶν, ἐκ σαπωνάδος· προσέτι ὁ ἡδύοσμος τεθειμένος ἐπὶ τῶν φλεβῶν τῶν μαστῶν παρὰ τὴν μασχάλην, ἔμπλαστρον διὰ κωνίου (τσικούτας,) σικύαι

(βεντούζαι) ἐπὶ τῆς ἄνω χώρας τοῦ δελτοειδοῦς μυὸς, ἢ ἐπὶ τῶν ὠμοπλατῶν. Ἐκδόρια ἐπὶ τῶν χειρῶν καὶ ποδῶν, ἐπίθεσις ἐπὶ τῶν μαστῶν βάμβακος, ἀποχὴ ὑγρῶν φαγητῶν, κλπ. μὴ συνεχῶς θηλάζειν, πίεσις ἐλαφρὰ ἐπὶ τῶν μαστῶν, τροφὴ τονικὴ, ποδόλουτρα, ἐπαλοιφαὶ ἐπὶ τῶν μαστῶν δι' ἀλοιφῆς ἀμμωνίας (λινιμέντο βολάτιλε)· ἡ διαμονὴ ἐν ἀκαθάρτῳ ἀέρι, κλπ.

ΟΙΚΙΑΚΑΙ ΣΚΕΥΑΣΙΑΙ.

Κατὰ τῶν χυρσῶν τῶν ἐγκύων.

Λάβε βορικῆς σόδας	δρ.	2.
ὀπίου (ἀφιονίου) καθαρισμένου	,,	1.
παχυμύρου (ἀλοιφῆς).	,,	8.

μῖξον κτλ. ἐπάλειφε τὸ μέρος πρωῒ καὶ ἑσπέρας.

Κόλλα πρὸς συγκόλλησιν.

Λ.	Κόμμι λάκκας	2.
	Νάφθας ἐμπορίου	1.

Ἑνωσόν. Ὅταν θέλῃς νὰ τὴν μεταχειρισθῇς θέρμανον ταύτην εἰς θερμότητα βράζοντος ὕδατος, καὶ θερμὴν μεταχειρίσθητι.

Ἄλλη.

Κόλλας (gelatina) μέρη 5. χρωμικῆς τιτάνου μέρος 1. μῖξον, εἶνε ἀδιάλυτος ἐν ὕδατι.

Ἄλλη.

Θειικῆς ἀλουμίνης (στύψης) δρ. 1. ὕδατος ὀλίγου πρὸς διάλυσιν, καὶ διαλύσεως πυκνῆς κόμμεος ἀραβικοῦ, ἔνθα πρόσθες καὶ σταγῶνος νιτρικοῦ ὀξέος· μῖξον πάντα.

ΙΑΤΡΙΚΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Κατὰ τῆς δυσπεψίας καὶ γαστραλγίας.

Λάβε ζωμοῦ βουγλώσσου (βοϊδογλώσσου φυτοῦ), πρόσθες ὀπὸν λεμονίου ἕως οὗ κατασταθῇ τὸ ὑγρὸν γαλακτῶδες. Λάμβανε ἐκ τούτου ἀνὰ ἓν κοχλιάριον μέγα πρωῒ, μεσημέρι, καὶ ἑσπέρας.

Κατὰ ανασαρχας, καὶ ἐρισυπέλατος.

Ποσὸν πτέρης (φτέρης φυτοῦ) βράσον εἰς 5 ὀκάδας ὕδατος, καὶ πίε συνεχῶς ἀντὶ ὕδατος. Ἐπίθετε δὲ καὶ πανία ἐμβρεγμένα μετὰ τούτου ἐπὶ τοῦ ἐρισυπέλατος ψυχρά.

Κατὰ ἄσθματος.

Τὸ καπνόχορτον (καπνία) βραζόμενον ἐν ὕδατι καὶ λαμβανόμενον πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀνὰ ἕνα κυαθίσκον (κουπάκι).

ΙΑΤΡΙΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΑΙ.

Ἀξιότιμε Κύριε Πύρλα.

Πρὸ 6 μηνῶν ὑποφέρει ἡ θυγάτηρ μου ἀπὸ ἐπίσχεσιν τῶν ἐμμήνων της, ἥτις τῇ ἐπῆλθεν ἐκ κρυολογήματος, καὶ κατέστη ἀναιμική.

Ὁ ἰατρὸς τῇ ἔδωκε κατ' ἀρχὰς καταπότια, καὶ πρὸ 40 ἡμερῶν σίδηρον Μπραβαί· τὴν διέταξε δὲ νὰ κάμῃ καὶ ψυχρολουσίαν μὲ βρεγμένον σινδόνι, καὶ κατόπιν θαλάσσια λουτρὰ, ἀλλ' ἕνεκα τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ἀκαταστασίας δὲν ἔκαμεν ἔναρξιν.

Ἐπειδὴ δὲ δὲν τῇ ἐπῆλθεν οὐδεμία βελτίωσις, εἰς δὲ τὸν "Φοῖβον,, δὲν ποιεῖτε περὶ ἐμμήνων λόγον, σᾶς παρακαλῶ νὰ μοὶ γράψητε τὴν συμβουλήν σας, καὶ θὰ μὲ ὑποχρεώσητε πολύ.

Ὄρεξιν ἔχει, καὶ διάθεσιν, ἀλλ' ἐνίοτε μελαγχολεῖ· τρώγει δὲ κρέας, καὶ πίνει ὀλίγον κρασὶ μαῦρον.

Διατελῶ μεθ' ὑπολήψεως.

Ὁ συνδρομητής σας.

Ἀπ. Ἡ θηγάτηρ Σας λαμβανέτω ἐκ τοῦ κάτωθι σημειουμένου φαρμάκου ἀνὰ 30 στάγματα ἐντὸς ἡμίσεως μικροῦ κυάθου ὕδατος κατὰ πᾶσαν πρωΐαν νῆστις καὶ ἑσπέραν ἐν ὥρᾳ ὕπνου. Νὰ γείνῃ μικρὰ φλεβοτομία ἐπὶ τοῦ ποδὸς ὀλίγον πρὸ τῆς πανσελήνου. Ν' ἀπέχῃ τῶν ὀξινῶν. Νὰ ἐξέρχηται εἰς περίπατον περὶ τὴν δύσιν τοῦ Ἡλίου. Οὐδόλως ψυχρολουσία · ὠφεληθήσεται ἐκ τῶν χλιαρῶν λουτρῶν ἐν λουτῆρι.

Λαβ. βάμματος σιδήρου ἐντρυγίου δρ. 8. β. ἀλόης δρ. 4 β. σμύρνας δρ. 2. (βράθυος) Σαβίνης δρ. 2. β. πηγάνου 2. β χαμαιμήλων δρ. 2. β. κρόκκου δρ. 2. β. νάρδου δρ. 2. μῖξον

Μὴδυνάμενος ὁ συγγραφεὺς τοῦ Φοίβου νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς ἀπαντήσεις δι' ἰατρικὰς συμβουλὰς εἰς τοὺς ἁπανταχόθεν ἐρωτῶντας δι' ἐπιστολῶν, εἰδοποιεῖ ὅτι τοιαῦται ἰατρικαὶ ἀπαντήσεις θέλουσι γίγνεσθαι πρὸς μόνους τοὺς συνδρομητὰς τοῦ Φοίβου καὶ τῆς Γεωργικῆς ἐπὶ ἀποστολῇ σὺν τῇ ἐρωτήσει φραγ. 5· διὰ τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ γραφείου.

ΠΑΝΤΟΙΑ.

Ἰδέαι τῶν ἀρχαίων Αἰγυπτίων περὶ ψυχῆς

Οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι κοινῶς ἐδόξαζον ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶνε σῶμα ὅμοιον καθ' ὅλα μὲ τὸν ἄνθρωπον· σύγκειται ἐξ ὕλης λεπτοτάτης, ἣν οὐδεὶς ἠδύνατο ὁρᾶν, οὔτε ἅπτεσθαι, οὔτε διὰ ἄλλης αἰσθήσεως ἀντιλαμβάνεσθαι. Ἡ τοιαύτη ψυχὴ ἔτρωγεν, ἔπινεν, ἐνεδύετο, ἐκαλλωπίζετο· ἤρχετο καὶ ἀπήρχετο εἰς τὸν τάφον τοῦ σώματος, καὶ ἀπήτει νὰ ἔχῃ κατοικίαν μετὰ ἐπίπλων καὶ ἐσόδων. Ὅθεν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ τὸ σῶμα διαρκές, διὰ τοῦτο καὶ ἐβαλσαμοῦτο καλῶς ὁ νεκρὸς ὅπως μένῃ διαρκής, καὶ νὰ φυλάττηται ὑπὸ τὴν γῆν ἀσφαλῶς. Ἐὰν κατεστρέφετο τὸ σῶμα ἡ ψυχὴ δὲν εἶχε πλέον τὸ κατοικητήριόν της. Ὅθεν πρὸς ἀσφάλειαν ἐποίουν ἄγαλμα ὁμοιόμορφον ἐξ ὕλης στερεᾶς, καὶ ἵνα μὴ καὶ τοῦτο καταστραφῇ, ἐποίουν πολλὰ ἀντίτυπα.

Οἱ τότε σπουδαῖοι Αἰγύπτιοι εἶχον ἄλλας διαφόρους φιλοσοφικὰς δοξασίας περὶ ψυχῆς, καὶ περὶ μὴ ὑπάρξεως ταύτης καὶ τῆς ματαιότητος τοῦ κόσμου· βεβαιοῦται τοῦτο ἐξ εὑρεθέντων παπύρων.

Τῆς εὐδαιμονίας τὰ συστατικά εἰσιν.

Εὐβουλία, ὑγίεια σώματος, εὐτυχία εἰς τὰς πράξεις, ἀπόλαυσις τιμῆς καὶ ὑπολήψεως, εὐπορία τῶν ἐν τῷ βίῳ χρησίμων. Ὁ ἔχων ταῦτα καλεῖται εὐδαίμων.

Ὁ Ἰατρὸς πρέπει νὰ ἦνε ἔμφρων, συνετός, καὶ κατὰ τὸ ῥητὸν νὰ κινῇ τὴν χεῖρα σὺν Ἀθηνᾷ. Διὰ τοῦτο οἱ ἀρχαῖοι παρὰ τῷ ἀγάλματι τοῦ Ἀσκληπιοῦ καὶ τῆς ὑγιείας παρέθετον καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς. Τοιοῦτο ἄγαλμα ὑπῆρχεν τὸ πάλαι ἐν Τεγέᾳ ἔργον τοῦ Παρίου Σκόπα.

ΣΥΓΓΡΑ-

Συνέκδημος ὑγιεινὴ ἔκι
Συνέκδημος Ἰατροδικασ
Ἐγχειρίδιον φυσικῆς πε
Πραγματεία περὶ λουτρω
θεῖσα ἐν τῷ Παραφοίβ
Πραγματεία περὶ τοῦ ἐν
ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν.
Ἱστορία τῶν δι' ὕδατος ὡρ
Πραγματεία περὶ τοῦ Καφ
Διατριβὴ περὶ βαμβακοπυ
Περὶ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας
Περὶ ἄρσεως τῶν κεραυναγ
Χρηστοήθεια τοῦ λαοῦ.
Περὶ τῆς μὴ τομῆς τοῦ κορι
Λόγος πανηγυρικὸς ἐπὶ τῆς
θου τῶν ἐν Τριπόλει ἀνακ
Ἐφημερὶς Βελτίωσις 12 ἐτῶ
Παραφοῖβος ἐτῶν Α'. Β'.
Φοῖβος ἐτῶν Α'. Β'. Γ. Δ' ἐξα
Γεωργικὴ ἐξακολουθεῖ.
Ἐφημερὶς Ἥλιος ἐξακολουθεῖ

Πωλοῦνται ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ
μάτων τοῦ κ. Ι. Π. Πύρλα
Συνέκδημος ὑγιεινὴ ἔκδ. Β.'
,, Ἰατροδικαστικ
Ἐγχειρίδιον φυσικῆς πειραμα
Πραγματεία περὶ τῶν λουτρῶν
Πραγματεία περὶ τοῦ Καφὲ...,
Πραγματεία περὶ τοῦ ἐν Ἑλ
πολιτεύματος ὑπὸ φυσικὴν ἔ
Περὶ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας χολ.
Φοῖβος" τῶν ἐτῶν Α', Β', καὶ Γ'
Παραφοῖβος" Α'. καὶ Β'. ἔτους
Γεωργικὴ,, ἐτησία συνδρομὴ . .
Ἡ ἀθωότης θριαμβεύουσα ,,
Ἱστορία τῶν δι' ὕδατος ὡρολογίων
Χρηστοήθεια τοῦ λαοῦ . . .
Περὶ τῆς μὴ τομῆς τοῦ κορινθιακοῦ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΟΥ

ΦΟΙΒΟΣ

ΕΠΙΜΗΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΤΗΣ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΤΗΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ
ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΕΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

Ἐτησία συνδρομὴ δραχ. ν. 3, προπληρωτέας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

ΕΤΟΣ Δ'.—Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Σεπτεμβρίου 1882.—ΑΡ. 10.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ μιασμάτων καὶ μολυσμάτων.

(συνέχεια προηγουμένου φύλλου)

Ὅτι μὲν ἐν τῷ ἀέρι ὑπάρχουσι τὰ μιασματικὰ μικροζωδάρια, δῆλον τοῦτο γίνεται ἐκ τοῦ ἑξῆς πειράματος.

Ἐὰν ἐν ἀγγείῳ τεθῇ ὕδωρ ἀποστελούμενον διὰ πυρακτώσεως τῶν ἀτμῶν ὕδατος, ὅπερ γίνεται ὅταν ἀτμοὶ ὕδατος διέρχωνται διὰ πεπυρακτωμένου σωλῆνος πλατίνης· διότι οὕτω καταστρέφεται πᾶσα ὀργανικὴ ὕλη, ἥτις ἐνδέχεται νὰ ὑπάρχῃ ἐν τοῖς ἀτμοῖς, οὗτοι δὲ ἀπολήγουσιν ἐντὸς ἀγγείου καθαροτάτου καὶ ψυχροῦ, ἔνθα συμπυκνοῦνται καὶ κατακρημνίζονται εἰς ὕδωρ. Ἐὰν τὸ ὕδωρ τοῦτο ἐκτεθῇ ὑπὸ τὴν ἀτμοσφαῖραν ἤρεμον ἐπί τινας ἡμέρας, καὶ εἶτα ἐξετασθῇ διὰ τοῦ μικροσκοπίου, διορῶνται ἐν αὐτῷ μικροζωδάρια. Πόθεν λοιπὸν ταῦτα παρήχθησαν, ἀφ' οὗ τὸ ὕδωρ ἦτο τοσοῦτον καθαρόν; βεβαίως ἐκ τῆς ἐπαφῆς τοῦ ἀέρος μετὰ τῆς ἐπιφανείας

τοῦ ὕδατος· ὁ δὲ ἀὴρ εἶχε ταῦτα. Ἡ ἀλ
πιβεβαιοῦται καὶ δι' ἄλλου πειράματος ἀντι
ἐντὸς φιάλης, ἐχούσης ὕδωρ κεκαθαρισμέ
προηγούμενον τρόπον, προστεθῇ ἀὴρ πάνυ
τοιοῦτος καθίσταται ἐὰν διοχετευθῇ διὰ πε
σωλῆνος πλατίνης, ὡς ἐγένετο καὶ διὰ τοὺς ἀτμ
τος εἰς τὸ προγενέστερον πείραμα, καὶ καλῶς
τὸ στόμιον τῆς φιάλης ἵνα μὴ συγκοινωνῇ ὁ ἐν
ἀὴρ μετὰ τοῦ ἐκτὸς ἀτμοσφαιρικοῦ, καὶ ἀφεθῇ
ἤρεμον τὸ ὕδωρ, εἶτα ἐξετασθῇ μικροσκοπίῳ,
ρίσκονται ἐν αὐτῷ μικροζωδάρια. Δῆλον ἐκ τοῦ
ὅτι τοιαῦτα δὲν ὑπῆρχον ἐν τῷ κεκαθαρισμένῳ ἀ
συγκοινωνοῦντι μετὰ τοῦ ἀτμοσφαιρικοῦ. Ὅθε
ζωδάρια ὑπάρχουσι κολυμβοῦντα ἐν τῷ ἀτμοσφα
καὶ ἐκ τούτου μεταδίδονται καὶ εἰς τὸ ὕδωρ.

Ὁ Πάστερ ἀπέδειξεν ὅτι ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῶν
θαλάμων νοσοκομείου εὑρίσκονται προσκεκολλη
θη μικροζωδαρίων ἰδίως μικρόκοκκοι καὶ βακτήρια
πεδείχθη πειραματικῶς· διότι ἀφ' οὗ ἀπεπλύνθησα
τοῦ θαλάμου ἐκ καθαροῦ ὕδατος, ἐξητάσθη τοι
σκοπικῶς καὶ εὑρέθησαν σμήνη ἐν τῷ ὕδατι ἐκ τῶν ρη.
κροζωδαρίων, εὑρέθησαν καὶ σφαιρίδια πύου καὶ σ
ράσιτοι (epiphysaires) κλπ. Τὸ αὐτὸ εὗρον καὶ οἱ
Χελβώνης, Ἐλεσέτης, Νεπβὼς. Ὅπου εἰσὶ νοσοί
ὁ ἀὴρ τοῦ θαλάμου αὐτῶν οὐ καλῶς ἀνανεοῦται, τοια
ροῦσι τὸν ἀέρα

Καὶ ὅτι ἐνυπάρχουσιν ἐν τοῖς χυμοῖς νοσοῦντος
δάρια ἰδίας φύσεως κατὰ τὸ εἶδος τῆς νόσου, δῆλ
γίνεται ἐὰν ἐν μικροσκοπίῳ ἐξετασθῇ χυμὸς νοσοῦντος,
λόνης ἐμβραχεῖσα ἐν τοιούτῳ χυμῷ παρέχει σμήνη
ζωδαρίων, π. χ ὁ χυμὸς τοῦ ἄνθρακος παρέχει τὸ εἶδ
νο τῶν μικροζωδαρίων, ἅπερ καλοῦνται Βακτηρί
δὲ Ἰατρὸς Καλισβούρης περιέγραψε δύο ἴδια εἴδη μ
δαρίων εὑρισκομένων ἐν τῷ μολύσματι τῆς συφίλιδ
ἓν ἀνάγεται εἰς τὴν σύφιλιν, τὴν ἀρχίζουσαν ἐξ
(καρκίνου συφιλικοῦ), καὶ εἶτα διαδιδομένην ἐφ' ὅλ
διοργανισμὸν, τὰ μικροζωδάρια ταῦτα εἰσδύουσιν εἰς
τοὺς ἱστοὺς, εἰς τοὺς χόνδρους, καὶ εἰς αὐτὰ τὰ ὀστᾶ.
ἄλλο εἶδος ἀνάγεται εἰς τὴν βλενόρροιαν, ἐμφωλεύει ἐ
ἐπιθηλίοις τῆς βλενομεμβράνης.

Ἡ νόσος τ ρ ι χ ί ν η, ἥτις γεννᾶται εἰς τοὺς χοίρους, τοὺς τρεφομένους ἐξ ἀκαθάρτων καὶ σηπτικῶν ὑλῶν, καὶ ἥτις μεταδίδεται καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν φαγόντα ἐκ τῆς σαρκὸς τοιούτου χοίρου, ἐβεβαιώθη ὅτι ἀποτελεῖται ἐκ μυριάδων μικροζωδαρίων ἐχόντων σχῆμα τριχός. Ἄλλοτε παράγει τὸ χοιρινὸν κρέας τὴν Ταινίαν, ἥτις γεννᾶται ἔκ τινων μικροσκοπικῶν ὠῶν ἰδίως εἰς τοὺς τρώγοντας ἄλλαντα.

Οἱ ἀρχαῖοι ἐκ παρατηρήσεως ἁπλῆς ἐγνώριζον τὸ ἐπιβλαβὲς τοῦ χοιρινοῦ κρέατος κατὰ τῆς ὑγιείας τοῦ ἀνθρώπου, καὶ ἀπέδιδον τὴν παραγωγὴν τῶν νόσων ἐ π ι λ ε ύ κ ι α καὶ λέπρα (Πλουτ. συμ. Δ. 5) εἰς τὴν βρῶσιν τοῦ τοιούτου κρέατος.

Καὶ πᾶσα ἄλλη ὕλη ὀργανικὴ ὑφιστᾶσα ζύμωσίν τινα ἤτοι ἀλλοίωσιν τῆς καταστάσεώς της παρέχει μικροζωδάρια. Τὰ παλαιὰ ἄλλαντα καὶ ἀλίπαστα ἐν γένει ὑφίστανται ἐκ τῆς ἀτμοσφαιρικῆς ἐπιρροῆς ἀλλοίωσιν, ἐξ ἧς παράγονται μικροζωδάρια, τὰ ὁποῖα διὰ τῆς βρώσεως τῶν ὑλῶν τούτων εἰσέρχονται εἰς τὸν διοργανισμὸν τοῦ σώματος καὶ πολλαπλασιάζονται, ἐὰν τύχωσι χώρου προσφόρου, καὶ ἐπιφέρουσι νόσον.

Τὸ ἐπιβαβλαβὲς τῶν ταριχευτῶν τροφῶν ἐξ ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς ἦτο γνωστὸν, καὶ ἀπέφευγον τὴν βρῶσιν αὐτῶν, ἐκ τούτου ὑπῆρχε καὶ τὸ ρητὸν «ἐν ἐλλείψει κρέατος, ταρίχῳ στερκτέρον». Οἱ δὲ ἱερεῖς τῶν Αἰγυπτίων ἀπέφευγον τὴν βρῶσιν καὶ αὐτοῦ τοῦ ἅλατος, διότι ἐνόμιζον, ὡς ὁ Ἀναξαγόρας ἔλεγεν, ὅτι ἔχει ἐν ἑαυτῷ πολλὰ μικροζωδάρια. (Πλουτ. Ἰσιδ. Ὀσ. δ.). Ἀλλ' ἡ ἰδέα αὕτη οὐδόλως ἀληθείας ἔχει διότι τὸ ἅλας οὐδὲν ἐμπεριέχει ζωδάριον, ὑπελάμβανον τοῦτο ὡς ἐκ τῆς ἁλμηρᾶς ἰδιοτητος αὐτοῦ, καὶ τῆς ὁμοιότητος μετὰ τῶν ἀλιπάστων. Ὁ τυρὸς ὑφίσταται ζύμωσιν, ἐκ ταύτης ἐνυπάρχουσιν ἐν αὐτῷ ἴδια μικροζωδάρια, ἅπερ μεταμορφοῦνται προϊούσης τῆς ζυμώσεως εἰς τὰ πετάκια. Διὰ τοῦτο εἰς τὸν ἄνθρωπον παράγει ἕλμινθας.

Ἡ φθίνα, ἡ φίνα κοινῶς καλουμένη, νόσος τοῦ σίτου, ἐξ ἧς ὁ τοῦ σίτου κόκκος ἀλλοιοῦται κατὰ τὸ σχῆμα καὶ χρῶμα, προέρχεται ἐκ μικροζωδαρίων, εὑρισκομένων ὑπὸ κατάστασιν κόνεως, πληρούσης τὸ ἔνδον τοῦ κόκκου ἀντὶ τοῦ ἀμύλου, ὅπερ καταστρέφεται παρ' αὐτῶν. Τὰ μικροζωδάρια ταῦτα ἔχουσι σχῆμα ἑλμινθοειδές. Ἔχουσι δὲ τὴν ἰδιότητα τοῦ νὰ διατηρῶνται κατάξηρα ὡς κόνις ἐπὶ πολλὰ ἔτη, ἄνευ φαινομένης τινὸς κινήσεως· ἅμα ὅμως ὑγρανθῶσιν, ἀναλαμ-

χόθεν, ἵνα οὕτω πανταχόθεν ἀνανεοῦτ
στον νὰ ἦνε γωνιαία πρὸς ἀνατολὴν κα

Οἰκία στερουμένη μεσημβρίας στερεῖ
των καὶ τὸ κοινὸν λόγιον «οἰκία, ἣν Ἥλ
βλέπει Ἰατρός»·

Τὰ θεμέλια τῆς οἰκίας δὲν πρέπει νὰ εἰ
φους ὑγροῦ· διότι διὰ τῶν τοίχων ὅλη ἡ ι

Ἡ στέγη τῆς οἰκίας παρ' ἡμῖν πρέπει ν
σιν 1. πρὸς 4 ἢ τὸ πολὺ 1. πρὸς 3. ἵνα τοῦ
ἀντανακλῶνται τὸν μὲν χειμῶνα ὀλίγον, τὸ
καὶ μὴ διαθερμένηται πολὺ ἡ στέγη. Δῶμα
χῃ ἐπὶ τῶν θαλάμων τοῦ ὕπνου καὶ τῆς διαμ
στανται ὑγρασίαν οἱ θάλαμοι ὅταν βρέχῃ ἢ
δώματι· διὰ τοῦτο τὸ δῶμα πρέπει νὰ γίνεται
ἢ ἐπὶ τοῦ μαγειρείου.

Τὸ ἔξωθεν χρῶμα τῆς οἰκίας ἔστω ὑπόλευ
χρὸν, οὔτε μέλαν, οὔτε ἐρυθρὸν· τὸ ἐλαφρὸν Ἰώ
σινον ἢ ὑπόλευκον κτλ. εἰσὶ προτιμώτερα. Πε
λαμβάνει καὶ ὁ περὶ οἰκοδομῶν πόλεων νόμος.

Ἡ Εἴσοδος πρέπει νὰ εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχω
ξηρὰ, ἄνευ ὑγρασίας.

Ἡ κλίμαξ (σκάλα) πρέπει νὰ ἦναι πρὸς ἀνατ
μεσμηβρίαν, νὰ εἶναι καλῶς ἀεριζομένη καὶ φωτι
θαρὰ καὶ ἄνευ ὑγρασίας· διότι διὰ τῆς κλίμακος
εἰς τὴν οἰκίαν ὁ περισσότερος καὶ διαρκέστερος
πει νὰ μὴν ἦναι πολὺ ὀρθεῖα, διότι ἡ ἀνάβασις φε
ἐμποδίζουσα τὴν πρὸς τὰ κάτω κίνησιν τοῦ διαφ
τῆς κοιλίας.

Ἡ αὐλὴ τῆς οἰκίας πρέπει νὰ κεῖται πρὸς ἀν
πρὸς μεσημβρίαν, ἢ πρὸς δύσιν καὶ ἐν ἀνάγκῃ πρὸς

(ἀκολ

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Τὰ ἐν τῇ ἐνάρξει τῆς νόσου.

Ἐὰν αἰσθάνεσαι βάρος ἢ πόνον ἐπὶ τοῦ στομάχου,
ἔχῃς τὸ στόμα ἀηδὲς, στρόφους τῶν ἐντέρων, ἀέρα
τὸν στόμαχον ἐξ ὧν γίνεται μετεωρισμὸς (φούσκ
καὶ βάρος. Ἐὰν ἔχῃς καρηβαρίαν, κόπωσιν, χαύν

ανορεξίαν, ναυτίαν· ἐὰν ἐρεύγεσαι ἀηδῶς, ἢ ὄξινα κλπ. σημεῖα εἰσὶ δυσπεψίας ἐκ πολυφαγίας ἢ πολυποσίας, ἢ βρώσεως δυσπέπτων τροφῶν. Μὴ φάγῃς τὴν ἡμέραν ἐκείνην τὰς συνήθεις τροφάς· ἀλλὰ λάβε μονον ρόφημα ἐκ ζωμοῦ κρέατος μετὰ ὀρυζίου ἢ πάστας, πίνε δροσιστικὰ ποτὰ, σεμάδαν, πορτοκαλλάδαν, λεμονάδαν ἐλαφράν, ἐὰν μέχρι τῆς πρωΐας τῆς ἐπιούσης μὴ γείνῃ ἐκκένωσις, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ρηθέντωνν συμπτωμάτων ἐξακολουθῶσιν ὑπάρχοντα, λάβε τὴν πρωΐαν ἐλαφρὸν καθάρσιον, ἐκ θειϊκῆς μαγνησίας μεθ ὃ, ἀφ' οὗ γείνωσι 4 ἢ 5 ἐκκενώσεις, ἐὰν διψᾶς πίνε δροσιστικὰ ποτὰ, καὶ ἐὰν πεινᾷς λάβε ρόφημα, καθ' ἅπερ καὶ τὴν προτεραίαν ἔπραξες.

Ἐὰν τὴν τρίτην ἡμέραν ἀναφανῇ πυρετός τις ἔστω καὶ ἐλαφρὸς, καὶ τοιοῦτος ὑπάρχει διαλείπων ἢ ὑποδιαλείπων πυρετὸς εἰς τοὺς διατεθειμένους πρὸς τοῦτον, λάβε ἀφέψημα Κίνας. Τὴν δὲ ἐπιοῦσαν πρωΐαν λάβε 15 κόκκους θειϊκῆς κινίνης εἰς τρία ξηρία, κατὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀνὰ ἓν, καὶ ἐξακολούθει τὴν αὐτὴν δίαιταν πρὸς βρῶσιν καὶ πόσιν.

Ἐὰν δὲ ὁ πυρετὸς ἐξακολουθῇ ἔστω καὶ ἐλαφρὸς, σπεῦσον προσκαλέσαι Ἰατρὸν, ἐν ἐλλείψει τούτου λάβε πάλιν ἓν ἀφέψημα κίνας περουβιανῆς ἐντὸς τῆς ἡμέρας, ὅπερ ἐπανάλαβε ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας. (ἰδὲ Φοῖβον ἀφεψ. Κίνας)

Ἄλλη νοσηρὰ κατάστασις.

Ἐὰν αἰσθάνεσαι καταβολὴν τῶν δυνάμεων, μεγάλην χαλάρωσιν, κόπωσιν, ἔχῃς κακοδιαθεσίαν, ἀνορεξίαν, τὸν σφυγμὸν ταχύτερον τοῦ συνήθους, πυρετώδη κατάστασιν, σημεῖα εἰσὶ προδρομικὰ νόσου βαρείας· ὅθεν σπεῦσον λαβεῖν προφυλάξεις. Ἀπὸ τῆς πρώτης ἡμέρας ἄπεχε παντὸς κόπου σωμα τικοῦ καὶ νοεροῦ, τρῶγε ὀλιγοτέραν καὶ εὐπεπτοτέραν τροφὴν τῆς συνήθους· ἄνευ ὀρέξεως μὴ τρῶγε. Πίνε ὅταν διψᾶς ποτὰ χλιαρὰ σεμάδαν ἢ πορτοκαλλάδαν ἢ λεμονάδαν. Τὴν ἐπιοῦσαν ἐὰνμὴ ἔχῃς ἐκκένωσιν, λάβε ἐλαφρὸν καθάρσιον, μεθ' ὃ ἀφ' οὗ γίνωσι 4 ἢ5 ἐκκενώσεις λάβε ρόφημα ἐκ ζωμοῦ κρέατος καὶ ὀρύζης ἢ φιβέ. Ἄλλο καθάρσιον ἐν τοιαύ τῃ καταστάσει πρόσεχε μὴ λάβῃς· διότι πᾶν καθάρσιον ληφθὲν ἄνευ ἀνάγκης οὐ μόνον ἀνωφελὲς ἐστὶν, ἀλλ' ἐνίοτε καὶ ἐπιβλαβὲς γίνεται, καὶ τὴν νόσον ἐπιβαρύνει· διότι νέαν χαλάρωσιν τῶν τοῦ σώματος δυνάμεων ἐπιφέρει. Πᾶν δὲ ἐν τῷ ἑλληνικῷ κλίματι τὸ χαλαρόνον ἐπιζήμιόν ἐσ-

ἐστιν τῇ ὑγιείᾳ. Διὰ ταῦτα λίαν κακὴ ἐστ
ἔχουσι εἰς τὸ λαμβάνειν ἐκ παραμικρᾶ
Ἐὰν τὴν τρίτην ἡμέραν ἐξακολουθῇ
σις διατήρει δίαιταν πρὸς τροφὴν, πόσι
ἐὰν ὁ στόμαχος διερεθισθῇ ἐκ καταχρήσ
ἄλλο τι ὄργανον πάθῃ, προστίθεται τῇ
στάσει νέα βλάβη, ἥτις πολὺ ἐπιβαρύνε
ταῦτα καὶ ἐκ τροφῆς, καὶ ἐκ πόσεως, καὶ
ἐκ κόπου, καὶ ἐξ ἠθικῆς ταραχῆς πρέπει ν
Ἀπὸ τῆς δευτέρας ἡμέρας πλὴν τοῦ καθ
ἑκάστην ἀνὰ ἓν ἀφέψημα Κίνας.

Ἐὰν ὑφίστασαι πόνους τῆς κοιλίας,
ἐκ λινοσπόρου ἐπὶ ταύτης, πίνε ἀρωματικ
κανίσου καὶ χαμαιμήλων, ἐκ τεΐου μετὰ σ
ἐὰν τοῦτο ᾖ ἀνεκτόν.

Ἐν τῇ κλίνῃ κείμενος ἔχε θερμότητα με
νων καλυμμάτων, καὶ εἰ δυνατὸν ἐρυθρῶν,
ἔστω μέτριος· εἰ δὲ μὴ προκληθήτω διὰ μετρίων
θερμῶν ποτῶν, διότι ἡ παρουσία ἱδρῶτος δ
ἀναγκαία καὶ χρήσιμος. Μόνον ὠφελεῖ ὅταν
στῃ περίψυξιν (κρυολόγημα). Ὅταν δὲ ὁ ἱδ
κετὸς, καὶ καθυγρανθῶσι τὰ ἐνδύματά σου,
ταχέως καὶ προσεκτικῶς ν' ἀλλαχθῶσι ταῦτα
βησαν ἕνεκεν προσθήκης περιψύξεως ἐν τῷ
τοῦ ἱδρῶτος ἐνδύματα, (ἰδὲ Φοῖβον ἔτους Β'.

Ἐὰν ἡ νοσηρὰ κατάστασις ἐξακολουθῇ πέρ
ἡμερῶν προσκάλεσον Ἰατρὸν τῆς πεποιθήσεώς

Δ'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑ

Περὶ αἱμορραγίας τραυματικῆς

Ὅταν γίνῃ λύσις ἢ διακοπὴ τῆς συνεχείας το
ἢ καὶ τῶν ὑποδορίων ἀγγείων ἐπισυμβαίνει ρύσ
καλουμένη τραυματικὴ αἱμορραγία.

Δύο εἴδη τραυματικῆς αἱμορραγίας διακρίνοντα
κ ἡ α ἱ μ ο ρ ρ α γ ί α, προερχομένη ὅταν κοπῇ ἢ τ
βίδιον ἢ φλὲψ, καθ' ἣν ρέει αἷμα ἐρυθρομέλαν,

ἡ α ἱ μ ο ρ α γ ί α, καθ' ἣν ῥέει αἷμα ρμῆς, ποτὲ μὲν ἀνυψούμενον ποτὲ

*ήρει σιωπὴν καὶ ἀνάπαυσιν, ἐπίθε-
; τεμάχιον ἀγαρικοῦ (ἴσκας)· Βάμ-
› βάμματι βαλσαμίνης, ἢ ἀλόης, ἢ
υ σιδήρου, ἣν ἔχουσιν οἱ φαρμακο-
:όνιν κυάμων, στυπτηρίαν, (στύψην)
, ψυχρά ἐπιθέματα, παγετὸν, κλπ.
ν τὸν περχλωροῦχον σίδηρον, καὶ μά-
ακῆς αἱμορραγίας· διότι τάχιστα ἡ
ιἷμα. Πρὸς μείζονα δὲ ἐπιτυχίαν δί-
ὑπὸ δόσιν 10 ἕως 20 στύγματα ἐν ὕ-
ιῶν· ἐπίθες καφὲ, ταμβάκον κλπ·
ς ἄριστον ἴσχαιμον τὴν ῥίζαν τῆς ἀρι-
ν καὶ ὁ Πάτροκλος καθ' Ὅμηρον ἐπέ-
ιτος τοῦ Εὐρυπύλου (Ὁμ. Ἰλ. λ. 845).
πρόχειρον ἴσχαιμον ἡ ἐπίθεσις τῆς ὀνι-
ι κόπρου)· ἐσωτερικῶς δὲ ἡ πόσις μετὰ
ἱς ἐπὶ τῆς δρυὸς παραφυάδος, τῆς καλουμέ-
κοινῶς δ ε ν δ ρ ό φ τ ε ρ ο ν.
ικὴ αἱμορραγία εἶνε ἀνεπίσχετος διὰ
ν· ἐν τοιαύνῃ περιπτώσει μάσσησον χάρ-
ῦμα σφαιρικὸν καὶ περιβαλὼν δι' ὀθονίου
ἐπὶ τοῦ ῥέοντος στομίου τῆς ἀρτηρίας, ἢ
ρτίνου χρῶ ἐρέβινθον· Ἐπίθεσον ὄγκον
ὸς πίεσιν ὑπὲρ τὸ στόμιον τῆς ἀρτηρίας,
ὂς. Πίεσον διὰ τοῦ δακτύλου τὴν ἀρτηρίαν
ειμένης, ἵνα διακοπῇ ἡ ἐξώθησις τοῦ αἵμα-
ὅμως περιπτώσει ἡ παρουσία καταλλήλου
ἀναγκαιοτάτη.*

ία ἐγκύου γυναικὸς πρὸ τοῦ τοκετοῦ.

*αγία συμβῇ ἐν ὥρᾳ ἐγκυμοσύνης, θέσον τὴν
ιμνῆς δροσερᾶς ἐκ κρίνου (ἵππου τριχῶν) ἢ
ι κεκλιμένη ὁριζοντίως, ὑπτία, ἔχουσα τὴν λε-
νυψωμένην μᾶλλον τοῦ ἄλλου σώματος διὰ
φαλαίου μικροῦ. Ὁ θάλαμος πρέπει νὰ ἔχῃ
Ἡ πάσχουσα νὰ ἦνε ἐλαφρῶς κεκαλυμμένη
καὶ εὐρυχώρου ἐγκοιμήθρου (σκεπάσμα:ος)*

ἐχέτω ἀνάπαυσιν, ἡσυχίαν, ἀταραξίαν
ματικήν· ράντιζε κατὰ καιρὸν τὸ πρόσωπ
ὕδατος, καὶ διατήρει ταύτην εὐκοίλιον δια
Ἐὰν ἐπισυμβῇ λειποθυμία ἐν τῷ μετα
βολῇ τοῦ αἵματος εἶνε μικρά, ἡ λειποθυμία
φέρει ἐπίσχεσιν (σταμάτησιν) τῆς αἱμορρ
λουθῇ προσκάλεσον ἰατρόν.

Αἱμορραγία μετὰ τὸν τοκετό

Ἀφ' οὗ ἐξέλθῃ τὸ βρέφος, καὶ πρὶν ἔτι π
θον, γίνεται ἐνίοτε αἱμορραγία. Εἰ μὲν αἱ
ποίησον ἐντριβὰς ἐπὶ τῆς κοιλίας, ὑποστηρίζ
καὶ ἐρεθίζων τὸ στόμιον αὐτῆς διὰ τοῦ δακτύ
ἡ αἱμορραγία ἦνε μεγάλη, τότε φρόντισον πρὸς
ἐξαγωγὴν τοῦ ἀκολούθου δι' ἐπιδεξίας μαίας
Ἐνίοτε μετὰ τὴν πτῶσιν ἢ τὴν βιαίαν ἐξαγ
λούθου ἐπισυμβαίνει δεινὴ αἱμορραγία, ἐξ ἧ
δεινὰ ἀποτελέσματα, ἐπιγίγνεται ὠχρότης τ
βοὴ εἰς τὰ ὦτα, θάμβωσις, κακουχία, ὁ σφυ
λεπτὸς καὶ ταχύς, καὶ ἐὰν ἡ αἱμορραγία ἐξακολ
ἐπέρχεται ὁ θάνατος, σπεῦσον καλέσαι Ἰατρόν
Συμβαίνει ἐνίοτε ἡ αἱμορραγία νὰ γίνεται ἐ
τρας, δίχως νὰ γίνεται ἐκροὴ αἵματος. Τοῦτ
ἐὰν τὸ στόμιον τῆς μήτρας εἶνε φραγμένον ἐκ
ματος. Ἡ τοιαύτη κατάστασις διαγινώσκεται
τὴν χεῖρα ἐπὶ τῆς κάτω κοιλίας καὶ παρετήρησον δ
ἐξωτερικῆς πιέσεως· ἐὰν εὑρίσκῃς μικρὸν σφαι
μα πρὸς τὰ κάτω τῆς λεκάνης, μὴ ἐξέχον ὑπὲρ τ
λος τῆς λεκάνης, σημεῖον ὅτι εἶνε ὁ φυσικὸς ἰ
μήτρας μετὰ τὸν τοκετόν. Ἐὰν ὅμως ὑπάρχῃ ἐν
αἱμορραγία, ὁ ὄγκος αὐτῆς μεγάλως αὔξεται,
βαθμηδόν, καὶ καθίσταται τόσον μέγας, οἷος ἦτο
τοῦ τοκετοῦ. Τὸ πρόσωπον γίνεται ὠχρόν, οἱ ὀφθαλ
βόνουσιν, ὁ σφυγμὸς ἐξασθενεῖ, ἐπιγίγνεται ἴλιγξ,
σις ὤτων, σκοτοδίνη, λειποθυμία. Ἐν τοιαύτῃ ἐ
νῳ καταστάσει εἴσαξον τοὺς δακτύλους χειρὸς εἰς
μιον τῆς μήτρας, καὶ διάστειλε βαθμηδὸν τὸ στόμιο
ἐπὶ τοσοῦτον, ὅπως εἰσάξῃς τὴν χεῖρα ἐντὸς καὶ συλ
θρόμβους αἵματος πρὸς ἐξαγωγὴν αὐτῶν, καὶ πρὸς

σμου ταύτης πρὸς ἔναρξιν τῶν συστολῶν. Ἐὰν αὗται βραδύνωσι νὰ ἔλθωσιν, κάλεσον Ἰατρὸν τάχιστα:

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ τῆς Κυπαρίσσου.

Τὸ ἀειθαλὲς, ἐπίμηκες καὶ κωνοειδὲς τοῦτο δένδρον, τοῦ ὁποίου ἡ σοβαρὰ καὶ σκυθρωπὴ θέα ἕνεκεν τῆς σταθερότητος καὶτοῦ μελανούχου καὶ πρασίνου χρώματος, παρέχει εἰς τὸν θεατὴν συναίσθησιν μελαγχολικὴν, ὑπῆρξεν ἀνέκαθεν κατὰ πολλὰ χρήσιμον εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἰς τὰς τέχνὰς πρὸς κατασκευὴν διαφόρων χρησίμων οἰκίας, καὶ εἰς τὴν ἰατρικὴν πρὸς ὑγιείαν, καὶ θεραπείαν νόσων. Τούτων ἕνεκεν οἱ ἀρχαῖοι ἔταξαν αὐτὴν μεταξὺ τῶν ἱερῶν ἐν μυθολογίᾳ δένδρων.

Ἔλεγον ὅτι ἡ κυπάρισσος ἀνεφύη κατὰ βούλησιν τοῦ Ἀπόλλωνος. Ὑπῆρχέ ποτε παῖς, Κυπάρισσος καλούμενος, ἀγαπώμενος παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος· ὁ παῖς οὗτος φονεύσας ἀκουσίως ἔλαφον, τὴν ὁποίαν ὑπερβαλόντως ἠγάπα, ἠσθένησεν ἐκ τῆς λύπης καὶ ἀπέθανεν. Ὁ δὲ Ἀπόλλων λυπηθεὶς ὡσαύτως διὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀγαπητοῦ του Κυπαρίσσου, καὶ θέλων ν' ἀπαθανατίσῃ τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ, μετεμόρφωσεν αὐτὸν εἰς ἴδιον δένδρον, ὅπερ ἐκάλεσε Κυπάρισσον, καὶ ὥρισεν ὅπως θεωρῆται πένθιμον καὶ ἐπιτύμβιον δένδρον. Τούτου ἕνεκεν οἱ ἀρχαῖοι ἐφύτευον αὐτὸ ὅπου ὑπῆρχε τάφος, καὶ εἶχον ἀφιερωμένον εἰςτὸν Πλούτωνα, τὸν Θεὸν τοῦ ᾅδου. Ἔθετον κλάδον οἱ ἀρχαῖοι Κυπαρίσσου ἐπὶ τῆς θύρας, ἔνθα ὑπῆρχε νεκρὸς· κατὰ στέφανον Βυζάντιον ἐκαλεῖτο ἡ Κυπάρισσος Ἔφανος καὶ κατόπιν Ἀπολλωνίας.

Ἡ πατρὶς τοῦ δένδρου τούτου θεωρεῖται ἡ Ἀνατολὴ, καὶ ἰδίως ἡ Κρήτη, ἔνθα φύεται αὐτομάτως, καὶ πολλαχοῦ ἀποτελεῖ δάσῃ· τὸ ὄρος τῆς Ἴδης θεωρεῖται ὁ προσφιλὴς τόπος τῆς Κυπαρίσσου. Ἐν γένει δὲ ἀρχαιόθεν οἱ Κρῆτες ἐκαλλιέργουν τὴν τῶν Κυπαρίσσων δενδροφυτείαν, ὡς εὐδοκιμοῦσαν ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, καὶ παρέχουσαν εἰσόδημα· διότι κατὰ τὸ 13 ἔτος τῆς ἡλικίας ἐπωλεῖτο ἕκαστον δένδρον διὰ

μέγα ποσὸν χρημάτων, ὥστε ὑπὴ
ρων προϊόντων, καὶ ἐδίδοντο αἱ κυ
χρημάτων, ἐκ τούτου ἐκαλεῖτο ἡ
προὶξ θυγατρὸς (dos filiae.)

Εὐδοκιμεῖ τὸ δένδρον τοῦτο εἰς ξ
γαίας· διόπερ δύναται φυτευθῆναι
ἀποστρέφεται τὰς ὑγρὰς γαίας, διὸ
φύεται, φυτευθεῖσα ξηραίνεται· ἀνα
τοῖς συγκερασμένοις κλίμασι, ἔνθα π
τίνης εὐώδους, ἐκκρινομένης δι' ἐγχαρ
ὠφελίμου κατὰ τῶν προσφάτων τραυμ

Ἡ κυπάρισσος θεωρεῖται ἐπωφελὴς
ἀειθαλής, διαρκῶς καθαρίζει τὸν ἀτμο
καθιστᾷ τοῦτον ζωογόνον διὰ τῆς ἐκπομ
τινων ἀτμῶν. Τούτου ἕνεκεν ἐπέμποντο
κοὶ εἰς Κρήτην, ἵνα εἰσπνέωσι τὸν ἐκ τοι
τῆς κυπαρίσσου δὲν εἶναι τόσον εὐχάριστ
ὑπ' αὐτὴν ἕνεκεν τῆς ἐκ τοῦ δένδρου ἐκπ
ὀσμῆς. Ἕνεκεν τῆς καθαρτικῆς ὅμως ἐι
ἀέρος, καλὸν εἶναι ἡ κυπάρισσος νὰ φυτει
οἰκιῶν, καὶ ἐν τοῖς κήποις· εἶναι προτιμω
πολλὰ ἄλλα δένδρα, παρέχοντα ἀτμοὺς
διατηροῦντα ὑγρασίαν ἐν τῇ ἀτμοσφαίρ
ἐν τοῖς κήποις φυτευομένη κατὰ στοῖχον π
βορείου πλευρᾶς ἀποτελεῖ οὕτω φραγμὸ
μεγάλης σκιᾶς ἐμποδίζοντα τὸ ρεῦμα τοῦ
ὅστις ἐνίοτε βλάπτει τὰ ἐν τῷ κήπῳ φυτά

ΠΕΡΙ ΦΛΕΒΟΤΟΜΙΑΣ

Ἡ μικρὰ φλεβοτομία ὠφελεῖ τὰς ἐγκύους
ὑφίστανται πληθωρικὰς ἐξάψεις· γιγνομένη κ
μονὰς τοῦ τοκετοῦ μεγάλως συντελεῖ πρὸς εὐτο
πάντοτε ἐπὶ τοῦ βραχίονος.

Παρατηρήθη ὅτι, ἐὰν ἡ φλεβοτομία γείνῃ
τοῦ ἀσθενοῦς, καὶ ἐπέλθῃ συγκοπὴ ἐν τῷ
ροῆς τοῦ αἵματος, πρὶν τοῦτο ἐξέλθῃ καθ' ὅλον τ
ποσόν, ἡ φλεβοτομία ἐπιφέρει τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμ

..ο δλον τὸ ποσὸν τοῦ αἵματος· γίνεται δηλαδὴ διὰτῆς
ήσεως συγκοπῆς ἐν τῷ φλεβοτομεῖν οἰκονομία τοῦ
τοῦ αἵματος, καὶ τὸ ἀποτέλεσμα πλῆρες. Τεθέντος τοῦ
οῦς ὁριζοντίως, δὸς πίνειν θερμὸν ποτὸν, καὶ κάλυ-
ιετρίως ἵνα ἐπέλθη ἱδρώς. Ἡ μέθοδος αὕτη ἦνε ἔτι
ιμωτέρα ὅταν πρόκηται ἵνα φλεβοτομηθῇ ἀδύνατος ἀ-
ής, πρὸς οἰκονομίαν τοῦ αἵματός του. Δύναταί τις προ-
σαι ἀσφαλέστερον τὴν συγκοπὴν ἐὰν πρὸ τῆς φλεβοτο-
γείνη ποδόλουτρον.

Ἡ ἀρχαιόθεν ἀναγνωρισθεῖσα· ὠφέλεια τῆς φλεβοτομίας
ιὰ πάντων τῶν ἐπισήμων ἰατρῶν παρέσχε τὸ ἐνδόσιμον
φιλοδόξους καὶ ἀναμορφωτὰς ἰατροὺς ὅπως ὑποστηρίξω-
ἴδιον σύστημα, ἰδίαν σχολὴν, ἰδίαν μέθοδον θεραπευτι-
διὰ μόνον σχεδὸν τῶν φλεβοτομιῶν τῶν γενικῶν καὶ το-
ιῶν· τοιοῦτον σύστημα ἐδημηούργησε καὶ ἐν Παρισίοις
τὰτὸν αἰῶνα τοῦτον ὁδεινὸς Βρουσσὲς, ὅςτις ἠδυνήθη νὰκα-
βάλῃ πᾶσαν ἄλλην σχολὴν, καὶ ἐπικρατήσῃ τὸ σύστημα αὐ-
οῦ παντοῦ διὰ τῆς ἁπλοποιημένης οὕτως θεραπευτικῆς με-
όδου διὰ τῶν ἐξαγωγῶν τοῦ αἵματος. Ὅλας σχεδὸν τὰς
όσους καὶ αὐτὴν ἔτι τὴν χλώρωσιν διὰ τῶν φλεβοτομιῶν ἐ-
εράπευεν. Ἀλλὰ τὸ κράτος τούτου ὀλίγον διετηρήθη καὶ
ιετά τινα ἔτη ἤρξατο καταρρέειν καὶ μόνον σποράδην διε-
ήρησαν τοῦτο διάφοροι ἰατροί. Ὁ ἐπισημότερος ὀπαδὸς τοῦ
Βρουσὲ εἶναι ὁ μαθητὴς αὐτοῦ ἐν Παρισίοις Βουϊλλῶδὸς,
ὅςτις καὶ συνταγὴν φλεβοτομιῶν διέγραψε. Χάριν περιερ-
γείας ἐκθέτομεν ταύτην.

Συνταγὴ τῆς ἐξαγωγῆς αἵματος.

«Ὑποτεθείσθω ὅτι ὁ ἀσθενὴς εἶνε νέος, ρωμαλαῖος, καὶ σω-
ματικῆς καταστάσεως, πάσχων δὲ ὑπὸ περιπνευμονίας ἐκ-
τάσεώς τινος καὶ μετρίας).

Πρώτη ἡμέρα. Μία φλεβοτομία βραχίονος δραχμ. 120.
τὴν πρωΐαν· δευτέραν τὸ ἑσπέρας ἐπίσης. ἐν τῷ μεταξὺ ἐπι-
τεθείτωσαν ἐπὶ τῆς ἐπωδύνου χώρας 30· βδέλλαι, ἢ σι-
κύαι ἐσχασμέναι, ὅπως ἐξαχθῇ αἵματος ποσὸν 90 δραχ.

Δευτέρα ἡμέρα, Τρίτη φλεβοτομία ἴσης ποσότητος ταῖς
προηγουμέναις· καὶ ἐὰν ὁ πόνος ἐξακολουθῇ, πάλιν βδέλλαι
καὶ σικύαι ὥσπερ ἐγένετο τὴν προτεραίαν.

Τρίτη ἡμέρα. Τετάρτη φλεβοτομία ἐὰν εἰσέτι ἐξακολουθῇ ὁ πόνος πάλιν τὰ ὡς καὶ τὴν προηγουμένην.

Τετάρτη ἡμέρα. Συνήθως ἡ πνευμονί... μοῦ οὐδόλως ἐπιμένει κατὰ τὴν τετάρτην νῃ, καὶ ἄλλην φλεβοτομίαν, ἐὰν μή, ἀπο... ἐφαρμογὴ μεγάλου ἐκδορίου ἐπὶ τῆς πα...

Γενικὸς κανών. πρέπει νὰ μὴ παύῃ τοῦ ὅταν ἡ φλόγωσις καταπαύσῃ, καὶ ὅταν ἡ νος ἔπαυσαν. αἱ ἐξερέσεις εἰσὶν σπάνια

Καὶ οἱ ἀρχαῖοι εἶχον τοιοῦτο σύστη βοτομεῖν. ἰδοὺ τί περὶ τούτου λέγουσιν.

Ὁ Γαληνὸς (Θεραπ. μεθ. λ. Θ. κ. ε.). οἶμαι καὶ τρὶς καὶ πολλάκις αὖθίς τε καὶ μάλλοιεν οἱ οὕτω νοσοῦντες (πυρετόν σύν... πευθήσεσθαι, τὸ τῆς φλεβοτομίας παραλη... σοις γὰρ ἐπὶ πλήθει χυμῶν δυσδιάπνευστ... νόμενον, ἤθροισε τοσαύτην θερμανσίαν, ὡς ἀφαιρεῖν αἵματος χρὴ τοσοῦτον ἄν, ὅσον γινώσκοντες, ὡς εἰ μὴ παραληφθείη τὸ βοη... γήσεσθαι τοὺς οὕτω διακειμένους φύσιν, γε πάντως αὐτούς, ἢ λάβρος αἱμορραγία ῥι... του.

Ὁ δὲ Ἀρεταῖος (ὀξ. νοσ. θεραπ. Β, Α.

«Οὐκ ἀμβολῆς καιρὸς ἐν πλευριτικοῦσιν, ...
«ἢ μεγάλης ἰητρίης. Ὅτε γὰρ πυρετὸς κά...
αδλεθρον ὁρμᾷ, ἤτε ὀδύνη τοῦ ὑπεξηκότος
τὸ κάκιον ...μάλιστα μὲν αὐτῆμαρ τάμειν.

Φλεβοτομία ἐπὶ τοῦ λαιμοῦ.

Ἐπίθες πανίον διπλωμένον, (σπλήνιον) κ... ἐπὶ τοῦ σημείου Α. (ἰδὲ ἀπέναντι εἰκόνα) ἵνα κοιλότητα, ἥτις ὑπάρχει ὑπὲρ τὴν κλεῖδα, καὶ κάτω μέρος τῆς φλεβός, ἥτις οὕτως ἐξογκοῦτ... Β. ἐπὶ τοῦ διπλωμένου πανίου Α. διέρχεται δ... τοῦ ὤμου τοῦ μέρους τῆς φλεβοτομίας, καὶ ὑπ... λην τοῦ ἀντιθέτου μέρους, ἔνθα διατηρεῖται παρὰ βοηθοῦ ἢ διὰ δεσίματος. Ὁ ἀντίχειρ δά...

ἐπαυξήσῃ τὴν πληρώτιτα τῆς φλεβός· διὰ
γίνεται ἡ σχάσιςτῆς φλεβὸς διὰ τοῦ νυ-
σημείου
τῆς σφα-

ΙΑ.

κρίνει ἄλ-
ἐπιστήμην,
νε σοφώτε-
μένου. Ἀλ-
ὴν ἀρχαίαν
ἶνε Κόκου
ρίσις του.
αρείονές εἰσι
ρίνεται ("Ο-

αιότατοι ζῶντες βίον ἁπλούστατον ἐδόξαζον ὅτι αἱ
έρχονται ἐκ τοῦ ἀέρος ἤτοι ἐκ τῆς ἀτμοσφαίρας,
αζον ἀλληγορικῶς διὰ τῆς θεότητος τοῦ Διὸς τοῦ
νδρῶν τε καὶ θεῶν ("Ομηρος Ὀδ. 1. 411. καὶ Σ.
ὐτὸ λέγει καὶ ὁ Ἡσίοδος.

οῦσοι δ' ἀνθρώποισιν ἐφ' ἡμέρᾳ ἠδ' ἐπὶ νυκτὶ,
ὐτόματοι φοιτῶσι, κακὰ θνητοῖσι φέρουσαι
ιγῇ· ἐπεὶ φωνὴν ἐξείλετο μητιέτα Ζεὺς».

όπιν ἐγνώσθη ὅτι οὐ μόνον ὁ ἀήρ· ἀλλὰ καὶ αἱ τρο-
ὶ ἠθικὰ πάθη ἐπιφέρουσι νόσους.

πρῶται διδασκαλίαι τῆς θεραπευτικῆς ἐγένοντο ἐκ πα-
ήσεως ἐπὶ τῆς αὐτομάτου θεραπείας τῶν ζώων. Ἐκ τού
ἱ Αἰγύπτιοι ὁδηγούμενοι ἐπενόησαν τὴν χρῆσιν τῶν κα-
ίων· διότι τινὰ ζῶα τρώγοντα βότανα ἐκαθαρίζοντο νο-
τα. Τὴν διὰ καθαρσίων θεραπευτικὴν ἐκάλουν συρ-
ισμόν· συρμαὶ δὲ ἐλέγετο φυτικὸς ζωμὸς ὡς καθαρτι-
λαμβανόμενος. Ἐκ δὲ τοῦ ἱπποποτάμου ἐδιδάχθησαν
χρῆσιν τῆς φλεβοτομίας· καὶ ὁ ἵππος νοσῶν φλεβοτο-
ται διὰ τῶν ὀδόντων τέμνων φλάβα.

Αἱ ὕες μεταβαίνουσιν ἐπὶ τοὺς ποταμοὺς ἵνα φαγοῦσαι

καρκίνους θεραπευθῶσιν ἐκ τῆς κεφαλγίας
γοῦσα πολὺ (ἀσωμένη) ἀναλαμβάνει διὰ τ
μηγκας, καὶ καταπίνουσα τούτους θεραπεύ

Ἡ πάρδαλις ὅταν φάγῃ τὸ δηλητήριον τὸ
δαλιάγχης, ζητεῖ τὴν τοῦ ἀνθρώπου κόπρον·
νηγοὶ ὅταν κατορθόνωσι νὰ φάγῃ ἡ πάρδα
λητήριον, κρεμῶσιν ἐπὶ δένδρου ἀγγεῖον ἔχ
θηρίου τῇ ὀσμῇ ἑλκύεται καὶ προσπαθεῖ νὰ
ον, οὕτω χρονοτριβοῦσα ἀποθνήσκει. Ἡ γα
μάχεται κατὰ ὄφεως, προεσθίει πήγανον,
ὀσμὴ εἶνε πολεμία εἰς τοὺς ὄφεις. Οἱ κύνες
ῶσιν ἐσθίουσι τὸ λήϊον τοῦ σίτου. Οἱ Πελ
ἑαυτῶν τραυμάτων ἐπιθέτουσιν ὀρίγανον.

Πάτραι 2 Ἰουλί

Ἐξοχώτατε Κύριε Ἰω. Πύρλα.

Ἀθή

Τὴν σεβαστὴν πρὸς ἐμὲ ἐπιστολήν σας ἔλαβ
ὁποίαν εὗρον ἐσωκλείστως τὴν συνταγήν Σας δι
ὡς ἔγραφον, τὴν ὁποίαν ἅμα ἔλαβον, δὲν ἔχ
εἰμὴ κατευθεῖαν ἐπῆγα εἰς τὸ φαρμακεῖον καὶ
φάρμακον, καὶ ἀλείψας μόνον δύο φορὰς, τί νὰ
ἐδιαλύθη πάραυτα ὁ πόνος καὶ εἶμαι πολὺ καλὰ,
ἐλπίζω νὰ μὴν ἀκούσω τοῦ λοιποῦ τίποτε, καὶ
συνταγή Σας ἦτον ξίφος κοπτερὸν καὶ μοῦτὸ ἔκοψ
κὸ διὰ μιᾶς ὅπου ἐπαιδευόμην τόσον διάστημα καὶ
νήθην νὰ κάμω οὐδεμίαν θεραπ.ίαν, καὶ σᾶς εὐχα
ὅλης καρδίας μου καὶ θέλει σᾶς εὐγνωμονῶ, διότι
κάρφος εἰς τὴν καρδίαν μου.

Παρακαλῶ τὸ μικρὸν ἐσώκλειστον δῶρον νὰ
δι' ἀγάπην μου, καὶ θέλετε μὲ ὑποχρεώσει τὰ μέγι
πλέον ὅπου δὲν ἐλπίζω νὰ λάβω καμμίαν ἀνάγκην π
προκειμένου θέλει σᾶς γράψω.

Σᾶς προσκυνῶ ὁ ὑμέτερος

Ἀναστάσιος Ἀναστασόπο

ΙΒΟΣ

ΙΝΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

Σ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΕΙΑΚΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ

ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ

ΝΝ ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

ρομὴ δραχ. ν. 3, προπληρωτέας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 1 Ὀκτωβρίου 1882.—ΑΡ. 11.

Α΄. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

Περὶ μιασμάτων καὶ μολυσμάτων.

(Συνέχεια προηγ. φύλλου)

*τοτελοῦντα μικροζωΰφια τὰ μιάσματα καὶ μολύ-
ἐρχόμενα εἰς ἐπαφὴν μετὰ ὀργανικῶν ὄντων ἐπι-
ι ζύμωσιν καὶ σῆψιν, ἔνθα πολλαπλασιάζονται, κα-
φουσι καὶ ἀλλοιόνουσι τὸ ὀργανικὸν ὄν, ἐφ' οὗ ἐνυ-
υσι.*

*νὰ γείνῃ σῆψις ἀπαιτεῖται ά. κοινὸς ἀὴρ,— β΄. θερ-
20—30 βαθμῶν. Οὐδέποτε γίνεται σῆψις ὑπὸ τὸ μηδὲν
ἐράνω τῶν 100 βαθ.—γ΄ ὑγρασία,—καὶ δ΄. σῶμα ὀργα-
ἀζωτοῦχον, θειοῦχον, καὶ λευκωματοῦχον. Πρὸ πάντων
κοινοῦ ἀέρος σῆψις οὐ γίνεται. Ἐν τῇ σήψει πα-
ρήθη διὰ τοῦ μικροσκοπίου ὅτι ὑπάρχουσιν μυριάδες*

μικροζωδαρίων, ἅπερ πολλαπλασιάζονται κ
ψις προχωρεῖ. Ἡ ἀλήθεια αὕτη κατάδηλος γ
ἑξῆς πειράματος.

Ἐὰν διὰ διαπύρου σωλῆνος πεφραγμένου ἀ
διὰ μὴ πεπυρακτωμένου σωλῆνος, ἀλλὰ πεφρα
βακι, διοχετευθῇ ἀὴρ ἀτμοσφαιρικός, ὁ ἀὴρ
πάνυ καθαρός, διότι καταστρέφονται διὰ τῆς π
τὰ ἐν αὐτῷ μικροζωδάρια, ἢ ἄλλα ὀργανικὰ ὄν
καὶ ὁ διὰ βάμβακος διελθὼν ἀὴρ εἶνε πάνυ κα
μένουσιν ἐν τῷ βάμβακι τὰ μικροζωδάρια καὶ ἄλλ
σώματα. Ὁ δὲ οὕτω καθαρὸς ἀὴρ ἐὰν τεθῇ εἰς ἐ
τοῦ πρὸς σῆψιν σώματος, εὑρισκομένου μετὰ τῶ
προσόντων πρὸς σῆψιν, οἷον θερμότητος, ὑγρασ
τηρήθη ὅτι οὐδόλως ἐπιγίγνεται σῆψις· παρετη
σέτι ὅτε ἅμα ἀρχίσει ἡ σῆψις, ἐὰν ἀφαιρεθῇ ὁ ἀη
καθαρός, ἡ σῆψις προοδεύει.

Ὅτι μὲν ἡ χυμικὴ ζύμωσις ὀργανικῶν σωμάτων
μικροζωδάρια, τοῦτο ἀπεδείχθη ἐκ τῶν παρατηρή
Δουμᾶ καὶ Βεχάμου. Διὰ μικροσκοπικῶν ἐρευνῶν ε
ται οὗτοι τῆς ἐπιστήμης παρετήρησαν, ὅτι ὁ ἀφρό
χρήσιμος πρὸς κατασκευὴν τοῦ ζύθου, συνίσταται ἐ
ζωδαρίων, τὰ ὁποῖα ἐν ἐνεργείᾳ ζυμώσεως τρέφοντα
σακχαρώδους ὕλης, τὴν ὁποίαν διὰ τῆς ἑαυτῶν πέψε
συνθέτουσιν εἰς ἀνθρακικὸν ὀξύ, καὶ εἰς οἰνόπνευμα.
δὲ ὁ οἶνος μεταβάλλεται εἰς ὄξος γίνεται χυμικῶς
εἴδους ζυμώσεως· καὶ ἐν τούτῳ ἐνυπάρχει ἄλλο εἶδος
ζωδαρίων, τὰ ὁποῖα καταβιβρώσκουσι τὸ οἰνόπνευμ
μεταβάλλουσιν αὐτὸ εἰς ὄξος.

Μικροζωδάρια εὑρίσκονται καὶ ἐντὸς τοῦ ἀνθρωπίν
ματος, ἐν καιρῷ νόσου· καὶ πληροῦται ἐκ τούτων ὁ πέρι
Εἰσὶ δὲ ταῦτα διαφόρου εἴδους, κατὰ τὸ εἶδος τῆς νόσ
χ. τὸ αἷμα τῶν νοσούντων ὑπὸ διαλείποντος πυρετοῦ,
τυφοειδοῦς πυρετοῦ κλπ. ἔχει ἴδιον εἶδος μικροζωδαρίω
καὶ μικρόφυτα. Ἰατρός τις ἐρευνήσας μικροσκοπίῳ τὸ
μυξῶδες ὑγρὸν ἐκ τῆς ρινὸς νεάνιδος, πασχούσης
σφοδρᾶς κεφαλαλγίας, προελθούσης ἐκ τῆς ὀσφράνσεως
θέων τινῶν, ἀνεκάλυψεν ἀναρίθμητα μικροζωδάρια, τὰ ὁπ
ὅταν ἐξηντλήθησαν καὶ δὲν ἀνευρίσκοντο πλέον ἐν τῇ ἐκ
ρινὸς ὕλῃ ἐξερχομένῃ, τότε κατέπαυσε καὶ ἡ κεφαλαλγία.

Δύναταί τις οὖν εἰπεῖν, ὅτι πᾶσα ἀλλοίωσις κατὰ πο

, ανικοῦ σώματος προέρχεται ἐκ τῆς ὑπάρξεως εἴδους
ικροζωδαρίων. ἐπιβεβαιοῦται τοῦτο καὶ ἐκ πολλῶν
πειραμάτων, καὶ ἐκ τῶν προσφάτων παρατηρήσεων
άμπου. Ἐὰν τεθῆ ἐντὸς ἀμύλου, ἢ ἐντὸς καλαμίου
ιου καθαρὰ ἀνθρακικὴ τίτανος, οὐδεμία ζύμωσις γί-
Ἐὰν δὲ ἐντεθῆ κριτὶς (τεμποσίρι), αὕτη ὑγροποιεῖ τὸ
, τὸ δὲ σάκχαρον μεταβάλλει. Ἕκαστον τῶν δύο τού-
ιστάμενον ζύμωσιν, παράγει οἰνόπνευμα, ὀξικὸν ὀξύ,
τεῖον ὀξὺ, βουτυρικὸν ὀξὺ κλπ. Τὸ φαινόμενον τοῦτο ἀ-
ι ὁ Βιχάμπος εἰς τὸ ὅτι ἡ κριτὶς ἐμπεριέχει μικροζωδά-
ναγόμενα εἰς τὴν τάξιν τῶν ἀμμοειδῶν μαλακίων, ἅπερ
ζονται εἴς τινας ζυμώσεις, καὶ τὰ ὁποῖα ἀποκαλεῖ μι-
, υμα. παρετήρησε δὲ ὅτι, εἰς πάντα τὰ τιτανώδη
ματα εὑρίσκονται τοιαῦτα μικροζωδάρια, ἐνεργοῦντα
ὰ βακτήρια.
ὶ πᾶσα νόσος δύναταί τις εἰπεῖν, ὅτι παράγεται ἔκ τινος
ύσεως ἰδίας φύσεως, ἐπερχομένης ἐκ τῆς ἐνυπάρξεως
οζωδαρίων ἐν τῇ ἀτμοσφαίρᾳ, τὰ ὁποῖα εἰσπνέονται ἢ
τοτίθενται ἐπὶ τοῦ σώματος, ἢ ἐκ μολύσματος, τὰ ὁποῖα
λαπλασιαζόμενα ἐν τῷ διοργανισμῷ παράγουσι πλήθη
ροζωδαρίων.

Β'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Ἐσωτερικὴ διάταξις τῆς οἰκίας.

Τὸ μαγειρεῖον ἔστω μακρὰν τοῦ θαλάμου τοῦ ὕπνου, ἔξω
λῶς ἀεριζόμενον καὶ φωτιζόμενον καὶ ἡλιαζόμενοι, καθα-
τατον, εὐρύχωρον. διότι ἐν τῷ μαγειρείῳ ἀναπτύσσονται
ιάσματα φθείροντα τὸν ἀέρα τῆς οἰκίας, καὶ καθιστῶντα
οῦτον νοσηρόν. Πρέπει νὰ δέχηται φῶς καὶ ἥλιον τῆς με-
ημβρίας. Διὰ τοῦτο τὰ ἐν ὑπογείοις μαγειρεῖα εἶνε ἐπι-
λαβῆ εἰς τὴν ὑγίειαν τῶν ἐνοικούντων ἐν τοιαύτῃ οἰκίᾳ.
Ὁ ἀπόπατος πρέπει νὰ κῆται οὐχὶ ἐγγὺς ἢ συνεχόμενος
μετὰ τοῦ μαγειρείου. νὰ κῆται εἰ δυνατὸν πρὸς μεσημβρίαν
ἢ ἀνατολὰς, νὰ ἀερίζηται καὶ νὰ φωτίζηται καλῶς. νὰ ἔχῃ
μίαν ὀπὴν πρὸς τ' ἄνω, καὶ ἄλλην πρὸς τὰ κάτω ἵνα διοχε-
τεύηται ὁ ἀὴρ καὶ ἀνανεοῦται, ἡ θύρα αὐτοῦ πρέπει νὰ διατη-
ρῆται κεκλεισμένη, καὶ οὐδὲν παράθυρον νὰ κῆται πρὸς τὰ ἐντὸς
τῆς οἰκίας. Τὸ ἐσωτερικὸν νὰ διατηρῆται πολὺ καθαρόν. Τὸ
στόμιον τοῦ ἀποπάτου νὰ φράττηται διὰ μηχανῆς, τὰ δὲ

οὖρα κλπ. νὰ χύνωνται εἰς ἴδιον σωλῆνα παρ
τοῦ ἀποπάτου, ἵνα μὴ ἀναμιγνύωνται μετὰ τ
διότι γίνεται μεγάλη ἡ ἀποφορά. Πρέπει νὰ χ
εἰς τὸν ἀπόπατον πολλάκις τῆς ἡμέρας· Ὁ το
ἀήρ, ἐὰν διαδίδεται εἰς τὴν οἰκίαν, οὐ μόνον μιαί
καὶ πρὸς νόσους προδιαθέτει, ἀλλὰ καὶ τὰς νόσ
καθίστησι.

Ἡ ἐν ὑπογείοις κατοικία δὲν ὠφελεῖ εἰς τὴν ὑ
πάντοτε ὁ ἐν ὑπογείοις ἀὴρ δυσχερῶς ἀνανεοῦτα
ρίζεται· ἔχει μιάσματα, καὶ ὑγρασίαν.

Οἱ ἐν αὐτοῖς οἰκοῦντες ἐγείρονται ἐκ τοῦ ὕπνου β
διάθετοι, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἔχουσι ὄψιν οὐλ

Τὰ παράθυρα τῆς κατοικίας πρέπει νὰ κλείων·
χιστον τὰ ὑαλία αὐτῶν ἅμα τῇ δύσει τοῦ Ἡλ
ἀνοίγωνται κατὰ τὴν ἀνατολήν, ἐὰν εἰσέτι δὲν κο
τῷ θαλάμῳ, διότι ἐν γένει τότε ἄνοιγε τὰ παρ
πρωΐαν· ὅταν πάντες ἐγερθῶσι καὶ ἐνδυθῶσι πρα
περὶ τῶν θαλάμων ἐλέχθη ἐν προηγουμένοις.

Τὸ τεχνητὸν φῶς τῆς νυκτὸς πρέπει νὰ ἦνα μέτρ
τὸ πολὺ ζωηρὸν ἐξασθενεῖ τὴν ὅρασιν, ὡς καὶ
δρόν. Δὲν πρέπει νὰ παρέχῃ ὀσμὴν οὔτε καπνόν. Δι
χεται καρυβαρία, εἰς τινας κεφαλαλγία, κλπ.

Ἐν συνόλῳ εἰπεῖν ὁ ἀὴρ πάσης οἰκίας διαφθε
τῶν ἑξῆς αἰτίων. Ἐκ τῆς ἐν αὐτῇ διαμονῆς ἀνθρώ
ζώων· ἐκ τῆς καύσεως ὑλῶν πρὸς διαθέρμανσιν,
φωτισμὸν ἐκ τῶν ἀποπάτων· ἐκ τῆς ὑγρασίας καὶ
σίας τῆς αὐλῆς· ἐκ τῆς ἐσωτερικῆς ἀκαθαρσίας τῆ
ἐκ τῆς ἀκαθάρτου καὶ κακῆς θέσεως τῆς εἰσόδου,
κλίμακος, κλπ. Διὰ τοῦτο εἰς τὰς κακῶς ἐχούσας ο
ἀσθενεῖς νοσοῦσι βαρέως.

Τὸ ἄλλειμμα τῶν τοίχων τῶν θαλάμων ἐπηρεάζει
ὑγιείας διὰ τοῦ χρώματος καὶ τῆς ποιότητος αὐτοῦ.
Ἡ στιλπνὴ ἐπιφάνεια τῶν τοίχων καθίστησι θερμ
τὸν θάλαμον. Τὸ ἐρυθρὸν καὶ ἰῶδες χρῶμα εἰσὶ θερ
καὶ ζωογονοῦν περισσότερον. Ἡ ὕλη τοῦ χρώματος
ἐνίοτε ἐπιβλαβής· τὸ ὡραῖον πράσινον χρῶμα ἔχον βε
ἀρσενικὸν ἐπιφέρει δηλητηριώδη ἀλλὰ βραδέα ἀπ
σματα· ἡ ἐνέργεια διαρκεῖ ἐπὶ ἔτη. Ὁ χάρτης, μεθ' ο
στρώνονται οἱ τοῖχοι τῶν θαλάμων καὶ μάλιστα ὁ ἔχ
ραῖον πράσινον χρῶμα, βάφεται δι' ἀλάτων ἀρσενικοῦ

ατμίζονται, διαχύνονται ἐν τῷ
.ίνουσι τοῦτον ἐκ μορίων δηλητη-
σπνεόμενα μετὰ τοῦ ἀέρος παρὰ
ύτῳ θαλάμῳ ἐπιφέρουσι κατ' ὀλίγον
ια, καρυβαρίαν, κεφαλαλγίαν, ἀν-
γαστροεντερικὰς βλάβας. Χυμικός
αλάμου πρὸ 30 ἐτῶν ἐπεστρωμένου
ρεν ἴχνη ἀρσενιούχου ὑδρογόνου.
πυκνῶν σανίδων ἵνα ταχέως ξηραίνηται
διὰ νὰ μὴ διατηρῆται ὑγρασία. Τὸ διὰ
ἢ ἄλλων μάλτας πλακῶν, ἐστρωμένον
γιεία· διότι διατηρεῖται πολλὴ καὶ ψυχρὰ
έρει καταρροϊκὰς διαφόρους βλάβας. Τὸ
ικωμένων πλακῶν εἶνε ὀλιγώτερον ἐπι-

ω μακρὰν τῆς κατοικίας· διότι ὁ ἵππος πα-
σματα καὶ πολὺ ἀνθρακικὸν ὀξύ, παράγει
ἀνθρώπου. 18 ἕως 20 κυβικὰ μέτρα ἀνθρα-
μιᾷ ὥρᾳ. Πρέπει νὰ ἦνε εὐρύχωρος, καὶ κα-
ος· διότι ἄλλως νοσηρῶς ἔχει ὁ ἵππος. Ἡ κό-
ὴ μενέτω ἐντὸς τοῦ σταύλου πλέον τῶν δύο ἡ-
ν εἶνε καθ' ἑκάστην καλῶς νὰ καθαρίζηται αὕτη.
της καὶ ἡ ξηρασία ὑγιέστατα εἰσὶν εἰς τὸν ἵππον.

Γ'. ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

Περὶ ἀναρρώσεως.

ἀνάρρωσις ἄρχεται ἐκ τῆς λήξεως τῆς νόσου, καὶ λήγει
ἡν ὑγίειαν. Ἡ ἀνάρρωσις χρήζει μεγάλης ἐπιμελείας
οσοχῆς· ἰδίως ἡ μετὰ ὀξεῖαν νόσον.
ια παρεκτροπὴ διαίτης καὶ προσβολὴ ψύχους ἐνδέχε-
ἐπιφέρῃ βλάβην γαστρικὴν ἢ περίψυξιν ἢ καὶ ὑπο-
τῆς νόσου, ἥτις τότε καθίσταται βαρυτάτη καὶ ἐπι-
ς· διότι τὸ σῶμα τοῦ ἀναρρωνύοντος, ὃν ἐξησθενημέ-
τῆς νόσου, στερεῖται προσηκούσης δυνάμεως, καὶ οὐ
ἀνθέξαι κατὰ νέας νόσου. Σωτήριον λοιπὸν εἶνε τὸ
ζῃ ἕκαστος τοὺς κυριωτέρους κανόνας τῆς ἐν ἀναρρώ-
ητικῆς.

Τρῶγε ὀλίγον καὶ πολλάκις τὴν ἡμέρα καὶ οὐχὶ κατὰ τὸ σύνηθες· διότι τὸ μὲν ὀλι κόλως καὶ καλῶς, καὶ τρέφει καλῶς· τὸ δὲ λῶς χωνεύει, οὔτε τρέφει, οὔτε ἀναρρωνύω τὰς δυνάμεις

Ὁ ἱερὸς Ἱπποκράτης λέγει (ἀφ. Β. 17). «ἡ τροφὴ παρὰ φύσιν πλείων εἰσέλθῃ, τοῦτο νοῦσο νὴ ἴασις.»

Τρῶγε ἓν μόνον εἶδος φαγητοῦ, καὶ ἂν κ τοῦτο, μὴ συνεχῶς μετάβαλλε, παρ' ὅταν κι συνεχοῦς χρήσεως.

Μάσσα καλῶς τὴν τροφήν, διότι τοῦτο συν εὐπεψίαν (τὸν λόγον ἀνάγνωθι ἐν τῇ Συνεκδύ τὸ περὶ πέψεως).

Τρῶγε περισσότερον φαγητὸν τὴν μεσημβρί τὸ ἑσπέρας πρὸ τῆς τοῦ ἡλίου δύσεως· διότι σχ ἐν τῇ ἀναρρώσει πρὸς τὸ ἑσπέρας ἐπιγίγνετ τῆς κυκλοφορίας· ὁ δὲ ὕπνος οὐ καλῶς γίγνετα λῶς ὁ στόμαχος ἔχῃ.

Πίνε μετρίως· ἐὰν ὁ στόμαχος ἀνέχηται τὴν νου, πίνε ἐκ τούτου ὀλίγον, κεκραμμένον μετὰ δι εἰ καὶ πλεῖον, κατὰ τὴν τοῦ οἴνου ποιότητα. Τὸ ὕδωρ χαλαρώνει τὸν στόμαχον, καὶ δυσπεψίαν

Μὴ μένε ἐν τῇ κλίνῃ πλέον τῶν 7 ἢ 8 ὡρῶν.

Περιπάτει μετρίως κατὰ τὰς τοῦ σώματος δι κόπου πρὸ τῆς τοῦ ἡλίου δύσεως ἐν τόπῳ ξηρῷ, προσηλίῳ, κατ' ἀρχὰς ἐπ' ὀχήματος, καὶ εἶτα π

Τὸ καθ' ἑκάστην ἀφεδεύειν οὐδόλως ἐπάναγκ βλάπτει ἐὰν τοῦτο γίνηται κατὰ δύο ἡμέρας. Ἐ βαίνῃ τὸν ὅρον τοῦτον γενέσθω κλῦσμα. Διευ τακτικὴ ἀφέδευσις, ἐὰν ὁ ἀναρρωνύων τρώγῃ φαγ κρόμμυα, ἢ ὀλίγον μόνον χλωρὸν κρόμμυον, ἢ μ γητὸν ὀλίγον μέλι μετ' ἄρτου.

Ὁ ἀναρρωνύων εἶνε ὁ ἀσφαλέστερος ἑαυτοῦ οὗτος εἶνε κύριος ἑαυτοῦ, καὶ ἔχῃ θέλησιν. Οὗτ διακρίνειν ὁποίας τροφὰς ἀνέχεται ὁ στόμαχος προτιμᾷν· διότι οὐδὲν θετικὸν ὑπάρχει ὡς πρὸς τὰ τροφῶν. Ἡ ἰδιοσυγκρασία τοῦ μὲν χωνεύει τοῦτο τοῦ δὲ, ἄλλο· ἐὰν ἡ πόσις τοῦ ὕδατος μετὰ τὸ φα φέρῃ κλιδασμὸν (κλουκουκισμὸν) τοῦ στομάχου, ὁφ

... ίαν, σομάδαν, κ.τ.λ.
έξεως· διότι τὸ βιάζειν πρὸς
ινον μεγάλης ταραχῆς, καὶ
παραγωγῆς γαστρίτου ἐπι-
ώματα περιπίπτουσιν ὡς ἐπὶ
ίζουσιν ὅτι ἡ παροχὴ βιαίως
ιδίον, ἢ καὶ εἰς αὐτὸ τὸ νοσοῦν,
ίαν θεραπείαν καὶ ἐνδυνάμωσιν·
ιι Πλεῖσται μητέρες διὰ τῆς πα-
ι αἴτιαι τοῦ θανάτου τοῦ προσφι-

ας εἶνε ἀναπόφευκτος ἡ μελέτη τῆς
ης ὁδηγῶνται πρὸς γνῶσιν τῶν ὠφε-
ρῶν καὶ ποτῶν, καὶ πάσης ἄλλης διαί-
;έστι πρὸς ταχεῖαν καὶ ἀσφαλῆ ἀνάρ-
σις μυθιστορημάτων εἶναι ἄκαρπος καὶ
διότι αἱ τούτων ἰδέαι διαφθείρουσι τὴν
άττουσι τὴν ἠθικὴν ἀταραξίαν, ἥτις με-
ς τὴν ταχεῖαν καὶ καλὴν ἀνάρρωσιν· ἀλλὰ
αι τῇ ὑγιείᾳ· διότι ἡ διατάραξις τῆς δια-
σπεψίας, νευρικὰς ταραχάς, αὐπνίας, καὶ
ιέψεως.

ΡΟΣ ΝΟΣΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ

Περὶ ἄσθματος.

ιόρων εἰδῶν ἄσθμα. Τὸ συνηθέστερον εἶνε τὸ
ν ἄ σ θ μ α· ἔρχεται περιοδικῶς ἄνευ πυρετοῦ,
υηδίως· ἄλλοτε προηγοῦνται χάσμαι, ἀέρια τῆς
πίεσις ἐπὶ τοῦ στήθους, βὴξ ξηρός, οὖρα πολλὰ
συνήθως ἐπέρχεται τὸ ἄσθμα τὸ ἑσπέρας ἢ τὴν
πάσχων δὲν δύναται νὰ μένῃ κατακείμενος ὀρι-
(ἐξαπλωμένος), αἰσθάνεται δύσπνοιαν, ἀναπνέει
καὶ πνιγυρῶς μετὰ ἤχου ὡς τῆς γαλῆς (γάτας)
ιι ξηρὸς βῆχας, οἱ ῥώθωνες ἀνοιγοκλείουν, τὸ πρό-
οιοῦται, ἐκφράζει κόπωσιν, ἐξοιδοῦται, γίνεται
ιελτσανὶ) καὶ εἴς τινας ὠχρόν, ὁ πάσχων βιάζεται
θήμενος, ἐπιζητεῖ ἀέρα καθαρὸν δροσερόν, πρὸς
τείνει τὸ σῶμα, καὶ μετά τινα ὥραν κατευνάζονται

τὰ συμπτώματα ταῦτα, ὁ ἐνυπάρχων ξηρ
γρὸς, ἐξέρχονται φλέγματα διαφανῆ, κολώδι
ται θολὰ καὶ τὸ πάθος παύει.

Πρὸς καταπράϋνσιν τῆς ἐξάψεως ταύτης
χῃ ἀὴρ καθαρός. Ἐὰν ὁ πάσχων ἦνε πληι
μικρὰ φλεβοτομία ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ βραχίονος,
πισμοὺς ἐπὶ τῶν μηρῶν καὶ ἐπὶ τοῦ πέλματος
ποδῶν, ποδόλουτρον θερμόν. Ἐσωτερικῶς ὠφ
νάζει τὸ κάπνισμα τσιγάρου ἐκ στραμμωνίου ς
κοῦ κανάβεως (χασὶς), ἢ νιτρούχου χάρτου. Ο
σεται καὶ γίνεται τσιγάρον· κατασκευάζεται ὁ
της, ἐὰν ἐμβρέξῃς πορώδη χάρτην ἐντὸς πυκ
νίτρου, καὶ στεγνώσῃ ἐν καθαρῷ ἀέρι.

Θεραπεύεται ἐνίοτε διὰ τῆς συνεχοῦς χρήσε
τῆς πίσσης (ἰδὲ Φοῖβον ἔτους Α'. σελ 100).

Ἰδίως ἐπιτυγχάνει ἡ κάτωθι σκευασία,

Λάβε	ὕδατος ἡδυόσμου	δρ
»	κίτρου	»
	σεραπίου ἁπλοῦ	»
	ἐκχυλίσματος στραμμωνίου	κόκι
	λαουδάνρυ Σίδεναμ	στάγ

Θεϊκοῦ αἰθέρος (λικορανοδίνου)
μίξον καὶ χρῶ κατὰ ὥραν ἀνὰ ἓν κωτάλιον μέγα
σφοδρᾶς ἐξάψεως τοῦ πάθους λάμβανε κατὰ η
ρας κωτάλιον.

Τὸ ἰατρικὸν τοῦτο λάμβανε καθ' ἡμέραν πρωΐ
ρας ἀνὰ ἓν κωτάλιον καὶ μὴ ὑπαρχούσης ἐξάψεως
πόσις πρωΐ καὶ ἑσπέρας ἐγχύματος καπνοχόρτου

Ὠφελεῖ καὶ ὁ ὑοσκύαμος καὶ ἡ εὐθαλλία, τι
σιν ὅτι ὠφελεῖ τὸ δέσιμον τῶν ποδῶν.

Ὑπάρχει καὶ ἆσθμα ἐξ ὀργανικῆς βλάβης του
ὡς εἶνε ὁ ἀνευρισμὸς τῶν πνευμονων ἢ τῆς ἀορτῆς,
σεως τῆς καρδίας, ἐκ διφθερίτιδος, κλπ. Τὸ τοιοῦτ
εἶνε σύμπτωμα τῆς νόσου, καὶ τότε θεραπεύεται ὅτ
πευθῇ καὶ ἡ νόσος· ἡ παρουσία τοῦ Ἰατροῦ εἰς
περιστάσεις εἶνε ἀναπόφευκτος.

Τινὲς συγγραφεῖς ὀνομάζουσιν ἆ σ θ μ α ν υ κ τ
πάθος τὸ λεγόμενον ἐ φ ι ά λ τ η ς κοινῶς μ ώ ρ α.

Τὸ νευρικὸν ἆσθμα δὲν εἶνε θανατηφόρον, βασανίζ

τινὲς μάλιστα θεωροῦσι τοῦτο ὡς συντελοῦν εἰς τὴν μακροβιότητα,

Αἱ ἐξάψεις συνήθως γίνονται κατὰ τὰς μεταβολὰς τῆς ἀτμοσφαίρας πρὸς τὸν ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν καιρὸν, ἢ ἐν διαμονῇ ἐν ἀέρι ἀκαθάρτῳ· καὶ ἐξ ἠθικῶν ταραχῶν· εἶνε κληρονομικόν. Σπάνιον εἰς τὰ μικρὰ παιδία.

Ε'. ΠΡΟΧΕΙΡΟΣ ΦΑΡΜΑΚΟΛΟΓΙΑ

Περὶ κυπαρίσσου

(Συνέχεια προηγ. φύλλου.)

Ἡ κυπάρισσος διακρίνεται ὑπὸ δύο γένη, ἄρρεν καὶ θῆλυ· τὸ ἄρρεν ἔχει τοὺς κλάδους ἀραιοτέρους καὶ τοὺς κλόνους λυγίζοντας πρὸς τὰ ἐκτὸς, κορυφὴν οὐχὶ πολὺ ὀξεῖαν ἐν ᾧ ἡ θῆλυς ἔχει κλάδους πεπυκνωμένους πρὸς τὸν κορμόν. Καρπίζει τρὶς τοῦ ἔτους· τὸν Ἰανουάριον, Μάϊον καὶ Σεπτέμβριον. Παρέχει δὲ σπόρους λίαν λεπτοτάτους.

Τὸ ξύλον τῆς κυπαρίσσου εἶναι τὸ μᾶλλον διαρκέστερον καὶ ἄσηπον, διαρκεῖ ἑπτάκις περισσότερον παρὰ τὸ τῆς δρυός, καὶ λαμβάνει μεγάλην στιλπνότητα διὰ τῆς τέχνης. Οἱ ἀρχαῖοι κατεσκεύαζον ἀγάλματα ἐκ τοῦ ξύλου τούτου, ἅπερ ἦσαν ἀσαπῆ καὶ ἐθεωροῦντο αἰωνίου διαρκείας.

Δέγεται ὅτι ἡ κιβωτὸς τοῦ Νῶε ἦτον ἐκ ξύλου κυπαρίσσου. Οἱ δὲ νάρθηκες τῶν Αἰγυπτίων, ἔνθα εἰσὶ τεθειμένα τὰ αριχευμένα ἀνθρώπινα σώματα, μούμιαι καλούμενα, εἰσὶν κ ξύλου κυπαρίσσου. Καὶ ὁ ναὸς τοῦ Σολομῶντος ἐκ ξύων κυπαρίσσου ἦν. Κατὰ δὲ τὸν Θεόφραστον αἱ πύλαι τοῦ αοῦ τῆς Ἐφέσου ἐκ τοιούτου ξύλου ἦσαν. ὡσαύτως οὕτως χου καὶ αἱ τοῦ Ἁγίου Πέτρου ἐν Ῥώμῃ, αἵτινες διήρκεσαν ὶ 1,100 ἔτη μέχρι τοῦ Πάπα Εὐγενείου τοῦ Δ'. ὅστις ἀντικαστησε ταύτας δι' ὀρυχάλκου, καίπερ καλῶς διετηροῦντο.

Χρήσιμός ἐστιν ἡ κυπάρισσος καὶ ἰατρικῶς πρὸς θεραπείαν σων. Οἱ ἀρχαῖοι ἰατροὶ ἐπωφελῶς ἐχρῶντο ταύτῃ· ἀλλὰ τόπιν ἐγκατελείφθη ὁλοσχερῶς. Νῦν δὲ οἱ νεώτεροι πολς ἐπωφελεῖς θεραπευτικὰς χρήσεις τῆς Κυπαρίσσου ἀφέρουσι καὶ συσταίνουσιν ὡς ἐπωφελεστάτας.

Ὁ Μαθιόλης συσταίνει τὸ ἀφέψημα τῶν σφαιρίων καὶ τῶν

φύλλων τῆς Κυπαρίσσου κατὰ τῆς ἐντερο
ὑπὸ κατάπλασμα, καὶ ἐσωτερικῶς ὑπὸ ἀ
καὶ ὁ Μουρέτης ποιοῦσι χρῆσιν κατὰ τῶν
τῆς καταπτώσεως τοῦ ἀπηυθυσμένου ἐντέ
σμα. Ὁ Πασχάλης μετεχειρίσθη ἐπιτυχῶ
σφαιρίων ὑπὸ δόσιν μέχρι δραχμῆς κατὰ
πυρετοῦ. Ὁ δὲ Λαντζόνης θεωρεῖ προτιμο
ταύτην παρὰ τὴν κίναν. Ἐν δὲ Μομπελιὲ ὁ
πευε τὸν διαλείποντα πυρετὸν διὰ τῆς κόνεω
κυπαρίσσου, μεμιγμένης μετ' οἴνου, καὶ πι
σιν μέχρις ἑνὸς δραμίου πρὸ τῆς ἐνάρξεως τοῦ
ποιοῦσι τοῦ ἐλαίου τῆς κυπαρίσσου κατὰ
τῶν ὤτων· γίνεται τοῦτο διὰ βράσεως ἐν ἐλ
ρίων αὐτῆς. Ἄλλοι συσταίνουσι τὸ ἐκ τῶν φύ
ρίων καὶ ἀλεύρου κατάπλασμα κατὰ τῆς ποδ
κελλος διορίζει τὸ φάρμακον τοῦτο ἐσωτερ
ἀλγηδόνων τῶν νεφρῶν. Ὁ Βίλλης λέγει ὅ
ζακχαρώδη διαβήτην διὰ τῆς πόσεως ἀφεψή
σφαιρίων κυπαρίσσου· ἄλλος μετεχειρίσθη
τῆς δυσεντρίας. Ὁ δὲ ρηθεὶς Μάρκελλος συ
φύλλων καὶ σφαιρίων κατάπλασμα κατὰ τῶ
τῶν ὄφεων καὶ τοῦ φαλαγγίου.

Ἐν γένει ἤδη πολλοὶ τῶν νεωτέρων ἀνανεώσ
ρὰ τῶν ἀρχαίων θεραπευτικὴν χρῆσιν τῆς κυπ
τείνουσι ταύτην καὶ εἰς ἄλλας νόσους, οἷον
πτῶσιν ἐντέρου, κλπ. πάντοτε ὅμως μικρὸν μ
τρόπον τῆς χρήσεως.

Ὁ Ἱπποκράτης μετεχειρίζετο τὸ ἀφέψημα τ
κυπαρίσσου κατὰ τῶν παθῶν τοῦ κολεοῦ· πρὸ
ταύτην οἱ νεώτεροι προσέθηκαν καὶ τὴν στυπτηρ
ἑλκῶν τοῦ στομίου τῆς μήτρας καὶ κατὰ τῆς λε

Ὁ Πλίνιος (βιβλ. 25 ἑ.) ἀναφέρει ὅτι τὰ φύ
παρίσσου κοπανισμένα ὠφελοῦν τιθέμενα κατὰ
σμάτων τῶν ὄφεων. Μετ' ἀλεύρου εἰς κατάπλα
κατὰ τῆς κεφαλγίας τῶν ἡλιοβλήτων, καὶ κατὰ
κοίλης, ὅτε ὁ πάσχων δέον νὰ πίνῃ καὶ ἀφέψημα
λων. Μετὰ κηρωτῆς ἀλοιφῆς ἡνωμένα ὠφελοῦν
δήματος τῶν ὄρχεων. Μετὰ δύο μερῶν ἄρτου κα
μενα θεραπεύουν τὰς νευρικὰς ἀλγηδόνας τῶν
δὲ σφαιρία (κυπαρισσόμηλα) πινόμενα ὑπὸ κόν

ν τῶν ὄφεων, καὶ κατὰ τῆς αἱμοπτυ-
ως· μετὰ πάχους καὶ ἀλεύρου ὡς ἀλοι-
στήματα καὶ οἰδήματα παρωτίδων, χοι-
ύουν τὴν νεοφανῆ ἐντεροκοίλην, ὅτε δέον
καὶ τὸ ἀφέψημα αὐτῶν. Ὁ δὲ ὀπὸς τῶν
ὠφελεῖ τὰς χρονίας φλογώσεις τῶν βλε-
οἴνου πινόμενα καθαρίζουν τὴν ὅρασιν.
ν φύλλων ἐν ἀφεψήματι ὠφελεῖ κατὰ τῆς
κατὰ τῶν δαγκαμάτων τοῦ σκορπίου, ἐμ-
λλα μετὰ ὄξους μελανίζουν τὰς τρίχας.
ης, Ἕλλην ἰατρὸς σύγχρονος τοῦ Πλινίου,
. Α'. 102) ὅτι τὰ φύλλα τῆς κυπαρίσσου
ιύρνης ὠφελοῦσι τῷ κατάρρῳ τῆς κύστεως
Τὰ δὲ σφαιρία ποθέντα ὠφελοῦσι τῇ αἱμο-
ἀναγωγῇ) καὶ τῇ δυσεντερίᾳ, καὶ κοιλίας
αἱ ὀρθοπονίᾳ καὶ βηχί. Μαλακύνουσι τὰ
ι μετὰ σύκων καταπλασσόμενα· θεραπεύου-
κτῆρσι πολύποδας. Ἐὰν δὲ λειανθέντα βρά-
ων σὺν ὄξῳ νὰ ἐπιτεθῶσιν ἐπὶ λεπριῶντας
ουσιν αὐτούς. Τά τε φύλλα καὶ τὰ σφαιρία
σωςέλλουσιτὴν ἐντεροκοίλην.Τὰ σφαιρίακαυ-
ίκων ὡς θυμίαμα διώκουσι τοὺς κώνωπας. Τὰ
ιταπλάσματι συγκολλᾷ τὰ τραύματα· εἰσὶν
ετὰ ὄξους βρασθέντα βάπτουσι τρίχας, ὑπὸ
σὺν ἀλεύρῳ ὠφελοῦσι πρὸς ἐρυσιπέλατα καὶ
ακας καὶ ὀφθαλμῶν φλεγμονάς. Ἐπὶ τοῦ στο-
μενα σὺν ἀλεύρῳ κηρωτῇ ἐνδυναμώνει αὐτόν.
ὑπάρξας περὶ τὰ 100 ἔτη μετὰ τὸν Πλίνιον
ην, θεωρεῖ τά τε φύλλα καὶ τὰ σφαιρία τῆς κυ-
λίαν ξηραντικά, καὶ συσταίνει ταῦτα καὶ οὗτος
σφάτων τραυμάτων, κατὰ ἐντεροκοίλης, ἑρπή-
ων, ἐρυσιπελάτων, ἑλκῶν τοῦ στόματος κλπ.
ν. ΞΓ.)

Περὶ φλεβοτομίας.

τομία γενομένη ἐγκαίρως καὶ προσηκόντως εἶνε
ἀντιφλογιστικὸν μέσον κατὰ νόσων φλογιστι-
εἰς τὴν πνευμονίαν εἶνε ἄριστον ἐκκενωτικὸν
ἀραίωσιν τοῦ αἵματος· ἐν τῇ ἐξάψει ἐν ἀποπλη-
σχυρὸν ἀντιπερισπαστικὸν κατὰ τῆς συμφορή-

σεως ἢ τῆς αἱμορραγίας ὀργάνου τινός·
τῆς τοῦ ἥπατος συμφορήσεως ἢ καὶ φλογώσε
ἀλλὰ ταῦτα ὁρίζονται καὶ διαγινώσκονται
τροῦ, δυναμένου ποιῆσαι ἀσφαλῆ τὴν διάγνω
βοτομία γιγνομένη ἐκτὸς τῶν ῥηθεισῶν περι
νον ἐπισφαλὴς ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβὴς κα
ὡς δύναται συμβῆναι ὅταν γείνῃ κατ' αἰφνιδ
στερικῆς, καθ' ἣν ἐπισυμβαίνει ἀναισθησία
νόμενα ὁμοιάζοντα τῇ ἀποπληξίᾳ. Ἐὰν ἐν τῇ
γίνῃ φλεβοτομία, ἐπίκειται ὄλεθρος ἢ βλάβη
ἐν τῇ ἀποπληξίᾳ καὶ μάλιστα τῆς ἄνευ αἱμορρ
εἶνε μεγάλη καὶ σωτηρία ἐνίοτε.

Ὅσον ἐπίμονος ἡ τοῦ Βρουσὲτ σχολὴ, ἡ
κ ἡ καλουμένη, ἤτον ὑπὲρ τῆς φλεβοτομίας κα
την καθ' ὅλων ἐν γένει τῶν νόσων, τόσον ἤδη
μόνως τὸ ἀντίθετον. Ἤδη σχολή τις ἰατρικὴ
τὴν ἐπικρατοῦσαν ἰδέαν της ἀναιμίας, ἀπαγορ
τομεῖν, καὶ εἰς αὐτὰς ἔτι τὰς μάλα φλογιστικὰ
Πάντες σχεδὸν ἤδη οἱ ἄνθρωποι κατ' αὐτοὺς
κοὶ, ὥστε διστάζει πλέον τις εἰπεῖν τίνες εἰσὶ
μικοί. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι πᾶσα ὑπερβολὴ σφ
» Οὐδὲν γὰρ ὑπὲρ τὸ μέτρον ἐπιτηδευόμενοι
» Ἀλλ' οὔτε ἡ συνήθεια ὠφελεῖ, ἥν τινες ὑγιεῖ
ροῦσι φλεβοτομούμενοι δὶς καὶ τρὶς κατ' ἔτος
τες ὑγιείας ἢ προφυλάξεως ταύτης· οἱ τοιοῦτοι
διατίθενται πρὸς νόσον ἐκ παραμικρᾶς αἰτία
ποιεῖ ἄνευ ἀνάγκης. οὔτε πτάρνυσ
φύσαν ἀφιέναι ἄνευ ἀνάγκης· οὔτε
λοποιεῖν.

Ὁ ὑγιὴς καὶ εὐέκτης ἐὰν γείνῃ εὐεκτικώτερο
διότι τὸ πολὺ εἶνε τῇ φύσει πολέμιον,
ποκράτην (ἀφορ.) καὶ «αἱ ἐπ' ἄκρον εὐεξίαι
Ἄλλως ἡ ἕξις πρὸς τὸ φλεβοτομεῖσθαι καθίστ
νόσῳ χρῆσιν τῆς φλεβοτομίας ἀνεπλήρους ἀποτ
ὡς συμβαίνει καὶ εἰς τοὺς συνεχῶς λαμβάνοντα
ἄνευ οὐσιώδους αἰτίας.

Φλεβοτομία τοῦ ποδός.

Εἰς τὸν πόδα ὑπάρχουσι δύο φλέβες ὑπὸ τὸ δέρμ
νεῖς εἰς τὴν ὄρασιν καὶ τὴν ἁφήν. Ἡ μία καλεῖται
σ αφηνὴς φλέψ, ἄλλη μικρὰ σαφηνὴς φλέψ.

Ἡ μεγάλη σαφηνὴς φλὲψ ἄρχεται ἀπὸ τὴν πρὸς τὸν μέγαν δάκτυλον ἐπιφάνειαν τοῦ ποδὸς, διέρχεται διὰ τοῦ ἐσωτερικοῦ σφυροῦ, ἀναβαίνει πρὸς τὰ ἔσω τῆς κνήμης καὶ τοῦ μηροῦ καὶ προχωρεῖ πρὸς τὸ μέρος ἔνθεν ἐξέρχεται τῆς λεκάνης ἡ μηρικὴ φλέψ, εἰς τὴν ὁποίαν εἰσβάλλει, ἀφ' οὗ παραλάβῃ τὴν ἐξωτερικὴν αἰδοίαν φλέβα.

Ἡ μικρὰ σαφηνὴς ἄρχεται ἐκ τῶν ἔξω δακτύλων τοῦ ποδὸς ἀναβαίνει πρὸς τὰ ἔξω τῆς κνήμης καὶ εἰσβάλλει εἰς τὴν μεγάλην σαφηνῆ φλέβαν.

Ἵνα καταφανεῖς γίνωσιν αἱ φλέβες καὶ συσσωρευθῇ ἐν αὐταῖς περισσότερον αἷμα, τίθεται ὁ ποὺς ἐντὸς ὕδατος ὅσον δέχεται θερμὸν, καὶ μένει ἐπί τινα λεπτὰ ὥρας· εἶτα ἐξέρχεται ὁ ποὺς, σπογγίζεται ταχέως, καὶ δένεται μετρίως σφιγκτὰ ὑπὲρ τοὺς σφυροὺς, ὁ κόμβος πρέπει νὰ κῆται πρὸς τὰ ἐκτός. Εἶτα τίθεται αὖθις ὁ ποὺς ἐν τῷ θερμῷ ὕδατι ἵνα ἀναθερμανθῇ, καὶ πάλιν ἐξάγεται ἐκ τοῦ ὕδατος σπογγίζεται ταχέως καὶ γίνεται ἡ φλεβοτομία ἐπὶ τῶν δεικνυομένων θέσεων ἐπὶ τῆς παρακειμένης εἰκόνος. Ἡ τομὴ πρέπει νὰ γείνῃ ἐλαφρὰ ἵνα μὴ πληγωθῇ ὁ παρακείμενος τένων, ἢ τὸ περιόστιον, ὅπου τένων δὲν ὑπάρχει· ἀρτηρίαι δὲν συνυπάρχουσι, καὶ φόβος πληγώσεως τούτων δὲν ὑπάρχει.

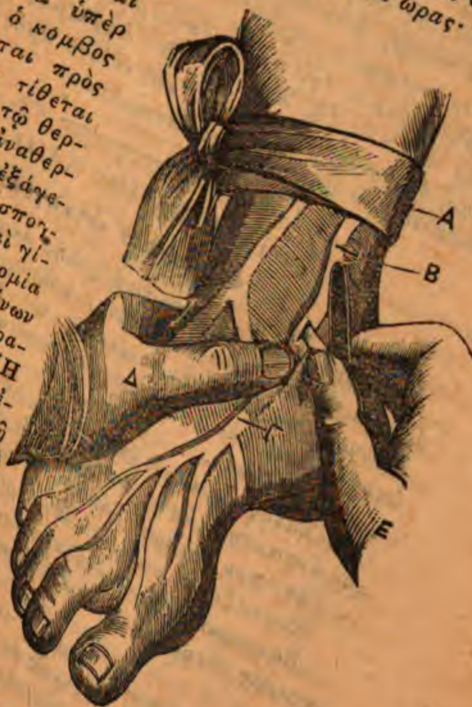

Ἐνίοτε ἀφ' οὗ ῥεύσῃ ὀλίγον αἷμα σταματᾷ, τοῦτο συμβαί-

νει ὅταν τὸ αἷμα εἶνε πυκνὸν, καὶ πιέ
ἀνύψωσον τότε πρὸς τὴν ἐπιφάνειαν τ
κεῖται πλησίον τῆς ἐπιφανείας, καὶ τὸ α
τοῦ ἐξαγομένου αἵματος ἐν τῷ ὕδατι ἐκτ
ρας. Πρὸς τὸ τέλος τῆς φλεβοτομίας λύσ
ὀλίγον ἐν τῷ ὕδατι ἵνα ἐξέλθῃ τὸ πρὸς τὶ
δέσον κατὰ τέχνην τὴν τομήν.

Τὸ προηγούμενον σχῆμα δεικνύει πρακ
σιν. Τὸ α. δεικνύει τὸ δέσιμον, τὸ β. δεικν
νῆ φλέβαν, τὰ γγ. τὴν ἐντὸς, τὸ Δ. δεικ
δάκτυλον τῆς ἀριστερᾶς χειρός, ἥτις πιέζε
βα ἵνα μὴ ὀπισθοδρομῇ τὸ αἷμα, τὸ Σ. δε
λους τῆς δεξιᾶς χειρὸς κρατῶντας τὸ νυστ
σεως τῆς τομῆς, ἥτις δύναται γενέσθαι κ
φλὲξ εἶνε καταφανεστέρα.

Ἡ φλεβοτομία τοῦ ποδὸς ἐπενεργεῖ ἐπὶ
μήτρας καὶ τῶν τῆς λεκάνης εἶνε ὠφέλιμος
τῶν μὴ ἐρχομένων ἐμμήνων, καὶ ἐνίοτε πρ
σπασμωδικῶν μητρικῶν συμπτωμάτων.

ΙΑΤΡΙΚΑ ΤΟΥ ΛΑΟΥ.

Θεραπεία ὠταλγίας

Ἐγχύνουσι στάγματα τινὰ χολῆς ἀκανθο
ἀκανθοχοίρου (σκαντσοχοίρου) χολήν, ἀφ
δίδουσι ὑπὸ ἕνα ἢ δύο κόκκους εἰς τὰ νή
ὑποφέρουσιν ἐκ στρόφων (κοψιμάτων τῆς
κλαυθμιρίζουσι.

Μέλανος (μαύρου)ἵππου κόπρον πρόσφατο
τὸν ἐκταύτης ὀπὸν ἐνστάζουσι ἐν τῷ ἀλγοῦ

Τὸν ὀπὸν μούρων βάττου ἐνστάζουσιν ἐν

Ἐνστάζουσι στάγματα ὀποῦ κρέατος ψητοῦ

Βούτυρον νεαρὸν ἢ ἀνάλατον ἐνστάζουσιν ἐ
χαίρας θερμῆς, ἐξ ἧς ἐνστάζουσιν ἐντὸς τ
ὠτός.

Ὀπὸν ἐψημένου πράσου ἐνστάζουσιν ἐν

Τὸν ὠπὸν τοῦ ἀειθαλλοῦς φυτοῦ, ἀμαράντου
ἐνστάζουσιν ἐντὸς τοῦ ἀλγοῦντος ὠτός.

ΚΗΣ ΚΑΤΑΣΚΕΥΗΣ

--ινον (τριανταφύλλου)

ητος 50 δραμίων. Λάβε ποσὸν πε-
ʼεαρῶν, καὶ γέμισε διὰ τούτων τὴν
καὶ ἔκθεσον εἰς τὸν ἥλιον ἐπὶ 30
ι τούτῳ τὰ πέταλλα ὑφίστανται ἀ-
, καὶ μεταβάλλονται εἰς ὕλην με-
εῖ ἰσχυρὰν τὴν εὐώδη ὀσμὴν τῶν

ʼμύρου κατεσκευασμένου κατὰ τὸν
εται εἰς τὸν Φοῖβον τοῦ Α.ἔτους σε-
ς ποσότητα τινὰ ἐκ τῆς ῥηθείσης ὕ-
μιξον καλῶς ἐν ἰγδίῳ. Τὸ παχύμυ-
ιῶμα μελανὸν, καὶ χρησιμεύει πρὸς
τῆς κεφαλῆς.
ιποδίζει τὴν σῆψιν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ
φροδίτη ἔχριε ῥοδόεντι ἐλαίῳ τὸ πτῶ-
ʼνα μή μιν ἀποδρύφοι ἑλκυστάζον.
(Ἰλ. ψ. 186.)

μοσχομυρίζουσα.

ῇ Ἀμερικῇ ὑπάρχει πεδιὰς, ἀνήκουσα
ʼ πόλιν Κουμάνα, ἥτις, ἀφοῦ πέσῃ ῥαγ-
ῇ αὐτῆς ἐμβραχῇ, καὶ ὑπὸ τῶν ἡλια-
ʼῇ, ἀναδίδει ὀσμὴν μόσχου, ὁμοίαν μὲ
πὸ διαφόρων ζώων τῆς διακεκαυμένης
ʼτη προέρχεται ἐκ τῶν ἀναθυμιάσεων,
ιι ἄπειρον πλῆθος σκωλήκων, ἐντόμων,
διὰ τοῦ ὕδατος, εὑρισκόμενα μετὰ τῆς
υ καὶ ἂν ἀνακινήσῃ τις τὴν γῆν ταύτην,
ὀργανικῶν ὑλῶν. Φαίνεται ὅτι ἡ φύσις
ῦτα ὑπάρχει ἐνεργητικωτέρα καὶ εὐφορο-
γωγὴν ζωῆς.
ὑπάρχει μεγάλη ἔκτασις γῆς συνισταμέ-
ν ζωΰφίων. Ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης ἄνθρωποι
καλλιεργοῦσι καὶ σπείρουσιν· οἱ δὲ πτωχοὶ
ʼτῆς ταύτης· λαμβάνουσι γῆν, τὴν ὁποίαν
ἰτρᾳ μετὰ ὕδατος, καὶ ἐξάγουσι ζωμὸν θρε-
νιστάμενον ἐκ τῆς διαλύσεως τῶν ζωϊκῶν

Συνεκδημος ὑγιεινὴ ἔκδοσις Β'
Συνέκδημος Ἰατροδικαστικὴ τό
Ἐγχειρίδιον φυσικῆς πειραματ...
Πραγματεία περὶ λουτρῶν ἔκδ. Α
θεῖσα ἐν τῷ Παραφοίβῳ.
Πραγματεία περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι
ὑπὸ φυσικὴν ἔποψιν.
Ἱστορία τῶν δι' ὕδατος ὡρολογίων
Πραγματεία περὶ τοῦ Καφέ.
Διατριβὴ περὶ βαμβακοπυρίτιδος.
Περὶ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας χολέρα
Περὶ ἄρσεως τῶν κεραυναγωγῶν.
Χρηστοήθεια τοῦ λαοῦ.
Περὶ τῆς μὴ τομῆς τοῦ κορινθιακοῦ
Λόγος πανηγυρικὸς ἐπὶ τῆς καταθέ
θου τῶν ἐν Τριπόλει ἀνακτόρων.
Ἐφημερὶς Βελτίωσις 12 ἐτῶν.
Παραφοῖβος ἐτῶν Α'. Β'.
Φοῖβος ἐτῶν Α'. Β'. Γ. Δ' ἐξακολουθ
Γεωργικὴ ἐξακολουθεῖ.
Ἐφημερὶς Ἥλιος ἐξακολουθεῖ.

Πωλοῦνται ἐν τῷ γραφείῳ τοῦ Φοίβο
μάτων τοῦ κ. Ι. Π. Πύρλα.

Συνέκδημος ὑγιεινὴ ἔκδ. Β.' ....
,, Ἰατροδικαστικὴ τό
Ἐγχειρίδιον φυσικῆς πειραματικῆς
Πραγματεία περὶ τῶν λουτρῶν ἐν τ
Πραγματεία περὶ τοῦ Καφὲ...,.......
Πραγματεία περὶ τοῦ ἐν Ἑλλάδι
πολιτεύματος ὑπὸ φυσικὴν ἔποψ
Περὶ τῆς παλαιᾶς καὶ νέας χολέρας
Φοῖβος" τῶν ἐτῶν Α', Β', καὶ Γ', ἀ
Παραφοῖβος" Α'. καὶ Β'. ἔτους...
Γεωργικὴ,, ἐτησία συνδρομὴ ....
Ἡ ἀθωότης θριαμβεύουσα ,, ...
Ἱστορία τῶν δι' ὕδατος ὡρολογίων ..
Χρηστοήθεια τοῦ λαοῦ .....
Περὶ τῆς μὴ τομῆς τοῦ κορινθιακοῦ Ἰσ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΤΟΥ

ΙΒΟΣ

ΙΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

ΠΕΡΙ

ΙΜΟΣΙΑΣ ΥΓΙΕΙΑΣ

ΗΣ ΥΓΙΕΙΝΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΠΡΟΧΕΙΡΟΥ
ΙΚΙΑΚΗΣ ΙΑΤΡΙΚΗΣ
ΕΛΛΕΙΨΕΙ ΙΑΤΡΟΥ

ΥΠΟ

Ι. Π. ΠΥΡΛΑ

δραχ. ν. 3, προπληρωτέας ἐν τῇ ἀρχῇ τοῦ ἔτους.

Ἀθήναις, τῇ 1 Νοεμβρίου 1882.—ΑΡ. 12.

Α'. ΔΗΜΟΣΙΑ ΥΓΙΕΙΑ.

ρὶ μιασμάτων καὶ μολυσμάτων.

(Συνέχεια προηγ. φύλλου)

ην σῆψιν ἀποτελοῦσιν ἄπλετα σμήνη μικροζωδα-τοῦτο γίνεται ἐκ τοῦ ἑξῆς πειράματος. Ἐὰν ἐν γγείοις ὑαλίνοις τεθῶσιν ἐπί τινας ἡμέρας μετὰ τὸ μὲν στελέχη ἀνθέων, εἰς τὸ δὲ κλάδοι φυτῶν, όκκοι καννάβεως (καννaβουρίου), κόκκοι πεπέρεως, ἰχύρου, τμῆμα ζωϊκῆς ὕλης, κρέατος, ἄμυλον κλ. ῶσιν ἤρεμα ἐπί τινας ἡμέρας· ἐν ἑκάστῳ τούτων ι σῆψις, καὶ τὸ ὕδωρ θολοῦται. Ἐὰν ἐλαχίστη ρα-του ὕδατος τεθῇ ἐπὶ φακοῦ μικροσκοπίου μόνον 150. θύνοντος, διορῶνται ἄπλετα σμήνη μικροζωδαρίων ντα πρὸς ἄλληλα κατὰ τὸ εἶδος τῆς ὕλης, κατὰ διά-χῆμα καὶ μέγεθος, κατὰ χρῶμα κλπ..

Πλήθη τούτων κατὰ τὸ μᾶλλον ι εἰς τὸν ἀέρα μετὰ τῶν ἀτμῶν τοῦ ὕδατος, ζεται· οἱ ἀτμοὶ οὗτοι εἰσὶ κατάκοροι ἐκ ζωδαρίων, καὶ οὕτως ὁ ἀὴρ τῆς ἀτμοσφα ἐμπεριέχει πλήθη τοιούτων μικροζωδαρίω ὅσον ἐγγύτερα εὑρίσκεταί τις εἰς τὴν πηγ

Ὁ ἀὴρ λοιπὸν τῆς ἀτμοσφαίρας ἐμπερι ζωδάρια κατὰ τοὺς διαφόρους τόπους τῆς ἥτις γίνεται οὐ μόνον ἐκ τῆς σήψεως, ἀλλ διότι πᾶν εἶδος ζώου, ἐξάγει διὰ τῆς ἐκπι λου διαπνοῆς ἀτμοὺς περιττῆς σηπτικῆς ι τος, ἥτις τάχιστα παράγει μικροζωδάρια

Ὁ ἀὴρ τοῦ θαλάμου ἔνθα διαμένουσιν τοῦ σταύλου, τοῦ ἰπαγείου, τοῦ νοσοκομεί ριέχει διάφορα κατὰ τὸ εἶδος μικροζωδάρι

Ἐν γένει εἰπεῖν ὁ ἀὴρ, ὃν συνήθως ἐν τ πόλει ἀναπνέομεν, ἐμπεριέχει σμήνη παντ ρίων, καὶ ἕκαστος ἄνθρωπος κατὰ πᾶσαν ἀ μυριάδας τοιούτων, τὰ ὁποῖα ἐὰν ὦσι ὑπὲρ κοραινν ύουσι τὸν διοργανισμὸν τοῦ ἀναπνέο ρουσι κακουχίαν καὶ ν ό σ ο ν.

Ἡ δὲ βλάβη αὕτη γίνεται· διότι τὰ μιασμ λυντικὰ μικροζωΰφια ἐπιφέρουσιν ἐπὶ σώματι ἢ ἀνθρώπου ζύμωσιν τινὰ πρὸς πολυπλασιασ ἧς παράγεται ν ό σ ο ς. Εἶνε δὲ τόσων εἰδῶν ζύ δῶν εἰσὶ καὶ τὰ μικροζωδάρια. Ἕκαστον ἴδιον σῶμα ἐπιδεκτικὸν πρὸς τὴν ζωογόνησ αὐτοῦ· διὰ τοῦτο πάντα τὰ μιάσματα καὶ οὐδόλως εὐδοκιμοῦσιν ἐπίσης πρὸς πάντας. μιασματικαὶ καὶ μολυντικαὶ νόσοι εἰς τὰ μεταδιδόμεναι, οὐχὶ δὲ καὶ εἰς τὸν ἄνθρωπο μόνον εἰς τὸν ἄνθρωπον, καὶ οὐχὶ εἰς τὰ ζῶ μεταδίδονται εἰς τὸν μὲν καὶ εἰς τὸν δὲ ὄχι· δι ἰδία τις διάθεσις πρὸς τὸ μόλυσμα καὶ τὸ μ τοῦτο τινὲς οὐδόλως προσβάλλονται ὑπὸ εὐλογί δος, ἑλώδους πυρετοῦ κλπ. εἰσὶ δὲ καὶ μιάσμα λύσματα φιλοῦντα ἀναφαίνεσθαι πρὸς ἓν μόνον σώματος· π. χ. τὸ μικροζωδάριον τῆς ψώρας φιλ τὴν ἐπιδερμίδα διαμονήν του κλπ.

Καὶ ὅτι μὲν αἱ νόσοι γίνονται ἐκ τῶν μικροζωδα

ὸν ἐνξανθηματικῶν νόσων, παρ' ιδάρια, π. χ. ἡ ψώρα, ἥτις πα-...σμοῦ τοῦ καλουμένου Ἄκαρος. 89.)

ι ἐξ ἰδίου εἴδους μικροζωδαρίου, ἐβεβαιώθη, καὶ εἶνε δύο εἰδῶν, τὸ .λον τῆς βλενορροίας.

ἐνσκήψασα νόσος ἐπὶ τῶν μεταξο-κ μικροζωδαρίων, τὰ ὁποῖα παρά-ὁποῖα ἐναποθέτουσιν ἐπὶ τοῦ σώ-ὲ ἐκ τούτων ἐκολλαπτόμενοι σκώλη-ιπώδεις χυμοὺς τοῦ σκώληκος, καὶ ος καὶ θάνατος αὐτῶν· οἱ σκώλη-ιμορφοῦνται εἰς μυίας καὶ ἀπέρχονται.

.ΙΝΗ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ.

Περὶ τροφῶν.

'εἰσιν· αἱ μὲν εἰσὶν ἐκ τῶν ζώων, αἱ δὲ

ι τῶν ἐκ ζώων τροφῶν.

ιν χρησιμεύει ὡς τροφή· τῆς δὲ σαρκὸς ὸν μέρος εἶνε τὸ κρέας. Ἀλλὰ τοῦτο ἵνα τῷ στομάχῳ πρέπει νὰ ἦνε καλῶς βρα-ν, καὶ καλῶς μασσημένον ἐν τῷ στόματι).Τὸ οὕτως ἔχον κρέας ὅταν καταπωθῇ, καὶ αχον, ἐπενεργεῖ εὐθὺς ἐπὶ τῆς ἐσωτερικῆς ·ομάχου, ἥτις ἐρυθροῦται, ἐξοιδοῦται καὶ ἐκ-' καλούμενον γαστρικὸς χυμός, ὅστις ν ἐν τῷ ςομάχῳ τροφῶν ὡς ζυμικὴ ὕλη. Ὁ ἐκκρέει τόσον περισσότερος, ὅσον περισ-άζωτοῦχαι τροφαί. Διὰ τοῦτο αἱ μὴ ἀζωτοῦ-τροκαλοῦσιν ἀκροὴν τοῦ γαστρικοῦ χυμοῦ. ι εἰσὶν αἱ κρεατώδεις ὡς κατόπιν λέξομεν.)

χυμὸς ἔχει τὴν ἰδιότητα τοῦ διαλύειν τὰς ιφάς, καὶ μεταβάλλειν ταύτας εἰς μάζαν ὁμοι-

Ὅταν ὁ στόμαχος ἡ
αὐτῷ παρὰ μόνον μικρὸ
κρὸν ποσὸν χυμοῦ ἐκκρ
Ὁ γαστρικὸς χυμὸς
νότης συντελεῖ πρὸς τὴν
τωδῶν τροφῶν.

Διὰ τοῦτο ὅταν τις τρώ
στὸν, πρέπει νὰ τρώγῃ ὑπό
τωτὸν (μουστάρδαν), ἡ ἄλ
νος συντελεῖ πρὸς εὐπεψία
ὀξυνότητα τοῦ γαστρικοῦ
τὸ οἰνόπνευμα· διὰ τοῦτο ρα
ξεως τοῦ φαγητοῦ συντελεῖ
ὠφελεῖ τοὺς ἔχοντας χολερι
κεινται εἰς ὀξυνώσεις ἢ πυρά
χου, ὅπερ σημαίνει ὅτι ὁ γασ
βλάπτονται ἐκ τῆς πόσεως τ
μαχος καὶ ἡ πέψις βραδύνει
οἶνον ὑφίστανται μείζονα π
ρουσιν ἐκ δυσπεψίας. Οἱ τοιο
τῆς πόσεως ρακῆς ἢ οἴνου.

Ὅσοι δὲ τρώγουσι πολὺ κρέ
καθίστανται ποδαγρικοί.

Ἐκ τῶν ζωϊκῶν τροφῶν αἱ
καὶ τὸ γάλα, ὅταν ταῦτα ἀνε
τινὲς, οἵτινες δὲν χωνεύουσι τα

Τὸ κρέας, τὸ ὁποῖον εἶνε τὸ
τὸν ἄνθρωπον, ἀποτελεῖται ἐκ
ἶνες, αὗται δὲ συνίστανται ἐκ
λοις· τὰ μόρια ταῦτα εἰσὶ σφαιρο
Ὅσαι λοιπὸν τροφαὶ ἔχουσιν ἰν
ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ ταύτης. Ἡ
τὸν τυρὸν, καὶ εἰς τὰ ὄσπρια, ὅθ
ἀναλόγως τοῦ ποσοῦ ταύτης.

Ἑκατὸν δράμια ἰνῶν ἀρκεῖ πρ
κάστου ἀνθρώπου· ἀλλ' ἐπίσης δὲ
καὶ εἰς τὰς ἄλλας τροφὰς καθαρά
μὲ ἄλλας ὕλας οἷον μὲ λεύκωμα,
Κατὰ μέσον ὅρον παρ' ἡμῖν ἕκαστος
καθ' ἑκάστην ἡμέραν περὶ τὰς 2 ὀκ

τὰ πλεῖςα διὰ τῆς ἀδήλου δια-
δὲ ἄλλα διὰ τῶν οὔρων καὶ κο-
:αταναλισκόμενον ποσὸν πρέπει
ποσότητα θρεπτικῆς ὕλης.
ἡ κυρίως θρεπτικὴ τροφὴ,ὡς ἐρρέθη,
ιίσταται ἐξ ὀξυγόνου, ἄνθρακος,
ιέχουσαι ὕλαι ἄζωτον δὲν εἶνε κυ-
ιόνον τούτων δὲν ζῇ ἐπὶ πολὺ ὁ ἄν-

τοβάλλεται ἐκ τοῦ σώματος διὰ τῶν
λου διαπνοῆς ἓν γραμμάριον ἀζώτου
ς 15 γραμμάρια ἄνθρακος εἰς κα-
ξέος.
ι ὡς τροφαὶ δὲν ἐμπεριέχουσιν ἄζω-
κῶς ἐξ ὀξυγόνου καὶ ἄνθρακος, αὗται
θρέψιν τοῦ σώματος, ἀλλὰ πρὸς πα-
θερμότητος· διότι ἡ ζωὴ διατηρεῖται
ἐκ τῆς ζωϊκῆς θερμότητος
ὴν ζωϊκῆς θερμότητος εἰσὶν αἱ παχεῖαι
ἀμυλώδεις, αἱ ζαχαρώδεις, καὶ αἱ οἰνο-
ι εἰς τὸν στόμαχον δὲν μεταβάλλονται
ιν εἰς τὰ ἔντερα καὶ μεταβάλλονται εἰς
τενεργεία καὶ τοῦ ἥπατος, ὅπερ ἐκκρέει
ην. Ἐντεῦθεν μεταφέρονται εἰς τὸ αἷμα,
νεύμονας· καίονται διὰ τοῦ εἰσπνεομέ-
ρος,καὶ παράγουσι τὴν ζωϊκὴν θερμότητα.
σελ. 75 Διὰ τοῦτο ὁ Λιεβὶκ ὡς καὶ ὁ Δου-
ς τροφὰς εἰς π λ α σ τ ι κ ὰ ς καὶ εἰς ἀ-
ς. Ὅσοι λοιπὸν ἔχουσιν ἀνάγκην πολλῆς
ς πρέπει νὰ τρώγωσι περισσότερον ὕλας
ην.

ΥΓΙΕΙΝΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

τοῦ θαλάμου τοῦ ἀρρώστου.

ιλάμου τοῦ ἀρρώστου πρέπει ν' ἀνανεοῦται
ι καθαρὸς ἀὴρ καθίστησιν ἐλαφροτέραν τὴν

νόσον. Πρέπει δὶς τῆς ἡμ
κῶς τὰ παράθυρα καὶ ἡ θύρα,
Πρέπει νὰ καπνίζηταί ὁ θάλ
ἀερίων σωμάτων χλωρίου κλπ.
καὶ ὀσμαὶ καὶ τὰ μιάσματα· ται
πάσχων. Μετὰ τὸ κάπνισμα πρ
θυρα πρὸς ἀνανέωσιν τοῦ ἀέρος·
προσοχῆς, προφυλαττομένου τοῦ
κλπ.

Πρέπει ὁ ἄρρωστος νὰ κηται
μῶνα ὁ θάλαμός του πρέπει νὰ
θερμάστρας πηλίνης, καὶ οὐχὶ σι
(Περὶ σιδηρᾶς θερμάστρας ἰδὲ
Εἰς τοῦ ἀσθενοῦς τὸν θάλαμον
λιος· διότι τὸ φῶς τοῦ ἡλίου κατας
καὶ τὴν ὑγρασίαν ἐλαττόνει, καὶ εὐ
χει. Ὑπάρχουσιν ὅμως νόσοι, καθ'
πτει τὸν ἀσθενῆ, καὶ τότε πρέπει νὰ
λον καὶ ἧττον· τοιαῦταί εἰσιν ἡ ὀφθ
τὰ ἐγκεφαλικὰ νοσήματα, κλπ. εἰς
καὶ θεραπεύει τὸ πολὺ φῶς· τοιαῦτ
μαρασμὸς κλπ.

Ἐν Εὐρώπῃ, ἔνθα οἱ κοιτῶνες εἰσὶ
ναι ἕνεκεν τοῦ μεγάλου ἔξωθεν ψύχο
κοινωνεῖ ὁ τοῦ θαλάμου ἀὴρ μετὰ τοῦ
διαθέρμανσις τοῦ θαλάμου ἐπιφέρει ξ
ἀέρος, ὅπερ ἀλυσιτελὲς τῇ ὑγιείᾳ, καὶ
τρία ποσότης ἀτμοῦ ὕδατος δεῖ ὑπάρχε
πρὸς συμπλήρωσιν τῆς στερήσεως τα
θερμάστρας ἄγγος πλῆρες ὕδατος, ὅπ
παρέχει ἀτμούς. Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι, ἔνθ
σὶν οὕτω πεφραγμένοι, ὁ δὲ ἀὴρ τοῦ θαλ
κοινωνεῖ μετὰ τοῦ ἐκτὸς, τὸ τοιοῦτον εἶνε
ἀλλὰ καὶ ἐπιβλαβὲς, διότι ὁ ἀὴρ οὕτω κο
ἀτμῶν. Καὶ ὅμως ὁ πιθηκισμὸς πρὸς τὸ εὐ
ρίζεται τὸ ὕδωρ παρ' ἡμῖν ἐπὶ τῆς θερμάσ

.ι τοῦ λευκοστοματίτου τοῦ γαλλιστὶ λεγομένου

muguet, millet, blanchet, stomatite.

ντὸς τοῦ στόματος τῶν θηλαζόντων νηπίων γίνεται ἐνίοτε ότης, ὁμοιάζουσα μὲ τὰς ἄφθας· αὕτη ὅμως δὲν προέρ. ει ἀπὸ ἄφθας, ἀλλ' ἐκ φλογώσεως ἰδίας φύσεως τοῦ ςό- ος, ἥτις ἐνίοτε εἶνε ἰσχυρὰ καὶ ἄλλοτε ἐλαφρά. Δύο ἤ ς ἡμέρας πρὸ τῆς λευκάνσεως τοῦ στόματος τὸ νήπιον φέρει ἐκ φλογώσεως καὶ ξηρασίας τοῦ στόματος, καὶ απίνει ὀδυνηρῶς. Εἴς τινα ἀναφαίνεται συνάμα ἐρυθρότης τοὺς μηρούς, καὶ εἰς τοὺς ἀςραγάλους ἔνθα γίνονται καὶ ύκταιναι. Μετὰ ταῦτα παρίσταται ἐπὶ τῆς γλώσσης καὶ ως ἐπὶ τῶν πλαγίων, λευκότης, ἥτις ἐπεκτείνεται ἐφ' ὅλης ς ἐπιφανείας τοῦ στόματος καὶ ἀποτελεῖ ὡς ἂν ὑπάρχῃ 'εστρωμένον λευκὸν πανίον ἢ ὡς στρῶμα βάμβακος· ἄλλοτε νε διακεκομμένον καὶ φαίνεται ὥστὸ κομμένον γάλα. Ἡ τοι- ύτη φλόγωσις ἐνίοτε ἐκτείνεται εἰς τὸν φάρυγγα, καὶ ἐκεῖθεν ἰς τὸν στόμαχον καὶ εἰς τὰ ἔντερα. Ὅταν ὑπάρχῃ καὶ πυ- ετὸς, ἐπισυμβαίνει μετεωρισμὸς τῆς κοιλίας (φούσκωμα), ιαὶ διάρροια, καθ' ἣν ἐξέρχονται ἐνίοτε ὕλαι τυρώδεις, τὸ τοιοῦτον εἶνε βαρὺ σύμπτωμα τῆς νόσου, διότι δεικνύει ὅτι τὸ πάθος ἐκυρίευσεν ὅλον τὸν γαστροεντερικὸν σωλῆνα· συνυ- πάρχει δίψα, αἱ τοῦ στόματος λευκάνσεις γίνονται μελα- ναί· τὸ νήπιον ἰσχνοῦται, οἱ ὀφθαλμοὶ βαθύνονται, τὸ πρό- σωπον ρυτιδοῦται ὡς γέροντος, ἡ φωνὴ ταπεινοῦται καὶ ἐπέρ- χεται νάρκωσις, καὶ ὁ θάνατος παράκειται. Ἡ νόσος διαρκεῖ τὸ πολὺ μέχρι δύο ἑβδομάδων. Εὐτυχῶς παρ' ἡμῖν ἡ νόσος αὕτη εἶνε σπανιωτάτη καὶ ἠπία.

Προσβάλλονται ἰδίως τὰ ἀδύνατα νήπια, τὰ ἔχοντα τὸ δέρμα καὶ τὸ στόμα ἐρυθρόν.

Οἱ παλαιότεροι συνέχεον τὸν λευκοςοματίτην μὲ τὰς ἄφθας.

Προέρχεται τὸ πάθος τοῦτο εἰς τὰ θηλάζοντα μικρὰ νή- πια μετὰ κόπου· διότι δὲν ὑπάρχει εἰς τοὺς μαστοὺς ἀρκε- τὸν γάλα· ὅταν τὸ νήπιον θηλάζῃ γάλα παλαιὸν, πρὸ πολ- λῶν μηνῶν θηλαζούσης ἄλλο παιδίον, ὅταν τὸ νήπιον δια- τηρῆται ἀκάθαρτον, κλπ.

Περὶ ἀφθῶ

Ἐντὸς τοῦ στόματος τῶν νηπίων, παρουσιάζονται ἐνίοτε φλύκταιναι αἵτινες μετ' ὀλίγον διαρρηγνύονται κ κατόπιν αἱ ἐκ τούτων πληγαὶ γίνοντ ζεται ἐπ' αὐτῶν μεμβράνα λευκὴ, ἥτ ἀναγεννᾶται. Ὁ πάσχων αἰσθάνεται καὶ πίνειν καὶ μάλιστα ὄξυνα ποτά· ἐ νίοτε μέχρι φάρυγγος. Συνήθως γίνο σης καὶ ἐντὸς τῶν χειλέων· εἰσὶν ἀπ

Ἐν Ὀλλανδίᾳ ἐπικρατεῖ ἐνδημικῶ αἱ φλύκταιναι εἰσὶ πυκναὶ, καὶ ἡ νόσ παρ' ἡμῖν αἱ φλύκταιναι εἰσὶν ἀραιαὶ

Θεραπεία τῶν κυρίως

Τὸ πρόχειρον ἰατρικὸν εἶνε ἡ ἐπαλο πίου μώρων ἔχοντος βόρακα. Ἐν δρ δράμια σιραπίου συκαμώρων (μουροσίρ ται ἡ ὕλη ἐκείνη, τὴν ὁποίαν ρίπτουσιν κόλλαν τῶν ὑποκαμίσων. Ἄλλο· ἐν δράμ δράμια μέλιτος.

Ὠφελεῖ ἡ ἐπαλοιφὴ καὶ διὰ μέλιτος ὡ ραπεύει ἡ ἐπαλοιφὴ κατὰ δύο ὥρας ἐνὸ ἰωδούχου, ἢ βρωμούχου, ἢ χλωρούχου δι δράμια καθαροῦ ὕδατος, εἰς τὸ ὁποῖον πρ ματα λαουδάνου. Πᾶσα ἐπαλοιφὴ ἰατρικ νηται διὰ πτεροῦ· ὠφελεῖ ἡ ἐπαλοιφὴ τ τράκις τῆς ἡμέρας διὰ πτεροῦ. Ὁ διὰ νιτρ τηριασμὸς εἶνε ὠφέλιμος· γίνεται οὗτος τρικοῦ κρυσταλλωμένου ἀργύρου κόκκοι 3 ε σταλλαγμένου ὕδατος.

Θεραπεία τοῦ λευκοστομα

Διάλυσις ἑνὸς δραμίου ἰωδούχου κάλεος ὕδατος, τῇ προσθήκῃ σταγμάτων 10 λαουδ μένου διὰ πτεροῦ κατὰ δύο ὥρας ὡς ἐπὶ τὸ πείει, Ἀλλὰ τὸ μᾶλλον ἀσφαλὲς φάρμακο στοματίτου τούτου, ὡς καὶ κατὰ τῶν ἀφθῶν ματίτου, εἶνε τὸ ἀκόλουθον μελίπηκτον, ὅπερ

γνωρίζουσα τοῦτο ἐκ παραδόσεως τῆς ἀμ-
παρέχουσα τὸ ἰατρικὸν δωρεὰν πρὸς ψυχικόν.

κόνεως κικίδων	δράμιον	1
κόνεως γαρουφάλων	»	1
κόνεως κανέλλας	»	1
στυπτηρίας (στύψης)		
κεκαυμένης εἰς κόνιν	»	1/2
θειϊκοῦ χαλκοῦ (ἀλογόπε-τρας) κεκαυμένους εἰς κόνιν	»	1/2
ὀξικοῦ χαλκοῦ (γιάρι) εἰς κόνιν	»	1/2
μέλιτος ὠμοῦ χωλιάρια		2

ῦτο ἐντὸς ἀγγείου ἀνοικτοῦ ἐπὶ μετρίου πυρὸς, πρόσ-
ιηθέντα εἴδη, καὶ διὰ ξυλίνου κωταλίου ἀνάμιξον
αλον ἐκ τοῦ πυρός. Θὲς τὸ μίγμα ἐντὸς ἀγγείου πη-
καὶ φύλαξον. Λάβε ἐκ τούτου ὀλίγον ὅσον ὄγγος ἡμί-
ρεβιίνθου ἐπὶ τοῦ δακτύλου καὶ ἐλαφρῶς ἐπάλειψον
αν καὶ τἄλλα μέρη τοῦ στόματος ἅπαξ τῆς ἡμέρας,
θεραπεία γίνεται· καλόν ἐστιν, ἡ ἐπαλοιφὴ νὰ γίνεται
ιμμένου τοῦ δακτύλου διὰ λεπτοῦ καὶ μαλακοῦ πα-
ὁ πάσχων δὲν πρέπει νὰ καταπίνῃ τὸν ἐκκρέοντα
ἐν τῷ ἐπαλείφειν.
ὲς μεταχειρίζονται ὠμοῦ μέλιτος ἓν κωτάλιον μεμιγ-
μετὰ 2 ἢ 3 σταγμάτων θειϊκοῦ ὀξέος. Ἄλλοι ἀντὶ τοῦ
τούτου θέτουσι νιτρικὸν ἢ ὑδροχλωρικὸν ὀξύ.
λλοι συσταίνουσι τὴν ἐπαλοιφὴν ζωμοῦ λεμονίου ἠνω-
μετὰ ἴσου ποσοῦ ὕδατος. Ὁ ζωμὸς τῶν φακῶν μπου-
μενος ὠφελεῖ.
αιτα. Ἀποχὴ ἐκ πολὺ θερμῶν καὶ ἐκ πολὺ ψυχρῶν πο-
καὶ τροφῶν. Τροφὴ μαλακτικὴ, ἁπαλὴ ἄνευ ζαχάρου,
ποτὰ χλιαρὰ ἐκ σεμάδας.
Ἐὰν ὑπάρχῃ δυσκοιλιότης δὸς σεράπιον ρεβεντίου ἢ
ινας.

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΟΦΘΑΛΜΩΝ.

Χάριν τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ Φοίβου θέλομεν διαλάβει
ερὶ διαφόρων παθῶν τῶν ὀφθαλμῶν ὀξέων καὶ χρονίων,
λογιστικῶν καὶ μὴ καὶ περὶ τῆς προχειροτέρας θεραπείας
ὑτῶν.

Διαιροῦμεν τὰ φλο

1 ὀφθαλμίαν καταρροϊ
2 ὀφθαλμίαν νευραλγική
3 ὀφθαλμίαν χοιραδικήν.
4 ὀφθαλμίαν τραχωματικ
5 ὀφθαλμίαν ἐπιδημικήν.
6 ὀφθαλμίαν ἐκ τριχώσεως
7 ὀφθαλμίαν τῶν νηπίων.
8 ὀφθαλμίαν συφιλιδικήν.

1. Περὶ τῆς καται
ἢ τῆς κατ

Καλεῖται καὶ καταρροϊκὴ φλόγωσις ἐνυπάρχει ἐπὶ τῶν β προσβολῆς ψυχροῦ ῥεύματος ἀέ δίως κατὰ τῆς μετωπικῆς χώρα

Κατ' ἀρχὰς ἀναφαίνεται κατ ῥέει ὑγρὸν, συνάμα ὁ εἰς ὀφθαλμ ρυθροῦνται, καὶ ἐκκρίνουσι πολλὰ τῶν φλεβάρων, δυσκινισία αὐτῶν τοφοβία (δὲν δύναται ὁ πάσχων ι γον τὰ δάκρυα χύνονται θολὰ, κα βλένας· οἱ ἐπὶ τῶν χειλέων τῶν β ἐκκρίνουσι τὴν λήμην ἐρεθιζόμενο. λήμην, ἥτις ξηραίνεται ἐπὶ τῶν β ἀποτελεῖ σκληρὰν λήμην (τσίμπλι μέραν ἡ φλόγωσις ἄρχεται νὰ ἐλ διαλύεται τὴν ἑβδόμην ἢ ὀγδόην ἡμ καὶ τρεῖς ἑβδομάδας, κατὰ τὴν προ τικὰ μέσα.

Θεραπεία. Ἅμα οἱ ὀφθαλμοὶ κι φαρμακεῖον μολυβδόνερον, ἔμβρεξον λινοῦ μαλακοῦ, καὶ ψυχρὰ ὄντα ἐπίθ. ἄλλαζε ταῦτα, ἅμα στεγνώσωσι· δια λὴν, κεκαλυμμένην καλῶς, καὶ ἀπό ῥεύματος ἀέρος. Ἀπόφευγε τὴν προσ τριβὴν τοῦ ὀφθαλμοῦ, διατήρει τὴν κεφ μὸν ὅλον τὸ σῶμα καλῶς ἐνδεδυμένον· ἑσπέρας· τροφὴν τρῶγε κρέας μικρᾶς

τόν· πίνε σομάδαν ὅταν διψᾷς· οἶνον οὐδόλως.
ρροϊκὴ ὀφθαλμία μεταδίδεται ἐνίοτε διὰ τῆς ὁρά-
ιαδίδεται ἡ καταρροὴ τῆς ῥινὸς (ἡ κόρυζα) διὰ
-ῆς τῶν ἀτμῶν τῆς ἀναπνοῆς τοῦ πάσχοντος, ὅταν
τις κατὰ πρόσωπον ἐγγύς.
υβδόνερον πρέπει νὰ τὸ ἐξακολουθῇς ἐπὶ 3 ἢ 4 ἡ-
ὶ ἔτι περισσοτέρας, δύνασαι οἰκονομικῶς νὰ τὸ κα-
ῃς μόνος σου οὕτω· λάβε ἐκ τοῦ φαρμακείου δύο
ποξικοῦ μολύβδου (ἐκστράτο τοῦ σατούρνου) καὶ
ει αὐτοῦ ὀξικὸν μόλυβδον κρυσταλλωμένον δράμια
ἐντὸς ὕδατος καθαροῦ πηγαίου, καὶ προτιμώτερον εἰ-
ῆς βροχῆς δράμια 100· ἀνακάτωσον, καὶ ἔχεις
νερον. Ἐὰν εἰς τὸ ἐξ ὑποξικοῦ μολύβδου μολυβδό-
οστεθῶσι 4 δράμια οἰνοπνεύματος γίνεται τὸ φυ-
τὸν ὕδωρ τοῦ Γουλάρδου, τὸ ὁποῖον ὡσαύ-
λεῖ.
ς τρόπος εἶνε διὰ τῆς θερμῆς θεραπείας. Λάβε ἀν-
ς ἀκτῆς (κουφοξυλαίας), ζεμάτισον ἐντὸς βράζοντος
καὶ ἐπίθες χλιαρὰ τὰ ἄνθη ἐπὶ τοῦ ὀφθαλμοῦ καὶ πέ-
ου, καὶ ἀνανέωνε κατὰ δύο ὥρας. Τινὲς ἐπιθέτουσι
ευκὰ μαλακὰ ἐμβρεγμένα εἰς τὸ ὕδωρ τοῦτο τῶν ἀν-
ῆς ἀκτῆς ψυχρόν· ῥόφα διὰ τῶν ῥωθώνων ἀνὰ ἕνα ἢ
κους κινίνου πρωῒ καὶ ἑσπέρας. Ἐὰν μετὰ τὴν 4 ἢ 5
δὲν φαίνεται παρακμὴ καὶ βελτίωσις, μεταχειρίσθητι
ὶ ἐσωτερικῶς ἰατρικόν· λάβε 2 κόκκους ἐμετικῆς τρυ-
τοῦ φαρμακοποιοῦ, ῥίψον τοῦτο εἰς 40 δράμμια ὕδατος
ε κατὰ ὥραν μίαν κωταλίαν· λάβε καθάρσιον· ἐπίθες
ον ἐπὶ τοῦ αὐχένος· ἐπιθέματα μαλακτικὰ καὶ ναρ-
· ποίησον ποδόλρυτρα, κλπ.
ν ἡ ὀφθαλμία ἐξακολουθῇ πέραν τῶν 8 ἡμερῶν, μετα-
θητι τόδε τὸ κολλύριον. Λάβε θειϊκοῦ ψευδαργύρου
ον βιτριόλι) κόκκους (σιταρόσπειρα) 10· ὕδατος ῥό-
πεσταλαγμένου (ῥοδόσταγμα) δράμμια 20, ζαχάρεως
αλλευμένης κόκκους 10. Ἀνακάτωσον ἅπαντα. Ῥίπτε
τοῦ ὀφθαλμοῦ πρωῒ καὶ ἑσπέρας ἀπὸ δέκα περίπου
ῦνας.
εται καὶ ἄλλο ἰατρικὸν κολλύριον. Λάβε 10 κόκκους
ῦ χαλκοῦ (ἀλογόπετρας) ὕδατος ἀπεσταλλαγμένου ἢ καλ-
ον ῥοδοστάγματος δρ. 20 ἀνακάτωσον, καὶ μεταχειρί-
ι ὡς τ' ἀνωτέρω.

Π

ΤΩΝ ΕΜΠ]

ΕΝ ΤΩ ΤΟΜ[

Β.

ἐ
ἐ
ἐ
ἐ
ἐ
ἐπ
ἐτ
ἐρ
ἐρ
ἐσ
ἔτ
εὐ
εὐδ
ἐφτ